

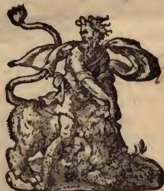
REVEREND. ET AMPLISS. DN.

IOHAN. GROPPERI, QVONDAM COLONIENSIS ECCLESIAE ARCHIDIACONI, ET S. R. E. CARDINALIS DESIGNATI,

De Veritate corporis & ſanguinis CHRISTI in Euchariſtia,
De Aſſeruatione Euchariſtiæ,
De CHRISTO in Euchariſtia adorando,
De communione alterius ſpeciei, & alijs quibuſdam lectu digniſſimis, aduersùm hęreſes & ſectas huius temporis,

OPVS REVERA INSIGNE, NVNC DEMVM optima fide integrè Latinè redditum per F. Laurentium Surium Carthuſianum.

CVM INDICE LOCVPLETISS.

Iohan. VI.
Caro mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus.

Coloniæ apud Hæredes Iohannis Quentel & Geruinum Calenium,
M. D. LX.

CVM Gratia & Priuilegio D. Ferdinandi Imper. Ro. ad Decennium.

EXIMIO SPECTATAEQVE INTEGRITATIS I. DOCTORI, D. IOHANNI GROPPERQ IVNIORI, apud D. Gereonẽ Scholastico benè merito, Dño & Patrono suo reuerenter obseruando, S. P. D.

N habes hîc, celeberrime D. Scholastice, opus præclarum & admirabile clarissimi & eruditissimi viri, non ità pridèm piè in Christo defuncti D. Iohannis Gropperi, patrui tui, mea opera Latinè cõuersum. Quod etsi iam antè è Germanicis Latinũ fecerit vir optimus, & mihi de meliori nota iampridèm cõmẽdatus Christophorus Cassianus, tamen ea versio vsq; adeò permultis nõ satisfecit, vt ego quoq; apud plerosq; eo nomine non parùm malè audiam, quòd illi versioni præfationẽ meam ad Lectorem præfixerim. Sũt enim, quibus admodùm displicet, illum interpretem scripturę diuinæ & S. Patrum sententias non raro suis verbis reddidisse, & quædã alia, quæ ego cõmemorare nolim. Certè quòd ad me attinet, mallem ego alium hanc nõ parùm molestã deintegrò transferendi prouinciã suscepisse. Neq; enim ego ea eruditione sum, vt idoneum aliquid præstare queã: nec mihi

per monasticas occupationes integrum est multū temporis & operæ in eiusmodi reb⁹ ponere. Cùm autē intelligerem esse permultos, qui aliam versionem vehemēter optarent, illorū voluntati morem gessi, planè mihi persuadēs, priorem interpretem eo esse candore & integritate, vt nō ægrè laturus sit etiam alios illo tam insigni conuertendo ópere, catholicæ Christi Ecclesiæ & pijs omnibus velle gratificari. quanto aūt labore mihi constiterit, vt ipsa Patrum verba ex innumeris citata locis, in ipsis fontibus inuenirē, dicere nihil attinet, cùm id nulli obscurum esse possit, nisi qui planè bardus & bliteus sit. Sed laborem illum meū nō mediocriter consolatur fructus vberrimus, quem indè ad lectores rediturum spero. Habēt enim illa Sanctorū Patrū verba suam quandā emphasin & mirabilē energiam, quā, si vel paululùm mutata sint, facilè amittunt: & quanuis ea ab huius Operis authore studiosissimè & appositissimè Germanicè expressa sint, fieri tamē vix potest, vt in alieno idiomate eam habeant gratiam, quā in suo. Quô fit, vt ego non dubitē Latinā huius operis editionem longe maiorē Christianæ Reip. allaturam vtilitatē, q̄ Germanicam: atq; vtinàm author ipse q̄ Germanicè scripserat, etiam Latino sermone edere voluisset: quod quidē illū cœpisse q̄ndoq; didici, sed vt absolueret, occupationes grauissimæ non patiebantur. Nemo facilè crediderit, q̄ multiplex huius operis vsus sit & oportunitas, tametsi quibusdam alicubì in citandis patribus Author prolixior esse videatur. Sed næ illi

haud

haud animum aduertunt,eiusmodi hîc tractari argumentum,de quo pro dignitate nihil vnquàm satis dici queat:tùm verò scelestos quosdam & importunissimos tenebriones,hauddubiè ab ipsis malis dæmonibus impulsos,in eam curam tota mente omnique animi impetu,& quod dici solet, remis velisq; incũbere,vt id ab Ecclesia penitùs profligent & auferant,sinè quo nulla potest esse Ecclesię salus,quodq; si ablatũ sit,religionẽ quoq; Christianam funditùs perire necessè sit:videlicet celsissimũ, augustissimũ ac diuinissimum Eucharistiæ Sacramentum. Quorum impijssimis ac sceleratissimis conatibus cùm nemo sit, qui non debeat quacunq; possit ratione ire obuiàm, efficereq; pro sua virili,vt quod illi volunt, nũquàm impetrare queant,quãto iustiùs vir doctissimus, idemq; tot præclaris animi dotibus egregiè ornatus, quanta maxima dicendi scribendiq; vi potuit,illorum impotentes impetus frãgere,vires elidere, machinas omnes, quas illi adhibent ad Ecclesiam euertendam, dissipare,tanti tamq; suspiciendi,reuerendi,adorandi Sacramenti tam atroces,horrendas,inauditas iniurias, cõtumelias, blasphemias feruentis fidei & flagrantissimæ charitatis zelo persequi, profligare, vindicare debuit? Qua in re si quis paulò sit copiosior, cui mirum videri queat,nisi in quo fides iam planè mortua sit & extincta charitas? Atq; vtinàm pluribus res ista pro eo

atquè par esset doleret, nec tam impunè sinerētur isti teterrimi nebulones in hoc sanctissimum Sacramentum, cui ipsi quoquè angelici spiritus, vt ait Chrysostomus, tanto cū horrore adstant, immò in quod nec oculis possunt prospicere, teste Hesychio, tot iactare conuicia, & blasphemias nullo pacto ferendas. Et quāuis illi eiusmodi ferè omnia & dicant & scribant, quæ non orationis verbere iam, sed omnibus supplicijs coërceri vindicariq; debeant, tamen ad ea stabiliēda cumulatìm ex scriptis diuinis & S. Patrum monimētis sententias, sed vel non integras, vel malè detortas ac perperàm interpretatas proferunt, quibus sua mēdacia fucare conantur, atq; id plerunquè efficiunt proh dolor apud incautos & imperitos, vt omninò verum dicere videantur: itaque fit, vt illorum putentissimis mendacijs ipsa incommutabilis veritas, quam in scripturis veneramur, & sanctissimorum patrum sanctissima scripta suffragari ac patrocinari cogātur. Verùm vt omnes intelligerent neq; scripturas diuinas, neque Patrum monumenta pro illis, sed vel maximè contra illos facere, D. Gropperus incredibili studio & maiori quàm credi possit labore aliquammulta ex sacris literis, & innumera ex patribus loca collegit, quę istorum nefando dogmati adeò nihil fauēt, vt illud etiam euidentissimè condemnent ac euertant. Vbì sanè copiosior vt esset, res ipsa non hortabatur modò, sed flagitabat

In Actis Apost. cap. 9. Hom. 21.

In Leuit. lib. 2. cap. 8.

bat etiam, quô omnibus in prospectu foret, quòd isti scripturas & Patres tanq̃ ipsis fauẽtes allegant, id eos sacrilega quadã & impudentissima vanitate nec absq; insigni scripturæ diuinę & sanctorum Patrum contumelia facere. Porrò in adferendis Patrum testimonijs satìs superq; ipsus sese ꝓdit, q̃ multę & propè incredibilis lectionis, q̃ tenaci memoria, q̃ infatigabili aĩo, q̃ voluptatum negligẽs fuerit. Nisi enim tempus omne lectioni impendisset, fieri vix potuit, vt tot authores euolueret ac lectitaret, nec id perfunctoriè tñ, sed diligenter & accuratè, vt eius libri probãt, quorũ nõ paucis ego hoc in opere transferendo vsus sum, illorũ copiã mihi faciẽte Dignitate tua, spectatissime D. Scholastice, cui illa eius oĩbus libris instructissima bibliotheca ab ipso D. Groppero testamento relicta est. Nec dubiũ quin hac legendi assiduitate id ille assecutus sit, vt fœdissimas carnis voluptates, q̃bus iam permultos etiam sacris initiatos turpiter subiacere videm⁹, planè respueret, cõueniẽter illi Hieronymianę sentẽtię: Ama sciẽtiã scripturarum, & vitia carnis nõ amabis. Itaq; ꝙ multa etiã in clero habem⁹ turpissimarũ libidinũ mãcipia, indè adeò accidit, ꝙ cũ tẽpus oĩe orando, legẽdo, scribẽdo, alijsq; id gen⁹ pietatis exercitijs trãsigere deberẽt, ipsi cõtrà comessando, potãdo, ludẽdo, ociãdo illud transmittũt, & pessima de seipsis exẽpla ꝑbent laicis, quibus ipsorũ tã dissoluta vita fit odor mortis in

mortem & incitamentum ingens propensiùs in hæreses ruendi. Atq; vt cordati omnes facilè conijciunt, malorum omnium quæ hodiè iusto Dei iudicio patimur, vel præcipua causa est impura & sordida vita cleri. Quicquid in hæreticis virium, quicquid roboris inesse videmus, indè nimirùm proficiscitur. Sunt certè permulti etiam apud sectarios, qui si nos illis studijs addictos, illis moribus prȩditos cernerēt, quibus meritò deberemus, facilimè ad catholicam Ecclesiam reuerterentur, ptæsi videlicet acerbissimæ dissensionis, qua sectarum architecti alij ab alijs distrahūtur, & inuicē se hȩreseos condemnant. Iam verò dum sic plerique viuimus, vt pudor sit dicere, plures indiès ab Ecclesia deficiunt, & in hostium suorum veniunt potestatem, nostris corruptissimis moribus offensi. O miseram & omni lachrymarum fonte deplorandū horum temporum Ecclesiæ statum. Nunquàm importunissima illa belua, Martinum Luterum dico, tam pudenda, execranda, impia apud Christianos dogmata spargere ausa fuisset, nisi illi rei optimè gerendæ, & quicquid voluisset haud difficulter efficiendi spem maximā subministrâsset Cleri vita mala, & heu multùm nimìs ab illa sua prima integritate mutata. Quis enim illud immane ac teterrimum monstrum vlla ex parte ferre potuisset, nisi pmissu Dei in nostra peccata iustè animaduertentis, permulti ab illo fascinati,

& oculis

& oculis pariter atque mente capti, cùm eum ceu lupum rapacissimum & totum Christi ouile dissipare conantem fugere deberent, haud secùs atquè Christi Apostolum, immò Christum ipsum amplexi essent? Nihil ille crepabat aliud quàm Euangelium, & vt alia præteream, quô populum in Pontificem & alios oēs qui in clero numerantur, concitaret, mirè apud vulgus exaggerabat, inuidia Pontificum ablatum laicis calicem contra expressum Christi mandatum. Et tamen idem ipse qui Christi mandatum tantoperè vrgebat, ausus est scribere, prò nefas, nescio qua satanica arrogantia & impotentia: Quinetiam si quo casu Cōcilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri: immò tunc primùm in despectum Concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquàm vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque authoritate talis Concilij potirentur vtraque. Hæc ille, ô scelus, ô portentum, ad solas terras deportandum. Eccè tibi quinti Euangelij nouum præconem, dignum quem mundus admiretur, suspiciat, colat. Sed vt dixi, tam execrabili & importuno homini nemo vnquàm sanę mentis assentiri potuisset, nisi nostris peccatis nimiùm offensus Deus, hominum pectora fascinari permisisset, adeò vt illi fidē commodare mallent, licèt absurdissima & impijssima proponenti, quàm Ecclesiæ sponsæ suæ, in qua etsi

In libro de formula Missæ.

praui mores inerant, non tamē aberat fides vera. Indè porrò accidit, vt cùm ille primùm pro DEO coli cœpiſſet, etiam alij exiſterent, qui eius tam audaci facinore prouocati, auderēt ipſi quoq; aliquid cōminiſci. Itaq; Sacramentariorū mox exorta eſt factio, qui V. Sacramētum penitùs auferunt. Quanuìs autē Luterani hac in parte paulò modeſtiores ſint, vt qui non negent Chriſtū in Euchariſtia pſentem eſſe, cùm ea ſumitur, vtriq; tñ hac in impietate pares ſunt, ꝙ ab Eccleſia tollunt iuge ſacrificium, atque ità etiam omnem pariter Chriſtianam religionem. Ablato enim ſacrificio, vnà ipſa religio collabaſcit: atq; cū Chriſtus ipſe fidelibus ſuis in ipſorum conſolationem pollicitus ſit ſe cū eis futurum, hauddubiè in V. Sacramēto, vt Patres interpretantur, omnibus diebus vſq; ad conſummationē ſeculi, iſti tāto ſolatio priuant Chriſtianos, & Chriſtū mendacē efficere nitunt. Qua tñ in re id inprimìs admirandum eſt, vt cùm nihil ferè niſi fidē crepēt, nihil tñ minùs ꝗ fidem ipſi ſe habere prodant. Chriſtus enī diſertis verbis dicit, Hoc eſt corpus meū, Hic eſt ſanguis meus: vbì cùm ſimpliciter oporteat credere, nec dubitare, quin ità ſit, vt ipſa ſumma veritas ſuis verbis affirmat, tamen iſti vaſtiſſimas pectoris ſui tenebras tam immenſæ luci anteponentes, ingenij ſui planè ficulneis rationibus niti mâlunt, ꝗ verbis Chriſti fidem indubitatā adhibere. Nihil enim ferè iſta hoīm

ſæx credit, niſi quod ratiõe poſſit compræhendi. Sũt inter catholicos, qui ità ſentiãt nouos iſtos dogmatiſtas duo q̃dam p̃cipuè velle abolita & prorſus à Chriſtiano orbe eliminata, ipſum videlicet præſtantiſſimũ Euchariſtiæ Sacramentũ, & ſanctorũ inuocationem, inprimìs aũt intemeratę illius ac illuſtriſſimæ Virginis Mariæ Matris Dei. Quorum ſentẽtia ſi paulò diligentiùs expendatur, veritati oĩnò conſentanea cõperiẽt. Quãtoperè enim Euchariſtię p̃ſtantiſſimũ ſacramentum, iſti deteſtabiles homunciones, p̃ſcindant & inſectẽt, nemo ignorare poteſt, q alicuiꝰ ſit lectiõis. Porrò ſacratiſſimę virginis Matris cultũ oẽm & venerationẽ eos ferre moleſtiſſimè, nimìs q̃ manifeſtũ eſt. Sed quarè tandẽ, aut quã ob cauſam? Si Chriſtꝰ ipſe tm̃ detulit Matri, vt ſubditꝰ eſſet illi, tu indignã arbitraris, cuius fidẽ nos miſeri imploremus, cuius preces ambiamus, quã nos ità vt decet Dei Matrẽ, officioſiſſimè veneremur? Non vis à nobis honorẽ haberi Matri, quã Chriſtꝰ ipſe ſummis & ampliſſimis honoribꝰ decorauit, ità vt licèt tibi hęretice ilia rumpañt, ferre tñ cogaris, eã non ab herì & nudiuſtertiùs ſed iam olim à tota Chriſti Eccleſia dici cæli reginã, mundi Dñam, vitam, ſpem & aduocatam noſtram? Eſto, tibi id doleat, ſed impedire tamen non poteris. Velis, nolis, audies ex illis antiquiſſimis & ſanctiſſimis Patribus Baſilio & Chryſoſtomo, vt alios omittã, eam etiam in publicis

liturgijs crebrò inuocari, appellariq; super oēs benedictā & gloriosam Dñam nostrā. Audies dici ab illis: Precibus sanctissimę Deiparę, Seruator, serua nos. Patieris quoq; tot in toto orbe Christiano in matris Dei honorē extructa cōspici pulcherrima tēpla, ex quibus permulta etiā ipsa antiquitate sunt admiranda, tot per anni circulū eius festos dies & solennitates celebrari, multaq; alia ab vniuersa Ecclesia, q̄ latè patet Christiana Resp. in eius venerationē religiosissimè ac studiosissimè fieri: q̄ posteaq̄ Germania cœpit fastidire ac respuere, in eas calamitates incidit, ex qb⁹ vix vnq̄ emersura videatur. Vos quidē hęc mirè execramini, sed nisi dati essetis in reprobū sensum, non id faceretis. Verissimè eñ dixit Augustinus: Si quid tota per orbem frequentat Ecclesia, hoc quin ità faciēdum sit disputare, insolentissimæ insaniæ est. Maiores nostri non tā stupidi fuēre, vt nescirent quid agerent. Olim cū in Germania catholica religio vigeret, quam vos Papisticā vocatis, lōgè alia erat Germaniæ facies, q̄ hodiè sit. Sed iusto Dei iudicio fieri videmus, vt q à matre vestra catholica Ecclesia defecistis, iā nec inter vos vlla ratione concordiā tueri possitis, sed in tot fœdas sectas alij ab alijs distracti sitis & dissecti, vt mirū sit nō vestrî pudere vosmetipsos, cùm tñ iam etiā vulgus à vobis miserè euersum, stultitię vestrę pertęsum sit. Verùm hęc dum cū hæreticis ago, humanissime D. Scholastice, à T. D. digres-

Epist. 118.

digressus videri possim. Sed nō dubito, quin etiā T. D. admodùm malè habeat, quòd ꝑter Sacramenta, maximè verò summū illud & tremendum Eucharistiæ Sacramentū, videmus vsq; adeò exhibilari ab istis nouis hoībus inuocatiōem Sāctorum & ipsius quoq; nunq̄ pro dignitate satis honorandę matris Dei. Quā multi immò innumeri doctrina quoq; & sanctitate pstantes viri, patrum nostrorū, immò nostra quoq; memoria, post Deum pcipuo in honore semper habuêre, & qui se sceleribus oppressos nouerāt, aduersùs desperationem, q̄ plurimos in supremo spiritu cōstitutos perdit, nullum ferè p̄sentius remediū adhibendum putauêre, q̄ vt ad Dei clementissimam matrem confugerent, illi quotidianū piarum precum & aliarum sanctarū exercitationum pensum aliquod persoluerent: nec sua eos spes fefellit, vt potest multis grauissimis & certissimis exēplis doceri. Rectè em̄ dixit Bernardus, cui isti quoq; hæretici nō parùm tribuere coguntur: Si criminū immanitate turbatus, conscientiæ fœditate confusus, iudicij horrore perterritus, barathro incipias absorberi tristitiæ, desperatiōis abysso, cogita Mariā. In periculis, in angustijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariā inuoca. Hęc ille tantus vir, cui nos multo tutiùs fidem cōmodamus, q̄ istis leuissimis homuncionibus, qui nec sibijpsis vlla in re satis cōstāt. Et vt magis illi in sua perfidia tabescant, & pij oēs ad venerationē Virginis

Homil. 2. super Missus est.

Matris tanto ardentiùs inflammenẽ, libet adhuc aliã eiusdẽ sanctissimi viri sentẽtiã adscribere. Altiùs ergò intueamini, inquit, quanto deuotiõis affectu à nobis eã voluerit honorari, q toti⁹ boni plenitudinẽ posuit in Maria: vt ꝓindè si quid spei in nobis est, si quid gratię, si qd salutis, ab ea nouerimus redũdare, q̃ ascendit delicijs affluens. Totis ergò medullis cordium, totis ꝓcordiorum affectibus, & votis oĩbus Mariam hãc veneremur: quia sic est volũtas eius, qui totũ nos habere voluit per Mariam. Verùm his in honorem tantæ virginis, & vt plures inuitẽtur ad eius amorẽ & venerationẽ, licèt fortassis extra rem, non tñ temerè dictis, vt ad T. D. mea se referat oratio, spectatissime D. Scholastice, equidem illã nõ meo duntaxat, sed bonorũ oĩm noĩe rogatã velim, vt q̃quidẽ nedùm in nomen, sed etiã in locum & functionẽ Ecclesiasticã patrui sui D. Gropperi successit, id modis oĩbus agat, vt hęc insignis diœcesis non noĩe dũtaxat, sed etiã re ipsa alterũ se Iohannem Gropperum obtinuisse gratuletur. Qui enim apud D. Gereonem Scholastici dignitate & officio fungiť, idemipse os cleri vocari solet. Eum verò, qui os cleri nõ iniuria appellari velit, dubium non est haud vulgari eruditione ac pietate ꝑditũ esse debere. Talẽ fuisse patruũ tuũ, eũ q huius author est operis, nõ obscurũ est illis q eũ ꝓbè cognitũ habuêre. Nec ignorãt, quotquot hisce in locis degũt, qualẽ ille se ꝓbuerit

Sermo. in Natiuitate Mariæ.

erga

erga tuendā in tota hac diœcesi catholicā religionē, ꝗ imperterritus eo noīe multis etiā periculis vltrò ipsus sese obiecerit,quantū eā in curā incubuerit, vt mores tū cleri,tū populi in melius reformarent. Ego ipse cū apud D. Gereonē adolescentulꝰ agerē in ædibꝰ illius multis noībus colendissimi D.Georgij Lūdensis Archiepiscopi,q ꝓ pietate exul hîc degebat, cuiusq; cōuictor ego tū erā, multa in eo vidi laude digna. Mēsa illi,vt T.D.meliùs nouit,etsi honesta & liberalis erat, tñ ad eā nihil ferè nisi de scripturis diuinis ab illo ꝓferebat, quas etiā inter edendū ex Patrū monumētis ea gratia interpretari solitus erat,vt mihi priuatìm quidā vrbis huius nō infimus dixerit,se libēter centū illi aureos numeraturū, vt liceret vel anno vno quotidiè illius mēsæ assidere.Et quanuìs totus esset in libris, nisi aliò eū,id quod identidē accidit,seria negocia auocarēt,tñ propè assiduus in tēplo fuit,cū illic ꝓ more diuinarum laudū pensum ꝑsolueretur. Et vt cęteris eius virtutibus ꝑtermissis,rem in pauca cōferam,talē ille se ꝓbuit intereà dum Colonię vixit,maximè in hęreticis ab hac tota diœcesi arcēdis,vt eū non immeritò patrē patriæ huius appellare possimꝰ:& certè dolet nō mediocriter pijs oībus,eū virum relicta Colonia in Italiā cōmigrâsse,& illic immatura ꝓpemodùm morte diē obijsse suū.Sed ea tñ calamitas tolerabilior fit, dū sibi pleriq; pollicent,forę vt in T.D.alterum Gropperū vt

nominę

nomine, ita & re ipsa habeamus. Quod vt magis etiã conniti velis, Reuerẽde D. Scholastice, magno tibi incitamẽto esse potest etiam vtriusq; parentis tui haud vulgaris pietas & integritas, patrui quoq; tui D. Caspari celeberrimi viri, qui iam Romę moratᷣ, spectata virtus & haud vulgaris eruditio: quorũ pietatem imitari te decet, nè, quod absit, non solùm nullo honori, sed maximo etiã dedecori sis familię Gropperanę. Quãquàm hæc ego T. D. fortassis liberiùs scripsi, quàm me deceat: feci tñ aĩo certè candido. Sed nè longior sim, quicquid hoc in opere bona fide Latinè transferendo à me sudatum est, id totum ego T. D. obseruãdissime D. Scholastice, dñe & patrone singularis, nuncupatũ esse volui, vt vel hoc ipso T. D. haud obscurè possit intelligere, me familię vestrę, cuius pręclara extant in Christianam Remp. & hanc ꝑcipuè diœcesin merita, ità vt par est, esse addictissimũ, nihilq; me optare magis, q̃ vt quales hactenus habuimus Gropperos, tales deinceps quoq; semper habeamus. Deũ oro, vt T. D. vnà cũ Godefrido fratre tuo D. Doctore & Maioris ædis Canonico, itẽq; patre D. Doctore viro integerrimo, & matre honestissima ac religiosissima matrona, totaq; vestra familia, in annos multos sua benignitate seruet ac tueatur incolumem. Data Coloniæ in Cellula mea 14. Calend. Septembr. Anno 60.

T. D. addictissimus F. Laurentius
Surius Carthusianus.

AD

AD ORNATISS. DOCTISSq; VIRUM D. Godefridum Gropperũ LL. professorẽ cõsultiss. Gerardi Hutingij Dotinchemensis carmen προσφωνητικόν.

INTER tot fratris mœstissima fata querentes,
En ego, mi Doctor, sum, Godefride, simul.
Si Mecœnates quondàm deflere poetas
Addecuit, mutos nos minùs esse decet.
Haud etenim frater nobis tuus infima dona
Præstitit, & nostram fouit amore Domum.
Hoc satis ostendit nostræ legata Iuuentæ,
Perpetuo durans lectio sacra die.
Vt taceam, quotiès nos ad sua prandia secum
Duxerit, & multis iuuerit vsquè modis,
Adde quòd & fidei commiserit omnia nostræ
Instituenda probè pignora chara tua.
Quorum pars frugem magnam nunc attigit, amplum
Gymnasio nostro progenitura decus.
Pars disciplinæ nostræ modò castra sequendo,
Exhibet in cunctis spem studiosa parem.
Ingratos igitur nos possent saxa fateri,
Si dolor iste nihil nos cruciaret atrox.
Ast vtinàm liceat nobis properantia luctu,
Quo decuit, fratris plangere fata tui.
Haud mea ritè satis tantum deflere Camœna
Nouit, & impediunt cura grauisq; dolor.
Sed faciant alij grauiora poemata: nostrum
Non puto despicies, fautor amice, rude.
Obtulerat paruum paupercula fœmina munus,
Econtrà vanè grandia Scriba tumens.
Sed tamen à Christo plus fœmina laudis habebat,
Quàm quiuis alius maxima dona ferens.
Haud opus est etenim, sed mens pensanda: facultas
Omnibus haud æqua sorte tributa datur.
Dij faciant, possis tetrum superare dolorem:
Vt mea soletur te quoquè Musa, rogo.
Nec fas est adeò lachrymis tabescere pectus:
Planctibus ex tumulo nemo redire potest.
Et quia tam prauis totus scatet actibus orbis:
Qui moritur, citiùs nónne beatus erit?
Ergò tuus frater celebri post fata relicto
Nomine, iam lætus cælica regna colit.
At tibi iam fratris chari vice maximus æuo
Gnatus Ioannes constituendus erit.
Id similes mores, probitas, industria, virtus,
Atque Scholasteris munera clara iubent.
Quarè deponas luctus, & ἐκφώνημα nostra
Accipias vultu candidiore, precor.
Si poterunt vires, aliàs tibi plura canemus,
Qualia sint meliùs nomine digna tuo.
Id porrò longè meliùs præstabitur olim,
Hæc si quo videam grata fuisse modo.
Pace tamen intereà valeas, clarissime Doctor,
Vtq; facis, semper perge fauere tuis.

c IN

IN MORTEM REVERENDI ET MAGNIFICI VIRI D. IOANNIS GROPPERI LL. DOCTORIS CLARISSIMI, AD S. Gereonem Scholaſtici, Eccleſię collegiatę Bonnenſis Prępoſiti, Colonienſis Eccleſię Archidiaconi digniſſimi, & Cardinalis deſignati, Elegia ἀκροστιχίς.

O Triſtes elegos, q̃bus hoc ego tẽpore iuſſus
Bruta necis cogar pandere fata trucis.
OBIIT In mentem Muſas lętiſſima quęq; daturas
Iam mihi ſperâram carmina ſæpè meam.
Tu modò mors aliud nobis inuiſa miniſtras:
Res ità diſpenſas improbitate tua.
Ergò chelyn, citharam Muſæ ponantque ſuperbas
Veſtes: hoc ratio temporis ipſa iubet.
E viuis ſiquidem ſummus Patronus earum
REVERENDVS Raptus, in externæ parte quieſcit humi.
Ergò ſic etiam mors nos comitatur acerba?
Nullibì vitari meta ſuprema poteſt?
Ducite Teutonicæ querulos de pectore triſti
Verſus Pierides, ducite. flere decet.
Scilicet ille iacet confoſſus arundine mortis,
ET Ex cuius ſequitur veſtra ruina nece.
Tam fuit inſignis ſtudij defenſor, & omnes
Mirifico doctos mentis amore tulit.
Aedes illius doctis patuêre quibuſq;:
Grandibus ornauit muneribuſq; Scholas.
Non Agrippinæ tacet hoc Academia, florens
MAGNIFICVS Inprimìs eius ſedulitate graui.
Fecit vt hîc auibus longè melioribus artes
Ingenuas tradant, erudiantq; Scholæ.
Crebris externam Sophiam ſudoribus auxit:
Vt ſatìs hoc ipſi ſcripta dicata docent.
Scripta dicata docent, quanto flagrârit amore,
Vt ſtudijs merces, & ſimul eſſet honos.

Idi

Id quod & obtinuit: quarè post secula cuncta
Regia facta Viri gratus Apollo canet.
Ducite Vuestphalicæ Charites suspiria crebra:
Omnibus æqualis debet hic esse dolor.
Mortuus est etenim, quem vos peperistis alumnū,
In patriæ lumen, Teutonicíq; soli.
Non modò iam factus Musas tractabat adultus
Vir, sed & à puero penè fouebat eas.
Suscipit è patria generosa Colonia missum,
In cuius studijs instituendus erat.
O felix studium, mirè celeremque laborem
Ad tituli merito dona ferenda suo.
Nam per Aristotelis magni decreta vagato,
Non ità pòst longè summa corona datur.
Excedunt annis alij fortaßè puellum,
Sed cunctos superat dexteritate sua.
Grandia post Musæ facilis complexus honores,
Rectè proposuit voluere iura sacra.
Omnibus hîc itidèm de se miracula quædam
Præbuit, & celebres claruit ante viros.
Pontificum sanctos Canones, legesq; prophanas
Edidicit magno laudis honore breuì.
Redditur hîc etiam post debita tempora Doctor,
Vtraque cum magno Iura stupore docens.
Sic eius clarè celeberrima gesta fatentur,
De quibus vt scribam nòn elegia finit.
Eloquij miram venam natura benigna
Contulit, & verbi gratia magna fuit.
Isocratem Græcum placido sermone fluentem
Myrmidonum tellus vndiquè tota vehit:
Ora diserta sui Ciceronis vbiquè Quirites,
Qua possunt laudis cum grauitate, crepant:
Verùm Gropperi cui sat facundia constat,
An non iam victum dicet vtrunq; diù?
Rhetora vix illi Germanica nostra secundum
Terra dedit, dubitas credere? clara loquar.

VIR DOMINVS IOANNES GROPPERVS DECIMO QVARTO

Orator Cleri florens vtriusq; disertus,
Dextera profudit nec nisi verba rata.
DIE Id,cùm percelebri Gereonis in Aede Scholaster
Esset,commissum semper habebat onus.
Multa fuit (multi nôrunt) incommoda passus:
Ast indefesso pectore semper erat.
MARTII, Recta secutus enim potuit contemnere vulgus:
Ter fortis,nihili scommata falsa putans.
Iam quotiès verbis Collegia multa disertè
In varijs tuitus sit,numerare sino.
Ah nouit,certè nouit sacer ordo, patrono
ANNO Nunquàm se simili fidere posse satis.
Non vllas igitur lachrymas sacer ordo profundet?
Ordo sacer,lachrymis exprime damna tua.
M. Moribus & vita cunctos præcessit honestè:
D. De tot vix aliquis par fuit vllus ei.
L Lux fuit in toto Clero,quid singula narrem?
V Vah quòd lux tenebris clara sepulta iacet.
Iam tamen in cæli nitida præstantiùs arce,
Ingenti circun- lumine -cincta, micat.
IIII. In terris pariter nunquàm peritura vigebit
Illius in quouis cognita fama loco.
Nec tibi quæ tractas Oracula sancta Corona,
A fletu meritò temperet vda gena.
NATVS. Te siquidem fermè lapsam reparauit amussìm:
Vt modò tam vigeas,vnus hic auctor erat.
Sumptibus haud modicis posuit certamina primus,
L. Legitimè certo conficiunda die.
V. Vtilius nihil est,cùm sic abstrusa venena
I In lucem videant prodita ritè rudes.
Admonuit multos etiam,commissa talenta
Nè sinerent turpi tecta latere situ.
ANNOS, Nec frustrà monuit:cùm iam pleriq; talenta
Obtulerint Domino multiplicata suo.
Solus in hoc totus fuit,vt Germania nostra
Rectam seruaret mordicùs vsquè fidem.

Ob

Ob quam rem varios sumptus, conamina quęuis,
Multijugo subijt sæpè labore lubens. ROMAE
Addite vos ergò funebria carmina Nymphæ,
E quibus Eloquij profluit vnda sacri.
Huc quoq; Gymnasium Montis concedito, Fautor
Optimus occubuit morte nocente tuus.
Nónne tuos semper promouit amore Magistros
Omnes præcipuo? munera nónne dedit?
Reuerà viuens tibi commoda præstitit ampla: HONORIFICE
Illorum nunquàm non meminisse decet.
Fallor? an & moriens stipendia larga reliquit
In studij verè commoda magna tui?
Credo: nam primùm voluit pietate Iuuentam
Excultam contra sparsa venena vagam.
Sumptibus ex proprijs Christi sanctissima gesta
Exponi, viuus iusserat antè diù.
Pòst autem subitò fato correptus, anhelis
Verbis perpetuò iussit id esse ratum. SEPVLTVS,
Lectio Gropperi nullo moritura sub ęuo
Te decorat, Montis non peritura Domus.
Vidit vir prudens quantos Ecclesia fructus
Sentiat, vt sacris casta Iuuenta studet.
Cumprimis tutor fortis pietatis auitę
Vixit, Apostolicę Relligionis amans.
In fidei caussa veteris mordacia scripta,
Verbaq; mente pius vir patiente tulit. CVIVS
Scribendis libris curas impendere sudor
Assiduus, tristes neç vetuêre minę.
Nec referam quantus fuerit patronus egenis
Iugiter ex Christi, diuitijsq; suis. ANIMA
Mille viri durant ęuo benefacta perenni,
Ad Christi miseri membra fouenda status.
Romani tantis moti virtutibus illum
Exoptant, placidis muneribusque fouent.
Quid, quòd Pontificis Summi clementia Bonnę
Vltrò Prępositum non sinè laude facit?

REQVIESCAT Indè nouis alijs (à nomine Cardine dictos
Esse reor) titulis condecorandus erat.
Sed mors quæ titulos nihili consueuit habere
Conspicuos, iustum surripit ante diem.
A patrijs laribus (sic sors fortasse volebat
Tunc noua) Romanum cœpit adire solum.
IN Inter cognatos, fratres, aliosque propinquos
Non fuit exiguus tunc (mihi crede) dolor.
Perueniés Romam, magno susceptus honore
PACE A Patre ter sancto, plebe stupente, fuit.
Contendunt alij tantum turbare fauorem:
Euincit probitas, sibila falsa silent.
In palmis similes videas existere vires:
IN Nulla premunt apicem pondera magna licèt.
Constanter facias rectè, mendacia magni
Haud obtrectantis sunt facienda tibi.
Reprimit ad tempus fortassè calumnia: verùm
CHRISTO, Iustitiæ nunquàm vis generosa perit.
Sed cùm iam menses aliquot degisset in vrbe,
Tam quoquè fulgeret splendida fama viri:
Occumbit lento tandèm cruciamine febris,
Cùm studio ferret præmia digna suo.
CVI Vidisses hominis fortissima pectora magni:
Intrepidè mortis spicula dura tulit.
Grassatur morbi per tabida membra tyrannis:
Laudes & preculas pallida membra sonant.
GLORIA Omnibus exemplo iacuit sub mortis agone:
Res ea tam sancto pectore digna fuit.
Immoritur precibus: luctu tonat vndiquè Roma:
A fletu Papam continuisse negant.
Sed quid tu fratris comes hìc Caspare fidelis?
Vix manet in toto corpore vita tibi.
SVMMA Mors tibi vix fuerat violenta propinquior vnq̃:
Mente tamen forti tam mala dura voras.
At datur intereà corpus venerabile terræ:
Defertur tumulo gloria magna pio.

Exactis

Exactis aliquot post tristia fata diebus,
Blanda coit facili turba Latina gradu.
Egreditur Summus Pastor velamine pullo
Tectus,& extollit nomen ad astra Viri. DEBETUR.
Vix pro differtis Rostris encomia Magni
Roma fuit Marco mota loquente magis.
Auditor primùm Doctor Casparus ibidèm
Magnifico fertur dictus honore Rotæ.
En quàm sat meritos probitas amittere fructus AMEN.
Nesciat. æternùm fide Patrone vale.

IN EIUSDEM D. IOAN. GROPPERI IMAGINEM AD VIVUM DEPICTAM, ET IN VESTIBULO TEMPLI D. GEREONI SACRI AFfixam parieti, iambicum Epitaphium, eodem authore.

PIctam vides viator hanc imaginem?
Gropperus hoc vultu fuit dum viueret
Pulchro,sed intùs dotibus pulcherrimis
Ornatus:illas pictor haud adpingere
Eualuit,at relicta fama prædicat.
Iuris Professor vtriusque splendidus,
Theologus æuo maximus suo fuit,
Pugil fideliter tuens Ecclesiam.
Castus sacerdos,atque tutor pauperum.
Orator vtriusque Cleri,præditus
Facundia mirabili:Scholasticus
Huiusce Templi diligens prænobilis,
Bonnensium Collegij dignissimus
Præpositus,atq; Cardinalis arduo
Honore designatus à Sanctissimo
Papa.mori Colonię decreuerat,
Sèd fata Romę terminum pręfixerant:
Cùm quindecim iam præterissent secula,
Lustraque decem nono ferè cum Martio,
Tunc pridiè vir clarus Idus Martias,
Romę relinquens triste seculum,petit
Cælum,sepultus laude magna postmodùm.

ALI-

ALIVD IN EANDEM ELEGIACVM, AVTHORE
Gerardo Matthisio Geldriensi, S. literarū professore.

ADspice, quem viuum docti pictoris imago
Scita refert, patrij spemq́, decusq́, soli.
Hac sacra Ioannes Gropperus in æde Scholaster
Claruit, innumeris dotibus ille micans.
Hunc Ius, hunc artes, hunc sacra volumina cunctis
O quàm mirandum proposuêre virum.
Hunc celebri fama tot iam commotus ab annis,
Ad se Romana præsul in vrbe vocat.
Offert, quos alij magno mercantur, honores
Diuinos, hominem sed nihil ista mouent.
Temnit decretos titulos, nil suspicit vnam
Præter virtutem, cui decus omne subest.
Tandèm seu fato, seu Petri sedis amore
Visendæ, Oenotria rura beata petit.
Non credas, quanto plausu, licèt æger, in vrbem
Delatus veniat: singula quæq́ stupent.
Miratur Præses tremebunda voce loquentem
De varijs: Aegri tantus in ore lepos.
Cùm sit virtuti comes indiuulsus honestæ
Liuor iners, vitio hoc nō caret iste malo.
Fœda quid obiectent telluris pondera, mirum:,
Mirum, quàm tristi suspicione grauent.
Scilicet id studio est, quô maxima præsulis ipsum
Supremi bonitas deserat atq́ fauor.
Id licèt omnimodis conficto crimine tentent,
Nil iuuat: afflicto gratia maior adest.
Quid multis? tandèm Domini clementia fortem
E medio athletam tollit agone suum.
Hîc videas, quanta sacrum pietate redundet
Pectus, quàm flagret Religionis amans.
Christe tuo pastus sacrato corpore, sacrum
Toto Ceroma pectore lętus auet.
In Domino moritur, totum victurus in æuum,
Heu fidei quantus cultor & auctor item.

PRAE-

PRAEFATIO

AVTHORIS E GERMANICIS REDdita Latinè per F. Laurentium Surium Carthusianum.

NTER omnes iam olim damnatas hæreses, quæ nostro hoc turbulētissimo seculo ab inferis reuocatæ, cumulatimq; in lucem editæ sunt, passim hodiè per ipsissima malorum dæmonum organa & ministros, omnis iustitiæ hostes, nēpe hæreticos, nulla tanta contentione, arte & calliditate, non absq; immani euersione & perniciali rudis plebeculæ defectione asseritur, atquè execrabilis ille & cum summi Dei contumelia coniunctus error aduersùs celsissimum illud atq; sacratissimum longeq; diuinissimum veri corporis & sanguinis Dei ac Domini & vnici seruatoris nostri IESV Christi sacramentum. Quanuis enim versutissimæ ac perniciosissimæ vulpes istæ, hæretici, animarum parricidæ, in primario capite, ad veram ac substantialem Christi in Eucharistia præsentiam pertinente, bicipites esse videantur: attamen quòd ad institutum & propositum eorum attinet, caudis mutuò sibi cohærent, quandò omnis eorum conatus, studium, machinamenta eò destinata sunt, vt qua

Gen. 3.
2. Cor. 12
Act. 13.
Iudic. 15.

A ratio-

Genes. 3. *ratione initiò serpens ille antiquus, cuius progenies sunt, cum primis generis nostri authoribus Adamo & Eua egit in paradiso, ipsi quoquè cum simplicibus apud vulgus imperitum fallaciosa clarissimi & sempiterni verbi Dei deprauatione, impiaque consonantissimæ sancti spiritûs inspirationis, qua dubio procul Catholica CHRISTI Ecclesia ad nos vsq; instituta & gubernata est, contemptione & exibilatione pro sua possint agere libidine: putà, abducere miseros à vitali illo & salutari ligni vitæ, ad exitialem vetitæ arboris, humanæ curiositatis fructum, atque hac diuina, viuifica, & cum primis efficaci esca, præsentissima medicina, ac inæstimabili suæ salutis & futuræ beatitudinis pignore versuta calliditate priuare, atque ad extremum CHRISTI Ecclesiam, quæ illius cor-*
Ephes. 5. *pus est, de carne eius & de ossibus eius, qui etiam, teste Apostolo, nutrit & fouet eam, à CHRISTO prorsus alienam efficere, penitusq; euertere ac profligare. Quod nimi-*
Dan. 12. *rùm (si qua futurorum præscij Danielis vaticinio, & Apo-*
2. Cor. 11. *stoli certissimæ affirmationi fides habenda est) inter certissima supremi diei, & quæ illum proximè antecedent, signa numerandum est. Licèt ergò hac in parte bicipites (vt dixi) esse videantur, dum alij, qui iam ferè vbiq; primas sibi*
Zuingliani. *vendicant, multigenis iisdemq; pestilentissimis scriptis, ac irremissa vocis contentione maximoperè id agunt & moliuntur, miseræ vti plebeculæ psuadeāt, ac idētidèm inculcēt, in præstantissimo longeq; sacratissimo altaris Sacramento*

verum

verum Christi corpus & sanguinem, siue sumatur, siue non sumatur, substantialiter non adesse: alij verò, vt verbis præ se ferunt, fatentur quidem Christi corpus & sanguinem in sacramento coràm adesse substantialiter, manente nihilominùs panis & vini, sacramentali coniunctione, substantia, verùm id in sacramenti perceptione duntaxat, adeò vt extra illam, etiam post consecrationem, non nisi panis & vinum ibi sit & permaneat, vt antè fuerit: at verò vtrinque in his summa impietate conspirant, panis viniq́ue substantiam in celsissimo hoc sacramento per consecrationem substantialiter non transferri & transmutari, neque sacramentum ipsum tum propter ægrotos, tum alios in sacris ædibus asseruari, neque circunferri, atque multò minùs Christum in illo adorari debere: simul etiam vno animo irrident, exibilant, explodunt, tanquam quæ Deum suffuretur, communionem sub vna specie, neque cunctanter asseuerant pugnare eam cum expresso Dei mandato: acerbissimisq́ue conuicijs proscindunt Christi Ecclesiam, quòd ista hactenus admiserit: immò verò perniciosissima eorum, qui pro demandata illis prouincia, apud Deum vel maximè tenebantur illorum conatus reprimere, incuria, permissu ac dissimulatione, ad eam vsque temeritatem & satanicam proteruiam deuoluti sunt, vt virulentas suas linguas nedùm in Christi catholicam Ecclesiam indignissimis iactandis contumelijs & probris exacuant, sed etiam terexecranda sua ora aduersùs Deum in cælum ponere non vereantur: absque vlla formidine viuentem Dei filium, quem nos Luterani. Psalm.72.

 ex eius

Rom.5. *ex eius verbis, quibus falli non possumus, in sacramento substantialiter præsentem habemus, Baal, aut vitulum aureum in Bethel, vel Bethaua, vel multò etiam horribiliùs, quàm impij vnquàm ausi fuerint Iudæi, appellantes: quod certè non immeritò omnium horrescit auditus è religione Christianorum.*

Atque tametsi complures pietate & eruditione, insigniq́ue erga domum & mysticum corpus D E I, Catholicam Ecclesiam zelo ac amore præstantes viri, tum superioribus, tum verò multò etiam auctiori numero nostro hoc seculo, aduersùm memoratos Dei & Ecclesiæ eius hostes eorumq́; patres, Berengarium, Vualdenses, Vuiclephum, homines execrabilis memoriæ, præclarè ac strenuè sese obijcere non dubitârunt, impotentesq́; iuxtà ac impudentes Ephe.6. *Philistæos istos gladio spiritûs, quod est verbum Dei, atq; omnium sanctorum Patrum, quotquot iam indè ab Apostolis fidißimos sese exercitûs Dominici propugnatores ducesq́; præbuêre, præsidijs, adeoq́; eorum ipsorum planè incircuncisorum armis prosternere ac profligare, Deiq́ue populum ex illorum sæuißimis manibus magno studio vindicare conati sunt: quandò tamen illi plerique omnes scripta sua, quibus Ecclesiam propugnarent, Latinè ediderunt, atque ea re perparùm conferunt laicis, eius linguæ imperitis, quorum hodiè magna pars suæ incuriæ ac oscitationis vitio imprudentes quidem, sed non absque immani suæ salutis discrimine ab hostibus cinguntur & oppugnantur:*

quandò etiam scripta diuina, tanquàm ipsorum iudicio per se luculenta satis & illustria, vt eiusmodi introductionem poscere non videantur, vtplurimùm non adhibeant vel adducant, contenti propemodùm admirandæ illi Patrum omnium consensioni & conspirationi inhæsisse, quum hisce temporibus perplures non nisi luculentis scripturæ verbis edoceri velint: quandò prætereà authores isti catholici in suis lucubrationibus solùm illum primarium de substantiali Christi in sacrosancta Eucharistia præsentia articulum potiùs, quàm alios illi cohærentes, putà, de asseruatione sanctissimi Sacramenti, & de Dei ac Seruatoris nostri in eodem adoratione, sibi tractandum sumpsère, atq; eum qui est de Communione alterius speciei articulum, contra aduersarios non ità, vt omnium stomacho satisfecisse videantur, expediant & absoluant: quandò deniq; in tres hosce articulos nostro hoc deplorato seculo illi qui sunt partis aduersæ, infestissimis animis incurrunt, quanquàm iam antè, quæ mea de his esset sententia, tum Latino, tum Germanico sermone, sed fortassè breuiùs quàm posceret rei necessitas, declarârim: at nihilominùs ea, quæ decet Christianum, erga proximos fide & charitate adactus, tum verò vt cum cæteris catholicis viris pro mea virili, quoàd possem, ipse quoq; propugnandi partes mihi sumerem, quô præsertim in sancta hac Agrippinensi Colonia (quæ haud vulgari omnipotentis Dei beneficio præclaram eam laudem & gloriam in præsens vsque tuetur, quòd à semèl recepta CHRISTI fide &

Catholica religione defecerit) insidiosissimis ppetuisq́, impostorũ horum machinatiõibus, multigenisq́, perniciosis conatibus atq; cuniculis, quibus tantam huius vrbis laudem & gloriam obscurare & labefactare nituntur, nullus praestetur locus, nulla detur opportunitas: equidem iam constitui antè dictos quatuor articulos, alios post alios ordine, idq́; pingui Minerua pertractare: tribusq́, prioribus expeditis, quartum, eumq́, extremum de alterius speciei communione latiùs, quàm quidem ab vllo praestitum meminerim, suscipere explicandum: atque in his eam sequi rationem & institutum, vt pro inexpugnabili veritatis confirmatione, primò scripta diuina, subindè catholicam eorum intelligentiam, ex instinctu proculdubiò sanctispiritûs profectam, id est, admirabilem illam & consonantissimam Patrum consensionem & catholicae Christi Ecclesiae traditionem, vtì ea ab Apostolis per continuam ac indissolutam legitimorum Pontificum successionem, tanquàm per manus ad nos vsq; manauit, quatenùs diuina arriserit gratia, planè perspicueq́, producam: nec tamen Patres immoderatiùs, sed ex ijs tum vetustissimos, tum probatissimos quosque, idq́, vbì postulabit necessitas, in medium proferam: si qua tandèm ratione mea hac opella & studio non quidem eruditis, qui vt à me instituantur, neutiquàm opùs habent, sed simplicioribus duntaxat, pieq́, Christianis commodare queam, vtì nè quandoq́, ex praecipiti quadam animi leuitate, et veritatis ignoratione, immani huic errori concedant: quin potiùs gladio spiritûs

Ephes. 5.

tûs, & inuictissimis viuentis Dei exercitûs præsidijs freti, insidiosos dæmonum, eorumq́ satellitum incursus & impreßiones fortiter repellant, atq; in agnitæ luce veritatis modis omnibus stabiles perseuerent. Optarem sanè, illos etiam, in quorum animis aduersæ partis fraudulenti sermones & scripta virulenta scrupulum & dubitationem reliquerunt, hinc antidotum, scrupulo & dubitatione reiecta, capere: immò eos quoq;, quos cacodæmon per suos iam iamq; memoratos satellites, in suam planè redegit potestatem, atq; extra Dei domũ in suũ traduxit regnũ, postliminiò è tenebris ad lucem reuocari posse: Quod vtinàm Deus sua faxit gratia.

PRI-

PRIMVS ARTICVLVS PRIMARIVS.

NEMPE,

VERVM ATQVE VIVENS CORPVS, ITEMQ; VERVM ET VITALEM SANGVINEM DEI AC DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI CVM DIVINITATE CONIVNCTA, IN PRAESTANTISSIMO EVCHARISTIAE SACRAMENTO SVBSTANTIALITER ADESSE.

Iohã. 14. Ertè quisquis tum Dei verbo, tum Spirituisancto, qui in Catholica CHRISTI Ecclesia semper locutus est, firmam adhibet fidem, nõ potest ille nõ fateri articulum hũc esse verissimum. quòd si quis diuersum affirmare velit, ille proculdubiò negat Dei verbum, nec Iohã.14. Iohã.15. sinè insigni blasphemia & Christo, qui est veritas sempiterna, & eius spiritui, qui mentiri non potest, mendacium conatur affingere. Quæ cùm ità se habeant, equidem initiò decreui clarissimum Dei verbũ, quo præsens articulus validissimè & irrefragabiliter adstruit, è scripturis Diuinis simplicissimè

cissimè adhibere:ac deindè consonātissima sancti Spiritûs testimonia,quę ille omnibus sanctis Patribus,& Catholicę Christi Ecclesię, cuius vnicus idem ipse & doctor & moderator est,iam indè ab Apostolis ad nos vsq;,semper & vbique summa cōsensione adspirauit & in lucem protulit,paucis producere & ob oculos statuere,ea quidē ratione,qua me facturum iam recepi. Iohan.16.

CLARISSIMA SCRIPTVRAE DIVINAE TESTIMONIA.

Cap.II.

VErba illa Domini & Seruatoris nostri,quibus hic nititur Articulus, tam ab Euangelistis, quàm Paulo Apostolo adeò sunt luculenter expressa, vt mirum sit quorundam audaciam & temeritatem vsq; eò progredi non vereri,vt radiantissimo Soli caliginem offundere, & clarissimum Dei Verbū, quod eatenùs obscurari se non patitur, cōmentitijs quibusdam,planeq; insulsis & à vero alienis,atq; etiam sophisticis & friuolis glossis ac interpretatiunculis obscurum efficere conentur; cùm tamen hac re nihil illi prorsus effecturi sint, nisi apud infideles duntaxat, quorum mentes Deus huius seculi & princeps tenebrarum excęcauit,vt non fulgeat eis illuminatio Euangelij gloriæ Christi. Quod vt perspicuum fiat,diuinam huius celsissimi Sacramenti institutionem sancti Euangelistę Matthęus & Marcus ijsdem penè verbis describunt hunc in modum: 2.Corin.4. Matt.26. Mar.14.

Cœnantibus autem eis, accepit IESVS panem, & benedixit ac fregit,deditq; discipulis suis,& ait: Accipite & comedite:Hoc est corpus meum.Et accipiens calicē,gratias egit,& dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.Hic est enī sanguis meus noui testamēti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Eadem ratione diuinam hanc institutionem consimilibus propè verbis Lucas Euangelista & Paulus Apostolus describunt: Luc.22. 1.Cor.11.

Et accepto pane,gratias egit,& fregit, & dedit eis, dicens:Hoc est corpus meū,quod pro vobis datur, Hoc

facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicens: HIC est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur in remissionem peccatorum.

Quæ quidem Domini verba, perindè vt sonant, pro sua genuina ac propria significatione de vero ac substantiali Corpore, veraq; ac vitali carne & sanguine Chri simpliciter ac planè accipi debere, non autem metaphoricè vel tropicè, tanquàm dixerit Dominus, Hoc significat corpus meum: vel, Hoc est figura vel symbolū corporis mei, quemadmodùm aduersarij ea verba impiè peruertunt ac deprauant ad suam ipsorum perditionem, id profectò tum ex ijsipsis, tum illis quæ antecedunt & quę sequuntur verbis, tum alijs scripturæ luculētis perspicuisq; locis & sententijs adeò sit certum & testatum, vt à nemine possit confutari: quod sequentia docebunt.

2 Pet.3. Tit.3.

Cap.III.

Psal.32.&148. Psal.134.

PRimò quidem verba memorata in seipsis pro sua, vt dictū est, vera germanaq; significatiōe, prorsus dilucida & perspicua sunt, eius ore prolata, de quo scriptum legimus: Ipse dixit, & facta sunt. Itemq;: Omnia quæcunq; voluit DOMINUS fecit in cælo & in terra: cuius voluisse & dixisse, fecisse est. Nec in toto BIBLIORUM opere vllum vsquàm DOMINI verbum extat, quod hisce opponatur verbis. Non possunt ea igitur, tanquàm à DEO dicta, nō esse efficacia ad exhibendum, efficiendum præstandumq; continuò id quod significāt: adeò vt nos certissimè & credere & nôsse debeamus, quæ Dominus hîc locutus est, ea re vera sic se habere vt ipse dixit, quandoquidē mentiri non potest, nec est apud eum impossibile omē verbum: quiq; vocat ea quę non sunt, tanquàm ea quę sunt. Impij hęretici summoperè in eam incumbunt curam, aliquem in scriptis diuinis vt possint inuenire sermonem, qui huic conformis sit, nec tamen pro sua genuina ac propria significatione, sed metaphoricè ac tropicè accipiatur: idque eo nomine illi faciant, vt indè arrepta occasione, hæc Domini clarissima verba à vero germanoque sensu suo, ad metaphoricam quandam & figuratam, prorsusque exoticam callida quadam & sophistica ratione intelligentiam detorquere queant.

Christi ospotentia & veritas hoc negotium absoluunt.

Rom.3. Luc.1. Rom. 4.

Aduersariorū conatus.

queant. Sed diabolico illi acti instinctu, hac quidem in re oleum perdunt & operam, frustraque conantur. Multa illi sanè eò congerunt, eamque in primis Apostoli sententiam, Petra autem erat Christus: illam quoque, Semen est verbum Dei. Sed quis tam sit stupidus, vt in his sententijs non aduertat longè aliam esse dicendi rationem, quàm hoc loco, vbì Dominus ait, HOC EST CORPVS MEVM? Est enim id studiosè obseruandum, in illis sententijs res duas, quarum diuersa sit natura, quæ Latinè Disparata dicuntur, vt sunt Petra & CHRISTVS, expresśè de se inuicèm dici. Iam verò nedùm genuina scripturæ intelligentia, sed naturalis quoquè dictat ratio, eiusmodi locutiones, non perindè vt verba præ se ferunt, sed metaphoricè & tropicè intelligi debere, putà, quòd Petra in deserto Christum designârit. Id enim disparatorum ratio postulat, quæ non sunt naturæ eiusdem. Atquì non eo modo Dominus de Sacramento locutus est. Non enim ait, Hic panis est corpus meum: vel, Hoc vinum est sanguis meus: sed demonstrando communibus his voculis vtitur, Hoc, & Hic, quarum ea vis & proprietas est, vt substantiam quandam demonstrent, nec tamen propriè satis indicent, qualis ea sit, donec in propositione vel sermone exprimatur. Quod vbì expressum est, tum demùm potest intelligi, cuiusmodi ea res sit, quam illa vocula significabat: ità vt hæ communes voculæ, pro sua propria germanaque vi & significatione, non certam aliquam designent rem, quæ alterius sit naturæ, quàm id quod demonstrant, sed idem ipsum potiùs significent, quod demonstrant: Significent, inquam, vnum quid: quod idem quale quid sit, relinquunt explicandum Prædicato. Quæso, lector amice, animum aduertas: Si quidem Iudas proditor in suprema illa cœna Domini verbis (quod faciunt Aduersarij) contradixisset, quibus ille ait, HOC EST CORPVS MEVM, dixissetque ità potiùs, Hoc est panis, ibì sanè in ipsis Iudæ verbis vocula illa (Hoc) non idem esset quod panis, cùm absurdum prorsus & fatuum sit dicere, Hic panis est panis: sed Iudas vocula illa (Hoc) id solummodò, quod Dominus porrigebat, demonstrare voluisse videretur, quemadmodùm ipse quoquè Dominus non aliud demonstrabat: ità vt non ratione voculæ huius HOC, sed illius potiùs, quod de hac vocula di-

Obiectio partis aduersæ.
1. Cor. 10.
Luc. 8.
Dilutio.

Non hic duo quædam de se inuicèm prædicantur vel dicuntur, sed vnū aliquid demōstratum, quod qd sit, à Deo exprimitur.
Voculæ, Hoc, & Hic.

cebatur, Iudas à Domino fuerit discrepiturus. Cùm enim Dominus diceret, hoc quod ipse demonstraret & porrigeret, Corpus suum esse, Iudas contrà diceret, hoc quod ab illo demonstraretur & praeberetur, panem esse. Vbì sanè dispiciendum venit, vtrum horũ sit hoc, quod Dominus demonstrauit & porrexit: putà, num Iudæ proditori aut alicui Sacramentario potiùs sit adhibẽda fides, vtpotè qui suũ adspectum, odoratũ, gustũ sequatur, id est, solas externas sibi proponat species, quàm præpotentis Dei filio, cuius dixisse fecisse est, in quem mendacium cadere non potest, quique nobis præstare potest, quicquid velit, & sub quacunq; velit specie, idq; longè vltra carnalium sensuum nostrorum captum. Sicut etiam in huius sanctissimi sacramenti figura, filijs Israël manna in deserto dedit non nisi sub vna duntaxat externa specie: in quo tamen singuli pro huius sacramẽti interna ratione, concupiscentiam delectamenti sui nouum saporem inuenêre, quam quidem efficientiam species externa minimè præ se ferebat vel significabat. Quæ quidem eò mihi commemorata sunt, vt quisquis ratione vtitur, certum exploratumq; habeat, hæreticos, antagonistas nostros, neque affirmare, neq; confirmare posse, in his Domini verbis, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS, disparatum de disparato, id est, res duas diuersæ naturæ, expresiè alteram de altera dici, vt in ea sententia, Petra autẽ erat Christus. Vndè potest esse perspicuum, luculenta & aperta hęc Domini verba frustrà ad obscuram quandam & metaphoricam vel tropicam intelligentiam torqueri: immò potiùs debere ea ità vt sonãt, planè simpliciterq; intelligi, eo pacto quo Dominus, cui nihil est impossibile, cuiusq; dixisse fecisse est, ea pronunciauit.

Verbis diuinis Christi hic simpliciter commodanda fides est, nõ Sacramẽtariorum excutiẽti rationi vel sensibus.

Exod. 16. Sap. 16.

Psal. 134.

Adeoq; eiuscemodi propositiones & elocutiões, in quibus interiecta hac vocula EST, quippiam de alio prędicatur, pro sua propria ratione eo debent pacto accipi, vt Subiectum, id est, de quo quippiam dicitur, cum Prędicato, id est, quod de illo dicitur, eiusdem ac indissimilis cum illo substantiæ vel naturę sit: nisi quid eiusmodi sit, quod cum eo pugnet sensu vel sententia, nosq; cogat ad metaphoricam vel tropicam intelligentiam confugere: quod hîc certè locum non habet: quin compellũt nos tum ea quæ præcedunt, tum quæ sequuntur verba, simplici atq; germano verborum sensui iuxta literam

Christi verba nullã hic admittunt metaphoram.

ram

rā inhærere potiùs, vtì posteà abundè declarabitur. Neq; sanè Christus Dominus absq; ratione & temerè, cū sit ipse Dei sapiētia, hac voculā EST vsus videri debet, sed vt hoc ipso indicaret, quod ipse porrigeret, hoc suum esse Verum & Substantiale corpus. Nam alioquì poterat ille nullo dixisse negocio, Hoc designat, significat, præfigurat corpus meum: Vel, Hoc est figura, exemplar & monimētum corporis mei: Vel, Hic panis est corpus meum. Atquì nulla harum dicendi ratione vsus est, vt iam dubium non sit, eius verba, perindè vt sonant, simpliciter intelligi debere: non verò vt ea Apostoli sententia, Petra autem erat Christus: in qua, perspicuum est, disparatum aliud de alio expresse enunciari. 1.Cor.10.

Cap. IIII.

Secundò inter iam dictas duas illas sentētias, non verborū dūtaxat vi, sed etiā ex causis vel ratiōe dicēdi, vndè sanè genuina dictorū intelligentia semper petēda est, plurimùm interesse probatur. Ea enim causa vel ratione adductus est Paulus, vt Christū diceret esse petrā, quô hoc ipso indicaret, petrā illam in Veteri testamento, in quo patribus omia in figura contingebant, Christum præfigurâsse, vt 1.Cor.10. perspicuè videre licet. Eodem modo Christus eam ob rem semen esse dixit verbum Dei, quòd suis Apostolis parabolam, priùs populo recitatam, explicaret, vt luculenter satìs apud Lucam eo quo diximus loco, nempe cap.8. annotatū vidIemus: ità vt genuina tam huius quàm omium eius generis aliarum sententiarum, quæ vspiàm in scriptis diuinis extent, mens atq; sensus ex causis atq; circunstantijs dicendi facilè deprædendatur. Hîc verò in Cœna sacrosancta harū causarum nulla est: quin diuersum potiùs hîc accidit, quādò Dominus veteris Instrumenti figuris terminum imposuit, easq; abrogauit, atq; in earum omnium locum sermone suo diuino, clarissimis apertissimisq; verbis nouum instituit sacramentum: neq; dixit tamen, Hæc est similitudo quædam, vel figura, vel symbolū: sed, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS. Itaq; causa vel ratio dicendi id exigit, vt hoc loco verba simpliciter, prout sonant, intelligantur: maximè cùm diuinæ scripturæ peritis minimè dubium sit, Verba, quibus aliquid diuinitùs iubetur, vel quibus sacramenta instituuntur, semper pro germano suo proprioq; sensu, non autem quouis modo metaphoricè,

Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi.

Quandoquidem Christus V. Sacramēto instituendo figuras aboleuit, nō possunt eius verba figuratè accipi.

Verba quibus aliquid diuinitùs iubetur, vel sacramēta institu.

 accipi

untur, semper proprie & genuina significatione accipienda sunt.

accipi oportere, etiamsi eiusmodi sensus rationem nostram longè excedat, aut illi insolēs & absurdus planè videatur. Quod nisi ità sit, poterit quilibet improbè temerarius, cui Catholicæ Ecclesiæ sententia non satisfaciat, præcepta, instituta & sacramenta Dei, metaphoricis, tropicis atq; alienis interpretatiunculis, pro sui cerebri commentitijs somnijs prorsus conuellere: immò pro sua libidine irrisui ac ludibrio habere, quemadmodùm cordatus quisq; haud difficilè animaduertit.

Sententiæ illæ 1. Cor. 10. & Lucæ 8. nullū poscūt tropū.

Vt interim taceam, duas illas quas diximus sententias, Petra autē erat Christus, &, Semen est verbum Dei: modò exactiùs & penitiùs expendantur, nullum poscere sensum metaphoricum. Non eñ simpliciter ait Paulus sinè appositione aliqua, Petra erat Christus: sed, Spiritalis illa consequens eos petra: hoc ipso sanè perspicuè significans, non se de visibili illa deserti petra, quæ vtiquè non sequebatur illos, sed spiritali consequente illos petra, id est, Christo Dño, agere. Neq; etiam Christus ipse absolutè, nullo adiuncto ait, Semē est verbum: sicut apud Iohannem dicitur, In principio erat Verbum: vbi Verbum, Christi in diuinitate personā significat: sed, Semen, inquit, est verbum Dei: ijs verbis non seipsum substantialiter, putà, Verbū æternum, quod apud Deum & in Deo est & permanet, & est Deus: sed verbum Dei prædicatum, quod ipse doceret, volens exprimere: quod quidem, si propriè velímus loqui, verum est atq; diuinum semen, quod in cordibus hominum concionando seminatur, & fructū profert: vt etiam hoc dictum, sensum tropicum non magnoperè reposcat. Verùm vtcunquè sit, hoc sanè loco, vbi Dominus adeò luculentis disertisq; verbis sui Corporis & Sanguinis instituit sacramētū, secùs habere non potest, quàm vt verba simpliciter ità, vt sonant, absq; vllis glossis accipiantur, idq; ob eas quas diximus rationes.

1. Cor. 10.

Iohan. 1.

Verbum Dei quod prædicatur, verum est semen.

CAP. V.

TErtiò, quò propiùs ad rem ipsam accedamus, nō solùm ait Dominus, HOC EST CORPVS MEVM: sed nè quis in dubium vocaret, quò pacto ea illius verba intelligēda sint, ipsus se latiùs explicat, his adiunctis verbis: Quod pro vobis datur, vel tradetur. Itidemq; non modò ait, Hic est sanguis meus, sed annectit, Qui pro multis effundetur. Nórunt autē, Deo sit gloria, omnes è religione Christiani, dñm Christum non sui corporis figuram,

Christus idē corpus por-

ram,sed ipsum verum ac substantiale corpus suum cruci tradidisse: neq; etiam sanguinis figurã,sed ipsum verum preciosumq; sanguinẽ suum nostra causa in cruce fudisse. Quamobrem diuina illius verba nullam admittunt aliam intelligentiam,q̃ porrigere illum nobis in venerabili Sacramẽto idẽ ipsum corpus suum,atq; eundẽ ipsum sanguinem suum,quòd ad substantiæ veritatẽ pertinet, quæ pro nobis cruci suffixa,profusaq; sunt. rigit in V. sacramento, quod in cruce immolauit

Quod sanè quisquis non credit,nempe in celsissimo Sacramento veram carnem & sanguinem Christi substantialiter contineri, idem ipse profectò non credit,Christum peccata nostra, quô nos illis absolueremur,pertulisse in vero corpore suo super lignum,quod tñ Petrus testatur:neq; etiam fudisse illũ verũ sanguinem suum pro nobis in remissiõem peccatorum:atq; ità etiamnùm hæret in peccatis suis: simul etiam mendaciũ affingere conatur beatissimis Apostolis,maximè dilecto illi discipulo Iohanni,affirmanti 19.cap. Euangelij sui, eum qui id viderit, quẽ se vult intelligi, testimonium perhibuisse:& verũ est,ait, testimoniũ ei⁹:& ille scit q̃a vera dicit,vt & vos credatis. 1.Pet.2. 1.Cor.15.

QVartò,vt hanc verborum Christi intelligentiam testatiorem efficiamus,in Græco idiomate,quo à sanctis Euangelistis conscripta sunt,sonant ea hunc in modũ: Hoc est illud ipsum corpus meũ,quod pro vobis tradetur vel datur: idq; ratione Græci illius articuli, τὸ,dictioni illi σῶμα adhibiti:cuius ea nimirùm vis est,vt veram ac propriam illius,cui iungitur,dictionis vel nominis significationem exprimat, vt nôrunt linguarum periti. CAP. VI. Græci articuli vis.

QVintò, Verba hęc Domini, quibus in sacrosancta Cœna vsus est, ea qua dictum est ratione necessariò intelligi oportere,Christus ipse apud Iohannem 6. cap. vbi se daturũ pollicetur id,quod in Cœna exhibet, verbis quæ quidem excogitari possint,clarissimis luculenter demonstrat,ità inquiens: *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane,viuet inæternùm. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Hìc, quod negare nemo potest, Christus perspicuis promittit verbis, se veram carnem suam nobis in cibum præbiturum:adeoque certiores nos efficit dum ait, CAP. VII.

panem

Christus bifariàm se dicit daturum carnem suá, putà in cibú, & ad crucem.

panem quem daturus sit, suam esse carnem, eandem planè ipsam, quá pro mundi vita sit daturus. Est nanq; sedulò hîc obseruandum, secundùm Græci textûs veritatem, Dominum bis dicere, EGO DABO: primò quidem, dum ait: PANIS QVEM EGO DABO, CARO MEA EST: rursumq;, QVAM EGO DABO PRO MVNDI VITA. Cùm igitur hæc pollicitationis verba, quæ sunt apud Iohannem, cum verbis exhibitionis in Cœna, à reliquis Euangelistis & D. Paulo conscriptis conferuntur, quemadmodùm ea semper Verba, quibus aliquid præstatur & exhibetur, id est, verba datiua, per verba promissionis vel promissiua declarari ac intelligi debent: iam planè perspicuum fit, & cui refragari nemo possit, eadem ipsa illic apud Iohanné, & hîc apud cæteros Euangelistas verba, prorsus esse consimilia, & vnius eiusdemq; sententiæ: præterquàm quòd apud Iohannem promissionis, apud alios verò Euangelistas exhibitionis sint. Vt enim in Iohanne ait, PANIS QVEM EGO DABO, CARO MEA EST, QVAM EGO DABO PRO MVNDI VITA: ità consimilibus propemodùm, sed præstationis vtitur verbis in Cœna, HOC EST CORPVS MEVM, QVOD PRO VOBIS DATVR: tanquàm diceret: Iam antè pollicitus sum daturum me vobis carnem meam in cibum, & quidem eandem ipsam carnem meam, quam pro mũdi vita dabo: itaque quod tum promisi, iam præsto, præbens vobis corpus meum edendum, nec aliud sanè corpus, quàm quod luce crastina ꝑ vobis, id est, pro mundi vita, daturus sum. Quid tandèm possit dici luculentiùs ad demonstrandum Christum duas illas promissiones suas apud Iohannem, primam quidem, PANIS, QVEM EGO DABO, CARO MEA EST, in Cœna: alterá verò, QVAM EGO DABO PRO MVNDI VITA, in Cruce præstitisse? adeoq; idem illud corpus eius nobis in Sacramento præberi, quod pro mundi vita in cruce dederit? Id verò illius verum & essentiale corpus est, non inanis quædam aut mera figura, quemadmodùm aduersarij nostri, infideles Tropistæ, volunt.

Verba pollicitatiõis declarãtur verbis præstationis, & è cõuerso.

Luc. 22. 1. Cor. 11.

Panis vocabulum Hebræis, idem quod cibus.

Atq; antè, quàm longiùs hîc nostra progrediatur oratio, Lectorem paucis admonitum velim, nè putet eo loco, vbi Dominus apud Iohanné dicit, PANIS QVEM EGO DABO, CARO MEA EST: dictionem illam, PANIS, nostro more pro cómuni, qualem pistores

res conficiunt, pane accipi: ità enim disparatum de disparato diceretur, quod est à vero alienum: sed iuxta Hebraici sermonis idioma, generatìm pro cibo sumi, perindè vt plerisq; alijs scripturæ locis: verbi gratia, Luc. 11. in precatione Dominica, itemq; Luc. 14. vbì sic habes: Cùm introîsset Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbato manducare panē, &c. Itaq; verus & genuinus verborum Domini in Iohanne sensus, non tropicus, sed iste est, Cibus quē ego dabo vobis: quæ verba hìc emphatica sunt, vt per quæ Dominus nō vulgarem quādam, sed singularem, quam solus ipse præstare possit, escam velit exprimere ac significare, quę illius est, vt ibì sequitur, caro. Cuius equidem propter eà Lectorem admonitum volui, vt exitiosa infidelium Tropistarū sophismata faciliùs possit retundere.

Verba Christi singulare quiddam hìc exprimunt.

CAP. VIII.

Si Sacramentum non nisi figura esset, iam non præstaret Christus promissa, sed promissionem aliā alij substitueret.

SExtò, si quidem verum suum corpus Christus Dominus nobis non substantialiter, sed typicè duntaxat & symbolicè in Sacramento præberet, quod nostri antagonistæ somniant, promissionem illam suam apud Iohannem, qua carnem suā, quam pro mundi vita dedit, nobis re ipsa se daturum recepit, in sacrosancta Cœna minimè prestitit, neq; etiādum præstaret solis cōferendis symbolis, vt aduersarij celsissimum vocant Sacramentum, sed ijs symbolis hoc tantùm significaret, ꝙ postmodùm quandoquè eam suam carnem nobis daturus sit, neq; id tamen substantialiter, sed spiritaliter duntaxat per fidem: putà, quatenùs symbola illa dignè nos acceperimus, ac mox per fidem in cælum vsq; ad dextram patris euecti, ibidèm ardenti illa fide nostra corporis Christi inibì in cælesti throno residens, non autem in Sacramento, vt ipsi aiunt, existens appręhenderimus. Húc ēm in modum quidā partis aduersæ hìc loquuntur. Quòd si ea duntaxat Domini mens & intentio fuisset, vt ipsi secum comminiscuntur: nihil sanè ille ageret aliud, quàm quòd in hoc Sacramento promissionem aliam alij substitueret, putà, promissum per Sacramenti symbola, illi quam eius in Iohannis Euangelio verba continēt, promissioni: id quod auditus certè perhorrescit. Quid enim hoc esset aliud, quàm à vitalibus illis pollicitationis suæ verbis & concione, quæ est apud Iohannem, nos in hoc Sacramento ad tacitam mutarum ac insensibilium creaturarū vocē & sermonē remittere? qui perindè, vt iam antè suę promissionis ver-

ba fecissent, nobis quid etiamnùm faciendũ esset, & in Symbolis re ipsa vel actualiter minimè acciperemus, cómonefaceret, quasi longè acriùs & vehemētiùs sermone panis & vini, quorum loco Aduersarij Sacramētum habendũ censent, si ea nobis possent loqui vel concionari, q̃ vitalib⁹ ac salutiferis ipsius Dñi apud Iohannē cap. 6. verbis p̄mouendi essemus. Quid verò tam est dictu abominabile? Habet id p̄fectò admirationis plurimũ, eò cæcitatis recidisse nostros antagonistas, vt illi non animaduertant discrimen quoddā inter præcedētem promissionē, & realem exhibitionem & pręstationē esse oportere, ità vt illud ipsum quod in pręcedente pollicitatione promittiť, in præstatione re ipsa & actualiter exhibeať, nec denuò duntaxat promittatur: quēadmodùm Aduersarij persuasum habent, Symbola (ità náq; illi Sacramentũ vocant) significare tãtùm, nõ aũt exhibere Dñi corpus: quandoquidem illud tum demùm nobis prębiturus sit Christus, cùm fides nostra Symbolorũ admonitione & meditatione adeò flagrárit, vt cælos penetrans, absentem Dñm illic appræhendat, neq; id substantialiter tamē, sed spiritaliter duntaxat. Quid verò illis Dñi verbis, quibus ait, *Accipite & comedite, Hoc est corpus meum*, potest esse repugnantius? Ea enim verba lucu'enter satìs & propriè indicant, Christum nobis præsens suum præbere corpus in Sacramento, non aũt nũc demùm remittere nos per fidē in cælũ ad absens corpus suũ: quanq̃ meritò quidē eò debemus erectis esse animis, q̃ñ nõ nisi vnũ idéq; substãtiale corpus est in cęlis, & in præstantissimo Sacramēto.

Christus in V. Sacramēto re ipsa præstat nobis corpus suum, nõ autem id demùm indicat, vti per Sacramentum eius corpus obtinere possim⁹.

In summa, nusq̃ legimus Dñm promissum illud suũ Iohan. 6. putà, *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*, alibi q̃ in sanctissima Cœna sua impleuisse. Vbi sanè si Apostolis carnem suam præbuit, neq; aliam q̃ illam ipsam, quam pro mũdi vita dedit, fit omninò consequens, in V. Sacramento nõ merum panem, sed illud ipsum eius verũ corpus esse substantialiter. neq; enim merus panis, sed verũ eius Corpus pro mundi vita datum, & in Cruce immolatum est.

Christũ promissum suum Iohan. 6. in sacrosancta Cœna sua re ipsa p̄stitit.

CAP. IX.

Corpus Christi, i V. Sacramento verus cibus ē, corpus & animã ad immortalitatem sustētans.

SEptimò, Caro & sanguis Dñi, q̃ ille nobis præbet in V. Sacramēto, verè est cibus, & verè est potus, q̃bus nõ aĩa tm̃, sed corpus simul & aĩa ad immortalitatem pasciť, nutriť, confirmať ac viuificať, vt apud Iohannē 6. cap. ipse Dñs testis est his verbis: Qui mãducat meam carnē, & bibit meum sanguinē, habet

habet vitam æternã:& ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro eñ mea verè est cibus, & sanguis me⁹ verè est potus. qui manducat meã carnẽ, & bibit meũ sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo ꝓpter Patrẽ: & qui mãducat me, & ipse viuet propter me. Hic est panis, qui de cęlo descẽdit. Nõ sicut mãducauerũt Patres vestri mãna, & mortui sunt. Qui mãducat hũc panẽ, viuet inęternũ.

Nemo quidẽ negare poterit, eum qui in V. Sacramẽto Christi corpus dignè edit, & sanguinem bibit, illius & manducare carnẽ & sanguinẽ bibere, ceu escã veram, potumq; verum, queãdmodùm hęc dñi verba Iohan 6. præ se ferunt & sonant: neq; id in fide tm̃ spiritaliter, sed iuxta dñi promissum, quod in Cœna impleuit, etiã ore in V. Sacramento corporaliter. Quod qui facit, vt Christus ait, *habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die*: quibus verbis excellẽtissima cibi huius vis & efficacia declarat, vt ꝙ ille nedùm aĩas confirmare nostras, sed etiã corpora immortalitati asserere, & in vitã æternam seruare possit. Non potest aũt quæuis corporis Christi figura, vtcunq; id adstruere quis velit, ꝓ eiusmodi vero haberi cibo, maximè qui illius sit virtutis & efficaciæ, vt nõ aĩas modò, sed etiam corpora afficiat immortalitate: sed eò verum ac substãtiale Christi corpus exigitur, cui Pater eius cælestis ob diuinitatis cum humanitate cõiunctionẽ & vnionẽ, vitæ ęternę pręstitit virtutẽ & efficaciam nõ modò habere in seipso, sed etiam vt credentibus omnibus ipsum sumentibus, vel ipso fruentibus eam impartiri & communicare queat. Vndè id nimirùm conficitur, in celsissimo Sacramento, nõ figuram tantùm, sed verum ac vitale Christi corpus, cuius virtute & efficacitate & animæ & corpora nostra possunt ad immortalitatem seruari, substantialiter adesse, & re vera porrigi ac præberi.

Christi corpus ore pariter & animo sumitur in V. Sacramento.

Iohan 6.

CAP. X.

Octauò, testat Dñs apud Iohannẽ 6. cap. manna in deserto patrib⁹ datũ, non verũ cæli panẽ, sed sui tantùm corporis typũ figurãq; fuisse. *Amen amen, ait, dico vobis, nõ Moses dedit vobis panẽ de cælo, sed Pater meus dat vobis Panẽ de cælo verũ.*

Obserua, quod dicit, VERVM, nempe, cuius manna typũ gesserit. Deindè vbì corpus suum ab illorũ manna distinguit, eũ in modũ loquitur: **Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quã ego dabo pro mundi vita.** Tanquàm diceret: Manna nullam habuit in se vitalem efficaciam, vtì panis ille quem ego vobis daturus sum, sed eius duntaxat figura fuit. Neq; verò dubitare quisquã potest, manna Domini corpus præfigurâsse, non quidem tam propriè, quatenùs illud pro nobis in cruce obtulit, quàm quatenùs nobis in cibum promisit, & in Eucharistia cõtulit. Ità nanq; scriptum est Exod. 16. cap. Dixit aũt Moses: Iste est sermo, quẽ præcepit Dñs: Imple gomor ex eo, nempe manna, & custodiatur in futuras retrò generationes, vt nouerint panẽ quo alũi vos in solitudine, quandò educti estis de terra Aegypti. Filij autem Israël comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terrã habitabilem, &c. Quæ quidem figura minimè quadrat ad corpus Domini, vt est in cruce immolatum: exprimit autem idem conuenientissimè, vt in Sacramento asseruatur, nobisq; præbetur. Sicut enim Moses iussus est seruare manna in Tabernaculo coram Domino, vtì memores forent filij Israël cibi illius, quo patres eorum vsi essent in deserto, donec ad terram promissam pertingerent: ità & Christi corpus ex eius institutione in Ecclesia illius, quæ eius est tabernaculum, eousquè asseruabitur, donec ad iudicium reuertatur, quô memores simus, cuiusmodi esca patres nostri ad nos vsque refecti sint, nosque & qui post nos futuri sunt, reficientur, donec ad illius aduentum in veram promissionis terram, i. regnum cælorum, introducamur.

Manna veri corporis Dominici, quatenùs illud nobis in V. Sacramento præbetur, typum gessit.

Apoc. 21.

Quod si ità se res habet, vt manna corporis Christi, quatenùs in Eucharistia credentibus prębetur, expressa quędam figura & typus fuerit, de quo quidem corpore Dñs apud tres Euangelistas, & Paulũ Apostolũ ità locutus scribitur: *Accipite & comedite, Hoc est corpus meũ*

Quandoquidẽ mãna corporis Christi in V. Sacramento figura fuit, necessè

ſequitur indè irrefragabiliter, Dñm in Euchariſtia nobis nōn merā figuram, ſed ipſiſſimam illam rem, quam Manna ſignificârit, cuiusq; illud typum geſſerit, id eſt, verum ac ſubſtantiale corpus ſuum, præbere. Nam alioquì nemo rectè dixerit māna Euchariſtiæ typum geſſiſſe, ſed potiùs figuram aliam propter aliam eſſe datam, quod tamen à figurę propria ratione admodùm eſt diuerſum, cùm figura ſit corporis figura, & vmbra corporis vmbra, nec alia aliam porrò efficiat.

eſt corpus Chriſti in V. ſacramēto nō figuratè, ſed ſubſtātialiter adeſſe.

Heb. 10.

Cap. XI.

Diſcrimē inter vetus & nouum teſtamentum.

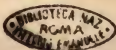
1. Cor. 10. Iohan. 1.

NOnò, eſt id quidem in confeſſo, ſcripta diuina locis non paucis illud inter vtrunq;, putà vetus & nouū Teſtamentum, docere ac indicare diſcrimen, quòd in veteri Patribus omnia in figura contigerint, in nouo autem figuræ omnes per Chriſtum abolitę ſint, vt per quem gratia & veritas facta eſt. Quamobrem etiam Apoſtolus ad Hebręos 10. cap. ait, legem quidem vmbram habere futurorum bonorum, non autem ipſam imaginem rerum, quam habeat nouum Teſtamentum. Si igitur manna in veteri Teſtamento figura fuit Euchariſtię in nouo præſtandę, itéq; ſi Chriſtus in nouo ſuo Teſtamento nō iam vmbris agit, ſed re ipſa, vt eſt ſupradictum, neceſſariò indè colligitur, in nouo Teſtamento non iam vmbram nobis ſeu figuram corporis, ſed verum ac ſubſtantiale Chriſti corpus exhiberi.

Cap. XII.

Ex aduerſariorum ſententia, Patres in manna inſignius habuiſſent ſacramētū, quàm nos in Euchariſtia: quod auditus perhorreſcit.

DEcimò, ſi quidem impia hæc Aduerſariorum ſententia & perſuaſio aliquid habeat ponderis, non poteſt indè non conſequi, Patres in deſerto ante Chriſti aduentum longè inſigniori etiamdum futuræ incarnationis & veri corporis Chriſti potitos figura, immò & præclariori magiſq; admirādo vſos cibo, quàm Chriſtus ipſe nobis in ſuo illo pręſtantiſſimo diuiniſſimæ Euchariſtię Sacramento reliquerit. Pro eiuſmodi enim Aduerſariorum ſententia in eo Sacramento, quod Chriſtus Deus & ſeruator noſter ipſus omnipotēti verbo ſuo inſtituit, & ſanctiſſimis porrexit manibus ſuis, nihil aliud, quòd ad ſubſtātiam attinet, quàm communem naturalemq; panem, primò quidem ex terra ortum, ac deindè hominum manibus confectum haberemus. Atquì fieri non poteſt, vt eiuſcemodi terrena creatura Chriſtum Dominum, panem viuum, ſecundùm diuinitatem è cęlis profectum, ſecundùm carnem de Spirituſancto in ſacratiſſimæ ſemperque virginis MARIAE vtero

conceptum, tam aptè proprieq; significet, atquè manna Patribus datum. Hac enim ratione Eucharistię panis (sic enim hęretici appellāt) terrenus erit, cùm tamen manna non terrenum fuerit, sed non absq; miraculo Deus illud pluuerit è cælo. Vndè etiam panis cæli, itemq; quòd angelorum ministerio, Deo id iubente, Patribus è nubibus missum sit, panis angelorum appellatur. Ecquid verò dici, immò vel cogitari potest abominabilius, quàm Patres illos in vmbra degentes, præstantiori ac insigniori vsos esca, magisque propria futuri Christi corporis in manna potitos figura, quàm nos in Testamēto nouo post ipsius Domini aduentū, in eius Sacramento ab ipsomet & instituto & nobis relicto potiamur?

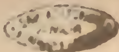
Psal. 77. Ibid.

Si sacramētariorum vera sit persuasio, Capernaitæ murmuris sui cōtra Dominū iustas habuere causas. Iohan. 6.

Ecquis ea est amentia & stupiditate, vt non facilè animaduertat, modò Aduersariorum, id est, Sacramenti hostium vel Sacramētariorum, vera sit sententia, iam quidē maiores illorum, putà Capernaitas, iustas habuisse suæ tentationis, murmuris & contentionis causas, nec iniuria Domino obiecisse, *Quod ergò tu facis signum, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto, sicut scriptum est &c.* àc si dicerent: Eiuscemodi admirabilem panem è cęlo tu quidem nobis adhuc minimè præstitisti. Sed quàm crassus & immanis hac in parte fuerit impijssimorum error Iudæorum, quos sectantur hodiè nostri Sacramentarij, eodem toto capite multis verbis, vt partìm indicatum est, Dominus seriò admodùm declarat, adeoque certa asseueratione, ceu iuramento quodam confirmat, manna illud ei quem ipse daturus esset, pani, quem ille proculdubiò posteà in Eucharistia prębuit & reliquit, nulla posse ratione ęquiparari. Ex quo necessariò consequitur, quandoquidem Eucharistia, quòd ad figuram & externam speciem attinet, Mannæ anteferri non potest, eam ratione alterius cuiusdam longè excellentioris rei sub illa substantialiter cōtentę, Manna incomparabiliter superare: Id verò non potest non esse verum ac substantiale CHRISTI corpus, cuius typum olim Manna gessit. Nam alioquì figura veteris instrumenti, nouæ legis figurato minimè congrueret: id quod esse non potest ob causas suprà memoratas.

Manna nō significationis causa, sed propter ipsam rē nō potest V. Sacramento comparari.

Vnde-

CAP. XIII.

VNdecimò, Si ea Domini verba quibus in Cœna vsus est, de Sanctissimo corporis & Sanguinis sui Sacramento, nō nisi metaphoricè ac tropicè accipienda sint, eius quoquè suprà recitata verba, quæ Iohannis 6. cap. habētur, nempe, Panis quèm ego dabo, caro mea est: non alium quàm metaphoricum sensum habebunt, præsertim quandò verba Cœnæ verbis illis Iohan. 6. respondent, perindè vt præstatio promissioni. Non possunt autem ea Iohan. 6. verba eum in modum vlla ratione accipi, tāquàm hæc illorum mens sit & sententia, *Panis, quem ego dabo, caro mea est*, id est, figura carnis meæ. Si enim ea Dominus sic voluisset intelligi, non potuissent Capernaitæ ansam indè arripere tam immanis & fœdę offensionis & scandali, maximè cùm alioquì Dominum per mare, per terras, per montes & valles, illius permoti miraculis, tam diù essent insequuti, & ex quinque panibus hordeaceis comedissent. Quàm autem immaniter illis offensi fuerint verbis, Euangelista exponit: Litigabant ergò, inquit, ad inuicèm Iudæi, dicentes: Quomodò potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

Cūm non debeāt verba promissionis Iohan. 6. tātùm figuratè accipi, nō possūt datiua vel præstationis verba, quibus in cœna Dominus vsus est, tropicū habere sensum.

Immò verò non illi duntaxat vulgares Capernaitæ, sed ipsi etiam Seruatoris discipuli, qui tamen illius iam antè tam multa conspexerant admiranda opera & signa, perpluresque ex illo audiērant obscuras parabolas & similitudines, quarum tamen nulla eis ob intelligentiæ inopiam vnquàm fuerat offendiculo, his nihilominùs atquè cæteri, verbis offensi sunt, vt Euangelista testatur. Multi, inquit, audientes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic sermo: & quis potest eum audire? & addit: Sciens autem IESVS apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc vos scandalizat? Huius verò scandali nullam illi occasionem vel causam habuissent, si quidem Dominus memorata sua verba non nisi hac ratione voluisset intelligi, Panis quem ego dabo, figura erit corporis mei, quæ vobis meî memoriam refricabit. Quis enim mortalium non eodem modo suam possit præbere carnem? & cui tandèm durus hic possit sermo videri, eo modo cuiusquam carnem edere, id est, in illius tantùm redire memoriam? Quo autem pacto fieri potuisset, si Dominus illa

Pro Aduersariorum iudicio, discipuli Seruatoris nullā habuissent ex verbis eius scandali occasionem.

sua verba hâc tropica ratione accipi voluisset, vt ipsi etiam eius discipuli hanc illorum mentem & sententiam, per se alioqui facilé perceptu, ex prolixa illa Domini apud Iohannem 6. cap. oratione, neutiquàm apprehenderent & assequerentur?

Atq; etiamsi ea fuissent Discipuli ruditate, vt figuratã locutionem capere non possent, quî tandèm pijssimus Iesus, qui in hunc mũdum venerat docere & illustrare homines, adeoque cuius precipuus erat cibus, verbo suo diuino homines non à se repellere, sed ad se adducere ac lucrifacere, ea vti potuisset in humanitate nedùm erga Capernaitas, sed ipsos quoque discipulos suos, vt ex crasso illo errore, quod vel verbo vno poterat, illos nollet extrahere, cùm tamen alibi hac ad eos oratione vsus sit: Vobis datum est nôsse mysterium regni cælorum, ceteris autem in parabolis? Ille verò licèt non ignoraret dicta sua discipulis scandalo fuisse, non modò tamen illa ad sensum metaphoricum non est interpretatus, sed vt ea erat simpliciter prolocutus, ità illis, tam quòd ad verba ipsa, quàm sententiam attinet, constãter inhesit, immò etiam grauiori deincèps magisque seria oratione confirmauit: idq; adeò vt memorati eius discipuli sermonem illius tandèm vsq; eò absurdũ, insulsum & intolerandum censerent, vt pleriq; ex illis abirent retrò, & iam non cum illo ambularent. Dixit ergò ad duodecim: *Nunquid & vos vultis abire?* in quibus tamen vnus fuit diabolus, vt textus habet: Huius autem murmurationis, contentionis ac defectionis nullam quidem Capernaite, ac longè etiam minorem discipuli occasionem habuissent, si verborum Domini non alia, quàm quæ antè dicta est, mens & sententia fuisset.

Iohan. 4.

Matt. 13.
Luc. 8.

Iohan. 6.

Christus oẽnẽ discipulis præcidit occasiõem ad allegoricum sensum confugiendi.

Non rarum apud illos erat, Domino tam crebras adhibente parabolas, ad allegoricum dictorũ illius sensum recurrere: atquì hoc loco Dominus omnem illis allegoriæ cogitationem præcidit, idq; inter alia his verbis: *Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quibus ex dictis facilè illi poterant colligere, panem quem ipsis promitteret, plus aliquid quàm figuram esse oportere. Nanq; dubio procul nôrant illi, figure nullius eam esse vim & facultatem, æternam vt possit homini prestare vitam: cui rei argumento esse potest manna, cibus ille cælestis & eximius, quem id non potuisse in aperto est.

Quan-

Quanuis autem non sim ego nescius, ea Domini verba, *Nisi mãducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem*, &c. etiam rectè ac sanè de spiritali duntaxat, quę fit in fide, cômunione accipi, adeoq; etiam infantes ipsos non nisi salutari expiatos lauacro, atque antè quàm celsissimum Corporis & Sanguinis Christi sacramentum percipiant, ex hac luce migrantes, viuificante eiusdem Corporis & Sanguinis Christi gratia non priuari: quandò tamen negari non potest, eadem ipsa verba rectè ac propriè de celsissimo quoquè Corporis & Sanguinis Christi Sacramento accipi debere, quod nobis Christus eodem loco se daturum pollicetur his verbis, *Panis quem ego dabo, caro mea est* &c. Capernaitæ autem & Discipuli Seruatoris id temporis necdùm possent intelligendo consequi, qua forma eiusmodi suum corpus, quod & corporibus & animis eorum vitam adferret, in cibum conferre posset: ex dictis illius, vtpotè quę nullum admittere tropum ipsi facilè animaduerterent, sese expedire non potuerunt: immò ex ipso Dominicę orationis exordio, vndè totus reliquus sermo dimanat, nullo negocio Capernaitæ colligere potuêre, verba Domini non ad nudam spectare figuram. Initium quidem fuit eiuscemodi: *Quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducâstis ex panibus, & saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis*. quasi diceret; Equidem non cibum vulgarem, qui corpus ad tempus sustentet, vobis præbiturus sum, sed qui vos in vitam seruet æternam. Nam tametsi illic Dominus in sui Sermonis exordio de spiritali duntaxat, non etiam sacramentali communione loqui videtur, cùm eo loco subijciat: *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille:* attamẽ quandò ibidèm illis quę sequuntur, carnem suam nobis in cibum se daturũ pollicetur, Capernaitę autem ex iam dicto oratiõis illius initio iam animo prȩsumpserant, cibum ab illo conferẽdum, duraturum in vitam æternam, haud difficilè illi sentire poterant non posse eum figuram esse; quę eis occasio fuit de illo cibo latiùs percontandi; sed cùm Dominus responderet suam ipsius carnem illum fore; id eis, vt antè dictum est, scandali materiam suppeditauit.

Ipsum sermonis dominici exordium argumento est, cũ nulla esse vsum figurata dicẽdi ratiõe.

Cap. 14.

DVodecimò, si crebrò memorata Domini verba Iohann. 6, non nisi pro figuratis habenda sint, consequens fit, promisisse illic Domi-

Si verò esset quod Sacra-

D

mẽtarij volũt, iã Dominus Ioã. 6. qppiã eiusmodi foret pollicitus, quod nihil haberet miraculi: quã tamẽ sententiã ipse Dominus ibidẽm acriter castigat.

Dominum Capernaitis eiusmodi aliquid, quod absque vllo miraculo esset eis exhibiturus: atque ea causa conuenienter satis Capernaitas obiecisse domino, patres ipsorum non sinè insigni miraculo prępotentis Dei, manna in deserto edisse, cùm ipse Christus non nisi cõmunem, cumque typicum eis panem in locum mannæ prębere constituisset. Atqui longè alitèr illi Seruatoris verba accepêre, haud obscurè intelligentes, polliceri eum longè pręclarioris miraculi designationem, quàm Moses vnquàm patribus in deserto per mãna exhibuisset, quod tamen necdùm sibi poterant persuadere, maximè quòd Dominus mannę illi in deserto præstito miraculi existimationem propemodùm detrahere velle videretur, si cum admirabili ac incompręhensibili sui Corporis esca, quam illis erat pollicitus, componeretur.

Sacramẽtarij Capernaitis stupidiores.

Qua ex re illud potest animaduerti, quàm crasso nostri Aduersarij in errore versentur, dum celsum illud stupendumq; Dei opus in Sacramento percipere nequeunt, quandò tamen rudes illi ac increduli Capernaitæ haud difficilè aduerterunt Christi promissum absq; insigni admodùm miraculo Dei pręstari non posse, eoq; longè maiori & excellentiori, quàm Moses vnquàm in deserto effecisset: quanquàm posse id Dominum, id temporis necdùm credere voluerunt.

CAP. 15.

Decimotertiò, Si Dominus non alitèr sua voluisset dicta accipi, quàm quibus figuram tantùm sui Corporis se daturum reciperet, minimè illi fuisset necessarium tum, cùm & Capernaitas, & Discipulos suos ob crassum & carnalem illorum intellectum, (vt qui crederent illum corpus suum haud secùs, quàm aliam in frusta sectam carnem, ipsis cibi loco distributurum) tam acriter repræhenderet, vt ad dictorum suorum confirmationem suam adferret & allegaret omnipotentiam, eosque ad illius cogitationem & contemplationem remitteret, cùm alioquì ad exhibendam sui Corporis figuram non esset opùs illius omnipotenti virtute. Remittit autẽ hîc illos ad suam omnipotentiam, eoq; nomine illorum arguit incredulitatem, vt quos certos esse oporteret, quandoquidem omnipotens sit, nihil ipsi esse impossibile.

Quãdoquidẽ Christus ad suam nos remittit omnipotentiam, ꝙ

Hoc vos scãdalizat? inquit, Si ergò videritis filiũ homi-

nis

nis afscendentē vbì erat priùs? Spiritus est qui viuifi-cat,caro nō ꝓdest quicquā. Verba q̃ ego locutus sum vobis,spiritus & vita sunt.Sed sunt quidā ex vobis, q non credunt;&c.tanquàm diceret:Præsentem vos duntaxat meę humanitatis fragilitatē attenditis,neq; ex omnibus admirandis operibus & signis meis diuinitatem meam animaduertitis.Vbì autē videritis me diuinitatis meæ fretum potentia cælos repetere, vndè ad vos profectꝰ sum, nū tū quoquè credere dubitabitis posse me vobis verum corpus meū in cibū cōferre?Vos ità planè persuasum habetis, me de carne mea haud secùs,atquè de quolibet naturali emortui hominis corpore,loqui,quam vobis particulatìm in cibum prębere velim:sed hac ratione caro non prodesset quicquam.Atquì corpus meum iam tum nō mortale,sed immortale,indiuiduum & spiritale erit, nulli deincèps miseriæ obnoxium.Vt autem illud iam vita plenū est, quam habet ex patre,viuitq; propter Patrem:ità qui mādùcat illud, viuet propter me.Itaq; Spiritus, quo corpus meum ob inseparabilē diuinitatis cum humanitate coniunctionem,plenum est,is, inquam, spiritus est,qui viuificat:& verba mea spiritus & vita sunt, sicq; accipi debent,quòd vobis nō corpus exanime,sed spiritale ac vitale corpus meū omnipotenti virtute mea,eo modo,qui naturā superet,prębiturus sim.Sedebit em̄ tum filius hominis cum corpore glorificato ad dexteram Patris sui:omni & in cælis & in terra potestate pręditus erit,& vt semèl descendit in inferiores partes terræ, ità tum supra cęlos omnes ascendet,vt adimpleat omnia.nihil tum ei erit impossibile:poteritque verum corpus suum,plenum spiritu & vita,quanuìs in cælo permanens,tamen re vera & substātialiter exhibere ac porrigere,vt ex illo tam corporum quàm animarum vitam hauriatis.

Quia sic ꝓmissa præstiturus, consequēs est eum nobis in Sacramento verū corpus suum, nō aūt nudā exhibere figuram.

Mar.16. 1.Cor.15. Ephe.4. Matt.28.

Hanc Dominicæ pollicitationis mentem & sententiam, cùm Dominus eam exposuisset,diuus Petrus incunctanter amplexus est, & intellectu proprio in captiuitatem redacto in Christi obsequium, deq; illius omnipotenti virtute,quodq; & hoc & omnia posset, & quæ pollicitus esset,etiam præstaret, nihil hæsitās, Domino ex duodecim sciscitanti, num & ipsi abire vellent, his verbis respondit:

dñe, ad quẽ ibim⁹? Verba vitę ęternę habes: & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. quasi diceret: In tuis verbis & tua virtute situm est, vitam nobis conferre sempiternam. Sermo tuus virtutem habet omnipotentem, qui nos fallere non potest: siquidem nos cognouimus, quia tu es Christus filius Dei, atque ea re credimus posse te, quicquid nobis pollicitus eris, abundè pręstare, quãtunuis etiam humanę rationi id absurdum & incredibile videatur.

Hoc igitur nostris deest Aduersarijs, quòd cum D. Petro nolunt Christi virtutem omnipotentem attendere: sicq; fit, vt fidem cómodare non possint ijs, quę humanum illorum prorsusq; angustum excedant captum, itemq; naturalis Philosophię & Physicę regulas, quibus tamen virtus Christi omnipotens adstricta non est. Multa quidem hincindè ex Philosophia argumenta coaceruant, ad solam naturę facultatem pertinentia: sed ea omnia stultitia sunt apud Deum,
Rom. 4. Psal. 134. qui vocat ea quæ non sunt, vt sint, & tanquàm quæ sunt: & omnia quęcunque voluit, fecit in cęlo & in terra. Neque satìs hîc pensitant, id quod Apostolus ait 1. Corinth. 15, Christi Corpus, iam porrò spiritale ac viuificans esse corpus. Si est corpus animale, inquit, est, & spirituale, sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam
Gen. 2. in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem.

Equidem non semèl admiratus sum Aduersarios, quorum tamen plerique pro huius mundi ingenio & more non parùm acuti & perspicaces videri volunt, non posse animaduertere, Christum (vtpotè qui futuram illorum incredulitatem & impietatem haberet pręcognitam) hisce verbis, *Si ergò videritis filium hominis ascendẽtem vbì erat prius?* hac ipsa omnipotentis virtutis suę significatione præcipuum ipsorum argumentum omninò dissoluere, validissimè elidere, ac prorsus redigere in nihilum. Aiunt illi, Christum ascendisse in cælum, sedere ad dexteram Dei Patris omnipotẽtis, indè venturum ad iudicandos viuos & mortuos: multasq; eius generis sententias adferunt, quibus indicat Dominus se terras secundùm externam, corpoream, visibilem formam tantispèr relicturum, donèc ad iudicium

Christus præcipuũ Sacramẽtariorum argumentum prorsus elidit.

reuer-

reuertatur. Sed Dominus suo hîc illos, quod dici solet, gladio iugulat, ea videlicet, quam diximus, percontatione sua: Si ergò videritis filium hominis ascendentē, vbi erat priùs? quasi diceret: Cùm ascēdero in cælum, subducta vestris obtutibus visibili mea specie, ex hoc ipso vos demùm certò cognoscetis, posse me tum omnipotenti virtute mea, non obstante, quòd ad Patris dextram & ero & permanebo, corpus meum vobis hîc in terris pro meo arbitratu, modoque mihi cognito, sed tamen substantialiter impertiri: multoque minùs indè ansam arripietis de verbis meis dubitandi, tanquàm qui id facere non possim.

Quanquàm autem me non lateat, incomprænsibili huic & quę naturam excedat, Christi operationi, qualem eā ipse in Iohanne pollicetur, nullam naturæ actionem vel efficiētiam propriè posse comparari, quòd illa immensæ, hæc finitæ virtutis sit: attamen in simplicium gratiam visum est hoc loco paucis indicare, etiam Naturæ innumeras esse effectiones, quas humana intelligentia neutiquàm consequi possimus, tametsi nostros quotidiè ob oculos versantur.

Eccles. 8.

Crassa quædā similitudo, vndè colligi possit, præpotentē Dei filiū, in cælo manentem nobis in terris verū corpus suū posse in cibum cōferre.

Sol visibilis in cælo, non nisi mera est creatura, nec deificata, quēadmodùm Christi corpus: & tamē naturales suas vires & proprietates toti terrarum orbi communicat, terrestres creaturas omnes fœcundat, alit, recreat, corroborat atque sustentat, sui imaginem in illis omnibus, quæ eius capacia sint, luculenter, exprimit: in exigua crystallo verū præbet ignem: atq; vt paucis multa complectar, nemo est, Dauide teste, qui se abscondat à calore eius. Interìm nihilo minùs in cælo, vbi est, permanet, nullam sentiens suæ vel naturæ, vel virtutis diminutionem. Et Christus viuentis Dei filius, Solis ipsius cōditor, immò ipse verus Sol, non poterit sua omnipotenti virtute, verum corpus suum, cum præpotenti ipsius diuinitate inseparabiliter coniunctum, modo quo ipse nouit, re vera tamen & substantialiter nobis impertiri, idq; ob nostras tum animas, tum corpora conseruanda ac sustentanda? Ecquid tandèm aduersùs illius virtutem omnipotentem, & verba luculenta, quibus veram carnem suam nobis in cibum pollicitus est, insigniori cùm impietate vel dici, vel cogitari queat? Sed de hoc posteà fusiùs. Inpræsentiarùm satìs habeo, abundè (quod spero) testatum reddidisse, verba hæc Seruatoris in Iohanne,

Psal. 18.

Malac. 4.

Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita: non tropicè neq; metaphoricè, sed perindè vt sonāt, (nempe, Esca quam vobis daturus sum, vera est & substantialis caro mea) intelligi oportere.

Quòd si ità se res habet, vt apud Iohan. 6. cap. Christus verum ac substantiale corpus suum se nobis daturum promiserit: facilè aduertit cordatus quisque, eodem modo hæc Domini, quibus in Cœna vsus est verba, *Accipite & comedite, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, non posse figuratè accipi: nam alioquì nihil omninò promissioni congruēt & respondebunt, neque etiam Christo Deo & homini conuenient, vt qui antè pollicitus esset daturum se nobis, verám carnem suam, iam mera quadam figura nobis satisfacere niteretur: adeoque tum Capernaitas, tum discipulos suos eiusmodi pollicitationis suæ incompræhensibili maiestate & excellentia absq; vlla causa ea, qua dictum est, ratione perturbâsse & commouisse videretur, si in locum promissæ carnis suæ non nisi frustulum typici vel figuratiui panis substituere deliberâsset: id quod sanè nihil esset aliud, quàm eorum expectatióem frustulo panis frustrari. In summa, promissum & exhibitio eodem hîc debent modo accipi: & Christus Dominus, qui fidelis est in omnibus verbis suis, non potest minùs nobis præstitisse in sua Eucharistia, quàm antè nobis apud Iohannem pollicitus fuerit.

Si Sacramentarijs fides habenda sit, Christus discipulorū suorū expectationem frustulo panis frustratus est. Psal. 144.

Deniquè priùs quàm ex Iohanne longiùs progrediar, è prolixo illo Seruatoris apud Iohannem 6. cap. sermone, id studiosè obseruandum venit, in venerabili ac sacrosancta Eucharistia corpus & sanguinem Christi non per seipsa duntaxat, ceu ab eius anima & diuinitate separata coràm adesse, vt miseri quidā ab alijs euersi, nostro hoc calamitoso æuo persuasum habent ac impiè sentiunt, sed esse ibi veram viuamque carnem eius & sanguinem cum illius diuinitate inseparabiliter copulata, & vt ipsemet est, perfecta, integra, ac indiuisa, quemadmodùm ipse sibi eodem loco non paucis ijsque grauissimis ac identidèm repetitis verbis, testis est locuples: *Ego sum*, inquit, *panis vitæ*. Item: *Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternum*. eaque verba hac ratione absolṷit:

uit: *Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Quibus sanè verbis id perspicuè affirmat & testatur, carnem suam, quam nobis porrigit in cibum, plenam esse vita & cum sua diuinitate coniunctam, quæ ipsam sumentibus adferat immortalitatem tam corporis quàm animæ: quod quidē caro & sanguis per se, præstare non possent, vt ille ijs quæ sequuntur verbis, quæ suprà memorata sunt, latiùs & apertiùs declarat, ità dicens: *Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quicquam: Verba quæ ego locutus sum vobis, Spiritus & vita sunt*: quorum ea mens est, vt antè diximus: Caro per se sola nihil prodest: atquì mea caro, quæ diuinitate & spiritu plena est, immortalitatē & vitā æternā illis conciliat & efficit, qui eā dignè percipiunt.

Corpus Christi in V. Sacramēto, plenum est vita.

Miseri illi planeq; euersi, quos antè dictus nimiùm crassus error occupat, fidei suæ prorsus obliti esse videnť, cùm tamen in eius symbolo etiamnùm ore fateantur, vnicum Dei filium, conceptum de spiritusancto, carnem in virginis sacratissimæ Mariæ vtero assumpsisse, quam deindè nunquàm ne in ipsa quidem morte reliquerit. Vndè etiam porrò confitentur, eundem Dei filium mortuum & sepultum secundùm carnem: quæ nimirùm confessio hac vna verissima ratione nititur atque fulcitur, quòd quicquid diuinitas semèl assumpsit, id posteà nunquàm deseruerit. Indè adeò illa est idiomatum communicatio, quòd Christo homini attribuuntur, quæ propriè ad Diuinitatem pertinent: atq; è diuerso Christo Dei filio ea quæ humanitatis sunt, assignantur, vt ea ipsius Domini apud Iohan. 3. cap. verba probant, quibus ait: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cęlo, filius hominis qui est in cælo: itemq; illa Apostoli 1. Cor. 2. Si enim cognouissent, nēpe, Dei sapientiā, nunq̄ Dn̄m gloriæ crucifixissent.

Carnē, quam diuinitas semèl assūpsit, nunq̄ posteà deseruit.

Communicatio idiomatū in Christum.

Quòd si quis diuersum affirmare velit, is planè diuidit Christū, i. vnitatem hypostaseos seu personæ Christi: quę cùm non nisi vna sit, ille plures nititur efficere personas, aut certè multas, easq; diuersas partes. Atquì ex Christi Apostolo Iohanne didicimus, eum, qui soluat Christum, nō alium esse q̄ ipsum Antichristum: quemadmodùm olim fecit execrabilis memoriæ Nestorius hæreticus: Vndè porrò Mahometica & Turcica abominanda impietas profecta est, à qua miseri isti miserè seducti, cum sua superstitione non longè absunt. Christus Iesus mundi lux illos illustret, Amen.

1. Iohan. 4.

Mahometica secta vndè extiterit.

Iohan. 8.

Verùm

CAP. XVI.

Si Christus in V. Sacramento nihil præter figurã præbere voluisset, agni paschalis quẽ cũ discipulis priùs ederat, figura contẽtus fuisset.

VErùm vt ad alios Euangelistas nostra sese referat oratio, pergamusq; iam DECIMOQVARTÒ veritatem corporis Christi in Eucharistia asserere, plùs satis in confesso est, nec quisquam inficiàs ire potest, Agnum paschalem veteris instrumenti (quem Dominus more Iudæorum immolatum, cum suis Apostolis edit priùs, quàm celsissimum sui corporis & sanguinis Sacramentum institueret) omninò consentaneam, expressam atque pulcherrimam fuisse figuram, olim singulari Dei mandato institutam, vt vnicum eius filium Iesum, qui absque peccato venit in carnem, nosque sua immerita morte & suijpsius immolatione ab æterna morte redempturus erat, præsignificaret, id quod eius antecursor & baptista Iohannes, suo eum digito demonstrans, præclarè testatus est, dicens: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mũdi: quibus paucis verbis præcipua ille legis Mosaicæ & Prophetarum, maximè Esaiæ & Ieremiæ mysteria explicauit: ac deindè etiam S. Euangelista Iohannes cap. 19. itidèm confirmat, asserens locũ illum Exod. 12. de agno paschali, Os non comminuetis ex eo, in Christi crucifixo corpore impletum, quandò milites ad eum venientes, cùm eum vidissent iam mortuum, non fregerunt eius crura. Si igitur Dominus in sua Cœna, non nisi meram voluisset figuram instituere, fuisset ille proculdubiò contentus agno paschali, ceu expressa & significante ac dilucida sanè figura, præsertim cùm illa tam præteritam, quàm futuram ipsius perpessionem referre ac designare potuerit: vti & Paulus ait, Pascha nostrum Christum pro nobis esse immolatum, 1. Cor. 5. & Iohannes Apocalyp. 13. cap. Christum dicit agnum occisum ab origine mundi: multisque alijs eius libri locis, agnum vocat qui nos redemerit. Vde Apocalyp. 5, 6. 7. 14. 15. 17. 21. cap. Inmò quantùm perspici datur, agnus ceu viuum, sensibile, innocens, humile, & morigerum animal, longè fuisset accommodatior Seruatoris morti significandæ, quàm sit insensilis creatura panis.

Matth. 26. Marc. 14. Lucæ 22. 1. Pet. 2. Heb. 4. & 9. Iohan. 1. Esaiæ 53. Ierę. 11. & 51.

At verò Dominus pascha, vel agnum paschalem non solùm figuræ loco nobis minimè reliquit, sed etiam antè, quàm corporis & sanguinis sui Sacramentum sub panis ac vini speciebus institueret, figuram illam penitùs aboleuit, nè quis illa deincèps pro veteris legis ritu & consuetudine vteretur. Testantur hoc illa eius apud Lucam verba:

Lucæ 22.

ba:*Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, antequàm patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc nō manducabo illud, donec impleatur in regno Dei*: perindè àc si diceret: Erit hoc extremum pascha, quandoquidē figura quam gerit, ea quæ propediēm futura est, morte & resurrectione mea, quæ verum est phase, id est, transitus à morte ad vitam sempiternam, complebitur & finem habebit. Deindè verò corporis & sanguinis sui, tanquàm nunquàm deincèps desiturum, instituit Sacramentum: quod quidem nihil omninò necesse fuisset, si nihil illo aliud, quàm figuram nobis relinquere constituisset: quandò paschalis agnus, vt antè dictum est, ad nudam meramq; figuram non minùs aptum & opportunum, quàm panis fuisset.

Christus duplicem inter pascha & V. Sacramētum differentiam expressè indicauit.

Verùm Dominus duplex hîc nobis inter Pascha vel agnum Paschalem & venerabile sui corporis & sanguinis Sacramentum discrimen euidenter exprimit, eo ipso luculenter significans Agnum illum paschalem typum vel figurā fuisse illius, quod ipse nobis in Sacramento largiatur.

Primum discrimen est, quòd iam antè diximus, Agnum Paschalem tanquàm figuram deincèps antiquatum iri, sui verò corporis & sanguinis Sacramentum in regno Dei, quod est eius Ecclesia, neutiq̄ desiturum, sed sanctè colendum, conficiendum, sumendum esse ad suum vsque reditum, vtì & Lucas & Apostolus commemorant. Alterum est, quòd longè aliud V. Sacramento nomen imposuit, atquè Paschati vel agno Paschali: qui tametsi mirè elegans & congrua sui corporis, quatenùs id pro nobis immolatum est, figura fuit, nihilo minùs non alio quàm Paschatis abolendi ac desituri vocabulo eum appellauit. Ea verò figura iam abrogata, celsissimum Sacramentum, quod paulopòst instituit, & deincèps sanctè seruandum præcepit, non quidem panem, sed rotundis, perspicuis, expressis verbis corpus suum, quod pro nobis datur, & sanguinem suum, qui pro nobis funditur, nuncupauit: qua ille gemina differentia id nobis manifestò indicatum voluit, Pascha non nisi preuiam quandam fuisse figuram: sed in dignissimo Sacramento & esse & porrigi, quod figura illa iam antè significâsset, nempe, verum corpus & sanguinem suum. Nam alioquì duplex hæc, quam diximus, differentia siue discrimen non poterit consistere: tum etiam nullam ille, qui tamen ni-

E hil

mens & intelligentia ex cóſonantiſſima illa verborum CHRISTI, quæ quidem & ſimplicia & rotunda ac luculenta ſunt, recitatione, in qua Euangeliſtæ cum Apoſtolo pulchrè conſentiunt, plùs ſatìs adſtrueretur. Tres quidem priores Euangeliſtæ & Paulus Apoſtolus vno affirmant ore, dixiſſe Dominum, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS: vel, HIC CALIX EST NOVVM TESTAMENTVM IN MEO SANGVINE, QVI PRO VOBIS FVNDETVR: neque prætereà vel verbulo vno, immò ne apice vno vllam præbuit occaſionem de ſenſu Metaphorico cogitandi. Conſonat illis & Iohannes, verbis quæ ſuprà attulimus, promiſſionis CHRISTI: *Panis quem ego dabo, caro mea eſt, quã ego dabo pro mundi vita:* quæ nimirùm ad ſenſum metaphoricum trahi non poſſunt, vt ſuprà diximus. Iam ſi Domini Verba tropica fuiſſent, illorum recitatio non tam eſſet apud omnes conſentanea, ſed vt minimùm vel vnus ex illis, vnius aut plurium verborum ſubtractione id nobis ſubindicâſſet, tropicæ ſententiæ, non literæ, hîc habendam eſſe rationem, vtì aliàs cùm Dominus parabolis eſſet vſus, feciſſe illos dubium non eſt. Immò vbì alij Euangeliſtæ id non ſatìs indicant, Iohannes tam id facit luculenter, vt cuiuis abſonæ intelligentiæ nullus omninò ſuperſit locus. Legimus apud illum ſecundo capite reſpondiſſe Dominum in hæc verba: SOLVITE TEMPLVM HOC, ET IN TRIBVS DIEBVS EXCITABO ILLVD &c. Meminerunt huius ſententiæ etiam Matthæus & Marcus in Paſſione Seruatoris, vt eam falſi teſtes illi obiecerint, neque tamen quid Dominus ea ſibi voluerit, ſatìs exactè indicant. Sed nè quis errori eſſet locus, ſanctus Iohannes id facit, qui ſuum Euangelium poſtremus conſcripſit, & quæ priores tres omiſerant, ſarcire conatus eſt. Eius verò hæc ſunt verba: ILLE AVTEM DICEBAT DE TEMPLO CORPORIS SVI. Sunt apud eundem ſeptimo capite id genus alia, quæ Domini Seruatoris verbis propterea ſubiunxit, vt ea rectè intelligerentur: quanquàm & alij Euangeliſtæ plerunquè, ſi quid Dominus parabolicè eſſet locutus, id expreſsè ſatìs indicârunt, vtì videre licet Matthæi decimotertio, viceſimoprimo, viceſimoquarto, Marc. tertio, quarto, decimotertio, Lucæ octauo, decimoquarto, decimoquinto, 19. adeoq; ſi qđ Dñs quodã loco obſcuriùs dixiſſet, alio id exponũt.

Apud Matthęum decimotertio,& Marcum quarto cap. obscurè loquitur: *Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo.* Quibus verbis quid sibi Dominus voluerit, alibì meliùs explicatur, putà Matt.25. & Luc.8. hûc in modum: Omni enim habenti dabitur,& abundabit:ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Ex quibus & id genus alijs locis testatum potest effici, nihil vnquàm Dominum tropicè aut parabolicè dixisse, quin id vel ex præcedentibus vel consequentibus possit deprǣhendi: vel etiam id aut per seipsum, aut per Euangelistas ijsdem aliísve locis indicârit. Quod tamen hîc minimè fecit. Qua igitur ratione (Deum immortalem) Metaphoras vel Tropos in hisce Christi verbis captabimus, quandò ille neque per seipsum, neq; per Euangelistas vllam vspiàm dedit significationem, velle se hęc sua verba secùs atquè ea protulerit, intelligi?

CAP.18. Lucæ 22. 1.Cor 11. Christus fatetur & testatur se in V. Sacramento eum nobis, præbere sanguinem, quo nouum testamentũ confirmetur: qui certè figura dici non potest.

DEcimosextò, vt id fiat euidentius, diligenter inprimis considerandum venit, Dominum Seruatorem calicem non nudè suum appellare sanguinem, sed insupèr adiungere, NOVI TESTAMENTI, vel, vt Lucas & Apostolus habét, NOVVM TESTAMENTVM IN MEO SANGVINE. Quod nihil à priori discrepat, idque sibi vult, Dominum in suo V. Sacramento eundem ipsum præbere sanguinem, quo Nouum Testamentum confirmatum est & consignatum, quemadmodùm olim vetus illud hircorum & vitulorum sanguine: atque ità in his suis verbis sanguinem prioris Testamenti non alio quàm figuræ loco habere, comparatione sanguinis noui Testamenti, tanquàm per illum alium designati. Quod idem & Apostolus facit Heb. 8.& 9. cap. quibus docet sanguinem, quo vetus Testamentum confirmatũ sit, hircorum & vitulorum fuisse: eum verò, qui ad noui confirmationem adhibitus sit, proprium Domini sanguinem fuisse, per quem semèl introiêrit in Sancta, æterna redemptione inuenta. Vndè porrò sequitur, CHRISTI verba de vero illius & substantiali sanguine, quem in Eucharistia largiatur, necessariò accipi oportere. Nam si secùs fiat, Domini illa non constabit collatio, qua suum, quem in Eucharistia per seipsum præbet, sanguinem, ceu rem veram opponit sanguini prioris Testamenti, tanquàm figuræ: adeoque nihil cor-

hil eorum cōſtabit, quæ Apoſtolus adfert locis memoratis, putà, Nouum Teſtamentum non vmbra, ſed ipſo Chriſti ſanguine confirmari: itemq;, Chriſtum miniſtrum eſſe non vmbrę, neq; bonorum terrenorum aut terreni tabernaculi, ſed ſanctorum & tabernaculi veri: illud quoquè, Teſtamentum vetus non niſi circa exemplaria & vmbram cæleſtium verſari: Chriſtum autem melioris Teſtamenti factū mediatorem, iuxta exemplar quod Moſi in monte monſtratum fuit. Quæ omnia nihil haberent vero conſentaneum, ſi Chriſtus in V. Sacramento ſuo non niſi vmbram quandam ſui Sanguinis præbuiſſet. Ità nanque etiam ipſe adhuc vmbrę ſeruiret, quodque contulit nobis, non poſſet dici ſanguis noui, ſed veteris potiùs Teſtamenti, quòd adhuc circa exemplaria verſaretur: cùm tamen ipſe ſit corpus illud, quò vmbræ omnes relatæ ſunt. Pſal.39.

Et nè quis ſibi fortaſsìs perſuadere velit, collationem Sanguinis prioris Inſtrumenti cum ſanguine poſterioris, qua hoc loco vtitur Dominus, eatenùs duntaxat de Chriſti ſanguine accipiendam eſſe, quatenùs is in cruce fuſus eſt, cuius Sacramentum ipſum non niſi ſymbolum ſit, vt Aduerſarij mentiuntur: magnoperè aduertendum eſt, quò his proferendis verbis Dominus ſpectârit: non aliò ſanè, quàm vt in veteri Teſtamento (quod non niſi mortua imago & nuda quædam fuit Noui adumbratio) Moſes ſanguine hircorum & vitulorum omnem adſperſit populum, dicens: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiſcum: ità eundem in modum ipſe quoquè hîc dixerit: *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis fundetur in remiſsionem peccatorum:* eoipſo nimirùm indicans, ſe porrò illum ſanguinem, conferendo V. ſacramentum ſuum, Chriſtianæ Eccleſiæ ſuę, quô figura compleatur, re vera & efficaciter adſpergere, idque in certum argumentum remiſſionis peccatorum. Itaque perſpicuum eſt, Chriſtum Dominum precioſum ſanguinem ſuum, quatenùs illum in V. Sacramento prębuit, non quatenùs poſteà in cruce fudit, cum priſci illius Teſtamenti ſanguine, quo Moſes adſperſit populum, contuliſſe. Quod cùm ità ſe habeat, non poteſt hic ſanguis Sacramenti non eſſe verus ac ſubſtantialis ſanguis eius, quo nouum illius Teſtamentum eſt confirmatum. Confirmatio enim fit ipſa Sacramenti diſpenſatione, per quod propitiæ erga Exod.24. Heb.9.

nos voluntatis suæ certiores nos efficit: idemque Testamentum suum ipsius sanguine obsignatum nobis exhibet, facta nobis copia & potestate fruendi omnibus diuinis bonis illius, eius sanguine nobis partis & conciliatis: cùm ediuersò nuda figura illud eius Testamentum admodùm nobis infirmum & inefficax fuerit exhibitura.

CAP. 19.

DEcimoseptimò, constat dixisse Dominum: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis & pro multis fundetur in remissionem peccatorum.* Non potest autem mera figura illius esse virtutis & efficaciæ, vt peccata expiet & expurget. Aliâs nanque hircorum & vitulorum in prisca lege sanguis, quem quidem dubium non est pulchrè congruentem gessisse typum veri sanguinis CHRISTI, eadem poterat esse virtute præditus, quod tamen neque fuit, nec esse potuit, ipso Apostolo affirmante, impossibile esse sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Itaque necessariò id indè consequitur, in præstantissimo Sacramento verum corpus & sanguinem Christi, vndè de peccatorum nostrorum abolitione certiores reddimur, nobis porrigi & exhiberi: Quanquàm ante eius Sacramenti perceptionem vera & digna agenda pœnitentia peccatorum veniam à Deo petere & impetrare debemus, nè indigni accedamus. Cumq; ità nos gerimus, Sacramentum hoc longè celsissimum certa nobis securitas est, & ceu pignus quoddam & hypotheca impetratæ à Deo remissionis peccatorum.

Heb. 10.

Christus in V. Sacramēto cū nobis præbet sanguinē, qui fusus est, idq; vt certiores nos reddat de peccatorū remissione: quod nulla potest figura præstare.

CAP. 20.

DEcimooctauò, Quisquis hęc extrema ante illius obitum Domini verba, quæ non immeritò Testamenti & supremæ eius voluntatis instar habentur, non pro germano illorum sensu, quem luculenter præ se ferunt, accipit, sed ea pro humano iudicio ad commentitium quendam ac Metaphoricum sensum detorquere & trahere molitur: ille sanè nihil agit aliud, quàm vt, quatenùs quidem in ipso situm est, Dei ac Domini sui Testamentum & vltimam voluntatē, prorsus irritam faciat, peccans hoc ipso immanissimè. Cuius ea ratio est, quòd Dominus quidem disertis & luculentis admodùm verbis testetur se nobis thesaurum largiri longè preciosissimum, quo nos vnquàm possit donare, putà, sacratissimam

Sacramētarij supremā Domini voluntatem planè irritam faciūt.

tissimam carnem & prȩclarissimum sanguinem suum, vt illis ad salutem potiamur ac fruamur, donec ad nos reuertatur. Iam si quis ea sit temeritate, populo vt persuadere velit, Dominum illa sua verba non quemadmodùm sonant, de vero corpore & sanguine suo, sed de vmbra dũtaxat aut symbolo sui corporis accipi voluisse, quid ille affirmare videtur aliud, nisi Domini supremam voluntatem non in solida & constanti bonorum legatorum veritate, sed in mera tantùm illorum figura & monimento esse fundatam atq; constitutam? Ecquid verò maiori cum impietate dici queat?

Si quis id enim de cuiuslibet vulgaris hominis testamento vel extrema voluntate dicere velit, quis quæso laturus est? Quanto igitur minùs ferendum est, quandò de Dei ac Seruatoris nostri Testamẽto & vltima voluntate agitur?

Cui obscurum est, testatores omnes in suo Testamento, seu vltima voluntate id inprimìs cauere, nè qua ambigua vel obscura oratione, quæ secùs, atquè sonat, possit intelligi, vtantur, in eamq́ue è diuerso curam summoperè incumbere, vt illam suam voluntatem clarissimis apertissimisq;, quorum quidẽ meminisse queant, verbis exprimant, nè si quid perperàm sit intellectum, illorum suprema voluntas suo frustretur effectu & fiat irrita?

Immò quis vnquàm audiendo consecutus est, hominem probum & integrum in suo Testamento hȩredes & legatarios suos tam turpiter elusisse, vt cùm ob ipsius Testatoris præclara & aperta verba nihil sperarent aliud, quàm se maximas facultates & ingentem thesaurum adepturos, vbì tamen hæreditatem adijssent, non nisi figuram tãtùm & vmbram offenderent?

Iureconsultorum sententia est, verba Testatoris non alitèr atquè sonant, & secundùm propriam significatiõem accipi debere, nisi planè constaret aliam illius fuisse voluntatem, quàm verba præ se ferãt: alioquì nemini fas esse, Testatoris verbis quicquam vel addere, vel demere. l. Non aliter. ff. de legat. 3.

Et nè quis dicat, prophanum hoc argumentum à nostro instituto esse alienum, quòd ex Iure ciuili in rebus diuinis nihil possit adstrui vel probari, vtitur illo Paulus ad Galatas tertio, vbì de promissione noui Testamenti Abrahamo facta, prolixè disputat, dicens

inter alia: Tamen hominis confirmatum teſtamentum nemo ſpernit, aut ſuperordinat. Hic iam vnuſquilibet perpendat ſecum, vti ſe Aduerſarij hac in parte gerant, dum ex hiſce luculentis & perſpicuis verbis, & ſuprema filij Dei voluntate, nempe, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS, pro ſuo humano ſomnio & iudicio, audaci illa ſua appoſitione & manifeſta deprauatione hanc planè diuerſam non dubitant ſententiam efficere: Hoc non eſt re vera, ſed ſignificat tantùm corpus meum. Itemque: Hic non eſt verè ſanguis meus, ſed meum duntaxat ſanguinem ſignificat. Aut ità: Hoc non eſt corpus meum, ſed figura ſolùm corporis mei: Hic non eſt ſanguis meus, ſed illius figura tantùm. Hoc ſi non eſt humana temeritate addere ac detrahere quippiam Teſtamento Dei, equidem non video quid tandèm ſit vel addere vel demere. Illi verò non modò & apponunt, & detrahunt, ſed etiam deprauant, irrident, ac propemodùm penitùs irritum faciunt: neque interìm tamen cogitant, quàm horrenda ipſos ſupplicia maneant, longè quidem deteriora, quàm in illos olim conſtituta ſint, qui eo pacto legem Moſis irritam fecêre, qui, vt Apoſtolus ait, ſinè vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus neci dati ſunt. Heb. 10.

Si quidē Chriſtus verba ſua alitèr atquè ſonāt, accipi voluiſſet, id ille indicaſſet hauddubiò.

Adeóne perſuaſum habent homunciones iſti, Sapientiæ Dei, & ſempiterno Dei verbo conuenientia & apta defuiſſe verba, quibus mentem & ſententiam ſuam, id eſt, vtì deincèps ad finem vſq; mundi à ſuis fidelibus, qui ab illius penderent verbo, ea accipienda forent, perſpicuè declararet? Itáne fugere potuit CHRISTVM, qui eſt ipſum Dei verbum, quæ ſit eorum, quibus homines inter ſe vtuntur, verborum ſignificatio? & cùm ſit ipſa Veritas, non potuit veritatem ſatìs ſignificanter depromere? & cùm ſit DEI Sapientia, credi poteſt aliud pro alio improuiſò ac incogitanter dixiſſe? Deniquè ipſam omnipotentis Patris virtutem adeò quandoquè fuiſſe imbecillam, vt expreſsè ſatìs & luculenter proloqui & explicare nequiuerit, quidnam ſuis ſibi vellet verbis? Ecquid dici poteſt abſurdius?

CAP. 21. DEcimononò, verba Domini, non nudi cuiuſdam hominis verba ſunt, ſed eius, qui & Deus ſit & homo, ad quem propriè

pertinet non nisi prǽclara & admiranda tum dicere, tum facere: quiq́; nihil vnquàm non inprimìs admirabile siue dixerit, siue fecerit: id quod ex omnium illius dictorum factorumq́; ab illius indè ortu ad assensionem vsque in cælos, contemplatione perspicuum fit: de quo deniquè ipsi illius persecutores testati sunt, neminem sic vnquàm esse locutum, neque tam præclara operatum.

Matth 7. Marc. 7. Iohan. 7.

Eum autē & dicendi & agendi morem suum non tum vel parcius secutus est, vel intermisit, cùm hinc migrare constituisset. Ingressus est enim tum Hierosolymam admirabiliter, planeq́; stupenda gessit in templo: cœnam non absque insigni miraculo apparari sibi iussit, duobus discipulis, Petro & Iohanne, missis ea causa in vrbem, nec tamen loco vbi pararent illis indicato, sed eo solo addito mandato, vt eum sequerentur, qui cum amphora aquæ ipsis esset occursurus, dicerentq́; patrifamiliàs domûs, ostenderet ipsis cœnaculū magnū stratum, vbi Pascha cum discipulis manducaret, vt posteà factum est.

Quādò Christi dicta factaque semp admirabilia fuere, extrema quoquè eius verba, quibus perennem nobis sui memoriā reliquit, non possunt non esse admiranda: quòd tamen figuræ nō congruit.

Quînam igitur fieri potest, vt vbì paschatis esum absoluit, quò tamen non parùm multę adhibendæ erant cæremoniæ, & in quo multa inerant mysteria, multæ commonefactiones, deindè discessum suum mera tandèm figura clauderet, suisq́; discipulis cunctisq́; è religione Christianis non nisi panis frustulum in sui perennem memoriam relinqueret, & cùm in omnibus, quæ vel egit vel omisit, semper fuerit admirabilis, hîc adextremùm à suis recessurus nihil tale ageret, quod admiratione dignum foret?

Sed quandò hæç absurda prorsus sunt & incredibilia, ipseque suis perpetuum suî monimentū relicturus, super creaturas illas, nempe, panem & vinum, quas in diuinas suas accepit manus, eiusmodi protulit verba, quæ secundùm propriam significationem suam, plùs satìs admiranda sint, captumq́; excedant humanum: quęnam, obsecro, amentia est, vt ea illius extrema verba, repugnante licèt genuina illorum significatione, tamen allegorizando vi quadam libentiùs eò detorqueamus, vbì iam cæteris eius & dictis & factis admirandis nulla ex parte respondeant, nec illius persona digna sint, neque illam deceant, quàm vt pro germana illorum sententia vera fateamur fide, magnum Dominum etiam hoc loco ingentia quædam & dixisse & fecisse, quæ nullus omninò mortaliū vel dicere possit, vel efficere? eum

F quoquè

quoquè, cuius tam admirabilis eſt natiuitas, cuiusque vita, ſermo, actio & conuerſatio ſemper cum ſumma admiratione fuère coniuncta, etiam hic extremam illam cœnam ſuam modo quodam admirabili abſoluiſſe: maximè quandò etiam Dauid rex ante aliquot annorum chiliades de illo, nullo dubitante, eiuſmodi edidit oraculum: Magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates eius: Confeſſio & magnificentia opus eius. Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe.

Pſalm. 110.

Vulgari fertur ſententia, & ea tamen vera, ſi quod incidat dubiũ, quo pacto alicuius verba intelligi oporteat, eo caſu eiuſcemodi illorum verborum eſſe ſententiæ inhærendũ, quæ perſona dicentis non ſit indigna, vel illi inconueniens ac indecens. Ea verò, quam Aduerſarij pro ſua temeritate CHRISTI verbis affingunt, ſententia, Chriſti Dei & hominis perſonæ neque appoſita & congrua eſt, neque ea digna: vtpotè qui promiſerit quidem ſuis carnem & corpus ſuum, at tamen non niſi vmbram & figuram quandam ſui corporis illis præbuerit: quod certè abſurdum eſt de DEO dici. Rectum eſt enim, vt Dauid ait, verbum Domini, & omnia opera eius in fide. Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.

Si Sacramẽtarijs fides habenda ſit, verba Domini illi vt Deo & homini non congruent.

Pſalm. 32.

Deindè videmus hominum inter ipſos more comparatum, vt qui peregrè abituri, præcipuis amicis conuiuium valedicendi animo apparant, prudenti quadam modeſtia & vrbanitate cibos appoſitos non magìs verbis & prædicatione efferant, aut commendando longè eos præſtantiores ſplendidioresq́;, quàm alioquì re vera ſint, nitantur efficere. Nũ igitur Chriſtus magnus ille paterfamiliâs, idemq́; ipſe modeſtiſſimus atque humilimus, cibum illum ſupremæ planeque diuinæ cœnæ ſuæ adeò potuiſſet verbis extollere & amplificare, ſi nihil ille aliud præter ſimplicem figuram continuiſſet? Quid (oro) poteſt Domino attribui indignius & abſurdius?

Chriſtus factum ſuũ verbis nõ reddidit ſpecioſi- 1 8 & inſignius, quàm erat in ſeipſo.

CAP. XXII.

Aduerſariorũ allegoria, propterea quòd hæc Do

VIceſimò, ſi quidem ſtudio propenſiori ea, quæ Dominus identidèm parabolicè locutus eſt & docuit, expendere & obſeruare velímus, re ipſa ſanè id nuſquàm non comperiemus, eiuſmodi parabolarum ſenſum allegoricum, quid-

quiddam longè sublimius & augustius, atquè nudus exterioris literæ & sermonis sensus præ se ferat, in se complecti secumque adferre: Vt, verbi gratia, vbi Dominus parabolicè dixit, *Ego sum ostium*, neutiquàm certè vulgare quoddam ostium se voluit intelligi, sed ostium vitæ æternæ. Itemque, vbi se vitem veram ait, non vtiquè de communi id voluit vite accipi, sed de diuina quadam, cuius pater cœlestis agricola sit &c. Adeò nihil vnquàm Dominus protulit parabolicè, quod aliqua allegoria minuatur & extenuetur. Qua igitur ratione eò adducuntur Aduersarij, vt in his verbis, HOC EST CORPVS MEVM, &, HIC EST SANGVIS MEVS, allegoriam aucupari velint, cùm hoc ipso nedùm germanum verborum, quòd ad propriam significationem attinet, sensum reijcere, sed etiam pro vitali corpore & rutilante Christi sanguine, quæ ipsa secum luculenta verba adferunt, sua illa commentitia & è somnijs profecta allegoria, non nisi aridam quandam planeque mortuam nobis figuram obtrudere moliantur?

mini verba extenuat, vt minùs significent quàm præ se ferat, nullo pacto admittenda est.

Iohan. 10.

Iohan 15.

CAP. 23.

VIcesimoprimò, Non potest quisquam ire inficiàs (vt infrà multis planum faciemus) omnes religiosè Christianos, sanctamque Christi catholicam Ecclesiam, iam indè ab Apostolis, Christum in Eucharistia ceu inibì re vera & substantialiter præsentem, semper adorâsse: nulla re alia, vt id faceret, ipsam permouente, nisi luculentis illis & clarissimis Dei ac Domini sui Christi IESV verbis, quibus ille testatur in Eucharistia verum esse corpus & sanguinem suum.

Quod quidem si ità se non haberet, sed verba illius contra omnium è religione Christianorum persuasionem, metaphoricè de nuda quadam figura accipienda forent, certè ipse Dominus ea sua tam obscura oratione Ecclesiæ suæ magnam horrendæ idololatriæ occasionem præbuisse videretur: cuius tamen causa vltrò tum mortem oppetijt, vt ex impijs idololatris, ministros & cultores efficeret vnius veri Dei: nec posset nō esse admirabile, æternæ illi Dei sapientiæ hoc illius consilium tam malè cessisse, atque vsque adeò crassum errorem sanctæ illius Ecclesiæ nunquàm deincèps per spiritumsanctum eius doctorem, ducem, aduocatum & paracletum innotuisse.

Si Christus in V. Sacramēto verè corpus suum, ità vt eius verba sonant, minimè præberet, Ecclesiæ suæ horrēdæ idololatriæ author fuisset: quod asserere impiū & blasphemum est.

Dixit tamen ipse Christus Matth. 11. & Luc. 7. de seipso: *Iustificata*

vtì hodieq; apud pios plerosque cernere licet, qui è terra leuatum exosculantur. Itaque quod iam antè dixi, repetere non dubitârim, si quidem aduersariorum mens & consilium siue intentio probè & ad liquidum expendatur, illorum panis fractionem, quòd ad rei veritatem pertinet, non multùm à prophano conuiuio discrepare.

Porrò quàm multùm intersit inter prophana Christianorum conuiuia, & mensam Domini, Paulus loco memorato abundè testatur, dum ait: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est?* Quam ego sententiam paulò pòst fusiùs adducam. Et rursus 1. Corinth. 11. vbi Corinthios indignè ad mensam domini accedentes, magno zelo acerrimè reprehendit: *Conuenientibus*, inquit, *vobis in vnum, iam non est Dominicam cœnam manducare. Vnusquisq; enim cœnam suam præsumit ad manducandum. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis? Quid dicam vobis? laudo vos? in hoc non laudo*, &c. Moxq; adfert diuinam præstantissimi huius Sacramenti institutionem, vt ipse à Domino acceperit, adhibita etiam luculenta informatione, vti diuinam hanc escam à reliquis prophanis & vulgaribus cibis discernere debeamus, quemadmodùm iam iamq; latiùs commemorabimus. 1. Corin. 10.

CAP. XXV.

Immanitas peccati & grauitas supplicij eorũ, qui Sacramentum indignè accipiunt, argumẽto sunt non nudam hic figuram haberi.

VIcesimotertiò, Loco illo, quem iam diximus, indicat Apostolus, quàm illi peccẽt immaniter, quamq; graui sint pœna afficiendi, qui celsissimum hoc Sacramentum sumunt indignè: idq; adeò facit seriò & grauiter allatis etiam rationibus, vt verba illius, pro vero & proprio eorũ sensu, omninò non possint de mera quadam figura accipi, sed necessariò de vera & substantiali corporis & sanguinis Christi in Sacramẽto præsentia sint accipienda. Ait enim: *Quicunq; manducauerit panẽ hunc, vel biberit calicẽ Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.* Quæ sunt planè perspicua & illustria verba, quib⁹ ille proculdubiò id significare voluit, eiuscemodi hominem non minùs esse reum corporis & sanguinis domini, quàm Iudam Iscarioten, & Iudæos ipsos, qui corpus & sanguinem eius prodere, crucifigere & profundere non dubitârunt. Et nè quis putaret, eum non nisi de symboli corporis & sanguinis Domini indigna perceptione agere, eodem loco nos porrò instituit & admonet,

net, quidnam agere debeamus, vtì nè rei efficiamur corporis & sanguinis Domini, idq; his verbis: *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.* Sed quęnam tandèm illa probatio est, quam hîc Apostolus exigit? Non vtiquè vulgaris quædam, sed admodùm diligens suî exploratio & præmeditatio: & inprimìs hauddubiò, vt qui accessurus est, examinet sese, num his Domini verbis, *Hoc est corpus meum*, fidem adhibeat indubitatam. Deindè, num se peccâsse ex animo doleat, cùm ob illius expianda peccata, DEI filius ex amore erga genus humanum incompræhensibili hoc suum corpus neci tradiderit, vt ea illius testantur verba, *Quod pro vobis datur.* Tum etiam, vt idemipse intùs incalescat amore Dei patris, qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus illum tradidit: amore quoquè filij & Spiritussancti, per quem filius vltrò se obtulit patri hostiam immaculatam, quod verba sequentia innuunt, *Hoc facite in meam commemorationem.* Deniquè vt ea se sentiat pia erga Deum deuotione præditum, vt corde contrito ipse quoquè Deo se offerat, penitusque dedat & permittat, certoque statutum habeat cum animo suo ac deliberatum, deincèps peccato emori, Deo viuere, & proximis seruire, sicut & Christus ipse nobis inseruiuit, quemadmodùm Apostolus 2. Corinth. 5. docet his verbis: *charitas CHRISTI vrget nos: æstimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.* Ea nimirùm probatio est, quā Apostolus hîc requirit, quamque verbis ad persuadendum efficacissimis euidenter exprimit, ità dicens: *Quotiescunquè enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* Itaque quisquis antequàm accedat, eo pacto sese non probat & explorat, *reus erit*, inquit, *corporis & sanguinis Domini.* Quæ sunt meo iudicio verba prorsus illustria & aperta, ex quibus discimus, quàm immani se obstringat scelere, quisquis corpus & sanguinem Christi in Sacramento indignè accipit: nec possunt ea de mero symbolo accipi, sed perindè vt sonant, de corpore & sanguine Domini intelligenda sunt, vt prudens quisque facilè animaduertit.

Cuius probationem & explorationem Apostolus exigat.

Rom. 8.

Hebr. 9.

Neq; tamen satìs habuit Apostolus peccati illius ostendisse grauitatem, sed vt probè posset intelligi, simul etiam pœnam & suppli-

cium

cium explicat sanè quàm horrendum, quod indignè se ingerēti certò sit expectandum. *Qui manducat*, inquit, *& bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit*: hoc est, ipse sibi edendo & bibendo damnationem adsciscit, haud secùs atquè Iudas ille perditus in cœna. Quæ sunt certè verba terribilia. Quæ pœna illos maneat, qui indignè accipiunt Eucharistiam.

At nè quis fortaßis ità secum cogitaret, Poterítne Deus quenquam tam atroci eoque sempiterno afficere supplicio, ea sola causa, quòd frustulum panis symbolici vel typici (quo loco Aduersarij habent V. Sacramentū) indignè sumpserit, cùm tamē lege diuina sancitum sit, vt pro mensura peccati, sit & plagarum modus: mox adiungit rationem Apostolus, qua impiam hanc opinionem Apostolica sententia apertè condemnat, idq; ijs verbis: *Non dijudicans corpus Domini*: àc si diceret: Nequaquàm, vt tute persuasum habes, impie Sacramentarie, communis hìc panis accipitur, sed est hìc ipsum corpus Domini substantialiter, quod tamē tu à vulgari pane non dijudicas: quare non immeritò atrocissimo te reddis supplicio obnoxium. Quam quidem dictorum suorum mentē alibì idem Apostolus paulò apertiùs exprimit, his verbis: *Quantò magìs putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem Testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est?* Deut. 25. Apostolus aperta sententia sua Sacramētariorum impium damnat errorē. Hebr. 10.

Immò nè quis impius & incredulus ea in cogitatione versaretur, Apostolū sermone vti hyperbolico, & qua minas tantùm intentet, vt homines perterrefaciat, simul ob oculos ponit Corinthijs eas, quas id temporis non absque singulari Dei permissu & iudicio, quô alijs essent exemplo, aliquammulti suis in corporibus partìm dedissent, partìm ètiamnùm darent pœnas, quòd indignè Sacramentū accipiendo, in Deum peccâssent. *Ideò*, inquit, *inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non vtiquè iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.* Hucusquè Apostol⁹. Cernis iam hæretice, Apostolum non ioco, sed seriò agere. Equidem nôsse velim, num qua ille vspiàm vsus sit terribiliori pœnarum grauissimarum cōminatione, idq; etiam cum adiuncta à præsentibus exemplis cōfirmatione: quæ tamen pœnæ eo tantùm nomine luendæ sunt præuaricatoribus, vt Apostolus docet, quòd in augustissimo Sacramēto verū Christi corpus Corporales pœnæ eorū, qui Sacramētum indignè accipiunt.

pus à cæteris eſcis non dijudicent: quemadmodùm noſtri quoque Aduerſarij,qui ſanctiſſimum Sacramentum, panem ſymbolicum dicere,& meræ cuiuſdam figuræ loco habere non verentur.Quis verò compertum habeat,quã ob rem noſtris temporibus præpotens Deus in Germaniam alias ſuper alias clades & calamitates indeſinẽter immittat? Ecquis dubitet haud mediocriter illi diſplicere,abominandam hanc Sacramentariorum impietatem, qua verum idemq; ſacroſanctũ corpus & ſanguis eius in celſiſſimo Sacramento, contra ipſius ſanctiſſimum verbum,tam immanibus & horrendis afficitur contumelijs & blaſphemijs,pernicioſa Magiſtratûs diſſimulatione & incuria,tanta vi paſsìm irrumpere ac propagari?Non eſt ſanè, quòd quiſquam ambigat,horrendam hanc impietatem,vtì etiam in præfatione attigimus, inter certiſſima inſtantis ac imminentis extremi diei eſſe ſigna numerandam: id quod ex ipſis Apoſtoli verbis poteſt colligi, dum ait,*Donec veniat*.Sed quorſum verbis opùs eſt?Quiſquisità conſtitutus eſt animo,intelligere vt nolit, quid hæc Apoſtoli verba ſibi velint,quibus ait,*Non dijudicans corpus Domini:* neque ex ſupplicio ſanè quàm horrendo, in eos qui ſanctiſſimum Sacramentum indignè accipiant conſtituto,rei diuinæ ſub ipſo Sacramento contentæ maieſtatem animaduertit,illi fruſtrà nos hac de re verba facimus.

Cõmonitio piorũ ac ſimpliciũ,vt ſibi caueant à Sacramẽtarijs.

Nè igitur in errorẽ induci te patiaris, quiſquis es è religione Chriſtianus, nec te perplexum reddat, quòd ſolent obijcere Aduerſarij, Paulum hoc loco Sacramentum identidèm *panem* appellare. Vt enim iam antè diximus,dictio illa (*panis*) Hebraico more non pro vulgari hîc & factitio pane accipitur, ſed pro eſca nobis à Domino in Sacramento relicta,cum in modũ quo ipſe nos orare docet Matth. 6. ijs verbis:*Panẽ noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodiè*.Neq; etiam abſolutè & ſimpliciter Paulus hîc Chriſti corpus panem vocat, ſed cum articulo Græco,& pronominis emphaſi,τὸν ἄρτον τοῦτον, *Hunc panẽ*: hoc ipſo nimirùm ſignificans, non ſe hîc de vſitato pane agere,ſed de illo cæleſti,quem Dominus Iohan.6.nobis pollicitus eſt, & in cœna præſtitit:quanquàm non rarum neque inſolens eſt in ſcriptis diuinis, vt res etiam in aliud mutatæ, ſæpiùs priori ſuo appellẽtur nomine: ſicut in Exodo legimus virgam Aaronis maleficorum Aegyptiorum virgas deuoráſſe,

Exod.7.

Vice-

Vicesimoquartò, Meo quidem iudicio vix vllus est in scripturis validior locus, quo Aduersariorum in corporis & sanguinis Christi cellissimum Sacramentum blasphemia euidentiùs & apertiùs refellatur & condemnetur, atquè hic idem, quo Apostolus de illis agit, qui Christi corp⁹ & sanguinem indignè sumant. Aduersarij somnium suum quodam verborum lenocinio fucatum, proferunt hunc in modum: CAP. 26.

Fidei, inquiunt, ea virtus est & efficacia, vt absentia coram exhibeat. Quando igitur panis symbolicus nobis porrigitur, fide ad animum reuocamus, vt CHRISTVS semel pro nobis obtulerit corpus suum in Cruce, atque hocipso peccatorū veniam, & vt filij ac hæredes Dei simus, nobis impetrauerit: modo vero sedeat in throno Maiestatis suę, & sit Aduocatus noster apud Patrem: sicq; fide nostra cęlos penetramus, atque illic eius corpus appræhendimus, ibidē substantialiter residens, & quàuis realiter absens sit, tamen per fidem nostram illud vt nobis pręsens sit, efficimus: atque hoc pacto edim⁹ & potamus verum eius corpus & sanguinem: non tamen nisi hac firma dūtaxat fide nostra, per externa panis ac vini symbola excitata & refricata: & ea ratione CHRISTI passionem & mortem, cum vniuersis illius beneficijs, donis & charismatis nobis vendicamus. Ea nimirū est, vt ipsi aiūt, vera comestio & potatio corporis & sanguinis: non quod CHRISTI corp⁹ & sanguis realiter adsint, & ore corporis possint accipi: sed sola fide præsentia sint, atque eam ob rem neutiquam sumantur ab illis, qui eiusmodi eo non adferant fidem, neque illa, dum externa capiūt symbola, actu ipso & sensibiliter præditi sint.

Habes hic, Lector Catholice, verba multa egregiè quidem phalerata & splendida, sed eò planè excogitata ac destinata, vt Aduersarij sibiipsis apud imperitos, leues & modicæ fidei homines veram de reali carnis & sanguinis Christi in V. Sacramēto præsentia fidem prorsus euertant & eliminent, atque ad extremum thesaurū hunc longè preciosissimum & præstantissimum Ecclesiæ catholicæ suffurentur. Verùm quisquis memorata Apostoli verba studio ꝓpensiori expēdit, facilè is animaduertit, illos aut planè mētis inopes esse, aut certè immani quadā temeritate & arrogantia ꝑsuasum habere, se eiuscemodi cōmētitia & fucata oratione sua haud difficulter mūdo alioquì stolido ac stupido porrò imposituros, & à vera catholicaq; Ecclesia in suā factionē, atq; ad horrendā superstitionē & impietatē cū traducturos.

Sed si rem ipsam, & quo illorum opinio nititur, fundamentum ac rationé paulispèr cum Apostoli doctrina conferamus, quàm illi possint consistere, probè perspectum habebimus. Si quidem ità se res habeat, vt illi verbis & scriptis produnt, vera corporis & sanguinis Christi, cuius in Sacramento participes efficimur, præsentia non diuinæ virtutis & operationis, vel sanctissimorum Christi, quibus fit consecratio, verborum vi & efficacia, sed cuiuslibet priuata fide constabit atque nitetur: vt si ea fides tam sit firma, vt Christum quanuìs absentém, à patris dextris residentem, coràm possit sistere, tú demùm ibì sit Christi corpus & sanguis, nó tamen substantialiter, sed fide duntaxat.

Aduersarij essentiã V. Sacramenti in suo opere cóstituunt.

Non tum demùm cùm sumitur, fide sumétis fit corpus Christi: sed mox à prolatióe verborũ illius, verum eius corpus præsens adest.

Id verò quid est aliud nisi re ipsa dicere, sanctissimum hoc Sacramentum non vnius Christi potentia & virtute, sed nostro potiùs opere constare, neque Christum ipsum (quod tamen ex Christiana institutione & Catholica veritate didicimus) sermone suo diuino ac omnipotente ex terrenis creaturis corpus suum & sanguinem efficere, sed vnumquemlibet tum demùm cùm accipit, id sua fide conficere, perindè àc si Christo tantispèr expectandum sit, quandoquidem eius Sacramentum alioquì non possit confici? Equidem ità mihi persuadeo, neminem Christianum, in cuius animo vel vlla insit religio, eò amentiæ facilè adductum iri, vt Christo diuinam illius potentiam & virtutem, qua sola Sacramenta & re ipsa conficiuntur, & efficaciter consistunt atque nituntur, impiè detrahat, & sibi ipsi ac imbecillę fidei suæ, quę tamen vix vnquàm defectûs omnis expers est, eiusmodi diuinam operationé arroganter ascribat. Quid enim maiori cum insania & blasphemia coniunctum excogitari queat? Sed quid multis opùs est? Testatur hoc loco 1. Corinth. 11. Apostolus apertissimè atq; grauissimè, nedùm pios, sed etiam impios, qui indignè accedunt, verum Christi corpus in Sacramento substantialiter & re vera accipere, licèt ad suî damnationem, haud secùs atquè Iudam, eô quòd Christi corpus à reliquis communibus escis non dijudicent. Atquì in eiusmodi impijs non est firma, constans, viua & efficax fides, quę non nisi per charitatem, vt Apostolus docet, operatur: neque minùs tamen verum Christi corpus accipiunt: immò quandoquidem illud indignè sumunt, grauissimę & atrocissimę Dei omnipotentis vltioni se reddunt obnoxios, quæ non alia est, quàm damnatio sempiterna ani-

Mali æquè ac boni verum Christi corpus realiter accipiût, quãquàm non in salutem, sed exitium.

Galat. 5.

mæ & corporis, à qua non possunt absque syncera & religiosa pœnitentia absolui.

Vbi sanè perspicuè videre licet, non sumentis hominis fidei efficacia Christi sacratissimum corpus præsens exhiberi, sed præcedentis consecrationis, quæ fit verbis Christi, virtute illud ipsum iam præsens esse substantialiter in Sacramento, priùs quàm Sacramentum accipiatur etiam ab indignis, quos indigna perceptio reos facit corporis & sanguinis Domini: quod cùm non dijudicent, etiam æternę damnationis iudicium sibi manducant. Quod quidem fieri nō posset, si symbolicus tantùm panis adesset, quo sumendo non facilè adeò se possent reos efficere sua incuria & negligentia.

Deindè ex his Pauli verbis certò depræhenditur, communionem Sacramentalem veri corporis Christi, non per fidem tantùm animo spiritaliter, sed etiam ore corporaliter fieri, adeoq; fieri debere: neque hoc interesse inter bonos atque malos, quòd mali verum Sacramentum non accipiant, vt volūt Aduersarij: nanque alioquì non diceret Apostolus, *Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè*, &c. *non dijudicans corpus Domini*. Neque affirmaret eos, qui indignè sumunt, quandò Christi verum corpus non recipiunt, tāta seueritate plectēdos: sed id discriminis hoc loco Apostol' esse docet inter bonos & malos, ꝙ boni Sacramentū nō ore duntaxat forìs, sed corde etiam atq; animo spiritaliter & intùs accipiant, in salutis & vitæ incrementū: mali autem ore tantùm extrinsecùs & sacramentaliter, non spiritaliter & dignè, at tamen substantialiter & verè percipiant. Vndè rectè Catholica canit Ecclesia: *Sumunt boni, sumunt mali, sorte tamen inæquali vitæ vel interitûs. Mors est malis, vita bonis: vide, paris sumptionis quàm sit dispar exitus.*

Christi verū corpus nō solùm animo per fidem, sed etiā ore corporaliter accipitur.

Quid intersit inter dignè & indignè cōmunicantes.

Deniquè hactenùs inauditum est, planeq; absurdum & cōmentitiū quiddam, quod hîc Aduersarij de fide adferūt, nempe absentia per eam præsentia illic effici & exhiberi, vbì tamen absentia & sint & permaneant, ità vt ea re vera porrigantur & accipiantur. Quis enim nesciat fidei obiectum adæquatum, certam & constantem esse veritatē, adeò vt fides non possit neq; debeat res alitèr appræhendere, q̃ quales re vera sunt: nec liceat illi quicquā reb' affingere, alioquì vana & mendax erit? Itaque absentia non alitèr atquè absentia, & præsentia haud

Fides nō alitèr res appræhendit, quàm quales verè sunt.

haud secùs quàm præsentia appræhendit. Ea enim veræ fidei germana indoles & proprietas est.

In fidei negocio nô est ludendû rhetoricis schematibus.

Rhetores Prosopopœia, Hypotyposi, alijsque id gen⁹ schematib⁹ vtuntur, suaque illa dicendi arte & eloquentia rem vel personam absentem tam graphicè depingere, & vel Lectori, vel Auditori adeò velut ob oculos statuere ac repræsentare nouerunt, vt eam sibi propemodùm coràm intueri videatur: neque tamen id efficiunt, vt siue res, siue persona absens, re vera præsens sit. Sed procùl id à nobis absit, vt Christianam fidem nostram in eiusmodi Rhetorum prosopopœijs & hypotyposibus constituamus, & exædificemus, eaque præsentia credamus, quæ tamen certò nouerimus procùl abesse. Abraham quidem longè antè præuidit diem CHRISTI, & gauisus est: atqui non nisi fide illum intuitus est, tanquàm futurum adhuc, non autem vt præsentem. Moses quoquè vidit Dominum, non tamen vt præsentem, sed vt quandoquè venturum, cùm diceret: Obsecro Domine, mitte quem missurus es. Aliàs nanq; non dixisset Christus Lucæ 10: *Multi reges & prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt*, &c. Apostol⁹ quoquè Hebr. 11, vbi sanctos patres penè omnes indè ab Abel ordine enumerat, non hac vsus esset sententia: *Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, nô acceptis repromissionibus, sed à longè eas adspicientes & salutantes*, &c.

Iohan. 8.

Exod. 4.

Si CHRISTI corpus non nisi vno cæli loco esse potest, vt Aduersarij somniant, nô possût illi sola fide sua illud absens præsens efficere.

Iam si aduersariorum vera sit persuasio, Christi corpus non esse substantialiter in V. Sacramento, sed vno duntaxat cæli loco residere, nec posse Christum idem corpus suum nobis hîc quoquè in mysterio substantialiter impartiri, non possunt illi corpus hoc re vera, vt aiunt, absens, per fidem suam sibi præsens efficere, vel coràm sistere: multò etiam minùs reuerà sumere & porrigere. Opinari id quidem poterunt, sed ea persuasio & opinio, cùm sit vana & à vero aliena, ipsis proculdubiò imponet: Sin autem Catholica fides nostra vera est & integra, vt est hauddubiò, Dominum simul & in cælo residere in maiestate sua, & nihilo minùs absque vlla suî mutatione vel indè digressione, virtute sua omnipotente verum corpus suum, quemadmodùm in scholis loquuntur, realiter & substantialiter, etsi non quantitatiuè & localiter in celsissimo Sacramento verè nobis conferre, vt omnipotens illius verbum, HOC EST CORPVS MEVM,

Sin verò, quæ Catholicorû est sententia, corpus Christi in V. Sacramêto præsens est, vt substantialiter illic adsit oportet.

HIC

HIC EST SANGVIS MEVS, à vero non discrepet, nec Apostolus mendacij arguatur, qui mentiri vtiquè non potest, atque ea causa verum illius corpus in Sacramento præsens nos habere, non possumus sanè suam illi substantiam, sinè qua corpus verum non esset, detrahere: sed cum Abrahamo curandum nobis est, vt in fide nó infirmemur, & intellectum nostrum planè imbecillum ac debilem, rebus in diuinis negligendum putemus, potiusque fide confortemur, nec in verbis Dei hæsitemus diffidentia, sed illi gloriam demus, plenissimè scientes, quia quæcunque dicit, etiam faciat, & iam præstò sint: qꝗ; vocat ea quæ non sunt, tanquàm ea quæ sunt, vel vt sint, vt videre est ad Rom. 4. cap.

Vicesimoquintò & postremò, duo adhuc clarissima Apostoli testimonia cum Domini Iesu extremis verbis, quibus ille iam iamq; in cælum abiturus, & sanctissimi corporis sui speciem visibilem discipulorum obtutibus subducturus, ad Apostolos vsus legitur Matth. 28, adferre constitui, vt, quæ dicimus, planiora testatioraque reddantur, atque ijsipsis ea quæ hactenùs ex clarissimis scripturis prolata sunt testimonia, inpræsentiarùm concludere. CAP. 27.

Prior quidem Apostoli sententia, quam iam antè paucis attigimus, hæc est, 1. Corinth. 10: *Vt prudentibus loquor: vosipsi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis & vnum corpus multi sumus: nam omnes de vno pane participamus.* Quæ quid sibi volunt aliud, quàm si dicat Apostolus? Equidem hortor & admoneo vos, vt ad verba mea magno studio attenti sitis, atque ità vt par est, iudicetis, quandò id rei propositæ maiestas & præstantia summoperè flagitat? Iam antè vobis Corinthijs hac Epistola multa ex scriptis diuinis exempla proposui, non incomperta ijs, qui in scripturis vtcunquè versati sint. At nunc non alitèr vobiscum quàm cum prudentibus & intelligentibus loquar, vt qui in omnib⁹ quæ Christianæ sint religionis, in omni verbo & in omni scientia, per gratiam vobis à Deo præstitam diuites facti estis. Vosipsi ergò iudicate quod dico: Num obscurum vobis est? (puto autem id vos latére minimè, adeoque nihil vos habere exploratius)

Explicatio dictorum Apostoli.

1. Cor. 1.

quòd calix benedictionis, quem benedicimus, communicatio sanguinis CHRISTI est? & quòd panis quem frangimus, participatio corporis Domini est? quibus verbis id proculdubiò affirmat Apostolus, fractione & dispensatione exterioris Sacramenti, siue specierum panis & vini, verum corpus & sanguinem Christi, ceu bonum commune inter multos dispensari & accipi, ità vt quisquis Sacramento fruitur, idem ipse vero corpore & sanguine Christi perfruat.

Nè quis enim putaret, Apostolum hæc sua dicta de ea duntaxat communicatione, quæ fit secundùm spiritum per fidem, non etiam de vera ac naturali veri ac substantialis corporis Christi, quod nos celsissimi Sacramenti perceptione accipimus, participatione velle accipi, mox huius certam adfert rationem his verbis: *Quoniam vnus panis & vnum corpus multi sumus: nam omnes de vno pane participamus*: tanquàm diceret: Omnes quidem nos iam antè per verbi Dei auscultationem, fidem & sacrum Baptisma vnum in CHRISTO secundùm spiritum effecti sumus: sed præter hoc in illo etiam corpus vnum efficimur, cuius idem ipse caput est, Christus IESVS: idque ea causa, quòd omnes vero eius corpore & sanguine reficiamur & alamur. Eam verò genuinam ac certam esse verborum Apostoli mentem & sensum, testatissimum fit altera eius suprà iam memorata sententia, quam his subiungimus:

Per Baptismi Sacramentũ spiritaliter vel secũdùm spiritum, per Eucharistiæ verò, etiã corporaliter Christo vnimur.

Habetur autem ea ad Ephes. 5. cap. vbi Apostolus hoc pacto loquitur: *Quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius.* Quod quid est aliud, quàm CHRISTVM communicare & impartiri nobis non solùm de suo spiritu, sed etiam de carne & ossibus suis, vt in illo nedùm spiritus vnus, verùm etiam corpus vnum efficiamur? Quod quidem velle Apostolum, nec de symbolico tantùm corpore agere, quo vera ac substantialis corporis Christi natura, quã nobis in sanctissimo Sacramento re vera & certò impartit, excluditur, satìs indicat, dum pergit mentem & sententiam suam hac adhibita similitudine explicare euidentiùs, docens quemadmodùm Heua ex Adami vera carne & ossibus cõdita est, ità & Christi Ecclesiam ex eius vera carne & ossibus procreatam. Adfert autem eò sententiam ex Genes. 2. cap: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. sacramentum hoc*

Christiani nõ per charitatẽ duntaxat, sed etiam naturaliter huius Sacramenti vi & efficacia Christo coniunguntur.

ma-

magnum est. ego autem dico in CHRISTO & in Ecclesia.

Id verò sic se habere, putà, vt de Adamo & Heua scriptum est, quòd erunt duo in carne vna, sicut Adamus ipse ait, cùm DEVS ad illum Heuam adduceret: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea:* idque ea causa, quòd Heua ex Adami carne & ossibus facta esset: quòd itidèm CHRISTVS & eius sancta Ecclesia vna caro sint, idque similiter eam ob rem, quòd Christus vera carne & sanguine suo Ecclesiam suam verè pascat, nutriat & foueat: Hoc, inquam, vt verum esse intelligamus, eodem loco sic habet Apostolus: *Nemo enim vnquàm carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius.* Nec apud me vllo in dubio est, Apostolum illic Ephesijs suis duorum præcipuorum nostræ religionis Sacramentorum, nempè Baptismi, & Corporis ac Sanguinis Christi vel Eucharistiæ, vim & energiã, quatenùs quidem summa illa mysteria aperiri possent, simul explicare voluisse: Baptismi quidem, dum ait: *CHRISTVS dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentẽ maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.* Sacramenti autem corporis & sanguinis CHRISTI, dum porrò subiungit: *Nemo enim vnquàm carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & CHRISTVS Ecclesiam,* intellige propria carne & sanguine suo, quibus ipsa Ecclesia priùs quidem per spiritum in Baptismo nata, deincèps in vitam æternam reficitur, pascitur atque nutritur.

Paulus Ephesio. 5. duorum præcipuorũ Sacramentorũ substantiã & energiam indicat.

Christi nos membra sumus, non solùm spiritaliter, sed etiam naturaliter, virtute V. Sacramenti.

Quò etiam superioris, nempè quarti, capitis eiusdem Epistolæ verba referenda sunt, quibus ait: *Vnum corpus, vnus spiritus:* vbi obseruandum est, non eum modò dicere, *Vnus spiritus,* sed etiam, *vnum corpus*: quandoquidẽ & Dominus venit, non vt animas tantùm nostras saluas faciat, sed corpora quoquè nostra suo conformet & configuret corpori, secundùm operationẽ virtutis suæ, qua etiam possit subijcere sibi omnia. Philip. 3. Sed & ea huc pertinent, quæ eodem 4. capite ad Ephes. his verbis referunt: *Qui descendit, ipse est & qui ascendit supra omnes cælos, vt adimpleret omnia.* Itemq; illa: *CHRISTVS est caput, ex quo totum corpus compactum & cõnexum per omnem iuncturam subministrationis*

ministrationis, secundùm operationem in mensuram vniuscuiusq;. Vndè sequitur, credentia membra, Christi mébra esse. *Nescitis*, ait idem Apostolus 1. Cor. 6, *quoniam corpora vestra, membra sunt CHRISTI? Tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.* Ex quibus omnibus facilè potest intelligi, Christum non solùm ea ratione esse in nobis, vt charitatem in nobis efficiat, sed etiam vt naturaliter sese nobis coniungat: quod proculdubiò fit per venerabile Sacramentum.

Quod nimirùm iam indè ab initio inter mysteria omnia, quæ vel Apostoli ipsi vnquàm tradiderint, facilè principem sibi vendicauit locum, vt ea quoquè Paulina indicant verba, *Sacramentum hoc magnū est. ego autem dico in Christo & in Ecclesia*: vel quæ post Apostolos inter Christianos vnquàm extiterint: quæ etiam summo studio eos omes semp celare conati sunt, qui ea quæ Christianæ sunt religionis, necdùm probè haberent cognita, nec vndis salutaribus expiati ac renati essent. Quanquàm interdùm non adeò celare potuerūt, quin Ethnici eatenùs ea compererint, vt hoc eos nomine acerrimè insimulârint, quòd in suis congressibus vel cœtibus, vt ipsi autumabant, hūmana carne & sanguine vescerentur. Cuius illi insimulationis nullā certè causam habuissent, si id temporis apud Christianos traditū esset, V. Sacramentum non verum Christi corpus & sanguinem, sed horum tantùm figuram esse: quòd quidem in Catholicæ Ecclesię testimonijs infrà fusiùs docebimus, contenti inpræsentiarùm memoratis sanè quàm luculētis, & quæ refellere nullus possit, Apostoli testimonijs & doctrina. Atquì vt eam Apostoli institutionem, cæteraque nobis antè commemorata scripturę testimonia, ipsius dñi seruatoris verbis concludamus, accuratè nobis attendenda venit illa vel maximè consolatoria eiusdē Domini promissio, quam ille extremò Matthæi cap. suis fecit discipulis his verbis: *Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationē seculi.* Quæ sanè nō debent de illius sola diuinitate accipi, quæ alioquì vbiquè est, & semper vbiquè fuit, quod etiā discipulos minimè latebat: sed quia id temporis malè illos habuit, quòd Christus non quidem diuinitatis suæ præsentiam, sed visibilem corporis sui speciem ipsis esset subducturus, cōsolatus est eos Dominus, quòd deincèps perpetuò apud illos futurus & permāsurus, neç eos vsque ad supremum mundi diem relicturus esset: hoc ipso

Ethnici quōdàm Christianos insimulārunt communionis ergò, quòd humana carne vescerentur.

Christus in cælum ascensurus, aliam

ipso nimirùm aliam quandam magìs familiarem illis pollicens suæ personæ præsentiam, quàm per solam diuinitatem. Hanc verò præsentiam Christiani in celsissimo hoc Sacramento certò experiuntur, confirmati ipsius Christi verbis luculentis, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: Hic est sanguis meus, qui pro vobis fundetur.* quādā magìs familiaré suæ personæ præsentiā suis pmisit Apostolis, quàm cōmunem illā suæ diuinitatis.

Quibus illius diuinis planè verbis quisquis fidem non commodat, dignus non est, qui Christianus vocetur. Atque his quidem clarissimis scripturæ sacræ testimonijs aduersùs occæcatos Catholicæ Ecclesiæ & nostros Aduersarios, inpræsens finé imponimus: ad eaq; nunc porrò progredimur testimonia producenda, quæ spiritussanctus iam indè ab illo tempore, quo in Apostolos in linguis igneis cælitùs visibiliter delapsus est, per omnes sanctos Patres & Ecclesiæ Doctores vbiquè & semper summa consensione & euidentia perhibuit: quæ sanè in illius Catholica Ecclesia, ceu vera & indubitata Dei vox, nunquàm non palàm insonuére, atque etiamnùm, laus superis, locis omnibus, quib⁹ tamen hactenùs Tartareus cacodęmon necdùm planè rerum potitus est, palàm & apertè insonant.

IN SANCTORVM PATRVM ET CATHOLICAE CHRISTI ECCLESIAE CONSONA ET CONSENTANEA TESTIMONIA,

PRAEFATIO.

Vincentius Lirinensis, vir excellenti cùm pietate tum doctrina, qui ante mille floruit annos, temporibus Theodosij & Valentiniani Imperatorum, libellum conscripsit de Catholicę fidei antiquitate & veritate, aduersùs profanas omnium hęreseon nouationes. Qui est reuerà aureus libellus, dignus planè, immò & necessarius, qui ab omnibus accuratè lectitetur, his pręsertim nostris calamitosissimis & procellosissimis temporibus, quibus pestilentissimi hęretici, alios omnes superiorum ętatum hęreticos proiecta quadam ac impudenti audacia & arrogantia longè superantes, passìm grandi numero & magna vi increscunt. Nulli enim vnquàm hęretici Catholicę CHRISTI Ecclesię authoritatem, scriptis diuinis perspicuè fundatam, tanto odio, li- CAP. 28. Vincentij Lirinensis libellus aureus aduersùs pfanas hæreseon nouatiōes. Nostri æui hæreticorum odiū & audacia aduersùs Christi Ecclesiam.

uore & acerbitate oppugnârunt, neque item omnium sanctorum patrum & doctorum (qui quidem in Ecclesia iamindè ab Apostolis vitæ sanctimonia & doctrinæ integritate, pleriq; etiam ingentibus prodigijs & miraculis, Sancti spiritûs virtute in doctrinæ ipsorum confirmationem & approbationem per illos editis, claruêre: quorũ primi & vetustissimi germanũ scripturæ sensum à sanctis Apostolis acceptum, suis posteris bona fide tradiderunt, & magna ex parte sanguinis sui profusione & martyrij perferendis cruciamẽtis testificati sunt) existimationẽ, pondus, authoritatem tanta immanitate & indignitate proscindere, despicere, irridere, habere ludibrio, contemptimq; reijcere ausi sunt, atquè ij nostrę ætatis hęretici impudentissimi faciunt: quibus ea omnia, quæ ab ipsis nõ proficiscantur, non nisi hominũ somnia, deliramenta, & fermentum pharisaicum sunt: suaq; dogmata planè virulenta, vana & exitiosa, in quibus tamẽ alij ab alijs mirè dissident, hunc in modum ad vnum omnes passim ordiuntur, solam scripturam valere oportere: neque sic tamen, vt ea iam indè ab Apostolis intellecta, & à Patrib⁹ exposita est, sed ità duntaxat, vt ipsi eam ob sua longè perniciosissima inuehenda atq; munienda schismata sectasque, fœdissimè deprauant & vulgo inculcant. Ità illi causa indicta, & necdùm pro eo atquè decet cognita (quam illi cognitionẽ reijciunt, & in suum commodum seipsos in causa propria iudices constituunt) iam victores euadunt. Indè verò in Germania tot penè videmus sanè quàm immanes extitisse hæreses, schismata & pugnantia dogmata, quot harum vulpecularum sunt capita: adeò vt vulgus iam miserandũ in modum aberret, & propemodùm omninò atheos efficiatur.

Hæretici nostri sibi solis scripturæ diuinæ intelligentiã vendicant, quã tamen de industria horrendũ in modũ deprauant.

CAP. 29.

At verò memoratus ille Vincentius in suo, quem diximus, libello ex solidis scripturæ rationibus elegantissimè nos instituit, vtì hæreticorum exurgentium fraudes certò deprehendere, laqueosq; tutò vitare possimus, hac nimirũ ratione, *ut Domino adiuuãte fidẽ nostrã duplici modo cõmuniamus: Primò scilicet diuinæ legis authoritate, tum deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hic forsitan requirat aliquis*, ait ille, *cùm sit perfectus scripturarum Canon, sibiq; ad omnia satis superq; sufficiat, quid opus est, ut ei Ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur*

Hæreticorũ impostura p quæ duo propriè possit agnosci.

Authoritas Ecclesiæ Ca-

gatur authoritas? Cui respondet: *Quia uidelicet scripturā sacram pro ipsa sui altitudine non uno eodemq; sensu uniuersi accipiunt, sed eiusdē eloquia aliter atq; aliter alius atq; alius interpretatur, ut penè quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse uideantur. Aliter nanq; illam* Nouatianus, *aliter* Sabellius, *aliter* Donatus *exponit: aliter* Arius, Eunomius, Macedonius: *aliter* Photinus, Apollinaris, Priscillianus: *aliter* Iouinianus, Pelagius, Cælestius: *aliter postremò* Nestorius. *Atq; idcircò multùm necesse est propter tātos tam uarij erroris anfractus, ut* Propheticæ & Apostolicæ *interpretationis linea, secundùm* Ecclesiastici & Catholici *sensus normam dirigatur.* tholicæ est scripturæ authoritati necessariò iungenda sit.

In ipsa item Catholica Ecclesia, porrò ait, *magnoperè curandum est, ut id teneamus, quod ubiquè, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est etenim uerè proprieq; Catholicum, quod ipsa uis nominis ratioq; declarat, quæ omnia uerè uniuersaliter compræhendit. Sed hoc ità demùm fit, si sequamur uniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem uniuersitatem hoc modo, si hanc unam fidē ueram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur* Ecclesia: *Antiquitatem uerò ità, si ab ijs sensibus nullatenùs recedamus, quos sanctos Maiores ac Patres nostros celebrâsse manifestū est. Consensionem quoquè itidem, si in ipsa uetustate omnium, uel certè penè omnium sacerdotum pariter & magistrorum definitiones sententiasq; sectemur.* Tria quædam inprimis obseruanda. Vniuersitas. Antiquitas. Consensio.

Quid igitur faciet Christianus Catholicus, *si se aliqua* Ecclesiæ *particula, ab uniuersalis fidei communione præciderit? Quid itaq;, nisi ut pestifero corruptoq; membro sanitatem uniuersi corporis anteponat?* Salubre consilio, quid agēdū Christiano, quadā ex sua portione ab Ecclesia deficiente.

Quid si nouella aliqua contagio non iam portiunculam tantùm, sed totam pariter Ecclesiam *cōmaculare conetur? Tunc item puidebit, ut Antiquitati, id est, antiquorum patrum & antistitum* Ecclesiæ *sententiæ, inhæreat, quæ prorsus iam non potest ab ulla nouitatis fraude seduci.* Itē, quid contagiōe latiùs serpente.

Quid si in ipsa uetustate, duorum aut triū hominum, uel certè ciuitatis unius, aut etiam prouinciæ alicuius error depræhendatur? Tunc omninò *curabit, ut paucorum temeritati uel inscitiæ, si qua sunt, uniuersaliter antiquitùs uniuersalis* Concilij *decreta præponat.* Itēq;, quid ciuitate vna vel puincia iam olim lapsa in errorē.

Concilia.

Quid dogmatibus, de quibus nihil antè definitum est, emergentibus.

Quid si tale aliquid emergat, ubi nihil huiusmodi reperiatur? Tūc operam dabit, ut collatas inter se Maiorum consulat interrogetq; sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licèt temporibus & locis, in unius tamen Ecclesiæ Catholicæ communione & fide permanentes, Magistri probabiles extiterunt: & quicquid non unus aut duo tantùm, sed omnes pariter uno eodemq; consensu apertè, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum.

Hæc summa quædam est solidæ ac salutaris doctrinæ pijssimi viri illius, quam deincèps in libello memorato, magno studio & ordine confirmat & munit, atque ad extremum indè concludit, *illum uerum, & germanum, & Catholicùm Christianum esse, qui ueritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus, stabilis permanens, quicquid uniuersaliter antiquitùs Ecclesiā Catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credēdumq; decernit: quicquid uerò ab aliquo deincèps uno præter oēs, uel contra omnes sanctos nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potiùs intelligit pertinere.*

Quis sit germanè Christianus.

Hæreticis detestoribus scripturas cōtra Catholicā doctrinā adferentibus, cuius meminisse debeamus.

Quandò igitur aliquos Apostolica seu prophetica uerba proferre contra Catholicam fidem uiderimus, memores simus Euangelij, ubi scriptū est, diabolum Domino scripturas opposuisse, cùm diceret, Si filius Dei es, mitte te deorsùm: Scriptum est enim &c. *& diabolum per eos loqui minimè dubitemus, nobisq; scripturas obijcere malè interpretatas, perindè ut Christo fecit tentandi gratia.* Hactenùs Vincentius Lirinensis.

Vincentij Lirinensis cōsilium, Apostolicæ doctrinæ cōsentit.

Hanc verò illius saluberrimam & parænecticam institutionem scripturis diuinis modis omnibus esse fundatam & subnixam, demonstratione longiori neutiquàm opùs habet. Apostolus eandem omninò doctrinam Galatis perquàm grauiter & seriò, id quod dictorum suorum iteratione testatum efficit, proponit: *Sed licèt nos,* inquit, *aut Angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquàm quod euāgelizauimus vobis, anathema*

Galat. 1.

anathema sit. Sicut prædiximus vobis, & nunc iterùm dico: Si quis vobis euãgelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.

Hæretici, ranæ, cyniphes & muscæ morituræ.

Et contrà reclamant (ait Lirinensis) *aduersùm hanc Apostolicam tubam ranæ quædã, & cyniphes, & muscæ morituræ, & hoc* Catholicis: No bis, inquiunt, *authoribus, nobis principibus huius noui dogmatis, nobis expositoribus scripturæ diuinæ, damnate quæ tenebatis, tenete quæ damnabatis, reijcite antiquam fidẽ, paterna instituta, maiorum deposita, & recipite, quænam illa tandem?* Horreo dicere, &c. Sed hîc videat quilibet è religione Christianus, quid ipsi faciendum incumbat, modò nè velit apostolico plecti anathemate.

Hæreticorũ superbia & arrogantia. Quibus scripturis & qua doctrina contra hanc arrogantiã nos cõ munire ac tueri debeamus

CAP. XXX.

HVc etiam facit, quod Apostolus ad Ephe. 4. ca. scribit, his verbis: *Qui ascendit super oẽs cælos, vt adimpleret oĩa* (donis suis) *ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euãgelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum, &c. vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris.* Quam sententiam sanctus ille idemque vetustissimus Irenæus libro tertio cap. 40. aduersùs hæreticos, eosque omnes allegat, qui in fidei & religionis nostræ negocijs ad Ecclesiasticam doctrinam nõ refugiunt. *Vbi enim Ecclesia, ait, ibi & spiritus: & ubi spiritus* Dei, *illic Ecclesia, & omnis gratia. Spiritus autem ueritas. Quapropter qui non participant eum, neque à mammillis matris nutriuntur in uitam, neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidißimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos de foßis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Ecclesiæ, nè traducantur: reijcientes uerò spiritum, ut non erudiantur, alienati uerò à ueritate, dignè in omni uolutantur errore, fluctuati ab eo, alitèr atque alitèr per tempora de eisdem sentientes, & nunquàm scientiam stabilem habentes.*

Irenæus. Qui germanũ scripturæ sensum ex matris Ecclesiæ vberibus non sugunt, ex alijs in alios plabuntur errores.

Pertinent huc etiam ea Christi verba, quibus pollicetur se cum Ecclesia sua permansurum omnibus diebus vsq; ad consummationẽ seculi, missurumq; illi paracletũ, vt maneat cum ipsa in æternũ, spiritũ veritatis, qui omnem illam edoceat veritatẽ, & suggerat ei omnia quæcunq; Christus dixerit: atq; ea causa portas inferi nunq̃ aduersùs illam

Matth. 28. Christus Ecclesiã suã Catholicã, cum qua ipse & spiritus eius æternùm manet, errare nõ sinit. Iohã. 14

Ecclesia firmamentũ veritatis.

Fides nostra initiò non Apostolicis & Euangelistarũ scriptis, sed pdicatiõe viuæ vocis subnixa & fundata est.

illam præualituras. Vndè sanè ea manauit Apostoli sententia, 1. Timoth. 3, Ecclesiam Dei viui esse firmamentum veritatis, quæ primò non per scripturam, sed prædicationem, vt ibidèm docet, ædificata sit. Ait enim, *Prædicatum gentibus*. Indè verò Irenæus lib. 3. cap. 4. ità concludit: *Quid enim etsi qua de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nónne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, in quibus Apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsenti quæstione sumere, quod * rei liquidũ est? Quid autẽ si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Ecclesias?*

* re

CAP. 31.

Tertullian.

NOn possum equidem committere, quandò id hisce temporibus cumprimìs necessarium est, quin ea quę in hanc sentẽtiam apud Tertullianum leguntur lib. de præscriptionibus aduersùs Hęreticos, huc adscribam, quô Christiani omnes, vtì sese erga nouorũ fabricatores dogmatum gerere debeant, bona fide doceantur & admoneantur. Ait ergò: *Nihil proficit congressio scripturarum cum hæreticis, nisi planè ut aut stomachi quis ineat euersionem, aut cerebri. Quid promouebis exercitatissime scripturarum, cùm si quid defenderis, negetur ex diuerso: si quid negaueris, defendatur? Et tu quidem nihil perdes, nisi uocem in contentione: nihil consequêris, nisi bilem de blasphematione. Ille uerò si quis est, cuius causa in congressum descendis scripturarum, ut eum dubitantem confirmes, ad ueritatem an magis ad hæreses deuerget? certè de pari altercatione incertior discedet, nesciens quam hæresim iudicet. Ergò non ad scripturas prouocandum est, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta uictoria est, aut parùm certa. Nam etsi non ità euaderet collatio scripturarum, ut utranque partem, parem sisteret, ordo rerum desiderabat illud priùs proponi, quod nunc solum disputandum est: Quibus competat fides ipsa, Cuius sint scripturæ: A quo, & per quos, & quandò, & quibus tradita sit disciplina, qua fiunt Christiani.*

Ex meris scripturis cũ hæreticis in disputationẽ ingredi, nedùm ociosum, sed summè quoque perniciosum est.

Quibus de rebus primùm cũ hæreticis disputandum sit.

Christus IESVS Dominus noster, quid esset, quid fuisset, quam patris uoluntatem administraret, quid homini agendum determinaret, quandiù in terris

terris agebat, ipse pronunciabat siue populo palàm, siue discẽtibus seorsum. Ex quibus duodecim præcipuos lateri suo adlegerat destinatos Nationibus magistros. Itaq; uno eorum decusso, reliquos undecim regrediens ad patrem post resurrectionem, (nec ullũ ipse scriptũ suũ relinquens) iussit ire & docere Nationes, tingendas in Patrẽ & Filiũ & Spiritumsanctũ. Statim igitur Apostoli cõsecuti p̃missam uim Spiritussancti ad uirtutes & eloquiũ, primò per Iudæam cõtestata fide in Christum Iesum, & Ecclesijs institutis, dehinc in orbẽ profecti, eandem doctrinã eiusdem fidei Nationibus p̃mulgauerunt, & proindè Ecclesias apud unamquanq; ciuitatẽ condiderunt, à quibus traducem fidei & semina doctrinæ, cæteræ exindè Ecclesiæ mutuatæ sunt, & quotidiè mutuantur ut Ecclesiæ fiant. Ac per hoc & ipsæ Apostolicæ deputantur, ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad originem suam censeatur necesse est. Quid autem Apostoli prædicauerint, id est, quid illis Christus reuelauerit, & hic præscribam non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando, tam uiua (quod aiunt) uoce, quàm per Epistolas postea. Si hæc ità sunt, constat proindè omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesijs Apostolicis, matricibus & originalibus fidei conspiret, ueritati deputandam, id sinè dubio tenentẽ, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli à CHRISTO, CHRISTVS *à* DEO *suscepit: reliquam uerò omnem doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ sapiat contra ueritatem Ecclesiarũ, & Apostolorũ, & Christi, & Dei.* Ac deindè vno vel altero interiecto folio, ait *hæreticos persuadere solitos hominibus dogmata ipsorũ nõ noua, sed Apostolica & uetustissima esse. sed ijs respondendum est: Edant ergò origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinẽ episcoporum suorũ, ità per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, uel Apostolicis uiris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit authorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos *deferãt,* (id est, scire debẽt, qua ex Ecclesia Apostolica traxerint originem, atque eam talem agnoscere) *sicut Smyrnæorum Ecclesia habens Polycarpum ab Iohanne collocatum refert: sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit: proindè utique*

Vera Christi doctrina quæ sit, ab illis solis Ecclesijs discimus, quæ suã originẽ ad Apostolos vsque referre possint.

Fraudi hæreticorũ, dicentiũ ipsorum doctrinã vetustissimã & Apostolicam esse, vt sit occurrendum.

* referãt,

quę & cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici: Tanquàm diceret: verùm illi id vt pręstent, consequi nunquàm poterunt. Hucusquè Tertullianus.

CAP. 32.

Hieronym. Sectæ, quæ à suis authoribus priuata sibi nomina fingunt, Antichristi sunt. 1. Tim. 3. 2. Pet. 2. Diabolus scripturarũ peritus est. Nucleus scripturarũ non in litera, sed vero intellectu situs est.

CONsentit huic D. Hieron. aduersùs Luciferianos ità scribens: *Breuem tibi apertamq; animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, usque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, utputà Marcionitas, Valentinianos, Mõtenses, siue Campates, scito nõ Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Ex hoc enim ipso, quòd posteà instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænunciauit. Nec sibi blandiantur, si de scripturarum capitulis uidentur sibi affirmare quod dicunt, cùm & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo.* Hæc Hieronymus.

De Ecclesiæ authoritate D. Augustini dictũ memorabile.

Nihil igitur admirationis habet, Diuum Augustinum lib. contra Epistolam Manichæi cap. 5, Hoc de seipso memorabile ferre testimonium, Ego uerò, inquiens, *Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas. Quibus ergò obtemperaui dicentibus, Credite Euangelio: cur eis non obtemperem dicentibus mihi, Noli credere Manichæo?* Ità Augustinus.

Cõciliorum nõ est paruipendenda authoritas.

In Concilijs generalibus ex instinctu spiritussancti sententia fertur de doctrina & moribus Ecclesiæ.

De authoritate Conciliorum generaliũ nihil hoc loco ex scriptis diuinis fusiùs neque adferam, neq; adstruam, donec ad extremum de Communione alterius speciei articulum ventũ erit, præterquàm ꝙ ea à nemine vel paruipendi, vel in dubiũ vocari debeat: vt nec de ea ambigere potest, quisquis accuratè legerit & pensiculârit Act. cap. 15: atq; ea pſertim verba, quib' Apostoli & Seniores Ecclesiæ in primi illius Hierosolymitani Cõcilij decreto vsi leguntur: in quib' Iacobus Apostolus, qui id temporis ceu Episcopus Hierosolymitan' Synodo pręerat, sententiã tulit his verbis: Propter quod ego iudico &c. id est, ęquũ & bonũ sentio & decerno. Itemq; Apostoli & Seniores omnes hũc in modũ: Visum est Spirituisancto & nobis, &c. Quisquis ptereà obseruârit, quod eodẽ est annotatũ cap. quanto deindè studio & fide Pau-

Paulus, Barnabas & Silas in cunctis ciuitatibus quas perambulabant, prędicantes verbum Dei, pręceperint custodire præcepta Apostolorum & Seniorum, & (vt sequenti habetur capite) tradiderint eis custodire dogmata, quæ erãt decreta ab Apostolis & Senioribus, qui erant Hierosolymis.

Cõciliorum decreta vt vbiquè seruetur, præcipiẽdum est.

Itã nimirùm Vincentij Lirinensis iam antè memorata institutio & doctrina, luculentis scripturę diuinæ testimonijs, & sanctorum Patrum pulcherrima consensione & adstipulatione vndiquaquè fulcitur & confirmatur.

Quod cùm ità se habeat, non tam piorum causa, vtpotè quibus haud dubiò antè recitata & prolata ex scripturis diuinis de vera ac substantiali vel reali Corporis & Sanguinis Christi in Sacramento pręsentia, abundè satisfaciunt, quàm propter Aduersarios nostros, & eos quos illi euerterunt, si fortaßis hinc illi poßint pudefieri, vt euidentius atq; testatius euadat, doctrinam hanc primò per ipsos Christi Apostolos Ecclesijs ab illis fundatis, ac deindè per eos qui proximi illis successerunt, & per horum quoquè successores sequentibus Ecclesię pręsulibus & pręfectis, ad nos vsq; perpetuo quodam ordine velut per manus traditam atq; commendatam esse, iam porrò certos huius rei & fide dignos testes producemus, non quidem omnes, sed plerosq; vetustißimos, pręcipuos ac celeberrimos Patres, qui iã indè ab Apostolis toto orbe in Oriẽte & Occidẽte, in Asia, Aphrica, Europa ceu fideles, strenui ac peruigiles pastores Christi Ecclesię pręfuerint, eãq; diuinę gratiæ freti auxilio piè ædificârint, propagârint, pauerint atq; cõseruârint ad hęc nostra vsq; tempora, doctrinãq; suam vita & morte sanctißima, partìm etiam multis admirandis prodigijs, & proprij sanguinis effusione cõfirmârint. Subindè verò etiã id planum efficiemus, doctrinã hanc non modò horum, quos diximus, fidißimorũ Ecclesię Pastorum, Doctorũ & Antistitũ testimonijs, sed multorum etiam generaliũ Conciliorũ, è quibus duo in illis quatuor vetustißimis & celebratißimis numerantur, communi sententia & summa cõsensione esse approbatã. Ad extremùm generales quasdam catholicas obseruationes eorũ, in quibus catholicæ Christi Ecclesiæ summa semper cõcordia cõperta sit, ceu rationes solidißimas, & quas refutare nullus poßit, certißimaq; documenta adferã, ex quibus id

necessariò conficiatur, fidem hanc de vera, ac substantiali corporis & sanguinis Christi in Sacramento præsentia, veram semper ac indubitatam Catholicæ Christi Ecclesię fidem fuisse, vti certum testatumq; euadat, eos omnes, qui execrabiles & blasphemas suas linguas aduersùm hanc impudenti quadam temeritate laxent, prorsus Anathema esse, conuenienter illi sententiæ Apostolicæ, *Siquis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, Anathema sit.*

Gal. 1.

BREVIS IN SEQVENTES PATRVM AVTHORITATES INTRODVCTIO.

CAP. 33.

VErùm priùs quàm Patrum producam testimonia, simpliciores quiq;, vt sana intelligentia ea & legant & percipiãt, id vel maximè nôsse debebunt, quid sibi velit hoc Sacramenti vocabulum apud Christianos, vbì de veteris ac noui Testamenti Sacramentis agitur: ac deindè, quid inter Mosaicę & Euangelicæ legis Sacramenta intersit.

Sacramẽtum quid generatim significet.

Sacramenta veteris Testamenti, nouæ legis sacramẽtis paria sũt, significatiõe, nõ efficacia.

Sacramenti quidem vocabulum, si velimus indè generatìm loqui, idem est, quod sacrum alicuius rei sacrę & mysticæ signũ, eamipsam rem nobis significans & innuens. Atq; hactenùs vtriusq; Testamenti Sacraméta paria sunt, quòd eiuscemodi sacra signa sint. Vt enim Augustinus ait Epistola 22. ad Bonifacium Episcopum, Si sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, nõ haberent, omninò sacramenta non essent. Vndè etiam aliâs scribit, sacramenta veteris & nouę legis significatione eadem esse, atque hoc pacto posse intelligi quod Apostolus ait de Patribus, omnes eũdem quem nos, cibum spiritalem manducâsse, quãdoquidem manna tum eis idem significabat, quod nobis modò externæ panis ac vini species in Sacramento, nempe vitale Christi corpus. Quanquàm certum est, ea Apostoli verba Chrysostomo & plerisq; alijs Doctoribus longè alitèr, & citra dubium, Apostoli sententiæ accommodatiùs & cõuenientius accipi, putà, non ea ratione, quasi Apostolus hîc affirmare velit, Patres illos eandem quam nos escam manducâsse, sed id duntaxat, quòd inter illos ipsos, cùm alij boni, alij mali essent, nullũ, quòd ad externum cibum attineret, discrimen fuerit: id quod sequentia Apostoli verba satìs confirmant, quibus ait: *Sed non in pluribus eorum*

De vtilitate pœnitentiæ, cap. 1.

Apostoli verba, de eadem esca, vt sint accipienda.

rum beneplacitum est Deo, nam prostrati sunt in deserto: subaudi, non obstante eo, quòd eandem omnes escam pariter sumpsissent. Nolumus tamen hac interpretatione Augustini expositionem vel reiectam vel condemnatam, quandò nihilo minùs verum est, quod iam diximus, sacramenta patrum nostris sacramentis significatione esse paria. Verùm hoc inter vtraq; interest, quòd prioris Testamenti sacramenta signa fuére rerum futurarum, quas tantùm significabant, non autem re ipsa conferebant: sed nouæ legis sacramenta non modò significãt, verùm etiam conferunt nobis omnipotenti Dei in illis operantis virtute, rem sacramenti, quã significant, vtì Augustinus testis est, in Titulũ Psalmi 73. Lex, inquit, *per Mosen data est, gratia & ueritas per Iesum Christum facta est. Si enim discernimus duo Testamenta, uetus et Nouum, non sunt eadem sacramenta, nec eadem Promissa, etsi eadem sint pleraq; Præcepta.* Et paulò pòst: *Sacramenta nõ eadem: quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittẽtia saluatorem. Sacramenta noui Testamenti dant salutem, Sacramenta ueteris Testamenti promiserunt saluatorẽ.* Et rursus post pauca: *Mutata sunt Sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora* &c. Quamobrem etiam Nouę legis Sacramẽta ità definiuntur, quòd sint visibiles formæ inuisibilis gratiæ, cuius imaginem gerant & causæ existant, intellige, ceu quædam instrumẽta Dei, per quæ Deus nobis præstat re ipsa vel realiter, quod verbis quibus ea instituit, pollicitus est. Idem discrimen Apostolus Heb. 10. luculenter exprimit his verbis: Vmbram habens lex futurorũ bonorũ, non ipsam imaginẽ (i. veritatẽ) rerum, quàm nos in nouæ legis Sacramẽtis certò habemus, & sub externis signis realiter accipimus, vt est suprà in scripturæ diuinę testimonijs diffusè probatum.

Inter Sacramẽta vtriusq; Testamẽti quid intersit.

Sacramenta nouæ legis præstant reipsa salutẽ, & illud quod significant.

Sacramentorum noui testamenti definitio.

Hoc verò discrimine probè intellecto, nihil sanè vel remorari aut perplexum reddere te poterit, Patres interdùm celsissimum Sacramentum ἀντίτυπον, Figuram vel signum appellare: siquidem his nominibus solas illi externas volunt species accipi, quæ facta consecratione, certa signa & figurę sunt præsentis veri corporis & sanguinis Christi, quæ sub ipsis tectè continentur: vtì etiam ijdem Patres his vocibus nonnunquàm vtentes, satìs id euidenter suis in monimentis declarant.

C. Hoc est quod dicimus, de Consec. Dist. 2. Altaris V. Sacramentum duobus conficitur.

Itaq; doctrina illa Augustini, q̃ in Prosperi sententijs habetur, ceu clauis loco erit, qua germana patrũ sentẽtia recludatur atq; patescat, q̃ quidẽ his verbis continetur: *Hoc est quod dicimus, quod omnibus modis approbare contendimus, sacrificiũ Ecclesiæ duobus cõfici, duobus cõstare, uisibili elementorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine: Sacramento, (id est, externo sacro signo) & re Sacramenti, id est, corpore Christi* &c.

Sacramẽti vocabulũ bifariàm accipitur.

Audis hîc, Sacramenti vocabulũ à sanctis patribus bifariàm accipi: primò quidẽ pro tota Sacramenti substãtia, vtì ea constat speciebus externis, & simul etiã vero vereq; p̃senti corpore Chr̃i, sicut Augustinus ait Sacrificiũ Ecclesię his duobus cõstare. Deindè ità accipi, vt à latente illa vereq; diuina Re Sacramenti distinguit: hoc est, pro solis externis speciebus, q̃ sacrũ signum sunt pręsentis veri corporis Chr̃i, sub ipsis cõtenti. Vndè iam colligas oportet, quãdocunquè S. Patres pręstantissimũ Sacramentũ figurã vel signũ vocant, id eos nõ nisi de illis speciebus externis, non aũt de ipso Chr̃i corpore, quod illic non Typicè vel figuratè, sed realiter ac substãtialiter adest, velle intelligi.

Cõficere, q̃d Patribus significet.

Deindè id etiã animaduertis, quid Conficere, qua dictione Patres creberrimè vtũtur, illis ipsis significet, nẽpe, quandiù in panem & vinum aqua mixtũ diuina Consecrationis verba prolata non sunt, necdùm verum p̃sentis veri corporis Christi Sacramentũ ibì adesse: simul aũt atquè verba illa prolata sint, illorum vi & virtute mox cõfici Sacramentũ: i. *quãdò mixtus calix & fractus panis percipit uocationem Dei, fieri* (vt Irenę' ait) *sacrosanctã Eucharistiã, ex duabus rebus constãtem, terrena (quæ sunt externæ panis ac uini species) & cælesti, (quæ est uerum Christi corpus:)* vel vt Augustinus ait, vbì accessit verbũ ad elementũ, fieri Sacramentum: hoc est, vt ante Consecrationẽ elemẽtum non nisi quoddã signum fuit, ità nunc hîc confectum esse Sacramentum, in quo realiter adest hoc, quod verba consecrationis pro genuina ac propria sua significatione exprimunt, putà, verum Corpus & Sanguis Iesu Christi. Et hactenùs quidem de vocabuli Sacramenti significatione dictum sit.

Lib. 5. & lib. 4. cap. 34.

Tractat. 80. in Iohannem.

Vide suprà in XXIIII. Scripturæ testimonio.

Iam secundò id quoquè nôsse fuerit operępretium, quod iam antè in Scripturę Testimonijs attigimus, dictionem Panis, qua interìm

terim sanctissimi Patres vtuntur, quandò de Sacramento ea ratione, qua etiam Apostolus, loquuntur, non de materiali aliquo siue triticeo, siue alterius generis pistorio pane, secundùm substantiam velle accipi, sed vel de solis externis sacris signis, id est, prioris panis externis speciebus facta consecratione illic permanentibus ad sacramenti constitutionem: siquidem absque eiusmodi externis speciebus, verum Christi corpus sacramentaliter, vt est antè dictum, illic esse non posset: sic vt quæ ex pane supersunt, panis appellationem obtineant: aut certè de supersubstantiali inuisibili pane cæli, qui nobis externis opertus speciebus in Sacramento reuerà præbetur, i. de vero Christi corpore, quod nobis illic in veram escam ipse impertitur: quẽadmodùm Iohan. 6. idem ipse identidèm panem se vocat, qui de cælo descendit: itemq́; eodem loco ait, panem, quem ipse daturus sit, suam, esse carnẽ, quã pro mundi vita sit daturus. Non enim rarum id est vel insolens, nedùm in Hebraico, sed etiã Græco & Latino sermone, panis vocabulum non semper vsitatum panem pistoriũ, sed crebrò etiã omnis generis cibum, qualisqualis ille sit, siue terrenus, siue cœlestis, significare, vtì id ex orationis circunstãtijs potest animaduerti: quod nos in ijs quæ sequuntur, Patrum authoritatibus suis locis ex sermonis circũstantijs subindè fusiùs docere conabimur.

1. Cor. 10. 11. Panis vocabulum quid interdùm patribus significet, vbi de V. Sacramento verba faciũt.

Ista nimirùm, priùs q̃ Testimonia Patrum aggrederer, præmittere visum fuit, quô simplici lectori nonnihil adferrem opis ad Patres faciliùs capessendos, & Aduersarijs nostris, qui Patrum mentẽ & sentẽtiam commentitijs, fallaciosis & pestiferis suis glossis & interpretatiunculis in suam ipsorum perditionẽ malè peruertunt, promptiùs occurrendum.

CONSENTANEA S. PATRVM ET CATHOLICAE CHRISTI ECclesiæ Testimonia.

QVI nostra tempestate aduersùs celsissimi Sacramenti hostes calamum strinxerunt, secũdùm scripta diuina primò adferunt D. Clementis testimonium, qui discipulus & sectator fuit Petri Apostolorum Principis, idque ex CAP. 34. Clemens.

eius Liturgia, itemq; secunda ad Iacobum fratrem Domini Epistola: immò & ipsorum Christi Apostolorum producunt testimonia, népe D. Andreæ ex illius passione per presbyteros & diaconos Ecclesiarum Achaiæ conscripta, quæ sanè nec Cypriano fuit incognita, vt ex eius de duplici Martyrio lucubratione constat, vbì eam ceu fide dignam adhibet historiam: Tum etiam Matthæi ex illius passione, & Iacobi fratris Domini ex ipsius liturgia, cuius fit mẽtio in vetusto illo maximeq; celebri œcumenico Constatinopolitano Concilio, quod Sexta Synodus dicitur: itemq; in libello de Eucharistia Bessarionis Cardinalis Cōstantinopolitani. Citant prætereà D. Martialis testimoniū, vnius ex 72. Dñi discipulis, ex illi⁹ tertia Epistola: ac deindè quorūdā vetustissimorū Pōtificū & martyrū Romanæ ecclesię, vt verbi gratia, Alexandri I. Pontiani & Antheri: ex quorū Epistolis q̃ promunt verba, Pontiani quidẽ ista, Sacerdotes ꝓprio ore corpus Dñi conficiunt, & populis tradunt: Antheri verò hæc, Qui corpus Chr̃i sacro ore cōficiunt, etiā apud Damasum & Hieronymū legunt.

Andreas. *Matthæus.* *Iacobus.* *Martialis.* *Alexander. Pontianus. Antherus.*

Verùm quandò scripta memorata (tametsi ea in Christi catholica Ecclesia adhuc pro talibus habita non sunt, quæ fidem non mereantur) Aduersarij ceu apocrypha audacter & impudenter reijcere non dubitârunt, vt solent illi more suo execrabili quicquid ipsis aduersum est, quamlibèt illud antiquum & authenticum sit, magna temeritate contemnere, equidẽ inpræsentiarùm ea huc adferre & aduersùm eos in aciem producere nolo: sed ab illis exordiar testimonijs, q̃ ex antiquissimorum, adeoq; apostolicorum Patrum, qui ipsis Apostolis vsi sint magistris & doctoribus, certis probatisq; monimentis petita sint, quæ nullus possit vocare in dubium: principiò quidẽ duorum illorum illustrissimorum & planè apostolicorum virorum ac Christi martyrum DIONYSII AREOPAGITAE ET IGNATII, qui ambo sub Cæsare Traiano, alter in Gallijs, alter Romæ martyrij palmam insigni victoria retulerūt. Et Dionysius quidem Pauli apostoli, quem in scriptis suis crebrò sanctum Pręceptorem, Patrem & Ducem appellat, discipulus fuit, & ab illo Athenis, vbì eum Christo lucrifecerat, creatus est Antistes: deindè verò S. Clemẽtis ordinatiōe Galliarū factus est Apostolus, vbì etiam (vt diximus) apostolatū suū sanguinis profusione confirmauit, vtì inter alios duo illi Græci Authores,

Aduersariorum temeritas & proteruia. *Dionysius Areopagita. Acto. 17.*

thores, Suidas in Dictionario suo, & Michaël Syngel⁹ Presbyter Hierosolymitanus in Encomio illi⁹ testant̃, & in catholica credit̃ Ecclesia. Ignatius aũt pręcipuorũ illorũ Apostolorũ Petri & Iohannis egit discipulũ, & deindè Antiochię Episcopus tertius à D. Petro institutus est, atq; ob flagrantissimã & cõstantissimam prędicationẽ & confessionẽ Christi per mare, per terras Romam feris beluis obijciendus perductus est, vbì (vt dictum est) beato & memorabili potitus est vitæ fine, teste Eusebio Pamphili Histor. Ecclesi. lib. 3. cap. 22.

Horũ duorũ Patrum quæ adhuc extant monimenta, Apostolicũ planè resipiũt spiritum, quo illos abundè perfusos fuisse dubium nõ est, eaq; à vetustissimis & fide dignissimis Patribus vsq; eò approbãtur, vt nemo, nisi q planè pfrictę sit frõtis, possit illa quouis modo in dubium vocare. Nam pręterq̃ q̃ D. Dionysij scripta suũ satìs superq; testant̃ authorẽ, vtpotè q̃ vir ille sanctissim⁹ pleraq; charissimo Pauli discipulo Timotheo, nõnulla Tito & Caio, atq; etiã Iohãni Euãgelistę scripserit, asserunt̃ ea illi ipsi & adscribũt̃ ab Origene in diuersos, Homilia in principiũ Euangelij Iohãnis: Damasceno lib. 4. de orthodoxa fide, cap. 17. vbì eũ sanctissimũ & Theologorũ maximũ appellat: Suida, qui eius opera, vt à nobis habent̃, atq; adeò etiam illorũ capita ordine enumerat. Itemq; à Martino eius nois primo Romano Pontifice in Synodo Romana cõtra μονοθελήτας indicta: Agathone in Epistola ad Synodũ sextã: Septima quoq; Synodo, in qua citat̃ sententia Dionysij ex cap. 1. Eccles. Hierar. Synodo quoq; octaua, & D. Gregorio Pontifice Homil. 34. vbì citat quiddã ex cęlesti Hierarchia. Pręterea à D. Andrea Cretensi, qui eum magnũ Angelum appellat, eiq; nondùm successisse parem ait: A quo etiam in eiusdem rei testes citãtur Methodius, Athanasius, Eugenius, Gregorius Turoneñ: quibus accedunt Iohannes Sycopolitanus, & Maximus Monachus, qui in eũ Scholia cõscripserũt: Ad hæc paulò suprà memorat⁹ Michaël Hierosolymitan⁹ & Georgius Pachymeres, q in totũ Dionysiũ cõmentat⁹ est, ambo Gręci: quorũ alterius cõmẽtarios in Dionysij Epist. recẽs vertit religiosissim⁹ iuxtà & doctissim⁹ Godefrid⁹ Tilman. Carthu. Parisin⁹. Porrò D. Ignatij scripta inter alios cõfirmãt beatissimus hic Dionysius, eius σύγχρονος, lib. de diuinis Noĩbus, Origenes in Cãtica, Eusebi⁹ Eccles. Hist, li. 3. cap. 36. Hieronym⁹ in catalogo scriptorũ illu-

Scripta Dionysij suo vindicantur authori.

D. Ignatij lucubrationes asseruntur.

illustrium in Ignatio, Theodoritus Cyri Episcopus in Dialogo Polymorpho: qui omnes ex huius feruentissimi & admodùm spiritalis Ignatij Epistolis, præclaras quasdam & memorabiles depromunt sententias.

Nunc igitur Dionysij primùm testimonia proferemus, quibus verum Christi corpus in præstantissimo Sacramento realiter adesse, certum testatumq; fiat, maximè quandò ille veram hanc præsentiam non modò fortissimè asserit, sed etiam formam sacrosanctam, vel, vt nos dicimus, Agendam sanctissimi officij, dum ad communionem & synaxim Christiani essent collecti, (nos Missam appellamus) lib. de Ecclesiastica Hierarchia toto tertio cap. in tres partes distributo, pijssimè atq; elegantissimè describit, non alitèr haud dubiè, quàm ipse eã formam à sanctissimo præceptore suo Paulo didicerat, eaque Apostolorum & eius temporibus in vsu fuit.

D. DIONYSII AREOPAGITAE TESTIMONIA.

CAP. 35.

D. Gropperus in citãdo Dionysio vsus est versiõe Ambrosij Camaldulensis.

ANtè quàm ad memoratũ caput 3. Dionysius accedat, proximè præcedens cap. 2. quo de Baptismo agitur, his verbis concludit: *In fine autem omnium Pontifex ità perfectum, (intellige, per Baptismũ) ad sacratißimam Eucharistiam uocat, atq; consummantium illi Sacramentorum communionem Deificam tradit.* Quibus expressè indicat, in hoc cellissimo Sacramẽto eiusmodi rem diuinam substantialiter contineri, cuius participatione & perceptione nos deificemur, i. diuinæ naturæ per gratiam participes efficiamur, atq; ità perficiamur, quatenùs in hac vita possibile est. Qui sanè effectus non nisi vero ac viuificanti Christi corpori, minimè autem figuræ, conuenit.

Hinc iam caput 3. mox sequitur, in cuius prima parte, quæ est introductio quædam in ea, quæ in sacra Synaxi geruntur, ait *dignißimum hoc Sacramentum sua præstantia reliquis Sacramentis longè antecellere, atq; ea causa illud meritò singulariter communionem appellari.*

Cur Eucharistia præ cæteris Sacramentis, cõmunio vocetur.

Nam quamuis unaquæq; sacramentalis institutio (uel unumquodq; sacramentum) id agat, ut nostras uitas in plura diuisas, in unicum illum statum, quo Deo iungimur, colligat, at tamen huic Sacramento Communionis uocabulum

uocabulum præcipuè ac peculiariter congruere, quòd cætera sacramenta huius diuinis profectò consummantibusq; muneribus perficiantur. Neq; enim (vt porrò ait) fermè fas est, sacerdotalis muneris Mysterium aliquod peragi, nisi diuinum istud Eucharistiæ, augustißimumq; Sacramentũ compleat: quæ singula cùm peraguntur, & eius qui perficitur, collectionem ad unum illud unicum sacratius operetur, & diuinitùs indulto Sacramentorum cælestium munere, ipsius ad Deum consortium peragat atq; perficiat. Eucharistia reliqua oĩa sacramenta & diuina mysteria cóplet & perficit.

Audis hîc vocare eum diuinum & augustissimum Eucharistię sacramentum. In summa, hęc illius S. Patris doctrina & sententia est, hoc vnum sanctissimum Sacramentum ea esse vi diuina præditum, vt nos cum Deo, quàm possit fieri, coniunctissimè & intimè copulet: atq; eam ob rem communionis vocabulum propter hanc suam pręcellentem efficientiam, ceu ex rerum effectu, pręalijs Sacramentis omnibus pręcipuè ac peculiariter ipsi conuenire. Quod cùm ità sit, ex hoc admirãdo planeq; diuino huius Sacramẽti effectu, causam efficientẽ diuinã, q̃ in illo re vera & est, & operaẽ, facile est aĩaduertere. Ex effectu p̃sens causa efficiẽs cognoscitur.

In altera tertij huius Cap. parte eleganti breuitate complexus est externam illam sacrosancti illius officij, quod nos Missam dicimus, formã, vel Agẽdam & ordinem, haud dubiè ex Apostolica Traditione acceptum, & ipsius ętate vsitatum. Inter alia refert, ob excellentissimam huius Sacramẽti sanctitatem, eos qui indigni fuissent hęc diuina spectare atq; percipere, extra delubrum & sanctam congregationem iussos abscedere: quo in numero erant catechumeni, i. necdùm baptizati, qui de ijs quę ad Fidem pertinent, instituebantur: Item Energumeni, i. qui licèt vndis essent tincti salutaribus, ob suã tamen animi inconstantiam, ab immundis spiritibus etiamnùm exagitabãtur & vexabantur. Tertiò Pœnitentes, i. qui ob perpetrata peccata pœnitentiam publicam necdùm absoluerant. Hos, inquam, omnes ait Dionysius ob pręcellentem Sacramenti huius sanctitatem ex tẽplo abire compulsos, antè q̃ pontifex (qui tũ temporis, si præsens esset, per seipsum sanctum illud peragebat officium) ad consecrationem vel confectionem illius accederet. Deindè subiungit: Formã Missæ Dionysius eleganter descripsit. Catechũeni. Energumeni. Pœnitentes.

At uerò Pontifex cùm diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta & augustißima mysteria conficit, & quæ antè laudauerat uenerãdis operta Consecratio.

 & abdi-

Eleuatio. *& abdita signis, in cōspectū agit: diuinaq; munera reuerēter ostēdēs, ad sacrā*
Communio. *illorū cōmunionē & ipse cōuertit, & reliquos ut cōmunicēt hortatur. Süpta demū atq; oīb⁹ tradita cōmunioe diuina, grās referēs, finē Mysterijs imponit.*

Catechūeni, Energumeni & Pœnitētes olim à celebratione, cōtemplatione & communione V. Sacramenti exclusi: quod non fuissent, nisi corpus Christi reuerà esset in Eucharistia.

Principiò hîc obserua, tum Catechumenos, licèt de nostra essent fide instituti & edocti, atq; in Christum crederent, & vt Augustinus testat Tracta. 11. in Iohannem, iam crucē Christi portarent in fronte, eaq; se signarent: tum Energumenos, quanuìs baptizati forent, & inuiti à malignis spiritibus diuexarenť: tum Pœnitentes quoq;, tametsi se peccâsse ex animo dolerent, atq; ea causa pœnitentiā salutarē agere suscepissent, minimè tamē permissos sanctissimi huius Sacramēti celebrationi interesse: cuius ea sola ratio fuit, ꝙ indigni haberenť, qui illic coràm adessent, vbì verum Christi corpus tractaretur, vtì posteà ex tertia huius cap. parte latiùs audies. Crede mihi, solius figuræ causa, vel si cōmunio nihil esset aliud, q̄ credere certoq; persuasum habere, Christum absentem propter nos passum esse, quod Aduersarij somniant, nunquàm illi abscedere iussi fuissent.

Conficiendi vocabulū id secū adfert, à consecratiōe verū Christi corpus in V. Sacramento realiter adesse.

Deindè obserua ꝙ ait, Pontificē, cùm diuina munera laude ꝓsecutus fuerit, sacrosancta & augustissima Mysteria cōficere. Vbì vel vnica illa dictio, Cōficere, qua passìm Patres vtunť, satìs superq; adeoq; irrefutabiliter testatū id efficit, à cōsecratione verū Chrī corpus sub externis speciebus substantialiter adesse. Vt eñ suprà ex Augustino dictū est, Cōficere, est oīpotenti consecrationis sermone vel verbis ex terrenis creaturis efficere Sacramentū, quod duobus cōstat, nēpe externis terrenis speciebus, ceu sacris signis, & re cælesti, i. vero Chrī corpore, qui conuenienter verbis suis sese illic præsentem exhibet.

Etiam Apostolorū ætate V. Sacramentum à consecratione eleuatum est, vt hodieq; fieri solet.

Tertiò aduerte, etiam beatissimos Apostolos & eorū discipulos, à consecratione augustissima Mysteria vel Sacramenta, q̄ hîc diuina Munera vocanť, in conspectū egisse, & reuerenter ostendisse ꝑsentibus illic ritè probatis & inculpatis Christianis, nō aliam sanè ob causam, (id quod posteà docebimus) q̄ vt ea reuerenter adorarent.

Sacrificantes, ante omnes communicare debent.

Quartò, vides hîc eum q̄ Missæ sacrū perageret, sanctissimū Sacramentū, quod diuinā vocat cōmunionē, facta cōsecratione, ex diuina apostolicaq; institutiōe primò sumpsisse, ac deindè ꝑsentib⁹ porrexisse: cui⁹ rationes infrà in aliorū Patrū testimonijs etiā ex scriptis diuinis adferenť. Itaq; ex his oībus id perspicuè colligiť, beatissimū Dionysium

nysiũ realẽ in Sacramẽto ꝑsentiã cõstanter & credidisse & docuisse.

At porrò in tertia huius cap. parte, qua vir sanctissimus sublimem ac spiritalem eorũ oĩm, quæ in parte secunda de externa sacrosancti officij forma & ordinę dixerat, significationẽ & sententiã ꝓlixè exponit: primò id explicat, quidnã ex religioso ad hoc sanctissimũ Sacramentum accessu consequamur, idq; his verbis: *Verus ille ad sacra percipienda & congruo captu firmatus accessus, id accedentibus tribuit, ut ex communione diuina ad Dei similitudinem atq; consortium transeat.* Quod quid est aliud dicere, q̃ vt accessuri, iuxta Pauli doctrinam, 1. Cor. 11. priùs sese probent, vt corpus Christi à prophano pistorio pane religiosè nôrint dijudicare & discernere: quandò qui id agit, corporis Christi fit particeps, atq; ꝑ hoc ad Dei cõsortiũ trãsit & similitudinẽ?

Deindè priusq̃ memoratã aggrediat̃ explanationẽ, pijssimè adorat substantiã vel rẽ diuinã sub externis Sacramenti speciebus contẽtã, eo quo sequit̃ modo: *Sed ô diuinũ penitùs sanctũq; Mysteriũ, obducta tibi significantiũ operimẽta signorũ dignãter aperiẽs, nobis palã atq; apertè lucesce, nostrosq; spiritales oculos singulari & apto tuæ lucis fulgore imple.* Dionysius vt Eucharistiam adorârit.

Quòd si nullus ꝑter istum alius apud hunc sanctissimũ virũ extaret locus, hac certè ille adoratione sua, hîc luculẽter expressa, plùs satìs manifestè ꝓdidisset, ecqd in hoc celsissimo Sacramẽto contineat̃. Agnoscit ille hîc planè diuinã ꝑsentiam, orat vtì ea nobis palàm atq; apertè lucescat: vt in dubiũ vocare nullus possit, qn firmissimè crediderit Christũ Deũ ac hoĩem hîc ꝑsentẽ adesse. Posteà iterùm appellat sanctissimũ hoc Sacramentũ, diuinũ Synaxeos venerãdumq; Mysterium: itemq; Sacramẽti huius oblationẽ, Hostiæ salutaris oblationẽ vocat: simul rationẽ adferẽs, cur in Ecclesiæ primis initijs catechumeni, Energumeni, & Pœnitẽtes, vt iã antè cõmemoratũ est, ab illis oĩb⁹, q̃ in hostię salutaris oblatiõe gerunt̃ cõtuendis, & ꝓcipuè à sacratissimis rebus & adspiciẽdis & sumẽdis, Ministri officio & voce arcerent̃ ac separarent̃. Ait porrò: *Nã si diuinorũ uenerãda illa altissimaq; celebratio, eos quoq; qui in pœnitentia sunt, quanq̃ sui fuerint aliquãdò participes, respuit: lõgè ꝑfectò magis ꝓphana & impura illorũ turba erit, q passibiliter iactãdos se fœdis uoluptatibus præstãt, & ab agenda pœnitẽtia ꝓcul absunt.* Eucharistia venerandum est diuinũq; mysterium, & hostia salutaris. Diaconus alta clamabat voce, Catechumeni abscedant: Sancta sanctis.

Deindè ineffabilem Dei erga nos perditos bonitatem oratione ele-

gantissima prosequitur, nempè vt ille prouidenter deliberârit nos per hoc sanctissimum Sacramẽtum ceu medium quoddam ab hæreditario exilio & perditione in pristinum statum postliminiò restituere. Verba eius hæc sunt: *Insuper prouidens, ut nos (qui per negligentiam nostram atq; desidiam, diuinis deserti atq; destituti muneribus sumus) paratis atq; ad id institutis Bonis, in antiquum statum dignitatemq; reuocet: perfectaq; nostrorum assumptione, exactissimam propriorum Munerũ participationẽ tradat, & tandèm nobis Dei diuinorumq; cõmunionẽ largiatur.*

Quæ quidem verba sunt prestantissima & notatu dignissima, quæ vir sanctus posteà repetit, & (quòd ipsissimus sint nucleus illius, quę de hoc Sacramento & Cómunione est, doctrinę) copiosiùs explicat: atq; hæc quidem illius sententia est, quandoquidem omnes nos in primo parente nostro Adamo anima & corpore perditi sumus, & per peccatum stolidè in mortem prolapsi, neq; tamẽ ex morte ad vitam reuocari alitèr potuimus, q̃ vt filius Dei humanam naturam nostram perfectè quidem, sed absq; peccato assumeret, eamq; in seipso Deificaret, atque ità deificatam nobis communicaret, ea causa hoc illum præordinâsse sanctissimum Sacramentum, vt in eo nobis eiuscemodi sua diuina munera largissimè impertiat restituatq;, itàvt per illud à mortè tum corporis tum animæ absoluamur, & diuinæ eius immortalitatis atq; naturæ per gratiam cósortes efficiamur: quod posteriores Patres sic exprimũt, *Vt ad recuperandum primum nostrum statum accipiamus nos de suo, quod accepit ipse de nostro.*

In V. Sacramẽto accipimus carnem Christi, quã ille à nobis assumpsit, in ipso Deificatam, idq́ue in corporum & animarũ nostrarũ recreationem & instaurationẽ.

Vide, de summa Trinitate & fide catholica C. Firmiter, §. vna.

Posteà his verbis vtitur Dionysius: *Impositis sancto altari uenerabilibus Signis, per quæ Christus signatur & sumitur:* vbì euidenter cernere est, Christum externis præstantissimi Sacramenti speciebus nõ solùm significari, sed sub illis etiam realiter & substantialiter accipi.

Sub externis sacris signis Christus ipse sumitur.

Tum porrò docet, quamobrem Pontifex cum sacerdotum illic præsentium honestissimo ordine manus lauet, & quid id sibi velit: *Eos enim*, inquit, *qui ad Sacramẽta cælestia conficienda procedũt, ea oportet esse munditia, ut ipsas quoq; animæ extremas imagines purgatas habeãt, sicq; ad reuerẽda Mysteria (quantũ fas est) similitudine puritatis accedere.* Audis hîc S. Virũ Sacramẽta hæc rursus cælestia appellare Sacramẽta & reuerenda Mysteria, q̃ pcipuam quandã exigãt mũditiã ab ijs, q ea conficere

Manuum lotio in altari qd significet.

Sacramenta cælestia.

Reuerenda mysteria.

conficere debeant, non solùm exterioris vitæ atque morum, sed etiam cogitatióum, quas extremas animę imagines vocat. Ea verò tam singularis huc adhibenda puritas, satis docere nos potest, quid hoc Sacramentum re vera vel substantialiter sit.

Indè vir sanctus, quod iam antè diximus, denuò vberiori, eaq; mirè eleganti oratione ineffabilē erga hominum genus bonitatem Dei ponit sub oculos, commemorans simul iam dictaş pręcipuas institutionis celsissimi Sacramenti huius ratiōes. Dictorum eius hæc fermè summa est: Quô Deus corruptam ac perditam naturam nostram, quę in Adamo lapsa, propter peccatum (quod nisi admisisset, vitā egisset immortalem) morti facta est obnoxia, ex peccato in priorem statum, & ex mortalitate ad immortalitatem reuocaret, Verbum æternum Christus Dominus mortalem naturam nostram absq; peccato & sinè vlla diuinitatis suæ immutatione re vera perfecteq; assumpsit, vt nos ediuersò vitalis ac immortalis naturę suę, huius celsissimi Sacramenti participatione consortes efficiat, & corruptioni ac morti obnoxiam carnem nostram, diuina eiuscemodi participationis & admixtionis suę virtute, immortalitate & incorruptione donatā, in vitam seruet sempiternam. Atque eam ob rem Pontifex peracta laude, qua diuinis adstans altaribus hanc immensam Dei bonitatem pro viribus prosecutus est, tum verò etiam ad sacra mysteria celebranda progreditur. Verba illius inter alia huiusmodi sunt:

Súma senten: tiæ Dionysianæ.

Quocircà reuerenter simul & ex pontificali officio, post sacras diuinorum operum laudes, quòd hostiam salutarem (quæ supra ipsum est) litet, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans: Tu dixisti, Hoc facite in meam commemorationem. Deindè tanto ministerio ad imitationem Dei instituto dignus fieri postulat, & similis ipsi Christo pro uiribus euadere, ut & sacramenta sanctè conficiat, & castè distribuat: & qui ad communionē accessuri sunt, dignè participent: sicq; uenerandissima Mysteria cōsummat, & laudata oculis subijcit in signis sanctè propositis. Sanè opertum panem & indiuiduum aperit, in frusta concidens, & singularem calicem omnibus impartiens, unitatem signanter multiplicat atq; distribuit: inq; his consummat cæleste mysterium. Vnum enim illud & simplex atq; secretum Iesu diuini uerbi

V. Sacramentū est hostia salutaris, quæ supra nos est.

Eleuatio.

Vnicus sanctus panis & singularis vel vnicus calix inter multos distri

luitur & multiplicatur. *uerbi nostræ humanitatis assumptione, ad compositum atq; uisibile sine immutatione sui, per summam clementiam benignitatemq; processit: societatemq; nostram qua sibi iungeremur, beneficentissimè excogitauit, nostra humilia diuinis suis excellentijs iungens, si quidem & nos illi tanquàm membra corpori congruamus, & per uitæ syncera ac diuinæ similitudinem compaginemur: nè corrumpentibus mortificati uitijs, ad diuina & sanißima membra incongrui efficiamur, ut qui hærere, eademq; uita uiuere nequaquàm ualeremus.*

Tandèm, paucis interiectis, ità ait: *Describit enim in his, fermè sensibiliter in conspectum dans, Christum* IESVM *nostram spiritalem (ut in imaginibus) uitam, ex diuinitatis occulto (perfecta & inconfusa nostræ mortalitatis assumptione) clementißimè proprietatem ex nobis accepisse: atq; ad diuisibile nostrum, sinè immutatione sui ex unitate naturali processisse, perq; hanc beneficam clementiam, ad participationem sui suorumq; bonorum, inuitare genus humanum, si tamen ipsius sacratißimæ inseramur uitæ, ipsam quantùm fas est imitando: sicq; ueraciter consortes* Dei, *diuinorumq; participes efficiemur.*

Sunt hęc iam allata sanctissimi Patris verba, reuerà notatu dignissima. Primò Deum tremebundus inuocat, dignum ipsum efficiat & idoneum, qui hostiam hāc salutarē, quę supra ipsum est, litet & offerat: qua hostia dubium non est quin Christum ipsum, verā hostiam, in Sacramento pręsentem velit intelligi, quandò extra Christū nulla pro peccatis hostia salutaris relinquitur, vt habes Heb. 10.

Quibus verbis Apostoli sacerdotes instituti sint. Secūdò perspicuè docet, Christum in sua Cœna sacrosancta hisce verbis, *Hoc facite in meam commemorationē*, S. Apostolos suos sacerdotes instituisse, ijsq; demandâsse officium veri corporis sui, i. hostię salutaris in V. Sacramento perpetuis deincèps temporibus immolādę.

Monstratio. Tertiò, ait Sacerdotem venerandissima Mysteria eorum qui adsint, oculis subijcere in signis sanctè propositis: hoc ipso satìs indicās, vtì se erga Christum inibì præsentem, quòd ad adorationem pertinet, qui coràm adsunt, gerere debeant.

Quartò, dum dicit, Opertum panem Pontifex aperit, in frustà cōcidens, & singularem calicem omnibus impartiens, vnitatem signā-

ter

ter multiplicat & distribuit, inq; his cōsummat cęleste mysteriū &c. vtrasq; sacramenti partes indicat: Primò quidē externas species, dicens eū panem in frusta concídere &c. Ea enim partitio, & quicquid eius generis est, in solis externis fit speciebus, non in ipso Chri corpore, nisi quòd eaipsa nobis significatur, vtì propter nos Christus in cruce dilaceratus sit. Deindè & Rem Sacramenti, quę pars altera est, aperit & insinuat, dum ait tantoperè nos Christum dilexisse, vt hoc corpus suum, quod in cruce attritum, concisum & confixum pro nobis in precium dederit, iam inter nos in Sacramento indissectū nobis modo ineffabili impartiri velit. Hoc enim sibi volunt illa eius verba: Vnitatē signanter multiplicat & distribuit. quibus id innuit, tametsi externę panis viniq; species diuidantur, nihilo minùs sub qualibet parte totum permanere Christum, eumq; nō diuidi, sed inter multos multiplicari: quod nimirùm longè est supra captum nostrum: & ea causa Sacramentum ille vocat cęleste Mysterium.

Dum externa V. Sacramēti species diuiduntur, corpus Christi manet indiuiduū, & qd ea externa partitio significet.

Quintò, affirmat eo potissimùm nomine institutum esse hoc prestantissimum Sacramentum, vt eius perceptione nos Christo (qui vita nostra est, & per externas creaturarum species, quibus alioquì nostra sustentatur vita, significatur) ceu membra incorporemur, & arctissimam cum illo societatem obtineamus, atque demùm consortes Dei, diuinorumque re vera participes efficiamur. Quæ pulchrè cum illis Pauli dictis consentiunt, quibus asserit, nos mēbra esse corporis Christi, de carne eius & de ossibus eius: quemadmodùm alij pòst adducēdi Patres, ex his Apostoli verbis tradunt Christum propterea nostram assumpsisse carnem, vt eam nobis conferat plenam vita, eandemq; nostræ mortali admisceat carni, quô eam immortalitati asserat semper victuram.

Præcipua institutæ Eucharistiæ ratio est, vt eius perceptione nos Christo penitissimè concorporemur.

Ephes. 5.

Ex quibus omnibus perspicuè videre licet, facileq; animaduertere, ecquid prēclarissimus ac illustrissimus hic Pauli discipulus, idemq; insignis Christi martyr, de celsissimo Altaris sacramento & senserit, & docuerit: videlicet, in illo verum diuinumq; Christi corpus & preciosum sanguinē, adeoq; totū Christum, Deū ac hominem substātialiter pręsentem adesse, eūq; in eodem ab omnibus dignè accedentibus in sempiternam corporis & animę salutē accipi. Atq; hîc quidem gratæ studio breuitatis, proferendis huius sanctissimi viri

Testimonijs finis esto: cùm alioqui ex memorato Ecclesiasticæ eius Hierarchiæ libro, totum cap. 3. de Mysterio Synaxeos in tres partes distributum, in horum confirmationem adduci possit. Verùm ad D. Ignatij Testimonia iam agè accedamus.

SANCTI MARTYRIS IGNATII TESTIMONIA.

CAP. 36. Diuus Ignatius, (qui & Theophorus, quòd vnicũ Deum & Seruatorem nostrum Christũ Iesum in corpore & corde suo perpetìm circunferret, dictus est) vir planè apostolicus, supra modum feruens, immò flagrans Christi amore, & in cunctis Dei donis & charismatis Dionysio Areopagita illius æquali nihilo inferior censendus, de vera ac substantiali corporis & sanguinis Christi in sacramento præsentia, planè consentanea Dionysio præbet testimonia.

Euseb. Eccle. Hist. lib. 3. ca. 36. Hiero. in Catal. In ea Epistola, quam Romanis scripsit, cuius bonam partem Eusebius & Hieronymus citant, his vtitur verbis: *Non comedam escam corruptionis, neq; uoluptates huius mundi desidero: panem Dei uolo, panẽ cælestem, panem uitæ, qui est caro IESV Christi filij Dei uiui, (qui natus est in nouissimo ex semine Dauid & Abrahæ) & potum uolo sanguinem eius, qui est dilectio incorruptibilis & uita æterna.* Obseruandũ hìc est, in hoc viro spiritu feruẽtissimo, cùm hæc scriberet, iam Christum abundè habitâsse per viuam & efficacem fidem, atquì prætereà velle & cupere eum vesci vera carne, & potare verum sanguinẽ Christi, hauddubiò in præstantissimo Sacramento, vtì nè tantùm spiritaliter secundùm fidem, sed etiam substantialiter Christi corpus accipiat, & illi penitissimè concorporetur. Idem corpus in V. Sacramẽto vocat Dei panem, & panem cælestem, id est, non ex terra nascentem, sed cælitùs datum à Deo: panem quoquè vitæ, carnem Christi filij Dei viui, secundùm carnem ex Dauide & Abrahamo nati. Porrò calicem appellat eius sanguinem, in quo incorruptibilis erga nos Dei dilectio & vita insit æterna: haud alitèr videlicet intelligens vir sanctus caput 6. Iohannis de sanctiss. Sacramẽto, atquè suprà in Scripturæ diuinæ Testimonijs explicatum est.

D. Ignatius caput 6 Iohãnis de Eucharistia accepit. Quòd autem hìc de Christi corpore & sanguine in V. Sacramẽto loquatur, ex alio illustrissimo eius testimonio in Epistola ad Ephesios

ſios expreſſo, haud difficilè poteſt animaduerti, vbì ſic ait: *Feſtinatè ergò frequenter accedere ad Euchariſtiam & gloriã Dei. Quandò enim aſsiduè hocipſum agitur, expelluntur poteſtates ſatanæ, qui actus ſuos conuertit in ſagittas ignitas ad peccatum.* Et ſub finẽ eiuſdẽ epiſtolę ità habet: *Frangite panem, qui eſt medicamentũ immortalitatis, antidotum non moriendi, ſed uiuendi per* IESVM *Chriſtum in Deo: catharticum expellens malum ſit in uobis.*

En hic vir ſanctus Corpus Chriſti in V. Sacramento, Dei gloriam appellat, quod epitheton vni Chriſto duntaxat cõuenit, qui id nulli neque figurę, neque creaturæ communicat. Vocat etiam Euchariſtiam, Medicamentum immortalitatis, Antidotũ non moriendi, catharticum expellens malum è nobis. Quibus nimirùm diuinos huius venerabilis ſacramenti effectus indicat, putà, ꝗ per illud diaboli, mortis & peccati vires frangantur, elidantur & profligentur: quibus ex effectibus præſens cauſa efficiens haud obſcurè poteſt depręhendi, q̃ eſt Chriſtus ipſe, qui ſolus peccatum, mortem & diabolum eneruat & deſtruit. Itaq; in his Ignatius cum Dionyſio mirè conſpirat & conſentit, vtpotè eadem, vt antè probatum eſt, docente, nempè Deum ea cauſa hoc prouidiſſe & inſtituiſſe ſacramentum, quò per illud perditam naturam noſtram è perditione, morte & ſatanę poteſtate ad vitam & ſtatum priſtinum reuocaret. Effectus V. Sacramenti.

In Epiſtola ad Philadelphienſes ſcribit hunc in modũ: *Rogo uos, ut inſtetis uni fidei, uni prædicationi, una gratiarum actione utentes: una eſt caro Domini* IESV, *& unus eſt eius ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt, unus etiam panis pro omnibus cõfractus, & unus calix totius Eccleſiæ.* Hæc verba tametſi ea ſummo opere Aduerſarij deprauare, & ad ſuas partes trahere ac detorquere nituntur, reuerà tamen totius Eccleſię ſententiam validiſſimè confirmant. His enim D. Ignatius verba ea Domini Iohan. 6, Panis quem ego dabo, caro mea eſt, quã ego dabo pro mundi vita, proprijſſimè exponit: hoc eſt, id docet, vt Dñs carnẽ ſuam duplici ratiõe in noſtrã ſalutẽ contulerit ac dederit, primò quidem viſibiliter & mortaliter in cruce, in redemptionem, vbì ſanguis eius pro nobis viſibiliter fuſus eſt: ſecũdò inuiſibiliter in myſterio ſacramenti, ſed tamẽ ſub ſpeciebus viſibilibus: docet, inquã, vt & hîc Chriſtus vt bis carnẽ ſuã dederit, Ignatij interpretatio. Vide ſuprà 1. Scripturæ Teſtimonium.

non nisi vnum prębeat fractum panem,& vnum calicem,id est,vnicū corpus & sanguinē suum,quę hîc quidem secundùm species externas distribuuntur,sed in seipsis indiuisa & indistracta,& vnus ideq; cęlestis panis iteq; calix permanent. Alioquì sanè si de vno terreno pane hęc accipere velímus,nō posset is nobis omnibus vlla ratiōe sufficere.Sed propter species externas vult fractum dici panem,quādoquidem species franguntur:cuius fractionis ea significatio est,pberi nobis hîc idem illud vnicum corpus & sanguinem Christi, quę nostra causa semèl in cruce transfixa & profusa sint, idq; modis omnibus, vt & Dionysius (quod antè ostendimus) indè locutus est, immò vt Paulus ipse innuit 1.Cor.10.vbì ait:Vnus panis & vnū corpus multi sumus,omēs qui de vno pane & de vno calice participamus: nō quidem vno terreno pane,qui nullo pacto satis esset, sed vno corporis Christi pane cęlesti,qui inter nos per externarum specierum fractionem indiuisus multiplicatur,& cuilibet nostrûm totus, integer & indistractus(vt est prorsus indiuiduus)porrigitur.

In Epistola ad Smyrnenses,quę etiamnùm extat,inuenimus quidē docere virū sanctum,nemini fas esse peculiari quadam,& proprio iudicio ac volūtate suscepta ratiōe vel modo,absq; legitimo Episcopo Eucharistiam offerre,vel Missas celebrare.Ità enim ait: *Firma Eucharistia reputetur,quæ ab Episcopo concessa fuerit.* Et paulò pòst: *Nō licet sinè Episcopo neq; offerre,neq; Sacrificium immolare, neque Missas celebrare:* quod idem omninò cum illo est,quod D.Augustinus totiès repetit, sacrilegium esse,altare contra catholicę Ecclesiæ altare & aduersùs legitimum Episcopū erigere:id quod nostri Aduersarij immani quadam temeritate passìm faciunt,(non absq; contemptu fidissimę planeq; Christianę admonitiōis sanctissimi Ignatij,qua tum in hac,tum præcedenti ad Philadelphienses epistola vtitur,dum à Catholica deficiunt fide,& aduersùs Catholicę Christi Ecclesiæ prædicationē & Eucharistiam,aliā prędicatiōem & Eucharistiā omniū maiorum nostrorum prędicationi & Eucharistiæ,i.Missæ & Sacrificio iam indè ab Apostolis,prorsus contrariā,mera quadam petulantia & libidine, vt Christi scindant & lacerent Ecclesiam,temerè instituunt.

Missa sacrosancta,catholicæ Ecclesiæ sacrificiū est.

Aduersariorū temeritas taxatur.

Verùm his,quòd non ità propriè ad hunc nostrum pertineat articulum,diutiùs immorari nolumus:vnū tantùm adhuc Ignatij locum, quem

quẽ ex alia eius ad Smyrnẽſes Epiſtola, Theodoritus Cyrẽſis Epiſcopus tertio Dialogo Polymorphi cõtra Eutychianos hęreticos citat, proferemus. Porrò Epiſtolã memoratam ſcripſit Ignatius aduersùs execrabilem hęreſiarchæ Simonis Magi ſobolẽ, putà, Saturnilum & Baſilidem, qui iam tum illius æuo contra Chriſti Eccleſiam exiſtentes, veram in Chriſto humanæ naturæ aſſumptionem negârunt, quẽadmodùm noſtro ſeculo illorum deplorata progenies, nefarij Anabaptiſtæ eundẽ, ſanè abominandum, errorẽ ab inferis excitârũt. Verba Ignatij eiuſmodi ſunt: *Euchariſtias & oblationes* (hęretici) *nõ admittunt, quòd non confiteantur Euchariſtiã eſſe carnem ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, quę p peccatis noſtris paſſa eſt, quã pater ſua benignitate ſuſcitauit.* Hinc perſpici licet, vetuſtiſſimos patres p Euchariſtiã veram Chriſti carnẽ in V. Sacramento intellexiſſe.

Potuitne, quæſo te lector, apertiùs vir ſanctiſſimus indicare, eandem ipſam Chriſti carnem, quæ propter nos paſſa eſt, quamq; Pater cæleſtis mortuam excitauit, in V. Sacramento realiter adeſſe? itemq; Cerdonianos, & quotquot certò non credunt Euchariſtiam eã ipſam eſſe verã Chri carnẽ, quę ſemèl in cruce oblata eſt, iamq; in catholica Chri Eccleſia in myſterio perpetuis tẽporibus offertur, eſſe re vera & ſubſtãtialiter, pro indubitatis & impijs habẽdos hęreticis? Hîc iam Aduerſarij ſecũ ipſi penſitent, quo loco ipſos nos habere debeamus.

Eſt verò inprimìs iucundũ, duos hos cùm ſanctitate, tũ antiquitate inſignes, planeq; apoſtolicos Antiſtites & martyres Chriſti, vt vno vixêre tempore, Chriſtumq; conſona & inuicta fide, ardenti charitate, eademq; ſpe, voluntaria quoquè ſanguinis ſui profuſione confeſſi ſunt: ità etiam mirè conſentanea perhibere teſtimonia de vera ac reali præſentia, itemq; diuina operatione vel efficiẽtia corporis & ſanguinis Chriſti in digniſſimo Sacramento. Senties hoc proculdubiò tum demùm, vbì ſcripta eorum inter ſe contuleris. Authoritatũ Dionyſij & Ignatij conſenſio.

Atquì nos ab his iã duobus ſanctiſſimis Martyribus, ad duos alios planè apoſtolicos, & quib' refragari nullus poſſit, teſtes digredimur: quorũ quidẽ ea eſt vetuſtas, vt vterq; Iohannẽ Euãgeliſtã propemodùm videre potuerit. Ij ſunt Iuſtinus Philoſophus & Ireneus Lugdunẽn Epiſcop', Polycarpi, q Iohãnis Apoſtoli in Aſia diſcipul' fuit, auditor, vt Hieronymus in Catalogo teſtatur. Ambo iſti etiam inſignes Chriſti martyres fuêre, quorum teſtimonia vſq; quaq; prorſus conſentanea iam proferemus.

S. IVSTINI MARTYRIS TESTIMONIA.

CAP. 37.

Iustinus fortissimus Christianæ religionis propugnator.

DIuus Iustinus Philosophus, in Palæstina ortus, egregio erga DEű zelo prçditus, pro religione Christi, vt Hieronymus in Catalogo testis est, plurimùm laborauit, quô eam à vanis & insanis tum Iudæorum, tum Ethnicorum calumnijs & criminationibus vindicaret: idq; adeò, vt etiam ethnico Imperatori, Antonino Pio & filijs eius, non erubescés ignominiam crucis, Apologias duas mirè elegantes pro Christiana fide, cuius ergô tãdèm etiã sacrum fudit cruorem, imperterritus obtulisse legatur. Nôrunt sanè, qui in historijs versati sunt, vt gentiles malorum dæmonũ suasu & impulsu in Christianos pleraq; immania & abominanda crimina, quç in suis cœtibus & congregationibus clanculùm perpetrarent, vtì Tertullianus multis locis, prçsertim in Apologetico cap. 7. testatur, falsò iecerint, eaq; ad Romanos Imperatores & illorũ præsides odiosissimè detulerint: atq; inter alia, quod iam superiùs in 25. scripturç diuinæ testimonio attigimus, quòd in suis sacrificijs infantulum enecarent, atq; in eius sanguinem, panem quo vescerentur intingerent. Huius tam horrendi criminis, Christiani potissimùm Iustini martyris ætate & aliquandiù posteà acerrimè atq; atrocissimè, falsò tamen, vt diximus, insimulabantur. Probat hoc etiam Eusebius Ecclesiast. Histo. lib. 5. cap. 1. scribens inter cætera, eorum quos antè memorauimus, Imperatorum Antoninorum temporibus cum alijs permultis sanctis martyribus, Blandinam martyrem in teterrimum carcerem coniectam, átq; hoc nomine ad quçstionem & tormentum abreptam. Cùm autem cruciarentur, in hæc eam verba prorupisse: *Multùm erratis, ò uiri, quòd putatis infantum uisceribus uesci eos, qui ne mutorum quidem animalium carnibus utantur.* Nec dubium est, vt & suprà iam diximus, quandoquidem Gentiles curiosissimè Christianorum mysteria, & quid in cœtibus suis actitarent, perscrutabantur, tandèm percepisse illos, Christianis hoc ipsum confitentibus, quòd in suis mysterijs & sacrificijs carnem & sanguinem filij hominis immolarent, ac deindè eadem in cibum potumque sumerent. Quod nimirùm argumento est, quidnam tum temporis Christiani V. Sacramentum esse censuerint: quandò huius causa apud Gentiles in eam venêre suspicionem, quòd infantem, vt dictum est, iugularent,

Ethnici temporibus Iustini christianis falsò impegerunt, quod in suis cœtibus infantẽ necarẽt, & in eius cruore intinctum panem ederent.

Blãdina martyr.

In primis Ecclesiæ initijs christiani plerique oẽs carnibus abstinuerunt.

Ethnicorum accusatio argumento est,

rent,& deindè pane in eius sanguinem intincto vescerentur.

Christianos v. sacramentũ p vero Christi corpore semper habuisse.

Quanuìs autem Consecratio, oblatio & communio sanctissimi huius Sacramenti, illis temporibus ceu præcipua & sacrosancta mysteria, apud Christianos summo studio celarentur, prorsusque indignum haberetur sanctum dare canibus, & margaritas ante porcos mittere: at nihilo minùs vt falsam hanc suspicioné & malignas criminationes à Christianis charissimis fratribus suis, eo nomine apud Ethnicos immeritò acerrimo odio laborantibus, & in maximum vitæ discrimen adductis, amoliretur: committere noluit Iustinus beatissimus, quin memoratis Imperatoribus in altera sua Apologia rem omnem, vt sese pro certo haberet, quæq; in Christianorum cœtibus & congregationibus gererêtur, & quo loco illi suum sacrificium haberent, verissimè explicaret: quod tamen ille mira verborum breuitate, quantaq; fieri potuit cautela & parcitate facit, nec prodit latiùs, quàm susceptæ excusationis & defensionis necessitas postularet.

Matth. 7.

Iustinũ quid permouerit, vt Eucharistiæ veritatẽ ethnicis Imperatoribuũ aperiret.

Et quia sub finem alterius huius Apologiæ sacri baptismi mysteria & exposuerat & propugnârat, deindè etiã Corporis & sanguinis Christi mysteria, quę ea tempestate, vt hodieq;, in Christianorũ cœtibus consecrabantur, offerebantur & sumebantur, his inter cætera verbis explicat: Nos *autem posteaquàm ità abluimus, expiauimusq; (putà, per* Baptismum) *eum qui credidit & assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur, ducimus eum in locum, quò conuenerunt comprecãdi causa contentis animis & pro se, & pro eo qui illustratus est, omnibusq; alijs qui ubiquè sunt, ut & ueritatis discipuli, & re ipsa bonæ sanctæq; uitæ cultores, & præceptorum custodes poßimus inueniri, ut æternam salutem adipiscamur. sub finem precum nos inter nos osculo salutamus: deindè ei qui præpositus est fratribus, (id est, Episcopo uel Sacerdoti) panis offertur, & poculum aqua & uino temperatum: quæ cùm accepit, laudem & gloriam omnium Parenti, Filij Spiritusq; sancti nomine tribuit, gratiasq; diu agit, quod ab eo his dignus sit habitus. Quibus ritè perfectis, precibus & gratiarum actioni populus omnis qui adest, benedicit, dicens: Amen. Amen autem Hebraico sermone idem, quod fiat, significat. Posteà quàm & is qui præest, gratias egit, (hoc est, Eucharisticum sacrificium peregit) & populus omnis*

Obserua deuotionem Christianorũ illius temporis, precesq; cõmunes pro omnibus.

Baptismus initiò illustratio dicebatur.

Osculũ pacis.

benedixit,ij qui apud nos diaconi dicuntur,dant unicuiq; eorum qui adsunt, percipiendum panem, uinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt,& ad eos qui absunt,perferunt. Atq; cibus hic apud nos Eucharistia nominatur,qua nemini alij participare licet,nisi ei qui & uera esse credit quæ nos dicimus,& expiatus est lauacro, quod in remissionē peccatorum regenerationemq; datur,& ità uiuit, ut Christus tradidit. Neq; enim hæc ut communem usitatumq; panem,usitatamq; potionem capimus, sed quemadmodùm per Dei uerbum homo factus Iesus Christus conseruator noster,& carnem & sanguinē pro salute nostra habuit:sic etiam cibum, qui per preces sermonis,quem ab eo accepimus,consecratus est,& quo sanguis carnesq; nostræ communione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est,& carnem & sanguinem esse accepimus.Apostoli enim in commētarijs suis,quæ Euangelia dicuntur,ità sibi Christum præcepisse tradiderūt, eum accepto pane cùm gratias egisset,dixisse:Hoc facite in memoriam mei, Hoc est corpus meum:dixisse etiam accepto poculo, cùm egisset gratias, Hic est sanguis meus,sibiq; solis dedisse. Hactenùs ille.

Nota Eucharistiæ asseruationem.

Verbis diuinæ consecrationis caro & sanguis Christi in V. Sacraměto tam verè efficiũtur præsentia,quàm eadem ipse Dei filius in sua incarnatione verè assumpsit.

Id verò illustre cumprimìs est testimonium viri huius & vetustissimi,& planè apostolici,præclariq; martyris, quod apud nos tanto plus debet habere momenti ad confirmandam atq; probandam veri corporis & sanguinis Christi in Eucharistia præsentiā,quòd vir sanctus etiam apud Ethnicos Imperatores tanta libertate & euidentia illud tribuere non dubitauit.Si enim ille celsissimum Sacramentum non nisi corporis & sanguinis Christi figuram putâsset, quod nostri faciunt Aduersarij,poterat nullo negocio lenire atq; placare animos impiorum gentilium,ob eas quas diximus,falsas delationes iam erga Christianos mirè exacerbatos,hac ipsa indicanda metaphora, quam Aduersarij verbis Christi affingere nituntur:nec vlla eum adigebat necessitas,hac sua tam luculenta oratione(quæ non poterat illis non esse magno horrori & abominationi,vtpotè quòd Christiani Dei sui corpore & sanguine vescerentur) eos exulcerare magìs. Verùm quandò necessariò illi Christianorum cœtuum erat reddenda ratio, non potuit vllo pacto subterfugere, quin ipsissimam rei veritatem liberè ediceret ac profiteretur, quod sanè alioquì fecisset inuitus.

Si Christi verba, Hoc est corpus meū, metaphoricôs accipiēda forent,Iustinus non perindè apud ethnicos testatus esset, nos eius verā carnē & sanguinem in V. Sacramento accipere.

Eam autem veritatem hoc pacto exposuit, quòd sicut Dominus Iesus Dei filius, per Dei verbum ex sacratissima virgine Maria verus homo factus est, ità & hunc cibum, vbì per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, veram eius carnem & sanguinem effici: idque ea ratione, quòd Christus omnipotenti sermone suo testatus sit & dixerit, HOC EST CORPVS MEVM, &, HIC EST SANGVIS MEVS, vtì id Apostoli in suis Euangelijs tradiderunt: atque eam ob rem nemini his tantis bonis participare licere, nisi qui antè expiatus sit lauacro, & firmam his dictis fidem accommodet. Quo testimonio quid tandèm possit esse illustrius ac euidentius?

In quo id vel maximè pensitandum est, virum sanctum eo argumento, quando quidem filius Dei supra naturam captumque nostrũ per Dei verbum veram potuit carnem & sanguinẽ ex virgineo corpusculo assumere, sicut & re vera assumpsit, ceu solidissimo & irrefragabili docere atque probare fundamento, eundem in modum per diuinum illius sermonem, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS, verum corpus & sanguinem eius in V. Sacramento necessariò re ipsa adesse: siquidem sermo illius semp æquè omnipotens & verax est. Ea verò collatione vel similitudine Patres alij, quos deincèps adferemus, vt plurimùm ad huius rei confirmationem vtuntur: simul etiam docent, quisquis his verbis fidem non adhibet, eum non ab hoc duntaxat excludi cibo, quod Diuus Iustinus ait, sed ab omni prorsus salute excidere: vtì inferiùs latiùs dicetur. Vide speciatim Hilarium loco suo.

Deindè ex hoc Iustini loco sacrosanctæ Missæ ordinẽ discimus, vt illa in primis Ecclesiæ initijs celebrata sit. Iustinus paucis eũ ordinẽ cõplexus est, sed Dionysius (vt suprà annotatũ est) copiosiùs eum describit. Discimus quoquè, diuinæ consecrationi, q̃ post prolixam demùm gratiarum actionem & serias preces fit, panis & vini trãsmutationẽ adscribi, hoc est, facta consecratione, non iam ea vsitatũ panẽ & vinum, sed verũ corpus & sanguinẽ Christi esse, idq; secundùm ea Chri verba, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS: q̃ nimirùm nõ nisi de vna possunt accipi substantia, nẽpè corporis & sanguinis Chri: nõ aũt de duabus, pindè àc si vnà cũ corpore & san-

Missæ ordo Dionysij & Iustini testimonijs adstruitur.

Canonicas preces intellige.

Transsubstantiatio.

& ſanguine Chriſti, etiam panis & vinum permaneant & adſint. Et hactenùs quidem teſtimonium D. Iuſtini adhibuiſſe ſatis ſit: nunc ad beatiſſimum Irenæum progredimur.

D. IRENAEI EPISCOPI ET MARTYRIS TESTIMONIA.

CAP. 38.

De Simone Mago ſic refert Theodoritus in cõpẽdio hæreticarũ fabularũ: Iubebat autẽ eos qui in ipſum credebãt, Prophetas nõ attendere, nec legis minas ꝑtimeſcere, ſed eos tanq̃ liberos, facere quæ voluerit. Nõ enim per bonas actiones, ſed ꝑ gratiam ſolã eos eſſe ſalutem conſecuturos &c. quod certè in Secta, quæ nunc miſerè diſcerpit Eccleſiam, prora eſt atque puppis.

Summa execrabilis hæreſeos impij Marcionis.

Diuus Irenæus, Polycarpi diſcipulus, Epiſcopus Lugdunẽſis in Gallijs, qui circa annos Dñi 175. ſub Imperatore Antonino Vero floruit, & eius ſucceſſore Cõmodo, ſanguinario Tyranno ſanguinem ſuum Chriſti cauſa fudit, multa præclara, vt D. Hieronymus in catalogo teſtatur, conſcripſit volumina in Chriſtianæ fidei defenſionem, è quibus nos ſolos illos quinq; inſignes habemus libros, ab illo aduerſùm execrabiles ſuæ tempeſtatis hæreticos, qui omnes ex antè memorato Simone Mago ipſorum patriarcha (quem D. Petrus execratus fuit) prodierant, (vt etiam horum temporum hæretici ex eadem ſentina proficiſcuntur) elucubratos: putà, Menandrum, Saturnilum, Baſilidem, Cerdonem, Marcionem, & eius generis peſtes, è quibus eo ſeculo Cerdó & Marcion ceu omnium pernicioſiſſimi, præ cæteris maiora accipiebant incrementa.

Vt autem & Irenæi ipſius, & Tertulliani quoquè, ac aliorũ Patrum ſubiungendæ authoritates rectiùs capiãtur, operæprecium fuerit immanes impij Marcionis blaſphemias, ab illo ex Platonica & Stoica Philoſophia hauſtas & extractas, quas vel auditus hominis Chriſtiani perhorreſcat, paucis commemorare: Earum autem hæc ferè ſumma eſt: Impius ille, vt & grandem ab Eccleſia defectionem, & ſuarum partium acceſſionem efficeret, in ſummam Dei contumeliam docebat duo eſſe principia & duos Deos: Vnum eſſe bonum ac clementem Deum, patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, eumq; neque Moſi neq; Prophetis cognitum fuiſſe. Alterum eſſe iuſtum & immitem, immò ſæuum & crudelem Deum, & hunc mundi & creaturarum eſſe opificem: non tamẽ hæc condidiſſe ex nihilo, ſed ex materia ipſi conſempiterna, quod & Plato docet. Hunc verò creatorem & immitem Deum, veteris eſſe Teſtamenti Deum. Atq; hanc ob cauſam idẽ illud Vetus Teſtamentũ, vnaque Patriarchas & prophetas, tanquàm malos & improbos & Chriſti doctrinæ aduerſos, ſatanica quadam temeri-

temeritate & arrogantia reijciebat. Ait porrò, Christum Dominum, boni Dei filium, ea causa ad terras descendisse, vt in se credituros ex creatoris seruitute eriperet: non tamen veram illum nostræ carnis naturam sumpsisse, sed corpus habuisse phãtasticum, nec re vera passum esse, quòd homines falsò opinarentur. Negauit quoquè carnis resurrectionem, tanquàm nulla ratione possibilem. Solum deniquè Lucæ recepit Euangelium, sed ab ipso sceleratissimè truncatum ac mutilatum.

Aduersùs hos execrãdos errores inter alios etiam D. Irenęus martyr insignis scribit, euincitq; & probat contra impium illum validissimè, non nisi vnum esse Deum iuxtà bonum atq; iustum, creatorem cæli & terræ, & patrem Domini nostri Iesu Christi: eundemq; vnum esse & veteris & noui Testamenti Deum: itemq; vtriusq; Testaméti non pugnantem, sed planè consonam esse doctrinam, immò Vetus Testamentũ ad Nouum remittere ac referre: atq; eam ob rem Christum Dñm in doctrina & institutionibus suis Veteri Instrumento identidèm vsum esse. Tum prætereà eundem Christum Dominum nostrum naturæ humanæ veram assumpsisse carnẽ, quanq̃ absq; peccato, nec reiecisse aut respuisse Dei cõditoris, patris sui cælestis creaturas, sed eis potiùs benedixisse, secundùm carnem verè pro nobis passum esse, verè mortuum, sepultum, resurrexisse à mortuis, ad cęlos ascendisse, atq; illis omnibus, qui per fidem & Sacramenta ipsi concorporantur, id præstitisse, vt & ipsi supremo mundi die secundùm carnem resurgant, & vitam cum illo viuant sempiternam.

Irenæus contra Marcionē q̃d asseruerit.

In horum autem confirmationem vir sanctus ceu rationem validissimam crebrò adhibet, certam, indubitatam, veram Corporis & Sanguinis Christi in sacrosancta Eucharistia præsentiam, quam nec Marcionitæ, vtpotè qui Euangelium Lucę, vt diximus, admitterent, negare ausi essent. Itaq; eius generis nonnulla tanti viri testimonia producemus.

Certa ac indubitata veri corporis Christi in V. Sacramento præsentia Irenæus Marcionem prosternit.

Libro 4. cap. 32. probat, sacrificia & oblationes veteris legis non propterea instituta esse à Deo, quòd Deus eiusmodi cultu haberet opùs, sed propter eos qui in ipsum credebant, vt illi per ea grates laudesq; ei agerent pro cunctis eius beneficijs, atq; è diuerso totos se illi dederent ac offerrent, suæ salutis cõsequendæ gratia. Docet quoquè,

Christum itidèm in nouo Instrumento, quemadmodùm Prophetæ antè prædixerint, nouam instituisse oblationem, suisq; Apostolis & eorum posteris, Deo patri vt eam perpetuis temporibus immolarét, præcepisse, nō quòd nostri operis indigus sit Deus, sed vt nos eoipso nostram salutem operemur. Et quantùm quidem ad susceptum pertinet argumentum, inter cætera his vtitur verbis: *Sed & suis discipulis Christus dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigēti, sed ut ipsi* (putà, Apostoli & eorū posteri) *nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in uniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo Testamento, de quo in duodecim Prophetis Malachias sic præsignificauit:* Non est mihi uoluntas in uobis, dicit Dominus omnipotens, & *sacrificium non accipiam de manibus uestris: Quoniam ab ortu solis usque ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: Quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestißimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus* (Iudaicus) *cessabit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum.* Hactenùs Irenæus.

Christus diuino sermone suo panē & vinū in verum corpus & sanguinem suū mutauit.

Christus nouam noui testamēti oblationē docuit.

Malac. 1.

Incēsum, feruēs est oratio credentium: Sacrificium purum, verū Christi corpus in Eucharistia.

Hìc planè Irenæus aīt, Christum eam, quæ secundùm nos est, creaturam accepisse, atque hoc ipso aduersùs Marcionem testatum efficit, esse eū Dei creatoris filium, vt qui panem creaturā illius nō abiecerit, sed in summo suo mysterio illo vsus sit, sicut ei⁹ habēt verba, quibus ait, cum super pane gratias egisse, & deindè dixisse, HOC EST CORPVS MEVM: & calicem similiter, qui ex ea est creatura, quæ secundùm nos est, suum confessum esse sanguinem: & quandoquidem Dominus id dixerit & confessus sit, suum esse & corpus & sanguinem, ità quoquè re vera esse, & cum mutatione creaturæ simul quoquè nomen mutâsse &c. vt quæ priùs panis & vinum fuerint, iam sint & vocentur eius corpus & sanguis: eius nanque confessio-

Quod Christus asserit & confitetur, id non potest non esse verum.

fessionem esse ipsam veritatem, quæ nobis imponere non possit.

Quem etiam in modum idem vir sanctus huius ipsius quarti libri primo capite scribit: Si Dominus CHRISTVS, inquit, multos patres scisset & deos, (vt Marcion blasphemat) non appellâsset Dominum cæli & terræ conditorem, patrem suum, nec præcepisset discipulis suis vnum scire DEVM, & hunc eundem solum vocare patrem: alioquì illis sua confessione & præceptione imposuisset, eosq; idololatras & transgressores reddidisset. Id verò non est magistri boni, sed seductoris, & qui suis discipulis veritatis inuideat notionem. Quod quidem de Domino Iesu, qui & DEVS sit & ipsissima veritas, ne cogitari quidem absque horrore possit. Ità ergò etiam nostro in negocio, si quidem sciuisset Christus post Sacramenti consecrationem etiamnùm panem & vinum adesse, non tam expressis ille verbis suis dixisset Apostolis, suum illic esse corpus & sanguinem, quod tamen fecit: Suum enim, inquit Irenæus, sanguinem confessus est. Alioquì sanè & Apostolos suos & nos omnes pessimè fefellisset, & in idololatriæ crimen impulisset. Si cui placet, videat suprà 21. scripturæ Testimonium: sed & Irenæus ipse infrà mentem suam luculentissimè explicabit.

Hic D. Gropperus paraphrasticôs citat Irenæum.

Si Christus sciuit à consecratiōe panem & vinū permanere, sua confessione malè nobis imposuit.

Immò verò hoc ipso loco apertè ille indicat, CHRISTVM his verbis perspicuè testatum esse, verum corpus suum in V. Sacramento substantialiter adesse, quandoquidem Apostolos suos nouā noui Testamenti oblationem docuerit. Si enim nihil hîc nisi panis & vinum & esset & permaneret, nullam hîc Christus noui Testamēti sui nouam docuisset oblationem, quandò iam antè aliquot annorum millia summus sacerdos Melchisedech panem & vinū Deo obtulit, Domini typum gerens: ex quo fit consequēs, nouam noui Testamenti oblationem non iam panem & vinum, neque figuram tantùm, qualis fuit Melchisedechica, sed verum Christi corpus & sanguinem esse oportere: vtì etiam in catholica Christi Ecclesia, ex doctrina Christiana semper viuificans & incruentum & appellata & habita est sacrificium.

Cùm Eucharistia noui testamēti noua sit oblatio, sequitur, re ipsa, plus illic q̃ panem & vinum haberi.

Estq; id notatu dignū, Irenæum hîc aduersùs Marcionē prophetas non recipientem, testari, de hac noua Eucharistię in nouo Testamento oblatione prophetam Malachiam olim prædixisse, hoc est,

Malachias de mundo cor-

poris Christi in Eucharistia sacrificio vaticinatus est.

illam eius prophetiam non de quibuslibet spiritalibus sacrificijs, sed de munda corporis & sanguinis Christi in Eucharistia oblatione, necessariò accipiendã esse, cùm non, nisi vnum sit nouum purumq; noui Testamenti sacrificium, quod iam indè vsq; in vniuerso mundo vbiquè locorũ oblatũ est, hodieq; vbicunquè catholici degũt Christiani, ex Seruatoris mandato, Deo sit gloria, offertur, & deincèps ad Domini vsq; aduentum offeretur: quæ quidem Epitheta nulli alteri spiritali possunt hostiæ conuenienter tribui. Id verò ità se habere, atq; indè ab Apostolorum tempore hanc Malachiæ prophetiam de Eucharistiæ sacrificio ex Apostolica proculdubiò Traditione, celeberrimos quosq; Doctores meritò accepisse & interpretatos esse, testis locuples est etiam Apostolicus ille Iustinus, quem Irenæo sociũ adhibui, in Dialogo ad Tryphonem, vbi ait, Eucharistiam illud esse quod Malachias prædixerit sacrificiũ: itemq; alio loco iam suprà allato ex Apologia ad Antoninum, vbi Eucharistiã affirmat verũ esse Christi corpus & sanguinem. Et hæc quidem de primo Irenæi testimonio dixisse sufficiat: iã ad alia eius generis testimonia accedemus.

Iustini sententia de sacrificio Eucharistiæ.

Eodem 4. libro, cõtra hęreses, vt Marcionitas abominandi illius fortissimè cõuincat erroris, quo illi correpti blasphemis iactabãt vocibus, Christũ non esse Conditoris mundi filiũ, catholicã aduersùm illos de vera in Eucharistia corporis & sanguinis Christi substantia doctrinã profert, q̃ illius æuo in Christi Ecclesia versabat̃, & non ab orthodoxis modò, sed ab ipsis etiam Marcionitis, alijsq; eorum temporũ hęreticis, quantunuìs alioquì insanis & amentibus, pro certissima & habita est, & omniũ confessione probata. Cui rei id documento esse potest, ꝙ alio loco, nempè lib. 1. cap. 8. & 9. ab Irenæo refertur de hęretico quodam & mago, Marci vocabulo, qui vt homines ad se, tanq̃ alijs sacerdotibus sanctiorem, adduceret, arte magica effecit, vt vinum calici infusum, purpureum & rubicũdum sanguinis instàr appareret: qua ille nequitia sua nemini sanè imponere potuisset, si non ea tempestate pasśim ab omnibus pro certissimo esset habitum, verũ corpus & sanguinẽ Christi in V. Sacramento cõtineri. Qñ verò compertę huic & indubitatę veritati etiã Marcionitæ, ꝓmoti verbis Christi, quib⁹ apud Lucã vtit̃, quẽ solũ recipiunt, fidẽ cõmodabãt, Irenęus ex ea ipsa aduersùm illos validissimè id ꝓbat, Chr̃m Cõditoris mũdi esse

Marcion & Marcus magus, quãtunuìs amentes hæretici, tamen Christi corp⁹ in Eucharistia verè adesse crediderunt.

Lucæ 22.

esse filium, & corpora nostra extremo die ad immortalitatẽ resurrectura. Eius hæc sunt verba lib. 4. cap. 34. *Quomodò autẽ constabit eis, cũ panẽ in quo gratiæ actæ sint,* (intellige, cõsecrationẽ) *corpus esse Domini sui, & calicẽ sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mũdi filiũ dicant, id est, uerbũ eius, per quod lignum fructificat, & defluunt fontes, dat primũ quidẽ fœnũ, pòst deindè spicã, deindè plenum triticum in spica?* Quorũ hæc sententia est: Marcionitę quidẽ fatentur verbis Dñi, vbi ea super pane & vino prolata sint, verum effici Christi Domini sui corpus & sanguinem. Qua autẽ ratione in hoc constare sibi, aut id credere possunt, nisi etiam credant Christũ esse filium & verbum creatoris, cuius virtute diuina, panis & vini creaturę quotidiè ex terra procreantur: quandòquidem alioquì Christus nulla aliena creatura, quæ neque Patris sui, neque sua foret, in suis sacramentis vsurus fuisset? Ideò, inquit, *cùm ei creaturam, quæ secũdùm nos est, offerunt, cupidum alieni ostendunt eum, & aliena concupiscentẽ.* Rursumq́; libro eodẽ, cap. 57. *Quomodò,* ait, *iustè Dominus, si alterius patris existit, huius conditionis, quæ est secundùm nos, accipiens panem, suum corpus confitebatur, & temperamentum calicis sui sanguinem confirmauit?* &c. Vbi hoc solùm lector admonendus est, vt Irenæi dicendi modũ probè discat capere: vt cùm dicit Christũ confessum, panem esse corpus suum, perindè id accipiendũ nôrit, àc si dixisset, se panem in suum corpus conuertisse: Christus enim sua confessione & vocatione vocat ea q̃ non sunt tanq̃ sint, vel vt sint, & illius dixisse, fecisse est, vt suprà diximus. Et vt paucis multa complectar, Irenæus hîc Marcionitarum blasphemias omnibus nota & confessa corporis & sanguinis Christi in Eucharistia veritate confutat. Absq; hac enim neutiquàm sanè Marcionitę panis & vini creaturas pro illarum natura bonas esse putauissent. Tum etiam hinc certum testatumq́; cõtra illos efficit, carnis futuram esse resurrectionem. Ait enim: *Quomodò autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere uitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sentẽtiam mutent, aut abstineant offerẽdo quæ prædicta sunt. Nostra autẽ consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostrã. Offerimus enim ei quæ sunt eius, congruenter communicationem & unitatẽ prædicantes carnis & spiritus.*

Psal. 146. 147.

Nota calicis tẽperamẽtũ.

Quod Irenæus ait Christũ confessũ panem esse corpus suum, vt accipiẽdũ sit.

Etiã hæretici corpus Christi in Eucharistia pro Ecclesiæ sacrificio habuere.

Doctrina Ecclesiæ. De tuisdonis & datis, ait Ecclesia.

Quemadmodùm enim qui est à terra panis, percipiens uocatiōem Dei, iam non cōmunis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constās, terrena & cælesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Hucusquè Irenęus.

Quæ sunt reuerà pręclarè dicta, plurimumq; facientia ad confirmandam validißimè catholicam fidem, qua credimus corpus Christi in Eucharistia re vera adesse. Nam primò quidem ridiculū planè foret & superuacaneum, D. Irenęum carnis nostrę resurrectionem indè solùm probare voluisse, quòd corpus nostrum vitali & viuificante carne & sanguine Christi alatur, tanquàm eorum virtute & efficacia caro nostra & immortalitati asseratur, si non etiam verum corpus & verus sanguis Christi in V. Sacramento realiter adesset: quādò ea propter diuinitatem in ipsis reuerà p̄sentem hanc ipsam inhabitantē in eis & viuificantem habēt virtutem & efficaciā, quæ in huius V. Sacramenti perceptione & sumptione Christianis communicatur.

Atq; hoc est, quod ea sancti Martyris verba sibi volunt, q̄bus ait, *offerre nos ei quæ sunt eius, congruenter communicationem & unitatem prædicantes carnis & spiritûs:* hoc est, prædicantes atq; docētes Christi carnem cum eius diuinitate in personę vnitate esse coniunctā & vnitam, atq; ea re vitalē eam esse, & om̄ibus iuxta eius institutionē corde & ore dignè eam sumentibus, vitam impertiri atq; cōmunicare immortalem. Quem in modū etiam Athanasius hinc loquitur, dicens verba illa seruatoris, Spiritus est q̄ viuificat, caro non p̄dest quicquā, ità intelligenda esse, q̄ caro communis sinè spiritu nihil prosit: Christi autem carnem plenam esse spiritu, i. diuinitate, ideoq; vitam conferre nobis: quemadmodùm infrà in eius testimonijs referetur.

Athanasius. Iohan. 6.

Transsubstantiatio.

Deindè verò quînam vir sanctus de Transsubstantiatione panis in Christi corpus, vllum potuisset ferre clarius testimonium, quàm dum ait, *Eum, qui à terra est panis, ubi percepit uocationem Dei, iam non communem esse panem, sed Eucharistiam?* &c. His enim proferendis ad ea Apostoli verba, quæ ad Roma. 4. cap. leguntur, respexit haud dubiò, putà quòd Deus vocet ea quæ non sunt, tanquàm ea quæ sunt, vel, vt sint: perindè àc si accommodatè ad ea Apostoli verba dicere velit: Panem, ex quo Eucharistia consecratione efficitur, ante conse-

cratio-

crationem quidem non nisi panem esse: postquàm verò omnipotentem Dei percepit vocationem, confestìm verum esse Christi corpus, quod priùs non fuerat. Quòd autem vocatio hęc de diuinis iisdéq; efficacissimis consecrationis verbis accipienda sit, infrà ex ijs quæ subijciemus Testimonijs, maximè Chrysostomi & Ambrosij, copiosè discere licebit.

Panis vbi consecratur, percipit vocationem Dei.

Adeoq; Irenęus ipse, tam est luculentus suijpsius interpres, vt eius verbis aliam adhibere explanationem superfluum sit: præsertìm vbi ait, Eucharistiam à consecratione ex duabus rebus constare, quarum vna terrena sit: quę sunt externę species, id est, accidentia earum, quę antè fuerunt, creaturarum panis ac vini, quę facta cõsecratione symbola tantùm sunt: Altera cælestis, quę alia non potest esse, quàm verum Corpus & Sanguis Christi, quæ tum ob diuinitatem in ijs inhabitantem, tum quòd de Spiritusancto in sacratissima virgine Maria concepta sint, cęlestia vocantur. Porrò merum panem & vinum, cùm sint creaturę terrestres, nemo rectè cęlestes res appellârit. Atque hoc est, quod iam antè in Introductione illa in Patrum Authoritates, latiùs explicuimus, videlicet celsissimum hoc Sacramẽtum è duobus constare, putà, visibilibus externorum elemẽtorum speciebus, & inuisibili carne & sanguine Domini nostri IESV Christi. Et vt paucis absoluam, certum est, D. Irenæũ sacrosanctę Eucharistiæ vim tribuere viuificandi tum corpus, tum animam, atque eam ob rem accipere eum de eadem verba illa Christi Iohann. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Ea verò diuina Eucharistiæ vis & efficientia, quam Christus veræ suæ carni tribuit, id certò testatur, ipsam eucharistiam veram esse carnem Christi.

Eucharistia ex duabus rebus constat, altera terrestri, cælesti altera.

Irenæus cap. 6. Iohãnis ad Eucharistiam retulit.

Effectus probat causam efficientem.

Id verò lõgè etiã euidẽtiùs vir sanctus libro 5. asserit, vbi sic habet: *Vani autem omnimodò, qui uniuersam Dei dispositionem contemnunt, & carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicentes non eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autem, secundùm hæc uidelicet, nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiæ communicatio sanguinis eius est, neque panis quem frangimus, communicatio corporis eius est. Sanguis enim non est, nisi à uenis & carnibus,*

De secũda regeneratione dicit, quandò filius hominis sedebit in sede maiestatis suæ. Matt. 19.

& à

Verbũ caro factũ est, i. finè sui imutatiõe naturã suscepit humanã.

Ephe.1.

Nota, mixtus calix.

Ephe.5.

Luc.24.

Irenæus loca Pauli 1.Cor. 10. & Ephe.5. de veritate corporis Christi in Eucharistia accipit.

& à reliqua quæ est secundùm hominem substantia, quæ uerè factum uerbum Dei, sanguine suo redemit nos, quemadmodùm & Apostolus eius ait: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, & remissionem peccatorum. Et quoniam membra eius sumus, & per creaturã nutrimur. Creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, & pluens quẽadmodùm uult: cùm calicem, qui est creatura, suum corpus confirmauit, ex quo nostra auget corpora. Quandò ergò & mixtus calix, & fractus panis percipit uerbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, ex quibus augetur & consistit carnis nostræ substantia. Quomodò carnem negant capacem esse donationis Dei, quæ est uita æterna, quæ sanguine & corpore Christi nutritur, & fit membrum eius, quemadmodùm & Apostolus ait in ea, quæ est ad Ephesios, Epistola: Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius: non de spiritali aliquo & inuisibili homine dicens hæc: Spiritus enim neque ossa, neque carnes habet, sed de ea dispositione quæ est secundùm hominem, quæ ex carnibus, & neruis, & ossibus consistit: quæ de calice, qui est sanguis eius, nutritur, & de pane qui est corpus eius, augetur. Hucusque Irenæus.

Etiam hæc sanè maximi sunt momenti: in quibus id principiò obseruandum est, Irenęum eos potissimùm tres Pauli locos, (quorũ primus est ad Rom.4. *Qui uocat ea quæ non sunt, tanquàm ea quæ sunt, uel ut sint:* Alter 1.Cor.10. *Calix benedictionis cui benedicimus, nónne cõmunicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est?* Postremus ad Ephes.5. *Quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius*) de transsubstantiatione creaturarũ in verum Christi corpus & sanguinem, & de illorũ vera dispensatiõe & communicatione accepisse, idq; eum in modum, quo loca illa in I. & XXV. Scripturæ Testimonijs suprà explicata sunt.

Ex pane fieri Eucharistiã, qd sibi velit.

Agè iam impie Sacramentarie, in omnem te partem verses licet, nec tamẽ vnquàm verba hęc Irenæi, *Quandò & mixtus calix, & fractus panis percipit verbũ Dei, fit Eucharistia corporis & sanguinis Christi,* ad aliam sententiam detorquere poteris, q̃ panis viniq; substantiã, vbi per

Dei

Dei verbum consecrata est, in corpus & sanguinem Christi trāsferri. Id enim est, fieri Eucharistiam corporis & sanguinis Christi. Nā quæ panis & vinum permanent, vt tu ais, ea certè in carnem & sanguinem non transeunt, quod D. Irenęus affirmat.

Aduertendum etiā est, quàm lepida vtatur in hac describēda trāsſubstantiatione allegoria, dicens, Dn̄m solem suum (i. virtutem diuinam in verbis in creaturas prolatis) oriri facere, & ità pluere nobis, quemadmodùm ipse vult, (nos verò comprehendere non valemus) corpus suum: videlicet ad manna respiciēs, quod Deus verbi virtute Patribus quondàm supernè pluit. Verùm huic corporis & sanguinis Christi pluuiæ Irenęus vim mortalia corpora nostra viuificandi attribuit: quòd Paulus dicens, Nos esse membra corporis eius, non de aliquo incorporeo spiritu, sed vero corpore loquatur, cuius nostra corpora per Eucharistiam vera membra efficiantur: quam quidē viuificandi vim manna certum est non habuisse.

Allegoria hæc mirè placuit Damasceno li. 4 de orthodoxa fide, cap. 14. de sanctis Christi mysteriis, vt suo loco videbitur. Exod. 16. Num. 16. Psal. 77. Sap. 16. Ephe. 5.

Quòd autem his adiungit, carnis nostrę substantiā ex Eucharistię perceptione augeri & consistere, nō sic accipiendū est, q Eucharistia instàr aliarum terrestriū escarū in corporis nostri substantiā, carnéq; & sanguinē nostrum transeat, sed q naturā suā & conditionē immortalitatis, nostrę carnis naturę & substantiæ impertiatur: atq; vt alij cibi in carnem & sanguinē nostrum abeunt, vt ea in vita hac temporaria sustentent: ità diuinæ eucharistię virtute corpora nostra à corruptione in vitam æternam conseruari.

Carnis nostræ substātiā Eucharistiæ sumptiōe augeri & consistere, vt accipiendum.

Quod quidē ità se habere, ipse mox seipsum interpretās, hisce verbis declarat: *Et quemadmodùm lignum uitis depositum in terra, suo fructificat tempore: & granum tritici decidens in terram & dissolutum, multiplex surgit per spiritum Dei, qui continet omnia, quæ deindè per sapiētiam in usum hominibus ueniunt, & sanguis Christi: sic & corpora nostra ex ea nutrita, & reposita in terram, & resoluta in ea, resurgent in suo tempore, uerbo Dei resurrectionem eis donante, in gloriam Dei patris.* Audis hîc, quēadmodùm Deus lignum vitis in terra depositum, & granum tritici in terra satum, virtute sua auget, & multiplicata producit: atq; vt ea deindè per Sapientiam in vsum hominibus veniunt, (quod equidem hîc accipio de illorum in Sacramento transmutatione, vbi per

N Dei

Dei sapientiam eius caro & sanguis effecta sunt) ità etiã corpora nostra in terram reposita & resoluta, verbi Dei (quod calix mixtus & panis fractus perceperunt, & deindè in spiritalẽ nobis escam collata sunt) potentia resurrectura esse in gloriam Dei. Atq; hoc est, ꝙ nos indè, vt Ireneus loquit̃, nutrimur, augemur, continemur, siue sustentamur & consistimus. (intellige hoc loco, ad æternitatem.)

In summa, testatur hîc Irenęus clarissimè, in sacrosancta Eucharistia, quę est, vt ipse ait, corpus & sanguis Christi, diuinã illam & viuificantem inesse virtutem, quæ nedùm animabus, sed etiam corporibus nostris resurrectionem & incorruptionem impertiatur. Quo constat, cùm verba illa Seruatoris Iohan. 6, Qui manducat meã carnem, & bibit meum sanguinẽ, habet vitam æternã, & ego resuscitabo eum in nouissimo die: totũq; adeò caput illud de hoc præstãtissimo accepisse Sacramẽto: qua re id ille perspicuè testatum nobis efficit, in hoc celsissimo sacramẽto verũ corpus & sanguinẽ Chr̃i, cum illius diuinitate, quę sola hoc præstare potest, coniũcta, adesse substãtialiter. Atq; hîc quidem beatissimi Irenęi Testimonijs finem imponimus.

Non longè post memoratos hos duos virtutis Apostolicæ viros, duo alij claruêre excellẽtissimi & scriptorum diuinorum callẽtissimi patres, putà, Septimius Florens Tertullianus, & Origenes Adamãtius, quorum iam Testimonia audiemus.

SEPTIMII FLORENTIS TERTULLIANI TESTIMONIA.

CAP. 39. TErtullianus, qui sub Seuero Imperatore floruit, perindè vt D. Irenæus, multa pręclara conscripsit opera aduersùs hæreticos, Iudęos & Gentiles, quibus Catholicam propugnat fidem, maximè contra detestabilem Marcionem: aduersùs quẽ ijsdem ferè Apologijs vtitur, q̃bus Irenæus: atq; in ijsipsis eiuscemodi præbet veritati Corporis & Sanguinis Christi in V. Sacramento testimonia, quæ Irenæi authoritatibus nihilo sint inferiora. Et primò quidem lib. de Resurrectione Carnis blasphemiam Marcionis, asserentis Christum non esse Dei creatoris filium, hac potissimùm ratione confutat, quòd Christus ad sua conficienda sacramenta creaturis Dei conditoris vsus sit: Eius verba hæc sunt:

Caro abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima consecretur. Baptismus. Chrisma.
Caro signatur, ut & anima muniatur. Caro manûs impositionem adumbratur, ut & anima spiritu illuminetur. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, ut & anima de Deo saginetur. Non possunt ergò separari in mercede, quas opera coniungit. Confirmatio. Ordinatio. Eucharistia.
Hæc ille, cuius ea nimirùm sententia est: Quandoquidem Marcion aiebat Christum non venisse in carnem, atq; eā ob rem etiam nostrę carnis resurrectionē negabat, idq; planè impia, philosophicaq; ratione, Tertullianus diuersum probat ex admirāda diuinorum virtute sacramentorum, nempè Deum tanto in precio & honore habere carnem nostram, vt absq; carnis cooperatione æternam beatitudinem animæ per veneranda sacramenta non conferat. Cōcludit indè, ea simul ad beatitudinem cooperari, atq; idcircò etiam in mercede non separari. Orditur autem à Baptismo, & desinit in sanctissimo Corporis & sanguinis Christi Sacramento, asserens carnem nostram vesci Christi corpore & sanguine, id est, Christi corpus & sanguinē edere ac potare, quô anima nostra indè saginetur. Quod si ità se habet, certè Christi corpus in Sacramento non fide duntaxat animæ spiritaliter, quod Aduersarij impiè opinantur, sed etiam ore corporaliter accipitur, quô anima & corpus, quę vnà operantur, etiā pariter mercedē capiant. Iam verò si Christi corpus & Sanguis in Sacramento re vera non essent, non posset ijs vesci vel frui corpus nostrum. Atquì illis caro nostra vescitur, non tamen vt cibo communi, cuius solum corpus est capax, sed vnà cum anima: sicq; corpus & anima hoc in opere, vt Tertullianus vult, non separātur, sed coniungūtur. Quod nec ipsum quoquè esset, si sanctissimum Sacramentū non nisi panis foret. Ità enim corpus & anima hîc communē non haberēt actionē, sed diuisam. Corpus nāq; pro sua natura nō nisi corruptibili ꝑ seipso vesceretur pane ceu cibo suo, & anima tantùm in fide Chr̄o frueretur, illius cōmemorāda perpessiōe. Verùm hoc pacto Tertulliani aduersùm Marcionē conclusio siue illatio nullius esset roboris, putà, corpus & animā in immortalitatis mercede nō posse separari, cùm in perceptione incorruptibilis escæ, i. corporis & sanguinis Christi coniunctìm operentur: id quod cordatus quisq; facilè intelligit.

Corpus Christi & ore & corde accipitur.

Deindè quādò Marció, vt dixim', duo principia vel deos esse affir-

mabat, id eſt, iuſtum alterum, alterum bonũ: & iuſtum quidem illũ, non autem bonum, qui pater eſſet Chriſti, mundũ & creaturas cõdidiſſe, quę ex ſua natura bonæ non eſſent, Tertullianus primo contra hunc teterrimum cacodæmonẽ Marcionẽ libro docet, hãc eius abominandam & peſtilentem opinionem nullo poſſe modo conſiſtere, idq; hac ratione: *Christus*, inquit, *panem nõ reprobauit, quo ipſum corpus ſuum repræſentat*, id eſt, præſens exhibet. Id enim propriè ſignificat, Repræſentare: quibus ille verbis hoc ſibi vult, ſi quidem corporalium cõditor creaturarum, etiam Chriſti pater non eſſet, itemq;, ſi creaturę natura malę eſſent, Chriſtum ſanè corporea panis creatura, vtpotè quæ neq; ſua, neq; bona foret, haudquaquàm eò vſurum fuiſſe, vt ſub illius ſpecie corpus ſuum in V. Sacramento ſubſtantialiter præſens exhiberet, vel repræſentaret & porrigeret, quod tamẽ illum feciſſe conſtat.

Chriſtus ſub panis ſpecie corpus ſuũ pſens exhibet. Vide infrà D. Hieronymi teſtimonium in 26. caput Matthæi, vbi eadem ſignificatione verbo Repræſentare vtitur ad demõſtrandã corporis Chriſti in Euchariſtia veritatẽ: vti etiã Gelaſius de duabus naturis in Chriſto, ſub ſinẽ.

Ad hæc quandoquidẽ Marcion, vt antè dictũ eſt, veteris Teſtamẽti legem vnà cum prophetis ſumma impietate reiecerat, aſſerens ea nõ ex inſtinctu boni Dei, id eſt, Chriſti genitoris, ſed creaturarum cõditoris ſæui & inclementis Dei prómanâſſe: Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, probat vetus Teſtamentum omninò ad Chriſtum reſpexiſſe ac remiſiſſe, illudq; ſibi Chriſtum haud ſecùs atquè ſuum vſurpâſſe, & per Chriſtum & in Chriſto completum illud eſſe: atq; ea cauſa inter alia docet illic, vt Moſes Paſcha ad Chriſtum retulerit, dicens, Phaſe, vel Paſcha Domini eſt. Ideò, inquit, *& affectum ſuũ oſtendit: Concupiſcentia concupiui Paſcha edere uobiſcũ, antequàm patiar. Nimirùm ueruecina illũ Iudaica delectaret? An ipſe erat, qui tanquàm ouis ad uictimam adduci habẽs, et tanquàm ouis coram tondente, ſic os non aperturus, figuram ſanguinis ſui ſalutaris (intellige eam quæ in agni paſchalis nece præceſſerat) implere concupiſcebat? Et poſt pauca ſequitur: Profeſſus itaq; ſe concupiſcentia concupiſſe edere Paſcha ut ſuũ (indignũ enim, ut qd alienũ cõcupiſceret Deus, i. ut ceu indigus alienũ mutuaretur panẽ, quẽ pater eius nõ feciſſet) acceptũ panẽ & diſtributũ diſcipulis, corpus ſuũ illũ fecit.*

Paſchalis agnus, figura corporis Chriſti in Euchariſtia.

Exod. 12.
Leuit. 23.
Vide ſuprà 24. Scripturæ Teſtimoniũ.
Eſa. 53.

Chriſtus panem vertit in corpus ſuũ.

His verbis Tertullianus luculẽter docet, Paſcha Iudaicũ Chri corpus, itẽq; Paſchatis Iudaici eſum veſpertinũ, Dñi cœnam pręfigurâſſe: eã ob rem ex animo deſiderâſſe Dñm, priùs q̃ pateretur, verũ Paſcha,

hoc

hoc est, corpus suum edere cum Apostolis, ideoq; acceptum panem corpus suum illum fecisse, & discipulis suis distribuisse, vt præcedentem figuram non modò passione, sed etiam corporis sui comestione perfectè impleret.

Atq; tametsi Tertulliani mens & sententia in aperto est & manifesta, vix tamẽ quenquã ex veteribus illis Patribus cõperias, quo aduersarij tantoperè nitantur, atquè hoc ipso Tertulliano, idq; eo duntaxat, q memoratis illis verbis suis, *Acceptum panem & distributum discipulis suis, corpus suum illum fecit*, ista mox subijciat, *Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei.* Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.

Aduersarij Tertulliano quidem tueri feniũtur, sed frustrà.

Verũ quisquis cõpendiariã illã nostrã in Patrũ testimonia introductionem probè animaduertere, atq; aĩo cõplecti velit, illi obscurum esse non potest, quàm turpiter hîc sese falsos comperiant. Equidem in illa Introductione annotaui, Sacramẽta nouæ legis duo quędam compræhẽdere, nempe externas visibiles species, quę, quod inficiari nullus potest, sacræ quędam & symbolicæ figuræ atque signa sunt: & prętereà, idq; pręcipuè, rem quandam diuinam, quæ potissimùm spectatur, sub eiusmodi externis specieb' sacrisq; figuris, iuxta verborum Christi pollicitationem, contentam: Speciatìm verò sanctissimum hoc Sacramentum his duobus confici, nempe visibili elementorum externorũ specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine: Sacramento, & Re Sacramenti.

Fol. 61.

Nota eõfici.

Duas has V. Sacramenti partes, sinè quibus nec esset quidem Sacramentum, Tertullianus hoc loco coniunctìm memorat, id quod nemo probus atq; cordatus negare possit. Quînam enim poterat ille de vero Christi corpore in V. Sacramento, adeoque de admiranda panis in Christi corpus conuersione loqui euidẽtius quàm dum ait, *Christum acceptum panem & distributum, suum corpus fecisse?* quæ nimirũ est res Sacramenti. Atquì dum porrò nullo penitùs interiecto verbo subiungit, *Dominum id fecisse, dicendo, Hoc est corpus meum, id est, figura corporis mei*, alteram indicat partem, Sacramẽtum tantùm, id est, sacrum illud externum speciei panis signum, sub qua specie corpus Christi, in quod panis diuina potestate conuersus est, continetur: quæ quidem externa species, quod nos quoquè libenter fatemur, fi-

Tertullianus simul agit de signo externo, & Christi corpore sub illo cõtẽto.

gura eſt præſentis Chriſti corporis, quod ſub illa contentum Dominus ipſe porrexit, hodieq; porrigitur.

Nè quis autem hanc verbis Tertulliani ſententiam me è meo putet cerebro aſſingere, eius ego me authores habere confiteor Auguſtinum & Hilarium Romanum Pontificem, Leonis I. proximum ſucceſſorem, qui Epiſtolas de fide Catholica, tres Synodos, Nicenam, Epheſinam & Chalcedonenſem, contra Neſtorium, Eutychetem & Dioſcorũ cõfirmãtes, cõſcripſit. Auguſtini quidẽ verba, vt ea habenť de conſecrat. Diſtinct. 2. in Can. Vtrũ, eiuſmodi ſunt: Corpus Chriſti & veritas, & figura eſt. Veritas, dum corpus Chriſti & ſanguis in virtute Spiritusſancti, ex panis & vini ſubſtantia efficitur: Figura verò eſt, quod exteriùs ſentitur. Quibus non admodùm abſona ſunt dicta Hilarij Papæ, quæ itidèm loco memorato recitantur. *Corpus Chriſti, inquit, quod ſumitur de Altari, figura eſt, dum panis & uinum uidetur extra: Veritas autem, dum corpus & ſanguis Chriſti interiùs credit.*

Euchariſtia viſibiliter figura eſt, inuiſibiliter autẽ verũ corpus Chriſti.

Anne tibi videre vidẽris lector optime, ambos hos ſanctos Patres eo pacto hac de re conſcripſiſſe, perindè àc ſi calumniã Aduerſariorũ noſtrorũ de induſtria anteuertere, & Tertulliani ſanã ſententiã, modò ea ſanè intelligatur, ab hęreticorũ vana & falſa deprauatione vindicare atq; tueri: tũ prætereà Chriſtianos catholicos (qui vbì ſacroſanctæ Miſſæ officio interfuère, dicere ſolent, ſe ea die Dñm Deum noſtrum in ſacerdotis manibus vidiſſe) ab eorundem Aduerſariorũ contumelioſis ſannis & ludibrijs defendere voluerint, putà, ꝙ eiuſmodi locutio nihil habeat vitij, quandoquidem externas viderint ſpecies, ſub quibus verum Chriſti corpus ſubſtantialiter continetur? Et hunc quidem de V. Sacramento dicẽdi modũ ſemper apud Chriſtianos in vſu fuiſſe, poſteà ex alijs Patrib⁹, præſertim Chryſoſtomo, Auguſtino & Bernardo vberiùs perdiſces.

Catholici Chriſtiani nõ malè aiunt ſe Dominũ Deum in ſacerdotis manibus vidiſſe.

Habes igitur iam genuinum eorum, quæ ſuprà attulimus, Tertulliani verborum, videlicet, Hoc eſt figura corporis mei, ſenſum atque ſententiam. Vt verò ea quoquè, quę porrò adiungit, *Figura autem nõ fuiſſet, niſi ueritatis eſſet corpus, accipienda ſit*, Chryſoſtomus docere te poteſt Homilia 83. in Matthæum, vbì fermè eundem in modum loquitur. *Quandò dicunt* (hæretici,) *Vndè patet immolatum Chriſtum fuiſſe? & alia multa myſteria, hæc afferentes ora ipſorum conſuimus: Si enim* Ieſus

Quòd nos ex Chriſti mandato eius verũ corpus in V. Sacramẽto quotidiè in altari offerimus, certũ

Iesus mortuus non est, cuius symbolum ac signum hoc sacrificium est? quorũ hæc sententia est: Quandò Marcionitæ & Manichæi blasphemantes aiunt, Christum verum corpus humanum minimè assumpsisse, nec verè pro nobis in cruce mortuum esse, ora illis frænamus his verbis: Quid igitur? Anne Christus in sacrosancta Cœna sua nouam nos sui corporis oblationem docuit, nobisq; demandauit, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mũdo offert Deo quotidiè? Ea verò ánne imago, vel symbolum est sacrificij eius semèl in cruce peracti? quòd si illius symbolum est & imago, necessariò indè conficitur, Christum veram assumpsisse carnem, & eam pro nobis in cruce immolâsse. Oportet enim imaginis esse exemplar archetypum. Idq; adeò est, quod etiam Tertullianus hoc loco contra Marcionẽ inferre instituit his verbis: *Figura autem non fuisset, nisi ueritatis esset corpus.*

Signum est eius semèl pro nobis verè mortuum.

Ireneus lib. 4. cap. 32.

Nam quòd ille de Christi corpore, non modò quatenùs nobis ab eo in cibum, sed etiam noui Testamenti sacrificium relictum est, loquatur, potest ex eius sequentibus verbis nullo negocio animaduerti, quæ sunt eiusmodi: *Sic & in calicis metione testamentum constituens, sanguine suo obsignatum* &c. quibus ille innuit nouum Testamentum, nouo hoc sacrificio obsignatum atq; confirmatũ esse. Vt enim Apostolus ad Hebræos ait 7. cap. Translato sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat.

Calix Cœnæ Dominicæ, est obsignatio noui testamenti.

Vt igitur Chrysostomus memoratis illis verbis suis, quibus asserit altaris sacrificium symbolũ esse sacrificij in cruce peracti, itemq; Basilius magnus in sua liturgia, vt ea iam extat, idem sacrificium antitypum vocans: nihil derogant veræ seu reali veri corporis Christi in Sacramẽto præsentię, quam duo ijdem sanctissimi viri & iam dictis, & alijs innumeris locis, vt infrà partim docebimus, clarissimè asserunt: ità & Tertullianus hisce suis (quæ diximus) verbis eidem nihil prorsus detrahit, cùm illa sit horum oĩm mens atq; sentẽtia, sacrificiũ Altaris exẽplar, imaginẽ & antitypũ esse sacrificij semèl in cruce pacti.

Vide C. cùm frãgitur, qui est B. Augustini ex sententijs Prosperi, de Cõsecr. dist. 2.

Et quid multis opus est? Si quòd adhuc apud vllum de germano Tertulliani verborum sensu dubium residet, obseruet ille eius tum præcedentia, tum sequentia hoc loco verba, quibus poterit certior omninò fieri. Non enim vlla alia ratione ad eorum, quæ à quopiam

obscurè

obscurè dicta sunt, certiorem magisq; propriam & genuinam potest intelligentiam & notitiam peruenire, quàm vt & ea, quæ antecedunt & quæ sequuntur, verba expendātur: siquidem illa, ea quæ in medio posita sunt, explicare ac illustrare debent. Atqui præcedentia Tertulliani verba nullo pacto, vt iam antè diximus, vllū Aduersarijs adferunt subsidium, cùm ille plano atq; rotundo affirmet sermone, Dominum acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecisse. Sed neq; sequētia illis vlli adminiculo esse possunt, quæ sunt eiusmodi: *Non intelligit Marcion panem fuisse ueterem figurā corporis Christi, dicētis per Ieremiam: Aduersùs me cogitauerunt cogitatum, dicentes: Venite, conijciamus lignum in panem eius, scilicet crucem in corpus eius. Itaq; illuminator antiquitatum* (Christus) *quid tunc uoluerit* (in propheta) *significâsse panem, satis declarauit, corpus suum uocans panem* (in Cœna sua) *Sic & in calicis mentione testamentum constituēs, sanguine suo obsignatum, substātiam corporis cōfirmauit.* Et paulò pòst: *Multò manifestiùs, inquit, Genesis in benedictione Iudæ, ex cuius tribu, carnis Christi census processurus, iam tunc Christum in Iuda delineabat. Lauabit, inquit, in uino stolam suam, & in sanguine uuæ amictum suum: stolam & amictum carnem demonstrans, & uinum sanguinem. Itá & nunc sanguinem suum in uino consecrauit, qui tunc uinum in sanguine figurauit.*

Ex præcedētibus & sequētibus Tertulliani verbis, certa eius sentētia propriè depræhenditur.

Ierem. 11.

Panis in veteri testamento figura fuit, significans corpus Christi in nouo.

Gen. 49.

Christus in vini specie suum consecrauit sanguinem.

Obserua hîc Lector, quantoperè cauerit Tertullianus, nè quis ipsius dicta in Aduersariorum damnatam opinionem perperàm detorquere posset. Vt enim antè audisti, priùs quàm diceret, Sacramentum esse figuram, in ipsa sermonis cohærentia hæc verba præmittit: *Christus acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum fecit.* Qua tandèm ratione suam de sanctiss. Sacramenti re sententiam apertiùs prodere potuisset? Deindè post ea verba, quæ perperàm interpretari quis possit, subiungit quæ iam antè commemoraui-mus, *Christum in cœna sua re ipsa satis declarâsse discipulis suis, quid olim apud Ieremiam uoluerit significare panem, corpus suum uocans panem, & illud sub panis specie illis porrigens:* adeò vt nemo, nisi qui planè impudens esse velit, aliud affirmare queat, quàm Tertulliani eam esse sententiam, Christum hîc idem illud præbuisse substantialiter, quod

antè apud Ieremiam panis figura significârit: maximè cùm & alibi eundem ferè in modum hinc loquatur, nempè eo quem aduersùs Iudæos edidit libro, vbi inter alia sic habet: *Christus reuelauit, panem suum corpus appellans, cuius retrò corpus in panem* Prophetes *nunciauit.* Quorum hic sensus est, Panem olim apud Prophetam in vmbra corpus Christi futurum designâsse: at verò Christum vmbram & velamen amouisse, quandò panem appellauit corpus suum: eumq; deinceps non vmbram, sed id quod appellatio ipsa significat, id est, verũ corpus suum præbuisse: quandoquidem eius vocâsse & dixisse, fecisse est, vt iam antè tum ex scripturis, tum ex Irenæo docuimus.

Christus in sacrosancta Cœna sua veteris instrumẽti velamẽ amouit.

Eadem ratione, quandò Tertulliano cœnę dominicæ calix est noui Testamenti obsignatio, eius facta sanguine, dubium non est, certò illum credidisse, in sanctiss. Sacramento verum Christi sanguinẽ abesse. Sola nanq; inanis figura non potest esse noui Testamenti obsignatio, vtì iam alibì, maximè in 16. Scripturæ testimonio, probatum est.

Nulla figura potest esse noui testamenti obsignatio.

At verò etiam illa eius verba omninò luculenta sunt, quibus ait, *Ità & nunc* (idemipse in sacrosancta cœna sua) *sanguinem suum in uino consecrauit, qui tunc uinum in sanguine figurauit.* Quæ nullam admittunt interpretationem aliam, quàm eundem Christum, qui priùs in Testamento veteri vinum appellârit sanguinem, eum posteà in sacrosancta Cœna diuinæ consecrationis suæ id effecisse virtute, vt sub vini specie verus eius sanguis sit. Alioquì enim veteris Testamẽti figuram in illa Cœna consecratione diuina sanguinis sui non impleſſet: quod tamen Tertullianus eum fecisse & testatur & docet euidentissimè.

Christus in Cœna sua veteris testamẽti figuram in patriarchæ Iudæ benedictiõe, re ipsa compleuit.

Ex quibus omnibus id sequitur, memorata illa Tertulliani verba, *Dominũ dixisse,* HOC EST CORPVS MEVM, *id est, figura corporis mei,* non alio sensu ab illo prolata esse, quàm perindè ac si dixisset Dominus: Hoc quòd foris videtis, & quod vestri vobis oculi renunciant, nempè, panis species, id figura est: sed sub hac panis specie ego vobis corpus meum præbeo. Siquidem ex pane feci corpus meum.

Interim tamẽ nihilo minùs haud ingratìs agnosco, immò cum reliquis omnibus sanctis Patribus non possum non liberè fateri, Ter-

Verba Christi hoc loco Tertullianus pro illorum germana & propria significatione non interpretatur.

tullianum hæc Dñi verba, HOC EST CORPVS MEVM, pro illorũ germana significatione & sensu genuino, hoc loco neutiquàm interpretari, tametsi alioquì mens & sententia illius à vero non discrepat. Cùm enim diceret Dñs, HOC EST CORPVS MEVM, nó ea voluit ratione accipi, quasi dixisset, Externa species sanctiss. Sacramenti, quod hîc vobis porrigo, est corporis mei sub ea contenti figura: quandoquidem ijs dictionibus, HOC EST, non visibilem demonstrauit panis speciem, sed veri corporis sui substantiam, in quam diuina virtute sua panem conuertit. Etenim pronomen HOC, positũ hîc loco subiecti, vnum quid substantiæ significat, quæ explicatur in prædicato verbi Corpus: quod nos in primo Scripturæ Testimonio fusiùs explicuimus. Atq; eam ob rem nemo ex alijs sanctis patribus eum in modum, sed diuerso potiùs, hæc Dñi verba interpretatus inuenitur. Theophylactus quidem in cap. 26. Matth. ea exponens, *Porrò, inquit, dicens,* Hoc *est corpus meum, ostendit quòd ipsum corpus Domini est panis qui sanctificatur in Altario, & nõ respondens figura. Nõ enim dixit,* Hoc *est figura: sed,* Hoc *est corpus meum.* Itemq; *Damascenus lib. 4. de Orthodoxa fide cap. 14. Non est, inquit, figura panis & uinum, corporis & sanguinis Christi. Absit enim hoc: sed est ipsum corpus* Domini *deificatum, ipso Domino dicente,* Hoc *est corpus meum: non figura corporis, sed corpus: & non figura sanguinis, sed sanguis &c.* vt intrà fusiùs ex horum aliorumq; disces testimonijs.

Pronomen HOC, in verbis Domini, psentis corporis Christi substantiam demõstrat, nõ autem panẽ, vel speciem externam.

Tertullianũ quid permouerit, vt eo pacto Domini verba interpretaretur.

Mos disputãtium.

Vt autem Tertullianus eo, quo diximus, pacto Domini verba hoc loco exponeret, ansam illi præbuit disputationis aduersùs Marcionẽ susceptæ certamen. vtì sanè rarum non est, eos qui in disputatione versantur, interdùm non adeò exactè propriam ac genuinam verborum significationẽ exprimere, sed plerunquè eum sequi illorum significatum, qui ipsis pro re nata magìs accommodus sit ad confutandum aduersarium.

Negabat hæreticus Marcion sceleratissimè, quod antè diximus, Christum verum corpus humanum assumpsisse. Huic tam immani blasphemię valẽter retũdendę ac subruẽdæ maximè tũ subseruiebat illa verborum Dñi, quem Tertullianus vsurpauit, expositio: tanq̃ dixisset Dñs: Hoc quod ego vobis porrigo, secũdùm externam speciẽ,

figura est presentis corporis mei. Neque enim alia ratione Marciōis abominandā assertionem efficaciùs refellere potuisset. Nam si Sacramentū à dn̄o traditū, secundùm externā speciē, dn̄ici corporis figura est, sequit̄ indè irrefutabiliter, dn̄m verū corp' humanū assumpsisse: qn̄doquidē sanctiss. sacramentū figura corporis eius esse non posset, nisi idē illud verū eius corpus extaret, cuius figura sit V. Sacramentū.

Quòd si Tertullianus hęc verba pro ipsorum germana significatione propriè esset interpretatus hunc in modū, Hoc quod præbeo vobis, est verum & ipsissimum corpus meum: potuisset Marcion pro sua falsa persuasione Tertulliani argumentum irridiculè eludere, dicendo: Equidem nō id tibi assentior, Christum verum corpus humanum habuisse. Quale igitur corpus habuit, tale dedit etiam discipulis suis. Verùm hoc cauillum impudēs, hac quam diximus, verborum Christi interpretatione Tertullianus anteuertit.

Nôrunt qui in Patribus probè exercitati sunt, distinguendum esse inter ea illorum verba quæ ἀγωνιστικῶς, & ea quæ δογματικῶς, id est, quę disputandi, & quę docendi ratione siue dixisse, siue scripsisse legunt̄. Vbi enim aduersùm Iudęos, Ethnicos & hęreticos digladiantur, plerunquè certaminis æstu eò feruntur, vt non semper ipsam verborū ἀκρίβειαν, & exquisitam significationem spectent, sed eam potiùs vsurpent, quæ magìs opportuna sit profligandis aduersarijs: modò id tn̄ obseruent, vti nè ea significatio, si sit probè intellecta, cum mēdacio vel errore cōiuncta videatur. At verò vbi Christianæ religionis dogmata tradūt, summo id agūt studio, nè quouis modo Scripturę verba alitèr, q̄ pro illorum propria significatione, adhibeāt & vsurpent. Id verò discriminis discere licebit ex Basilij Magni Epistola 64. ad pręcipuos in Neocęsarea, vbì eos repręhendit, qui D. Gregorij Neocæsarien̄ verba, quibus ille aduersùs Aelianum ethnicum in quadam disputatione ad sacrosanctæ Trinitatis mysteria declarāda vsus erat, calumniari, atq; ijsipsis teterrimam Sabellij hęresim confirmare nitebant̄. Hypostasis enim vocabulum non pro illius vero significatu, quo à Patribus catholicis pasśim accipit̄, nēpè pro subsistente Persona, sed ꝑ οὐσία, hoc est, Essētia vel Substātia cōtra gētilē vsurpārat. Nō, inquit, *dicit̄ uelut ex decreto, seu tanq̄ ꝺ præscribē tedoctrinā, sed ut decōtēdente, & à certamine occupato.* Et seqt̄: *Hellenē seu Ethnicū psuadēs, nō*

Discrimē inter ea Patrū verba quæ δογματικῶς, & ea quæ ἀγωνιστικῶς vsurpant.

Hæc Basilij ità habentur Latinè etiam in exemplari Germanico.

putabat exactam & absolutam diligentiam in uerbis deligendis adhibere, sed alicubì etiam concedere moribus eius qui inducitur, ut nè reluctetur ad principalissima. Hæc ille. Vt ergò Gregorius Neocæsarieñ dictionē Hypostasi in suscepto cōtra ethnicum certamine secùs vsus est, quàm quisquam patrum cæterorum, vbì religiōis dogmata tradunt, quippe qui vno omnes ore affirment in sacrosancta Trinitate nō nisi vnā οὐσίαν, id est, substātiam, & tres ὑποστάσεις, id est, personas esse: ità & Tertullianus hoc loco aduersùs Marcionem eiusmodi quandam verborum Christi interpretatiōem explicauit, qualem nullus vnquàm Patrum protulerit, Sacramentum sanctissimum figuram vocans: quanquàm, quod suprà diximus, non eo pacto figurā appellat, quales fuēre veteris Testamenti figuræ, id est, vmbræ duntaxat rerum futurarum: sed vt Sacramenta nouæ legis secundùm externam speciem figuræ & signa sunt præsentis veritatis sub illis in mysterio latentis & velatæ. Quō fit, vt meritò quoquè Mysteria dicantur, quādò sub externis conspicuis signis res diuina inuisibilis, sed præsens tamen verè & realiter continetur: sicut & Tertullianus ipse veram illam inuisibilem celsissimi Sacramenti rem & veritatem simul apertè indicat, dicens, Dominum acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illū fecisse: itemq;, Christum actu ipso declarâsse, quid olim in Ieremia panis significârit: & alibì, Christum reuelâsse, id est, velamen remouisse, panem corpus suum appellans: deniquè, sanguinem suum in vino consecrâsse, & calicem sanguinis noui Testamenti esse obsignationem.

Sacramēta nouæ legis figuræ sunt præsentis rei diuinæ sub ipsis contentæ ac velatæ: veteris autē legis sacramenta nō nisi rerū futurarum vmbræ sunt & figuræ.

Verùm enimuerò vt Tertulliani de V. Sacramento sana sententia nemini possit esse ambigua, equidem præter hoc præsens, & duo alia iam antè prolata illius testimonia, quorum priùs est ex libro de Résurrectione carnis, quo ille, vt dictum est, asserit carnem nostrā corpore & sanguine Christi vesci, vt & anima de Deo saginetur: & in hac opera, vt ille vocat, corpus & animam coniungi: posterius ex primò aduersùs Marcionem libro est, quo asseuerát Christum corpus suum pane repræsentâsse &c. prȩter hæc, inquam, eius viri testimonia, quędam illius adhuc alia ex locis alijs depromā, quȩ vsq; eò sint clara & illustria, vt nemo vllam eis possit caliginem offundere.

Libro de Oratione docet, vt ea Dominicæ orationis verba, Panē

nostrum

nostrum quotidianum da nobis hodiè, non de vsitato terrestri pane, sed spiritaliter potiùs de ipso Chro intelligere debeamus, *Christus enim*, inquit, *panis noster est, quia uita Christus, quandoquidem ipse dicit, Ego sum panis uitæ*: Simul innuens, hac precatiuncula petere nos debere, vt Christi Domini in V. Sacraměto participes efficiamur: *Corpus eius*, inquit, *in pane cēsetur: siquidē ipse Dominus ait*, HOC EST CORPVS MEVM. quibus hoc proculdubiò sibi vult, censere nos planeq; persuasum habere ex memoratis Dñi verbis, sub specie panis verū esse corpus Christi. Mox enim subiungit: *Itaq; petendo panē quotidianū, perpetuitatem postulamus in Christo, & indiuiduitatem à corpore eius.* quæ de sanctissimi Sacramenti efficacia eundem ferè in modum dicta sunt, vt ab Irenæo, sicutì loco suo videri licet.

Iohan. 6.

Eucharistiam sumēdo, perpetuitatē in Christo expetimus, & nè ab illius corpore separemur.

Deindè in fine libri huius, vbì de Christianarum stationū diebus agit, scribit his verbis: *Similiter de stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd Statio soluēda sit accepto corpore Domini.* (quod equidē intelligēdū puto, posteaq̃ Diaconus qoqulo discedēdi copiā fecit, dicēs: Ite, Missa est.) *Ergò deuotum Deo obsequiū Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? Nónne solennior erit Statio tua, si & ad arā Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruato, utrunq; saluum erit, & participatio sacrificij, & executio officij*, (Stationis videlicet, vt ego arbitror). Cùm enim olim fierent Stationes ad oratoria & sepulturas martyrum, verisimile est eos ante meridiem indè non recessisse, & fortassìs etiam ad vesperam vsque iciunos permansisse, atq; ea re dixisse Tertullianum, acceptū Christi corpus (quod alioquì vtplurimùm ad tertiam diei horam & conficiebatur, & distribuebatur) nihil obfuturum Stationi, quô minùs illud ad ad finem vsq; stationis & sumeretur, & reseruaretur: atque ità pariter & communioni, & stationi fieret satis: quanquàm locus hic obscurus est, quòd nos vetusti moris haud planè exactam notitiam habeamus.

Statiões apud veteres.

Ite, Missa est

Eucharistia Deo nos obligat: & corpus Christi, sacrificiū altaris, ex ara accipimus.

Eucharistiæ asseruatio.

Thelesphor. c. Nocte. de consec. Dist. 1.

Et hîc igitur videmus, vt Tertullianus suorū temporū Christianos adhortatus sit, nè statiōum diebus Eucharistię sumptionē intermitterent, quòd Eucharistia Deo nos obliget, & in ea accipiamus ab

ara corpus Domini,& sacrificij altaris participes reddamur &c. Quibus ille verbis satis superq; testatū efficit, in Eucharistia Christi corpus substantialiter adesse: præsertim quandò non sumpti duntaxat, sed etiam reseruati corporis Christi mentionem facit. Vt verò eiusmodi asseruatio illius ætate in vsu fuerit, posteà audiemus.

Luc. 15. Libro quoquè de pudicitia, quo illū de prodigo filio ex Luca tractat locum, ità habet: *Ille princeps huius æui præfecit eum* (filiū prodigum) *porcis, ut familiare id dæmonum pecus pasceret, ubi nec illi compos esset uitalis esca, simulq; alios uideret in opere diuino abundantes pane cælesti. Recordatur patris Dei, satisfacto redit* (nēpè per pœnitentiam) *uestem pristinam recipit, statum scilicet eum, quem Adam transgressus amiserat. Anulum quoquè accipit tunc primum, quo fidei pactionem interrogatus obsignat, atque ità exindè opimitate* Dominici *corporis uescitur,* Eucharistia scilicet. Hæc Tertullianus. En hìc quoquè audimus eum sanctissimum sacramentum vitalem escam, panem cælestem & opimitatem Dominici corporis appellare. Hæc enim omnia tribuit Eucharistię, cuius nos perceptione & participatione eundem testatur recuperare statum, quem ante Adami lapsum obtinuerimus.

Matt. 8. Mar. 5. Luc. 8.

Libro etiam 2. ad Vxorem, vbì eam accuratè hortatur, nè ipso defuncto alteri nubat, maximè gentili, huius eam potissimùm adfert rationem, nè corpus Christi, quòd tum ea nihilo seciùs libenter esset perceptura, ex mariti eius incredulitate contumeliam accipiat. *Non sciet,* inquit, *maritus, quid secretò ante omnem cibum gustes.* Et si sciuerit panem, non illum credet esse qui dicitur, id est, corpus Christi, & panem cælestē, qui ex Dei vocatione, vt Irenæus ait, Christi corpus effectus est, & à fidelibus Christi corpus & dicitur & censetur. Quod aūt dicit, *Quid secretò ante omnem cibum gustes,* id nimirùm pro illorum temporum Ecclesiastico more intelligendum est. Tum enim Episcopi & presbyteri celsissimum Sacramentum religiosis probatisq; Christianis interdùm in mundo quodam panno lineo vel munda arcula ex altari secum domum absportandum dare solebant: vt illo ijs præsertim tēporibus, quandò vel ob immināetes gentiliū sæuas persecutiones, vel alijs de causis nullum publicitùs in Ecclesia sacrificium fieret, neq; Christiani cœtus agerētur, domi suæ pro sua quisque

Ethnicis incredibile visum est, Christum nobis in V. Sacramēto præbere corpus suū: qui tamen figuræ facilè fidē cōmodassent.

quę deuotione ante omnem alium cibum communem frui possent. Qua de re illo quoquè libro, cui de Corona militis titulũ fecit, scribit hunc in modum: *Eucharistiæ sacramentum & in tempore uictûs, & omnibus mandatum à* Domino, *etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quàm præsidentium sumimus.* Quibus ille indicat, religiosos eorũ temporum Christicolas Eucharistiam accipere cõsueuisse, interdùm, idque vtplurimùm, modò adesset opportunitas, in Christianis cœtibus, interdùm quoquè intra domesticos parietes ante prandiũ, cùm non liceret publicos celebrare cœtus, quos ea tempestate ob immanissimas tyrannorum persecutiones etiam ante lucem nonnunquàm inire solebant.

Ex his ergò duobus iam recitatis locis perspicuè licèt animaduerti, gentiles credere non potuisse, Christianos in Eucharistia accipere id quod ea dicitur, hoc est, verum corpus Christi: itemq; Eucharistiã non nisi de præsidentium, id est, sacerdotum manibus sumptam esse, deniquè eam aliquandiù reseruari consueuisse.

Ad extremum lib. de Idololatria in quosdam Christiani nominis professores acerrimè inuehitur, qui sculpendi artę præditi, temporarij cuiusdam lucri & commercij causa Ethnicis idola effingebant. Vtitur autem oratione eiusmodi: *Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens, Christianum ab idolis in Ecclesiam uenire, de aduersaria officina in domum* Dei *uenire, attollere ad* Deum *patrem manus matres idolorum, his manibus adorare quæ foris aduersus* Deum *adorātur, eas manus admouere corpori* Domini, (Rursus hîc loquitur pro supradicta suorum temporum consuetudine) *quæ dæmonijs corpora conferunt.* Prosequitur indè eã querimoniam, quòd hoc crimine non solùm quidã è vulgo, sed etiam nonnulli Ecclesiarum prefecti sese obstrinxissent. *Adleguntur,* inquit, *in ordinem ecclesiasticum artifices idolorum. Prô scelus. Semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidiè corpus eius lacessunt. O manus præcidendæ. Viderint iam, an per similitudinem dictum sit, Si te manus tua scandalizat, amputa eam. Quæ magis amputandæ, quàm in quibus Domini corpus scandalizatur?* Hucusquè Tertullianus: Vbi ille Eucharistiam rursus Christi corpus vocat, neque

Qui illicita sectantur cõmercia; & nihilo minus Christi corpus accipiũt, nõ minori sa

obstringunt scelere, q Iudæi, qui illud crucifixerũt.

neque id aliud sanè, quàm quod Iudęi cruci affixerunt: atq; ea causa pro illius iudicio, eos qui indignè illud accipiant & lacessant, vt ipse loquitur, non minori dignos supplicio, atquè Iudæos, qui illud crucifixerunt. Quæ certè ad meram figuram nulla possunt ratione accommodari. Equidem mihi persuadeo, pijs quibusque lectoribus cuncta hæc Testimonia, quantùm ad Tertulliani certam de veritate corporis Christi in Sanctissimo Sacramento sententiam perdiscendam attinet, abundè sufficere. Itaq; ad Origenem nostra procedet oratio.

ORIGENIS ADAMANTII PRESBYTERI TESTIMONIA.

CAP. 40.

ORigenes, qui non ità longè à Tertulliano clarus extitit, diemq; suum obijt sub Valeriano & Galieno Imperatoribus, Anno Domini 261. consimilia tribuit testimonia verę corporis & sanguinis Christi pręsentię in venerabili Eucharistiæ Sacraméto. Homilia 7. in Numeros hęc eius verba legũtur:

Exod. 14.

Anteà in ænigmate (i. in figura) fuit baptismus in nube & in mari, nunc autem in specie regeneratio est in aqua & in Spiritusancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nũc autem in specie caro uerbi Dei est uerus cibus, sicut & ipse dicit: Quia caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Sic ergò iam nunc Moses apud nos positus, & huic Aethiopissæ coniũctus, uel ipse ad nos, uel Deus ad ipsum nõ loquit in ænigmate, sed in specie.

1. Cor. 10. Exo. 16. Iohan. 6.

In qua sententia allusit Origenes ad ea Apostoli verba, quæ sunt ad Hebræos 10. cap. nempè, legem habuisse vmbram futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerũ. Itaq; sacramenta veteris Testementi ceu vmbram confert cum sacramentis nouę legis, quę ipsam rei veritatem contineant: priscumq; illum Mosen cum eius Aethiopissa, qui omnia in ænigmate & figura locutus sit, cum nostro Mose, i. Christo & eius Aethiopissa, hoc est, catholica Ecclesia, qui non ænigma, sed rē ipsam exhibeat. Sub Mose, inquit, baptismus fuit, sed in ænigmate dũtaxat, rubro mari & nubis colũna baptismũ tantùm pfigurãtibus. Sub Christo autem in specie, id est, rei veritate est baptisma, cui certò psens adest Spiritussãctus, per quẽ nos in aqua re vera regeneramur.

Collatio Sacramentorũ priscæ legis, seu vmbrarũ, cũ sacramentis noui Testamenti, tãquàm res ipsas continentibus.

Sub

Sub Mose typicum manna fuit, sed Christus (ait) pollicetur Iohan. 6. daturum se nobis, vt etiam dat, in sacrosancta cœna sua corpus & sanguinem suum in verum cibum: nec porrò in ænigmate ad nos loquitur, sicuti Moses, sed in rei veritate: adeò vt illa eius verba, *Hoc est corpus meum*, non iam tropicè vel figuratè, vt Mosis verba, sed verè & substantialiter accipienda sint, videlicet adesse illic veram carnem & sanguinem eius, quandoquidem neque ille ad nos, neque Deus ad illum deinceps in ænigmate, sed in specie & ipsa rei veritate loquatur. Christus in sacrosancta cœna sua non loquitur nobis ænigmaticè, sed in ipsa rei veritate.

Quî verò potuisset Origenes hac de re loqui euidentiùs? vt qui hoc loco, sicut & alijs multis, verum Christi corpus appellat carnem verbi Dei, id est, carnem quam Christus sempiternum Dei verbum, in sua incarnatione assumpsit, & suam propriam fecit carnem, dicente Iohanne 1. cap. Verbum caro factum est. Vndè etiam Homilia 9. in Leuitici cap. 16. scribit hunc in modum: *Non hæreas in sanguine carnis, sed disce potiùs sanguinem uerbi, & audi ipsum tibi dicentem, quia hic sanguis meus est, qui pro uobis effundetur in remissionem peccatorum. Nouit qui mysterijs imbutus est*, (sacroq; tinctus baptismate) *& carnem & sanguinē uerbi Dei. Non ergò moremur in his, quæ & scientibus nota sunt, & ignorantibus* (id est, ijs qui nec mysterijs imbuti, nec vndis salutaribus expiati sunt) *patere non possunt.* Immò hac de causa more suo allegorico Homil. 35. in cap. 26. Matthæi, sanctissimum Sacramentū vocat verbum nutritorium animarum. Eius verba adscribimus: *Panis iste*, inquit, *quem Deus uerbum, corpus suum esse fatetur, uerbum est nutritorium animarū, uerbū de Deo uerbo procedens, & panis de pane cælesti, qui positus est super mensam, de qua scriptum est: Præparâsti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me.* Quib⁹ verbis nihil ille de veritate corporis detrahit, vti nec Christus vbi ait, *Verba q̄ ego locut⁹ sum vobis, Spiritus & vita sunt. Spiritus est qui viuificat, caro nō prodest quicquā*, scilicet, p se sola, & si eo modo percipiatur, quo putabant increduli Capernaitæ esse sumendam, vt est suprà in XIII. scripturæ testimonio declaratum, & posteà latiùs declarabitur. Caro & sanguis verbi Dei. Psal. 22. Iohan. 6.

Nec tamen à vero alienum est, Origenem interdùm Domini verbum, doctrinam & prædicationem, nuncupare spiritalem sanguinē, quem

Origenes eã comestionem & potationé, quæ fit p fidé in verbũ Dei, distinguit à pceptióe corporis & sanguinis Christi in V. Sacramento.

quem fide potemus ob animarum nostrarum vitam seruandã tuendamq;. At nihilo minùs distinguit ille eiusmodi sanguiné allegoricũ, qui fide duntaxat hauriatur, ab eo sanguine, quem credentes in sanctiss. Sacramento bibunt: qui quid sit, vt ipse ait, soli nôrunt mysterijs imbuti & initiati. Quæ illi causa fuit in suis Homilijs ab vlteriori huius, qui in Sacramento adest, sanguinis declaratione abstinendi, nè sublimia tanti Sacramenti mysteria incredulis innotescerent: cùm tamen etiam propalàm illo de potu, qui nobis in Dei verbo per fidem porrigitur, prolixè loquatur. Homilia XVI. in Numeros his vtitur verbis: *Bibere autem dicimur sanguinem Christi, non solùm Sacramentorum ritu, sed & cùm sermones eius recipimus.*

Deut. 8. Matth. 4.

Vbì perspicuũ est, expressis verbis secernere eũ potationé sanguinis Christi in V. Sacramento, quã soli initiati, id est, baptizati nouerunt, ab ea doctrinæ Christi potatione, q̃ per fidé tantùm fit pro spiritali quadã animę refocillatione: de qua primò quidem Moses, deindè verò etiam Dñs ipse sic locutus est: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod ꝓcedit de ore Dei. Sed agè prolixiora quædam, magisq; luculenta ex Origene testimonia proferamus.

Homilia XIII. in Exodũ, qua Christianos omnes magnoperè hortatur, nè verbum Dei, quod semèl animo receperint, rursus indè excidere patiantur, hac ille oratione vtitur: *Volo uos admonere religionis uestræ exemplis: nôstis qui diuinis mysterijs interesse consuêstis, quomodò cùm suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & ueneratione seruatis, nè ex eo parum quid décidat, nè consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim uos creditis, & rectè creditis, si quid indè per negligentiam décidat. Quòd si circa corpus eius cõseruandũ tãta utimini cautela, & meritò utimini, quõ putatis minoris esse piaculi uerbũ Dei neglexisse, quàm corpus eius?*

Ab Ecclesiæ exordio Christiani in Eucharistiæ honoré & reuerentiã ingẽti cura pcauebant, nè quid indè in terrã decideret: & si quis id neglexisset, eũ animaduersione dignam admisisse culpã sentiebãt.

Hac autem exhortatione post Origené etiam Augustinus vsus est Homilia XXV. & recitatur in c. Interrogo vos. 1. q. 1. Quæ quidé si ità vt par est, expendaẽ, potest esse documento, à primis iam indè Ecclesiæ incunabulis apud Christicolas omnes nõ leuem eam fuisse culpã, si cuiusquam incuria vel parũ aliquid celsissimi Sacramenti in terrã dilabi contigisset: eamq; culpã, vtpotè quę negligentes & incuriosos, Dominici corporis reos efficeret, pœna mulctatam fuisse, quam

sanè

ſanè Pius eius nominis primus Pontifex Romanus & martyr Chriſti conſtituit & expreſſit, vtì in ſequẽtibus Articulis docebimus. Vndè porrò conſequitur, Catholicam Chriſti Eccleſiam hoc ipſo teſtatum ſatìs effeciſſe, ſe ſanctiſſimum Sacramentum non alio, quàm Chriſti corporis loco ſemper habuiſſe. Quod nimirùm ſi Aduerſarij noſtri itidèm ſibi perſuaſum & indubitatum haberent, neutiquàm illi ſuum Sacramentum, quod extra ſumptionem nullo in precio vel honore habent, tam impiè tractarent, nec pedibus cõculcarent ſuis, nec tanq̃ rem nullius precij horrendum in modũ profunderent, q̃ tamen apud illos crebrò fiunt. Videmus prætereà hoc loco Origenẽ vt minimùm ter V. Sacramentũ Chriſti corp⁹, diuinaq; myſteria, quæ rem quandam diuinam in ſeipſis contineant & conſerant, appellare.

Aduerſariorũ impietas.

Ad hæc Homilia XIII. in Leuiticum, duodecim propoſitionis panes cum Euchariſtia confert, ità dicens: *In duodecim panibus duodecim tribuum Iſrael uidetur cõmemoratio ante Dominũ fieri, & præceptũ dari, ut ſinè ceſſatione iſti duodecim panes in conſpectu Domini ꝓponantur, ut & memoria duodecim tribuũ apud eum ſemper habeatur, quô ueluti exoratio quædam & ſupplicatio per hæc pro ſingulis fieri uideatur. Sed parua ſatis & tenuis eſt huiuſmodi interceſſio. Sed ſi referantur hæc ad myſterij magnitudinem, inuenies commemorationẽ iſtam habere ingentis propiciationis effectum: ſi redeas ad illũ panem, qui de cælo deſcendit, & dat huic mundo uitam: illũ panem propoſitionis, quem propoſuit Deus propiciationẽ per fidem in ſanguine eius: & ſi reſpicias ad illam cõmemorationem, de qua dicit Dominus:* Hoc facite in meam cõmemorationem, *inuenies quòd iſta eſt cõmemoratio ſola, quæ propicium faciat hominibus Deum. Si ergò intentiùs Eccleſiaſtica myſteria recorderis, in his quæ lex ſcribit, futuræ ueritatis inuenies imaginem præformatam*, &c.

Panes ꝓpoſitionis verum Chriſti corpus in Euchariſtia ſignificãrunt.
Iohan 6.
Rom. 3.
Cõmemoratoriũ altaris ſacrificiũ, Deum hominibus cõciliat.

En vt hoc loco panes propoſitionis Iudæorũ, Origenes vix paruę & tenuis figuræ loco habeat, ſi cum Euchariſtia componantur, cùm tamen illi ipſi panes non minùs fuerint ſpectabiles, ſi quidem Euchariſtia non niſi figura eſſet corporis Chriſti. At eam Origenes dicit homini Deum propicium efficere, quòd nemo rectè figuræ tribuerit. Immò verò diſtinguit ille Eccleſiaſtica (hoc eſt, noui Teſtamenti) myſteria ab illis prioris inſtrumenti myſterijs, haud ſecùs

atquè veritatem & lucem à figura & vmbra. Adhibet autem eò etiam Pauli institutionem, præcipientis vt vnusquisque sese probet, & sic de pane illo edat, &c. Additq; causam, quòd sint sancta sanctorum. Vides, inquit, *quomodò non dixit sancta tantummodò, sed sancta sanctorum, ut si diceret: Cibus iste sanctus, non est communis omnium, nec cuiuscunq; indigni, sed sanctorum est*, id est, probatorum, religiosorumq; ac Dei amantium Christianorum.

1. Corinth. 11
Eadem Homilia.
Eucharistiam Origenes vocat sancta sanctorum.

Item Homilia 2. in Iesum filium Naue, sic habet: *Cùm uideris gentes introire in fidem Ecclesiæ, extrui altaria, non cruore pecudum respergi, sed precioso Christi sanguine cōparari: cùm uideris sacerdotes & Leuitas non sanguinem hircorum & taurorum, sed uerbum* Dei (id est, Christum) *per Spiritussancti gratiā ministrantes, tunc dicito, quia Iesus post Mosen suscepit & obtinuit principatū, non ille Iesus filius* Naue, *sed* IESVS *filius* Dei. Vbi sanè rursus in aperto est, sanguinem veteris Testamenti non alio quàm figuræ loco eum habere, collatum sanguini Christi, ceu ipsi rei & veritati, quo nostrum altare comparetur siue præparetur: itemque ministrationem verbi Dei non solùm prædicationem, sed etiam corporis Christi in V. Sacramento administrationem suo illo quem antè diximus, dicendi more eum velle accipi.

Sanguis veteris Testamēti, typū gessit sanguinis Christi in Eucharistia.

Atque nè quis hac in parte de eius sententia ambigendi relinquatur locus, Homilia 5. in diuersos Euangelij locos, in ea Centurionis verba, quæ apud Matthæū 8. capite legūtur, *Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum*: ità scriptum reliquit: *Quandò sanctū cibū, illudq; incorruptū accipis epulū, quandò uitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem* Domini, *tunc* Dominus *sub tectum tuum ingreditur*, &c.

Eucharistia, panis vitæ.

Qua ille ratione apertiùs indicare potuisset, in Eucharistia verum nos Christi corpus, immò Dominum ipsum perfectè ac integrè ore simul & corde accipere? Vocat Eucharistiam panem vitæ, vti etiam in sanctiss. Missæ Canone de diuinis illis altaris donis, his verbis vtimur ad Dominum: *Per quem* (Christum) *hæc uiuificas*, &c. itemque, *Panem sanctum vitæ æternæ* &c. quæ quidem de figura dici non possunt, quemadmodùm superiùs in Tertulliani prima allegata sententia fusiùs explicatum est.

Deniquè, libro contra Celsum octauo scribit hunc in modum: *Quocircà Celsus, ut Dei ignarus, gratias dæmonibus reddat: nos uerò conditori rerum morem gerentes, pro eius collatis in nos beneficijs ubi & gratias diximus, oblatis panibus uescimur, qui utiquè ex oratione & precibus in sanctius quoddã corpus conflantur, quod sanè sanctiores hos reddit, qui mente integriore hoc ipso utantur.* Placet prætereà Celso, ut & primitiæ dæmonibus offerantur: nos uerò iubenti illi, Germinet terra herbam uirentem, afferentem semen iuxta genus suum & speciem suã, & lignum fructiferum faciens fructum, cuius semen in seipso secundùm genus suũ in terra, oblaturi primitias sumus. Vbi uerò has obtulerimus, huic & uota submittimus: pontificẽ nacti ut magnum, ità & cælum pertranseuntem, Iesum filium Dei, spei nostræ teneamus, quandiù superstites sumus, confeßionẽ, cùm sint erga nos, cum Deus, tùm eius filius, clementiores, qui utiquè Deus in Iesu nobis innotuit.* Eodem libro docens, vtì nos erga Deum, per quem & conditi sumus, & cuius prouidentia ducimur, gratos nos declarare debeamus opperiendo quæ ab illo sperãtur, ità ait: *Panis prætereà Eucharistiæ ille, bona gratia nuncupatus, argumento est nobis, quemadmodùm gratias Deo agamus.*

Oblatus panis efficitur corpus Christi, sanctificãs ipsum sumẽtes.

Gen. 1.

Hebr. 4.

Eucharistia, bona gratia.

Audimus hic Origenẽ V. Sacramẽtum nuncupare primitias, quas Deo offerimus, cuius iussu terra germinat herbam virentem, & fructum adfert: idq; nos facere, quòd Iesum nacti simus pontificem, cælos penetrantem. Itemq; eam oblationem esse corpus sacratissimum, quod ex oblatis panibus per orationẽ & preces conflетur & conficiatur: atq; illud ipsum corpus sanctiores efficere ipsum sumentes: deniquè nuncupari bonã gratiam, hauddubiò, vt D. Bernardus ait, ob excellentiam gratiæ in illo contentæ: siquidem in illo totius gratiæ fons porrigitur & sumitur.

Sermone in cœna Domini.

Verùm hic iam Origenis testimonijs finis esto, atq; à Tertulliano & eodem ipso Origene, ad sanctissimos Episcopos, Cyprianũ etiam martyrio illustrẽ, qui Tertullianum suum solitus est appellare magistrum, & Athanasium Alexandrinum, præclarissimũ catholicæ Ecclesiæ heroem, nos conferamus.

SANCTI MARTYRIS ET EPISCOPI CYPRIANI TESTIMONIA.

CAP. 41.

Diuus Cyprianus sub Valeriano claruit, & Christi causa sanguinem suum fudit, anno salutis 249: idemq; realem & verã Christi in V. Sacramento præsentiã præ patribus hactenùs allatis euidentiùs asserit. Et primò quidẽ hæc eius sententia est in Sermone de cœna Dñi: *Panis iste, quẽ Dominus discipulis porrigebat, nõ effigie, sed natura mutatus, omnipotẽtia uerbi factus est caro: & sicut in persona Christi humiliatus uidebatur, & latebat diuinitas, ità Sacramento uisibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.*

Omnipotentia Dei, panis in corpus Christi naturã mutatur.

Hiscè verbis clarissimè docet vir sanctus, Eucharistiæ V. Sacramẽtum, vtì & cætera Sacramenta, his duobus constare, nempè, externa specie quæ permaneat, & interna occultaq; re Sacramenti, quam species externa designet, id est, vera Christi carne, in quam panis non effigie, sed natura mutatus sit. Immò sicut ipse ait, non est hîc simplex quædam vel nuda caro, sed caro Christi cum diuinitate coniuncta, adeoq; certò nos credere debere Christi diuinitatem simul cum humanitate in hoc adesse V. Sacramento, vt sunt in ipsa Christi persona.

In V. Sacramẽto est Christus Deus & homo.

Aduersarij mirè hîc se torquent, vt aliquam possint cõminisci interpretatiunculam, qua tum hanc, tum eius generis alias sanctorum Patrum de panis in Christi corporis substantiam mutatione authoritates apud imperitos eleuent. Verùm quandò illi Cypriani hæc verba, *Non effigie, sed natura mutatus*, corrumpere ac deprauare non possunt, nouam illi mutationem commenti sunt, quam sacramentalem mutationem appellãt, cuius tamen nulla vsquàm apud Patres mentio fit. Eam verò illi eiusmodi esse volunt, qua panis cõmunis verbis cœnæ, & fide sumentis vel communicantis nõ nisi sacramentaliter mutetur, ità vt iam solis illis, qui eum accipiant, non communis, sed symbolicus panis sit, per quem in Dominici corporis, vt scilicet illud pro nobis datũ sit, memoriam redeant, sicque in fide illud pcipiant.

Sacramẽtalis mutatio, quã hæretici adferunt, cuiusmodi sit.

Atquì non parùm ego, Deo teste, admirari soleo homines istos sibi persuadere, se hoc alijsq; eiusdem farinæ planè absurdis somnijs suis toti orbi caliginem posse offundere. Nam quæ illa transmutatio est, vbì rei alicui duntaxat affingitur, quòd quippiã significet? Agnus quidem Christum designat, sed ea causa neq; in sua natura, neque in vlla naturæ suæ proprietate mutatus est. Hic verò Cyprianus, & alij qui sequuntur Patres, vna omnes voce asserunt, panem nõ effigie, sed

Nõ pptereà fit rei alicuius in seipsa mutatio, quòd p signo adhibetur.

natura

natura mutari in carnem Christi. Cui autem obscurum sit, (qui tamẽ vel tenui horum sit notione imbutus, hæcq; secum ipse expendat) Sacramentum hoc, sicut & cætera, duobus (vt suprà dictum est) constare, putà, specie externa, quæ propriè Sacramentum dicitur, id est, sacrum signum: itemq; re inuisibili ac latente, sub externa specie contenta, quæ est corpus Christi, & patribus dicitur res Sacramenti. Non potest autem mutatio illa, de qua Patres loquuntur, propriè referri ad externum Sacramentum, id est, externum sacrũ signum, vtì Aduersarij somniant: ea enim non esset vera mutatio: sed ad rem ipsam sub externo sacro signo contentam referri eam necessè est, vt hîc audimus Cyprianum dicentem, Panem nõ effigie, id est, secundùm externam speciem, sed natura mutari in carnẽ Christi. Sed de his posteà fortassìs vberiùs.

Sacramenta omnia duobus constat. Sacramentũ. Res Sacramenti.

Atq; vt Cypriani vera certaq; mens & sententia magìs elucescat, eodem Sermone non longè ante verba memorata, V. Sacramentum ceu ipsam rem & veritatẽ, tum Agno paschali seu paschati, tum etiam Melchisedech & Patrum cibis tanquàm vmbris opponit, ità scribens: *Cœna itaq; disposita, inter sacramentales epulas obuiàrunt sibi instituta antiqua & noua, & consumpto agno, quem antiqua traditio pponebat, inconsumptibilẽ cibũ Magister opponit discipulis: nec iam ad elaborata impensis & arte cõuiuia populi inuitantur, sed immortalitatis alimonia datur, à cõmunibus cibis differens, corporalis substantiæ retinens speciẽ, sed uirtutis diuinæ inuisibili efficientia probans adesse præsentiam. Significata olim à tẽpore Melchisedech prodeunt Sacramẽta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius, summus sacerdos panẽ profert & uinũ: Hoc est, inquit, corpus meum. Manducauerant & biberant de eodem pane secundùm formã uisibilem, sed ante uerba illa cibus ille cõmunis tantùm nutriendo corpori cõmodus erat, & uitæ corporalis subsidium ministrabat. Sed ex quo à Domino dictũ est,* HOC FACITE IN MEAM COMMEMORATIONEM, *Hæc est caro mea, Hic est sanguis meus, quotiescunquè his uerbis & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solenni sacratus, ad totius hominis uitam salutemq; proficit, simul medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.* Hæc ille.

Eucharistia, cibus inconsumptibilis. Alimonia immortalitatis. Virtus diuina in V. Sacramẽto est inuisibiliter. Vi consecrationis, panis in corpus, & vinũ in Christi sanguinem transfertur.

Differẽtia inter veteris Testamenti figuras, & corporis ac sanguinis Christi veritatem in Eucharistia.

Hîc sanè videre licet, ecquid intersit inter veteris instrumenti figuras, & veram substantiam corporis & sanguinis Christi in V. Sacramento, olim eiusmodi figuris præsignificatam. Illi cibi, vt Cyprianus ait, communes & consumptibiles fuêre, at hic cibus inconsumptibilis est. Illi arte & impensis fuêre elaborati, hîc autem immortalitatis alimonia datur, foris quidem corporalem panis & vini speciem retinens, sed virtutis diuinæ probãs adesse præsentiam, Christus hîc suis tradit discipulis, quod Melchisedech olim significauit. Ante cõsecrationem quidem panis cõmunis est, nutriendo tantùm corpori accommodus: sed facta consecratione, Corpus & sanguis est Christi, ad totius hominis vitam salutemq́; proficiens, corpusq́; & animam sanans & purgans, &c. Qua verò ratione poterunt hinc Aduersarij nudam figuram efficere? Ait quidem Cyprianus manducâsse patres de eodem pane: sed mox seipsum exponens, addit, secundùm formã visibilem, non autem secundùm rem interiorem, vt etiam plerique patres omnes docent, maiores nostros eadem nobiscum Sacramenta habuisse, sed significatione, non essentia.

Patres eadem nobiscum Sacramenta habuere significatione, non essentia.

Consentiũt hæc Tertulliani dictis.

Qui grauius aliquod peccatũ admisere, needũm congrua expiatũ pœnitentia, à communione arcendi sunt.

Aliud sanctissimi martyris huius testimonium nobis profert eius sermo de Dominica oratione, vbi sic habet: *Christus, noster, qui corpus eius contingimus, panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidiè postulamus, nè qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidiè ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non cõmunicantes, à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis uitæ, qui de cælo descendi: si quis ederit de hoc pane, uiuet in æternum. Panẽ autem, quẽ ego dedero, caro mea est, pro seculi uita. Quandò ergò dicit, in æternùm uiuere si quis ederit de eius pane, ut manifestum est eos uiuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiã iure cõmunicationis accipiunt: ità contrà timendũ est & orandum, nè dũ quis abstentus separatur à Christi corpore, pcùl remaneat à salute, &c.*

His verbis luculenter docemur, in Eucharistia veram Christi carnem, quam ille, vt promiserat Iohan. 6. pro mundi vita dedit, nos accipere, idq́; in certam & corporis & animæ salutem ac immortalitatem: nec quicquã saluti nostræ tam esse aduersum atq; perniciosum, quàm si crimine perpetrato occasionem demus Ecclesiæ, sua censura & sen-

& sentētia nos à corporis Christi communicatione abstinendi & arcendi.

Libet his aliam eamq; postremam sancti martyris sententiam ad veritatis cōfirmationē adducere. Epistola secunda primi libri, V. Sacramenti diuinā indicat virtutem & efficientiam, vndè nimirùm pręsens in illo corporis & sanguinis Christi veritas, perindè vt ex effectu causa, certò colligi & animaduerti potest. Agit illic de Christianis, qui ex infirmitate animi, metu tyrannicæ persecutionis, fidem abiurârant, sed ea causa veræ plenæq; agendæ pœnitentiæ operā dabant, iamq; omninò parati erant Christi causa perpeti &c. Eius verba audiamus: *At uero nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est: nec morientibus, sed uiuentibus cōmunicatio à nobis danda est, ut quos excitamus & exhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus: & cùm ad hoc fiat Eucharistia, ut poßit accipientibus esse tutela, quos tutos esse cōtra aduersariū uolumus, munimento Dominicæ saturitatis armemus. Nam quomodò docemus aut prouocamus eos in confeßione nominis Domini sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?* Audiamus hîc Cyprianum clarissima oratione diuinam illam referentem vim & efficaciam, quæ in hoc celsissimo Sacramento pręsens adest, nempe diuinum & præsentaneum munimentum, protectionem, tutelam & armaturam, qua Christiani adeò muniantur & cōfirmentur, vt corpus & vitam, Christi causa morti vltrò obijciant, quandò ipsum corpus Christi (in quo omnis plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter) edunt, & sanguinem eius bibunt, atque ità ipsum Christum Dominum accipiunt, in quo, vt Apostolus ait, possumus omnia.

Eucharistiæ diuina vis & efficientia.

Eucharistia conficitur in percipientiū tutelam.

Coloss. 2.

Philip. 4.

Aduersarij quidem de efficientia vel effectu sanctissimi Sacramēti huius crebrò multa sublimiter, copiosè, magnificè politeq; loquuntur, eum fermè in modum, vt videri possint præclarè de illo sentire: sed nobis illi illudunt, imponuntq; suis. Aiunt per symbola, id est, externa Sacramenti signa, verum Christi corpus & sanguinem nobis exhiberi, tradi & porrigi: atque per hanc symbolorū administrationem, certam in Deum fidutiam, promptamq; illi seruiendi voluntatem concipere nos debere. Verùm vbi hęc sua verba, quidq; ijs sibi

Q velint,

velint, latiùs exponunt, hæc illorum administratio & exhibitio nihil aliud esse deprehenditur, quàm vt corde duntaxat credamus, Christi carnem olim nostra causa in cruce laceratam, & eius sanguinem nostræ redemptionis ergô profusum esse, eamque carnem & sanguinem in Christo iam patris assidere dexteræ, & interpellare pro nobis: cumq; nos hæc studiosè commemorando ac meditando ruminamus, & nostris affigimus animis, indè porrò consequi, vt omnem nostrã in illo fiduciã collocemus, promptisq; animis illi nos offeramus seruituros accuratè omnibus diebus vitę nostrę. Atq; hęc est, vt illi volunt, vnica, vera, interna, pura & spiritalis perceptio Sacraměti.

Sed hîc oro secum quisq; id perpendat, cuiusmodi sit hæc doctrina & institutio. Docent illi quidem his verbis, vtì in Christum credere, & qua fidutia illi nos committere, quóve studio illi seruire debeamus: quæ tamen nihil aliud sunt, quàm articulos fidei nostræ & Dei præcepta in animo diligenter versare & expendere. Verùm quæ hîc mẽtio fit diuinæ illius, quæ in V. Sacramẽto est, efficientiæ, quandò quæ ipsi adferunt, ad solam actionem nostram pertinent? Negant enim in sanctiss. Sacramento corpus & sanguinem Christi substantialiter adesse: nec vllum tanto Sacramento tribuunt gratię effectum, quam Deus re vera ex illo nos consequi voluerit.

Quæ verò Cypriani institutio est? Huic videlicet planè contraria, nẽpè in V. Sacramento esse verũ corpus & sanguinem Christi, Dñmq; in eodẽ Sacramento efficacẽ nobis tutelã, munimentũ & armaturam cõtulisse, qua nos tecti, cõmuniti & confirmati, tum demùm ea oĩa vltrò efficere queamus, q̃ nobis fides & pręcepta Dei facienda ꝓponunt & docent, vtì etiã catholica Christi Ecclesia in sacrosancto Missę officio post cõmunionẽ obnixè precat̃ Deũ his verbis: Sit ablutio scelerũ, sit fortitudo fragiliũ, sit contra oĩa mundi pericula firmamentũ &c.

Possent nullo negocio longè plura ex Cypriano produci testimonia, quę pro nobis faciant, quæ tamen nos breuitatis gratia inpręsens omittimus, atque ad Athanasium accedimus.

SANCTI PONTIFICIS ET CONFESSORIS ATHANASII TESTIMONIA.

CAP. 42. Athanasius, qui obijt anno Domini 379. tempore Valentiniani & Valentis Imperatorum, floruitq; sub Constantino & filijs

eius,

eius, libro, quem scripsit de verbis illis Euangelij, Quicunque dixerit verbum aduersùs filium hominis &c. verba Domini Iohan. 6. Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus sunt & vita, hunc in modum edisserit: *Et hic siquidem utrunque de se prædicauit. carnem & spiritum, ac spiritum à carne distinxit, ut non tantùm quod uidebatur, sed hoc etiam quod in illo erat inuisibile credentes, discerēt quod ea quoquè quæ loquebatur, nō essent carnalia, sed spiritalia. Quot enim hominibus sufficisset corpus ad esum, ut hoc totius mundi fieret alimentum? Sed hac de causa meminit ascensùs in cælū filij hominis, ut corporalem cogitationē ab ijs auelleret: & posthàc discerent carnem, de qua fuerat locutus, cibū è supernis cælestem & spiritualē alimoniā ab ipso dari. Quæ enim dixi uobis, inquit, spiritus & uita sunt. Quod idē ualet, àcsi diceret: Quod quidem ostenditur oculis ac datur pro mūdo, (scilicet corpus meū uisibile) dabit alimonia, ut spiritaliter hæc in unoquoq; distribuat, fiatq; omnibus cōseruatoriū ad resurrectionē æternæ uitæ.*

Verba Domini, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, qui accipienda.

Christus illud ipsum quod in se visibile habuit & ostendit, in cibū cōtulit.

Horum proculdubiò hęc est sententia: In Christo duæ sunt diuersæ naturæ, putà caro & spiritus illi⁹ naturæ diuinæ. Illis igitur, qui nihil in Christo considerabant præter carnem externam, carnalibusq; implicati cogitationibus, ità secū perquirebant, Quî potest hæc caro, quæ vnius duntaxat meri hominis caro est, toti mūdo ad esum sufficere? Christus dixisse putandus est, Caro nō prodest quicquam: (scilicet caro puri hominis per se sola.) Sed vos nondùm aduertitis me abiturum in cælos: id est, non intelligitis me quoquè verū esse Deum, cuius caro propterea quòd Deo vnita est, non vulgaris est caro, sed planè diuina & spiritalis: ità vt dum ego de mea edenda carne verba facio, vos accipere debeatis me pro diuina virtute & potentia mea, diuinum ac spiritale corpus meum (quod nihilo minùs cum hoc mortali corpore meo natura vnum est) modo mihi noto vobis posse largiri: quod quidem ea causa etiam spiritum voco, quòd cum diuina natura mea inseparabiliter coniunctum sit, tametsi alioquì in naturam spiritûs nō transferatur. Quamobrem Athanasius dicit, vt discerent carnem, de qua fuerat Dominus locutus, cælestem & spiritalem ab illo alimoniam dari: sitque germanus verborum Domini sensus, quibus ait, *Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus sunt & vita*, hoc ipsum

Q 2 quod

Iam porrò ad alia aliorum sanctorum Patrum testimonia nos conferemus.

Non longè post Athanasium duo floruêre præcellentes Christi confessores, egregiiq; Ecclesiarum Dei ipsis creditarum pastores, putà, Eusebius Emisenus, & Hilarius Pictauorum Aquitaniæ Episcopi, sub Constantio Ariano Imperatore. Horum illustria ac indubitata testimonia eum in modum, vt sequitur, sese habent.

SANCTI EVSEBII EMISENI EPISCOPI TESTIMONIA.

EVsebius Emisenus Sermone de Corpore & Sanguine Domini, quæ est Homilia V. de Paschate, penè nihil agit aliud, quàm vt hanc indubitatã confirmet & asserat veritatem. De ipso V. Sacramẽto inter alia sic dicit: *Quia corpus assumptum ablaturus erat Dominus ab oculis, & illaturus sideribus, necessarium erat ut nobis hac die Sacramẽtum corporis & sanguinis sui consecraret, ut coleretur iugiter per mysteriũ, quod semèl offerebatur in precium: ut quia quotidiana & indefessa currebat pro hominũ salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio: & perennis illa uictima uiueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Verè unica & pfecta hostia, fide æstimanda, nõ specie: nec exterioris censenda uisu hominis, sed interioris affectu. Vndè meritò cælestis confirmat authoritas, Quia caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Recedat ergò omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui author est muneris, ipse etiam testis est ueritatis. Nam inuisibilis sacerdos uisibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui uerbo suo secreta potestate conuertit, ità dicens: Accipite & comedite, hoc est enim corpus meũ: & sanctificatione repetita, Accipite & bibite, hic est sanguis meus. Ergò sicut ad nutum præcipientis Domini, repentè ex nihilo substiterunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, uasta terrarum: ità parem potentiam in spiritualibus Sacramentis uerbi præbet uirtus, & ei seruit effectus, &c.* CAP. 43.

Deindè eodem sermone testatur manna, oblationem Melchisedechicã & Iudæ benedictionem, Gene. 49. huius sanctiss. Sacramenti figuras fuisse, & hìc haberi re ipsa & substantialiter, quod illis sit significatum. Claudit autem eam Homiliam his verbis: *Nec dubi-*

tet quispiã creaturas nutu potentiæ, præsentia Maiestatis in Dominici corporis transire posse naturam, cùm ipsum hominem uideat artificio cælestis misericordiæ Christi corpus effectum. Sicut autem quicunq; ad fidem Christi ueniens, ante uerba Baptismi, adhuc in uinculo est ueteris debiti: ijs uerò commemoratis, mox exuitur omni fæce peccati: ità quandò benedicendæ uerbis cælestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequàm inuocatione summi nominis cõsecrentur, substantia illic est panis & uini: post uerba autem Christi, Corpus & sanguis est Christi. Quid mirum autem est, si ea quæ uerbo creauit, possit creata conuertere? Immò iam minoris esse uidetur miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in Gen. 1. & 2. *melius ualeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit uisibilia & inuisibilia uoluntatis imperio suscitare: cui facile fuit hominem de limi materia figuratum, imaginẽ etiam suæ diuinitatis induere: cui promptum est eum rursus reuocare de inferis, restituere de perditione, reparare de puluere, de terra in cælum leuare, de homine angelum facere, corpus humanum conforme corpori claritatis suæ reddere, & figmentum* Philip. 3. *suum in regni sui consortio sublimare, ut qui corpus nostræ fragilitatis assumpserat, nos in corpus suæ immortalitatis assumat.* Hæc Emisenus.

Transsubstantiatio. Quæ illius testimonia tametsi transsubstantiationem, id est, veram ac realem panis & vini in corporis & sanguinis Christi substantiam conuersionem, vtì ea hactenùs in Christi Ecclesia tradita est, hodieque traditur, quanta maximè fieri possit euidentia doceant, idq; ea ratione, perindè ac si vir ille pijssimus tot antè seculis immani huic nostrorum temporũ hæresi summa fide anteuertere voluerit: at nihilo seciùs homines partis aduersæ suo more etiam in hac Homilia studio quodam virulento explorant, num vel vnam possint voculam vspiàm excerpere, cuius adminiculo totam hanc tam illustrem Emiseni sententiam deprauare queant & conuellere. Tandèm, vbi Obiectio Aduersariorum. nihil reperire possunt aliud, illud ad se rapiunt, (licèt id eorum errorem potiùs modis omnibus profliget & subruat) quòd Emisenus inter Baptismi & Eucharistiæ veneranda Sacramenta hanc velit esse similitudinem, quòd quemadmodùm in Baptismo, cùm antè essemus mortis filij, per verbum, fidem & virtutem huius Sacramenti in

Christi

Christi membra transiuimus: ità etiam in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, verbo creaturas terrenas in corporis & sanguinis Christi substantiam conuerti. Indè porrò argutantur hunc in modum: In Baptismo autem non secundùm substantiam, sed solam qualitatem mutamur: id est, humana natura eadem quæ priùs in nobis permanet, neque secundùm naturam conuertimur in Spiritumsanctum, sed per ipsum Spiritumsanctum duntaxat in animo transfiguramur, & Christo conformes efficimur. Hinc igitur consequi volunt, quandoquidem duo hæc Sacramenta transmutationis causa hoc loco inter se comparentur, non eam esse Emiseni sententiam, deincèps panem & vinum in Sacramento non permanere, tanquàm ea in corpus & sanguinẽ Christi transiérint, cùm eiusmodi transsubstantiatio minimè fiat in Baptismo.

At nolunt isti animaduertere, Emisenũ quidem hoc loco duo hæc Sacramenta aliqua ex parte inter se conferre, at nihilo minùs etiam quoddam inter ea discrimen adferre. Cóparat ea in hoc, quòd vtì in Baptismo, præsenti Dei virtute & potentia nõ manifestè, sed occultè, & tamen verè mutamur & alteramur: ità quoquè panis & vinum præsenti diuinorum verborum potentia non eo qui possit compræhendi modo, sed incópræhensibiliter, re tamen vera transmutetur. Hoc autem inter vtrunq; dicit interesse, quòd in Baptismo per verã præsentemq; virtutẽ & gratiam Spiritussancti alteratio nõ nisi in baptizati animo intùs fiat, qua nos modo supernaturali, vltraq; captum humanæ rationis alitèr afficimur, quàm eram' priùs, atq; ex carnalib' spiritales, & ex mẽbris diaboli mẽbra Christi efficimur: quod olim in primis Ecclesiæ nascẽtis initijs Christiani salutari expiati lauacro, in seipsis re vera & sensibiliter experiebant: quæ sanè mutatio sola alteratiõe qualitatis peragitur, nè efficiamur verè & natura Dei. In hoc autem Eucharistiæ Sacramento Emisenus asserit mutationem nõ secundùm qualitatem fieri: (nanq; alioquì corpus Christi non nisi qualitas quædam panis & vini erit, quod ipse quoquè auditus perhorrescit) sed panem & vinum in Christi corpus & sanguinem conuerti.

Obiectionis dilutio.

Baptismus & Eucharistia in quo cóueniant, itemq; discrepent.

Vide Cyprianũ lib. 1. Epistol. 2. ad Donatum.

In summa, Verba illa diuina institutionis vtriusque Sacramenti hanc nobis differentiã luce meridiana clariùs indicant. De Baptismo quidem nouimus dixisse Dñm: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij,* Matth. 28.

& Spi-

Tit. 3.

& Spiritussancti, non dicit, Baptismus est Deus Pater, & Filius, & Spiritussanctus. Paulus quoquè Apostolus, *Per lauacrum*, inquit, *regenerationis Spiritussancti, quem effudit in nos abundè*: non ait, Nos efficimur, aut sumus ipsi Spiritussanct⁹. Hic autem disertis verbis loquitur Dominus, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, cuiusmodi ille de Baptismi aqua nusquàm protulit. Quandò igitur Sacramenta hæc diuersam habent institutionis formam, debent etiam in conuersionis vel transmutationis doctrina esse discreta. Quamobrem Theologi scholastici rectè dicunt, Christum hoc Sacramentum Eucharistię sic instituisse, vt cùm diceret, *Hoc est corpus meũ*, eiusmodi verborũ forma doceret, ipsum cõsecratiõe materiæ cõfici. Alia verò dissimili forma, qua doceret ea in vsu demùm & applicatione materię cõsistere & cõsummari, cùm de Baptismo diceret, Baptizantes eos in nomine patris &c. & de Sacramento pœnitentiæ, Quorum remiseritis peccata &c.

Baptismus et Eucharistia diuersam habent institutionis suæ formam.

Matth. vlt. Iohan. 20.

Quòd enim Emisenus transsubstantiationem, vt eam docet catholica Christi Ecclesia, firma fide complexus sit, verba eius apertissimè multisq; modis testantur: & primò quidem, vbi ait: *ut coleretur iugiter per mysteriũ, quod semel offerebatur in preciũ*: quod certè figuræ non congruit.

Christus in cruce oblatus, in Eucharistia præsens coli debet.

Deindè cùm dicit: *Vt semper præsens esset in gratia uerè unica & perfecta hostia, fide æstimanda, non specie.* In gratia, inquit, id est, non visibiliter, sed in mysterio: quô fit, vt eam illius præsentiam nos non externa specie, sed fide censere debeamus.

In gratia.

Ad hæc, dum subiungit: *Recedat ergò omne infidelitatis ambiguũ, quandoquidem qui author est muneris, ipse etiam testis est ueritatis.* Quibus verbis ille maximam ferè partem vanissimæ ac blasphemæ argutationis Aduersariorum nostrorum conuellit & destruit, eam præsertim, quam ex Philosophia nobis opponunt, dum aiunt, Qua tandèm ratione id potest fieri? Respondit enim illis: *Qui author est muneris, ipse etiam testis est ueritatis.*

Veritas & omnipotẽtia Christi efficta Aduersariorũ è Philosophia petita argumenta conuellit.

Quid prætereà dici poterat luculentiùs, quàm quòd ait, *Visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis Christi conuerti?* quod quidem pro maiori confirmatione ab illo repetitur his verbis: *In Christi substantiam terrena conuertuntur.*

Vide suprà Tertulliani testimonia.

Huc

Huc faciunt ea quoquè illius verba: *Cùm reuerendum ad altare cibis* * *cælestibus satiandus accedes*: quæ ille proculdubiò vult intelligi de vera Christi carne, pane vtiquè cælesti, in quo diuinitas inest substantialiter: quæ sola nos satiare potest esca, nō autem figura tantùm. * spiritalibus Iohan. 6.

Deniquè iubet nos sacrum Dei corpus nostrum & sanguinem fide respicere, simulq; diuinæ huius efficientiæ & operationis tum magnitudinem, tum profunditatem eum in modum explicat, vt meritò non minori hanc nobis admirationi esse debere intelligamus, quàm ipsam cæli terræq; creationem. Quod quidē non potest figuræ competere, quam nemo sanè admiratur & suspicit, cùm possit vnusquilibet etiam vulgaris homo, absque vlla admiratione aliquam suî figuram vel monimentum relinquere.

Verumenimuerò nè posthàc Aduersarij frustrà conentur Emisenum ad suas partes commentitijs quibusdam interpretatiunculis adiungere, iam recens Parisijs prælo excusæ prodiērunt sanctissimi viri Homiliæ vel exegeses in Euangelia, quæ per annum Dominicis diebus populo edisseruntur, in quib9 mens illius & sententia ea euidentia exprimitur, illam vt obscurare impossibile sit. Homilia de passione Domini, vtì ea ex Matthæo Palmarum die recitatur, sic habet: *Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis, &* ait: *Accipite & comedite.* Hoc *est corpus meum. Exponit Dominus hoc in loco quid significaret, cùm alibi diceret*: Ni*si manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Eccè sacerdos in æternum, secundum ordinem* Melch*isedech, panē & uinum uirtute ineffabili in sui corporis & sanguinis substantiam cōuertit. Sicut enim tūc & uiuebat, & loquebatur, & tamen à discipulis comedebatur & bibebatur: ità modò integer & incorruptus manet, & à fidelibus suis in panis & uini Sacramento quotidiè bibitur & manducatur.* Ni*si enim panis & uinū in eius carnem & sanguinem uerterentur, nunquàm ipse corporaliter manducaretur & biberetur.* Mutantur *enim illa in ista, comeduntur & bibuntur ista in illis: quod qualiter fiat, ipse solus nouit, qui omnia potest, & omnia nouit.* Dixit *enim tunc p se, dicit & modò per suos ministros:* Matth. 26. Iohan. 6.

R Hoc

Hoc est corpus meum. Et tanta est eius uerbi uirtus & efficacia, ut statim fiat quod dicitur. Similiter autẽ dum dicit, Hic est sanguis meus, mox in eius sanguinẽ uinũ conuertitur. Et accipiens calicẽ, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui ꝑ multis effundetur in remissionẽ peccatorum. Hic, inquit, est sanguis meus, qui fundẽdus est: nõ alius iste, & alius ille, sed unus idemq; & iste & ille. Cras igitur fundetur ex meo latere, quem uos modò bibitis & uidetis in calice. Alitèr enim Testamentum nouum confirmari non potest. Et hoc est quod Apostolus ait: Vbi enim Testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris. Testamentũ enim in mortuis confirmatũ est. Alioqui nõdùm ualet, dum uiuit qui testatus est. Vndè nec primũ quidẽ sinè sanguine dedicatũ est. Sanguine igitur uetus Testamentũ, sanguine dedicatur & nouũ: sed illud quidẽ sanguine hircorũ, hoc autẽ sanguine Christi. Hucusquè Emisenus.

Vide supra 3. & 16. scripturæ testimonia.

Hebr. 9.

Mox in ea Domini verba, Dico autem vobis, non bibam amodò de hoc genimine vitis, vsque in diem illum, cùm illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei, inter alia, hæc subiungit: *Lucas enim duos calices ponit, duo significans Testamẽta. Et in primo quidẽ calice dicitur, Non bibã amodò de hoc genimine uitis, ut intelligamus uetus Testamentũ iuxta literã esse cõpletũ. Vndè & mox subditur: Donec bibã uobiscũ illud nouũ in regno Dei.* In his quoquè eius viri sententijs nõ semèl inuenimus Christũ sua ineffabili potentia panẽ & vinũ in sui corporis & sanguinis transferre substantiã, atq; eam ob rem Christũ nos in V. Sacramẽto corporaliter, id est, re vera & substantialiter, nõ tamẽ modo quodem carnali edere: itemq; nos nõ aliũ, sed eundẽ omninò sanguinem, quod ad verã substantiã ptinet, qui in cruce fusus sit, bibere.

Christi verã carnẽ edimus in V. Sacramẽto, sed nõ carnaliter.

Quòd verò dicit: *Mutantur illa*, id est, panis & vinum, *in ista*, id est, in corpus & sanguinẽ Christi: *& comeduntur & bibuntur ista in illis*, de externis panis viniq; speciebꝰ accipiendũ est, quas certũ est etiã post diuinã substantiæ mutationẽ nihil immutari, sub quibꝰ verũ Christi corpus & sanguis sumit. Vbi enim panis & vinũ in corpus Christi & sanguinem conuersa sunt, iam deincèps nõ nisi corporis & sanguinis Christi substãtia adest in V. Sacramẽto, etiãsi priora accidẽtia, id est, externæ species cũ ꝓcedentibꝰ panis ac vini accidentibus ꝑmaneant.

Deni-

Denique, quod ex D. Luca de duob' calicib' pfert, id verò facit ad declarationẽ XV. testimonij, è scripturis diuinis superiùs allati. Atq; hîc quidẽ Eusebij hui' testimonijs libet finẽ inpræsentiarũ imponere, atq; ad sanctissimum Christi confessorẽ Hilarium me conferre. Is verò, vt iam antè dictũ est, sub Constantio Cæsare Magni Constantini filio, ac deindè sub Valentiniano Imperatore floruit.

SANCTI HILARII EPISCOPI TESTIMONIA.

Hilarius lib. VIII. de Trinitate, vbi aduersùs horrendam Arianorum hæresin calamũ stringit, negantium sceleratissimè vnigenitum Dei filium eiusdẽ cum patre naturæ esse & substantiæ, suisq; glossis planè cõmentitijs omnes scripturæ diuinę sententias, vtriusq; personæ vnam eandemq; naturã & substantiam apertissimè asserentes, deprauantium: eam præsertim Christi sententiam, qua ait, *Ego & pater vnum sumus*, quam illi accipi volebant, non de naturę, sed voluntatis vnitate, quod etiam alijs scripturæ locis confirmare nitebantur, maximè illis Domini Iesu verbis Iohan. 17. *Non pro eis rogo tantùm, sed & pro eis qui credituri sunt per uerbũ eorũ in me, ut omnes unum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint.* Quibus verbis illi dicebant hoc orâsse Christum, vt sicut in ipso pater, & ipse est in patre, ità nos in patre & filio vnum simus. Certum est autem, vt illi porrò aiebant, nos qui Christiani sumus, in Deum minimè refundi, id est, non effici Deũ, neq; etiam nos inuicèm in vnum atq; indiscretum aceruum coalescere atq; conflari, sed cuilibet suam manere personam ab alijs separatam, vndè inferre volebant memoratam Domini (Iohan. 17.) sententiam nõ de naturæ, sed voluntatis duntaxat vnitate intelligi oportere, vtì & de illis, quos inter magna est animorũ & voluntatis consensio, dicere solemus, illos planè vnum esse. Denique ità ex his argutabantur: Christus orat vt nos vnum simus, sicut pater in ipso, & ipse in patre est. At verò, aiunt, nos cũ patre & filio natura vnũ nõ sumus: itaq; indè consequens fit, ꝙ Christus dicit, *Ego & pater vnũ sumus*, id nõ de naturę, sed voluntatis vnitate esse accipiendum.

CAP. 44.

Abominabilis Arianorũ hæresis.

Iohan. 10.

Arianorum versuta & falsa cauillatio.

Arianæ cauillationis confutatio.

Hanc autem planè satanicam cauillationem vir sanctus validissimè retundit, ea ipsa præcipuè Domini Saluatoris Iohan. 17. sententia, quam Ariani pro se allegabant, eiusque confutationis hęc ferè

summa eſt, quemadmodùm Chriſtus in nobis ſit, id non pro noſtra humana ratione & captu, neque pro noſtris quibuſdam exoticis, inſulſis & incócinnis interpretatiunculis, ſed vt Dominus ipſe nos docuerit, intelligere nos debere: Porrò Dominum ſuam nobis explicuiſſe mẽtem Iohan. 6. vbì ait: *Caro mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.* Hæc ſententia, ait vir ſanctus, perſpicuè teſtatur alium illum locũ, qui eſt Iohan. 17. putà, nos in Patre & Filio vnum effici, non de ſola voluntatis, ſed naturali vnitate accipi oportere. Cùm enim Chriſtus verám carnem & ſanguinem ſuum nobis in cibum cõferat, atque per hæc ſe nobis corporaliter vniat, ſitq; in nobis ſubſtantialiter, eadem autem caro illius & ſanguis cum diuinitate in perſonæ vnitate coniuncta ſit, ipſeq; ſecundùm diuinitatem ſit in patre, nos vtiquè per illum, id eſt, cómunicationem carnis & ſanguinis eius cum ipſo & patre vnum efficimur, non voluntatis duntaxat conſenſione, ſed etiam re vera & ſubſtantialiter, quandoquidem in ſanctiſſimo Sacramento veri corporis & ſanguinis eius, in quo diuinitas manet ſubſtantialiter, natura nobis communicatur.

Nos per Chriſtũ cum patre etiam naturaliter vnum efficimur.

Ipſa iam agè ſanctiſſimi Patris verba audiamus, acuta illa quidem & captu difficilia, vt ſunt eius ſcripta pleraq; omnia, ſed ad adſtruendam veram ac realem Chriſti in Euchariſtia ſacroſancta præſentiam efficaciſſima, plurimumq; habentia ponderis, & haud vulgari attentione digna. Sunt autem iſtiuſmodi: *Eos nunc qui inter Patrẽ & Filium uoluntatis ingerunt unitatem, interrogo utrùmne per naturæ ueritatẽ hodiè Chriſtus in nobis ſit, an per concordiam uoluntatis? Si enim uerè uerbum caro factum eſt, & nos uerè uerbum carnem cibo Dominico ſumimus, quomodò non naturaliter manere in nobis exiſtimandus eſt, qui & naturã carnis noſtræ iam inſeparabilem ſibi homo natus aſſumpſit, & naturam carnis ſuæ ad naturam æternitatis ſub Sacramento nobis cõmunicandæ carnis admiſcuit? Ità enim omnes unũ ſumus: quia in Chriſto pater eſt, & Chriſtus in nobis eſt. Quiſquis ergò naturaliter patrem in Chriſto negabit, neget priùs non naturaliter uel ſe in Chriſto, uel Chriſtum ſibi ineſſe: quia in Chriſto pater, & Chriſtus in nobis, unum in his eſſe nos faciunt. Si uerè*

Verbũ carnẽ factũ, in V. Sacramẽto verè ſumimus ad immortalitatẽ, atque ità cum filio, qui nos ſuo paſcit corpore, naturaliter vnum efficimur, ac deindè p filiũ, cuius corpus cũ diuinitate p quã ipſe in patre eſt, cõiunctũ eſt, etiam cũ patre vnũ efficimur.

igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & uerè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosq; uere sub mysterio carnem corporis sui sumimus, & per hoc unum erimus, quia Pater in eo est, & ille in nobis, quomodò uoluntatis unitas asseritur, cùm naturalis per Sacramentũ ꝓprietas, ꝑfectæ Sacramentũ sit unitatis? Nõ est humano aut seculi sensu in Dei rebus loquendũ, neq; per uiolentã atq; impudentem prædicationẽ, cælestium dictorum sanitati, alienæ atq; impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt, legamus: & quæ legerimus, intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim Christi in nobis ueritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus. Ipse enim ait: Caro mea uerè est esca, & sanguis meus uerè est potus. Qui edit carnem meã & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De ueritate carnis & sanguinis non relictus est ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione & fide nostra, uerè caro est & uerè sanguis est. Et hæc accepta atque hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Anne hoc ueritas non est? Contingat planè his uerum non esse, qui Christum Iesum uerum esse Deum negant. Est ergò ipse in nobis per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc quod nos sumus, in Deo est. Quòd autem in eo per Sacramentum communicatæ carnis & sanguinis simus, ipse testatur, dicens: Et hic mundus iam me non uidet: uos autem me uidebitis, quoniam ego uiuo, & uos uiuetis: quoniam ego in patre meo, & uos in me, & ego in uobis.

Perceptio Christi in V. Sacramento, certum argumentũ & pignus est pfectæ vnitatis nostræ cum Deo.

His Hilarius nõ modò Arianos, sed etiã Sacramẽtarios, qui ꝑ humana ratione sua, altissima Christi mysteria contra illorũ genuinum sensum depravãt, funditùs subruit.

Iohan. 6.

Nos in Christo ꝑ carnem eius sumus, quã à nobis, id est, ex humana natura assumpsit: & ipse in nobis est ꝑ eandem carnẽ suã, ꝑstitã nobis in cibum in V. Sacramento.

Si uoluntatis tantùm unitatẽ intelligi uellet, cur gradum quendam atq; ordinẽ consummandæ unitatis exposuit, nisi ut cùm ille in patre per naturã diuinitatis esset, nos contrà in eo per corporalem eius natiuitatẽ, & ille rursum in nobis per Sacramentorum inesse mysterium crederetur, àcsi perfecta per mediatorem unitas doceretur, cùm nobis in se manentibus, ipse maneret in patre, & in patre manens, ipse maneret in nobis, & ità ad unitatem patris proficeremus, cùm qui in eo naturaliter secundùm natiuitatẽ inest, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipso in nobis naturaliter permanente.

Nõ se patiũtur Christi verba de sola erga Deũ ꝑpensa voluntate nostra accipi, sed naturalẽ reposcẽt vnitatem.

Quòd autem in nobis naturalis hæc unitas sit, ipse ità testatus est:

Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Non enim quis in eo erit, nisi in quo ipse fuerit, eius tantùm in se assumptam habens carnem, qui suam assumpserit.

Quandoquidē p Christi carnem viuimus, quam in V. Sacramēto ad immortalitatē verè accepimus, sequitur indè contra Arianos, lōgè amplius Christū viuere p patrem substantialiter, id est, natura ipsum esse vitam ex patre natam.

Perfectæ autem huius unitatis Sacramentum superiùs iam docuerat, dicens: Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo per patrem: & qui manducat meam carnem, & ipse uiuet per me. Viuit ergò per patrem, & quomodò per patrem uiuit, eodem modo nos per carnem eius uiuemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formam præsumitur, ut id de quo agitur, secundùm propositum exemplum assequamur. Hæc uerò uitæ nostræ causa est, quòd in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, uicturis nobis per eum ea conditione, qua uiuit ille per patrem. Si ergò nos naturaliter secundùm carnem per eum uiuimus, id est, naturam carnis suæ adepti, quomodò non naturaliter secundùm spiritum in se patrē habeat, cùm uiuat ipse per patrem? Per patrem autem uiuit, dum natiuitas non alienam ei intulit diuersamq; naturā, dum quod est, & ab eo est, nec tamen ab eo per aliquam incidentem naturæ dissimilitudinē separatur, dum in se habet patrem per natiuitatem in uirtute naturæ.

Prædicatio Christiana in hoc consistit, quòd Dei filij honor nobis datus est, hoc est, quòd nos in illo p humanā naturā nostrā, quam assumpsit, & ille in nobis, communicatione corporis & sanguinis sui in Eucharistia substātialiter sit: vndè pfecta verorū Christianorū erga Deum vnitas consequitur.

Hæc autem idcircò à nobis commemorata sunt, quia uoluntatis tantùm inter patrē & filium unitatē hæretici mentientes, unitatis nostræ ad Deum utebantur exemplo, tanquàm nobis ad filium & per filiū ad patrē obsequio tantùm ac uoluntate religionis unitis, nulla per Sacramentū carnis & sanguinis naturalis cōmunionis ꝓprietas indulgeretur, cùm & p honorē nobis datū Dei filij, & p manentē in nobis carnaliter filiū, & in eo nobis corporaliter & inseparabiliter unitis, mysteriū ueræ ac naturalis unitatis sit prædicandum. Hucusq; Hilarij sese extendit oratio, in qua Lector amice cōplures habes planè Christianas sententias & ratiocinationes, quibus vir sanctus in impijssimæ hæreseos Arianæ confutationem & profligationē dexterrimè vsus est, quæ nobis certo possunt esse documento, eius ætate in Catholica Christi Ecclesia nihil ęquè omnibus persuasum fuisse, quàm verum Christi corpus & sanguinem in sanctissimo altaris Sacramento substantialiter coràm haberi.

Primò quidem dicit ille, nos verbum carnem factum, in dominico

cibo

cibo verè ſumere, atq; per hoc Dominum manere in nobis, non ſolùm per ipſius & noſtræ voluntatis concordiam & vnitaté, ſed etiam ſubſtantialiter & naturaliter, quòd naturam ſuæ carnis ad naturam æternitatis, id eſt, qua corpus & anima noſtra aſſeratur immortalitati, ſub Sacraméto nobis admiſcuerit. Eum autem qui id negare velit, non habere in ſe manentem Dominum Ieſum, atque ità nec eſſe eum in Chriſto, neque per Chriſtū in patre, conuenienter illis verbis Domini Ieſu, vt omnes in nobis vnum ſint, quod non niſi vera corporis & ſanguinis Chriſti communicatione obtineatur.

Chriſtus per carnis ſuæ admixtioné in nobis eſt.

Iohan. 17.

Deindè ait, in Dei rebus nó humano aut ſeculi ſenſu loquendum, ſed earum ſententiam & mentem ex ipſius Chriſti inſtitutione diſcendam, qui etiam hoc loco diſertis expreſſiſq; verbis, vt dubium omne præcíderet, teſtatus ſit & docuerit, ſe nobis verum corpus & ſanguinem ſuū in V. Sacramento largiri, eaq; accepta & hauſta id efficere, vt & nos in illo, & ille in nobis ſit, quandoquidem carnem eandem, quam à nobis, id eſt, ab humana natura, aſſumpſerit, ille nobis rurſum in V. Sacramento reuerà in cibum conferat & impertiatur.

Chriſtus ex ſuis ipſius verbis percipiendus eſt.

Dicit prætereà, naturalem illam vnitatem, qua & nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis eſt, ipſius Domini ſermone luculenter aſſeri, ità dicentis: *Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo.*

Iohan. 6.

Ad hæc, nos per veram Chriſti carnem & ſanguinem, quæ in V. Sacramento accipimus, victuros per eum vitam immortalem, ea conditione qua ille viuit per patrem.

Itemq;, nos virtute carnis eius, quam in V. Sacramento adepti ſumus, non fictè, ſed naturaliter viuere.

Atque ad extremum, nos non obſequio tantùm ac voluntate religionis cum filio, & per filium cum patre eſſe vnitos, ſed etiam naturalis communionis proprietatem per Sacramentum carnis & ſanguinis Chriſti nobis indulgeri.

Hunc ergò in modū docet nos vir ſanctus, & in rebus Theologicis egregiè verſat᷑, mireq; perſpicax & ſolidus Hilarius, de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in V. Sacramento, & de diuina intra nos efficientia eiuſdē V. Sacramenti nobis cómunicati, cui certè nulla alia neque eſſe, neque cogitari poteſt ſimilis: adeò vt iurè meritoq́ue

miſeri

miseri nos ac nihili homunciones præpotenti Deo, quoad eius gratiæ ope consequi possimus, absq; intermissione grates agere debeamus, neque tanta temeritate aduersus ineffabilem illum honorem, de quo scriptum est, vt Hilarius ait, Et ego honorem (sic enim legit ipse) quem dedisti mihi, dedi eis, quiq; nobis in V. Sacramento confertur, contendere, immò blasphemare, vti Sacramentarij in Dei contumeliam faciunt.

Iohan.17.

Equidem committere nō possum, quin illud quoquè adferam, vt idem vir sanctus memorato octauo libro, non longè ante ea, quæ prætulimus, verba, falsas dictorum Christi interpretationes ab Arianis in medium productas, modis omnibus refellat & subruat, quemadmodùm etiam suprà in XVIII. scripturæ diuinæ Testimonio sub finem illius, vanæ & commentitiæ Sacramentorum glossæ & sententię nobis confutatæ sunt. Christus quidem ait: *Ego & Pater vnum sumus.* Atquì hæretici ea Domini verba ad hanc sententiam perperàm detorquentes, aiebant, Patrem & Filium esse vnum, non natura, sed voluntate. Verùm in hos vir sanct9 eiusmodi oratione inuehitur: *Quid hic æquanimitatem, quid per uoluntatis assensum, animæ & cordis unitatē introducis? Fuerat nanque in uerborum copia & proprietate, ut si uoluntas unum esse eos faceret, Dominus ità precaretur: Pater, sicut nos unum uolumus, ità & illi unū uelint, & unum per concordiam simus omnes. Aut fortè qui Verbum est, significationem uerbi ignorauit? & qui Veritas est, loqui uera nesciuit? & qui sapientia est, in stultiloquio errauit? & qui uirtus est, in ea fuit infirmitate, nè posset eloqui, quæ uellet intelligi? Locutus planè ille est uera & syncera fidei Euangelicæ Sacramenta. Neque solùm locutus est ad significationem, sed etiam ad fidem docuit* &c. Hæc Hilarius.

Iohan.10.

D.Hilarij cōtra Arianorū cōmentitias interpretatiunculas argumentum.

Qua oratione si vir ille sanctus vanas & falsas Arianorū interpretatiunculas validè refutauit, quanto iustiorem nos Catholici causam habemus eundem in modum impios Sacramentarios refellendi? Si enim ea Domini mens fuisset, quam illi verbis eius falsa interpretatione affingunt, nimirùm ille, qui verbum ipsum, qui sapientia, qui veritas, qui virtus Dei est, eodem negocio quo dixit, *Hoc est corpus meum:* dixisset, Hoc significat corpus meum: vel, Hoc est symbolū corporis mei. At voluit ille hisce planè disertis & luculentis verbis, veri & synceri

ceri huius nostræ fidei Sacramenti rem ipsam & essentiam tam significanter exprimere, non solùm vt intelligeremus quid sit, sed etiam fidem nostram hisce eius verbis constanter accommodemus, nec de dictis eius vlla ratione ambigamus. Verùm hactenùs Hilarij testimonia produxisse satis sit: alij iam non inferioris notæ testes adhibendi veniunt.

Mox post Eusebium Emisenũ & Hilarium in Christi Ecclesia pręclarè floruerunt patres celeberrimi atq; sanctissimi Basilius Episcopus Cæsareæ Capadociæ, qui ob incomparabilẽ vitæ sanctimoniam & eruditionem, Magni cognomen adeptus est: & Ephræm Syrus, Archidiaconus Edissenus, quem Hieronym⁹ testis est ad tantam venisse claritudinem, vt in quibusdam Ecclesijs scripta eius publicè recitarentur, cùm tamen Laodiceni Concilij Canone 59. cautum fuerit tum temporis, nè qui libri præter canonicos solos noui & veteris Testamenti, in Ecclesijs legerentur. Vt verò hi duo Patres veram catholicæ suorum temporum Ecclesiæ fidem de vera Christi in V. Sacramento præsentia, non minùs quàm illi, quos antè produximus, testatam reddiderint, iam partìm nos docebimus.

SANCTI EPISCOPI BASILII MAGNI TESTIMONIA.

Basilius Magnus libro Quæstionum compendiò explicatarum, vel Regularum breuiorum interrogatione 172. quæ est, *Quanto cũ timore, qualiue cũ animi pſuaſione* (vel fide) *afflictioneue corpus & sanguinẽ Christi cõmunicare debeamus,* ait ante omnia fidẽ adhibendã esse verbis Domini, dicentis, HOC EST CORPVS MEVM. Eius verba hæc sunt: *De timore quidẽ habemus Apostolum, qui dicit: Qui manducat & bibit indignè, iudiciũ sibi manducat & bibit. Fidem autẽ faciunt uerba Domini, qui dixit,* Hoc *est corpus meum, quod pro uobis datur: hoc facite in meam cõmemorationem*: tanquàm diceret: Cùm sint verba hæc præpotentis filij Dei, non est quòd tuam hîc percunteris rationem, sed eius verbis simpliciter & incunctanter credens, nihil penitùs dubites de vera corporis eius in V. Sacramẽto pręsentia: certus, ni ità feceris, temerè & in tuî damnationem ad illud sumendum te accedere. CAP. 45. Qua fide, & quo timore ad Eucharistiam eundum sit.

Sermone 2. de Baptismo ca. 3. sic habet: *Locutus est Dominus ad Mosen, dicẽs: Dic illis* (Aaroni & filijs eius) *in generationibus ipsorũ: Quis-* Alij pro his sermonibus, libros duos ponunt.

quis hominum ab omni uestro semine, ad sancta, quæcunque filij Israel Domino sanctificant, in immunditia sua constitutus accedit, exterminabitur anima illius à facie mea. Ego Dominus. *Si tales minæ aduersùm eos positæ sunt, qui temerè ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificãtur, quid dicendum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quanto enim maius aliquid is est templo, secundùm Domini uocem, tanto grauius & terribilius est in animæ impuritate constitutum, corpus Christi temerè contingere, quàm sit accedere ad arietes uel tauros, dicente Apostolo: Itaq; qui edit panem, aut bibit poculũ Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: immò uehementius ac terribilius iudicium per repetitionem exprimente, cùm dicit: Probet autem quisq; seipsum &c.*

Matth. 23.

Quod ait, Cõtingere, pro illorũ temporũ more accipiendũ est: de quo plura diximus suprà in Tertulliani testimonijs.

Hoc loco perspicuum est, virum sanctum arietes & tauros veteris Testamenti, à vero præsentiq; Christi corpore, tanquàm figuras à veritate, distinguere. Eius sententia est, præsens Christi corpus in tali ac tanto mysterio, figuris veteris instrumenti tanto esse præstantius, quanto maior est templo ipse templi Dominus: verum quoquè Christi corpus non solo humano opere, sed omnipotenti Dei virtute in altari consecrari, ac deindè manibus & ore non dignorũ tantùm, sed etiam indignorum hominum contingi & accipi, in illorum quidem salutem, horum autem exitium & damnationem.

Corpus Christi in V. Sacramento est res ipsa & veritas comparatione sacrificiorũ priscæ legis.

Sed dicet fortassis quispiam: Quinam potest corpus illud inuisibile, manibus & ore cõtingi? Nimirùm per intermedias visibiles species, sub quibus illud continetur: sicut Imperatorem attingi dicimus, cùm non nisi vestis, qua indutus est, tangitur: & vt non minùs illius lęderetur maiestas, si quis quadam temeritate eius attrectaret vestẽ, quàm si nudum corpus contingeret: ità etiam hîc sentiendum est. Sed indè aliàs fusiùs.

Corpus Christi in Eucharistia contingi, quo accipiendum.

Extat huius sanctissimi Basilij sententia alia, qua multò etiam euidentiùs testatur, verum Christi corpus & sanguinem, adeoq; Christum, vitam ipsam in hoc celsissimo Sacramento substantialiter haberi. Est autẽ eiusmodi, in Epistola ad Cæsariam Patriciam: *Est id quidẽ pulchrum & multa cum utilitate coniunctũ, quotidiè cõmunicare, & participẽ effici sacrosancti corporis & sanguinis Christi, sicut ipse manifestè*

Hæc Epistola extat Græcè.

dicit: Qui manducat meã carnẽ, & bibit meum sanguinẽ, habet uitã æternã. Neque enim dubium cuiquã esse potest, frequentẽ uitæ participationẽ, nihil esse aliud quàm pluribus modis uiuere. En hîc Basilius Sacramentum vitam appellat, vimq; illi viuificandi tribuit, hoc ipso indicans, Christum in eo substantialiter adesse. Iohan. 6.

Quorsum verò attinet plura Basilij coaceruare testimonia, cùm eius Liturgia, id est, ea qua ipse vsus est, Missæ forma extet, in qua præter cæteras eę, quæ sequũtur, pię admodùm precationes legũtur?

Attende Domine Iesu Christe Deus noster de sancto habitaculo tuo, & de throno gloriæ regni tui, & ueni ad sanctificandũ nos, qui suprà cum Patre sedes, & hic inuisibiliter uersaris, & dignare potenti manu tua impartiri nobis impollutum corpus tuum, & preciosum sanguinẽ, & per nos toti populo.

Videm' hîc virũ sanctiss. Christi vnius omnipotentiæ id adscribere, vt simul & in cælis ad Patris sedeat dextram, & nihilo minùs nulla loci facta mutatione, nobiscũ versetur in V. Sacramento, ac potente manu sua impartiatur nobis verum corpus suum. Credidit enim Basilius certissimè, probeq; cognitum habuit, quicquid Christo visum sit facere, id eum etiam posse efficere: atque ità, quandoquidem diuinam hîc voluntatem suam luculenter prodidit, dicens, *Hoc est corpus meum:* simul etiam non posse non esse verissimum, quòd & ad patris assideat dexterã pro sua maiestate diuina, & nihilo seciùs ꝓ immensa diuinitatis suæ omnipotentia, nobis hîc sese in cibum conferat, & impertiatur in mysterio.

In eadem Liturgia est etiam ista precatiuncula: *Te ergò rogo, qui solus bonus es, & ad exaudiendũ propensus, respice in me peccatorẽ, & inutilẽ seruum tuũ, & purga animã meam & cor meũ à mala conscientia: & fac me uirtute sancti tui spiritûs idoneum, ut sacerdotij gratia indutus, huic sanctæ mensæ adsistã, & sanctũ & impollutũ corpus tuum, & sanguinem preciosum consecrem. Tu enim es, qui offers & offerris, & qui suscipis & impertis Christe Deus noster.* Nota, Sacerdotij gratia, id est, ordine sacerdotij.

Obserua hîc, ex Christi institutione solos sacerdotes Christi corp' & sanguinẽ cõsecrandi, & in Missa offerendi habere potestatẽ: quib' duobus corporis eius veritas in Sacramẽto abundè demõstraẽ.

Transsubstantiatio.

Est ibi & ista precatiuncula: *Fac panē hunc, ipsum honorificū corpus Domini Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi: quod autē est in calice isto, ipsum sanguinem Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi uita.*

Adoratio.

Quînam ille panis & vini in corpus & sanguinem Christi transmutationem manifestiùs tradere potuisset? tum verò etiam hoc innuit, Christum in Eucharistia adorandum esse.

Habetur ibì etiam hæc oratio: *Nos autē omnes qui ex uno pane & calice participamus, uni inuicèm ad unius spiritûs sancti cōmunionem, & fac ut nemo nostrûm ad iudiciū uel condemnationē sit particeps sancti corporis & sanguinis Christi tui, sed ut inueniamus misericordiā & gratiam cum omnibus sanctis.* Hactenùs Basilius in sua Liturgia.

Miraculo cōfirmatur certa Christi in V. Sacramēto præsentia.

Deniquè in Vitis Patrū habetur vita huius sanctissimi viri, authore Amphilochio Iconiensi Episcopo, in qua inter cætera mentio fit iam dictæ eius Liturgiæ: prætereaq; insigne Dei miraculum, ad confirmandam corporis Christi in Eucharistia verám præsentiam, hunc in modum recitatur: Quodam tempore collecta est multitudo infinita in Ecclesia, inter quos erat magnus Abbas Ephræm, & concionē habuit ad illos Basilius. Cùm autem idem ipse diuinum ageret ministerium, Hebræus quidam perindè vt Christianus populo se admiscuit, officij ministerium explorare volens, viditq; infantem in partes diuidi in manibus sancti Basilij. Et communicantibus omnibus, venit & ipse Hebræus, dataque est ei hostia, vera caro facta. Indè accessit ad calicem sanguine repletum, & ipsius factus est particeps: atque de vtrisque seruans reliquias, abiensq; in domum suam, ostendit vxori ad confirmationem dictorum, & narrauit quę suis ipse oculis conspexisset. Credens ergò verè, quòd horribile & admirabile esset Christianorū mysterium, altera die venit ad Basiliū, & ab illo baptizatus fuit cum omni domo sua. Sub finem eiusdem vitę refertur, vt idem Basilius paulò ante sanctum obitum suum alium quendam Iudæum medicum baptizârit, & mysterijs viuificis communicârit, cumq; etiam ipse sanctissimum accepisset Sacramentum, piè in CHRISTO obdormièrit. Atque hactenùs quidem tanti Patris testimonia produxisse inpræsentiarùm satis esto. Adiunxi autem

huic

huic testi grauissimo sanctum Ephræm, qui ob suam sanctitatem cumprimis illi charus, & in magno apud eum precio fuit, & miraculo huic, vt Amphilochius ait, præsens interfuit.

SANCTI EPHRAEM TESTIMONIA.

DIuus Ephrem, libro ad illos edito, qui filij Dei naturam (humana ratione) scrutari volunt, fidei suę de celsissimo Sacramēto haud obscura pręběet documenta his verbis, quę illius libri cap. 5. leguntur: *Quid ergò scrutaris inscrutabilia? Si ista curiosè rimaris, non iam fidelis uocaberis, sed curiosus. Esto fidelis atque innocens. Participa immaculato corpori Domini tui fide plenissima, certus quòd agnum ipsum ipse integrè comedis. Ignis immortalis sunt mysteria* CHRISTI. *Noli ea temerè scrutari, nè in ipsorum participatione comburaris. Abraham patriarcha cælestibus angelis terrenos apposuit cibos, illiq; comederunt. Grande profectò miraculum, adspicere incorporeos spiritus in terra, carnium cibos edentes. Sed hoc sanè excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemq; sermonem, quod fecit nobis unigenitus filius Christus Saluator noster. Ignem & spiritum manducandum ac bibendum præstitit nobis carne uestitis, corpus scilicet ac sanguinem suum. Et quidem fratres cùm Christi Sacramenta non capiam, ulteriùs progredi non audeo, neque arcana illa sacratissimaq; mysteria rursus attingere. Neque si uoluero de his procaciter loqui, Dei Sacramenta compræhendere possum, sed ero temerarius, imprudens, & cum aëre irritis conatibus luctans. Aërem quippe ob tenuitatem suam penitùs tenère non possum. Illa nempe sancta & reuerenda mysteria, ingenij mei uires excedunt. Potiùs ergò glorifico Deum & patrem, qui per unigenitum ac dilectum filium suum, me peccatorem indignum corde simplici in se credentem saluare dignatus est, fugiens huiusmodi curiositates illicitas, omnemq; præsumptionem displicentem* DEO. *Mortalis ego sum, terrenus ex terra, effictus per gratiam ex humi natura. Agnosco humilitatem conditionis meæ, creatoremq; meum scrutari nolo. Terribilis enim est, naturaq; incõpræhensibilis. Benedico & adoro ipsius excellentissimam potestatem, in secula seculorum, Amen.* Hucusquè diuus Ephræm.

CAP. 46.

In Eucharistia agnũ Dei integrè accipimus.

Eucharistia viuus & immortalis est ignis.

Gen. 18.

Magnitudo miraculi in V. Sacramento.

S 5 Non

Non poterat sanè vir ille sanctus hisce de rebus magis luculenta oratione vti, neque impiam Aduersariorum nostrorum incredulitatem ac temeritatem damnare euidentiùs. Fatetur ille in hoc V. Sacramento immaculatum Domini corpus, & ipsum Dei agnum integrè haberi, sumi & comedi: neque iam panem esse, sed cælestem ac immortalem ignem, huiusq; Sacramenti mysteria omnem intellectum & sermonem excedere, nec posse ea compræhendi: atq; ea caussa nullius hominis rationem & ingenium sibi persuadere debere, illa se posse scrutari: id enim nihil esse aliud, quàm luctari cum aëre. Deniquè concludit, mortales nos & terrenos homunciones, missa omni curiositate, tanto tamq; excellenti pro beneficio, Deo laudes gratesq; agere debere.

Aduersarijs quid deficiat.

Verùm Aduersarijs nostris, quod in aperto est, hoc sanè deficit, quòd hac in parte Dei verbis fidem commodare non possunt, quandoquidem ratione hæc nequeunt compræhendere. Itaque perpetuò illi in sua hærēt incredulitate. Interim summo studio in eam incumbunt curam, vt vel vnam possint voculam apud hosce duos Patres vspiàm depræhendere, quam ad execrandæ suæ superstitionis assertionem detorquere ac deprauare queant. Tandèm ex Basilij Liturgia id adferunt, quòd vir sanctus V. Sacramentum etiam à consecratione ἀντίτυπον corporis Christi vocet. Et possent illi fortassis etiam ex D. Ephræm libro memorato, 4. cap. similem proferre voculam, vbi ista leguntur: *Inspice diligenter, quomodò sumens in manibus panē, benedicit ac frangit in figura immaculati corporis sui, calicemq; in figura preciosi sanguinis sui benedicit, & tribuit discipulis suis.*

Aduersariorū obiectio.

Sacramenti partitio cō fit, vt crucifixionē & profusionē sanguinis Christi referat.

Atquì ex his & id genus alijs verbis nihil illi omninò in suas partes torquere possunt. Sanè quòd ad Basilium attinet, testantur Damascenus lib. 4. cap. 14. & Euthymius in cap. Matthæi XXVI. eum sacra altaris munera vocâsse quidem ἀντίτυπα, id est, exemplaria, non tamen post sanctificationem vel consecrationem, sed priusquàm sanctificentur & gratiam cælestem accipiant.

Obiectionis dilutio.

Postmodùm verò contigit fortassis eam dictionem ἀντίτυπον, à quodam imperito inter describendum, vt plerunquè accidit, imprudenter suo loco motam, aliò transferri, ità vt in ijs quæ hodiè extant exem-

exemplaribus, etiam post consecrationem habeatur. Verùm vtcunquè sit, id in confesso est, Basilium veram corporis Christi in V. Sacramento præsentiam, certò & credidisse & docuisse, vt eius Liturgia luce meridiana clariùs id probat, & tam Damascenus quàm Euthymius testantur, ea tempestate indubitatam illam catholicæ Ecclesiæ fidem fuisse: deindè palàm est, voculam hanc, ἀντίτυπον, quocunque ea loco habeatur, nihil pro Aduersarijs facere.

Vt enim iam antè crebrò dictum est, obseruandum est, præstantissimum hoc Sacramentum è duobus constare, nempe externa visibili specie, & re cælesti, sub ea inuisibiliter contenta. Porrò ratione externarum specierum V. Sacramentum etiam à consecratione non absurdè ἀντίτυπον adhuc vocatur: tum propterea quoquè, quòd externa V. Sacramenti fractio & partitio crucifixionem & fusionem sanguinis CHRISTI refert & significat: deniquè etiam illam ob causam, quòd CHRISTI corpore necdùm illo fruamur modo, quo in vita futura illo fruituri sumus. Habemus quidem hîc Christum re vera & substantialiter, sed tectum adhuc & in mysterio sub speciebus externis latentem. In futuro autem seculo videbimus eum facie ad faciem, & non per speculum, sed sicutì est in suæ maiestatis veritate. Quò facit etiam illud, quod in quadam sanctissimæ Missæ Oratione, quam collectam vocant, Ecclesia ità precatur: Vt quod nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus, scilicet gloriosa illa iucundissimaque contemplatione. Hoc igitur pacto, si vocem hanc ἀντίτυπον apud Basilium accipiamus, nihil ea Aduersarijs suffragatur.

Qua ratione V. Sacramentum possit ἀντίτυπον dici.

In præsenti Ecclesia habemus, Christũ in mysterio: porrò in futura vita videbimus eum facie ad faciem.

Porrò quòd ad Diui Ephræm verba attinet, perspicuum est, ijsipsis id eum indicare velle, V. Sacramenti partitionem non nisi secundùm externas species fieri, quæ figura sunt præsentis & sub ijs contenti corporis Christi, quod vtiquè non frangitur nec diuiditur, quandoquidem Christus Dominus indiuiduus, & post fractionem sub qualibet particula totus & integer perseuerat. Tum quoquè, externam fractionem, crucifixionis & fusionis sanguinis Christi sacram quandam figuram & repræsentationem esse, quam sententiam posteà perspicua magìs oratione Prosper expressit in sententijs

D. Ephræm externarum specierũ partitionẽ, Christi passionem referentẽ, figurã vult esse, nõ ipsum Christi corpus in V. Sacramento contentum.

Augu-

C. cùm frangitur. De cõsecr. dist. 2.

Augustini, hunc in modum: *Dum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fideliũ funditur, quid aliud quàm Dominici corporis in cruce immolatio, eiusq; sanguinis de latere effusio designatur?*

Atque hic iam in præsens colophonem addimus testimonijs tam Basilij quàm Ephræm sanctissimorum Patrum: atque porrò accedimus ad alios duos Patres, illis ferè æquales & synchronos, putà, Gregorium Nazianzenum & Gregorium Nyssenum, quorum posterior frater fuit Basilij Magni: prior verò eundem Basilium haud alitèr atquè germanum fratrem, vt ex vtriusque scriptis licet colligi, amore complexus est.

SANCTI GREGORII NAZIANZENI TESTIMONIA

CAP. 47.

GRegorius Nazianzenus, cuius testimonia primò producemus, ea fuit præstantia & authoritate, vt pro insigni eruditione, sacrarumque literarũ cognitione & peritia, præ alijs Theologi cognomen, perindè ferè vt Paulus Apostoli, adeptus sit. Hortatur autem ille Oratione 4. in sanctum Pascha, populum ad religiosam sanctissimi huius Sacramenti perceptionem his verbis: *Absque confusione & dubio comede corpus, & sanguinẽ bibe, si saltem uitæ desiderio tenéris: neque sermonibus, qui de carne habentur, fidem deneges, neque ob passionem offendaris. Constans esto, firmus, stabilis: in nulla re propter aduersariorũ sermones fluctues.* Hæc ille.

Verbis illis, Hoc est corpus meũ, simpliciter fides adhibẽda est.

An non tibi videtur, amice Lector, vir sanctus tot antè seculis & te & quoscunque alios hac sua tam seria oratione accuratè compellare, & summa fide cõmonere voluisse, nè illis Domini verbis, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, fidẽ deneges tuam, vt hodiè faciunt increduli Sacramentarij? & nè qua ratione ab ijsipsis Aduersarijs in fraudem impelli te sinas?

Habuit ille hanc concionem ad populum suum eo animo, vt veritatem simpliciter eis traderet. Instituit autem illos, hortaturque ad salutarem communionem hisipsis tam simplicibus & rotundis verbis, Comede corpus & sanguinem bibe: non ait, Ede figuram corporis, aut sanguinis figuram bibe: immò etiam annectit, Si saltem vitæ desiderio tenéris &c. quam sanè vitam figura non confert, sed vitale Christi corpus.

In Eucharistia vitã edimus & potamus.

Erant

Erant tum in eius populo, qui animis perturbarêtur, cùm de perpessione, & sanguine, & morte Dei, sermo haberetur. Nec secùs illi afficiebantur, quàm si Deum ab huiusmodi horrendis perpessis iniurijs & ignominia, tueri ac vindicare vellent. Eos igitur monet, vt sustētatiuo Domini baculo, id est, diuino eius verbo innitâtur, illoq; se firment, nè alicubì eiusmodi carnali consideratione & cogitatione impingant & labantur, & sacrilegi esse videantur. Addit verò illis animum, tanquàm abhorrentibus à Dei sui percipiendo corpore & sanguine, vtì nè ob id genus incidentes animo cogitationes, à sacra cōmunione abstineant, sed absq; vlla hęsitatione cum firma fide accedant, eiusq; & edant corpus, & sanguinem potent. Quæ illius tam fida & seria adhortatio, prorsus ieiuna, frigida & insulsa videretur, si ea non nisi de figura accipienda foret.

Psal. 22.

Carnalibus cogitationibus & affectibus nullus hic locus est.

Eadem porrò oratione distinguit vir sanctus pascha legale, quo olim Iudęi vescebantur, ab illo quod nos in nouo Testamento in V. Sacramenti mysterio edimus: & vtrunq; tam veteris quàm noui Testamenti pascha, ab illo quod Christus Dominus nobiscum in futuro seculo, in regno Patris sui manducabit. Eius hęc sunt verba: *Cæterùm iā Paschæ sumus participes, figuraliter tamen adhuc, etsi Pascha hoc veteri sit manifestius. Siquidē Pascha legale, audenter dico, figuræ figura erat obscurior: at paulò pòst illo perfectiùs & puriùs fruemur, cùm Verbum ipsum biberit nobiscum in regno Patris nouum, detegens & docens, quæ nunc mediocriter ostendit. Nouum enim semper existit id, quod nuper est cognitum, &c.*

Discrimē inter priscæ, nouæq; legis, & futuræ vitæ pascha.

Obserua hîc pie Lector, quantoperè vir sanctus eam Pauli doctrinam animo pensitârit, quę est ad Hebręos cap. 10. vbi ea quæ futuræ sunt vitę, res ipsas: quæ autem noui sunt Testamenti, ipsam imaginem rerum: deniq; Testamentum vetus, imaginis vmbrā vocat. Hanc enim doctrinam Nazianzenus ad altaris Sacramentum accommodat, estque hęc eius sententia: Tametsi ex priscæ legis tenebris extracti sumus, necdùm tamen in plena luce nos versari, quam in futuro demùm expectamus seculo, vbì res ipsas perspicuè conspiciemus & cognoscemus, sicut & cogniti sumus.

Res. Imago. Vmbra.

1 Cor. 13.

Summa hęc est: Veteris Testamenti Sacramenta non nisi meras

quãsdam futurorum figuras & vmbras fuisse: at noui Testamenti Sacramenta nõ futurorum vmbras, sed figuras esse rerũ præsentiũ, quę sub ipsis in mysterio quidem, sed tamen substantialiter contineantur ac porrigantur: tandèm verò in cælis figuras omnes prorsus desituras & aboléдas esse, ibiq; nos ea oĩa quę hîc tecta & operta sunt, facie ad faciem clarè visuros.

Cur Dominus pascha illud, quod in cælis nobiscũ celebraturus est, nouũ dixerit.

Atq; vt in his Nazianzenus probè caperetur, docet, in Cœna sua Dominum propterea dixisse, se pascha suum nobiscũ nouũ bibiturũ in regno cælorũ: non ꝙ nos tunc aliud simus corpus habituri, quod modò non habeamus, sed ꝙ illud idẽ corpus, quod hîc in Eucharistia in mysterio quidem, sed tamẽ substantialiter habemus, illic alia ratione, quæ nobis propterea noua erit, i. sine vllo mysterio, inuolucro & integumẽto, conspicuũ, clarũ, manifestum in perspicua cognitione, & iucundissima perenniq; fruitione habebimus.

Alia Nazianzeni testimonia.

Possem equidem plura huius sancti viri ex alijs eius monumentis testimonia ꝓferre, vt verbi gratia, inter alia, ex prima oratiõe in impiũ apostatã Iulianum, vbì ait, *per incruẽti sacrificij oblationẽ nos Christo uniri, & diuinitatis ac passionis eius participes reddi* &c. Item ex oratione funebri in Basilium Magnũ, *ubi queritur quosdam inter altaria saltâsse, sacrificiaq; incruenta hominũ & sacrificiorũ sanguine cruẽtâsse* &c. Ex carminibus etiam, vbì ista leguntur: *O sacrificia mittẽtes incruenta sacerdotes, O animarũ gloriosi custodes, O magni figmentũ Dei in manibus uestris ferentes* &c. Verùm inpręsentiarũ breuitatis studio sat habeo loca indicâsse. Deniquè grauissimũ illud eius testimonium, non solùm de vera ꝑsentia, sed etiam adoratione Christi in V. Sacramẽto, quod in Epitaphio Gorgoniæ sororis extat, suo loco reseruamus, & ad D. Gregorium Nyssenum procedimus.

S. GREGORII NYSSENI TESTIMONIA.

CAP. 48.

GRegorius Nyssenus libro de vita Mosis, de hoc pręcipuo sacramento scribit hunc in modũ: *Oportet fide, baptismate, labore, omni uirtute, omni euangelica doctrina, mundos purosq; animos nostros reddere, ità ut omninò alienigeni mores, & Aegyptiaca uita, uitiorum scilicet omniũ turba, nos deficiat, & demùm depurato defæcatoq; animo cæleste cibum sumere, quẽ nulla nobis satio agricultu-*

culturæ artibus produxit: sed panis est absq; semine, absq; oratione, absque alio humano opere nobis paratus. Is desuper defluens, in terris inuenitur: panis enim qui de cælo descendit, qui uerus cibus est, qui ænigmaticè hac historia (de mãna) significatur, nõ incorporea quędã res est. Quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet? Res uerò quæ incorporea non est, corpus omninò est. Huius corporis panẽ non aratio, nõ satio, nõ agricolarũ opus effecit, sed terra intacta permãsit, & tamen pane plena fuit, quo famescentes, mysterium uirginis perdocti, facilè saturantur. Hæc Nyssenus.

Verba hęc luculenta sunt, quibus vir sanctus inter cætera docet manna olim cęlestis huius cibi, quem nos iam in sacramento sumimus, figuram fuisse. Describit porrò veram huius cibi rem vel substantiam, dicens esse panem qui de cælo descẽderit, esse corpus Christi, quod in sacratissimæ virginis Mariæ vtero absq; vllo viri opere effictum sit, quodq; & in cęlis sit, & in terris inueniatur: sit etiam verum corpus, siquidem alioquì corpori cibus esse, id est, per os & corpus ingredi & accipi non posset: sit deniquè cibus, qui esurientes omnes, repurgato pectore accedentes, exatiet. Qua tandèm ratione, obsecro, manifestiùs euerti & profligari possit Sacramentariorum abominandus error, quo illi implicati, negãt nos Christi corpus ore & corpore recipere?

Luc. 1.
Manna typus corporis Christi in Eucharistia.

Christi corpus in Eucharistia, corporis pariter & animæ cibus est.

Libet adhuc aliud huius viri testimonium sanè memorabile & insigne proferre, quod quidem Euthymius in sua Panoplia, parte 2. Titulo 21. de trãsmutatione Dominici corporis & sanguinis, ex oratiõe illius catechetica extractum, depromit hũc in modũ: *Quemadmodùm qui per insidias uenenũ hauserunt, alio medicamento uim illius extinguunt: oportet autẽ, ut ad ueneni similitudinẽ medicamentum in uiscera ingrediatur, ut per illa totum in corpus auxiliũ diffundatur: ità nobis faciendum est, ut cùm uenenum, quo natura nostra dissoluitur, gustauerimus: medicamentum, quo illa contrahitur, suscipiamus, ut uirus illius, cõtraria & opportuna huius ui repellatur. Quodnã et hoc medicamentum? Nullũ aliud, nisi corpus illud, quod morte præstantius declaratum est, & nostræ salutis causa. Quẽadmodùm enim parùm fermẽti, ut inquit Apostolus, totã massam sibi similẽ reddit: sic & corpus illud, quod à Deo factũ est immortale, in nostrũ corpus*

Corpus Christi, quod mortẽ vicit, & nostræ salutis causa est, in Eucharistia in salutare infirmitatis nostræ medicamentũ percipitur.

 ingre-

ingrediens, totum in se transfert atq; cõmutat. Nam ut *pestiferũ cũ salubri cõmixtum, illud efficit perniciosum: sic & corpus immortale reddit totum illud, in quo susceptũ est, naturæ similis immortale.* In *corpus autem ingredi non potest, nisi per cibũ & potũ uisceribus immisceatur.* Itaq; *necessariũ est, ut natura nostra, quoad eius fieri potest, uim salutarẽ intra corpus admittat.* Cùm *autẽ nullũ aliud, nisi diuinũ illud corpus, eã gratiã susceperit, demonstratũq; sit, fieri non posse ut nostra corpora consequantur immortalitatẽ, nisi cũ immortali corpore coniungantur, atque ità incorruptionem acquirant: considerandũ est quomodò fieri queat, ut cùm unũ illud corpus assiduè per totũ orbẽ terrarũ tot fideliũ millibus impertiatur, totũ cuiusque per partẽ euadat, & in seipso totũ permaneat.* Verùm *ut fides nostra rectò progrediens ordine, nullã ex quæstione proposita dubitationem relinquat, operæprecium est, ut corporis naturã parumpèr consideremus.* Natura *igitur corporis nostri non ità per se consistit, ut proprio quodam in statu uitam habeat: sed per affluentem ad se facultatẽ sese conseruat, perpetuoq; motu in essentia sua perseuerat, tum ad se attrahens id quod deficit, tũ expellens quod superuacaneum est.* Atque *hæc quidem potentia & est, & appellatur nutritiua.* Nec *eadẽ tamen est omnibus corporibus, quæ nutriuntur: sed cõmoda cuiq; tributa est ab eo, qui naturã moderatur & regit.* Eorũ *enim quæ uiuunt, partim radicibus nutriuntur, partim herba uescuntur: nonnulla carnibus, homo autẽ pane potissimùm: & ad humidi conseruationẽ aquã bibit, eãq; quo caliditatẽ in nobis insitã tueatur, uino miscet, suauioreq; reddit.* Qui *igitur ad hæc respicit, potentia respicit ad molẽ nostri corporis.* Cùm *enim in nobis sunt, sanguis & corpus euadũt, nutrimẽto per potentiã alteratiuã in corporis speciẽ immutato.* His *ità cõsideratis, ad propositũ reuertamur.* Quærebatur, *quò unũ illud Christi corpus, omniũ hominũ in quibus est fides, naturã uiuificaret, & in oẽs ità distribueretur, ut nullã imminutionẽ subiret.* Haud *procul fortassè erimus ab huius rei intelligẽtia.* Nã *omne corpus ex nutrimẽto subsistit & confirmatur, quod quidẽ nutrimentũ ex cibo cõstat & potu.* Cibus *autẽ est panis, & potus est aqua uino mixta.* Porrò *Dei uerbũ ità naturæ humanæ coniunctũ est, & corpus nostrũ assũpsit, ut eius naturæ non aliã nouã constitutionẽ adhiberet, sed soli-*

Cur Dominus corporis & sanguinis sui V. Sacramentũ sub panis ac vini aqua mixti speciebus instituerit.

Natura corporis nostri qd requirat.

Quo pacto Christi vnum corpus, quod in Eucharistia sumitur, mortalium oĩm, in quibus fides est, naturam viuificet.

tis ipsum rebus aleret & sustẽtaret, nẽpe cibo & potu. Cibus uerò erat panis, quemadmodùm & noster, ut iam dictum est. Sicut autem qui panem uidet, quodammodò corpus uidet humanũ, quoniam panis in corpore existens, corpus euadit: ità diuinum illud corpus, panis nutrimentum accipiens, idem quodammodò erat cum illo cibo, ut diximus, in eius corporis naturã immutato. Quod enim carnis cuiusq; proprium est, id etiam illi conuenisse confitemur. Nã & corpus illud pane sustentabatur. Corpus autẽ propterea, quòd Deus uerbũ in illo habitauit, diuinã obtinuit dignitatẽ. Quamobrem rectè nunc etiam Dei uerbo sanctificatũ panẽ, in Dei uerbi corpus credimus immutari. Etenim corpus illud panis erat potentia: sanctificatum est autem habitatione uerbi, quod in carne habitauit. Itaq; qua ex causa panis in eo corpore mutatus, in diuinã uirtutẽ transijt, eadem de causa nunc etiã idẽ fit. Vt enim illic Verbi Dei gratia sanctũ effecit illud corpus, cuius firmamentũ ex pane constabat, & ipsum etiam quodammodò panis erat: sic etiã hic panis, ut ait Apostolus, per uerbũ Dei & orationẽ sanctificatur, non quia comeditur, eò progrediẽs, ut Verbi corpus euadat, sed statim per uerbũ in corpus mutatur, ut dictũ est, à Verbo, quoniã Hoc est corpus meũ. Cæterùm cũ omnis caro etiã per humidũ nutriatur, neq; enim sinè humidi coniunctione, quod in nobis humidũ est, in uita potest permanere, quẽadmodùm per solidũ firmumq; cibũ corporis soliditatẽ confirmamus, sic etiã ex natura simili adaugemus: quæ cùm in nobis est, à facultate alteratiua sanguis efficitur, præsertim si per uinum eam accipiat uim, ut in calidũ conuertatur. Quare cùm diuina illa caro partẽ etiã hanc ad se sustentandum acceperit, Deus autem, qui nobis se patefecit, idcircò naturæ mortali seipsum coniunxerit, ut eam coniunctione sua diuinã redderet, ideò cunctis credentibus gratiæ dispensatione seipsum impertit per carnẽ, quæ ex uino & pane constituitur, fideliumq; corporibus coniungitur, ut ea coniunctione cũ immortali, homo etiã immortalitatis particeps fiat. Hæc autẽ tribuit uirtute benedictiõis, in illud (corpus suum) rerum quæ uidentur, naturam mutans. Hucusquè Gregorius Nyssenus, q quidẽ de diuina transsubstantiatione multò scribit apertiùs & euidentiùs, q̃ quisquam vnq̃ antehàc doctor scholasticus: cumq; eius oratio adeò sit illustris, meo quidẽ iudicio, longiori

Christi corpus, q̃ diù in terris egit, cibo & potu, perindè atq; nostra corpora, sustentatum est.

Vt panis, quo Christus in terris vescebatur, in eius deificatũ corpus immutatus fuit, ità etiã panis in idẽ eius corpus cõsecratione mutatur.

Verũ Christi corpus in Eucharistia non propterea est quòd sumitur, sed vi verborum cõsecrationis.

Sicut vinum, quod Christus in terris bibit, in eius carnẽ & sanguinẽ trãsijt: ità vinũ aqua mixtũ, in eadem conuertitur cõsecratione, vt nobis immortalitatis præstẽs alimoniam.

explicatione opus non habet, preter eas, quas in marginibus adscripsimus, annotatiões. Certè quisqs eius verba studiosè lectitârit, modò pius illi non desit animus, ea se legisse gratulabitur. Verùm his illius testimonijs in pręsens contenti, ad duos alios testes nos conferimus, sanctum Epiphanium Cypri Episcopum, & Theophilũ Alexandrinum Patriarcham, qui temporibus Valentiniani, Valentis, Gratiani & maioris Theodosij Imperatorum floruêre.

SANCTI EPIPHANII TESTIMONIA.

CAP. 49.

Diuus Epiphanius libro, qui Ancoratus inscribit, inter cętera probare conatur, id inprimìs ęquũ esse ac decens, vt sinè vlla curiositate & hæsitatiõe DEI opera certò simpliciterq; credamus, nec in ijs vllas captemus intempestiuas allegorias, quod Origenes subindè fecerit. Ait nobis credẽdum esse, Deum nos fecisse ad imaginẽ & similitudinem suã, tametsi id capere nequimus. *Est*, inquit, *in homine id quod est secũdùm imaginẽ Dei, Deus aũt ipse nouit, quomodò est.* Idq; propterea nos vult credere debere, q scripta diuina nobis ità testẽt & tradãt. Deindè porrò ait, plura esse eius generis alia q̃ capere quidẽ nõ possimus, & tñ credere debeam⁹: vt quandoquidem DÑS ait, HOC EST CORPVS MEVM, quẽlibet ea simpliciter & vt sonant, citra allegoriã accipere, eisq; oĩnò fidẽ adhibere, q ipsius DÑI verba sint, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS. Epiphanius quidẽ sic habet: *Et quot sunt, quæ similia sunt? Videmus enim, q accepit Saluator in man⁹ suas, ueluti Euãgelium habet, q surrexit in cœna, & accepit hæc, & ubì gratias egisset, dixit: Hoc meũ est, hoc & hoc. Et uidemus q non æquale est, neq; simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamentis membrorum. Hoc enim est rotundæ formæ & insensibile, quantùm ad potentiã. Et uoluit per gratiã dicere, Hoc meum est, hoc & hoc: & nemo non fidẽ habet sermoni. Qui enim nõ credit esse ipsum uerũ sicut dixit, is excidit à gratia & salute. Quod aũt audiuimus, id credimus q est ipsius. Dominũ uerò nostrũ nouimus totũ sensum, totũ sensitiuũ, totũ Deũ, totũ monentẽ, totũ operantẽ, totũ lucẽ, totũ incõpræhensibilẽ, sed q cũ gratia hoc nobis largitus est.* Hactenùs Epiphanius. Discimus ex his eius viri verbis, q̃ credentium oĩm illius ætate de pręstantissimo hoc Sacramento fides fuerit: nempè, sinè vlla

Christi verba, Hoc est corpus meũ, citra allegoriam accipienda.

Epiphanij ætate quæ de

vlla hæsitatione credidisse eos, virtute verborum Christi dicentis, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, certò coràm adesse verũ corpus & sanguinẽ illius, quanuìs neq; membrũ vllũ, neq; quicquã corpori eius iuxta externam speciem simile & consentaneũ illic videat: immò oĩbus id fuisse persuasissimũ ac certissimũ, adeò vt si quis credere id noluisset, eum à gratia & salute excidisse. Quod si ità est, quã sibi gratiam & salutẽ Sacramentarij polliceri debeant, ipsi viderint.

Eucharistia Christianorũ fides fuerit.

Aduersarij nostri ab omni gratia & salute excidunt.

Et vt summatìm dicã, hæc sancti viri huius constans sententia est, *nos citra curiositatem & absq; malignitate, Deo vera in omnibus dicenti credere oportere, etiamsi capere non possimus: maximè verò curiosius perscrutari non debere dona Dei, per gratiam homini data. Credentium enim esse confiteri Scripturam, & non negare: incredulorum verò, gratiam reprobare.*

Ait eodem loco, *à Mose & mari incepisse figuram, eandemq; à Iohanne apertam esse, in Christo verò perfectum esse donum.* Iohan. 1.

Quòd verò ait, Dñm totum esse monentem &c. ijs verbis videtur mihi ad illam D. Irenæi sententiam allusisse, q̃ ex lib. 4. cap. 32. suprà allata est, qua asserit Irenęus, *Dñm suis discipulis dedisse consilium, primitias vt offerrent Deo ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, cùm qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens:* HOC EST CORPVS MEVM.

Deniquè hoc loco notatu dignum est in Epiphanio, apud veteres Eucharistiæ panem secundùm externam speciem eiusdem formæ & figuræ fuisse, cuius hodieq; apud nos est. Et hactenùs quidem satìs sit, Epiphanium testem produxisse.

Eucharistiæ forma rotunda.

THEOPHILI EPISCOPI ALEXANDRINI TESTIMONIA. CAP. 50.

Theophilus Alexãdrinus, quẽ Epiphanio sociũ adiunxim⁹ testẽ, libro Paschali primo, vbì Origenis opinionẽ illã, q̃ Spiritussanctus nõ operet in ea, q̃ inanima sunt, ceu falsam reijcit, inter alia veritati corporis Chrĩ in hoc V. Sacramẽto, his verbis dicit testimoniũ: *Dicit* (Origenes) *Spiritũsanctũ nõ operari in ea q̃ inanima sunt, nec ad irrationabilia puenire. Quod asserens, nõ recogitat aquas in baptismate mysticas aduẽtu Sanctispiritûs cõsecrari, panemq; Dñicum, quo Saluatoris corpus ostẽdit, & quẽ frangimus in sanctificationẽ nostrî, & sacrũ calicẽ, q̃ in mẽsa collocant, & vtiq; inanima sunt, p inuocationẽ & aduentũ S. spiritus sanctificari.*

Spiritussanctus in inanima agit & operatur sanctificatione. Domini Seruatoris corpus sub panis specie ostenditur.

Itemq; libro 2. Paschali, rursus Origenem, ex Platonica Philosophia

Consecratio præuiam Dei

per sacerdo- ter inuocati- oné requirit. phia asserentem, dæmones tandèm redituros ad beatitudinem, confutans, ità ait: *Consequens est, vt qui priora susceperit, suscipiat & quæ sequuntur: & qui pro dæmonibus Christum dixerit crucifigi, ad ipsos quoquè dicendum esse suscipiat, Hoc est corpus meum: &, Accipite & bibite: hic est sanguis meus. Si enim & pro dæmonibus crucifigetur, vt nouorum dogmatũ adsertor adfirmat, quod erit priuilegium, aut quæ ratio, vt soli homines corpori eius sanguiniq; communicent, & non dæmones quoquè, pro quibus in passione sanguinem fuderit?* Hæc Theophilus.

Origenem dicit.

Obseruetur hîc, vt in priori sententia testetur creaturas panis & vini aduentûs & operationis spiritussancti esse capaces, eumq; efficere, vt quæ priùs inanima erant, corpus & sanguis Christi fiant, in ijsq; à consecratione Christi corpus ostendi. *Panem enim,* inquit, *Dominicum, quo saluatoris corpus ostenditur.*

In altera sententia quandoquidem sanguinem V. Sacramenti, in cruce fuso sanguini confert, quodq; idem sanguis qui in cruce fusus est, etiã in V. Sacramento ꝓbeatur, his Christi verbis ꝓbat, HIC EST SANGVIS MEVS: facilè indè potest colligi, eius æuo hanc fuisse fidẽ planè inconcussam, in sanctiss. Sacramento Christi sanguinem re vera & substantialiter haberi. Hoc enim ille cõtra Origenem argumento vtit: Consequens est, vt qui passionis Christi beneficium agnoscit, is etiã corporis & sanguinis eius in Eucharistia sit particeps, vt illi eius bibant sanguinem, pro quibus fusus est: & sicutì reuerà fusus est, sic etiam verè bibatur.

His igitur ex Epiphanio & Theophilo productis, ab illis iam ad alios non minoris authoritatis, putà sanctiss. Hieronymum & Hesychium progredimur, qui ambo D. Gregorij Naziãzeni discipuli fuêre, & sub Theodosio seniore & filijs eius clari extitère.

BEATI HIERONYMI, S. ROMANAE ECCLESIAE PRESBYTERI, TESTIMONIA.

CAP. 51. Diuus Hieronymus in Matthæi cap. 26. sic habet: *Postq̃ typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem qui confortat cor hominis, & ad verũ* Psal. 103. *Paschæ transgreditur sacramentum: vt quomodò in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoquè veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret.* Gen. 14.

Nihil

Nihil poterat dici euidentius ad demonstrandam in Eucharistia veram ac realẽ siue substantialẽ corporis & sanguinis Christi p̃sentiã.

Ait Christum cœnam veteris Paschatis absoluisse, ac deindè ad veri & noui Paschatis Sacramentũ esse transgressum: itemq; vt Melchisedech non nisi in præfiguratione eius panem & vinum obtulerit, ità ipsũ veritatẽ sui corporis & sanguinis repræsentâsse ac p̃sens exhibuisse.

Et vt paucis multa complectar, idẽ hîc probat & asseuerat D. Hieronymus, quòd suprà in nono Scripturæ Testimonio commemoratum est: vtiturq; Repræsentandi voce perindè vt Tertullianus, pro, præsens exhibere.

Porrò Epistola vel libro ad Hedibiam, Quæst. 2. aduersùs Chiliastas, qui ex illis Domini verbis, *Dico autem vobis, non bibam amodò de hoc genimine vitis, vsq; in diem illum, quo bibam illud nouum vobiscum in regno Patris mei* &c. occasionem arripiebant somniandi Christum rediturum, & hîc mille annis corporaliter regnaturum, & bibiturũ vinum, quod ex illo tempore vsq; ad consummationem mundi non biberit, scribit hunc in modum: *Nos autem audiamus panẽ, quem fregit Dominus, deditq; discipulis suis, esse corpus Domini Saluatoris, ipso dicente ad eos: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum: & calicem illum esse, de quo iterùm locutus est: Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro multis effundetur. Iste est calix, de quo in Propheta legimus: Calicem salutaris accipiam. Et alibi: Calix tuus inebrians quàm præclarus est. Si ergò panis qui de cælo descẽdit, corpus est Domini, & uinum, quod discipulis dedit, sanguis illius est noui Testamenti, qui pro multis effusus est in remißionem peccatorum, Iudaicas fabulas repellamus &c.* Chiliastæ. Psal. 115. Psal. 22.

Et paulò infrà: *Nec Moses dedit nobis panem uerum, sed Dominus Iesus: ipse conuiua, & conuiuium: ipse comedens, & qui comeditur. Illius bibimus sanguinem, & sinè ipso potare non possumus: & quotidiè in sacrificijs eius de genimine uitis ueræ, & uineæ Sorec, quæ interpretatur electa, rubentia musta calcamus, & nouum ex his uinũ bibimus de regno Patris, nequaquàm in uetustate literæ, sed in nouitate spiritûs, cantantes canticum nouũ, quod nemo potest cantare, nisi in regno Ecclesiæ, quod regnũ patris est. &c.*

Gregorius Nazianzenus & vini noui potationem accipit de perfecta illa satietate, qua in cælis potiemur. Vide suprà in eius testimonijs.

Quorũ verborum hæc mens est & sententia, nouum vinum, quod

Christus promiserit se nobiscum bibiturum in regno patris sui, verũ esse corpus & sanguinem suum noui Testamenti, quem ille iam quotidiè nobiscum bibat in regno Patris sui, i. sancta Ecclesia sua, extra quam nemo illum salubriter potare possit: ipsumq; Christum nobiscum bibere, cùm nos sinè illo eum potare non possimus: itaq; fabulas esse Iudaicas, illum post mille demùm annos vinũ nouũ bibiturũ.

In Psalmi quoq; 104. versum illum, Pane cęli saturauit eos, sic scriptũ reliquit: *Sicut enim illi de cælis fluẽte manna refecti sunt, ità nos hodiè in Ecclesia corpore agni accepto reficimur.*

Item in Psal. 109. versum illum, Iurauit Dominus, & nõ pœnitebit eum, tu es sacerdos inæternùm secundùm ordinem Melchisedech, scribit hunc in modum: Hoc *solùm dicamus, quarè dixerit, secundùm ordinem.* Nequaq̃, inquit, *sacerdos eris secundũ Victimas Iudaicas, sed eris sacerdos secundùm ordinẽ Melchisedech. Quomodò enim Melchisedech rex Salẽ obtulit panem & uinum, sic & tu offeres corpus tuum & sanguinem, uerũ panẽ & uerũ uinũ. Iste Melchisedech ista mysteria, quæ habemus,* dedit nobis. *Ipse est, qui dixit: Qui mãducauerit carnẽ meã, & biberit sanguinẽ meũ. Secundùm ordinẽ Melchisedech tradidit nobis Sacramentũ suũ.*

Iohan. 6.

In Psal. 145. exponens illam Dominicæ orationis precem, Panem nostrum quotidianũ da nobis hodiè, ità ait: *Putat aliquis, quòd panem cælestẽ de mysterijs dicat. Et hoc quidẽ accipimus, qa uera caro Christi est.* Tertiò quoquè libro aduersùs Pelagianos, his vtiĩ verbis: *Panẽ quotidianum siue super omnes substantias, uenturum Apostoli deprecantur, ut digni sint assumptione corporis Christi: & uos* (Pelagiani) *per nimiam sanctitatem securamq; iustitiam, audacter uobis cælestia dona uendicatis?*

Vide suprà Tertulliani, itemq; Cypriani testimonia.

Matth. 6.

Pelagiani.

Iteq; in Epistolę ad Tit. cap. 2. sic habet: *Si aũt laicis impatur, ut propter orationem abstineant se ab uxorum coitu, quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidiè pro suis populiq; peccatis, illabatas* Deo *oblaturus est uictimas? Relegamus Regũ libros, & inueniemus sacerdotẽ Achimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid & pueris eius, nisi interrogaret, utrùm mundi essent pueri à muliere, non ut què aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertiùs uacâsse ab opere coniugali, nequaq̃ panes quos prius negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositio-*

1 Cor 7.

1. Reg. 21.

nis

nis panes & corpus Christi, quantum inter umbrā & corpora, inter imaginem & ueritatē, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exēplaria præfigurabātur. Quō itaq; mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinētia lucri, hospitalitas quoq; & benignitas præcipuè esse debēt in Episcopo, & inter cunctos laicos eminētia: sic & castitas ꝓpria, & (ut ità dixerim) pudicitia sacerdotalis: Vt nō solùm ab opere se immundo abstineat, sed etiā à iactu oculi & cogitatiōis errore mēs, Christi corpus cōfectura, sit libera. 1. Tim. 3. Titi 1.

Extremam hac sancti viri, saluberrimā licèt, institutionē aduersæ partis cōcionatores (qui magna ex parte periuriosi, perfidi & desertores monachi sunt & sacerdotes, impudentissimasque fœminas sub matrimonij prætextu, nulla votorum præstitorum habita ratione, sibi copulârunt, hoc ipso, vt Apostolus ait, habētes damnationem, ꝙ primam fidem irritā fecerint) nullo pacto ferre queunt. Sed illi neq; hæc in Hieronymo, neq; eius generis pleraq; alia in Ambrosio & cæteris sanctis Patribus eradere vnꝗ poterunt. Nobis quidem indicâsse satis est, virum hunc sanctissimum palàm testari, panes propositionis in veteri Testamento, non nisi figuram quandam veri corporis & sanguinis Christi in V. Sacramento fuisse. 1. Tim. 5.

Quòd autem etiam illi, qui indignè accedunt, verum Christi corpus & sanguinem, quanꝗ in suî damnationem, accipiāt, idem ipse in Malach. cap. 1. docet his verbis: *Polluimus panem, id est, corpus Christi, quādò indigni accedimus ad altare, & sordidi mundū sanguinē bibimus &c.*

Porrò quod alibì ait, hæreticos Chri corpus & sanguinē non accipere vndè scriptū est, qui māducat meā carnē, & bibit meū sanguinē, in me manet, & ego in illo: ità intelligendū est, hæreticos ea nō in salutē, sed exitiū accipere: quem in modum etiā Augustinus interdùm loquit, vt infrà dicetur. Vnum duntaxat adhuc ex Hieronymo locum proferam, non minimā præsenti rei lucem allaturum, reliquis sanè non paucis breuitatis studio prætermissis. In Epistol. ad Ephesios lib. 1. cap. 1. sic habet: *Dupliciter uerò sanguis Christi & caro intelligitur: uel spiritualis illa atq; diuina, de qua ipse dixit: Caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Et, Nisi manducaueritis carnem meam, & sanguinem meum biberitis, non habebitis uitam æternam. Vel caro † & sanguis quæ crucifixa est, & qui militis effusus est lancea.* Iuxta

Obiectio. Iohan. 6. Dilutio.

Dupliciter Christi caro & sanguis intelligitur.

for. † quæ crucifixa est, & sanguis qui militis

xta hanc diuisionem, & in sanctis eius diuersitas sanguinis & carnis accipitur: ut alia sit caro, quæ uisura est salutare Dei: alia caro & sanguis, quæ regnum Dei non queant possidere. Hæc ille.

Luc 3. 1.Cor. 15.

Discis hic amice Lector ab ipso Hieronymo, cuiusmodi verũ corpus & sanguis Christi in V. Sacramẽto sit. Christus quidem in seipso non nisi vnam carnem habet & sanguinem secundùm substantiam, q̃ diuinitas illius ex sacratissima MARIA virgine assumpsit semèl, nec vnq̃ posteà reliquit: sed eadem caro & sanguis pro duplici qualitate diuersis temporibus suscepta, etiam duplici ratione accipiuntur. Cùm enim Christus etiamnùm in terris humana effugie inter nos ageret, caro illius naturæ humanæ fragilitati, dẽpto peccato, erat obnoxia. Eam ergò carnem, ad mortem vsq; passibilem, milites furore, clamore & impulsu Iudæorum adacti crucifixerunt, atq; eiusmodi sanguis in Christi passibili corpore, militis effusus est lancea, idq; sub oculis omniũ, qui tum illic præsentes aderant. Posteà verò q̃ Christus surrexit à mortuis, deincèps corpus illius manet immortale ac viuidum, nulli imbecillitati, nulli perpessioni, ac multò etiam minùs morti obnoxium: sed per diuinas dotes in spiritale planeq; diuinum corpus transijt, cui diuinitas diuinas suas proprietates dotesq;, suprà q̃ vllus capiat intellectus, cõmunicat. Ea igitur caro, vt ait Hieronymus, in V. Sacramento nobis porrigitur, quam Dominus omnipotenti sermone suo coràm exhibet, idq; locis oĩbus, vbicunquè sancta illius institutio, siue quod ab eo sanctè institutum est, peragitur. Atque eiusmodi carnem, illis quibus diximus affectam dotibus, etiam in sacrosancta Cœna suis haud dubiò dedit discipulis, tametsi id temporis mortalis adhuc esset. Quod sanè incredibile videri non poterit pensitanti, vt ante illam cœnam in monte Thabòr idem corpus suũ, etiamdum mortale, ijsipsis diuinis affectum dotibus clarificârit, cùm tamen secundùm naturam non nisi vnum idemq; corpus fuerit & pmanserit, sed in monte clarificatum, in cruce verò morti obnoxium.

Matth. 17. Marc. 9. Luc. 9.

Adeoq; nè hanc differentiã secundùm carnis & sanguinis substãtiam, sed iuxta qualitatem duntaxat accipias, adhibet Hieronymus quandam nostræ carnis similitudinem, vt de qua duplici ratiõe scriptum sit, alibì quidem, q caro & sanguis regnum Dei possidere non possint: alibì verò modo, vt appáret, planè diuerso, quòd omnis

1.Cor. 15.

caro

caro videbit salutare Dei. Quam tamen litem dirimit Apostolus 1. Cor. 15. dicens eiuscemodi carnem, qualem mortales gerimus, terrenam, animalem, mortalem, fragilem & animæ onerosam, regnum Dei possidere non posse, quòd corruptio non sit possessura incorruptelã: atquì post resurrectiõem carnem habebimus spiritalem, gloriosam, incorruptibilem & immortalem, configuratã corpori claritatis Christi, dicente Apostolo: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: atq; tũ demùm eiuscemodi nostra caro regnum Dei possidebit, adeoq; Deum ipsum contemplabitur. Et tamen ea nostra caro, modò quidem corruptibilis, tum verò incorruptibilis, non nisi eadem caro est secundùm substantiam, diuersa autem iuxta qualitatem & dotes. Atq; ità etiam de Domini carne sentiendum est, vt est suprà dictum. Quamobrem D. Hieronymus ait, Christi carnem & sanguinem nõ ea ratione, qua semèl in cruce mortalis pependit & fusus est, nobis præberi, sed sicutì nunc est, spiritale, diuinum, impassibile, indiuiduum, & immortale corpus, quod ille pro immensa facultate & potentia sua, virtute diuini verbi sui, nobis in cibum & possit & velit conferre, quotiès nos id agimus, quod in cœna sua nobis faciendum mandauit. Atq; hoc ipso sanè impiorum Capernaitarum illam prorsus carnalem & animalem opinionem, qua illi imbuti, somniabãt eum de suo naturali atq; etiamdũ mortali corpore, quale illi tum conspicabantur, particulas pręcisas, perindè vt carnes è macello allatas, in cibum ipsis prębere constituisse, acriter obiurgauit, dicens: Si ergò videritis filium hominis ascendentem vbì erat priùs? Vtì iam ante in 13. Scripturæ diuinæ testimonio, atq; etiã in Origenis authoritatibus, q nõ multùm ab Hieronymo hac in parte discrepat, fusiùs explicatũ est. Quòd si iam Antagonistæ nostri discrimen hoc probè caperent, nimirùm illià tam varijs ijsdemq; horrendis blasphemijs, quas, quòd aures Christianorum eas ferre non possint, commemorare non sum ausus: quasque illi in hoc V. Sacramentum eiusq; perceptionem euomunt, facilè sibi temperarent. Sed iam ab Hieronymo ad Hesychium nostra festinat oratio.

Esa. 40.

Phil. 3.
1. Cor. 15.

S. HESYCHII, PRESBYTERI HIEROSOLYMITANI TESTIMONIA.

CAP. 52. HEsychius, cuius sanctitati tum etiã, cùm adhuc esset in humanis, pclara à D. Hieronymo in vita Hilarionis dicta sunt testimonia, quiq; citra controuersiam insignis Ecclesię doctor est, atq; in eorum reponendus numero, qui verã Chri in V. Sacramẽto pręsentiam omniũ apertissimè doceant, libro in Leuiticum primo, cap. 4. in eandem cum D. Hieronymo scribit sententiã, cuius etiã nominatìm illic meminit. Verba eius huiusmodi sunt: *Quod Dominus iussit Leuit. 4. ut sacerdos uitulum pro peccato oblaturus, ponat manum super caput eius, & iugulet eum coram Domino, Christum significat, quem nemo obtulit, sed nec immolare poterat, nisi semetipsum ipse ad patiendum tradidisset. Propter quod non solùm dicebat, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterùm sumendi eã: sed & præueniens, semetipsum in cœna Apostolorum immolauit, quod sciunt qui mysteriorum percipiunt uirtutem.* Et paulò pòst, *Consummatus est,* inqt, *manibus* (sic em̃ Septuaginta interpretes eo loco habent) *priùs in mystica cœna, accipiens panẽ & frangens: deindè per crucẽ, quãdò ligno affixus est. Tũc* (putà, & in sacrosancta cœna, & in cruce) *sacerdotij suscipiens dignitatem, uel potiùs cùm semper habuerit, tunc opere explẽs, etiam hoc, quod pro nobis erat, sacrificium consummauit.*

Iohan. 10.

Christus seipsum bis immolauit: primò in cœna, indè in cruce.

Vide suprà 5. Scripturæ testimonium. Christus sacerdotij dignitatem bis suscepit. Exod. 29.

Itemque lib. 2. in Leuit. cap. 8. his vtitur verbis: *Primus sacerdos sanguine, & post eum filij eius, secundùm legem ungebantur: quia & ipse Dominus primus in cœna mystica intelligibilem accepit sanguinẽ, atq; deindè calicem Apostolis dedit.*

Discimus ex his Christum veram suam carnem & sanguinem bis obtulisse & immolãsse, primò quidem in sacrosancta cœna, cùm panẽ accepit in manus & fregit; deindè verò in cruce. Discimus etiã Christum ipsum eandem suam carnem & sanguinem in Cœna post immolationẽ primò percepisse, ac deindè etiã Apostolis porrexisse, perindè vt D. Hieronymus quoquè suprà testatus est.

Dominus bis immolauit corpus suũ. Christus ipse suum corpus in cœna sumpsit.

Adeoq; docet Hesychius loco memorato, quod nostri Aduersarij (qui nõ modò veram pręsentiã, sed etiam immolationẽ carnis & sanguis Christi in Cœna, temerè falsoq; negare non dubitant) aut nesciunt, aut certè nôsse & aduertere nolunt, nobis verò & sciendum, &

accu-

accuratè obseruandum venit, Christi immolationē non in cruce demùm inchoatam, neq; illic ea ratione peractam, vt deincèps cessaret: sed Christum priùs in cœna veram carnem & sanguinem suū sub panis ac vini speciebus modo incruēto, ac deindè absq; sacrificij distractione vel diuisione in cruce modo cruento, & simul etiam in cælis inuisibiliter in conspectu cælestis patris obtulisse, atq; ex eo tempore nunquàm eam in cælis oblationem esse intermissam, sed pro nostra conciliatione illic perpetuò cōtinuatam, itidemq; ad finem vsq; mundi iugiter duraturam. Non enim, vt Apostolus ait, in manufacta sancta IESVS introiuit, exemplaria verorum: sed in ipsum cęlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Ibì sanguinē, inquit Hesychius, introduxit: quia cicatrices portans passionum in sanctissimo corpore suo, à mortuis resurrexit, & eas sanctis ostēdens Apostolis, & corpus suum Thomæ palpandum præbens, ità in cælos ascendit, vt cum vulnerum cicatricibus appareat vultui Dei pro nobis.

Christum in cœna incruēto, & in cruce cruēto modo se immolauit, atq; etiamnùm in cælis sinè intermissione inuisibiliter se offert.

Christi sacrificiū non cessat, sed iuge est & ꝑpetuū.

Heb. 9.

Vt Christus suū sanguinē in sancta introduxerit.

Vndè nullo potest negocio animaduerti, quàm immani partis aduersæ studiosi teneantur errore, dum veri corporis & sanguinis Christi in sacrosancta Missa in eius commemorationem ab illo nobis donec veniat demandatam immolationem, in Dei contumeliam derident & reijciunt, perindè àc si nos Christum, qui non nisi semèl in cruce se obtulerit, denuò sic immolare velimus, i. cruenta ratione. Nos verò Christum ità denuò non offerimus: sed illius ipsius in cœna, & nostra in Missa immolatio, non nisi vna est oblatio, eo nomine diuina illius institutione nobis relicta, vt per eam immensa illius beneficia, quæ nobis suī in cruce oblatione (cuius est virtus perennis, quæque illo pro nobis continenter Dei vultui, non quidem cruciabiliter, sed interpellandi ratione, apparente, perpetìm renouatur) conciliauit, & etiamnùm quotidè conciliat, per fidem nobis applicemus, & ad nos adducamus.

Christi immolatio in cœna, & quā nos ex illius institutiōe in Missa facimus, non nisi vnū est sacrificium.

Aduersarij id quod Apostolꝰ ait, *oblatus est semèl*, perperàm accipiūt, quasi semèl dictū sit de cruenta illa duntaxat in cruce semèl peracta oblatione, perindè àc si Chri immolatio, posteaq̄ ille suum fudit sanguinem, deincèps penitùs cessârit. Atquì Apostolus Christi oblationem non tam angustè describit. Apud illum em̄ Christus Patrē hisce cōpellat verbis. Holocaustomata & ꝓ peccato nō tibi placuerūt. Tūc dixi:

Oblatus est semèl, qd sibi velit apud Apostolum.

Heb. 10.

Psal. 39.

dixi:Eccè venio.In capite libri ſcriptum eſt de me, vt faciam Deus voluntatem tuam.In qua voluntate,vt Paulus ait,ſanctificati ſumus, per oblationem corporis IE V Chriſti ſemèl.

Paulus Chriſti oblationē in voluntaria corporis eius in mortē deditione conſtituit, vt illud perenne fieret ſacrificium.

Nimirùm hîc Apoſtolus Chriſti oblationem,in voluntaria cōſtituit corporis ſui in mortem traditione,vt illud ipſum ſemèl traditū corpus,deincèps perpetuum eſſet ſacrificium,perenniter appárēs Dei vultui pro nobis,noſtraq́; conciliatione.Hanc verò ſuam voluntatē Chriſtus in cœna ſacroſancta primùm opere compleuit, quandò panem accepit in ſanctas manus ſuas,& in ſuum illum corpus mutauit, dicens:ACCIPITE, HOC EST CORPVS MEVM, QVOD PRO VOBIS DATVR.Cernimus enim hîc ipſum Dominū vltrò ſe morti offerentem ac permittentem,in qua ille voluntaria ſui traditione tū ſeſe obtulit ac immolauit,idq́; propemodùm euidétiùs,quàm in cruce.Cùm enim in cruce immolaretur,tum Iudæi,tum Græci eum non pro ſua,ſed ipſorum potiùs voluntate perpeti arbitrabantur.Probāt hoc ea Pilati verba:Neſcis quia poteſtatē habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te?Itemq́; illa Iudæorum : Alios ſaluos fecit:ſeipſum non poteſt ſaluum facere.Si rex Iſraël eſt, deſcendat nūc de cruce,& credemus ei &c.Hîc verò in Cœna clariſſimis verbis,prorſus voluntariam ſui corporis oblationem exprimit,dicens: *Quod pro vobis datur*.Interìm tamen hæc quę in cœna facta eſt oblatio,ab ea q̄ in cruce peracta eſt, neutiquàm debet ſeparari vel diſtrahi, cùm ſit actio planè indiuidua ea quæ à Domino in Cœna quidem ratiōe incruenta,in cruce autem modo cruento peracta eſt, ità tamen, vt illa eius oblatio in iugem ac perennem tranſiérit oblationem corporis eius:quandoquidem iam indè ab illo tempore idē Chriſti corpus in cælis,vultui Dei apparendo, pro noſtra reconciliatione ſeſe ſiſtit & exhibet:itidemq́; ex iuſſione eius etiā hîc in terris in Miſſa ſacroſancta(vbì etiam ipſe pariter & ſacerdos eſt & ſacrificium, at tamen in myſterio & cōmemorandi ratiōe)ſiſtitur & immolatur,quô eiuſmodi partæ reconciliationis nos participes efficiamur.quamobrem etiam hoc noſtrum ſacrificium,non modò Euchariſticum,ſed verè propitiatorium eſt,non tamen ob noſtrum,ſed illius opus: quandoquidem ipſe nobis pollicitus eſt per hoc eam quam diximus, partam reconciliationem ſuam,ſe nobis,re ipſa vel actu ipſo, applicaturum & commu-

Chriſtus in cœna, ptereà q̄ ſe ſpontè perpeti declararet,euidentius ferè q̄ in cruce immolauit.

Iohan.19.

Matt.27.

Chriſtus ſemèl oblatus eſt,q̄ oblatio eius in Cœna,ac deindè in cruce, hodieq́; vſq; ad mundi finem in cælis, non niſi vna eadéq́; indiuiſa oblatio ſit.

Miſſæ ſacrificium,etiam propitiatorium eſt ſacrificium.

communicaturum, dum ait, *Quod pro vobis datur.* Itemq́;, *Qui pro vobis funditur in remißionem peccatorum.*

Quòd verò hęc ità se habeant, aduertendum est, Paulum in Epistola ad Hebręos, inter veteris Testamenti & Christi sacerdotium ea quę sequûtur, facere discrimina: Quinq; discrimina inter veteris Instrumenti & Christi sacerdotiũ, ex Paulo.

1 Pôtifex, inquit, veteris Testaměti crebrò pro suis & populi peccatis offerre debuit sacrificia: nos verò pôtificem habemus magnum, Iesum Christum filium Dei, qui penetrauit cælos, & semèl consummatus per passionem suã, factꝰ est omibus obtẽperantibꝰ sibi, causa salutis ęternę, appellatꝰ à Deo pôtifex iuxta ordinẽ Melchisedech. Heb. 5. Veteris legis sacerdotes pro suis & populi peccatis crebrò offerre debuerunt: at Christus vnica sua oblatiõe factus est nobis causa salutis æternæ.

2 Sacerdotes veteris legis plures facti sunt, idcircò quòd morte prohiberentur permanere: hîc autem, qui secundùm ordinem Melchisedech, & virtutem vitę insolubilis cum iureiurando sacerdos factus est, dicente Scriptura, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, Tu es sacerdos in æternũ secúdùm ordinem Melchisedech: hic, inquam, eò quòd maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. Vndè & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis. Heb. 7. Veteres sacerdotes, quòd ipsi quidẽ mortales, & eorum sacerdotiũ temporariũ esset, plures fuere: at Christi sacerdotiũ, cùm maneat ipse in æternũm, æquè est sempiternum.

3 Prisci sacerdotes varia debuêre offerre munera & hostias: at Christus vnum habuit, quod offerret. Talem enim habemus pontificem, qui cõsedit in dextera sedis magnitudinis in cælis. Heb. 8. Illi plures habuere hostias: Christus non nisi vnã, putà corpus suum, sedens iã æternò ad dexteram Dei.

4 Prioris Testamenti Pôtifex, semèl in anno nõ sinè sanguine introiuit in tabernaculum, quod dicebatur Sancta sanctorũ: Christus verò, qui noster est Pontifex, per proprium sanguinem introiuit semèl in sancta, æterna redẽptione inuenta. Heb. 9. Illi singulis annis cum sanguine intrabãt in sancta: at Christus per propriũ sanguinẽ semèl in cælos introiuit, æterna nostri redẽptione inuenta.

5 Veteres sacerdotes quotidiè ministrabant, & easdẽ sæpe offerebãt hostias, q̃ nõ possent auferre peccata: Chrs autẽ vnã pro peccatis offerẽs hostiã, (cuius est virtus perpetua) in sempiternum sedet in dextra Dei &c. Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Heb. 10. Illorum identidèm oblatæ hostiæ peccata auferre non potuere: sed Christi vnica hostia delet peccata, & perpetuò valet.

Quamobrem eodẽ loco,& etiã 5.cap.ad Heb.ità ait:Habẽtes ergò Pontificem magnũ,qui penetrauit cęlos,IESVM filiũ Dei, adeamus cum fiducia ad thronum gratię eius &c.quibus ille nihil vult aliud,q̃ Christum in suo corpore sese indesinenter offerre & sistere pro nobis DEO Patri,nobis illum conciliare, pro nobis interpellare,atq; hoc pacto sempiternũ suũ administrare sacerdotiũ,quẽadmodùm etiã ad Rom.3.de illo idẽ scribit Apostolus,q̃ DEUS proposuerit eum propitiatorẽ vel thronũ gratię,per fidẽ in sanguine ipsius, ad quem gratiæ thronũ & propitiatorẽ hortatur Apostolus, vt cum fiducia adeamus: id quod Ecclesia Christi in sacrosancto Missæ officio quotidiè facit, vbì hunc propitiatorẽ,qui hìc pariter & in cælis & sacerdos est & sacrificium,præsentem habet,quò partam illius misericordiam & gratiam consequatur.

Christus sacerdotiũ suũ perẽniter administrat, & est nobis thronus gratiæ sempiternus.

Quæ quidẽ mihi eo nomine paulò fusiùs dicta sunt,quò Hesychius reliquiq; Patres,locis illis quibus de Altaris sacrificio agunt,rectiùs intelligantur, & Aduersariorum horrenda & insana blasphẽmia, sceleratissimè blaterantium,nos Christum totiès denuò in crucem agere,quotiès in sacrosancto Missæ officio corpus eius & sanguinem offerimus,om̃ibus fiat manifesta.Quí verò Christum nos rursus crucifigamus,immò verò quînam possit tã immane scelus vel in animos cogitationesq; nostras incidere,quod illi nobis falsò affingunt, cùm nos in sacratissimo Missę Canone disertis verbis DEũ ità cõpellemus: *Vndè & memores Domine nos tui serui,sed & plebs tua sancta,Christi filij tui Domini Dei nostri beatæ pas̃siõis,necnõ & ab inferis resurrectionis, sed & in cælos gloriosæ asscensionis,offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram,hostiam sanctam,hostiã immaculatã, panem sanctum uitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ.*Itemq;:*Per quem* (Christum)*hæc omnia,Domine semper bona creas,sanctificas,uiuificas,et præstas nobis*:cùm prætereà sacrificium nostrum semper incruentum vocemus,vtì etiã in ipsa Dñi cœna fuit:ac deniquè fateamur Christũ simul & in cælis & in terris & sacerdotẽ & vnicũ ac perẽne esse sacrificiũ?id quod iam antè Basilij testimonijs confirmatũ est, ac infrà ex Ambrosio,Chrysostomo,& alijs Patribus docebitur.

Aduersarij turpiter mẽtiuntur,nos Christum denuò crucifigere.

Atquì vt ad Hesychiũ eiusq; authoritates nostra sese referat oratio,

tio, mentem ille suã & sententiã, quam diximus, de veritate corporis Chri in Eucharistia, alio loco, nẽpè lib. 6. cap. 2. tam luculẽter exprimit, nulla prorsus vt cuiquã cõtrà cauillandi sit relicta occasio & opportunitas. Ait enim: *Sancta sanctorũ, sunt propriè Christi mysteria: qa ipsius est corpus, de quo Gabriel ad uirginẽ dicebat: Spiritussanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obũbrabit tibi: ideò quod nascetur ex te sanctũ, uocabitur filius Dei. Sed & Esaias: Sãctus Dominus, & in altis habitat, in sinu uidelicet Patris. Ab hoc enim non solùm alienigenas, & inquilinos, & mercenarios sacrificio prohibuit, sed nec per ignorantiã percipere præcepit. Per ignorantiã autẽ percipit, qui uirtutẽ eius & dignitatem ignorat: qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundùm ueritatẽ: sed mysteria quidẽ percipit, nescit autẽ mysteriorũ uirtutem. Ad quẽ Salomon dicit, uel magis Spiritus qui in eo est: Quandò sederis ut comedas cũ principe, diligenter attende, quæ posita sunt ante te.*

Sãctà sanctorũ sunt illud ipsum Christi corpus in V. Sacramento, quod ex Maria virgine natũ est.

Exod. 12. Leuit. 22.

Prou. 23.

Et paulò pòst: *Sermo, qui prolatus est ab ipso Christo super dominicũ mysteriũ, liberat nos ab ignorantia.* Et post pauca: *Sanctificationẽ mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem, siue cõmutationem, ei qui uerus est sacerdos, uidelicet Christo, oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius uirtutẽ & prolatum ab eo uerbũ, quæ uidentur, tam sanctificata sunt, quàm cunctũ carnis excedunt sensum.*

Verba consecratiõis planè docẽt, qd credere debeamus.

Specierũ visibiliũ in V. Sacramento cõmutatiò, fit Dei omnipotente virtute non sinè miraculo.

Et rursum post pauca: *Qui enim Christo suorũ mysteriorũ sanctificationẽ imputant, & addentes sibimetipsis quintã quæ prolata est, uidelicet uerbũ eius, quod nostros producit sensus ad sublimiora, nõ contaminãt sancta sanctorũ, utpotè qualia oportet de eis intelligentes: sed nec inducunt super se iniquitatẽ delicti in comedendo sancta sanctorũ. Nec enim ut ad cõmunem cibũ, sed sicut ad mysticũ, & terribile, & cæleste accedunt: ad quẽ qui temerè accedunt, non simpliciter peccant, sed iniquitatẽ delicti sui portare dicuntur.* Hæc ille.

Qui non credũt in Sacramẽto corpus Christi esse substantialiter, contaminant sancta sanctorum. & grauioris sũt criminis rei.

Nõ poterat vir sanctus de pſtantissimo sacramẽto dicere magnificẽtiùs. Ait enĩ, esse illud propriè sanctà sanctorũ, esse corpus sanctũ, & filium Dei, qui per spiritũsanctũ natus sit ex sacratissima MARIA virgine:

Explicatio sententiæ D. Hesychij de V. Sacramento.

gine:eumq; indignum esse huius perceptiõe sacramẽti,q virtutẽ eius diuinam & dignitatem ignoret,qui nesciat corpus & sanguinẽ Christi esse secundum veritatem:itẽq; Christi verbum, vbi ad species externas accesserit,id efficere,vt de sanctis illis nihil terrenũ sentiamus, quandò verborum Christi virtute species visibiles adeò sanctificantur,vt deincèps cunctum carnis sensum excedant.

Ad hęc non esse hunc iam cõmunem cibum,sed quiddam mysticum,terribile & cęleste:atq; ea causa illos qui indignè accedant,non simpliciter peccare,sed etiam portare iniquitatem delicti sui, id est, vt Apostolus ait,iudicium sibi mãducare,& esse reos corporis & sanguinis Domini.Si hoc Hesychij testimonium non omninò luculentum est,ecquod tãdèm possit esse satìs illustre,equidem ignoro.Porrò qui in V.Sacramento corpus & sanguinem Christi,& vnà etiã panem & vinum,idq; in cõmunicatione duntaxat,adesse volunt,ij fortasśis in erroris sui malè firmam confirmationẽ,eum obijcient Hesychij locum,qui est lib.2.cap.8.vbi sic habet:*Propterea Deus carnes cũ panibus comedi præcepit,ut nos intelligeremus, illud ab eo mysterium dici,quod simul panis & caro est,sicut corpus Christi panis uiui, qui de cælo descendit.* Itemque, quòd eodem loco subindicat, sua tempestatè igni fuisse tradita quęcunque de V.Sacramento remansissent inconsumpta.Verùm his ad primùm illud argumentum, quòd Hesychius asserat mysterium hoc simul panem & carnem esse, hac ratione respondendum est, nullo pacto hìc sensisse Hesychium, in V. Sacramento à consecratione etiamnùm communem remanere panem triticeum, sed esse illic Domini carnem, quæ,vt alibì in Leuit. libr. 2. cap.6.dicit, *in sartagine crucis assa & esibilis hominibus reddita est*: ità vt simul sit verum corpus, & verus panis vel cibus, sed eiusmodi panis,qui de cælo descendat. Hanc verò genuinã esse dictorum ipsius mentẽ,iam recitatis illis,quę annectit,verbis,(*sicut corpus Christi panis viui, qui de cęlo descendit,*)clarissimè exprimit. Quod enim ab hoc S. viro longissimè abfuerit, vt crederet facta consecratione, perindè vt antè,panẽ adesse,ex eius sexto lib.cap.22.certò doceri potest, vbì (vt dictũ est)disertis testatur verbis,per prolatũ à Chro verbũ sensibilia ad intelligibilia,i.corpus & sanguinẽ ei⁹ trãsferri & cõmutari, idq;

1.Cor.11.

Obiectio Aduersariorũ ex Hesychio.

Dilutio primi argumẽti.

Vt Christi corpus simul & caro,& panis sit.

Transsubstãtiatio nõ absque incõpræhensibili fit miraculo.

idq; non sinè miraculo,quod cunctum carnis excedat sensum,&c.

Quòd autem ad Sacramenti reliquias attinet,quasi illæ Hesychij æuo igni traditæ sint,ea de re loco suo,nempè Articulo de V. Sacramenti asseruatione,satis multa dicentur.Atq; hic quidem Testimonijs Hesychij finem libet imponere,atq; porrò conferre nos ad celeberrimos & insignes alios duos Ecclesiæ Doctores,Chrysostomum Græcum,& Ambrosium Latinum, quorum vterq; sub seniori Theodosio,eiusq; liberis Archadio & Honorio toto orbe claruit, hodieque claret.Eorum autem de vero Christi corpore in V. Sacraméto testimonia,quòd innumera sint,non omnia,sed quædam ex præcipuis producemus.

SANCTI EPISCOPI IOHANNIS CHRYSOSTOMI TESTIMONIA.

CHrysostomus in cap.26.Matthæi,Homilia 83. scribit húc in modum:*Credamus itaq; ubiquè Deo,nec repugnemus ei, etiamsi sensui & cogitationi nostræ absurdum esse uideatur quod dicit: superet & sensum & ratiõem nostram,quæso, uerbum ipsius:quod in omnibus,præcipuè in mysterijs faciamus, non illa quæ ante nos iacent, solummodò adspicientes,sed uerba quoquè eius tenentes. Nam uerbis eius defraudari non possumus,sensus uerò noster deceptu facilimus est:illa falsa esse non possunt,hic sæpius atq; sæpius fallitur. Quoniam ergò ille dixit,*Hoc est corpus meum,*nulla teneamur ambiguitate:sed credamus,& oculis intellectûs id perspiciamus. Nibil enim sensibile nobis traditum à Christo,sed rebus sensibilibus: omnia uerò quæ tradidit, insensibilia sunt, &c.* CAP. 53.

Opus Dei in V. Sacramento longè excedit sensum & rationem nostrã: itaq; verbo eius simpliciter inhærendum est.

Et pòst pauca.O *quot modò dicunt,uellem formam & speciem eius, Vellem uestimenta ipsa,Vellem calceamẽta uidere.Ipsum igitur uides,ipsum tangis,ipsum comedis.Vestimenta eius desideras uidere:ipse uerò seipsum tibi tradidit,non ut uideas solùm,uerùm etiam ut tangas, & in te habeas.*

In V. Sacramento vnica est corporis Christi sub speciebus visibilibus substantia, nullo sensu humano compræhẽsibilis.

Et paulò pòst:*Vigilandum igitur est. Non enim paruum supplicium indignè communicantes expectat. Cogita quanta indignatione aduersùs proditorem,aduersùs eos qui crucifixerunt ipsum,mouearis: & caue, nè tu quoquè corporis & sanguinis Christi reus efficiaris.Illi acerbissimè trucidârunt,*

Immanitas sceleris & supplicij indignè cómunicantis, arguit veritatẽ corporis

Christi in Sacramento. Vide suprà 13. Testimonium Scripturæ.

dârunt, tu post tot tantáq; beneficia, sordida suscipis omnia. Non enim *sufficit ipsi hominem fieri, flagellis interim cædi: sed nos secum in unam, ut ità dicam, massam reducit: neq; id fide solùm, sed re ipsa nos corpus suũ efficit.*

Vide suprà 25. Scripturæ Testimoniũ.

Altaris sacramentũ coronã vocat, nimirũ ob speciẽ externã, quæ rotunda est, vti & ab Epiphanio antèdictũ est.

Quis igitur re mundiorem non oportet esse eum, qui hoc sacrificio participaturus est? Quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hãc coronã pertractat? os, quod igne implet spiritali? lingua, quæ cruentat hoc admirabili sanguine? Veniat in mentem tibi, quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea nanq; re nos alimur, quam angeli uidentes tremunt, nec absq; pauore, propter fulgorem qui inde resilit, adspicere possunt: & nos in unam cũ illo massam reducimur, Christi corpus unũ & caro una. Quis loquet potẽtias Domini, auditas faciet oẽs laudes ei? Quis pastor unq̃ mẽbris suis oues suas nutriuit? Multæ matres post partũ alijs nutricibus infãtes dederunt: quod ipse facere noluit, sed ꝓprio corpore nos alit, & sibi coniungit atq; conglutinat.

Per V. Sacramentũ vnum cum Christo corpus & caro efficimur.

Miracula in V. Sacramẽto.

Hoc ipso q̃ Christus verã carnem suam nobis præbet in Sacramento, certiores reddimur eũ nostrã assumpsisse carnẽ.

Itemq; post pauca: *Singulis enim fidelibus per hoc mysteriũ se coniũgit, & quos peperit, non alijs nutriẽdos tradit, sed ipse studiosissimè alit, hac etiam re tibi persuadens carnẽ tuam illum assumpsisse. Tanta igit charitate atq; honore affecti, non torpeamus.* Non *uidetis, quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt labia?* Nõ minore *quoq; cupiditate nos ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritalẽ accedamus papillã: immò uerò maiore desiderio, quasi lactẽtes pueri, gratiã spiritûs sugamus: unus sit nobis dolor, una mœstitia, si hoc alimento spiritali priuamur.* Non *sunt humanæ uirtutis hæc opera: quæ tunc in illa cœna confecit, ipse nũc quoquè operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui uerò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Hæc enim illa, non alia, mensa est: hæc nulla re minor, quàm illa est.*

Non absque miraculo incompræhẽsibili V. Sacramentũ fit corpus Christi.

Soli sacerdotes conficiũt V. Sacramentum.

Deniquè his verbis eam concludit homiliam: *Animam priùs tradã meam, q̃ Dominicũ alicui corpus indignè: sanguinemq; meum effundi potiùs patiar, q̃ sacratissimũ illũ sanguinẽ præterq̃ digno cõcedam.* Hactenùs ille.

Dictorum Chrysostomi explicatio & anacephalæosis.

Quiquidem locus vel solus possit sufficere, sanctissimi viri huius de V. Sacramento veræ constantiq; fidei declarandç. An non tibi videtur, amice lector, initiò hîc Aduersariorum nostrorum incredulitatem

tatem acriter arguere, serioq; hortari illos, nè hisce in rebus carnali sensui suo, sed Christi omnipotenti & infallibili verbo firmiter credant & fidant? Et quia ille dixit, HOC EST CORPVS MEVM, nihil prorsus ait de eo ambigendum esse, quod verba ipsa planè ac luculéter exprimãt. Itemq; Christum hîc nobis eiusmodi tradere, quę noster carnalis sensus nullo pacto queat compręhendere. prębere hîc nobis seipsum, nõ solùm tãgendũ, sed etiã vt intra nos ipsum habeamus. Tum quoq;, hac de causa eos q hoc sanctiss. Sacramentũ indignè sumant, instàr Iudę & Iudęorũ, qui ipsum eius corpus prodiderint & immanissimè trucidârint, reos fieri corporis & sanguinis Dñi. Ad hęc Christũ hîc sese admiscere nobis, & re ipsa vnũ nos secum corpus efficere: atq; eam ob rem summa illũ debere munditia esse pditum, qui hoc sanctiss. corpus, quod vir sanctus spiritalé vocat ignem, edere: & hunc preciosum sanguiné, qué admirabilem dicit, potare velit. Docet pręterea, quod Hilarius quoq; superiùs fecit, Dñm in V. Sacraméto suũ nobis impertire honoré, & vt nos arctissimè sibi cõiungat & cõcorporet, sacratissimũ nobis conferre corpus suum, quod propter fulgoré indè resilienté angeli non absq; tremore cõspiciant: tum verò miraculum, quod hic perpetret, pro suî magnitudine nullis posse verbis explicari: ad hæc Christum pastorem bonũ sua nos carne nutrire, quod nullus pastor, immò nec parentes pleræq; faciant: ipsum præterea solũ hîc operari, ipsum ea quæ proposita sint, solùm sanctificare & transmutare: atq; eo nomine mensam nostrã nulla re minoré esse illa cœnæ eius mensa, adeoq; non nisi vnã esse mensam. Postremò ob V. Sacramenti huius celsitudiné & virtuté, mâlle se dicit animam tradere suã & sanguinem fundere, q̃ Dei ac Dñi sui verũ corpus & sacratiss. sanguiné porrigere indigno. Agè iam incredule Aduersarie, vide num pręclaram hanc & cumprimìs graué ac seriam & ad mouendum efficacissimã orationé, ad merã possis detorquere figuram.

Christus in V Sacraméto seipsum nobis pbet tangendum, & intra nos habendum.

Chrysostomus mortem ppeti, q̃ sciens indigno Sacramentũ porrigere mauult.

Equidem non sum nescius, quãtoperè tu nihilo seciùs vel vni illi captandę voculę inhies, quæ in exordio ferè huius Homiliæ habetur, quô tu illam deprauare & ad perfidiam tuam accõmodare queas. Quod licèt in Tertulliani testimonijs iã antè partìm cõmemoratũ nobis sit, at tamé in gratiam Aduersariorũ etiã hîc repetere libet, simulq; docere, q̃ parùm pro ipsis faciat. Verba Chrysostomi hęc sunt:

Calũnia partis aduersæ.

Nam

Nam quandò dicunt (hæretici,) *Vndè patet immolatum Christum fuisse, & alia multa mysteria: hæc enim afferentes, ora ipsorũ consuimus. Si enim Iesus mortuus non est, cuius symbolum ac signum hoc sacrificiũ est? &c.*

Dilutio.

Sed quæso te aduersarie, non tu vides sanctum virum hîc tibi perindè àc hæreticis illis, quibuscum illi negocium est, os opprimere & consuere? Ait ille quidem, incruẽtum altaris sacrificium, expressum esse symbolum & signum cruenti illius in cruce litati sacrificij: minimè verò dicit, non nisi panem & vinum adesse aut immolari. Immò sanè eadem, vt dictum est, homilia multò crebriùs & quidem euidentissimè testatur, nos hic verum ac ipsissimum Christi corpus & preciosum sanguinem substantialiter præsentia habere, immolare, percipere.

Christi verũ corpus, quod in V. Sacramẽto incruento modo offertur, suijpsius symbolum est, vt est semèl in cruce cruẽta ratiõe immolatum.

Nec mirum tibi videatur, verum Christi corpus, quod in V. Sacramento mystica vel spiritali ac incruenta ratione offertur, suijpsius symbolum vel signum esse: suijpsius, inquam, vtì semèl cruento modo immolatum, & nostra causa in cruce mortuũ est. quî enim meliùs nobis in memoriam reduci possit, Dominum semèl propter nos reuerà mortuum, & suum pro nobis corpus tradidisse, quàm si illud ipsum eius corpus, sed tamen deincèps immortale, in mysterio vel Sacramento præsens habeamus? Nec dubium hac re permotos fuisse sanctos Patres, vt contra perfidos Marcionitas, tanquàm certissimũ Christi secundùm carnem resurrectionis argumentum, veram corporis eius in V. Sacramento præsentiam, quam tum passìm omnes fatebantur, nec vllus in dubium vocabat, producerent, vt suprà ex Ignatio, Irenæo & Tertulliano latiùs didicisti.

Christi corpus in V. Sacramẽto, certũ est resurrectiõis eius argumẽtum.

Porrò hæc Chrysostomi Homilia LXXXIII. in Matthæum, ab eo loco, qui à nobis antè allatus est, ferè ad calcem vsque, etiam inter LXXX. illius ad populum Antiochenum, priùs quàm Constantinopolim veniret, habitas homilias inuenitur, estq; inter eas sexagesima, sub titulo, De sumẽtibus indignè diuina & sancta mysteria, sed alio interprete, Tomo 4. Quod quidem argumento est, quàm ille hac in sententia seriò perstiterit, quam populo, quem instituebat, totiès tãta fide & studio inculcârit. Eadem Homilia sexagesima etiam hæc addit: *Audiamus & horreamus: sanctis carnibus suis nos dedit impleri,*

semetipsum

semetipsum apposuit immolatum. Et paulò pòst: *Non erat illa mensa tunc ex argento, nec aureus calix, ex quo sanguinem proprium Christus suis dedit discipulis: preciosa tamen erant illa omnia & tremenda, quoniã erant spiritu plena.* Et post pauca: *Qui nanq, dixit, Hoc est corpus meum, & verbo factum confirmauit: hic & dixit, Esurientem me vidistis &c.*

Christus dicens, Hoc est corpus meũ, verbum suũ facto confirmauit.

Homilia de proditione Iudæ, scribit inter cætera in eandem sententiam: *Et nunc,* inquit, *ille præstò est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoq, consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mẽsæ Dñi, corpus Christi facit & sanguinem: sed ille, qui pro nobis crucifixus est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia. Hoc est,* ait, *corpus meũ, hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dicit, Crescite & multiplicamini, & replete terram, semèl quidẽ dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ità & vox illa semèl quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsq, ad hodiernam diem, & vsq, ad eius aduentum, præstat sacrificio firmitatẽ &c.*

Hoc verbo, Hoc est corpus meũ, V. Sacramentũ conficitur.

Audis hîc consecrationis hæc esse verba, HOC EST CORPVS MEVM: ijsq; verbis Christum suam præstare virtutem & gratiã, ità vt quemadmodùm virtute omnipotentĩ vocis illius, *Crescite & multiplicamini,* cuncta quotidiè producuntur, crescunt & augescunt: sic etiam his verbis, HOC EST CORPVS MEVM: Christi corpus substantialiter præsens fiat. Nõ tametsi semèl hæc illius ore prolata sunt, at tamen virtutem illorum esse perpetuam vsq; ad aduentum eius, dum nos facimus, quod in suî commemorationẽ illè fieri mandauit. Indè adeò est, ꝙ ait, non putare nos debere hominem, putà sacerdotem, hîc operari, sed Christum ipsum esse qui operetur, & qui verbis suis efficaciam præstet & firmitatem.

Christus hîc operatur, nõ homo.

Eadem Homilia docet, id quod suprà in 14. Scripturę Testimonio annotatum est, Christũ veritate corporis sui in Eucharistia, figuram paschatis aboleuisse. Verba eius sic habent: *Postq̃ sol iustitiæ radiauit, vmbra soluitur luce: Et ideò in ipsa mensa vtrunq, pascha & typi & veritatis celebratum est. Nam sicut pictores pingendam tabulam vestigijs quibusdã adumbrare cõsueuerunt, & sic colorũ varietate perficere: ità & Christus fecit in mensa: & typum Paschæ descripsit, & Pascha veritatis ostendit.*

Vide suprà 14. Scripturæ Testimoniũ.

Christus & vetus & nouũ Pascha in cœna immolauit.

Et paulò pòst: *Fuit quidem aliquandò Pascha Iudaicum, sed exemptũ & euacuatum est Paschæ spiritalis aduentu, quod Christus tradidit. Nam cùm*

manducarent, inquit, & biberent, accepit panem, & fregit, & dixit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Agnoscunt quid loquor, qui sunt diuinis consecrati mysterijs. Et iterùm accepit calicem, & dixit: Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et præsens Iudas erat, ista Christo dicente, Iste est sanguis. Dic Iuda, quem triginta denarijs vẽdidisti: iste est sanguis, de quo antè cum Pharisæis pacta fecisti. O Christi misericordia, ô Iudæ dementia. Ille eum triginta denarijs paciscebatur vt venderet, & Christus ei sanguinem quem vendidit, offerebat &c.

Christus eũdẽ pbuit Iudæ bibendum sanguinem, quẽ is 30. denarijs vendiderat.

Hæc ego sanè puto pspicua ac luculẽta esse, q̃ quoàd eius fieri possit, clarissimè testatũ efficiant, in V. Sacramento nõ figuram tantùm corporis, sed ipsum verũ Christi corpus, quo figura abolita est, substantialiter haberi, idemq; corpus etiam malos re vera ore accipere, quanq̃ non in salutem, sed exitiũ. Quo ille permotus, eiusmodi subijcit adhortationem: *Nullus igitur fictus accedat, nullus fucato animo tantùm audeat mysterijs proximare, ne condemnetur, & sententiam mereatur, & quod Iudas sustinuit patiatur.* Eodem loco V. Sacramentum appellat *sanctum & terribile sacrificium, & Christum ipsum pro nobis occisum &c.*

Aduersarij simulatè accedunt, dũ verbis Christi nolunt credere.

Eucharistia est terribile sacrificiũ, & Christ9 ipse.

Homilia 44. in Iohannẽ ait, *nõ propterea Dñm manna non verum panẽ appellâsse, quòd falsum fuerit in manna miraculum, sed quòd figura esset, non veritas: suum aũt corpus, quod daturum se promiserat, propter aduenientem ei spiritum, verè panem cælestem effici.*

Mãna, figura fuit: corpus Christi in V. Sacramento veritas est.

Hom. 45. ostẽdit, quamobrem necessè fuerit, vt ad Iudęos dñs his vteretur verbis, Et panis quem ego dabo, caro mea est, quã ego dabo ꝓ mundi vita. *Cùm em̃, inquit, Capernaitæ, in petendo cibo instarent, & patribus suis datũ memorarent, & manna tanq̃ magnũ quiddam laudarẽt, Dñs ea diluere volens, ait manna & eius generis alia mysteria, non nisi figurã & vmbrã fuisse, rerum aũt veritatẽ præsentem adesse. Sed erat,* inquit, *dicendũ: Patres vestri manducauerunt mãna in deserto: ego aũt vobis panem præbui æquè in deserto, septem panibus vos reficiens. Sed quia inter manna & cibum è terra petitũ magna erat differentia, respondere illi poterant, quod ipse fecisset, minus hoc q̃ illud esse: atq; ità mannæ miraculũ extulisset, suũ de panibus depressisset. Cùm igitur de cælo cibum quærerent, de septem panibus tacens, panẽ cæli, quem ipse daturus esset, cõmemorat, & mysteriorũ, & sacramentorũ corporis & sanguinis sui sermonem adducit, licèt ea necdùm caperent, vt attentiores [illegible] dderet, & ad in[illegible]rogandũ quærendũq; excitaret. Sed nihilominus*

Vide suprà Athanasium.

Christus ea verba, Panis quem ego dabo, de nullo pane terrestri dixit.

Vide suprà ex Scripturæ Testimoniũ.

minus illi abierunt retrò, cùm tamen quem prophetam arbitrabantur, eius verbis credere debuissent. Non tamen duodecim discipuli, dempto Iuda, diffidebant, etiamsi obscuriora erant q̃ hoc loco diceb.it, quàm q̃ priùs dixerat: vt, verbi gratia, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod enim propheta suscitâssent interìm mortuos, nôrant: quòd autem carnem suã quisquam alijs edendam præbuerit, id verò necdum didicerant. Veruntamen persuasi sunt, & sequebantur, & habere eum verba vitæ confitebantur. Hoc discipuli est, quæ magister asserit, non curiosiùs inuestigare, sed audire & credere, & idoneum solutionis tempus expectare. At Capernaitæ abiêrunt retrò propter suam stultitiam. Quandò enim subit quæstio, quomodò aliquid fiat, simul subit & incredulitas. Ità & Nicodemus perturbatus est, dicens: Quomodò potest homo in ventrem matris suæ iteratò introire? Itidèm & hi nunc: Quomodò potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Nam si hoc inquiris (Iudæe,) cur non idem in quinq; panum miraculo dixisti, quomodò eos intantùm auxit? Quia tunc tantùm saturari curabant, non considerare miraculum. sed res ipsa tunc docuit, inquies. Ergò ex eo & hæc credere oportuit ei facilia factu esse. Propterea id priùs fecit miraculum, vt per illud non essent ampliùs increduli his quæ postmodùm diceret. Illi quidem tunc temporis nihil ex his dictis, nos ipsius beneficij vtilitatem cepimus.

His ità præmissis, iam porrò explicat, q̃ sit stupendum & admirabile, quod nobis in V. Sacramento dñs largitur: *Quarè necessariò,* inquit, *dicendum, quàm admiranda mysteria, & cur data sint, & quanã eorũ vtilitas. Vnũ corpus sumus, & mẽbra ex carne & ossibus eius. Quarè initiati, eius p̃ceptis parêre debẽt. Vt aũt non solùm p̃ dilectionẽ, sed re ipsa in illa carnẽ conuertamur, per cibũ id efficitur, quẽ nobis largitus est. Cùm ẽm suum in nos amorẽ indicare vellet, p̃ corpus suum se nobis cõmiscuit, & in vnũ nobiscũ redegit, vt corpus cũ capite vniret. Hoc eĩ amantiũ maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à q̃bus maximè amabat, q̃ suũ amorẽ p̃ se ferẽtes, dicebãt: Quis daret nobis, vt eius carnib⁹ impleremur? Quod Christ⁹ fecit, vt maiore nos charitate adstringeret, & vt suũ in nos ostẽderet desideriũ, nõ se tm̃ videri p̃mittẽs desiderãtib⁹, sed & tãgi, & mãducari, & dentes carni suæ infigi, & desiderio suî oẽs impleri. Ab illa igit̃ mensa tanq̃ leones ignẽ spirãtes, surgamus diabolo formidolosi, & caput nostrum intelligamus, & quã in nos p̃ se tulit charitatẽ. Parẽtes sæpenumerò liberos suos alijs alendos dederunt: ego aũt mea carne alo, me his exhibeo, oĩbus faueo, oĩbus optimã de futuris spem præbeo. Qui in hac*

Plus habet admirationis Christũ nobis præbere corpus suum in V. Sacramẽto, q̃ si quis mortuos excitet.

Incredulorũ vox est, Quomodò potest hoc fieri?

Eucharistia admirandum est mysteriũ, quo nos caro vna & ossa cũ Christo efficimur.

Vide supra 25. Scripturæ Testimoniũ, itemque Irenæum & reliquos patres.

Iob 31.

Christus carnẽ suã nobis tangendam, edendam, & vt illa nos p̃ omni desiderio impleamus, exhibet.

Idem habet Homil. 60 ad populũ Antiochenum. & ad Neophytos.

vita ità se nobis exhibet, multò magìs in futura. Vester ego frater esse volui, & communicaui carnem propter vos & sanguinem: & per quæ vobis cōiunctus sum, ea rursus vobis exhibui.

Eucharistia vitæ æternæ pignus est.

Tandèm Homiliam illā his claudit verbis: *Sed sicut magnum est & admirabile, ità si purè accesseris, ad salutem accesisti: sin praua conscientia, ad pœnam & supplicium. Qui enim manducat & bibit indignè sanguinem Domini, iudicium sibi mãducat & bibit. Nam si qui regiam purpuram coinquinant, haud secùs q̄ qui scindunt, puniuntur: quid mirum, si qui immunda conscientia Christi corpus accipiunt, idem supplicium subeant, quod qui eum clauis cruci affixerunt? Vide q̄ formidandam pœnam his minetur Paulus: Irritam quis faciens legem Mosis, sinè vlla miseratiōe duobus vel tribus testibus moritur: quantò magìs putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinē testamēti pollutū duxerit, in quo sanctificatus est?*

Christi corpus in V. Sacramento est filij Dei purpura. Heb. 10. Vide suprà 25. Scripturæ Testimoniū.

Homilia 46. in ea Domini verba, Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, scribit in hunc ferè modum: *Etenim cùm id fieri posse negarent, nō solum non impossibile, sed & necessarium asserit: hac quidem ratione, quòd doceat hic Dñs, vt vitam possimus habere æternam, videlicet manendo in ipso. Eius porrò verba sunt: Qui mãducat meã carnem, & bibit sanguinē meū, in me manet, & ego in eo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrē: & qui mãducat me, & ille viuet propter me: quasi dicat: Quandò is, qui me manducat, in me manet, qui æternùm viuo perindè vt pater: sequitur indè, vt qui me edit, ipse quoquè viuat in æternum.*

Consule 10. & 11. Scripturæ Testimonium.

Deindè in ea verba, Durus est hic sermo, ità scribit: *Quid ergò est, Durus est hic sermo? Nimirùm difficilis intellectu, & quē capere eorū nō possit imbecillitas, plenus formidinis. Putabãt enim eum supra vires suas loqui.*

Aduersarijs durus est Christi sermo.

Itemq; exponēs ea verba, *Spiritus est qui viuificat, vult non secundùm carnem, sed secundùm spiritum Christi verba audienda. Nihil enim carnale, nec vllam naturalem consequentiam habentia hic proponuntur, sed omni hac terrena necessitate, & huius vitæ legibus libera.*

Creaturæ in corpus Christi mutatio, naturam oēm excedit.

Item in ea verba, Caro nō prodest quicquā, hæc eius sunt cōmentaria: *Non de ipsa carne sua dicit Dñs, Absit: sed de his, qui carnaliter accipiunt quæ dicuntur, nec longiùs prospiciunt, q̄ externis possint oculis assequi, cùm tamē mysteria hæc interioribus sint oculis consideràda, hoc est, spiritaliter: Qui non manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, non habet*

Caro non prodest quicquā, vt accipiendum.

vitam

vitam in semetipso. Quomodò nihil prodest caro, siuè qua nemo potest viuere? Vide quòd ea particula, Caro non prodest quicquam, non de ipsa carne, sed de carnali auditione dicta est.

In eam quoq; sententiam, Verba quę ego locutus sum vobis, spiritus sunt, denuò sic scribit: Doctrinam meam rerum consequentiæ & necessitati subiacere nè arbitremini. *Spiritalia terrenis legibus serui re non patiuntur, quod & Paulus inquit: Nè dicas in corde tuo, Quis ascēdit in cælum? hoc est Christum deducere. Vel quis descendit in abyssum? hoc est Christum ex mortuis reuocare.* Christi opera naturali rerũ necessitati nō subiacent.

Deniquè in eam, qua Petrus vsus est, orationem, *Verba vitæ æternæ habes*, ait *Petrum ea Christi verba, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, de resurrectione rectè intellexisse, cùm ipse Dominus dixerit: Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ideoq; dixisse Petrum, Verba vitæ æternæ habes.* Hucusquè Chrysostomus in Iohannem.

Equidem hanc sancti viri in cap. 6. Iohannis doctrinam, ea causa fusiùs adferre volui, vt lector animaduertat, eum caput illud haud secùs, atquè in quinto, 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 19. & 23. è scriptis diuinis suprà prolatis testimonijs explicatum est, intellexisse. Principiò nanque, vt dictum est, Homilia 44. docet mãna figuram fuisse, sed Christi corpus in Eucharistia esse veritatem, idque propter aduenientem ei viuificantem spiritum. Eorũ quæ ex Chrysostomō in 6 cap. Iohannis allata sunt, explicatio & anacephalæosis.

Deindè tum in hac, tum ea, quę sequitur, 45. Homilia, verba illa Seruatoris, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita, non de eius diuinitate, sed diuino illius in V. Sacramento corpore propriè accipienda asserit: Dominumq; impia Capernaitarum diluenda tentatione id expresfè testatum, cibum quem ipse in mysterijs suis daturus esset, non solùm longè admirabiliorem fore quinq; illis panibus, quos antè mirum in modum auxerat, sed ipso quoquè manna incomparabiliter pręstantiorem & stupendum magìs: quãdoquidem sua ipsius caro foret, eius diuinitate plena. At verò pro Aduersę partis sententia, (qui Christo falsissimè affingunt, eũ nisi terrestrem panem, quòd ad substãtialem pręsentiam attinet, nobis præbere) Christus sanè Capernaitas mãna iactitantes, frustrà excellentioris cibi pollicitatione retudisset. Longè enim plùs & admi-

rabilitatis & præstantiæ habuisset manna, quàm Christi Sacramentũ, si id non nisi panis esset. Atq; hoc pacto Christi responsum Capernaitis ridiculum potiùs, quàm firmum & constans, (quod tamen etiã auditus perhorrescit) videri potuisset.

Verùm Chrysostomus (qui Aduersarios nostros vnà cum Capernaitis illis incredulis hîc palàm arguit & dãnat incredulitatis) Apostolos eo nomine cõmendat, q̃ probè in hoc ceperint Dñm, illum sua impartiẽda carne nõ minùs exhibiturũ miraculũ, q̃ à mortuis, vt erat pollicitus, resurgendo. Et quãuìs eiusmodi oratio rẽ naturali modo impossibilẽ complectebatur, quòd illi nihilo seciùs ceu probi discipuli (quorum est q̃ magister asserit, quanuìs ea impossibilia videãtur, nõ curiosiùs inuestigare, sed simpliciter illis cõmodare fidẽ) firmiter crediderint, nec in eã incredulis vsitatã vocẽ proruperint, quomodò potest fieri? quod quidẽ Capernaitę infideles fecerint, quorum tamẽ causa Dominus illud in quinq; panibus miraculum effecerat, vt illis quæ posteà dicturus esset, propensiùs fidem adhiberent.

Non minoris est miraculi, Christũ nobis verũ corpus suu largiri in V. Sacramento, quàm q̃ surrexit à mortuis.

Et nè quam his Sacramentarij commentitiã rursus glossam fabricarent, Chrysostomus insigne hoc & incompræhensibile porrò declarat miraculum, eumq; Pauli ad Ephes. 5. cap. locum, Vnum corpus sumus, & membra de carne eius, modis omnibus perindè accipit, vt est in 25. Scripturæ Testimonio suprà allatus & expositus.

Hunc locũ Patres pleriq; omnes hunc in modũ accipiunt, Irenæus &c.

Libera quoquè voce pronunciat, nos re ipsa cum Christo vnum effici communicatione corporis eius in Eucharistia: quodq; Iob seruis suis pro ipsorum desiderio præstare non potuerit, id Christum præstitisse: quandò carnem suam nobis in V. Sacramento non solùm videndam, (putà, in speciebus illis, sub quibus ceu integumẽto quodam abdita latet) sed etiam tangendam & manducandam præbet, vt ea nostro satisfaciamus desiderio: nõ quòd Christi corpus in seipso, sed species, sub quibus re vera continetur & porrigitur, tangantur, manducentur & dentibus premantur.

Vt Christi carnẽ cernamus & manducemus.

Adeoque affirmat Christum eam nobis carnem in V. Sacramento rursum edendam exhibere, quam ex pręclarissima virgine Maria acceperit, vt corpus cũ capite vniatur, vnumq; ex capite & mẽbris corpus fiat, nosq; germanos & naturales suos fratres efficiat. Non est autem dubium, quin Christus ex sacratissima Maria virgine veram assumpse-

Christus quã à nobis accepit carnẽ, eã rursus nobis

ſumpſerit carnem,non autem phantaſma vel figuram,vt execrabiles illi Marcion & Manes blaſphemârunt. *ſbet in Eucharistia edidam.*

Præterea vir ſanctus,vt eſt antè dictum,Pauli ſententiã in Epiſtola ad Heb.10.cap.de illorum ſupplicijs,qui Chriſti ſanguinẽ, in quo ſanctificati ſunt,conculcãt,aduersùs illos producit, qui V. Sacramẽtum indignè percipiãt: indeq; probat nõ minori illos pœna dignos, quàm Iudæos qui ſanguinem eius fuderint:qua ex re animaduerti licet,ecquid de occulta V. Sacramenti ſubſtantia ſenſerit, non aliud haud dubiò,quàm quæ ſuprà in 23.Scripturæ teſtimonio habentur. Porrò Homilia 46.vt Lector amice facilè aduertere potuiſti, in hoc totus eſt,vt nefandas Aduerſariorum noſtrorũ calumnias ipſius Dñi verbis validiſſimè refellat & diluat: & inter alia, quod illi nobis in Dei contumeliã obijciunt,Chriſtũ de ſua diuina carne dixiſſe,eã non prodeſſe quicquam,id hac ratione confutat,q eodem loco Chriſtus in ſatanicæ huius blaſphemiæ deteſtationem dixerit, Qui manducat meã carnẽ,habet vitã ęternam.Itidẽq; omnia illorũ argumenta & cauilla,quę contra Dei virtutem omnipotentẽ ex naturali philoſophia illi proferunt,vt quòd impoſſibile ſit corpus illud quod in cęlis ſit, etiã in V.Sacramẽto ẽſſe ſubſtãtialiter &c.his ille paucis ſubruit verbis, opus hoc naturę nõ ſubeſſe legibus,nec illis poſſe ſeruire,ſed eſſe prorſus ſupra naturã:idq; ſi quis in dubiũ vocare velit, hoc perindè eſſe,àc ſi dicat,Chriſtũ vno teneri loco captiuum,vt non poſſit, quẽadmodùm pollicitus eſt,corpus ſuum nobis hìc in terris in V.Sacramento prębere.In eã nanq; ſententiam Pauli eã verba adducit, quæ ſunt in Epiſtola ad Ro.cap.10. Nè dixeris in corde tuo &c.Et vt paucis agam,cõmentaria ſancti viri huius in 6.caput Iohannis,non aliud ſunt,q̃ luculenta & valida Aduerſæ partis confutatio.Eſtq; pręthereà nôſſe operęprecium,priorem memoratæ 45.Homiliæ partem ab illo loco,Quarè neceſſariò dicendũ,q̃ admiranda myſteria ſint &c.etiam propemodùm ad verbum illum vſurpâſſe in exordio Homiliæ 61.ad populum Antiochenum.Tam ille aſſiduus fuit & ſerius in inculcanda identidèm è ſuggeſtu ſubditis ſuis doctrina hac ſuauiſſima, planeq; diuina & conſolatoria.

Verba ea,Caro nõ prodeſt æquè, Chriſtus de ſua carne non eſt locutus.

Obſerua,vt Chryſoſt.Pauli verba ad Chriſti in Sacramẽto præſentiam accommodet.

His iam probè cognitis, ea quæ ſubijcimus tanti viri teſtimonia,faciliùs poterunt intelligi.In priorem ad Corinthios Epiſtolam

Homi-

1. Cor. 10

Homilia 24. interpretans ea Pauli verba, Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? scribit hunc in modum: *Maximè his sibi verbis & fidem facit, & horrorem. Eorum autē huiusmodi est sententia: Quod est in calice, i. quod à latere fluxit, & illius sumus participes. Calicem autem benedictionis appellauit, quoniam cùm præ manibus eum habemus, cum admiratione & horrore quodam inenarrabilis doni, laudamus, benedicentes, quòd sanguinem effudit, nè in errore permaneremus: neq; tantùm effudit, sed nos omnes eius participes effecit.* Et post pauca: *Quid hoc admirabilius, dic quæso, quid amabilius? Hoc & amātes faciunt, in pecuniis, vestibus, possessionibus, hanc ostendentes cupiditatē, in proprio tamen sanguine nemo vnquàm. Christus autem in hoc curā & vehementem in nos dilectionem ostendit. Et in veteri quidem Testamento, cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse accipere voluit, vt ab idolis auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat. Hic autem multò admirabilius & magnificentius sacrificium præparauit, & cùm sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet.*

Quod in calice est, idē est quod è latere manauit.

Christus in Ecclesia, pro veteris legis sacrificijs, seipsum iussit offerri.

Itemq; in ea verba, Omnes qui de vno pane participamus: *Cùm prior, inquit, carnis natura à terra formata, à peccato mortalis facta, à vita deserta esset, aliam (vt ità dicam) massam & fermētum induxit: hoc est, carnem suam, natura quidem eandem, verùm à peccato liberam, & vita plenam: quam omnibus tribuit, vt participes fierent: vt ea nutriti, & priore abiecta, quę mortua erat, per hanc mensam viuentem & immortalē commisceremur.*

Communicatiōe veri corporis Christi in Sacramentō, mortale corpus nostrum fit viuidum.

In eadem quoquè Homilia ista leguntur: *Quòd si hominis vestem nemo temerè attingeret, quo pacto omnium Domini corpus purum & immaculatum, quod diuinę illius naturę particeps est, propter quod & sumus & viuimus, propter quod portæ inferi fractę sunt, & cęlorum apertę, tanta cum ignominia accipiemus? Nōlimus, obsecro, nolimus impudentes nosipsos interimere, sed cum honore & munditia ad Deum accedamus: & quando id propositum videris, dic tecū: Propter hoc corpus non ampliùs terra & cinis ego sum, non ampliùs captiuus, sed liber. Propter hoc, cælum & quę in eo bona sunt, me accepturum spero: propterea immortalem vitam, angelorum sedem, Christi consuetudinem. Hoc corpus affixum, verberatum, morte victum non est. Hoc corpus Sol crucifixum videns, radios auertit. Propter hoc & velum templi scissum est & petrę, & terra vniuersa tremuit. Hoc idem corpus cruentatum,*

Vt nos hodieq; dicimus accessuri ad V. Sacramentū, nos ad Dominū Deū nostrū accedere; eodem modo etiā Chrysostomi æuo loquebantur Christiani.

entatum, lancea vulneratum, fontes sanguinis & aquæ vniuerso orbi salutares scaturiuit.

Quæ porrò eadem homilia habentur de corporis Christi adoratione, suo loco referentur.

Item Homilia 27. in cap. 11. exponens ea verba, Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, &c. *Hodiè*, inquit, *ipse Dominus est, qui omnia operatur & tradit, quemadmodùm tunc.*

> Quod Christus in cœna fecit semèl, id hodieq; in Missa facit.

Et in ea verba, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, sic habet: *Quid significat, Hic calix nouum testamentum est? Erat & veteris testamenti calix, sacrificia & sanguis brutorum: etenim post sacrificiũ, in calice & phiala sanguine accepto, ità sacrificabãt. Cùm igitur pro sanguine brutorum suum sanguinem induxisset, nè quis his auditis perturbaretur, illius veteris sacrificij meminit.*

> Cõcordat cũ 16. Scripturæ Testimonio.
> Christus pro sanguine brutorũ suũ pbet sanguinem.

In ea quoquè verba, quicunq; manducauerit panẽ hunc, & biberit calicem Domini indignè, scribit hoc modo: *An ignoras, quot ex delicijs mala proueniant? risus intempestiuus, verba immodesta & plena exitij, scurrilitas, garrulitas infructuosa, & alia quæ ne dicẽda quidẽ sunt: & hoc facis, cùm ad Christi mensam discubueris, in die illa, qua carnem eius lingua attingere dignatus es? Nè igitur hæc fiant, dexteram tuam,* (pro temporum suorum more hoc dicit) *linguam, labia considera, quo pacto vestibulum Christo facta sunt, vt ingrediatur.*

> Christi carnẽ nostra lingua attingimus.

Itemq; in ea verba, Qui eñ comedit & bibit indignè &c. hęc eius sunt commentaria: *Et quomodò iudicium sibi manducat, inquies? Nõ dijudicãs corpus Dñi, hoc est, non inuestigans, non considerans, vt oportet, magnitudinem propositorũ, non reputans muneris magnitudinem. Si enim didiceris diligenter, qui sit propositus, & q cui seipsum exhibet, nullius alterius indigebis ratione, sed hoc tibi ad omẽm sobrietatem sufficiet, nisi sis ignauissimus.*

> Vide suprà 23. & 24 Scripturæ Testimonia.
> Modò perpẽderemus, quãtus ille sit & q̃ terribilis, quem in Eucharistia accipimus, nulla alia ad vitã benè moratã institutione opùs haberemus.

Ad hæc in cap. 15. Homilia 41. *Non frustrà*, inquit, *memoriã mortuorũ inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnũ illic iacentem & peccata mundi tollentem deprecantes.* Hæc sancti viri authoritas, vbì ad V. Sacramenti adorationem ventum erit, latiùs introducetur.

In cap. 13. posterioris ad Corinthios Epistolę, Homilia 30. sic habet: *Per has ianuas ac portas & ingressus est, & ingreditur ad nos Christus, quãdò communicamus. Scitis, qui mysteriorum estis participes, quid dicatur: Etenim non vulgarem honorem consecutum est os nostrum, accipiens corpus Domini-*

> Os & labia nostra portæ sunt, per quas Christus ingreditur.

darunt, tu post tot tantaq; beneficia, sordida suscipis omnia. Non enim *sufficit ipsi hominem fieri, flagellis interim cædi: sed nos secum in unam, ut ita dicam, massam reducit: neq; id fide solum, sed re ipsa nos corpus suũ efficit. Quã igitur re mundiorem non oportet esse eum, qui hoc sacrificio participaturus est? Quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hãc coronã pertractat? os, quod igne implet spiritali? lingua, quæ cruentat hoc admirabili sanguine? Veniat in mentem tibi, quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea nanq; re nos alimur, quam angeli uidentes tremunt, nec absq; pauore, propter fulgorem qui inde resilit, adspicere possunt: & nos in unam cũ illo massam reducimur, Christi corpus unũ & caro una. Quis loquet potẽtias Domini, auditas faciet oẽs laudes ei? Quis pastor unq̃ mẽbris suis oues suas nutriuit? Multæ matres post partũ alijs nutricibus infãtes dederunt: quod ipse facere noluit, sed ꝓprio corpore nos alit, & sibi coniungit atq; conglutinat.*

(Christi in Sacramento. Vide suprà 13. Testimonium Scripturæ. Vide suprà 25. Scripturæ Testimoniũ. Altaris sacramentũ coronã vocat, nimirũ ob speciẽ externã, quæ rotunda est, vti & ab Epiphanio antẽdictũ est. Per V. Sacramentũ vnum cum Christo corpus & caro efficimur.)

Itemq; post pauca: *Singulis enim fidelibus per hoc mysteriũ se coniũgit, & quos peperit, non alijs nutriẽdos tradit, sed ipse studiosissimè alit, hac etiam re tibi persuadens carnẽ tuam illum assumpsisse. Tanta igit charitate atq; honore affecti, non torpeamus.* Non *uidetis, quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt labia?* Nõ *minore quoq; cupiditate nos ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritalẽ accedamus papillã: immò uerò maiore desiderio, quasi lactẽtes pueri, gratiã spiritûs sugamus: unus sit nobis dolor, una mœstitia, si hoc alimento spiritali priuamur.* Non *sunt humanæ uirtutis hæc opera: quæ tunc in illa cœna confecit, ipse nũc quoquè operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui uerò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Hæc enim illa, non alia, mensa est: hæc nulla re minor, quàm illa est.*

(Miracula in V. Sacramẽto. Hoc ipso ꝙ Christus verã carnem suam nobis præbet in Sacramento, certiores reddimur eũ nostrã assumpsisse carnẽ. Non absque miraculo incompræhẽsibili V. Sacramentũ fit corpus Christi. Soli sacerdotes conficiũt V. Sacramentum.)

Deniquè his verbis eam concludit homiliam: *Animam priùs tradã meam, q̃ Dominicũ alicui corpus indignè: sanguinemq; meum effundi potiùs patiar, q̃ sacratissimũ illũ sanguinẽ præterq̃ digno cõcedam.* Hactenùs ille.

Quiquidem locus vel solus possit sufficere, sanctissimi viri huius de V. Sacramento veræ constantiq; fidei declarandę. An non tibi videtur, amice lector, initiò hîc Aduersariorum nostrorum incredulitatem

(Dictorum Chrysostomi explicatio & anacephalæosis.)

tatem acriter arguere, serioq; hortari illos, nè hisce in rebus carnali sensui suo, sed Christi omnipotenti & infallibili verbo firmiter credant & fidant? Et quia ille dixit, HOC EST CORPVS MEVM, nihil prorsus ait de eo ambigendum esse, quod verba ipsa planè ac luculēter exprimāt. Itemq; Christum hîc nobis eiusmodi tradere, quę noster carnalis sensus nullo pacto queat compręhendere. prębere hîc nobis seipsum, nō solùm tāgendū, sed etiā vt intra nos ipsum habeamus. Tum quoq;, hac de causa eos q hoc sanctiss. Sacramentū indignè sumant, instàr Iudę & Iudęorū, qui ipsum eius corpus prodiderint & immanissimè trucidârint, reos fieri corporis & sanguinis Dñi. Ad hęc Christū hîc sese admiscere nobis, & re ipsa vnū nos secum corpus efficere: atq; eam ob rem summa illū debere munditia esse pditum, qui hoc sanctiss. corpus, quod vir sanctus spiritalē vocat ignem, edere: & hunc preciosum sanguinē, quē admirabilem dicit, potare velit. Docet prętereà, quod Hilarius quoq; superiùs fecit, Dñm in V. Sacramēto suū nobis impertire honorē, & vt nos arctissimè sibi cōiungat & cōcorporet, sacratissimū nobis conferre corpus suum, quod propter fulgorē indè resilientē angeli non absq; tremore cōspiciant: tum verò miraculum, quod hic perpetret, pro suî magnitudine nullis posse verbis explicari: ad hæc Christum pastorem bonū sua nos carne nutrire, quod nullus pastor, immò nec parentes pleræq; faciant: ipsum prætereà solū hîc operari, ipsum ea quæ proposita sint, solùm sanctificare & transmutare: atq; eo nomine mensam nostrā nulla re minorē esse illa cœnæ eius mensa, adeoq; non nisi vnā esse mensam. Postremò ob V. Sacramenti huius celsitudinē & virtutē, mâlle se dicit animam tradere suā & sanguinem fundere, q̄ Dei ac Dñi sui verū corpus & sacratiss. sanguinē porrigere indigno. Agè iam incredule Aduersarie, vide num pręclaram hanc & cumprimìs grauē ac seriam & ad mouendum efficacissimā orationē, ad merā possis detorquere figuram.

Christus in V. Sacramēto seipsum nobis pbet tangendum, & intra nos habendum.

Chrysostomus mortem ppeti, q̄ sciens indigno Sacramentū porrigere mauult.

Equidem non sum nescius, quātoperè tu nihilo seciùs vel vni illi captandę voculę inhies, quæ in exordio ferè huius Homiliæ habetur, quô tu illam deprauare & ad perfidiam tuam accōmodare queas. Quod licèt in Tertulliani testimonijs iā antè partìm cōmemoratū nobis sit, at tamē in gratiam Aduersariorū etiā hîc repetere libet, simulq; docere, q̄ parum pro ipsis faciat. Verba Chrysostomi hęc sunt:

Calūnia partis aduersæ.

Nam

Nam quandò dicunt (hæretici,) *Vndè patet immolatum Christum fuisse, & alia multa mysteria: hæc enim afferentes, ora ipsorũ consuimus. Si enim Iesus mortuus non est, cuius symbolum ac signum hoc sacrificiũ est? &c.*

Dilutio.

Sed quæso te aduersarie, non tu vides sanctum virum hîc tibi perindè àc hæreticis illis, quibuscum illi negocium est, os opprimere & consuere? Ait ille quidem, incruẽtum altaris sacrificium, expressum esse symbolum & signum cruenti illius in cruce litati sacrificij: minimè verò dicit, non nisi panem & vinum adesse aut immolari. Immò sanè eadem, vt dictum est, homilia multò crebriùs & quidem euidentissimè testatur, nos hîc verum ac ipsissimum Christi corpus & preciosum sanguinem substantialiter præsentia habere, immolare, percipere.

Christi verũ corpus, quod in V. Sacramẽto incruento modo offertur, suijpsius symbolum est, vt est semèl in cruce cruẽta ratiõe immolatum.

Nec mirum tibi videatur, verum Christi corpus, quod in V. Sacramento mystica vel spirituali ac incruenta ratione offertur, suìjpsius symbolum vel signum esse: suìjpsius, inquam, vtì semèl cruento modo immolatum, & nostra causa in cruce mortuũ est. quî enim meliùs nobis in memoriam reduci possit, Dominum semèl propter nos reuerà mortuum, & suum pro nobis corpus tradidisse, quàm si illud ipsum eius corpus, sed tamen deincèps immortale, in mysterio vel Sacramento præsens habeamus? Nec dubium hac re permotos fuisse sanctos Patres, vt contra perfidos Marcionitas, tanquàm certissimũ Christi secundùm carnem resurrectionis argumentum, veram corporis eius in V. Sacramento præsentiam, quam tum passìm omnes fatebantur, nec vllus in dubium vocabat, producerent, vt suprà ex Ignatio, Irenæo & Tertulliano latiùs didicisti.

Christi corpus in V. Sacramẽto, certũ est resurrectiõis eius argumẽtum.

Porrò hæc Chrysostomi Homilia LXXXIII. in Matthæum, ab eo loco, qui à nobis antè allatus est, ferè ad calcem vsque, etiam inter LXXX. illius ad populum Antiochenum, priùs quàm Constantinopolim veniret, habitas homilias inuenitur, estq; inter eas sexagesima, sub titulo, De sumẽtibus indignè diuina & sancta mysteria, sed alio interprete, Tomo 4. Quod quidem argumento est, quàm ille hac in sententia seriò persiliterit, quam populo, quem instituebat, totiès tãta fide & studio inculcârit. Eadem Homilia sexagesima etiam hæc addit: *Audiamus & horreamus: sanctis carnibus suis nos dedit impleri,*

semetipsum

semetipsum apposuit immolatum. Et paulò pòst: *Non erat illa mensa tunc ex argento, nec aureus calix, ex quo sanguinem proprium Christus suis dedit discipulis: preciosa tamen erant illa omnia & tremenda, quoniã erant spiritu plena.* Et post pauca: *Qui nanq; dixit, Hoc est corpus meum, & verbo factum confirmauit: hic & dixit, Esurientem me vidistis &c.*

Christus dicens, Hoc est corpus meũ, verbum suũ facto confirmauit.

Homilia de proditione Iudæ, scribit inter cætera in eandem sententiam: *Et nunc*, inquit, *ille præstò est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoq; consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mẽsæ Dñi, corpus Christi facit & sanguinem: sed ille, qui pro nobis crucifixus est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia. Hoc est*, ait, *corpus meũ, hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dicit, Crescite & multiplicamini, & replete terram, semèl quidẽ dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ità & vox illa semèl quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsq; ad hodiernam diem, & vsq; ad eius aduentum, præstat sacrificio firmitatẽ &c.*

Hoc verbo, Hoc est corpus meũ, V. Sacramentũ conficitur.

Audis hìc consecrationis hæc esse verba, HOC EST CORPVS MEVM: ijsq; verbis Christum suam præstare virtutem & gratiã, ità vt quemadmodùm virtute omnipotenti vocis illius, *Crescite & multiplicamini*, cuncta quotidiè producuntur, crescunt & augescunt: sic etiam his verbis, HOC EST CORPVS MEVM: Christi corpus substantialiter præsens fiat. Nó tametsi semèl hæc illius ore prolata sunt, at tamen virtutem illorum esse perpetuam vsq; ad aduentum eius, dum nos facimus, quod in suî commemorationẽ illè fieri mandauit. Indè adeò est, ꝙ ait, non putare nos debere hominem, putà sacerdotem, hìc operari, sed Christum ipsum esse qui operetur, & qui verbis suis efficaciam præstet & firmitatem.

Christus hìc operatur, nó homo.

¶ Eadem Homilia docet, id quod suprà in 14. Scripturę Testimonio annotatum est, Christũ veritate corporis sui in Eucharistia, figuram paschatis aboleuisse. Verba eius sic habent: *Postq̃ sol iustitiæ radiauit, vmbra soluitur luce: Et ideò in ipsa mensa vtrunq; pascha & typi & veritatis celebratum est. Nam sicut pictores pingendam tabulam vestigijs quibusdã adumbrare cõsueuerunt, & sic colorũ varietate perficere: ità & Christus fecit in mensa: & typum Pascha descripsit, & Pascha veritatis ostendit.*

Vide suprà 14. Scripturæ Testimoniũ.

Christus & vetus & nouũ Pascha in cœna immolauit.

Et paulò pòst: *Fuit quidem aliquandò Pascha Iudaicum, sed exemptũ & euacuatum est Pascha spiritalis aduentu, quod Christus tradidit. Nam cùm*

manducarent, inquit, & biberent, accepit panem, & fregit, & dixit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Agnoscunt quid loquor, qui sunt diuinis consecrati mysterijs. Et iterùm accepit calicem, & dixit: Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remißionem peccatorum. Et præsens Iudas erat, ista Christo dicente, Iste est sanguis. Dic Iuda, quem triginta denarijs vẽdidisti: iste est sanguis, de quo antè cum Pharisæis pacta fecisti. O Christi misericordia, ô Iudæ dementia. Ille eum triginta denarijs paciscebatur vt venderet, & Christus ei sanguinem quem vendidit, offerebat &c.

Christus eũdẽ pbuit Iudæ bibendum sanguinem, quẽ is 30. denarijs vendiderat.

Hæc ego sanè puto pſpicua ac luculẽta esse, q̃ quoàd eius fieri possit, clarissimè testatũ efficiant, in V. Sacramento nõ figuram tantùm corporis, sed ipsum verũ Christi corpus, quo figura abolita est, substantialiter haberi, idemq; corpus etiam malos re vera ore accipere, quanq̃ non in salutem, sed exitiũ. Quo ille permotus, eiusmodi subijcit adhortationem: *Nullus igitur fictus accedat, nullus fucato animo tantu andeat mysterijs proximare, nè condemnetur, & sententiam mereatur, & quod Iudas sustinuit patiatur.* Eodem loco V. Sacramentum appellat *sanctum & terribile sacrificium, & Christum ipsum pro nobis occisum &c.*

Aduersarij simulatè accedunt, dũ verbis Christi nolunt credere

Eucharistia est terribile sacrificiũ, & Christꝰ ipse.

Homilia 44. in Iohannẽ ait, *nõ propterea Dñm manna non verum panẽ appellâsse, quòd falsum fuerit in manna miraculum, sed quòd figura esset, non veritas: suum aũt corpus, quod daturum se promiserat, propter aduenientem ei spiritum, verè panem cælestem effici.*

Mãna, figura fuit: corpus Christi in V. Sacramento veritas est. Vide suprà Athanasium.

Hom. 45. ostẽdit, quamobrem necessè fuerit, vt ad Iudęos Dñs his vteretur verbis, Et panis quẽm ego dabo, caro mea est, quã ego dabo ꝑ mundi vita. *Cùm em̃*, inquit, *Capernaitæ, in petendo cibo instarent, & patribus suis datũ memorarent, & manna tanq̃ magnũ quiddam laudarẽt, Dñs ea diluere volens, ait manna & eius generis alia mysteria, non nisi figurã & vmbrã fuisse, rerum aũt veritatẽ præsentem adesse. Sed erat*, inquit, *dicendũ: Patres vestri manducauerunt mãna in deserto: ego aũt vobis panem præbui aquè in deserto, septem panibus vos reficiens. Sed quia inter manna & cibum è terra petitũ magna erat differentia, respondere illi poterant, quod ipse fecisset, minus hoc q̃ illud esse: atq; ità mannæ miraculũ extulisset, suũ de panibus depreßisset. Cùm igitur de cælo cibum quærerent, de septem panibus tacens, panẽ cæli, quem ipse daturus esset, cõmemorat, & mysteriorũ, & sacramentorũ corporis & sanguinis sui sermonem adducit, licèt ea necdùm caperent, vt attentiores eos redderet, & ad interrogandũ quærendũq; excitaret. Sed nihilominus*

Christus ea verba, Panis quem ego dabo, de nullo pane terrestri dixit.

Vide suprà 11 Scripturæ Testimoniũ.

minùs illi abiêrunt retrò, cùm tamen quem prophetam arbitrabantur, eius verbis credere debuissent. Non tamen duodecim discipuli, dempto Iuda, diffidebant, etiamsi obscuriora erant q̃ hoc loco diceb.it, quàm q̃ priùs dixerat: vt, verbi gratia, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod enim prophetæ suscitâssent interìm mortuos, nôrant: quòd autem carnem suã quisquam alijs edendam præbuerit, id verò necdùm didicerant. Veruntamen persuasi sunt, & sequebantur, & habere eum verba vitæ confitebantur. Hoc discipuli est, quæ magister asserit, non curiosiùs inuestigare, sed audire & credere, & idoneum solutionis tempus expectare. At Capernaitæ abiêrunt retrò propter suam stultitiam. Quandò enim subit quæstio, quomodò aliquid fiat, simul subit & incredulitas. Ità & Nicodemus perturbatus est, dicens: Quomodò potest homo in ventrem matris suæ iteratò introire? Itidèm & hi nunc: Quomodò potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Nam si hoc inquiris (Iudæe,) cur non idem in quinq; panum miraculo dixisti, quomodò eos intantùm auxit? Quia tunc tantùm saturari curabant, non considerare miraculum. sed res ipsa tunc docuit, inquies. Ergò ex eo & hæc credere oportuit ei facilia factu esse. Propterea id priùs fecit miraculum, vt per illud non essent ampliùs increduli his quæ postmodùm diceret. Illi quidem tunc temporis nihil ex his dictis, nos ipsius beneficij vtilitatem cepimus.

Plus habet admirationis Christũ nobis præbere corpus suum in V Sacramẽto, q̃ si quis mortuos excitet.

Incredulorũ vox est, Quomodò potest hoc fieri?

His ità præmissis, iam porrò explicat, q̃ sit stupendum & admirabile, quod nobis in V. Sacramento dñs largitur: *Quarè necessariò, inquit, dicendum, quàm admiranda mysteria, & cur data sint, & quænã eorũ vtilitas. Vnũ corpus sumus, & mẽbra ex carne & ossibus eius. Quarè initiati, eius p̃ceptis parêre debẽt. Vt aũt non solùm p dilectionẽ, sed re ipsa in illa carnẽ conuertamur, per cibũ id efficitur, quẽ nobis largitus est. Cùm eñ suum in nos amorẽ indicare vellet, p corpus suum se nobis cõmiscuit, & in vnũ nobiscũ redegit, vt corpus cũ capite vniret. Hoc eñ amantiũ maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à qbus maximè amabat, q suũ amorẽ p̃ se ferẽtes, dicebãt: Quis daret nobis, vt eius carnib⁹ impleremur? Quod Christ⁹ fecit, vt maiore nos charitate adstringeret, & vt suũ in nos ostẽderet desideriũ, nõ se tñ videri pmittẽs desiderãtib⁹, sed & tãgi, & mãducari, & dentes carni suę infigi, & desiderio suî oẽs impleri. Ab illa igĩ mensa tanq̃ leones ignẽ spirãtes, surgamus diabolo formidolosi, & caput nostrum intelligamus, & quã in nos p̃ se tulit charitatẽ. Parẽtes sępenumerò liberos suos alijs alendos dederunt: ego aũt mea carne alo, me his exhibeo, oĩbus faueo, oñibus optimã de futuris spem præbeo. Qui in hac*

Eucharistia admirandum est mysteriũ, quo nos caro vna & ossa cũ Christo efficimur.

Vide supra 25. Scripturæ Testimoniũ, itemque Irenæum & reliquos patres.

Iob 31.

Christus carnẽ suã nobis tangendam, edendam, & vt illa nos p omni desiderio impleamus, exhibet.

Idem habet Homil. 60 ad populũ Antiochenum. & ad Neophytos.

vita ità se nobis exhibet, multò magis in futura. Vester ego frater esse volui, & communicaui carnem propter vos & sanguinem: & per quæ vobis coniunctus sum, ea rursus vobis exhibui.

Eucharistia vitæ æternæ pignus est.

Tandem Homiliam illã his claudit verbis: *Sed sicut magnum est & admirabile, ità si purè accesseris, ad salutem accessisti: sin praua conscientia, ad pœnam & supplicium. Qui enim manducat & bibit indignè sanguinem Domini, iudicium sibi mãducat & bibit. Nam si qui regiam purpuram coinquinant, haud secus q̃ qui scindunt, puniuntur: quid mirum, si qui immunda conscientia Christi corpus accipiunt, idem supplicium subeant, quod qui eum clauis cruci affixerunt? Vide q̃ formidandam pœnam his minetur Paulus: Irritam quis faciens legem Mosis, sinè vlla miseratiõe duobus vel tribus testibus moritur: quantò magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinẽ testamẽti pollutũ duxerit, in quo sanctificatus est?*

Christi corpus in V. Sacramento est filij Dei purpura.
Heb. 10.
Vide suprà 25. Scripturæ Testimoniũ.

Homilia 46. in ea Domini verba, Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, scribit in hunc ferè modum: *Etenim cùm id fieri posse negarent, nõ solum non impossibile, sed & necessarium asserit: hac quidem ratione, q; doceat hic Dñs, vt vitam possimus habere æternam, videlicet manendo in ipso. Eius porrò verba sunt: Qui mãducat meã carnem, & bibit sanguinẽ meũ, in me manet, & ego in eo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrẽ: & qui mãducat me, & ille viuet propter me: quasi dicat: Quandò is, qui me manducat, in me manet, qui æternùm viuo perindè vt pater: sequitur indè, vt qui me edit, ipse quoquè viuat in æternum.*

Consule 10. & 11. Scripturæ Testimonium.

Deindè in ea verba, Durus est hic sermo, ità scribit: *Quid ergò est, Durus est hic sermo? Nimirùm difficilis intellectu, & quẽ capere eorũ nõ possit imbecillitas, plenus formidinis. Putabãt enim eum supra vires suas loqui.*

Aduersarijs durus est Christi sermo.

Itemq; exponẽs ea verba, *Spiritus est qui viuificat, vult non secundùm carnem, sed secundùm spiritum Christi verba audienda. Nihil enim carnale, nec vllam naturalem consequentiam habentia hîc proponuntur, sed omni hac terrena necessitate, & huius vitæ legibus libera.*

Creaturæ in corpus Christi mutatio, naturam oẽm excedit.

Item in ea verba, Caro nõ prodest quicquã, hæc eius sunt cõmentaria: *Non de ipsa carne sua dicit Dñs, Absit: sed de his, qui carnaliter accipiunt quæ dicuntur, nec longiùs prospiciunt, q̃ externis possint oculis assequi, cùm tamẽ mysteria hæc interioribus sint oculis cõsiderãda, hoc est, spiritaliter: Qui non manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, non habet*

Caro non prodest quicquã, vt accipiendum.

vitam

vitam in semetipso. Quomodò nihil prodest caro, siuè qua nemo potest viuere? Vide quòd ea particula, Caro non prodest quicquam, non de ipsa carne, sed de carnali auditione dicta est.

In eam quoq; sententiam, Verba quę ego locutus sum vobis, spiritus sunt, denuò sic scribit: Doctrinam meam rerum consequentiæ & necessitati subiacere nè arbitremini. *Spiritalia terrenis legibus serui re non patiuntur, quod & Paulus inquit: Nè dicas in corde tuo, Quis ascēdit in cælum? hoc est Christum deducere. Vel quis descendit in abyssum? hoc est Christum ex mortuis reuocare.*

Christi opera naturali rerū necessitati nō subiacent.

Deniquè in eam, qua Petrus vsus est, orationem, *Verba vitæ æternæ habes,, ait Petrum ea Christi verba, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, de resurrectione rectè intellexisse, cùm ipse Dominus dixerit: Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ideoq; dixisse Petrum, Verba vitæ æternæ habes.* Hucusquè Chrysostomus in Iohannem.

Equidem hanc sancti viri in cap. 6. Iohannis doctrinam, ea causa fusiùs adferre volui, vt lector animaduertat, eum caput illud haud secùs, atquè in quinto, 6.7.8.9.10.11.12.13.19. & 23. è scriptis diuinis suprà prolatis testimonijs explicatum est, intellexisse. Principiò nanque, vt dictum est, Homilia 44. docet māna figuram fuisse, sed Christi corpus in Eucharistia esse veritatem, idque propter aduenientem ei viuificantem spiritum.

Eorū quæ ex Chrysostomō in 6 cap. Iohannis allata sunt, explicatio & anacephalæosis.

Deindè tum in hac, tum ea, quę sequitur, 45. Homilia, verba illa Seruatoris, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita, non de eius diuinitate, sed diuino illius in V. Sacramento corpore propriè accipienda asserit: Dominumq; impia Capernaitarum diluenda tentatione id expressè testatum, cibum quem ipse in mysterijs suis daturus esset, non solùm longè admirabiliorem fore quinq; illis panibus, quos antè mirum in modum auxerat, sed ipso quoquè manna incomparabiliter pręstantiorem & stupendum magis: quādoquidem sua ipsius caro foret, eius diuinitate plena. At verò pro Aduersę partis sententia, (qui Christo falsissimè affingunt, eū nisi terrestrem panem, quòd ad substātialem pręsentiam attinet, nobis præbere) Christus sanè Capernaitas māna iactitantes, frustrà excellentioris cibi pollicitatione retudisset. Longè enim plùs & admi-

rabilitatis & præstantiæ habuisset manna, quàm Christi Sacramentũ, si id non nisi panis esset. Atq; hoc pacto Christi responsum Capernaitis ridiculum potiùs, quàm firmum & constans, (quod tamen etiã auditus perhorrescit) videri potuisset.

Verùm Chrysostomus (qui aduersarios nostros vnà cum Capernaitis illis incredulis hîc palàm arguit & dãnat incredulitatis) Apostolos eo nomine cõmendat, q̃ probè in hoc ceperint Dñm, illum suã impartiẽda carne nõ minùs exhibiturũ miraculũ, q̃ à mortuis, vt erat pollicitus, resurgendo. Et quãuìs eiusmodi oratio rẽ naturali modo impossibilẽ complectebatur, quòd illi nihilo feciùs ceu probi discipuli (quorum est q̃ magister asserit, quanuìs ea impossibilia videãtur, nõ curiosiùs inuestigare, sed simpliciter illis cõmodare fidẽ) firmiter crediderint, nec in eã incredulis vsitatã vocẽ proruperint, quomodò potest fieri? quod quidẽ Capernaitę infideles fecerint, quorum tamẽ causa Dominus illud in quinq; panibus miraculum effecerat, vt illis quæ posteà dicturus esset, propensiùs fidem adhiberent.

Non minoris est miraculi, Christũ nobis verũ corpus sublargiri in V. Sacramento, quàm q̃ surrexit à mortuis.

Et nè quam his Sacramentarij commentitiã rursus glossam fabricarent, Chrysostomus insigne hoc & incompræhensibile porrò declarat miraculum, eumq; Pauli ad Ephes. 5. cap. locum, Vnum corpus sumus, & membra de carne eius, modis omnibus perindè accipit, vt est in 25. Scripturæ Testimonio suprà allatus & expositus.

Eum loci Patres pleriq; omnes hunc in modũ accipiunt, Irenæus &c.

Libera quoquè voce pronunciat, nos reipsa cum Christo vnum effici communicatione corporis eius in Eucharistia: quodq; Iob seruis suis pro ipsorum desiderio præstare non potuerit, id Christum præstitisse: quandò carnem suam nobis in V. Sacramento non solùm videndam, (putà, in speciebus illis, sub quibus ceu integumẽto quodam abdita latet) sed etiam tangendam & manducandam præbet, vt ea nostro satisfaciamus desiderio: nõ quòd Christi corpus in seipso, sed species, sub quibus re vera continetur & porrigitur, tangantur, manducentur & dentibus premantur.

Vt Christi carnẽ cernamus & manducemus.

Adeoque affirmat Christum eam nobis carnem in V. Sacramento rursum edendam exhibere, quam ex prçclarissima virgine Maria acceperit, vt corpus cũ capite vniatur, vnumq; ex capite & mẽbris corpus fiat, nosq; germanos & naturales suos fratres efficiat. Non est autem dubium, quin Christus ex sacratissima Maria virgine veram assumpse-

Christus quã à nobis accepit carnẽ, eã rursus nobis

sumpserit carnem, non autem phantasma vel figuram, vt execrabiles illi Marcion & Manes blasphemârunt. Esset in Eucharistia edendam.

Prætereà vir sanctus, vt est antè dictum, Pauli sententiã in Epistola ad Heb. 10. cap. de illorum supplicijs, qui Christi sanguinẽ, in quo sanctificati sunt, conculcãt, aduersùs illos producit, qui V. Sacramẽtum indignè percipiãt: vndeq; probat nõ minori illos pœna dignos, quàm Iudæos qui sanguinem eius fuderint: qua ex re animaduerti licet, ecquid de occulta V. Sacramenti substantia senserit, non aliud haud dubiò, quàm quæ suprà in 23. Scripturæ testimonio habentur. Porrò Homilia 46. vt Lector amice facilè aduertere potuisti, in hoc totus est, vt nefandas Aduersariorum nostrorũ calumnias ipsius Dñi verbis validissimè refellat & diluat: & inter alia, quod illi nobis in Dei contumeliã obijciunt, Christũ de sua diuina carne dixisse, eã non prodesse quicquam, id hac ratione confutat, quod eodem loco Christus in satanicæ huius blasphemiæ detestationem dixerit, Qui manducat meã carnẽ, habet vitã æternam. Itidẽq; omnia illorũ argumenta & cauilla, quæ contra Dei virtutem omnipotentẽ ex naturali philosophia illi proferunt, vt quòd impossibile sit corpus illud quod in cælis sit, etiã in V. Sacramẽto esse substãtialiter &c. his ille paucis subruit verbis, opus hoc naturæ nõ subesse legibus, nec illis posse seruire, sed esse prorsus supra naturã: idq; si quis in dubiũ vocare velit, hoc perindè esse, àc si dicat, Christũ vno teneri loco captiuum, vt non possit, quẽadmodùm pollicitus est, corpus suum nobis hîc in terris in V. Sacramento præbere. In eã nanq; sententiam Pauli eã verba adducit, quæ sunt in Epistola ad Ro. cap. 10. Nè dixeris in corde tuo &c. Et vt paucis agam, cõmentaria sancti viri huius in 6. caput Iohannis, non aliud sunt, quàm luculenta & valida Aduersæ partis confutatio. Estq; prætereà nôsse operæpretium, priorem memoratæ 45. Homiliæ partem ab illo loco, Quarè necessariò dicendũ, quòd admiranda mysteria sint &c. etiam propemodùm ad verbum illum vsurpâsse in exordio Homiliæ 61. ad populum Antiochenum. Tam ille assiduus fuit & serius in inculcanda identidèm è suggestu subditis suis doctrina hac suauissima, planeq; diuina & consolatoria.

Verba ea, Caro nõ prodest quicquã, Christus de sua carne non est locutus.

Obserua, vt Chrysost. Pauli verba ad Christũ in Sacramẽto præsentiam accommodet.

His iam probè cognitis, ea quæ subijcimus tanti viri testimonia, faciliùs poterunt intelligi. In priorem ad Corinthios Epistolam

Homi-

1. Cor. 10

Homilia 24. interpretans ea Pauli verba, Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? scribit hunc in modum: *Maximè his sibi verbis & fidem facit, & horrorem. Eorum autē huiusmodi est sententia: Quod est in calice, i. quod à latere fluxit, & illius sumus participes. Calicem autem benedictionis appellauit, quoniam cùm præ manibus eum habemus, cum admiratione & horrore quodam inenarrabilis doni, laudamus, benedicentes, quòd sanguinem effudit, nè in errore permaneremus: neq; tantùm effudit, sed nos omnes eius participes effecit.* Et post pauca: *Quid hoc admirabilius, dic quæso, quid amabilius? Hoc & amãtes faciunt, in pecunijs, vestibus, possessionibus, hanc ostendentes cupiditatē, in proprio tamen sanguine nemo vnquàm. Christus autem in hoc curã & vehementem in nos dilectionem ostendit. Et in veteri quidem Testamento, cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse accipere voluit, vt ab idolis auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat. Hic autem multò admirabilius & magnificentius sacrificium præparauit, & cùm sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet.*

Quod in calice est, idē est quod è latere manauit.

Christus in Ecclesia, pro veteris legis sacrificijs, seipsum iussit offerri.

Itemq; in ea verba, Omnes qui de vno pane participamus: *Cùm prior,* inquit, *carnis natura à terra formata, à peccato mortalis facta, à vita deserta esset, aliam (vt ità dicam) massam & fermētum induxit: hoc est, carnem suam, natura quidem eandem, verùm à peccato liberam, & vita plenam: quam omnibus tribuit, vt participes fierent: vt ea nutriti, & priore abiecta, quę mortua erat, per hanc mensam viuentem & immortalē commisceremur.*

Communicatiōe veri corporis Christi in Sacramentō, mortale corpus nostrum fit viuidum.

In eadem quoquè Homilia ista leguntur: *Quòd si hominis vestem nemo temerè attingeret, quo pacto omnium Domini corpus purum & immaculatum, quod diuinę illius naturę particeps est, propter quod & sumus & viuimus, propter quod portæ inferi fractę sunt, & cęlorum apertę, tanta cum ignominia accipiemus? Nolimus, obsecro, nolimus impudentes nosipsos interimere, sed cum honore & munditia ad Deum accedamus: & quando id propositum videris, dic tecū: Propter hoc corpus non ampliùs terra & cinis ego sum, non ampliùs captiuus, sed liber. Propter hoc, cælum & quę in eo bona sunt, me accepturum spero: propterea immortalem vitam, angelorum sedem, Christi consuetudinem. Hoc corpus affixum, verberatum, morte victum non est. Hoc corpus Sol crucifixum videns, radios auertit. Propter hoc & velum templi scissum est & petrę, & terra vniuersa tremuit. Hoc idem corpus cruentatum,*

Vt nos hodieq; dicimus accessuri ad V. Sacramentū, nos ad Dominū Deū nostrū accedere; eodem modo etiā Chrysostomi æuo loquebantur Christiani.

entatum, lancea vulneratum, fontes sanguinis & aquæ vniuerso orbi salutares scaturiuit.

Quæ porrò eadem homilia habentur de corporis Christi adoratione, suo loco referentur.

Item Homilia 27. in cap. 11. exponens ea verba, Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, &c. *Hodiè*, inquit, *ipse Dominus est, qui omnia operatur & tradit, quemadmodùm tunc.* Quod Christus in cœna fecit semel, id hodieq; in Missa facit.

Et in ea verba, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, sic habet: *Quid significat, Hic calix nouum testamentum est? Erat & veteris testamenti calix, sacrificia & sanguis brutorum: etenim post sacrificiũ, in calice & phiala sanguine accepto, ità sacrificabãt. Cùm igitur pro sanguine brutorum suum sanguinem induxisset, nè quis his auditis perturbaretur, illius veteris sacrificij meminit.* Cócordat cũ 16. Scripturæ Testimonio. Christus pro sanguine brutorũ suũ pbet sanguinem.

In ea quoquè verba, quicunq; manducauerit panẽ hunc, & biberit calicem Domini indignè, scribit hoc modo: *An ignoras, quot ex delicijs mala proueniant? risus intempestiuus, verba immodesta & plena exitij, scurrilitas, garrulitas infructuosa, & alia quæ ne dicẽda quidẽ sunt: & hoc facis, cùm ad Christi mensam discubueris, in die illa, qua carnem eius lingua attingere dignatus es? Nè igitur hæc fiant, dexteram tuam,* (pro temporum suorum more hoc dicit) *linguam, labia considera, quo pacto vestibulum Christo facta sunt, vt ingrediatur.* Christi carnẽ nostra lingua attingimus.

Itemq; in ea verba, Qui enĩ comedit & bibit indignè &c. hæc eius sunt commentaria: *Et quomodò iudicium sibi manducat, inquies? Nõ dijudicãs corpus Dñi, hoc est, non inuestigans, non considerans, vt oportet, magnitudinem propositorũ, non reputans muneris magnitudinem. Si enim didiceris diligenter, qui sit propositus, & q cui seipsum exhibet, nullius alterius indigebis ratione, sed hoc tibi ad omẽm sobrietatem sufficiet, nisi sis ignauißimus.* Vide suprà 23. & 24 Scripturæ Testimonia. Modò perpẽderemus, quã rus ille sit & q̃ terribilis, quem in Eucharistia accipimus, nulla alia ad vitã benè moratã institutione opùs haberemus.

Ad hæc in cap. 15. Homilia 41. *Non frustrà*, inquit, *memoriã mortuorũ inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnũ illic iacentem & peccata mundi tollentem deprecantes.* Hæc sancti viri authoritas, vbi ad V. Sacramenti adorationem ventum erit, latiùs introducetur.

In cap. 13. posterioris ad Corinthios Epistolę, Homilia 30. sic habet: *Per has ianuas ac portas & ingressus est, & ingreditur ad nos Christus, quãdò communicamus. Sciuis, qui mysteriorum estis participes, quid dicatur: Etenim non vulgarem honorem consecutum est os nostrum, accipiens corpus* Os & labia nostra portæ sunt, per quas Christus ingreditur.

Dominicum. Audiant qui fœda loquuntur, qui conuicia proferunt, & horrescant, quòd tale os polluunt.

Itemq; in cap. 5. ad Ephes. Homil. 20. exponens locum illum, quia mēbra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius: *Quid est,* inqt, *quod dicit, Ex carne eius? Hoc est germanè ac legitimè ex ipso. Et quomodò nos hoc pacto membra Christi sumus? Quoniam secundùm ipsum facti sumus. Et quomodò ex carne? Scitis quotquot mysteriorum participes estis.*

Communicatio V Sacramenti facit, vt germanè simus ex Christo.

Prętereà in 1. cap. Epist. 2. ad Tim. Hom. 2. scribit hunc in modum: *Volo quiddam adijcere planè mirabile, & nolite mirari, neq; turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illā Paulus, siue cuiussuis meriti sacerdos offerat, eadē est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq́ sacerdotes modò quoquè conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia nō hanc sanctificant homines, sed Christus qui illā antè sacrauerat. Quēadmodùm em̄ verba quę locutus est Christus, eadē sunt q̄ sacerdotes nūc quoq; pronunciāt: ità & oblatio eadē est* &c. Audis hîc, non sacerdotis merito, sed ōmipotentis verbi Chri virtute, corpus eius in V. Sacramento re vera confici & adesse, etiā antè quàm ipsum sacramentum accipiatur.

Sacrificiū altaris, quiddā est admirabile.

Deniquè in cap. 9. & 10. Epistolę ad Hebręos, Homil. 17. ea pręsertim edisserens Apostoli verba, Neq; vt sępè offerat semetipsum, quēadmodùm pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno, (Alioquì oportebat eum frequenter pati ab origine mundi) Nunc autē semèl in consummationē seculorum, ad destitutionē peccati, per hostiā suam apparuit &c. quandoquidē Apostolus inter cætera illic hoc facit discriminis inter veteris Testamenti sacrificia, tanq̄ figuras vel typos & oblationē noui, ceu ipsam veritatē: q̀ illa p̄multa & crebrò, putà per annos singulos, immò quotidiè manè & vesperì indesinēter oblata fuerint: quod illorū arguit imbecillitatē, vt q̄ peccatorum tantùm commemorationē, non etiam destitutióem & abolitionem habuerint: Christum verò semèl tantùm ad destitutionem peccati, per hostiā suam apparuisse: itaq; necessè illū non habere, sæpè vt offerat seipsum, peccato semèl abolito & destructo: hęc, inquā, explicans Chrysostomus, hāc mouet quæstionē: *Quid ergò nos? Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem faciētes mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multæ. Quomodò vna est, & non multæ? Quia semèl oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autem sacrificiū exem-*

Sacrificiū altaris, non nisi vna est hostia, vnus

exemplar est illius, idipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium: sed semper eundem ipsum. Proindè vnum est hoc sacrificium. Alioquin hac ratione quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt. Nequaquàm, sed vnus vbiquè est Christus, & hîc plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbiquè offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ità etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quę tunc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, *in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed idipsum semper facimus: magìs autem recordationem sacrificij operamur.* agnus, idipsum omninò, quod Christus obtulit.

Obserua, optime lector, quàm longè alia ratione Aduersarij nostri Paulum Apostolum interpretentur & accipiant, quàm Chrysostomus, & prisci illi patres. Chrysostomus ait, nos ex Christi mādato & institutione, dicentes, Hoc facite in meam cōmemorationem, eúdem ipsum Christum Dominum, verum agnum, quotidiè offerre. Aduersarij verò sceleratissimè blasphemātes, aiunt nos hocipso omninò facere contra illius institutionem, nostrumq; sacrificium esse Deo abominabile. Sacrificiū nostrū nō cruētū, sed incruentū & commemoratorium est sacrificium.

Chrysostomus affirmat, nō nisi vnum esse vbiquè Chrm̄, qui vnū tātùm habeat corpus, sitq; vnicus Pontifex noster, qui semèl obtulerit se in sancta sanctorū: atq; ea re illa eius vnica oblatio non cesset, nec vnq̄ cessare & cōsumi possit: nostrāq; hostiā idē esse Christi corpus, quod ille ipse vnicus pontifex noster nobis præstet, & per nos offerat: ideoq; hostias vel oblationes nostras nō multas esse, sed vnā, quæ fiat in commemorationem, qua vnicum illud in cruce semèl litatum sacrificium perpetuò iteretur; atq; huiuscemodi iteratiōe eandē ipsam vnicam esse oblationē & hostiā. Atquì Aduersarij toto orbe falsissimè & cōtumeliosè nos traducūt & criminantur, q̄ Chri vnicū sacrificiū pro inefficaci habeamus, sicq; p̄ter illud nouā instituamus oblationē, opus manuū nostrarū, adeoq;, quotiès Missæ sacrificiū facimus, Chrm̄ denuò crucifigamus. Chrysostomus quidem dicit, nos semper & vbiquè vnum corpus, & eundē agnum offerre, minimè verò panem terrestrem: hac enim ratione non vnicū esset sacrificiū, sed perindè vt apud Iudæos, iuxta Pauli sententiam, tot erunt sacrificia, Chrysostomi doctrina pugnat per oīa cum Aduersariorū amētia.

Aduersarij Iudæos impietate superāt. quot panes. Porrò Aduersarij in Dei contumeliam asserere non dubitant, nihil hîc re ipsa esse aliud præter panem, Iudæis ipsis sceleratiores, quòd post semèl agnitam veritatem, Christi corpus & sanguinem, verùm sacrificiũ sacrilega impietate tollant è medio, & ad multas illas Iudaicas hostias & sacrificia in multis factitijs panibus cõstituta, relabantur. Non enim meo quidem iudicio eò impudétię progredi ausi erunt, vt contra Patrum omnium sententiam, adeoq; contra ipsum Euangelij & Apostoli clarissimum textum negare non dubitent, in Christi cœna nullum litatum esse ab ipso Christo sacrificium, etiam pręter illud, quod ipsi Eucharisticum vocant sacrificium: cùm in Eucharistico non sit alia res oblata, quàm hominis offerentis gratiarum actio & pia vota: Sancti verò Patres ad vnum omnes aliam prætereà statuant in mysterijs, Rem oblatam, quæ vota nostra faciat accepta Deo, quemadmodùm Cyprianus inquit: In huius (veracissimi & sanctissimi corporis) præsentia non superuacuè mendicant lachrymę veniã &c. Et Chrysostomus cùm alibì, tum proximè sequẽti testimonio idem manifestissimè confirmat.

Postremò tribuit hoc loco Chrysostomus Seruatoris præpotẽti virtuti, vt vnicũ corpus eius locis omnibus, vbicunquè toto terrarum orbe in altari offertur, plenum sit, hîc atq; illic vnum corpus. At qui Aduersarij Christum vni inclusum loco captiuũ detinent. partis sunt aduersæ, Christum sceleratissimè illius priuant omnipotenti facultate, & vnum illi circunscribunt locum, aiuntq; eum illic duntaxat, nõ alibì, esse oportere, quò ipsi eũ iuxta naturalis Philosophiæ vanitatem, qua occæcantur, relégant & collocant. Sed ô sanctissime Apostole, quàm perniciosè miseri isti & perditi, vnaq; illi quos miserandum in modum euertunt, tuæ illius saluberrimæ adhortationis obliuiscuntur, quæ Epistolę ad Colossenses cap. 2. extat hîs verbis: Videte nè quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Tua quidem pręsentia & reditus ad nos, iam Act. 17. cumprimìs essent necessaria, vt quẽadmodùm olim Athenis, ità nunc quoquè istorum partìm Epicureorum, partìm Platonicorum, immodicè loquacium Philosophorum os, tua grauissima & efficacissima oratione opprimeretur.

Verùm

Verùm ad Chrysostomum reuertamur. Docet is Homilia 21. in Acta Apostolorum, in Christi Ecclesia etiam pro vita functis sacrificium altaris, itidemq; preces & eleemosynas non frustrà fieri: neque martyrum nomina ad altare temerè commemorari: sed hæc omnia à Spiritusancto esse instituta & ordinata. Ipsius agè verba audiamus:

Non simpliciter, inquit, *minister clamat pro his qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui illorum memoriam faciunt. Non diaconus est, qui talem illam vocem emittit, sed spiritus, non sanctus, inquam, sed donum. Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia proposita sunt benè ordinata: adsunt angeli, adsunt archangeli, adest filius Dei: cum tanto horrore adstant omnes, adstant illi clamantes, omnibus silentibus, & putas simpliciter hæc fieri? Igitur & alia simpliciter, & quæ pro Ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac vbertate? Absit. Sed omnia cùm fide fiunt. Quid putas pro martyribus offerri, quòd vocantur in illa hora, licèt martyres sint? Etiam pro martyribus magnus honor, nominari Domino præsente, dum mors illa perficitur, & horrendum sacrificium, & ineffabilia sacramenta. Nam quasi sedente rege, quæcunq; voluerit perficit: vt antè surrexerit, quæcunq; dicit, frustrà dicit: ità & tunc, quàm diù proposita fuerint mysteria, omnibus honor maximus, in memoria haberi. Vide enim: Annunciatur tunc sacramentũ horrendum, quòd pro mundo dedit seipsum Deus: cum illo miraculo tempestiuè memor est ille eorum qui peccârunt.* Et paulò pòst: *Trophæorum & celebrandæ victoriæ tempus est. Quotiès enim (inquit) manducatis panem hũc, mortem Domini annunciate. Itaq; nè simpliciter accedamus, neq; fortuitò hæc fieri putemus &c.*

Donũ, i. hostia altaris clamat corã Deo pro defunctis, & eorum memoriam facientibus.

Canõ Missæ.

Itaq; Ecclesia precatur, vt illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem.

Miraculum.

Hæc nimirùm è diametro pugnant cum Aduersarijs nostris, nec explicatione opùs habent. Principiò enim discimus hîc, quamobrem in Missa ex Sancti spiritûs institutione Martyrum memoriam celebremus, itemq; eorum omnium, qui in Christo defuncti sunt: cur pro sacerdotibus, pro tota Ecclesia, & plenitudine ac vbertate, hoc est, rerum omnium prosperitate, preces in ea fiant. Hîc enim, inquit, clamat nobiscum ad Deum spiritus, præsens corporis Christi hostia, Dominus ipse coràm præsens, Dei filius cùm tota ciuium cælestium frequentia, verum trophæum, haud obscurè indicans, Dominum nõ etiamnùm mortis teneri legibus, sed sua morte vicisse ac profligâsse mortem: quæ sanè Catholicis nobis magnam adferunt consolationẽ:

In Missa cur memoria agatur & triumphãtis & militãtis Ecclesiæ, & preces fiant pro rerum prospero successu.

aduersarijs autem, vt pleraq; omnia diuina mysteria, horrori sunt & abominationi. Misereatur Deus cæcitatis illorum.

Eundem in modum scribit vir sanctus Homil. 3. De incópræhésibili Dei natura: *Vt homines*, inquit, *ramos olearum geretes, mouere reges consueuerunt, eoq; arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleagineis corpus Domini ipsum pretendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolâsti*, &c.

Nota, in Missa offerri Deo corpus, quod Christus pro mũdo immolauit.

Item de Sacerdotio lib. 3. vbi sacerdotij dignitaté mirè prędicat, inter alia sic habet: *Nam dum conspicis Dñm immolatum, sacerdoté sacrificio incumbentem, ac preces fundenté: tum verò turbam circunfusam precioso illo sanguine intingi ac rubefieri, etiámne te inter mortales versari, atq; in terra consistere censes? an non potiùs e uestigiò in cælos transferris? an nõ carnis cogitationem omnem abijciens, nudo animo, mente pura circunspicis q̃ in cælo sunt? O miraculũ, ô Dei benignitatem: qui cum patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac se ipse tradit volentibus ipsum excipere ac complecti* &c.

Christi corpus simul in cælo est & V. Sacramento substantialiter, quo nullum est grandius miraculum.

Hæc tametsi nimìs q̃ aperta & luculenta sunt, nihilo minùs Aduersarij pro suo ingenio virus indè captant & colligunt: aiunt Chrysostomum his docere, nos in cælum debere rapi, perindè àc si id veri corporis Christi præsentię quicquam deroget. Sed quæso te amice, nó tu animaduertis vnà hîc dicere virum sanctissimũ, eundé ipsum, qui cum patre sursum sedeat, illa hora oĩm manibus pertractari, excipi, complecti? quòd igitur hortatur nos & inflammat, vt animos in cælum subrigamus, vti etiam Sacerdos facit in Præfatione, dicens, *Sursum corda*: hac ille oratione nihil de vera corporis Christi in V. Sacramento p̃sentia detrahit, maximè cũ illud ipsissimũ sit viaticũ, quo ad cælos pertingat: id quod soli illi cópertum habent, q ea q̃ in cælo sunt, fide, cuius Aduersarij expertes sunt, circũspiciũt, & cótemplanſ.

Quòd monemur sursum habere corda, Christi in Sacramento veræ præsentiæ nihil derogat.

Rursus de Sacerdotio lib. 6. his vtitur verbis: *Quum autem ille* (Sacerdos) *& Spiritumsanctum inuocauerit, sacrificiumq; illud horrore ac reuerẽtia plenissimum perfecerit, cõmuni oĩm Dño manibus assiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? quantam autem ab eo integritatem*

gritatem exigemus? quantam religionem? Considera enim, quales manus illas administrãtes esse oporteat: qualẽ linguã, quæ verba illa effundat: qua deniq; re non puriorẽ sanctiorẽve esse conueniat animã, quæ tantum illum, tamq; dignum spiritum receperit. Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatũ vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum chorus plenus est, &c. hîc, vt cernis, V. Sacramentũ vocat sacrificiũ horrore ac reuerentia plenissimũ: immò ipsum Chrm̃ Dñm nostrũ, q sacerdotis manibus in altari ptractet & imolet, & i cui' honorẽ & cultũ vniuersus cęli exercit' illic pstò sit.

Hom. quoq; 11. ad populũ Antiochenum, q̃ inscribitur, Gratiarũ actio &c. (qua extrema summa fide & magna animi cõtentiõe admonet populũ, vt vbi nulla cogit necessitas, prorsus abstineant à temeraria & horrẽda p Dei nomẽ iurãdi cõsuetudine, cũ ipse dicat Dñs, sit sermo vester, Est, est: Nõ, nõ: quod his abũdãtius est, à malo est) hæc eius verba leguñt: *Quõ enim sacrũ videbimus Pascha? Quõ sanctũ suscipiemus sacrificiũ? Quõ mirabilibus cõmunicabim' mysterijs lingua illa, qua Dei legẽ cõculcauerimus? lingua illa, qua aĩam cõtaminauerimus? Si nemo nanq; purpurã regalẽ manibus accipere inquinatis auderet, quomodò Dñicum corpus lingua polluta suscipiemus? Iuramentũ enim maligni, sacrificiũ verò Dñi. Quæ igitur cõmunicatio luci ad tenebras? vel q̃ cõuenientia Christo ad Belial?* Matth. 5 2. Cor. 6

En hîc V. Sacramẽtum, vt vides, sanctum appellat sacrificium, admiranda mysteria, corpus Dominicum, lucem & Christum ipsum.

Ad hæc in oratione de B. Philogonio Christianos ad diuinam cõmunionem in Seruatoris natalitio die tunc imminente percipiendã, hortatur his verbis: *Eoq; rogo vos omes obsecroq;, vt summo studio summaq; cũ alacritate velitis adesse: sed priùs suã quisq; domũ repurget, vt videamus Dñm nostrũ in cunis iacentẽ ac fascijs inuolutũ, horrendũ ac stupendũ spectaculũ. Quid eñ excusabimus, aut quam veniam obtinebimus, si cùm ipse nostra causa descẽderit è cælis, nos ad illũ vel ex ædibus ire grauemur? cùm alienigenæ barbariq; ex Perside accurrant, vt illũ videant in præsepi iacentem, tu verò ne breue quidem spatiũ emetiri sustines, vt hoc felici spectaculo perfruaris? Nam si cum fide accesserimus, proculdubiò videbimus illum in præsepi iacẽtem: siquidem hæc mensa vicem explet præsepis. Nam & hîc ponitur corpus Dòminicũ, nõ quidem fascijs inuolutum sicutì tunc, sed vndiquaquè Spiritusancto conuestitum. Qui mysterijs initiati sunt, intelligunt quæ dicuntur &c.* Matth. 2 Dominus in altãri iacet inuolutus & sancto spiritu conuestitus.

Ex

Ex his nimirùm id teſtatum efficitur, Dominum non minùs verè ac ſubſtantialiter poſitum in altari, quàm olim iacuerit in præſepio.

Item Homilia 2. ad populum Antiochenum contra auaritiam, de Elia loquens, hac populum oratione compellat: *Noui quòd iuſtum illũ beatum putatis, & velletis quiſq; eſſe, vt ille. Quid igitur, ſi vobis demonſtrauero quid aliud, quod illo multò maius omnes ſacris myſteriјs imbuti recepimus? Elias nempè meloten quidem diſcipulo reliquit: filius autem Dei aſſcendens, ſuam nobis carnem dimiſit. Sed Elias quidem exutus, Chriſtus autem & nobis reliquit, & ipſam habens aſſcendit. Nè igitur decidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatem timeamus. Qui enim ſanguinem ſuum pro omnibus effundere non recuſauit, & carnem ſuam & rurſus ipſum ſanguinem nobis communicauit, nihil pro ſalute noſtra recuſabit.*

4. Reg. 2.

Filius Dei cælum ſcandens, carnem ſuam hic nobis reliquit.

Diſcimus hinc Chryſoſtomum ſuprema illa Dñi ſaluatoris verba, *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi,* quæ à me in vltimo ſcripturæ teſtimonio hac de cauſa allata ſunt, eum quoquè in modum accepiſſe, Chriſtum videlicet hîc nobiſcum eſſe non ſolùm ſecundùm diuinitatem, ſed etiam ſecundùm carnem corporaliter in V. Sacramento: nec illi id eſſe impoſſibile, vt carnem ſuam & ſanguinem hîc nobis relinquat & impertiatur, & cũ iјs nihilo minùs in cælum aſſcendat, & ad dextram ſedeat Dei patris omnipotentis. Sed hoc myſterium increduli Aduerſariј noſtri non recipiunt.

Et vt ad alia quandoquè progrediamur, iam poſtremum ex hoc viro ſanctiſſimo, reuerà ore aureo (id enim χρυσόστομος ſignificat) teſtimonium proferimus, adeò quidem de panis & vini in verum Chriſti corpus & ſanguinem trãſſubſtãtiatione & mutatione, de eo quoquè, quòd poſt conſecrationem non ſit ampliùs panis, luculento, vt vix vllum poſſit eſſe euidentius & illuſtrius. Extat id in eius Homilia de Euchariſtia in Encæniјs, his verbis: *Hæc ego dixerim ad eos, qui ſanctorum communionem & congregationem relinquunt, & ſub horam terribilis myſticæ menſæ* (id eſt, cùm ſacrum Miſſæ officium peragitur) *in vaniloquentiæ conuenticulis occupati ſunt. Quid facis homo? Non promiſiſti ſacerdoti, qui dixit, Surſum mentem & corda: & dixiſti, Habemus ad Dominũ: Non revereris & erubeſcis? Et illa ipſa horam endax inueniris. Papę, menſa myſteriјs inſtructa eſt, & agnus Dei pro te immolatur, ſacerdos pro te angitur,*

Ad verba illa, Surſum corda, Chorus totius populi nomine reſpondet, habemus ad Dominũ.

gitur, ignis spiritualis ex sacra mensa refluit: Seraphim adstant, sex alis faciem tegentia: omnes incorporeæ uirtutes pro te cũ sacerdote intercedunt, ignis spiritualis è cælo descendit, sanguis in cratere in tuã purificationem ex immaculato latere haustus est. Et non erubescis, reuereris & confunderis, neq; Deũ tibi propicium facis? Nõ cõscientia tua iudicat te, ô homo? Et post pauca? *Num uides panem? num uinum? num sicut reliqui cibi in secessum uadunt?* Absit. *Nè sic cogites. Quẽadmodum enim si cera igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantia. Propter quod & accedentes nè putetis q̃ accipiatis diuinũ corpus ex homine, sed ex ipsis Seraphim forcipe ignem, quem scilicet Esaias uidit uos accipere. Reputate salutarem sanguinem quasi è diuino & impolluto latere effluere, & ità approximãtes labijs puris accipite.*

Esa. 6.

De substantia panis & vini, facta consecratiõe, nihil reliquum manet.

Esaiæ 6.

Quid, obsecro, ad catholicæ Ecclesiæ promendam sentẽtiam dici poterat ab hoc viro sanctissimo luculẽtiùs? Ait agnum Dei pro fidelibus in altari immolari, V. Sacramentum appellat ignem spiritalem è cælo descendentem, quem Seraphim contemplari vereantur: asserit Christi sanguinem, qui ex eius immaculato latere in fidelium purificationem prománet, in calice haustum: à consecratione nos iam panẽ & vinum illic neutiq̃ cernere, etiamsi oculis carnis secùs appáreat: sacramenta sanctificata non perindè vt reliquos cibos in stomacho cõcoqui: itẽq; à cõsecratione de panis & vini substãtia nihil supcesse, vtpotè q̃, vt cera in ignem, ità in diuini corporis & salutaris sanguinis ex impolluto Christi latere effluentis, transferantur atq; mutentur, substantiã, & ab inuisibilibus illis sanctissimis Seraphim nobis porrigantur.

Nec est sanè quòd putes Lector, id quod hîc dicitur extremo loco de Sacramento angelorum manibus exhibito, planè schematicôs aut hyperbolicôs dici. Palladius enim in vita duorum Macariorũ testis est, alterum ex ijs Macarijs, qui Abbas & sacerdos fuit sanctitate cõspicuus, ipsi de quodam sancto monacho Marco narrâsse, se quotiès fratribus sanctam tradidisset cõmunionem, nunq̃ suis manibus illi Marco dedisse eam, sed angelum Dei, cuius manûs articulũ vidisset, de altari ei dedisse. Idem habes in vetustissimis Martyrologijs.

V. Sacramentum quondã viro cuidam sancto angelicis manibus oblatum.

AA Quandò

Passio D. Andreæ à presbyteris & diaconis Achaiæ conscripta est. Vide suprà.

Verba S. Andreæ Apostoli.

Quandò verò Chrysostomi testimonia beatissimi Andreæ Apostoli verbis, q̃ is ad Achaię pręsidem Aegeã locutus est, & in eius iam antè memorata fide digna Passione habent, pulchrè cõsentiũt, equidem cõmittere non possum, quin ea huc adscribam, idq; in Philosophorum nostrorũ, sanguinario illo Aegea hac in parte nihilo infideliorũ, gratiam. Sunt autem eiusmodi: *Ego omnipotenti Deo, qui unus & uerus est, omni die sacrifico, non thuris fumũ, nec hircorum aut taurorum sanguinem, sed immaculatũ agnum quotidiè in altari sacrifico: cuius carnes postq̃ omnis populus credentium manducauerit, & eius sanguinem biberit, agnus qui sacrificatus est, nihilo minùs integer pseuerat et uiuus: & cũ uerè sacrificatus sit, & uerè eius carnes mãducatæ sint à populo, & uerè eius sanguis haustus, tamen, ut dixi, integer permanet, & immaculatus & uiuus.* Hæc ille: quibus q̃ adamussim quadrent (vt diximus) Chrysostomi verba, omibus in prospectu est. Sed iam à Chrysostomo ad Ambrosium diuertimus, quandoquidem duo hæc prȩclarissima Ecclesię lumina, ob multimodam q̃ inter ipsos est, similitudinem cõiunximus.

SANCTI PRAESVLIS AMBROSII TESTIMONIA.

CAP. 54.

Gen. 49.

EX huius igitur beatissimi viri testimonijs, eam illius memorabilem lib. de Benedictionibus Patriarcharum cap. 9. sentẽtiãm primò in aciem producemus, quæ sic habet: Hic *ergò* (Christus) *diues est thesaurus, huius pinguis panis, quem qui manducauerit, esurire nõ poterit. Hunc panẽ dedit Apostolis, ut diuiderēt populo credentium: hodieq; dat nobis eum, quem ipse quotidiè sacerdos consecrat suis uerbis. Hic ergò panis factus est esca sanctorũ. Possumus & ipsum Dominum accipere, qui suam carnem nobis dedit, sicut ipse ait: Ego sum panis uitæ. Patres uestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt: hic est autem panis qui de cælo descendit, ut si quis ex eo manducauerit, nõ moriatur. Et nè quis putaret, quia de hac morte dicit, quæ per animæ & corporis secessionẽ uenit, & iurè dubitet, cùm sciat sanctos Apostolos hac morte esse defunctos, addidit: Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet inæternũm: hoc est, Non de temporali uita dixi suprà, nec de morte istius uitæ, qua etiamsi quis mortuus fuerit,*

In V. Sacramento ipsum Dominũ accipimus.

Iohan. 6.

Eucharistia non à temporaria, sed æterna morte nos seruat.

tamen

tamen si panem meum acceperit, uiuet inæternum. Ille enim accipit, qui seipsum probat. Qui autem accipit, non moritur peccatoris morte: quia panis hic remissio peccatorum est. 1.Cor. 11.

Hoc loco D. Ambrosius V. Sacramētum vocat panem Christi, quē qui manducauerit, esurire non potest, vtpotè, qui ex illo verā & sempiternam sit consecuturus saturitatem: Eum panem cōsecrare ipsum Christum verum sacerdotem, & esse escam sanctorum, esse dominū ipsum, quem in eo accipere possimus, esse ipsius carnem, esse panē qui de cælo descenderit, qui non temporariam, sed æternam efficiat immortalitatem, cùm sit remissio peccatorum: ex quo constat, eum dñi Seruatoris illa verba, *Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorū*, de eiusdem sanguine in V. Sacramento præsente, accipere: estq; hæc eius sententia, quandò Sacramentum illud dignè sumimus, auferre illud culpas & errata nostra quotidiana, quæ venialia dicuntur, pronitatem in vitia & peccandi libidinem minuere: certumq; signū esse & argumentum, Deum nobis esse propicium, & peccatis nostris, modò pœnitentes accedamus, veniam dedisse. Eucharistia, est remissio peccatorum. Explicatio. Matth. 26.

Quamuis autem in hac sanctissimi viri oratione nihil insit, quod ob diuinos, quos tradit, effectus & operationes, veri corporis Christi in Eucharistia præsentiam non probet, at nihilo seciùs qui partis aduersæ sunt, suæ sententiæ accōmodare nituntur, quod ait esse escam sanctorum, remissiōem peccatorum, immortalitatis donationē: quē in modum etiā alijs locis indè loquit, putà in Epist. ad Heb. cap. 5. & lib. 4. de Sacramentis, vt infrà videbitur. Hinc enim illi sequi volunt, solos sanctos, non autem indignos, Christi corpus in V. Sacramento accipere. Id verò ità, vt ab illis fallaciter profertur, Ambrosius nō affirmat, nec ex dictis eius cōfici potest: immò verò plerisq; alijs locis planè diuersum ille luculenter asseuerat. Aduersariorū obiectio. Dilutio.

Itaque vt tum ipse, tum D. Augustinus, qui ab illo fidem nostram & quæ Christianæ religionis sunt didicit, tum etiam alij Patres probè hac in parte capiantur: ad ignorandum non est, illos de V. Sacramento duobus modis loqui solere. Interdùm enim de vera corporis Christi substantia in Sacramento loquuntur, atq; tum expresè aiunt verum Christi corpus illic & esse & sumi substātialiter, idq; nō à bonis duntaxat, sed etiam malis, quanquàm ab istis non salutariter. S Patres de V Sacramēto bifariàm loquuntur.

ter. Quandoquè verò de sola illa salutifera Sacramenti operatione & efficientia, cuius causa à Christo institutum est, verba faciũt, vt etiam hoc loco Ambrosius: tumq; docent, hoc V. Sacramentum esse cibum sanctorum, esse peccatorum remissionem, atq; id genus alios diuinos habere effectus: quib' illi nihil aut asserere, aut docere volũt aliud, q̃ quod Christus ipse nobis tradidit, & Apostolus deindè explicauit, nempè non improbis, sed pijs duntaxat, dignè illud percipientibus proficere ad vitam & salutem: minimè verò illi negãt, immò longè magìs alijs locis palàm confitentur, etiã malos in V. Sacramẽto verũ Christi corpus substantialiter accipere, sed in exitiũ, non tamẽ Sacramenti, sed suapte culpa: quod idẽ etiã Apostolus facit his verbis: Qui eñ manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicãs corpus Dñi. Verũ ad alia S. Viri testimonia veniamus.

1.Cor.11.

Loco iam memorato, in cap. 5. Epistolæ ad Hebræos, vbì docet Christum non temporarium, sed ęternum esse Sacerdotem iuxta ordinem Melchisedech, ità scriptum reliquit: *Nõ secundùm id, quòd natus est ex patre Deus apud patrem, coæternus gignenti & consubstantialis: sed sacerdos propter carnem quam assumpsit, aut propter victimam, quam pro nobis offerebat, à nobis susceptam, id est, carnem & sanguinem: de qua victima ipse in Euangelio ait: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed in ista carne & sanguine nihil cruentũ, nihil corruptibile mens humana concipiat, nè, sicut dicit Apostolus, qui corpus Domini indignè manducat, iudicium sibi manducet, sed viuificatricem substantiam atq; salutarem in pane & vino: per quæ, si dignè sumantur, nobis est peccatorum remissio, & regni Dei possessio collata.*

Iohan.1. Iohan.6.

Edimus Christi corpus & sanguinẽ, ab illo propter nos assumpta & immolata, sed modo incruento.

Hic iterùm docet, carnem & sanguinem, quæ Christus ex virgine sacratissima Maria assumpsit, & pro nobis obtulit, viuificatricẽ & salutarẽ esse substãtiam, per quam nobis peccatorum remissio, & regni cælestis possessio cõferatur. Nec est quòd te perturbet amice lector, id quod vir sanctus adiungit, eiusmodi viuificatricem substãtiam in pane & vino porrigi. Quòd enim ille hoc loco per panem & vinum nihil velit aliud accipi, quàm species externas, non autem affirmare, panem & vinum illic reuerà permanere & adesse, infrà ex alijs eius locis luce clariùs demonstrabitur. Inpræsentiarùm institutum ego authoritatum eius proferendarum ordinem persequor,

In pane & vino, i. sub speciebus panis & vini.

In pane & vino corpus & sanguinẽ accipere, quid sit.

In cap.10.iam dictæ ad Hebræos Epistolæ,sacrificiũ Altaris,quod toto orbe quotidiè offertur,non pro multis,sed pro vnica duntaxat oblatione ait habendum,eandemq́; omninò esse quam Christus immolàrit. Vtitur autem hîc iisdem ferè verbis, quibus Chrysostomus Homil.17.in idem caput,quę suprà retulimus. Videtur alter alterius legisse commentaria. Equidem te remitto lector ad scripta vtriusq; in hunc locum,vt quàm illi hac in re mirè inter se concinant,tuté perspicias. Mira Chrysostomi & Ambrosij cõsensio.

Porrò,vt ad alia Ambrosij testimonia tendamus,lib.1.officiorum sub finem capitis 48.docens ea nobis potissimùm expetenda,in quibus perfectio est,perindè vt Nazianzenus,distinguit inter vmbram, imaginẽ, & absolutam veritatem, idq́; his verbis: *Hîc vmbra,hîc imago,illic veritas. Vmbra in lege,imago in Euangelio,veritas in cælestibus. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus,nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo,quasi recipiens passionem: & offert se ipse, quasi sacerdos,vt peccata nostra dimittat: hîc in imagine,ibì in veritate, vbì apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hîc ergò in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbì plena perfectio: quia perfectio omnis in veritate est.* Discrimẽ inter vmbram, imaginem, & absolutã veritatem.

Quæ quidem sententia adeò illius sedit animo,vt plerisq; aliis locis iisdem ferè verbis eam repetat. Placuit ea etiam D. Augustino,Ambrosij discipulo, lib.de Catacl.cap.4.

In Psal.38.exponens ea verba,In imagine pertransit homo, scribit hunc in modum: *Primùm igitur vmbra præcessit,secuta est imago,erit veritas: Vmbra in lege,imago in Euangelio,veritas in cælestibus. Vmbra Euangelij & Ecclesiæ congregationis,in lege: imago futuræ veritatis, in Euangelio: veritas,in iudicio Dei. Ergò quæ nunc celebrãtur in Ecclesia, eorum vmbra erat in sermonibus prophetarum, vmbra in diluuio, vmbra in rubro mari,quandò baptizati sunt patres nostri in nube & in mari: vmbra in petra, quæ aquam fluxit,& populum sequebatur. Nónne illud in vmbra erat, sacrosancti huius mysterij sacramentum? Nónne vmbra erat aqua de petra, quasi sanguis ex Christo, quæ fugientes se populos sequebatur, vt biberent & non sitirent,redimerentur & non perirent? Sed iam discessit vmbra noctis & caliginis Iudæorum, dies appropinquauit Ecclesiæ. Videmus nunc per imaginem bona,& tenemus imaginis bona: vidimus principem sacerdotum ad nos venientem, uidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum:* 1.Cor.10. Videmus bona per imaginẽ,immò bona ipsa iam tenemus.

Sacerdotij dignitas. *sequamur, vt possumus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium, etsi infirmi meritò, tamen honorabiles sacrificio: quia & si nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quandò Christi corpus offertur: immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur. Et ipse quidem nobis apud patrem aduocatus adsistit, sed nunc eum non videmus: tunc videbimus, quandò imago transierit, veritas venerit: tunc iam non per speculum, sed facie ad faciem ea quæ perfecta sunt, videbuntur.*

Hęc reuerà memorabilia sunt, nec parùm facientia (vt iam antè in Nazianzeni & Hesychij testimonijs dictum est) ad veram sanamque catholicę Ecclesię de veritate corporis Christi in Eucharistia, & eiusdem iugi ac perenni hîc quidem in Ecclesia, in Sacramēti mysterio, in cęlis autem absque vllo mysterio & integumento in Dei conspectu oblatione, doctrinam probè germaneq; capessendam & intelligendam, Aduersariorumque impias in S. Ecclesiæ sacrificium blasphemias & contumelias profligandas.

Ambrosius quid Imaginem vocet. Id solùm hîc obseruandum venit, ecquid Ambrosius imaginis vocabulo sibi velit. Non enim solā ille hac voce figuram vult accipi, sed potiùs Christum ipsum, qui est imago Dei, ad cuius similitudinē homo conditus est. *Hæc enim imago,* inquit, *venit ad terras, vt iam nō in vmbra ambulemus, sed in imagine quæ est in Euangelio.* Et est reuerà discrimen ingens inter Imaginem & vmbram. Vmbra enim non nisi antecedens quoddam sacrum signum fuit tum adhuc futurorum bonorum: at in Imagine iam bona illa re vera tenemus & habemus, ità tamen, quòd inter eum habendi modum, quo nūc bona illa in Imagine tenemus, & futurum illum, quo in nuda veritate eadem obtinebimus in cęlis, hoc interest, quòd hîc illa bona substantialiter quidem, sed adhuc in mysterijs habemus, & per speculum videmus: at in cælis omninò manifesta ea habituri & contemplaturi sumus facie ad faciem.

Differētia inter vmbrā & Imaginem. Vmbra. Imago.

1.Cor.13.

Vide hîc, amice lector, vt vir sanctus hac sua institutione inter veteris ac noui Testamenti sacramenta hoc interesse probet, quòd illa designârint tantùm bona ventura, non autem eo quòd adhuc ventura essent, in se reuerà continuerint, neque contulerint: hęc autem

autem secundùm species externas, imagines quidem sint præsentium bonorum, quæ tamen re ipsa vel realiter in se contineant, & dum nobis porriguntur, etiam certò nobis conferant & impertiantur: id quod ille exempli causa inter cętera per vmbram petrę, & imaginem Eucharistię adstruit, dicens Petram quidem Patribus aquam typicam prębuisse: Christi autem verę Petræ & principis sacerdotū corpus, verum contulisse sanguinem, illa aqua significatum, idemq; corpus quotidiè in Ecclesia offerri à sacerdotibus, qui suum in hoc ipso sequantur pontificem, faciantq; quod ille iusserit, adeoq; Christum ipsum adhuc ceu principem sacerdotum vtrobiquè offerre, hîc quidem in sua Ecclesia per nos, tanquàm ministros suos quibus ille hoc demandârit officij, quandoquidem illius sermo sanctificet sacrificiū quod offertur: In cælis autem absq; medio per seipsum, quòd apud patrem nobis adsistat aduocatus, pro nobis interpellans. Itaq; hîc illum nos habere quidem substantialiter, at tamen videre eum nō aliter, quàm in imagine & mysterijs sacramenti: porrò in cælis omni amoto integumento & mysterio, illum manifestè & facie ad faciem nos & habituros & visuros.

Sacramēta bona legis sunt imagines bonorum illorū, quæ re vera in se continent.

Petra vmbra Eucharistiæ imago.

Christus & hîc & in cælis summus est sacerdos.

Heb. 7.

1. Cor. 13.

Ad hanc verò perspicuam & luculentam tāti viri doctrinam, perindè vt nix ad solis radios, magna pars friuolorū ac futilium argumētorū, quibus Aduersarij aërē verberant, planè dissipatur ac euanescit, vt quòd illi his dictionibus, ἀντίτυπον, Imago, Mysterium, Mystica cœna, Corpus mysticum, Figura, Exemplar, & id genus alijs, quas ex Patribus hincindè excerpunt, & contra certam illorum mentem & sententiam fallaciter deprauant, veritatem corporis CHRISTI in Eucharistia impudentissimè oppugnare moliuntur. Sed de hoc modò dictum sit satis: iam alios D. Ambrosij locos proferre pergamus.

Generalis calumniarum Aduersarijs diluti

Lib. 2. de officijs, cap. 28. adserit pro pauperibus Christianis è captiuitate & immanium tyrannorum manibus redimēdis, citra noxiā posse ab Episcopis sacra & mystica Ecclesiæ vasa expendi. Ibidèm calicem vas dominici sanguinis appellat, aitq; porrò: *Tunc uas dominici sanguinis agnosco, cùm in utroque uidero redemptionem, ut calix ab hoste redimat, quos sanguis à peccato redemit:* & iterùm: *Agnosco insu-*

Calix, vas est dominici sanguinis.

infusum auro sanguinem Christi non solùm irrutilâsse, uerùm etiam diuinæ operationis impreßisse uirtutem, redemptionis munere. Audis hìc sanguinem Dominicum in calice, & eius diuinam operationem.

In cap. 1. Lucæ, de Angeli apparitiõe scribit his verbis: *Atq; utinam nobis quoq; adolentibus altaria, sacrificium deferentibus adsistat angelus: immò præbeat se uidendum. Non enim dubites adsistere angelũ, quãdo Christus adsistit, Christus immolatur. Etenim pascha nostrũ immolatus est Christus.* Discis hìc Christum verum pascha adsistere in altari, & ibì per sacerdotem immolari.

Christus verũ pascha re vera in altari immolatur.

Lib. 1. de Virginibus (quos ille libros scripsit ad Marcellinam germanam sororẽ suã, ex professo virginẽ, eãdemq; velatã) puellæ cuiusdam meminit, q̃ cùm à parentibus & propinquis ad nuptias vrgeretur, ad sacrosanctũ altare tanquàm ad asylum confugerit. *Quò enim,* inquit, *melius uirgo recurreret, quàm ubi sacrariũ uirginitatis* (putà corpus Christi) *offertur?* & paulò infrà: *Summum altari subiecta uerticem, Num melius,* inquit, *quàm altare uelabit, quod sanctificat ipsa uelamina, frontem? Plùs talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidiè consecratur.* (Flammeum dicit, quod corporale nos vocamus.) Hic V. Sacramẽtum in altari vocat sacrarium virginitatis, adeoq; Christum ipsum omnium nostrûm caput & Dñm, qui in illo offertur.

Marcellina Ambrosij soror sancta virgo, monastícen professa. Christi corpus, sacrariũ virginitatis.

Libro de Viduis inter cætera sacerdotes instituit, qua illi voluntate & animi proposito esse debeant: *Oportet,* inquit, *uoluntatem eam, quæ Christo ministrat, primò carere uariarum illecebris uoluptatum, uitare internum corporis animiq; lãguorem, ut corpus & sanguinem Christi ministret. Neque enim potest quisquam peccatis suis æger, minimeq; sanus, immortalium sanitatum remedia ministrare. Vide quid agas sacerdos, nè febrienti manu corpus Christi attingas: priùs curare, ut ministrare poßis.*

Corpus Christi in Sacramẽto immortaliũ sanitatũ præstat remedia.

In oratione funebri de obitu Valentiniani, *Eucharistiam uocat sancta & cælestia mysteria, & matris, id est, Ecclesiæ oblationem, qua animã piam Imperatoris prosequi se uelle dicit, additq;: Spargant alij plenis lilia calathis: nobis lilium est Christus. Hoc reliquias eius sacrabo, hoc hominis gratiam commendabo.*

Corpus Christi, cæleste mysterium, pro mortuis oblatum.

Veniam

Veniam nunc ad ea loca, vbi didacticôs & ex professo de V. Sacramenti re & veritate scripsit.

In caput XXII. Lucæ, his vtitur verbis: *Corpus Christi edimus, ut uitæ æternæ possimus esse participes.*

In cap. x. prioris ad Corinthios Epistolæ, hæc eius leguntur commentaria, *quòd sicut mare rubrum imago fuit futuri Sacramenti nostri, quod est Baptismus: ità manna & aquã, quæ fluxit de petra, habuisse in se figuram futuri mysterij, quod nunc nos sumimus in cõmemoratione Christi Domini.* Itemq; in illud Apostoli, *Nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* scribit hunc in modum: *Sicut enim nos de uno pane & de uno calice percipientes, participes sumus & consortes corporis Domini: ità & qui edunt hostias, participes sunt altaris erroris. Et qui mensæ dæmoniorũ cõmunicat, mensæ Domini, id est, altario obstrepit, & Domini corpus crucifigit.*

Quínam Domini corpus crucifigant.

In cap. XI. sic habet: *Eucharistia medicina spiritalis est, quæ cum reuerentia degustata, purificat sibi deuotum.*

Deuotionem debemus erga V. Sacramentum declarare.

Item verba illa, *Mortem Domini annunciabitis, donec veniat,* exponens: *Quia enim, inquit, morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & potando carnẽ & sanguinẽ, quæ pro nobis oblata sunt, significamus, nouum Testamentũ in his consecuti, quod est noua lex, quæ obedientẽ sibi tradit cælestibus regnis. Nã & Moses accepto sanguine uituli in patera, adspersit filios Israel, dicens:* Hoc est Testamentũ, quod disposuit Deus ad uos, *Exod. 24. Hoc figura fuit Testamenti, quod Dominus nouũ appellauit per Prophetas, Ierem. 31. ut illud uetus sit quod Moses tradidit. Testamentũ ergo sanguine constitutũ est, quia beneficij diuini sanguis testis est: in cuius typum nos calicẽ mysticum sanguinis ad tuitionẽ corporis & animæ nostræ percipimus: quia sanguis Domini sanguinẽ nostrũ redemit, id est, totum hominem saluum fecit.*

Corpore & sanguine Domini in Eucharistia, noua lex cõfirmatur.

Vide suprà XVI. scripturæ testimonium.

Sanguis Christi in V. Sacramẽto, diuini erga nos beneficij testis est.

In ea quoquè verba, *Probet autem se homo* &c. ità scriptum reliquit: *Deuoto animo, & cum timore accedendum ad cõmunionem docet, ut sciat mens reuerentiam se debere ei, ad cuius corpus sumendũ accedit.* Hoc enim *apud se debet iudicare, quia Dominus est, cuius in mysterio sanguinẽ potat,*

Reuerentia præstanda V. Sacramento, quia Dominus est.

qui testis est beneficij Dei. Quem nos si cum disciplina accipiamus, non erimus indigni corpore & sanguine Domini: gratias enim uidebimur reddere redemptori.

Itemque locum illum, *Ideò multi in vobis inualidi & ægroti*, (sic enim ipse legit) *& dormiunt multi*, hunc in modum interpretatur: *Vt uerum probaret, quia examen futurum est accipientium corpus Domini, iam hîc imaginē iudicij ostendit in eos, qui incōsideratè corpus Domini acceperant, dum febribus & infirmitatibus corripiebantur, & multi moriebantur, ut in his cæteri discerent, & paucorum exemplo territi, emendarentur: non multum scientes corpus Domini negligenter accipere, & eum quem hîc pœna distulerit, grauiùs tractari, quia contempsit exemplum.*

Nō cedit impunè, corpus Domini negligenter accipere.

Postremò in eum locum, Itaque fratres cùm conuenitis ad manducandum, inuicèm expectate: si quis esurit, domi manducet &c. scribens commentaria, cęlestē hunc cibū expressè ab esca terrena discernit, his verbis: *Ab inuicèm expectandum dicit, ut multorū oblatio simul celebretur, ut & omnibus ministretur: & si quis impatiens est, domi terreno pane pascatur.* tanq̃ diceret, eum pane hoc cęlesti planè indignum esse.

Vt S. Patres Eucharistiam à cibo cōmuni distinguant.

Plura quidem ex Ambrosio hincindè coaceruare testimonia superuacaneum est, maximè cùm ille peculiarem scripserit librum, De his qui mysterijs initiantur, vel (vt Lanfranc⁹ eum nuncupat) sermonem de Mysterijs ad neophytos: prætereaq; sex alios libros peculiares de Sacramentis: quos de Sacramentis libros, eò quòd ipsos vehementer retundant & premāt, Aduersarij in dubium reuocare nituntur, num Ambrosij sint. Sed ea res nihil nos mouere debet, quandò
1. tot seculis pro Ambrosianis habiti sunt, ex quib⁹ etiam pleraq; apud
2. Augustinum eius discipulum extracta leguntur: tum quoquè quòd
3. 4. illo authore digni sint, & quòd ad phrasim attinet, nihil discrepare
5. videantur ab illis, quæ hos proximè antecedunt, certis eius operibus: deniquè, vt ex illis ipsis facilè potest colligi, nō nupèr admodùm, sed hauddubiò ipsius Ambrosij ætate conscripti sint.

Lib. 6 de Sacramētis cur pro Ambrosianis habendi.

Porrò libro memorato, de his qui Mysterijs initiantur, quem Aduersarij quoquè Ambrosio adscribunt, & alijs sex de Sacramentis, veram ac realē Christi in sanctiss. Eucharistia præsentiā, & panis ac vini in veram corporis & sanguinis Christi substantiam, commutationem,

Ambrosius trāssubstātiationis assertor validus.

dem,(nos transsubstantiationem dicimus) tam luculenter & perspicuè docet & asserit, q̃ quisquam possit mortalium. Cuius ego verba, quandò pro nobis vel maximè faciunt, & immanè partis aduersæ errorem penitùs subruunt, aliquanto quidem fusiùs, sed citra lectoris tamen, vtì spero, molestiam & stomachum, in medium adferre decreui. Libri igitur, de ijs qui initiantur mysterijs, cap. 8. quem nemo Ambrosij esse ambigit, diuinum altaris Sacramētum in veteri Testamento longè antè præfiguratum esse docet, idq; in sacrificio Melchisedechico, qui assimilatus est filio Dei, quàm manna patribus datum sit: quam ob rem inprimis ob suam antiquitatem, deindè ob diuinam virtutem & efficaciam suam, longè sit quàm māna præstantius. Idem verò caput de huius efficaciæ præstantia claudit his verbis: *Reuerà mirabile est, quòd manna Deus pluerit patribus, & quotidiano cæli pascebantur alimento: undè dictum est, Panem angelorum manducauit homo. Sed tamen panem illum qui manducauerunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca quam accipis, iste panis uiuus qui descendit de cælo, uitæ æternæ substantiam subministrat: & quicunq; hunc panem manducauerit, non morietur in æternum: & corpus est Christi.* Gen. 14. Hebr. 7. Exod. 16. Psalm. 77. Iohan. 6.

Deindè cap. 9. prosequitur: *Considera nunc*, inquit, *utrùm præstantior sit panis angelorum, an caro Christi, quæ utiquè est corpus uitæ. Manna illud è cælo, hoc supra cælum. Illud cæli, hoc Domini cælorum: Illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum seruaretur: hoc alienum ab omni corruptione: quod quicunque religiosè gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis è Christo. Illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit & sitit: tu cùm biberis, sitire non poteris. Et illud in umbra, hoc in ueritate. Si illud quod miraris, umbra est: quantum istud est, cuius & umbram miraris? Audi quia umbra est, quæ apud Patres facta est: Bibebant, inquit, de consequenti petra: petra autem erat* CHRISTVS. *Sed non in pluribus eorum complacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figuram facta sunt nostri. Cognouisti præstantiora? Potior etenim lux quàm umbra, ueritas quàm figura, corpus authoris, quàm manna de cælo. Fortè dicas: Aliud uideo: quomodò tu mihi asseris, quòd Christi corpus accipiam?*

Vide suprà X. scripturæ testimonium, quantùm Eucharistia præstet mannæ.

Christi corpus in Eucharistia incorruptibile.

Aqua ex petra, sanguis è Christo.

Christi sanguis in veritate est in V. Sacramento.

1. Cor. 10.

Probat Sacramentū nō esse hoc quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit.

Exod. 4.

Exod. 7.

Et hoc adhuc nobis superest ut probemus. Quantis igitur utimur exemplis, ut probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremq; uim esse benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgā tenebat Moses: proiecit eā, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudā serpentis, & in uirgæ naturā reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatā esse naturā, & serpentis, & uirgæ. Currebant Aegypti flumina puro aquarum meatu: subitò de fontiū uenis sanguis cœpit erumpere, nec erat potus in fluuijs. Rursus ad Prophetæ preces cruor cessauit fluminū, aquarū natura remeauit. Circunclusus undique erat populus Hebræorum, hinc Aegyptijs uallatus, indè mari clausus. Virgā leuauit Moses, separauit se aqua, & in murorū speciem congelauit, atque inter undas uia pedestris apparuit. Iordanis retrorsum conuersus, contra naturā in sui fontis reuertitur exordiū. Nónne claret, naturā uel maritimorū fluctuū, uel fluuialis cursus esse mutatā? Sitiebat populus patrū: tetigit Moses petrā, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturā operata est gratia, ut aquā uomeret petra, quā non habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, ut sitiens populus bibere non posset. Misit Moses lignū in aquā, & amaritudinē suam aquarū natura deposuit, quā infusa subitò gratia teperauit. Sub Elisæo propheta uni ex filijs Prophetarū excussum est ferrū de securi, & statim mersum est. Rogauit Elisæum, qui amiserat ferrū: misit etiā Elisæus lignū in aquā, & ferrum natauit. Vtiquè & hoc præter naturā factū esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species, quàm aquarum liquor.

Exod. 14.

Iosue 3.

Exod. 17.

Num. 20.

Exod. 15.

4. Reg. 6.

Aduertimus igitur maioris esse uirtutis gratiā quàm naturā, & adhuc tamen propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quòd si tantum uoluit humana benedictio, ut naturā conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, ubi uerba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentū istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quòd si tantum ualuit sermo Eliæ, ut ignē de cælo deponeret: nō ualebit Christi sermo, ut species mutet elementorū? De totius mundi operibus legisti, Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare quod

Verba diuinæ consecrationis, naturam panis & vini conuertunt

4. Reg. 1.

Psalm. 148.

quod nõ erant? Nõ enim minus est, nouas rebus dare, q̃ mutare naturas. Sed quoad argumentis utimur? Suis utamur exemplis, incarnationisq́; (exẽplo) adstruamus mysterij ueritatem. Nunquid naturæ usus præcessit, cùm Iesus Dominus ex Maria nasceretur? Si ordinẽ quærimus, uiro mixta fœmina generare cõsueuerat. Liquet igitur, quòd præter naturæ ordinem uirgo generauit. Et hoc quod conficimus corpus, ex uirgine est. Quid hic quæris naturæ ordinẽ in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex uirgine? Vera utiquè caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est: ueræ ergo carnis illius Sacramentũ est. Ipse clamat Dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem uerborum cælestium, alia species nominatur: post consecrationem, corpus Christi significatur: Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur: post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, uerum est. Quod os loquitur, mens interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat. His igitur Sacramentis pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur substantia.

Vt Christi natiuitas supra naturæ leges fuit, ità etiam stupẽda creaturarũ in Sacramentó conuersio.

Corpus quod cõficimus, ex virgine est.

Cùm Christus Sacramentum dicat esse corpus & sanguinẽ suũ, & nos dicẽdo, Amẽ, idẽ fateamur, firmiter quoquè id credamus oportet.

Non longè infrà, hæc subiungit: *Quid edamus, quid bibamus, alibi tibi p Prophetã Spiritussanctus expressit, dicens: Gustate & uidete, quoniã suauis est Dominus: beatus uir qui sperat in eo. In illo Sacramẽto Christus est, qa corpus est Christi. Nõ ergò corporalis esca, sed spiritalis est. Vndè & Apostolus de typo eius ait, Quia patres nostri escã spiritalẽ manducauerũt, & potum spiritalem biberunt. Corpus enim Dei, corpus est spiritale. Corpus Christi, corpus est diuini spiritûs: quia spiritus est Christus, ut legimus: Spiritus ante faciem nostrã Christus Dominus.* Hucusquè Ambrosius.

Psal. 33.

In Sacramẽto Christus est.

1. Cor. 10.

Corpus Christi, spiritale est corpus.

Thren. 4.

Si quidẽ hoc testimonio id effici non potest, vt Aduersarij obmutescant, nõ video profectò, qua tandèm re id possit effici. Ambrosius hic totus in hoc vnum incumbit, vt Christi corpus in V. Sacramento nõ figuratè aut typicè, sed substantialiter adesse probet efficacissimè. Principiò ait, manna cum hoc V. Sacramento nulla ratione posse cõferri. Hîc enim adesse panem viuum, qui de cælo descendit, verũ corpus & carnem Christi, quæ nobis vitæ æternæ substantiam subministret: nec pluisse è cęlis creatis, sed esse supra cælum: alienam esse ab omni corruptione, & nobis quoquè præstare incorruptionem. In calice quoquè esse sanguinem, qui ex Christo fluxerit: manna huius

Vide suprà X. scripturæ Testimonium.

Sacramenti tantùm figuram fuisse, hoc autem esse veritatem: manna vmbram, hoc lucẽ esse: deniquè hic corpus esse authoris, immò Christum ipsum, veram illam consequentem petram.

Melanchthō quoquè fatetur Ambrosium creaturarum secūdùm naturā mutationem in Sacramento, docuisse.

Porrò exempla, quæ cumulatìm è scripturis producit, mentẽ illius atq; sententiā ea euidentia produnt & explicant, vt etiā Melanchthon fateaẽ, neq; possit id non fateri, Ambrosium hac in sententia ꝓculdubiò fuisse, panis naturam mutari. Certè in illo conuersæ virgæ in serpentem exemplo, nimìs quàm manifestum est, vt equidem existimo, virgę substantiā in serpentis transisse substantiam, atq; hanc rursus in illam virtute diuina mutatā. Posset hoc exemplum non incōmodè adhiberi multiuarijs Aduersariorū blasphemijs, nefandisq; dicterijs profligandis, quę illi contra hęc diuina mysteria ex suis plùs satìs carnalibus animis dedita opera malitiosè comminiscuntur.

Obiectio partis aduersæ. C. qui benè custodierit. De cōse. distinct. 2.

Aiunt illi irridiculè, Inueniri apud Patres, vtì clerici, quorū negligentia V. Sacramentū à muribus, vel alijs animalib' comestum, arrosum, vel alitèr corruptū fuisset, pœnas luere debuerint: itemq; Sacramenti reliquias quandoquè igni absumptas esse, vt etiam in Hesychij testimonijs antè attigimus: & eius generis alia. Nō posse autẽ veri corporis Christi substantiā vel arrodi, vel cōburi: itaq; hinc animaduerti, panis substantiam, quæ & corrodi & consumi possit, in Sacramēto superesse. Sed quæso te Lector, putásne hoc illorum cum Dei cōtumelia coniunctū scomma, hac me ratione nō absurdè posse refellere, vt dicā, quandiù externa panis species diuino mysterio & Sacramento, ità vt instituta est, subseruit, hoc est, quandiù V. Sacramentū ea qua par est reuerentia asseruatur, & externæ species manent incorruptę, eo animo, vt opportuno tempore religiosè sumantur, esse illic & permanere reuerà corpus Christi: at verò vbi diuinū illud Sacramētū & mysterium, quod eo nomine preparatū est, vt possit salutariter accipi, non eo studio asseruatur, neq; sumitur, sed ob negligenter habitas externas species, aut alioquì cōmodè sumi nō potest, nō debet id nobis videri incredibile, modò diuinā pensitemus potentiā, Deū his casibus corpus suū à speciebus externis subducere, & pristinā panis naturā ad illas redire ꝑmittere, perindè vt virgæ naturā, quæ iam in serpentẽ trāsierat, in id quod antè erat, iussit reuerti, qn̄ diuina illa mutatio iā illos nō erat vsus habitura, qb' diuinitùs destinata fuerat.

Deus externis speciebus negligenter habitis, corpus suū subtrahere videtur.

Exod. 4. 7.

Vide

Vide Diuum Cyprianum Sermone de lapsis, vbi ille aliquot commemorandis miraculis, docet corpus Domini quibusdam idolorum sacrificijs contaminatis, & priùs quàm ea causa canonicam egissent pœnitentiam, ad corporis Christi communionem se ingerentibus, se subtraxisse. *Documento*, inquit, *vnius ostensum est, Dominum recedere cùm negatur.*

Aduersarij sanè hîc toto errant cælo, idq; vt conijci licet, scientes & de industria, dum impudenter illi nobis affingunt, nos & sentire & asserere eiusmodi hîc fieri mutationem, quales sunt illæ, quæ naturaliter fieri consueuerunt, quas Philosophi Generationẽ, Augmentationem, Alterationẽ, secundùm locum Mutationẽ vocant. Id verò nos nè in animũ quidem & cogitationem admittere velimus, tantum abest vt affirmare ausi simus. Nouimus, laus Deo, è materia panis nequaquàm effici corpus Christi, vtpotè quod ex sanctissima carne & sanguine purissimæ semperque virginis MARIAE, Sanctispiritûs operatione semèl factum est: itemq; illud, posteaquàm à mortuis excitatum est, nullam deincèps ex panis substantia vel materia accessionem & incrementum accipere, quemadmodùm corpora nostra ex terreno alimento, vndè carnem & sanguinem fouent & augescunt, quanquàm ex Iustini, Gregorij Nysseni, Damasceni, aliorumq; patrũ sententia, panis in corpus Christi virtute verborum eius conuersio nõ minùs credenda est, quàm panem illum, quem dum in terris esset comedit, in eius corpus (licèt alia ratione) transisse: Neq; nos latet, corpus Christi nõ perindè vt qualitatem, ad panẽ alterationis modo accedere, substantia panis nõ mutata. Deniquè nõ sumus nescij, eum iam ad patris assidentem dexteram, cælum aut sedem suam, quô nobiscum hîc possit esse in V. Sacramento, nequaquàm deserere. Hæc enim de his naturam omnem longè excedentibus mysterijs, pro naturæ legibus & institutis nimiùm crassè & planè ethnicè dicerentur.

Mutatio, quæ in Sacramẽto fit, omninò est supra naturam.

Nos verò asserimus, modo quodam ineffabili & incõpræhensibili materiam simul & formam substantialẽ in corpus Christi mutari atque conuerti: quod in alijs naturalibus mutationibus non ità habet, vbi manente substrata materia, mutatæ tantùm formæ priori alia noua succedit: hoc est, dicimus totam materiam & formam substantialẽ atque substantiam panis, virtute omnipotenti sermonis Christi in verum

Vide D. Thomã Aquinatẽ par. 3. Quæst. 75. Artic. 4.

verum eius corpus transferri, ità vt panis substantia illic esse désinat, & præsens fiat corpus Christi: atque vbì necdùm prolatis consecrationis verbis, re vera panis fuit, simul atquè illa prolata sint, verum Christi corpus substantialiter adsit, vt hæc conuersio non sit formalis, sed substantialis, manentibus nihilo minùs prioribus panis speciebus externis, sub quibus corpus illud continetur, nè iam manifestus nobis adsit & conspicuus Christus, sed in Sacramento & mysterio, idq; eo potissimùm nomine, vt sub eiusmodi nobis notis speciebus eum religiosè & reuerenter accipiamus: quandò alioquì, si se visibilē & absque integumentis nobis exhiberet, non possemus non pro humana fragilitate nimio timore corripi & obstupescere.

Admittimus sanè eiusmodi locutionē, Ex pane fieri corpus Christi, non quidem in eam sententiam, quòd ex pane, velut ex præsupposita materia, illud ipsum fiat: quod impiū fuerit sentire: sed quodam exhibitionis ordine, sicut quadantenùs diuina creatione ex nihilo, nullius materiæ substerniculo, substiterunt vniuersa, & ex tenebris iussu Dei lux resplenduit. (2.Cor. 4.) Quanquàm & hîc interìm hoc obseruandum venit, quòd diuina illa ex nihilo rerum creatio, ab ista non minùs diuina, & vltra omnem modum mirabili transmutatione eatenùs differat, vt in creatione quidem nihil omninò præcesserit, vndè quippiam fieret: hîc verò præcedat panis substantia, quæ conuersione quadam inenarrabili, vt quæ planè sit contra naturæ leges, & nobis incompræhensibilis, transit & desinit in corpus Christi: ità vt vbì priùs fuit substantia panis, ibì nunc se verè præsentem exhibeat substantia Christi, vt verum sit & verum maneat ipsius veritatis verbum, *Hoc est corpus meum*, in cuius obsequium redigere debemus intellectum nostrum. (2.Cor. 10.) Hoc est, quatenùs laicorū nôsse interest, Ex pane fit corpus Christi, non ea ratione, quòd ex panis materia corpus Christi denuò creetur, sed vbì priùs panis fuit, ibì facta cōsecratione verū fit corpus Christi, natū ex præstantissima MARIA virgine, idq; substantialiter, atque modo quodam imbecillæ rationi nostræ planè incompræhensibili. Quamobrem Chrysostomus ait, frustrà hinc disputationē iniri, sed debere nos intellectum nostrum obedientiæ fidei captiuū tradere, cui prorsus dubitare non liceat, quicquid Christus velit, id eum quoquè posse efficere: & quæcunque dixit, ea & reuerà

Panis in corpus Christi mutatio, ratione nostra compræhēdi non potest.
Psalm. 134.
Rom. 4.
Psalm. 148.

uerà facta esse. Et hîc quidem ea Salomonis sententia locum habet, Qui scrutator est maiestatis, opprimitur à gloria. Prouerb. 25.

Quandò igitur diuina hæc mysteria intellectum nostrum vsq; eò superant, equidem iam Aduersariorũ cauillis eum in modũ respondi, fieri posse, vt in casibus memoratis, putà si Sacramentum ob species externas ex negligẽtia corruptas, aut alijs ex causis nõ possit ampliùs commodè accipi, pristina panis substantia ad species illas, vt à quibus Domini corpus se subduxerit, reuertatur: non autem ità necessariò fieri oportere. Nanque citra hoc efficere potest Deus, quæ illius est præpotens virtus, vt meræ illæ externæ species, etiam priori panis substantia non redeunte, id est, accidentia sinè subiecto, pristinas suas conditiones & naturales proprietates retineant. Si enim ità visum est Creatori Opt. Max. in rerum conditione id instituere, vt creatæ substantiæ ipsa accidentia ferant & sustineãt, cur non ille sua possit præpotenti virtute etiam accidentia ipsa sinè substantia conseruare, quandò & Philosophis absurdum videtur dicere, primã causam non posse id pręstare solam, quod possit cum secunda?

Aduersarijs nihil opùs est exactã reddere rationẽ negligentiæ, erga externas Eucharistiæ species admissæ.

Libéret ex his percontari hominibus, ecquid tandèm fluxum rubri maris & Iordanis, cùm se aquę diuiderent, & vtrinquè in muri speciem coalescerent, donec Israelitæ transirent, aut ferri pondus in aqua natantis sustinuerit? Num id vndarum vel ferri naturę tribuendum est? Minimè gentium, cùm hęc illi planè repugnarent. Itaque citra dubium Deus id fecisse credendus est, rerũ omnium fons & origo, sinè aquæ vel ferri substantia: vtpotè qui naturæ à se conditæ legibus non est adstrictus, quiq; omnia pro suo facit arbitratu, neque naturam, quam ex nihilo fecit, cõsulendam sibi putat. Hæc mihi hoc loco, oblata ex Ambrosio occasione, prolixiùs dicta sunt, vt quàm nihil habeat momenti partis aduersæ contumeliosa cauillatio, qua illi præpotenti Deo in eius operibus modum atque leges volunt pręscribere, sicq; in sua sapientia planè stultescunt, omnib' fiat testatius, & Ambrosij tam præcedẽtia, quàm ea quæ sequuntur, testimonia rectiùs capiantur.

Exod. 14. Iosuæ 3. 4. Reg. 6.

Qui nimirùm, vt fidẽ nostrã, qua credimus substãtiam panis & vini in corporis & sanguinis Christi substantiam re vera transferri atq; conuerti, excitaret & adstrueret, exempla suprà scripta ex sacris Bi-

blijs adduxit, quæ nobis testatum efficiunt, Mosen, Eliam & Elisæum Prophetas, quos homines tantùm fuisse constat, diuina fretos gratia, ea fecisse, quæ naturæ facultatem longè excedant: maximè, quòd Moses Dei creaturam quandoquè etiam secundùm substantiam & naturam illius bìs conuertit, vt in virga mutata in serpentem, & ex serpente rursus in pristinam naturam conuersa, cernere licet. Vndè ille per Argumentum à maiori, ità infert: Si illi, quos non nisi homines fuisse certũ est, prophetica gratia diuinitùs illis collata, Dei creaturas supra naturam mutare potuerunt: quantò magìs id potest verbum sempiternum, Christus Dominus, verus Deus, rerum omniũ author & conditor?

Iohan. 1.

Id porrò validiori confirmat argumento æquè à maiori, hunc in modum: Cùm id omnibus nobis persuasum sit, nihilq; minùs apud nos dubitationis habeat, quàm per verbum cuncta creata ex nihilo, ac per illud deincèps consistere & conseruari: quanto nos certiùs fateri debemus, ea quæ per verbum priùs facta sint, in aliam posse substantiam per ipsum mutari? quandoquidem minus est, res iam creatas porrò conseruare, vel in aliam transferre naturam, quàm ea quæ non sunt, creare ex nihilo.

Deus qui ex nihilo potuit facere oĩa, ea quoquè pro suo arbitratu mutare potest.

Pergit indè, & incompræhensibilem, ineffabilem, & quæ prorsus naturam omnem superet, Christi incarnationem cum hac, quæ in Sacramento fit, mutatione confert, verbisq; disertis ait, *hoc quod conficimus corpus, esse ex virgine, esse ipsam Christi carnẽ, quæ nata est ex virgine, quæ crucifixa &c. hocq; Sacramentum, veræ illius carnis* (scilicet, sub ipso contentæ) *esse Sacramentum: Ipsum Dominum Iesum clamare, nè nos vllo pacto in fide vacillemus, Hoc est corpus meum: & quod in calice est, sanguis meus est:* q̃si diceret, Dñm nuncupare, appellare, significare, vocare hęc sacraméta corpus & sanguiné suũ: & hac de causa nó posse ea non esse corpus & sanguinem illius: quandoquidem Domini dixisse & vocâsse, fecisse est, qui vocat ea quæ non sunt vt sint, vel tanquàm ea quæ sunt. *Et tu dicis* (ait vir sanctus) *ad hæc Domini verba, Amen, hoc est, verũ est. Quod os loquitur, mens interna fateatur.*

Vide suprà primum scripturæ testimonium.

Rom. 4.

Verùm vt certius aliquid hac de mutatione, putà, quemadmodùm illa fiat, discere & consequi possimus: his, vt antè dictum est, verbis vtitur: *Ipse clamat Dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictio-*

nem

nem verborum cælestium alia species nominatur, nempè panis: post consecrationem corpus Christi significatur, id est, nuncupatur. Hoc enim loco ità accipi debet, quod ait, *significatur*: putà, quemadmodùm vocabulum panis ante consecrationem significat verum panem: ità vocabulum corpus, prolatum à DOMINO, (cuius verbum operatorium est) significat verum corpus. Hanc enim genuinam esse Ambrosij sententiam, ipse ijs quæ proximè subijcientur, testimonijs suis clarissimè docet, vbì hęc eius verba leguntur: *Antequàm consecratur, panis est: vbì autem verba Christi accesserint, corpus est Christi.*

Ambrosius quid sibi velit dicens, corpus Christi significatur.

Dominus (ait porrò Ambrosius) *dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud, nempè vinum & aqua, dicitur: post consecrationē sanguis nuncupatur: idq́, ab ipso Domino, cuius sermo operatorius est. Et tu illis accedens & assentiens verbis, dicis, Amen, hoc est, verum est.* Nam si dictio illa, *significatur*, secùs accipienda foret, quid attinebat Ambrosium mutationem hanc tantoperè admirari, eamq́; cum creationis mundi & DOMINICæ incarnationis miraculis conferre?

Atquì ille his verbis, vt iam antè diximus, summo studio id docet, vtì nos de hac conuersione tum credere, tum loqui debeamus, nempe, ex pane fieri corpus Christi, non subministratione quidem materiæ, sed exhibitionis ordine: id est, non quòd ex panis materia denuò fiat corpus Christi, sed quod priùs panis & vinum fuerit, id simul atquè pronunciata sint consecrationis verba, modo incompręhensibili ín verum corpus & sanguinem, quę ex virgine præstantissima MARIA nata sunt, conuerti atque transferri.

De mutatione, quæ fit in Sacramento, vtì credendū sit & loquendum.

Et vt paucis multa complectar, vbì Ambrosius id explicat, quidnam in Sacramento habeamus, ibì nos affirmat, habere illic verum Christi corpus & sanguinem, & corpus diuini spiritûs, adeoq́; Dominum ipsum. Vbì verò ad excitandam fidem nostram cum emphasi quadam & vehementia dicit, clamare ipsum Dominum Iesum, *Hoc est corpus meum*, &c. hîc ille efficacissimam verborum Domini efficientiam indicat, qua fiat, vt quod illa significant, id mox vt prolata sint, re vera & substantialiter adsit.

Sed iam porrò videamus, quid hac de re vir sanctiss. in suis, quorum antè meminimus, de Sacramentis libris (qui nimirùm antè dicti, de his qui initiantur mysterijs, opusculi exegesis quædā & fusior explica-

plicatio ſunt) ſcriptum reliquerit. Libro 4. cap. 3. 4. & 5. docet, manna non niſi figuram huius celſiſſimi fuiſſe Sacramenti, idemq; Sacramẽtum longè ante manna, Melchiſedechico ſacrificio eſſe præſignificatum: atque ità ſuæ vetuſtatis nomine, mannę longè eſſe anteferendũ.

Miraculũ longè inſignius in V. Sacramento, quàm in manna.

Capite 4. id potiſſimùm probat, V. Sacramentum eſſe manna admirabilius atque præſtantius. Verba eius hæc ſunt: *Verè autem magnũ eſt & diuinum miraculum, quòd populo pluît Deus manna de cælo: & non laborabat populus, & manducabat. Tu fortè dicis: Meus panis eſt vſitatus: Sed panis iſte, panis eſt ante verba Sacramentorum: Vbì acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Hoc igitur adſtruamus: Quomodò poteſt, qui panis eſt, eſſe corpus Chriſti? Conſecratione. Conſecratio igitur quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu. Nam per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Vbì venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non ſuis ſermonibus ſacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti. Ergò ſermo Chriſti hoc conficit Sacramentum. Quis ſermo Chriſti? Nempè is, quo facta ſunt omnia. Iuſsit Dominus, & factum eſt cælum. Iuſsit Dominus, & facta eſt terra. Iuſsit Dominus, & facta ſunt maria. Iuſsit Dominus, & omnis creatura generata eſt. Vides ergò, quàm operatorius ſit ſermo Chriſti? Si ergò tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant: quantò magìs operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Ergò, tibi vt reſpondeam, non erat corpus Chriſti ante conſecrationem: ſed poſt conſecrationem dico tibi, quòd iam corpus eſt Chriſti. Ipſe dixit, & factum eſt: ipſe mandauit, & creatum eſt.*

Vt cuncta cùm nõ eſſent, per verbum facta ſunt: ità & panis per verbũ in verũ Chriſti corpus mutatur.

Pſalm. 148.

Supernaturaliter fit ex pane corpus Chriſti.

Et paulò pòſt: *Accipe ergò, quemadmodùm ſermo Chriſti creaturã omnẽ mutare cõſueuerit, & mutat quãdò vult inſtituta naturæ. Quomodò, requiris? Accipe, & primò omnium de generatione eius ſumamus exemplum. Cõſuetudo eſt, vt non generetur homo, niſi ex viro & muliere, & conſuetudine coniugali. Sed quia voluit Dominus, qui hoc elegit Sacramentum, de Spirituſancto & virgine natus eſt Chriſtus: hoc eſt, mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Vides ergò quia contra inſtituta & ordinem, homo eſt natus ex virgine?*

Miraculũ incarnationis Chriſti, cum V. Sacramẽti confert miraculo.

Ab hoc exemplo mox ad alia ſe confert iam antè memorata exempla, putà, diuiſi maris, mutationis fontis amariſſimi Marath in dulcedi-

cedinem, securis discipuli Elisæi, atque ex his postremò infert: *Ex his, inquit, omnibus non intelligis, quantùm operetur sermo cælestis? Si operatus est in fonte terreno, si operatus est sermo cælestis in alijs rebus, non operatur in cęlestibus Sacramẽtis? Ergò didicisti, quòd ex pane corpus fiat Christi: & quòd vinũ & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cælestis.* Ex pane fit corpus, & ex vino & aqua fit sanguis Christi. Vide suprà Emisenum fol. 126.

Sed fortè dicis: Speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ità etiam similitudinem preciosi sanguinis bibis, vt nullus horror cruoris sit, & precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergò, quia quod accipis, corpus est Christi. Cur Christi sanguinẽ in mysterio sumamus.

Cap. V. porrò docet, quæ sunt consecrationis verba. Quod quidẽ caput cum illo, quod sequitur, sexto capite quisquis studiosè & animo syncero minimeque ficto legerit, re ipsa comperiet, sacrosanctæ Missę Canonem, quo celsissimi Sacramenti consecratio, oblatio, perceptio, iuxta veteris Ecclesię saluberrimam constitutionem, ordinationem, ritum & consuetudinem compræhenditur, non herì aut nudiustertiùs natum, sed ipsa adeò Ambrosij ętate iampridèm in vsu fuisse: qua de re aliàs. S. Canonis vetustas.

Memorato igitur Cap. V. inter cętera sic habet: *Antequàm consecretur, panis est: vbì autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes, Hoc est corpus meum: Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus: vbì verba Christi operata fuerint, ibì sanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergò videte quantis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere. Deindè cùm ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quòd corpus suum accipiamus & sanguinem, nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iam redi mecum ad propositionem meam. Magnum quidem & venerabile, quòd manna Iudæis pluît è cælo: sed intellige, quid est amplius, manna de cælo, an corpus Christi? Corpus Christi vtiquè, qui author est cæli. Deindè, manna qui manducauit, mortuus est: qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorũ, & non morietur in æternùm. Ergò non ociosè tu dicis, Amen, iã in spiritu confitens, quòd accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos, Corpus Christi: & tu dicis, Amen, hoc est, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.* Ante consecrationẽ, panis est & vinũ: post consecrationem, corpus & sanguis Christi. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. Iohan. 6.

Lib. V. cap. IIII. in precationis Dominicę ea verba, *Panẽ nostrum quotidianũ da nobis hodiè*, scribit hunc in modum: *Memini sermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi quod of-*

fertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam nō panis dicitur, sed corpus appellatur. Quarè ergò in oratione Dominica, quæ posteà sequitur, ait panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit.

Corpus Christi, panis est supersubstantialis.

Deniquè libri 6. cap. 1. hæc eius verba habentur: *Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, nō quemadmodùm homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris:ità vera caro, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus est potus. Sed fortè dicas, quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi, audientes dicentem, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam æternam: fortè dicas: Quomodò vera? qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Primò omnium dixi tibi de sermone Christi qui operatur, vt possit mutare & conuertere genera & instituta naturæ. Deindè vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quòd carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant. Solus tamē Petrus dixit: Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quò recedam? Nè igitur plures hoc dicerent, velutì quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideò in similitudinem quidem accipis Sacramentum, sed veræ naturæ gratiam virtutemq́; consequeris. Ego sum, inquit, panis viuus, qui de cælo descendi. Sed caro non descendit de cælo: hoc est, carnem in terris assumpsit ex virgine. Quomodò ergò descendit panis è cælo, & panis viuus? Quia idem Dominus noster Iesus Christus consors est & diuinitatis & corporis: & tu quia accipis panem, diuinæ eius substantiæ in illo participaris alimento.* Hactenùs Ambrosius.

Iohan. 1.

Iohan. 6.

Sensibus non est habenda fides.

Iohan. 6.

Nota contra impios Anabaptistas, vt Christum de cælis descendisse, accipiendum sit.

Vix ego crediderim de vera corporis & sanguinis Christi substantia in V. Sacramento, quenquā dicere posse euidentiùs. Primò Sacramentū hoc à manna distinguit, idq; potissimùm substātię, ac deindè vtriusq; efficientię nomine: Substantię quidē, quòd māna panis fuerit, quem dubium nō sit è cælo, id est, aere pluisse: hîc verò sit corpus Christi, qui author est cæli. Efficientiæ verò, ꝙ māna nullam habuerit vim & virtutē præstandæ immortalitatis: In Sacramento autē sit remissio peccatorū, & dignè ipsum sumētib' immortalitatē cōferat.

Explanatio & anacephalæosis.

Deindè vt mens eius & sententia probè capiaṫ, identidèm repetit, quod in altari positū sit, panē & vinū esse ante consecrationē: vbi au-

tem

tem accesserit consecratio, eiusdem cõsecrationis vi & virtute de pane fieri verum corpus, & de vino verum Christi sanguinem. Eodem enim omnipotenti sermone hoc confici V. Sacramentum, quo olim facta sint omnia: adeoq; vt illo sermone vel verbo cælũ, terra & quicquid in eis est, factum est: ità vbì Christus dicit, *Hoc est corpus meum*, etiam reuerà præsens fieri corpus illius.

Itemq; sicut ille ex virgine supra naturæ facultatem natus est, ità etiam supernaturaliter corpus & sanguinem eius reuerà fieri in hoc V. Sacramẽto, quod ipse sibi elegerit peculiariter, nimirùm vt per illud suæ nos naturæ consortes & participes reddat.

Cæterùm, ꝙ ad alia ꝓphetica miracula attinet, argumentatur iterùm à maiori hunc in modũ: Si operatus est tam efficaciter sermo cœlestis in mutatione rerum terrestrium, vt verbi gratia, in mutanda natura maris & fluuij: quanto magìs operatur in cælestibus Sacramentis, quæ ille sibi peculiariter nostrę salutis per ea efficiendę causa elegit? Adhæc, tametsi Christi corpus & sanguis sub externis speciebus tegantur & porrigantur, nè quis horror nos occupet, si in propria ac naturali forma nobis præberentur: at nihilo minùs sub ijsdem speciebus nos precium redemptionis, & sanguinem qui plebẽ redemit, re vera & citra dubium accipere. Exod. 14. Iosuæ 3.

Prętereà quandò dñs ipse testificat̃, nos corpus & sanguinẽ suum sumere, de eius fide & testificatione nõ posse Christianum vllo pacto dubitare. *Dñs* (ait) *dicit, & nos confitemur*: quem in modum etiam Hilarius, vt suprà annotatum est, hac de re loquitur: *Nunc enim*, inquit, *& ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est.*

Atque licèt interdùm Sacramentum hoc panis vocetur, nõ tamen id perindè accipi debere, quasi naturalis sit panis, sed potiùs supersubstantialis & supnaturalis, quo animæ nostræ substantia fulciatur.

Ideoq; sicut Christus verus est Dei filius non per gratiam, sed natura, ità etiam in V. Sacramẽto verum esse Christi corpus, nõ tantùm per gratiam, sed etiam secundùm naturam: idq; vi sermonis omnipotentis, qui mentiri nesciat.

Postremò, cælestem eius carnem, cum diuinitate coniunctam, hic adesse. Quæ sanè testimonia si non luculenter satìs Ambrosij sententiam explicant, quibus alijs id consequi liceat, non video.

Equi-

Equidem iam statueram testimonijs Ambrosianis hoc loco colophonem addere:(nam præcipuas quasdam illius de V. Sacramenti asseruatione & adoratione sententias, suis locis tractandas seruabo) verùm quandò ex Chrysostomi, quem illi socium adiunxi, Liturgia quędam ad rem facientia adduxi, atque Ambrosius duas sanè insignes scripsit orationes præparatorias ad Missam, quibus ille (quantùm conijci licet) vtplurimùm pro se vsus est, committere non possum, quin ex priore eius oratione itidèm nonnulla adferam, maximè cùm certa animi cuiusquam sententia haud facilè meliùs possit vllo ex sermone vel scripto percipi, quàm ex illa eius precatione, quam Deo in spiritu & veritate obtulit.

D. Ambrosij duæ orationes præparatoriæ ad Missam.

Ea verò prior oratio hoc habet initium: *Summe Sacerdos & vere Pótifex Iesu Christe, qui te obtulisti Deo patri in ara crucis, hostiam purã & immaculatam, pro nobis miseris peccatoribus, & qui dedisti nobis carnem tuam ad manducandum, & sanguinem tuum ad bibendum, & posuisti mysterium in virtute Spiritussancti* &c.

V. Sacramẽtũ fit virtute spiritussancti.

Et paulò pòst: *Intret tuus Spiritus bonus in cor meum, qui sonet ibì sinè sono, & sinè strepitu verborum loquatur omnem veritatem tantorum mysteriorum. Profunda sunt nimìs, & sacro tecta velamine.*

Mysteria V. Sacramenti profunda sunt nimis.

Itemq́; : *Quanta enim Domine Iesu Christe cordis contritione & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis castitate & animi puritate illud diuinum & caleste sacrificium est celebrandum, vbì caro tua in veritate sumitur, vbì sanguis tuus in veritate bibitur, vbì summa imis iunguntur, vbì adest præsentia sanctorum angelorum, vbì tu es sacerdos & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter constitutus?*

Christi caro & sanguis in V. Sacramẽto verè accipiuntur.

Et rursus: *Peto Domine clementiam tuam, vt descendat super hunc panem & calicem istum plenitudo diuinitatis tuæ. Descendat etiam Domine illa sancti Spiritûs tui inuisibilis forma & incomprahensibilis maiestas, sicut quondàm in patrum hostias descendebat, qui & oblationes nostras corpus & sanguinem tuum efficiat, & me indignum sacerdotem doceat tantum tractare mysterium: ità vt placidè & benignè sacrificiũ suscipias de manibus meis, ad salutem omnium tam viuorum quàm defunctorum,* &c.

Vt olim patrum hostias ignis absumpsit cælestis, ità sanctispiritûs maiestate panis & vini in corpus Christi transeunt.

Non potuisset vir sanctus suam de veritate corporis & sanguinis Christi, & eorundem in Missa sacrosancta pro viuis & mortuis oblatione, sententiam apertiùs exprimere, quàm in prima hac fecit precatio-

ratione, vbì sanè non alitèr atquè sanctus eum spiritus ad precandũ impulit, loqui putandus est.

Porrò quisquis hæc iam citata præclarissimorum Patrum Chrysostomi & Ambrosij testimonia inter se studiosè contulerit, videlicet admirandam ille dictorum & sententiarum vtriusque concordiã & cõcentionem cõperiet, id quod veritati ꝓprium est ac peculiare.

Illorum verò Patrum sanctissimorum testimonia etiam hoc nomine iurè mihi coniunxisse videor, quòd omnipotens Deus eodem ferè tempore alterũ in Oriente, alterũ in Occidente spiritu Eliæ excitàrit, vtì Catholicam fidem & religionem contra execrabiles Arianæ impietatis hæreticos, immò & aduersùm Imperatores & eorũ coniuges, & principes præcipuos ac duces exercitûs, & eos quoquè, qui Imperatorib' essent à cõsilijs, ab Arianis eorumq; sectatoribus euersos, summa animi constantia defenderent ac propugnarent. Habuit sanè vterq;, instàr Eliæ, suam Iezabelem, Ambrosius quidem insanam illam Iustinam, Valentiniani iunioris, in Occidente imperium obtinentis matrem: Chrysostomus autem furibundã Eudoxiam, Archadij in Oriente imperantis coniugem: quæ omnem mouêre lapidem, viresque suas omnes in eo periclitatæ sunt, vt multigenis ijsdemq; versutissimis machinationibus duas has immotas Ecclesiæ columnas euerterent: sed nihil omninò efficere potuerunt. Fundati enim erant in immota illa petra & lapide angulari Christo Iesu. Est sanè lectu iucundissimum, vt admirabiles illi Dei heroës contra iam dictos Augustos & Augustas, eorumque præcipuos præfectos, administros & consiliarios sese gesserint: quandò ab illo in Oriẽte, ab hoc in Occidente imperatoria authoritate postulatum fuit, vt Arianis principibus, præsidibus & consiliarijs eorumq; asseclis, singuli in sua ditione non nisi vnam permitterent basilicam.

Iustina, Valentiniani 3. mater.

Eudoxia Archadij coniunx.

Matth. 6. 1. Petr. 2.

Archadius id à Chrysostomo sibi voluit permitti, immò etiã precibus ab eo contendit Gainæ nomine, qui dux & magister erat tam equitum quàm peditum, sed Ariana infectus hæresi, & ipsi etiam Archadio formidolosus. Is verò sacrã vnam ædẽ intra Constantinopolim sibi & cõsentientibus sibi in religione sacerdotib' ab Imperatore postulauit: idque veluti exprobrans & minitabundus fecit, vt est hæreticorũ consuetudo, minimè cõuenire dicẽs, vt ipse Romanæ mi-

Archadius.

Gainas Arianus, dux Romanæ militiæ.

Hæc ex Nicephoro ferè descripta sunt.

litiæ dux, in Ecclesia extra vrbis mœnia oret. Imperator inconstantiã animi eius metuens, tyrannidemq; quæ ab eo expectabat, suspectam habens, deliberaturum se, eiq; consulturum esse recepit. Et patri diuino, nempè Chrysostomo, accito, petitionem barbari indicauit, potentiamq; eiusdem in memoriam illi reuocauit, & meditatã expetitamq; tyrannidẽ insinuauit: manifestè deniquè visus est, se illi quasi supplicẽ, quod peteret, daturũ esse significare, vt eiusmodi concessione barbari furorem frenaret. Diuinus autẽ ille vir non passus est verba ea ad exitum peruenire, neq; tempori cessit, sed per seipsum primùm magno animo & Deo benè confidens, apud Imperatorem caussam egit: Nec sic, inquiens, ô Imperator te facturũ esse pollicearis, neque ità sanctũ canibus proijcere constitueris. Ego enim non sustinebo, vt qui rectè à Deo theologantur & sentiunt, eijciantur, atq; eis sacrum delubrum, qui blasphemam aduersùs eum linguã cient, concedatur. Neq; barbarũ illum timueris: verùm vtroq; euocato, tu quidẽ tacitus animũ ad ea quę dicentur, aduerte: ego autẽ linguã illi' frenabo. Imperator verbis his delectat', vtrunq; ad se accersit. Et Gainas ad finẽ perduci, quæ ei ꝓmissa erant, petijt. Auream autẽ obtinẽs linguam Iohannes, illi resistens: nõ oportet, inquit, principem quicquã contra deũ audere, si quidẽ vera pietas illi curę est: sed potiùs benè constitutas leges seruare, & eam potissimùm quæ cõtra hęreses ꝓmulgata est. Suasitq; adeò Imperatori, cõducibilius esse dictitans, vt imperio potiùs cederet, quàm per impietatẽ ædem Dei ꝑderet. Atq; sermonẽ ad Gainã rursum conuertens, oportere se Ecclesiam vnã habere dicentẽ: Omnes tibi, inquit, sacræ ędes patent. Cui Gainas respõdit: At ego alterius religionis sum, & quod peto, rectè me petere puto, q plurima ꝓ Romanis pertuli certamina. Verùm tu, cõtrà Iohãnes dixit, maiora laborũ habes præmia: minores quidem fuisse labores, maiorem autẽ illorũ mercedẽ esse memineris &c. Et vt paucis expediam, eiusmodi Christianæ pietatis zelo, eaq; dicendi libertate vir ille sanctissim', os Gainæ obturauit, & silere eum coëgit: neq; de Ecclesijs, quarum ipse curã gerebat, quicquã nouari permisit. Vide Theodoretũ Ecclesiast. historiæ lib. 5. ca. 32. Tripartitã lib. 10. ca. 5. & Nicephorũ lib. 13. ca. 5.

In negocio fidei nõ est dissimulanter agendum.

Matth. 7.

Deuter. 17. Psalm. 2.

Imperatoris munus.

Ecquid verò Ambrosius egit? Valentinianus iunior, Imperator, non solùm ab Ambrosio petijt, Arianis Ecclesiam vnã, eamq; nõ in-

tra, sed extra Mediolanũ vrbem sitam, permitteret: verùm etiam armatos milites sub ipsius Paschatis solennitatem in Ecclesiam immisit, qui virum sanctum, ni id faceret, captum in palatium adducerent. Quid verò ea excitata tragœdia fecit Ambrosius? Quid, inquit, Imperator quærit? quid expectat? An vt ego maiorum hæreditatem, regiæ cedam potestati? vt dilectam Domini vineam, porcorum sordibus conspurcandam tradam? vt Domini arcam in Allophylorum ac incircuncisorum hominum non vsus, sed abusus, transferri permittam? Nõ est Ambrosius tam stultus, vt hoc putet: tam timidus, vt velit: tam potens, vt possit. Hæreditas maiorũ, fides est: hæreditas maiorum, templum est Christi: sed propitius mihi, inquit, sit Dominus, nè hæreditatẽ patrum meorũ Cæsari tradam. Data est mihi vinea Dñi, vt seruem, nõ vt perdam: vt colam, nõ vt euertam: vt ædificem, nõ vt demoliar: vt plantẽ, non vt reuellam. Non patiar, vt eam porcorũ rictus euertant. Porci sunt, qui in eam irrũpere gestiunt, magistri luxuriæ, pudicitiæ osores, incentores petulantiæ. Pudica & casta est Ecclesia Christi. Iniquum fuerit, si quis membra Christi tollens, membra faciat meretricis. Melius mihi est mori, quàm vt gloriam meã quis euacuet. Templum quod hactenùs seruaui in pace, in bello non deseram. Depositum quod seruandum accepi, neq; viuus neq; occisus dimittam. Cæsaris nec gratiam quæro, nec offensam metuo. Quid quærit Imperator? quid ambit Auxentius? Quid cruento ore ac sanguinolẽtis manibus basilicam quærit? Non tradam. Vultis in vincula rapere? vultis in mortem? Non recuso. Non ego me vallabo circunfusione populorum, nec altaria tenebo, vitã obsecrans: sed pro altaribus gratiùs immolabor. Principis furorẽ non metuo. Facio ego, quod sacerdotis est: quod imperatoris est, faciat imperator. Domum priuati nullo potest iure temerare: domum Dei existimat auferendã? Nec mihi fas est eam tradere, nec ipsi accipere expedit. Ad Imperatorẽ palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ. Publicorũ illi mœnium ius cõcessum est, nõ sacrorũ &c. Hactenùs Ambrosius cõtra Imperatorẽ. Vide hinc ipsum Ambrosiũ Epist. 32. ad Valentinianũ, cum oratione in Auxentiũ: & Epist. 33. ad Marcellinã sororẽ, de basilicis tradendis. Deniquè cõtra Calligonũ Cæsarei cubiculi ꝓpositũ, eunuchorumq; præfectum, q ea tempestate Imperatoris erant cubicularij, haud secùs ille se

Vide Ambrosij vitã, scriptã ab Iohanne Costerio.

1. Cor. 6.

1. Cor. 9.

Auxentius, Arianorum Luterus.

En, vt ea tempestate valuerit Ecclesiæ libertas.

Calligonus Valentiniani 3 Imperatoris, cubiculi præpositus.

gessit, atquè Chrysostomus aduersùs Gainam. Calligonus has Ambrosio minas intentabat: Me viuo, inquit, tu contemnis Valentinianum? caput tibi tollo. Sed Ambrosius nihil omninò his minis territus, Deus ait, permittat tibi, facere quod minaris. Ego enim patiar, quod Episcopi est: tu facies, quod est spadonis. Minas tuas nō timeo.

Matth. 10.

Carnem enim occídere potes, animam autem non potes. Vitam istam corporis potes eripere, meritum non potes extinguere. Anima enim quæ Deo subdita est, humanæ potestati non est subiecta. An nocere te putas? Immò magnum commodum præstas. Vitam adimis temporalem, vt succedat perpetua. Mors quippe, peccati & miseriarum est fuga, non damnum morientis.

En ea animi inuicta & admirabili fortitudine & constantia hi duo insignes Christi athletæ veram priscamq; fidem, Christiq; Ecclesiam à luporum rapacium incursu contra Imperatores & eorum coniuges sibi defendendam statuerunt.

Nos quidem hac ætate, quæ est Dei benignitas, præclarissimum planeq; catholicum Imperatorem, itemq; regem habemus: atquì vtinàm, in nostra præsertim Germania, Ambrosium & Chrysostomum Episcopos haberem⁹: meliùs profectò cum religione, admodùm iam affecta & vltra modū afflicta & perturbata, ageretur. Et hîc quidem finis esto authoritatum vtriusque.

Secundùm hos verò athletas Christi, meo quidem iudicio, veritatis testes duo illi proximo abhinc loco potissimùm producendi veniunt, quos non minùs insignes & spectabiles Ecclesiæ propugnatores fuisse constat: Augustinum dico Hipponensis in Aphrica Ecclesię Episcopū, quem Ambrosius Christo lucrifecit: & Cyrillū patriarchā Alexandrinū, supradicti Theophili Alexandrini discipulū, & proximum deindè successorem: quorum vterq; suo magistro neq; doctrinæ prętantia & sublimitate, neq; Christiani pectoris cōstantia & zelo vlla ex parte inferior censendus est. Vixerunt autem ambo celebres admodùm Theodosij 2. & Valentiniani ęquè 2. temporibus.

SANCTI AVGVSTINI EPISCOPI TESTIMONIA.

CAP. 55. BEatissimus Augustinus, quem plerique non iniuria iam indè ab Apostolis inter Ecclesiasticos doctores, in scripturis diuinis

penè

penè acutissimum & perspicacissimum fuisse sentiunt, passim in scriptis & operibus suis tam euidenter & perspicuè corporis & sanguinis Christi in Eucharistia veritatem, veramque præsentiam docet & asserit, vt mihi quandoque non parùm admirationi fuerit, eius rei primum, sanè impium oppugnatorem Berengarium, qui tamen virus suum ex Bertrami cuiusdam, de corpore & sanguine Domini ad Carolum regem, Lotharij Imperatoris fratrem, libello hauserat, sed multò quàm iste apertiùs prodidit ac euomuit, eoque nomine in plerisque Concilijs generalibus damnatus est: iamque rursum hisce nostris vt extremis, ità plùs satis calamitosis temporibus, execrabiles illos Zuinglium & Oecolampadium, eò impudentiæ potuisse progredi, vt ex fortissimi huius Catholicæ Ecclesiæ doctrinę propugnatoris, scriptis & monimentis locos aliquot ab ipsis malè deprauatos, in detestabilis erroris sui defensionem ac fucationem, in medium proferre non dubitârint. Et Berengario quidem, ob eius inscitiam & ruditatem, quæ ex scriptorum eius reliquijs facilè animaduertitur, tum etiam præcipuè, quòd errorem suum palàm fassus est, & semèl atque iterùm reuocauit & abiurauit, possit forsitan nonnulla venia dari: at verò Oecolampadio, qui tot annis antè quàm cucullum excuteret, vitam egit monasticam, pluresque linguas probè calluit, atque tum in diuinis, tum sanctissimorum Patrum scriptis non parùm exercitatus fuit, ac nihilo seciùs deterrimum hunc errorē contra animi sui conscientiam deintegrò ab inferis excitauit, eumque quoàd vixit, pertinaciter & animo obstinato complexus est, nulla profectò ratione neque potest neque debet ignosci: maximè quòd in sua ad Melanchthonem Epistola huic viro sanctissimo, non absque insigni illius contumelia, id impudenter adscribit, illum sibi aurem vellicâsse, & reuocâsse à sententia, in qua antè fuerat: cùm tamen vix quisquam sit ex reliquis sanctis Patribus, qui illū tantoperè permouere debuerit, vt in vera Catholicæ Ecclesię sententia fixus & immot⁹ persisteret, atquè idemipse Augustinus: vt qui eam sententiam in suis libris & lucubrationibus, multis modis, verbisque adeò luculentis & disertis, quæ etiam cauillari nullus possit, docuerit & confirmârit, locosque penè omnes scripturę diuinæ, quos suprà prolixè introduximus, eo quoquè modo quo à nobis introducti sunt, intelle-

Berengarius.
Bertramus
Zuinglius.
Oecolāpad.
Erroris huius architecti Augustinum ad se rapere nituntur.
Berengarius errorē hunc reuocauit, & egit pœnitentiam.
Oecolampadius hæreticus pertinax.
1. Iohan. 5.
Hebr. 6. & 10.

tellexerit & interpretatus sit: quod ex ijs quæ deinceps adferentur, facilè constabit.

Augustinus verba ea. Hoc est corpus meum, docet nequaquàm metaphoricè accipienda.

Et principiò quidem, quòd certò ille persuasum habuerit, continenterq; docuerit, verba illa Seruatoris, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, propriè & vt iuxta literam sonant, accipi debere, multa apud eum passìm extant documenta, clarissimaq; testimonia. Primò igitur in concionibus seu enarrationibus in Psalmos, in Titulum Psalm. 33. Concione 1. ea interpretans verba, *Et ferebatur in manibus suis*, (sic enim ipse 1. Regum 21. legit, vbi Septuaginta habent, Et collabebatur in manibus suis) ità scribit: *Et ferebatur in manibus suis. Hoc verò fratres, quomodò posset fieri in homine, quis intelligat? Manibus aliorum potest portari homo: manibus suis nemo portatur. Quomodò intelligatur, in ipso Dauid secundùm literam non inuenimus, in Christo autem inuenimus: ferebatur enim Christus in manibus suis, quandò commendans ipsum corpus suum, ait:* Hoc est corpus meum. *ferebat enim illud corpus in manibus suis.*

Christus non metaphoricè, sed, vt litera habet, in suis se manibus tulit in cœna.

Idem Concione 2. in eundē titulum repetit vt ea verborum iteratione, certā animi sui sententiam apertiùs expromat, populoq; Christiano, cui tum cōcionabatur, probè diligenterq; eam inculcet & ingerat, idq; hunc in modum; *Et ferebatur in manibus suis. Quomodò ferebatur in manibus suis? Quia cùm cōmendaret ipsum corpus suum & sanguinem suum, accepit in manus suas, quod nôrunt fideles, & ipse se portabat quodammodò, cùm diceret,* Hoc est corpus meum.

Non poterat vir beatus dicere manifestiùs, verba ea Christi, *Hoc est corpus meum*, non metaphoricè, quod volunt Aduersarij, sed perindè vt sonant, pro genuino sensu suo intelligi oportere: quandoqnidem dicit verba illa, *Et ferebatur in manibus suis*, non metaphoricè, sed secundùm literam impleta esse in Christo, cùm corpus suum accepit in manus suas, dicens, *Hoc est corpus meum*. Atq; vt id prodat euidentiùs, eodē loco ait, Christū tum fecisse, quod mortaliū nemo possit quouis modo, ipse autē, vtpotè Deus & homo, potuerit: nempe corpus suum ferre in manibus suis. Vbi rursum intellectum metaphoricum prorsus excludit. Si enim Christi ea verba, *Hoc est corpus meum*, iuxta metaphoram accipienda essent, non fecisset tum temporis Christus in-

Christus incōprehensibili miraculo panē conuertit in corpus suum.

ſigne miraculum, quod tamen Auguſtinus eum feciſſe ſeduló teſtatur & probat: ſed quippiam eiuſmodi duntaxat egiſſet, quod vel quilibet, nedùm propheta Dauid, pro ſuo poſſet arbitratu facere, putà, figuram aut ſymbolum corporis ſui in manus accipere & ferre: id quod Aduerſarij putant, Chriſtum videlicet nihil feciſſe aliud: qua in re illi planè diuerſum ſentiunt ab Auguſtino.

Adiungit porrò vir ſanctus: Cōmendans ipſum corpus ſuum, ait: *Hoc eſt corpus meum: ferebat illud corpus in manibus ſuis: ipſe ſe portabat.* Quæ omnia ſanè verba, ſingularem quandam emphaſim habent, qua exprimitur enixa & certiſſima mens beati viri.

Deindè quod ait, *Accepit Dominus in manus ſuas, quod nôrunt fideles*, ſatìs ille luculenter his verbis indicat, verba Domini, *Hoc eſt corpus meum*, tropicôs non debere intelligi. Vt enim iam crebrò antè dictum eſt, & infrà in aliorum proferendis teſtimonijs identidèm docebitur, Auguſtinus & veteres omnes, quotiès in concionibus publicis coram populo (inter quos illis temporibus multi erant Baptiſmi expertes & catechumeni, qui à Sacramentorum quidem participatione excluderentur, à cōcione minimè) V. Sacramenti altaris mentionē faciebant, his plerunquè verbis vtebantur, *Quod nôrunt fideles*, ijsque ſermonē præcidebant, nè ſublimia illa diuinaq; myſteria nec-dùm initiatis vel baptizatis, vtpotè taliū minimè capacib⁹, incaûtè & indiſcretè proderent, contra illud Domini mandatum, *Nolite ſanctum dare canibus* &c. Non eſt igitur, quòd cuiquam mirum videtur, verba illorum, & inprimìs Auguſtini, quibus de V. Sacramento agunt, nonnihil obſcuritatis habere, nec à quibuſlibet facilè poſſe rectè ac probè intelligi. Nam tum temporis propter infideles cautè illi preſſeque indè loquebantur, ità tamen, vt à fidelibus probè caperentur.

Olim Patres de Euchariſtia locuturi, his vtebatur verbis, Quod norunt fideles: vndè poteſt aduerti eos hoc Sacramentum neutiquàm ſolius figuræ loco habuiſſe.

Matth. 7.

Cur Auguſtini verba de V. Sacramento, interdùm obſcura ſint.

Quam illi cautionem ac prouiſionem fruſtrà adhibuiſſent, ſi ea verba Domini, *Hoc eſt corpus meum*, perindè accipienda forent, àc ſi dixiſſet, Hoc ſignificat corpus meum: vel, Hoc eſt figura corporis mei. Tū enim nihil eis neceſsè fuiſſet dicere, *Quod nôrunt fideles*, & ꝓpter infideles orationē abrumpere: cùm tamen nihil illi vererentur etiam coram ethnicis, palàm profiteri & aſſerere, olim in veteri Teſtamento per panem, Chriſtū verum manna & cæli panē eſſe deſignatū.

Vide

Vide suprà Tertulliani testimonia fol.104. Longè igitur alia illis ratio fuit, quandò de vera huius Sacramenti substantia apud fideles dicturi erant.

Quod vt ità se habere non dubites, legas Augustinum in Iohannem Tractat. XI. ibì hæc eius verba comperies: *Catechumeni iam credunt in nomine Christi, sed Iesus non se credit eis: id est, non eis impertit corpus & sanguinem suum. Erubescant ergò quia nesciunt: transeant per mare rubrum, manducent manna, ut quomodò crediderunt in nomine Iesu, sic se ipsis credat Iesus.*

Iohan. 3.

Itemq; in Psalmum 39. vbì sic ait ad Catechumenos: *Huius corporis participes sumus: quod accipimus, nouimus: & qui non nôstis, noueritis, & cùm didiceritis, non ad iudicium accipiatis.*

1. Corinth. 11.

In percipiendo V. Sacramento, Christum agnoscimus.

In Epistolam quoquè D. Iohānis tractatu 2. vbì sic habet: *Discipuli ergò eum non nouerunt, nisi in fractione panis: & uerè qui non sibi iudiciū manducat & bibit, in fractione panis Christum agnoscit:* id est, qui Christi corpus non indignè accipit. Ex quibus omnibus liquidò colligitur, quid Augustinus credentibus indicare voluerit verbis illis, quę ex eius in titulum Psal. 33. cōmentarijs attulimus, *Quod fideles nôrunt:* videlicet quòd quemadmodùm Domini Seruatoris verba sonāt, *Hoc est corpus meum,* ità quoquè verum eius corpus sit in V. Sacramento, quod infideles neq; nôrint, neq; credant: qui tamen cum Aduersarijs nostris haud ægrè possent credere, nō nisi figuram illic esse corporis Dominici. Itaq; memoratus ille Augustini in Psal. 33. locus, ad Aduersarios cōfutandos efficacissimus est, contra quē illi etiā nihil possint.

Aduersæ partis obiectio.

Neque tamen me fugit, eos hîc nihilo minùs torquere se miserè, perindè vt serpentes solent, & quandam vspiàm explorare rimulam, per quam vel vna deprauanda vocula elabi possint: vrgereq; admodùm, quòd Augustinus his verbis, *Et ipse se portabat,* semèl adiunxerit dictionem, *quodammodò:* Vndè illi cauillantur, virum sanctum significare voluisse, nos Christi corpus in Sacramento non nisi quodammodò accipere; quod pro sua libidine, non substantialiter, sed per fidem duntaxat, interpretantur.

Dilutio. Vt accipiendum sit, Quodammodò.

Quòd verò Augustinus suum *Quodammodò* non sic acceperit, vt illo corporis Christi in V. Sacramēto veritati vel tantillum detraheret:

ret:sed ità potiùs,quòd Dñs in V. Sacraméto verum quidem corpus suum nobis edendum fruendúq; prębeat,non tamen vulgari quadã, sed peculiari & occulta ratione, quã sensitiua portio nostra prorsus ignoret,& ij duntaxat per fidem nôrint, qui in Christiana religione benè sint instituti:id est,non visibili ac mortali specie,neq; vt insani Capernaitę autumabant,ceu corruptibilem & consumptibilem carnem,vndè particulas præcisas ipsis edendas vellet porrigere: neque etiam vt nunc in propria specie, & radiantissima diuina maiestate ad patris dextram residet: sed immortale, incorruptibile, indiuiduum nobis prębere corpus suum in V.Sacramento, sub externis panis ac vini speciebus latens,idq; supernaturali,inuisibili & occulto modo, pro assumptę ab illo pro nobis humilitatis dispensatione ac ordinatione:quam ille humilitaté, suprà quàm vllus capiat intellectus, exhibuit,tum vt nos redimeret,tum vt ineffabilem erga nos declararet amorem & benignitatem suam, tum deniquè, vt ad suî imitationem nos prouocaret:quandoquidem ipse nostra causa nedùm ad crucem vsq; se humiliare,sed etiam amore incredibili, quô nos ei arctissimè copularemur,& per eum vitam habeamus æternam,corpus suũ edendum nobis præbere voluit. Philip.2.

Eo igitur pacto,quo iam dictũ est,Augustinũ quodammodò suũ velle accipi,non autem vt Aduersarij illud malè deprauãt, id passim ille quidé,pręcipuè tamé sex hisce,quos dicemus,locis planũ omninò testatumq; efficit:Primò, loco eodé in titulum Psal.33. Secundò,in Psal.98.Tertiò,Tractatu 27.in Iohanné.Quartò, Epistola 23.ad Bonifaciũ.Quintò,Sermone 46.de verbis dñi. Sextò, Sermone ad infantes,ad altare. Quos ego locos, quandò id necessitas postulare videtur,qua potero breuitate huc proferam, quô viri sanctissimi certa catholicaq; hac de re sententia liquidò perspiciatur. VI.loca, quibus Augustinus suũ Quodãmodò explicat.

Loco igitur memorato in Psal.33. exponés verba illa tituli eiusdé psalmi,*Psalmus Dauid,cùm mutauit vultũ suum coram Abimelech, & dimisit eum,& abijt*:inter cętera ait,*Christum Iudæorum illud sacrificium, quod erat in uictimis pecorum, mutãsse in sacrificium secundùm ordinem Melchisedech:qui panem & uinum protulit,& benedixit Abraã. Itaq; scripsisse Dauidé posteà de Christo:Iurauit Dominus,& nõ pœnitebit eum: tu* Locus I. Christus Aaronicũ sacrificiũ in Melchisedechicũ mutauit. Gen 14. Psal.109.

EE *es sa-*

es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Quandò igitur Aaronicũ sacrificium sustulit, & in eius locum aliud secundùm ordinẽ Melchisedech substituit, quod iam diffusum est toto orbe terrarũ, hoc ipso mutâsse eũ uultum suũ coram Achis. In corpore enim & sanguine suo uoluisse eum esse salutẽ nostram. Sed nisi humilis esset, seq; humiliâsset Dominus Iesus, eũ nec mãducare, nec bibere nos potuisse. Quãdò enim in principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbũ, cibus erat sempiternus & integer angelorũ, sicut etiãnum est. Sed quis hominum, inquit, posset ad cibũ illum? Oportebat ergò, ut mensa illa lactesceret, & ad paruulos perueniret, ut nos quoque illius participes esse poßimus. Et quia cibus in hac conuertitur pueris per matris corpus & mãmillas, mater enim ipsum panem incarnat, sicq; per humiditatem mammillæ & lactis succum, de ipso pane pascit infantem, qui minùs idoneus est ut pane uescatur: ipsum uerbũ, panis angelorum, caro factum est, & habitauit in nobis, ut panem angelorũ manducaret homo. Dimisit autem regem Achis, qui interpretatur, Quomodò est? id est, ipsum incredulum populum Iudæorum dimisit & abijt: qui cùm audirent, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se uitam æternam: Caro enim mea uerè est esca, & sanguis meus uerè potus est: expauerunt & exhorruerunt sermonem, & non intelligentes, putauerunt nescio quid durum dicere Dominum nostrum IESVM Christum, quòd carnem eius quam uidebant, manducaturi erant, & sanguinem bibituri: uidebaturq; illis furor quidam esse & insania, dare carnem suam manducandam hominibus & bibendum sanguinem. Ille autem qui nouerat quod dicebat, in illa mutatione uultus sui, & quasi furore & insania, Sacramenta prædicabat.

Christũ in sacramẽto vultu mutato edimus.

Iohan. 1.

Quia nos caro & sanguis sumus, Christus homo factus est, vt eius carnẽ & sanguinẽ percipere possimus.

Corpus Christi non cõspicuum, sed in Sacramento edimus.

Hactenùs Augustinus:

Interpretis hæc sunt.

(Qui cùm admodùm prolixus sit hoc loco, à Dn. Groppero contractus est: sunt tamen ferè ipsa Augustini verba.)

Qua oratione vir sanctus id haud dubiò vult asserere, Iudęos persuasum habuisse, se Christi corpus ità vt tum apud ipsos visibile & mortale versabatur, particulatim cæsum edere debere: atquì Dominum nullo pacto sua verba sic accipi voluisse: sed quòd corpus suum nobis

nobis in V. Sacramento, à quo minimè abhorreremus, in nostram salutem edendum prębiturus esset.

Eam enim mentem suam eodem loco explicare pergit, versum illum edisserens, *Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus.* *Hic*, inquit, *aperit se psalmus, & sacramentum* Dominicū *ostendit: quādò miseri illi Iudæi dicebant: Quomodò est? Quomodò iste poterit nobis dare carnem suam manducare? Si ignoras, gusta & uide quàm suauis est* Dominus. *Si autem non intelligis, rex es Achis. Immutabit faciem suam* Dauid, *et recedet à te, & dimittet te, & abiet.*

Nos Dominū in Sacramēto gustamus, quod Iudæus nō intelligit.

Illum quoquè exponens versum, *Accedite ad eum, & illuminamini, et vultus vestri non erubescent:* Accedamus *ad eum*, inquit, *ut illuminemur, non quomodò accesserunt ad eum Iudæi, ut tenebrarētur. Accesserunt enim illi ad eum, ut crucifigerent: nos ad eum accedamus, ut corpus & sanguinem eius accipiamus. Illi de crucifixo tenebrati sunt: nos manducando crucifixū & bibendo, illuminamur.*

Corpus à Iudæis crucifixum nos in V. Sacramēto accipimus.

Ex his omnibus satìs perspici licet, vt D. Augustinus suum hîc *Quodammodò* interpretetur: videlicet, quòd nos Domini corpus nō, perindè vt angeli in cęlis, in radiantissima diuinitatis eius pręsentia, neq; etiam vt præsens aliquod conspicuum ac morti obnoxium corpus particulatìm distribuitur & editur, sed in sacramenti & sacrificij mysterio edamus & percipiamus: quod sacrificium vel oblationē iuxta ordinem Melchisedechicum Dominus sub panis ac vini speciebus instituit, secundùm quē ordinem ille sacerdos est in æternùm, vt immortale corpus suū nobis in humilitatis & perpessiōis suę memoriā ad suum vsq; visibilē reditum inuisibiliter impertiatur. quē sanè singularem modū tenebricosus ille Oecolampadius non magìs capere potuit, quàm Iudæi peruicaces: itaq; Achis effectus est, & Dominus eum reliquit, & abijt. Nos verò hunc in modum verā eius carnem & sanguinem sumimus, quæ Iudęi crucifigendo obtenebrati sunt, nos manducando, Deo laus, illuminamur.

Psal. 109.
1. Cor. 11.

Equidem hîc vnum illud satìs mirari non possum, Oecolampadiū, quē sui volunt Hebraicę linguę fuisse peritissimum, non legisse Rabbi Mosen Hadarssan in Psalmum 135. præcipueq; interpretationem versûs illius, Qui dat panem siue cibum omni carni, vbì Iudæus

ille sic habet: *Hoc est quod dictum est Psal. 34. (iuxta Hebræorum numerum:) Gustate & uidete, quoniam bonus est Deus: quia panis, quē dat omnibus, ipse est caro eius. Et dum gustatur panis, conuertitur in carnem. Et hoc est quod dictum est: Et uidete, quoniam bonus est Deus. Et erit hoc mirabile magnum.* Hactenùs Rabbi Moses. Vide obsecro lector, án ne Iudæus iste mysteria psalmi huius 33. penè rectiùs cognita habuerit, quàm occæcatus Oecolampadius, id est, obscura ædium lucerna: itá enim οἰκολαμπάδιος Latinè dicitur.

Rabbi Mo Hadarsa.

Locus II.

Venimus iàm ad alium Augustini locum, vbì suum *Quodammodò*, etiam apertiùs declarat, nempe in Psalmum 98. quo loco priusquàm indicet, quomodò Christi corpus edere possimus, veram corporis Christi in V. Sacramēto pręsentiam, mirum in modum diserta luculentaq; oratione testatur & docet. Ità eñ in versum eius psalmi, *Adorate scabellum pedum eius*, scribit de Christo: *Suscepit de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ accepit carnē: & quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipse carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit: inuentum est quemadmodùm adoretur tale scabellum pedum Domini: & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.*

Carnē ex Maria sumptá, & in qua hic ambulauit, nobis dat Christus edendam in salutē, eáq; nos ante sumptiōem adoramus.

Hæc ego quidem rotunda ac dilucida esse arbitror, quibus vir sanctus, quoàd eius fieri potuit, luculentissimè docet, Christum Dominum in V. Sacramento nobis corpus suum, ex sacratissima virgine Maria susceptum, & in qua in terris ambulârit, contulisse in cibum, hodieq; conferre, idq; in salutem nostram, vt per illud ęternam salutem & beatitudinem consequamur. Atq; eam ob rem nos illud eius corpus in V. Sacramento, (quandoquidem verum eius corpus est, in quo diuinitas corporaliter inhabitat) priùs adorare, quàm accipiamus: quod ni faceremus, grande nos peccatum admissuros esse.

Colosſ. 2.

Verùm quia increduli Capernaitę, vt in suo Iohannes Euangelio refert, adeoq; etiam LXX. discipuli his Domini verbis, quibus ait, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, crassè nimiùm ac perperàm acceptis admodùm offensi fuēre: nè etiam nobis ea offendiculo sint, pergit Augusti-

gustinus & docet, qua ratione verum Christi corpus ex præstantissima Maria virgine natum, sinè scandalo comedere possimus. Primò ait, Capernaitas ea verba stultè accepisse, carnaliter de ijs cogitâsse, putâsse quòd præcisurus esset Dominus particulas quasdã de corpore suo, & daturus illis. Sed vt tam nefariæ Capernaitarum cogitationes à Christianorum animis procùl arceantur, & Domini verba rectè intelligantur, ipsum Dominum introducit loquentem, & vt eiusmodi prorsus carnales à nobis excludat cogitatiões, hac nos oratione compellantem & instruentem: *Spiritus est qui uiuificat, caro autem nihil prodest. Verba quæ locutus sum uobis, spiritus est & uita. Spiritualiter intelligite quod locutus sum. Non hoc corpus quod uidetis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod uobis commendaui: spiritualiter intellectum uiuificabit nos. Etsi necessè est illud uisibiliter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi.*

Quo pacto verũ Domini corpus in V. Sacramento sinè offendiculo edamus.

Iohan. 6.

Non edimus Christi corpus visibili & cruenta ratione, sicut crucifixum est.

Quæ tamen verba Aduersarij nostri, planè immemores, quòd vir sanctus paulò antè veram corporis Christi præsentiam apertissimè & clarissimè, vt dictum est, confessus & testatus sit, nihilo minùs in execrabilis erroris sui præsumptam propugnationem mirè vrgent, voluntq; eam esse illorum sententiam, non nos idem corpus, quod crucifixum sit, in V. Sacramẽto substantialiter accipere. Id verò dubium non est, cum ipsissima sancti viri sententia pugnare penitùs: nanq; alioquì eodem loco secum ipse pugnabit, cùm vt dictum est, paulò ante ea verba ingenti studio & perquàm seriò clarissima oratione testatus sit, Christum eandem carnem, quam de beatissimæ Mariæ carne sumpsit, & in qua hìc ambulauit, nobis in V. Sacramẽto dedisse manducandam, idq; ad salutem nostram: eamq; carnem priùs adorare nos debere, quàm illam manducemus: Quę sanè nõ possunt vlla ratione de figura accipi, sed de vero & ipsissimo Christi corpore necessariò intelligenda sunt.

Vt Aduersarij cõtra certam Augustini sententiam, eius verba peruertere moliantur.

Quòd igiẽ hìc dicit, *Non hoc corpus quod videtis, non illum sanguinem quem fusuri sunt* &c. eiusmodi ille verbis hoc solũm spectat, vt religiosæ ac spiritalis Christi in V. Sacramento perceptionis modũ, ab illa planè carnali & stulta Carpernaitarum opinione & cogitatione secernat,

Vt ea verba, Nō hoc corpus quod videtis manducaturi estis, accipienda sint.

cernat,& id genus cogitationes ex credentiū euellat pectoribus: tanq̃ diceret, Dn̄m hunc in modum loqui voluisse: Non est q̀ putetis, vos corpus meū in ea forma, qua illud iā corā adspicitis, frustratìm sectū edere, vel sanguinē meū in ea visibili & externa specie, vt illū fusuri sunt, bibere debere: sed ego ea vobis in sacramenti cuiusdā mysterio inuisibiliter prębebo, in quo sacramēto vos ea tecta & operta habebitis, quod sensus quidem vestri non possint vllo pacto, intellectus aūt fide, quā verbis meis adhibere debetis, illuminatus possit capere. Itaq; post memorata iā iamq; illius verba, ista sequunt̄: *Spiritualiter*, inquit, *intellectum uiuificabit uos: & Inuisibiliter oportet intelligi, nō quò illi carnaliter cogitauerunt & putauerunt, quòd præcisurus esset* Dominus *particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis.* Hic audis, vt illud, *Quomodò*, interpretetur: nimirùm quòd non illo carnali modo, quem Capernaitæ somniabant, sed in mysterio & spiritaliter, at nihilo minùs verè & substantialiter illud esuri essemus.

Apostoli, qui cum Domino permanserūt, in Cœna didicere, vt eius verba accipi oporteret.

Capernaitæ (ait porrò) *dixerūt Domino: Durus est hic sermo. Ipsi erāt duri, nō sermo. Etenim si duri nō essent, sed mites essent, dicerēt sibi: Nō sine causa dicit hoc: nisi q̀a est ibi aliquod sacramentū latēs: manerēt cū eo leues, nō duri, & discerent ab illo, quod, illis discedētibus, q̀ remāserūt, didicerūt.*

Augustini verba, Spiritualiter intellectum &c. vt accipiēda.

Christum in V. Sacramento adorantes, illud adoramus sanctū, quod ex virgine Maria natum est, ipsum Dei filium, Luc. 1.

Atq; vt oīnò certum exploratumq; haberemus, quid ille sibi verbis hisce voluerit, *Spiritualiter intellectum viuificabit vos*, eodem loco sic habet: *Ideò & ad terram quamlibet cùm te inclinas atq; prosternis, non quasi terrā* (putà, quam Dn̄s ex virgine suscepit) *intuearis, sed illū sanctum, cuius pedum scabellum est, quod adoras: propter ipsum enim adoras. Spiritus enim uiuificat, caro autem nihil prodest, nec per se sola uiuificare potest.* Vbì sanè cū serè in modū loquit̄, vt ante illum D. Athanasius, quēadmodùm suprà in ei' testimonijs videre licet: nēpe, in Chr̄o nō carnē dūtaxat, sed p̄cipuè eius spiritū & diuinitatē, in ea corporaliter habitantē, attendere nos debere: quandoquidē propter inhabitantē Dei spiritū corpus eius in Sacramēto nobis planè viuificans efficitur.

Spiritaliter edere quid sit Augustino.

Aduersarij voculas illas spiritualiter edere, perindè interpretantur, quasi illæ corporis Christi veritatē excludāt. Sed ea neq; Augustini, neq; aliorum Patrum mens est, quibus spiritualiter edere est, Christi corpus religiosā cū deuotiōe & meditatione illius quod inuisibiliter

illic

illic adest & præstatur, atq; munda conscientia mãducare. Quamobrem Augustinus Tractatu 27. in Iohannem, his vtitur verbis: *Intellexisti spiritualiter? spiritus & uita sunt. Intellexisti carnaliter? etiam sic spiritus & uita sunt, sed tibi non sunt.*

Et nè qs putet hunc me dictorũ eius sensum ex meo demũ finxisse cerebro, eiusq; verbis accõmodâsse, iam multis antè seculis Iuo Carnotensis Episcopus, vir & eruditione & sanctitate spectabilis, Epistola ad Haymericũ Abbatẽ memorata Augustini verba, *Nõ hoc corpus, quod videtis* &c. eo, quo sequit, modo interpretatus est: *Ipsum & nõ ipsum*, inquit, *corpus mãducaturi estis: ipsum qdem materiali essẽtia, sed nõ ipsum uisibili forma. Quãuis enim Dominus semel in distinctiõe mẽbrorũ suorũ, in manifestatione corporis sui se obtulerit hostiam uiuentem, passibilem & mortalem, quotidie tamẽ sub uelamento panis & uini à sancta Ecclesia immolat, & non in partes scissum neq; cruẽtum corpus eius fideliũ ore percipitur. Et hoc est quod dicit, Non hoc corpus quod uidetis, mãducaturi estis. Neq; enim quod de altari sumimus, beatus Augustinus uerũ corpus esse negaret, q hoc in plerisq; tractatuũ suorũ locis euidẽter affirmat.* Hactenus Iuo.

Iuo Carnotẽsis Episcopus.

Ipsum Christi crucifixũ corpus vt & edamus, & nõ edamus.

Ephes. 5.

Christus quotidiè incruẽta ratione offertur.

Et quid multis opùs est? Dubiũ nõ est, virũ sanctũ ità planè dicere voluisse: Corpus quidẽ meũ edetis, sed nõ vt illud vestros habetis ob oculos. Cũ em̃ ait, Non hoc corpus, quod videtis: satìs ille è diuerso aliud subindicat corpus nos edere, sed quod minimè cernam⁹. Alioquì certè nõ ille introduxisset Dñm huiusmodi vtentẽ oratione, *Non hoc corpus, quod videtis, mãducaturi estis*: sed tali potiùs, Nõ est hoc corpùs meũ, quod mãducaturi estis, sed solũ quędã corporis mei figura. Nõ em̃ Augustinus sermonis inopia laborâsse putãdus est, vt mẽtem explicare suã nequiuerit, pſertim in re tanti ponderis, cũ ad populũ ipsi creditũ, è loco sublimi docendi ratione, siue didacticôs concionaret. Itaq; ipsa sermonis proprietas hoc secum adfert, vt si dicã, Nõ hoc corpus, quod cernis, habebis: iam me à sensu contrario innuere, nihilo seciùs quoddam te corpus habiturum, sed non conspicuum.

Augustinus dicens, Non hoc corpus quod videtis, indicat nos in V. Sacramẽto habere corpus, quod non cernamus.

Atq; vt semel omnem tibi, Lector amice ex animo scrupulũ euellam, id vnum obserues velim, Augustinum hoc loco de vnius corporis Dominici differẽtia, nõ alia loqui ratione, q̃ Apostolũ 1. Cor. 15. de nostrorũ diuersitate corporũ, qualia ea futura sint vbì resurrexerint, & qualia ea iã circũferamus. Apostolus eo loco grauissimis scripturæ

Augustinus eo, quo Paulus, modo loquitur.

authori-

authoritatibus id docere molítur, in eodẽ ipso vero corpore, quod hîc in terris gerimus, esse nos resurrecturos: ac nihilo minùs (cùm tamen priùs corpora nostra dum moriuntur, semini in terram iacto comparârit) his deindè verbis vtitur: *Quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum. Deus autem dat illi corpus, sicut vult.* An nõ verba hæc Apostoli prima facie id præ se ferre videntur, Deum in resurrectione nõ hoc, quod modò circunferimus corpus, sed aliud nobis esse daturum? quemadmodùm etiam Augustini verba de Christi corpore idem velle non intelligẽtibus & imperitis videri possint. Sed vt Apostolus sua dicta non alitèr vult accipi, quàm in resurrectione daturum nobis neum corpus aliud, non quidem secundùm substantiam, sed secundùm qualitatem duntaxat: sicut ipse sese exponit ibidèm, dicẽs: Oportet enim corruptibile hoc, induere incorruptiõem: & mortale hoc, induere immortalitatem: (Nota voces illas, corruptibile & mortale hoc) ità etiam Augustini verba hoc loco accipienda sunt, nempè, Christum nobis in V. Sacramẽto aliud daturum corpus, non tamen substantiam, sed tantùm alia qualitate, quàm ea fuerit, qua tum temporis etiamnùm mortalis & visibilis inter Apostolos versabatur. Idq; adeò sibi illa eius verba volunt: *Sacramentum aliquod uobis commendaui: spiritualiter intellectum, uiuificabit uos. Etsi necesse est illud uisibiliter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi.* Et vt finẽ faciã, Augustinus inuisibile Christi corpus in V. Sacramẽto, ab illo eius tum adhuc visibili & mortali corpore modis omnibus perindè distinguit, atquè eadẽ tempestate D. Hieronymus in Epistola ad Ephesios: vbì ille spiritale Chri corp⁹ in V. Sacramento, à visibili illo & crucifixo, non secundùm substantiã, sed qualitatem discernit: qua de re fusè dictum est suprà in eius testimonijs, fol. 156. Ità iam secundò didicisti Lector, vt *Quodammodò* suum Augustinus velit intelligi.

Locus III. Caro nõ prodest quicquã. vt intelligendum.

Eundem in modum suam ille sententiam prodit etiam tertio loco, qui est Tractatu 27. in Iohannem, exponens ea Christi verba, *Caro non prodest quicquam.* O *Domine,* inquit, *Magister bone, quomodò caro non prodest quicquam,* 'cùm tu *dixeris, Nisi quis manducauerit carnem meã, & biberit sanguinem meum, non habebit in se uitam? An uita non prodest*

prodest quicquam? Et propter quid sumus quod sumus, nisi ut habeamus uitam æternam, quam tua carne promittis? Quid est ergò, non prodest quicquam? Caro non prodest quicquam, sed quomodò illi intellexerunt. Carnem quippe sic intellexerunt, quomodò in cadauere dilaniatur, aut in macello uęditur, non quomodò spiritu uegetatur. Proindè sic dictum est, caro non prodest quicquam: quomodò dictum est, scientia inflat. Iam ergò debemus odisse scientiam? Absit. Et quid est, scientia inflat? Sola, sine charitate. Ideò adiunxit, charitas uerò ædificat. Adde ergò scientiæ charitatem, & utilis erit scientia, non per se, sed per charitatem. Sic etiam nunc caro non prodest quicquam, sed sola caro. Accedat spiritus ad carnem, quomodò accedit charitas ad scientiam, & prodest plurimùm. Nam si caro nihil prodesset, Verbum caro non fieret, ut inhabitaret in nobis. Si per carnē multum nobis profuit Christus, quomodò caro nihil prodest? Sed per carnem, spiritus aliquid pro salute nostra egit: caro uas fuit. Et paulò pòst: Spiritus ergò est qui uiuificat: caro non prodest quicquā. Sicut illi intellexerunt carnem, non sic ego do ad manducandum carnem meam &c. 1. Cor. 8. Iohan. 1.

Vis iam porrò accipere, vt & quarto loco, putà, Epistola 23. ad Bonifacium, suum ipse Quodammodò explicet? Eius verba hæc sunt: *Si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramēta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerunquè etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergò secundùm quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ità sacramentum fidei, (id est, baptismus) fides est.* Locus IIII.

Aduerte hic, vt vir sanctus ad sacramētorum noui Testamenti essentiam duo quædam doceat pertinere: id quod etiam suprà in præfatione in patrum testimonia ex illo protulimus, fol. 66. & 67. videlicet, signum externum, quod hic similitudinem vocat: & rem ipsam designatā, externa similitudine contentam. Nam alioqui si res ipsæ conspicuę ob oculos haberentur, iam non essent Sacramenta vel mysteria: & si res ipsę sub externis speciebus non continerentur ac porrigerentur, non essent sacramenta noui, sed vmbræ veteris Te-

ſtamenti, vt loco memorato copioſiùs probatum eſt. Cùm igitur ſub externis ſacramentorum nouæ legis ſpeciebus, res ipſæ deſignatę verè ac ſubſtantialiter habeantur, indè nimirùm accidit, vt plerunquè etiam ipſarum rerum nomina accipiant: quibus verbis hoc Auguſtinus aſſerit, nos V. Sacramentum corporis Chriſti plerunquè ſimpliciter Chriſti corpus dicere, nulla facta ſacramenti mentione: itemq; baptiſmũ fidem, & baptizatos oẽs nos ſimpliciter appellare credẽtes.

Cur ſacramẽtis nouæ legis plerunq; rerũ ipſarũ, quæ ſub eis porriguntur, nomina tribuamus.

Quod tamen pro vniuſcuiuſq; Sacramenti proprietate accipiendum eſt, nè hinc cauillari velis & dicere: Sacramentum baptiſmi nõ eſt realiter, vel re ipſa fides: ergò nec altaris ſacramentum eſt ſubſtãtialiter corpus Chriſti. Habent enim hæc ſacramenta ſingula ſuã peculiarem proprietatẽ: vt, exempli cauſa, in præſtantiſſimo Altaris ſacramento ſtatìm à conſecratione, etiam ante ſumptionem, cùm antè q̃ ſumatur, Auguſtinus illud adorandum eſſe dicat, Chriſti corpus re vera pręſens exhibetur: q̃ cauſa eſt, vt hoc V. Sacramentũ plerunquè ſimpliciter Chriſti corpus vocetur, vt in Tertulliani teſtimonijs latiùs proſecuti ſumus, fol. 101. In baptiſmi aũt ſacramento nõ perindè aqua in fidẽ conuertit: ſed fides in illo per Spiritumſanctũ baptizatis omnibus confert, quanq̃ non vna ratione. Infantibus enim infundit per Spiritumſanctũ modo quodam incompręhẽſibili: ijs verò qui tũ demùm ad baptiſmũ veniunt, cùm iã ratione vti cœperint, & adultis, (vt noſtris temporibus paucis interìm Iudæis, & ethnicis innumeris in Inſulis recèns inuentis) baptiſmi ſacramentum auget fidem, ſi ſint priùs, ceu catechumeni, de illis, q̃ ad fidem pertinent, benè inſtituti: porrò generatìm omnes cuiuſcunq; ſint ætatis, fidei Eccleſiæ catholicæ efficit participes, ità vt ſalutari expiati lauacro, omnes Chriſtiani & fideles ſint & appellentur, tametſi paruuli necdùm actu vel actualiter fidem in ſe ſentire vel exercere queant.

Singula nouæ legis Sacramenta, ſuã peculiarẽ habent formam & proprietatem.

Sacramẽtum altaris.

Sacramẽtum baptiſmi.

Fides vt baptizatis in baptiſmo conferatur.

Baptizati infantes, rectè Chriſtiani & fideles appellantur.

In paruulis, inquit illic Auguſtinus, *Spirituſſanctus operatur intrinſecùs beneficium gratiæ, ſoluit uinculum culpæ, recõciliat bonum naturæ, regenerat hominem in uno Chriſto, ex uno homine generatum. Et ad cõmunicationem huius ſpiritus, ab uniuerſa ſocietate ſanctorum, quam ille inhabitat, offerentium miniſterio adiuuantur, ut etſi non habeant fidem in cogitatione annuente, ei tamen cùm obicem contrariæ cogitationis non oppo-*

nant, sacramētum eius salubriter percipiunt, quod ad eorum perpetuam tutelam & salutem, si ante rationis usum ex hac uita migrauerint, ualet. Hæc ille.

Quandò igitur in Sacramentis res nudas & oculis conspicuas non habemus,(nanq; alioquì non essent sacramenta) nec tamen ambigimus res ipsas sub illis certò,sed inuisibiliter & contineri & porrigi: propterea,inquit Augustinus,Sacramenta secundùm quēdam modū res ipsæ sunt, & ipsarum rerum,quæ sub ipsis nobis præbentur, plerunquè nomina accipiunt:& sunt quidem signa,sed non vacua & inania signa,sed plena gratiæ,idq; iuxta promissiones diuinas, in quibus fundantur & innituntur.

Cùm res ipsæ sub Sacramētis inuisibiliter contineātur,indè fit, vt ipsarū rerum accipiāt nomina.

Itaq; cùm in altaris V.Sacramento verū Christi corpus hoc pacto substantialiter adsit,ea causa D. Augustinus sæpissimè illud, vocat corporis & sanguinis Christi Sacramentum:vt Epistola 163. & lib.3. de Trinitate,cap.3.lib.1.de peccatorū meritis & remissione, cap. 24. & lib.de visitatione infirmorum.Porrò libro de Catechizandis rudibus significantiùs exprimens,Sacramenta nuncupat signacula rerum diuinarum visibilia:quæ,vt idem habet lib.12. contra Faustum, cap.20.necessaria nobis sunt,quandiù in hoc mundo sumus: Porrò in cælis nullis mysterijs corporalibus indigebimus,quandò Christū ipsum in illa perspicua contemplatione incommutabilis veritatis habituri sumus. Et vt hæc eius verba (putà,Sacramentum corporis & sanguinis Christi) quibus tam crebrò vtitur, probè intelligerentur, lib.2.cap.55.cōtra literas Petiliani apertissimè testatur, *nos in Sacramento corpus & sanguinem Christi manducare & bibere,obducta nimirùm mysterijs istis corporalibus*.Et in sententijs Prosperi,*Caro eius est*,inquit, *quam forma panis opertam,in sacramento accipimus*.Itemq; Sermone 46. de verbis Domini:*Velatum est*,ait,*sed si volueris, erit reuelatū*, &c. Deniquè sermone ad infantes ad altare,*dicit id quod videtur, speciem habere corporalem* &c. Quæ duo loca iam iamq; adferētur. Habes igitur etiam iam quartò,vt suum ille velit *Quodammodò*,intelligi.

Cùm dicitur, Sacramētum corporis & sanguinis Christi, vt sit intelligendū.

Visibilibus signis indigemus.

Carnem Domini accipimus, forma panis opertā.

Quinto verò loco,qui est Sermone 46. de verbis Dñi, eam cuius iā crebrò mentionē fecimus,vocē suā longè etiam significantiùs explicat, simul compellans & salutaribus expiatos vndis, & baptismi

Locus V.

necdùm compotes catechumenos. *Sicut audiuimus, inquit, cùm sanctũ euangelium legeretur, Dominus Iesus Christus exhortatus est promissione* Iohan. 6. *uitæ æternæ, ad manducandam carnem suam, & bibendum sanguinem suũ. Qui audistis hæc, nondùm omnes intellexistis. Qui enim baptizati & fideles estis, quid dixerit nôstis. Qui autem adhuc inter uos catechumeni, uel audientes uocantur, potuerunt esse, cùm legeretur, audientes: nunquid & intelligentes? Ergò sermo noster ad utrosq; dirigitur. Qui iam manducant carnem Domini, & bibũt sanguinem eius, cogitent quid manducẽt, & quid bibant, nè sicut Apostolus dixit, iudicium sibi manducent & bibant. Qui autem nondùm manducant, & nondùm bibunt, ad tales epulas inuitati festinent. Christus quotidiè pascit: mensa ipsius est illa in medio cõstituta. Quid causæ est, ô audientes, (Sic enim uocabuntur catechumeni) ut mensam uideatis, & ad epulas non accedatis? Et fortè modò cùm euangelium legeretur, dixistis in cordibus uestris: Putamus quid est quod dicit, Caro mea uerè esca est, & sanguis meus uerè potus est? Quomodò manducatur caro Domini, & bibitur sanguis Domini? Putamus quid dicit? Quis contra te clausit, ut hoc nescias? Velatum est: sed si uolueris, erit reuelatum. Accede ad professionem, & soluisti quæstionem. Quid enim dixit Dominus Iesus, iam fideles nouerunt. Tu autem catechumenus diceris, audiẽs & surdus es. Aures enim corporis patentes habes, quia uerba quæ dicta sunt, audis: sed aures cordis adhuc clausas habes, quia quod dictum est, non intelligis. Disputo, non dissero. Eccè pascha est, da nomen ad baptismum. Si non te excitat festiuitas, ducat ipsa curiositas, ut scias quid dictum sit, Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo. Vt scias quid dictum sit: pulsa, & aperietur tibi.*

[Margin notes: Iohan. 6. — Non baptizatis mysteria non prodebantur. — 1. Cor. 11. — Adhortatio catechumenorum ad baptismum. — Corpus Christi in V. Sacramento, incredulis est velatum, credentibus reuelatum. — Iohan. 6. — Luc. 11.]

En tibi aliam prorsus luculentam illius Quodammodò, explanationem: nimirùm in V. Sacramẽto Christi corpus velatum haberi: id quod olim explicare non solebant, nisi illis duntaxat, qui fidẽ suã publicè professi, baptismi gratiam essent cõsecuti: illis, inquam, solis expressè tradebatur, in V. Sacramento, quemadmodùm Christi verba testant, verũ eius corpus substãtialiter adesse, & fidelibus porrigi, vt non modò secundùm spiritũ, sed etiã corporaliter Christo cõcorporen-

porentur, & sint caro de carne eius, & ossa de ossibus eius, in corporis & aię sustentationẽ & conseruationem, vt iam antè in xxv. Scripturæ testimonio, & patrum pręcedentium authoritatibus identidèm dictum est, maximè Iustini philosophi & martyris, qui disertis affirmat verbis, suis (i. Apostolorum ætati vicinis) tẽporibus *cibo hoc, qui Eucharistia nominatur, nemini participare licuisse, nisi ei, qui & uera esse crederet quæ à præpositis ea de re dicta percepisset: putà, quòd quemadmodùm per Dei uerbum homo factus Iesus Christus, carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum, qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse* &c. Vide suprà fol. 86. Ephe. 5.

Quòd verò Augustinus hoc sermone 46. veritatem corporis Christi in Eucharistia tam luculenter & perspicuè asserat, quàm à quoquam possit fieri, nullus sanè cordatus & intelligens negare poterit. Si enim non alio quàm figurę loco eam habuisset, cur ille diceret catechumenis esse velatam, & scire eos non posse, nisi priùs ad baptismum accederent? Immò verò eadem concione baptizatos, præsertim laicos, diligenter & sedulò adhortans, vt cũ bona conscientia accedant, ista subiungit: *Qui coniugati estis, nè in iudicium tales epulas mãducetis & bibatis, fidem tori seruate coniugibus uestris. Qui autem uxores nondùm habetis, & tamen ad mensam dominicam iam acceditis, & carnem Christi manducatis, & sanguinem bibitis, si ducturi estis uxores, seruate uos uxoribus uestris.* Et rursum: *Cogitantes ergò gradus uestros, seruantes & professionem uestram,* (scilicet, in baptismo factam) *accedite ad carnem* Domini, *accedite ad sanguinem* Domini. *Qui se scit alitèr esse, non accedat* &c. qua ille ratione potuisset efficere testatius, in Eucharistia verum Christi corpus substantialiter haberi? Ex mensa dominica, Christi carnem & sanguinẽ accipimus.

Deniquè vt nullus relinquatur ambigendi locus, certoq; constet, dictionẽ hanc *Quodammodò*, vel *Quodam modo*, veritati corporis Christi in Eucharistia prorsus nihil detrahere, vtpotè quam vir sanctus passìm apertissimè docet & adstruit, idq; illis etiam locis, vbi his aut eius generis alijs dictionibus ea, qua diximus, mente & sententia vtitur, iam sextum agè locum videamus, qui est in Sermone ad infantes Locus VI.

ad Altare, citatum à Beda in Collectaneis in cap. 10. epistolæ prioris ad Corinthios: vbi vir sanctus hûc in modû loquitur ad neophytos: *Hoc quod uidetis in altari Dei, etiã transacta nocte uidistis, (scilicet anteq̃ baptismum essetis adepti). Sed quid esset, quid sibi uelit, q̃ magnæ rei sacramentũ contineret, nondùm audistis. Quod ergò uidistis panis est & calix, quod uobis etiã oculi uestri renũciant. Quod aũt fides uestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis. Dominus noster Iesus Christus nouimus undè acceperit carnem, de uirgine Maria. Infans lactatus est, nutritus est, creuit, ad iuuenilem ætatẽ peruenit, à Iudæis persecutiõem passus est, in ligno suspensus est, in ligno interfectus est, sepultus est, tertio die resurrexit, quo die uoluit in cælum ascendit: illuc leuauit corpus suum, undè est uenturus, ut iudicet uiuos & mortuos. Ibi est modò sedens ad dexteram patris. Quomodò est panis corpus eius? & calix, uel quod habet calix, quomodò est sanguis eius? Ista fratres ideò dicuntur sacramenta, quia in eis aliud uidetur, aliud intelligitur. Quod uidetur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritalem.*

Oculi carnis nostræ vidẽt species externas, sed credimus verum Christi corpus illis contineri.

Puto equidem hîc Augustinũ suum *Quodammodò*, vel *Quodam modo*, probè expressisse. Foris ait nos videre panem & vinum, i. panis ac vini species, quod etiam oculi renunciant, nec habere nos Chr̃i corpus & sanguinẽ visibiliter: sed quod fides postulat instruẽda (videlicet Domini verbis, dicentis, HOC EST CORPVS MEVM, vt Iustinus & alij omnes asseuerant) panem corpus, & calicem esse sanguinem Christi, id est, sub externis speciebus res illas diuinas re vera ac substãtialiter adesse, idemq; adeò corpus quod in cęlum ascendit, & ad patris sedet dexteram. Non enim illi impossibile est simul & hîc & illic esse, vt iam antè sæpiùs dictum est, maximè in Basilij & Chrysostomi testimonijs, & infrà quoquè latiùs dicetur. Itaq; dicit: *In hoc sacramẽto aliud uidetur, & id speciem habet corporalẽ, nempe panis & uini: estq; figura tantùm & symbolũ: & aliud intelligitur, idq; fructum habet spiritalem:* quorum hęc sententia est, tametsi sensus nostri externas V. sacramẽti species videant, nõ posse tamen illos definire & statuere, ecquid sub illis occultè præsens adsit, vel quid illic geratur: quandoquidẽ Christi in V. Sacramento pręsentia non sensibus corporeis, sed intellectu fide

Quid videamus.
Quid credamus.

Quod videtur, speciem habet corporalem.

fide illuminato percipienda sit, vt idem Augustinus suprà, presertim in Psalmum 98. apertissimè testatur: & hoc quoquè loco dicit, quod intelligitur, id fructum habere spiritalem: id est, aliquid in se habere reconditum, quod ingentem nobis fructum conferat: quod in superioribus abundè demonstratum est.

Quod intelligitur, fructũ habet spiritalem.

Hæc sanè si probè capiantur, & ad vtranq; Sacramenti partem, videlicet Sacramentum externum & rem Sacraměti studiosè respiciatur, eademq; ipsa, & quæ tum Augustinus, tum reliqui patres iam de hoc, iam de illo velint accipi, rectè atq; ità vt par est, discernantur: facilè sinè vlla offensione quicquid de hoc excellentissimo passìm scripsêre sacramento, poterit intelligi.

Ad vtrãq; Sacraměti partem diligěter animus aduertědus est, patres rectè intelligere volenti.

Neq; quenquam tum perplexũ reddet, ꝙ beatissimus Augustinus, idq; vno duntaxat loco, scilicet in Psal. 3. Dominum scribit corporis & sanguinis sui figurã discipulis cõmendâsse. Itemq; alio loco nõ nisi semèl, putà contra Adimantũ Manichæum, cap. 12. Dominum ait nõ dubitâsse dicere, HOC EST CORPVS MEVM, cùm signum daret corporis sui. quibus duobus locis Aduersarij mirum in modum gloriantur, seseq; efferũt, sed frustrà, quod nôs ex ipso Augustino, optimo nimirùm suijpsius interprete, alibì hæc sua verba clarissimè exponente, planum testatumq; faciemus.

Obiectio partis aduersæ.

Atq; ea causâ locos illos, adhibito eorũ genuino sensu atq; sentětia, introducam, quô Aduersariorum calũnia tanto sit perspectior. Verũ quidem est, Augustinum in Psal. 3. scribere in hæc verba: *Ipsa Domini nostri tanta & tam miranda patiětia, quòd Iudã tam diu pertulit tanq̃ bonũ, cùm eius cogitationes nõ ignoraret, cùm adhibuit ad conuiuium, in quo corporis & sanguinis sui figuram discipulis cõmendauit.* Sed queso te lector, nè his sancti viri verbis cõmentitiũ quendã intellectũ & falsam significationě affingas, id quod Aduersarij nõ dubitãt facere: sed ꝓbè ea capias. Primò quidě rectè ea conuenienterq; accipi dubiũ non est de externis panis viniq; speciebus, quę, vt supradictũ est, figura sunt corporis & sanguinis dñi, q̃ sub illis continentur. Eiusmodi eĩ figurã, i. hasce externas panis & vini species dñs suis cõmendauit discipulis, sub q̃bus, facta cõsecratione, corp⁹ suũ fidelib⁹ porrigerět. Hãc verò interpretationě apud ipsum Augustinũ habes Tract. 26. in Iohãně,

Dilutio.

Vt intelligendum sit, Christum suis discipulis figuram corporis & sanguinis sui commendâsse.

super

Res illæ, in quibus Dominus corpus & sanguinem Apostolis cōmēdauit, eorum figura sunt.

super illud, *Caro mea verè est cibus* &c. vbi hæc eius verba leguntur: *Sicut ante nos hoc intellexerunt homines* Dei. *Dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis. Nanq; aliud in unum ex multis granis conficitur & constat, aliud in unum ex multis acinis confluit,* &c.

Hic iam habes, cur Dominus panis ac vini species, quę corporis eius figura quædam sunt, nobis commendârit, nimirùm propter illud ipsum corpus suum, sub illis contentum. Quod quidem à D. Irenæo, vt antè dictum est, significantiùs exprimitur lib. 4. cap. 32. his verbis: *Christus suis discipulis consilium dedit, primitias* Deo *offerre ex suis creaturis, non quasi indigēti, sed ut ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, cùm qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens:* Hoc est corpus *meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quā* Ecclesia *ab Apostolis accipiens, in uniuerso mūdo offert* Deo &c. Vide suprà fol. 90. Neq; id mirum tibi videatur, ob species externas V. Sacramentum ab Augustino figuram dici, cùm ille alibì, vt habetur de Consecratione distinct. 2. cap. Vtrùm, his vtatur verbis:

Corpus Christi in V. Sacramento, vt veritas & figura est.

Corpus Christi, & ueritas, & figura est. Veritas, dum corpus Christi & sanguis in uirtute Spiritussancti, ex panis & uini substantia efficitur: Figura uerò est, quod exteriùs sentitur: Quæ quidem vnà cum Papæ Hilarij sententia, iam antè in Tertulliani testimonijs protulimus fol. 90. Et vt ad pauca redeam, Diuinum sacramentum figura est, sed non sola. Proindè Augustinus loco memorato in psalmum 3. de Sacramento eum in modum locutus est, quô possit etiam non incongruè dici, figuram Spiritussancti in columbę specie descendisse de cęlo, & venisse super Christum: itemq;, figuram Spiritussancti tanquàm dispertitas linguas igneas venisse in Apostolos. Vt enim eiusmodi locutionis genere vera sanctispiritûs præsentia non excluditur, ità etiam his Augustini verbis nihil veritati corporis Christi detrahitur.

Matt. 4.

Act. 2.

Figuræ vocabulum, duo significat.

Deindè in confesso est, Figurę vocabulum non semper pro visibili rerum absentium symbolo accipi, sed interdùm etiam pro eo, quod eiusdem substantiæ sit cum illo, cuius est figura: quemadmodùm Hebræo. 1.

bręo.1.de Dei filio scriptum est, *Qui cùm sit splẽdor gloriæ, & figura substantię eius*, scilicet, patris: atq; etiam pro illis omnibus, quæ nobis in memoriam reducunt quandoquè gesta & pręterita: qua ratione potest quippiam etiam suijpsius esse figura. Atq; iuxta hanc Figurę significationem, docent Patres verum Christi corpus in V. Sacramẽto substantialiter pręsens, etiam suijpsius figuram & signum esse, vtpotè per quod nobis in memoriam redigitur, illud eius corpus semèl pro nobis neci datum esse: sicut Dominus ipse testatur, nos corpus eius in V. Sacramento edere in ipsius memoriam, & mortem eius annunciare, donec veniat. Neq; vllã possimus acerbissimę perpessionis eius certiorẽ expressioremq; habere figurã & symbolũ, atquè vbì ipsummet in V. Sacramẽto illis sub speciebus, quę eius crucifixiõem & sanguinis fusionẽ significent, pręsentẽ adesse nouimus: tum etiã, ꝙ in V. Sacramento pignus sit suijpsius, quo nos firmamur securique efficimur, si quidẽ dignè hìc illũ sumamus, etiã in futura gloria sempiterna, illo nos facie ad faciem felicissimè perfruituros.

Christi verũ corpus in V. Sacramento suijpsius figura & signum est.

Christus in V. Sacramẽto pignus est suijpsius.

Et nè cui fortè in mentẽ veniat, me hunc Augustini verbis sensum affingere, ipsum audi in sententijs Prosperi hac ratione loquentem: *Caro eius est*, inquit, *quam forma panis opertam in Sacramẽto accipimus: & sanguis eius, quem sub uini specie & sapore potamus. Caro uidelicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis. Carne & sanguine utroque inuisibili, spiritali, intelligibili, signatur uisibile Domini nostri Iesu Christi corpus & palpabile, plenum gratia omnium uirtutũ & diuina maiestate.* Et quid viri sanctissimi verbis opùs est? An nõ infans Dominus Iesus in præsepio positus, suijpsius signũ fuit, dicẽte angelo ad pastores: Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem pãnis inuolutũ, & positum in pręsepio? itẽq; Simeone de illo vaticinante, ꝙ positus esset in signũ, cui contradicturi essent? Luc.2. An non corpus dominicũ postquàm resurrexit, seruatis in manibus & pedibus plagarũ vestigijs & cicatricibus, cùm Apostolis, maximè Thomæ appareret, certissimũ suijpsius signũ ac documentũ fuit, se eundem planè esse Iesum, qui crucifixus, mortuus, sepultus esset, & à mortuis resurrexisset? Quamobrem etiam illos non mediocriter perterritos, existimãtesq; se spiritũ videre, his erexit sermonibus: Quid turbati estis, & cogitatiões ascẽdunt in

Inuisibile corpus Christi in V. Sacramẽto, signum est eiusdem corporis visibilis.

Christus suijpsius signũ fuit.

Christi corpus post resurrectiõem, suijpsius certum signum fuit.

Luc.24.

corda vestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum. Palpate & videte: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cùm hoc dixisset, ostẽdit eis manus & pedes. Viden' hîc Christi corpus à resurrectiõe suíjpsius figuram & symbolum fuisse, quod idẽ illud esset, quod actum in crucem, & neci datum fuerat? cuius rei testem habes etiã Augustinum Sermone 159. & 160. de Tempore. Quãto igitur ille magìs, salua reali, vt sic dicam, & vera corporis Christi in V. Sacramento pręsentia, irrefragabiliter scribere potuit, Dominum suis discipulis corporis & sanguinis sui figuram commẽdâsse, quãdò illis sanctissimum sacramentũ ex panis ac vini creaturis consecrandũ vel conficiendum, offerendum, dispensandum commendauit, idq; in passionis suæ memoriam?

Corpus Christi in V. sacramento ratiõe spiritalis & incruetæ oblatiõis, in Ecclesia vsitatæ, figura est trãsactæ passiõis eius.

Indè adeò fit, vt frequẽs sit apud Patres sentẽtia, corpus Chri in V. Sacramento, ratione sacrificij, quod facit celebratq; Ecclesia, quodq; nos semèl in cruce litati illius cruenti sacrificij commonefacit, non immeritò figurã nũcupari: non quidem figuram veræ substãtiæ eius, sed passionis in cruce peractæ: vt iam antè didicimus ex testimonijs Tertulliani, fol. 103. itemq; Basilij & Ephræm, fol. 143. & sequẽtibus. Chrysostomi quoquè, fol. 168. Equidẽ iã perspexisse te puto, Lector, Aduersarijs locum illum Augustini in Psal. 3, nihil penitùs suffragari.

Locus Augustini contra Adimantũ vt accipiendus.

Cuius rei q à nobis causę allatę sunt, eędẽ omninò id efficiunt, vt alterũ illum Augustini ex libro aduersùs Adimantũ Manichęũ citatũ locũ, nulla ratiõe in suas partes detorquere possint. Verba sancti viri huiusmodi sunt: *Non enim Dñs dubitauit dicere,* HOC EST CORPVS MEVM, cùm signũ daret corporis sui. Vt eñ iam antè ex Augustino plùs satis docuimus, Sacramenta ob species externas, sancta quædam signa sunt: alioquì sacramenta nõ essent: at nihilo minùs ob pręsentiã earum rerũ salutiferarum, quarũ sunt signa, & quarũ quandã habent similitudinem, non solùm sacramẽta dicuntur, sed plerunquè etiam ipsarum rerũ accipiunt nomina, videlicet, corporis & sanguinis Dñi.

Manichæorũ insania vetus reiecit Testamentum.

Verùm enimuerò vt locus ille rectiùs possit percipi, & Aduersariorũ impudentia om̃ibus testatior sit, nõsse operępreciũ fuerit, Manichæos; cum quibus eo loco Augustinus confligit, vt execrabiles suos tuerẽtur errores, vetus Testamentũ reiecisse: atq; vt illud in contẽptum adducerẽt, quędã indè fragmẽta ꝓferebãt, eaq; ceu absurda & absona car-

na carpere & oppugnare non dubitabant: interim verò de iuduſtria & malitioſè præcedentia & conſequentia omittebant verba, ex q̃bus genuina eiuſmodi fragmentorum ſcripturæ diuinæ mens & ſentẽtia percipi potuiſſet: id quod in hæreticorũ omniũ more poſitũ eſt. Porrò inter alia, quibus in vetus incurrebant Teſtamentũ, ea proferebãt verba, quibus Dñs vetat eſum ſanguinis,ità dicens: Caue nè ſanguinẽ comedas: ſanguis em̃ pro anima eſt, & idcircò nõ debes animã comedere cũ carnibus. En hîc, aiebant illi, vetus habet Teſtamentum, animã eſſe mortalẽ, cùm tamen Chriſtus in ſuo præcipiat Euãgelio, nè timeamus eos qui corpus poſſunt occidere, animam autẽ non poſſunt. Hæreticorũ mos. Deut. 12. Matt. 10.

Adeò illi craſsè & inſulsè ſcripta diuina tractabant, aiebantq́; hoc Deuteronomij loco doceri, animã ſecundùm ſubſtantiã nihil eſſe aliud, quàm ſanguinẽ illum qui ſub adſpectũ cadit, ſiquidẽ hîc ſcriptũ ſit, ſanguinem eſſe pro anima. Sed hãc calumniam Auguſtinus primò irridens & nihilipendens, ait *ſcripturam non de hominis, ſed pecoris anima loqui: nihil autẽ ad nos pertinere, quid agatur de pecoris anima.* Deindè addit: *Poſſum etiã interpretari, præceptũ illud in ſigno eſſe poſitum.* Vt per hoc quod ſanguis dicitur eſſe anima, intelligamus nihil dici aliud, quàm animam ſanguine teneri in corpore: vtì hoc ille apertiùs explicat Quæſtione 57. in Leuiticum, vbì inter cætera ſic habet: *Quærendæ etiã locutiões, per id quod cõtinet, id quod cõtinetur, ut quoniã anima ſanguine tenetur in corpore, (nam ſi fuerit fuſus, abſcedit) per ipſum aptiùs ſignificata ſit anima, & eius nomẽ ſanguis acceperit.* Indè iã Auguſtinus contra Adimantum Domini ſeruatoris verba tanquàm à ſimili producit, quibus ille vſus eſt, cùm Apoſtolis Sacramentum corporis ſui porrigeret, dicens: HOC EST CORPVS MEVM: cùm tamen idem Sacramentũ ſecundùm externã ſpeciẽ, q̃ ſola oculis cernebatur, non ipſum verũ Dñi corpus, ſed illius quod ſub ipſo cõtinebatur, ſanctum quoddam ſignum eſſet: ſicut ſanguis in corpore ſignũ eſt animę ſiue vitæ, iuxta modum ſuum.

Atquì nihilo minùs certũ eſt, hęc ab Auguſtino hoc loco cõtra Adimantũ hereticũ nõ δογματικῶς, ſed ἀγωνιστικῶς, i. nõ fidei dogma pſcribẽdi vel docẽdi, ſed diſputãdi more adferri, ceu cõtra eũ, qui ſcripta diuina ſecũdùm externa illa, q̃ ſenſibus tãtùm corporeis apprẽhẽduntur,

 vellet

vellet accipere & interpretari: minimè verò eo animo, quòd ea comparatione genuinam verborum Christi, HOC EST CORPVS MEVM, sententiam & mentē, vti ea à fidelibus accipi debeāt & intelligi, voluerit explicare: quandoquidē locis alijs fideles siue credentes rotundis disertisq; instituit verbis, propriè & secundùm literam, non autem metaphoricè verba hęc Seruatoris accipi debere: id quod satis superq; ex superioribus eius testimonijs cōstare potest, illo pſertim, quod ex commentarijs in Psal. 33. produximus, quo perspicuè docet, *Christum non metaphoricè, sed secundùm literam seipsum tulisse in manibus suis, quandò commendans ipsum corpus suū, ait:* HOC EST CORPVS MEVM: quod profectò nemo alius facere potuisset, putà vt seipsum proprijs gestaret in manibus: quid verò intersit inter ea Patrū verba, quibus disputandi, & ea quibus docendi ratione vtūtur, suprà in Tertulliani testimonijs diximus, fol. 106.

Aduersariorū cauillum. Et nè quid omninò, quo perfidi & fallaciosi Aduersarij simplicibus ac imperitis possint imponere, intactum relinquamus, aliam illi calumniam adhibent ex tertio Augustini libro de Doctrina Christiana, præsertim ex eius cap. 16. vndè hæc verba recitant: *Si præceptiua, ait, locutio est, aut flagitium aut facinus uetans, aut utilitatem aut beneficentiam iubens, non est figurata. Si autem flagitium aut facinus uidetur iubere, aut utilitatem aut beneficentiā uetare, figurata est:* Nisi māducaueritis, inquit, *carnē filij hominis, & sanguinē eius biberitis, non habebitis uitā in uobis: facinus uel flagitiū iubere uidetur. Figurata est ergò, præcipiens passioni Dominicæ esse cōmunicandum, & suauiter atq; utiliter recondendū in memoria, quòd pro nobis caro eius crucifixa & uulnerata sit.*

Cauilli dilutio. Verùm hîc ego nō mediocriter admirari soleo, nos ab Aduersarijs vsq; eò amentes, immò oculis captos existimari, vt cernere nequeamus, non id Augustinum asserere, hanc Domini Iesu locutionē, HOC EST CORPVS MEVM, esse figuratam: quéadmodùm nec in Psal. 3, nec contra Adimantum id affirmat: sed id solùm dicere, eam Domini locutionem, quę est apud Iohannem 6. cap. de edenda carne eius carnali ratione acceptam, id est, vt eam Capernaitæ censebant intelligi oportere, perindè quasi caro eius vt aliæ communes carnes in macello mactatæ, edenda foret, esse figuratam. Hoc enim

Verba Domini Iohan. 6. vt ea Capernaitæ accepere, figurata sunt: vt nos ea accipimus, figurata nō sunt.

pacto

pacto longè immanissimum, quod quidem ab vllo designari possit, flagitium nos Dominus facere iussisset: quòd tamen multò aliter se habet. Necesse est igitur, alium vt cogitemus dominicam carnem edendi modum, videlicet, nos eam non carnali & cruenta ratione sectam & particulatìm cęsam, sed spiritali & incruenta ratione, at tamē substantialiter, non quidem in frusta distractam, sed integram & viuam in Sacramenti mysterio edere debere: qui modus vt Capernaitis planè incognitus fuit, ità nobis Christianis ex ipso Domino in cœna sacrosancta innotuit: qua ratione nos comedendo Christi corpore non solùm nullū admittimus maleficium, sed opus cumprimis diuinum Deoq; gratissimum, ex ipsius Domini pręscripto & voluntate facimus, quo nullum possimus diuinius exequi. Ea igitur Domini oratio, *Nisi manducaueritis carnem* &c. carnalibus illis Capernaitis non immeritò figurata fuit: nobis verò in Christum credentibus, de vero spiritaliq; esu probè institutis, non figurata, sed propria est: id quod etiam ipse Augustinus his indicat verbis, *Pracipiens passioni Dominica esse communicandum:* quibus id ille significat, quemadmodùm efficaciæ & meritorum mortis Christi per baptismi sacramentū participes reddimur, ità etiam per sacrosanctam Eucharistiam participes nos effici totius salutiferę perpessionis, & omnium meritorum Christi: siquidem suam ille nobis carnem, in qua passiōem illam pertulit, eiusmodi coniunctissima suî ad nos applicatione & communicatiōe ex gratia ineffabili impertitur, quod Gregorius Nazianzenus alicubì eleganter exprimit, dicēs nos per incruentam illam hostiam & passionum & diuinitatis Christi participes effici: quandoquidem ea passionum eius communicatio, omnes nostrorum operum defectus supplet.

Eucharistiæ sumptione participes efficimur passionis & meritorū Christi.

Quòd verò indubitata hæc sit Augustini mens, memoratā Christi Iohan. 6. orationem siue locutionem illo duntaxat carnali modo, quo Capernaitæ eam accipiebant, figuratam esse: non autem vt nos sacratissimum eius corpus prorsus indistractum & integrum ratione incruenta & spiritali, sed tamen verè & substantialiter edere nouimus, ex ipsius adeò proprio sermone discas licebit de verbis Euangelij, quem Beda refert in Collectaneis in cap. 10. Epistolę prioris ad Corinthios, in illud, Calix benedictionis cui &c. vbì sic habet:

Qualem uocem Domini audistis inuitantis nos? Quis inuitauit? Quos inuitauit? & quid præparauit? Inuitauit Dominus seruos, & præparauit eis cibum seipsum. Quis audeat manducare Dominum suum? Et tamen ait: Qui manducat me, uiuit propter me. Quandò Christus manducatur, uita mãducatur. Nec occiditur ut manducetur, sed mortuos uiuificat. Quandò mãducatur reficit, sed non deficit. Non ergò timeamus fratres manducare istum panem, nè fortè finiamus illum, & posteà quod manducemus non inueniamus. Manducatur Christus. Viuit mãducatus, quia resurrexit occisus. Nec quandò manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in Sacramẽto sic fit, & nôrunt fideles, quemadmodùm manducent carnem Christi. Vnusquisq; accipit partem suam. Vndè & ipsa gratia (Eucharistia) partes uocatur. Per partes manducatur, & manet integer totus in seipso. Per partes manducatur in Sacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud Patrem, quandò uenit in uirginem: impleuit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carnem, ut eum homines manducarent: & manebat integer apud Patrem, ut angelos pasceret. &c.

Christus seipsum nobis cibum præparauit.

Nôrunt fideles, vt mãducent carnem Christi: itaq; sermo Christi non est eis figuratus.

Hostiæ cõsecratæ vocantur partes.

En hic audis nôsse fideles, quemadmodùm Christi carnem mãducent, non quidem, quæ erat Capernaitarum persuasio, mactatam & particulatìm scissam, sed viuam & integram, vt ab illo pasti & refecti, qui seipsum præparat cibum, ab eo vitam accipiant sempiternam. Ità iã cernis amice lector, quàm bellè nostris Aduersarijs sua illa ex Augustino allata figura patrocinetur.

Atq; tametsi omnibus hactenùs prolatis eius viri testimonijs, maxìmeq; primo illo in Psal. 33. loco (vbì, sicut diximus, in Christo secũdùm literã impletũ asserit, quod de Dauide scriptura cõmemorat, *Ferebatur, inquiens, manibus suis, tum uidelicet, quandò commẽdans ipsum corpus suum,* ait: *Hoc est corpus meum,* plùs satis demonstratum est, eũ illa ipsa Seruatoris verba nõ metaphoricè, sed propriè & accepisse, & accipienda docuisse: at tamen vt omnes magìs magisq; compertũ & exploratum habeant, Aduersarios nostros, vbì in suas eum partes detorquere nituntur, summam illi vim & iniuriam inferre, equidem ea illius pergam adferre testimonia, quæ idem doceant euidentiùs.

Alia Augustini testimonia, eũ Christi verba propriè, non metaphoricè, accepisse.

Libro igitur Sermonum de verbis Domini, quem etiam acer ille censor Erasmus, in certis Augustini operibus numerandum putat, is

qui ordine est vicesimusoctauus sermo, penè ad verbum ex sexto capite libri 5. de Sacramentis, quorum Ambrosius eius præceptor, à quo ille catholicam est edoctus fidem, author est, descriptus deprehenditur. Quæ enim illic habet in eam Dominicæ precationis particulam, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè* cum Ambrosio mirè consentiunt. *Memini, inquit, sermonis mei. Cùm de Sacramentis tractarem, dixi uobis, quòd ante uerba Christi quod offertur, panis dicatur: ubi Christi uerba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quarè ergò in oratione Dominica, quæ posteà sequitur, ait Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed* ἐπιούσιον *dixit, hoc est, supersubstantialem.* Non *iste panis qui uadit in corpus, sed ille panis uitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit.* Hactenùs Augustinus: qui quidem vt illa Domini verba, HOC EST CORPVS MEVM, ipsi fuerint intellecta, luculentiùs exprimere vix potuisset: qnandoquidem affirmare non dubitat vbi verba consecrationis deprompta fuerint, non panem esse, qui in ventrem eat, sed panem illum supersubstantialē vitę æternæ, id est, corpus Christi, qui animæ nostræ substantiam fulciat.

Ante consecratiõis verba panis est, post ea corpus.

Et nè qd hic locus dubitatiõis tuo in aĩo relinquat, hãc eãdẽ eiusdẽ sententiã Lector ex libro sẽtẽtiarũ Prosperi accipias velim, vbi hæc eius verba recitãtur. *Nos aũt in specie panis & uini, quam uidemus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus: nec similiter præhendimus has duas species, quemadmodùm ante consecratione præhendebamus: cùm fideliter fateamur, ante consecrationem panem esse & uinum, quod natura formauit: post consecratiõem uerò, esse carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit.*

De Conse. Distinc. 2. C. Nos autem.

Sub speciebus panis & vini, Christi carnẽ & sanguinem honoramus.

Nimirùm luculenta sunt hæc, ex quibus id etiã discere licet haud obscurè, quid patres consecrationis vocabulo velint intelligi, vbi de celsissimi Sacramenti huius consecratione agunt: non aliud sanè, quàm conficiendi vocula, quæ quid sibi velit, suprà in præfatione, quam Patrum testimonijs præfiximus, explicatum est.

Consecrare, quid sit patribus. Fol. 68.

Aduersarij verò, vt Christum è V. Sacramento nobis suffurentur & eripiant, magnoperè in eam in cumbunt curam, vt consecrationis vocabulum admodùm eleuẽt, perindè àc si Patribus nihil significet aliud, q̃ olim vel Ciceroni, vel ethnicis Iurecõsultis significârit, nẽpè, rei

Aduersarij cõsecratiõis vocabulũ idẽ apud Patres significare volunt, quod apud ethnicos, vt illud eleuent.

rei alicuius ex vsu prophano ad sacrum translationem. Sed ne quęso fucum hic tibi fieri patiaris lector. Vt enim tute hîc cernis, Cõsecrare, patribus non solùm significat panem & vinum è prophano transferre vsu, vti ea in Aduersariorum cœnis (nè dicam compotationibus) carnem & sanguinem CHRISTI significent: sed eiusmodi creaturas à prophano vsu separatas, virtute verborum Christi, in eius verum corpus & sanguinem conuertere: cùm nos Christiani (vt Augustinum paulò antè dicentem audîsti, *fideliter fateamur ante cõsecrationem panem esse & uinum, quod natura formauit: post consecrationem uerò esse carnem & sanguinem Christi, quod benedictio consecrauit.* Hinc igitur colligas velim, vt Augustino ea Christi verba, HOC EST CORPVS MEVM, fuerint intellecta.

Descriptiões duæ V. Sacramenti, Augustino authore

Quem eius intellectum & interpretationem vt possis etiam fusiùs perdiscere, noueris duobus locis eum hoc præstantissimũ Sacramentum studio haud vulgari descripsisse: è quibus prior est lib. 3. de Trinitate, cap. 4. posterior lib. 20. contra Faustum Manichæum, cap. 23.

Libro 3. de Trinitate, cap. 4. sic habet: *Apostolus Paulus potuit significando prædicare Dominum Iesum* CHRISTVM, *alitèr per linguam suam, alitèr per Epistolam, alitèr per Sacramentum corporis & sanguinis eius: Nec linguam quippè eius, nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pelliculis, corpus Christi & sanguinem dicimus: sed illud tantùm, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, ritè sumimus ad salutem spiritalem, in memoriam pro nobis Dominicæ passionis. Quod cùm per manus hominum ad illam uisibilem speciem perducitur, non sanctificatur ut sit tam magnum sacramentum, nisi operante inuisibiliter spiritu* Dei.

Manus hominum faciunt externas Sacramẽti species, sed Spiritussanctus inuisibili operatione sua efficit indè corpus Christi.

Hæc quidem sancti viri descriptio non oscitanter pensitanda est, vtpotè quæ ad intelligenda ea Domini verba, HOC EST CORPVS MEVM, non parùm faciat. Dũo quædam hîc referuntur: Primum est, tametsi id quod ex terræ fructibus acceptum est, per manus hominum ad visibilem speciem perducitur, non posse tamen illud tam magnum fieri sacramentum, nisi prece mystica (putà, sacrosancti Canonis) sit consecratum, idque operante inuisibiliter Spiritu DEI. Itaq; hoc loco Augustinus soli id tribuit spirituisancto, quòd sua inuisibili

Spiritussãcti operatiõe fit consecratio.

Canon S. Missæ.

uisibili operatione propositas creaturas tam magnum efficiat sacramentum: quam Sancti spiritûs efficacissimam in ijs creaturis operationem nôn potes secùs accipere, quàm vbi ante consecrationem nô nisi panis & vinû fuit, hominum manibus præparata, illic iam facta consecratione verum Christi corpus & sanguinem coràm adesse, nô quidem humana, sed Sancti spiritûs virtute & operatione effecta. Quod quid est aliud dicere, quàm quod ante illum ea de re scripsit eius præceptor Ambrosius lib. de ijs, qui initiantur mysterijs? Cap. 9. *Quod si tantùm*, inquit, *ualuit humana benedictio, ut naturam conuerteret, quid dicemus de ipsa consecratione diuina, ubi uerba ipsa Domini Saluatoris operantur?* Itemq; *lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Vbi uerba Christi*, ait, *operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit.*

Neq; vllam apud me dubitationem habet, quin beatus Fulgentius hæc D. Augustini magistri sui verba sibi proposita habuerit, cùm ad Monimum scriberet lib. 2. *Spiritumsanctum Ecclesiæ sacrificium, quod omni Trinitati offertur, consecrare & sanctificare.* Quo loco etiam idem Fulgentius *Consecrare* non alia significatione dixisse putandus est, quàm creaturas in Christi corpus & sanguinem conuertere. Spiritussanctus consecrat V. Sacramentum.

Iam secundò, vt de Augustini huius loci sententia minùs hæsites, audis eum dicentem, V. Sacramentum vbi prece mystica consecratû sit, nos ritè sumere ad salutem. Quòd si ille sensit, vt perspicuum est eû sensisse, V. Sacramêtum diuina virtute sua nostram efficere salutem, quis non videat plus hîc esse quàm figuram, ipsum videlicet verum Christi corpus cum eius diuinitate coniunctum, cui soli salutis nostræ operatio accepta referenda est, figuræ nequaquàm? Psal. 3.

Quanuis autem memorata V. Sacramenti descriptio, quæ apud Augustinum lib. 3. de Trinitate habetur, tam sit illustris, vt nulla ei quibusuis calumnijs possit offundi caligo, at tamen miser Oecolampadius in ea fuit sententia, vt se crederet eiusdem libri cap. 10. virum sanctum in suas partes detorquere posse: quod tamen, vbi locus ille exactè inspicitur, fallaciosè fecisse depræhenditur. Cauillum eius, & quæ ab illo adferuntur, agè excutiamus. Vir sanctus eo loco cômemorat, vti Deus in veteri Testamêto sæpenumerò hominibus se demonstrârit, aliquandò in angelo, aliquandò in electis viris Dei: mul- Obiectio Oecolãpadij.

tosq; recẽset modos, quibus Deus modò in angelis, modò in electis suis sese demõstrârit, apparuerit, & significârit. Atq; inter alias significationes eiusmodi, per eius electos factas, duo quædam earundem genera refert his verbis: *Aliquandò ad hoc fit eadem species, (scilicet, Christum significans) uel aliquantulùm mansura, sicut potuit serpens ille æneus exaltatus in eremo: uel peracto ministerio transitura, sicut panis ad hoc factus, in accipiendo sacramento consumitur.* Quib⁹ addit hæc: *Itaq; illa quæ p angelos fiũt, quo difficiliora & ignotiora, eo mirabiliora sunt nobis: ut quod Mosi angelus apparuerit in rubo, & id genus pleraq; alia. Quæ autem per homines Dei fiunt, quia hæc hominibus nota sunt, quòd per homines fiant, honorem tanquàm religiosa possunt habere, stuporem tanq̃ nota non possunt.* Ex his Augustini verbis miser ille Oecolampadius hoc texit cauillum:

Audis hic, inquit, Augustinum duo quædã commemorare. Primo, panem ad hoc factum, in accipiendo sacramẽto consumi. Sacramẽtum igitur & est & permanet panis. Deinde, hæc tãquam ab hominibus in ijs speciebus, quæ notæ sunt, facta, stuporem habere nõ posse & admirationem. Inde vero colligi licet, nullam fieri panis in corpus Christi mutationem, quando ea absque ingenti & incomprehẽsibili miraculo fieri non posset.

Dilutio. Verùm hic Oecolampadius totus à scopo aberrat, & ante victoriã triumphum agit. Quòd enim ad priorem cauilli eius partem attinet, qua vult panem in accipiendo sacramento cõsumi, etiamsi ponamus, aut illi demus Augustinum hîc nõ de propositionis panibus, qui veteris Instrumenti quoddam fuêre sacramentum, agere, quod tamen quibusdam placet Theologis: sed de illo pane, qui ad altaris sacramẽtum assumitur: at nihilo minùs ex illius eius loci verbis hoc fit testatissimum, eum illic non nisi de externis panis speciebus, quæ hominum fiant manibus, habere sermonem: quas nimirùm dubiũ non est, percepto V. Sacramento, quòd tum suum peregerint ministerium, consumi: neutiq; verò de ipso Christi corpore, sub illis substantialiter contento: quod sanè non hominum fit manibus, sed operante inuisibiliter spiritu Dei ex creaturis efficitur. Eũdem in modum, quòd ad alteram cauilli partem attinet, nempè, per homines factas significationes non esse admiratione dignas, ex ipsius Augustini, quibus

Marc. 2. Lucæ 6.

ibidèm

ibidem vtitur, verbis æquè perspicuum est, hæc eum non de Christi corpore, sed (etiam si ea ad Sacramentum referenda forent) de solis externis panis ac vini speciebus dicere, quæ quòd notæ sint, stuporē nemini adferre possunt.

Quæ cùm citra vllam controuersiā ità se habeant, oratum te velim amice Lector, memoratū cap. 4. eiusdem libri tertij, vndè priorē Sacramenti descriptionē protulimus, cum hoc 10. cap. vndè suū Oecolampadius cauillū & calumniam excerpsit, sedulò conferas: cōperturus proculdubiò luce clariùs in ipso 4. cap. vbì de re Sacramenti, sub speciebus facta cōsecratione substantialiter p̄sente agit, asserere eum illā ipsam Sacramenti rem non hoīm manibus fieri, sed operāte inuisibiliter spiritu Dei, eamq; ritè sumi à nobis ad salutem spiritalem & sempiternā: Porrò 10. cap. vbì de solis agit speciebus externis, affirmare eum, panē ad hoc factum, scilicet hoīm manibus, in accipiendo sacramento consumi. Itemq; illic, vbì de inuisibili Christi corpore, (i. re Sacramenti) verba facit, docere eum, nō posse nos illud Christi corpus, nisi operante inuisibiliter Dei spiritu, in Sacramēto habere: q̄ quidem operatio incompræhensibilis & vltra modum stupēda & plena miraculi est: hîc verò, vbì de sola externa visibili specie, hoīm manibus effecta, sermonem texit, asseuerare eum, hanc tanq̄ hominibus notam, stuporem habere non posse. Idq; adeò etiam alij Patres confirmant & asserunt, vt pauloantè ex Ambrosio didicimus: nempè ea causa Dn̄m nobis verum idemq; sanctissimū corpus suum sub his notis panis & vini speciebus præbere, vt sinè horrore illud sub ijsdē dignè & reuerēter accipere possimus. Quî tandèm igitur Oecolampadio in mentem venire potuit dicere, Augustinum in ea fuisse sententia, in V. Sacramento nullum esse præpotentis Dei diuinum miraculum? cùm tamē vir ille sanctissimus, vt suprà dictū est, in Psal. 33. multis ijsdemq; subindè repetitis verbis studiosissimè testetur & doceat, Christum Dn̄m, cùm Apostolis cōmendaret ipsum corpus suū, dicens, HOC EST CORPVS MEVM, tam insigne declarâsse miraculum, vt nullus vnq̄ eiusmodi facere potuerit, nec quisquam vnq̄ facturus sit, videlicet seipsum tulisse in manibus suis.

4. Cap. agit Augustinus de vero Christi corpore in Eucharistia: decimo verò, de speciebus externis.

Christus suū nobis corpus sub visibilibus præbet speciebus terrenis, nè nobis sit horrori.

Sed q̄d nos pro germana verborū Augustini in memorato 10. cap. haurienda intelligentia, tam altè repetere necessè est? Vel illudipsum

duntaxat caput, non trũcatìm pro nostro commodo, vt Oecolampadius more suo fecit, sed à capite ad calcem vsq; perlegamus: inueniemus proculdubiò virum sanctum illic luculentum ferre testimoniũ, ipsius ætate omnes è religione Christianos, cuiuscunque illi ætatis fuissent, pro certo ac indubitato habuisse, in V. Sacramento Christũ re vera præsentem adesse. Verba eius hæc sunt: *Sicut infantes non nôrunt, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, undè uel quomodò conficiatur, undè in usum religionis assumatur: & si nunq̃ discant experimento uel suo uel aliorum, & nunq̃ illam speciem rerũ uideant, nisi inter celebrationem sacramentorum cùm offertur & datur, dicaturq́; illis authoritate grauissima, cuius corpus & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omninò in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso liquorem illum omninò fluxisse.*

Augustini ætate Christiani suas docuere ples baptizatas, credere V. Sacramentũ esse corpus & sanguinem Domini.

Haud obscurè, vt equidem arbitror, his verbis Augustinus testatum efficit, eius seculo catholicam Christi Ecclesiam, authoritate grauissima veram corporis CHRISTI in Eucharistia præsentiam docuisse, & omnes è religione Christianos eam certissimè credidisse: adeoque parentes suis tenellis prolibus, quas in Ecclesiasticis cœtibus ad Diuina officia secũ duxêre, eam studiosissimè tradidisse. Itaque eiusmodi infantes, antequàm rationis essent compotes, discerentq́; vndè vel quomodò illæ hostiarum & calicis species assumptæ & institutæ essent, nihil potuisse credere aliud, nisi omninò in illis speciebus Dominum oculis quondàm apparuisse mortaliũ: id quod hodieq́; etiam apud nos catholicos puerulis vsuuenire potest, vt ità sentiant.

Augustini têporibus Christus in V. Sacramẽto adoratus est.

Indè porrò etiam hoc animaduerti licet, Augustini æuo in catholica Ecclesia Christum Dñm in V. Sacramento, ceu re vera in illo & substantialiter præsentem, à Christianis omnibus reuerenter adorari consueuisse. Alioquì enim parentes suas proles, ità vt dictum est, authoritate grauissima non instituissent ac informâssent, sed in ea quam diximus opiniõe eos hærere permisissent. Quanquàm hoc loco nihil opùs est, probare vt velimus, V. Sacramẽtum ob Christi veram realemq́; p̃sentiam ea tempestate passìm in Christi Ecclesia adorari solitum, cùm id Augustinus in Psal. 98. vt est suprà dictum, clarissi-

rissimè testetur, & infrà suo loco ex illo alijsque patribus latiùs docendum sit.

Atq; nè tibi Aduersarij iam memoratum Augustini de Trinitate lib.3.cap.10.locum rursus malitiosè deprauent, obserua Lector, ecquid Augustinum hæc vt de pusionibus commemoraret, permouerit. Paulò ante eum locum docet, siue homines admirentur, siue non admirentur, non id efficere, vt diuersum sit in seipso, quod interìm per externas species significatur: quandò id quod significatur, idipsum est, id est, Deus vel spiritussanctus. *Illas*, inquit, *nubes & ignes quomodò fecerint uel assumpserint angeli ad significandum quod annunciabant, etiamsi Dominus uel Spiritussanctus illis corporalibus formis ostendebatur, quis nouit hominum? quibus utiquè quanto difficiliora & ignotiora, eo & mirabiliora sunt: angelis uerò, tanquàm suæ actiones, notæ atque faciles fuêre.* Ità & de V. Sacramento se habere asserit. Parentibus, propterea quòd nôrint, vndè externę V. Sacramenti species in vsum religionis assumptæ sint, stupori & admirationi tanquàm notas, illas esse non posse: paruulos verò, tanquàm ignotas, admirari eas species externas: interìm nihilo minùs rem significatã, id est, Christũ ipsum re vera pręsentem, neque admiratione, neq; non admiratione impediri, quô minùs semper vnus atq; idem sit.

Quæ quidem omnia in prioris V. Sacramenti descriptionis elucidationem eô mihi fusiùs commemorata sunt, lector, vt fœdissimã Aduersariorum fallaciam & imposturam exactiùs cognitam habere queas, nempè vt illi Augustini verba non rarò dedita opera ac malitiosè truncatìm proferant, & dictiones quasdam, quas ad impiam suam confirmandam sententiam detorquent, hincindè ex eius scriptis & monimentis excerpant, omissis interìm de industria, aut certè turpiter & vitiosè tum præcedentibus, tum consequentibus verbis, alijsq; illius lucubrationibus, vndè germana eius mens & sententia posset depręhendi. quod sanè idem Augustinus etiam Manichęis eadem arte prędítis, libro contra Adimantum, cap.14. hac oratiõe improperat: *Vt manifestius*, inquit, *appareat istorum fraus, qui particulas quasdam de scripturis eligunt, quibus decipiant imperitos: non connectentes quæ suprà & infrà scripta sunt, ex quibus uoluntas & intentio scri-*

Hæreticorũ ingenium & consuetudo.

ptoris possit intelligi. Et hæc quidem de prima sacramenti descriptione dixisse satis sit.

Altera Sacramenti descriptio.

Altera verò descriptio, quę habetur lib. 20. cõtra Faustũ Manichęum, cap. 13. priori admodùm assimilis est, nec minùs atquè illa opportunitatis habet ad docendum, virum sanctissimum ea Christi verba, HOC EST CORPUS MEUM, non metaphoricè, sed propriè accepisse. Ipsum agè Augustinum loquentem audiamus: *Noster autem panis & calix,* inquit, *nõ quilibet quasi propter Christum in spicis & in sarmẽtis ligatum, sicut illi* (Manichæi) *desipiũt: sed certa consecratiõe mysticus fit nobis, nõ nascitur. Proindè quod non ità fit, quãuis sit panis & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis.*

Nõ panis terrenus, sed quod ex pane certa cõsecratione efficitur, Eucharistia est.

Cuius quidem descriptionis vt aliqua notio certior habeatur, scire operæprecium fuerit, amentissimos Manichęos in prępotentis DEI contumeliã asserere non dubitâsse, duo ex omi æternitate fuisse principia, bonum & malum, quę inter se commissa pugna, cõmixta essent in creaturis: atq; ità diuinam naturã & Christum in spicis & botris ex vite pendentibus tantispèr ligatum fuisse, donec per Manichæorum electos, (sic enim illi pcipuos suos Rabinos appellabant) creaturas illas in cibũ accipientes, ab illa captiuitate solutus, & expiatus esset.

Manichæorũ horrenda blasphemia.

Prò nefandam & immanem blasphemiam. Et tamẽ ij Tartarei dæmones satanica sua fallacia passìm in orbe terrarum plurimos sibi adiunxère, & Christi Ecclesiam supra modum afflixère. Cùm his ergò insignis ille athleta Augustinus, quem tamen illi iam antè annis nouem suis implicatum nexibus tenuerant, multis lucubrationibus, contra illorum amentiam editis, confligit athleticè. Cùm ergò illi inter alia garrirent, se cum catholicis eiusdem ferè esse religionis & deuotionis erga panem & calicem, Augustinus illis respondit: *Non ità est, ut uos persuasum habetis Manichæi: Non quilibet panis & calix quasi propter Christum in spicis & sacramẽtis ligatum, nobis est sacramẽtum: non nobis Christus in agro nascitur: aliud eò pertinet ut sit sacramentum, nempè diuina consecratio, quæ fit illis uerbis Dominicis,* HOC EST CORPUS MEUM. *Hac,* inquit, *cõsecratione nobis ille panis fit mysticus, sub quo mysterio Christus tegitur & cõtinetur: quicquid uerò ità non fit, scilicet hac consecratione, alimentum est refectionis,*

non sacramentum religionis. Obserua quod ait, *Quod non ità sit.*

Atq; vt eã suã mentẽ & sententiã prodat manifestiùs, ait eodẽ loco: *Licèt benedicamus, gratiasq; agamus Domino in omni eius munere, non solùm spiritali, uerùm etiã corporali, non tamen hac communi benedictiõe & gratiarum actiõe ex pane & uino nobis fieri Sacramẽtum: sed has creaturas certa diuinaq; consecratione mysticas fieri, id est, in sacramẽtum transire:* quibus ille mensam dñi à communi fidelium panis fractione (à qua certè Aduersariorũ cœna, vt in 20. scripturę testimonio suprà dictũ est, non multùm discrepat) luculenter admodùm distinguit & separat: atq; ità certum testatumq; efficit, diuina cõsecratione Christum nobis in Eucharistia præsentem exhiberi, idq; substantialiter. Nanq; alioquì, vt cordatus quisq; facilè potest animaduertere, dilutio eius, qua immanissimum Manichæorum errorem refellit, prorsus elumbis & eneruis erit.

Discrimẽ inter sacramẽtũ consecrationẽ, & vulgarem cibi benedictionẽ.

Adeoque vir sanctiss. eodem capite ad Faustum hæreticum versa oratione, *Quomodò ergò,* inquit, *comparas panem & calicem nostrum, & parem religionem dicis, errorem longè à ueritate discretum, peiùs desipiens quàm nõnulli* (putà, Ethnici) *qui nos propter panem & calicem, Cererem ac Liberum colere existimant?*

His sanè haud obscurè indicat, (sicut & illis, quæ subijcit, *Quanuis panis & calicis sacramentum nostro ritu amplectamur*) Christianos eius seculo V. Sacramentum diuino affecisse honore. Nõ enim potuissent alioquì ethnicis ob huius V. Sacramenti cultum in eã venire suspicionem, quòd Cererem Bacchumq; colerent.

Quòd Christiani olim, vt hodieq; sacramentũ in magno honore haberent, gẽtiles putabant eos Bacchũ & Cererẽ colere.

Habes igitur Lector ex gemina hac descriptione, Augustinũ Christi verba, HOC EST CORPVS MEVM, nõ metaphoricôs, sed propriè & secũdùm literam accepisse, cùm ille tam prçclarè testetur, panem & vinum non tam magnũ effici posse sacramentũ, putà sub quo Christus prçsens adsit, nisi prece mystica, cui ipsa quoquè cõsecrationis verba inserta sunt.

Canõ Missæ.

Vndè id quoquè haud difficulter licet intelligi, quodnã Aduersarij habeant sacramentũ, cùm illi prece canonica, vel sacrosancto Canone, qui ad diuinam pertinet consecrationẽ, eamq; in se complectitur, iuxta Apostolicam & Ecclesiasticam ordinationem non vtantur.

Aduersarij cùm non cõsecrẽt, nõ habent verum sacramentũ.

Porrò

Porrò ſuper hæc omnia, omninò perſpectum vt habeas, quinam Auguſtinus verba ſeruatoris, HOC EST CORPVS MEVM, intellexerit, in manum ſumas Epiſtolam eius 118. ad Ianuarium, ex qua poteris hinc planè certior effici. Habes illic inter cætera: *Dixerit aliquis non quotidiè accipiendam Euchariſtiam. Quæſieris, quarè? Quoniam, inquit, eligendi ſunt dies, quibus puriùs homo continentiusq; uiuit, quô ad tãtum ſacramentum dignus accedat. Qui enim manducauerit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Alius contrà: Immò, inquit, ſi tãta eſt plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta talia differenda ſint, authoritate antiſtitis debet quiſq; ab altario remoueri ad agendam pœnitentiam, & eadem authoritate reconciliari. Hoc eſt enim indignè accipere, ſi eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam: non ut arbitrio ſuo, cùm libet, uel auferat ſe communioni, uel reddat. Cæterùm ſi peccata tanta non ſunt, ut excommunicandus quiſquam homo iudicetur, non ſe debet à quotidiana medicina dominici corporis ſeparare. Rectiùs inter eos fortaſsè quiſquam dirimit litem, qui monet, ut præcipuè in Chriſti pace permaneant, faciat autem unuſquiſq;, quod ſecundùm fidem ſuam piè credit eſſe faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus & ſanguinem Domini, ſi ſaluberrimum ſacramentũ certatim honorare contendunt. Neq; enim litigauerunt inter ſe, aut quiſquam eorum ſe alteri præpoſuit, Zachæus ille & centurio, cùm alter eorum gaudens in domũ ſuam ſuſceperit Dominum: alter dixerit, Non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum.* Et paulò infrà: *Nam & iſte honorando, non audet quotidiè ſumere: & ille honorando, non audet ullo die prætermittere. Contemptum ſolum non uult cibus ille, ſicut manna faſtidium. Indè enim & Apoſtolus indignè dicit acceptum ab eis, qui non diſcernebant à cæteris cibis ueneratione ſingulariter debita. Continuò quippe cùm dixiſſet, Iudicium ſibi manducat & bibit: addidit ut diceret, Non dijudicans corpus.*

Eucharistia an quotidiè accipienda, néc ne.

Magnis obnoxij peccatis olim non à ſtatim facta confeſſione abſoluebantur, ſed abſtinebãtur, donec impoſitã cõpleſſent ſatisfactioné. His impius contradicit Luterus.

Euchariſtia, eſt medicina Dominici corporis.

Luc 19. Matt. 8.

Num. 21. 1. Cor. 11.

Equidem, hîc libens interim prætereo, Auguſtinum Euchariſtiam, corporis & ſanguinis dominici medicinam, itemq; totiès corpus & ſanguinem, atq; etiam ſaluberrimum nuncupare ſacramẽtum. Id verò notatu dignum mihi videtur, cum vtrunq; hoc religioſorum

ac

ac Deum timentium hominum genus, de quotidiana communione disceptantium, duobus illis, quorum est mẽtio in Euangelio, pijs admodum viris, Zachæo & Centurioni comparari: quo ille satis innuit, Christum Dominum in V. Sacramento non minùs substãtialiter sub tectum, id est, in corpus nostrum, idq; in vtriusque hominis salutem ingredi, atquè olim in Zachæi domũ substantialiter ingressus sit: nos quoquè Dominum in V. Sacramento suscepturos, dicere debere cum Centurione: Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum: quod etiam Origenes, vt suprà fol. 116. annotatum est, docet.

Prætereà habet hîc Augustinus, cibo huic veneratione quandam singulariter deberi, eáq; speciatìm, vt à cæteris cibis longè eũ discernamus, nec vsitati panis loco habeamus: qui verò id non faciant, eos ex Apostoli sententia iudicium sibi mãducare & bibere. Hîc iam expendas Lector, num Aduersarij, qui ex V. Sacramento panem faciũt communem & terrenum, hanc æternæ damnationis sententiam à se possint amoliri. Augustinus vult V. Sacramentũ pro vulgari pane duci non debere, sed illi venerationem singulariter debitam esse pręstandam: immò Dominum ipsum in illo adorandum, dicendũq;: Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Non dijudicare corpus Domini, ad sit Apostolo. Matt. 8.

De qua quidem veneratione singulariter tanto sacramento debita, eadẽ Epistola etiam alteri quæstiõi, Vtrùm iam refecti, die illa sumere debeãt Eucharistiã, hunc in modũ respondẽs, ista cõmemorat: *Ex hoc enim* (scilicet tempore, quo discipuli seruatoris, eius corpus & sanguinem acceperunt) *placuit Spiritui sancto, ut in honorem tãti Sacramenti, in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi.* Ait porrò *Apostolum Corinthios arguisse & emẽdâsse, quòd mensis suis tantum sacramentum miscerent.* Nanq; *saluator*, ait, *quò uehementius commendaret mysterij illius altitudinem, ultimum hoc uoluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat.* Placuit Spiritui sancto, vt corpus dominicũ ante omnem cibũ sumatur.

Si quidem satis superq; non docent hęc omnia, Augustinum Christi verba, HOC EST CORPVS MEVM, non pro solo pane, quod illi Aduersarij impudentissimè affingũt, sed de ipsissimo seruatoris corpore accepisse, iam planè quid dicam non video: pręsertìm vbì ille verba ea, quibus hoc V. Sacramentum institutum est, supremam Domini

V. Sacramẽti institutio, Christi supre ma voluntas fuit.

mini saluatoris volũtatem fuisse testatur, quam idem Dominus suorum discipulorum cordibus & memoriç, ceu altissimum mysterium, infigere voluerit. Ex quo potest liquidò perspici, Augustinum ea ipsa verba haud secùs accepisse, quàm sint testatoris extrema accipienda verba, queadmodùm antè dictum est latiùs 18. & 19. scripturæ testimonio, ipseq; adeò Augustinus id docet Tractatu 10. in Epistolã Iohannis, vbì inducit hęredẽ de verbis nouissimis Patris sic loquentẽ: *Ego non faciam, quod mihi pater efflans animam, nouißimè mandauit? quod ultimũ sonuit in aures meas, proficiscente hinc patre meo? Quæuis alia uerba ipsius alitèr habere poßum, nouißima uerba plùs tenent.* Et deindè sic subinfert: *Custodiuntur uerba nouißima hominis morientis: quid sibi sperant illi, qui uerba nouißima sedentis in cælo non custodiunt, uidentis desupèr an contemnatur, an non contemnatur?*

Augustinus panẽ cõmunem opponit Eucharistiæ, tanquàm qui diuersæ ab illa substantiæ sit.

Prætereà studiosus Lector non potest esse nescius, viro huic sanctissimo, quotiès simul de pane communi, & corpore Domini in Eucharistia loquitur, panem & sacrosanctã Eucharistiam longè diuersa esse Disparata: quæ causa est, vt ea sibi mutuò opponere solitus sit, tanquàm quæ non eiusdem sint substantię. Epistola 64. sic habet: *Accipiamus cum eis corpus, cum quibus panem comedere prohibemur?* Quo loco dolet, Afros suos cum ebriosis accipere solere Christi corpus, cum quibus tamen ex Pauli pręscripto 1. Cor. 5. meritò nec panẽ sumere deberent.

Sacramentũ est preciũ nostrũ, quo empti sumus, & vita.

Vnum adhuc adferemus locũ ex Sermone illius 2. de verbis Apostoli, quo planum testatumq; fiat id quod probãdum suscepimus, eũ videlicet Chr̄i verba propriè accepisse, atq; indè ad alias nos rationes conferemus. Eius verba sic se habent: *Audiuimus ueracem magistrum, diuinum redemptorem, humanum saluatorem commendantem nobis preciũ nostrum, sanguinem suum. Locutus est enim nobis de corpore & sanguine suo, quod corpus dixit escam, sanguinem potum, sacramentum fidelium. Agnoscunt fideles. Audientes* (id est, catechumeni) *autẽ quid aliud quàm qui audiunt? Cùm ergò commendans talem escam & talem potum, diceret, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis uitam in nobis: & hoc diceret de uita, quis alius quàm ipsa uita? erit*

autem

autem illi homini mors, non uita, qui mendacem putauerit uitam: scandalizati sunt discipuli eius &c. Nimirùm satis hîc perspicuè asserit, Christum magistrum veracem, & qui mentiri nesciat, luculentis testatum esse verbis, fidelium sacramentum, nobis ab ipso commendatum & relictum, eius esse corpus & sanguinem, nec alium sanguinem, quàm qui est precium nostrum, quo empti sumus: itemque esse hęc veram escam & verum potum, adeoq; vitam ipsam: deniquè illis omnibus, qui vitam, id est, Christum de vita (vt dictum est) testificantem, mendacem putauerint, (id quod Aduersarij faciunt) non vitam, sed mortem fore sempiternam.

Pergit autem, & eodem loco, vt alijs omnibus, id explicat, vndè Capernaitæ scandali ansam arripuerint: nempè, *quòd putarent Dominum de corpore suo, quod uidebant, partes facturum, & membra sua concisurum, ijsq; daturum.* Sed vt has ex eorum animis nimiùm horrendas cogitationes euelleret, addit dixisse Dominum: Capernaitas quid offenderit.

Quid ergò si uideritis filium hominis ascendentem, ubi erat priùs? Certè qui integer ascendere potuit, consumi non potuit: Ergò & de corpore ac sanguine suo dedit nobis salubrem refectionem, & tam magnam breuiter soluit de sua integritate quæstionem. Manducēt ergò qui manducant, & bibant qui bibunt, esuriant & sitiant, uitam manducent, uitā bibant. Illud mā-ducare, refici est: sed sic reficeris, ut nō deficiat undè reficeris. Illud bibere, quid est nisi uiuere? Manduca uitam, bibe uitam, habebis uitam, & integra est uita. Tunc autem hoc erit, id est, uita erit unicuique corpus & sanguis Christi, si quod in Sacramento uisibiliter sumitur, in ipsa ueritate spiritaliter manducetur, spiritaliter bibatur. Audiuimus enim ipsum Dominum dicentem: Spiritus est qui uiuificat, caro autem non prodest quicquam. Verba quæ locutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Sed sunt, inquit, *quidam qui non credunt: ipsi dicebant, Durus est hic sermo: quis potest eum audire? Durus est, sed duris: id est, incredibilis, sed incredulis* &c Edere & bibere V. Sacramentū, qd sit. Iohan. 6.

Hac oratione Augustinus, Aduersariorū philosophica planeq; stolida aduersùs Christi virtutē omnipotentē argumenta omīa, prorsus

subruit & eneruat. Si Christus, inquit, in cęlum integer ascēdere potuit, potest etiam integrum & sine defectu fidelibus suis edendū prębere corpus suum, & in eodē vitam nobis salutemq; conferre. Simul obserua, quàm crebrò hîc V. Sacramentū vitam nuncupet, & Aduersariorum nostrorum castiget incredulitatē. *Durus est*, ait, *sermo Christi, sed duris: id est, incredibilis, sed incredulis.* Quæ non possunt de figura accipi. Cui em̄ durus & incredibilis possit sermo videri, si quispiam (vt nihil de Christo Deo & homine loquar) corporis sui figuram alijs relinquat? Atq; nè possit vllam habere dubitationem, Augustinum hoc loco V. Sacramētum (id est, veritatem corporis & sanguinis Christi, quæ nos in mysterio accipimus) vitam appellare, audi quid ille hinc scriptum reliquerit lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, cap. 24: *Optimè*, inquit, *Punici Christiani baptismum ipsum nihil aliud quàm salutem, & sacramētum corporis Christi nihil aliud quàm vitam uocant. Vndè, nisi ex antiqua (ut existimo) & Apostolica traditione, qua Ecclesiæ Christi insitum tenent, præter baptismum & participationem Dominicæ mensæ, non solùm non ad regnum Dei, sed nec ad salutem & uitam æternam posse quenquam hominum peruenire? Hoc enim & scriptura testatur, secundùm ea quæ supradiximus. Nam quid aliud tenent, qui baptismum nomine salutis appellant, nisi quòd dictum est Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis: & quod Petrus ait 1. Pet. 3. Sic & uos simili forma baptisma saluos facit? Quid aliud etiam, qui sacramentum mēsæ Dominicæ uitam uocant, nisi quod dictum est Iohan. 6. Ego sum panis uitæ, qui de cælo descendi: & panis quem ego dedero, caro mea est pro seculi uita: & Si non manducaueritis carnem filij hominis, & sanguinem biberitis, non habebitis uitam in uobis &c?*

Increduli in V. Sacramentū impingūt.

Probatur, Augustinū corpus Christi in V. sacramēto vitam appellare.

Afri baptismum salutē, & Eucharistiam vitam nūcuparunt.

Apostolica Traditio.

Iohan. 3.

Iohan. 6.

Hæc velis nolis, de V. sacramento dicta fatearis oportet. Num tu igitur persuasum habes, Apostolos Christi Ecclesijs tradituros fuisse, vt V. Sacramentum vitam nuncuparent, si id illi figurę duntaxat loco habuissent? Aut quî tandèm Afri optimè, quod illis Augustinus tribuit, Sacramentum corporis Christi nihil aliud quàm vitam vocâssent, si vir sanctus illud nō nisi figuram esse putâsset? Qua enim ratione figura nihil aliud quàm vita dici queat?

His

His consimilia scribit Tractatu 27. in Iohannē, in ea D. Petri verba, Verba vitæ æternę habes: *Vitam æternam*, inquit, *habes in ministratione corporis & sanguinis tui. Et nos credimus & cognouimus.* Non *cognouimus & credimus, sed credimus & cognouimus. Credimus enim, ut cognosceremus. Nam si prius cognoscere, & deindè credere uellemus, nec cognoscere nec credere ualeremus. Quid credimus, & cognouimus? Quia tu es Christus filius* Dei *uiui: id est, quia ipsa uita æterna tu es, & non das in carne & sanguine tuo, nisi quod es.*

In Christi corpore & sangu[i]ne, quæ accipimus, vita est æterna, & Christus ipse.

Hactenùs generatìm docere volui, Augustinum Christi ea verba, HOC EST CORPVS MEVM, non tropicè, sed secundùm literam & vt sonant, planè simpliciterq́; intellexisse. Iam porrò etiam hoc testatum efficiam, eum cunctis illis propemodùm rationibus, q̃ suprà in scripturę testimonijs proferendis speciatìm à me alię post alias allatę sunt, eodem modo in huius veritatis confirmationem vsum esse.

Et principiò quidem docuisse illum, Christum in sacrosancta cœna sua veteris testamenti figuras, ceu præuias quasdā vmbras & signa præsignificantia, huius institutione V. Sacramenti, ceu rei illis figuris significatæ, & absoluisse & abrogâsse, id quod nos iam antè in secundo scripturę testimonio prolixè annotauimus, multis operū eius locis probari potest. I.

Augus[t]. docet V. Sacraměto, ceu Re significata, figuras veteris testaměti esse abolitas.

In oratione Psal. 39. scribit hunc in modum: *Quandò promittebatur, tunc dicebatur: cùm autem datum est quod promissum est, ablata sunt uerba promissiua, data sunt completiua. Sacrificia ergò illa, tanq̃ uerba promissiua, ablata sunt. Quid est, quod datum est completiuum? Corpus quod nôstis, quod non omnes nôstis: quod utinàm qui nôstis omnes, non ad iudicium noueritis.* Et paulò pòst: *Sacrificium, inquit, & oblationem noluisti. Quid ergò? Nos iam hoc tempore sinè sacrificio dimissi sumus? Absit. Corpus autem perfecisti mihi. Ideò illa noluisti, ut hoc perficeres: illa uoluisti, antequàm hoc perficeres. Perfectio promissorum, abstulit uerba promittětia. Nam si adhuc sunt promittentia, nondùm impletum est quod promissum est. Hoc corpus promittebatur quibusdam signis: ablata sunt signa promittentia, quia exhibita est ueritas promissa. In hoc corpore sumus, huius corporis participes sumus: quod accipimus, nouimus: & qui non nôstis, noueritis: &*

tis: & cùm didiceritis, non ad iudicium accipiatis. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Perfectum enim est nobis corpus, perficiamur in corpore.

Eius generis præclarissimam habet institutionem lib. 17. de Ciuitate Dei, cap. 20. vbi ait, *hanc Salomonis sententiam qua apud illum Sapientia utitur, Venite & manducate de panibus meis, & bibite uinum quod miscui uobis, per Christum impletam esse, quandò is nouum sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech instituit: sequi propterea in Salomone: Derelinquite insipientiam, ut uiuatis: & quærite prudentiam, ut habeatis uitã. Participem autem,* inquit, *fieri mensæ illius, ipsum est incipere habere uitã. Nam & in alio libro, qui uocatur Ecclesiastes, ubi ait:* Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet, *quid credibilius dicere intelligitur, q̃ quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam & sacerdos ipse mediator testamenti noui exhibet secundùm ordinem Melchisedech de corpore & sanguine suo? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificijs ueteris testamenti, quæ immolabantur in umbra futuri. Propter quod etiam uocem illam in Psal. 39. eiusdem mediatoris per prophetam loquentis agnoscimus: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi: quia pro illis omnibus sacrificijs & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur. Nam istum Ecclesiasten in hac sententia manducandi & bibendi, quam sæpè repetit, plurimumq́; commendat, non sapere carnales epulas uoluptatis, satis illud ostendit, ubi ait: Melius est ire in domum luctûs, quàm ire in domum potûs.* Hucusquè Augustinus.

Prou. 9. Eccles. 2. 3. Eccles. 7.

Domum luctûs intelligi vult sacras ædes, vbi in Missæ sacro, Christi acerba passio cogitanda est.

Hæc nimirùm nulla opùs habent explicatione, cùm per se satìs superq́; luculenta sint, perspicueq́; doceant, corpus Christi in V. Sacramento nõ figuram esse, sed ipsam antè significatam & præfiguratam rem, qua cunctæ veteris testamenti figuræ completæ & antiquatæ sint.

Idem verò etiam euidentiùs docet vir sanctus Epistola 86. ad Casulanum, vbì errorem Vrbici cuiusdam hominis schismatici confutat. *Vrbicus ille in sui erroris confirmationem inter alia ait, uetera sic transisse, ut in Christo cederet ara altari, gladius ieiunio, precibus ignis, pani pecus,*

Vrbici sectarij error.

cus, poculo sanguis. Sed Augustinus eum hæc dicentem nescire ait altaris nomen, magis legis & prophetarum literis frequentatum, & altare DEO prius in tabernaculo, quod per Mosen factum est, collocatum. Aram quoque in Apostolicis literis inuenire, ubi martyres clamant sub ara Dei. Dicit cessisse pani pecus, tanquam nesciens, & tunc in Domini mensa panes propositionis poni solere, & nunc se de agni immaculati corpore partem sumere. Dicit cessisse poculo sanguinem, non cogitans etiam nunc se accipere in poculo sanguinem. Quanto ergò meliùs & congruentiùs uetera transisse, & noua in Christo facta esse sic diceret, ut cederet altare altari, gladius gladio, ignis igni, panis pani, pecus pecori, sanguis sanguini?

Exod.20.21. 24.29. Leui.1. Apocal.6. vbi vulgata versio habet altare. Ex altari sumimus corpus & sanguinem agni immaculati.

Hîc ille disertis asseuerat verbis, panes propositionis iam in Christo cessisse non ipsis simili pani typico, vt nostri blaterant Aduersarij, sed corpori agni immaculati: itemque veteris testamenti pecorinum sanguinem non alteri æquè typico, sed ipsius Christi sanguini, quem nunc ex poculo vel calice sumimus, cessisse.

Non minùs apertè idem ille testatur in quæstionibus super Leuiticum, lib.3. cap.57. vbi hanc mouet quidem quæstionem, non tamē soluit. Cùm Dominus dicat, *Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis uitam in uobis: quid sibi uult, quòd à sanguine sacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantoperè populus prohibetur, si illis sacrificijs unum hoc sacrificium significabatur, in quo uera sit remissio peccatorum: à cuius tamē sacrificij sanguine in alimētum sumendo, non solùm nemo prohibetur, sed ad bibendum potiùs omnes exhortantur, qui uolunt habere uitam?* Rursus hîc testatum efficit, veteris legis sacrificia hoc altaris sacrificium, in quo vera est remissio peccatorum, significâsse, eique cessisse, iamque verum nos sanguinem in Eucharistia percipere. Quæ quidem omnia satìs probant, Augustinum perpetuò id docuisse, Christum in sacrosancta Cœna in locum typicorum omnium sacrificiorum, quæ tum abrogauit, hoc verum corporis & sanguinis sui sacrificium substituisse.

Leuit.7. Tametsi vetus lex à sanguine bibendo grauiter arcet, attamē in noua lege, Christi sanguinem bibimus.

Porrò cùm in memorato secundo Scripturę testimonio etiā illud annotauerimus, ea verba, quibus aliquid diuinitùs iubetur, vel qbus 2.

Quæ ad fidē, præcepta Dei

Sacra-

& Sacramēta attinent, propriè accipiēda sunt.

Sacramenta instituuntur, pro genuina ac propria significatione sua, nō autem metaphoricôs accipi oportere, idem quoquè Augustinus docet lib. 2. de Doctrina Christiana, cap. 9. vbì sic habet: *In his enim quæ apertè in Scriptura posita sunt, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem moresq; uiuendi.* Nihil verò fidem nostram supra intellectū nostrum perindè flagitat, quàm venerāda sacramēta, atq; inprimìs hoc mirificissimum corporis Christi sacramētum, vtì in Augustini aliorumq; patrum iam antè prolatis authoritatibus prolixè videre licet, & deincèps quoquè perspicere licebit. Cùm ergò hæc ità se habeant, metaphoræ nullus hìc locus est: alioquì nostram de hoc V. Sacramēto fidem prorsus in dubium vocabimus: immò pro cuiusq; temeritate ac libidine nō nisi vanissimo insomnio illa innitetur: vtì iam prô dolor nostra ætate scelestissimi metaphoristæ hoc suo in errore instar hydræ plùs quàm decem sunt capitum, quandò cuiq; è suo natus cerebro tropus inprimìs arridet, cùm tamen omēs cum vera certaq; catholicæ Ecclesiæ pugnent sententia.

Aduersarij fidem V Sacraméti prorsus incertam efficiunt.

3. Tertiò, Augustinum indè quòd in Luca & Apostolo DOMINUS nō solùm ait, HOC EST CORPUS MEUM: sed adiungit etiam, *Quod pro vobis datur*: nec simpliciter dicit, HIC EST SANGUIS MEUS: sed annectit, *Noui testamenti, qui pro vobis fundetur*: quodq; apud Matthæum habetur, *In remissionem peccatorum*: ex his, inquam, id accepisse virum sanctissimum, Christum in V. Sacramento idem illud nobis præbere corpus, quod pro nobis crucifigendū tradiderit: eundemq; sanguinem, quem id temporis nostræ salutis causa in remissionē peccatorum fuderit, nobis substantialiter impartiri, vtì suprà in tertio Scripturæ testimonio explicatum est, id nimirùm ex eius scriptis copiosissimè potest edoceri.

Augustinus corpus & sanguinē in Eucharistia, pro iisdē habuit, quæ pro nobis in cruce immolata sūt in remissionē peccatorū.

Confessionum lib. 9. cap. 13. *Corpus Christi in V. Sacramento uocat uictimam sanctam, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis.* Refert ibidèm matris suæ Monicæ supremam voluntatem, hisce Deum sermonibus appellans: *Imminente die resolutionis suæ, nō cogitauit suum corpus sumptuosè contegi, aut condiri aromatibus: aut monumentum electum concupiuit, aut curauit sepulcrum patrium.* Non *ista mādauit nobis, sed tantummodò memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit,*

Corpus Christi in Eucharistia, victima sancta.

ait, cui nullius diei prætermißione seruierat, undè sciret dispensari uictimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis &c.

Aduersari in hæc pia fidelium desideria condemnant.

Sæpiùs quoquè V. Sacramentum appellat *precium quo empti sumus*, vt habes Epistola 162. & 163. contra Donatistas: itemq; *carnem sacrificij nostri, corpus sacerdotis nostri*, lib. 4. de Trinitate, cap. 14. vbì ista leguntur. *Quid tam mundum pro mundandis uitijs mortalium, quàm sinè ulla contagione carnalis concupiscētiæ, caro nata in utero & ex utero uirginali? Et quid tam gratè offerri & suscipi posset, quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?*

Coloss. 2. Eucharistia precium est, quo empti sumus. Caro nata ex virgine, Caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri.

Indè est, quòd totiès idem V. Sacramentum vocat sacrificium corporis Christi, & sacrificium Mediatoris. Epistola 120. ad Honoratū, dicit Christum Psal. 21. vbì ait, *Vota mea reddam coram timentibus eū: edent pauperes & saturabuntur, uota sua sacrificium uelle intelligi corporis sui, quod est fidelium sacramentum.*

Sacrificium Mediatoris.

Lib. 10. de Ciuitate Dei, cap. 20. ità scribit: *Per hoc* (putà, quòd formam serui accepit) *& sacerdos est Christus: ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei sacramentum, quotidianum esse uoluit Ecclesiæ sacrificium, cùm ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus: tam ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suetus offerri.*

Ecclesia Christū offert patri in V. Sacramento.

Contra Faustum lib. 20. cap. 18. *Hebræi*, inquit, *in uictimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & uarijs modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ uictimæ, quam Christus obtulit. Vndè iam Christiani, peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi.*

In Missa Christi corpus offertur & sumitur.

Libro 1. contra Cresconium, cap. 25. vbì docet *diuinum hoc Sacramentum malè utentibus perniciosum fieri, illud unicum pro salute nostra sacrificium nuncupat*,

Vnicum pro salute nostra sacrificium.

In Enchiridio cap. 110. Neq; *negandum est*, ait, *defunctorum animas pietate suorū uiuentiū releuari, cùm pro illis sacrificiū mediatoris offertur.*

Sacrificium mediatoris. Id negāt Aduersarij.

Libro 22. de Ciuitate Dei, cap. 8. plura de huius sacrificij efficacia commemorat: *Vir*, inquit, *tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Tussalensi fundum Cubedi appellatum, ubi cùm afflictiōe ani-*

malium & seruorum suorum, domum suam spirituum malignorum uim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros me absente presbyteros, ut aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit unus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantùm potuit, ut cessaret illa uexatio, Deoq; protinus miserante cessauit.

Sacrificium corporis Christi profligat dæmones.

In Iohannem Tractatu 24. de altari scribit in hæc verba: *Nam quæ est mensa potentis, nisi undè sumitur corpus & sanguis eius, qui animam suam posuit pro nobis?*

Sermone 21. de Sanctis, his vtitur verbis: *Sub ara Dei, inquit Iohannes, uidi animas occisorum. Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offerũtur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est: Tu es sacerdos in æternùm secundùm ordinem Melchisedech? Rectè sub altario iustorum animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini offertur. nec immeritò illic iusti sanguinis uindictam postulant, ubi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur,* (putà, in perceptione illius.)

Cur olim martyres sub altari sepulti.

Super altare Christus est sacerdos, idemq; offert corpus suũ, & sanguinẽ suum spiritaliter fundit pro peccatis.

Libro 2. de Visitatione infirmorum cap. 4. *Illud etiam uiuificum, ait, Dominici corporis supplementum suscipere fili mi non renuas: quin potiùs illud auidissimè quæras, fideliter comedas. Cibus ille etenim incomparabilis, ineffabilis, uiaticum tibi erit saluberrimum, redemptionis tuæ precium, redemptoris monimentum, & redempti munimentum.*

Communio morientium ab Aduersarijs contemnitur.

Ex his omnibus satis licet perspici, Augustinum hæc verba, *Quod pro vobis datur*, de vero Christi corpore, quod in sacrosancta Eucharistia substantialiter habetur & immolatur, accepisse. Quòd vero etiam ea verba, *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur*, de vero Christi sanguine, vt is in V. Sacramento substantialiter adest, acceperit, id quoquè ex ijs quæ sequuntur sententijs eius potest liquidò animaduerti.

Lib. 12. contra Faustum, cap. 20: *Quòd columba*, inquit, *post alios septem dies dimissa, reuersa non est, significat finem seculi, quandò erit sanctorum requies: non adhuc in sacramento spei, quo in hoc tempore consociatur Ecclesia, quandiù bibitur quòd de Christi latere manauit: sed iam in ipsa perfectione salutis æternæ, cùm traditur regnum Deo & patri, ut in illa*

Genes 8.

Christiani bibũt quod de Christi latere manauit.

illa perspicua contemplatione incommutabilis ueritatis, nullis mysterijs corporalibus egeamus.

Lib.1.de peccatorum meritis & remissione, cap.24. *Non dubitemus*, ait, *etiam pro infantibus baptizatis sanguinem fusum, qui priusquam funderetur, sic in sacramento datus & commendatus est, ut diceretur:* HIC EST SANGVIS MEVS &c.

Verba, Hic est sanguis meus, Christus de suo, q fusus est, sanguine dixit.

Tractatu 31.in Iohannem, loquens de Iudæis, D. Petri & aliorum Apostolorum sermone compunctis & conuersis: *At verò*, inquit, *illi uiderunt Christum suo scelere morientem, & crediderunt in Christũ suis sceleribus ignoscentem: quousquè biberent sanguinem quem fuderant, de sua salute desperauerunt.*

Iudæi credẽtes, illum quẽ fuderãt, sanguinem biberun.

De Symbolo ad catechumenos lib.1.cap.6.sic habet: *Quãtum nefas est occidere Christũ? Iudæi tamẽ eum occiderũt, & multi in eũ posteà crediderunt, & biberunt sanguinem, dimissum est illis peccatũ quod cõmiserũt.*

Itemq; de vtilitate Pœnitẽtiæ, cap.1. *Hoc aũt miraculo* (putà q Apostoli linguis oĩbus loquerentur) *territi Iudæi, consiliũ uitæ ab Apostolis petiuerunt. Tunc eis Petrus annũciauit, eũ colendũ quem crucifixerunt, ut eius sanguinem iam nôssent bibere credentes, quem fuderant sæuientes.* Act. 2.

In Psal.33. Concione 2. qui locus iam antè fusiùs allatus est, *docet, nos manducando crucifixum & bibendo illuminari.*

In eiusdem Psalmi versum illũ, Mors peccatorũ pessima, scribit his verbis: *Verè magnus Dominus, & misericordia eius uera, qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tanta perpessus est, & sanguinem bibere.*

Christus nobis edendum dedit corpus suum, in quo tanta ptulit.

In Psal.65. de Iudæis ad fidem conuersis, hunc in modũ loquitur: *Fusus Domini sanguis datus est homicidis, non ut dicam deicidis: quia si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Modò homicidis donatus est, fusus sanguis innocentis: & ipsum sanguinem quem per insaniam fuderunt, per gratiam biberunt.* 1.Cor.2.

Rursus in Psal.93. *Nanq; de his*, ait, *qui crucifixerunt Christum, facta sunt posteà miracula, quandò de ipso numero Iudæorum crediderunt, & donatus est illis sanguis* CHRISTI. *Impias manus & cruentas de sanguine* CHRISTI *portabant: lauit eos ipse, cuius sanguinem fuderunt.*

Adiuncti sunt corporis ipsius, id est, Ecclesiæ, qui corpus eius mortale, quod uiderant, persecuti sunt. Fuderunt precium suum, (putà, quo empti sunt) *ut biberēt precium suum.*

Acto. 2. Item in Psal. 94. de multis illis Iudæorū millibus per Petrum cōuersis ità dicit: *Tāta auiditate Dei laudis & suæ accusationis cōuersi sunt, ut qui primò sanguinem Domini fuderunt sæuientes, bibere discerent iam credentes.*

In Psal. 100. versum illum, Superbo oculo & insatiabili corde, huic non conuescebar, hæc eius verba leguntur: *Iudæi pascebantur tanquàm de pœna Domini. Nam & nos de cruce Domini pascimur, quia corpus ipsius manducamus.*

Postremò ex sancti viri Sermone ad Neophytos, Iuo Carnoteñ Episcopus, quem etiam suprà citauimus, in memorata ad Haymericū Abbatem Epistola hanc profert sententiam: Hoc *accipite in pane,* (*id est, panis specie*) *quod pependit in cruce: hoc accipite in calice, quod manauit de Christi latere.*

Christi corpus & sanguinem in Sacramento ꝓ viuis & defunctis in peccatorum remissionē offerri.

Iam porrò etiam illa Christi verba, In remissionem peccatorum, Augustinum ad V. Sacramentum retulisse, vt ꝙ in illo caro & sanguis Domini in peccatorum remissionem offeratur, idq; non pro viuis duntaxat, sed etiam vita functis, ipse sibi locuples testis est, vt iā memoratum est, lib. Confessionum 9. cap. 13. & Quæstionū super Leuiticum lib. 3. cap. 57. vbi ait, *in hoc sacrificio, ueteris legis sacrificijs significato, ueram esse peccatorum remissionem.*

In Enchiridio quoquè cap. 110. sacrificia altaris, q̄ in Ecclesia fiunt, docet propitiationes esse, nō solū pro viuis, sed etiam defunctis fidelibus, qui tamē absq; peccatis mortiferis hinc decesserint. *Pro nō valdè malis,* inquit, *propitiatiōes sunt.* Et paulò pòst: *Quibus aūt prosunt, aut ad hoc ꝓsunt, ut plena sit remißio, aut certè ut tolerabilior fiat ipsa dānatio.*

Eundem in modum scribit Sermone 2. de Verbis Apostoli, vbì V. Sacramentum appellat salutare sacrificium. Verba eius sic se habent: *Sacrificio salutari & eleemosynis, quæ eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, ut cum eis misericordiùs agatur à* Domino, *quàm eorum peccata meruerunt.*

Equidē

Equidem ex his omnibus plùs satis id constare mihi persuadeo, Augustinum ea Christi verba, *Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur:* itemq; ea, *Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remißionẽ peccatorum*, de corpore & sanguine Domini in sanctissima Eucharistia & accepisse, & accipienda docuisse: putà quòd idẽ Domini corpus, quod in cruce immolatum est, idemq; sanguis, qui in cruce fusus est, secundùm substantiam sit & realiter.

Quartò ea quoquè Seruatoris verba, quę sunt apud Iohannẽ 6. cap. IIII.
Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita, non secùs intellexisse Augustinùm, atquè suprà in quinto scripturæ testimonio annotatum est, nempè, Christũ ijs polliceri, se nobis carnẽ suam in V. sacramẽto edendã prębiturum, eãq; adeò carnem, quã pro mundi vita daturus esset cruci: deindè dictionem illã, panis, non terrenum, sed cęlestem eo loco panem, i. Christi diuinitatem cuncta pascentem, eiusq; deificatã carnem, qua nos in corpore & anima ad vitam reficimur & alimur immortalẽ, ei significâsse, principiò haud obscurè liquet lib. 1. de peccatorum meritis & remissiõe cap. 24. iam antè citato, *ubi Afros suos uel Punicos Christianos optimè dicit Sacramẽtum corporis Christi nihil aliud uocare q̃ uitã, idq; propterea quòd Dominus dixerit, Panis quem ego dedero, caro mea est pro seculi uita.*

Christus Iohan. 6. suã nobis verã carnẽ in cibũ pollicitus est.

Panis, Iohan. 6. quid sit.

In eãdẽ sententiã scribit Tractatu 26. in Iohannẽ, eadẽ Dñi verba interpretans. Hoc *quandò*, inquit, *caperet caro, (id est, homo carnalis) quòd dixit panem carnem? Vocatur caro, quod non capit caro. Et ideò magis non capit caro, quia uocatur caro.* Hoc *enim exhorruerũt, hoc ad se multùm esse dixerunt, hoc enim non posse fieri putauerunt. Caro mea est,* inquit, *pro mundi uita.* Nôrunt *fideles corpus Christi, si corpus Christi non negligant esse. Fiant corpus Christi, si uolunt uiuere de spiritu Christi. De spiritu Christi non uiuit, nisi sit corpus Christi.* Et post pauca: *Indè est, quod exponens nobis Apostolus Paulus hũc panem, Vnus panis,* inquit, *unũ corpus multi sumus. O sacramentum pietatis, ô signum unitatis, ô uinculum charitatis. Qui uult uiuere, habet ubi uiuat, habet undè uiuat. Accedat, credat, incorporetur ut uiuificetur.*

Perspicuè ex his animaduertis, eum memorata Dñi verba Iohã. 6.

 de V.

de V.Sacramento intellexisse,quãdò inter cętera dicit,Nôrũt fideles corpus.Ijs enim,cùm de V.Sacramento agit,vt antè dictum est,& res ipsa testatur,verbis vti solet.Itéq;,qui vult viuere, habet vndè viuat. *Accedat,credat,incorporetur ut uiuificetur.*

De Consec. Distin.2 c. Quia passus.

Atque vt viri sancti mens hac in parte rectiùs capiatur, ea illius verba obseruanda sunt,quibus vsus legitur Feria 2. Paschæ de sacramentis fidelium: *Quia passus est Dominus pro nobis,commendauit nobis in isto sacramento sanguinem suum & corpus: quod etiam fecit nosmetipsos. Nam & corpus ipsius facti sumus, & per misericordiam eius, quod accepimus,nos sumus.* Audis hîc eum in hac breui oratione triplicis corporis Christi mentionem facere. Primò enim ait, Christum pro nobis passum in suo corpore. Deindè idem corpus eum nobis in V. Sacramento commẽdâsse. Postremò, etiam nosipsos suum corpus fecisse. Est hoc illi familiare admodùm, vbì de Christi corpore & eius sumptione verba facit, vtì tum plerunquè simul de Christi vero corpore,& quatenùs in illo propter nos perpessus est,& quatenùs in suæ commemorationem perpessionis illud nobis in V.Sacramento commendauit: tum etiam de mystico Christi corpore,quod sunt omnes è religione probè Christiani,loquatur.Idq; ille non rarò permixtìm & confusè facit,nulla adhibita euidenti vel notabili distinctione vel differẽtia: quę res lectori incurioso interìm erroris,seu prauæ intelligentię materiam præbet.

Augustinus triforme Christi corpus commemorat.

Augustinus vt sit loq solitus, cum de sumptione corporis Christi agit.

Quòd autem eius ętate id apud omnes in confesso esset, verum Christi corpus in V.Sacramento substãtialiter adesse, quod ex superioribus abundè percipi potest, crebrò ille paucis verbis hoc indicâsse sat habet, quæ quidem sæpiùs iam nobis commemorata sunt, videlicet, Nôrunt fideles: omnemq; in eo duntaxat ponit operam, probè vt edoceat, hoc Domini corpus dignè vt possit accipi. Vbì sanè identidèm inculcat, absq; vera fide, Christiana charitate, fraterna cõcordia,& extra catholicam Christi Ecclesiam, nulla id ratiõe posse fieri. Quò porrò fit, vt nonnunquàm in eo potiùs versetur explicando, ecquid species externæ significent,& quamobrẽ Chrs in his panis ac vini specieb⁹, q̃ in creaturis alijs suũ nobis maluerit cõmẽdare corp⁹, q̃ vt plixa oratione de vera corporis Christi in V.Sacro p̃sentia agat.

Augustinus cur totiès habeat, Nôrunt fideles, eoq; contentus, id solum doceat, vt sit dignè accedendum

Indè

Indè adeò totiès ille fideles admonet, vt dũ externas panis & vini species, in quibus suum nobis Chr̃s corpus & sanguinẽ cõmendauit, adspiciunt, secum cogitẽt, vt sicut panis ex multis conficitur granis, & vinum ex multis botris in torculari expressum cõfluit, ità & ipsos, maximè ad V. Sacramentum accessuros, vnum in Christo, eiusq; vnici corporis mystici, quod est catholica Ecclesia, esse oportere, nec vllis hæresum sectis & schismatibus implicatos teneri: cùm 1. Cor. 12. scriptum sit, in vno spiritu om̃es nos in̄ vnum corpus baptizatos esse. itemq;: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Et rursus Ephes. 4. Vnum corpus, vnus spiritus, vnus Dominus, vna fides, vnũ baptisma. Eò pertinet, quòd alibi ait: *Si uis dignè accipere corpus Christi, corpus esto Christi. Nõ abhorreas à cõpage mẽbrorum, sed sis membrũ Ecclesiæ catholicæ: hæreas corpori, uitam alioqui & spiritum ex Sacramẽto, quod est unitatis Christi & eius mystici corporis, putà Ecclesiæ sacramentum, non habiturus. Nam de spiritu Christi non uiuet, nisi sit corpus Christi.*

Quid cogitãdum species externas V. Sacramẽti cõtemplanti.

Verùm enimuerò prẹter hanc externarum V. Sacramenti specierum spiritalis significationis explanationem, loco memorato vnà etiam mentionem facit rei in Sacramento contentæ. Ea enim Domini verba, Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, interpretans: Huius, inquit, *rei sacramentum, id est, unitatis corporis & sanguinis Christi, alicubi quotidiè, alicubi certis interuallis dierum in Dominica mensa præparatur, & de mensa Dominica sumitur: quibusdam ad uitam, quibusdam ad exitium. Res uerò ipsa, cuius sacramentum est, omni homini ad uitam, nulli ad exitium, quicunque particeps eius fuerit, scilicet, actu ipso & salutariter.* Quòd *enim etiam mali Christi corpus re uera accipiant, pòst ex ipso Augustino abundè docebitur.*

Cùm ergò hoc loco oratione luculenta testatum id efficiat, dignè percipienda Eucharistia nos Christo non modò vnitate spiritûs, quam in baptismo consequimur, sed etiam corporis & sanguinis eius vnitate, cuius est sacramentum, incorporari, atq; indè viuificari: non possint autem eiusmodi diuini effectus, vlli vel figuræ vel creaturæ attribui vel competere: nullo iam potest negocio animaduerti, virum sanctum passim Rem Sacramenti pro vero ac

Cùm sacramẽtum diuinos habeat effectus, Christum in eo re ipsa adesse necessè est.

ac vitali Christi corpore, vnà cum diuinis illis effectibus & muneribus, quæ in illo nobis conferuntur, accepisse. Eundem enim in modum etiam Cyrillus quē ei socium adiunxi, argumētatur, libro argumentorū euidentiū, Quòd Spiritussanctus sit Deus & non creatura: *Cùm spiritus*, inquit, *deificet, quomodò esset creatus, & nō magis deificus? Creatū ra enim deificare non potest.*

Augustinus de Eucharistia loquens, cur tātoperè in Christianæ vnitatis doctrina versetur.

Non est autem quòd mireris, Augustinum, quotiès de hoc agit V. sacramento, ferè semper in catholicę Christi Ecclesiæ tractanda vnitate tanto studio versari. Eius nanq; æuo catholicam Ecclesiam immaniter lacerabant hæretici, pręsertim amentissimi Donatistæ, qui nō verbis tantùm, sed etiam armis & vi rem gerebant. Erant inter illos qui Circuncelliones dicerentur, homines prorsus rabidi & furiosi. Ij armati incedentes, Christianorum vitæ insidiabantur, eosq; miserè deprędari, iugulare, extinguere non dubitabāt, cùm interìm nihilo seciùs religiosissimi vellent haberi. (vt nostris temporibus hac in parte agatur, certa nos proh dolor docet experientia). Ijs ergò tam impotenter sæuiētibus, Christiq; Ecclesiam, potissimùm in Aphrica, tam crudeliter distrahentibus atq; scindentibus, pro ea temporū suorum necessitate dat operam Augustinus, vt quoàd eius fieri possit, plebeculam suam ab hac execrabili secta retrahat & auocet, & intra catholicæ Ecclesię, quæ mysticum Christi corpus est, contineat vnitatem: quemadmodùm ipse quoquè testatur Tractatu 27. in Iohannem, vbì sic habet: *Hæc dicuntur, ut amemus unitatem, & timeamus separationē, nihil enim sic debet formidare Christianus, quàm separari à corpore Christi*, intellige mystico, quod est Ecclesia catholica. Huic verò exhortationi inprimìs accōmoda erat paręnesis & inuitatio ad dignam Eucharistiæ perceptionem, vt quæ summæ & arctissimæ coniunctionis & vnitatis sit sacramentum, per quā omnes nos, ceu vnius corporis membra, sub vno capite Christo, & per Christum cum Deo patre, quatenùs fieri potest, vnum efficimur: id quod etiam suprà in Patrum testimonijs, pręsertim Dionysij Areopagitę & Hilarij, fusiùs est annotatum.

Nihil perindè formidādū Christiano, atquè separari à catholicæ Ecclesiæ cōmunione.

Impij Aduersarij, Augustini ad vnita-

Est eā ob rem id in Augustino obseruandum, tametsi populo suo diligenter & sedulò inculcet, Eucharistiam charitatis & vnitatis esse sacra-

sacramentum,at nihilo minùs hac eum ad vnitatem exhortatiōe veram corporis Christi in V.Sacramēto præsentiam non solùm nō excludere,sed multò etiam magìs adstruere & cōfirmare,cùm illa eiusmodi arctissimæ & penitissimę coniunctionis & vnitatis pręcipua sit causa efficiens:quod nos infrà ex ipso latiùs docebimus : ex Cyrillo quoquè,qui lib.10.in Iohannē cap.13.apertissimè asseuerat, nos non solùm recta fide charitateq; syncera Christo spiritaliter cōiungi, sed etiā communicatione carnis Christi corporaliter Christum in nobis habitare, nosq; illi coniungi etiam corporaliter. Sed hæc suo loco seruamus.

rem exhortationes, cōtra corporis Christi in sacramento veritatē profecerunt, tanquam sacramentū nil aliud sit, quam symbolū vnitatis:quod planè ab Augustini sententia discordat.

Hæc quisquis non oscitāter obseruat,sed probè animaduertit duplici ratione nos Christo cōcorporari:Primò, eius corpori mystico, Ecclesiæ catholicæ,idq; vnius cōmunicatiōe spiritûs,quē in lauacro regenerationis,id est,in baptismo,in nos effundit abundè:ac deindè vero eius corpori,pia ac salutari eiusdem in V.Sacramēto participatione:vt indè alibi Augustinus,sibi loquentem faciens Deum, ità habet:*Nec tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuæ,sed tu mutaberis in me.* Atque si tum porrò cogitet, verum Christi corpus, ad posteriorem hāc cōcorporationem obtinendā,ex altari salutariter & religiosè se sumere non posse,nisi in vnitate sit mystici corporis eius Ecclesiæ catholicę,(non enim potest vitalis seu viuificans sacramēti virtus in illis,qui Christi membra non sint,operari)iam demùm Augustini sententiam passìm rectiùs assequitur,pręsertìm in totum 6.cap.Iohānis, Tractatu 25.26.27.Itē sermone ad Infantes ad Altare.Sermone quoquè de sacramentis fidelium,Feria 2.Paschæ.

Christo dupliciter concorporamur. Tit.3. Cōfessio. lib. 6.cap.10.

His omnibus id ego indicatum velim, eum Christi illa verba,*Panis quem ego dabo,caro mea est,quam ego dabo pro mundi vita*,ea qua dictū est,ratiōe intellexisse,nēpè,Dn̄m in V.Sacramēto illud idē nobis edēdum p̄bere corpus,quod in crucē pro mūdi vita nostrę redēptionis ergô dederit:quod etiā venerabilis Beda, q̄ sua scripta ex Augustini operibus studio admirabili cōpegit, in eadē verba scribens,testatur hunc in modum:*Et panis quem ego dabo, caro mea est &c. Hunc panem tunc Dominus dedit,quando mysterium corporis & sanguinis sui discipulis tradidit:& quandò semetipsum Deo patri obtulit in ara crucis.*

Christus Iohan.6.corpus suum dupliciter se daturum dicit.

Et vt in ipso Augustino possit etiam luculentiùs id perspici, eius ex Sermone de quarta feria, siue, de cultura agri Dominici, verba huc adscribã, nihil moratus Erasmi censurã: quãdoquidem sermo ille dignus est, qui Augustino tribuatur, nec dubium est, quin eius tempestate cõscriptus sit, vt ex illo ferè postremo appáret. Eo igitur sermone animam Christianam hûc in modum appellat: *Mensa sponsi tui panẽ habet integrũ, & calicem sanctum: quẽ panem etsi fractũ cõminutũq; uidimus in paßione, integer tamẽ mãsit in illa sua cum patre indiuidua unitate. De isto pane, & de isto calice dicebat ipse Dominus: Panis quẽ ego dedero, caro mea est, pro seculi uita. Et calix quẽ sanctificauero, sanguis meus est, q pro uobis fundetur in remißionem peccatorum. Superiùs enim dixerat, Nisi mãducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, nõ habebitis uitã in uobis. Quod uerbũ audientes nec intelligentes discipuli, dixerunt: Durus est hic sermo, quis eũ potest audire? Et multi ex hoc uerbo scandalizati discesserũt. Cùm uideret aũt Iesus, ait reliquis: Nunquid & uos uultis ire? Tunc Petrus, qui sanctæ portabat figurã Ecclesiæ, respondit pro omnibus: Et ad quẽ ituri sumus? Verbũ uitæ habes, & dimittimus te? Videtis dilectißimi, quid sit exire, quid permanere. Qui exièrunt, quia Christi uerbum non intellexerunt, non iam discipuli, sed hæretici permanserunt: qui perstiterũt, uerbum uitæ tenuerunt. Agnoscite hæretici exitum uestrum.*

Petrus Ecclesiæ typũ gessit.

Aduersarij non capiẽtes humana ratione verba Christi, cum Capernaitis à Christo abeunt.

His verò extremis verbis id pulchrè quadrat, quòd in Psalmi 54. versum illum, *Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula:* scribit, *hanc primam hæresim in discipulis Christi uelut ad duritiam sermonis ipsius factam.* Vt igitur hæc prima fuit hęresis, ità his nostris vltimis temporibus ab inferis excitata est, futura fortaßis etiam nouißima hæresis ante Seruatoris reditum, ad quem vsque in catholica Ecclesia verum eius corpus in V. Sacramento permanebit. Qua in re Antichristo eius inseruiunt administri & organa, homines desertores, qui à fide, quam Christus suos primùm docuit Apostolos, & deindè Ecclesia ab Apostolis acceptam, hactenùs inconcussam retinuit, in qua ipsi etiam apostatæ educati sunt, turpiter defecére: retroq; abeuntes, verbo vitę relicto, in suis philosophicis somnijs acquiescunt, atq; ità increduli & execrabiles efficiuntur hæretici. Nos verò, qui

Prima hæresis Sacramentariorũ fuit.

1. Cor. 11.

Chris

Christum & eius catholicam Ecclesiam diligimus, Augustino potiùs auscultabimus, & quod ille Petrum fecisse dicit, imitabimur: *Petrus enim*, inquit, *etsi nondùm intelligebat secretum sermonis* Domini, *sed bona esse uerba quæ non intelligebat, piè credebat. Ergò si durus est sermo, & nondùm intellectus est, durus sit impio: tibi autem pietate molliatur, quia quandoquè soluetur, & fiet tibi oleum, & usque ad ossa penetrabit.* Hæc Augustinus in Psalm. 54. quæ vtinàm vellicâssent Oecolampadio aurem: certè nunquàm ille tam esset fœdè & horribiliter prolapsus, neque tot secũ Christiana religione initiatas animas, in tartara pertraxisset.

Christi sermo de corpore & sanguine suo, quauis nõ intelligatur à nobis, nõ debet nobis durus videri.

VI. Quintò, etiã hoc Augustinum docuisse, Christũ suã illam promissionem Iohan. 6. *Panis quẽ ego dabo, caro mea est*, nobis re ipsa in V. Sacramenti ministratione præstare, nec promissum aliud pro alio facere, neq; per figuram nos admonere duntaxat, vt suum corpus non in Sacramẽto, sed alibi quæramus &c. quod Aduersarij somniãt, & iam antè in 6. Scripturæ Testimonio confutatum est: id quidẽ locis non paucis ex eius scriptis probari potest.

Augustinus Christũ asserit, quod Iohan. 6. pollicitus est, in cœna impleſſe.

Constat enim ex eius suprà memoratis testimonijs, docere eũ atq; confiteri, *Ex altari dispensari victimã sanctam, qua deletũ est chirographũ, quod erat contrariũ nobis*, Lib. 9. confessio. cap. 13. & Sermone Dñic. 1. Aduentûs. *Itemq; Christũ nobis carnẽ suã manducandam, bibendũq; sanguinẽ dare*, cõtra Aduersariũ legis & prophetarũ, lib. 2. cap. 9. *Christũ nobis dedisse mãducare corpus suũ, in quo tanta perpessus est, & sanguinẽ bibere*, In Psalm. 33. Concione 2. Christum *cùm diceret, Hoc est corpus meũ, vltra omnẽ hominum facultatem, seipsum tulisse in manibus suis*, Ibidèm. *Christũ ceu sacerdotem ipsum & mediatorem noui Testamenti mensam exhibere de corpore & sanguine suo*, lib. 17. de Ciuitate Dei, cap. 20. & Tractatu 11. in Iohannẽ. *Corpus Christi nobis ministrari per sacerdotes*, Homil. 26. in 50. Homilijs. *In os Christiani dominicum corpus intrare &c.* Epistola 118. ad Ianuarium, & Sermone 215. de Tempore. *Credentes Christum fideli corde & ore suscipere*, cõtra Aduersariũ legis & prophetarũ, li. 2. ca. 9. *Christianum quẽlibet de agni immaculati corpore partẽ sumere, & accipere in poculo sanguinẽ*, Epistola 86. ad Casulanũ. Deniquè corpus Chri in

Eucharistia substantialiter actu ipso nos accipere, sumere, participare, &c. innumeris sancti viri sententijs doceri possit. Videat eum, qui volet, De sermone Domini in monte, in eã precatiunculã, Panem nostrum quotidianũ &c. itemq; in Psal. 33. & 84. Contra literas Petiliani lib. 2. cap. 37. & Sermone 252. de Tempore.

Magnam quoquè suprà attulimus authoritatũ eius copiã, quibus id asseritur, Christum idem illud corpus, quod ad crucẽ obtulit, eũdemq; sanguinem, quem in cruce fudit, nobis in V. Sacramento præbere, vtì ea in illo in nostram salutẽ accipiamus, edamus, bibamusq;. Et speciatìm quidem, quòd nobis corpus illud & sanguis in cibum conferantur, perspici satìs potest ex ijs, quę habet in quæstiõibus super Leuiticum lib. 3. cap. 57. Et quanuìs nullo negocio eius generis multò plura ex illo testimonia produci queant, quãdò tamen ea studioso operum eius lectori passìm obuia sunt, quorsum attinet illis prolixiùs immorari?

Augustinus vera corporis Christi in Eucharistia psentiam, multis ijsdemq; luculẽtis dictionibus indicat.

Id interìm obseruet lector, has atq; id genus alias Augustini dictiones, putà, *Exhibere, Dispensare, Erogare, Dare, Ministrare, Sumere, Accipere, In os intrare, Participare, uel esse participem, communicare, Edere & Bibere corpus et sanguinẽ Christi, nec alia q̃ quæ in cruce pepẽderint,* veram corporis & sanguinis Christi in Eucharistia præsentiã clarissimè & irrefragabiliter indicare. Non enim absentia, sed præsentia exhibentur, dispensantur, distribuuntur, ministrantur, dantur, sumuntur, accipiuntur, communicantur, &c.

Quinetiam alibì hæc eius verba leguntur: *Quanta solicitudine obseruamus, quandò nobis corpus ministratur, ut nihil de ipso in terram cadat? Libro L. Homiliarum, Homil. 26. Sermone* quoquè 252. *de Tempore, Mulieres,* inquit, *quomodò nitidũ exhibẽt linteolũ, ubì corpus Christi accipiũt?* Nõ potest aũt siue in terrã decidere, siue linteolo excipi, nisi quod corã adsit. Itaq;, vt cordat⁹ q̃sq; facilè intelligit, oẽs illę paulò antè memoratę dictiões verã corporis Chri in Eucharistia p̃sentiã deposcũt.

VI. Augustinus testus est, Christi corpus in sacramẽto facere ad ani-

Sextò, passìm vir sanctissimus etiam hoc testatũ efficit, Chri corpus nõ tãtùm ore simul & corde (vt dictũ est) percipi, verùm etiã idẽ corp⁹ in V. sacramẽto cibũ esse eiusmodi, q nõ animã dũtaxat sustẽtet, sed corpus quoquè immortalitati afferat: quod sanè nulli potest

figuræ

figuræ tribui, vt eſt ſuprà probatum copioſiùs in 7. Scripturæ teſtimonio. Docent hoc ea, quæ tractatu 26. in Iohannem habet, vbì illa Domini verba, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam*, exponens: *Nè putarēt*, inquit, *ſic in iſto cibo & potu promitti uitam æternam, ut qui ea ſumerent, iam nec corpore morerētur, huic cogitationi dignatus eſt occurrere. Nam cùm dixiſſet, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet uitam æternam: continuò ſubiecit & dixit, Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die: ut habeat interim ſecundùm ſpiritum uitam æternam in requie, quæ ſanctorum ſpiritus ſuſcipit: quòd autem ad corpus attinet, nec caro eius uita æterna fraudetur, ſed in reſurrectione mortuorum in nouiſſimo die.* ma & corporis tuendam immortalitatem.

Huc facit, quòd vir ſanctus hoc celſiſſimum Sacramentum totiès *ſalutem* appellat, lib. 2. contra Epiſtolam Petiliani, & in Iohannem Tractatu 5. vbi ſic habet: *Iudas ſibi ſumebat iudicium, Petrus ſalutē.* Tum etiam *ſacrificium ſalutare*, Sermone 32. de verbis Apoſtoli. Itemque *ſaluberrimum ſacramentum*, Epiſtola 118. ad Ianuarium. *Vitam quoquè*, lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 24. & de verbis Euāgelij, quod refertur à Beda: *Vita manducatur: nec occiditur vt manducetur, ſed mortuos viuificat.* Ad hæc, *panem vitæ noſtræ*, Sermone 28. de Verbis Domini. Prætereà, *corpus Chriſti, in quo vita noſtra conſiſtit*, Sermone Dominicę primę Aduentûs. Necnon, *viuificum corporis Domini Sacramentum.* (textus Auguſtini habet, ſupplementum) lib. 2. de Viſitatio. infirmorum cap. 4. Deniquè, *ſacroſanctum & viuificum myſterium corporis & ſanguinis Chriſti, quo quotidiè in Eccleſia paſcimur & potamur* &c. Libro Meditationum, cap. 14.

Auguſtinus vocat Sacramentum, ſalutem. Sacrificium ſalutare. Saluberrimū ſacramētum. Vitam. Panem vitæ noſtræ. Viuificū corporis Dominici ſacramentum. Sacroſanctū & viuificum myſterium.

Septimò, non niſi figuram & vmbram quandam huius V. Sacramenti manna fuiſſe, hoc verò V. Sacramentū non vmbram, ſed Rem ipſam olim manna præfiguratam eſſe, omninò ſenſiſſe Auguſtinum, vtì quoquè ſentiendum nos ſuprà docuimus in 8. Scripturæ Teſtimonio, non paucis ſcriptorū eius locis planū teſtatumq; fieri poteſt. 7.

Auguſtino manna eſt figura V ſacramenti.

Libro Quæſtionum ex Veteri Teſtamento, Quæſt. 20. ſcribit hûc in modum: *Dixit Apoſtolus inter cætera: Petra aūt erat Chriſtus: ut quia Chriſti uirtute aqua fluxit de petra, petra appellatus ſit Chriſtus. Simili modo, & quia manna poteſtate eius uenit de cælo, manna, i. Chriſtus, panis* 1. Cor. 10.

 dica-

dicatur: quod tunc factum (scilicet manna) eius rei, quæ nunc in Ecclesia offertur, figura fuisse existimetur. Id verò docere euidentiùs: *Et quia,* inquit, *maior est gratia nunc (putà in nouo Testamento) quàm in prophetis, & libertas data per Christum, ad comparationem temporum & gratiarũ, Christiani angeli dicti sunt, & Iudæi homines, dicente Propheta, Panem angelorum manducauit homo.* Quibus id asserere vult Augustinus, Iudæos non nisi figuram quandam comedisse ueri panis angelorum, id est, corporis Christi, quod est cibus Christianorum.

Gratia noui Testamenti maior est, quàm veteris.

Psal. 77.

Eodē libro in Quæstionibus ex nouo Testamento, Quest. 95. *Manna,* inquit, *typus est escæ spiritalis, quæ resurrectiõis Domini ueritas facta est in Eucharistiæ mysterio.* Vbi notãdũ venit, vt instàr aliorũ Patrũ affirmet, sacrosãcta Eucharistia, quã Chrs suis reliqt fidelibus, eius resurrectionē validissimè adstrui: siquidē Christus corpus suũ neutiq̃ nobis prę staret in Eucharistia, si illud à mortuis non esset excitatum.

Eucharistia est veritas dominicæ resurrectionis.

Tractatu 11. in Iohannē: *Quandò autē,* ait, *manna manducauit populus Israel? Cùm transisset mare rubrũ. Mare autem rubrum quid significet, audi Apostolum:* Nolo autē uos ignorare fratres, qa omnes patres nostri sub nube fuerunt, & omnes mare transièrunt. *Vt quid per mare transièrunt? & quasi causam quæreres ab illo, secutus ait:* Et omnes in Mose baptizati sunt, in nube & in mari. *Si ergò figura maris tantũ ualuit, species baptismi quantum ualebit? Si quod gestum est in figura, traiectum populum ad manna perduxit, quid exhibebit Christus in ueritate baptismi sui, traiecto per eũ populo suo? Per baptismum suum traiecit credentes, occisis omnibus peccatis, tanq̃ hostibus consequentibus: sicut in illo mari omnes Aegyptij periêrunt. Quò traiecit fratres mei? quò traiecit per baptismum Iesus? cuius figurã tũc gerebat Moses, qui per mare traijciebat, quò traiecit? Ad manna. Quod est manna? Ego sum, inquit, panis uiuus, qui de cælo descendi.*

1. Cor. 10.

Manna nostrum, Christus ipse est in V. Sacramento.

Audis hic mare rubrum baptismi figurã fuisse, baptismum aũt veritatē ipsam illo mari significatã: itidemq; manna figurã fuisse V. Sacramenti corporis & sanguinis dñi: Sacramētum verò, quod iam baptizatis porrigitur, ipsissimũ esse panem viuũ, qui de cęlo descēderit.

Aduersarij nostri, q̃ hæc loca vel non legerint, vel non magnoperè animũ in eos intēderint, vt olim Berengarium & Bertramũ patres

eorum

eorũ ex imperitia fecisse constat, è contrario aliũ ex Augustini Tractatu 26. in Iohannẽ proferunt locum, eumq́; quanuis frustrà in suas detorquere partes nitunt: quẽ ego ea causa huc adscribere & explicare statui, vt hostes suoipsorum gladio iugulent. Iam antè in Præfatione in Patrum testimonia, id mihi cõmemoratum est, Augustinum ea Apostoli de Patribus verba, q̃ sunt 1. Cor. 10. cap. eos oẽs eandem escam manducâsse, quãdoq; perindè accepisse, àcsi eandem quã nos, escam comederint: cùm tñ ea nõ sit genuina ac propria illorũ verborum mens & sententia, vt est ibidèm ex Chrysostomo fusiùs declaratum. Verùm vtcunquè se habeat, Augustinus illi suæ iam dictę expositioni, aliam subiungit, qua Seruatoris ea interpretatur verba, *Hic est panis, qui de cælo descendit,* quæ eiusmodi est: *Patres omnes eandem escam spiritalem manducauerunt. Spiritalem utiquè eandem, nam corporalẽ alteram: quia illi manna, nos aliud. Et omnes eundem potum spiritalem biberunt. Aliud illi, aliud nos: sed specie uisibili quidem, tamen hoc idem significante uirtute spiritali. Quomodò enim eundem potum? Bibebant, inquit, de spiritali sequente petra: petra autem erat Christus. Indè panis, indè potus. Petra Christus in signo, uerus Christus in uerbo & in carne.*

Aduersariorũ obiectio.

Ex his Aduersarij præclarum quiddam sibi intellexisse videntur: aiunt Augustinum hoc testari loco, nos iam in Sacramẽto re vera vel substãtialiter nihil accipere aliud, quàm olim Patres in mãna & aqua è petra manante pceperint. Sed nõ vident, q̃ fœdè ipsi sibi imponãt, ꝙ Augustinũ hocloco non probè capiant, multoq́; minùs locis alijs, vbì ipse se pulchrè explicat, vt hæc sua dicta velit accipi. Equidem haud inuitus hoc illis assentior, affirmare hìc eum, & olim patribus visibile manna & petram, & nobis iam visibiles panis viniq́; species vnum idemq́; significare, putà, Christum Iesum: ità vt res illa, quam patribus manna & petra, nobis autem externæ V. sacramenti species designant, vna atq; eadem sit, id est, Christus Iesus. Porrò id eum asserere, nos eiusmodi significatam rem nõ magìs præsentem, neq; veriùs, ꝙ ad substantiã attinet, habere & accipere, quàm Patres in manna & aqua non nisi typicè habuerint & perceperint, nulla ego vnq̃ ratione illis concessero: immò verò etiam liberè fidenterq́; asseuerare non dubitauero, eum non alijs duntaxat, sed hoc ipso quoquè loco planè diuersum expresśè euidenterq́; docere.

Obiectionis confutatio.

Augustini ea loca, quibus ait nos eandẽ cum patribus escam mãducare, vt accipienda.

Quod

Quod vt omnibus in prospectu sit, aduertatur obsecro, cũ in hoc quidem manna cum V. Sacramento comparare atq; conferre, ꝙ vt olim nemo ex patribus per mãna seruari potuit à morte temporaria, ità ne nunc quidem quenquam Eucharistiæ perceptione eam mortẽ euadere: sed præter hoc etiam illud inter vtrunque eum discrimen adhibere, quòd vbi quondàm Dñs de manna dixerit, *Non Moses dedit vobis panem de cælo*: ibi iam nobis verum illum dari panem, qui de cælo descendit: qui tamen cùm nos à morte corporis non tueatur, multo minùs id mãna potuisse: atq; indè haud ægrè posse animaduerti, verba illa Domini, *Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt*, de morte corporali & temporaria neutiquàm accipi debere. *Quantùm*, inquit, *pertinet fratres ad mortem istam uisibilem & corporalem, nunquid nos non morimur, qui manducamus panem de cælo descendentem?* Et paulò pòst: *Quàm multi de altari accipiunt, & moriuntur, & accipiendo moriuntur? Vndè dicit Apostolus: Iudicium sibi manducat & bibit. Videte ergò fratres: panem cælestem spiritaliter manducate, innocentiã ad altare apportate* &c. Atq; vt memorata Dñi verba, *Non Moses dedit vobis panem de cælo*, ad manna referenda sunt: ità è diuerso ea Dñi verba, *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternùm: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, de V. Sacramẽto accipit: siquidem illic ait: Nôrunt fideles corpus Christi &c. quod suprà commemorauimus.

Discrimẽ inter manna & corpus Christi in Eucharistia.

Iohan 6.

1. Cor. 11.

Vide hic, qd Augustino sit spiritaliter manducare.

Estq; hoc sanè germanum inter manna & Eucharistiam discrimẽ, quòd licèt manna Deus præstiterit, atq; ex aëre, quem scriptura plerunquè cælum vocat, pluèrit, at tamen cibus corruptibilis, & non panis ille perpetuò durabilis, nec vlli obnoxius corruptiõi fuit, qui dat vitam mundo, cuius duntaxat typum gessit. Porrò in V. Sacramento Christus suam nobis, vt ipse testatur, carnem præbet, quã pro mũdi dedit vita: & vt Lucas 22. cap. & Apostolus 1. Cor. 11. habẽt, corpus illud quod pro nobis datum & traditum est: atq; vt Matthæus 26. cap. & Lucas cap. 22. referũt, sanguinem illũ qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum: hoc est, illud nobis largitur corpus, quod omnes nos, quotquot in Adamo mortui eramus, viuificat: illumque sanguinem, cuius profusione nobis peccata condonantur: quos sanè diuinos effectus neq; manna, neq; quæuis aliæ veteris Testamenti figuræ,

Manna.

Eucharistia.

Diuini Eucharistiæ effectus.

guræ, qualesquales illæ fuerint,habuêre:id quod efficacißimè probat Apoſtolus ad Hebræos,præſertim 7.8.9.& 10.cap.

Nec tamen interìm neſcius ſum,legi apud Auguſtinum loco ſuprà dicto etiam iſta: *Manducauit manna & Moſes, manducauit manna & Aaron, manducauit manna & Phinees, manducauerunt ibi multi qui Domino placuerunt, & mortui non ſunt. Quarè? Quia uiſibilem cibum ſpiritaliter intellexerunt, ſpiritaliter eſurièrunt, ſpiritaliter guſtauerunt, ut ſpiritaliter ſatiarentur*,&c.

Verùm hæc non ità accipiéda ſunt,quòd manna vitam in ſe reuerà vel ſubſtantialiter habuerit,illisq; contulerit:ſed quòd per fidem in venturum Chriſtum,quem manna ſignificauit,in vitam æternam ſeruati ſint:non ſic tamen,vt tum eam conſequerentur,cùm eos oés conſtet in Abrahæ ſinum deſcendiſſe,nec indè potuiſſe egredi, donec Chriſtus in carnem veniens,pro mundo pateretur: eaq; perpeſſione tranſacta,ad inferos deſcenderet:eosq;,qui per fidem eius aduentum præſtolabantur, ex illo carcere extraheret & vindicaret in libertatem,vtì habes 1.Pet.3.& in Epiſtola ad Ephesios 4.cap.deſcédiſſe eum in inferiores partes terræ,& captiuam duxiſſe captiuitaté: tum demùm,inquam,vitę promiſſionem ſunt adepti:ſicut Paulus ad Heb.11.teſtatur eos quidem fidei teſtimonio probatos,non tamé accepiſſe repromiſſionem vſq; ad Domini aduentum.

Patres per fidem in Chriſtum, ſeruati ſunt in vitã æternam,quã tamen poſt Chriſti aduétũ demùm re ipſa adepti ſunt.

Nimirùm Aduerſarij noſtri ſi non hinc indè ſubſultìm & particulatìm,ſed totum Auguſtinum diligenter perlegiſſent, maximè Tractatum eius de Vtilitate pœnitentiæ,qui in L. Homiliarum libro viceſimęſeptimę homiliæ locum obtinet, vbì ipſus ſeſe interpretatur, quo pacto in ſuprà ſcripto 26.Tractatu in Iohannem, ſua velit dicta accipi:certè illi nunquàm tanta abſurditate & importunitate virum ſanctiſſimum in ſuas partes detorquere conati eſſent,quandò ille nó modò nihil pro ipſis facit,ſed eis etiam planè aduerſus eſt. Sed principiò iam videamus,vt ille ſuî ſit interpres eo in loco, quòd patres manna in deſerto manducauerunt,& tamen mortui ſunt. Ipſa eius verba huc adſcribemus:*Manna de cælo apertè ab ipſo Domino exponitur.Patres ueſtri manducauerunt*,inquit,*manna in eremo,& mortui ſunt. Quandò enim uiuerent?Figura enim prænunciare uitam poſſet, uita eſſe nõ poſſet.*

Patres vt in deſerto mãna ſpiritaliter ederint,nec mortui ſunt.

MM

*posset.Manducauerunt,*inquit,*manna,& mortui sunt,id est: Manna quod manducauerunt,non illos potuit de morte liberare:non quia ipsum manna mors eis fuit, sed quia à morte non liberauit. Ille enim liberaturus erat à morte,qui per manna figurabatur.De cælo certè manna ueniebat: attende quem figurabat:Ego sum,*inquit,*panis uiuus,qui de cælo descendi.*

Manna & Eucharistia, quòd ad res corporeas & visibiles attinet,idē sunt: non autē eo nomine,q̄ nō lōgè plùs habeatur in Eucharistia,q̄ in manna.

Ex his perspici liquidò potest,quid sibi velit,quòd memorato 26. Tractatu in Iohannem ait,patres eandem, quam nos, escam manducâsse:videlicet escam illorum,cùm nostra hactenùs vnam eandemq; esse,quòd iam dictę res corporeæ illis olim collatę,& externæ V.Sacramenti species,quibus nos iam ex Christi institutione vtimur,vnū idemq; significent,nempe Christum: non autem eo nomine, quòd sub externis V.Sacramenti speciebus non multo amplius sit & accipiatur,quàm sub illis veteris testamenti rebus fuerit & acceptum sit. *Diuersa,inquit, specie uisibili,tamen hoc idem significante uirtute spiritali:* hoc est:Patres manducauerunt eundem cibum,& biberunt eundem potum,significatione,non essentia.Vt enim iam antè ad longum annotauimus,alijs locis clarissimè testatur,inter veteris ac noui Testamenti Sacramenta hoc interesse,quòd illa res futuras tantùm significârint,hęc verò eas re ipsa exhibeant.*Nostra,inquit, Sacramenta realiter exhibent, quod illa significabant,*lib.17. de Ciuitate Dei, cap. 20. & Tractat 11.in Iohannem,locis suprà citatis.

Patres eundē quem nos cibum manducauerunt, significatione, non rei veritate.

Quod multis? Consule iam totiès memoratum 26.Tractatum in Iohannem,& inuenies illum mannæ solam figuram tribuere. *Hunc panem,*inquit,*significauit manna.*Itemq;: *Manna vmbra erat, iste veritas* &c.Ecquis verò tam sit impius,vt V. Sacramētum non nisi vmbram cēseat appellādam, cū Christus dicat, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS? Itemq;:*Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus?*Et vt paucis rem omnem expediam, patres eādem,quam nos,escam māducârunt,sed illi significatione, nos re ipsa & essentia:habuerunt illi eundem fidei spiritū 2. Cor.4. vndè etiam Augustinus dicit,eos fide idem quod nos, manducâsse: sed necdùm illi tum promissionem acceperant,quam nos sumus consecuti:siquidem illi verba habuêre promittētia,nos promissam veritatem, vt est suprà diffusè commemoratum ex enarratione eius in Psal.39.

Patres verba habuere promittētia, nos promissam veritatem.

Certè

Certè quisquis non omninò mentis inops est, non potest ille non fateri, tum fidei Christianæ, tum ipsi quoquè rationi prorsus esse cõtrarium, Patres tantundẽ in manna & aqua è petra manante habuisse re vera & substãtialiter, priùs quàm Christus venisset in carnẽ, atquè nos modò in V. Sacramento habeamus. Eucharistiæ enim Sacramẽtum tum primùm Christus instituit, cùm iam humanam sumpsisset naturam, eoq; instituendo his vsus est verbis, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS: cuiusmodi sanè verba in mãna & aquam è petra profluẽtem quondàm in deserto proferre nõ potuit, quod id temporis carnem & sanguinem necdùm assumpsisset: id quod à Cypriano Sermone de Cœna Dñi elegantissimè est explicatũ his verbis: *Manducauerant & biberant* (patres) *de eodem pane secundùm formam uisibilem: sed ante uerba illa cibus ille cõmunis tantùm nutriendo corpori cõmodus erat, & uitæ corporalis subsidiũ ministrabat. Sed ex quo à Domino dictum est,* Hoc *facite in meam cõmemorationem: hæc est caro mea, & hic est sanguis meus, quotiescunq; his uerbis & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solenni consecratus, ad totius hominis uitam salutemq; proficit* &c. Præterea verò frustrà Christus in carnem venisset, & V. Sacramẽtum suum frustrà instituisset, si vmbræ & figuræ eandem quam Eucharistia, habuissent efficaciam.

Insania est, dicere patres in figuris tãtũdẽ habuisse, atq; nos in V. Sacramẽto.

Est porrò etiam aliud quoddam maius discrimen inter illud mare & nostrũ baptismũ, illudq; manna & aquã è petra manantẽ, nostrũq; V. Sacramentũ. Quis enim affirmare ausus sit, Iudæos in mari rubro tùm originali, tũ cæteris esse vitijs & peccatis absolutos, participesq; sancti spiritûs effectos, & æternæ vitæ hæredes esse institutos? quæ tamen oĩa nos in baptismo cõsequimur. Quis etiam dicere nõ dubitet, Iudæos in manna & aqua vitã re ipsa & substantialiter percepisse, cùm Christus diuersum asserat? ea verò nos in Eucharistia substantialiter potimur. Hortatur Apostolus, vt antè accessum ad V. Sacramentum probemus nos, nè iudiciũ nobis mãducemus, non dijudicantes corpus Dñi, scilicet à manna. Atquì olim nõ Israelitæ dũtaxat, sed etiã aduenæ, qui circa & inter illos versabãt, absq; illa dijudicatione indiscriminatìm mãna vescebãt: & aqua nõ in hoĩm tantùm, sed etiã pecorũ cessit vsum. Vndè nõ incongruè Augustinus ea vmbras appellat, idq; conue-

Tit. 3.
Iohan. 6.
1. Cor. 11.
Exod. 16.
Exod 17. Num. 20. 1. Cor. 10.

1.Cor.10. conuenienter Apostolicæ sententiæ oĩa patribus in figura cõtigisse.

Quòd si Aduersarij ea de re ex ipso Augustino velint vberiùs instítui, suprascriptum eius Tractatum de Vtilitate pœnitentiæ in manus sumant, lecturi illic hauddubiò ea quæ sequuntur: *Quid ergò? ait aliquis. Hoc erat manna illud, quod ego nunc accipio? Ergò nihil modò uenit, si antè iam fuit? Ergò euacuatum est scandalum crucis? Quomodò ergò eundem, nisi quia addidit, spiritalem?* Id uerò his uerbis posteà explicat: *Sed figuris tẽporalibus promittebantur & prænunciabantur æterna. Sicut ergò ille (Iosue) non uerus Iesus, nec illa terra promißionis uera, sed figurata: ità manna non cibus uerè cælestis, sed figuratus: ità petra illa non uerè Christus, sed figuratus, & sic omnia.*

Manna non idem fuit, quod nos modò accipimꝰ.

Galat. 5.
1.Cor.10.

Docent hæc euidentissimè, quàm malignè Aduersarij verba Augustini ex Tractatu 26. in Iohannem proferant: qui non minùs inscitè & perperàm illam eius ex Tractatu 25. memorabilem citant sententiam: *Vt quid paras dentes & ventrem? Crede, & manducâsti.* Quæ illi verba in sua detorquent falsam opinionem, perindè àc sic ijs id velit Augustinus, nos corpus Christi in V. Sacramento non nisi animo ꝑ fidem, vt olim patres manna, non autem re vera & substantialiter accipere: cùm tamen non ignorent eum multis alijs locis, vt iam antè copiosissimè indicatum est, disertis affirmare verbis, nos Christi corpus non fide tantùm, sed simul corde & ore accipere: quod illa quoq; Seruatoris verba, *Accipite & manducate, hoc est corpus meum*, flagitare dubium non est.

Alia Aduersariorum obiectio.

Dilutio: & vt Augustinus accipiendus sit hoc loco.

At illi nihilo minùs Andabatarum in morem, clausis oculis videre nolunt, Augustinum hæc sua verba non de sacramentali communione, sed in sermonis Christi, quem Iohannis 6. cap. habuit, exordium protulisse, quod eiusmodi est: *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem misit ille.* Cùm enim Iudæi, qui ex septem illis panibus comederant, alimenti corporei causa Dominum insequerentur, obiurgauit eos, dicens vt cibum operarentur, non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam: aitq; porrò se illum esse cibum, & vt in ipsum crederent. In hęc igitur verba scribit Augustinus: *Vt quid paras dentes & ventrem? Crede, & manducâsti.* tanq̃ diceret: Noli imitari Iudæos. Si quidẽ ad Christũ venire statuisti, vide nè ventris causa illũ adeas: sed

crede in illum, & manducâsti escam animæ tuæ semper mansuram, ipso dicente: Qui credit in me, habet vitam æternam. At vbi Augustinus porrò de sacramẽtali corporis & sanguinis Christi sumptiõe, quam Christus illis demùm quę sequuntur verbis, *Et panis quẽ ego dabo, caro mea est, pro mundi vita,* promittit, sermonem texit, ibi certè nõ simpliciter ait, *Crede, & manducâsti:* sed ità potiùs, *nos mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, carnem suam nobis manducandam, bibendumq́ sanguinem dantem, fideli corde atq; ore suscipere.* Contra Aduersarium legis & prophetarum, lib. 2. cap. 9. Iohan. 6.

Nec tamen inficiàs ire velim, hãc Augustini sententiã, Vt quid paras dentem & ventrem? Crede, & manducâsti: non incõmodè ad hominem animalem & carnalem referri posse, qui Eucharistiã sumpturus, sola corporis præparatiõe eò se accommodat, parùm aut nihil in eo solicitus, vt intrinsecùs sese probet & exploret, fidemq́; suam, quę per dilectionem, vtì vir sanctus hoc ipso Tractatu 26. in Iohãnem ex Apostolo commemorat, operatur, per Dei gratiam intra se excitet: quod tamen potissimũ à nobis hîc exigitur, quandoquidẽ in hac esca nõ ventris, sed mentis expletionẽ quærimus, idq́; per fidem, qua gustãdum nobis est, quàm suauis sit Dominus, vt idem habet in Psal. 54. versiculum illum, Qui simul mecum dulces capiebas cibos. Gal. 6.

Non est autem, cur cuiquam hęc iam dictę sententię explicatio insolens videatur, cùm eundem in modum Dauidem loqui certum sit: Vanum est vobis, inquit, ante lucem surgere. Iacta super Dominũ curam tuam, & ipse te enutriet. Quorum non ea mens est, non debere quenquam in comparandis vitę sustentandę necessarijs rebus operã ponere, sed omnem operam ijs rebus inaniter tribui, nisi Deus eam fortunet, velitq́; prosperos habere successus. Ità ergò etiam Augustinus, *Quid paras,* ait, *dentes & ventrem? Crede, & manducâsti:* hoc est, frustrà huic cibo corpus tuum pręparas, si animo imparato, fidei expers accedas: qui tamen alibì, vt diximus, docet, post conscientiæ probationem & explorationem, etiam casto & mundo corpore, quoàd fieri potest, reuerenter accedere nos debere. Psal. 126. Psal. 54.

Et hæc quidem hactenùs dixisse satis sit, ad paulò antè allatã partis aduersæ obiectionem tum indicandã, tum confutandã, docendumq́; qua ratione Augustino patrum esca vel eadem, vel non eadem cum

nostra fuerit: quandò ille manna non nisi vmbræ loco habet, porrò Christi corpus in Eucharistia pro ipsissima re & veritate. Quod vel eo quoquè nomine minùs cuiquam dubium videri debet, quòd generatìm ex Apostolo id passìm doceat, in veteri Testamento patribus omnia in figura contigisse: in nouo autem, per quod figuræ abolentur, in ipsa rei veritate. *Temporalium rerum promissiones*, inquit lib. 4. cōtra Faustū, cap. 2. & lib. 6. cap. 2. *testamento ueteri cōtineri, & ideò uetus testamentum appellari, nemo nostrûm ambigit: & quòd æternæ uitæ promissio, regnumq; cælorum ad nouum pertinet testamentum, sed in illis temporibus figuras fuisse futurorum, quæ implerentur in nobis, in quos finis seculorum obuenit, non suspicio mea est, sed Apostolicus intellectus est, dicente Paulo cùm de talibus loqueretur*: Hæc omnia in figura contingebant illis &c.

1. Cor. 10.

8. Octauò, Augustinus Tractatu, quem diximus, 25. in Iohannem, ea interpretans verba: Dixerunt ergò ei, *Quod ergò tu facis signum?* &c. luculenter asserit, Capernaitas Domini sermonem Iohan. 6. in eo rectè ac probè cepisse, quòd in suis promissiõibus eo capite expressis, Mosi sese longè anteponeret: & quanuìs alioquì cuncta ab ipso Domino antè perpetrata miracula illo in manna patribus ipsorum in deserto exhibito miraculo inferiora ducerent, hìc tamen eiusmodi se miraculum designaturum polliceretur, quod & māna ipsum & quęuis Mosis miracula longo post se relinqueret interuallo. Vndè porrò ex beati viri certissima sententia id consequens fit, incredulos illos Capernaitas Dominum hìc multò meliùs intellexisse, quàm huius æui Aduersarios nostros, qui ex illa, quam hìc Dn̄s se daturum recipit, esca meram nituntur figuram efficere, nec in V. Sacramento vllū Dei miraculum volunt agnoscere: vtì nos ad longum contra illos in 10. 11. 12. Scripturæ Testimonijs planum testatumq; fecimus.

Capernaitæ Domini verba, licèt ijs nō crederent, tamen rectiùs, atquè Aduersarij nostri, cepere.

9. Nonò, quādoquidem suprà in 13. Scripturę Testimonio etiā illud probatum est, in V. Sacramēto nō solùm corpus & sanguinē Christi, sed totum adeò Chr̄m, deū & hominē substantialiter adesse, idq; ob personę Christi inseparabilem vnitatē, equidem committere nō possum, quin hoc loco ipsius Augustini de hac personæ Chr̄i indiuidua vnitate sententiā proferā, quā ille Tractatu 27. in Iohannē haud obscurè

Ob personæ Christi inse-

ſcurè indicat,ea dñi verba exponens:*Si ergò uideritis filium hominis aſ-* parabilē vnitatē,Deus & homo eſt in V.ſacramēto.
ſcendentem,ubì erat priùs?Nulla eſſet,ait,quæſtio,ſi ità dixiſſet: Si uideri-
tis filium Dei aſſcendentem ubì erat priùs.Cùm uerò filiũ hominis dixit aſ- Iohan.6.
ſcendentẽ ubì erat priùs,nunquid filius hominis in cælo erat priùs,q̃ in terra
eſſe cœpit?Hic quidem dixit,ubì erat priùs,quaſi tunc non ibì eſſet, quàndò
hæc loquebatur.Alio autem loco ait,Nemo aſſcẽdit in cælũ,niſi qui de cælo Iohan.3.
deſcendit,filius hominis qui eſt in cælo.Non dixit,Erat:ſed,Filius, inquit,
hominis qui eſt in cælo.In terra loquebatur,& in cælo ſe eſſe dicebat. Quò
pertinet,niſi ut intelligamus,quod etiã priſtino ſermone commẽdaui chari-
tati ueſtræ,unam perſonam eſſe Chriſtũ,Deum & hominẽ,nõ duas,nè fides
noſtra non ſit trinitas,ſed quaternitas?Chriſtus ergò unus eſt.Verbum,ani-
ma & caro,unus Chriſtus,filius Dei & filius hominis,unus Chriſtus:filius
Dei ſemper,filius hominis ex tempore:tamen unus Chriſtus ſecundùm uni-
tatem perſonæ,in cælo erat,quãdò in terra loquebatur.Sic erat filius homi-
nis in cælo,quẽadmodùm filius Dei erat in terra:filius Dei in terra,in ſuſce-
pta carne:filius hominis in cælo, in unitate perſonæ. Hactenùs ille. Indè
verò illa dñi verba,Spiritus eſt qui viuificat,caro non prodeſt quic- Spiritus eſt q viuificat &c. vt intelligẽdum.
quã,hunc in modum explanat:*Caro non prodeſt quicquã,ſed ſola caro.*
Accedat ſpiritus ad carnẽ,& prodeſt plurimùm. Nam ſi caro nihil prodeſ-
ſet,uerbum caro non fieret,ut inhabitaret in nobis. Iohan.1.

Ex his ſanè perſpicuè licet intelligi, quàm immani in errore verſentur, qui cũ iamolim damnato Neſtorio Dñm Chriſtum diuidũt, nec affirmare verentur,non integrum Chriſtum, ſed ſolam carnẽ & ſanguinem eius abſq; diuinitate in V.Sacramento adeſſe.

Decimò,vtì nos ſupra in 14.Scripturę Teſtimonio planũ fecimus, 10.
Chriſtum cum Apoſtolis ſuis primò paſcha comediſſe, nec illud tamen, quanuìs ipſum congruè admodùm ſignificaret, corpus ſuũ dixiſſe,ſed ſimpliciter paſcha,ſimulq; oſtẽdiſſe illud hactenùs figuram fuiſſe,deincèps abrogandã:poſteà verò eius loco ſacramentũ ſuũ,nõ vt figuram,ſed tanq̃ id quod paſcha antè deſignâſſet, inſtituiſſe,(nãque alioquì ſuperuacaneum fuiſſet, figuram alteram alteri ſubſtituere) idque non panem & vinum, ſed diſertis verbis corpus & ſanguinem ſuum appellâſſe,teſtatumq; eſſe, illud nunq̃ abrogãdum,

ſed

Augustinus ex Domini verbis inter Pascha & Eucharistiã discrimen indicat.

sed ad reditũ vsq; suum perpetuò permansurum: vt hoc ipso doceret euidentissimè, verum corpus & preciosum esse sanguinem suũ: Ità & Augustinus hoc inter Pascha ceu figuram, & corpus Christi in Eucharistia discrimen & intellexit, & indicauit.

Vt enĩ suprà annotauimus, Epistola 86. ad Casulanũ cõtra Vrbicũ asserit, *in mensa Domini nõ pani pecus*, (quod Vrbicus somniabat) *sed agni immaculati corpori cessisse: & sanguinẽ pecudis* (i. agni paschalis) *nõ uino, sed sanguini qui in poculo uel calice sit, cessisse*. Itẽ cõtra literas Petiliani lib. 2. ca. 37: *Sicut aliud est*, inquit, *carnis circũcisio Iudæorum, aliud aũt quod octauo die baptizatorũ nos celebramus: & aliud est pascha quod adhuc illi de oue celebrãt, aliud aũt quod nos in corpore et sanguine Domini accipimus: sic alius fuit baptismus Iohãnis, alius est baptismus Christi*. Et de Cataclysmo cap. 4. sic habet: *Nec relinquetis ex eo quicquã, ait scriptura, usq; manè. Hoc nũc agitur. Comeditur enim agnus per noctẽ huius seculi, ut cum manè illud uenerit, quod uesperum non habebit, non iam offeratur sacrificium imaginis agni, sed ipsum agnũ quem quotidiè comedimus, & cuius sanguinem bibimus, inueniamus illic eum sacerdotem perfectum, quẽ constat hic pro nostra salute occisum*. Hæc Augustinus: q cùm dicat nos in nocte huius seculi imaginis agni sacrificium offerre, veritatẽ corporis eius etiãdum sacramẽti mysterio opertã, ab ea distinguit nuda, apta & cõspicua eiusdẽ corporis veritatẽ, quã in futuro seculo faciẽ ad faciẽ cõtẽplaturi sum⁹: quod idẽ ante illũ fecêre Gregori⁹ Nazianzenus, Hesychi⁹, & Ambrosi⁹, vt ex eorũ suprà positis cõstat testimõijs.

XI. Vndecimò, non est vlla ratione credendũ, Augustinum in Eucharistia Christũ adoraturum fuisse, nisi ille pro certo ac indubitato habuisset, eum illic substantialiter & re vera adesse. Atquì adorauit ille Christum in Eucharistia, & alios, vt idem facerent, hortatus est, vt in superiorib⁹ eius authoritatibus non paucis licet perspici, ijs pſertim, quas ex Cõcione ei⁹ in Psal. 98. & ex lib. 3. de Trinitate cap. 10. & lib. 20. cap. 18. cõtra Faustũ, & Epistola 118. ad Ianuariũ protulimus. Qua in re si ille errauit, ipsius Dñi verbis miserè ei impositum esse fateamur oportet: quod quidem de illo tam præcellentis ingenij & luminis viro absurdum sit dicere: vtì iam suprà in 21. Scripturę Testimonio, & in Irenæi authoritatibus annotatum est.

Augustinus Christum in Eucharistia adorauit.

Duo-

Duodecimò, Augustinum ea Apostoli verba, Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini, non de symbolici panis & vini, sed veri corporis & sanguinis Christi esu & potatiōe accepisse, vtì etiam necessariò ea accipi oportere docuimus suprà in XXIII. scripturæ Testimonio, multis ex illo prolatis locis testatum potest effici. Epistola 152. scribit his verbis: *Quicunque in Ecclesia Catholica corpus Christi manducauerit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.* In Psalmum 39. vbì nos promissum ait habere corpus in Sacramento, his, vt iam antè dictū est, verbis vtitur: *Quod accipimus, nouimus: & qui non nōstis, noueritis: & cùm didiceritis, non ad iudicium accipiatis. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.* XII. 1 Cor. 11. Augustinus Apostoli verba, Qui manducat & bibit indignè, &c. de vero Christi corpore accepit.

Et nè quis panem cogitet terrenū, Sermone Dominicæ 2. Aduentûs, qui est secundus de Tempore, ait, *ad altare accessuros debere nos cum Dei adiutorio totis uiribus præparari, & omnes latebras animæ nostræ diligenter adspicere, nè fortè sit in nobis aliquod peccatum absconditum. Si enim uiderit Christus charitatis luce nos uestitos, corpus & sanguinem suum nobis non ad iudicium, sed ad remedium per sacerdotum suorum ministerium dispensabit.* Et paulò pòst: *Hæc ergò, fratres dilectissimi, non transitoriè, sed cum ingenti tremore debemus attendere. Inuitati enim sumus ad nuptias, ubì nosipsi, si benè agimus, sponsæ erimus. Cogitemus ad quales nuptias, cōsideremus ad qualem sponsum, uel ad quale conuiuium inuitati sumus. Inuitati enim sumus ad mensam, ubì non inuenitur cibus hominum, sed panis ponitur angelorum.* Eodem Sermone etiam hæc habentur: *Cur pauper indignus est accipere reliquias ciborū tuorum, qui tecum ad conuiuium inuitatus est angelorum?* Ad Eucharistiam vtì nos præparare debeamus. Matth. 22. Lucæ 14. Inuitamur ad mensam, vbì non hominū, sed angelorū cibus proponitur.

Sermone quoquè primo in Anniuersario dedicationis Ecclesiæ, qui est 252. de Tempore, *eum qui altare Domini indignus præsumit accedere, illam ait sententiam mereri, Ligate illi manus & pedes, & proijcite eum in tenebras exteriores: ibì erit fletus & stridor dentium.* Ac deindè eadem concione, *Omnes uiri*, inquit, *quandò communicare desiderant, lauāt manus suas, & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubì corpus Christi accipiant. Non est graue, quod dico fratres: quomodò uiri lauant* Matth. 22. Obserua, Christi corpus etiā ante sumptionem adesse.

aqua manus suas, sic eleemosynis lauēt cōscientias suas: similiter & mulieres, quomodò nitidū linteolū, ubi corpus Christi accipiant, sic corpus castum cor mundū exhibeant, ut cum bona cōscientia Christi Sacramēta accipiant.

Hæc omnia cuiuis id testatum possunt efficere, Augustinū supradicta Pauli verba de indigna Eucharistiæ ad iudicium sumptione, nō de symbolici panis & vini, sed de veri corporis & sanguinis Christi perceptione, accepisse.

XIII. Decimotertiò, quemadmodùm suprà in XXIIII. scripturę testimonio, ꝓbatum est, Apostolū hisce verbis, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, nō dijudicans corpus Domini, id citra ambiguitatē asseuerâsse, corpus Christi in V. Sacramēto substantialiter & re vera nedùm à bonis, sed etiam malis, quanq̃ ab istis nō salutariter accipi, idē quoquè Augustinus tradit li. 5. de Baptismo contra Donatistas, cap. 8. his verbis: *Sicut enim Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo locum in se diabolo præbuit: sic indignè quisque sumens Dominicum Sacramentū, non efficit, vt quia ipse malus est, malum sit, aut quia nō ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini & sanguis Domini nihilo minùs erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus: Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non ergò quærant in Catholica hæretici quod habent, sed quod non habent, id est, finem præcepti charitatem, sinè qua multa sancta haberi possunt, sed prodesse non possunt.*

Augustini sententia est, nedū bonos, sed etiam malos corpus Christi in Eucharistia re vera accipere, sed malos non salutariter.

1. Cor. 11.
1. Tim. 1.

Meo quidem iudicio, non potuisset Augustinus Aduersarios nostros sui erroris & conuincere & arguere euidentiùs. Ait in V. Sacramento corpus & sanguinem Domini non minùs illis porrigi, qui id indignè sumant, quàm qui dignè: licèt illis ipsorum culpa exitio, istis saluti sit. Deindè reijcit de veritate corporis Christi in V. Sacramēto disputationem, quòd ea nihil habeat dubitationis: porrò charitatis, cōcordię & vnitatis potiùs, cùm earū expertes sint, vult studiosos esse hęreticos: quandoquidem sinè ijs V. Sacramentū nihil ꝓdesse queat.

Hæretici de corpore Christi, quod nos in Sacramēto certissimè habemus, disputant, negliguntq; charitatē, quā non habent.

Prætereà Augustini eam indubitatā esse sententiam, etiam Iudam proditorem verum Christi corpus æquè àc alios Apostolos, re ipsa & substantialiter, non tamen salubriter accepisse, nō parùm multa operum eius loca testantur. Epistola 162. contra Donatistas, *Tolerat*, inquit

Iudas proditor æquè àc alij apostoli, verū corpus Domini accepit.

quit, *ipse Dominus Iudam, diabolum, furem & venditorem suum: finit accipere inter innocentes discipulos, quod fideles nouerunt, precium nostrũ.* Lib. I. de Adulterinis coniugijs, cap. 27. ait *ipsum Dominum suo traditori sanctum dedisse, idq́ hunc in suam perniciem sinè culpa dantis, cum dignis indignum accepisse.* Tractatu prætereà 50. in Iohannem, *De vno pane*, inquit, *& Petrus & Iudas accepit, Petrus ad vitam, Iudas ad mortem.*

Contra Cresconium Grammaticũ lib. I. cap. 25. vbi aduersùm Donatistas docet permultùm interesse inter ipsam rerum veritatem, siue res ipsas, & earũ abusum, post multa eum in finem allata exempla, corpore & sanguine Domini eam orationem absoluit, ità dicens: *Quid de ipso corpore & sanguine* Domini, *unico sacrificio p̄ salute nostra, quamuis ipse* Dominus *dicat: Nisi quis mãducauerit carnẽ meam, & biberit sanguinẽ meum, nõ habebit in se uitã: nónne idem Apostolus docet etiam hoc perniciosum malè utentibus fieri?* Ait enim: *Quicunq; manducauerit panẽ & biberit calicẽ* Domini *indignè, reus erit corporis & sanguinis* Domini.

Itidèm cõtra literas Petiliani li. 2. ca. 55. *Hi utiq; dicturi sunt*, inquit: *In nomine tuo manducauimus & bibimus, & audituri:* Nõ noui uos: *qui corpus & sanguinẽ eius in Sacramento manducant & bibunt, & membra eius toto orbe diffusa* (id est, Catholicam Ecclesiam) *non agnoscunt.* Agit illic contra Donatistas, qui satanica quadam arrogantia & maligna suî ab Ecclesia separatione se solos pro Christianis habebant: porrò Ecclesiæ Catholicæ studiosos in membris Christi neutiquàm numerandos esse censebant, vtì hodieq; nostri faciunt Aduersarij. Matth. 7.

Item cõtra Fulgentium Donatistam Dialogo, Catholicus sui collocutoris sexto argumento inter cætera hunc in modum respondet: *Sicut enim, qui manducat & bibit sanguinẽ* Domini *indignè, iudicium sibi manducat & bibit: sic & qui accipit indignè Baptisma, iudiciũ accipit, nõ salutem. Nam & Iudas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonũ Baptisma Christi percepit: sed quia bono benè non usi sunt, mali malè utendo deleti sunt. Bonũ est Baptisma, bonũ est Christi sanguis & corpus, bona est & lex, sed si quis ea legitimè utatur.* 1. Tim. 1.

Verùm his Aduersarij acerrimè sese opponunt, quòd eorũ abominandum errorem validissimè subruant ac euertant: quandoquidem id ijs asseritur, corporis Christi comestionẽ non in sola fide sitã esse.

Aduersariorū obiectio. Itaque obijciunt illi, Augustinum Tractat. 26. in Iohannem, in ea Domini verba, Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo, scribere hūc in modum: *Hoc est ergò manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manentem in se habere: ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo nō manet Christus, proculdubiò nec manducat spiritaliter carnem eius, nec bibit eius sanguinem, licèt carnaliter & uisibiliter premat dentibus Sacramentum corporis & sanguinis Christi: sed magis tantæ rei Sacramentum ad iudicium sibi manducat & bibit, quia immundus præsumpsit ad Christi accedere Sacramenta, quæ aliquis non dignè sumit, nisi qui mundus est, de quibus* Matth. 5. *dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.* Itemq; alium eius locum proferunt ex lib. 21. de Ciuitat. Dei, cap. 25. quo illum idē affirmare aiunt. Verba Augustini hæc sunt: *Deniquè ipse Dominus di-* Iohan. 6. *cens, Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo, ostendit quid sit non sacramentotenus, sed reuerà corpus Christi manducare, & eius sanguinem bibere. Hoc est enim in Christò manere, ut in illo maneat & Christus. Sic enim hoc dixit, tanquàm diceret: Qui non in me manet, & in quo ego nō maneo, non se dicat aut existimet manducare corpus meum, aut bibere sanguinem meum,* &c. Ex his igitur inferūt, malos Christi corpus in V. Sacramento re vera & substantialiter nō accipere: vndè porrò etiam hoc volunt effici, Christi corpus in V. Sacramento substantialiter non haberi.

Dilutio. Sed quæso te, amice Lector, certum habeas Aduersarios nostros hoc vel maximè laborare vitio, quòd ex Augustino reliquisq; patribus voculas quasdam & sententias, vbì ipsis commodum videtur, hincindè non bona fide excerpant & cōgerant, easq; in suam damnatam sententiam, quam Patribus summa vi & iniuria affingere non dubitant, detorquere nitantur: porrò loca alia, quibus patres mentem suam luculenter aperiunt, vt est eiusmodi hominum ingenium, nec legere, nec audire velint.

Augustinus de vera corporis Christi perceptione bifariam loquitur. Nôsse igitur operæprecium fuerit, Augustinum de vera corporis Christi perceptione duplici ratione scribere solere. Interdùm enim veram ille perceptionem vel sumptionē dicit, eo duntaxat nomine, quòd

quòd corpus Christi re vera & substantialiter sit in V. Sacramento. Quandoquè autem verã appellat, ratione veræ & actualis, vt vocant, adeptionis diuinæ gratiæ & salutis, cuius causa Sacramentum ipsum institutum est. Priori modo scribit lib. 5. de Baptismo, quod iam antè recitatum est: *Indignè quisq; sumens Dominicum Sacramentum, non efficit, ut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim & sanguis Domini nihilo minùs erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus: Qui manducat indignè, iudicium sibi mãducat & bibit.* 1. Cor. 11. Posteriori modo, locis iam iamq; memoratis, quæ Aduersarij in suas detorquere partes moliuntur, id asserit, illos Christi corpus reuerà, id est, efficaciter siue cum effectu quodam ad salutem, acciperet, qui in seipsis sentiant, se in Christo per veram fidem & charitatem non fictam manere, atque vicissìm Christum in ipsis: ità vt ab effectu possit quis conijcere, num V. Sacramentum ad vitam nécne acceperit.

Minimè verò ea dictorum Augustini mens est, (quam Aduersarij esse volunt.) edere illud & bibere nihil omninò esse aliud, quàm manere in Christo: siue manere in Christo, causam efficientem esse eius comestionis: tanquàm illi nihil accipiant, qui fide & charitate Christo non adhærescant: sed id potiùs sentit, vt iam dictum est, Augustinus, permansionem in Christo, effectum & signum esse euidens, nos corpus illius nedùm in Sacramento substantialiter, sed etiam in spiritu & veritate ad animarum nostrarum vitam & salutem salutariter accepisse: quod idem ipse quoquè sub initium Tractatûs 26. in Iohãnem, testatur his verbis: *Signum quia manducauit & bibit,* (intellige ad salutem) *hoc est, si manet & manetur, si habitat & inhabitatur, si hæret & non deseratur.* In summa, in Augustino dictio, Reuerà, quandoquè exprimit veritatem manducati corporis, quam boni & mali indiscriminatìm accipiunt: quandoquè veritatem dignæ sumptionis, ex parte manducantis, quæ in solis bonis inuenitur.

Aduersarij vt Augustini sententiam deprauent. Mansio in Christo, non est causa efficiens, sed effectus comestionis. Dictio, Reuerà, ab Augustino bifariàm sumitur.

Quæ quidem ità se habere vt non dubitemus, alibì ipsus sese clarissimè interpretatur, scilicet Sermone xi. de verbis Domini, vbì sic habet: *Illud etiam quod ait, Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo, quomodò intellecturi sumus? Nunquid etiam illos hìc poterimus accipere, de quibus dicit Apostolus, quòd iu-* Iohan. 6. 1. Cor. 11.

dicium sibi manducent & bibant, cùm ipsam carnē manducent & ipsum sanguinem bibant? Nunquid & Iudas magistri uenditor & traditor impius, quanuis primùm ipsum manibus eius confectum Sacramētum carnis & sanguinis eius cum cæteris discipulis, sicut apertiùs Lucas Euangelista declarat, manducaret & biberet, mansit in Christo, aut Christus in eo? Multi deniquè, qui uel corde ficto carnem illam manducāt & sanguinem bibunt, uel cùm mãducauerint & biberint, apostatæ fiunt, nunquid manent in Christo, aut Christus in eis? Sed profectò est quidam certus modus manducandi illam carnem, & bibendi illum sanguinem, quo modo qui manducauerit & biberit, in Christo manet, & Christus in eo: quem modum utiquè ipse uidebat, quandò ista dicebat.

Lucæ 22.

Christus de certo quodā corpus suum edendi modo loquitur, vbi ait, Qui manducat &c. in me manet &c.

Ecquìd ad hæc dicitis Aduersarij? Augustinus oratione illustri fatetur hîc improbos Christi corpus in V. Sacramento edere, & potare sanguinem: eoq; referendum esse quod Apostolus ait, eos iudicium sibi manducare & bibere, quòd non dijudicent corpus Domini: interìm nihilo minùs addit, certum esse modū cibum hunc edendi, quò qui edit, illum vitam edere: ad eumq; modum illa Domini verba pertinere, quibus ait: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo.

Quæ si probè capiantur, nullo negocio tum locis memoratis, tum alibì Augustinus quid sibi velit, perspectum habere licebit: vt inter cætera, quòd ait Tractatu 59. in Iohannem: *Apostoli manducabant panem Dominum, Iudas verò panem Domini contra Dominū. Illi vitam, ille pœnam. Qui enim manducat indignè* &c. Item Sermone 2. de verbis Apostoli: *Illud manducare, est refici. Illud bibere, quid est nisi viuere? Manduca vitam, bibe vitam: habebis vitam, & integra est vita* &c.

Triplex Eucharistiæ cōmunio, prima sacramentalis, altera spiritalis, tertia & sacramentalis & spiritalis.

Quæ omnia vir sanctiss. de digna communione dicit, quæ non sacramētotenùs tantùm, sed simul etiam spiritaliter in vera fit fide per charitatem operante. At nihilo seciùs idem ipse, vt dictum est, alibì fatetur, etiam malis esse re vera corpus Christi in Sacramento quod accipiunt: non tamen ad salutem, sed ad iudicium: adeò vt mea quidem sentētia satis iam proditum sit, quàm fallaciosè Aduersarij eius mentem & sententiam proferant atque peruertant.

Porrò identidèm copioseq; etiam hoc illum testari, corpus & sangui-

guinem Christi, non solùm per fidem corde vel animo, sed etiam ore Christianos accipere, quod tamen Aduersarij admittere nolunt, iam antè abundè probatum est, maximè ex Epistola 118. ad Ianuarium, & lib. 2. contra Aduersarium legis & prophetarum, cap. 9. quibus addi potest, quod Sermone 215. habetur: *Videte tamē, inquit, fratres charissimi, si iustum est, vt ex ore Christianorū, vbi corpus Christi ingreditur, luxuriosum canticum quasi venenum diaboli proferatur.*

XIIII. Decimoquartò, Augustinum illas Apostoli sententias, 1. Cor. 10. Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis & vnū corpus multi sumus, omnes quidem de vno pane & de vno calice participamus &c. & ad Ephe. 5. Membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius &c. eū in modum & accepisse, & accipiendas tradidisse, nos digna V. Sacramenti perceptione, non modò in fide spiritaliter, verùm etiam substantialiter Christi communionem adipisci, adeò vt non vnus duntaxat spiritus, sed vnum etiam cum illo corpus vera hac carnis eius communicatione vel participatione efficiamur, vti in xxv. scripturæ testimonio suprà latiùs demonstratum est, multis id quidem locis perspicuum fieri potest.

Augustini sententia est, nos Eucharistiæ pceptione nō tantùm spiritaliter, sed etiā corporaliter Christo coniūgi & vniri.

Contra Aduersariū legis & ꝓphetarum libro, scripsit aduersùs incertū quendā legis & ꝓphetarū insectatorem, vetus Testamentū irridenté, & inter cętera etiā S. Abraham eo nomine criminantem, ꝙ ex ancilla Agar Ismaelé genuerit, Sara viuēte. Cui respondēs Augustin⁹, sanctum virum defendit, primò iuxta literam, vt ꝙ ad preces & iussu Saræ coniugis suæ Agar vxorem duxerit, quod tum permissum erat. Deindè ostendit, hac in re quantum latuerit, nobisq́; significatum vel præfiguratum sit Sacramentum: *Nos autem audiamus*, inquit, *& intelligamus duo Testamenta in duobus filijs Abrahæ*, (Ismaële & Isaac) *duabusq́ mulieribus* (Agar & Sara) *eius commixtione fœtatis: sicut duos in carne vna, Christum & Ecclesiam, istis nolentibus, sinè vlla obscuritate cognoscimus: sicut mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, carnem suam nobis manducandam, bibendumq́ sanguinem dantem, fideli corde atque ore suscipimus: quanuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quàm perimere, & humanum sanguinem potare, quàm fundere.*

Gen. 16. Lib. 2. cap. 9.

Ore & corde mediatorem Dei & hominū, hominem Christum Iesum accipimus, sicq; vna cum illo caro efficimur.

Quæ

Quæ sanè illustris est & perspicua oratio, qua ille testatur, probè Christianos sinè vlla obscuritate cognoscere, se in Christo vnā effici carnē, quandoquidem suam ille eis carnem edendam,& bibendū sanguinem largitur: & quanuis incredulis id horribile videatur, at nihilo feciùs à probè Christianis vera ac firma fide piè,deuotè ac sedulò coli & exerceri. At nostrorum Aduersariorum animis tam densa est prô dolor offusa caligo, id vt non possint intelligere.

Ego verò ità sentio,si quidem hûc ipsum iam memoratum locum studiosè lectitârunt, probeque sunt assecuti, eos re ipsa comperisse, quàm fœdè ac turpiter in eo hallucinentur & errent,quòd improba temeritate virum sanctum Tractat. 26. in Iohannem, illa Seruatoris verba interpretantem, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem,habet vitam æternam,in suas partes contra catholicæ ecclesiæ sententiam (quam eo ipso loco & alijs passìm apertissimè tuetur)rapere ac detorquere nituntur. Verba illius, quibus ipsi abutuntur,hæc sunt: *Hunc itaque cibum & potum, societatem uult intelligi corporis & membrorum suorum,quod est sancta Ecclesia in prædestinatis, & uocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis & fidelibus eius.* Hæc,inquam,verba illi falsò interpretantur, perindè àc si ijs id sibi velit Augustinus,V.Sacramentum significare duntaxat societatem fidelium, fide & charitate coniunctorum: quod tamen ab illius mente prorsus abhorret: quin potiùs hoc ille ijs vult verbis, nos ex eo ipso, quòd Christus fidelibus suis suum corpus & sanguinem edendum bibendumq; præbet, id intelligere debere, nos cum illo ceu capite, vnum corpus,& inuicèm membra esse. Testâtur hoc nihil obscurè eius eodem loco tum præcedentia, tum sequentia verba. *In hoc*, inquit, *cibo & potu, id est, corpore & sanguine Domini, habet qui sumit vitam, & hanc vtiquè æternam.* Item cùm illic *vnitatem corporis & sanguinis dicat esse rem Sacramenti,* satìs innuit, nos vnius eiusdemq; corporis & sanguinis fieri participes.Et cùm ità subijcit, *Participatiōe filij per vnitatē corporis eius & sanguinis*(quod illa mādúcatio potatioq; significat) *nos efficimur meliores*: nō vult Eucharistiam ipsam significare corpus & sanguinem,quę in ea verè participamus: sed vult ipsam manducationem vnius eiusdemque corporis, significare nobis hanc vnitatem mysticam capitis & membrorum.Satìs quoquè luculenter exprimit mentem

Obiectio.

Dilutio.

Ex eo,quòd cuncti idem Christi corpus accipimus,intelligere debemus, omnes nos vnū mysticum corpus effici.

tem suam, dum ait: *Viuimus ergò nos propter ipsum, manducantes eum, id est, ipsum accipientes vitam aeternam, quam non habemus ex nobis.* Et multò etiam clariùs Tractatu sequenti 27. in principio: *Hoc ergò nos docuit, ait, & admonuit mysticis verbis, vt simus in eius corpore sub ipso capite in mẽbris eius, edentes carnem eius, non relinquentes vnitatem eius.* Quae quidem omnia satìs id indicant, Augustinum ea causa cibum hunc & potum societatem sanctorum appellare, quòd eius cibi potusq; digna & spiritalis perceptio, veram pacem, & plenam perfectamq; credentium vnitatem salubriter efficiat ac operetur.

Augustinus cur escã hãc, societatẽ sanctorũ vocet.

Quod etiam indè potest haud difficulter animaduerti, quòd, vt ipse memorato 26. Tractatu in Iohannem scribit, *Propterea Dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quae ad vnum aliquid rediguntur ex multis:* tanquàm diceret: Vt ex multis granis vnus panis conficitur & constat, & ex multis acinis vinum confluit, ità & nos multi hac esca diuina vnum in Christo corpus efficimur: quandoquidem in eius carne & sanguine istiusmodi beatam societatem & communionem adipiscimur. Nanque corpus eius, verum est granum tritici, multum fructum adferens, & in multa millia excrescens: idemq; vera vitis est, vndè palmites (id est, fideles) omnes succum accipere necessè est.

Iohan. 12.

Iohan. 15.

Atque eam ob rem Tractatu 80. in Iohannem, explicans illud, Ego sum vitis vera, scribit his verbis: *Iste locus euangelicus, fratres, ubi se dicit Dominus uitem, & discipulos suos palmites, secundùm hoc dicit, quòd est caput Ecclesiae, nos quoquè membra eius, mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Vnius quippe naturae sunt uitis & palmites. Propter quod cùm esset Deus, cuius naturae non sumus, factus est homo, ut in illo esset uitis humana natura, cuius & nos homines palmites esse poßimus.* Discis ex his, Christum non eo solo nomine factum hominem, vt nostrae esset naturae particeps, sed eò potissimùm, vt nos vicissìm susceptae ab illo humanae eiusdemq; deificatae naturae, perindè vt vitis palmites, re vera & substantialiter consortes efficeremur: id quod certissimè fit vera corporis & sanguinis eius communicatione, qua nos illius caro & ossa efficimur.

Christus vera vitis est secũdùm humanitatẽ, cuius cõmunione nos eius palmites sumus.

Habes igitur, vt accipiendus sit Augustinus, vbì ait Sacramentum

hoc esse, vel significare societatem sanctorum: quod eò quoquè tibi contulerit, vt non hoc duntaxat in Iohannem loco, sed vbicunquè eodem modo loquitur, eius menté possis assequi, pręcipueq; sermone ad infantes ad altare, vbì ait *mysterium Christianorum in mēsa* (id est, altari) *positum esse*: quibus id vult, corporis & sanguinis Christi perceptionem eius nos cómonefacere debere, quotquot vnius eiusdemq; corporis & sanguinis participes sumus, vnum omnes corpus effici: nó autem hoc asserit, V. Sacramentum signum duntaxat esse nostræ in fide & charitate vnitatis: ex quibus omnibus perspici licet, vtì memoratos Pauli locos 1. Cor. 10. & Ephes. 5. ipse acceperit.

Corpus Christi in Sacraméto nó modò signū, sed ipsa causa efficiés est vnitatis nostræ.

XV. Augustinus ea Domini verba, Ego vobiscū sum omnibus diebus &c. nó de diuinitatis eius tantùm, sed etiá corporis præsentia accepit.

Postremò, cum suprema quoquè recedentis Seruatoris verba illa, Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi, non de diuinitatis eius tantùm, quæ alioquì vbiquè est, sed de alia quoquè magìs familiari, putà, corporis & sanguinis eius in V. Sacramento pręsentia, accepisse, perindè vt nos suprà in iam dicto xxv. scripturæ testimonio eiusmodi intellectū fusiùs indicauim', satìs id liquet ex Tracta. 50. in Iohannem, vbì inter cætera sic habet: *Si in Petri persona significati sunt in Ecclesia boni, in Iudæ persona significati sunt in Ecclesia mali: ipsis dictum est, Me autem non semper habebitis. Quid est enim, non semper, & quid est, semper? Si bonus es, si ad corpus Christi pertines, quod significat Petrus, habes Christum & in præsenti, & in futuro. In præsenti per fidem, in præsenti per signum Christi, in præsenti per baptismatis Sacramentum, in præsenti per altaris cibum & potum. Habes Christum in præsenti, sed habebis semper: quia cùm hinc exieris, ad illum uenies qui dixit latroni: Hodiè mecum eris in paradiso. Si autem malè uersaris, uidèris habere in præsenti Christū, quia intras Ecclesiā, signas te signo Christi, baptizaris Baptismo Christi, misces te membris Christi, accedis ad altare Christi: in præsenti habes Christum, sed malè uiuendo non semper habebis.*

Luc. 23.

His verbis virum sanctissimū id euidenter satìs docere perspicuū est, nos Christum hìc in terris præsentem habere, idq; non fide duntaxat, sed etiam in baptismi Sacramento per ipsius Spiritumsanctum, quē illic in salutari expiatos lauacro effundit abundè: prætereaq; in Sacraméto altaris, per corporis & sanguinis eius cibū & potū: adeoq; etiam malos Christum Dn̄m illic habere pręsenté, sed nó salutariter.

Tit. 3.

Que

Quę cùm ità se habeant, equidem non parùm demirari soleo, Aduersarios etiam hocipso loco virum sanctum contra Ecclesiam tam audacter proferre nó dubitare. Adhibet ille quidem eodé loco duas alias illorum verborum, Me autem non semper habebitis, expositiones, dicitq; inter alia: *Secundùm præsentiā maiestatis* (putà, vbiquè pręsentis) *semper habemus Christum: secundùm præsentiam carnis, rectè dictum est discipulis, Me autem non semper habebitis. Habuit enim illum Ecclesia secundùm præsentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt.* Hęc Aduersarij volunt contra nos & Ecclesiam militare. Obiectio. Matth 26.

Verùm quandò illi prę cęteris vsqueadeò acuti & perspicaces videri volunt, mirum est, nó hîc illos cernere, quàm expressè & significanter eodé loco Augustin' eá Christi pręsentiam, qua est ad dexterā patris in naturali, conspicua & propria specie, sicutì visibilis in cęlos ascendit, & indè rediturus est, ab illa corporis eius pśentia distinguat, qua est in Sacraméti mysterio, vbì nó sub ꝓpria, sed aliena panis ac vini specie modo quodá incompręhensibili & qui naturam superet, habetur: vtq; haud obscurè doceat, posse duo hęc simul consistere, vt quanuìs corpus eius visibili & carnali ratione, *secūdùm id quòd de virgine natus est, secundùm id quòd à Iudæis comprahēsus est, quòd ligno confixus, quòd de cruce depositus, quòd linteis inuolutus, quòd in sepulcro conditus, quòd in resurrectione manifestatus,* præsens non habeamus: at nihilo minùs spiritaliter & inuisibiliter, sed tamen substantialiter in V. Sacramento illud habeamus: adeoq; Christi ad patris dexteram in ꝓpria specie præsentia, facilè id nobis vt credamus persuadet, eū etiam iuxta hęc verba sua, *Hoc est corpus meum*, in V. Sacramento substantialiter adesse. Nam si id præstare nó posset, nó sederet vtiquè ad dexterā virtutis Dei, nec esset omnipotens, neq; omnia illi essent possibilia. Et quid multis opùs est, quādò ipse Augustinus vtranq; præsentiam ibidèm simul commemorat? *In præsenti*, inquit, *per altaris cibum & potum, secundùm præsentiam carnis fide tenetur, oculis non videtur.* Dilutio. Præsentia in specie ꝓpria, præsentia in mysterio.

Atque tametsi hæc sufficere possint cunctis Aduersariorum philosophicis ac futilibus confutandis argumentis, Augustinoq; rectè intelligendo & ab illorum calumnijs vindicando, quandò tamen illi carnali sua philosophia carnales capiunt, atq; vbicunquè possunt, ex Augustino eius sententijs deprauandis præsidium sibi cōparant, lo-

Aduersariorũ Achilles. cum quem illi potissimùm Ecclesiæ opponunt, equidem indiscussum præterire nolim. Aiunt illi Augustinum Tract. 30. in Iohannem, ità scriptum reliquisse: *Sursum est Dominus: sed etiam hîc est ueritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, uno loco esse oportet,* (sic enim ipsi legunt) *ueritas eius ubiquè diffusa est.*

Immò scribit, aiunt illi, Epistola 57. ad Dardanum, hunc in modũ: *Noli dubitare ibi nunc esse hominem Christum Iesum, undè uenturus est, memoriterq; recole & fideliter tene Christianam confessionem, quoniam resurrexit à mortuis, asscendit in cælum, sedet ad dexteram patris, nec aliundè quàm indè uenturus est ad uiuos mortuosq; iudicandos: & sic uenturus est illa angelica uoce testante, quemadmodum ire uisus est in cælum,* Actor. 1. *id est, in eadem carnis forma atque substantia, cui profectò immortalitatẽ dedit, naturam non abstulit. Secundùm hanc formam non est putandus ubiquè diffusus. Cauendum est enim, nè ità diuinitatem adstruamus hominis, ut ueritatem corporis auferamus.* Ac deindè, interiecto vno plus minùs folio: *Spatia,* inquit, *locorum tolle corporibus, nusquàm erunt: & quia nusquàm erunt, nec erunt.*

Aduersariorũ cõfutatio. Hæc illi mirè iactitant, sed turpiter se delusos comperiunt. Prima quidem sententia Tract. 30. in Iohannem, nihil penitùs ad Eucharistiam pertinet. Docet enim illo loco, *ità nos audire debere Euangelium, quasi præsentem Dominum audiremus, nec dicere, O illi felices, qui eum uidere potuerunt* &c. subindè ista sequuntur: *Sursum est Dominus: sed etiam hîc est veritas Dominus:* hoc est, verbum eius ad supremum vsque mundi diem habituri sumus. Veritas Domini vbiquè diffusa est, vt intelligendũ. Vbi sanè non negat Augustinus, Christi corpus esse in V. Sacramento: immò cùm dicat verbum eius esse veritatem, & veritate verbi sui illũ hîc esse nobiscum, necessariò indè consequitur, vt iuxta illud verbum suum, *Hoc est corpus meum,* re vera sit in V. Sacramento, etiamsi nos illum minimè cernamus. Vult ex illorum nos esse numero, qui non viderũt & crediderunt. Iohan. 20. vt interìm taceam emendatiora exemplaria non ità habere, vt Aduersarij proferunt, *Vno loco esse oportet,* sed, *Vno loco esse potest:* quod etiam Melanchthon confitetur.

Porrò quòd ad aliam ex Epistola ad Dardanũ, allatam sententiam attinet,

attinet, quæso te Lector, quænam illa consequentia est, Christus in specie propria,& forma carnis, in qua resurrexit à mortuis, ascendit in cælum,sedet ad dexteram patris omnipotentis,non vbiquè diffusus est,vt loquitur Augustinus,ergò non est substantialiter in V. Sacramento? Itemq;,corpora siue res corporeę pro sua naturali conditione suum volunt habere locum, ipsorum quãtitati congruum: Itaque sequi hinc, quandoquidem Christi corpus non est quantitatiuè & localiter in V.Sacramento, tanquàm in loco ipsi accommodato siue proportionato,non posse id illic esse substantialiter?

Nimirùm Augustinus ipse non semèl affirmat eiusmodi illationẽ vel consequentiam esse vitiosam,vt si quis Christi corpus asserat certo quodam modo non esse præsens, indè statim velit effici, nulla ratione vel modo id præsens esse. Non enim consequens est, Corpus Christi non est certo modo præsens, Ergò per essentiam simpliciter abest:quòd ex negatione modi,vt vocant,essendi, ineptè essentia rei simpliciter negetur. Hac enim ratione Aduersarij ex Augustini sententia etiam dicere compellentur, diuos Stephanum & Paulum, vel non fuisse iustos,vel Christum post eius ascensionẽ non verè & substantialiter vidisse,cùm scriptum sit:Spiritussanctus arguet mundum de peccato,& de iustitia,& de iudicio:quia ad patrẽ vado,& iam non videbitis me. In hæc enim verba scribit Augustinus Tract. 95. in Iohannem hunc in modum: *Secundùm hanc iustitiam nunquid dicturi sumus Paulum Apostolum non fuisse iustum, confitentem se Christum uidisse post asscensionem eius in cælum,de quo utiquè tempore iam dixerat,* Iam non uidebitis me? *Nunquid secundùm hanc iustitiam iustus non erat gloriosissimus Stephanus,qui,cùm lapidaretur, ait:Eccè uideo cælum apertum, & filium hominis stantem ad dexteram Dei? Quid ergò est,Ad patrem uado, & iam non uidebitis me,nisi quomodò sum,cùm uobiscum sum? Tunc enim adhuc erat mortalis in similitudine carnis pecca ti,qui esurire poterat atque sitire,fatigari atque dormire.Hunc ergò Christum, id est, talem Christum cùm transisset de hoc mundo ad patrem,non erant iam uisuri: & ipsa est iustitia fidei,de qua dicit Apostolus: Etsi noueramus Christum secundùm carnem,sed nunc iam non nouimus.* Hæc ille.

Non est consequẽs, Christi corpus certo modo præsens non est, Ergò omninò non est præsens.

Iohan.16.

1.Cor. 15.

Actor. 7.

Rom. 8.

2 Cor. 5.

Ità ergò & nos haud ægrè fatemur, nos Christum secundùm pro-

priam ſpeciem, in qua cælos aſcẽdit,& ſedet ad dexterã patris, id eſt, corporaliter & viſibiliter, & ſecũdùm quantitatẽ dimẽſionesq; corporeas & præſentiam localẽ,in V.Sacramento præſentẽ nõ habere:at nihilo ſeciùs id ꝓ indubitato tenemus,& ex verbis eius, *Hoc eſt corpus meum*, quę fallere nos nõ poſſunt,certò didicim⁹,nos illũ ſupernaturali,inuiſibili & ſpiritali ratione in myſterio ſubſtantialiter p̄ſentem habere:nouim⁹ prętereà,vtranq; hanc pręſentiã omnipotenti Chriſti virtute ſimul poſſe cõſiſtere:maximè cùm illius ad dexterã patris ſeſſionẽ,nõ adeò craſsè accipere nos debeam⁹,vt pleriq; ex Aduerſarijs faciunt,perindè àc ſi vno aliquo ſic ille loco incluſus aſſeruet,vt alibi eſſe nõ poſſit. Hoc enim pacto fatendũ erit,nõ eſſe illũ Paulo viſum ꝓpè Damaſcũ.Dextera patris omnipotẽtis, qui vbiquè eſt ꝑ eſſentiã, præſentiã & potentiã,& bona illa cæleſtia,in quib⁹ Chriſtus ęternùm viuit,& vt omnipotens,nullis naturę legibus ſubiacet,& in creaturas omnes ſumma authoritate dominatur,ea ſanè captum noſtrum longiſſimè ſuperant. Itaque nimiùm vltra metas progredimur, dum mundi huius more ex imbecilla ratione noſtra ijs de rebus philoſophari inſtituimus. Quid verò tam eſſe poteſt ſumma cum dementia coniunctum, quàm diuina nos velle perſcrutari myſteria, qui etiam vulgarium rerum creatarum naturam ſatìs perueſtigare nequeamus?

Seſſio Chriſti ad patris dexterã, nõ tam craſsè cogitãda eſt,quaſi vno tantùm cæli loco incluſus teneatur.

Dextera patris quæ ſit.

Apoſtolus ait 1.Corin. 2. nec oculum vidiſſe, nec aurem audiuiſſe, nec in cor hominis aſcendiſſe,quæ præparauit Deus ijs,qui diligunt illum:quanto igitur minùs nos illam poſſumus ſeſſionem ratione aſſequi,quam Deus Chriſto Ieſu vnigenito filio ſuo ſecundùm eius humanitatem attribuit?Idem Apoſtolus 2.Cor.5. Itaque nos,inquit,ex hoc neminem nouimus ſecundùm carnem. Et ſi cognouimus ſecundùm carnem Chriſtum,ſed nunc iam non nouimus. Eadem Epiſtola cap.12. dicit ſe raptum in tertium cælũ, & in paradiſum, audiuiſſe arcana verba, quæ non licet homini loqui. Et ad Epheſ. 4. his verbis ſcribit de Domino:Qui deſcendit,ipſe eſt & q aſcendit ſupra omnes cælos,vt adimpleret omnia.

Non poſſumus imbecilla ratione noſtra Chriſti ad patris dexterã,ſeſſionem cõprehendere.

Neq; tamen propterea id nos aſſerimus, quod Luterus & eius aſſeclæ quandoquè ſcribere auſi ſunt, cùm Chriſtus in perſonæ vnitate Deus & homo ſit inſeparabiliter,eam ob rem etiam humanitatem

eius ęquè àc immensam diuinitatem, vbiquè adesse. Id enim nimiùm fuerit & Eutycheti accessisse, & ab Augustino discessisse: sed hoc nos dicimus, quandoquidem Christus Deus & homo est, & corpus eius licèt humanum sit, tamen deificatum & cumprimìs admirabile corpus est, ea causa posse eum, vtpotè apud quem non est impossibile omne verbum, illud idem corpus suum vbicunquè velit substantialiter exhibere, & citra dubium iuxta sermonem illum, *Hoc est corpus meum*, locis omnibus, quibus V. Sacramentũ, sicut ab illo institutum est, conficitur, etiam re vera exhibere præsens, ità tamen, vt propterea cælum deserere non cogatur.

Luc. 1. Cùm sit nihil Christo impossibile, potest, vbicunquè vult, corpus suũ substantialiter exhibere.

Sed dicat fortasis quispiam: Equidem necdùm mihi persuadere possum, Christi corpus simul multis adesse locis, itemq; eum tam exigua, vt vocant, hostia integrum contineri. Verùm nõ hìc agitur amice de angusto captu tuo, sed fides duntaxat exigitur. Nam si id solum credere velis, quod tua posiis exili ratione compræhendere, quo tandèm pacto incompræhensibilem illam & sacrosanctam Trinitatem in vna indiuidua diuinitate potes credere? itemque solam filij personam, humanam induisse naturam, non autem Patrem, vel Spiritumsanctum, cùm tamen hæ tres personæ in summè vna vnicæ diuinitatis essentia & natura sint? Aut quo pacto credere potuisti inscrutabilem diuinę humanęque naturę in vna persona vnionem, ità vt Deus homo, & homo Deus sit, absque vlla tamen vtriusque naturę confusione? Adeoque qui tandèm vel vlli nostrę fidei articulo assentiri potes, quandò illi omnes rationem nostram longè lateq; superant? Itaq; agitur hìc de intellectu in captiuitatem redigẽdo in obsequium Christi.

Nõ hîc rimari debemus, sed intellectũ nostrũ simpliciter in captiuitatem redigere in obsequiũ Christi.

2. Cor. 10.

Atquì porrò etiam forsan dicturus es, videri tibi necdùm satìs ex Augustino probatum, Corpus CHRISTI simul multis haberi locis. Agè igitur pluribus id eius sententijs doceamus. Iam antè audisti illum in Psalmum 33. disertis affirmare verbis, CHRISTVM in sacrosancta cœna discipulis suis corporaliter & visibiliter assidentem, nihilo minùs seipsum inuisibiliter & supra naturæ vsum in suis tulisse manibus, quod nullus omninò possit mortalium: quę quidem perspicuè testatum efficiunt, CHRISTVM in hùmana assumpti corporis forma & quantitate, locum corporeum in mensa visibi-

Augustinus testatur Christi corpus substãtialiter multis simul locis esse posse.

visibiliter occupâsse, ac nihilo seciùs nulla facta loci mutatione, stupenda quadam ratione inuisibiliter in suis se manibus gestâsse.

Non minùs impossibile est secundùm naturam, duo corpora simul eũdẽ obtinere locũ: quod tamẽ in Christi corpore accidit.

An non tibi videtur nõ minùs impossibile esse, si pro naturæ modo hinc loqui velimus, duo corpora simul eundem occupare locum, quàm vnum corpus simul multis adesse locis, præsentia nõ locali, sed substantiali? Atquì Augustinus crebrò testatur, Christum ex clauso sacratissimæ virginis MARIAE natum vtero, eundemq; ex obsignato rediuiuum prodijsse monumento, atque etiam obseratis foribus semèl ac iterùm ad suos ingressum discipulos.

Christus clauso virginis vtero ingressus est mũdũ, idẽq; p clausa ostia intrauit.

In Dei operibus, tota ratio facti, est potentia facientis.

1. Epistola 3. ad Volusianum scribit his verbis: *Ipsa uirtus* (Dei) *per*
2. *inuiolatæ matris uirginea uiscera, membra infantis eduxit, quæ posteà per*
3. *clausa ostia, membra iuuenis introduxit.* Hic *si ratio quæritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deũ aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse. In talibus rebus, tota ratio facti est potentia facientis.* Et Sermone 159. de Tempore: *Miraculum est,* inquit, *quòd Dominus noster Iesus Christus in carne uera intrauerit ad discipulos per ostia clausa. Requiris à me forsitan rationem, & argumentum requiris. O homo, si rationem à me poscis, non erit mirabile: exemplum quæritur, non erit singulare. Credis nempè Dominum Christum super aquas maris firmis gressibus ambulâsse? Credis utiquè. Dicis igitur mihi: Si per ostia clausa Christus intrauit, ubi est corporis pondus? Recedant paulispèr modus & pondus. Ille hæc fecit, cui nihil impossibile est. Christus qui carnem suam potuit de sepulcro producere, nõ potuit clausis ianuis ad discipulos introire? Quandò audis miraculum, serua fidem, non requirat animus rationẽ.* His similia habes Sermone 156. & 160. de Tempore, & Sermone 17. de Sanctis.

Christus cõtra naturæ vsum sup mare ambulauit. Matth. 14.

Christus cõtra naturam clauso exijt sepulcro.

Idem corpus Domini resurrexit, quod in monumento positum est.

De Agone Christiano, cap. 24. hæc eius verba leguntur: *Nec eos audiamus, qui negant tale corpus Domini resurrexisse, quale positum est in monumento. Si enim tale non fuisset, non ipse dixisset post resurrectionem discipulis: Palpate & uidete, quoniam spiritus ossa & carnem non habet, sicut me uidetis habere. Nec nos moueat, quòd clausis ostijs subitò eum apparuisse discipulis scriptum est, ut propterea negemus illud fuisse corpus humanum, quia contra naturam huius corporis, uidemus illud per ostia clausa intrare.*

intrare. Omnia enim poßibilia sunt Deo, &c. Si enim potuit ante paßionem clarificare illud sicut splendorem solis, quarè nô potuit & post paßionem ad quantam uellet subtilitatem in temporis momento redigere, ut per clausa ostia posset intrare?

Matth. 17. Christus contra naturam mortale corpus suum in monte clarificauit.

In summa, tametsi Christi corpus reuerà humanum corpus est, nô tamen vulgare, sed stupendum & admirabile corpus est, quandoquidem cum rerum omnium præpotente diuinitate coniunctum & vnitum est. Quô fit, vt illi possibile sit, quod quibuslibet alijs corporib⁹ est impossibile. Potest illud ambulare super aquas, vt est antè dictû, Matth. 14. Mar. 6. Potest euanescere, Luc. 24. Potest per nubes cælos scandere, Luc. 24. Actor. 1. Qua igitur ratione nô possit etiam secundùm verbum suum, in V. Sacramento præsens adesse? neque id tamen crasso quodam carnali modo, sed spiritaliter & supernaturaliter, ac nihilo minùs substantialiter: non locali, sed substantiali præsentia. Quæ quidem eò dicta sint omnia, non quòd nos exactè compertum habere queamus, de loco quid sit vel non sit: sed vt nostras reuocemus cogitationes à curiosa inuestigatione, qua ratione illic sit: cùm satìs id nobis esse debeat, vt credamus eum substâtialiter adesse, modum autem, quo illic adest, ipsi committamus, quì solus eum probè habet cognitum.

Christi corpus est admirabile, cùm sit cû omnipotente diuinitate in vnitate personæ coniunctum.

Credere simpliciter debemus, Christû in V. sacramento adesse substantialiter, modû verò, quo illic est, ipsi soli cômittere.

Sed fortaßìs adhuc pergis esse refractarius, & nôsse cupis, quæ sit hæc distinctio, qua dicimus quippiam alicubì substantialiter & perfectè, nec tamen secundùm suam quantitatem & loci occupationem adesse. Verùm tametsi præsentia illa Christi nobis sit incompræhensibilis, nec eam vllis verbis exprimere queamus, at tamen ad ipsas res naturales, quô tuæ curiositati nonnihil satisfaciam, te remitto, quibus in rebus huius quandam, licèt admodùm remotam, poteris similitudinem reperire. An tu ignoras, veram panis substantiam etiam in exigua panis particula perfectè ac integrè inesse? Itemq; veram vini substantiam in modico vino haberi? nec tamen iuxta quantitatem in paruo tantundem, atquè in magno, adest. Assentiris id Philosophis, posse imbecillum intellectum nostrû inuisibilem cuiuslibet rei substantiam quodam modo sinè accidentibus, quæ sub sensum cadunt, côpræhendere, id est, posse nos intelligere substantiam sinè acciden-

Etiam secundùm naturâ potest, tota rei alicuius substâtia esse alicubi, vbi tamen res illa secundùm quantitâtem suam non sit.

PP tibus:

tibus: quî fit igitur, Deo vt cõcedere nolis, posse eum id re ipsa efficere, quod infirma intellectûs nostri acies vtcunquè potest attingere? Quòd si huius velis exemplum aliquod consimilius & propinquius tibi dari, ad ipsum Christum respice. An nõ Christus eodem temporis puncto, quo intra matris conceptus est viscera, perfectus Deus & homo extitit? Hoc si credis, nihil motus quantitatis consideratione, cur eam hîc tibi pateris esse remoræ ac impedimento?

Christus in instãti, vt vocãt, cõceptionis, in matris vtero pfectus Deus & homo fuit.

Si porrò etiam eius qualemcunque iuuat didicisse similitudinem, quòd diximus rem aliquam vnam pluribus simul locis posse adesse, ea aduertas exempla, quæ apud Augustinum leguntur Epistola 3. ad Volusianum, cuius paulò suprà meminimus, de duobus sensibus nostris corporeis, *Visu & Auditu, vt illi sint in carne, viuant in carne, & tamen sentiant extra carnem. Visus enim in cælo sidera & solem longißimè videt & sentit: Auditus sonos percipit & sentit extra carnem. Itaq; vterq; hic sensus ibì sit oportet, vbì sentit.*

Exẽplis docetur, posse rem aliquam vnam pluribus locis simul adesse.

Sensus nostri ibì sint oportet, vbì sentiunt. At oculi solẽ in cælo &c. aures sonum procul percipiunt.

Illud etiam, quod propiùs facit ad rem, attendas, vt vna eademq; vox, idémve sermo siue verbum, cunctorum audientium aures & simul, & singulatìm feriát: ità vt vnusquilibet verissimè affirmare queat, se idem omninò verbum siue vocem, æquè atquè alios, audiuisse. Quid ergò non possit in carne sua Deus, verbum illud sempiternum, factum caro?

Eadẽ vox simul multorũ aures realiter afficit siue ferit 29.

Eiusmodi quidem, quibus ad credendum ceu manuducamur, dissimiles similitudines multò etiam plures adduci queant, vt etiam aliã quandam eius generis in XIII. scripturę Testimonio suprà attulimus: verùm qui probè ac piè Christianus est, non in eam debet curam incumbere, vt operum Dei vel rationes velit nôsse, vel habere similitudines. Decet enim eum verbo Dei indubitatã commodare fidẽ, eiq; etiam contra omnẽ rationẽ, constantissimè inhęrere: alioquì fides ei nomen suum tueri nõ poterit, Rom. 4. Equidem inpręsentiarùm sat habeo, ex Augustino luce meridiana clariùs id docuisse, eum, non attentis illis, quæ ad Dardanum scribit, in quibus nè vno quidem verbo Eucharistiæ meminit, certissimè & credidisse & tradidisse, locis omnibus, quibus Christi V. Sacramentum habetur, eius quoquè verum corpus & sanguinẽ, adeoq; Christũ totũ substantialiter adesse.

Suprà in XIII. scripturæ testimonio, fol. 29.

Atq; hactenùs viri celeberrimi testimonia protulisse hoc loco sufficiat

Epilogus testimoniorum Augustini.

ficiat: ex quibus Lector amice liquidò potes intelligere, eum summa constantia, religione & pietate docuisse, verba illa Christi, *Hoc est corpus meum*, non vt Aduersarij somniant, metaphoricôs, sed pro genuina eorum significatione, de vero Christi corpore accipi oportere: ità vt credamus Christi corpus in V. Sacramento substantialiter haberi, non quidem modo quodam naturali, sed qui naturam prorsus excedat, agente id stupẽda & omnipotente virtute Spiritussancti: adeoq; Christum ceu certò pręsentem in eodem V. Sacramento adorandum esse: prætereaq; virũ sanctissimum omnia illa scripturæ diuinę loca, quę ad confirmandã veram corporis Christi pręsentiam suprà ꝓlata sunt, ea quoquè ratione, qua à nobis explicata ac introducta sunt, accepisse. Porrò Aduersarios nostros, impios Sacramẽti oppugnatores, viro sancto nõ nisi vim summam & iniuriam inferre, quandò ex quibusdã eius verbis & sententijs, quas illi hincindè ex eius scriptis decerpunt, cõgerunt, ac dedita opera truncant, mutilant & deprauant, eum in suas partes transuersum trahere moliuntur. Tum quoquè eorũ pestiferas argutationes omnes, quæ in summa tribus nituntur ruinosis fundamentis, putà, quòd Christi verba vel metaphoricôs volũt accipi, vel Christi corpus non nisi spiritaliter in fide posse accipi, aut denique substantialem & veram Christi in Sacramento præsentiam cum eius in cælos ascensione pugnare, non nisi vanissimas esse calumnias, & somnia planè commentitia. Postremò neminem ferè ex Patribus eos confutâsse validiùs, atquè ipsum Augustinum, quem tamen illi secum facere impudentissimè gloriantur.

Aduersariorũ argumẽta omnia tribus nituntur putridis fundamentis.

Fateor sanè, me eius proferendis testimonijs longè atquè ipse institueram, diutiùs immoratum: sed quin ità facerem, eorũ causa committere non potui, quô omnibus eorum fraus & dolus innotescat, cunctiq; perspectum habeant, quàm falsò illi execrabilẽ opinionem & sententiam suam catholicissimo, vt ità dicam, Augustino affingãt. Sed iam ad insignem illum athletam Cyrillum, quem ei socium esse voluimus, nostra proficiscatur oratio.

Augustini authoritates cur tã copiosè allatæ.

SANCTI CYRILLI EPISCOPI TESTIMONIA.

CAP. 56.

Diuus Cyrillus, celeberrimi illius Theophili Alexandrini, cuius testimonia iam antè produximus, ex fratre nepos fuit, & proximus in sede Alexandrina successor, quem veteres miris efferunt lau-

Cyrillus magni apud veteres nominis & existimationis.

dibus, vt quem Euagrius lib. I. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 7. *clarissimum vocet præconem, & fortem rectorum dogmatum propugnatorem:* Nicephorus quoquè lib. 14. cap. 34. *fastigium & columnam rectæ fidei:* Et cap. 36. *Ecclesiæ tubam, fines terræ personantem, & propugnatorem Ecclesiæ fortissimum, qui ab omnibus celebretur, & omnibus in ore sit.* Fuit is reuerà in scriptis diuinis eruditissim⁹ & perspicacissimus, nec minori in hæreticos zelo flagrans, atquè diui Chrysostomus, Ambrosius & Augustin⁹. Persuasum enim habuit, id quod res est, nihil perindè cum Antistitis officio pugnare, quàm inerti negligentia ac dissimulatione, studio pacis temporariæ, hæreticis locum spatiumq; præbere, & ad eorum blasphemias conniuere, eisq; permittere, vt pro sua satanica libidine & petulantia Christum & eius Ecclesiam perpetuis proscindant conuicijs & contumelijs. Ob hanc igitur eximiam virtutem, zelum & eruditionem suam, cùm temporibus Theodosij & Valentiniani iuniorum, catholicum & apostolicum illud Concilium Ephesinum I. contra hæresiarcham Nestorium ad ipsius Cyrilli magnam instantiam indictum atque coactum esset, à beatissimo Cælestino Romano Pontifice, ceu principis apostolorum Petri vero successore, & Christi Vicario iussus est suo, id est, Cælestini nomine illi Concilio præsidere: vt etiam eidem, Catholicæ fidei tuendæ ac conseruandæ causa, ceu egregius, inuictus & cōstantissimus athleta, nihil moratus infestationes eas omnes, quæ eo nomine non ab aduersarijs modò, sed ab ipso etiam Theodosio Imperatore initiò cumulatìm ei sunt oblatæ, summa cum laude totius orbis Christiani præsedit ac præfuit: Testantur hoc tum prædicti alijq; historiæ Ecclesiasticæ scriptores, tum præcipuè Liberatus Archidiacon⁹ Ecclesiæ Carthagineñ, ipsaq; adeò acta memorati, & eorum quæ posteà celebrata sunt, Conciliorum, nempe Chalcedoneñ, Constantinopolitani 5. & Constantinopolitani 6. Porrò cum Synodo illa Ephesina iam dictum Heresiarcham Nestorium, quanuìs imperantis vrbis & sedis Constantinopolitanæ Patriarchā, & cui tum etiam Imperator ipse faueret, ob huius execrabilem heresim, qua ille etiam diuinam huius precelsi Sacramēti corporis & sanguinis Christi eleuauit depressitq; virtutem, Dei & catholicæ Christi Ecclesiæ authoritate à dignitate amouit, exauthorauit, & esse anathema declarauit: qua sentētia nostri quoquè aduersarij,

Episcopi officio nihil tam aduersum est, quàm pacis tēporariæ causa, hæreticis locum præbere.

Cyrillus Ephesino Cōcilio Cælestini Pontificis nomine præsedit. Vide Nicephorum lib. 14. ca. 34.

Cyrillus cōtra Imperatorē & aduersarios suos omnes perstitit.

Nestorius Cōstantinopolitanus patriarcha propter hæresim, cuius ipse architectus fuit, à Cyrillo & Concilio damnatus est.

sarij, eodem quòd ad V. Sacramentũ attinet, errore implicati & contaminati, tenentur.

Hic igitur tantus vir, diuinitùs mirificè collustratus, & maximo in precio habendus, in scriptis & libris suis preclarissimis, veræ corporis ac sanguinis Christi in Eucharistia præsentiæ, non obscura quidem, sed vsque eò luculenta, expressa, diserta & efficacia dicit testimonia, vt nihil in eis Aduersarij inueniant, quod, nisi impudẽtissimi esse velint, fuco quodam & fallacia in suam sententiam detorquere ausint. Cyrilli testimonia clarissima & validissima.

Vult nanq; ea Domini verba, *Hoc est corpus meũ, Hic est sanguis meus*, perindè vt sonant, propriè accipi oportere: sensum metaphoricum prorsus non admittit: figuras ad Testamentum vetus remittit: docet euidentissimè, verbis iam dictis, panem & vinum in veri corporis & sanguinis Christi substantiam omnipotente & inscrutabili Dei virtute & potentia transmutari, sensuumq; & rationis nostræ experimẽta nullum hîc habere locum, fidemq; solam exigi. Tum verò ex diuinæ V. Sacramenti huius institutionis rationibus & causis, multigenisq; eiusdem V. Sacramenti diuinis effectibus, quos ille præ alijs mira elegantia & perspicuitate depromit, certam præsentiam corporis & sanguinis Christi planè testatissimam efficit: ipsum quoquè V. Sacramentum plerunquè Benedictionem vocat, non nostram ob gratiarum actionem tantùm, quæ solet eò adhiberi, meritoque adhiberi debet: vt Aduersarij ea Apostoli verba, Calix benedictionis &c. pro calice apud quem gratias solùm agimus: sed eò potiùs, quòd illic coràm adsit benedictum Christi corpus, cuius perceptione nos benedicimur, sanctificamur, & Christi corpori concorporamur in vitam æternam: vtì posteà ex verbis eius elucescet. Ad hæc omnes Aduersariorum nostrorum calumnias, quas illi comminisci queant, validissimè retundit & diluit, atque de hac re grauissima eundem ferè in modum loquitur, quo Chrysostomus, quem, Nicephoro teste lib. 14. cap. 28. post eius demùm obitum maximi fecit. Deniquè quæcunque ab Augustino subobscurè hinc dicta sunt, ea ipse euidentissimè explicat. Cyrillus V. Sacramẽtum benedictionẽ appellat plerunquè. 1. Cor. 10. Quæ Augustinus de V. Sacramento dixit subobscuriùs, Cyrillus profert apertissimè.

Et principiò quidem, quòd ad germanam verborũ Christi, Matthęi 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. intelligentiam attinet, ad Calosyrium Episcopum inter cætera ità scribit: *Non dubites an hoc verum sit,* Cyrillus verba Christi, Hoc est corpus meũ, vult

 cum a-

eo manifestè dicente, Hoc est corpus meum: sed potius suscipe verbũ Saluatoris in fide: cùm enim sit veritas, nõ mentitur. Nec multò pòst: *Ne enim horreremus carnẽ & sanguinem apposita sacris altaribus, condescendens Deus nostris fragilitatibus, influit oblatis vim vitæ, conuertens ea in veritatẽ propriæ carnis, vt corpus vitæ quasi quoddam semen viuificatiuum inueniatur in nobis.*

Est quàm graphicè nostros depingit Aduersarios.

Et lib. 4. in Iohannem, cap. 13. *Quærendum,* inquit, *ità semper est, vt apud eum habitemus, & ad alienas sententias nõ deferamur. Sed non ità facit animus malignus. Nam quæcunq; nõ intelligit, statim tanquàm friuola falsaq; per arrogantiam eijcit, nulli cedens, nec aliquid supra ipsum esse existimans: quales Iudæos fuisse comperimus. Nam cùm oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac potestatem, signorum miraculo perceperunt, sermonem eius libenter suscipere, & si qua difficilia videbantur, eorum solutionem quærere, contrà omninò faciunt. Et quomodò potest hic carnem suam nobis dare? de Deo non sine magna impietate conclamant: nec in mentem venit, nihil esse impossibile apud Deum. Nam cùm animales essent, vt ait Paulus 1. Cor. 2. spiritalia intelligere non poterant: sed fatuitas quædam tam magnum sibi videtur mysterium. Sed nos magnum, quæso, à peccatis aliorum profectum faciamus, & firmam fidem mysterijs adhibentes, nunquàm in tam sublimibus rebus illud, Quomodò, aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicum enim hoc verbum est, & extremi supplicij causa. Ideò Nicodemus etiam cùm diceret, Quomodò hæc fieri possunt? meritò audiuit: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras?* Iohan. 3. *Aliorũ igitur, vt diximus, culpa perdocti, cùm Deus operetur, nõ quæramus, Quomodò? sed operis sui viam atq; scientiam illi soli concedamus.*

Iohan. 6. Lucæ 1. Rom. 4.

Sacramẽtum hoc firmã deposcit fidem. Verbum hoc, Quomodò potest fieri, in Dei operibus Iudaicũ est, vndè colligi licet, quo loco nostri habendi sint Aduersarij.

Et paulò pòst: Nónne uides, quid sæpenumerò mechanici faciunt? Incredibilia uidentur nobis nõnunquàm enarrare: sed tamen quia similia ipsos fecisse uidimus, posse pagi ab ipsis facilè credimus. Quomodò igitur summis cruciatibus digni nõ erunt, qui rerũ omnium opificẽ Deum ità contemnunt, ut, Quomodò, in operibus eius dicere audeãt, quẽ totius sapientiæ largitorẽ esse nõ ignorant, quẽ omnia posse scriptura nos docuit? Si uerò tu, ô Iudæe, Quomodò, etiam nunc clamas, hanc tuam imperitiam ego quoquè secutus, libenter, quomodò ex Aegypto exiuisti, rogabo: quomodò in serpentẽ Mosaica fuit uirga conuersa, quomodò lepra manus affecta, uno momento temporis in pristinum statũ restituta iterùm fuit: quomodò in naturã sanguinis aquæ transierunt, quomodò patres tui per maria, ut per aridam, effugerunt? quo-

Sapien 1. Psal. 134. Exod. 14. Exod 4. Exod 7. Exod. 14.

quomodò per lignum amaritudo aquarum in dulcedinem recidit: quomodò e lapide fontes aquarum fluebant? quomodò stetit Iordanis? quomodò solo clamore inexpugnabilis Hiericho *cecidit? Immumerabilia sunt, in quibus si, quomodò, quæris, uniuersam euertere tibi scripturam necesse erit, prophetarum doctrinam, & ipsius* Mosis *scripta contemnenti. Quare credidisse Christo potius uos oportuit, & si quid arduum uidebatur, ab eo humiliter petere, quàm ueluti temulẽtos exclamare: Quomodò potest hic nobis suam carnem dare? Nónne uidetis, quia cùm hæc dicatis, statim cum ista uoce arrogantia magna significatur?*

Exod. 15. Exod. 17. Num. 20. Iosuæ 3. Iosuæ 6.

Ex innumeris alijs supnaturalibus Dei operibus colligi licet, Christũ nobis sua omnipotente virtute, corpus suũ iuxta verbũ suum præbere.

Ad hæc deindè sequitur cap. 14. *Esaias dixit: Si enim non credideritis, nec intelligetis. Oportebat igitur fidei primùm radices in animo iácere, deindè illa quærere, quæ homini quærenda sunt. Illi uerò antequàm crederent, importunè quærebant. Hac igitur de causa* Dominus, *quomodò id fieri posset, non enodauit, sed fide id quærendum hortatur. Sic credentibus discipulis fragmenta panis dedit, dicens:* Accipite & *manducate: hoc est corpus meũ. Calicẽ etiam similiter circuntulit, dicens:* Bibite ex hoc omnes: *hic est calix sanguinis mei, qui pro multis effundetur in remißionem peccatorum.* Perspicis, *quia sinè fide quærẽtibus, mysterij modũ nequaquàm explanauit: credentibus autẽ etiam nõ quærentibus exposuit. Audiant hæc, qui ex arrogantia nondùm Christi fidem suscipere uolunt. Nisi manducaueritis, inquit, carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis uitam in uobis. Nõ enim possunt cum sanctificatione beatæ uitæ fieri participes, qui per mysticã benedictionem* (Euchariſtiam intellige) *Iesum nõ susceperunt. Vita enim secundùm naturã ille est, qui ex uiuo patre genitus est: sed nõ minùs corpus quoquè suũ uiuificat: Coniunctum enim ineffabiliter est filio Dei, à quo uniuersa uiuificantur. Idcircò corpus suum dicitur, & unum cum eo est* (scilicet, in vnitate pſonæ) *Quoniã igit Saluatoris caro uerbo Dei, quod naturaliter uita est, coniuncta, uiuifica effecta est, quandò eam comedimus, tunc uitam habemus in nobis, illi coniuncti, quæ uita effecta est.*

Esaiæ 7.

Primò adhibenda fides est verbis Dei: deindè modestè percontari licet, quo pacto Deus operetur.

Audi Aduersarie.

Eucharistia necessariò accipienda.

Christi corpus verbo Dei coniunctum, viuificum seu vita effectum est.

Et nè admirationi tibi sit, eum CHRISTI carnem, ob ineffabilem eius cum diuinitate coniunctionem, vitam appellare, docet porrò, *vt Dominus in exuscitandis mortuis, non solummodò verbo atque*

impe-

imperio vt Deus vsus sit, verùm etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquàm adhibuerit. Nam quandò Synagogæ principis filiolam suscitabat, manum eius apprehendit, & erexit, eamq́ & verbo, & carnis suæ tactu excitauit, vnam ab vno se Christo, Deo videlicet atque homine, operationem producens. Quandò etiam in ciuitatem Naim ingrediebatur, tetigit corpus defuncti adolescentis, dicens: Adolescens, tibi dico, surge: simul & verbo & tactu eum excitans.

Lucæ 7.

Eádem in Eucharistia carnem accipimus, cuius tactu quòdàm mortui excitati sunt.

Nè quid verò hæsites, eandem carnem in V. Sacramento te accipere, quæ olim tactu suo mortuos vitæ restituit, hæc quoquè subiungit: *Quòd si solo tactu suo corrupta redintegrantur, quomodò nō viuemus, qui carnem illam & gustamus, & manducamus? Reformabit enim omninò ad immortalitatem suam participes sui. Nec velis Iudaicè, Quomodò, quærere: sed recordare, quamuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis suæ oblita æstuat. Hoc sanè modo etiam nos, quamuis propter naturam carnis corruptibiles simus, participatione tamen vitæ ab imbecillitate nostra reuocati, ad proprietatem illius ad vitam reformamur.* Mox annectit causam, cur necessaria fuerit huius V. Sacramenti institutio, simulq́; latiùs explicat eam causam olim in veteri Testamento figuris quibusdam designatam fuisse, at nunc in præsenti veritate illam suo cum effectu haberi. *Oportuit enim certè,* inquit, *vt non solùm anima per Spiritumsanctum in beatam vitam ascenderet, verùm etiam vt rude atque terrestre hoc corpus, cognato sibi gustu, tactu & cibo ad immortalitatem reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis suæ Iudæus, inaudita nobis excogitata esse mysteria: videbit enim, si attentiùs quærit, hocipsum à Mosis temporibus per figuram semper factitatum fuisse. Quid enim maiores eorum ab ira Aegyptiorum liberauit, quandò mors in primogenita Aegypti sæuiebat? nónne omnibus palàm est, quia diuina institutione perdocti, agni carnes manducârunt, & postes ac superliminaria sanguine perunxerunt, propterea mortem ab eis diuertisse? Pernicies nanque, id est, carnis huius mors, aduersùs genus humanum propter primi hominis transgressionem furebat. Terra enim es, & in terram reuerteris, propter peccatum audiuimus. Verùm quoniam per carnem suam Christus, atrocem hunc euersurus erat tyrannum, propterea id mysterium apud priscos obumbrabatur, & ouinis carnibus atque sanguine sanctificati,* (DEO ità volente) *perniciem effugiebant. Cur igitur, ô Iudæe, turbaris, præfiguratam veritatem iam videns? Cur, inquam, turbaris, si Christus*

Vt faciunt Aduersarij.

Vt corruptibilis caro nostra cômunicatione corporis Christi fiat immortalis.

Ratio instituti V. Sacramenti.

Præfiguratio diuinæ virtutis V. Sacramenti.

Exod. 12.

Agnus paschalis, typus fuit Eucharistiæ.

Rom. 5.

Gen. 3.

stus dicit: Nisi mãducaueritis carnẽ filij hoīs, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis vitã in vobis, cùm oporteret Mosaicis te legibus institutũ, & priscis vmbris adcredendũ perdoctũ, ad intelligenda hæc mysteria paratissimũ esse? Iohan. 6.

Multò etiam apertiùs manna ceu figuram opponit V. Sacramento, tanquàm ipsissimæ veritati. Eodem enim libro, cap. 16. scribit his verbis: *Distinguit Dominus rursus inter mysticam benedictionem & manna, & aquarum fluenta ex lapide & calicis sancti communicationẽ. Itá iterùm eadem repetit, nè magìs mannæ miraculũ admirẽtur: sed ipsum potiùs suscipiant, q cælestis panis est, & æternæ uitæ largitor. Patres enim, inquit, uestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis, qui de cælo descendit, ut aliquis ex ipso comedat, & non moriatur. Mannæ nanq; alimentum non æternam uitam, sed breue famis remedium adferebat. Nõ ergò erat cibus uerus, id est, panis de cælo. Sanctum uerò Christi corpus, ad immortalitatem & uitam æternam nutriens cibus est. Itá inquit: Sed aquam illi ex petra biberunt. Quid igitur indè lucrati sunt, qui mortui fuerunt? Nõ erat igitur potus ille uerus: sed uerus potus est sanguis Christi, quo radicitùs mors euertitur atque destruitur. Non enim hominis simpliciter sanguis est, sed eius, qui naturali uitæ coniunctus, uita effectus est. Propterea corpus & membra sumus, quia per hanc benedictionem mysterij, ipsum filium* Dei *suscipimus.*

Differentia inter manna & Eucharistiã ex verbis Domini Iohan. 6.

Discrimẽ inter sanguinẽ Christi in V. Sacramento, & aquam ex petra.

Ephes. 5. Corpus & mẽbra Christi sumus, eò quòd corpus eius sumimus.

Et rursus cap. 19. *Sed lex ista* (vetus) inquit, *ut magna in paruis figurabat: umbram enim atque imaginem futurorum bonorum, non ipsarum rerum ueritatem habebat: itá in alimento mannæ, benedictio hæc Christi figurabatur, & futura denotabatur.* Hebr. 10.

Eodem lib. cap. 28. de panibus ꝓpositionis scribit hunc in modũ: *Christus enim mensa est, in qua panes depositi sunt, quibus omnes participatione corporis sui, ad uitam æternam aluntur. Ego enim, ait, sum panis, qui descendi de cælo, & uitam æternã do mundo. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternùm. Et panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita. Mensæ igitur propositio, id est, panes, sanctissimum Christi corpus, quo ad uitam æternam omnes aluntur, prorsus significat.*

Mensa panũ ꝓpositionis sanctissimum Christi corpus in Eucharistia significauit. Iohan. 6 Exo. 25. & 40.

Adeoq; non typicum vel symbolicum manna, sed verum Christi

QQ corpus,

corpus, quod pro nobis datum est in remissionem peccatorum, nos accipere, eaq; Christi verba, *Hoc est corpus meum*, de illo ipso corpore, non de figura, accipi oportere: atque Eucharistiæ sumptionem non aliud esse quàm publicam confessionem, Christum resurrexisse à mortuis: nanq; aliàs verum & substantiale corpus suum nobis in V. Sacramento conferre nō posset, satis ille testatur lib. 12. in Iohannē, cap. 57. his verbis: *Visibiliter simul atq; inuisibiliter Christus omnibus appáret, inuisibiliter quidē ut Deus, uisibiliter autem in corpore. Præbet enim nobis carnē suam tāgendā, ut firmiter credamus, quia templū uerè suū suscitauit. Quòd aūt mysticæ benedictionis cōmunio, resurrectionis Christi quædam confessio est, uerbis ipsius probatur. Tractum enim panem distribuebat, dicens:* Hoc est *corpus meum, quod pro uobis tradetur in remissionem peccatorum: hoc facite in meam commemorationem. Participatio igitur mysterij, uera quædam confessio & commemoratio est, quòd propter nos & pro nobis* Dominus *& mortuus sit, & reuixerit, & diuina nos benedictione propter hoc replet. Fugiamus igitur infidelitatem post tactum* Christi, *& firmi atque stabiles ab omni longè ambiguitate inueniamur.*

Cùm Christi corpus accipimus, fatemur eū à mortuis resurrexisse: non enim aliàs suum nobis posset corpus largiri.

Corpus Christi in Eucharistia, illud corpus est, quod pro nobis traditū est.

In V. Sacramēto Christum tangimus.

Iterùm hîc audis catholicos Christianos rectè dicere, se in manibus sacerdotis Dominum Deum vidisse, vtì etiam suprà in authoritatib' Tertulliani, (fol. 102.) Chrysostomi, (fol. 196.) & Augustini annotatū est: quod tamē de externis speciebus accipiendū est, in quib' hîc conspicit, qui alioquì in ꝓpria specie necdùm à nobis videri potest.

Conspicimus Dominū Deū in manibus sacerdotis.

Eò facit, quod alibì ait lib 8. contra Iulianum, *dedisse eum nobis non manna sensibile, sed seipsum potiùs in sanctum, & viuificum, & sanctißimum verè cibum.* Vbì obseruādum venit, hoc planè cōsentaneum esse cum eo, quod ex Chrysostomo suprà citatum est fol. 156. nihil nobis hîc sensibile traditū à Christo: vndè transsubstātiatio necessariò sequitur. Si enim Christus substantialiter nihil nobis sensibile largit, certū est, nullum iam reliquum hîc esse panem factitium & terrenum: maximè cùm verba Christi, *Hoc est corpus meum*, de duabus substantijs accipi non possint, sed de vna duntaxat substantia, quam tamen sensus nostri percipere nequeant, necessariò accipienda sint.

In V. Sacramēto secundùm substantiā nihil sensibile accipimus.

Transsubstātiatio.

Porrò Cyrillum ea quoquè Seruatoris verba, *Quod pro vobis tradetur: hoc facite in meā commemorationē*, eum in modū & accepisse, & accipien-

cipienda docuisse, nos ex Christi mandato illud eius verum corpus, quod pro nobis semèl in cruce cruenta ratione oblatum est, intra catholicam Christi Ecclesiam in altari Dominico quotidiè modo incruento offerre, ipse sibi testis est ad Euoptium Episcopum in interpretatione xi. Anathematismi, vbì sic habet: *Sanctam, & viuificatricē, & sinè sanguine immolationem in Ecclesiis celebramus, non vnius secundùm nos hominisq; cōmunis corpus, quod offertur, esse credentes: similiter autē & preciosum sanguinem: suscipientes autem potiùs tanquàm proprium corpus factum, necnon & sanguinem omnia viuificantis verbi. Communis enim caro viuificare non potest, & in hoc testis est ipse Saluator, dicens: Caro nō prodest quicquam, Spiritus est qui viuificat. Quia enim verbi propria facta est, idcircò intelligitur & est viuificatrix, sicut ait ipse Saluator: Et sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & q comedit me, & ille viuet propter me.* Nō poterat vir sanctus dicere euidentiùs, nos non figuram, sed idem illud corpus, quod verbum assumpsit, & in cruce cruento modo immolauit, nos in Christi Ecclesia incruenta ratione offerre: quandò, vt ait, ità persuasum habemus, id quod nobis in altari exhibetur, viuificantis verbi proprium esse corpus, & propterea ipsum quoquè esse viuificum, vndè dominus dixerit: Qui manducat me, & ille viuet propter me. Ex quibus illud quoquè discere licebit, vt Origenes illis accipiēdus sit locis, quibus sanctissimum Christi corpus in Eucharistia totiès verbi Dei corpus vel carnem appellat. Vide suprà fol. 113.

Idem corpus, quòd verbū assumpsit, & in cruce cruento modo obtulit, Ecclesia incruenta ratione immolat.

Iohan. 6.

Vt verò Corpus CHRISTI in Eucharistia Cyrillo neutiquàm figura est, ità etiam dictionem illam, Manducare, vel, Comedere, idē ipse nō figuratè, sed propriè de vera ac substantiali comestione (sicutì nec possunt comedi, nisi res corporeæ) vult accipi: vtì loco iam memorato innuit, dum ea Christi verba, *Qui manducat me*, id apud ipsum exigunt, nos illic Christi corpus habere, quod edere possim'. Idem etiam indicat in Iohannem lib 4. cap. 15. vbì hac oratione vtit: *Quarè qui carnem Christi manducat, vitam habet æternam. Habet enim hęc caro Dei verbū, quod naturaliter vita est. Propterea dicit: Quia ego resuscitabo eū in nouissimo die. Ego, enim dixit, i. corpus meū quod cōedetur, resuscitabo eum. Non enim alius ipse est, quàm caro sua: non id dico, quia natura nō sit alius, sed quia post incarnationem in duos se diuidi filios minimè patitur.*

Cyrillus vocem illā Mādücare, non vult esse figuratam.

Iohan. 6. Christus est caro sua, secundùm personæ vnitatē.

Virtute carnis Christi in Eucharistia excitabimur in extremo die. Simile.

Ego igitur, inquit, qui homo factus sum, per carnem meam in nouissimo die comedentes resuscitabo. Huius autem hanc subnectit rationem: *Non enim potest natura nostra, vita coniuncta, non viuificari. Et quemadmodùm si quis scintillam ignis in fœno aut palea occultauerit, totum indè ignitùm necessariò fiet: sic verbum Dei tanquàm scintilla in naturam nostram immissum, totam indè inflammauit, atque ad vitam, interitu penitùs destructo, reduxit.*

Non diuinitas, sed corpus Christi propriè comeditur. Iohan. 6. Christus non tantùm spiritaliter, sed etiam verè & substantialiter nos cibat. Iohan 6. Caro Christi dicitur de cælis descendisse, non propter se, sed ob diuinitatē cui in vnitate personæ coniuncta est.

Atquì multi etiam luculentiùs, ea Domini verba, Accipite & manducate, verũ poscere corpus, quod edi possit, ad Theodosium de recta fide testatur his verbis: *Viuificat quidem nos vt Deus: veruntamen non in solo hoc, quòd particeps est Spiritussancti, sed & manducabilem apponens assumptam carnem filij hominis. Dicebat enim: Amèn amèn dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quibus id vult Cyrillus, CHRISTVM non solùm diuino spiritu suo cibare nos spiritaliter, sed etiam assumpta carne substantialiter. Deindè post pauca subdit: *Ego sum panis*, inquit, *qui de cælo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternùm: & panis quem ego dabo, caro mea est, pro vita mundi* &c. *Quamuìs verum sit dicere, quòd non descenderit quidem de cælis caro, sed fuerit ex virgine secundùm scripturas. Non est autem esibile verbum,* (putà, quod de cælis descendit) *sed in vnum ambo colligens secundùm dispensatiuam vnionem.* Paulò pòst hac vtitur percontatione: *An non & ociosam confitebimur fuisse terrenam carnem ad hoc, vt posset viuificare, quatenùs pertinet ad propriam naturam? Quomodò igitur, dic, oro, viuificat caro? vel quomodo intelligitur & ex cælo esse, quod est de terra? Secundùm vnionem scilicet cum viuente & cælesti verbo.* Quibus ille hauddubiò id affirmare nititur, Christi carnem non descendisse de cælo, sed natam esse ex virgine: ac nihilo minùs dicere CHRISTVM, se esse panem qui de cælo descenderit, & eum panem esse carnem suam. Atquì verbum æternum, quod de cælo descendit, non esse esibile: & tamen asserere Christum se esse panem, qui de cælo descenderit: & si quis manducauerit ex hoc pane, &c.

Ob inseparabilē diuinitatis cū humanitate coniun.

Hæ igitur locutiones Domini, secundùm admirabilem illam diuinæ humanæq; naturæ in vna persona coniunctionem & vnionē inseparabiliter de illo accipiendæ sunt, quatenùs simul & Deus & homo est,

mo est, nó autem de hac vel illa natura tantùm, ceu ab altera seorsum seiuncta. Huius enim inseparabilis vnionis causa fit, vt quicquid alterutri naturæ congruit & peculiare est, toti personæ rectè adscribatur, immò & adscribendú sit: quod idem ex Augustino iam antè allatum & expositum est.

Eo igitur pacto, quo iam dictum est, docet Cyrill' Christum posse comedi, non quidem iuxta diuinam, sed humanam naturam, quam à nobis accepit: neque id solùm locis quos memorauimus, sed etiam alijs plerisque. Libro 2. ad Reginas de Recta fide, hæc eius verba leguntur: *Libenter*, inquit, *quærerem ex his, qui vnum diuidunt in duos Christos, vter sit, qui missus à Deo & patre, & viuens propter illum, existatq; propter hoc viuificus. Nam si quidem nudum, & secundùm seipsum verbú, quod ex ipso, quomodò manducatur à nobis, vt viuamus propter ipsum? Deus enim natura incorporeus est. Si autem solùm & secundùm ipsum hominem esse dicunt missum, quomodò igitur est viuificus, qui viuit propter patrem?* Tanquàm diceret: Si propriè velimus loqui, non potest ille comedi, nisi fateamini, eum ex virgine humanam induisse naturam: nec potest viuificari, nisi confiteamini eú in vna eademq; persona etiam Deú esse: quandoquidem quòd à patre missus est, nihil aliud est, quàm cum ipsum viuentem Dei filium, pro cælestis patris sui voluntate, carnem in personæ vnitate suscepisse.

Quod nimirùm longè etiam elegantiùs docet in XI. Anathematismi aduersùs Theodoreti obiectiones defensione, meras Nestorij calumnias & argutationes confutans. Nestorius enim, quô Christi diuinitaté ab eius humanitate distraheret ac separaret, duasq; ex Christo personas fingeret, hac ratione argutabatur: *Qui comedit*, inquit, *meam carnem, & qui bibit meum sanguinem. Nunquid dixit: Qui comedit meam diuinitatem, & bibit meam diuinitatem? Qui comedit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Memoramini, quia de carne est, quod dicitur.* Deindè pergit cauillari: *Audiamus & reliqua: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ille viuit propter me. Quem comedimus? diuinitatem, an carnem?* In eiuscemodi blasphema Nestorianaque cauillatione vel argumentatione nupèr sacramétarius quidam in hac vrbe Coloniensi iussu amplissimi Senatûs in carcerem coniectus, pertinaciter perstitit, asserens

iunctioné & vnioné, quicquid cuilibet naturæ proprium est, vniuersali personæ tribuitur per cómunicationé idiomatum.

Nestoriani.

Cùm Christi diuinitas propriè comedi nó possit, verba Christi de eius vera carne propriè accipi necessè est..

Vide suprà Gregorium Nyssenum fol. 149.

Christú à patre missum, quid sit.

Nestorij cauillum.

Laurentius Vorsibach sacramentarius Anno 1555. Coloniæ coniectus in carcerem.

in V. Sacramento non adesse Christi diuinitatem, cùm Dominus dicat: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: eoque meram esse idololatriam, Christum in Sacramento adorare, &c.

Cófutatio sacrilegæ Nestorianæ cauillationis.

Sed hanc blasphemiam Cyrillus his confutat verbis: Nō *enim quia diuinitatis nō comeditur natura, propterea sanctum corpus Christi cōmune esse cuilibet* (Nestorius) *affirmat. Scire autem necessarium est, quia sicuti prædiximus, proprium est corpus omnia uiuificantis uerbi: quoniam uerò est corpus uitæ, uiuificans est. Per ipsum nanque mortalibus nostris corporibus uitam largitur, ut etiam destruat mortis imperium. Viuificat quoq; nos æquo modo sanctus spiritus Christi. Spiritus enim est qui uiuificat, secundum ipsius Saluatoris uocem.*

V: Christi spiritus, ità & caro Christi viuificat. Iohan. 6.

Neque me fugit, Oecolampadium magno contendisse opere, hũc locum ad suam vt sententiam accommodaret: noui itidèm quosdam ex ijs, qui in Sacramentarios strinxêre calamum, huius loci causa nō parùm sudâsse, & Oecolampadium, quòd hunc locum destinata malitia corruperit, (neque enim id illi infrequens fuit) culpâsse. Verùm tanto sudore quorsum opùs est, quandò Cyrilli mens ea ex parte in propatulo est, quòd aduersùs Nestorium (qui per summam impietatem & malitiam, asserenda meræ cuiusdam humanæ carnis comestione, conatus est credentium animos ad obscuras quasdam intelligentias abducere, eaq;, quæ citra humanam inuestigationem sola fide percipienda sunt, humanis cogitationibus substernere) id docere & affirmare voluit, nos in V. Sacramento non communem quãdam humanam carnem, quæ rationi nostræ varias posset, easque crassas & absurdas carnales cogitationes parere, sed carnem deificatam, id est, Deum hominemque ipsum accipere: quod quî fiat, huamana ratiõe minimè explorari, sed tantùm incócussa fide retineri oportere, cùm Dominus ipse dixerit, *Hoc est corpus meum*: id quod luculenter perspici licet lib. quarto in Iohannem, cap. decimoseptimo: Vbì sic habet: *Quoniam res ardua est, & fide magis, quàm alio modo recipitur, ideò multis atque uarijs modis mirabilem eius utilitatem exponit, fundamentum & basim fidem esse confirmans: (scilicet, qua hæc percipere nos oporteat.)*

Fides fundamentum est, quo nos verba Domini, Hoc est corpus meũ, cóplecti debeamus.

Habes itaque ex his Cyrilli locis, eum ea quoquè verba, Accipite, & man-

& manducate, & bibite, non ad Christi solā diuinitatē velle referri, vel aliàs metaphoricè, sed ꝓpriè accipi de veri corporis & sanguinis Christi cum diuinitate cōiuncti esu, qui quidem & ore & corde fieri debet, Domini verbis id expressè prę se ferentibus & flagitantib⁹, quibus ait: *Accipite & comedite, & hoc facite in meam commemorationem.* Habes itidèm, eum spiritalem cum Christo vniōem, quæ fit spiritu fidei per charitatem operantis, ab ea distinguere vniōe cū Christo, quæ sacratissimi eius corporis in Eucharistia perceptione efficit: quod idē cernere licet in illius Cōmentarijs in Iohā. lib. xj. cap. 26. *Sicut uirtus, inquit, sanctissimæ carnis Christi, unum corpus facit participantes: eodem arbitror pacto, in quibus indiuisibilis Dei spiritus habitat, eos omnes ad unitatem spiritalem conducit.*

Christi verba cordis & oris comestione reposcūt

Gal. 5. Duplex vnio cum Christo.

Porrò Cyrillum omnes Aduersariorum figuras planè excludere voluisse, ex ijs liquet, quæ in Iohannem lib. 3. cap. 36. ea Dñi verba, Ego sum panis vitæ, edisserens, scribit hunc in modum: *Ego sum panis uitæ, qui olim uobis figura solummodò datus, nunc adsum omnem adimplens figuram. Sum autem panis uitæ, non corporalis, qui fami solùm corporeæ remedium præstat: sed qui totum animal ad uitam æternā reformē, & morte superius efficiam. His autem uerbis subostēdit sanctissimi sui corporis uitam & gratiam, qua in nobis unigeniti proprietas (id est, uita) & ingreditur, & permanet.*

Cyrillus nullis hîc figuris locum esse ꝑ titur.

Per Eucharistiam intrat in nos ꝓprietas vnigeniti, id est, vita.

Discimus igitur ex locis memoratis perspicuè ac euidenter, virū hunc sanctissimum luculenter & disertis verbis docuisse, ea Christi verba, *Hoc est corpus meum*, non figuratè vel tropicè, sed substantialiter vel realiter accipi debere: ꝙ Deus omīpotente virtute sua creaturas in veram carnem & sanguinem suum transferat, influat eis vim vitæ, cuius nos Eucharistiæ perceptione participes efficimur. Illum ipsum esse, qui hîc sua agat omnipotentia: porrò species externas ꝓpterea permanere sinat, nè horrori nobis sint, si caro & sanguis nuda minimeq; opta exhiberentur. Hortatur ꝑterea magno studio, nè vlla in his ambiguitate teneamur, nec cum incredulis Iudæis clamitemus, Quomodò? Exigit à nobis fidem firmam & incōcussam in Seruatoris verba, quæ nostræ præeat rationi, eamque ducat captiuam. Atque eius in nobis fidei confirmandæ causa, multa ex veteri Testamento producit exempla, ex quibus liceat animaduerti, quàm

Anacephalæosis superiorum Cyrilli authoritatū.

crebrò

crebrò multisq; modis olim Deus creaturas contra naturam & suprà quàm humana capiat ratio, commutârit. Simul etiam ad alia nos CHRISTI miracula remittit, quæ non minùs sint incompræhensibilia.

Causa necessaria institutionis V Sacramenti.

Adeoq; conuenienter alijs præcedentibus patribus, necessariam quoquè diuinæ huius Sacraměti institutionis rationem indicat, eam videlicet, quòd vt spiritui nostro ad salutem necessarium est, vt cum Christi spiritu coniungatur: ità etiam corruptæ & mortali carni nostræ esse necessarium, vt Christi diuinæ ac vitali carni vniatur, idq; coniunctissimè atque arctissimè, gustando, edendo, tangendo &c. quô eadem morti & corruptioni obnoxia caro nostra eius & efficientia immortalitatem & vitam æternam consequatur. Atque hoc pacto vocem illam (Manducare, vel Edere) non hîc figuratè vult accipi de diuinæ gratiæ in solo spiritu participatione, sed de vero esu vel comestione, quandò solæ res corporeæ edi possunt. Quare id quoquè innuit, quod iam antè in Augustini testimonijs diximus, fidelibus (vtpotè qui nôrint, quo modo verum CHRISTI corpus in Sacramento edendum sit) hanc Domini orationem, Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. neutiquàm figuratam esse: cùm alioquì eadem secundùm crassum ac animalem infidelium Capernaitarum intellectum, vt ipse ait, figurata sit. Quod idem quoquè alibì sentire videtur, in Iohannem lib. 4. cap. 22. conuenienter Augustino scribens his verbis: *Ex imperitia multi, qui Christum sequebantur, verba ipsius non capientes, perturbabantur. Nam cùm audîssent: Amèn amèn dico vobis, nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: ad immanes ferarum mores vocari se à Christo arbitrabantur, incitariq; vt vellent crudas hominis carnes manducare, & sanguinem bibere, quæ vel auditu horribilia sunt. Nondùm enim mysterij huius formam & dispensationem pulcherrimam nouerant.*

Fidelibus ea Domini oratio, Nisi manducaueritis carnẽ &c. nõ est figurata, sed infidelibus tantùm.

Iohan. 6.

Tum prætereà, vt antè dictum est, quô omnem voculæ illius, EST, itemque dictionum, Corporis & Sanguinis, tropicum vel figuratum intellectum excluderet, manna & aquam è petra, ceu meras vmbras & figuras, huic opponit V. Sacramento, tanquàm ipsissimæ veritati, in quo veram Iesu Christi carnem & sanguinem, adeoq; Iesum ipsum totum accipiamus.

Quandò

Quandò verò hanc suam Catholicam doctrinam, commemoranda fusiùs antè dicta institutionis Eucharistiæ ratione, itemq; diuina, multiuaria, spiritali ac efficaci celsissimi Sacramenti huius operatione & efficientia, locis alijs non paucis multò etiam apertiùs prodit, equidem committere non possum, quin ex his nonnullos in maiorem veritatis confirmationem, & præcedentium Patrum elucidationem, in medium adducam.

Libro igitur 3. in Iohannem, cap. 37. sic habet: *Quid igitur Christus pollicetur? quid credentibus adfert? Corruptibile certè nullum, sed benedictionem, quam communicatione corporis atque sanguinis Christi assequimur: undè ad eam incorruptionem integrè reducemur, ut cibo & potu corporali non indigeamus. Viuificat enim corpus Christi, & ad incorruptionem sua participatione reducit. Non enim alterius cuiusdam, sed ipsius uitæ corpus est, uirtutem incarnati uerbi retinens: & plenum potestate illius, quo uniuersa & uiuunt, & sunt. Quæ cùm ità se habeant, sciant baptizati homines, & diuinæ gratiæ participes facti, si rariùs in Ecclesiam proficiscantur, & longo temporum spatio, propter simulatam religionem, mysticè communicare Christo recusent, ab æterna se uita procùl depellere: quippe recusatio huiusmodi, quamuis ex religione proficisci uideatur, & scandalum facit, & laqueos instruit. Quarè oportet omnibus uiribus à peccato mundari, & rectè uiuendi iactis fundamentis, magna cum fiducia ad sumendam uitam concurrere. Sed uariæ sunt diaboli multiplicesq; ad decipiendum insidiæ. Nam primùm ad uiuendum turpiter inducit, deindè cùm malis onerati fuerint, tunc abhorrere à Christi gloria persuadet, qua possent à turpitudine uoluptatis, quasi ab ebrietate reuocari. Quarè demus operam, oro, ut uinculis eius abruptis, & iugo seruitutis peccatorum excusso, in timore Domino seruiamus: & ut carnis uoluptate per continentiam superata, ad cælestem gratiam accedamus, corporisq; CHRISTI participes efficiamur. Sic enim, sic, inquam, diabolum fugabimus, & diuinæ naturæ participes, ad uitam & incorruptibilitatem ascendemus.* Hactenùs Cyrillus.

Corpus Christi in V. sacramēto, cùm sit cum diuinitate coniunctū, viuificat & præstat incorruptionē.

Quàm perniciosum sit, diù à cōmunione abstinere.

Eucharistia est Christi gloria.

Lucæ 1.

Hìc nimirùm, vt cernis, docet nos sumendo Christi corpore &

ſanguine, incorruptionis benedictionem conſequi: quòd Chriſti corpus in Euchariſtia plenum ſit vita & diuina poteſtate, nosq; viuificet: atqui ſi diù à communione nos abſtineamus, vitam nos à nobis procùl depellere. Deniq; Euchariſtiam (vti etiam lõgè ante illum D. Ignatius) Dei gloriam appellat, qua & dæmones profligentur, & nos diuinæ efficiamur naturæ participes.

Suprà fol. 81.

Idem habet lib. 9. cap. 16. dicens: *myſticam benedictionem, ſi cum pietate ſuſcipiatur, maximoperè vires ſatanæ confringere.*

Euchariſtia vires dæmonũ enervat.

Eſt etiam id notatu dignum, eum hîc, perindè vt Auguſtinum Epiſtola ad Ianuarium, vt antè dictum eſt, ſatis indicare, quanto in honore & reuerentia eius ætate V. Sacramentum habitum ſit, quandoquidem pleriq; religionis cauſa nonnunq̃ à communione abſtinuerint, non facturi hoc proculdubiò, ſi panem duntaxat ac vinũ illic adeſſe perſuaſum habuiſſent. Idem porrò latiùs docet lib. 4. cap. 17: *Nos uerò, inquit, ſi uitam æternam conſequi uolumus, ſi largitorem immortalitatis habere in nobis deſideramus, ad recipiendam benedictionem libẽter concurramus, caueamusq; nè loco laquei damnoſam religionem diabolus nobis prætendat. Rectè, inquit, dicis: ſcriptum tamen eſſe non ignoramus, iudicium ſibi comedere atq; bibere illum, qui de pane comedit, & de calice bibit indignè. Ego igitur probo meipſum, & indignum inuenio. Quandò igitur, quicunq; tu es, qui iſta dicis, dignus eris? quandò Chriſto teipſum offeres? Nam ſi peccando indignus es, & peccare non deſinis, (Quis enim delicta intelligit? ſecundùm Pſalmiſtam) expers omninò eris uiuificæ huius ſanctificationis. Quarè pias quæſo cogitationes ſuſcipias, ſtudioſè ſanctèq; uiuas, & benedictione participes, quæ (mihi crede) non mortem ſolùm, uerumetiam morbos omnes depellit. Sedat enim, cùm in nobis maneat Chriſtus, ſæuientẽ membrorum noſtrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, nec in quibus ſumus peccatis conſiderat: ſed ægrotos curat, colliſos redintegrat, & ſicut paſtor bonus, qui animam ſuã pro ouibus poſuit, ab omni nos erigit caſu.*

Cyrilli ætate quanta in veneratione fuerit V. Sacramentum, ipſius verba indicant.

1 Cor. 11.

Hypocriſis eorum, qui à cõmunione diù ſe abſtinent.

Pſalm 18.

Euchariſtia mortẽ & morbos oẽs profligat, & legẽ mẽbrorum in nobis ſedat.

Ioha. 1.10.

Rurſus hîc audis, eum V. Sacramento viuificam ſanctificationem, mortis & morborum omnium depulſionem ac profligationem, rebellionis carnis noſtræ edomationem, malarum perturbationũ

bationum & affectionum extinctionem, collisorum redintegrationem,ab omni casu erectionem adscribere. Quod verò ait,benedictionem illam non considerare quibus in peccatis simus, id intelligendum est,quemadmodùm tum Augustinus ad Ianuarium, tum Cyrillus ipse explicat, de erratis quotidianis, siue peccatis venialib', non autem exitialibus vel mortalibus. Hæc enim,id est, mortifera peccata priùs expianda sunt digna pœnitentiæ satisfactione, modò dignè accedere velímus. Immò etiã pro venialium remissione corde contrito rogandus est Dominus, & ieiunijs ac eleemosynis, vt loco memorato ait Augustinus,satisfaciendum: quod est rectè viuendi & bonorum operum iacere fundamenta,vt Cyrillus monet:ac tum demùm bona cum fidutia accedendum.

Benedictionẽ non attendere in quibus peccatis simus,qui accipiendum.

Augustinus ad Ianuariũ.

Lib.4.cap.18. Dominum ità loquentem introducit: *Quemadmodùm igitur homo factus sum uoluntate patris, qui è naturali uita emanaui, & homo factus uiuo, corpusq; meum uita repleui:non alitèr qui carnem meam manducat,propter me uiuet.Mortalem enim carnẽ assumpsi: sed quia naturaliter uita existens, habito in ipsa, totam ad uitam meam reformaui.* Non enim sum uictus interitu carnis, sed ut Deus,omnẽ interitum & mortem ipse superaui.Vt igitur (non enim grauabor iterũ dicere) quanuìs me pater misit,id est, homo factus sum,uiuo tamen propter patrem, id est,genitoris naturam ad unguem conseruo: sic qui manducatione carnis meæ me recipiet,uiuet profectò totus ad me reformatus,qui uiuificare possum, quoniam ex uiuo patre sum. A patre autem se carnem factum esse affirmat, cùm scriptum sit:Spiritussanctus superueniet in te, & uirtus altißimi obumbrabit tibi:ut rursus intelligas, quia una patris,& filij, & spiritussancti natura sit,ideò non esse diuisas operationes: sed quod ab una persona factum dicitur,id opus Trinitatis totius est.*

Cùm filius Dei in carnẽ venerit,carnẽ ipsam totã ad vitã reformauit.

Iohan.6.

Cur se Christus dicat à patre carnem factum.

Luc.1.

Operationes S.Trinitatis sunt indiuisæ ac indiscretæ

Lib. 10.cap.13.Ariani cuiusdam cauillum reijcit atque confutat, ex illis Domini verbis, EGO SVM VITIS VERA, ET PATER MEVS AGRICOLA EST: inferre volentis, cùm vitis & agricola non eiusdem sint naturæ,etiam patrem & filium esse naturæ dissimilis:itemq; asserentis hæc Domini verba non ad eius humanitatem, sed diuinitatem potiùs esse referenda:ea ratione,quòd,vt ipse sentiebat,cum

Iohan.15.

Ariani cuiusdã cauillus.

Domino fide duntaxat & charitate, non autem naturali carnis eius communicatione coniungamur. Agit autem modis omnibus contra illum, vt ante eum Hilarius libro 8. cuius verba suprà attulimus fol. 133. & sequen. *Hæc ille*, inquit Cyrillus, *astutè simul atque impiè, aliaq́; huiusmodi euomuit. Nos autem patrum Ecclesiæ fidem sequentes*, (quantùm in nobis situm fuit) *loci huius sensum rimati sumus.* Et paulò infrà: *Agè, peruersè ab eo sacrarum literarum sensum exponi ostendamus. Non tamen negamus rectâ nos fide, charitateq́; syncera Christo spiritaliter coniungi: sed nullam nobis coniunctionis rationem secundùm carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idq́; à diuinis scripturis omninò alienum dicimus. Quis enim dubitauit* CHRISTVM *etiam sic uitem esse, nos uerò palmites, qui uitam indè nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem: Quia omnes unum corpus sumus in Christo. Quia & si multi sumus, unum tamen in eo sumus. Omnes enim uno pane participamus. An fortaßis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis uirtutem esse? Quæ cùm in nobis fiat, nónne corporaliter quoquè facit communicatione carnis* CHRISTI, *Christum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium, membra* CHRISTI *sunt? Nescitis, inquit, quia membra uestra, membra sunt Christi? Membra igitur Christi, meretricis membra faciam? Absit. Saluator etiam: Qui manducat carnem meam, ait, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Vndè considerandum est, non habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur,* CHRISTVM *in nobis esse, uerùm etiam & participatione naturali. Nam quemadmodùm si quis igne liquefactam ceram, aliæ ceræ similiter liquefactæ itá miscuerit, ut unum quid ex utrisque factum uideatur: sic communicatione corporis & sanguinis* CHRISTI *ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & uitam traduci, nisi naturalis uitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti? Christo (te obsecro) fidem præbe. Amèn amèn, inquit, dico uobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinē eius, non habebitis uitam in uobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet uitam æternam, & ego suscitabo eum in nouißimo die.*

[Margin: Confutatio. — Cōiungimur quidē Christo spiritaliter, sed non tātùm, verum etiam substantialiter secūdum carnem. — 1.Cor 10. — Christus per Eucharistiam etiam corporaliter habitat in nobis. — 1.Cor.6. Iohan.6. — Elegans simile. — Ratio institutæ Eucharistiæ. Iohan.6.]

Audis

Audis apertè clamantem, non habituros nos uitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In uobis autem ipsis, dicit, id est, in corpore uestro. Vita autem, iurè ipsa uitæ caro intelligi potest: hæc enim nos in nouissimo die suscitat. Et quomodò, dicere non grauabor. Caro uitæ, facta unigeniti caro, ad uirtutem uitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea unigenitus Dei filius. Vndè quia unus est cum carne sua, ego, inquit, suscitabo eum. Cur igitur secundùm carnem palmites nos dici pernegat (Arianus?) An non conuenienter dici potest, uitem humanitatem eius esse, & nos palmites propter identitatē naturæ? eiusdem enim naturæ uitis & palmites sunt. Ità & spiritaliter & corporaliter nos palmites, & Christus uitis est. Hucúsque Cyrillus.

Per uitā, caro uitæ accipienda est.

Hūanitas in Christo vitis vera est, cuius nos Eucharistiæ pceptione palmites efficimur.

Principiò hìc nos instituit, vt erga hæreticos scripturę sensum astutè & impiè deprauantes, gerere nos debeamus: ità nimirùm, vt patrū & Ecclesiæ fidei constanter inhæreamus. Deindè docet (quod quidē è diametro cum nostris pugnat Aduersarijs, qui sola fide & deuotione quadā omnia se efficere persuasum habent) nos nō tantùm fide & dilectione Christo coniungi, sed etiam corporaliter, cōmunicatione corporis & sanguinis eius in Eucharistia, per quā nō spiritaliter modò, verùm etiā corporaliter in nobis, id est, in carne nr̄a habitat: ità vt cū illo etiā substantialiter & naturaliter, cōmunicatione carnis & sanguinis eius, vnū efficiamur, atq; eadē cōmunicatione carnis resurrectionē consequamur: atq; ea causa necessariam nobis esse eam cōmunicationē. Vtq; hęc probè capiamus, docet Christum etiam secundùm humanitatē diuinitati vnitam, ea ratione vitē esse, vt nobis per vitalem carnem suam, quam in V. Sacramento accipimus, vitam conferat: atque ità hanc efficientiam non nostræ potissimùm fidei, sed ipsi V. Sacramento tribuit: quanquàm eam non absque fide assequimur. Consentit autem pulchrè cum Hilario, Christum in nobis esse non spiritaliter duntaxat, sed corporaliter quoquè participatione corporis sui, & nos in CHRISTO secundùm humanam naturam, quam à nobis accepit. Neq; potest vocabulū illud, corporaliter, de Christi diuinitate accipi: ità enim De' in nobis, perindè vt in Christo, habitaret substantialiter, essemusq; illi æquales, quod dictu quoquè

Erga hæreticos, scripturas detorquētes, vt nos geremus.

Cyrillus arctissimā cum Christo vnionē, Sacramēto præcipuè adscribit.

Dictio, Corporaliter, de vero Christi corpore hic accipiēda est.

què nefas sit. Est igiť de Christi corpore necessariò accipiendum.

Simile ceræ liquefactæ.

Secundò his demonstrandis adhibet similitudinem ceræ igni liquefactæ, & cum alia cera æquè liquefacta permixtæ. In qua similitudine id obseruandum est, ceram aliam corpus Christi, aliã nostra designare corpora: ità vt quemadmodùm ignis materialis vtriusque liquefactæ ceræ efficit permistionem: sic ignis Diuinitatis Christi, carnis nostræ cum carne Christi vnionem operatur. Voluit ergò vir sanctus hac similitudine arctissimam & penitissimam coniunctioneّ, contactum & penetrationem, quæ in nostræ carnis cum illius carne vnione fit, indicare: qua nimirùm carnis Christi in V. Sacramento præsentia ineluctabiliter adstruitur.

Quandò verò hanc veri corporis Christi in Eucharistia præsentiam, quodq́ue nos eius perceptione, non solùm spiritaliter, sed etiam corporaliter cum illo vnum efficimur, nulla re alia, atquè hac similitudine, cõueniẽtiùs potuit edocere, crebrò pluribusq; locis ea vtiť.

Matt. 13. Aliud simile ex Euangelio de tribus satis farinæ fermento cõmixtis

1. Cor. 5.

Libro 4. cap. 17. *Sicuti enim, inquit, si quis liquefactæ ceræ aliam cerã infuderit, alteram cum altera per totum commisceat necesse est: ità si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ità coniungatur, ut Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur. Simile quodammodò apud Matthæum comperies:* Simile est, *inquit, regnum cælorum fermento, quod acceptum abscondit mulier in farinæ satis tribus. Quid igitur fœmina sit, & quæ satorum trinitas, aut omninò satum quid sit, loco suo dicetur: nunc autem de fermẽto solũ dicamus. Sicut parùm, ut ait* Paulus, *fermenti totã massam fermẽtat: sic paruula benedictio totũ hominẽ in seipsam attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo.*

Parabolæ Euãgelicæ explicatio.

Mulier hæc proculdubiò Cyrillo fuit catholica Ecclesia sponsa Chri: tria sata, tres totius orbis partes, Asia, Africa, & Europa, in quas Ecclesia diffusa est, quæ benedictione & cõmunicatione corporis & sanguinis Christi, in Chrm attrahunť, idq; adeò, vt toto orbe Christ' in sua Ecclesia sit etiam corporaliter, & ea vicissìm in illo.

De corporali vnione cum Christo.

Atq; hoc est, quod Cyrillus in Iohã. lib. xj. cap. 26. cõueniẽter D. Dionysio Areopag. scribit his verbis: *Vt igitur inter nos & Deũ singulos uniret, quamuis corpore simul & anima distemus, modum tamen adinuenit, consilio patris & sapientiæ suæ congruentem. Suo enim corpore credẽ-*

tes per communionem mysticam benedicens, & secum, & inter nos unum nos corpus efficit. Quis enim eos, qui unius sancti corporis unione in uno Christo uniti sunt, ab hac naturali uniõe alienos putabit? Nam si omnes unũ panem manducamus, unum omnes corpus efficimur: diuidi enim atque seiungi Christus nõ patitur. Idcircò etiam Ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi, secundùm Paulum. Vni enim Christo per corpus suum coniuncti, quoniam in nobis illum, qui est indiuisibilis, accepimus, ipsi potiùs quàm nobis membra nostra accõmodãtur. Et paulò pòst: *Quòd autem corporalis hæc unio ad Christũ, participatiõe carnis eius acquiritur, ipse rursus Paulus de mysterio pietatis disserens testatur: Quod alijs, inquit, generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & Prophetis in spiritu, esse gentes cohæredes & concorpores & comparticipes promissionis in Christo. Si autem omnes inter nos in Christo unum sumus corpus, nec inter nos solùm, uerũ etiam cum eo, qui per carnem suam ad nos transiuit, quomodò uniuersi & inter nos, & in Christo unum nõ erimus? Sed de unione corporali satis. De spiritali autem eandem uiam sequẽtes dicimus, quia spiritusancto recepto, & inter nos quodam modo, & cum Deo unimur.* Et post pauca: *Et sicut uirtus sanctissimæ carnis Christi, unum corpus facit participantes: eodem arbitror pacto, in quibus indiuisibilis Dei spiritus habitauit, eos omnes ad unitatem spiritalem conducit.*

Per Christi corpus in Eucharistia oẽs vnum corpus efficimur sub vno capite Christo: sicq; etiã patri cõiungimur.

1. Cor. 11.
1. Iohan 4.
1. Cor. 12.

Ephe. 3.

De vniõe spiritali.

Ac deindè cap. 27. *Corporaliter enim filius per benedictionem mysticam nobis ut homo unitur, spiritaliter autem ut Deus, sui spiritus gratia nostrum ad nouam uitam & diuinæ naturæ participationem spiritum redintegrans. Nexus igitur unionis nostræ ad Deum patrem, Christus est, nobis quidẽ ut homo, Deo autem patri ut Deus naturaliter unitus. Nõ erat enim possibile, corruptioni subiectã hominis naturã ad immortalitatẽ conscendere, nisi natura immortalis atque incommutabilis ad eam descendisset, ac communione participationeq; sui à mortalitatis nostræ terminis ad suum bonum reformatos eleuaret.*

Christus per Eucharistiam corporaliter nobis vnitur, & per spiritũ suum spiritaliter.

In eandem sententiam scribit libro duodecimo cap. 32. in Iohannem: *In quatuor*, inquit, *partes uestimenta diuisa sunt, & tunica solùm indi-*

Christus vnionis nostræ ad Deum nexus est.

Christus impartibiliter indiuiduum corpus suum cūctis credētibus impētit.

Vide suprà Dionys. Areopag. ca. 15. & Gregorium Nyssenum cap. 41.

indiuisa remansit: quod mystica cuiusdam rei signum fuisse dixerim. Nam quatuor orbis partes ad salutem reducti, indumentum verbi (id est, carnem eius) impartibiliter inter se partiti sunt. In singulos enim partibiliter transiens vnigenitus, & animam atque corpus eorum per carnem suam sanctificās, impartibiliter atque integrè in omnibus est, cùm vnus vbiquè sit, nullo modo diuisus, sicut Paulus ait.

Has Cyrilli institutiones quisquis probè assecutus est, & diligenter expendit, ille D. Augustinum locis illis omnibus, quibus tam crebrò de catholica agit Christi Ecclesia, ceu vno Christi corpore, quod carnis & sanguinis Christi vnitate constat, faciliùs potest intelligere. Atque vtinàm Augustino, primo illi Ephesino Concilio, ad quod à Theodosio iuniore Imperatore accitus erat, interesse licuisset: ex mutuo certè horum tam insignium heroum, putà Augustini & Cyrilli, congressu, certissima huius V. sacramenti veritas, aduersùm hæreticos multò etiam illustriùs emicuisset. Verùm, vt ex Liberati Archidiaconi Breuiario causæ Nestorianorum & Euthychianorum colligi licet, Deo alitèr visum fuit, qui intereà Augustinum ad se euocauit: neque id per nos mutari iam potest. Lucis quidem satìs superq; multùm habemus, modò cernere velímus. Sed in Dei verbum hæretici omnes, vt iam indè ab initio, semper impingunt, vt & qui probati sunt, manifesti fiant.

1. Cor. 11.

Quòd olim catechumeni iam credētes, à mysterijs arcebantur, argumento est, comestionē corporis Christi in Eucharistia plus aliquid esse, quàm meditationē passionis eius.

Porrò autem, si Christi corpus edere nihil esset aliud, quàm in fide redire in memoriam eius, quam pro nobis in cruce tolerauit, perpessionis & mortis &c. olim certè catechumeni non ea seueritate à Domini mensa seclusi ac remoti fuissent, vt nec adesse, nec ea mysteria contemplari possent. Et tamen eius quoquè rei testē habemus D. Cyrillum lib. 12. in Iohannem cap. 50. vbì ista leguntur: *Prohibemus à sacra mensa catechumenos, quamuis veritatem iam cognouerint, & fidem magna voce confiteantur: Quia nondùm locupletati Spiritusancto sunt, qui non habitat nisi in ijs, qui baptismate consummati sunt. Vndè cùm baptismum receperint, quia Spiritussanctus habitare in illis creditur, à tactu & communione salutaris Christi corporis non prohibentur. Idcircò & accedentibus ad benedictionem mysticā, ministri mysterij magna voce clamant,* SANCTA SANCTIS: *solis sanctificatis Spiritu, tactum & sanctificationem corporis Christi congruere significantes.*

Sācta sanctis.

Aduer-

Aduersarij nostri, quod certum est, nulla scripturæ sententia vsq; adeò nitútur, átquè illa quæ est apud Iohannē 6. cap. Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam: quam tamē impiè & planè cōtra ipsius Domini mentem, de Christi carne accipiūt: quo quid possit esse dementius? vtì iam suprà in 13. Scripturę Testimonio annotauimus. Id verò patres sanctissimi passim confutāt, sed nemo Cyrillo accuratiùs & euidentiùs. Quàm impiè Aduersarij nostri ea Domini verba, Spiritus est qui viuificat, &c. deprauent.

In Iohannē lib. 4. cap. 23. ità concionatur: *Si sola intelligitur caro, nihil prorsus uiuificare potest, quippe quæ uiuificante indigeat: cùm uerò incarnatiōis mysterium laudabili cura scrutati fueritis, & habitantē in carne cognoueritis, quamuis nihil penitùs caro per seipsam posit, uiuificam tamen esse factam credetis, nisi etiam Spiritumsanctum non posse uiuificare cōtendatis. Nam quoniam cum uiuificante Verbo caro cōiuncta est, tota est effecta uiuifica. Non enim ad corruptibilē suam naturam iunctum Dei uerbum detraxit, sed ipsa ad melioris uirtutem eleuata est. Quāuis ergò natura carnis, ut caro est, uiuificare nequeat, facit tamen hoc, quia totā uerbi operationē suscepit. Corpus enim est, nō cuiusuis hominis, cuius caro prodesse quicquam non potest: non enim Pauli, aut Petri, aut cæterorum, sed ipsius uitæ et saluatoris nostri Iesu Christi corpus, in quo deitatis plenitudo corporaliter habitat, facere hoc potest. Nam si mel, cùm naturaliter dulce sit, ea dulcia facit, quibus immiscetur: nónne stultum erit, uiuificam uerbi naturam putare non dedisse homini, in quo habitat, uiuificandi uirtutem? Quas ob res caro quidem cæterorum omnium quicquam uerè non prodest: caro autem Christi, quia in ipsa unigenitus Dei filius habitat, sola uiuificare potest. Spiritum uerò seipsum appellat, quoniā Deus spiritus est, & ut ait Paulus, Dominus spiritus est. Nec ista dicimus, quia spiritumsanctum in propria persona subsistere non putemus, sed quia sicut factus homo filiū se hominis appellat, sic se à proprio spiritu spiritū nominat. Non est enim alienus ab eo spiritus suus.* His id sibi vult Cyrillus, Christum se appellare spiritū ratione diuinæ personę suæ, quandoquidem cómuniter Deus Pater, Deus Filius, Deus spiritussanctus, vnus spiritus est.

Vt ea Domini verba accipiēda sint: scilicet non de carne Christi deificata &c.

Coloss. 2. Elegans simile.

Christus seipsum spiritū nuncupat. Iohan. 4. 2. Cor. 3.

Itē cap. 24. vbì dn̄s ait, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus

Quod Christus ait, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, vt intelligendum. 1.Cor.6.

& vita sunt: *Totum, inquit, corpus suũ uiuifica spiritus uirtute plenũ esse ostendit. Spiritum enim hic ipsam carnem nuncupauit: non quia naturã carnis amiserit, & in spiritum mutata sit: sed quia summè cum eo coniuncta, totam uiuificandi uim hausit: nec turbari propter hoc decet.* Nam qui Domino conglutinatur, unus cum eo spiritus est. *Quomodò igitur caro sua una cum eo non appellabitur?* Huiusmodi ergò est, quod dicitur: *Putatis,* inquit, *me dixisse, uiuificum natura sui terrestre hoc esse corpus: ego uerò de spiritu, & de uita æterna locutus sum.* Non enim natura carnis uiuificum reddit spiritum, sed spiritus uirtus uiuificam carnem efficit: Verba ergò, quæ uobis locutus sum, spiritus (id est, spiritalia, & de spiritu) & uita (id est, de uiuifica & naturali uita) sunt. *Sed quod modò diximus, id iterùm repetere non erit inutile.* Natura carnis ipsa per se uiuificare non potest: *quid enim maius natura deitatis haberet? nec sola in Christo esse intelligitur, sed habet filium Dei sibi coniunctum, qui substantialiter uita est.* Quandò igitur uiuificam Christus ipsam appellat, non ità illi, ut sibi, sine proprio spiritui uim uiuificandi attribuit. Nam propter seipsum spiritus uiuificat, ad cuius uirtutem per coniunctionem caro conscendit. Quomodò autem id fiat, nec mente intelligere, nec lingua dicere possumus, sed silentio atq; firma fide id suscipimus.

Nõ carnis natura, sed virtus spiritûs carnẽ reddit viuificam.

Vnio diuinitatis cum humanitate Christi, prorsus ineõpræhẽsibilis est.

In Iohannem lib.11.cap.22.sic habet: *Ipsum Domini corpus cõiuncti uirtute Verbi sanctificatur, & ad benedictionem mysticam adeò actiuũ fit, ut possit sanctificationẽ suam nobis immittere. Vndè ipse quoquè saluator, cùm ad Iudæos multa de carne sua dissereret, ac uiuificum uerè panem eam appellaret: Panis enim,* inquit, *quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita: stupentibus illis, & quomodò id fieri posset dubitantibus, dicebat: Spiritus est qui uiuificat, caro nihil prodest. Verba quæ ego locutus sum uobis, spiritus sunt & uita* &c.

Iohan.6.

Denique ad Reginas de Recta fide lib.1. in ea Apostoli verba, *Calix benedictiõis, cui benedicimus, nónne cõmunio est sanguinis Christi? panis quẽ frangimus, nónne communio corporis Christi est?* scribit hunc in modum: *Hominis caro, quantùm attinet ad propriam naturã, non esset uiuifica: sed neq; sanguis humanus, si communis esset & per se. Viuificat au-*

1.Cor.10.

tem corpus Christi & sanguis preciosus. Nam posse uiuificare id quod uitæ indigum est, soli Deo conuenit. Deus igitur Christus: sic enim erit uiuificum corpus Christi &c.

Itaq; loca hęc ex Cyrillo prolata perspicuè docet, Aduersarij nostri q̃ improbè, quamq; falsò ac perperàm ea Christi verba, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquã, detorqueant atq; deprauent: quandoquidem ad deificatũ Chr̃i corpus, tanq̃ illud nihil prosit, (quod tamen absq; immanissima dici blasphemia nõ potest, quòd hoc ipso summa incarnatiõis Dominicæ mysteria redigantur in nihilũ, & totum sextũ caput Iohãnis prorsus subruatur) illa censent referri oportere: cùm e diuersò Cyrillus locis memoratis, atq; aliàs etiã tã luculenter testatum efficiat, vti etiam ante illũ Athanasius & reliqui patres omnes, Christum ijs verbis, id quod cum hac falsa interpretatione pugnet è diametro, indicare voluisse: f.se non vulgarem esse, quod crassi illi Capernaitæ sentiebant, hominẽ, cuius caro nihil prosit: sed carnẽ suam, vtpotè diuinitati vnitam, spiritalẽ esse carnẽ, atq; eo nomine, q̃ viuificante spiritu plena sit, & indè vim viuificã adepta sit, rectè meritoq; spiritum appellari, quandò etiam de homine Deo adhęrente Apostolus dicit, eum vnum esse spiritũ: & Christus quod ex spiritu natum est, spiritum esse affirmat. Iohan. 6. 1. Cor. 6. Iohan. 3.

Verùm hactenùs Cyrilli testimonia protulisse satìs sit, quibus sanè clarissimè asseueratum est, Christi verba, HOC EST CORPVS MEVM, non tropicè, sed propriè de vero ac ipsissimo Christi corpore in V. Sacramento accipere, ijsque verbis fidem inconcussam commodare nos debere: porrò incredulitatem omnem procùl hinc facessere oportere, cùm sit opus rerum omnium prępotentis Dei, qui pro sua immensa facultate & potestate naturas rerum, vt ipsi visum fuerit, mutare potest: atq; ea re Iudaicam illam vocem, Quomodò potest hoc fieri, vel maximè cauendam nobis esse: figurasq; ad vetus Testamentum remittendas, quę ad hoc V. Sacramentum, ceu ipsam veritatem se retulerint. Deindè nos percipiendo Christi corpore in V. Sacramento, non solùm spiritaliter, sed etiam corporaliter cum Christo coniungi, carnem eius cum nostra carne, vt hæc indè vitę asseratur immortali & æternę, penitissimè permisceri: nos præ- Anacephalæosis superiorũ Cyrilli testimoniorũ.

crebrò multisq; modis olim Deus creaturas contra naturam & suprà quàm humana capiat ratio, commutârit. Simul etiam ad alia nos CHRISTI miracula remittit, quæ non minùs sint incompræhensibilia.

Causa necessaria institutionis V. Sacramenti.

Adeoq; conuenienter alijs præcedentibus patribus, necessariam quoquè diuinæ huius Sacraméti institutionis rationem indicat, eam videlicet, quòd vt spiritui nostro ad salutem necessarium est, vt cum Christi spiritu coniungatur: ità etiam corruptæ & mortali carni nostræ esse necessarium, vt Christi diuinæ ac vitali carni vniatur, idq; coniunctissimè atque arctissimè, gustando, edendo, tangendo &c. quô eadem morti & corruptioni obnoxia caro nostra eius & efficientia immortalitatem & vitam æternam consequatur. Atque hoc pacto vocem illam (Manducare, vel Edere) non hîc figuratè vult accipi de diuinæ gratiæ in solò spiritu participatione, sed de vero esu vel comestione, quandò solæ res corporeæ edi possunt. Quare id quoquè innuit, quod iam antè in Augustini testimonijs diximus, fidelibus (vtpotè qui nôrint, quo modo verum CHRISTI corpus in Sacramento edendum sit) hanc Domini orationem, Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. neutiquàm figuratam esse: cùm alioquì eadem secundùm crassum ac animalem infidelium Capernaitarum intellectum, vt ipse ait, figurata sit. Quod idem quoquè alibì sentire videtur, in Iohannem lib. 4. cap. 22. conuenienter Augustino scribens his verbis: *Ex imperitia multi, qui Christum sequebantur, verba ipsius non capientes, perturbabantur. Nam cùm audissent: Amèn amèn dico vobis, nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: ad immanes ferarum mores vocari se à Christo arbitrabantur, incitariq; vt vellent crudas hominis carnes manducare, & sanguinem bibere, quæ vel auditu horribilia sunt. Nondùm enim mysterij huius formam & dispensationem pulcherrimam nouerant.*

Fidelibus ea Domini oratio, Nisi manducaueritis carné &c. nó est figurata, sed infidelibus tantùm.

Iohan. 6.

Tum præterea, vt antè dictum est, quô omnem voculæ illius, EST, itemque dictionum, Corporis & Sanguinis, tropicum vel figuratum intellectum excluderet, manna & aquam è petra, ceu meras vmbras & figuras, huic opponit V. Sacramento, tanquàm ipsissimæ veritati, in quo veram Iesu Christi carnem & sanguinem, adeoq; Iesum ipsum totum accipiamus.

Quandò

Quandò verò hanc suam Catholicam doctrinam, commemoranda fusiùs antè dicta institutionis Eucharistiæ ratione, itemq́; diuina, multiuaria, spiritali ac efficaci celsissimi Sacramenti huius operatione & efficientia, locis alijs non paucis multò etiam apertiùs prodit, equidem committere non possum, quin ex his nonnullos in maiorem veritatis confirmationem, & præcedentium Patrum elucidationem, in medium adducam.

Libro igitur 3. in Iohannem, cap. 37. sic habet: *Quid igitur Christus pollicetur? quid credentibus adfert? Corruptibile certè nullum, sed benedictionem, quam communicatione corporis atque sanguinis Christi assequimur: undè ad eam incorruptionem integrè reducemur, ut cibo & potu corporali non indigeamus. Viuificat enim corpus Christi, & ad incorruptionem sua participatione reducit. Non enim alterius cuiusdam, sed ipsius uitæ corpus est, uirtutem incarnati uerbi retinens: & plenum potestate illius, quo uniuersa & uiuunt, & sunt. Quæ cùm ita se habeant, sciant baptizati homines, & diuinæ gratiæ participes facti, si rariùs in Ecclesiam proficiscantur, & longo temporum spatio, propter simulatam religionem, mysticè communicare Christo recusent, ab æterna se uita procul depellere: quippe recusatio huiusmodi, quanuis ex religione proficisci uideatur, & scandalum facit, & laqueos instruit. Quarè oportet omnibus uiribus à peccato mundari, & rectè uiuendi iactis fundamentis, magna cum fiducia ad sumendam uitam concurrere. Sed uariæ sunt diaboli multiplicesq́; ad decipiendum insidiæ. Nam primùm ad uiuendum turpiter inducit, deindè cùm malis onerati fuerint, tunc abhorrere à Christi gloria persuadet, qua possent à turpitudine uoluptatis, quasi ab ebrietate reuocari. Quarè demus operam, oro, ut uinculis eius abruptis, & iugo seruitutis peccatorum excusso, in timore Domino seruiamus: & ut carnis uoluptate per continentiam superata, ad cælestem gratiam accedamus, corporisq́; CHRISTI participes efficiamur. Sic enim, sic, inquam, diabolum fugabimus, & diuinæ naturæ participes, ad uitam & incorruptibilitatem ascendemus.* Hactenùs Cyrillus.

Corpus Christi in V. sacramēto, cùm sit cum diuinitate coniunctū, viuificat & præstat incorruptionē.

Quàm perniciosum sit, diù à cōmunione abstinere.

Eucharistia est Christi gloria.

Lucæ 1.

Hîc nimirùm, vt cernis, docet nos sumendo Christi corpore &

sanguine, incorruptionis benedictionem consequi: quòd Christi corpus in Eucharistia plenum sit vita & diuina potestate, nosq; viuificet: atquì si diù à communione nos abstineamus, vitam nos à nobis procùl depellere. Deniq; Eucharistiam (vtì etiam lógè ante illum D. Ignatius) Dei gloriam appellat, qua & dæmones profligentur, & nos diuinæ efficiamur naturæ participes.

Suprà fol. 81.

Idem habet lib. 9. cap. 16. dicens: *mysticam benedictionem, si cum pietate suscipiatur, maximoperè vires satanæ confringere.*

Eucharistia vires dæmonū eneruat.

Est etiam id notatu dignum, eum hîc, perindè vt Augustinum Epistola ad Ianuarium, vt antè dictum est, satis indicare, quanto in honore & reuerentia eius ætate V. Sacramentum habitum sit, quandoquidem pleriq; religionis causâ nonnunq̃ à communione abstinuerint, non facturi hoc proculdubiò, si panem duntaxat ac vinū illic adesse persuasum habuissent. Idem porrò latiùs docet lib. 4. cap. 17: Nos uerò, inquit, *si uitam æternam consequi uolumus, si largitorem immortalitatis habere in nobis desideramus, ad recipiendam benedictionem libēter concurramus, caueamusq; nè loco laquei damnosam religionem diabolus nobis prætendat. Rectè, inquit, dicis: scriptum tamen esse non ignoramus, iudicium sibi comedere atq; bibere illum, qui de pane comedit, & de calice bibit indignè. Ego igitur probo meipsum, & indignum inuenio. Quandò igitur, quicunq; tu es, qui ista dicis, dignus eris? quandò Christo teipsum offeres? Nam si peccando indignus es, & peccare non desinis, (Quis enim delicta intelligit? secundùm Psalmistam) expers omninò eris uiuificæ huius sanctificationis. Quarè pias quæso cogitationes suscipias, studiosè sanctèq; uiuas, & benedictione participes, quæ (mihi crede) non mortem solùm, uerumetiam morbos omnes depellit. Sedat enim, cùm in nobis maneat Christus, sæuientē membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, nec in quibus sumus peccatis considerat: sed ægrotos curat, collisos redintegrat, & sicut pastor bonus, qui animam suā pro ouibus posuit, ab omni nos erigit casu.*

Cyrilli ætate quanta in veneratione fuerit V. Sacramentum, ipsius verba indicant.

1. Cor. 11.

Hypocrisis eorum, qui à cōmunione diù se abstinent.

Psalm 18.

Eucharistia mortē & morbos oēs profligat, & legē mēbrorum in nobis sedat.

Ioha 1. 10.

Rursus hîc audis, eum V. Sacramento viuificam sanctificationem, mortis & morborum omnium depulsionem ac profligationem, rebellionis carnis nostræ edomationem, malarum perturbationū

bationum & affectionum extinctionem, collisorum redintegrationem, ab omni casu erectionem adscribere. Quod verò ait, benedictionem illam non considerare quibus in peccatis simus, id intelligendum est, quemadmodùm tum Augustinus ad Ianuarium, tum Cyrillus ipse explicat, de erratis quotidianis, siue peccatis venialib⁹, non autem exitialibus vel mortalibus. Hæc enim, id est, mortifera peccata priùs expianda sunt digna pœnitentiæ satisfactione, modò dignè accedere velimus. Immò etiã pro venialium remissione corde contrito rogandus est Dominus, & ieiunijs ac eleemosynis, vt loco memorato ait Augustinus, satisfaciendum: quod est rectè viuendi & bonorum operum iacere fundamenta, vt Cyrillus monet: ac tum demùm bona cum fidutia accedendum.

Benedictionẽ non attendere in quibus peccatis simus, quõ accipiendum.

Augustinus ad Ianuariũ.

Lib. 4. cap. 18. Dominum ità loquentem introducit: *Quemadmodùm igitur homo factus sum uoluntate patris, qui è naturali uita emanaui, & homo factus uiuo, corpusq; meum uita repleui: non aliter qui carnem meam manducat, propter me uiuet. Mortalem enim carnẽ assumpsi: sed quia naturaliter uita existens, habito in ipsa, totam ad uitam meam reformaui. Non enim sum uictus interitu carnis, sed ut Deus, omnẽ interitum & mortem ipse superaui. Vt igitur (non enim grauabor iterũ dicere) quanuis me pater misit, id est, homo factus sum, uiuo tamen propter patrem, id est, genitoris naturam ad unguem conseruo: sic qui manducatione carnis meæ me recipiet, uiuet profectò totus ad me reformatus, qui uiuificare possum, quoniam ex uiuo patre sum. A patre autem se carnem factum esse affirmat, cùm scriptum sit: Spiritussanctus superueniet in te, & uirtus altißimi obumbrabit tibi: ut rursus intelligas, quia una patris, & filij, & spiritussancti natura sit, ideò non esse diuisas operationes: sed quod ab una persona factum dicitur, id opus Trinitatis totius est.*

Cùm filius Dei in carnẽ venerit, carnẽ ipsam totã ad vitã reformauit.

Iohan. 6.

Cur se Christus dicat à patre carnem factum.

Luc. 1.

Operationes S. Trinitatis sunt indiuisæ ac indiscretæ

Lib. 10. cap. 13. Ariani cuiusdam cauillum reijcit atque confutat, ex illis Domini verbis, EGO SVM VITIS VERA, ET PATER MEVS AGRICOLA EST: inferre volentis, cùm vitis & agricola non eiusdem sint naturæ, etiam patrem & filium esse naturæ dissimilis: itemq; asserentis hæc Domini verba non ad eius humanitatem, sed diuinitatem potiùs esse referenda: ea ratione, quòd, vt ipse sentiebat, cum

Iohan. 15.

Ariani cuiusdã cauillus.

RR 2 Domi-

Domino fide duntaxat & charitate, non autem naturali carnis eius communicatione coniungamur. Agit autem modis omnibus contra illum, vt ante eum Hilarius libro 8. cuius verba suprà attulimus fol. 133. & sequen. *Hæc ille,* inquit Cyrillus, *astutè simul atque impiè, aliaq; huiusmodi euomuit. Nos autem patrum* Ecclesiæ *fidem sequentes,*(quantùm in nobis situm fuit) *loci huius sensum rimati sumus.* Et paulò infrà: *Agè, peruersè ab eo sacrarum literarum sensum exponi ostendamus.* *Non tamen negamus recta nos fide, charitateq; syncera Christo spiritaliter coniungi: sed nullam nobis coniunctionis rationem secundùm carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idq; à diuinis scripturis omninò alienum dicimus. Quis enim dubitauit* CHRISTVM *etiam sic uitem esse, nos uerò palmites, qui uitam indè nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem: Quia omnes unum corpus sumus in Christo. Quia & si multi sumus, unum tamen in eo sumus. Omnes enim uno pane participamus. An fortaßis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis uirtutem esse? Quæ cùm in nobis fiat, nónne corporaliter quoquè facit communicatione carnis* CHRISTI, *Christum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium, membra* CHRISTI *sunt? Nescitis, inquit, quia membra uestra, membra sunt Christi? Membra igitur Christi, meretricis membra faciam? Absit. Saluator etiam: Qui manducat carnem meam, ait, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Vndè considerandum est, non habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur,* CHRISTVM *in nobis esse, uerùm etiam & participatione naturali. Nam quemadmodùm si quis igne liquefactam ceram, aliæ ceræ similiter liquefactæ ità miscuerit, ut unum quid ex utrisque factum uideatur: sic communicatione corporis & sanguinis* CHRISTI *ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & uitam traduci, nisi naturalis uitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti? Christo (te obsecro) fidem præbe. Amèn amèn, inquit, dico uobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinē eius, non habebitis uitam in uobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet uitam æternam, & ego suscitabo eum in nouißimo die.*

Confutatio.

Cōiungimur quidē Christo spiritaliter, sed non tātùm, verum etiam substantialiter secūdùm carnem.

1. Cor 10.

Christus per Eucharistiam etiam corporaliter habitat in nobis.

1. Cor. 6.

Iohan. 6.

Elegans simile.

Ratio institutæ Eucharistiæ.

Iohan. 6.

Audis

Audis apertè clamantem, non habituros nos uitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In uobis autem ipsis, dicit, id est, in corpore uestro. Vita autem, iurè ipsa uitæ caro intelligi potest: hæc enim nos in nouissimo die suscitat. Et quomodò, dicere non grauabor. Caro uitæ, facta unigeniti caro, ad uirtutem uitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea unigenitus Dei filius. Vndè quia unus est cum carne sua, ego, inquit, suscitabo eum. Cur igitur secundùm carnem palmites nos dici pernegat (Arianus?) An non conuenienter dici potest, uitem humanitatem eius esse, & nos palmites propter identitatē naturæ? eiusdem enim naturæ uitis & palmites sunt. Ità & spiritaliter & corporaliter nos palmites, & Christus uitis est. Hucusquè Cyrillus.

Per vitā, caro vitæ accipienda est.

Hūanitas in Christo vitis vera est, cuius nos Eucharistiæ pceptione palmites efficimur.

Principiò hìc nos instituit, vt erga hæreticos scripturę sensum astutè & impiè deprauantes, gerere nos debeamus: ità nimirùm, vt patrū & Ecclesiæ fidei constanter inhæreamus. Deindè docet (quod quidē è diametro cum nostris pugnat Aduersarijs, qui sola fide & deuotione quadā omnia se efficere persuasum habent) nos nō tantùm fide & dilectione Christo coniungi, sed etiam corporaliter, cōmunicatione corporis & sanguinis eius in Eucharistia, per quā nō spiritaliter modò, verùm etiā corporaliter in nobis, id est, in carne nr̄a habitat: ità vt cū illo etiā substantialiter & naturaliter, cōmunicatione carnis & sanguinis eius, vnū efficiamur, atq; eadē cōmunicatione carnis resurrectionē consequamur: atq; ea causa necessariam nobis esse eam cōmunicationē. Vtq; hęc probè capiamus, docet Christum etiam secundùm humanitatē diuinitati vnitam, ea ratione vitē esse, vt nobis per vitalem carnem suam, quam in V. Sacramento accipimus, vitam conferat: atque ità hanc efficientiam non nostræ potissimùm fidei, sed ipsi V. Sacramento tribuit: quanquàm eam non absque fide assequimur. Consentit autem pulchrè cum Hilario, Christum in nobis esse non spiritaliter duntaxat, sed corporaliter quoquè participatione corporis sui, & nos in CHRISTO secundùm humanam naturam, quam à nobis accepit. Neq; potest vocabulū illud, corporaliter, de Christi diuinitate accipi: ità enim DE' in nobis, perindè vt in Christo, habitaret substantialiter, essemusq; illi æquales, quod dictu quoquè

Erga hæreticos, scripturas detorquētes, vt nos geremus.

Cyrillus arctissimā cum Christo vnionē, Sacramēto præcipuè, adscribit.

Dictio, Corporaliter, de vero Christi corpore hic accipiēda est.

què nefas sit. Est igit̃ de Christi corpore necessariò accipiendum.

Simile ceræ liquefactæ.

Secundò his demonstrandis adhibet similitudinem ceræ igni liquefactæ, & cum alia cera æquè liquefacta permixtæ. In qua similitudine id obseruandum est, ceram aliam corpus Christi, aliã nostra designare corpora: ità vt quemadmodùm ignis materialis vtriusque liquefactæ ceræ efficit permistionem: sic ignis Diuinitatis Christi, carnis nostræ cum carne Christi vnionem operatur. Voluit ergò vir sanctus hac similitudine arctissimam & penitissimam coniunctioné, contactum & penetrationem, quæ in nostræ carnis cum illius carne vnione fit, indicare: qua nimirùm carnis Christi in V. Sacramento præsentia ineluctabiliter adstruitur.

Quandò verò hanc veri corporis Christi in Eucharistia præsentiam, quodque nos eius perceptione, non solùm spiritaliter, sed etiam corporaliter cum illo vnum efficimur, nulla re alia, atquè hac similitudine, cõuenientiùs potuit edocere, crebrò pluribusq; locis ea vtit̃.

Matt. 13. Aliud simile ex Euangelio de tribus satis farinæ fermento cõmixtis

1. Cor. 5.

Libro 4. cap. 17. *Sicuti enim, inquit, si quis liquefactæ ceræ aliam cerã infuderit, alteram cum altera per totum commisceat necesse est: ità si quis carnem & sanguinem* Domini *recipit, cum ipso ità coniungatur, ut Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur. Simile quodammodò apud Matthæum comperies: Simile est, inquit, regnum cælorum fermento, quod acceptum abscondit mulier in farinæ satis tribus.* Q*uid igitur fœmina sit, & quæ satorum trinitas, aut omninò satum quid sit, loco suo dicetur: nunc autem de fermẽto solũ dicamus. Sicut parùm, ut ait* Paulus, *fermenti totã massam fermẽtat: sic paruula benedictio totũ hominẽ in seipsam attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo.*

Parabolæ Euãgelicæ explicatio.

Mulier hæc proculdubiò Cyrillo fuit catholica Ecclesia sponsa Chr̃i: tria sata, tres totius orbis partes, Asia, Africa, & Europa, in quas Ecclesia diffusa est, quæ benedictione & cõmunicatione corporis & sanguinis Christi, in Chr̃m attrahunt, idq; adeò, vt toto orbe Christ' in sua Ecclesia sit etiam corporaliter, & ea vicissìm in illo.

De corporali vnione cum Christo.

Atq; hoc est, quod Cyrillus in Iohã. lib. xj. cap. 26. cõueniẽter D. Dionysio Areopag. scribit his verbis: *Vt igitur inter nos & Deũ singulos uniret, quanuis corpore simul & anima distemus, modum tamen adinuenit, consilio patris & sapientiæ suæ congruentem. Suo enim corpore credẽ-*

tes

tes per communionem mysticam benedicens, & secum, & inter nos unum nos corpus efficit. Quis enim eos, qui unius sancti corporis unione in uno Christo uniti sunt, ab hac naturali unióe alienos putabit? Nam si omnes unũ panem manducamus, unum omnes corpus efficimur: diuidi enim atque seiungi Christus nõ patitur. Idcircò etiam Ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi, secundùm Paulum. Vni enim Christo per corpus suum coniuncti, quoniam in nobis illum, qui est indiuisibilis, accepimus, ipsi potiùs quàm nobis membra nostra accõmodatur. Et paulò pòst: *Quòd autem corporalis hæc unio ad Christũ, participatióe carnis eius acquiritur, ipse rursus Paulus de mysterio pietatis disserens testatur: Quod alijs, inquit, generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & Prophetis in spiritu, esse gentes cohæredes & concorpores & comparticipes promissionis in Christo. Si autem omnes inter nos in Christo unum sumus corpus, nec inter nos solùm, uerũ etiam cum eo, qui per carnem suam ad nos transiuit, quomodò uniuersi & inter nos, & in Christo unum nõ erimus? Sed de unione corporali satis. De spiritali autem eandem uiam sequẽtes dicimus, quia spiritusancto recepto, & inter nos quodam modo, & cum Deo unimur.* Et post pauca: *Et sicut uirtus sanctissimæ carnis Christi, unum corpus facit participantes: eodem arbitror pacto, in quibus indiuisibilis Dei spiritus habitauit, eos omnes ad unitatem spiritalem conducit.*

Per Christi corpus in Eucharistia oẽs vnum corpus efficimur sub vno capite Christo: sicq; etiã patri cõiungimur.
1. Cor. 11.
1. Iohan. 4.
1. Cor. 12.
Ephe. 3.
De vnióe spiritali.

Ac deindè cap. 27. *Corporaliter enim filius per benedictionem mysticam nobis ut homo unitur, spiritaliter autem ut Deus, sui spiritùs gratia nostrum ad nouam uitam & diuinæ naturæ participationem spiritum redintegrans. Nexus igitur unionis nostræ ad Deum patrem, Christus est, nobis quidẽ ut homo, Deo autem patri ut Deus naturaliter unitus. Nõ erat enim possibile, corruptioni subiectã hominis naturã ad immortalitatẽ conscendere, nisi natura immortalis atque incommutabilis ad eam descendisset, ac communione participationeq; suì à mortalitatis nostræ terminis ad suum bonum reformatos eleuaret.*

Christus per Eucharistiam corporaliter nobis vnitur, & per spiritũ suum spiritaliter.

In eandem sententiam scribit libro duodecimo cap. 32. in Iohannem: *In quatuor,* inquit, *partes uestimenta diuisa sunt, & tunica solùm*

Christus vnionis nostræ ad Deum nexus est.

indi-

Christus impartibiliter indiuiduum corpus suum cūctis credētibus impēit.

Vide suprà Dionys. Areopag.ca. 15. & Gregoriū Nyssenum cap. 41.

indiuisa remansit: quod mystica cuiusdam rei signum fuisse dixerim. Nam quatuor orbis partes ad salutem reducti, indumentum verbi (id est, carnem eius) impartibiliter inter se partiti sunt. In singulos enim partibiliter transiens vnigenitus, & animam atque corpus eorum per carnem suam sanctificās, impartibiliter atque integrè in omnibus est, cùm vnus vbiquè sit, nullo modo diuisus, sicut Paulus ait.

Has Cyrilli institutiones quisquis probè assecutus est, & diligenter expendit, ille D. Augustinum locis illis omnibus, quibus tam crebrò de catholica agit Christi Ecclesia, ceu vno Christi corpore, quod carnis & sanguinis Christi vnitate constat, faciliùs potest intelligere. Atque vtinàm Augustino, primo illi Ephesino Concilio, ad quod à Theodosio iuniore Imperatore accitus erat, interesse licuisset: ex mutuo certè horum tam insignium heroum, putà Augustini & Cyrilli, congressu, certissima huius V. sacramenti veritas, aduersùm hæreticos multò etiam illustriùs emicuisset. Verùm, vt ex Liberati Archidiaconi Breuiario causæ Nestorianorum & Euthychianorum colligi licet, Deo alitèr visum fuit, qui intereà Augustinum ad se euocauit: neque id per nos mutari iam potest. Lucis quidem satìs superq; multùm habemus, modò cernere velímus. Sed in Dei verbum hæretici omnes, vt iam indè ab initio, semper impingunt, vt & qui probati sunt, manifesti fiant.

1.Cor.11.

Quòd olim catechumeni iam credētes, à mysterijs arcebantur, argumento est, comestionē corporis Christi in Eucharistia plus aliquid esse, quàm meditationē passionis eius.

Porrò autem, si Christi corpus edere nihil esset aliud, quàm in fide redire in memoriam eius, quam pro nobis in cruce tolerauit, perpessionis & mortis &c. olim certè catechumeni non ea seueritate à Domini mensa seclusi ac remoti fuissent, vt nec adesse, nec ea mysteria contemplari possent. Et tamen eius quoquè rei testē habemus D. Cyrillum lib.12. in Iohannem cap.50. vbì ista leguntur: *Prohibemus à sacra mensa catechumenos, quamuis veritatem iam cognouerint, & fidem magna voce confiteantur: Quia nondùm locupletati Spiritusancto sunt, qui non habitat nisi in ijs, qui baptismate consummati sunt. Vndè cùm baptismum receperint, quia Spiritussanctus habitare in illis creditur, à tactu & communione salutaris Christi corporis non prohibentur. Idcircò & accedentibus ad benedictionem mysticā, ministri mysterij magna voce clamant,* SANCTA SANCTIS: *solis sanctificatis Spiritu, tactum & sanctificationem corporis Christi congruere significantes.*

Sācta sanctis.

Aduersarij nostri, quod certum est, nulla scripturæ sententia vsq; adeò nitũtur, atquè illa quæ est apud Iohannẽ 6. cap. Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam: quam tamẽ impiè & planè cõtra ipsius Domini mentem, de Christi carne accipiũt: quo quid possit esse dementius? vti iam suprà in 13. Scripturę Testimonio annotauimus. Id verò patres sanctissimi passim confutãt, sed nemo Cyrillo accuratiùs & euidentiùs

Quàm impiè Aduersarij nostri ea Domini verba, Spiritus est q viuificat, &c. deprauent.

In Iohannẽ lib. 4. cap. 23. ità concionatur: *Si sola intelligitur caro, nihil prorsus uiuificare potest, quippe quæ uiuificante indigeat: cùm uerò incarnatiõis mysterium laudabili cura scrutati fueritis, & habitantẽ in carne cognoueritis, quanuis nihil penitùs caro per seipsam possit, uiuificam tamen esse factam credetis, nisi etiam Spiritumsanctum non posse uiuificare cõtendatis. Nam quoniam cum uiuificante Verbo caro cõiuncta est, tota est effecta uiuifica. Non enim ad corruptibilẽ suam naturam iunctum* Dei *uerbum detraxit, sed ipsa ad melioris uirtutem eleuata est. Quãuis ergò natura carnis, ut caro est, uiuificare nequeat, facit tamen hoc, quia totã uerbi operationẽ suscepit. Corpus enim est, nõ cuiusuis hominis, cuius caro prodesse quicquam non potest: non enim* Pauli, *aut* Petri, *aut cæterorum, sed ipsius uitæ et saluatoris nostri Iesu Christi corpus, in quo deitatis plenitudo corporaliter habitat, facere hoc potest. Nam si mel, cùm naturaliter dulce sit, ea dulcia facit, quibus immiscetur: nõnne stultum erit, uiuificam uerbi naturam putare non dedisse homini, in quo habitat, uiuificandi uirtutem? Quas ob res caro quidem cæterorum omnium quicquam uerè non prodest: caro autem Christi, quia in ipsa unigenitus* Dei *filius habitat, sola uiuificare potest. Spiritum uerò seipsum appellat, quoniã* Deus *spiritus est, & ut ait Paulus, Dominus spiritus est. Nec ista dicimus, quia spiritumsanctum in propria persona subsistere non putemus, sed quia sicut factus homo filiũ se hominis appellat, sic se à proprio spiritu spiritũ nominat. Non est enim alienus ab eo spiritus suus.* His id sibi vult Cyrillus, Christum se appellare spiritũ ratione diuinæ personę suæ, quandoquidem cõmuniter Deus Pater, Deus Filius, Deus spiritussanctus, vnus spiritus est.

Vt ea Domini verba accipiẽda sint: sci licet non de carne Christi deificata &c.

Coloss. 2.

Elegans simile.

Christus se ipsum spiritũ nuncupat.

Iohan. 4.

2. Cor. 3.

Itẽ cap. 24. vbi Dñs ait, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus

tem corpus Christi & sanguis preciosus. Nam posse uiuificare id quod uitæ indigum est, soli Deo conuenit. Deus igitur Christus: sic enim erit uiuificum corpus Christi &c.

Itaq; loca hęc ex Cyrillo prolata perspicuè docét, Aduersarij nostri q̃ improbè, quamq; falsò ac perperàm ea Christi verba, Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquã, detorqueant atq; deprauent: quandoquidem ad deificatũ Chr̃i corpus, tanq̃ illud nihil prosit, (quod tamen absq; immanissima dici blasphemia nõ potest, quòd hoc ipso summa incarnatiõis dominicæ mysteria redigantur in nihilũ, & totum sextũ caput Iohãnis prorsus subruatur) illa censent referri oportere: cùm e diuersò Cyrillus locis memoratis, atq; aliâs etiã tã luculenter testatum efficiat, vtì etiam ante illũ Athanasius & reliqui patres omnes, Christum ijs verbis, id quod cum hac falsa interpretatione pugnet è diametro, indicare voluisse: sese non vulgarem esse, quod crassi illi Capernaitæ sentiebant, hominẽ, cuius caro nihil prosit: sed carnẽ suam, vtpotè diuinitati vnitam, spiritalẽ esse carnẽ, atq; eo nomine, ꝙ viuificante spiritu plena sit, & indè vim viuificã adepta sit, rectè meritoq; spiritum appellari, quandò etiam de homine Deo adhęrente Apostolus dicit, eum vnum esse spiritũ: & Christus quod ex spiritu natum est, spiritum esse affirmat. Iohan. 6. 1. Cor. 6. Iohan. 3.

Verùm hactenùs Cyrilli testimonia protulisse satìs sit, quibus sanè clarissimè asseueratum est, Christi verba, HOC EST CORPVS MEVM, non tropicè, sed propriè de vero ac ipsissimo Christi corpore in V. Sacramento accipere, ijsque verbis fidem inconcussam commodare nos debere: porrò incredulitatem omnem procùl hinc facessere oportere, cùm sit opus rerum omnium prępotentis Dei, qui pro sua immensa facultate & potestate naturas rerum, vt ipsi visum fuerit, mutare potest: atq; ea re Iudaicam illam vocem, Quomodò potest hoc fieri, vel maximè cauendam nobis esse: figurasq; ad vetus Testamentum remittendas, quę ad hoc V. Sacramentum, ceu ipsam veritatem se retulerint. Deindè nos percipiendo Christi corpore in V. Sacramento, non solùm spiritaliter, sed etiam corporaliter cum Christo coniungi, carnem eius cum nostra carne, vt hæc indè vitę asseratur immortali & æternę, penitissimè permisceri: nos præ- Anacephalæosis superiorũ Cyrilli testimoniorũ.

tereà verum Christi corpus in V.Sacramēto apprehendere, contingere, ore accipere & gustare: nec mortale corpus, sed viuū atq; vitale & viuificum Christi corpus, cum eius diuinitate inseparabiliter vnitum, nos accipere: atq; per illud nos liberari à vitijs omnibus, peccatorum veniam, carnalis concupiscentiæ repressionem, contra malignorum dæmonum machinamenta & vires robur, adeoq; vitam & beatitatem sempiternam obtinere, deniquè oēs nos huius sanctissimę carnis communione, vnum effici corpus, cuius caput Christus sit: qui quidem planè diuini effectus non nisi absurdissimè possunt figuræ attribui. Et vt paucis agam, D. Cyrillus nedùm realem & veram corporis Christi in Eucharistia præsentiam adstruit, sed etiam euidentissimè amolitur, depellit atque confutat argutationes, cauilla & calumnias omnes partis aduersæ, quę vel ad commentitium atque vanissimum illum intellectum tropicum, vel ad spiritalem duntaxat perceptionem, quòd caro non prosit quicquam, aut eò deniquè, quòd Christus secundùm carnem, cùm semèl in ea ascenderit, sitq; in cælis, non iam deincèps possit esse nobiscum, referuntur: vt interìm taceam, Aduersariorum amentiam Cyrillo non aliud esse, atquè Iudaicam incredulitatem.

Sed ab Augustino & Cyrillo ad alios illis non impares, & eorum propè æquales, aut certè ætati illorum admodùm vicinos, qui sub Theodosio 2. Valentiniano 3. & Martiano Imperatoribus clari extiterant, digredimur: sanctissimos, inquam, Leonem Romanum Pontificem eius nominis primum, & Petrum Rauennatēsem episcopum, qui aliàs Chrysologus appellatur.

D. LEONIS, EIVS NOMINIS PRIMI ROMANI PONTIFICIS, TESTIMONIA.

CAP. 57. Leonis I. præstantia.

LEo I. verus egregiusq; Pontifex, ea fuit præstantia & virtute, vt ob insignem solidamq; vitæ sanctimoniā, eximiam diuinarum literarum peritiam ac eruditionem, orationis elegantiam, admirabilem eloquentiæ vim & grauitatem, celeberrimam sapientiam & magnanimitatem, ac præcipuè paternam erga Christi vniuersam Ecclesiam curam & solicitudinem, & zelum feruentissimum in hæreticos execrabiles, (in quibus omnibus alijsque DEI donis & charismatis, quibus ille affatìm instructus

ſtructus fuit, patribus ſuperioribus nihilo inferior eſt) non immeritò Magni cognomen obtinuit.

Atq; inter alia præclarè geſta, in veræ catholicæq; fidei defenſionem maximos apud Imperatores Theodoſium 2. Valentinianum 3. & Martianum, itemque Auguſtas Pulcheriam & Eudoxiam labores ſuſcepit, effecitq; vt aduersùs hæreſiarcham Eutychetem, & prędatorium illud conciliabulum, à Dioſcoro Alexandrino Epheſi coactũ, ſacroſancta œcumenica Synodus Chalcedonẽſis indiceretur & cogeretur: in qua 441. ſanctorum patrum ſententijs Eutyches & Dioſcorus damnati ſunt, & in iam dicto ſacrilego conciliabulo malè definita, reſciſſa ſunt & abolita, & antiqua apoſtolicaq; fides de duabus diſcretis Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti in vna eademq; indiſcreta ac indiſtincta perſona naturis, declarata & confirmata eſt. quas ob res tametſi ætas affecta eum non pateretur adeſſe, ab illis tam multis ijſdemq; præclariſſimis, è toto orbe collectis Epiſcopis, hãc nõ emẽdicatam, ſed vltrò oblatam eſt adeptus acclamationem: *Ter ſanctus, & Leo ſanctiſſimus, apoſtolicus et œcumenicus ſeu vniuerſalis patriarcha, per multos annos viuat.*

Leo 1. verus Paſtor quid apud Imperatores & Imperatrices pro catholica tuenda fide egerit.

Eutyches hæreſiarcha.

Cõciliabulũ Epheſin. 2.

Synod9 Chalcedonenſis.

Hic igitur vir ſanctiſſimus, haud ſecùs atquè patres præcedentes, veram carnis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia præſentiam teſtatur ac docet euidentiſſimè: præcipuè verò, fidem inprimis habendã eſſe certiſſimam illis Domini verbis, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS: itemq; Chriſti corpus & ſanguinem nõ ſolùm animo per fidem, ſed etiam ore percipere nos debere, nec alium ſanguinem, quàm q in noſtræ redemptionis precium datus & fuſus eſt in cruce. Tum prætereà veteris inſtrumenti figuras huic præſenti veritati cedere. Deniquè ſanctiſſimæ Euchariſtiæ perceptionem & communionem in illis qui dignè accedant, id certò efficere, vt cum Chriſto non tantùm vnius animi, ſed etiam vnum corpus fiant. Sermone 6. de Ieiunio ſeptimi menſis, vbì contra memoratos hæreſiarchas Neſtorium & Eutychetem duas in Chriſto naturas & vnam indiuiduamq; perſonam aſſerit, ità ſcribit: *Tunc enim & ſacrificij munda eſt oblatio, & miſericordiæ ſancta largitio, quandò ij, qui iſta dependunt, quid operentur intelligunt.* Nam dicente Domino, *Niſi manducaueritis*

Iohan. 6.

Cōmunicantes de veritate corporis & sanguinis Christi nihil debent ambigere.

ueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitā in uobis, sic sacræ mensæ cōmunicare debetis: ut nihil prorsus de ueritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: & frustrà ab illis Amen respondetur, à quibus contra id quod accipitur, disputatur.

Eundem in modum scribit Epistola 22. ad Clerum & plebē vrbis Constantinopolitanę, contra Eutychianos veritatem carnis in Christo negantes. *In quibus isti, inquit, ignorantiæ tenebris, in quo hactenùs desidiæ torpore iacuêre, ut nec auditu discerent, uel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis, ueritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur: Quia in illa mystica distributione spiritualis alimoniæ hoc impartitur, hoc sumitur, ut accipientes uirtutem cælestis cibi, in carnē ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.*

D. Leonis, vt & anteà Augustini tēporibus, etiā infantes nōrūt fateri veram corporis Christi in Eucharistia pśentiam.

Hîc ille vir sanctus testatur, ipsius æuo in catholica Christi Ecclesia tam nullam habuisse dubitationē, veram ac realē corporis & sanguinis Christi in Eucharistia pśentiam, vt etiam infantes eam publicè fateri sciuerint: quod idem Augustinus quoquè, vt est antè dictū, lib. 3. de Trinitate, cap. 10. affirmat. Deindè queādmodùm Cyrillus hac apud oēs peruulgata veritate, ceu pcipuo ferè fundamento, aduersus Nestorium nixus est, vtì in Christi vna persona duas naturas diuinā & humanā re vera ac inseparabiliter, absq; tñ confusione cōiunctas esse doceret: ità etiam hîc Leonē pontificem contra Eutychetem ea vsum videre licet. Vndè nimirū certissima ratiōe cōfirmari potest, diuinitatē Christi non in humanitatem esse conuersam, sed verbum ipsum humanā naturā re vera assumpsisse, Christumq; verum esse & Deum & hominem: cùm non possit ille, secundùm verba sua, suā nobis veram carnē verumq; sanguinē, vtì nos sibi concorporet, largiri, nisi humanā naturā integram minimeq; cōfusam reuerà assumpserit.

Sermone 11. de Passione Dñi sic habet: *Fudit sanguinem iustum, qui reconciliando mundo, & precium esset & poculum.* Porrò de diuina huius

De diuina Eucharistiæ efficientia.

V. Sacramēti efficientia Sermone 14. de Passione Dñi scribit his verbis: *Non enim aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, quàm*

ut in

ut in id quod sumimus, transeamus: & in quo mortui, & sepulti, & conresuscitati sumus, ipsum per omnia & spiritu, & carne gestemus, dicẽte Apostolo: Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo. Cùm enim Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos cũ Christo apparebitis in gloria. 1. Cor. 6. Ephes. 1. Coloss. 3.

Porrò in veteri testamento nõ nisi vmbras fuisse, in V. Sacramẽto aũt verũ Christi corpus haberi, Sermone 7. de Passione Dñi testatur:

Vt ergò umbræ, inquit, *cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia ueritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur sacramento: hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dũ mutatur, impletur.*

Nec multò pòst: *At Iesus consilij sui certus, & in opere paternæ dispositionis intrepidus, uetus testamentum consummabat, & nouum Pascha condebat. Discumbentibus enim secum discipulis ad edendam mysticã cœnam, cùm in Caiphæ atrio tractaretur, quomodò Christus posset occidi, ille corporis & sanguinis sui ordinans sacramẽtum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri, nec ab hoc quidem mysterio traditore summoto.* Hæc fermè eadem sunt cum Augustini verbis Epistola 86. ad Casulanum aduersùm Vrbicum, quæ suprà in Augustini testimonijs habentur. Matth. 26. sup. fo. 234.

Veram corporis Christi in Eucharistia præsentiã quî tandèm Leo sanctissimus apertiùs docere potuisset? quandoquidem Christũ ait vetus pascha ceu vmbrã remouisse, & nouũ cõdidisse, atq; veteribus hostijs nouã corporis & sanguinis sui hostiã & sacrificiũ substituisse, & indè tñ ne ipsum quidem proditorẽ Iudam summouisse. Quo ille cõuenienter alijs Patribus testatũ efficit, nõ bonis duntaxat, sed etiã malis Christi corpus in V. Sacramento reuerà præsens adesse, quanq̃ id illi ob suam indignitatem in perniciem accipiant.

D. PETRI RAVENNATENSIS ARCHIEPISCOPI TESTIMONIA.

PEtrus Rauennatẽsis Archiepiscopus, dictus Chrysologus, qui temporibus D. Leonis Pontificis sub Imperatoribus Valentiniano & Martiano & vixit & excessit è viuis, & Eutycheti, vt eum ab errore retraheret, literas hodieq; extan- CAP. 58.

tes

tes scripsit, Patribus superioribus consentanea præbet testimonia.

Luc. 15. Sermone 3. de filio prodigo, in ea verba, Et adducite vitulum saginatum, & occídite, & manducemus & epulemur, ità scriptum reliquit: *Historiã loquimur adhuc, & iam cogitamus arcanum nudare mysterium? Mortuus filius, vituli suscitatur ex morte, & unus uitulus totius familiæ funditur in saginam.*

Quid autem hac sagina sibi velit, Sermone 5. explicat his verbis: Psal. 68. *Et occidit ei uitulum saginatum, illum de quo David cantabat: Et placebit Deo super uitulum nouellum, cornua producentem & ungulas. Occiditur* Iohan. 19. *patre uitulus sic iubente: quia Christus Deus Dei filius, occidi sinè patris* Rom. 8. *uoluntate non poterat, Audi Apostolum: Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Hic est uitulus, qui in epulum nostrum quotidiè ac iugiter immolatur.*

Vitulus saginatus, Christus est, qui quotidie pro nobis in S. Ecclesia in epulũ nostrũ immolatur.

Sermone 34. in ea verba, Accessit retrò (mulier) & tetigit fimbriã vestimenti eius, Matth. 9. scribit hunc in modum: *O quid ista mulier uidit habitare in interioribus Christi, quæ in Christi fimbria, diuinitatis totam uidit inhabitare uirtutem? O quàm docuit mulier, quantum sit corpus Christi, quæ in Christi fimbria tantum esse monstrauit. Audiant Christiani qui quotidiè corpus Christi attingunt, quantam de ipso corpore sumere possunt medicinam, quandò mulier totam rapuit de sola Christi fimbria sanitatem. Sed quod nobis flendum est, mulier de uulnere medicinam tulit, nobis medicina ipsa retorquetur in uulnus. Hinc est, quòd Apostolus tangentes indignè corpus Christi, taliter admonet & deplorat: Qui enim tangit indignè corpus Christi, iudicium sibi sumit. Et quòd indè temeritas infirmitatẽ capiat, undè fides accipere debebat sanitatem, rursus intulit: Propterea inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.*

Virtus corporis Christi in Eucharistia, incõparabiliter maior est fimbriæ virtute, cuius attactu mulier curata est.

1. Cor. 11.

Sermone 67. ea Dominicæ precationis verba interpretans, Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè: *Cælestis pater, inquit, cælestẽ panem cælestes filij ut postulemus hortatur. Ipse dixit: Ego sum panis, qui de cælo descendi. Ipse est panis, qui satus in uirgine, fermentatus in carne, in paßione confectus, in fornace coctus sepulcri, in Ecclesijs conditus, illatus altaribus, cælestem cibum quotidiè fidelibus subministrat.* Et Sermone sequenti:

In precatione Dominica præcipuè cæleste petimus panem, i. verum Christi corpus ex Maria virgine natum, nobis in Sacramẽto præberi.

quenti: *Post cæleste regnum, ait, panem quis postulet temporalẽ? Sed quotidianum & in diem uult nos in sacramento sui corporis, panis uiaticum postulare, ut per hoc ad perpetuum diem, & ipsam Christi perueniamus ad mensam, ut undè hic gustum sumpsimus, indè ibi plenitudinem totasq; satietates capiamus.*

Sermone 70. sic habet: *Post regnum cæleste terrenum panem petere non iubemur, prohibente ipso cùm dicit:* Nolite *soliciti esse animæ ueſtræ quid manducetis, aut quid bibatis. Sed quia ipse est panis qui de cælo descendit, petimus & precamur, ut ipsum panem, quo quotidiè, id est, iugiter sumus in æternitate uicturi, hodiè, id est, in præsenti uita de cõuiuio altaris sancti, ad uirtutem corporis mentisq; capiamus.* Matth. 6. Iohan. 6

Et Sermone 71. *Christus,* inquit, *mandatis suis contraria non demandat. Ipse dixit:* Nolite *soliciti esse animæ ueſtræ, quid manducetis, aut quid bibatis. Sed quia ipse est panis, qui de cælo descendit, qui legis & gratiæ mola aptatus est in farinam, qui crucis cõfectus est passione, qui magnæ pietatis fermentatus est sacramento, qui conspersionis leuamentum sustulit de sepulcro, qui ut diuinitatis suæ calore coqueretur, ipse clibanum decoxit inferni, qui ad cælestem cibum quotidianus* Ecclesiæ *defertur ad mensam, qui in remissionem frangitur peccatorum, qui edentes se perpetuam pascit & enutrit ad uitam: hunc panem quotidiè donari nobis petimus, donec illo in die perpetuò perfruamur.* Matth. 6. Iohan. 6.

Item Sermone 95. cum Lucæ exponens locum, Et ingressus domũ Pharisæi: *Quam,* inquit, *domum?* Nempe *synagogam ingressus, accubuit. In Synagoga, fratres, tunc accubuit, quandò occubuit Christus: sed corpus suum Ecclesiæ transmisit ad mensam, ut esset cælestis caro manducaturis gentibus ad salutem.* Nisi *manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Quemadmodùm autem manducetur caro Christi, quomodò bibatur & sanguis eius, nôrunt illi, qui sunt sacramentis cælestibus instituti.* Christus quãdo in Synagoga accubuit, sed corpus suum ad Ecclesiæ mensam trãsmisit. Iohan. 6.

Sermone 160. de conuersione aquæ in uinum Iohan. 2. loquens: Hodiè, inquit, *Christus initium dat signorum cælestium, dum conuertit aquas in uinum: ut quem pater uoce filium iam probârat, ipse se Deum uir-* Matth. 3.

 tu-

Iohan.2. Vt Christus aquam mutauit in vinum, ità vinum & aquã conuertit in sanguinem suum. Psal.22.

tutibus approbaret, qui elementa commutat, & naturam fecit ipse: qui contra naturã facere non laborat, aquã transfert in uinum, ut diuinitatis in uigore, naturæ nostræ proficiat hebetudo. Et post pauca: *Sed aqua in sanguinis erat conuertenda mysterium, ut mera pocula de uase corporis sui Christus bibentibus propinaret, ut impleret illud prophetæ: Et calix meus inebrians q̃ præclarus est.* Et Sermone eodem extremo: *Sed quia,* ait, *festiuitas ipsa ad mensam nos Domini, & calicis istius lætitiam commonet iam uenire, res amplas breui sermone sufficit conclusisse.*

Hæc eius viri testimonia, nulla explicatione opùs habent, cùm p se satìs illustria & perspicua sint, & præcedentium Patrum authoritatibus explicentur. Hoc tantùm indicâsse velim, quandoquidẽ suprà in 19. Scripturæ testimonio, ad asserendam corporis Christi in Eucharistia veritatem affirmatũ est, cùm ea Seruatoris verba, quibus in cœna vsus est, dicens, HOC EST CORPVS MEVM, Dei hominisque sint verba, eam ob rem ingentia quædam & admiranda, non autẽ solam figuram, quod Aduersarij volũt, ea complecti oportere: eiusmodi assertioni etiam Chrysologum adstipulari Sermone 93, idq; his verbis: *Christum nanq; semper agnoscimus per humanos actus diuinas exercuisse uirtutes, dum noua & præter usus mortalium cuncta esse, quæ ab eo etiam corporaliter gesta sunt, comprobantur.*

Chrysologo ille Christianus animus est, q ea quæ patrum traditiõe & ipsis tẽporibus roborata sunt, nescit in disputationẽ rapere.

Similia habet Sermone 95. Idem ipse Sermone 85. *Christianus animus,* inquit, *quæ sunt traditione patrum, & ipsis roborata temporibus, nescit in disputationem deducere, sed uenerari ea toto desiderat deuotionis eloquio.*

Verùm hactenùs horum duorum Patrum, Leonis I. & Petri Chrysologi testimonia produxisse sufficiat: quia verò iisdem temporibus duo alij celeberrimi viri, Eucherius Episcopus Lugduneñ & Sedulius fulsère, ad eorum agè testimonia nos conferamus.

D. EVCHERII LVGDVNENSIS EPISCOPI TESTIMONIA.

Cap. 59.

EVcherius Archiepiscopus Lugduneñ, nõ modò à veteribus, maximeq; Isidoro Hispalensi Episcopo, sed etiã ab Erasmo Roterodamo ob eruditionis præstantiam, ingenij acumẽ & venustam sermonis elegantiam, miris prædicatur laudibus.

Eius autem de vera corporis Christi in V. Sacramento præsentia, hęc inter alia extant testimonia:

In Cõmentarijs in 2. Reg. cap. 6. scribit his verbis: *Sacerdos* (scilicet Oza) *qui arcam inconsiderata temeritate tetigit, ausus sui reatum immatura morte purgauit: ubi intueri necesse est, quantum delinquat qui ad corpus Domini reus accesserit, si deuotus ille sacerdos morte mulctatur, qui arcam illam, Dominici uidelicet corporis figuram, minori quàm debuit, ueneratione corripuit.*

Arca veteris testamenti, figura tantùm fuit corporis Christi in Eucharistia.

In his verbis primò arcam veteris Instrumẽti cum corporis Christi sacramento, ceu figuram cum ipsa veritate componit: palamq́; & luculenter testatur etiam indignos verum Christi corpus, cùm V. Sacramentum accipiunt, contingere, licèt id eis exitio sit.

Alio loco, putà in Quæstionibus super Matthęum, in ea Dñi verba, q̃ habentur Matth. 26. cap. Nõ bibam amodò de hoc genimine vitis, vsq; in diẽ illũ, cùm illud bibã vobiscum nouum in regno patris mei, scribit hunc in modũ: *Regnum Dei, Ecclesia est: in quo quotidiè bibit sanguinem suum Christus per sanctos suos, tanq̃ caput in membris suis.*

Christus sanguinem suũ in nobis mẽbris suis bibit in regno Ecclesiæ.

SEDVLII CVMPRIMIS PII TESTIMONIA.

Sedulius in Collectaneis in Cap. 11. prioris ad Corinthios, sacrosanctam Eucharistiam, vocat *Dominicam oblationem.* Et ea Apostoli verba, Accepit Dñs panem &c. interpretans: *Hinc iã, inquit, de Sacramentis quasi oblitos Apostolus commemorat, quàm magnum sit huius mysterij sacramentum.* Ac deindè in ea verba, Accipite, Hoc est corp' meũ, ità scribit: *Perindè est, quasi dixisset Paulus: Cauete nè illud corpus indignè comedatis, dum corpus Christi est.* Ait pòrrò Christũ *suum corpus nobis ceu pignus quoddam reliquisse.* Ea quoquè verba, Hic est calix noui Testamẽti in meo sanguine, ità per antithesin exponit: *Quia vetus hoc per sanguinem brutorum animalium portendebatur.* Item in ea verba, Reus erit corporis & sanguinis Dñi, *Quasi, inquit, illum occiderit, vt Iudæi, qui tanti mysterij sacramentum pro vili despexerunt.* In ea quoquè verba, Probet autem &c. *Id est,* ait, *mundet. Nam si in linteum vel in vas sordidum nemo illud mittere audet, quanto magìs in cor pollutum?* Deniquè ea verba explicans, Non dijudicans corpus Domini, *Id est,* inquit, *non discernens ipsum à cibo communi.*

CAP. 60.

Distinc. 15. c. Sancta Romana.

In opere Paschali, quod memoratus ille pietate & eruditiõe præstantissimus pontifex Gelasius mirificè commendat Epistola Synodica de apocryphis scripturis, catholicam nostram de V. Sacramẽto fidem hisce præclaris complexus est versibus:

Fonte renascentes, membris & sanguine Christi
Vescimur, atq; ideò templum Deitatis habemur:
Quod seruare Deus nos annuat immaculatum,
Et faciat tenues tanto mansore capaces.

Hoc illustre est testimonium, nos in Eucharistia veram Christi carnem & sanguinem, immò Christum ipsum Deum & hominẽ edere, cùm ob huiusmodi esum Deitatis templum habeamur, Christusq; Deus & homo propterea in nobis maneat & commoretur.

Eodem libro Dominum etiam Iudæ corpus & sanguinem suum porrexisse testatur his versibus:

Nec Dominum latuère doli, scelerisq; futuri
Christus erat panis tradendus, quẽ traditori dedit.
Prodidit authorem, panem cui tradidit ipse,
Qui panis tradendus erat. nam corporis atq;
Sanguinis ipse sui postquàm duo munera sanxit,
Atq; cibum potumq; dedit, quo perpete nunquàm
Esuriant sitiantq; animæ sinè labe fideles:
Protinùs in Iudam, sedes ubi liuor habebat,
Spiritus intrauit teterrimus &c.

Ierem. 11.

Alludit hîc ad ea Iudæorum verba apud Ieremiam Prophetam, Mittamus lignum in panem eius: indicatq; Christum hunc panem, in quem Iudæi lignum crucis miserint, suis Apostolis, adeoq; etiam Iudæ ipsi (licèt is, quòd indignus id sumeret, nõ in salutem, sed indiciũ acceperit) præbuisse. Quandò verò his Sedulij carminibus, alterius multò vetustioris Christiani poëtæ (Iuuẽcum presbyterum loquor, qui sub Constantino vixit, & quatuor Euangelia hexametris versibus complexus est, quam ob rem non mediocriter à D. Hieronymo commendatur) carmina pulchrè concinunt, committere non possum, quin ea quoquè huc adscribam:

Hieronymus de scriptoribus Ecclesiasticis.

Iuuencus lib. 4. de historia Euangelica.

Hæc ubi dicta dedit, palmis sibi frangere panem,
Diuisumq; dehinc tradit, sanctumq; precatus,

Discipulos

Discipulos docuit, proprium se tradere corpus:
Hinc calicem sumit Dominus, uinoq; repletum
Sanctificat gratis uerbis, potumq; ministrat,
Edocuitq; suum se diuisisse cruorem:
Atq; ait, Hic sanguis populi delicta remittet,
Hunc potate meum: iam ueris credite dictis.

Non poterât quidem duo isti Christiani & catholici vates, corporis & sanguinis Christi in Eucharistia veritatem docere euidentiùs.

ISAGOGE IN SEQVENTIA GELASII ET THEODORETI TESTIMONIA.

PRiùs quàm ad alia progrediar testimonia, operæpreciũ mihi facturus videor, si lectorem admoneã, vt Aduersarij nostri, magìs tamẽ Luterani, quàm Oecolampadiani, nihil relinquant intentatum, si qua possint ratione antè dictũ beatissimum Pontificem Gelasium, itemq; Theodoretum Cyri Episcopum, qui circa eadem Chalcedoneñ Concilij tempora vixêre, aduersùs catholicam Christi Ecclesiam producere, eorumq; sententijs trãssubstantiationem, id est, substantiæ panis ac vini in corporis & sanguinis Christi conuersionem, oppugnare. Quãuìs autem hi patres in suis lucubrationibus, quas in execrabilem illum Eutychetem ediderunt, in id potiùs intenti fuêre, quænam illis contra aduersarium possent esse subsidio & adminiculo, quod in disputationibus fieri consueuit, quàm vt Naturę & Substãtię vocabulis pro illorũ propria ac genuina significatiõe, vtì eas hodiè Ecclesiastici accipiunt, vterẽtur, maximè cùm id temporis hic transsubstantiatiõis articulus necdùm Ecclesię iudicio & sententia tam esset luculenter declaratus, at nihilo seciùs vtrosq; & Luteranos & Oecolãpadianos apertissimè suis scriptis condemnant, vtì sequentia docebunt. CAP. 61.

BEATISSIMI PONTIFICIS GELASII TESTIMONIA.

EX Gelasio quidem aduersùs Eutychetẽ ea Luterani contra Ecclesiæ definitionem magna contentione proferunt, quibus ille ait, cum vera corporis Christi in V. Sacramento præsentia, etiam pa- CAP. 62. Obiectio Aduersariorũ ex Gelasio.

nis & vini substantiam siue naturam permanere, dicútq; his eum Eutycheté hæresiarcham debellare velle, asserendo in Christo post eius incarnationé vtranq; & diuinam & humaná naturam perfectè vnitá esse & permanere, perindè vt in hoc V. Sacramento natura panis & corporis Christi permaneat. Verba Gelasij quę citant sunt hæc: *Non desinit substantia uel natura panis et uini: & certè imago & similitudo corporis & sanguinis Christi, in actione mysteriorum celebratur. Satis ergò nobis euidenter ostenditur, hoc nobis in ipso Christo Domino sentiendum, quod in eius imagine profitemur, celebramus & sumimus* &c.

Dilutio obiectionis, & Gelasij explicatio.
Gelasius pugnat cum Zuinglianis.
Prou. 9.
2. Pet. 1.

Verùm alia sancti viri verba, quæ eodem habētur loco, ex quibus hęc iam recitata intelligenda sunt, Aduersarij tam Luterani quàm Zuingliani, quòd eorum errorem penitùs subruant, suo more dedita opera prætermittunt. Quod em ad Zuinglianos attinet, Gelasius verá corporis Chri in Eucharistia pręsentiá ibidèm clarissimè asserit: *Sapientia*, inquit, *ædificauit sibi domum, septiformis spiritùs soliditate subnixam, quæ incarnationis Christi, per quam efficimur diuinæ consortes naturæ, ministraret alimoniam. Certè sacramenta quæ sumimus corporis & sanguinis Christi, diuina res est: propter quod & per eadem diuinæ efficimur consortes naturæ.*

Gelasius itē pugnat cum Luteranis in duobus.

Porrò contra Luteranos dicentes, nullam fieri panis mutationem, itéq; corporis Christi veritatem solùm in vsu accipientium esse, nec mox à consecratione illic adesse, scribit his verbis: *Satìs ergò nobis euidenter ostēditur, hoc nobis in ipso Christo Domino sentiendū, quod in eius imagine* (putà, Sacramēto) *profitemur, celebramus & sumimus: ut sicut in hanc, scilicet in diuinam, transeant sancto spiritu perficiente substantiā, permanentes tamen in suæ proprietate naturæ: sic illud ipsum mysterium principale (cuius nobis efficientiam uirtutemq; ueraciter repræsentant) ex quibus constat, propriè permanētibus, unum Christum (quia integrum uerumq;) permanere demonstrant.* Quorum sententia est, in Christi vna, vera & integra persona, vtranq; diuinam & humanam, in incarnationis eius mysterio cōiunctam naturam, in veris suis proprietatibus nihil mutatam ac impermixtam permanere.

Principiò igitur hîc audis, sacramēta in diuiná transire substantiá,

vbi duabus dictionibus tantundem exprimitur, quantum vna illa, Transsubstantiantur. Deindè audis hanc in diuinam substantiam transmutationem, vel transsubstantiationē non in nostra sumptione sitam esse, sed per spiritumsanctum peragi ac perfici: quem in modū etiam Augustinus loquitur, vt est suprà annotatum, quem quidem Gelasius, nimirùm Afer Afrum, præcipuè charum & maximo in precio habuit. Quòd verò, vt antè dictū est, ꝓtereà habet, non tamen cōiunctìm, vt Aduersarij eum citant, sed disiunctìm, Non desinit substantia vel natura panis & vini, id sanè meritò debet, adeoq; necessè est, (nè ijs quæ antè ex ipso prolata sunt, pugnantia dixisse videatur) non de ipsa vera interna essentiali, vt ità dicam, essentia, quæ in re qualibet latet, & sensibus externis percipi non potest, sed de naturalibus prioris substantiæ vel naturæ proprietatibus, vt sunt magnitudo, color, sapor, odor, & id genus qualitates, immò etiam naturales panis ac vini proprietates. Vt enim Innocentius III. sub quo in generali Concilio decretum de Transsubstantiatione editum est, inquit, *post consecrationem non accidentales modò, verùm etiam naturales proprietates remanere videntur, vt quæ famem expellit paneitas, & quę sitim extinguit vineitas.* Eiusmodi enim vocabulis ille vtitur, ꝙ Latiniora ad sententiā commodiùs exprimendā nō succurrerint.

Gelasius ait: Sacraméta in diuinā transeunt substantiā, i. trāssubstantiantur.

Substātia hîc Gelasio est naturalis proprietas, non essētialis substantia.

Quam autem Gelasius hîc adhibet V. Sacramenti cum Christi incarnatione comparationem, eam nihil necessè est eò referre vel ità interpretari, quòd quemadmodùm in Christo vtraq; natura in personæ vnitate substantialiter perfecteq; est & permanet, ità etiā panis substantiam & naturam in V. Sacramēto omninò manere oporteat: sed satìs est nôsse, Gelasij comparationem eò duntaxat pertinere, quòd sicut in V. Sacramento vnà cum vero Christi corpore naturalis panis proprietates magno DEI præpotentis miraculo remanēt, ità in Christo vtraq; natura in personæ vnitate, inuiolata & impermixta perseueret. Nanq; alioquì si Luterani ex Gelasij verbis eam comparationem modis omnibus vrgere & torquere velint, simul etiam fateri eos oportebit, ex Gelasij sentētia, Christi corpus cum panis substātia in vnā ꝑsonā redigi, siue in ꝑsonę vnitate vniri, quēadmodùm diuinitas cum humanitate cōiuncta est: quod tamen nō modò Gelasius neq; sensit, neque in animum admisit vnquàm, sed nec sinè horrore

Chri-

Christianorum aures possunt percipere. Tum enim in Sacramento non Deum incarnatum, sed impanatum haberemus: quam abominabilem & execrabilem vocem, impij ex dogmate Luterano rapientes, complures horribiles blasphemias in diuinum sacramentum passim euomunt. Sufficit ad rectè intelligendum Gelasium, nôsse, vocabulum substantiæ non vno modo semper accipi, nec vbiquè internam latentem rerum essentiam, sed interdùm quancunq; subsistētiam significare: Itidèm naturę nomen, non semper essentialem illá rerum essentiam, sed sæpè etiam naturalem modò proprietatē, idq; eleganter, denotare: quomodò hic Gelasius verbum substantiæ per vocabulum naturę, ipsi disiunctìm appositum, interpretatur, vt ei hîc substantia, sit subsistentia accidentium panis & vini: natura verò, naturę proprietas, quę sanè in sacramento post consecrationē non desinit, desinente tamen essentiali illa & interna panis substātia, quam, vt Chrysostomus inquit, absumpsit vis diuini corporis.

EPISCOPI THEODORETI TESTIMONIA.

CAP. 63. PORrò quòd ad Theodoretum Cyri Episcopū attinet, possem equidem (modò tamen illius scripta eam admitterent interpretationem, quàm eis Aduersarij adhibere nituntur) quòd ea primi Ephesini Cōcilij decretis, & D. Cyrilli Anathematismis eorumq; assertionibus nonnihil aduersa sint, id liberè affirmare, nō tantā illius esse authoritatem, vt per eam iam dicta decręta & catholicæ Ecclesiæ sentētia vllo pacto possit impugnari: quādò in confesso est, eum ipsum Theodoretum id temporis à cunctis sanctis Patribus eo nomine reiectum & cōdemnatum, quòd Iohannis Antiocheni suasu, humanum aliquid passus, eò adduci se siuerat, vt iam dictos Cyrilli Anathematismos cauillari non dubitaret. Atq; tametsi, posteaquàm Iohannes Antiochenus à suo discessit errore, & illis quos dixim' anathematismis, & D. Cyrilli fidei ceu veræ & apostolicæ accessit & subscripsit, ipse quoquè Theodoretus eos impugnare desijt, & in Cyrilli atq; Concilij definitione acquieuit: qua re effectum est, vt eius persona in Chalcedonensi cōcilio rursus admissa & recepta sit: at nihilo minùs in 5. vniuersali Synodo, quæ Constantinopolitana 5. dicitur, sub Iustiniano Imperatore habita, denuò eius scripta, quatenùs ea cum Cyrilli doctrina pugnarent, damnata

& anathemate plexa sunt, vt habet Canon 13. eius Cōcilij in hæc verba: *Si quis defendit impia scripta Theodoreti, quæ contra rectam fidem exposita sunt, & primam Ephesinam sanctā Synodum, vel 12. eius Capitula &c. & non anathematizat prędicta impijssima conscripta, & eos qui similia his sapuerunt vel sapiunt, sed & omnes qui contra rectā fidem scripserunt, aut cōtra beatæ memorię Cyrillum, vel duodecim eius Capitula, & in hac impietate defuncti sunt, Anathema sit.*

Atquì ego hac eius refutatione & reiectione vti nolo: quòd nihil ambigam, modò verba illius, quę ex 1. & 2. dialogo citant aduersarij, non deprauatè, sed pro genuina sanaq; mente & sententia sua, perindè vt Gelasij, accipiantur, ea nullo eis subsidio esse futura: immò verò ijsipsis Oecolampadij quidem errorem funditùs & omninò, Luteranorum verò in præcipuis duobus articulis expresè conuulsum & damnatum iri.

Oecolampadianum errorem damnāt ea, quæ 2. Dialogo habētur, Eraniste hunc in modum ex Orthodoxo percontante: *Quid appellas donū (altaris,) quod offertur ante inuocationē sacerdotis?* ORTHODOXVS: *Non oportet apertè dicere. est enim verisimile, adesse aliquos mysterijs non initiatos.* ERANISTES: *Respondeatur ænigmaticè.* OR. *Id quod fit ex huiusmodi seminibus nutrimentum.* ERA. *Aliud autem signum quomodò nominamus?* OR. *Commune etiam hoc nomen, quod potûs speciem significat.* ERA. *Post sanctificationem autem quomodò ea appellas?* OR. *Corpus Christi & sanguinem Christi.* ERA. *Et credis te fieri participem Christi corporis & sanguinis?* OR. *Ità credo.*

Luterani verò eum Dialogo 1. affirmare aiunt, *Dominū voluisse eos, qui diuinorum sunt mysteriorum participes, non attēdere naturam eorū quæ videntur, sed propter nominum permutationem* (putà, cùm panem accepit & dixit, HOC EST CORPVS MEVM) *mutationi quæ fit ex gratia, credere.* Itemq;, *Dominū symbola & signa quæ videntur, appellatione corporis & sanguinis honorâsse, nec tamen mutâsse naturam, sed naturæ gratiā adiecisse.* Deniquè 2. Dialogo habere eum, *signa mystica post sanctificationē non recedere à natura sua, sed manere in priore substantia, & figura, & forma, & videri & tangi posse, sicut & priùs* &c. Obiectio Luteranorum.

Atquì nolunt illi aduertere, Theodoretū hîc nō de vera essentiali panis ac vini substantia, quæ sub adspectum nō cadit, sed de ijs dūta- Dilutio.

xat agere, quæ possint conspici, id est, de symbolis & signis externis, quæ possunt videri oculis, & manibus atque ore contingi & apprehendi. Ea enim, quæ non nisi Accidentia sunt, in priori manere ait substantia vel subsistentia, posseque tangi, videri, attrectari, id quod nemo negare potest. Quantùm autem ad essentialem substantiam attinet, ob quam panis hoc ipso panis vocabulo appellatur, in aperto est, eũ Dialogo 1. transmutationi adstipulari, cùm ait: *Sed voluit nos propter nominum permutationem, mutationi quæ fit ex gratia, credere.* Vtitur enim verbo, μεταβολή, quod transmutationem rei significat. Item Dialogo 2. *Post sanctificationem uerò,* inquit, *nõ iam panis, sed corpus & sanguis Christi, seu panis uitæ nominantur.* Item: *Videri & tangi possunt, sicut prius. Intelligũtur autẽ ea esse, quæ facta sunt & credũtur.* Quę verba, vt cuiuis intelligenti perspicuum est, priorum creaturarũ internæ inuisibilis substantiæ mutationem deposcunt: quæ quidem videri non potest, sed intellectu dũtaxat appręhendi: adeò vt Theodoretũ, modò nè is perperàm accipiatur, catholicæ de Transsubstãtiatione doctrinę plùs multò fauere, quàm obsistere constet.

Theodoretus ait quidẽ Accidẽtia & species externas V. Sacramẽti, naturales suas retinere proprietates: sed etiã docet internam panis substantiam mutari. Verba Theodoreti internæ inuisibilis substãtiæ mutationẽ exigunt.

Eum enim ferè in modum loquitur, quo D. Cyprianus Sermone de Resurrectione Domini, vbì sic habet: *Res & signa, uirtus inuisibilis & uisibilia sacramenta, sic faciunt unum corpus, sicut caro & spiritus: & quod uidetur, & nomine & uirtute Christi corpus censetur.* Quæ sunt etiam cum ratione & iudicio accipienda, ità vt panis in veram corporis Christi naturam cõmutationi, quam Cyprianus (vt suprà videre licet fol. 118.) docet euidentissimè, prorsus nihil derogẽt. Nanq; eodẽ quoquè de Resurrectiõe dñi sermone, essentialẽ corporis Chri veritatẽ hac sanè eleganti oratione asserit: *Hæc cùm eo tempore fierent in figura* (de paschate veteris testamenti loquitur) *quod nos in ueritate agimus, typicè loquebãtur, & dirupto in Christi morte templi uelamine, uerus agnus solus inter filios hominũ sinè macula Christ⁹, ætate ultima, in qua mũdi uesperascit cõditio, ab una populi Christiani familia, in unitate Ecclesiæ, assus in cruce, proiectis forás hæreticorum fermentis, syncerǽ fidei solidata compagine, inconsumptibiliter editur, creditur & tenetur.*

Cyprianus de resurrectione Domini.

1. Pet. 2.

Iam si Theodoretum quoquè hoc pacto accipiamus, nihil ille penitùs

nitùs facit aduersùm nos ꝓ Luteranis: immò verò, vt est antè dictũ, in duobus illorũ potiùs errorem expreßè condemnat. Primò quidẽ, dum aiunt præsentem sacramenti veritatem in solo vsu haberi, id est, cùm porrigitur & sumitur Eucharistia. Cui⁹ ille diuersum affirmat, dicẽs, *corpus Christi præsens fieri per inuocationẽ & sanctificationẽ sacerdotis,* etiam antè q̃ porrigatur & accipiatur. Deindè dum V. Sacramentum, etiã non attento eo quòd ex ipsorũ confeßiõe verũ ac viuũ Christi corpus ibì sit, magna impietate negant piè adorari debere. At Theodoretus Dialogo 2. contrà ait, corpus & sanguinem Dñi in V. Sacramento à fidelibus adorari: *Intelliguntur,* inquit, *ea esse, quæ facta sunt & creduntur, & adorantur, ut quæ illa sint, quæ creduntur.*

Theodoretus in duobus Luteranorũ damnat errorẽ.
1.
Corpus Christi in Sacramẽto est mox à consecratiõne, etiã priùs q̃ sumatur.
2.
Christi corpus & sanguis in V Sacramẽto adorãtur.

Quandò verò Theodoretus V. Sacramẽti adorationẽ tã apertè testificatur, satìs ille hoc ipso innuit, nõ iam deincèps panis terreni substãtiam illic adesse. Alioquì eñ poßint horum tẽporum execrabiles & blasphemi hæretici hac se ratiõe tueri, ꝙ nulla nos iniuria afficiãt, cùm dicunt nos deũ panarium adorare. Sed quid multis opùs est? Ea Dñi verba, HOC EST CORPVS MEVM, nõ patiũtur duas illic corporeas substantias simul adesse, vt etiam suprà diximus. Si ergò corpus Christi illic adest substantialiter, quod Theodoretus clarißimè testatur, non potest ibì panis terrenus esse substantialiter.

Cùm Theodoretus dicat Sacramenta adorari, satis id argumẽto est eũ trãssubstantiatiõem credidisse.

Postremò, etiãsi demus Gelasiũ & Theodoretum de ea, q̃ fit in V. Sacramento, transmutatione nõ satìs propriè esse locutos, immò etiã in ea fuisse sentẽtia, panis ac vini naturã à consecratione simul cũ vero Christi corpore substãtialiter permanere, cùm tamẽ meo iudicio aliter illi senserint, vt est antè dictũ: at nihilo minùs nõ poßit id cõtra catholicã Ecclesiæ de transsubstantiatione doctrinã, (quæ in magno illo Lateranensi Cõcilio, cui oẽs quatuor patriarchę, 70. metropolitani & 400. Episcopi ex toto orbe collecti interfuère, ex purißimis Chri verbis, & clarißimis sanctorũ patrũ testimonijs demùm declarata est) ꝓduci & obijci, quandoquidẽ vt eruditi nôrũt, exacta ꝓprietas & acceptio verborum apud patres, ijs in rebus quæ illorum æuo ab Ecclesia necdùm propriè & perspicuè satìs declarata fuère, non anxiè admodùm vrgenda est: vtì nos in Tertulliani testimonijs iam antè ex Basilio annotauimus folio. 106. & Rusticus Diaconus in Dialogo contra Eutychianos testatur, eiusmodi ἀκρίβειαν,

 id est,

id est, accuratam explicandi diligentiam non obseruari in rebus, quę ab Ecclesia nondùm clarè determinatæ fuerunt.

Olim tres fuere opiniões de V. Sacramento.

Huc accedit, quod etiam ipse memoratus Innocẽtius 3. annotauit, & Scotus lib. 4. Sentẽtiarum Distin. 11. quæst. 3. repetit, olim de V. Sacramento tres fuisse opiniones: Alijs existimantibus, panem à consecratione in sua permanere natura, & tamẽ cum ipso verè esse corpus
1. Christi: Alijs, panem non manere, sed per consecrationem in nihilum
2. redigi: Alijs, quorum sententia à concilio est approbata, substantiam
3. panis transmutari in substantiã corporis Christi. Hæc verò extrema opinio, quãdiù Ecclesię iudicio confirmata nõ fuit, illi qui duas priores opiniones sequebãtur, hęreticorũ loco habiti nõ sunt, ꝙ nihilo minùs omnes illi verã & substantialẽ corporis Christi in Eucharistia præsentiã firmiter crederent, vtì hoc iamindè ab huius V. Sacramẽti prima institutione fidei Christianæ veritas poposcit: queãdmodùm ex superioribus, pręcipuè D. Iustini testimonio, animaduerti licet.

Cõtra Berengariũ in Cõcilio Romano, sub Gregorio VII. & in Concilio Lateranẽsi sub Innocẽtio III.

Matt. 18.

At verò iam deincèps alia est ratio, posteaquàm vniuersalis Ecclesiæ iudicio post diligentem verbi diuini & earum, quę ex sanctis Patribus habentur, authoritatum pensiculationem & discussionem, magna concordia & consensione definitum & declaratum est, Trãssubstantiationem indubitanter credi oportere: cui definitioni & determinationi intellectum nostrum captiuum nos tradere debemus, cõuenienter illi sententiæ Saluatoris: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Enimuerò si nos Ecclesiæ hãc authoritatẽ, dubios & cõtrouersiosos articulos ex Dei verbo per instinctum & adspiratiõem spiritussancti (qui citra dubiũ adest illis, qui in Christi nomine ad generalia concilia conueniunt) declarandi, decidẽdi & definiẽdi detrahi patiamur, nimirùm hęreticis locũ prębebimus, viamq; muniemus ad vnicam illã veritatis columnã, qua omnis sanæ &

1. Tim. 3.

catholicæ doctrinę certitudo nititur, prorsus euertendam ac pessundandam, quò omnes illorum improbas cogitationes, conatus & consilia intenta & destinata videmus.

Cypriani prouincialẽ Synodũ vniuersalis Ecclesia non recepit.

Vellem equidẽ, aliquid vt apud eos ponderis haberet, quod de Cypriano sanctissimo martyre (qui in suo Africæ prouinciali Concilio statuerat, ab hæreticis baptizatos, denuò baptizari oportere: quam tamen eius sententiam deindè vniuersalis Ecclesiæ definitio reiecit) Augu-

Augustinus lib.1.de Baptismo,cap.18.itemq; lib.2.cap.4.scribit, *illu*, Cyprianum loquor, *in hac à ueritate aliena opinione, citra tamen damnationem eorum qui diuersa sentirent, fuisse illis temporibus, antè quàm plenarij Concilij sententiam,quid in hac re sentiendum esset, totius Ecclesiæ consensio firmâsset:Vniuersæ autem Ecclesiæ cõcordißimæ authoritati sinè dubio cessurum eum fuisse, si iam illo tempore quæstionis huius ueritas eliquata & declarata per plenarium concilium solidaretur. Atq; idcircò quòd ille uir sanctus de baptismo alitèr sensit, quàm se res habebat, & charitatis ubertate compensatum, & paßionis falce purgatum esse.* Hactenùs Augustinus.

Vndè Aduersarij nostri colligere habent,quanta ediuersò seueritate Deus in eorum præfractam animi obstinatióem & pertinaciam quandoquè animaduersurus sit. Et hæc quidem de Gelasij & Theodoreti scriptis dicta sint satis.

Vt verò de Theodoreti sentẽtia minùs hæsites, libet etiam alia ex eo proferre testimonia.In caput 10.prioris ad Corinthios, ea exponens verba,Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? scribit hunc in modum:*Quia sacra mysteria percipimus,nónne ipsi Domino communicamus, cuius & corpus & sanguinem esse dicimus,quandoquidem omnes unius panis sumus participes?* Ac deindè ea quoquè edisserens,*Non potestis mensæ Domini participes esse,& mensæ dæmoniorum. Quomodò,inquit, fieri potest,ut* Domino *cõmunicemus per preciosum eius corpus & sanguinẽ, & rursus dæmonibus, per eius quod idolo immolatum est,nutrimentum?* Plura ex Theodoreto testimonia.

In capite 11.interpretãs quod Apostolus ait: Ego *enim accepi à Domino,quod & tradidi uobis,quòd Dominus Iesus in qua nocte tradebatur* &c. *Sacram illam,ait,& omni ex parte sanctam noctem in memoriam reuocauit Apostolus,in qua & typico paschati finem imposuit,& uerum typi archetypum ostendit,& salutaris sacramenti portas aperuit,& non solùm undecim Apostolis,sed etiam Iudæ proditori preciosum corpus & sanguinẽ impertijt.Docet autem,quòd illius noctis bonis semper frui possumus.* Iudaicum Pascha typus fuit,sed V.sacramentum verus archetypus est.

Hîc eum audis pascha Iudaicũ,typum appellare : Sacramẽtum autem,verum archetypum,i.rem typo significatam,& sacramentũ salu-

tare, quod nobis veram adferat salutem, idq; esse preciosum corpus & sanguinem Christi, quod Seruator non vndecim duntaxat Apostolis, sed ipsi quoquè Iudæ proditori porrexerit.

Cæterùm ea quoq; explicans Apostoli dicta, *Erit reus corporis & sanguinis, Hoc significat*, inquit, *quemadmodùm tradidit ipsum Iudas, ipsi autem insultârunt, & eum probris & conuicijs affecerunt Iudæi: ità eum ignominia & dedecore afficiunt, qui sanctißimũ eius corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum & incestum os immittunt. Postquàm eos ità terruit, ea quæ par est admonet: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Sic tuipsius iudex, vitam tuam exactè iudica, conscientiam scrutare & examina, & tunc donum suscipe.*

Corpus Christi manibus contingitur, & ore suscipitur.

His ille peccatum eorũ, qui indignè accedunt, Iudę proditoris & Iudæorum, qui Christum cõuicijs proscidêre, flagitio comparat: quô fit, necessariò hîc vt adsit corpus illud, quod tanta ignominia indigni afficiũt. Audis ꝑtereà eiusmodi ꝓcedentem conscientiæ explorationem & ꝓbationẽ exactã, ea causa esse necessariã, vt est in 23. Scripturę testimonio latiùs dictũ, & Theodoretus ipse disertis affirmat verbis, dicens indignum sanctissimum Christi corpus immundis accipere manibus, & in os pollutum & incestũ immittere: vbi simul id quoq; testatũ efficit, corpus Chr̄i in V. Sacramẽto nõ fide duntaxat, sed manibus quoq; & ore tãgi & accipi etiã ab indignis: quod argumẽto est, illud hîc substantialiter adesse. Vide suprà 24. scripturę testimoniũ.

Cuiusmodi probatio & exploratio sui fit necessaria.

Deniquè Paulũ ad Ephes. 5. cap. virtutẽ & efficaciã duorũ præcipuorũ Sacramentorũ, putà baptismi & corporis & sanguinis Christi indicâsse, vt in 25. Scripturæ testimonio docuimus, eodẽ loco Theodoretus asserit, explicãs illud Apostoli: *Sicut Christus Ecclesiã nutriens*, inquit, *ipsam & fouens, & ei suũ dans corpus & sanguinẽ. Quia mẽbra sumus corporis eius, de carne eius, & de oßibus eius. Sicut enim Eua ex Adam ficta est, ità nos ex Christo Dñ̄o. Cum eo enim in baptismo cõsepelimur, & vnà cum eo resurgimus, & corpus eius comedimus, & sanguinem bibimus.* His ille luculẽter testatur, quemadmodùm Eua ex dormientis Adæ carne & ossibus facta est, ità nos ex Christo fingi atq; formari, & vera eius carne & sanguine nutriri. Alias prętereà sentẽtias ex vetustissimis patribus, ad adstruendam veram ac realem corporis Christi in Eucharistia

ristia

ristia præsentiam, in Dialogis à Theodoreto allatas, suprà offendes in Ignatij testimonijs, cap. 36. itemque Athanasij, cap. 42. Atq; hîc iam Gelasij & Theodoreti testimonijs finem imponere visum est, ac porrò ad quorundam aliorũ tam Græcæ quàm Latinæ Ecclesiæ Doctorum proferendas authoritates procedere: & principiò quidem beatissimi Papæ Gregorij I. & Iohannis Damasceni.

BEATISSIMI PAPAE GREGORII I. TESTIMONIA.

CAP. 64.

GRegorius eius nominis primus Romanæ sedis Pontifex, Imperatorũ Mauricij & Phocæ temporibus, ante nōgentos sexaginta annos fuit in humanis: quem Aduersarij benè idoneum & insignem ouilis Christi pastorem, pręstātiq; tum sanctimonia, tum doctrina virum fuisse negare nō poterũt: cui etiam pro hac illius excellentia, non iniuria Magni cognomẽ attributũ est, quiq; vix aliũ sui similẽ post se habuisse videt̃. Adde his, ꝙ nedũ regni Angliæ, verũ etiā Germaniæ nostrę Apostolus nō immeritò habet̃: qñ viri illi sanctissimi, qui Germanis fidem Christianā primi tradidêre, ex Anglia & Scotia ꝓfecti sunt, putà D. Bonifacius, Kilianus &c. qui ab illis, quos D. Gregorius in Angliā legârat, Christiana religione initiati & imbuti fuêre. Quam ob rem Gregorij testimonia iure apud nos plus habere ponderis deberent, cauendumq; nobis, nè Galatarum simus similes, de quibus Apostolus querebatur, ꝙ tam citò transferri se sinerent ab eo, qui ipsos vocâsset in gratiam Christi, in aliud Euangelium, per quosdā, ipsos cōturbare & Christi Euāgeliũ conuertere vel peruertere volentes. Sed si quis, ait, vobis euāgelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Et alibì: Veruntamen, inquit, ad quod peruenimus, vt idem sapiamus, in eadem permaneamus regula. Agè igitur iam inspiciamus, cuiusmodi doctrinam maiores nostri de præstantissimo hoc Sacramento, à D. Gregorio eiusq; legatis & horum discipulis, acceperint.

Gregorius I. benè idoneus ouilis Christi pastor.

Quā ob rem præcipuè apud Germanos D. Gregorij testimonia iurè multùm valere debeant.

Galat. I.

Philip. 3.

Homilia Paschali, ordine 22. scribit his verbis: *Quid nanq; sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis. Qui sanguis super utrunq; postem ponitur, quandò non solùm ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. In utroq; enim poste sanguis agni est positus, quandò Sacramẽtum passionis illius cùm ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem*

Obserua, discere nos qd sit sanguis Christi, non solùm audiẽdo per fidem, sed præcipuè bibendo illũ.

quoquè

V. Sacramētū corde simul ac ore religiosè accipiendum est. *quoque intenta mente cogitatur. Nam qui sic redemptoris sui sanguinē accipit, ut imitari passiōem illius necdùm uelit, in uno poste sanguinem posuit, qui etiam in superliminaribus domorum ponendus est.*

Exod. 12. Et pòst pauca: *Et edent carnes nocte illa assas igni: In nocte quippe agnum comedimus, quia in sacramēto modò Dominicum corpus accipimus, quandò adhuc adinuicèm conscientias nostras non uidemus.*

Psal. 21. Et rursus paucis interiectis: *Virtus ergò humanitatis eius uelut testa exaruit: quia ab igne passionis ad uirtutem incorruptionis creuit. Sed sola redemptoris nostri percepta sacramenta ad ueram solennitatem mentis non sufficiunt, nisi eis quoquè & bona opera iungantur. Quid enim prodest, corpus illius & sanguinem ore percipere, & ei peruersis moribus contraire?*

Longè secùs hinc nostri docent Aduersarij. Atq; iterùm ibidèm: *Lactucæ uerò agrestes ualdè amaræ sunt. Carnes ergò agni cum lactucis agrestibus sunt edendæ, ut cùm corpus redemptoris accipimus, nos ꝑ peccatis nostris in fletibus affligamus: quatenùs ipsa amaritudo pœnitentiæ abstergat à mentis stomacho peruersæ humorem uitæ.*

Rom. 10. Ex his discimus, carnis & sanguinis Christi perceptionem non in solo auditu, vndè fides proficiscitur, sitam esse, sed corpus & sanguinem redemptoris nostri & agnum ipsum, non corde tantùm, sed etiā ore, idq; in nostrî redemptionem, id est, peccatorum remissionē sumi oportere: eoq; studiosam explorationem siue probationem sui cum seria & amara pœnitentia coniunctam exigi.

Corpus Domini in V. sacramēto edimus in remissionem peccatorum. Eundem in modum, quòd videlicet in V. Sacramēto Domini carnem & sanguinem, secūdùm eius verba in remissionem peccatorum accipiamus, testatur idem Gregorius Homil. 37. exponens eum Lucæ 14. locum, Alioquì legationē mittens, ea quæ pacis sunt, postulat: *Mittamus, inquit, ad Dominum legationem nostram flendo, tribuendo, sacras hostias offerendo. Singulariter nanq; ad absolutionem nostram, oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur: quia is qui in se resurgens à mortuis, iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterùm patitur. Nam quotiès ei hostiam suæ passionis offerimus totiès nobis ad absolutionem nostram, passionem illius reparamus.*

Christus pro nobis in V. Sacramenti mysterio iterùm mysticè patitur. Hęc verò Dominicæ passionis reparatio vel renouatio, accipienda est

est conuenienter illis D. Cypriani verbis, quæ in eius de Baptismo Christi sermone leguntur: *Nec sacerdotij Christi*, inquit Cyprianus, *pœnituit Deum, quoniam sacrificium, quod in cruce obtulit, sic in beneplacito Dei constat acceptabile, & perpetua uirtute consistit, ut non minus hodié in conspectu patris oblatio illa sit efficax, quàm ea die, qua de saucio latere sanguis & aqua exiuit, & semper reseruatæ in corpore plagæ, salutis humanæ exigant precium, & obedientiæ donatiuum requirãt.* Quæ postrema verba id mihi significare videtur, Christum suæ ad mortem vsq; obedientiæ nos participes facere debere.

Cyprianus de Baptismo Christi.

Deindè D. Gregorius eadem Homilia 37. etiam illud docet, oblationem corporis Christi in V. Sacramento, nedùm præsentibus, sed etiam absentibus viuis ac mortuis auxilio & solatio esse, idque certis ipsiq; probè compertis exemplis. *Non longè*, inquit, *à nostris fertur temporibus factum, quòd quidam ab hostibus captus, longè transductus est. Cumq; diù teneretur in uinculis, eum uxor sua cùm ex eadẽ captiuitate non reciperet, extinctum putauit. Pro quo iam uelut mortuo hostias hebdomadibus singulis curabat offerre:* (id est, Missas pro eo fieri: quod qui faciebant, panem & vinum super altare offerebãt, ex quibus oblatis creaturis hostia porrò consecrabatur.) *Idem ergò uir longo pòst tempore reuersus, admirans ualdè, suæ indicauit uxori, quòd diebus certis hebdomadibus singulis, eius uincula soluebantur. Quos uidelicet dies eius uxor atq; horas discutiens, tunc eum recognouit absolutum, cùm pro eo sacrificium meminerat oblatum.*

Immolatio corporis Christi in V. Sacramento, non præsentibus tãtùm, sed etiam absentibus viuis & mortuis auxiliatur.

Huius gestæ rei narrationem hac exhortatione concludit: *Hinc ergò fratres charissimi, hinc certa cõsideratione colligite, oblata à nobis hostia sacra, quantùm in nobis soluere ualeat ligaturam cordis, si oblata ab altero, potuit in altero soluere uincula corporis.*

Eadem homilia mox aliud refert exemplum de S. Cassio Narniensis vrbis Episcopo, *cui mos erat quotidianas Deo hostias offerre: cui etiã Deus obitum ipsius per eius presbyterum indicauit. Illi enim presbytero ter Dominus per uisum assistens, dixit hunc in modum: Vade & dic Episcopo: Age quod agis, operare quod operaris: non cesset pes tuus, non cesset manus tua. Natali Apostolorum uenies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam.*

Quid sancto Antistiti Cassio euenerit.

Illo autem die in septimum usq; annum protracto, in uigilijs Apostolorum leuis eum calor attigit,atq; ipso die natalitio filijs suis se expectātibus,Missarum solennia implere se posse recusauit. Illi uerò simul ad eum omnes uenerunt,unanimiter se adstringentes, ut die eodē nequaquàm acquiescerent Missarum solennia celebrari,nisi pro eis apud Dominum idem antistes suus intercessor accederet. Tunc ille compulsus,(cùm non posset templum adire) *in episcopij oratorio Missas fecit, & manu sua corpus Dominicum pacemq; omnibus tribuit.Indè ad lectulum rediјt, ibiq; iacens,inter sancta exhortationis uerba,quibus de seruando uinculo charitatis circunstantes admonebat, subitò uoce terribili clamauit,dicens:*Hora *est:moxq; spiritum emisit ad gaudia æterna euolantem.* Vbi deindè hæc addit Gregorius: *Ecce illæ quotidianæ hostiæ,illa cum eleemosynis & lachrymis missa legatio,quantam cum rege ueniente gratiæ pacem fecit?*

Alia de diuinis huius celsissimi sacramenti effectibus testimonia habes in eiusdem Gregorij Dialog. lib. 4.cap.57. vbi repetit exemplum suprà memoratum hominis in captiuitatem abducti, cuius totiès vltrò soluebantur vincula,quotiès eius coniunx altaris sacrificium pro eo curabat offerri.

Agatho Episcopo Panormitano quid acciderit.

Eodem loco,quid Agatho Episcopo Panormitano,iussu Romani pontificis, ipsius Gregorij decessoris, ex Sicilia Romam nauiganti acciderit,narrat his ferè verbis: *Nauta eiusdem Episcopi post nauem in qua Episcopus erat, carabum regebat, ruptoq; fune ui niniæ tempestatis,cū eodem carabo inter undarum cumulos repentè disparuit: ità ut Episcopus mortuum eum crederet.*Nauis *autem, cui Episcopus præerat, tandèm post multa pericula ad Osticam insulam fluctibus quassata peruenit: iussitq; Episcopus per obsequium charitatis,omnipotenti* Deo *pro absolutione eius animæ offerre sacrificium uictimæ salutaris.*

Sacrificium altaris pro defunctis.

Quo oblato, restaurata naue, perrexit ad Italiam*:cumq; ad* Romanum *portum uenisset,illic nautam reperit,quem mortuum putabat.Tunc inopinata exultatione gauisus est, & eū qualiter tot diebus in illo tanto maris periculo uiuere potuisset, inquisiuit. Qui indicauit ei, quos labores aliquandiu nocte dieq; pertulisset, ut cara-*

bum

bum sæpè undis plenum, à submersione seruaret: ità ut tandèm laborans in fluctibus atque deficiens, uirtus eius ex fame & siti simulq; labore funditùs caderet: subitoq;, inquit, *mentis pondere grauatus, ità ut neque uigilare me crederem, neque depressus somno esse, eccè in eodem medio mari me posito, quidam apparuit, qui mihi panem ad refectionem detulit: quem mox ut comedi, uires recepi: nec longè pòst nauis transiens adfuit, quæ me ab illo undarum periculo suscepit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet Episcopus audiens, requisiuit diem, atque illum fuisse diem reperit, quo pro eo presbyter in Ostica insula Deo omnipotenti hostiam sacræ oblationis immolauit.*

Idcircò (ait ibidèm Gregorius) *credo, quia hoc tam apertè cum uiuentibus ac nescientibus agitur, ut cunctis hæc agentibus, ac nescientibus ostendatur, quia si insolubiles culpæ non fuerint, ad absolutionem prodesse etiam mortuis uictima sacræ oblationis possit. Sed sciendum est,* (ait conuenienter D. Augustino) *quia illis sacræ uictimæ mortuis prosunt, qui hìc uiuendo obtinuerunt, ut eos etiam post mortem bona adiuuent, quæ hìc pro ipsis ab alijs fiunt.* **Victima sacræ oblatiõis prodest etiã mortuis.**

Deindè lib. 13. Moralium in Iob, cap. 11. ea exponens verba D. Iob, *Hæc passus sum absq; iniquitate manûs meæ, cùm haberem mundas ad Deum preces. Terra, nè operias sanguinem meum, nec inueniat in te latendi locum clamor meus* &c. scribit de Domino hunc in modum: *Qui solus præ omnibus mundas ad Deum preces habuit: quia & in ipso dolore passionis pro persecutoribus orauit, dicens: Pater, dimitte illis, non enim sciunt* **Lucæ 23.** *quid faciunt. Vndè factum est, ut redemptoris nostri sanguinem, quem persecutores sæuientes fuderant, postmodùm credentes biberent, eumq; esse Dei filium prædicarent. De quo uidelicet sanguine aptè subiungitur: Terra, nè operias sanguinem meum, nec inueniat in te latẽdi locum clamor meus. Peccanti homini dictum est: Terra es, & in terram ibis. Quæ scilicet terra redemptoris nostri sanguinem non abscondit: quia unusquisq; peccator redemptionis suæ precium sumens, confitetur ac laudat, & quibus ualet proximis innotescit.* **Iudæi credẽtes sanguinẽ illũ biberũt, quem priùs fuderant.** **Genes. 3.** **V. Sacramentum, nostræ, redemptiõis precium est.**

Atq; eodem lib.cap.12: *Notandum, inquit, quòd subditur: Neq; inueniat in te latendi locum clamor meus. Ipse enim sanguis redemptionis qui sumitur, clamor nostri redemptoris est. Vndè etiam Paulus dicit: Et sanguinis adspersionem meliùs loquentem quàm Abel. De sanguine Abel dictum fuerat: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sed sanguis Iesu meliùs loquitur quàm Abel: quia sanguis Abel mortē fratricidæ fratris petijt: sanguis autem Domini uitam persecutoribus impetrauit. Vt ergò in nobis sacramentum Dominicæ passionis non sit ociosum, debemus imitari quod sumimus, & prædicare cæteris quod ueneramur.*

Iob 16. Sanguis redemptionis à nobis sumitur. Heb.12. Gene.4.

Item lib.22.cap.11.in ea verba: *Si non dixerunt uiri tabernaculi mei, Quis det de carnibus eius ut saturemur?* ità scribit: *Quæ nimirùm sententia potest quoquè per mysterium ex uoce redemptoris intelligi. Viri quippe eius tabernaculi de carnibus illius saturari cupiêrunt, uel Iudæi scilicet persequentes, uel gentiles credentes: quia & illi moliti sunt corpus illius quasi consumendo extinguere, & isti esurientem mentem suam desiderant quotidianæ immolationis sacrificio de eius carnibus satiare.*

Sacrificio carnis Christi satiamur.

Itemq; lib.35.cap.6. *Sola quippe est Ecclesia, per quam sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errātibus fidutialiter intercedat. Vndè etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius forás. In una nanq; domo agnus comeditur, quia in una catholica Ecclesia uera hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri forás probibet, quia dari sanctum canibus uetat.*

Extra Ecclesiam catholicā nó est grata oblatio. Exod. 12. Matth. 7.

Postremò lib.4.Dialog. cap.58. hæc eius verba leguntur: *Debemus itaq; præsens seculum, uel quia iam conspicimus defluxisse, tota mente contemnere, quotidiana Deo lachrymarum sacrificia, quotidianas carnis & sanguinis eius hostias immolare. Hæc nanq; singulariter uictima, ab æterno interitu animam saluat, quæ illam nobis mortem unigeniti per mysterium reparat, qui licèt resurgens à mortuis iam non moritur, & mors ei ultrà non dominabitur, tamen in seipso immortaliter atque incorruptibiliter uiuens, pro nobis iterùm in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem partitur,*

Victima altaris animam seruat ab æterna morte. Rom.6.

partitur, eius sanguis non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergò pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem unigeniti filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis uocẽ cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, unum quoquè ex uisibilibus atque inuisibilibus fieri? id est, vt iã antè crebrò explicatum est, ex Sacramento visibili & Re sacramenti, corpore & sanguine Iesu Christi Domini nostri inuisibili. Hucusquè nobis D. Gregorij relata fides est, qui (vt antè diximus) harum regionum iure debet apostolus censeri, atque hanc suam fidem per suos legatos nostris maioribus iussit denũciari, qui in ea constanter perseuerãrũt, donec infelices illi Carolstadius, Zuinglius & Oecolampadius suam illam ter execrandorum Sacramentariorum blasphemiam, malo eos impellente dęmone, in orbem inuexêre, à qua nos Christus Iesus semper tueatur & expediat.

Ex altari corpus Christi haud dubiò corde & ore accipitur.

Insigne illud miraculum, quod Deus omnipotens flexus precibus huius viri sanctissimi, in fidei confirmationem, certumq; documentum, panem in verum Christi corpus conuerti, palàm ostendit, recitatum à Iohanne Diacono in vita eius lib. 2. quodq; S. Ecclesia in cãticis ecclesiasticis die qui illi sacer est, solenniter prædicat, huc quin adscribam, committere non possum. Est autem eiusmodi: *Matrona quædam beato Gregorio per stationes publicas Missarum solennia celebranti, solitas oblationes* (panis & vini) *obtulerat. Cui post mysteria traditurus, cùm diceret: Corpus Domini nostri IESV Christi conseruet animam tuam, lasciua subrisit. Ille continuò dextram ab eius ore conuertens, partem illam dominici corporis super altare deposuit. Expletis uerò Missarum solennijs, matronam coram populo inquisiuit, quamobrẽ corpus dominicum sumptura, ridere præsumpserit. At illa diù mussitans, tãdem prorupit: Quia panem, inquiens, quem proprijs manibus me fecisse cognoueram, tu corpus dominicum perhibebas. Tunc Gregorius pro incredulitate mulieris, cum tota plebe se in orationẽ prostrauit: & post paululum surgens, particulam panis, quam super altare posuerat, carnem factam reperit: quam coram cunctis incredulæ matronæ demonstrans, ad credulitatis gratiam*

Miraculũ ad adstruendam transsubstantiationem. Habetur Tomo 4. vitarũ sanctorũ, numero 41. in ipsa vita D. Gregorij li. 2.

V. Sacramentũ in verã visibilem eruũ tamq; carnẽ

conuersum est. Vide simile miraculum suprà in Basilij testimonijs, fol. 140.

tiam tam illam reuocare potuit, quàm totum populum confirmare curauit. Rursus itaq; in orationem cum eisdem prostratus, carnis frustum in panis primordia reformauit.

Habetur hinc eiusmodi Ecclesię cantio: *Verè felicem præsulem, veræ fidei doctorē, Quo petente, panis Christi formam accepit digiti, Ad firmandā plebis fidem, versus in cruentam carnem. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.*

Hoc miraculo probatum est, sub sola panis specie carnē & sanguinem Christi haberi.

Disces hîc D. Gregoriū verę fidei Doctorē, nobis verā de substantiali corporis & sanguinis Christi pręsentia fidem, etiam sub vnica panis specie, iam dicto miraculo firmâsse & testatum esse. Atq; hactenùs eius testimonia protulisse sufficiat.

D. IOHANNIS DAMASCENI TESTIMONIA.

CAP. 65.

Damascenus Theodosij 3. Imperatoris, qui posteà monasticum est amplexus institutum, & impij illius εἰκονομάχου Leonis Isaurici temporibus vixit, ânno ab orbe redēpto plùs minùs 718, atq; ob insignē eruditionem & vitę sanctitatē, Cōstātinopoli & alijs passìm locis, magnę existimatiōis fuit, & monachis præfectus est. Iohānes Hierosolymitanus, qui vitā eius Gręcè conscripsit, ab Oecolampadio redditā Latinè, multa de eo sanè admiranda cōmemorat. Inter alia scripsit libros 4. hac inscriptione, ORTHODOXAE FIDEI ACCVRATA EDITIO, qui apud catholicos omnes magnam semper laudem & gloriam obtinuêre, hodieque obtinent.

Damasceni excellentia.

Is ergò vir sanctus libro ex his quarto, cap. 14. nihil agit aliud, quàm vt in pulchrā quandā summā contrahat, quęcūq; tum scripta diuina, tū sancti patres, qui eum præcessêre, in illorū explanationibus, de panis & vini in verā corporis & sanguinis Christi substantiam trāsmutatione nobis tradiderunt: adeoq; clarissimis testatur verbis, à consecratione non figuram deincèps, sed ipsam veritatem adesse, quę nō nisi diuinos exerat effectus in illis, qui eam dignè percipiant.

Damascenus trāssubstātiationē apertissimè docet, vt q veteres oēs in summam quandam cōtraxerit.

Rem aūt ipsam ab ipsis orditur fundamentis, ità scribens: *Bonus & superbonus Deus, propter superabūdantes diuitias bonitatis suæ primùm quidem fecit intellectuales & cælestes virtutes, deindè visibilem & sensibilē mūdum, mox ex intellectuali & sensibili natura hominem: qui rationalis, & arbitrio liber factus, potestatem accepit indesinenter per propriam electionem*

Gen. 1.

vniri

vniri Deo, & adipisci immortalitatem, si permansisset in bono, hoc est, in creantis obedientia. Postquàm verò illius transgressus est præceptum, factor & opifex generis nostri, propter viscera misericordiæ suæ, similis factus nobis secundùm omnia, factus homo est sine peccato, & naturæ nostræ vnitus est. At verò quia tradiderat nobis propriam imaginem & proprium spiritum, & non custodiuimus, ipse pauperem nostrã & imbecillem assumpsit naturam, vt nos purgaret, & incorruptibiles faceret, rursusq; deitatis suæ participes restitueret. Eccl. 15. 1. Pet. 1.

Atquì oportebat non solùm primitias nostræ naturæ in participationẽ venire melioris, sed & totum volentem hominem, & secũda natiuitate nasci, & nutriri cibo nouo & natiuitati conueniẽti. Et quia ipse (Dñs) *spiritualis est Adam, decuit & natiuitatẽ spiritualem fore, similiter autẽ & cibum. Atquì verò quia duplices sumus & cõpositi,* (videlicet ex spiritu & corpore) *par etiam fuit natiuitatem duplicẽ fore, itidèm & cibum compositum.* His porrò subiungit: *Natiuitas igitur per aquã nobis & spiritum donata, per sanctum dico baptisma. Cibus verò, ipse panis vitæ, dominus noster Iesus Christus, qui ex cælo descendit. Nam suscepturus voluntariam pro nobis mortem, in nocte in qua seipsum obtulit, testamentum nouum disposuit sanctis discipulis & apostolis, & per ipsos omnibus alijs in seipsum credentibus. In cœnaculo igitur sanctæ & gloriosæ Sion, antiquum pascha cum discipulis suis manducans, & implens antiquum testamentum, lauit discipulorum pedes, signum sancti baptismatis præbens. Deindè frangens panem, dedit illis, dicens: Accipite, comedite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangetur in remissionem peccatorum. Similiter accipiens calicem ex vino & aqua, tradidit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic meus est sanguis noui testamenti, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum: Hoc facite in meam commemorationẽ. Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem hũc bibetis, mortem filij hominis annunciatis, & resurrectionem eius confitemini, donec veniat.* Iohan. 3. Iohan. 6. Rom. 5. Iohan. 3. Iohan. 6. Cibus est, Christus ipse. Christus in cœna nouum testamentum instituit. Iohan. 13. Matt. 26. 1. Cor. 11.

Si igitur verbum Dei viuum est & efficax, & omnia quæcunq; voluit Dñs, fecit: si dixit, Fiat lux, & facta est: Fiat firmamentum, & factum est: si verbo Dei cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: si cælum & terra, aqua, ignis & aer, & omnis ornatus eorum, verbo Domini perfecta sunt: & homo ipse vbiquè diuulgatum animal: si volens ipse Deus verbũ, factus est homo, & ex sancta Virginis purißimis & illibatißimis sanguinibus in seipso Psal. 148. Psal. 134. Gen. 1. Psal. 32. Damascenus ex verbi oĩpotentia, cõuersionẽ panis & vini in corporis & sanguinis Christi substantiã adstruit.

seipso sinè semine carnem sustentauit: non potest panem sui ipsius corpus facere, & vinum & aquam sanguinem?

Gen. 1.

Dixit in principio: Producat terra herbam virentem, & vsq; nunc pluuia facta producit germina, diuino coadiuta & vigorata præcepto. Dixit Deus, Hoc est corpus meum: &, Hic meus est sanguis: &, Hoc facite in meam commemorationem: & omnipotēti eius præcepto, donec veniat, efficitur. Sic enim dixit, Donec veniat: & fit pluuia nouę huic agriculturę, per inuocationē spiritussancti obumbrans virtus. Nam quemadmodùm omnia quęcunq; fecit Deus, spiritusancto cooperante fecit: sic & nunc spiritussancti operatione hęc super naturam operatur, quę non potest capere nisi sola fides.

Matt. 26.

1 Cor. 11.

Luc. 1.

Vt Christus in virginis vtero de spiritusancto cō ceptus est, ità & per Spiritumsanctū in Sacramēto fit spiens cōuersione creaturarum.

Quomodò fiet mihi istud, dicit sancta virgo, quoniam virum non cognosco? Respondit Gabriel archangelus: Spiritussanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Et nunc interrogas, quomodò panis fit corpus Christi, & vinum & aqua sanguis Christi? Respondeo tibi & ego: Spiritussanctus obumbrat, & hęc operatur super sermonem & intelligentiam: panis autē & vinum transsumuntur. Nouit enim Deus humanam infirmitatem, quòd complura vsu non trita auersatur, molestè ferens. Assueto igitur cōdescensu vsus, per consueta naturæ ea facit, quæ sunt super naturam.

Cur externæ species maneant.

Christus aquã, oleum, panē, vinū & aquã ceu creaturas hoīm vsibus familiares, suis sacramentis destinauit.

Et quemadmodùm in baptismate (quia cōsuetudo hominibus est, aqua lauari & oleo vngi) coniunxit oleo & aquæ gratiam spiritussancti, & fecit illud lauacrum regenerationis: hunc in modum, quia mos hominibus est panē mãducare, & vinum & aquam bibere, coniunxit his ipsis suam diuinitatem, & fecit hęc suum corpus & sanguinem: vt per assueta & quę sunt secundùm naturam, in iis quæ sunt super naturam, collocemur. Corpus enim secundùm veritatem coniunctum est diuinitati, quod ex sancta virgine corpus est: nō quòd ipsum corpus assumptum, ex cælo descenderit, sed quòd ipse panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Dei.

Idem corpus, quod ex virgine natū est, & in cælis residet, in sacramēto præsens se exhibet.

Qui fiat, inscrutabile est: & vt panis ac vini, quibus quotidiè vtimur, substantia in corpus

Si autem modum requiris, quonã pacto fiat, sat sit tibi audire, quoniam per spiritumsanctum, quemadmodùm ex sancta Deipara, seipso & in seipso Dominus carnem sustentauit. Et nihil ampliùs cognoscimus, quàm quòd verbum Dei, verum est & efficax & omnipotens, modus autem inscrutabilis. Neq; & hoc etiam, dictu promptum, quomodò naturaliter per comestionem panis, & vinum & aqua per potionem, in corpus & sanguinem comedentis & bibentis transmutatur, & non fit aliud corpus præter id quod priùs erat ipsius. Sic & propositionis panis, vinumq; & aqua, per inuocationem & aduentum Spiritussan-

tus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi, & non sunt duo, sed vnum & idem.

nostrum transfertur, ità eadē creaturæ per spiritū sanctū & sanctificationē m corporis & sanguinis Christi substantiā trāsmutātur.

Fit igitur ijs qui fide dignè assumunt, in remissionem peccatorum, & in vitam æternam, & in custodiam animæ & corporis: ijs autem qui in infidelitate indignè participant, in punitiōem & supplicium. Quemadmodum & Christi mors, credentibus facta est vita & incorruptibilitas in fruitionem sempiternæ beatitudinis: infidelibus autem & Domini interfectoribus, in supplicium & pœnam sempiternam.

Effectus Sacramenti.

Non est figura, panis & vinum, corporis & sanguinis Christi: absit eīm hoc: sed est ipsum corpus Dñi deificatum, ipso Domino dicēte: HOC EST MEVM *(non figura corporis, sed)* CORPVS, *& non figura sanguinis, sed sanguis. Et ante hoc ipsis Iudeis: Quoniam nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam æternam. Caro mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus.* Et rursus: *Qui mādúcat me, viuet. Proindè omni cum timore & conscientia pura, & indubitabili fide accedamus, et omninò fiet nobis, quēadmodùm credimus nō dubitātes, & veneremur ipsum omni puritate animi & corporis. Accedamus eū desiderio ardenti: manus in crucis modum formantes, crucifixi corpus suscipiamus. Et apponentes oculos, & labia & frontem, diuinū carbonē concipiamus, vt ignis in nobis (spiritalis) desiderij, assumens ex eo carbone ignitionem, comburat peccata nostra, & illuminet corda nostra, & participatiōe diuini ignis igniamur & deificemur. Carbonē vidit Esaias. Carbo aūt simplex non est, sed vnitus igni. Sic panis cōmunionis, non panis simplex est, sed vnitus diuinitati. Et corpus vnitum diuinitati, non vna ac eadem illi natura est, sed vna corporis, & vniuȩ diuinitatis altera. Quarè amborum simul non vna natura est, sed duæ.*

Sacramētum non est figura tantùm.

Iohan. 6.

Vt accedēdū ad Eucharistiam.

Esa. 6.

Naturæ in Christi pſona impermixtæ sunt.

Pane & vino suscepit Melchisedech Abrahā, ex cæde alienigenarū reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi. Illa mēsa hanc mysticā pfigurauit mēsam: velut & sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figurā pr̨e se ferebat & imaginem. Tu es, inquit, *sacerdos in æternū secūdùm ordinē Melchisedech. Hunc panē, panes figurabant propositionis. Hæc est pura scilicet hostia & incruēta, quā ab ortu vsq; ad occasum ipsi offerri per prophetā Dñs loquitur, corpus videlicet & sanguis Christi, in stabilimentū animæ nostr̨e & corporis, incōsumptum & incorruptū, non in secessum iēns, (absit eīn) sed in nostram substantiā & conseruationē, omnimodi nocumēti reparatio, sordis ōmis purgatio. Si quidē aurum offendat adulteratū, per iudicialē correptoriāq; ignitionē purgat,*

Gen. 14.

Mēsa Melchisedech nostræ mēsæ typum gessit.

Psal. 109.

Itemq; panes ppositionis.

Malac. 1.

Sacramēti efficacia.

1.Cor.3. 1.Cor.11. *vt non in futuro cum mundo condemnemur. Curat enim morbos & omnimoda dãna, quemadmodum dicit Apostolus: Si nos vtiquè iudicaremus, non vtiquè iudicaremur. Cùm iudicamur aũt, à Deo corripimur, vt non cùm mundo condemnemur: Et hoc est quod dicit: Quarè qui participat corpus & sanguinem* Ibid. *Christi indignè, iudiciũ sibiipsi manducat & bibit. Per illud purgati, vnimur corpori Domini & spiritui eius, & efficimur corpus Christi.*

*Iste panis est primitiæ futuri panis, qui est supersubstãtialis. Supersubstãtiale enim, ostendit aut eum qui futurus est, id est, venturi seculi: aut eum qui ad conseruationem nostræ sumitur substantiæ. Siue igitur hoc, siue illo modo, Chri*Vide suprà Cyrillum. *sti corpus accommodatè dicitur. Nã spiritus viuificans est caro Domini, quia* Iohan.3. *ex viuificante spiritu concepta est. Quod enim natum est ex spiritu, spiritus est. Hoc autem dico, non auferens corporis naturam, sed viuificationem & diuinitatem eius ostendere volens. Et si quidam exemplaria, ἀντίτυπα corporis et* Vt D. Basilius *sanguinis Domini, panem & vinum vocauerunt, vt deifer vocauit Basilius,* V. Sacramẽtũ vocet antitypum. *non tamen post sanctificationem dixit, sed priusquàm sanctificaretur ipsa oblatio, ità vocabant.*

Participatio. Communio. *Participatio etiam dicitur: nam per ipsam, Iesu diuinitatẽ participamus. Dicitur & communio, & est reuerà: quia communicamus per ipsam Christo, & participamus eius carne & diuinitate, & quia communicamus & vni*1.Cor.10. *mur inuicèm per illam. Nam quia ex vno pane participamus omnes, vnũ corpus Christi, & vnus sanguis, & inuicèm membra efficimur, concorporati Christo existentes.*

Cumprimis cauenda hæreticorũ cõmunio. Matt.7. *Omni igitur virtute obseruemus, nè participemus participatione hæreticorum, neq; tribuamus, (nolite enim sancta dare canibus, inquit Dominus noster, neque seminare margaritas vestras ante porcos) vt non participes erroris & malæ fidei eorum efficiamur atq; condemnationis. Si enim omninò vnio est* Vnio cum Christo. *ad Christum, & adinuicèm omninò, & omnibus comparticipãtibus nobis secundùm electionem vnimur. Nam ex electione vnio ipsa fit, nõ sinè nostra sententia ac deliberatione. Omnes enim vnum corpus sumus, quoniam ex vno pane participamus, quemadmodùm diuinus inquit Apostolus. Exemplaria au*1.Cor.10. Sacramenta cur dicantur exẽplaria futurorum. *tem futurorum dicuntur, non vt non existentia verè corpus & sanguis Christi, sed quoniam nunc quidem per ipsa participamus Christi diuinitate, tunc autem intellectualiter per solam visionem.* Hactenùs Damascenus lib. 4. Orthodoxæ fidei.

Eiusdem modi testimoniũ offendes apud eundẽ in historia duorũ militum

militum: Accipe, inquit, & perceptionem illibatorum Christi mysteriorum, & crede in ueritate corpus & sanguinē esse Christi Dei nostri, quem dedit fidelibus in remissionē peccatorum. Nam nocte qua tradēdus erat, sanctis suis discipulis & Apostolis, & per eos omnibus in se credituris, dixit: Accipite & mãducate: Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur in remissionē peccatorum. Similiter & calicē accipiens, dedit eis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro uobis effundetur: hoc facite in meā commemorationem. Ipse est enim Dei sermo uiuus & efficax, & omnia uirtute sua peragens: facit & cõuertit diuino uerbo suo panis & uini oblationē, in corpus & sanguinem, superueniente spiritusancto, in sanctificationem & illuminationem cum deuotione percipientium.

Credere oportet, V. Sacramentū in veritate esse corpus & sanguinem Christi.

1. Cor. 11.

Matt. 26.

Quandoquidem hæc Damasceni de vera corporis & sanguinis Christi in V. Sacramento præsentia, itemq; de stupenda panis & vini in eadem transsubstantiatione & conuersione, denique de diuina & supernaturali eiusdem V. Sacramenti efficientia, atq; illius etiam veneratione testimonia vsq; eò luculēta & perspicua sunt, vt magis esse non possint, equidem absq; fusiori corū explicatione ad duos patres alios iam me cōferam, putà, Bedam venerabilem & Theophylactum Bulgariæ Episcopum: quos vel eo nomine inprimis coniungere libuit, quòd Beda D. Augustini, & Theophylactus D. Chrysostomi Abbreuiatores sint, qui eorum prolixa commētaria in pauca contulerint, & in compendium redegerint.

VENERABILIS BEDAE TESTIMONIA.

CAP. 66.

Beda sua tempestate ea existimatione, præstantia, pietate ac doctrina vir fuit, vt communi Britanniæ Episcoporum decretò homiliæ eius, eo etiamnum superstite, publicè in Ecclesijs lectæ sint, perindè vt Ephræm illius, teste Hieronymo: Quem morem posteà Galliarum & Germaniæ antistites imitati, ad nos vsque transmiserunt. Obijt ille sub Imperatore Leone 2. anno salutis 732. meritòque id illi tribuitur, neminem Augustini opera lectitasse studiosius, neque in pulchrius redegisse compendium, atquè ipse fecerit. Quò fit, vt eius testimonia faciant ad explicandas magis Augustini authoritates, iam suprà prolixè allatas.

Bedæ præstantia.

Beda Augustini studiosissimus.

Inter alia verò eius testimonia, quibus panis & vini in veri corporis & sanguinis Chri substantiã conuersio asseritur, illud non postremas sibi vendicat, quod in eius legitur Homilia in eum D. Iohannis locum, Vidit Iohannes Iesum venietem ad se, & ait: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi. Est autẽ eiusmodi: *Quomodò mundi peccata tollat (Dominus,) quo ordine iustificet impios, apostolus Petrus ostẽdit, qui ait: Non corruptibilibus argento uel auro redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Iesu Christi. Et in Apocalypsi Iohãnes Apostolus, cuius est hoc euangelium: Qui dilexit nos, inquit, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Nõ solùm aũt lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, quandò sanguinem suum dedit in cruce pro nobis, uel quandò unusquisq; nostrûm mysterio sacrosanctæ passiõis illius, baptismo aquæ ablutus est: uerùm etiã quotidiè tollit peccata mundi, lauatq; nos à peccatis nostris in sanguine suo, cùm eiusdem beatæ passiõis ad altare memoria replicatur, cùm panis & uini creatura, in sacramẽtum carnis & sanguinis eius ineffabili spiritûs sanctificatione transfertur: sicq; corpus & sanguis eius non infideliũ manibus ad perniciẽ ipsorũ funditur & occiditur, sed fidelium ore suã sumitur in salutem. Cuius rectè figurã agnus in lege paschalis ostendit, qui semel populum de Aegyptia seruitute liberãs, per omnes annos immolatione sua populum eundem sanctificare solebat, donec ueniret ipse, cui talis hostia testimonium dabat: oblatusq; patri pro nobis in hostiam odoreq; suauitatis, mysterium suæ passionis, ablato agno, in creaturam panis uiniq; trãsferret, sacerdos factus in æternum secundùm ordinem Melchisedech.*

Iohan. 1.
1. Pet. 1.
Apoc. 1.
Creatura panis & vini transfertur &c.
Christi corpus & sanguis fidelium ore sumitur.
agnus paschalis figura fuit V. Sacramẽti.
Ephe. 5.
Psal. 109.

Est hoc sanè illustre testimoniũm, quo ille docet creaturas panis & vini, non vt Aduersarij volunt, symbolicè duntaxat nostra fide & deuotiõe, sed ineffabili sancti spiritûs sanctificatione, substantialiter in corporis & sanguinis Dñici sacramentũ transferri, ità vt eadẽ, putà, corpus & sanguis, quæ infidelium manibus in eorum perniciem occisa fusaq; sunt, iam fidelium ore in peccatorum expiationẽ, ablutionem & remissionẽ, eorumq; salutem æternam accipiantur. Quòd autẽ ait, Chrm tanq̃ sacerdotẽ secũdùm ordinẽ Melchisedech, mysteriũ

Testimonij huius explicatio.

passio-

passionis suæ, ablato agno, in creaturam panis ac vini transtulisse: ità accipiendum est, vbì olim agnus ille paschalis corpus & sanguinem Domini in mysterio significauit, ibì iam Christum (vt se iuxta ordinem Melchisedech sacerdotem declararet) agni illius loco, panis ac vini creaturas accepisse, quô sub ijsdem speciebus, ceu signis externis, corpus & sanguinem suum nobis in mysterio largiatur.

Item in illud, quod habetur 1. Reg. cap. 21. de summo sacerdote Achimelech, dedisse eum Dauidi & ijs qui cum eo erant, sanctificatum panem, scribit his verbis: *Quia mundos qui acciperent audiuit, sanctificatum eis dare consensit: quod nullatenus facere auderet, si non eos per omnia mundos agnouisset. Si autem tam solerter munditia quærebatur eius, qui sanctificatum Mosis manibus panem typicum gustaret, quantam necessè est mūditiæ curam gerat, qui in sanctas ac uenerabiles Christi manus acceptum panem, in sacramentum corporis eius consecratum, in memoriam mortis eius mortalibus creditum, ad uitæ perennis est auxilia sumpturus?* Panes propositiōis, typus V. Sacramēti.

Hîc, vt cernis, panes propositionis typum huius V. Sacramēti gessisse testatur, eorumq; panum sanctificationem, quæ legis Mosaicæ virtute facta sit, cum hac sanctificatione, quæ ipsius Christi sanctissimis manibus, in sacerdotis manibus fit, qua panis in corporis eius Sacramentum consecratur, non posse comparari atq; conferri: deniquè Christum hoc V. Sacramentum nobis mortalibus ad vitæ perēnis auxilia & sustentationem reliquisse: quibus hoc ille vult asserere, panes propositionis, ceu terrenos, non potuisse vitam conferre sempiternam. hunc verò panem cælestem nobis in vitæ æternæ fulcimētum & conseruationem esse relictum.

Rursus in ea Marci 14. verba: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem &c. ità scribit: *Finitis Paschæ ueteris solennijs, quæ in commemorationem antiquæ de Aegypto liberationis populi Dei agebantur, transijt ad nouum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesiam frequentare uolebat, ut uidelicet pro carne agni ac sanguine, sui corporis sanguinisq; sacramentum substitueret, ipsumq; se esse monstraret, cui iurauit Dominus & non pœnitebit eū, tu es sacerdos in æternū secundùm ordinē Melchisedech.* Pro carne agni & sanguine, Christus sacramētum corporis & sanguinis sui substituit. Psal. 109.

Ratio Ecclesiasticæ consuetudinis.

Idem Eusebius & Syluester statuerūt C consulto, de cōs. dist. 1.

Corpus Christi mox à cōsecratiōe est in Eucharistia, etiamsi nemo sumat.

Et ea Mar.15. exponens: Ioseph mercatus est sindonem: *Possumus autem, in quit, iuxta intelligētiam spiritalem hoc sentire, quòd corpus Domini non auro, non gemnis & serico, sed linteamine puro obuoluendum sit: quanq̄ & hoc significet, quòd ille in sindone munda inuoluat Iesum, qui pura eum mēte susceperit.* Hinc *Ecclesiæ mos obtinuit, ut sacrificium altaris non in serico, neq; in panno tincto, sed in lino terreno celebretur, sicut corpus est Domini in sindone mundà sepultum, iuxta quod in gestis pontificalibus à beato Papa Sixto legimus esse statutum.*

Obserua ex his Bedæ dictis, corpus Christi in V. Sacramento mox à consecratione, etiā extra sumptionem, substantialiter adesse, & puro linteamine asseruari, eumq; qui Eucharistiam accipiat, dominum ipsum accipere.

Christus pascha typicū primò abrogauit, ac deindè verum pascha instituit.

In Luc. cap. 22. ea explicans verba, Similiter & calicem postq̄ cœnauit &c. *Quòd si quem mouet,* ait, *cùm cœnatis Saluator Apostolis suum corpus ac sanguinem tradiderit, quarè nos uniuersalis Ecclesiæ consuetudine ieiuni doceamur eadem sacramenta percipere, breuiter audiat, ideò tūc cœnatos communicâsse Apostolos, quia necessè erat Pascha illud typicum anteà consummari, & sic ad ueri paschæ sacramēta transiri.* Nunc in honorem tanti tamq; terribilis sacramēti placuisse magistris Ecclesiæ, primò nos Dominicæ passionis participatiōe muniri, primò spiritalibus epulis interiùs exteriusq; satiari, ac deindè terrenis dapibus corpus & uilibus escis refici.

Quibus ille rursus perspicuè testatum efficit, agnum paschalē non nisi typum, porrò V. Sacramētum verum esse pascha: eoq; præcelsum & terribile esse Sacramētum, per quod nos, vt ante eum Naziãzenus quoquè dixit, passionis Christi participes reddimur: deniquè non iā vilem terrenumq;, sed magni precij spiritalem esse cibum.

His similia scribit in eum 1. Cor. 11. locum, Conuenientibus vobis in vnum &c. vbì ipsissima D. Augustini verba ad Ianuarium lib. 1. suprà allata, repetit.

Possint quidem multò his plura ex eius scriptis proferri testimonia, verùm quandò nemo ambigit eum verā corporis Christi in Eucharistia præsentiam indubitatò & credidisse & docuisse, ab eo ad celeberrimi antistitis Theophylacti adserēdas authoritates digrediar.

THEO-

THEOPHYLACTI EPISCOPI BVLGARIAE TESTIMONIA.

Theophylactus, vt videt, primus Mysiæ inferioris vel Bulgariæ Episcopus, sub Imperatore Constantinopolitano Michaele 3. cuius temporibus Bulgari primò ad Christi fidem traducti sunt, mira arte & elegantia, multigena illa ingentiaq; & prolixa veterum Græcorum patrum cōmētaria, inprimis autem Chrysostomi in nouum testamentū, in compendiū redegit: quæ nobis certissimè id aperiunt, quid ea tempestate Christi ecclesia, præsertim in Oriente, de corporis Christi præsentia crediderit, vtq; ea de re suos ille nupèr ad fidem cōuersos Bulgaros instituerit.

CAP. 67. Michael eius nominis 3. appellatus Raucabe, filiū habuit Theophylactū: ambo in exiliū acti sunt, & Michael monachus factꝰ. Num verò filius, is ipse Theophylactus sit, postea factus Episcopus, viderit Lector. certè alicubi de seipso testatur, se principem fuisse.

In Matth. cap. 26. in ea verba, HOC EST CORPVS MEVM, ità scriptum reliquit: *Porrò dicens, Hoc est corpus meum, ostendit q ipsum corpus Domini, est panis qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit, Hoc est figura: sed, Hoc est corpus meum: Ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi nobis uideatur panis. Quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnem: & ideò panis quidem apparet, sed caro est.* Itemq; in ea verba: *Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus, q est noui testamenti, qui pro multis effundit in remissionē peccatorū,* ità scribit: *Sicut uetus testamētum immolationē habebat & sanguinē, ità & nouum testamentū sanguinē habet ac immolationem, &c.*

V. Sacramentū est ipsum corpus Domini.

Ratio, cur species remaneant.

Hæc luculenta sunt. Principiò ait, panem à consecratione nō figuram, sed verū Christi corpus esse: idq; explanans, Ineffabili enim, inquit, operatione transformatur. Deindè rationē indicat, quāobrem species externæ remaneant, scilicet nē horrori nobis sit, nudam & visibilem Domini carnem edere: atq; ità vbiq; nostris Aduersarijs anteuertit. Figuræ enim vocabulum idem illi significat, quod Aduersarijs nostris, nempe figuram, quæ realem excludat præsentiam. At cōtra illos asserit, ea ratione loquendo, non figuram esse, sed verū Christi corpus. Addit rationē, quòd panis ineffabili operatione transformetur: quod quidem de humana quadam commentitia transformatione (putà, vt quippiam significet tātùm, quod antè nō significârit, vt Aduersarij adferunt) accipi nequaquā potest. Atq; vt oīnò certiores

Figuræ vocabulum.

ores reddamur, sed externis speciebus corpus Dominicum substantialiter haberi, id etiam ostendit, quam ob rem Dominus externas species permanere sinat, nè videlicet à Domini carne abhorreamus: quod non posset nō fieri, si nobis absq; tegmine proponeretur: Vbi nimirùm Aduersarijs nostris, nullam ibì carnem esse quæ tegatur asserentibus, euidētissimè cōtradicit. Deniquè ait hîc, perindè vt Augustinus, quemadmodùm vetus testamentum suum habuit sacrificium & sanguinem, ità & nouum suam habere immolationem & sanguinem. Quibus profectò de corporis & sanguinis Christi veritate nihil potuisset dici significantiùs.

Eodem modo in Marcū cap. 14. scribit his verbis: *Cùm benedixisset Dominus, hoc est, gratias egisset, fregit panem: id quod etiam nos facimus, preces adiungendo: Hoc est corpus meum: Hoc, inquam, quòd sumitis.* Canon. *Non enim figura tantùm & exemplar quoddam Dominici corporis panis est, sed in illud ipsum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: Panis quem ego dabo, caro mea est: non dixit, figura est carnis meæ: sed, caro mea est. Et iterùm: Nisi ederitis carnem filij hominis. Et quomodò, inquit, caro non uidetur? O homo, propter infirmitatem nostram istud fit. Quia enim panis quidem & uinum ex his sunt quibus assueuimus, ea non abhorremus: sanguinem uerò propositum & carnem uidentes, non ferremus, sed abhorreremus. Idcircò misericors Deus nostræ infirmitati condescendens, speciem quidem panis & uini seruat, in uirtutem autem carnis & sanguinis transelementat.*

Panis in Christi corpus cōuertitur.

Christi caro cur nobis inuisibilis præbeatur.

Quod est adeò illustre testimonium, nulla vt explanatione opus habeat. Ait panem non esse figuram, sed in illud ipsum Christi corpus conuerti: id quod de vera ac reali præsentia accipi necessè est: alioquì non adiungeret ille, cur species externæ seruentur à Deo, vt iam dictum est. Porrò quod ait, panem & vinum in virtutem carnis & sanguinis Christi transelementari, perindè est àc si dixisset, ea in verum Christi corpus & sanguinem transelementari vel conuerti: quemadmodùm simili ratione alibì scriptum est, Christum stare à dextris virtutis Dei: quod idem est, àc si dicas, stare cum vel sedere à dextris Dei.

Acto. 7. Psal. 109. Heb. 10.

Præterea in Iohannem cap. 6. *Attende,* inquit, *quòd panis, qui à nobis*

bis in mysterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædam carnis Do*mini, sed ipsa caro* Domini. Non enim dixit, *Panis quem ego dabo, figura est carnis: sed, caro mea est. Transformatur enim arcanis uerbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessiõem sancti spiritus, in carnem* Domini. *Et nè quem conturbet, q̃ credendus sit panis caro. Etenim & in carne ambulante* Domino, *& ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum & sustentationem conferebat, iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem* Domini *mutatur.*

Non ait Dominus, Figura est carnis meæ, sed, caro mea est.

Vide suprà testimonium D. Gregorij Nyss. fol. 148.

Et paulò pòst, illum exponens locum, *Nisi ederitis carnem filij hominis* &c. *Iudæi, ait, cùm audiuissent de esu carnis illius, discredunt. Ideò & uerbum incredulitatis dicunt, Quomodò?* Nã *quandò cogitationes incredulitatis ingrediuntur in animam, ingreditur simul, Quomodò.* Oportet *igitur nos cùm audiuerimus, Nisi ederitis carnem filij hominis, non habebitis uitam, in sumptionibus diuinorum mysteriorum indubitatã retinere fidẽ, & non quærere, quo pacto. Nam animalis homo, hoc est, qui sequitur cogitationes humanas & animales, non est capax eorum, quæ sunt super naturam, & spiritualium: atq; ità & spiritualem esum carnis* Dominicæ *nõ intelligit: cuius qui nõ sunt participes, non erunt participes æternæ uitæ, eò q̃ non susceperunt Iesum, qui est uita æterna.* Non enim *nudi hominis caro est quæ manducatur, sed* Dei, *& quæ deificare ualet, utpotè contemperata* Deitati, &c.

Quomodò, incredulitatis est verbũ.

1. Cor. 2.

Caro quam edimus non vulgaris humana caro est, sed Dei caro, quæ Deificare queat.

Item: *Nudi hominis caro nihil prodesse potest: sed quia* Deus *uniuit sibi carnem secundùm ineffabilem contemperationẽ, uiuifica est & caro: non q̃ in* Dei *naturam transierit: absit: sed ad similitudinem candentis ferri, quod & ferrum manet, & ignis ostẽdit operationem. Sic igitur &* Domini *caro manens caro, uiuifica est, sicut Dei caro. Igitur quemadmodùm ego, inquit, uiuo propter patrem, hoc est, sicut natus sum ex patre, qui est uita: ità & qui manducat me, uiuit propter me, dum quodãmodò miscetur mihi, & trãsclementatur in me.*

Iohan. 6.

Ibidèm. Eucharistiæ perceptione Christo miscemur.

Hisce testimonijs, pꝛ̃sertim in Iohan. cap. 6. docet Theophylactus, quemadmodùm panis, Christo etiamnùm in terris degente & come-

ZZ dente,

dente,in eius carnem & sanguinem mutabatur:ità & panem in altari per verba cõsecrationis & accessionem Spiritussancti,in verũ Christi corpus transferri:quæ similitudo veram ac realem substantiæ panis in carnis Christi substantiam transmutationem deposcit,perindè vt eius generis alia in Gregorij Nysseni testimonijs didicisti: atq; vti hæc intelligenda sint,in Ambrosij & Chrysostomi testimonijs fusiùs dictum est.

Audis deindè indubitata firmaq; hîc fide opùs esse,quòd hęc tum naturam,tum omnem humanum intellectum longè excedant: prætereaq; carnem hanc non vulgarem,sed DEI esse carnem,quæ vim habeat viuificandi ob coniunctam ipsi diuinitatem,perindè vt ferrum candens vim habet vrẽdi ab igne. Quî verò intelligi oporteat,Christum carnis & sanguinis suî cõmunione se nobis quodã modo miscere,nosq; in se transmutare,suprà explicatum est,in Hilarij præsertim & Chrysostomi testimonijs.Neq; enim sentiendum est, Christi carnem & sanguinẽ in nostram mutari carnẽ & sanguinem: sed eius carnẽ in sua substantia permanẽtem, cùm dignè accipit,corpus & animã nostrã, perindè àcsi nobis permixta sit,asserere immortalitati.

Vtì Christus se nobis cõmunicatione Sacramenti quodãmodò misceat.

Deindè in eum Pauli locũ, *Calix benedictionis cui benedicimus,nónne cõmunicatio sanguinis Christi est?* 1.Cor.10.scribit his verbis: *Quod autẽ dicit (Apostolus,) huiusmodi est:Hoc quod in calice est,illud est quod ex latere effluxit Christi, sanguis nimirùm preciosus.* **Ex** *eo accipientes, communicamus,hoc est,unimur Christo.*

In his in Paulum commẽtarijs, D. Gropperus partim Porsenæ,partim Loniceri versionem sequitur.

Atq; subindè ea quoquè exponens, *Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Christi est?Hæc eò intulit,ait,quia quemadmodùm corpus illud Christo unitum est, sic & nos illi per panem hunc copulamur.*

Eundem sanguinem,qui ex Christi manauit latere, sumimus.

Itemq; in ea Pauli verba,1.Cor.11. *Ego enim accepi à* Domino &c. scribit hunc in modum: *Dicet aliquis: Quonam pacto hanc à Domino accepisse nos mensæ dixeris dignitatem,qui tunc & procùl abesset, & persecutionem pateretur?*(Asserit hoc Apostolus) *ut intelligas uel hodierna die super mystica mensa Dominum hunc ipsum adesse,qui non secùs àc tunc mysteria tradat.*

Christus hodieq; tã præsens est in altari,vt in sacrosancta cœna præsens fuit in mẽsa.

Adhęc eodẽ loco multis modis hanc adstruit veritatẽ. Primò enĩ interpretans ea Apostoli dicta, *Dñs Iesus in qua nocte tradebatur* &c. sacrosanctam

crosanctam huius mysterij institutionem vocat *cælestem thesaurum*. Mox indicat Apostolum indignè tulisse fœdum illum Corinthiorũ abusum, quòd in Ecclesiasticis cœtibus à suis mensis & cõmuni pane arcerent pauperes, cùm tamen Christus discipulis omnibus, nè ipso quidem Iuda proditore remoto, suum in commune corpus dederit. Tum illud explicans, *Hoc facite in meam commemorationem*, hanc institutionem vocat *legitimam & supremam Christi voluntatem*.

Christus suũ corpus Iudæ dedit.

Porrò ea quoquè edisserens verba, *Similiter & calicem postquàm cœnauit*, &c. Christum ità facit loquentem: *Fuerunt & in ueteri testamento cyathi, quibus sanguinem brutorum post uictimam oblatam libarent, quẽ phiala & pateris excipiebant. Pro sanguine itaq; brutorum, qui uetus testamentum ueluti sigillo consignabat, meum ego nunc sanguinem pono, nouũ testamentum eo ceu sigillo muniens. Nè turberis igitur sanguinem audiens. Nam si irrationalium pecorum sanguinem accepisti in ueteri testamento, quanto potiùs nunc diuinum?* Et paulò pòst, *tremendum appellat calicem*.

Leuit. 1. 4. 8.

Itemq; in eum locum, *Quotiescunq; manducabitis panem hunc* &c. ità scribit: Eo, inquit, *affectu debetis esse imbuti, perindè quasi in illa ipsa Christi essetis uespera, adeoq; cœna, eidemq; accumberetis* (*Apostolorum*) *choro, & ab ipso Christo acciperetis sacrum isthuc.*

Vt in mensa Domini affecti esse debeamus.

In ea quoquè verba, *Itaq; quicunq; manducauerit panem hunc & biberit calicem* Domini *indignè*, &c. sic habet: *Qua uerò ratione reus fit indignè assumens? perindè nimirùm, àc si ipse sanguinem* Domini *effundat. Vt enim qui tum pupugerunt Christum, non ut biberent effuderunt, uerùm ut effunderent: sic indignè bibens, nihilq; indè commodi referens, frustrà ac temerè profundit sanguinem.*

Indignè accedens, non minùs peccat, q̃ q Dominum crucifixerunt.

Et in ea verba, *Probet autem seipsum homo* &c. *Summam, ait, bonorũ monstrat, cum pura conscientia accedere mensam* Domini.

Item illud explanans, *Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit*, *Non sanè*, inquit, *ob mysteriorum naturam id dixerim, quippe quæ uitam in se habent & largiũtur: sed ob mysteria adeuntium indignitatem, quibus haud secùs illa officiunt, àc solet oculorum ualetudine laborantibus sol ipse obiectus officere.*

Mysteria vitã in se habent.

Eum quoquè locum, *Non diiudicans corpus Domini*, his verbis exponit: *Hoc est, non explorans, non intelligens propositæ rei amplitudinem. Si enim disceremus unquàm, quisnam esset qui proponitur isthic nobis, non indigeremus altero, sed illud ipsum nos, ut sobrij essemus, pararet.*

Deniquè ea Pauli verba, quæ ad Ephes. cap. 5. habentur, de duobus præcipuis Sacramentis, Baptismo & corpore & sanguine Christi esse accipiẽda, vtì nos suprà in 24. Scripturę testimonio indicauimus, ibidèm ille conuenienter Irenæo, Hilario, Chrysostomo & Theodoreto docet his verbis: *Quoniam membra sumus corporis ipsius: hoc est, plurimùm nobis cum eo cognationis est: Ex carne ipsius, & ex ossibus eius. A nostra enim materia facta est, ut Heua ex Adam. Porrò quemadmodùm isthic est magna propinquitas, sic & nobiscum agitur & Christo. Sumus autem aliàs etiam de carne eius & ossibus eius. Nam ut ille ex Spiritu natus est sancto citra commixtionem maris, sic & nos lauacro: tum quòd assumptis nos mysterijs* (carnis & sanguinis) *transformamur. Atque ut summatim colligam, hoc ait: Summam cum ipso coniunctionem habemus, & maxima nobis cum eo familiaritas intercedit. Nam uisibiliter communicauit nobiscum carne & sanguine: inuisibiliter autem author nobis spiritualis reformationis extitit, perindè ut Adam Heuæ creationis causa fuit.* Hactenùs Theophylactus.

Hæc verò testimonia explanatione nõ indigent, quòd per se clara & aperta sint, nec vlla ratione possint ab Aduersarijs refelli. Itaque visum est ijs hìc finem imponere, atq; ad duorum aliorum non mediocris existimationis & authoritatis Patrum adferenda testimonia nos conferre, atq; ità demùm Patrum authoritatibus in præsens colophonem addere, videlicet Euthymij monachi Zigabeni, qui sub Græco Imperatore Alexio Comueno vixit, & D. Bernardi Abbatis Clarauallen̄ (cui etiam Aduersarij præter peruulgatam & certissimam vitæ sanctimoniam, singularẽ quoquè & piam, sublimem, spiritalem, germanamq; scripturæ diuinæ intelligentiam concedũt) qui temporibus Conradi 3. Imperatoris claruit.

EVTHYMII ZIGABENI
TESTIMONIA.

Euthy-

CAP. 68.

EVthymius inter alias suas lucubrationes, hortatu Alexij Imperatoris, Panopliam dogmaticam orthodoxæ fidei, in duos distributam libros, aduersùs hæreticos, qui illius æuo, incuria & negligentia eorum, qui Alexium in imperio antecesserant, vtì ipse in eius operis præfatione queritur, cumulatìm rursus extitêre, conscripsit: quos inter hæreticos cùm id temporis non infimi essent Pauliciani & Messaliani, qui veram ac realem præsentiam, & panis vinique in corpus & sanguinem Christi mutationem negabant, in libro 2. contra illos hæreticos Titulo 21. de Transmutatione Dominici corporis & sanguinis, clarissimi Gregorij Nysseni & Iohānis Damasceni testimonia, vtì ea suis locis suprà descripsimus, Nysseni quidem fol. 147. & Damasceni fol. 350. produxit. Pauliciani & Messaliani hæretici.

Atque tametsi propria ipsius testimonia in 4. Euangelistas & D. Paulum, veterum Patrum, præcipuè Nysseni, Chrysostomi, Cyrilli, Damasceni & Theophylacti authoritatibus adamussìm quadrant & consentiunt, quandò tamen ad vberiorem eorum explicationem faciunt, quædam ex eis huc adscribam.

In Matthæum, cap. 64. ea exponens verba, *Edentibus autem illis, sumpto Iesus pane, cùm gratias egisset, fregit, deditq́ discipulis, & dixit: Accipite, comedite: Hoc est corpus meū* &c. inter cætera sic scribit: *Docet nos Dominus, quòd gratias agere oportet ante huiusmodi mysterium, quod perfectū est ad præstandum naturæ nostræ beneficium. Si enim agni figuratiui immolatio ab interfectione liberationem, & à seruitute libertatem, Iudæis præstitit, quāto maiora p̄stabit Christianis veri agni immolatio?* Et paulò pòst ex Chrysostomo subiungit: *Sicut autem pictores in vna tabula et lineas supponunt, & picturas adumbrant, & colores superinducūt ac formāt: ità quoquè Christus in eadem mensa & figuratiuum ac vmbratile pascha subscripsit, & uerum ac perfectum apposuit.* Vide suprà fol. 169.

In ea verba, *Hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, Noui testamenti,* inquit, *siue nouæ legislatiōis. Siquidem sanguis figuratiui agni, ueteris erat testamenti: sanguis autem ueri agni, est noui.* Sāguine Christi, in Eucharistia, nouum testamentū confirmatur.

Et in illud, *In remißionem peccatorum,* scribit his verbis: *Vide ergò, quantò ueteribus maiora sint noua mysteria. Aptißimè autem nominauit hîc testamentum propter appropinquantem mortē: testantur enim, qui moriūtur.* Institutio V. Sacramēti, absurdè Domini supprema voluntas appellatur.

Itaq; sicut vetus testamētum hostias & sanguinem habebat, ità sanè & nouū, corpus videlicet & sanguinem Dñi. Non dixit autem, Hęc sunt signa corporis mei, & sanguinis mei: sed, Hac sunt corpus meū, & sanguis meus. Oportet ergò non ad naturam eorum quę proponuntur, adspicere, sed ad virtutē eorum. Quemadmodùm enim supernaturaliter assumptam carnem deificauit, (si ità loqui liceat) ità & hæc ineffabiliter trāsmutat in ipsum viuificum corpus suum, & in ipsum preciosum sanguinē suum, & in gratiam ipsorū. Habent autem similitudinem quandam, panis ad corpus, & vinum ad sanguinem. Nā & panis & corpus terra sunt, vinum autem & sanguis aërea & calida. Et quēadmodùm panis confortat, ità & Christi corpus hoc facit, ac magis etiam corpus & animam sanctificat. Et sicut vinum lętificat, ità & sanguis Christi hoc facit, & insupèr pręsidium efficitur. Quòd si de vno corpore & sanguine omēs fideles participamus, omnes vnum sumus per ipsam horum mysteriorum participationem: & in Christo omnes, & Christus in omnibus. Qui edit, inquit, *meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Verbum siquidem, per assumptionem carni vnitū est: hac rursus caro vnitur nobis per participationem.*

Non symbola, sed corpus meum, & sanguis meus. Creaturæ cōuertuntur in Christi viuificū corpus.

Johan. 6. Caro Christi vnitur nobis perceptione V. Sacramēti.

Ait autem Lucas, hoc quoquè dixisse Christū, Hoc facite in meî recordationem: hoc, inquit, *nouum mysterium, & non illud vetus. Siquidem vetus illud mysterium in recordationē inductū est salutis Hebręorum primogenitorū in Aegypto, ac libertatis Hebræorū: hoc autē in recordationem Domini. Per tale enim sacrificium reminiscimur, quòd corpus suum pro nobis in mortem tradiderit, & sanguinem suum effuderit, ac ità continuitate memoriam renouamus. Vidisti quo pacto discipulos à veteri sacrificio in nouum transtulerit? Nam quæ est deinceps imaginis vtilitas, verum iam exemplar habentibus?*

Luc. 22. Pascha vetus. Nouum. Vetus, figura. Sacramētum, veritas.

Deindè porrò ait, Christum tunc primùm participâsse mysterium, nè molestum esset discipulis, quòd carnem & sanguinem participare eos hortaretur: atq; post pauca Gregorij Nazianzeni explicat ea verba, quę suprà fol. 145. habentur, hæc videlicet: *At paulò pòst illo perfectiùs & puriùs fruemur, cùm filius Verbum ipsum biberit nobiscum in regno patris nouum, detegens & docens, quæ nunc mediocriter ostendit* &c. Ait enim: *Lucas de legali pascha Christum ait dixisse, Non edam ex eo, donec compleatur in regno Dei, quod videlicet erit in seculo venturo. Tunc enim pascha perficiet, & perfectiùs & puriùs immolās ineffabile verbū, diuinitatis & humanitatis*

Luc. 22.

tu suæ, gladio doctrinæ dissecans illud ac diuidens his, qui sacrorum suorum doctrina digni erunt. Quod autem vel quantum gaudium est, vt nos quidem discamus, ille verò doceat, & vnà cum eisipsis eius discipulis verbum participemus? sicut ait Gregorius Theologus: Pulcherrima est de tali pascha philosophia.

Eius exẽplũ habemus in Augustino & Monica matre eius ante huius obitũ lib. 9. Cõfeſſ. cap. 10. Itẽq; in Benedicto & sorore eius Scholastica, in vita Benedicti per Gregorium.

Posteà sic habet: *Præterea quod subiũgitur (in Luca:) Hoc ipsum poculũ, nouum testamentum est in meo sanguine: etsi scabrosa locutio videatur, nihil tamen differt à dicto sermone, quem Matthæus & Marcus scripserunt. Illi siquidem dixerunt: Hic est sanguis meus, qui est noui testamẽti, hoc est, qui nouum tradit testamentum. Hic (Lucas) autem ait, Hoc ipsum poculum, nouum testamentum est, quod ego nunc testor, pręcipiẽs vobis, vt ità faciatis. Hoc autem nouum testamentum est in meo sanguine: vetus enim testamentum irrationalis animalis sanguinem habebat.*

Deindè eodem loco docet, *ne ipsum quidem Iudam proditorẽ frustratum esse mysteriis, sed eorum cum discipulis æquè participem effectum. Quòd verò Iohannes dicat, in Iudam ingressum esse satanam post acceptam offulam, non ità accipiẽdum esse, quòd despiciendo diuina mysteria ingressus fit: id enim nequaquàm fieri potuisse: sed quòd hunc sciret indignum, qui in his versaretur, & quòd indè nullam sumpturus esset vtilitatem.*

Vt satanas post buccellã ingressus sit in Iudam.

In Lucam cap. 76. *Quod verò dicitur*, inquit, *Quod pro vobis effunditur, ad poculum referendum est: porrò poculum est sanguis eius.*

Calix, est sanguis Christi.

In Iohannem cap. 9. exponens illud, *Ego sum panis vitæ, Panem vitæ*, ait, *suam vocat diuinitatem: siquidem ipsa, panis est qui de cęlo descendit. Tandem verò etiam corpus suum vocat panem.*

Panis vitæ.

Deindè in ea verba, *Et panis quẽ ego dabo, caro mea est*: ità scribit: *Duobus modis Christus dicitur esse panis, secũdum diuinitatem videlicet & humanitatem: Postquàm autem docuit de modo qui secundùm diuinitatem est: nunc etiam docet de modo, qui est secundùm humanitatem. Non autem dixit, Quem do: sed, Quem dabo: daturus nanq; erat in vltima cœna, quandò sumptũ panem actis gratiis fregit, deditq; discipulis & ait: Accipite, comedite, Hoc est corpus meum.*

Duobus modis Christus panis dicitur.

Explicatio verborum illorum, Panis quem ego dabo, &c.

Pręterea in locũ illũ, *Decertabant ergò inter se Iudæi, dicẽtes: Quomodò potest hic nobis dare carnem ad comedendũ?* scribit his verbis: *Turbabãtur, non potentes sermoni credere, quòd hoc impossibile videretur. Nam cùm*

omnia secundùm naturam inquirerent, nihil quod supra naturā erat, admittebāt. Dixit ergò eis Iesus: Amèn amèn dico uobis, nisi comederitis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Illi quidē hoc impoßibile iudicabant, ipse verò omninò poßibile ostēdit: Neq; id tantùm, sed etiam necessarium: quod etiam fecit ad Nicodemum.

Christus dicēs, caro mea verus est cibus &c. non loquitur ænigmaticè vel parabolicè.

Ea etiam edisserens, *Caro mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus*, ità habet: *Hoc dixit, confirmans quòd non ænigmaticè neque parabolicè loqueretur. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. In me manet, vnitur mihi per transsumptionem & communicationem meæ carnis meiq; sanguinis, & vnum corpus mecum efficitur, ac particeps vitæ quæ in me est: quòd si ille in me est, vtiquè & ego in illo.*

Christus olim Aduersariorum cauilla, quæ illi ex natura adferūt, soluit his verbis, Si ergò videritis &c.

Postremò in eum locum, *Sciens autem Iesus, quòd de hoc murmurarēt discipuli, ait illis: Hoc vobis est offendiculo? Si ergò videritis filium hominis eò ascendentem, vbì priùs erat?* scribit hoc pacto: *Deficit, Quid dicetis? Loquitur autem de futura suî in cælum assumptione. Ascendentem, quò ad humanitatem: vbì priùs erat, quo ad diuinitatem. Qui enim potest hanc carnem reddere cælestem, potest vtiquè & ipsam cibum hominum efficere.* Vide suprà 13. Scripturę Testimonium, fol. 23.

Isthęc testimonia, quòd omninò perspicua & luculenta sint, explicatione nulla opùs habent, demptis ijs, quas à margine scripsimus, annotationibus. Quamobrem ad extremum testem D. Bernardum nostra festinat oratio.

D. BERNARDI TESTIMONIA.

CAP. 69. D. Bernardi excellentia.

BErnardus, de quo verissimè dicitur, eum non tam humano studio, quàm diuina adspiratione doctum euasisse, quique ob suam hanc eximiam diuinamq; doctrinā, & vitę sanctitatem, multis etiam pręclaris testatam & comprobatā miraculis, cum vetustissimis illis sanctis patribus conferri haud iniuria potest, verę corporis Christi in Eucharistia pręsentię elegantissima, mireq; luculenta & commoda, suauissimaq; dicit testimonia.

Et primò quidē cōcione illa, quam habuit ferijs ipsius D. Martini, eam inter alia D. Pauli sententiā exponit, quæ est ad Hebręos cap. 13. *Iesus Christus herì & hodiè, & in æternùm.* Atque posteaquàm docuit,

hester-

hesternum quidem ab initio seculi vsque ad assensionem Dominicam, hodiernum verò diem exindè vsque ad seculi consummationem, cùm Apostolus dicat: Et si cognouimus Christum secundùm carnem, sed nunc iam non nouimus. Porrò æternum intelligendum esse post communem omnium resurrectionem: itemq́, vbi indicauit Christum olim Patriarchis & Prophetis in visione exhibitum, Apostolis in humanitate, sanctis qui post Apostolos fuêre, in fide, denique angelis iam in specie, indè porrò hæc subiungit: *Etiamsi Christũ iam non nouimus secundùm carnem, videtur tamẽ etiam in hoc manè de carnibus agni nonnihil esse seruatum: sed quod residuum est, vtiquè iam datur igni: quòd videlicet vsque hodiè eadem caro nobis, sed spiritualiter vtiquè, nõ carnaliter exhibeatur. Neque enim est, quod causemur, nostro huic negatam tempori, siue eam, quæ ad patres veteris testamenti facta est, apparitionem, siue eam, quæ Apostolis exhibita est, præsentiam carnis eius. Siquidem fideliter considerantibus neutram deesse liquebit. Adest enim nobis etiam nunc carnis ipsius vera substantia, haud dubium sanè quin in sacramẽto. Adsunt reuelationes, sed in spiritu & virtute, vt tempori gratiæ, quod nunc est, nihil in vlla gratia deesse probetur.*

Herl. Hodiè. 2. Cor. 5. Aeternum. Caro eadem in qua Christus versatus est, nobis porrigitur. Etiamnũ veram carnis Christi substãtiã in Sacramento citra dubium præsentem habemus. 2. Cor. 5.

His vir sanctus non modò testatur carnẽ illam, quæ se olim in humanitate Apostolis exhibuerit, nobis in V. Sacramẽto porrigi: cùm dubium non sit, etiam nunc carnis eius substantiam nobis in V. Sacramento adesse: verùm etiam aduersæ partis cauillũ remouet, quod illi ex dictis Pauli verbis illis, Et si cognouimus secundùm carnem Christum, sed nunc iam non nouimus, obijciunt. Ait enim, hæc ità oportere accipi, nos Christum iam non carnaliter & visibiliter cognoscere, sed fideliter, siue per fidem, eumq́; nos habere tectè quidẽ & inuisibiliter, sed tamen verè in Sacramento.

Hanc autem institutionem & doctrinam suam lepidissimè prosequitur aureo illo sermone de Cœna Domini, quem Petro presbytero scripsit, cuius initium est, Panem angelorũ manducauit homo: qui quidem sermo pijs quibusdam & Deum amantibus non immeritò omni melle suauior est, quòd illo ea omnia quæ de sacerdotali dignitate, cui Sacramenti huius consecratio attributa est, atque etiam de eiusdem V. Sacramẽti diuina essentia siue re & efficacia, cognitu necessaria sunt, miro quodam gratoque compendio comprehendantur. Indè verò nos quædam proferemus.

Psalm.77. Sap.16. Iohan.6. Iohan 1. Psalm 48.

Panem, inquit, *angelorum manducauit homo. O stupenda Dei miseratio! Verbum carnem, Deus cinerem, figulus lutum, vita morticinum induit, vt iumenta manducarent panem angelorum. Homines iumenta erant: Homo enim cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.*

Iohan.1. Esa.40. Corpus ex virgine natũ, nobis cessit in cibum.

Et post pauca: *Ea propter cibus cælestis mutauit se in pabulum pecoris, homine mutato in pecus. Panis enim angelorum factus est fœnum: vnicus patris, filius hominis. Verbum quippe caro factũ est: & iuxta prophetam, omnis caro fœnum. Comedunt igitur angeli verbum de Deo natum, comedunt homines verbum fœnum factum. Pane suo viuunt angeli in cælis, & beati sunt: fœno suo viuunt homines in terris, & sancti sunt. Fœnum quippe istud de prato virginalis vteri collectum, factum est refectio iumentorum.*

Sacerdotalis potestatis sublimitas.

Et paulò pòst ità compellat sacerdotes: *O præclara, ô reuerenda potestas vestra. Certè non est potestas post Deum, sicut potestas vestra. Forsitan scire vultis, & audire delectat apertiùs, quænam sit ista tanta potestas, cui nihil in cælo vel in terra valeat comparari? Ad quod ego: Consecrare videlicet corpus & sanguinem Domini. Super potestate vestra, super tam insigni spectaculo, super tam solenni dignitatis vestræ priuilegio, stupet cælum, miratur terra, contremiscit homo, reueretur plurimùm angelica celsitudo. Sed vndè hoc nobis piissime I E S V, vt nos vermiculi reptantes super faciem terræ, nos, inquam, qui puluis & cinis sumus, te præsentem habere mereamur præ manibus, præ oculis, qui totus & integer sedes ad dexteram patris? Qui etiam vnius horæ momento ab ortu Solis vsque ad occasum, ab Aquilone vsque ad Austrum, præstò es omnibus, vnus in multis, idem in diuersis locis. Vndè hoc, inquã? Certè non ex debito vel ex merito nostro, sed ex volũtate tua, & dulcedinis tuæ beneplacito. Parâsti enim in dulcedine tua pauperi Deus. Pauper est genus humanum, cui bonum istud cælitùs indultum est. Hæc est verè indulgentia cælestis, hæc est verè cumulata gratia, hæc est verè superexcellens gloria, sacerdotem Deum suum tenere, & alijs dando porrigere. O nouam & diuinam potestatem, cuius ministerio panis angelorum & vita, mortalibus quotidiè præparatur. Panis iste per excellentiam dicitur Eucharistia, id est, bona gratia. In hoc enim sacramento, nõ solùm quælibet gratia, sed ille à quo est omnis gratia, sumitur.*

Gen.18. Christũ præ manibus & oculis habemus, licèt is sedeat ad dexterã patris. Psalm.67. Sacerdos Deũ suũ tenet manibus, & porrigit eum fidelibus. Eucharistia. Vide suprà Origenem fol.117.

Nec multò pòst: *Christus in cœna illa munerans & munus, cibans & cibus, conuiuator & conuiuium, offerens & oblatio.*

Dein-

Deindè V. Sacramenti huius diuinam explicat efficientiam, dicēs inter alia: *Sanè in mensa vna, in cœna Domini, de vno pane consecrato Petrus & Iudas accepit: bonus in vitam, pessimus in pœnam.* Et post pauca: *Qui indignè accedunt, grauissimè damnandi sunt, tum pro multiplici reatu, tum p sacramēti contēptu, quod reuerà accipiūt, sed essentia, nō salubri efficacia.*

Cur indignè accedētes grauissima pœna maneat.

Mali corpus Christi substātialiter accipiunt.

Docet porrò Christū sacerdotibus hanc sui corporis & sanguinis conficiendi & consecrandi potestatem contulisse his verbis: Hoc facite in meam commemorationem.

Quibus verbis Christus sacerdotibus potestatē cōtulerit suum corpus & sanguinem consecrandi.

Indè fideles admonet, vtì erga hoc sese gerere debeant V. Sacramētum: *Adora*, inquit, *deuotiùs, & recole frequentiùs in sacramento altaris, salutem mūdi pro te passam, vitā pro te mortuam, fortitudinem infirmatam.*

Adorandus Christus in V. Sacramēto

Deindè, quibusdam interiectis, sic habet: *A fideli ministro Christi* (bono videlicet sacerdote) *vitulus saginatus, integer ac perfectus, agnus anniculus, plenus & immaculatus, cum omni suauitate, dulcissimo sapore, gratissima iucunditate percipitur, & sumptus non consumitur. Cibus enim vitæ est, qui de cælo descendit. Potésne æstimare, quale vel quantum est hoc sanctum sanctorum, & sacramentum sacramentorum, amor amorum, dulcedo omnium dulcedinum? Hæc sunt verè festa paschalia, hæc sunt gaudia & fercula vitalia iustorum, hæc sunt spirituales deliciæ iustorum & sanctorum. Hîc libantur in loco vberi torrentes lactis, flumina mellis, liquores balsami cælestis. Hîc efficitur vna caro sponsa cum sponso, vnus spiritus sancta anima cum Christo. Experientia horum & similium, spiritus & vita est: nec animalis homo horū sensu fruitur vel accessu. Amici sponsi, id est, boni episcopi, boni Abbates, & cæteri timorati & religiosi viri, gustauerunt & plenissimè sunt experti, quod nos dicimus. Ideoq́ ad mensam altaris frequentiùs accedunt, omni tempore candida facientes vestimenta sua, id est, corpora, prout possunt meliùs, vtpotè DEVM suum manu & ore contrectaturi, & colloquentem sibi ipsis audituri.*

Luc. 15.

Exod. 12.

Soli pij suauitatē Sacramēti huius re ipsa percipiunt.

Vide extremū scripturæ testimoniū, sub finem, fol. 56.

Eccēs 9.

Posteà Dominum facit his verbis quemlibet è nobis compellantem: *Hostia quam vides, iam non est panis, sed caro mea, quæ pependit in cruce pro mundi vita. Sanè mutatio ista, benedictionis opus est, non originis: virtus hoc facit, non vsus: effectus est potentia, non vsus naturæ: dignatio est, non ratio. Hîc pereat physicale nutrimentum. Cibus iste non est ventris, sed mentis. Non est datus ad ruinas huius vitæ, quæ vapor est ad modicum pārens, sed ad æternam vitam animæ conferendam. Iste est panis*

Hostia quam videmus, iam nō panis est, sed corpus Christi.

Transsubstantiatio.

Iacob. 4.

Iohan 6.

Liquor quem cernimus, nõ iam vinũ est, sed sanguis, quẽ Christus fudit pro nobis.

Naturæ acumen & ingenij perspicacia hic facessat oportet.

V. Sacramẽtũ est Deus noster.

Deus & homo testatur Matt.26.

Vas electiõis testatur 1.Cor.11.

angelorum, qui nescit putrescere: non vadit in secessum, sed tendit in excelsum: illuc reducit hominem, vndè traxit imaginem. Caro autem mea verè est cibus. Similiter liquor iste quem vides, iam non est vinum, sed sanguis meus, quem pro te fudi in precium, tibi reseruans in altari poculum, in peregrinatione tua præsidium, in exitu de Aegypto conductum, in cælo viaticum. Ego botrus carnis, pro salute tua portatus sum ad torcular crucis: indè eliquatum est mustum tuæ redemptionis. Sanguis autem meus verè est potus. Mira sunt, fratres, quæ de Sacramento isto dicuntur. Fides est necessaria, scientia rationis superuacua. Hoc fides credat, intelligentia non requirat, nè aut non inuentum putet incredibile, aut repertum non credat singulare. Et ideò credi oportet simpliciter, quod inuestigari non potest vtiliter. Nolite itaque, nolite quærere quomodò fiat, nolite dubitare vtrùm fiat: nolite irreuerenter accedere, nè vobis ad mortem fiat. Deus enim est: & quanquàm panis mysteria habeat, mutatur tamen in carnem. Deus & homo est, qui testatur panem veraciter fieri carnem suam. Vas electionis est, qui minatur iudicium non diiudicanti tam sanctam carnem. Idipsum ô Christiane de vino sentias, id honores in vino. Creator vini est, qui vinum prouehit in sanguinem Christi.

Tria in Sacramento attendenda

1. Species externa.

2. Veritas carnis.

3. Virtus gratiæ.

Solæ externæ species corrũpi possunt.

Quod in Sacramento esse credimus, corpus est q̃d pependit in cruce, & sanguis qui fluxit è latere.

duplex sacramenti perceptio.

Item, *Quemadmodùm enim species illic videntur, quorum res vel substantię ibì esse non creduntur: sic res veraciter & substãtialiter creditur, cuius species non cernitur. Videtur enim species panis & vini: & substantia panis & vini non creditur. Creditur autem substantia corporis & sanguinis Christi, & tamen species non cernitur.*

Et post pauca: *Tria quippe in Sacramento altaris attendere debes: speciem panis, veritatem carnis, virtutem gratię spiritualis. Vsque ad speciem panis sensus pertingit exterior, ad veritatem carnis fides interior, ad virtutem gratię spiritualis, charitas superior. Speciem panis rodit aliquãdò sorex paruissimus, veritatem carnis Christianus recipit etiam pessimus, virtutem gratię spiritualis non nisi prędestinatus recipit. Quod itaq; videmus, species est panis & vini: quod autem sub specie illa credimus, verum corpus est, & verus Christi sanguis, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Comestio itaq; sacramentalis, quantùm ad visibilem speciem, & quantùm ad corporis Christi veritatem, conuenit bonis & malis cõmuniter. Sed est alia comestio, sicut iam diximus, bonorum solummodo, quam per Dei gratiam & per fidem ex dilectione operantem, vitę meritum efficit, & affectus mentium, in cordibus percipientium vel ministrantium, intercedente spirituali & subtiliori quadam*

vnione capitis & membrorũ. Vndè est illud: Vt nobis fiat corpus & sanguis filij tui. Nobis, inquit, fiat. Fit enim proculdubiò corpus Domini in mensa altaris semper, cùm solenne illud celebratur mysterium ritu debito: sed nõ semp eis fit, per quos fit. Vndè illud item in Canone: Vt quotquot ex hac altaris participatione Sacramentum filij tui sumpserimus, omni benedictione cælesti & gratia repleamur.

Ex Canone. Consecratione semper fit corpus Christi in altari, sed non semp illis qui consecrant, cedit in benedictionem.

Deniquè sub finem huius Concionis sic addit: *Plures sunt sacerdotes lotis manibus, tamen illotis operibus: cruenta conscientia ad diuina accedunt sacrificia: comedunt sinè timore & sinè reuerentia carnes agni, qui p̃sidet in cælo, sicut carnes quę venduntur in foro* &c. Itaquè ad extremum hortatur sacerdotes, vt secum ipsi perpendant, *quàm graue pondus, q̃ graue sit periculum istius honoris,* (putà, sacerdotalis dignitatis) *atque idcircò nobilitate morum, exercitatione virtutum, & instantia bonorum operum eum illustrare conentur.*

Ex Canone.

Quàm graue sit pondus sacerdotalis dignitatis.

Hæc nimirùm ex antedicta Concione prolata, nisi me mea fallit opinio, tam apertè & euidenter D. Bernardi de V. Sacraméto fidem & sententiam explicant, vt non nisi impudentissimus quisque illis possit obstrepere. Interìm nihilo seciùs Aduersarij pro sua illa proiecta & impudente audacia, húc quoquè sanctissimum virum, quod tamen sinè horrore nec dici quidem potest, aliouersùm in suam sententiam detorquere nituntur.

Ex Sermone 33. in Cantica, illud pro se rapere conãtur, quòd illic vir sanctus hanc peregrinationem nostram cum cælesti patria comparando, ait: *Non pari iucunditate sumi memoriam & præsentiam:* vndè porrò inferunt, nos hîc memoriam duntaxat, in cælis demùm veram præsentiam habere.

Obiectio.

Itemq; ex Sermone in Cœna Domini de baptismate & Sacraméto altaris, & ablutione pedum, illud adferunt, quòd ibì simile proponat de anulo, qui interdùm dari solitus sit ad inuestiendũ de hęreditate aliqua, cuiusq; collatio tantundèm præstet, àc si certa hęreditatis possessio re ipsa tradatur: ꝙque consequenter dicat, *in hunc modum appropinquantem paßioni Dominum, de gratia sua curâsse inuestire suos, vt inuisibilis gratia, signo aliquo visibili præstaretur.* Atque ex his argutãtur, quemadmodùm in anulo hęreditas vel rei possessio re ipsa non est, ità etiam in Sacramento iuxta Bernardi sententiam, vt ipsi

 volunt,

volunt, Christi corpus reuerà & substantialiter non adesse. Deniq; cùm Bernardus dicat, in Sacramento, *signo visibili gratiam inuisibilem praestari*, hoc ipso innuere eum, nos diuinam duntaxat gratiam, quae omninò inuisibilis est, non autem Christi corpus substantialiter in Sacramento adipisci.

Dilutio. An ne verò homines isti audacter & impudenter beati viri tum verba, tum sententiam deprauãt? Vt enim his locis accipi velit, in eo potiùs illi ipsi fides adhibenda est, q̃ Aduersarijs. Atquì fatetur, probat & testatur ille, memorata de D. Martino concione, multoq; fusiùs Sermone ad Petrum Presbyterum, & quidem luculẽtissimè, nos carnem & sanguinem Christi, adeoq; Christum ipsum Deum & hominem, in V. Sacramento reuerà ac substantialiter praesentẽ habere, licèt simul totus & integer sedeat ad dexterã patris, cùm eius virtuti omnipotẽti nihil sit impossibile: eamq; fidem illa eius verba, *Hoc est corpus meũ*, & *Hic est sanguis meus*, à nobis exigere: vndè certè id absq; vlla contradictione conficitur, cauillum Aduersariorum è sancti viri dictis, contra eius certissimam atque indubitatam mentem confictum, non nisi meram esse sycophantiam. Adeoque si sermo ille 33. in Cantica, quem Aduersarij pro se allegant, penitiùs inspiciatur, in eo quoquè verae Corporis Christi in Eucharistia substantię euidens & expressum comperietur testimonium. Vt enim iam antè dictum est, confert illic perceptionem Christi verbi aeterni, eam quae nobis in hac peregrinatione praestatur in Sacramentorum mysterio, cum ea perceptione, quae in caelis est, qua spiritus angelici & electi, qui cum Deo sunt, aeternum & absque vlla intermissione, cum ineffabili gaudio & iucunditate pascuntur & exatiantur. Et quãuìs in ea collatiõe nostrã hanc p̃sentẽ in hac peregrinatione pceptionẽ, tanq̃ quae in mysterio sub externis terrenis speciebus & tectè fiat, sic satìs extenuet comparatione perceptionis & fruitionis angelicae, quã nos quoquè in illo seculo vnà cum eis obtinebimus, quandò Dñm in illa luce clarissima facie ad faciẽ pspicuè contemplabimur, atque ità cognoscemus, sicutì & cogniti sumus, & in eiusmodi contemplatione, ęterna pfruemur beatitudine: at nihilo minùs etiã hoc ille disertis fatetur verbis, hîc quoq; sub externis speciebꝰ nobis adesse veritatem. *Habeo*, inquit, *& ego verbum, sed in carne: & mihi apponitur veritas,*

Collatio perceptiõis Christi in Sacramento, cum ea quae in caelis est.

1. Cor. 13.

Psal. 16. Iohan. 17.

ritas, sed in Sacraměto. Angelus ex adipe fruměti saginatur, & nudo saturať grano: me oportet interim quodam Sacramenti cortice esse contentum, carnis furfure &c. tanquàm diceret: Angelus nudam verbi diuinitatem perspicuè contemplatur, nos verò etiamnùm eius diuinitatem per humanitatem & incarnationem illius cognoscimus, sicut in præfatione Ecclesia canit: *Quia per incarnati verbi mysterium noua mentis nostrę oculis lux tuæ claritatis infulsit: vt dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc inuisibilium amore rapiamur.* Angelo veritas absq; vllo integumento, omninò manifesta, vt est in seipsa, proposita est: nobis verò etiam apposita quidem veritas est, sed tectè in mysterio, & sub externis Sacramenti speciebus. Angelus nudo fruitur grano: nos verò Sacramenti cortice, quem etiam carnis vocat furfurem, operto. In præfatiõe natalis Dominici.

Et quia granũ in cortice, & necdùm nudũ ac apertũ p̃ oculis habemus, ait porrò: *Prorsus mihi mors in olla, nisi ex Prophetæ farinula dulcoretur:* hoc est, Fide certa tenendum nobis est, reuerà illic adesse corpus Christi, quod Prophetę Helisęi farinulam vocat: alioquì mortem nobis adferet Sacramentum. Quòd autem subiungit: *Non pari omninò iucunditate sumitur cortex Sacramenti & adeps frumenti, fides & species, memoria & præsentia, vultus & speculum* &c. non idcircò dicit, quasi memoriam per antithesin præsentię, ceu contrarium contrario velit opponere, sed ijs hoc sibi vult, præsentiam Corporis CHRISTI, quod apud nos est in Venerabili Sacraměto, relicto nobis à Domino in suî memoriam, collatione illius manifestæ in cælis pręsentię, ceu memoriam habẽndam esse. Atque vt summatìm dicam, allusit ille hac collatione ad ea Pauli verba primæ Corinth. decimotertio, vbì sic habet: Videmus nunc per speculum in ęnigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Itemque ad illa: Dum sum' in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Per fidẽ enim ambulamus, & non per speciem. Quibus nimirùm non id vult affirmare Apostolus, Dominum non adesse nobis, cùm id certũ sit cum ipsius Dñi pugnare verbis, quibus ait: Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi: sed non esse eum adhuc nobiscũ visibiliter. Ità ergò & Bernardus vult, hìc quidem habere nos Dominum reuerà in Venerabili Sacramento, non tamen visibiliter, sed Carnis furfur. 4. Reg 4. 2. Cor. 5. Matth. 28.

eius

eius nos præsentiam fide & recordatione complecti. Denique ad eam quoque allusit eiusdem Pauli sententiam, quæ est Epistola ad Hebræos cap.10. vbi quæ futurę vitę sunt, res ipsas appellat: porrò q̃ noui testamenti, ipsam imaginem rerum &c. Ex quibus omnibus id perspicuè licet intelligi, 33. Sermonem D. Bernardi in Cantica, non solùm nihil facere pro Aduersarijs, sed cum eis pugnare penitùs.

Vide suprà Gregorium Nazianzenũ fol. 145. & Ambrosium fol. 189.

Eundem in modum pugnat cum eis etiã alter ille Sermo in Cœna Dñi, de Baptismo. Quanuìs em̃ illic Bernardus simile adferat de anulo, alijsq; signis, q̃bus dñi suis vasallis rerũ terrenarum possessionem tradũt, seu illos de aliquo feudo inuestiunt: nõ tñ eò hanc adhibet similitudinem, ꝙ nihilo plus sit in Sacramẽtis, q̃ signis eiusmodi: sed eò tm̃, ꝙ in Sacramentis diuinam gratiam, quam in illis daturũ se nobis pollicitus est Deus, tam certò consequamur, q̃ externa illa inuestitura vasalli de hęreditate certi atque securi reddunt. Quòd em̃ in V. Sacramento corpus Christi cum sua diuina virtute substantialiter adsit, nobisq; porrigatur, eodem Sermone luculenter docet, *nos de frangendis carnalis concupiscentiæ efferatis motibus, securos effici inuestitura Sacramẽti Dominici corporis & sanguinis preciosi. Duo enim,* inq̃t, *illud Sacramentum operatur in nobis: vt videlicet & sensum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omninò consensum. Si quis vestrûm nõ tam sæpè modò, non tam acerbos sentit iracũdiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorum huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini: quoniã virtus sacramenti operatur in eo, & gaudeat quòd pessimum vlcus accedat ad sanitatem.* Porrò quòd de Sacramentis generatìm dicit, in eis signo visibili gratiam inuisibilem præstari, id nimirùm veræ p̃sentiæ Christi in Sacramento ne tantillùm quidem derogat. Vt enim suprà allatum est ex Sermone ad Petrum presbyterum, *tria in hoc Sacramẽto attendenda sunt, Species panis, veritas carnis, & virtus gratię spiritualis:* tũ p̃tereà ꝙ virtus & efficientia spiritualis gratię, quam in Sacramento adipiscimur, certum argumentum est p̃sentis causę efficientis, quæ eam efficit gratiam, quæ vtiquè Christus ipse est, qui etiam non rarò ipsa gratia appellatur: immò, vt Bernardus eodem ad Petrũ Sermone testis est, *Sacramentum hoc per excellentiam dicitur Eucharistia, id est, bona gratia: quandoquidem in eo non solùm qualibet gratia, sed ille à quo est omnis gratia, sumitur.*

Virtute corporis & sanguinis Christi carnales concupiscẽtias superamus.

Effectus spiritalis gratiæ in Sacramento, certum argumentũ est verè præsentẽ adesse authorẽ omnis gratiæ.

Christus non rarò gratia dicitur.

Omnia hæc id planum testatumq; efficiunt, D. Bernardum præ cæteris immanem Aduersariorum errorē apertissimè profligare, & catholicæ Ecclesiæ fidem adstruere. Atq; nè cui possit obscurū esse, quæ illius ætate de transsubstantiatione vniuersalis Ecclesiæ fides fuerit, nō possum equidem committere, quin alterius cuiusdam sancti viri, eius contemporanei, nempe religiosi illius Abbatis Gilberti ab Hollandia ordinis Cisterciēsis, qui pijssimos Bernardi Sermones in Cātica ab eo loco, vbi morte accedēte ille desiuit, porrò prosecutus est, huc attexam testimonium.

Is igitur Sermone 7. in ea verba Esaiæ 43. Nè memineris priorum, noua ego facio, scribit hoc pacto: *Quid est magis nouum, quàm quod in mysterio* (id est, sacramento) *Dominici corporis mutatur materies, & species seruatur? Pristina manet forma, sed noua gratia, quia noua substantia. Noua quidem non in se, sed in huiusmodi specie. Nouum planè, quòd carnis Dominicæ substantia, in aliena specie sumpta, sanctificationis uirtutem animæ confert, & spiritualem emundat substantiam in mysterio altaris immaculata caro. Nouum quidem, & supra reliquorum usum sacramentorum, quòd non modò sanctificationis noua gratia datur, sed substantia naturalis mutatur. Nam per sacramenti benedictionem accipit oblatus panis hanc ineffabilem mutationem, & ex mystica consecratione, & uerbi uiuentis copulatione hæc uiuificatrix gratia in carne Christi redundat. Caro enim non prodest quicquam, sed spiritus est qui uiuificat, sacrosanctæ carni conferens in solenni sacramento spiritualem efficaciam ad uiuificandos tanti participes mysterij.* Hactenùs Gilbertus Abbas qui D. Bernardi & spiritum & stylum mirè videtur æmulatus.

Transsubstātiatio.

Consecrationis vis & efficacia.

Caro nō prodest quicq̄, vt intelligendū.

Verba eius vt breuia sunt, ità partis aduersæ blasphemias penè omnes, quas in hoc V. Sacramentum euomunt, euidentissimè retundunt, luculenterque aperiunt, quæ illis temporibus catholica de V. Sacramento fides fuerit. Primò nanque ait, in hoc Sacramento diuina consecratione non modò nouam nobis gratiam fieri, sed etiam materiam pristinam & naturalem substantiam panis & vini in veram ac naturalem corporis & sanguinis Christi substantiam mutari: quod sanè nouum est & inauditum, prorsusq; stupendum: non ta- 1.

men ità accipiendum, quòd nouum hîc fiat Christi corpus, sed quòd vnicum illud verum Christi corpus, ex sacratissima virgine Maria natum, sub panis ac vini speciebus noua se ratione coràm exhibeat.
2. Secundò ait, non minùs nouum esse & admirabile, quòd post eam substantiæ mutationem, nihilominùs illic permaneant priores externæ species, & accidentia sinè subiecto, quodq; corpus Dominicum sub eiusmodi alienis speciebus, quæ illi corpori minimè inhęrent, porrigatur & accipiatur.
3. Tertiò dicit illud quoquè nouum & admiratione dignum esse, quòd in V. Sacramento immaculata Christi caro efficax sit ad emundandam spiritalem animarum nostrarum substantiam, nosque viuificandos: quandoquidem illa caro in V. Sacramento non vulgaris sit, sed cum verbo viuente ac viuificante coniuncta atq; copulata: quodque ea causa, verba illa Christi, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, ità accipienda sint, quòd caro communis nihil prosit, Christi verò caro in Eucharistia, plena sit spiritu & cum diuinitate coniuncta. Vndè porrò consequens fit, quandoquidem ea ipsa caro vi consecrationis nobis in V. Sacramento pręsens efficitur, eam quoquè adorari illic oportere.

Atq; hîc quidem inpręsentiarùm tum D. Bernardi, tum aliorum sanctorum Patrum, quos contra Ecclesiæ catholicę aduersarios producere constitueram, testimonijs finis esto.

CAP. 70.

POteram quidem eius generis plures alios adferre, atq; inter cęteros, secundùm vetustissimos illos Romanos pontifices & martyres, Clementem, Anacletum, Alexādrum, Felicem, & Martialem martyrem è LXX. discipulorū numero: celeberrimum illum Eusebium Pamphili Cæsarieñ Episcopum, qui sub Constantino I. floruit: Optatum Mileuitanum Episcopum, qui sub Valentiniano & Valēte clarus extitit: Prosperum Aquitanicum, qui Martiani & Valentiniani vixit temporibus, & suprà identidèm prolatus est: Remigium Rhemēsem qui imperante Anastasio Gallias demùm ad fidem traduxit, anno salutis 499: Cassiodorum, qui, imperij habenas moderante Iustino, & Theodorico in Italia regnante, anno 575. floruit: Isidorum Hispalensem, qui temporibus Heracliani Imperatoris in Hispanijs sub Sisebuto rege, anno 630. celebris fuit: (Sisebutus.)

fuit: prętereaque Angelomum monachum, Anselmum Episcopum Cantuarieñ, Vuiricum Abbatem Igniacensem, Rupertum Abbatem Tuitiensem è regione huius S. Colonię Agrippinę, qui certè testis est locuples, ad docendam fidem illam, quã hęc vrbis & Ecclesia Coloniensis à suis primis illis præclaris Episcopis, Materno, Seuerino, Euergislo, Cuniberto, Agilolpho, Heriberto, &c. Quod ad veram ac realem Christi in V. Sacramento præsentiam attinet, accepit, atque iam indè semper incorruptam atque inconcussam habuit, constanterque seruauit. Enimuerò ille hincindè in suis scriptis veram hanc realemque præsentiam luculenter asserit & testatur, vt, inter alia, de operibus Sanctę Trinitatis in Exodum, lib.2.cap.9. & 10.& libr.3.cap.17. & libr.10.in Matthæum ad cap.26. præcipuè verò in Iohannem ad cap.6. vbi Bertrami & Berengarij, qui abominabilis huius erroris primi authores fuêre, argutationes & argumenta fortiter profligat atque confutat: itemque lib.2. diuinorum officiorum, cap.5. vbi sic habet: *Diuina consecratione tam ueram diuinitatem ueramq; humanitatem Christi in cælo sedentis & regnantis excipimus, quàm ueram substantiam ignis à sole, supposita crystalli sphæra exigua, ferè quotidiè mutuare possumus:* Quæ similitudo suprà in XIII. Scripturę Testimonio fol.29. annotata est. Quanquàm verum est, Rupertum hunc eum ferè in modum de transmutatione loqui, vtì Gelasius & Theodoretus ante illum: idq; eô, quòd illius ætate Trãssubstantiationis articulus in magno illo Lateranensi Concilio necdùm esset declaratus. Rupertus Tuitiensis.

Præter hos adduci poterat Oecumenius gręcus scholiastes, pręcipuè in caput 10. prioris ad Corinthios, vbì ait, *poculum benedictiõis dici, quòd poculum sanguinis benedicentes præparemus. Scis,* inquit, *quid dicam: Nonne communicatio sanguinis Christi est? Nos enim Christo cõiungit sanguis ipsius, ut mẽbra capiti, per participationẽ.* Et multò etiã apertiùs in cap.11. vbì per omnia hac de re scribit haud secùs atquè Cyrillus, Theodoretus, Damascenus, Theophylactus & Euthymius, suprà producti: pręter quos etiam Photium patriarcham, qui in veterum authorum libris colligendis sedulus fuit, allegat. Oecumenius Photius.

Item in cap.5. ad Ephesios exponens ea verba, Quoniam membra

ſumus corporis ipſius &c. perindè vt Irenæus, Hilarius, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus atque alij, ſcribit ea de V. Sacramento accipienda eſſe. Ait enim *Apoſtoli hanc eſſe ſententiam, nos verè ex Chriſto eſſe. Siquidem,* inquit, *quia oſſa & corpus figuram dant homini, propter ueritatem dixit Apoſtolus nos ex ipſis eſſe:* id eſt, verè & ſecundùm germanitatem. Deniquè ait, *Apoſtoli uerba exactam unionem ſignificare.*

Multò etiam minùs omittendum fuiſſet teſtimonium illud Græci commentarij in Canonem Liturgiæ Græcę, in quo inter cætera, poſt conſecrationis verborum explicationem, iſta leguntur: *Magna hoſtia, quæ pro mundo cæſa eſt, in ſancta menſa poſita conſpicitur. Panis enim ille iam non figura eſt corporis Dominici, nec munus illud figura tantùm eſt ueri muneris, neque ceu tabula picta ſalutaris paſſionis habendum eſt: ſed eſt ibi uerum munus, integrum illud ſanctiſſimum* Domini *corpus, quod*
1.Tim.6. *in ſe ea omnia reuerà ſuſcepit, probra, contumelias, uibices: quod eſt mortuum & ſepultum, quòd teſtimonium reddidit ſub* Pontio Pilato, *bonam confeſſionem, quod colaphis & flagellis cæſum eſt, quod conſputum eſt, quod fel guſtauit. Itemq; ſanguis ille, qui ex mortuo fluxit corpore, immò corpus illud cum ſanguine, quod de ſpirituſancto conceptum, & ex beata uirgine natum eſt, quod ſepultum eſt, quod die tertia ſurrexit, in cælos aſcendit, & ſedet ad dexteram patris. Quòd ſi quæras, Vndè hæc certò poſſumus credere? Reſpondetur: Ille dixit:* HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS: *præcepitq; apoſtolis, & per eos toti Eccleſiæ idem facere.* Hoc facite, inquit, *in meam commemorationẽ. Certè non iuſſiſſet ut id facerent, niſi etiam id faciendi eis contuliſſet poteſtatem. Sed quæris, Quam poteſtatem? Reſpondetur:* Spirituſſanctus *ea uirtus eſt* &c.

Deindè ſequitur: *Porrò* Dominus *non tantùm miſit Spiritumſan-*
Iohan.14 Matth.28. *ctum ut maneat nobiſcum, ſed ipſe quoquè promiſit ſe manſurum nobiſcum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Spirituſſanctus inuiſibilis eſt, cùm ſit incorporeus: at* Dominus *per ueneranda ſan-*

da sanctaq; mysteria attingi se sinit, tanquàm qui naturam nostram semèl assumpsit, & deincèps inæternùm geret. Hæc est uirtus & facultas sacerdotij: Hic est sacerdos. Cùm enim non nisi semèl seipsum obtulerit, nō tamen sacerdotio se abdicauit, sed eam functionem perpetuò pro nobis administrat: quam ob rem noster apud Deum aduocatus est inæternùm. Vndè de illo dicitur: Tu es sacerdos inæternùm. Itaq; Christiani de donorum istorum sanctificatione prorsus nihil dubitant, uti nec de alijs mysterijs, si secūdùm propositum & orationem sacerdotum perficiantur. Hactenùs ex Græco commentario.

Consule suprà, Hesychiū fol. 158. & sequentibus.

Prætereo hîc illos pietate, & eruditione insignes viros, qui contra Berengarium, & hanc eius impiam hæresim, cùm ea primùm orta fuisset, pro catholica veritate tuenda, Christiano permoti zelo, peculiares libros magno studio conscriptos edidêre, quorum hisce nostris extremis tēporibus lectio perutilis est: quales sunt, inter alios, libri Lanfranci Cantuarieñ, Wimundi Auersani Episcopi, Paschasij Corbiensis Abbatis, Algeri monachi, Petri Abbatis Cluniacensis, cōtra Hemricianorum & Petrobrusianorum hæreses, parte 2. & Egberti presbyteri aduersùs Catharos sui temporis, Sermone 11. atq; eius generis multorum aliorum.

VErùm inpræsentiarū satìs esse arbitratus sum, si supradicta decē & septē paria, i. trigintaquatuor sanctissimos, vetustissimos, excellentissimos, celeberrimos, selectissimos ac eruditissimos Patres & Ecclesię catholicę Doctores, qui iam indè ab Apostolis, ad ea vsq; extrema tempora, quibus hic error per temerarios quosdam, malorū dæmonum instinctu & impostura excitatus est, alij post alios perpetua seculorum successione, non in vno aliquo orbis angulo vel loco, sed quàm latè patuit religio Christiana, in Asia, Aphrica & Europa eximiè floruerūt, veritatis testes producerē, maximè quòd persuasum haberem, cui isti non satisfaciant patres, ei nec multa patrū millia vnquàm esse satisfactura. Qua in re hoc ego consilium secutus sum, quod Nectarius, is qui Chrysostomum proximè antecessit, suggerēte Sisinnio homine acutissimo, Imperatori Theodosio 1. quondàm præstitisse legitur apud Socratem Historiæ Ecclesiasticæ libro quinto, cap. decimo, & in Historia Tripartita libro nono, cap. decimonono,

CAP. 71.

Contra hæreticos ex priscis patribus, quæ ante ortum schisma vel hæresim floruerint, cũ illi non possint partium studiosi videri, post scripta diuina agendũ est. 2.Tim.3.

monono: videlicet priscos patres, qui ante diuisioné & schisma floruêre, vtpotè qui neutiquàm partium studiosi videri queant, hæreticis proponendos esse: quandoquidem hæretici ipsi illorum concordes sententias, aut pro catholicis & Christianis, ceu consona sancti spiritûs testimonia, (modò in illis vlla etiamnùm ratio & pudor insit) habere & admittere: aut ex mera quadam temeritate & amentia eas ipsas, & vnà cum illis vniuersam Christi Ecclesiam, quæ ab Apostolorum vsque temporibus perstitit, anathematizare & condemnare cogantur: quod si faciant, ipsi suam dementissimam produnt vesaniam & insipientiam.

Habes igitur, amice & Christiane Lector post allata scripta diuina, luculenta & clarissima sanctissimorum Patrum, qui toto orbe indè ab Apostolis extitêre, testimonia. Ex Asia S. Dionysij Areopagitæ, Ignatij, Iustini Philosophi, qui tres viri planè Apostolici & insignes Christi martyres fuerunt. Item S. Eusebij Emiseni, Basilij Magni, Ephręm Edisseni, Gregorij Nazianzeni, Gregorij Nysseni, Ioannis Chrysostomi, Epiphanij, Hesychij, Theodoreti, Damasceni, Theophylacti, Euthymij. Ex Aphrica, Tertulliani, Origenis Adamantij, S. Martyris Cypriani, Athanasij, Theophili, Cyrilli, Augustini, Gelasij. Ex Europa, sanctorum Irenæi martyris, Hilarij, Ambrosij, Hieronymi, Leonis Magni, Chrysologi, Eucherij, Sedulij, Gregorij Magni, Bedę & Bernardi, multorumque aliorum, pręter hos passim citatorum. Equidem ea spe ducor, fore vt his sanctis, pręclarissimisque & approbatis ecclesię doctoribus, qui doctrinam suam vita sanctissima diuinisque miraculis, plerique etiam sanguinis sui fusione confirmârunt, non minorem accõmodes fidem, quàm deploratis illis & desertoribus atq; damnatis, Berengario, Vuiclepho, Zuinglio, Oecolampadio, alijsque horum sanè calamitosorum temporum sectarijs, qui à catholica ecclesia, mera illos stimulante inuidia & superbia, in suam ipsorum perniciem & damnationem, perfidi defecerunt.

CAP. 72. Libellus Melanchthonis de authoritate Ecclesiæ.

NON me latet Melanchthonis ille libellus de Authoritate ecclesiæ & veterum scriptis: de quo tamen in pręsens quicquam ego vt pronunciem, superuacaneum est, quãdò iam antè alij de eo, & mea quidem sententia, non

malè

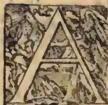
malè, nec iniuria, iudicârunt, & qui post nos futuri sunt, modò nè Europa ob sectas has certatìm cumulatimque grassantes, nostraque peccata & impœnitentiam prorsus Mahometica futura sit, multò etiam acriùs iudicabunt. Quo tamen in libello id mihi non displicet, quòd in illo fatetur, (quamlibèt alioquì S.Patrum authoritati infestus sit, cùm non sit ille nescius, charissimi patris sui Luteri sectam, quam ille adhuc summo studio fucare & expolire conatus est, non posse saluam consistere, quàm diù scripta patrũ aliquid habent ponderis & authoritatis) tametsi per se tanta non sit illorum authoritas, vt fides nostra solis illorum scriptis nitatur, at nihilo minùs æquum esse, vti nè pro fide indignis habeâtur & admittantur eius fidei testibus, quam illorum temporibus Christi Ecclesia ad Apostolos vsque complexa sit. Tum illud quoquè, quòd nulla ei placet doctrina noua recèns introducta, quę nullo fulciatur veteris Ecclesiæ testimonio, vel quę cum communibus veteris Ecclesię testimonijs pugnet: vndè ille porrò abominabilem eorum damnat hęresin, qui paruulos negant baptizandos, ipsumque adeò anabaptismum: quòd Origenes, Cyprianus, alijque vetustissimi testentur, paruulos ab Apostolorum indè temporibus in catholica Ecclesia semper esse vndis salutaribus expiatos.

In hoc libello omnes S. Patres & Cōcilia, Meláchthonis ferulæ menũ subducere compelluntur, & eius ferre censuram.

Quod si Melanchthonis quoquè sententia verum est, obsecro te Lector, nè hęc trigintaquatuor sanctorum patrum (qui olim pleriq; omnes non infimas, sed vel præcipuas Christiani orbis Ecclesias multis ijsdemque diuersissimis locis, summa tamen concordia, ceu fidi pastores hac ipsa doctrina pauerunt, pieque & sanctè administrârunt, dubioque procul non scripsère aliter atquè docuerint) consonantissima Testimonia, non leuia esse putes neque vulgaria aduersùs perfidiosos Ecclesiæ hostes, nostros Aduersarios.

SEQVVNTVR VNIVERSALIVM CONCILIORVM TESTIMONIA.

CAP. 73.

T verò quò minùs dubites, quæ hi ſancti Patres, ſuis quiſque temporibus ſuoque loco docuêre, ea catholicam Eccleſiam perpetuò ſenſiſſe & certò credidiſſe, ex abundanti complurium vniuerſaliũ Conciliorum, quibus excellentiſſimi Eccleſiarum præfecti & antiſtites ex toto orbe Chriſtiano veritatis declarandæ & propugnandæ cauſa, ſemper interfuêre, decreta & ſententias qua poſſum breuitate depromam.

DECRETVM ET SENTENTIA VEL DEFINITIO SACROSANCTAE NICENAE SYNODI.

CAP. 74.

Vis diuina latet in vndis baptiſmi. Vide ſuprà Theophylactum, fol. 151.

Rincipiò quidem in celeberrimo illo Niceno Concilio, quod apud Chriſtianos omnes pro Apoſtolico ſemper habitum eſt, cuiusq; ſumma ſemper authoritas fuit, S. Patres poſteaquàm diuinam vim in aquis baptiſmi latentem indicârant, de ſacroſancta Euchariſtia ſuam porrò protulêre ſententiam, idq; hiſce diſertis & luculentis verbis:

Extat Græcè. Nam non tàtùm 20 quos memorat Ruffinus, ſed 70. fuiſſe Niceni Concilij Canones, teſtàtur veteres. V de ſuprà Chryſoſtomum.

Iterùm etiam hîc in diuina menſa nè humiliter intenti ſimus ad propoſitum panem & poculum: ſed attollentes mentem, fide intelligamus ſitũ in ſacra illa menſa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à ſacerdotibus immolatum, & precioſum ipſius corpus & ſanguinem nos uerè ſumentes, credere hæc eſſe noſtræ reſurrectionis ſymbola. Propter hoc enim neque multùm accipimus, ſed parùm, ut ſciamus quòd non ſatietati (corporis,) *ſed ſanctimoniæ ſumimus.*

CCC. XVIII. S. Epiſcopi Concilio Niceno interfuere.

En hanc nobis ſalutarem doctrinam 318. ſancti tradidêre Epiſcopi, ex toto terrarum orbe ſub Chriſtianiſſimo Imperatore Conſtantino aduerſus hæreſiarcham Arium Niceæ in Spirituſancto congregati: quorum magna pars Chriſti confeſſores fuére, cuius etiam ſtigmata in ſuis corporibus portauerunt. Nihil verò ab illis patribus ad realem Chriſti in ſacroſancta Euchariſtiæ docendam præſentiam, euiden-

euidentiùs dici potuisset. Primò nanque id indicant, nos hîc externis sensibus nostris fidere non debere, atque eam ob rem non humiliter & abiectè, secundùm id quod extrinsecùs sentitur, species externas respicere, sed illud potiùs, quod facta consecratione hîc coràm adest, fide comprehendere nos debere, nempe, in mensa altaris præsentem haberi & situm esse agnum Dei, peccata mundi tollentem, quem sacerdotes Deo incruentè offerant. Deindè sumere nos hîc verè preciosum corpus & sanguinē Domini nostri Iesu Christi. Itidemque accipere nos symbola resurrectionis nostræ: hoc est, quemadmodùm Irenæus & reliqui patres omnes asserunt, corpus & sanguinem Domini, quæ in V. Sacramento habemus, certiores nos efficere de beata resurrectione, corpusque & animam nostram seruare in vitam æternam. Postremò, nè in animum inducamus, communem nos panem aut vulgare vinum hîc accipere, indè adeò fieri ait Concilium, vt communicantes parùm sumamus: quandoquidem certò persuasum nobis esse debet, in qualibet V. Sacramenti particula Dominum totum ac integrum coràm adesse.

(Margin: 1. 2. 3. 4.)

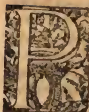
Isthanc Nicenam synodum cum tribus alijs eam proximè subsequentibus, putà, Constantinopolitana, Ephesina & Chalcedonensi, non minori D. Gregorius veneratione prosecutus est atque suscepit, quàm quatuor Euangelia: *quòd in ijs*, vt ipse ait, *uelut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgat: ità ut quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium iaceat.* Quandò igitur huic Nicenæ ceu primæ ab Apostolorum temporibus Synodo, tres aliæ iam memoratæ, & quotquot deindè secutæ sunt, porrò superstruxêre, quæ in hac ipsa Synodo de celsissimo Eucharistiæ Sacramento pronunciata sunt, perindè haberi debent, àc si in cæteris omnibus, quæ posteà coactæ sunt, deintegrò expressè repetita ac instaurata sint.

Epistola 24. lib. 1. & 49. lib. 2.

CONCILII EPHESINI DECRETVM ET SENTENTIA.

 Porrò

CAP. 75.

Orrò cùm in antè dicto generali Ephesino Concilio (cui Cælestini Romani pōtificis nomine Cyrill' summa cum laude & honore præsedit, vt suprà dictum est) ea quam diximus, Nicenæ Synodi definitio latiùs explicata & clarissimè exposita sit, putà, quòd in V. Sacramento veram & viuentem atque viuificam Christi carnem, quæ Verbi æterni propria caro effecta, eique vnita est, accipiamus, eius quoquè Concilij sententiam huc adscribere visum est. Ea verò his constat verbis:

In Christo Deus inhabitat, non per gratiam adoptionis, sed per gratiam vnionis.

Necessariò igitur & hoc adijcimus. Annunciantes enim, sicut secundùm carnem, mortem unigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius, & in cælis asscensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis, & preciosi sanguinis Christi, omnium nostrûm redemptoris effecti, non ut communem carnem percipientes, (quod absit) nec ut uiri sanctificati, & uerbo coniuncti secundùm dignitatis unitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem, sed uerè uiuificatricem, & ipsius uerbi propriam factam. Vita enim naturaliter ut Deus existens, quia propriæ carni unitus est, uiuificatricem eam esse professus est. Et ideò, quanuìs dicat ad nos, Amē amèn dico uobis, nisi mādu caueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non tamen eam, ut hominis unius ex nobis, existimare debemus, (quomodò enim iuxta naturam suam uiuificatrix esse caro poterit hominis?) sed ut uerè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis est factus & uocatus.

Iohan 6.

In V. Sacramēto accipimus Verbi carnem viuificatricem, propriā ipsius factam.

Itemq; in 11. Anathematismo ista habentur: *Si quis non confitetur, carnem Domini uiuificatricem esse, & propriam ipsius uerbi Dei patris, sed uelut alterius præter ipsum, coniuncti eidem per dignitatem, aut quasi diuinam habentis habitationem, ac non potiùs uiuificatricem esse, quia facta est propria Verbi, cuncta uiuificare ualentis, anathema sit.*

Vt verò isthæc eius Concilij sententia & Anathematismus probè ca

bè capiantur, Lectorem remittimus ad Cyrilli testimonia suprà suo loco prolata: in quibus ipse Cyrillus ea exponit, & diuinæ scripturæ authoritatibus cõtra Nestoriũ & aduersarios omnes fortissimè tuetur & asserit. Vt enim illic videre licet, hæresiarcha Nestorius CHRIstum in duas personas, Verbi & hominis, distrahebat, & in summi Dei cõtumeliam ore blasphemo blaterabat, Verbum in persona hominis perindè habitâsse, vt in alijs sanctis hominibus DEVS secundùm dignationem ex gratia inhabitat, nequaquàm verò vtranq; illam naturam in vna persona coniunctam esse atque vnitam. Qui error sanè quàm horrendus nostro hoc calamitoso seculo per phanaticos quosdam ab inferis excitatur. Confutat autem eum errorẽ Ephesina Synodus, & subruit funditùs, inter alia quidem hac ratione: primò, quòd CHRISTI Ecclesia incruentum celebrando sacrificium, non solùm mortem Domini secundùm carnem annunciet, verùm etiam eius resurrectionem & in cælos ascensionem pariter confiteatur: vt quemadmodùm CHRISTVM in morte verum esse hominem cognoscimus, ità in eius resurrectione & in cęlos ascensione eum pariter in vnitate personæ verum esse Deum confiteamur. Obserua, vtì hîc Concilium declaret, nos in altari CHRISTVM ipsum incruenta ratione offerre, vt qui illic DEVS simul & homo præsens adsit, qui suis Apostolis & nobis quoquè hoc instituendo V. Sacramento innuerit, se à mortuis resurrecturum: quandoquidem necessarium erat vt corpus eius viueret, si quidem illud nobis in V. Sacramento largiri vellet: quô fit, vt huius V. Sacramenti celebratione, vnà mortem & resurrectionem Domini asseramus. Vndè porrò consequitur, corpus Christi hîc substãtialiter pręsens esse oportere: alioquì enim hac Eucharistiæ celebratione eius resurrectio minimè adstrueretur, cùm sinè illa mera quędam eius corporis figura nobis possit apponi.

sup. cap. 56.

Nestorij hæresiarchæ error.

Nestorius damnatur à Concilio.

Deindè in illius quoq; Nestoriani erroris euersionem, quo, vt ex Cyrillo suprà annotatũm est, blasphemus ille sceleratissimè affirmabat, nos in V. Sacramento non filij Dei, sed hominis duntaxat carnẽ accipere, Cõciliũ definit atq; declarat, nos Christianos cũ antè dicta cõfessione etiam ad mysticas benedictiones, i. cõmunionẽ accedere,

Aliæ Nestorij blasphemiæ in V Sacramentum.

& communiõe sanctificari: quòd per eam participes efficiamur sancti corporis & preciosi sanguinis omium nostrûm redemptoris: hoc est, propterea per Eucharistiam nos sanctificari, quòd Christus Deus & homo in ea perfectè & integrè præsens, sanctissimo corpore & spiritu suo, totum in nobis hominem, id est, corpus simul & animam sibi coniungat, atq; ità etiam hîc certum nobis resurrectionis carnis nostræ pignus largiatur. quamobrem haud dubiò perfectæ sacramẽtum vnitatis, vt Hilarius ait.

De Trinitate lib. 8. Vide supra fol. 134.

Atq; vtì nè hæc iam dicta ad eam, quæ fide tantùm fit, perceptionem referre quis possit, porrò ait Concilium, non communem hîc carnem nos percipere, sed verè viuificatricem, & ipsius verbi propriã factam, dicente Iohanne: Et verbum caro factũ est: cùm alioquì caro sola sinè diuinitate viuificatrix esse non possit: & tamen Dominus dicat se nobis dare carnem & sanguinem suum, per quæ in nobis vitam habituri simus. Vides igitur Synodum hîc de ea agere V. Sacramenti perceptione, quæ ore pariter & corde fiat. Cùm enim sempiternum illud & increatum verbum pro sua natura esibile non sit, vt Cyrilli verbis vtar, sacrosanctum illud corpus, vt Concilium ait, hîc nobis porrigitur, quod verbum sibi coniunxit & vniuit, quodq; edĩ potest. Cùm autẽ editur, sanctificat & viuificat nos, & conseruat in vitam æternam.

Iohan. 1. Iohan. 6.

Quæso te Lector, sacrosancti huius Concilij definitio & sententia plurimùm apud te ponderis habeat, qua nimirùm vnà cum Nestorio etiam nostri Aduersarij certissimè anathematizantur. Sed caue obsecro, nè Oecolampadij impostura fallaris, qui locum hunc eius Concilij, suæ vt causæ inseruiret, perperàm ac deprauatè suo more transtulit, & vulgaris potiùs versionis publicam fidem, vel autographum Græcum amplectere. Ità enim hauddubiò verum nos dixisse comprobabis.

Quicunq; in hæresim semèl damnatã labitur, eius damnatione seipsum inuoluit. C. Acacius. C. Maioris. 24. q. 1.

Oecolampadij infida versio

Quòd autem hæc cæteraq; omnia, quæ in Concilio Ephesino salutariter definita sunt, deindè in Chalcedonensi, itemq; quinta Cõstantinopolitana Synodo repetita ac iterata sint cum Aduersariorũ nostrorum condemnatione, satìs id liquet ex Actione 1. iam dicti Concilij Chalcedoneñ, & Canone 13. Constantinopolitanæ Synodi, vt est etiam suprà annotatum.

ALI-

ALIQVOT ALIORVM GENERALIVM CONCILIORVM ADVERSVS BERENGARIVM DECRETA ET SENTENTIAE.

CVm Berengarius anno ab orbe redempto 1051. sub rege Henrico eius nominis primo, impiam hanc & abominabilē hæresim in Gallijs primùm serere moliretur, Leo 9. Romanus pontifex, vir sanctus, concilium generale Vercellis coēgit: in quo error iste omnium concordi sententia damnatus est, & Berengarius atq; eius asseclæ, nisi resipiscerent, perpetuo sunt plexi anathemate. Ea de re sic habet Platina: *Ad Leonem redeo, virum certè pietate, innocentia, benignitate, gratia, hospitalitate adeò insignem, vt eius domus peregrinis & pauperibus semper patuerit. Nam cùm semèl ante fores suas leprosum pauperem inuenisset, eumq́; præ misericordia collocari in lecto suo mandâsset, apertis manè à ianitore foribus, nusquàm pauper inuentus est. Christum pauperis nomine eo loci recubuisse, creditum. In rebus prætereà ad religionem pertinentibus tanta diligentia & solertia vsus est, vt in Concilio Vercellensi Berengarium hæreseos authorem damnauerit.*

CAP. 76. Berengarius hæresiarcha. Leo IX. vir sanctus. Concilium Vercellense. Platina in Leone 9.

Deindè cùm Berengarius post obitum Leonis 9. in sua sententia obstinato animo persisteret, eius causa sub Victore 2. Turonense Concilium celebratum est, vbì iam dictæ hęreseos conuictus est.

Sed cùm ille virus suum spargere necdùm desisteret, Nicolaus 2. aduersùs eum cum 113. Episcopis Romæ Concilium habuit, in quo rursus ille conuictus, hæresim suam abiurauit, iuxta eam abiurationis formulam, quæ ei ex Concilij sententia præscripta fuit, quæ est huiusmodi:

Victor. 2. Concilium Turonense. Nicolaus 2. Concilium Romanum.

BERENGARII RECANTATIO ET ABIVRATIO PRIMA IN CONCILIO ROMANO.

CAP. 77.

Go Berēgarius indignus ecclesiæ S. Mauricij Andegauen. ecclesiæ Diaconus, cognoscens ueram, catholicam & apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam de qua hactenùs infamatus sum: quæ adstruere conatur, panem & uinum, quæ in altari ponuntur, post cōsecrationem solummodò sacramentum, & non uerū corpus & sanguinē Domini nostri Iesu Christi esse, & non posse sensualiter, nisi in solo sacramēto, manibus sacerdotum tractari, uel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio aūt sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Apostolicæ Sedi, & ore & corde profiteor, de sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere, quā dominus & uenerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta Synodus authoritate Euangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihiq; firmauit: scilicet panem & uinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solùm sacramentum, sed etiam uerū corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & sensualiter non solùm sacramentum, sed in ueritate manibus sacerdotum tractari, frangi, fidelium dentibus atteri: iurans per sanctam & ὁμοούσιον Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi euangelia: eos qui contra hanc fidem uenerint, cum dogmatibus & consectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuncio. Quòd si ego ipse aliquandò contra hoc aliquid sentire aut prædicare præsumpsero, canonum seueritati subiaceam. Lecto & perlecto spontè subscripsi.

Sacramēti uocabulū ità hîc accipiendum est, quatenùs distinguitur à Re sacramēti. Vide suprà fol. 68.

De Consecr. Dist. 2. cap. Ego Berēgarius.

Hanc Berengarij confessionem, quam ille ratione fidei suæ de corpore & sanguine Domini, in Concilio coram 113. Episcopis fecit, misit Papa Nicolaus per vrbes Italiæ, Germaniæ, Galliæ, & ad quacunq; loca fama prauitatis peruenire antè potuit, vt Ecclesiæ, quæ priùs doluerant de aduerso & peruerso, posteà gauderent de reuerso atq; conuerso.

Explicatio abiurationis Berengarij.

Vt autem hæc abiurationis forma, Berengario à Concilio præscripta, perperàm non accipiatur, nôsse fuerit operæprecium, Berengarium illum, perindè vt hodiè Aduersarios nostros, libenter permisisse, corpus Christi in Eucharistia ceu sacramentum, id est, symbolica duntaxat & significatiua ratione haberi, sicut petra in deserto Christus erat, atque ità spiritaliter sumi, quemadmodùm patres Chri-

1. Cor. 10.

Christum in manna spiritaliter acceperunt. Verùm nè abiurationem suam ad eiusmodi peruersam sententiam quādoquè detorquere posset, Concilium in forma memorata id genus vocibus & dictionibus vti voluit, quę realem corporis Christi præsentiam expressè testarentur: quas ex Chrysostomi Homilia 45. in Iohannem petitas esse dubium non est. Eo enim loco, vt suprà quoquè commemorauimus fol. 171. sic habet Chrysostomus: *Quod Christus fecit, ut maiori nos charitate adstringeret, & ut suum in nos ostenderet desiderium, non se tantùm uideri permittens desiderantibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni suæ infigi, & desiderio sui omnes impleri.* Quæ nimirùm eum in modum accipienda sunt, vt dictum est suprà fol. 173. quòd Christus in V. Sacramento non modò figuratè vel tropicè suum nobis corpus proponat, sed quòd illud ipsum etiam sensualiter illic cernamus & contemplemur, non quidem in propria, sed sub panis specie, qua illud substantialiter continetur: adeoque non tantùm contemplemur, verùm etiam realiter attingamus, & dentibus nostris atteramus: hoc est, quòd sub externis speciebus, quæ tanguntur, franguntur, & ore percipiuntur, verum Christi corpus, sed tamen in seipso indistractum & inconsumptibile, accipiamus. Qua quidem ratione etiam huius Berengarianę abiurationis verba accipienda sunt.

Vide suprà Dionysiū Areopagitā, q de pontifice sacrificante loquēs, Fermè, inquit, sensibiliter in cōspectum dans Christum Iesum nostram spiritalem (vt in imaginibus) vitā &c.

Posteà verò idem Berengarius, ceu homo leuissimus, planeq; inconstans, eius abiurationis immemor, rursus aliam cōmentus est opinionem, quam hodieq; Luterani sequuntur, putà, in V. Sacramento vnà cum Christi corpore & sanguine, etiam panis & vini substantiam permanere. Eā ob rem Gregorius VII. aliud Romæ Concilium indixit, quò Berengarius accersitus iterùm aduenit, atque à Patribus erroris iterùm conuictus, & de veritate certior factus, noua abiuratione, à Concilio illi præfixa, suum damnauit errorem. Ea verò talis est ad verbum:

Gregorius 7. Concilii Romanum.

ALTERA BERENGARII ABIVRATIO IN SECVNDO CONCILIO ROMANO.

Ego

CAP. 78.

Trãſſubſtanciatio.

Go Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & uinum quæ ponuntur in altari, per myſterium ſacræ orationis, & uerba noſtri redemptoris ſubſtantialiter cõuerti in ueram & propriam ac uiuificatricem carnem & ſanguinem Ieſu Chriſti Domini noſtri, & poſt conſecrationem eſſe uerum Chriſti corpus, quod natum eſt de uirgine, & quod pro ſalute mundi oblatum in cruce pependit, & quod ſedet ad dexteram patris: & uerum ſanguinem Chriſti, qui de latere eius effuſus eſt, non tantum per ſignum & uirtutem ſacramenti, ſed in proprietate naturæ & ueritate ſubſtantiæ: ſicut in hoc breui continetur, & ego legi, & uos intelligitis, nec contra hanc fidem ulteriùs docebo. Sic me Deus adiuuet, & hæc ſacra Euangelia.

Poſtremò huius Concilij & abiurationis, quæ antiquiſſimorum Patrum doctrinæ per omnia concordat, vt poteſt ex ſuperioribus animaduerti, Blondus mentionem facit Decadis 2. libr. 3. Meminit & Sabellicus lib. 3. nonæ Enneadis, ità ſcribens: D. Gregorius VII. Romæ frequens Concilium habuit, in quo Berengarius ſuum errorem faſſus, veniam impetrauit. Confeſſionis forma hæc fuit: *Ego Berengarius corde & animo credo, quod ore confiteor* &c.

In hac abiuratione Berengarius ad extremùm perſeuerauit, egitq; pœnitentiam. Verùm cùm non eſſet neſcius ſe ſuo errore multos ſeduxiſſe, in lecto ſuo, quo æger decumbebat, ipſo die Epiphaniæ, id eſt, apparitionis Domini, ſentiens mortem imminere, his verbis vſus eſt, (alludens ad præſentem ſolennitatem:) *Hodiè mihi apparebit Dominus meus Ieſus Chriſtus, uel ad gloriam, ſicut ſpero, propter pœnitentiam meam: uel ad damnationem, ſicut formido, propter aliorum corruptionem, quos ad uiam ueritatis reducere non potui.* Teſtatur id Iohannes Gerſonus Sermone 1. de Cœna Domini. Deus noſtris quoquè Aduerſarijs eiuſmodi adſpiret & præſtet pœnitentiam & agnitionem.

MAGNI LATERANENSIS OECVMENICI CONCILII DECRETVM, ET SENTENTIA.

Poſteà

POsteà sub Innocentio 3. Romæ habitū est grande illud Lateranense Concilium, cui LXX. Archiepiscopi & CCCC. Episcopi interfuêre, qui sequētem confessionem concorditer promulgârunt: Ea sic habet: CAP. 79.

Vna est fidelium uniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur. In qua idem ipse sacerdos & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris, sub speciebus panis & uini ueraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, & uino in sanguinem potestate diuina, ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. De summa Trinitate & fide catholica, C. Firmiter. §. Vna.

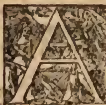
Hæc definitio paucis & efficacibus est verbis comprehensa ex vetustissimis probatissimisq; Patribus, vt in superioribus eorum testimonijs licet animaduerti, descriptis & extractis: vt, quòd Christus hîc sit sacerdos & sacrificium: itemq;, quòd Christi corpus & sanguis in hoc V. Sacramento verè contineantur: prætereà, quòd hîc accipiamus de suo, quod ipse accepit de nostro: cuiusmodi præsertim in Dionysio Areopagita, Eusebio Emiseno, Hilario, Chrysostomo & Cyrillo leguntur. Concilij explicatio.

Porrò quod de Transsubstantiatione decretum hîc est, id itidèm cum patrum vetustissimorum & celeberrimorum verbis ac sententia planè consentit, inprimìs verò Cypriani & Chrysostomi, & reliquorum omnium, modò eorū dicta congruenter & aptè accipiantur, vtì à nobis ea semper ratione accipienda sunt, vt inter se consentiant, atque ità non dissona & discrepantia, sed consona & conuenientia reperiantur, quandò etiam spiritus ille, quo præditi fuêre, non dissensionis est, sed pacis. 1. Cor. 14.

Hoc autem Transsubstantiationis vocabulo Patres consultò admodùm & de industria vsi sunt, vt quo nullum possent aptius & conuenientius habere ad profligandos ea tēpestate nascentes errores, & exprimendam declarandamq; veritatem: quô testatū efficerent atq; docerent, in V. Sacramento vnam duntaxat corporis Christi substātiam adesse, in quā, vt veteres aiunt, panis substantia mutatur, trāselementatur, transfertur, vt eorum Christi verborum, quibus ait, HOC EST CORPVS MEVM, &c. salua sit veritas.

CONCILIORVM, CONSTANTIENSIS ADVERSVS VVICLEPHVM, ITEMQVE BASILEENSIS ET FLORENTINI, DECRETA ET SENTENTIAE.

CAP. 80.

Liquot seculis posteà, quàm Berengarius vita functus est, eius iam olim sepultam & ad inferos relegatam hęresin, execrabilis & dānatæ memoriæ Iohannes Vuiclephus in Anglia denuò excitauit; quā ob rē cùm iam excessisset è viuis, cum suo dogmate & sectatoribus in magna Cōstantiensi Synodo, vna omnium sententia condemnatus est, Sessione 8. inprimìs verò tres illi eius Articuli, quorum primus hic est:
1. *Substantia panis materialis, & similiter substantia uini materialis, ma-*
2. *nent in sacramento altaris.* Alter: *Accidentia panis non manent sine*
3. *subiecto in eodem sacramento.* Tertius: *Christus non est in eodem sacramento identice & realiter in propria præsentia corporali.* Hos, inquam, articulos memoratum Concilium, ceu impios damnauit: ac porrò Sessione 11. declarauit atque decreuit, *integrum Christi corpus, & sanguinem tam sub specie panis, quàm sub specie uini ueraciter contineri:* qua de re fusiùs agetur Articulo De altera & vtraque specie.

Basileense. Concilium.

In Basileensi quoquè Concilio decretum & definitum est Sessiōe 30. *nullatenùs ambigendum esse, quòd non sub specie panis caro tātùm, nec sub specie uini sanguis tantum, sed sub qualibet specie sit integrè totus Christus.*

Cōciliū Florentinum. Eugenius 4. Græci & Armeni. Imperator Palæologus, Zacharias patriarcha Constantinopolitanus.

Ad extremum renouatum est hoc in Concilio Florentino sub Eugenio 4. cui Gręci & Armeni cum suo Constantinopolitano Imperatore Palæologo, & Patriarchis ac pręcipuis Gręciæ & Asiæ Episcopis interfuére, eamque fidem vnà cum Latina Ecclesia concorditer professi sunt. Decretum eius tale est: *Forma sacramenti huius sunt uerba Saluatoris, quibus hoc conficit Sacramentum. Sacer-*

dos enim in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam ipsorum uerborum uirtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia uini in sanguinem conuertuntur: ità tamen, quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie uini, sub qualibet quoquè parte hostiæ consecratæ & uini consecrati, separatione facta, totus est Christus. Trium horum posteriorum Conciliorum Decreta & diffinitiones, infrà 4. Articulo latiùs explanare & asserere curabimus.

Nimirùm hæc œcumenica sunt Cōcilia, in quibus secta hæc abominabilis, totius Christiani orbis cōcordi sententia & decreto condemnata est. Quo minùs necesse est ad longum commemorare, vt quondàm in Oriente Massalianos, quos εὐχίτας, id est, precatores cognominârunt, religiosi orientis Episcopi ceu immanes animarum predones, depulerint ac profligârint: vt qui inter alios suos errores asserere non dubitarent, sola oratione sedula Spiritumsanctum & omnem gratiam impetrari: Eucharistiam verò nihil prorsus vel prodesse vel obesse: vt hodiè Aduersarij omnia solæ fidei adscribunt, & Sacramentum non nisi panem symbolicum vocant, quod per se nullam habeat diuinam efficaciam & operationem.

Massaliani hæretici.
Sacramētarij animarū prædones.

Theodoretus Ecclesiasticæ historię libr. 4. cap. 11. itemque Tripartita libr. 7. cap. 11. & Nicephorus lib. 11. cap. 14. id annotârūt, tametsi Massaliani isti ea in sententia versârentur, Eucharistiam neque officere, neque prodesse, idque nulla habita ratione illorum Domini verborum, quæ de hac diuina esca protulit, ità dicens: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, viuet inæternùm: non tamen eò impudentiæ illos progressos esse, quò nostri hodiè Aduersarij processêre, vt hunc suum errorem fateri auderent, quin potiùs apud alios pernegâsse, & in suis duntaxat angulis tradidisse.

Horū mētio fit l. Ariani, C. de hæreticis.

Massaliani nō eò impudentiæ pgressi, quò hodiè Sacramentarij.

Quod vbì Latoius Melitinensem gubernans Ecclesiam persensit, zelo diuino eum incitatum, multa monasteria, in quæ error hic irrepserat, & speluncas indè latronū effecerat, incendisse, & lupos ab ouium grege depulisse. Itidèm & præclarissimum illum Amphilochium, metropolis Lycaoniæ antistitem, vbì pestem talem eò peruenisse cognouit, eā valdè repressisse, & greges q ab eo pascebant, clade ea liberâsse. Porrò & Fla-

Latoius Melitinensis.
Eiusmodi zęlo etiā horū temporū episcopos ardere oportebat.
Amphilochius Lycaonię.

 uianum

Flauianus Antiochen.

uianum celebri fama virum, postquàm Antiochiæ Episcopus est factus, & id genus homines Edessæ versari cognouit, monachorum sodalitate quadam ad eos missa, Antiochiam eos pertraxisse: & quum arte quadam errorem illorum, quem priùs pernegabant, ex eis elicuisset, conuictos è tota Syria exegisse. Ex quibus omnibus satìs id potest perspici, maiores siue patres Aduersariorum nostrorum semper pro perniciosissimis animarum prædonibus habitos, eaq; causa fideles ecclesiarũ pastores eis admirabili zeli ardore semper restitisse. Quãtò igitur iustiùs hoc deplorato æuo ipsis nostris Aduersarijs, multò quàm illi, quos diximus, eorum patres, deterioribus, obuiàm ire oportebat?

Quandò verò certa explorataque tuenda & asserenda veritate post allata scripta diuina, tot mihi insignes egregijque patres, tot etiam œcumenicarum Synodorum authoritates & testimonia producta sunt, iam ad calcem perductus, committere non possum, quin Aduersarios ijsdem propè verbis compellem, quibus olim Diuus Augustinus Iulianum hęreticum libr. 1. cap. 2. postquàm itidèm nonnullos, quanuìs longè pauciores citauerat sanctos patres, putà Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympum, Hilarium & Ambrosium, appellauit, ijs videlicet: Cernitis iam Aduersarij, cum quibus vestra maledicta nos catholici sustineamus: cernitis, cum quibus nobis sit causa communis, quam, nulla consideratione sobria, pulsare calumnijs & expugnare conamini. Cernitis, quàm vobis perniciosum sit, tam horribile idololatriæ crimen obijcere talibus, & quàm nobis gloriosum, quodlibet crimen audire cum talibus? Si cernitis, cernite, & tandèm tacete. Zuinglianam linguam tot linguis catholicis deprimite, tot venerandis oribus proterua ora submittite. Si scholam Xenocratis, sicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulenti intrâssetis, non tanta quanta in isto cœtu tot sanctorum, deberetis verecundia coërceri. Hic enim certè tantò maior debet esse verecundia, quantò verior addiscitur sapientia. Tantò ampliùs reuerendi sunt tot memorabilium episcoporum, quàm vnius Xenocratis, vultus: quantò, Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Ego vos introduxi sedandos atque sanandos, non in alicuius Philosophi auditorium, sed in sanctorum

Polemo aliquãdò cũ sodalibus ebrius & coronatus Xenocratis irrupit scholã: visaq; Xenocratis grauitate, adeò territus est, vt ad serediret, & ẽ ve-

Patrum

Patrum pacificum honorandumque conuẽtum. Sit operæprecium, obſecro: adſpicite illos quodammodò adſpicientes vos, & dicentes vobis: Itáne nos, ô Sacramentarij, idololatræ ſumus? Rogo, quid reſpondebitis? Quibus eos oculis intuebimini? Quæ vobis argumenta ſuccurrent? Quę veſtrorum argumẽtorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conſpectu exeri audebunt? Quæ à vobis arma non fugient, nudosq; deſtituent? An fortè dicturi eſtis, neminem illorum vos in iſto crimine nominâſſe? Et quid facietis, cùm vobis dixerint, Tolerabiliùs dente maledico nomina conciderctis noſtra, quàm fidem noſtram, cuius merito in cælo nomina ſcripta ſunt noſtra? An fortè dicetis eis, Nec fidem veſtram vllo tali crimine violauimus? Sed qua confidentia id dicere audebitis, qui dicere non dubitatis, idololatriam eſſe, Chriſti corpus & ſanguinem, adeoque Chriſtum ipſum ceu reuerà & realiter in V. Sacramento præſentem venerari & adorare? Meritò puderet vos coram tam illuſtri tot ſanctorũ conuentu & frequentia, immò coram vniuerſa Chriſti Eccleſia, quæ vos ſemèl Chriſto genuit, quam tamen vos è diuerſo ceu fœtus abortiui & viperæ quædam laceratis & diſcerpitis: iureque his vos concederetis, ſi vllus in vobis vel Dei timor, vel hominum pudor reſideret. Sed vt vereor, inanem proh dolor in vobis operam pono, quandò vos ſectarij & hęretici planè ſubuerſi eſtis, & contra veſtram ipſorum conſcientiam peccatis & delinquitis, cùm ſitis proprio iudicio condemnati. Deus adiuuet vos, ſi qua tamen ratione ſuccurri vobis poteſt.

recundia planè ſobrius & modeſtus, adeoq; Philoſophus euaderet. Vide Diog. Laertium in Polemone.

Argumenta hæreticorum ſunt acies vitreæ, & plũbei pugiões, nullius efficaciæ.

Tit. 3.

Hactenùs ergò ad docendam & adſtruendam veram ac realẽ corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia præſentiam, primò quidem ſcripturas ſacras, deindè præcipuos Patres, poſtremò Concilia generalia adduxi. Vnum hoc adhuc reliquum eſt, vt ex dictis teſtimonijs generales quaſdam Obſeruationes, ceu certa catholicæ huius doctrinæ documenta, alias poſt alias ob oculos ponam, id quod in præfatione in Patres, me facturum recepi, atq; ità demùm Articulo huic ſupremam imponam manum.

GENERALES ALIQVOT OBSERVATIONES, TVM EX SVPRAscriptis consonis testimoniis, tvm commvni ecclesiae catholicae more, vsv ac praxi, qvae veram et realem christi in v. sacramento praesentiam docent evidenter.

CAP. 81.

S. Patres in V. Sacramento testãtur ospotẽté supnaturalé & admirabilem trãsmutationem. Non ergò illi Sacrametum mero quodam symbolo vel figura habuere.

PRincipiò obseruandum est, S. Patres concorditer docere & habere pro indubitato, propositas panis ac vini aqua mixti creaturas, non humana facultate vel actione, sed immensa Dei præpotentis virtute, eiusq; diuino & omnipotente sermone, videlicet, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS, supernaturali, admirando & incomprehensibili modo substantialiter conuerti in verum corpus & sanguinem Christi: eosdemque Patres in horum confirmationem eos scripturæ locos adferre, qui testatum efficiant, quicquid Deus velit & dicat, id confe- (Rom. 4.) stim effici & re ipsa adesse, tanquàm qui vocet ea quæ non sunt, vt sint: atque in huius fidei nostræ certiorem asseuerationem & stabilimentum maxima quæque Dei miracula commemorare, quæ nobis in veteri Testamento proponantur, vt de creatione cæli & terræ rerumque omnium ex nihilo, itemque supernaturali creaturarum mutatione, videlicet, virgæ in serpentem, & serpentis in virgam, diuisionis maris, & tum maris, tum fluminis, nè suo more currerent, cohibitionem, aquæ inundationem è petra, & eius generis pleraque alia. Porrò ad extremùm hoc in V. Sacramento transmutationis miraculum cunctis hisce miraculis anteferre, affirmareque hoc miraculum longè esse excellentius, quàm quòd Dominus Iesus mortuos excitârit, & ipse à mortuis surrexerit: Capernaitasque probè in hoc cepisse Dominum, quòd sua conferenda carne & sanguine insignius polliceretur miraculum, quàm vnquàm aliàs fecisset: id tamen, cùm

capa-

capere non possent, credere eos noluisse.

SECVNDO obseruandum est, S. Patres hanc in V. Sacramento conuersionem cum supernaturali illa nobisque prorsus incomprehensibili CHRISTI incarnatione conferre, quòd, quemadmodùm Verbum æternum de Spiritusancto in virginis vtero carnem & sanguinem assumpsit, ità etiam panis & vinum in altari posita, virtute omnipotentis verbi Dei, & inuisibili Sancti spiritûs operatione, in eandem veram carnem & sanguinem transferantur, nihilominùs permanentibus externis panis ac vini speciebus: atque vt in CHRISTI persona humanitas visibilis fuit, Diuinitas latuit, ità etiam in V. Sacramento externæ species possint conspici, sed verum corpus & sanguis CHRISTI sub illis inuisibiliter contineatur.

Conferunt Patres hanc mutationẽ cum Christi incarnatiõe.

TERTIO, docere eos, quemadmodùm panis & vinum, quibus Christus cùm adhuc in terris degeret, corporaliter vescebatur, in eius veram carnem & sanguinem cum Diuinitate coniuncta substantialiter conuertebantur, ità etiam has creaturas eius verbo in veram carnem & sanguinem illius vltra omnem admirationem mutari, eumque solum nôsse, quî hæc transmutatio fiat, qui eam solus sua pͤpotente virtute efficiat.

Aiunt, sicut panis, quem Christus in terris comedit, in eius corpus mutatus est: ità etiam in V. Sacramento panẽ in eius corpus transferri.

QVARTO, obseruandum est, S. Patres vt hanc transmutationem, quoàd eius fieri possit, euidenter indicent, hincindè in suis scriptis multiuarijs vti dictionibus & verbis, quæ ad nullam figuram vel allegoriam (nisi quis temerè ea & impudenter detorquere, vimque & iniuriam eis inferre velit) trahi vel referri queant: sed pro genuina significatione sua veram ac realem exprimant conuersionem: cuiusmodi sunt: *Conuertuntur, Mutantur, Transmutantur, Transsumuntur, Transferuntur, Transformantur, Transelementantur, Transeunt in substantiam corporis & sanguinis Christi.* Quorum postrema, nempe, *Transeunt in substantiam* &c. visum est posteà Patribus in Cõcilio Lateranensi, hoc vnico verbo *Transsubstantiationis* reddere & exprimere, maximè quòd veteres, inprimis Chrysostomus, *à consecratione nihil substantiæ panis aut uini remanere, sed mysteria corporis substantia consumi testentur.*

Eiusmodi vtuntur verbis, quæ verã ac realem significẽt conuersionem.

Homil. de Eucharistia in Encænijs.

QVIN-

Eam mutationem etiam Consecrandi & Conficiẽdi vocibus indicant.

QVINTO, eos hanc conuersionem, Consecrandi & Conficiendi quoquè verbis innuere voluisse, quæ illis, vt ipsi sese interpretantur, id significant, virtute omnipotente verborum diuinorum sub externis panis viniq; speciebus certò hîc effici & substantialiter præsens adesse verum corpus & sanguinem Christi, Sacramentum & Rem Sacramenti, id est, tum species externas & visibiles panis ac vini, tum sub eis verum Christi corpus & sanguinem inuisibiliter contẽta: ex quibus augustissimum istud & diuinissimum Sacramentũ conficitur: itemq; Christum ipsum esse, qui hoc V. Sacramentum in manibus sacerdotis diuina virtute & potentia sua consecret, & conficiat: proptereaq; veram illius carnem & sanguinem diuinæ huius consecrationis vi & virtute, non autem per subsequentem communicationem nostram, illic substantialiter adesse.

Testantur eare Christum nobis sub his externis speciebus suum reliqisse corpus & sanguinem, nè ab eorũ perceptione abhorreremus.

SEXTO, affirmare eos, Christum Dominum, sacratissimũ corpus & preciosum sanguinem suum propterea nobis sub his benè notis & familiaribus panis ac vini speciebus edendum fruendumq; reliquisse, nè alioquì eorũ perceptio horrori nobis esset: quod haud-dubiò futurum esset, si planè nuda, nec his operta speciebus, nobis ea in cibum potumq; conferret: adeoq; asserere illos ipsummet Dominum ea causa suum corpus & sanguinem ante omnes accepisse, nè discipuli ab eo sumendo abhorrerent.

Chrysost. in cap. 26. Matthæi.

Chrysostomus ibidẽm.

Testãtur nos Christi corpus manibus & ore attingere, appræhendere, percipere. Itaq; adsit ibi realiter oportet.

SEPTIMO, obseruandum est, crebrò multumq; in eo adstruendo illos versari, nos Christi carnem & sanguinem in V. Sacramento non solùm animo per fidem, sed etiam manibus pariter & ore appræhendere, contingere, & accipere, non tamen nisi medijs, vel (vt aiunt) mediantibus speciebus externis: easdemque visibiles species in V. Sacramenti distributione, diuidi quidem & consumi, sed corpus sub illis inuisibiliter contentum, indiuiduum & absq; consumptione inter nos multiplicari: Tum etiam non minùs nos hîc Christi corpus contingere, quàm regis purpuram, qua ille indutus sit, attrectans, ipsum regem attigisse dicitur. Deniquè Christum verum Dei agnum, in altari sub his externis speciebus tectũ iacére, vt quondàm in cunis fasciolis inuolutus iacuerit.

Exigunt à Christianis omnibus hæc

OCTAVO, vno eos animo docere, quandò hæc humana ratione prorsus compræhendi nequeunt, eam ob rem fideles hoc V. Sacramen-

mentum ſalutariter percipere volentes, ante omnia verbis illis Domini Ieſu, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS, firmā debere fidem adhibere, rationemq; hæc capere nō valētem, per fidem in captiuitatem redigere, nôſſeq; oportere, Deum hîc ex ineffabili bonitate ſupra contraq; omnes naturæ leges agere & operari, quô ſe nobis penitiſſimè & familiariſſimè coniungere, nosq; omnes in ſeipſo vnum corpus poſſit efficere: quod ſ nè quiſquis non credat, ac nihilo ſeciùs ad illud V. Sacramentum percipiendum accedat, illum ſacroſancti corporis & ſanguinis eius non minùs reum effici, atquè Iudam ipſum & Iudæos, & à vera ſalute prorſus excidere.

In parte firmam fidem: quod ſuperuacaneum eſſet, ſi nihil præter figurā hic adeſſet.

NONO, obſeruandum venit, ob antedictas rationes olim, cùm Chriſtiana religio quotidiana acciperet incrementa, quotiès in publicis concionibus de hoc V. Sacramēto ſermonem habuêre, vel etiā ſcripta edidêre, propter eos qui ſalutari necdùm eſſent expiati lauacro, his plerunquè verbis vſos eos eſſe: *Quod nôrunt fideles. Nôrunt q percipiunt, Nôrunt qui myſterijs imbuti, aut initiati, aut conſecrati ſunt, aut qui ſacrorum doctrina fuerint digni:* atq; hoc pacto ſermonem eos abrupiſſe, quòd hanc admirandam planeq; incompræhenſibilem creaturarum in verum Chriſti corpus & ſanguinem tranſmutationē, nō niſi baptizatis probatisq; fidelibus ſecretò aperirent, & à ſalutari lauacro alienos, immò & catechumenos, licèt rectè credentes, celarent, & non modò non paterentur eos ad ſanctiſſimum Sacramentum accedere, ſed ab illius quoquè diuina celebratione arcerēt, nec facta conſecratione ſacramentum vel adſpicere ſinerent.

Nō baptizatos, quanuis iam credētes, huius V. Sacramenti myſterijs celārūt, atq; etiam ab eius celebratiōe prorſus excluſerunt.

DECIMO, è diuerſo obſeruandum eſt, tametſi infantes & paruuli baptizati verba Domini necdùm intelligere, multò etiam minùs ea credere poſſunt: at nihilo minùs olim, ante & poſt Cypriani ætatem, immò etiam Auguſtini ſeculo, illis corpus & ſanguinem, vel vt minimùm ſanguinem Domini in corporis & animæ ſalutem infundi conſueuiſſe: quod haud dubiò Patres neutiquàm feciſſent, ſi Sacramentum non alio, quàm ſymbolicę cuiuſdam figuræ loco, percipientibus, Chriſti corpus duntaxat ſignificaret, habendum cenſuiſſent, ipſamque perceptionem in ſola ſenſibili fide, quam infantes & paruuli non habent, conſtituiſſent.

Olim paruulis mox à baptiſmo corpus & ſanguinem Domini tradidere: id minimè facturi, ſi Sacramētum ſola percipiētiū fide niteretur & conſiſteret.

Docēt cōcorditer, Christū in cœna carnē & sanguinem suū cœlesti patri incruenta ratione immolâsse.

VNDECIMO obseruandum est, Patres concorditer docere, Dominum Iesum in sacrosancta Cœna sua incruentum instituisse sacrificium, perpetuis tēporibus ad eius vsq; reditum DEO patri offerendum, idque esse carnem & sanguinem illius, ipsamque adeò carnem, quæ in cruce immolata sit, eundemque sanguinem, qui ex eius sanctissimo latere manârit. Atqui non possent ea in altari offerri DEO Patri, nisi illic corâm adessent.

V. Sacramentū tanq̄ ipsissimā veritatē, comparatiōe figurarū veteris testamēti, habuere.

DVODECIMO, magna eos consensione cuncta prioris testamenti Sacrificia, & inprimìs Melchisedechicum sacrificium, itemque agni paschalis, & panum propositionum: manna quoquè & aquam è petra in eremo, pro meris huius V. Sacramenti, ceu ipsissimæ veritatis, figuris & vmbris semper habuisse, testatosq; esse, quæ tunc Patribus in figura contigissent, nobis iam in V. Sacramento re vera & substantialiter exhiberi.

Tradūt Christum in cœna sua figuras sustulisse, & eis V. Sacramentum substituisse.

TERTIODECIMO, eos id quoquè testatum efficere, CHRISTVM ipsum in sacrosancta cœna sua vetus pascha, tanquàm figuram præuiam, à sui corporis & sanguinis V. Sacramento, ceu re significata & præfigurata, expresśè discreuisse ac distinxisse: & illud quidem ceu vmbram abrogâsse, hoc verò tanquàm veritatem in eius locum substituisse, futuris indè temporibus perpetuò colendum ac percipiendum.

Asserūt prioris testamēti sacramēta significare tātùm: at noui testamēti sacramēta id re ipsa præstare, quod significent.

DECIMOQVARTO, si quidem CHRISTI corpus & sanguis in V. Sacramento non nisi typicè & symbolicè haberetur, iàm in hoc præcipuo noui Testamenti sacramento nihil plus esse, quàm in illis quondàm typicis veteris testamenti sacramentis fuerit: cùm tamen ea patrum omnium sententia sit, prioris testamenti sacramenta rem futuram duntaxat significâsse, non autem præstitisse realiter: at nouæ legis sacramenta rem, quam significant, etiam conferre ipso actu vel actualiter: maximè autem prisca illa sacramenta huius diuinissimi sacramenti collatione, haud alitèr atquè vmbram erga veritatem, existimanda.

Panem communē ab hoc V. Sacramento

DECIMOQVINTO, vbì Patres simul de pane communi, & hóc V. Sacramento sermonem texunt, tum illos ex Apostoli institutione hoc ab illo, ceu verum viuensque CHRISTI corpus, à pane vulgari

vulgari separare ac secernere: illum quidem terrenum naturalem, substantialem & corruptibilem panem, escamque ventris appellantes: hoc verò sacramentum, cælestem, supernaturalem, supersubstantialem & incorruptibilem panem, cibumque hominis interioris, in perpetuam corporis pariter atque animæ conseruationem & sustẽtationem, qui non vt ille panis in nos conuertatur, sed nos potiùs mutet in se. to tanq̃ terreno à cælesti secernunt.

DECIMOSEXTO, studiosè obseruandum venit, in catholica CHRISTI Ecclesia iamindè ab Apostolis, CHRISTI veram carnem & sanguinem, ceu diuinitati vnita, id est, CHRISTVM ipsum in Eucharistia semper adoratum, & tum Episcopos, tum presbyteros sacrificantes, V. Sacramentum mox à consecratione præsentibus Christianis ostendisse, non alia ꝓfectò sentẽtia, nisi vt (quẽadmodùm Augustinus ait) CHRISTVM in eo priùs adorarent, quàm illum acciperent: atque inter alia preces has, *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis* &c. Itemque: *Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum* &c. ad diuinissimam & sacrosanctã Eucharistiam referri. Testantur Christũ iamindè ab Apostolorũ tempore semper in Eucharistia adoratũ.

DECIMOSEPTIMO, Patres dum de V. Sacramenti communione loquuntur, inter alia his vti verbis: videlicet, *Christum nobis dare carnem suam manducandam, & sanguinem suum bibendum, Exhibere eum de corpore & sanguine suo mensam.* Item, *De altari eius dispensari uictimam sanctam, Erogari corpus* CHRISTI, *Dari salutem, Dari uitam, Nos accipere corpus & sanguinem, Fideli corde atque ore* CHRISTVM *suscipere, Accipere pascha in corpore & sanguine Domini, Communicare corpori & sanguini Domini, Participes fieri corporis & sanguinis Domini, Corpus & sanguinem Domini in sacramento manducare & bibere, Bibere precium nostrum, Bibere quod de* CHRISTI *latere manauit, Corpus Dominicum in os nostrum intrare, Corpus* CHRISTI *in os nostrum ingredi* &c: quæ quidem verba & eius generis alia, veram corporis & sanguinis CHRISTI præsentiam testantur, quòd non possent de illis absentibus citra veritatis iniuriam proferrri. Eiusmodi vtuntur verbis, quæ exigant Christi corpus, iuxta fidem illorũ, in Eucharistia realiter adesse.

Aiunt, quandò Christus secundum diuinitatem, propriè loquendo, à nobis edi nō potest, eū ea causa sumpsisse corpus nostrum, vt se nobis impartiri possit.

DECIMOOCTAVO, obseruandum est, testari Patres, quandoquidem Christus secundùm diuinitatem, si propriè velimus loqui, edi à nobis non potest, (quod enim incorporeum est, comedi non potest) cum propterea nostrum assumpsisse corpus, vt nos illud cum eius diuinitate coniunctum, re vera & substantialiter edere possimus.

Ex Paulo docent, malos æquè ac bonos, Christi corpus in Sacramento substantialiter accipere.

DECIMONONO, Patres omnes ex Apostolo id probare & asserere, nō tantùm bonos Christianos, sed etiā malos verum Christi corpus substantialiter accipere, sed malos indignè & in suam perniciem & damnatiōem: vndè consequens fit, Christi corpus in V. Sacramento substantialiter adesse, illudq; non modò animo in vera fide, quam mali non habeant, sed etiam substantialiter & corporaliter percipi: à bonis quidem ad vitam, à malis verò ad exitium, mortem & damnationem.

Vt Ioseph ab Arimathæa Christi corpus in mūda inuoluit sindone, ità volunt illud quoquè in mūdo linteo consecrari debere.

VICESIMO, Patres affirmare, quēadmodùm Ioseph ab Arimathæa corpus Christi in munda sindone inuoluerit: ità etiā idē corpus in V. Sacramento in mūdo linteolo in altari cōsecrari debere, calicēq; vas esse sanguinis Dñici,

Testantur indè ab Apostolis V. Sacramentum absentibus & ægrotis transmissum: quod non fieret, nisi mox à consecratione corpus esset Domini.

VICESIMOPRIMO obseruandum venit, iam indè ab Apostolis corpus & sanguinem Domini à consecratione nō præsentibus duntaxat Christianis datum, verùm etiam absentibus transmissum ac deportatum, non à sacerdotibus modò, sed diaconis quoquè: illisq; absq; noua cōsecratiōe ceu verum corpus & sanguinem Christi traditū: prætereaq; pro ægrotis & peregrinis asseruatum esse: vndè etiam calices portatores sanguinis Dominici appellantur, vtì in Asseruationis Articulo hac de re fusiùs dicetur.

Indicant, qua reuerentia, mūd tia & solicitudine V. Sacramentum acceptum & asseruatum sit.

VICESIMOSECVNDO, olim Christianos deuotos & pios, lotis priùs manibus, V. Sacramentum corporis Dñici mundo linteolo excepisse, ingentiq; cura & magno studio prçcauisse, vtì nè qd de corpore vel sanguine Chri in terrā decideret, nimirū ità institutos certoq; persuasum habentes, quisquis ea in re incautè & negligenter se gessisset, eum corporis & sanguinis Domini reum fieri.

VICE-

VICESIMOTERTIO, Patres veteres ex huius V. Sacramenti institutione, aduersùs Marcionem, Manetem, aliosq; eius generis detestabiles hæreticos, Christi incarnatióem sacrilega impietate negantes, ceu argumento fortissimo probâsse, Christum nostram carnem & sanguinem reuerà assumpsisse, & secundùm illam verè mortuum esse, & à mortuis resurrexisse. Dominus enim, aiunt, iuxta diuinum sermonem suum, carnem & sanguinem suum in cibum nobis in suî memoriam sumendum conferre non potuisset, nisi humanam naturam verè assumpsisset, in mortem tradidisset, & à mortuis excitâsset. Hoc verò Patrum argumentum contra hæreticos nihil prorsus haberet virium, vtì perspicuũ est, nisi vera caro & sanguis Christi in V. Sacramento substantialiter haberetur. Præsentia corporis Christi in Eucharistia, cõtra hæreticos probant, Christũ reuerà hominem factum, mortuũ, & à mortuis excitatum.

VICESIMOQVARTO obseruandum est, Patres hoc celsissimum sacramentum tam præclaris appellare nominibus, eamque vim & efficientiam ei adscribere, quæ non possint nisi vni Christo Deo & homini attribui & congruere: vndè necessariò consequitur, Christum in eodem V. Sacramento re vera substantialiter adesse. Vocant enim *Dei gloriam, Dei panem, Panem cœli, Panem uitæ, Carnem uiuentis filij Dei, Sancta sanctorum, Spiritum, Ignem immortalem, Efficax aduersùs peccatum antidotum, adeoq; peccatorum remissionẽ, Noui testamenti obsignationem, catharticum expellens malum è nobis, Conseruatorium æternæ uitæ: uel, Conseruationem à morte sempiterna, Præsidium contra dæmones & aduersa omnia, Expulsionem potestatum & uirium satanæ, Verũ uiaticum, Agnum Dei, Christum ipsum.* Speciatìm autem sancti illi Patres ex præstantissimi sacramenti huius vi & efficacia, contra Marcionitas futuram corporum nostrorum resurrectionem, quóque caro & sanguis hominum immortalitatis & vitæ æternæ capax sit, asserere atq; probare conati sunt: quandoquidem caro nostra & sanguis viuentis & viuificantis corporis & sanguinis Christi in hoc V. Sacramento particeps efficitur. Ijs nominibus V. Sacramentum appellabãt, quæ non nisi soli Christo possint attribui. Probant hinc corporũ nostrorũ resurrectionem.

VICESIMOQVINTO ET POSTREMO, Patres sacerdotij, vel sacerdotalis ordinis dignitatẽ, quæ hodiè summo proh dolor cõtemptu laborat, angelicæ æquiparare dignitati, adeoq; propemodùm illi anteferre: idq; eo duntaxat nomine, quòd sacerdoti- Sacerdotalẽ dignitatẽ angelicæ cõparãt celsitudini, ob potestatem corpus Christi conficiendi.

bus à Christo collata potestas sit ipsius veram carnem & sanguinem consecrandi & conficiendi, qua angeli præditi non sunt.

Quòd igitur S. Patres & catholica Christi Ecclesia ab Apostolorum vsq; tempore de omnibus ijs quæ iam diximus, semper idē senserint, passimq́; consentanea docuerint, ex suprà allatis eorum testimonijs, modò ea studiosè lectitare & expendere velis, facilè lector amice aduertere poteris. Quam etiam ob rem tum ad ea ipsa, tum Patrum monimenta & scripta, vndè ea descripsimus, remissum te volo, nihil hæsitans, quin hæc ità se habere, indè abundè comperturus sis: vndè porrò apud teipsum incunctanter statuere poteris, quæ Patrū & Catholicæ Ecclesię de vera ac reali pręsentia corporis & sanguinis Christi Seruatoris nostri in sacrosancta Eucharistia iam indè ab initio ad nos vsq; fides perpes fuerit.

EPILOGVS PRIMI ARTICVLI.

CAP. 82.

Quidem iam, vt eram pollicitus, in primi huius, quē tractandum asserendumq́; susceperam, Articuli primarij confirmatiōem, videlicet, veram vitalemq́; seruatoris & Domini nostri Iesu Christi carnem & sanguinem in pręstantissimo altaris Sacramento substātialiter adesse, confertìm ac diffusè introduxi principiò sempiternum Dei verbum & clarissima scripta diuina, quæ per se hac in parte abundè satisfaciant: deindè nihilo minùs vetustissimos & præcipuos Patres, qui ab Apostolorum temporibus ceu fideles Dei dispensatores & œconomi, Christianas ecclesias saluberrima & consentanea doctrina sua de vera ac indubitata scripturæ diuinę intelligentia pasśim accuratè instituerunt. Deniquè non paucorū vniuersalium Conciliorum, ex toto orbe Christiano semper in Spiritusancto coactorum, pulchrè consentientes sententias, decreta & definitiones: quibus adieci multigenarum obseruationum methodum quādam & compendium, vndè Patrum & catholicę Ecclesię vera certaq́; fides liquidò possit animaduerti: interìm etiā friuola, vana, nulla ratione subnixa, planeq́; sophistica & fallaciosa argumenta, immanesq́; blasphe-

1. Verbū Dei.

2. Cōsona Patrū testimonia.

3. Conciliorū decreta & sententiæ.

blaſphemias,quę Aduerſarij noſtri,deſertores illi & impij V. Sacramenti hoſtes & oppugnatores contra Eccleſiam catholicam,deſtinata ac malitioſa ſententiarum ſcripturæ diuinę,patrumq; & conciliorum deprauatione & corruptione in ſuá ipſorum damnationem, in diuerſum magna temeritate obijciunt & opponunt, ſatìs ſuperq;, vt mihi perſuadeò,dilui ac profligaui.

Oratum autem velim vnumquemlibet ea, quæ protulimus,ſacræ ſcripturę & catholicę Eccleſiæ teſtimonia lecturum,nè eaipſa oſcitāter,ſomniculosè & perfunctoriè percurrat, ſed vt rei ipſius & cauſæ magnitudo(vt in qua ſalus noſtra ſita ſit)poſtulat,diligenter expendat,animo reuoluat,pēſiculetq;:& ſi quidē in vera catholicaq; Chriſti Eccleſiæ de hoc diuiniſſimo ſacramento fide adhuc conſtans permanſit, citra dubium multò etiam magìs indè ea in fide confirmabitur.

Quid vtilitatis hæc allatura ſint etiamnùm catholicis

Sin autem callidis, verſutis,fallacioſis,virulentis hæreticorum ſophiſmatîs & fucis in quandam hæſitationem vel ſuperſtitionem adductus eſt,vbì tam luculenter,perſpicuè ac irrefragabiliter veri notionem erit è diuerſo aſſecutus,meo quidem iudicio dubitationem & ſuperſtitionem omnem penitùs à ſuo animo remouebit, & ex fidiſſimo pij illius & prudentiſſimi Vincentij Lirinenſis cōſilio id deincèps conſtanter credet & ſentiet, quod gemina illa & inconcuſſa nec vnquàm labefactanda & ſubruēda tum ſcripturę diuinę,tum catholicę Chriſti Eccleſię authoritas depoſcit:& quicquid prætereà iā indè ab Apoſtolis & vbiquè,& ſemper,& ab omnibus creditum eſt, quodq; ipſi Apoſtoli & eorum proximi ſucceſſores Eccleſijs credendum tradidêre:atq; ità Aduerſarijs diuerſum ab his,quæ nos Catholici noſtriq; maiores ad Apoſtolos vſq; accepêre,ipſi perſuadentibus dicet Anathema maranatha.

Quid illis cōmodatura,q nonnihil vacillent ac titubent.

Deniquè ſi non modò nonnihil vacillare cœpit,ſed iā planè ſeductus eſt,& ex pulcherrimis Chriſtianę Eccleſię caſtris & tentorijs, in funeſtas latronum hæreticorum ſpeluncas pertractus eſt, & ex fido contubernali ac ſocio in perfidum & perditum Eccleſiæ DEI hoſtem & perſecutorem mutatus eſt,equidem ſpe bona ducor, fore vt tamen id ille hinc haud obſcurè percipiat, ſe, niſi reſipiſcat, haud dubiò in ſatanę venturū poteſtatem:cogitetq; tametſi mundus, DEO permit-

Cur hæc etiā prorſus euerſis minimè ſint faſtidienda.

permittente ob peccata nostra, iam ad breue tempus ab hæreticis fascinari ac deludi se sinat, at tamen tum mundi, tum hæreticorum insipientiam posteà omnibus manifestam fore, haud secùs atquè Iannæ & Mambræ, cùm agnitæ resistant veritati, homines corrupti mẽte, & reprobi circa fidem: cogitet præterea, se cum sua factione tandèm voto non potiturum suo: siquidem de Christi Ecclesia scriptum est, portas inferi non præualituras aduersùm illam: ii fortassis his agnitis, det illi DEVS pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscat à diaboli laqueis, à quo captiuus tenetur ad ipsius voluntatem: quod equidem omnibus miserè seductis opto precorque ex animo.

2.Tim.3. Matt.16. 2.Tim.2.

Nunc igitur totius negocij huius, quod tractandum expediendumque suscepi, primo hoc asserendo adstruendoque Articulo, vtcunquè & pro necessitate iactis fundamentis, reliquos Articulos tres primarios, ex eo ceu fonte manantes & consequentes, minori negocio expediturum me spero. Itaque Deo auspice ad alterum iam Articulum progrediar.

SECVNDVS ARTICVLVS PRIMARIVS,

IN CELSISSIMO ALTARIS SACRAMENTO MOX à DIVINA CONSECRATIONE, MINIMÈ VERÒ TVM DEMÙM CÙM PORRIGITVR & PERCIPITVR, VERVM

CHRISTI IESV

DOMINI NOSTRI CORPVS, REVERÀ AC SVBSTANTIALITER & ADESSE & PERMANERE, EAQVE CAVSA IN CATHOLICA CHRISTI ECCLESIA CONSECRATVM SACRAMENTVM, PRO FVTVRA COMMVNIONE AC PERCEPTIONE RECTÈ AC PIÈ ASSERVARI.

VISQVIS supioris primarij Articuli communitam satis assertamq; veritatem rectè ac probè assecutus est, is meo quidem iudicio, neq; hũc alterũ, neq; duos alios posteriores articulos vllo pacto in dubiũ reuocare poterit: quandoquidem primo illi tanquàm certissimo fundaméto suo innitũtur, atq; ex illo necessariò promanant & consequũtur. Verùm quandò secta biceps (quæ haud aliud etiamdùm præ se ferre videtur, q̃ in primo illo ARTICVLO, dépta CAP. I.

pta tamen transſubſtantiatione,quam vtrique iuxtà negant & irrident,necdùm ſibi conuenire,ſed in diuerſas ſe ſententias diſtrahi) anno ſalutis 1536. Vuittébergæ in Luteri, eorum omnium parentis ædibus,per vtriuſque partis præcipuos propugnatores & ſigniferos (eo proculdubiò nomine duntaxat, vt cõmunibus auxilijs iunctisq́; copijs,Catholicam Chriſti Eccleſiam,cuius æquè omnes deſertores & hoſtes extitêre,tantò faciliùs oppugnare,concutere,labefactare, atque demùm in ruinam,quod tamen nunquàm illi conſequi poteunt,impellere queant)hac in parte in vnam coiuit ſententiam,atq; inter ſeſe mutuò cõſpirauit, vtì deincèps vnanimiter & magna cõſenſione ac pertinacia aſſerant,panem & vinum in Sacramento non modò non tranſſubſtantiari,id eſt,in verã carnis & ſanguinis Chriſti transferri ſubſtantiã,ſed etiam Corpus Chriſti,præterquàm cùm iam actu ipſo Sacramentum porrigitur & ſumitur, neutiq́ præſens haberi, (putà dum aſſeruatur,aut in arculis & vaſculis circunfertur) neque illũ in Venerabili Sacramẽto adorari debere: atque ità apud ſeſe ſtatuit & communi ſententia decreuit,Chriſtianos Catholicos, quotquot iam indè ab Apoſtolorum temporibus Chriſtum mox à conſecratione in Euchariſtia reuerà ac ſubſtantialiter adeſſe & permanere crediderunt,in eaque hónorare,colere, adorare non dubitârunt,hodieque idem perſuaſum habent,& Chriſtum in Venerabili Sacramento adorant,contumelioſiſſimè atque immaniſſimè idololatras proclamare,proſcindere, & criminari: equidem operæprecium,adeoque neceſſarium arbitratus ſum,vt hunc quoque Articulum ſecundum, itemq́; duos extremos,qui hunc ordine ſequuntur, tametſi alioquì ex primo illo pendent & proficiſcuntur, ſeparatìm ac ſingulatìm tractandos ſuſcipiam,& quid ad horum quemlibet,propriè ac peculiariter pertineat,ex ſuprà citatis alijsq́ue ſcripturæ diuinæ,& ſanctorum Patrum, Catholicæq́; Eccleſiæ irrefragabilibus pulchreq́; conſentaneis teſtimonijs oculis ſubijciam, quò ſimpliciores quiq; hoc antidoto præmuniti, virulentis iſtiuſmodi viperarum ſibilis & afflatu,imprudentes nihilq́ue præmoniti minimè inficiantur.

Conſpiratio Luteranorũ & Zuinglianorũ contra Euchariſtiam & Catholicã Eccleſiam, facta in ædibus Luteri anno 1536.

Principiò quidem priorem huius alterius Articuli partem, videlicet, quòd vera veri corporis Domini noſtri IESV CHRISTI

Articuli in duas partes diſtributio.

STI secundùm substantiam, vel substantialis in Venerabili Sacramento præsentia, non nisi in vnica diuinæ consecrationis vi & efficacia, non autem in ipso porrigendi vel sumendi vsu, ea qua dictū est ratione consistat, planam testatamque efficiam.

Indè porrò etiam partem eius posteriorem, nempe, celsissimum Sacramentum à consecratione in pium vsum aliquandiù reuerenter asseruari posse, sicq; indè ab Apostolis in Christi Ecclesia perpetuis temporibus asseruatum esse, eo pacto docere atque confirmare conabor, nemo vt possit contradicere.

VERAM CORPORIS ET SANGVINIS CHRISTI IN EVCHARISTIA SVBSTANTIALEMQVE SIVE REALEM PRAESENTIAM, NON IN SACRAMENTI VSV, SED IN DIVINAE CONSECRATIONIS VI ET EFFICACIA CONSISTERE.

QVOD igitur ad priorem partem attinet, primò quidem nititur illa inconcussè luculentis mereq; diuinis institutionis Venerabilis Sacramēti huius verbis: vt quòd Dominus panem acceperit, benedixerit, fregerit, & dixerit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur:* Itemq; calice accepto, dixerit: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Quæ verba dubium non est, Dominum non nisi semèl in creaturas panis & vini, cùm in sanctas manus suas eas accepisset, generatìm protulisse, nec posteà, quotiès singulis discipulis singulas Venerabilis Sacramenti partes porrexit & dedit, repetijsse, & dixisse vnicuilibet: Accipe, Hoc est corpus meū, quod ꝓ te datur: Accipe, Hic est sanguis meus, qui pro te fundetur. Id enim ratione calicis nullo pacto sic se habere potest. Eum nanque alioquì cùm non nisi vnus fuerit Dominus, duodeciès subindè consecrârit oportet, prioremque consecrationem posterioribus irritam fecerit, quod non modò non audiri, sed ne cogitari quidem sinè horrore & abominatione potest.

CAP. 2.

Mat. 26. Mar. 14. Luca 22. 1. Cor. 11.

Christus verba consecrationis in panem & vinū nō nisi semèl protulit.

Cùm igitur ista, præsertim calicis, administratio vel porrectio nō sit facta momento vel puncto temporis, efficitur indè necessariò ac irrefutabiliter, mox vbi Dominus ea quæ diximus, verba sua diuina in creaturas illas semèl pronunciauit, veram carnem & sanguinem illius sub panis ac vini speciebus coràm adfuisse, & perseueranter pmāsisse & asseruata esse, donec eas inter duodecim per ordinem distribuisset. Cùm sit enim ille Deus verus & veritas ipsa, quæ mentiri nescit, verba eius mox vbi pronunciata fuêre, vera vt fuerint necessè est, idq; efficaciter effecerint, quod significant: vtì ea omnium diuinorum verborum natura est & proprietas, quemadmodùm scriptū est: Ipse dixit, & facta sunt: &, Fidelis Dominus in oībus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Quam etiam verborum eius efficacem vim atque potentiam siue facultatem, qua item effectum est, vt Dei filius agnosceretur, sacrosancti Euangelij paginæ omnes passim testatam efficiunt.

Iohan. 14. Rom. 3. Psal. 148. Psal. 144. Mat. 7. Mar. 1.

In nuptijs Iohan. 2. benedicta mater ait ministris: Quodcunq; dixerit vobis, facite. Simul autem atquè dixisset Dominus, Implete hydrias aqua: ac deindè, Haurite nūc & ferte architriclino, aqua illa repentè in verum vinum mutata est, ac deincèps vinum permansit, vt ex textu licet animaduerti, vbì sic habetur: Vt autem gustauit architriclinus aquam vinum factū &c. Dixit idem paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam: & confestìm ille sanus effect⁹, tulit lectum, & abijt. Dixit leproso, Mundare: & confestìm mundata est lepra eius. Centurio ait ad eum: Dic tantùm verbo, & sanabitur puer meus: responditq; illi Dominus: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi: & sanatus est puer ex illa hora. Idem de Reguli filio scribit Iohannes. Comminatus est vēto, & dixit mari: Tace, obmutesce: & cessauit ventus, & facta est trāquillitas magna. Ait cæco: Respice: & cōfestìm vidit. Dixit surdo & muto, Epheta: quod est, Adaperire: & statìm apertæ sunt aures eius, & solutū est vinculum linguæ eius, & lòquebatur rectè. Ait homini manum aridam habenti, Extende manū tuam: & extendit, & restituta est sanitati. Mulier non nisi fimbriam vestimenti eius tetigit, & euestigiò salua facta est à fluxu sanguinis, quę duodecim erat annis perpessa. Dixit puellæ mortuæ: TABITHA CVMI, id est, Puella (tibi dico) surge: & confestìm surrexit puella:

Vt Christus aquā in vinū mutauit, ità aquā & vinū mutat in sanguinem suū. Vide suprà Chrysologū. Matth. 9. Marc. 2. Lucæ 5. Matt. 8. Ibid. Iohan. 4. Mar. 4. Lucæ 18. Mar. 7. Mat. 12. Mar. 5. Luc. 8.

Matt.

Matth.9.Mar.5.Luc.8.Voce magna clamauit Lazaro iam quatriduano mortuo:Lazare,veni foràs:& ſtatim,pdijt qui fuerat mortuus, Et vt paucis agam,id præcipuè & nuſquàm non Euangeliũ nos docet,Domini dicta & facta ſemper eſſe coniuncta,adeoq; illius dixiſſe,feciſſe eſſe:quò etiam ad docendam & aſſerendam rerum omniũ prępotentem diuinitatem ſuam, ipſus ſeſe potiſſimùm ſemper retuliſſe videtur:vt vbì ait:Si mihi non vultis credere, operibus credite. Quamobrem eius quoquè aduerſarij Iudæi dixerunt: Nunquàm ſic locutus eſt homo,ſicut hic homo:quia in poteſtate erat ſermo ipſius.Si ergò verborũ illius tãta ſemper fuit vis & efficacia,vt quicquid diceret,eodem momento ſuum habuerit effectum,nihil penitùs ambigendum eſt,hæc quoquè diuina illius verba, *Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus*, quibus hoc ille præcelſum inſtituit, nobiſque reliquit Sacramentum,non minorem habuiſſe vim & energiam,qua id efficerent,vt corpus & ſanguis eius eueſtigiò reuerà coràm adeſſent.Nam ſi ea tum demùm ſuum obtinuêre effectum,cùm iam porrigerétur & perciperétur:nimirùm ſermo ille,*Hoc eſt corpus meũ* &c. cùm eum Chriſtus proferret, cum mendacio coniunctus fuerit neceſsè eſt:deindè eiuſdem diuini ſermonis efficaciam humanam actionem præſtolari ac morari debuit,quod ſinè horrore dici non poſſit:quandò Dei verbum humana vel actione vel omiſſione diſtineri ac præpediri,atque vbì ſemèl prolatum eſt,vlla ex parte immutari non poteſt.Vide ſuprà xxiiij. Scripturę teſtimonium,fol.43.

Johan 11. Vide ſuprà Chryſologũ, qui ait virtutem corporis Chriſti in Euchariſtia lógè eſſe maioré, quàm fuerit fimbriæ. Iohan.10. Iohan.7. Luc.4. Matt.24. Lucæ 21. Num 23.

Vndè iam porrò ſequitur,quãdoquidem in ſacroſancta cœna ſuis ſanctis mãdauit Apoſtolis,vt quod ipſe feciſſet,illi itidèm deincèps facerent,hoc eſt,corpus & ſanguinem eius diuinis ipſius verbis conficerent,eam ob rem poſteaquàm ſacerdos eadem verba in creaturas vel ſuper creaturas ſemèl pronunciauit,confeſtìm & eodem momento verum corpus & ſanguinem eius coràm adeſſe: neque tum primùm cùm porriguntur & ſumũtur,illic eſſe incipere.Aliâs nanq;, vt quiuis poteſt animaduertere,verba illa humano quodam accidẽte vel incidente præpedimento, vel alio modò prorſus irrita & caſſa fieri poterunt:quod citra Dei contumeliam & blaſphemiam dici nõ poteſt.Cælum & terra,ait ipſe Dominus, tranſibunt, verba autem mea non præteribunt:adeoq; ſcriptura diuina paſsìm affirmat, vbì

Mat.24. Lucæ 21.

Esa. 45. semel egressum est verbum de ore Dei, nulla ratione distineri aut mutari illud posse, sed efficere id, cuius causa dictum sit.

Aduersariorum caecitas. Aduersarij quidem impendiò sibi arguti & perspicaces videntur, putantq; se solos videre, nec vident tamen, se hîc in clarissimum Dei verbum immaniter incurrere: quandò hoc sacrosanctum corporis & sanguinis Christi sacramentum, quòd ad eius constitutionem, vel ad illud constituendum attinet, parem cum cæteris sacramentis per oĩa rationem habere volunt: atq; ea causa Sacramentum hoc haud alitèr quàm cætera describunt, & communi hac descriptione compræhendunt, Sacramenta (vt Melanchthon ait, de hoc Sacramento non secùs atquè de alijs loquens) esse actiones ipsas, directas ad eum finem, ad quem institutæ sunt: quarè id tantùm quod homini in Ecclesia porrigitur, esse sacramentum: cùm tamen Christus ipse hoc sacramentũ singulari quadã institutionis eius forma à reliqs sacramẽtis expresśè distinxerit, vt est sup. in Eusebij Emisseni (fol. 128.) itẽq; Augustini testimonijs (fol. 226.) explicatum.

Libello de vsu integri Sacramẽti: & in respõsione ad scriptum delectorum cleri Coloniensis.

Aliorũ quidẽ sacramẽtorum constitutio & efficiẽtia vel effectus, in vsu ipso & applicatione vel exhibitione cõsistit, cùm institutionis eorũ forma eò dirigat & spectet: vt vbì Dñs de baptismo ait, Baptizãtes eos in noĩe patris &c. itemq; de pœnitẽtię sacramẽto, Quorũ remiseritis peccata &c. Sed lõgè alia ratio est hui⁹ V. Sacramẽti, de quo Dñs dicit, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus:* quibus diuinis & efficacibus verbis fit, vt hoc V. Sacramẽtum etiam antè quàm percipiatur vel sumatur, absolutam & integram habeat suî constitutionẽ. Neq; verò de Baptismo eundem in modum loquitur. Paulus quidem ait, Spiritum sanctum effusum in nos abundè per lauacrum regenerationis, id est, baptismum: minimè tamen asserit, Baptismum esse Spiritum sanctum: quemadmodùm Christus hîc dicit, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.* Quod igitur Aduersarij, tametsi formæ institutionum huius ipsius & aliorum sacramentorum omninò discretæ atque diuersæ sunt, hoc nihilo seciùs V. Sacramentum, quantùm ad constitutionem ipsius attinet, cum reliquis Sacramentis parem volunt habere rationem vel conditionem: quid hoc, oro, aliud est, quàm impudens fraus & impostura, qua sua deliramenta, contra Domini verba hominibus obtrudere, inculcare & persuadere,

Matth. 28. Iohan. 20.

Tit. 3.

Cùm diuersæ sint formæ institutionũ huius atq; aliorum sacramẽtorum, necessè est etiã huius sacramẽti peculiarẽ & discretã esse cõstitutionem.

dere, eosque à vera fide ad ſuam ſuperſtitionem traducere moliuntur?

Porrò craſſo nimìs illos in errore verſari, etiam indè licet perſpici, quòd Apoſtolus, vt eſt crebrò iam antè dictum, illos quoquè qui indignè accedunt, verum Chriſti corpus & ſanguinem reuerà accipere teſtetur: Itaque neceſsè eſt etiam ante perceptionem adeſſe illic verum corpus & ſanguinem, maximè cùm Apoſtolus de illis dicat, manducare & bibere eos ſibi iudicium, eô quòd non dijudicent corpus Domini. Si ergò non dijudicant in perceptione corpus Domini, quid quæſo eorum perceptio facit ad ſacramenti conſtitutionem, ſiue ad conſtituendum ſacramentum? Si Iudas proditor verum corpus & ſanguinem Domini in Sacramento, vt Lucas teſtis eſt, licèt ad ſuî condemnationem, accepit: fieri non poteſt, quin corpus & ſanguis CHRISTI ante eius fidem & impiam ſumptionem in V. Sacramẽto verè ac realiter præſens adfuerit. Verùm hæc iterùm latiùs proſequi hoc loco nolim, vt quę ſuprà in 24. ſcripturæ teſtimonio, fol. 50. atq; aliâs abundè explicata ſint.

Mali quamuis Chriſti corpus nõ dijudicẽt, idẽ tamẽ verè accipiunt: quod argumẽto eſt, ſacramẽti huius conſtitutionẽ nõ perceptiõe, ſed conſecratiõe conſiſtere.

Quòd verò ab ipſis indè Apoſtolis omnes ſancti Patres & catholica Chriſti Eccleſia verba Dñi eo pacto acceperint, nõ in ipſa demùm adminiſtratione & perceptione Euchariſtiæ corpus Dñi illic adeſſe, ſed vna ac ſola diuina conſecratione etiam ante ſumptionem ſacramentum perfici, lector ſtudioſus ex ſuprà allatis Patrum teſtimonijs facilè in memoriam redigere ſibi poteſt.

VEtuſtiſſimus quidem ille DIONYSIVS AREOPAGITA, Pauli Apoſtoli diſcipulus, Eccleſiaſticæ Hierarchiæ cap. 3. parte 2. ſcribit hunc in modum: *At verò pontifex, cùm diuina munera laude proſecutus fuerit, ſacroſancta & auguſtiſſima myſteria conficit, & quæ antè laudauerat, veneranda operta atque abdita ſignis, in conſpectum agit: diuinaq́ munera reuerenter oſtendens, ad ſacram illorum communionem conuertitur* &c. Rurſus parte 3. *Quocircà reuerenter*, inquit, *ſimul & ex pontificali officio, poſt ſacras diuinorum operum laudes, quòd hoſtiam ſalutarem, quæ ſuper ipſum eſt, litet, ſe excuſat* (pontifex,) *ad ipſum primò decenter exclamãs: Tu dixiſti: Hoc facite in meam cõmemorationem. Deindè tanto miniſterio, ad imitationẽ Dei inſtituto, dign⁹ fieri poſtulat, & ſimilis ipſi Chriſto* CAP. 3.

Sacerdos hoc Sacramẽtum cõſecratione cõficit & cõſummat, itẽq; offert vel litat & oſtẽdit, atq; tum demùm ad cõmunionẽ progreditur.

pro

pro viribus euadere, & vt Sacramenta sanctè conficiat & castè distribuat, & qui ad communionem accessuri sunt, dignè participent: sicq; venerandissima mysteria consummat, & laudata oculis subijcit in signus sanctè propositis. Sanè opertum panem & indiuiduum aperit &c.

Audis hîc sacerdotem verbis Domini Venerabile Sacramentum conficere & consummare. Quod quid sit, habes suprà in Præfatione in Patres. Deindè offerre vel litare illud, & præsentibus reuerenter ostendere: atq; his omnibus peractis, tum demùm ad communionē accedere. Vide suprà fol. 74. & 77.

Mox vbi consecrata sunt panis & vinū, corpus Christi efficiūtur.

IVSTINVS vir Apostolicus & martyrio insignis, vt suprà diximus, ait *accepisse nos cibum qui per preces sermonis, quem à Christo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnesq; nostrę communione aluntur, IESV CHRISTI eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse. Apostolos, enim in Commentarijs suis, quæ Euāgelia dicūtur, ità tradidisse* &c. Vide suprà fol. 86.

IRENAEVS sanctus martyr eodem ferè tēpore lib. 4. cap. 3. scribit his verbis: *Christus, q ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter suum sanguinem confessus est.* Vide suprà fol. 90. Ac multò etiam euidentiùs libro eodem: *Quemadmodum enim, ait, qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia* &c. Vide suprà fol. 94.

Simul atq; panis percepit vocationem Dei, iam non panis est &c.

TERTVLLIANVS libro 4. contra Marcionem ait, *Christum acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecisse.* Vide suprà fol. 101.

ORIGENES lib. 8. contra Celsum, *Oblati inquit, panes vtiquè ex oratione & precibus, in sanctius quoddam corpus conflantur.* Vide suprà fol. 117.

D. CYPRIANVS martyr sermōe de Cœna Dñi sic habet: *Ante verba illa,* HOC EST CORPVS MEVM, *cibus ille cōmunis tantùm nutriendo corpori commodus erat, & vitæ corporalis subsidium ministrabat. Sed ex quo à Domino dictum est,* HOC FACITE IN MEAM COMMEMORATIONEM, HAEC EST CARO MEA, HIC EST SANGVIS MEVS, *quotiescunq; his verbis & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solenni sacratus, ad totius hominis vitam salutemq; proficit, simul medicamentum & holo-*

holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens. Vide suprà fol.119.

D. EVSEBIVS EMISENVS Sermone 5. de Paschate: *Inuisibilis,* inquit, *sacerdos visibiles creaturas in substãtiam corporis & sanguinis sui verbo suo secreta potestate conuertit, ità dicens:* ACCIPITE ET COMEDITE: HOC EST CORPVS MEVM. Itemque: *Antequàm creaturæ inuocatiõe summi nominis consecrentur, substantia illic est panis & vini: post verba autem CHRISTI, Corpus & sanguis est Christi. Quid mirum autem est, si ea quæ verbo creauit, possit creata conuertere?* Vide suprà fol.125.& sequent. Verbis cõsecrationis fit trãssubstãciatio, vel conuersio.

DIVVS BASILIVS in sua liturgia ità precat: *Fac me virtute sancti tui Spiritûs idoneũ, vt sacerdotij gratia indutus, huic sanctæ mensæ assistam, & sanctum & impollutum corpus tuum & sanguinem preciosum consecrem.* Vide suprà fol.139. CAP. 4.

D. GREGORIVS NAZIANZENVS in carminibus de sacerdotibus loquens, *O sacrificia,* ait, *mittentes incruenta sacerdotes, O magni figmentum Dei in manibus vestris ferentes.* Vide suprà fol.146.

Vultísne aduersarij alium habere ex vetustissimorum ordine, vestrum hunc crassissimum errorem euidentissimè condemnãtem? En vobis GREGORIVM NYSSENVM, cuius hæc sunt in oratiõe Catechetica: *Vt em̃ Verbi Dei gratia sanctũ effecit illud corpus, cuius firmamẽtum ex pane constabat, & ipsum etiam quodam modo panis erat: sic etiam hic panis, vt ait Apostolus, per verbum Dei & orationem sanctificatur: non quia comeditur eò progrediens, sed statìm per verbum in corpus mutatur, vt dictum est à verbo, Quoniam hoc est corpus meum.* Vide suprà fol.149. Quînam illa vir sanctus vestrum Aduersarij errorem significantiùs tum arguere, tum damnare potuisset? 1.Tim 4. Non ꝑpptereà ꝙ comeditur, Christi corpus est in Eucharistia, sed ob mutationem, quæ fit per verbum.

D. EPIPHANIVS in Ancorato: *Voluit,* inquit, *per gratiam dicere, Hoc meum est, Hoc & Hoc, & nemo non habet fidem sermoni. Qui enim non credit ipsum esse verum, is excidit à gratia & salute.* Vide suprà fol.150.

THEOPHILVS ALEXANDRINVS lib. Paschali 1. his verbis vtitur: *Panis Dñicus, quo Saluatoris corpus ostẽditur, & quẽ frãgimus in sanctificationem nostrî, & sacer calix, quæ in mensa collocantur, & vtiq; inanima sunt, per inuocationem & aduentum Sancti spiritûs sanctificantur.* Vide suprà fol.151.& sequen. Per inuocationem & aduentum Spiritus sancti creaturæ sanctificantur.

HESYCHIVS in Leuiticum lib.6. *Nõ ergò oportet nos,* ait, *habentes*

in manibus, & consummantes verum mysterium, sequi figuras.

HIERONYMVS ad Hedibiam quæstione 2. *Nos autem*, inquit, *audiamus, panem quem fregit Dominus, deditq́ discipulis suis, esse corpus Domini Saluatoris, ipso dicente ad eos: Accipite & comedite, Hoc est corpus meum:* Vide suprà fol. 153. Audis hîc, corpus esse Domini, cùm Dominus dixerit, HOC EST CORPVS MEVM. Quòd verò etiam ante sumptionem corpus illud sit; audi illum ad Heliodorum de sacerdotibus scribentem, his verbis: *Absit vt de his quicquam sinistrum loquar, qui apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt.* Simile quiddam habet in cap. 1. Epistolæ ad Titum. Vide suprà fol. 154.

Hæc verò sententia conuenienter illis Hesychij verbis accipienda est, quæ apud illum leguntur lib. 2. in Leuiticum cap. 8: *Nisi*, inquit, *Christus rogatus ore sacerdotis, ipse venerit, & cœnam sanctificauerit, & initiauerit ea quæ aguntur, nullatenùs sacrificium dominicum fiunt.* Quorum hæc mens est: Cùm dicimus sacerdotem suo ore conficere corpus Domini, ità accipiendum est, illum suo ore inuocare Dominum, & verba Christi, tanquàm ministrum, proferre in oblationem, quibus verbis Christus ipse sacrificium consecret.

Sacerdotes suo ore Christi corpus cõficiunt, & vt id accipiendũ sit.

CAP. 5.

Non humano opere, sed Domini verbis Eucharistia cõficitur.

CHRYSOSTOMVS idem passìm testatur. In Matthæum Homilia 83. *Non sunt humana, ait, virtutis hæc opera: quæ tunc in illa cœna confecit, ipse nunc quoq́ operatur, ipse perficit. Ministrorum nos ordinem tenemus. qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est.* Vide suprà fol. 166. Atq; apertiùs etiã Homilia de proditione Iudæ, vbì sic habet: *Et nunc ille præstò est Christus, qui illam ornauit mẽsam, ipse istã quoquè consecrat. Non enim homo est, qui proposita de cõsecratione mensæ Domini, corpus Christi facit & sanguinem: sed ille qui pro nobis crucifixus est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia.* HOC EST, ait, CORPVS MEVM. *hoc verbo proposita consecrantur.* Vide suprà fol. 169.

AMBROSIVS de his qui initiantur mysterijs, cap. 9. ità scriptum reliquit: *Quòd si tantùm valuit humana benedictio,* (putà Mosis &c.) *vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbì verba ipsa Domini Saluatoris operantur?* Itemq;: *Liquet igitur, quòd præter naturæ ordinẽ virgo gñauit. Et hoc, quod cõficimus* (nos sacerdotes) *corp⁹, ex virgine est. Quid hîc q̃ris naturæ ordinẽ?* Et de Sacramentis lib. 4. cap. 4. hâc mouet

quæstio-

quæſtionem: *Conſecratio quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus?* Et reſpondet: *Domini IESV.* Itemq;: *Vbi venitur, vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non ſuis ſermonibus ſacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti. Ergò ſermo Chriſti hoc conficit ſacramentum.* Et rurſus: *Antè quàm conſecretur, panis eſt: vbì autem verba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes. Hoc eſt corpus meum. Et ante verba CHRISTI, calix eſt vini & aquæ plenus: vbì verba CHRISTI operata fuerint, ibì ſanguis efficitur, qui plebem redemit.* Sermõe Christi Sacramẽtum conficitur

Indè eſt, quòd vir ſanctus, vt ſuprà dictum eſt, Imperatorem Theodoſium ſeniorem, cùm is, nulla habita ratione fuſi ſanguinis innoxij Theſſalonicæ, nihilo minùs necdùm peracta pœnitẽtia & ſatiſfactione, templum Chriſti vellet ingredi, hac grauiſſima oratione prohibuit, ità dicens: *Quibus oculis adſpicies communis Domini templum? quomodò manus extendes, de quibus adhuc ſanguis ſtillat iniuſtus, vel iniuria fuſus? quomodò huiuſmodi manibus ſuſcipies ſanctum Domini corpus?* Conſule Theodoreti hiſtoriam lib.5.cap.18.& Tripartitam lib.9. cap.30. Obſerua hîc, corpus Domini in manus accipi, priùs quàm ore ſumatur.

Alibì idem vir ſanctus ait, *in flammeo altaris caput omnium Chriſtum quotidiè conſecrari:* Itaq; pannus ille lineus, etiam Corporale ea cauſa dicitur. Vide infrà. Lib.1 de virginibus.

AVGVSTINVS itidèm paſsìm affirmat, mox à conſecratione corpus Chriſti in V. Sacramento præſens adeſſe & ferri in manibus. In Pſal.33. ſcribit his verbis: *Chriſtus ſecundùm literam* (id eſt, non metaphoricôs) *ferebatur in manibus ſuis, quandò commendans ipſum corpus ſuum, ait: Hoc eſt corpus meum.* ferebat enim illud corpus in manibus ſuis. Vide ſuprà. Christus corpus ſuum ferebat in manibus ſuis, antè quàm illud Apoſtoli acciperent.

Lib.9. Confeſſionum, cap.13. ait *de altari diſpenſari victimam ſanctam, qua deletum eſt chirographum* &c. Si ergò de altari diſpenſatur, priùs in altari vt fuerit neceſsè eſt.

Lib.3. de Trinitate, cap.4: *Corpus Chriſti,* inquit, *& ſanguinem dicimus, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece myſtica conſecratum, ritè ſumimus ad ſalutem ſpiritalem, in memoriam pro nobis dominicæ paſsionis. Quod cùm per manus hoĩm ad illã viſibilẽ ſpeciẽ pducitur, nõ ſanctificatur vt* Inuiſibili S. ſpũs operatione fit tã magnũ ſacramẽtum.

GGG 2 *ſit*

ſit tam magnum ſacramentum, niſi operante inuiſibiliter ſpiritu Dei. Vide ſuprà fol. 240.

Lib. 20. cõtra Fauſtum cap. 13. *Non quilibet panis & calix,* ait, *ſed certa conſecratione myſticus fit nobis.* Vide ſuprà fol. 246.

Ante conſecrationẽ, panis eſt: poſt conſecrationem corpus.

Deniq; in ſententijs Proſperi hæc eius verba legũtur: *Non ſimiliter ſumimus has duas ſpecies, quemadmodum ante conſecratiõem prahendebamus: cùm fideliter fateamur, ante conſecrationem panem eſſe & vinum quod natura formauit: poſt conſecrationem verò eſſe carnem Chriſti & ſanguinem, quod benedictio conſecrauit.* Vide ſuprà fol. 239.

CAP. 6.

CYRILLVS ad Caloſyrium Epiſcopum ſcribit hũc in modum: *Nõ dubites an hoc verũ ſit, eo manifeſtè dicẽte,* HOC EST CORPVS MEVM: *ſed potius ſuſcipe verbum Saluatoris in fide. Cùm enim ſit veritas, non mentitur.* Vide ſuprà fol. 302.

In Iohannem lib. xj. cap. 22. *Nam ipſum etiam,* ait, *Domini corpus coniuncti virtute verbi ſanctificatur, & ad benedictionem myſticam adeò actiuum fit, vt poſſit ſanctificationem nobis ſuam immittere.* Vide ſup. fol. 322.

GELASIVS *ſacramenta aſſerit in diuinam tranſire, Spirituſancto perficiente, ſubſtantiam.* Vide ſup. fol. 334.

THEODORETVS Dialogo 2. huic ab Eraniſt propoſitæ q̃ſtioni, *Poſt ſanctificationem quomodò appellas altaris dona?* ità facit reſpõdere Orthodoxum: *Corpus Chriſti & ſanguinem Chriſti.* Et rurſus: *Poſt ſanctificationem verò non tam panis, ſed corpus & ſanguis Chriſti, ſeu panis vitæ nominantur.* Item: *Intelliguntur ea eſſe quæ facta ſunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa ſint quæ creduntur.* Vide ſup. fol. 338.

GREGORIVS PAPA I. lib. 4. Dialo. cap. 58. ſic habet: *Quis eñ fidelium habere dubium poſſit, in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cælos aperiri, in illo IESV Chriſti myſterio angelorum choros adeſſe, ſummis ima ſociari, terrena cæleſtibus iungi, vnũ quoq; ex viſibilibus & inuiſibilibus fieri?* Intellige, Ex Sacramẽto viſibili, & re ſacramẽti. Vide ſup. 349.

In huius Gregorij I. vita Iohannes Diaconus lib. 1. cap. 16. ſcribit *eum iuſſiſſe, vt continuis triginta diebus pro defuncto fratre Iuſto offerretur ſacrificium, vt nullus omninò prætermitteretur dies, quo pro abſolutione illius ſalutaris hoſtia non mactaretur.* En hîc ſalutaris offertur hoſtia, antè quàm percipiatur, pro vita functo, eique opitulatur.

GREGORIVS TVRONENSIS, huius Gregorij Magni æqualis

& σύγχυσιν,in Miraculis D.Martini lib.2.cap.47. *Cumq; expletis, ait, Missis,populus cœpisset sacrosanctum corpus Redemptoris accipere* &c. Vides hîc Gregorio Missas iam peractas,priùs quàm inciperet populus Corpus Dominicum accipere.

IOHANNES DAMASCENVS (quo nemo ferè illustriùs testatur,verbis illis Christi,*Hoc est corpus meum*, panem in verum corpus repentè & momento transferri atq; transsubstantiari) Orthodoxæ fidei lib.4.cap.14.scribit hunc in modum:*Dixit in principio:Producat terra herbam virentem,& vsque nunc pluuia facta producit germina,diuino coadiuta & vigorata præcepto. Dixit Deus:* HOC EST CORPVS MEVM: *&*, HIC MEVS EST SANGVIS*: &*, HOC FACITE IN MEAM COMMEMORATIONEM*: & omnipotenti eius præcepto,donec veniat, efficitur.*Eius generis testimonium habes apud eundem in Historia duorum militũ: vt suprà in eius testimonijs videre licet.

Vt ad Domini verbum, Producat terra &c. vsque nũc terra producit germina, ità per eius verba, Hoc est corpus meum,corpus illius efficitur.

BEDA VENERABILIS, *Panis*, inqt,*& vini creatura, in sacramẽtum carnis & sanguinis eius, ineffabili Spiritûs sanctificatione transfertur.* Vide suprà in Bedæ authoritatibus. CAP.7.

THEOPHYLACTVS in Marci cap 14. ità scriptũ reliquit: *Cùm benedixisset Dominus,hoc est,gratias egisset,fregit panem,id quod etiam nos facimus,preces adiungendo,* HOC EST CORPVS MEVM:*hoc,inquam,quod sumitis.*Itemq;:*In illud ipsum (corpus Domini) conuertitur.* Consule suprà Theophylactum.

In 1.Cor.11.*Si certiores,ait,essemus, quisnam & quantus sit ille, qui nobis in cõspectu adiacet, nulla fermè rei alterius ope indigeremus,sed solus ille & continentiam nobis & vigilantiam compararet.*

COMMENTARIVS GRAECVS in Canonẽ Græcæ Liturgiæ, exponit D.Dionysium & alios patres,cùm aiunt sacerdotem conficere & perficere sacramentum,ipsumque sacrum Canonem, verba Consecrationis complectentem, vocat orationem perfectiuam: & porrò ait:*Quandò sacerdos gratias egit,posteà sacrificat preciosa dona, & vniuersum absoluit sacrificium.* Itemq;,*Sacerdos Deũ humiliter ac demissè precatur, vt diuina verba vnigeniti filij eius,saluatoris nostri propositis donis applicentur,eaq; sanctissimum & omnipotentem spiritum suscipiant, sicq; transmutẽtur,panis quidem in preciosum & sacrum corpus,sanguis verò in incontaminatum & sanctissimum sanguinem illius. Quibus actis & dictis,*

Hic sequitur D. Gropperus Porsenæ versionem: suprà habet eundem locũ ex versione Loniceri.

 quic-

Mox à consecratione, sacramentum perfectũ est.

quicquid ad sacrificium attinet, exactum est, & ad finem peruenit, donaq; sanctificata, & sacrificium perfectum est.

Et rursus: *Magna hostia, quæ pro mundo cæsa est, in sancta mensa (altari) posita conspicitur: quod nos credere debemus, cùm Dominus dixerit, Hoc est corpus meum. Hoc facite in meam commemorationem. Itemq; Christiani de donorum istorum sanctificatione prorsus nihil dubitant, si secundùm propositum & orationem sacerdotum perficiantur.* Vide suprà.

D. Bernardus istud non testatur modò, sed reprehendit etiam ac reijcit crassum Aduersariorum errorem, perindè, vt ante eum D. Gregorius Nyssenus: idq; inter cætera Sermone de Cœna Domini ad Petrum Presbyterum euidentissimè, vbi Dominum sic facit loquentẽ: *Hostia quam vides, iam non est panis, sed caro mea, quæ pependit in cruce pro mundi vita. Sanè mutatio ista, benedictionis opus est, non originis: virtus hoc facit, non vsus: effectus est potentiæ, non vsus naturæ: dignatio est, non ratio.* Quid verò contra nouum hunc errorem, cuius primi authores sunt Aduersarij nostri, atque eoipso ad Vualdensium, Henricianorum, Petrobrusianorum & Bohemorum errores accessionem attulêre, vel dici vel scribi posset luculentius?

Idem Bernardus Sermone de transitu Malachiæ Episcopi, de sanctissimis eius manibus loquens, vocat *eas manus mundissimas, quæ Dominici corporis hostiam salutarem pro peccatoribus totiès obtulissent.*

Quorsum verò attinet, Patrum repetendis testimonijs prolixiùs immorari, quandò vetustissimum illud idemq; sacrosanctum Nicenum Concilium, quod vel solum nobis satis esse debeat, testatur

In mensa Domini situs est agnus Dei.

fide nos intelligere debere, situm in sacra illa mensa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum? &c. Vide suprà ipsum Concilium.

In Romano quoquè Concilio sub Nicolao 2. aduersùs Berengarium decretum ac definitum est, *Panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & in veritate manibus sacerdotum tractari,* &c. Consule suprà Romanum Concilium.

Ac deindè rursus in alio Cõcilio Romano sub Gregorio septimo, *Panem & vinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, & verba nostri Redemptoris substantialiter conuerti in veram & propriam ac viuifica-*

viuificatricem carnem & sanguinem IESV Christi Domini nostri: & post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, & quod sedet ad dexteram patris: & verum sanguinem Christi, qui de latere eius effusus est. Vide suprà in Concilio sub Gregorio VII.

Eundem in modum decretũ est in magno illo Lateranẽsi, itemq; Constantiensi, Basileensi, & Florentino Concilijs, Diuinorum virtute verborum creaturas panis & vini, in verum corpus & sanguinem Christi transsubstantiari. Consule suprà ea ipsa Concilia.

Porrò vltra hæc omnia id obseruandum venit, sanctos Patres passìm concorditer tradere, Dominum Iesum hisce suis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, tria facienda demandâsse, videlicet, Corporis sui Consecrationem, Oblationem, ac Dispensationem: quod nos in quarto Articulo primario aliquantò fusiùs docebimus. Præterea testari illos, sacerdotes semper à consecratione corpus & sanguinem CHRISTI populo reuerenter spectanda ostendisse, hauddubium ea adorandi causa: ac deindè patri cælesti incruentè obtulisse: atque ijs omnibus peractis, tandèm ad communionem & dispensationem vel distributionem Eucharistiæ accessisse: quibus certè perspicuè illi id innuunt, Christi corpus etiam antè quàm porrigatur, re vera illic adesse, cùm non possit alioquì vel ostendi, vel immolari.

Quæ tria hic obseruanda.

Ostẽsio & oblatio V. Sacramẽti ante cõmunionẽ, innuit, corpus Domini illic, priùs quàm communicetur, perfectũ adesse.

Horum quidem testimoniorum nõ admodùm necessaria illi fuisset repetitio, qui ea omnia quæ primo Articulo tractata sunt, diligenter lectitârit. Verùm quandò illic testimonia de vera ac reali corporis CHRISTI in V. Sacramento præsentia multò prolixiùs, præcipueq; cõntra alteram aduersæ partis factionem (id est, Zuinglianos, quos Sacramentarios vocant) producta sunt: hic verò error, (putà quòd corpus CHRISTI tum solùm, quandò panis porrigitur, præsens sit, extra vsum autem, neque adsit, neque verè ostẽdatur, vel spectandum exhibeatur) partis alterius, iam grassantis sectæ temeraria assertione defenditur, atque apud plerosque, qui tamen nolint esse sacramentarij, istorum hominum versutis & callidis, tum verbis, tum scriptis iam horrendum in modum sua pasśim capit incrementa,

nec multò est Sacramentariorum insania inferior, equidē huius ipsius erroris dispellendi causa, testimonia hæc carptìm breuiterq; pio Lectori rursus ob oculos reuocare volui, in qbus ceu in speculo cernere liceat, quid catholicum, quid contrà hæreticum sit. Atque his quidem priorem huius alterius primarij Articuli partem, nempè in præstantissimo Sacramento mox à consecratione, non autem tum demùm cùm porrigitur & percipitur, verum Christi corpus substantialiter adesse & permanere, expeditam velim.

V. SACRAMENTVM IN CHRISTI ECCLESIA PIÈ ASSERVARI.

CAP. 8. INdè porrò pars altera huius Articuli proficiscitur & consequitur, nimirùm quandoquidem Christi corpus peracta consecratione, vigore factæ transsubstantiationis euestigiò coràm adest in Venerabili Sacramēto, eam ob rem in catholica Christi Ecclesia, multis de causis idem Venerabile Sacramētum aliquandiù rectè ac piè asseruari.

Id verò ità se habere, eundem in modum tum Choro om̃ium sanctorum Patrum, (qui iamindè ab Apostolis in Christi Ecclesia clari extitêre, idque piè ac religiosè fieri posse, ab ipsis Apostolis hauddubiò didicêre) tum sacrorum conciliorum decretis & sententijs liquidò testatum efficiam.

D. CLEMENTEM Petri Apostoli discipulum & sectatorē, tametsi eum Aduersarij pro se adducere moliuntur, equidem contra illos in prima acie collocabo. Is enim sanctus Pōtifex & Martyr Epist. altera ad Iacobū fratrem Dñi, scribit his verbis: *Tribus gradibus cõmissa sunt sacramenta diuinorum secretorum, id est, presbytero, diacono, & ministro, qui cum timore & tremore clericorum, reliquias fragmentorum corporis Dominici custodire debent, nè qua putredo in sacrario inueniatur: nè cùm negligenter agitur, portioni corporis Domini grauis inferatur iniuria. Cõmunio enim corporis Domini nostri* IESV CHRISTI *si negligenter erogetur, & presbyter minora non curet admonere officia, graui anathemate & digna humiliationis plaga feriatur. Certè tanta in altario holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quòd si remanserint, in crastinum non reseruētur, sed cum timore & tremore, clericorum*

Nicephorus lib. 2. cap. 38. inquit: Post Petri & Pauli obitum, Iacobi, qui frater Domini est nominatus, & Hierosolymitanam Ecclesiam administrandam suscepit, Obliasque, hoc est, Iustus appellatus est, mortem exponam.

eorum diligentia consumantur. Qui autem residua corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conueniant, ne putent sanctæ portioni commiscere cibū, qui per aqualiculos digestus, in secessum funditur. Hactenùs Clemens.

Hunc Clementis locum ea ex parte Aduersarij sibi, vt antè diximus, adiungere nituntur, vbi ait: *Tanta in altario holocausta offerātur, quanta populo sufficere debeant. Quòd si remanserint, in crastinum nō reseruentur, sed clericorum diligentia consumantur.* &c. Atqui hîc ediuerso obseruandum venit, Apostolorum tempore id certam ac peculiarem suam habuisse rationem, quòd tum nihil necessè esset Eucharistiam ꝓ infirmis & alijs absentibus reseruari, qñquidem quotidiè ꝑseuerantes erant in doctrina Apostolorum & communicatione fractionis panis, vt habes Actor. 2. Quæ verò præterea hîc à D. Clemēte traduntur, ea Aduersarij ceu imprudentes ac planè inscij prætermittunt, quòd haud obscurè intelligant ijs errorem ipsorum apertissimè condemnari. Primò nanque ait ille, tribus gradibus, videlicet, presbytero, diacono & ministro, hoc est, hypodiacono, commissa esse Sacramenta diuinorum secretorū. Neq; est cur id cuiquā mirum videatur: vti ex D. Laurentij martyris verbis, & quibusdam alijs antiquissimis patrib' infrà fusiùs ꝑcipi licebit. Deindè reliquias & residua V. Sacramenti vocat holocausta vel hostias corporis Dominici, easq; cum timore & tremore clericorum diligentia ait consumi debere, & eos qui consumunt, aliquot posteà horis à communibus cibis abstinere. Postremò negligētiam, si qua hîc incidat, presbyterorum, graui anathemate censet feriendam.

Quibus certè meo iudicio vir sanctus perspicuè satìs id indicat, in V. Sacramenti à populi communione asseruatis reliquijs, verum Christi corpus etiamnùm substantialiter adesse, idemq; cum timore & tremore sumendum: ab illis verò, qui hîc negligenter agant, grauē corpori Dominico iniuriam inferri, pœna grauissima, quæ est Anathema, dignam, meritoque plectendam.

Diuus PIVS I. D. Clemētis in Cathedra beatissimi Petri successor, qui Antonini Pij Imperatoris tēporibus vixit, & Christi causa suum fudit sanguinem, posteà decreuit, (vt De Consecrat. CAP. 9.

Distinct.2.c. *Si per negligentiam,* habetur) *quam pœnitentiam agere debeat sacerdos, cuius negligentia aliquid de sanguine Domini stillauerit in terram, uel tabulam, uel altare, uel linteum altaris. Iubet ut is lingua lambatur, tabula radatur, terra, ut non conculcetur locus, corradatur, & igne consumatur, & cinis intra altare recondatur: linteamina autem tribus uicibus minister abluat, calice subterposito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur: denique sacerdos, si in terrā stillauerit, quadraginta diebus pœniteat.*

Pœnitentia sacerdotis, cuius negligentia de sanguine Christi aliqd stillat

Itidem postmodum in Concilio Arelatensi sancitum est, quæ pœnitentia agenda sit sacerdoti, *qui benè nō custodierit sacrificium, & mus uel aliud aliquod animal illud cōederit: uē qui pdiderit illud in Ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit.* Habetur de Consecrat. distin. 2.c. Qui benè non custodierit.

Isthæc decreta grauissima Melanchthon non dubitat habere ludibrio: *Illa, inquit, diligētia, nè quid distillet, est pædagogia, quæ non multùm ad rem principalem pertinet. Sacramētum est id quod homini in Ecclesia porrigitur, non id quod rodunt mures, aut quod distillat. Sacramēta sunt actiones ipsæ, directæ ad eum finem, ad quem instituta sunt. Si metuunt nè uinū acescat, cur non metuūt, nè panis fiat mucidus? Melius est, subitò cùm opus est, consecrare. Ergò hæc fictitia pericula nō excusant prohibitionē, scilicet alterius speciei.* Hæc pericula Melanchthon fictitia dicit.

Libello de vsu integri sacramenti.

Atqui ô Deus bone, quò hic homo deuolutus est, qui tantum sibi sumit? Hoccine est de diuinorum, quibus fit consecratio, verborum vi & efficacia rectè sentire? Hoccine est consecratū Christi corpus, & preciosum sanguinem, iuxta Pauli doctrinam, pro eo atque par est, diiudicare? Id'ne Melanchthoni pædagogia quędā erit, cuius causa viri sanctissimi, itemq; Concilia in negligentes & incuriosos tam graues constituère pœnas, adeoque Anathema ipsum, tanquàm qui eo nomine rei sint corporis & sanguinis Domini, eaque magna affecerint iniuria? Mihi quidem non videtur. Verùm nè hosce sanctos patres, quòd Romæ Diui Petri obtinuerint Sedem, plùs satis

sibi deridendos putet, mox alia eius generis complura vetustissimorum probatissimorumque Patrum comperiet testimonia.

CAP. 10.

Diaconi olim ad absentes perferebant Eucharistiã.

ATque vt ordine progrediar, à Diuo Pio ad Iustinum martyrem venio, qui eadem vixit tempestate. Is iam crebrò memorata ad Antoninũ Piũ Apologia scribit his verbis: *Vbi is qui præpositus est fratribus, gratias* (id est, Eucharisticum sacrificium) *peregit, & precibus ac gratiarum actioni populus omnis qui adest, benedixit, dicens, Amen: ij qui apud nos diaconi dicuntur, dãt unicuique eorum qui adsunt, percipiendum panem, uinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos qui absunt, perferunt.* Vide suprà fol. 86.

Audis hîc haud obscurè, Venerabile Sacramentum facta consecratione, (qua, sicut hic idem sanctus martyr testatur, verum corpus & sanguis CHRISTI in Eucharistia non minùs sese coràm exhibent, quàm olim verbum sempiternum in virginis vtero eadem assumpserit) etiam illis temporibus pro absentibus esse asseruatum, ijsque diaconos illud attulisse & porrexisse, quorum tamen non ea erat potestas vel facultas, vt si sacramentum non fuisset, postquàm illud eò apportârant, denuò id consecrarent: quod quidem in aperto est, & infrà fusiùs docebitur. Itaque etiam hinc facilè licet animaduerti, quàm parùm sibi constet Melanchthonis malè deliberatum consilium, melius esse, subitò, cùm opùs est, consecrare.

Soli sacerdotes potestatẽ habent Corpus Christi in altari Domini intra Missæ officiũ consecrandi.

Minimè verò Melanchthon. Ab ipsis indè Apostolis, vtì hîc videre licet, ex eorum præscripto & ordinatione id obseruatum est, vt nulli nisi sacerdotes, & ijipsi tamen non nisi in altari Domini, cùm etiamdum ieiuni Missæ sacrum faciunt & sacrificium offerunt, atq; ex illo sacrificio ipsi quoq; percipiunt, Christi corpus conficere & cõsecrare queant. Quod idem Apostolus quoq; luculenter satìs innuit, vbì ait: Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contẽnitis? Vndè nimirùm Clemẽs D. Petri discipul⁹ Epist. 3. ità ait: *Hic ergò oportet nos agnoscere uoluntatẽ Dei, ubi & agendi, & sacrificandi est locus: q̃m in alijs locis sacrificare &*

Non vbilibèt debet confici corpus Domini.

c Hic ergò. de Cõs. Distinc. 1.

HHH 2 Mis-

Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato, tenente uidelicet ciuitatem, consecratus fuerit. Cui consentiens D. Syluester Pontifex in Epilogo Romani concilij, *Nullus, ait, presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in cõsecratis ab Episcopo locis.* Basilius quoquè in eandem sententiã scribit lib. secũdo de Baptismate, Quæstione 8. vel Sermone 2. cap. octauo: *Nobis quoquè, inquit, periculum est malè obiti mandati, si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus.* Ijs similia habet in Psalmum 115. sub finem. Indè adeò est, quòd Augustinus Corpus Christi passìm altaris sacramentum appellat. Vide Epist. 50. ad Bonifacium: & lib. Confessionum 9. cap. 13. victimam nuncupat, quæ de altari Domini dispensetur.

C. Nullus presbyter. ibidèm.

Sacerdos cõsecrãs, debet ipse quoquè communicare.

Porrò quòd sacerdos corpus Domini conficere non debeat, nisi ipse quoquè illud percipiat, potest id quidem ex Leuitici 6. cap. doceri, vbi sic habetur: Sacerdos qui offert hostiam, comedet eam in loco sancto. Quamobrem vetustissimus ille Dionysius Areopag. Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 3. parte 3. ait *hunc diuinarum rerum decentissimũ esse ordinem, vt priùs communicet atque impleatur sanctus præsul his (quæ per illum distribuenda sunt cæteris) diuinis donis, & sic alijs tradat.* Ità nãque etiam Christum ipsum fecisse testantur Chrysosto. in cap. 26. Matthæi, Hieronymus ad Hedibiã, & Augustinus de doctrina Christiana lib. 2. cap. 3.

Sacerdos vbi cibũ potũq; accepit, non debet consecrare.

Præterea non quouis tẽpore, maximè vbi cibum potumq; sumpsit, permissum esse sacerdoti subitò cõsecrare, ex Augustino potest animaduerti, qui ad Ianuarium scribens, inter alia his vtitur verbis: *Ex hoc enim placuit spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti, in os Christiani priùs Dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi.* Quibus conuenienter in Concilio Carthagineñ 3. Canone 29. decretum est, *vt sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur:* itemq; Concilij Aphricani canone 8. *Vt à ieiunis Deo sacrificia peragantur.* Vide exemplum terribile apud Gregorium Turoneñ lib. in gloriam Martyrũ edito, cap. 86. de Epachio presbytero, qui temerè consecrare & sacrificare præsumpsit, cùm non esset ieiunus. Iam tu mihi expendas

velim,

velim, amice lector, ánne mera quædam ac prorsus barbarica sit V. Sacramenti prophanatio & contemptio, id quod à nostris geritur Aduersarijs: quemadmodùm ex ijs quæ sequuntur, vberiùs discere licebit.

DIuus IRENAEVS martyr & pótifex, Polycarpi eius qui D. Iohannis Euangelistæ fuit discipulus, auditor, quique sub Commodo Imperatore floruit, ea tempestate Epistolam scripsit Victori Romano Pontifici, vt Eusebius lib. 5. Ecclesiasticæ historiæ cap. 24. testatur, qua id subindicatur, Romæ tum temporis eum fuisse Ecclesiæ morem, vt Romani Pontifices extraneis Episcopis vel presbyteris, si qui Romam venissent, & essent Catholicæ religionis, Eucharistiam solenniter transmitterét. Dubium non est, illis immanium persecutionum temporibus hoc symbolum quoddam fuisse, Romanos Pontifices eos pro catholicis & suæ communionis hominibus habere, quibus Eucharistiam trásmittebant: hosque ediuersò declarâsse, se cum Romana Ecclesia catholicæ esse communionis. Erat, inquam, solennis hæc transmissio, symbolum quoddam communis fidei. Id verò planius fit atq; euidétius ex ea Melciadis Papæ, qui Maximiani & Maxentij persecutione martyrij palmam adeptus est, constitutione, quam Damasus in Pontificali commemorat. Is enim constituit, *vt ex consecratu Episcopi oblationes propter hæreticos dirigerentur per Ecclesias*. Hoc pacto vetustus ille Ado in Martyrologio suo hanc Melciadis constitutionem refert. CAP. XI.

Romani Pótifices solebát aliundè aduenientibus presbyteris Eucharistiá solenniter transmittere.

Propter hæreticos olim cóseerata Eucharistia ad vicinas Ecclesias mittebatur.

TERTVLLIANVS, Seueri Imperatoris temporibus clarus, non vno loco Eucharistiæ asseruationem apertissimè testatur. Libro de Oratióe sic habet: *Nónne solennior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruato, utrunque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.* Vide suprà fol. 109. Offédes illic persecutionum temporibus ità more comparatum fuisse, vt Ecclesiarum præfecti vel antistites probatis Christianis Eucharistiá in mundo linteo domum absportádam, & ieiunio expleto deuotè sumendá traderent. Cuius rei idem Tertullianus testis est lib. 2. ad vxoré, vbi

Persecutionú tépore presbyteri Christianis Eucharistiam dabát, domú secú absportádam Vide infrà Basilium.

eam hortatur, nè ipso defuncto alteri, præsertim ethnico, nubat. *Nō sciet*, inquit, *maritus, quid secretò ante omnem cibum gustes. Et si sciuerit panem, non illum credet esse qui dicitur.* Libro quoque de Corona militis, in eandem scribit sententiam: *Eucharistiā*, ait, *sacramentum & in tempore victūs, & omnibus mādatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quàm præsidentium sumimus.* Vide suprà folio 110. & 111.

CAP. 12. Persecu. 7.

DIVVS LAVRENTIVS Martyr, sub Decio Imperatore martyrij corona insignitè decoratus, Sixtum Papam, cuius erat Archidiaconus, cùm is ad martyriū duceret, Christi causa mortem oppetiturus, his verbis appellare cœpit: *Quid in me displicuit pater? Nunquàm sacrificium sinè ministro offerre consueueras. Experire certè, utrùm idoneum ministrum elegeris, cui commisisti* Dominici *sanguinis consecrationem* &c. Quæ quidem verba cùm hactenùs plerique non probè caperent, verbum consecrationis in dispensationē mutārunt, sed non rectè. Hic nanquè Dominici sanguinis consecratio ipsam Eucharistiam significat, quam veteres non raró Consecrationem Corporis & Sanguinis, seu Sanctificationem ipsam vocārūt: vtì etiā in ipso sacrosanctæ Missæ Canone habetur: *Fiat hæc cōsecratio corporis & sanguinis* Domini *nostri* IESV CHRISTI *omnibus nobis sumentibus* &c. Et Chrysostomus in Matthæum in opere imperfecto, *Eucharistia*, inquit, *ipsa propriè dicitur sanctificatio, cùm sit corpus Christi, qui est ipsa sanctitatis essentia.* Ea igitur verborum D. Laurētij martyris mens est & sententia, Sixtum ipsi commisisse consecrationem, id est, ipsum V. Sacramentum custodiendum & dispensandum: id quod verba mox sequentia satìs indicant: *Cui consummandorū consortium sacramentorum tribuisti* &c. Ex quib⁹ certè haud obscurè licet intelligi, à primis Ecclesiæ incunabulis ità Christianos sensisse, corpus Christi à consecratione in Venerabili Sacramento substantialiter adesse & reseruari vsq; ad eius dispensationem. Quod quidem etiam ex Hippolyti martyris, quem Laurētius ad fidem conuertit, passione fit manifestius, historia referente, posteaquàm D. Laurentius spiritum reddidit, *Iustinum presbyterum obtulisse sacrificium laudis pro tam celebri martyrio, eiq; sacrificio* Hippo-

lytum interfuisse. Peractis autem sanctis exequijs martyris, eundem Hippolytum abijsse domum, dedisse pacem omnibus seruis & ancillis suis, quos Christo lucrifecerat, & communicâsse eos de sacrificio altaris beati Laurentij martyris: putà quod Iustinus presbyter, vt iam dictum est, consecrârat.

Quæso autem, aliquid apud te ponderis habeat hæc passionis D. Laurentij historia, vt ex qua etiam D. Ambrosius lib. 1. Officiorum cap. 41. tanquàm quæ non parùm apud ipsum authoritatis haberet, pleraque de verbo ad verbum citârit.

DIVVS CYPRIANVS mori illi supradicto, cuius Tertullianus mentionem facit, consona, eaque luculenta dicit testimonia. Sermone de lapsis inter alia refert, *cùm fœmina quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit*, (tulerat enim illud secum ex Ecclesia) *manibus indignis tentâsset aperire, igne inde surgente, deterritam esse, nè auderet attingere*. Eodem loco *quendã aliũ & ipsum maculatum* (scilicet apostasia) *narrat sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausum esse latenter accipere: sed sanctum DEI edere & contrectare non potuisse, cinerem ferre se apertis manibus inuenisse*. Vbi mox subiungit: *Documẽto vnius ostensum est, Dominum recedere cùm negatur*. CAP. XIII. Cùm Sacramento abutimur, Christus abscedit.

Eadem tempestate, psecutione Valeriani & Galieni Imperatorum sæuiente, vt in antiquissimis & cumprimis fide dignis Martyrologijs 18. Calen. Septemb. annotatum videmus, *cùm pagani Tharsytiũ acoluthum & martyrem inuenissent sacramenta corporis Christi portantẽ, cœperunt disquirere quid gereret. At ille indignum iudicans porcis margaritas prodere, tamdiù ab eis fustibus ac lapidibus mactatus est, quousquè spiritum exhalaret. Et reuoluto eius corpore, sacrilegi discussores nihil sacramentorũ Christi in eius manibus aut vestibus inuenerunt*. Persecut. 8. Tharsytius martyr.

Quòd autem Eucharistia semèl consecrata, (etiamsi non tum statìm accepta sit, sed posteà porrigatur) neque possit, neque debeat denuò consecrari, quod tamen fortasis plerique aduersæ partis in DEI contumeliam faciunt, idem Cyprianus sermone de ablutione pedum, locuples testis est his verbis: *Baptismum repeti, ecclesiasticæ phibent regulæ: & semèl sanctificatis nulla deincèps manus iterùm cõsecrãs præsumit accedere: quia contumelia esset Spiritussancti, si euacuari posset* Sacramentũ semèl consecratum, non potest denuò consecrari.

quod ille sanctificat, uel aliena sanctificatio emendaret, quod ille semel statuit & confirmat. Ipse summus sacerdos sui est sacramenti institutor & author: in cæteris homines Spiritumsanctum habuêre doctorē &c. Et iterùm: *Post baptismum & Eucharistiam, quæ sui reuerentia non patitur iterari* &c. id est, semel consecrata, denuò consecrari.

CAP. 14.

CLEMENS ALEXANDRINVS, q eodē penè vixit æuo, lib. 1. Stromatum perindè vt Patres superiores, testatur sua ætate in Ecclesia id in more positum fuisse, vt cuilibet è populo permitteretur suam Eucharistiæ partē in manus sumere. Atq; tametsi nonnulli partis aduersæ Clementem hunc ad suam sententiam accommodare nituntur, nulla tamen ratione id ille patitur: vt qui loco iam dicto suam de reali hac veritate sententiā, apertè satìs significet, dum ità scribit: *Firmum autem eius* (id est, consciētiæ, quam ad accuratè perfectéq; eligendum ac fugiendum optimam dicit) *fundamentum est recta uita, cum ea quæ conuenit, doctrina. Quamobrem qui comederit panem & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem homo seipsum, & sic de pane edat & de calice bibat.* Quanquàm inficiàs ire nemo potest, eū alibì de Eucharistia tectè loqui: vtì illis temporibus, quod crebrò antè diximus, etiā alij Patres pro more habuêre. Verūenimuerò si eius de Resurrectione carnis liber extaret, quo suam de Eucharistia sententiam luculenter explicauit, vt ipse Pædagog. lib. 3. asserit, re ipsa proculdubiò comperiremus, eum cum reliquis patribus hac in parte modis omnibus conspirare. Nec potest id esse ambiguum, quin nihil hinc sensei it aliud, quàm ipsius discipulus Origenes, cuius quidē certam de vera Christi in V. Sacramento præsentia fidem, iam suprà prolixè retulimus, fol. 115.

Aduersarij Clementem Alexandrinū sibi volūt adiungere, sed frustrà.

Ingens & religiosa veterum Christicolarum erga Eucharistiam reuerentia.

Huc accedit, quòd apud eundem ORIGENEM præclarum extat testimonium, etiam extra & ante communionem in Eucharistia verum esse corpus Christi, idq; Homilia 13. in Exodum, vbì ista eius verba leguntur: *Volo uos, inquit, admonere religiōis uestræ exemplis: nôstis qui diuinis mysterijs interesse consuēstis, quomodò cùm suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & ueneratione seruatis, nè ex eo parū quid decidat*

decidat, nè consecrati muneris aliquid delabatur. Reos enim uos creditis, & rectè creditis, si quid inde per negligentiam decidat. Habes hoc idem testimonium etiam suprà annotatum fol. 114. Videat hîc Melanchthō, quàm bellè ipsi cum Origene conueniat. Origenes nanq; ait, Christianam religionem ab vnoquolibet probè Christiano id reposcere, vt cum omni cautela & veneratione caueat, nè quid parùm consecrati muneris altaris, quod ipse corpus Domini appellat, in terram delabatur. Ait nos Christianos credere, & quidem rectè credere, si quid eius nostra incuria & negligentia decidat, reos nos fieri corporis & sanguinis Domini: qua in re certum est, eum ipsum Origenem cum Clementis I. itemque Pij I. authoritatibus consentire: At Melanchthon hoc nostræ religionis exemplum, & hanc verā rectamq; fidem non alio q̃ pædagogiæ loco habet, & suprascripta pericula, q̃ Christiani cum omni cautela & veneratione p̄cauere debeant, atque eam, quam diximus, admittendo negligētiam reum fieri corporis & sanguinis Christi, Melanchthoni prorsus fictitia sunt pericula. Iam lector ipse statuat, vtri potiùs accedendum sit. Origenis religio. Melanchthonis impietas.

DIONYSIVS ALEXANDRINVS, Origenis discipulus, & in schola κατηχήσεων successor, quandam scripsit epistolam, cuius Eusebius Ecclesiasticæ Historiæ lib. 6. cap. 34. meminit: qua ille apertè testatur, ipsius ætate Eucharistiā pro ægrotis asseruari solitam. Ea nanque Epistola inter alia refert, *Serapionem quendam fuisse apud Alexandriam, unum ex his qui lapsi sunt, eundemq; sæpè deprecatū ut susciperetur, nec tamen impetrâsse: Oppressū deindè hūc esse ægritudine, ità ut triduo iam sinè uoce prorsus iaceret: paululùm uerò quarta die respirātem, uocâsse ad se * filiam suam, & dixisse: Quousque me detinetis? Quæso uos, citò aliquis presbyterū roget, ut possim aliquandò dimitti. Et cùm hæc dixisset, rursùm sinè uoce p̄mansit. Abijt cursu puer ad presbyterum noctis tempore. Infirmabatur presbyter, uenire non potuit, tamen quia præceptum fuerat à me, ut lapsis in exitu nemo reconciliationis solatia denegaret, & maximè his, quos priùs id rogâsse constaret, parùm Eucharistiæ puero qui ad se uenerat, dedit, quod infusum iussit seni præberi. Regrediente adhuc puero, antequàm regrederetur do-* CAP. 15. Eucharistia semper pro ægrotis asseruata. Serapion. * aliàs, nepotem ex filia.

 mum,

mum, rursum Serapiō respiciens: Redisti, inquit, fili? Et: Licèt presbyter uenire non potuit, tu tamen imple quod tibi præceptum est, ut possim discedere. Cumq́; esset completa solennitas, uelut catenis quibusdam uinculisq́; diruptis, lætiorem iam spiritum reddidit. Atquè huius rei narrationem pia hac adhortatione (quæ apud Aduersarios nostros Sacraméti hostes, quippe viaticum impiè exibilantes, nullius est ponderis) Dionysius ille concludit: *Ex quo, inquit, constat certissimè, huius boni auxilio nullum debere fraudari.* Est hoc nimirùm eiusmodi testimonium asseruatæ pro ægrotis Eucharistiæ, nemo vt illi possit refragari: vndè id quoquè discimus, quélibet ad extrema perductum, inprimìs hoc se viatico & diuini huius boni auxilio communire debere.

Zuingliani viaticū parvipendunt.

Cuius quidem etiam alia duo extant duarum martyrum præclara exépla, putà Hilariæ quæ sub Numeriano, & Luciæ quæ sub Diocletiano Imperatoribus pro Christo perpessæ sunt: quarum vtraque iamiamq́ue animam fusura, cùm inter gentilium manus in martyrij agone esset posita, sacrosanctam Eucharistiam, quæ dubiò procul non tum primùm, sed aliquandiù antè cōsecrata fuit, accepit, moxq́; à cælestis illius perceptione viatici, spiritum suum Domino reddidit. De Hilaria quidem sic se habet: *Dum tracta à paganis fixisset gradum, rogauit eos ut suam ipsi orationem complere permitterent. Sicq́; accepit Sacramentum Domini, & manibus expansis in orationem se demisit, & inter orandum spiritum reddidit.* Fit hinc verisimile, eam pro illorū more temporum Eucharistiam penès se asseruatam habuisse. De Lucia verò sic eius narrat historia: *Iussu Pascasij tandèm gladio in gutture merso percussa, nihilo minùs quàm diù uoluit orauit, quàm diù uoluit turbā circunstantem allocuta est: nec omninò mortua est, donec uenientibus sacerdotibus, communionem Dominici corporis & sanguinis acciperet.*

Persecut. 10.

Hilaria.

Lucia.

Ex Adonis Martyrologio, sub Idib. Decembris.

CAP. 16.

IAm porrò ad antiquissimi & sacrosancti illius Niceni I. Concilij testimonium agè procedamus. Synodus hæc, cui, vt antè dictum est, ex toto orbe 318. sancti Episcopi interfuére, perspicuè docet & innuit, ea tempestate in tota Ecclesia Catholica cum

eum apud omnes morem fuisse,vt Venerabile Sacramentum à consecratione & populi communione aliquandiù asseruaretur, vtì nè Christiani,si posteà ijs fortè temporibus,quibus non posset confici,ea qua decet deuotione illud peterent, eo carere cogerentur. Adeoque Synodus ista morem hunc ceu Christianæ religioni consentaneum & pium,expresse confirmat & approbat,atque hinc Canone 14.ità decernit:*Peruenit ad sanctum Concilium,quòd in locis quibusdam & ciuitatibus,presbyteris sacramenta diaconi porrigant.* Hoc ne- *que regula,neque consuetudo tradidit,ut ij,qui offerendi sacrificij non habent potestatem:his,qui offerunt,corpus Christi porrigant. Sed & illud innotuit,quòd quidam diacones,etiam ante Episcopos sacramenta sumunt. Hæc ergò omnia amputentur,& accipiant secundùm ordinem post presbyteros ab episcopo,uel à presbytero sacram communionem. Quòd si non fuerit in præsenti uel episcopus,uel presbyter, tunc ipsi proferant & edant.* Soli sacerdotes possunt sacrificare.

Hunc verò canonem,ea qua dictum est ratione accipiendum esse,illud argumento est,quod in fide digno codice Ordinis Romani,cuius ceu authentici in Canonibus crebra fit mentio, in Rubrica feriæ quartæ in capite ieiunij,his ipsis verbis scribitur: *Si autem necessitas euenerit, & presbyter nõ fuerit præsens,diaconus suscipiat pœnitentiam,ac det sanctam communionem.* Eucharistiæ asseruatio.

Vides hîc Diaconis à Concilio eam factam potestatem,vt sacram communionem,id est,corpus CHRISTI ab episcopo vel presbytero priùs consecratum, si episcopi vel presbyteri non possit haberi copia,& proferre,& porrigere,& sumere queãt:id quod infrà ex D. Hieronymo fusiùs docebitur.

Eiusdem Concilij Canone 13.Dionysij Alexandrini pia de viatico porrigendo sententia approbata & decreta est his verbis: *De his uerò,qui recedunt ex corpore,antiquæ legis regula obseruabitur etiam nunc,ità ut si fortè quis recedat ex corpore,necessario uitæ suæ uiatico nõ defraudetur. De omnibus his,qui à corpore recedunt, in tradẽdo eis communionem,& cura,& probatio sit episcopi.* Vndè nullo potest negocio animaduerti,sacrosanctum viaticũ in eos vsus ꝓ ægrotis & emigrã- Viaticũ quia morituris porrigatur, nullo pacto negligendũ est.

tibus semper esse asseruatum. Nanquè alioquì si nullum esset reseruatum viaticum, multi hauddubiò vel nocturnis, vel alijs quibus fas non est consecrare viaticum, horis, subitò exitialibus correpti morbis, absque supremo illo necessario viatico & communione è corpore emigrâssent: cùm tamen concilium velit, cura & diligentia atque probatione Episcopi agendum esse, vtì nè quis viatico defraudetur.

CAP. 17. OPTATVS AFER, Mileuitanus episcopus, temporib' Valentis & Valentiniani Imperatorũ acerrimè inuehitur in impios sacrilegosq; Donatistas, quòd sacra vasa quibus Christi corpus & sanguis asseruata & delata essent, cõminuissent, colliquefecissent, & in mercatu publico impiè distraxissent. Contra Parmenianum quidem lib. 6. scribit his verbis: *Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiã calices Christi sanguinis portatores, quorum species reuocâstis in massas, mercedem nefarijs nundinis prouocãtes: ad quam nec emptores eligere uoluistis sacrilegi, dum inconsideratè uendidistis.* Hactenùs ille.

Calices sunt sanguinis Christi portatores.

Audis hîc sanctum hunc virũ, calices nuncupare sanguinis Christi portatores, eosq; etiam illius iam tum seculo ex materia preciosa, putà auro & argento confectos fuisse, quos insani Donatistæ diripere & conflare, in nundinis suis distrahere, & quandam indè pecunię summam conficere non dubitârint. Ecquid verò censes Optatum, si eum in hæc nostra tempora incidere cõtigisset, in sceleratissima Aduersariorũ nostrorum sacrilegia, quæ illi in Deum & ædes sacras designant, dicturum fuisse?

BASILIVS MAGNVS, qui ijsdem claruit temporibus, de Eucharistiæ asseruatione peculiarem quandam scripsit epistolam ad Cæsariam patritiam, quæ Græcè extat. Pia hæc & religiosa matrona, præ reuerentia & timore non erat ausa manibus suis, vt tum adhuc in Ecclesia moris erat, Christi corpus attingere, secumque domum absportare, frequentis & assiduæ cõmunicationis gratia. Illi igitur scribit Basilius hunc in modum: *Et communicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, pulchrum & ualdè utile est,* ipso

Mos Ecclesiæ primitiuæ.

ipso manifestè dicente: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. Quis enim ambigit, quin frequens uitæ participatio, nihil aliud sit quàm pluribus modis uiuere? Nos idcircò quater in singulis hebdomadis communicamus: in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac in alijs diebus, si qua memoria fuerit sancti alicuius. Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogi quempiam, non præsente sacerdote aut ministro (id est, Diacono) *communionē propria manu sumere, nequaquàm esse graue, superuacaneum est demonstrare, propterea quòd longa consuetudine, hoc ipso rerum usu confirmatū est. Omnes enim in eremis solitariam uitam agentes, ubi non est sacerdos, communionem domi seruantes, à seipsis communicant. In Alexandria uerò & in Aegypto, unusquisq; eorum qui sunt de populo, plurimùm habet communionem in domo sua. Semel enim sacrificium sacerdote consecrante & distribuente, meritò participare & suscipere, credere oportet. Etenim & in Ecclesia sacerdos dat partem, & accipit eam is qui suscipit cum omni libertate, & ipsam admouet ori propria manu. Idem igitur est uirtute, siue unam partem accipiet quisquam à sacerdote, siue plures partes simul.* Hactenùs Basilius.

Iohan. 6

Aetate Basilij Christiani quatèr in hebdomada cõmunicàrunt.

Obserua, morem hunc longè ante Basilij tempora fuisse.

Credēdū est, vbi sacerdos semèl consecrauit Sacramētū, posteà & asseruari, & porrigi piè posse.

Ex hac Epistola manifestè cernere licet, quod iam suprà in Tertulliani testimonijs attigimus, persecutionum tempore tum eum in Christi Ecclesia morem fuisse, vt sacerdos peracto sacrificio, cuilibet Christiano id petenti interdùm vnam, nonnunquàm plures partes præberet, domum absportādas, & pro cuiusque deuotione à seipso percipienda, quandoquidem persecutionum immanitas non sinebat quotidianos celebrari Ecclesię conuentus atque cœtus: adeoq; discimus hinc, etiam eremitas perpetuò apud se in desertis Eucharistiam asseruâsse, eamq; subindè cum deuotione sumpsisse. Deniq; testatur hic Basilius eum morem non sua demùm ætate cœpisse, sed antiquitùs, & vltrà quàm quisquam meminisse posset, perpetuò in vsu fuisse.

CAP. XVIII

AMPHILOCHIVS ICONII EPISCOPVS, ad quem Basilius Magnus librū de Spiritusancto, & Cōstitutiōes exercitatorias scripsit, in eiusdem Basilij vita refert, *quòd cùm is rogâsset Dominū, vt daret ipsi gratiam, & sapientiam atq; intellectum proprijs sermonibus offerre sacrificium,*

 & scribere

& scribere ministrationis vel liturgiæ mysteria, quadam nocte aduenientem Dominum in visione cum Apostolis, & propositionem panis facientem in altari, excitâsse Basilium, eiq; dixisse: Secundùm postulationem tuam repleatur os tuum laude, &c. *Tum verò surrexisse Basilium, & accessisse ad altare, atque celebrâsse officium, & post finem orationum exaltâsse panem, & eum deinde in tres diuisisse partes, quarum vnam communicârit cum timore multo, alteram reseruârit secum sepeliendam, tertiam verò imposuerit columbæ aureæ, pendenti super altare. Postremò sub vita finem dispositam sibi consepelire sumpsisse tertiam partem, quæ à Domino data fuerat ei, communionis, & recumbentem in lecto gratias egisse,* &c.

D. Basil. partem vnam Eucharistiæ inclusit colũbæ aureæ pẽdẽti super altare.

Nè tibi admirationi sit lector, quod hîc audis de columba aurea super altare, memineris in Actis V. vniuersalis Constantinopolitani Concilij annotatum, Clericos & Monachos Antiochiæ apud Iohannem Patriarcham & Synodum Constantinopoli coactam accusâsse Seuerum hæreticum, *quòd is neque ipsis sanctis altaribus pepercisset, neque sacris vasis parcens, alia autem conflans, suî similibus erogâsset: præsumpsisset etiam columbas aureas & argenteas in formam Spiritussancti super diuina lauacra & altaria appensas, vnà cum alijs sibi appropriare, dicens nõ oportere in specie columbæ Spiritumsanctum nominare,* &c. Ex his potes Lector priscum morem animaduertere.

IN VITA MARIAE Aegyptiacæ, insigni pœnitentia illustris, quam Paulus Ecclesiæ Neapolitanæ diaconus conscripsit, legimus eam breui è corpore decessuram, sanctum Zosimam rogâsse ad Iordanem, *vt iret in pace ad monasterium suum, & vespere Dominicæ cœnæ acciperet diuini corporis & viuifici sanguinis portionem in vase sacro, dignoq; tanti mysterij, & afferens sustineret ipsam in parte Iordanis, vt veniens ipsa, acciperet dona viuifica. Id verò fecisse Zosimam: cumq; ad littus Iordanis venisset, vidisse illum sanctam fœminam, super liquidum æquoris fluctum quasi per solidum iter, ad se venire. Zosima autem stupente, & genua flectere minitente, prohibuisse eam his verbis: Quid facis Abba? Quia sacerdos Dei es, & diuina portas mysteria. Deindè dicto symbolo fidei & oratione Dominica, viuifica mysteriorum diuinorum eam suscepisse dona, & extensis in cælum manibus, & cum lachrymis ingemiscentem,ità dixisse: Nunc dimittis ancillam tuam Domine secundùm verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum.*

Vide Chrysostomũ homil. 17. in epist. ad Heb. vbi ait hos eremitas 1 anno semèl participâsse, & fortassis post duos annos semèl. Abbas Zosimas Eucharistiã in vase sacro acceptã, ad Iordanẽ vsque deportauit, & Mariæ Aegyptiacæ porrexit. Lucæ. 2.

Hactenùs

Hactenùs quidem de asseruato viatico: nunc ad eum reuertamur morem quondàm in Ecclesia vsitatum, quo benè probatis Christianæ religionis professoribus Eucharistia domi suméda porrigebatur.

CAP. XIX.

DIVVS HIERON. Apologia aduersùs Iouinianũ testis est, suo æuo, cùm iã sæua psecutionis in Christianos motę tépestas desæuijsset, eam consuetudinem Romæ etiamdum perduràsse. Eius verba hæc sunt: *Scio Romæ hanc esse consuetudinem, vt fideles semper Christi corpus accipiant: quod nec reprehendo, nec probo. Vnusquisque enim in suo sensu abundat. Sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant, & iuxta Persium, noctem flumine purgant: quarè ad martyres ire non audent? Quarè non ingrediuntur Ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clausum est: & tenebræ quoquè lucent apud Deum. Probet se vnusquisque, & sic ad corpus Christi accedat.*

Rom. 14. D. Hieronymi quoquè seculo Christiani Eucharistiam domi habuére. Esaiæ. 66 Psalm. 138 1. Corin. 11

Obserua, quid hoc loco D. Hieronymus repræhendat. Apostolus instituit eos, qui in matrimonio degunt, vt orationis causa ad tépus abstineant à re venerea. Porrò Romani licèt concubuissent cũ vxoribus, nihilo minùs quotidiè communicare volebant: interìm tamen eo die, quo concubuerant, non erant ausi martyrũ basilicas ingredi, vt illic Dominicũ corpus perciperent: metuebant enim, nè id eis malè cederet. Sciendũ est enim, eos qui sibi munditiæ non essent cõscij, olim ad martyrum sepulcra accedere pertimuisse. Quamobrẽ de se ipso quoq; D. Hieronymus ità scribit aduersùs Vigilantiũ: *Quandò iratus fuero, & aliquid mali in animo meo cogitauero, & me nocturnũ phantasma deluserit, basilicas martyrum intrare non audeo: ità totus & corpore & animo pertremisco.* Ratio huius erat, quòd diuino quodã miraculo illic plerunq; res perpetrata, etiam propria interdùm ipsorum confessione, ipsis inuitis prodebatur. Vide hinc Augustinũ Epist. 137. de miraculis factis ad corpus martyris Felicis Nolensis: & Sulpitium in vita Martini Dialog. 3. cap. 7. Obiurgat igitur Hieronymus Romanos, cùm se ob nocturnos fœminæ congressus inidoneos putarent, qui in martyrum basilicis communionem acciperent, quòd nihilo seciùs nulla concubitũs habita ratione, domi cõmunicare vellent: hoc ipso testatum satis efficiés, suis etiamnùm perindè àc Basilij temporibus, homines Eucharistiam communicationis gratia domi asseruâsse.

1. Corin. 7 Olim, qui sibi munditiæ non erant cõscij, martyrũ sepulcra adire formidabant.

Idem

Idem ipse alibi apertè testatur, ipsius ætate etiã sanctissimos episcopos Eucharistiam asseruâsse ac deportâsse. Extrema epistola ad Rusticum monachum, laudat S. Exuperij Tolosæ episcopi benignitaté in pauperes: *Sanctus*, inquit, *Exuperius Tolosæ episcopus, viduæ Sareptensis imitator, esuriens pascit alios, & ore pallente ieiunijs, fame torquetur aliena: omnemq́, substantiam Christi visceribus erogauit.* Mox addit: *Nihil illo ditius, qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro.* Quibus id vult Hieronymus, D. Exuperium tanta fuisse benignitate & liberalitate erga inopes Christianos, vt, nè grauem illi paterentur penuriam, interdùm cùm vasorum aureorum non suppeteret copia, corpus & sanguinem Christi in canistro vimineo & vitreis vasculis gestârit. Cernis hîc igitur, D. Exuperium corpus & sanguinem Domini in vasis quibusdam portâsse.

D. Exuperius corpus Christi in canistro vimineo portauit.

Sectarij quidem ex vasculorum, quibus sancti patres interdùm asseruandi & deportandi venerabilis Sacramenti causa vsi sunt, vilitate, etiam ipsum venerabilem Sacramentum in contemptum quendam adducere moliuntur: sed quid eo possit esse dementius? maximè cùm haud sit obscurum, etiam Patrum ætate aureas patenas, ciboria aurea, turres aureas & aureos calices in vsu fuisse, vt iam antè ex Optato potuit animaduerti, & ex ijs quæ sequuntur, fusiùs licebit perdiscere. Quòd verò illi charitatem Christianam erga viua CHRISTI membra, vrgente necessitate, rebus omnibus anteponendam censuerunt, id nimirùm est, quod in illis laude & prædicatione effertur.

Fuerunt etiã olim preciosa vasa in vsu, quibus Sacramenta asseruarentur.

Cæterùm quandò Diuus Hieronymus libro de septem Ordinibus Ecclesiæ, Gradu 6. pulchrè subindicat, qua ratione suprascriptus Niceni Concilij de asseruanda Eucharistia Canon accipiendus sit, equidem locum illum quin huc adscribam, cõmittere nõ possum. Verba D. Hieronymi istiusmodi sunt: *Nulla in cõficiẽdo corpore Christi inter presbyteros & Episcopos credẽda distantia est: & Eucharistiã iãpridẽ per presbyteros benedictã (si usus exegerit) Episcopi accipere debẽt, ac se Christo & plenitudini (id est, Ecclesiæ) eius cõmunicare cognoscere.* Et paulò pòst: *Nec ego dico præsentib. episcopis atq; astãtib. altari, presbyteros posse sacramenta conficere. Sed si fortè usus exegerit, ut uenientes ad*

Ephe. 4

Eccle-

ecclesiam sacerdotes eisdem horis, quibus aut oblatio parata non sit, aut non possit offerri, non debere episcopum repudiare Eucharistiam presbyterorũ, si ponatur in altari &c. Memineris verò lector, Hieronymum hîc sacerdotum nomine solos Episcopos significare, qui eo seculo soli sacerdotes dicebantur, presbyteri verò tantùm presbyteri.

EX his igitur id accipe, non quouis tempore fas esse consecrare Eucharistiam: atq; ea causa semper in Christi Ecclesia eam esse asseruatam, maximè in peregrinorum & ægrotorũ vsum, quô ea nunquàm non in promptu haberetur. Luterani quo pacto contra hæc veniãt, ipsi viderint, nec tamen tueri se possunt. Sacramentarij verò magna impietate Viaticum omninò contemnunt, tametsi Nicenum cõcilium id necessarium iudicauit. Hortantur suos extremum trahentes spiritum, vt tantùm credant: atque hac eos cælesti priuãt alimonia, eo præsertim tempore, quo ea cumprimìs eis esset necessaria. CAP. 20.

Postremò Diuus Hieronymus Epistola ad Theophilum Alexandrinum Episcopum, cuius paschales libros in linguam Latinam transtulit, scribit his verbis: *In opere tuo utilitatem spectauimus ecclesiarum, ut discant qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, quã debeant ueneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrosq; calices & sancta uelamina* (id est, corporalia, in quibus Domini corpus tractatur) *& cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem qua corpus eius & sanguis, maiestate ueneranda.* Hucusquè Hieronymus.

Corporalia & calices pro sanctis habenda sunt, quãdoquidem corpus & sanguis Domini in eis cõtinetur & tractatur.

DIuus Chrysostomus quoquè, haud secùs atquè superiores Patres omnes, nulla ratione cum Aduersarijs consentit. Libr. 6. de Sacerdotio sic habet: *Quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & uidisset ipse, & audijsset, quòd qui de hac uita emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura ac munda conscientia fuerint participes spiritum efflaturi, ab angelis, illorum corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum, hinc rectà in cælum abducuntur.* CAP. 21.

Quòd autem illius ætate, adeoque in ipsius ecclesia Constantinopolitana, Eucharistię vtraque species quandoquè ad tempus asseruata sit, ipse luculenter testatur Epistola ad Papam Innocentium, cuius initium est, Etiam antequàm redditæ sunt &c. refertur'q; idem à Nicephoro lib. decimotertio, cap. decimonono. Hac igitur epistola queritur Chrysostomus, *hostes ipsius magno Sabbato* (id est, Paschæ die) *iam ad uesperam uergente, in ecclesias, ubi iam ad baptismum parabantur homines, irrupisse, & multos uulneribus affecisse, adeò ut lauacra ipsa uel baptisteria & sacri latices purpureo sanguinis colore inficerentur.* His verò mox adiungit: *Verùm ne in hoc quidem ærumna hæc constitit. Sed ubi sanctum repositum est, eò milites ingressi: quorum nonnulli, sicut accepimus, Christianis sacris initiati non erant, penitiùs omnia perlustrârunt: & sanctissimus Christi sanguis, in tanto scilicet tumultu, in eorum qui dicti sunt, militum uestimenta effusus est.*

Hæc ex Nicephoro descripta sunt.

Chrysostomi temporibus Eucharistia peculiarē in templis locū habuit, vbi reposita seruaretur.

Discis hinc, ipso Chrysostomo referente, Eucharistiam in sanctuario seruatam, & quanto illi fuerit horrori, eam illos etiam, qui baptizati non essent, impiè conspexisse: deniquè in eo tumultu sanctissimum sanguinem in militum vestes effusum: quę tamen nostris Aduersarijs hodiè ridicula viderentur.

Porrò eius quoquè ætate Christianis Eucharistiam in manus datam, vtì eam posteà pro sua deuotione perciperent, videre est apud illum de Sacerdotio lib. 3. cap. 3. & ex Historia Ecclesiastica Sozomeni lib. 8. quos locos nos tum proferemus, vbì ad extremum Articulum ventum erit.

CAP. 22.

Diuus Ambrosius de asseruatione Eucharistiæ apertissima dicit testimonia, in Oratione funebri de obitu fratris sui Satyri, de quo scribit hunc in modum: *Quid obseruantiam eius erga Dei cultum prædicem, qui priusquàm perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio cōstitutus, cùm ea qua ueheretur, nauis scopuloso illisa uado, & urgentibus hinc atque indè fluctibus solueretur, non mortem metuens, sed ne uacuus mysterij exiret è uita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum poposcit,*

poscit, non ut curiosos oculos insereret arcanis, sed ut fidei suæ consequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atq; ità se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur, quoniam solius fidei arma quæsierat. Itaque his se tectum atque munitum satis credens, alia auxilia non desiderauit. Simul fortitudinem eius spectare licet, qui fatiscente remigio, non quasi naufragus tabulam sumpserit, sed quasi fortis ex seipso, adminiculum suæ uirtutis assumpserit: (scilicet adminiculum fidei in Christum, quem in V. Sacramento ad collum suum præsentem haberet.) *Nec deseruit spes, nec fefellit opinio. Deniquè primus seruatus ex undis, & in portum terrenæ stationis euectus, præsulem suum, cui se crediderat, recognouit: statimq; ubì etiam cæteros seruulos suos uel ipse liberauit, uel liberatos comperit, negligens facultatum, nec amissa desiderans, Dei ecclesiam requisiuit, ut ageret gratias liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pronuncians nullum referendæ gratiæ maius esse officiũ &c.* Hactenùs ille.

Obserua hic, vt fideles quõdam per mare iter facturi, Eucharistiam secũ sumpserint: vtq; eam Satyrus ceu vnicũ præsidiũ & auxiliũ suũ ad collũ gestârit.

Hæc sanè euidenti sunt argumento, Christianos olim nullum neque terra, neque mari, periculosum iter facilè ingredi voluisse, nisi Eucharistiam secum haberent, nè periculo imminente, absq; salutaris huius viatici perceptione decederent: tum quoquè, si illud secum haberent, in illo ceu certissimo diuino auxilio & præsidio, spem suam omnem collocatam habuisse. Iam verò, si Eucharistiæ asseruatio ità se haberet, vt Melanchthon & reliqui partis aduersæ scriptitant, pius hìc Satyrus, omnium quos vnquàm orbis habuerit, sceleratissimus idololatra vt fuerit necesse erit, adeoque vnà cum illo etiam Ambrosius ipse, qui Eucharistiam asseruatam, diuinum hìc vocet fidelium sacramentum, æterna mysteria, auxilium, adminiculum fidei & arma fratrisq; sui Satyri fidem inconcussam eo potissimùm nomine tantoperè commendet & prędicet, quòd is necdùm baptisma consecutus, in memorato illo supremo discrimine suo, in ipsa Eucharistia ceu vnico perfugio ac pręsidio spem collocârit suam, idemq; pręsidium & auxilium ex illius diuina virtute re ipsa compererit.

Didicisti præterea iam antè fol.191. vt is lib.2. officiorum cap.28. *calicem appellet uas aureum dominici sanguinis, quo redempti sumus: atque eiusmodi aurea & sacra uasa non nisi ob captiuos Christianos ex infidelium manibus redimendos, uendi posse affirmet.* Vtq; primo de Virginibus libro corporale vocet *flammeum, in quo caput omnium Christus quotidie consecratur.* Iam si Christi corpus & sanguis in corporali & calice seruantur, certum est etiam ante perceptionem ea illic adesse.

In calice, sanguis Christi, in corporali omnium nostrum caput Christus cõsecratur.

Atque vt minùs hæsites, quidnam vir sanctus de Eucharistia pro morbo correptis asseruata senserit, Paulinus, qui vitam eius conscripsit, asserit paulò ante obitum ipsius noctù ad eum apportatum corpus Domini, quo accepto, mox spiritum feliciter reddiderit. Ipsius Paulini verba adscribemus: *Eodem tẽpore, quo à nobis migrauit ad Dominum, ab hora circiter undecima diei, usque ad illam horam, qua emisit spiritum, expansis manibus in modum crucis orauit.* Nos uerò *labia illius moueri uidebamus, uocem autem non audiebamus. Horatus autem sacerdos ecclesiæ Vercellensis, cùm in superiora domûs se ad quietem composuisset, tertiò uocem uocantis se audiuit, dicentisq; sibi: Surge, festina, quia modò est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto Domini corpus. Quo accepto, ubi glutiuit, emisit spiritum: bonum uiaticum secum ferens, ut in uirtute escæ anima refectior, angelorum nunc consortio, quorum uita uixit in terris, & Heliæ societate lætetur.*

D. Ambrosius Eucharistiam noctù ad se apportari voluit, cùm ageret in extremis.

Audis hîc Horatum sacerdotẽ corpus Christi sancto viro de nocte celeriter attulisse & porrexisse.

CAP.23.

Diuus Augustinus, æquè vt Origenes, indicat, *quanta solicitudine obseruârint Christiani, quandò corpus Christi ipsis ministrabatur, ut nihil de ipso in terram caderet.* Homil.26. libro 50. Homiliarum: *utq; uiri omnes communicare uolentes, lauerint manus suas, & omnes mulieres nitidum exhibuerint linteolum, ubi corpus Christi acciperent.* Sermone 252. de Tempore. Vide suprà fol.268.

Id temporis sanè multò alitèr Christiani de corpore Christi, priùs quàm illud ore acciperent, sensêre, atquè nostri Aduersarij, qui si quid eius décidat vel distillet in terram, nihil morantur. Non enim

Quàm longè aliter quondam pij Christiani de consecrata Eu-

habent

habent id loco sacramenti, sed suis proculcant pedibus. charistia fer- ferit, atque nostri Aduer- farij.

SEDVLIVS planè cōsentanea Augustino scribit in cap. 11. prioris ad Corinthios: Verba eius hæc sunt: *In linteum, uel in uas sordidū nemo corpus Domini mittere audet* &c. Vide suprà in Sedulio. fo. 331.

CYRILLVS, cuius vnius testimonium meritò nobis sufficere deberet, ad hanc Aduersariorum insaniam tum cognoscendam, tum detestandam, ad Calosyrium Episcopum scribit his verbis: *Audio quòd dicant mysticam benedictionem, si ex ea remanserint in sequentem diem reliquiæ, ad sanctificationem inutilem esse. Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius fit Christus, neq; sanctum eius corpus immutabitur. sed uirtus benedictionis & uiuifica gratia manet in illo.* Hæc ille. Quid verò his asserit aliud, quàm aduersæ partis hoc de articulo errorem, merā quandam esse insaniam? Corpus Christi, ait, semèl consecratum, non immutatur, sed virtus benedictionis & viuifica gratia manet in illo etiam cùm seruatur: scilicet, quandiù species externæ incorruptæ manent. Equidem sic sentio, si quid illi frontis haberent, Cyrillum hunc, & cum eo Basilium, Gregorium Nyssenum & Bernardum illis meritò os opprimere debere.

Aduersæ partis assertio, non pmanere corpus Christi in Eucharistia, mera quædā insania est.

CAP. 24.

PRudétius insignis poëta Christianus, qui sub Archadio & Honorio Imperatorib. clarus extitit, in Peristephanon de D. Laurentio, scribit gentilem Romanæ Vrbis præfectum, sanctum martyrem his compellâsse verbis:

Hunc esse uestris orgijs
Moremq; & artem, proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent ut auro antistites:
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroq; nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

En vt à consecratione in sacris vasis illis corpus & sanguinē Christi haberi, semper adeò certa fides fuerit, vt etiam ethnicos non lateret.

Nihil certius est, q̄ Christianos semp ità credidisse, à cōsecratione corpus & sanguinē Christi in sacratis vasis haberi.

Remigius ad praecedentes prophetias natus est sub Valentiniano 2. anno 449. factusque est Rhemorum Episcopus sub Leone 1. Anno 471.

D. REMIGIVS RHEMENSIS ARCHIEPISCOPVS, is qui Gallorum vocatur Apostolus, eô quòd Clodoueum primum Franciæ Christianum regem, anno salutis 499. temporibus Anastasij Imperatoris baptizârit, & cælesti confirmârit Chrismate, scripsit in Apostolum præclara commentaria, quæ necdùm in omnium venêre manus: idemq; egregia mireq; luculenta præbet testimonia, mox à diuina consecratione, corpus & sanguinem Christi substantialiter & esse & permanere in altari, donec percipiantur.

In 10. caput prioris ad Corinthios, scribit his ipsis verbis: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne cõmunicatio sanguinis Christi est? Idcircò primùm calicem nominauit, quia posteà de pane plus erat disputaturus. Calix autem benedictionis dicitur, qui benedicitur à sacerdotibus in altari. Appellatur & ipse calix communicatio, quasi participatio, quia omnes communicant ex illo, partemq; sumunt ex sanguine* Domini, *quem continet in se.* [*Et panis quem frangimus*] *in altari* [*nónne participatio corporis Domini est?*] *Vtiquè primùm cõsecratur & benedicitur à sacerdotibus & spiritusancto, & deindè frangitur, cùm iam, licèt panis uideatur, in ueritate corpus Christi est: & ex quo pane quicunq; communicant, corpus Christi edunt.* [*Quoniam unus panis*] *subaudis, Christi* [*& unum corpus*] *Christi* [*multi sumus*] *qui comedimus illum panem. Caro, quam uerbum Dei patris assumpsit in utero uirginali in unitate suæ personæ, & panis qui consecratur in Ecclesia, unũ corpus Christi sunt. Sicut enim illa caro, corpus Christi est: ità iste panis transit in corpus Christi: nec duo sunt corpora, sed unum corpus. Diuinitatis enim plenitudo, quæ fuit in illo, replet & istum panem: & ipsa diuinitas uerbi, quæ implet cælum & terram & omnia quæ in eis sunt, ipsa replet corpus Christi, quod à multis sacerdotibus per uniuersum orbem sanctificatur, & facit unum corpus Christi esse.*

Mox à consecratione, est verè corpus Christi, quod verbum assumpsit.

Coloss. 2.
Hiere. 23.

Egregium hoc est & præclarum testimonium, non modò substãtialiter & personaliter Christum Deum & hominem in V. Sacramẽto præsentem adesse, verùm etiam ante hostiæ fractionem, mox à cõsecratione illic re vera coràm haberi, tametsi secundùm externã speciem panis etiamnùm adesse videatur: itemq; facta consecratione, in calice Christi sanguinem re vera contineri. Adeoque sanctus hic

Episcopus,

Episcopus, vt eius post multos intermedios successor Hincmarus, qui vitam illius prolixè conscripsit, testatur, tempore præsulatûs sui calicem quêdam fieri curauit, quales olim ministeriales calices vocabantur, quòd ijs temporibus, quibus Ecclesiastica disciplina & V. Sacramenti huius fides meliori loco erat, sanguis indè Domini fidelibus ministraretur. In hoc calice vel vase ab ipso consecrato, eius iussu versus isti ab ipso compositi, sculpti fuêre:

Hauriat hinc populus uitam de sanguine sacro,
Iniecto æternis quem fudit uulnere Christus:
Remigius reddat Domino sua uota sacerdos.

Quod uas, ait Hincmarus, *in Rhemensi basilica ad nostra usq; tempora perdurauit, donec in redemptionem datum est Christianorum: ut à ministris diaboli* Nortmannis *redimeret precium argentei calicis, quos de potestate tenebrarum redemerat effusus sanguis calicis*, Christi videlicet passionis. Quæ pulchrè cum Ambrosij dictis consentiunt, vt videre licet suprà fol. 191.

SYMMACHVS, integer & celeberrimus Ecclesię Romanę Pontifex, qui Anastasij Imperatoris fuit temporibus, vt in libro Pôtificali in eius vita annotatû est, super altaria duarû basilicarum Syluestri & Andreę Romæ duo argentea ciboria fecit: quæ dubium non est vasa fuisse, quibus Eucharistia asseruaretur, quæ hodieq; ciboria appellantur. CAP. 25. Ciboria.

D. BENEDICTVS è Nursia Italiæ prouincia oriundus, qui sub Iustino I. Imperatore claruit, cuiq; D. Gregorius I. lib. 2. Dialog. ingentem tum propheticam, tum Apostolicam gratiam tribuit, Eucharistiam non modò à consecratione seruari iussit, sed eius etiam virtute magna effecit miracula, vtì apud D. Gregorium videre licet libro 2. Dialog. cap. 24. atque infrà in 4. Articulo primario latiùs refertur.

EVAGRIVS Historiæ Ecclesiasticæ lib. 4. cap. 36. nedû testis est, in V. Sacraméti reliquijs verû esse corpus Chri, sed illud etiâ clarissimo quodâ nec côtênendę authoritatis miraculo côfirmat, quod Menę patriarchę Côstâtinopolitani têporib' sub Iustiniano Imperatore con-

Nota, Particulæ reliquæ Immaculati corporis Christi Dei nostri.

re contigerit. *Vetus consuetudo*, inquit, *Constantinopoli est, ut ubi multæ admodum particulæ immaculati corporis Christi Dei nostri superfuerint, pueri impuberes ex ijs qui scholas frequentant, accersantur, illisq; absumendæ dentur. Hoc cùm factum esset, accidit ut cum eiusmodi pueris congregatus fuerit uitriarij cuiusdam Hebræi filius, qui parentibus suis de causa moræ interrogantibus, quid factum esset, & quid cum alijs pueris comedisset, significauit. Pater illius ira & furore commotus, in furnum eum ardentem, in quo uitrum formare solebat, inclusit. Cùm autem filium mater quærens, inuenire non posset, passim in urbe circuibat, Deum obtestans & eiulans. Tertio die ad ostium officinæ mariti sui stans, puerum ex nomine lacera & cum lamentis inclamabat. Ille agnita matris uoce, è furno illi respondit. Mater ruptis foribus ingreditur, introq; constituta, uidet puerum stantem in medio carbonum, & ab igne intactũ. Qui interrogatus, quomodò illæsus permansisset: Mulier, inquit, purpura uestita, crebrò ad me ueniens, aquam porrexit, illaq; uicinos carbones extinxit, cibumq; mihi dedit quoties esuriui. Hoc cùm Iustiniano narratum esset, filium quidem ac matrem lauacro regenerationis illuminatos seruauit: parentem uerò, quoniam Christianis accenseri non sustinebat, in Sycis, tanquàm homicidam filij sui, cruci affixit:* (Nicephori tralatio Latina habet: In ficum arborẽ perindè atquè in crucem egit) Habentur hæc eadem in Nicephoro lib. 17. cap. 25.

In latino Nicephoro habetur: Mulier illustris, purpurea amicta stola &c.

GREGORIVS TVRONENSIS hoc idem miraculum ad lõgum recitat in opere in gloriam plurimorum martyrum edito, de miraculis sanctissimæ Dei genitricis, cap. 9.

Vndè nimirùm perspici licet, remanentes corporis Christi, omninò iam absoluta communione, particulas, in Græca Ecclesia nõ pro communi pane, sed pro immaculato Dei ac Domini nostri Iesu Christi corpore semper esse habitas: itemq; innocentem illum Iudaicum pusionem, vi V. Sacramẽti à furni ardentis igni, in cuius medio toto triduo perstitit, prorsus illæsum permãsisse. Si qua ratione ad sanitatem reduci possent Aduersarij, hoc sanè miraculo non mediocriter illi ad resipiscendum moueri deberent.

SEXTVM

CAP. 26.

SEXTVM VNIVERSALE CONSTANTINOpolitanum Concilium, quod eiusdem Iustiniani Imperatoris tempore celebratum est, non parùm etiam huc facit. Nôsse enim retulerit, Græcam Ecclesiam, in Quadragesimæ ieiunio sacrosanctam Eucharistiam non nisi in sabbatis Dominicisq; diebus consecrâsse: reliquis verò diebus, liturgia vsos iam antè consecratorũ sacramentorum, eum in vsum asseruatorum, propter eos qui per hebdomadam communicare vellent. Testatur hoc eius Concilij canon 52. his verbis:

Græca Ecclesia in Quadragesima per hebdomadã antè cõsecratis est vsa sacramentis.

ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις, παρεκτὸς σαββάτου, καὶ κυριακῆς, καὶ τῆς ἁγίας τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας, γινέσθω ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερὰ λειτουργία,

hoc est, *In omnibus sanctæ Quadragesimæ ieiuniorum diebus, præter sabbatum & Dominicam, & sacrum Annunciationis diem, fiat antè consecratorum sacrum ministerium.*

Vt igitur apud Græcos in more positũ fuit, & fortaßìs etiãnũ est, vt per totam Quadragesimam, demptis sabbatis & Dominicis diebus non consecrent, sed antè consecratorum munerum duntaxat faciant ministerium vel liturgiam: ità in sancta Romana Latinaq; Ecclesia, iamindè ab Apostolis, vt Nicolaus Lyranus testatur, more comparatum est, vt in sacrosancta parasceues die Eucharistia non conficiatur, sed officium V. Sacramẽti pridiè illius diei consecrati & seruati, perceptione peragatur.

In Latina Ecclesia indè ab Apostolis in parasceue sancta, Missæ officium Eucharistia pridiè consecrata peragi solitum.

Iisdem ferè temporibus, sub Pelagio Papa 1. habitum est CONCILIVM TVRONENSE 2. in quo disertis verbis Canone 3. statutum est, *Vt corpus Domini in altari, non in armario,* (quod nos sacrarium dicimus) *sed sub crucis titulo componatur.*

Paulò post Iustiniani imperiũ sub Tiberio 2. Imperatore, & Guntramo rege Frãciæ, in Gallijs coactũ est CONCILIVM MATISCONẼSE 2. insigne illud certè & magnæ cuiusdã authoritatis cõciliũ: vbi expressè de Eucharistiæ reliquijs decretum atque constitutum est, eundem ferè in modum, quo olim Constantinopoli, vt ex Euagrio suprà protulimus. Sextus eius Cõcilij Canõ inter cætera sic habet: *Sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur.* Quæ-

Reliquiæ cõsecratæ Eu-

charistia vt olim absumptam in Galliis.

cunq; reliquiæ sacrificiorũ post peractam Missam in sacrario superfederint, quarta vel sexta feria innocentes ab illo, cuius interest, ad Ecclesiam adducantur, & indicto eis ieiunio, easdem reliquias conspersas uino percipiant.

Præterea etiam D. GREGORII I. tempestate Eucharistiam asseruatam esse, probatione non indiget. Vide suprà fol. 345. In vita eius, quam nos modò in Ecclesijs legimus, ità scriptum est: *Quod uir Domini cernens, illi cõmunionem sacram retraxit, & separatim super altare reposuit, eamq; diacono seruandam, usq; dum cuncti communicarẽt fideles, tradidit.* Refertur quoquè de illo, libro Pontificali in vita eius, quòd instar Symmachi Pontificis, *ad beatum Petrum Apostolum, super altare ciborium fecerit cum columnis quatuor ex argento puro.*

Ciborium.

Tum etiã Iohannes Diaconus, cuius suprà meminimus, in eiusdẽ Gregorij vita lib. 1. cap. 32. scribit, *fideles, qui cum Maximiano Syracusano Episcopo iam iamq; naufragium facturi uidebantur, sibimetipsis pacem dedisse, & corpus & sanguinẽ redemptoris accepisse.* Nota hîc, quod etiã ante annotauimus, Christianos olim pelagus ingressuros, Eucharistiam secum in nauim accepisse, vtì nè mortis impendente periculo, salutari illo viatico fraudarentur.

Christiani olim mare ingressuri, Eucharistiã secũ tulere.

CAP. 27.

Ante annos mille eiuscemodi vasa fuere, qbus Eucharistia seruaretur & circunferretur, vt hodiè sũt, quæ mõstrãtias vocant.

IAm verò ijsdem temporibus asseruandæ Eucharistię peculiaria quædam destinata vasa fuisse, eaq; eiusdem formæ, cuius hodiè sunt, quæ vulgò Monstrantias vocant, putà turris instàr, GREGORIVS TVRONENSIS in opere, in gloriam Martyrum edito, cap. 85. sub titulo, Nõ esse tractãda sacra animo polluto, testatur his verbis: *Dies passionis erat Polycarpi martyris magni, & in Ricomagensi uico ciuitatis Aruernæ, eius solennia celebrabantur. Lecta igitur passione cum reliquis lectionibus, quas Canon sacerdotalis inuexit, tempus ad sacrificium offerendum aduenit: accep taq; turre diaconus, in qua mysterium Dominici corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium, ingressusq; est templum, ut eam altari superponeret: quæ elapsa de manu eius, ferebatur in aëra, & sic ad ipsam aram accedentem, nunquàm eam manus diaconi potuit assequi, &c.*

Videtur illo seculo mos eiusmodi fuisse, vt posteaq̃ Episcopi Missæ sa-

ſæ ſacrum abſoluerant, corporis & ſanguinis Chriſti ſeruatum V. Sacramentum in ciborio ſuo in epiſcopium (id eſt, Epiſcopi habitationé, quæ tẽplo vicina & proxima fuit) perferretur, atq; illic in Antiſtitis Oratorio aſſeruaretur, donec iterùm vel martyrum, vel alijs feſtis diebus in baſilica, publica Miſſarum ſolennia celebraret: tum verò Diaconi ſeruatam Euchariſtiam in turri vel ciborio ſuo, ex Epiſcopio in baſilicam reuerenter referrent, & altari imponerent: id quod infrà ex Concilio Bracareñ 3. alijsq́ue teſtimonijs prolixiùs indicabitur.

Deindè * Vitelliani Papæ temporibus ſub rege Vuambano, aliâs Bamba dicto, in Hiſpanijs habitum eſt Concilium Toletanum 11. in quo expreſsè de Viatico, id eſt, ægrotorum communione actum & decretum atque conſtitutum eſt: cui rei anſam præbuit primum Cõcilium Toletanum, ſub Archadio & Honorio Imperatoribus celebratum: in quo ille, cuius crebrò meminimus, vetuſtus Eccleſię mos, quo ob perſecutiones ſuperiorum temporum, Chriſtianis Euchariſtia dabatur domum abſportanda, abrogatus eſt, ea ratione, quòd is poſteà in abuſum mutatus eſſet.

* Vitaliãi

In Hiſpanijs.

Mos antiquus, vt Chriſtiani ſecum Euchariſtiã domum abſportarent, abrogatus eſt.

Quamobrem etiam 14. Canone eius Concilij ſancitum eſt, *ut ſi quis acceptam à ſacerdote Euchariſtiam non ſumpſerit, uelut ſacrilegus propellatur.* Is, inquam, Canon occaſionem præſtitit, vt in 11. Concilio Toletano hinc ageretur. Cùm enim interdùm eueniret, vt in extremis conſtituti, V. Sacramentum corporis CHRISTI ſub vna panis ſpecie, ſub qua ſola illis temporibus (vt ex iam dicto Concilio poteſt animaduerti) ad eiuſmodi ægrotos perferebatur, præ nimia oris ariditate abſque calicis perceptione deglutire non poſſent, atque ità licèt inuiti, reijcere compellerentur, plerique ægrotos illos, qui id feciſſent, iuxta Canonem 14. quem diximus, primi Concilij Toletani, pro ſacrilegis habendos exiſtimabant. Eam ob rem memoratum 11. Concilium Toletanum capite vndecimo declarauit, iam dictum 14. Canonem primi Concilij diſcretè & prudenter accipi oportere, non de illis quidem, qui in ſupremo ſint ſpiritu conſtituti, & Euchariſtiam ob immodicam oris ſiccitatem deglutire non poſſint: ſed de illis dumtaxat, qui eam

Olim, periudè vt hodieq; ad ægrotos Euchariſtia ſub altera ſpecie apportabatur.

in Ecclesia accipiant, & tamen de industria eam in os mittere nolint? *Cùm & infidelis, inquit Canon, infideliter hæc talia agat, & fidelis fidenter accipiat, quod naturalis illum necessitas deglutire non sinat. Solet enim humanæ naturæ infirmitas, in ipso mortis exitu prægrauata, tanto siccitatis pondere deprimi, ut nullis ciborum illationibus refici, sed uix tantūdem illati delectetur poculi gratia sustentari. Quòd etiam in multorum exitu uidimus, qui optatum suis uotis sacræ communionis expetentes uiaticum, collatam sibi à sacerdote Eucharistiam reiecerunt: non quòd infidelitatē hæc agerent, sed quod præter Dominici calicis haustum, traditam sibi non possent eucharistiam deglutire. Non ergò huiusmodi à corpore Ecclesiæ separandi sunt, qui talia non infidelitate, sed necessitate fecerunt, præsertim ij, de quibus nihil fidei sinistræ sentitur,* &c.

Legēdū esse, præter, non, propter Dominici calicis haustum, res ipsa indicat: quod & Conciliorū collector annotauit.

Habes hîc sanè illustre testimonium, qua ratione ægrotorum cōmunio ante annos mille administrata sit.

CAP. 28.

CIrca idem tempus, anno quarto Vuambani regis, 3. Concilium Bracareñ habitum est: cuius Canone 5. crassus quidā abusus quorūdam tumentiū Episcoporum abrogatus est. Abusum hūc (quem Canon detestandam præsumptionē vocat) pleriq; Episcopi in circūferendis Eucharistiæ reliquijs inuehere nitebanť. *Etenim in solennitatibus martyrū ad Ecclesiā progressuri, & publica Missarū solennia in basilica celebraturi, reliquias coporis Dominici collo suo imponebant, sicq; ex episcopio per Leuitas albis indutos in sellulis in basilicam deportabātur, quasi ipsi essent reliquiarum arca, ut maioris fastûs apud homines gloria intumescerent.* Hunc crassum abusum & detestandam presumptionem Concilium illud castigauit & abrogauit. Canonis huius initium est: *Bona siquidem res est, diuina sacerdotibus* (id est, Episcopis, qui id temporis peculiariter dicebantur sacerdotes) *contrectare mysteria. Sed cauendum ualdè est, nè hoc quisq; ad usum prauitatis suæ intorqueat, undè soli* DEO *de bona conscientia placere debuerat.* Deindè exposito illo abusu, sequiť cōstitutio: Et ideò, inquit Concilium, *antiqua in hac parte & solennis consuetudò seruabiť, ut in festis quibusq; diebus, arcā Domini cum reliquijs, nō Episcopi, sed Le-*

Abusus quorundā Hispaniæ Episcoporū: cuiusmodi etiam nostra ætate visus est in Episcopo quodam iam vita functo.

uitæ

uitæ in humeris gestent, quibus & in ueteri lege onus idem impositum nouimus esse præceptum. Quòd si & episcopus reliquias per se deportare elegerit, nō ipse à diaconibus in sellula uehatur, sed potiùs pedestri eo unà cum populis progreßione procedente ad conuenticula sanctarum ecclesiarum, sanctæ Dei reliquiæ per eundem episcopum portabuntur. Iam uerò qui hæc instituta sciendo adimplere distulerit, quandiù in officio fuerit, à sacrificando cessabit.

En vt quondàm populus diebus festis episcopum ex episcopio in ecclesiam deduxerit: quod idem suprà ex D. Gregorij Turoneñ testimonio licet animaduerti: vtq; asseruata Eucharistia in ecclesiam, haud alitèr atquè in processione, populo deuotè & religiosè sequente, reuerenter perlata sit. Quòd enim Canon iste non de sanctorum martyrum, sed de corporis Christi reliquijs agat, ex ijsipsis, vndè sumit exordium, facilè potest verbis intelligi: *Bona siquidem res est,* inquit, *diuina sacerdotibus cōtrectare mysteria*: quæ verba sunt Canonis procemiū, è quo canonis institutum intelligitur. Item: *Vt in festis quibusq; diebus arcam Domini cum reliquijs* &c. Item: *Sanctæ* Dei *reliquiæ per eundem episcopum portabuntur.*

BEda venerabilis his posterior, itidèm asseruatæ sacrosanctæ Eucharistiæ dicit testimonia. In vita Vilfridi episcopi, cap. 14. scribit, *Puerulo cuidam monacho aduersa ualetudine laboranti, beatißimos apostolorum principes apparuisse, eiq; dixisse, se illum eadem die ex hoc exilio ad cælestia regna perducturos. Itaq; clamaret & uocaret ad se presbyterum Eappan, eiq; diceret, ut ipsum uiatico corporis & sanguinis* Dominici *muniret.* Sequitur posteà, *mandâsse presbyterum, ut infirmanti huic puero de sacrificio* Dominicæ *oblationis particula deferretur: eaq; accepta, eodem die, ut illi erat reuelatum, puerum esse defunctum.* CAP. 29. Eucharistia puero monacho apportata.

In vita Hildę Abbatissæ sanctum quendam monachum, Cedmon dictum, refert etiam sui obitûs præscium fuisse. *Cùm enim ea nocte, qua de seculo erat transiturus, ut ipse significârat, quidam amici eius uicißim aliqua gaudente animo unà cum eo loquerentur ac iocarentur, quòd nequaquàm adhuc moriturus esse uideretur, & iam mediæ noctis tempus esset*

En vt Eucharistia in promptu habita sit propter eos q breui vel subitò morituri videbantur.

transscensum, interrogauit si Eucharistiam intùs haberent. Respondebant: Quid opus est Eucharistia? Neq; enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiscum uelut sospes loqueris. Rursus ille: Et tamen, ait, afferte mihi Eucharistiam. Qua accepta in manu, interrogauit si omnes placidum erga se animum, & sinè querela controuersiæ ac rancoris haberent. Respondebant omnes, placidissimam se mentem ad illum, & ab omni ira remotam habere: eumq; uicissim rogabant, placidam erga ipsos mentem habere. Qui confestim respondit: Placidã ego mentẽ filioli erga omnes famulos Dei gero. Sicq; se cælesti muniẽs uiatico, uitæ alterius ingressui parauit.

Postremò D. Bernardus Sermone de Cœna Domini ad Petrum presbyterum, succinctè iuxta àc luculenter ait, *Sacerdotem Deum suum tenere, & alijs dando porrigere.*

In summa, In Romana Latinaque Ecclesia, id est, in Italiæ, Galliæ, Hispaniç, Britanniæ & Germaniæ (sub quibus regnis cætera omnia compræhensa volo) ecclesijs, Eucharistiam pro ægrotis semper reuerenter asseruatam, potest insupèr ex plerisque alijs concilijs & Ecclesiasticis decretis & constitutionibus planum testatumque fieri.

In quodam peruetustó de Pœnitentia codice, quem penès me habeo, (est verò liber pœnitentialis aut Ecclesiæ Romanç, aut Theodori, aut Bedç presbyteri) quædam inserta est Admonitio, vt Episcopus in sancta Synodo Clerum suum admonere debeat: quæ etiam in lib. Decretorum D. Burchardi Vuormatieñ Episcopi, in principio libri post eius vitam habetur. In eius Admonitionis ca. 15. inter cætera hæc leguntur: *Super altare nihil ponatur, nisi capsa & reliquiæ, aut fortè quatuor Euangelia, aut pyxis cum corpore Domini ad viaticum pro infirmis.* Quod sanè idem cum illo est, quod D. Gregorius Turoneñ, vt paulò suprà memorauimus, scriptum reliquit, *diaconum accepta turre, in qua mysterium dominici corporis habebatur, ingressum esse templum, vt eam altari superponeret.*

Pyxis cũ corpore Domini quondàm in altari posita.

Item eodem lib. pœnitentiali, ca. 13. corporalis quoquè mentio fit: *Corporale*, inquit, *mundissimũ sit.* Et ca. 11. cauetur, *nè quis in ligneo, aut in vitreo calice audeat Missam cãtare:* (nõ dubiũ, quin ob vitandũ periculum.) Et ca. 12: *Nè qua fœmina ad altare Dñi accedat, neu calicẽ Dñi cõtingat.*

ga. Et ca.6.dicitur Clero: *Vasa sacra manibus proprijs abluite & extergite.* Et ca.7. *Nullus cantet Missam, nisi ieiunus.* Huius autem Admonitionis vetustas indè potest aduerti, quòd illis temporibus (vt ibidèm ca.47.& 52.habetur) preceptũ adhuc fuit, *vt nullus baptizare presumeret, nisi in vigilia Pascha & Pentecostes, nisi pro periculo mortis: & vt tribus temporibus in anno, id est, in natali Domini, Pascha & Pentecoste, omnes fideles ad communionem corporis & sanguinis Domini accedere admonerentur.*

IN Concilio Rhemeñ, vt citatur de Cõsecratiõe, dist.2.cap.Peruenit, statuunt ac decernunt Patres his verbis: *Peruenit ad notitiã nostram, quòd quidam presbyteri intãtùm paruipendãt diuina mysteria, ut laico uel fœminæ sacrũ corpus Domini tradãt ad deferendũ infirmis: & quibus prohibetur, nè sacrarium ingrediãtur, nec ad altare appropinquẽt, illis sancta sanctorum committũtur. Quod q̃ sit horribile, quamq; detestabile, omniũ religiosorũ animaduertit prudentia. Igitur interdicit per omnia synodus, nè talis temeraria præsumptio ulteriùs fiat, sed omnimodò presbyter per semetipsum infirmum communicet.* CAP.30.

C.1.de vita & honestate clericorũ, ex cõcilio Moguntia.

Equidem cùm hunc atq; eius generis alios canones, & priscorũ Patrum scripta lego, atq; animaduerto, quanta olim veneratione & reuerentia Christiani celsissimũ Eucharistię sacramentũ, & Chri altaria prosecuti sint: ac ediuersò, q̃ horrendum in modũ idem illud diuinum sacramentum hodiè contemnatur & proscindatur, Christiq; ecclesiæ & altaria prophanentur: quodam interdùm horrore corripior, ob imminentes prępotentis Dei animaduersiones, vindictam & supplicia, quę necessariò sequi debebunt, illisq; præcipuè luẽda erũt, qui, cùm possint hęc corrigere & amoliri, nihilominùs dissimulare & conniuere videntur.

IN Concilio Vuormatieñ, perindè vt in Rhemensi, sancitũ est, *ut presbyter Eucharistiã semper habeat paratã, ut quãdò quis infirmatus fuerit, statim eũ communicet, nè sinè communione moriatur.* Habetur de Consecrat. Distinct.2.ca.Presbyter. CAP.31.

Eucharistia in ecclesijs semp esse parata debet propter infirmos.

Deindè in magno illo œcumenico Concilio Lateraneñ sub Innocentio 3. rursus de asseruanda & custodiẽda Eucharistia sancitum & decretum est Sub titulo de Chrismate & Eucharistia sub sera conseruanda: *Statuimus,* inquit Concilium, *vt in cunctis ecclesijs chrisma*

Cur Eucharistia diligenti cura asseruetur.

&

& Eucharistia sub fideli custodia clauibus adhibitis conseruentur, ut non possit ad illa temeraria manus extendi, ad aliqua horribilia uel nefaria exercenda. Si uerò is, ad quem spectat custodia, ea incautè reliquerit, tribus mensibus ab officio suspendatur: & si per eius incuriam aliquid nefandum indè contigerit, grauiori subiaceat ultioni.

☞ Quæ pœnitentia imponenda sit ijs, qui sacrum altare, sanctaq; Dominici corporis & sanguinis vasa, insupèr & sanctum chrisma pollutis arripere manibus, quasi vilia & ad communẽ vsum apta præsumpserint, habes in Canone Nicolai 1.12. Quæst. 2.

CAP. 32.

Incuria sacerdotum illius ætatis, quæ hodiè longè maior est.

AD extremùm, Papa Honorius, qui Innocentio 3. mox successit, idem posteà peculiari quadam constitutione renouauit, quę habetur c. Sanè, de celebratione Missarum, his verbis: *Nè propter incuriam sacerdotum diuina indignatio grauiùs exardescat, districtè præcipiendo mandamus, quatenùs à sacerdotibus Eucharistia in loco singulari, mundo & signato semper honorificè collocata, deuotè ac fideliter conseruetur. Sacerdos uerò frequẽter doceat plebem suam, ut cùm in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet: idem faciens, cùm eam defert presbyter ad infirmum: quam in decenti habitu, superposito mundo uelamine, ferat & referat manifestè ac honorificè ante pectus cum omni reuerẽtia & timore, semper lumine præcedente, cùm sit candor lucis æternæ, ut ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur. Prælati autem huiusmodi mandati punire non differant transgressores, si & ipsi diuinam & nostram uolunt effugere ultionem.*

Conseruatio.

Veneratio.

Ardẽs lumẽ. Sap. 7. Heb. 1.

Aduersarij quidem eam in curam incumbunt, hominibus vt persuadeant, postremam hanc constitutionem, nouam quandam humanamq; Honorij pontificis adinuentionem esse, cùm tamen ex superioribus testimonijs perspicuè liceat animaduerti, nihil in ea, quod nouum sit, contineri. Nimirùm Honorius sua ætate haud vulgarem quorundam sacerdotum Deum non timentium incuriam depręhẽdit, quòd pręstantissimum Sacramentum non eo honore & reuerẽtia afficerent, vti par erat, atq; à cunctis è religiõe Christianis iam indè ab Apostolorum temporibus affectũ fuerat: cuiusmodi negligentiam & incuriam etiã nostro proh dolor æuo in plerisq; cernere est.

Honoriũ qd permouerit, hanc vt constitutionem ederet.

Hoc

Hoc ergò tam immane crimẽ amoliri,& in pręuaricatores volẽs animaduertere Honorius,quẽadmodùm fidum ac integrum decebat pastorem,ex sacrorũ canonum superiorũ pręscripto hanc fecit cõstitutionem, & vbiuis diuulgari ac enunciari iussit. Longè verò aliud est, ex seipso quippiam noui comminisci, q̃ propter negligentes & præuaricatores statuere & iubere, vt quod semp rectũ & Christianę religioni cõsentaneum fuit,id deincèps quoquè, nisi iustas velint pœnas luere,ab omnibus obseruetur.Quòd aũt illi,qui sacerdotio funguntur,ea re haud vulgariter Deum offendãt,si eius sacramentis cõgruũ non habeant honorẽ & reuerentiã,id sanè Honorius è suo non finxit cerebro,sed ex ipsis petijt scripturis diuinis,putà ex 1.Reg.2.& 3. & 1.Cor.11.Atq; nec illud nouum est, vt Eucharistia loco speciali vel singulari in ecclesijs pro ægrotis magna cum reuerentia & timore custodiatur & asseruetur:sed nec illud quidẽ, vt cùm in Missa eleuatur, aut aliquò defertur, summa cum veneratione & reuerentia adspiciatur & honoretur:id quod ex vetustissimis;Clemẽte,Dionysio,Pio,Chrysostomo,& alijs omnibus licet animaduerti. Emisenus Eusebius:Suscipe,inquit,honora,mirare.Deniquè nec illud ceu nouum haberi potest,quòd semper lumine pręcedente deferenda est, cùm id in confesso sit, catholicã Ecclesiam ab ipsis suis incunabulis, tractandis sacramentis,& huic præsertim diuinissimo Sacramento, semper ardentes cereos vel luminaria adhibuisse: vt paulò suprà ex Prudentio in agone D.Laurentij annotatum est:

Auroq; nocturnis sacris
Adstare fixos cereos. Sup.Fol.445.

Et D.Hieronymus aduersùs Vigilantium testis est,*per totas Oriẽtis ecclesias, quandò(in Missæ officio)legendum erat euangelium,accensa esse luminaria iam sole rutilante:ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostenderetur,de qua in psalterio legimus: Lucerna pedibus meis uerbum tuũ Domine,& lumen semitis meis*,&c.Eum igitur in modum etiam Honorius Psal.118. hic ait,lumen illud materiale,quod fertur ante Eucharistiam, id nobis significare debere,Dñm in eadẽ adesse pręsentem, qui sit candor lucis æternę:quẽ etiam D.Ephræm & Chrysostomus ignẽ cælestem Sap.7. appellant.Quòd si cui collibitum est, consulat prætereà licet de ac- Heb.1.

MMM cenden-

cendēdis sub altaris sacrificio cereis ac luminaribus 2. Nicenam Synodum, quę est 7. Oecumenica. Iam verò cui omnia hactenùs citata & prolata asseruandæ eucharistiæ testimonia nō satisfaciunt, illi ego certè non video qua possim ratione mederi.

Vnum tamen est, quod Aduersarij contra eiusmodi asseruationem mirum in modum vrgent & iactitant, nempe, Hesychium lib. 2. cap. 8. in Leuiticū, testari, ipsius ætate quęcūq; de V. Sacramento remansissent inconsumpta, igni fuisse tradita: atq; in eandem sentētiam etiā Origenē allegant Homilia 5. in Leuiticum, qui tamen eo loco de reliquiarū eiusmodi per ignem consumptione nihil penitùs habet, sed hoc solùm dicit, Dn̄m panē quē discipulis dabat, & dicebat eis, Accipite & māducate, nō distulisse, nec seruari iussisse in crastinū. Verùm vtroq; hoc loco nihil illi efficiunt. Hesychius enim haud obscurè id asserit, Eucharistiam mox à consecratione, & quādò ostēditur & cōspicitur, atq; etiam antè quàm porrigatur, esse verū corpus Christi: Q*uandò*, inquit, *ad comestiōem sacrificij deficimus, & comedere illud integrè non possumus, mente forsan lassescente siue deficiente, utrùm ea, quæ uidentur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec angeli possint prospicere, non relinqui, sed etiam tradi ea igni oportet spiritus, ut ea comedat, quæ nobis sunt ex infirmitate inesibilia. Quomodò autem comedat? cùm cogitauerimus uirtute spiritùs esse poßibilia ea, quæ nobis impoßibilia uidentur.*

Quanquàm ego nō admodùm refragor, olim quibusdam locis reliquias Eucharistiæ, quas communiōe peracta posteà nemo esset percepturus, igni esse traditas. Cùm enim externæ illæ terrestres & permanentes V. Sacramenti species corrumpi possint, si ipsum V. Sacramentum nemo velit sumere, quî tandèm possint illæ, nè qua ex earū corruptione V. Sacramento iniuria, irreuerentia & cōtemptus irrogetur, cōuenientiùs & digniùs absumi, q̄ si purissimo ignis elemēto, quē ipse Dn̄s se interdùm appellauit, & in quo etiā Patribus nonnūquàm apparuit, reuerenter commendentur? maximè cùm id citra vllā fiat corporis dominici lęsionē, vtpotè ad quod ignis operatio non possit pertingere: quādoquidem illud in Eucharistia tandiù pręsens sese exhibet, donec species incorruptę permanent, & Eucharistia re-

Deu 4. 9. Hebr. 12. Exo. 3. 13. 19.

uerenter potest accipi. Adeoq; etiam hodiè, si quo casu ex improuiso quippiā ex Eucharistia reliquum sit, quod sumi nō possit, igni reuerenter traditur, & ex Pij Pontificis decreto, cinis eius intra altare reconditur. Vide cap. 5 Concilij Aurelianeñ.

Porrò alioquì tum Origenem, tum Hesychiū de Eucharistiæ asseruatiōe, maximè pro peregrinis & morbo correptis, cùm tam multa indè sanctorum Patrum, qui partìm ante eos, partìm illis æquales & contemporanei fuère, vt suprà videre licet, extent testimonia, nihil comperti habuisse, equidem vt credam adduci non possum. Origenes enim Alexandriæ scholæ κατηχήσεων præfuit. Qui verò illic antiquus mos fuerit seruandæ Eucharistię, pręcipuè pro illis, qui aduersa laborarent valetudine, suprà ex Dionysij Alexandrini Episcopi, qui Origenis fuit discipulus, itemq; Basilij ad Cęsariam patriciam testimonijs licet intelligi. Hesychius verò Gregorij Nazianzeni discipulum egit: qui quidem Gregorius cuiusmodi asseruato in Eucharistia corpori Christi dicat testimoniū, nempe ab illo in altari posito sororem ipsius Gorgoniā graui laborantem morbo attētissimis precibus opem petijsse & impetrâsse, iā antè, licèt paucis, attigimus, atq; in eo, qui sequitur, tertio primario Articulo prolixiùs referetur. Origenem & Hesychiū nō latuisse asseruatiōem Eucharistiæ.

HAbes iam amice lector, vt equidem mihi persuadeo, perspicuè & abundè, principiò quidē ex scripturę diuinę, deindè ex sanctorum Patrum, qui indè ab Apostolis clari extitère, atq; postremò ex totius catholicę Ecclesię consonis testimonijs, duas illas alterius primarij Articuli partes assertas atq; probatas: nempe, quæ prior est, verum Christi corpus mox à consecratione, etiam extra sumptionē & vsum, in Eucharistia substātialiter & esse & permanere, donec percipiatur: itemq;, quæ pars est posterior, sacrosanctam Eucharistiā ob causas suprà memoratas, donec religiosè sumatur, piè posse, & propter ægrotos etiam debere asseruari: idq; ab ipsis Ecclesiæ primis initijs ad nos vsq; peruenisse & in more semper ac vsu positum fuisse. Atq; his in præsens etiam hunc volumus Articulum absolutum & explicatum. CAP. 35.

TERTIVS ARTICVLVS PRIMARIVS,

IESVM CHRISTVM DEVM ET HOMINEM IN PRAESTANTISSIMO ALTARIS SACRAMENTO, (VT QVI IN ILLO SIT PERFECTÈ, SVBSTANTIALITER ET CORPORALITER) A CHRISTIANIS OMNIBVS ADORARI OPORTERE.

CAP. I.

I quidem tum ſcripturæ diuinæ, tum ſanctorum Patrum, tum etiam catholicæ Chriſti Eccleſię grauiſſima teſtimonia, quæ ſuprà in primi eiuſdemq́; pręcipui Articuli primarij de vera ſecundùm ſubſtantiam pſentia Chriſti in Eucharistia, confirmationem prolixè citaui, locum aliquem apud eos, qui Zuinglianæ ſunt factionis, qui in hac ſecta bicipiti alteram occupant partem, obtinere & impetrare poſśet, idq́; apud illos efficere, vt vnà nobiſcum, qui catholici ſumus, credere vellent, in V. Sacramento veram eſſe Chriſti Ieſu carnem & ſanguinem: (quod vt velint, ipſorũ pectoribus adſpiret Deus) nulla nobis, quòd ad hunc articulum attinet, cum illis eſſet conflictatio: ſed cum ijs ſolis, qui alterius ſunt partis, nempe Luteranis,

nis,res nobis foret. Qui enim Zuinglianę sunt factionis,& in ijs præcipuè Tigurini,qui hîc primas sibi vendicant,Luterũ irrident,quòd quid is sibi velit,se assequi non posse testentur, quandò in pane verũ ac naturale Christi corpus adesse affirmat quidem, ac nihilo seciùs docet & decernit,Eucharistiam non esse adorandam.Scribunt verò aduersùm illum his ipsis verbis:

Si Zuingliani crederent Christi corpus esse in Eucharistia, Christum in ea vnà nobiscũ adorarẽt: quamobrem Luterũ irrident, dicentẽ se credere in ea esse corpus Christi, nec eum tamẽ in illa adorare volentem.

Quid verò? *Panis verum & naturale Christi corpus est,& in cœna verè & corporaliter (vt Papa & Luterus docent) Christus præsens est? Cur ergò Dominus illic adorari non debet,vbì illum præsentem esse dicitis? Quam ob rẽ illud adorare prohibebimur,quod non sacramẽtaliter modò,sed corporaliter quoquè corpus Christi est? Thomas verum Christi corpus à mortuis excitatum contrectat,ac in genua prouolutus adorat,dicens: Deus meus & Dominus meus.* Iohan 20. *Discipuli Dominum tam antè,quàm post ascensionem eius adorãt, Matth. 28. Acto.1. Et Dominus apud Iohannẽ cap.9.cęco inquit: Credis in filium Dei? Et respondit illi,dicens: Domine,quis est,vt credam in illum? Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum,ipse est. Et ille ait: Credo Domine,& adorauit eum. Quòd si Domini panem,naturale Christi corpus reuerà esse doceremus,cum Papistis certè fideliter quoquè essemus adoraturi.* Hæc Tigurini in Luterum.

Vide infrà D. Ambrosij testimonium.

CAP. 2.

QVi nimirùm quòd hîc aiunt,verum Christi corpus, vbì illud certò præsens est,etiam adorari debere,rectè id sentiunt contra Luterum,idq; hac ratiõe,quòd vbì corpus Christi est,ibì cum ipsius quoquè diuinitate hauddubiè coniunctum adest,id est, totus ibì Christus perfectè ac integrè & substantialiter, Deus & homo præsens habetur. Quod tametsi suprà in 13. Scripturæ testimonio,sub finem illius,fol.31.& rursus ex Augustino, fol.279.itemque Cyrillo,fol.303.& fol.307.& seq.planum testatumq; feci, qñ tñ etiã hîc proprius eius locus est, vtpotè quo huius Articuli veritas ꝓcipuè nitatur,breuiter hîc mihi repetendum venit: videlicet sacrosanctæ Christianæ religionis & fidei nostræ eum vel pręcipuum esse articulum,vnigenitum Dei filium duas illas naturas,diuinam & humanam in seipso in personam indiuiduam modo quodam incomprænhensibili & ineffabili, vnione hypostolica copulâsse & vniuisse: ità vt secundùm assumptam humanitatem in duabus ille naturis,non duę, sed vna duntaxat persona,vnus filius & vnus Christus sit, quemad-

Duæ in Christo naturæ inseparabiles sunt,ità vt vbi vna est, ibì necesse sit esse & alterã.

modùm corpus & anima vnus est homo: vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem, neq; confusione substantiæ vel naturæ vtriusq;, sed assumptione humanitatis in Deum inseparabiliter, vtì diuinissimus ille Iohannes ait: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis: hoc est, Deus homo factus est, & in nostra habitauit humanitate vel humana natura, tanq̃ in propria domo sua: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis, i. verbum carnem indutum, per eandem carnem, paternã suã declarauit nobilitatem, suæq; diuinitatis radios, & diuinæ virtutis splẽdorem ex illa vibrauit & emisit, vndè nos perspeximus & re ipsa comperimus, illum in vna eademq; indiuidua persona (id quod oratio illa, Verbum caro factum est, indicat) Deum pariter hominemq; esse plenum gratiæ & veritatis: salua nihilo minùs cuiuslibet naturæ essentiali proprietate: ob quam incompræhensibilem & ineffabilem personę vnitatem, quicquid diuinitati competit, id toti Christi personæ, Deo ac homini attribui: atq; è diuerso, quicquid humanitati competit, itidèm toti personæ adscribi necessè est, vtì Dominus ait apud Iohannem: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cęlo. Et rursus: Si ergò videritis filium hominis ascendentem vbì erat priùs? intellige, Qui descendit de cælo, atque tum, cùm adhuc versaretur in terris, nihilò minùs in cælis erat secundùm diuinitatem, ac nihilo seciùs tamen ascendit in cęlũ secundùm humanitatem. Quem in modum etiam Apostolus loquitur 1. Cor. 2, illos Dominum gloriæ, id est, filium Dei crucifixisse, sed secundùm humanitatem. Omninò enim vnus est Iesus Christus, is qui de cęlo descendit, & nihilo minùs in cęlis erat, ac nihilo seciùs hic pro nobis crucifixus & mortuus est, cui omnis debetur & competit diuinus honor: neq; eius diuinę modò naturę, tanquàm ea ab humana natura separata sit, sed toti pariter personæ illius, DEO ac homini, sicut Apostolus ait: In nomine IESV flectatur omne genu cęlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris, id est, ęquali cũ patre gloria. Et Apocalypsis quinto, Iohãnes dicit: Et omem creaturam, quę in cęlo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quę in eo, omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, & agno,

Iohan. 1. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, vt intelligendum.

Heb. 1.

Quicquid alterutri in Christo naturæ competit, toti personæ attribuitur.

Iohan. 3.

Iohan. 6.

Toti Christi personæ, ceu Deo & homini, adoratio & omnis diuinus honor debetur.

Philip. 2.

agno, benedictio & honor & gloria & potestas in secula seculorum. Et quatuor animalia dicebant, AMEN. Et vigintiquatuor Seniores ceciderunt in facies suas, & adorauerunt viuentem in secula seculorum. Itemque Apocalypsis septimo: Et vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus & populis & linguis, & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno.

EX his ergò licet animaduerti, quandò de Christi humanitate, vel carne & sanguine Christi sermo habetur, non nos perindè cogitare debere, ac si de alicuius alterius hominis carne & sanguine verba fierent: sed ità potiùs in animum inducere, sermonem texi de Dei humanitate & eius propria carne & sanguine, quæ, vtì diuinitas & natura, ità etiam in seipsis, per eam, cui vnita sunt, diuinitatem, vitalia & viuifica sunt: ità vt nulla ratione CHRISTVM diuidamus, nullo pacto humanitatem à diuinitate, verbum à carne separemus: quandoquidem qui id facit, Antichristus est. Iohannes hoc ait primæ suæ Epistolæ capite quarto: In hoc, inquit, cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex DEO est: & omnis spiritus qui soluit (vel diuidit) Iesum, ex Deo non est: & hic est Antichristus, de quo audîstis quoniam venit, & nunc iam in mundo est.

CAP. 3. Cū de Christi carne & sanguine verba sunt, non ità accipienda sunt, quasi de vulgari quadā carne dicatur, sed vt de ipsa Dei carne & sanguine.

Atq; hac de causa hęresiarcha Nestorius (vt est suprà non semèl annotatum, pręcipuè verò in D. Cyrilli testimonijs) in sancto illo & celeberrimo Concilio Ephesino 1. damnatus & sempiterno anathemate plexus est, quòd Christum diuidere & ex Christo duos filios, alterum Dei, alterum Mariæ filium, ceu duas personas efficere vellet. Ex qua deindè hęresi indubitatus ille Antichristus Mahomet, Sergij cuiusdam Nestoriani fraude ac dolo, falsaq; informatione & institutione extitit & traxit originem: qui iam per Turcas, sobolē suam eousquè proh dolor progressus est, vt propiùs ad nos accedere vix possit, nisi quandoquè omnes nos, perindè vt tot alias Asiæ, Aphricę & Europę nationes per consimiles sectas & schismata, in suā planè satanicam & tyrannicam redigat potestatem: id quod præpotens Deus procùl auertat.

Nestorius hæresiarcha cur damnatus sit.

Mahometanus & Turcicus error ex Nestorio profectus est.

Nā

CAP. 4.

NE verò tibi persuadeas, aliam esse rationem carnis & sanguinis Christi in ipsius persona, & aliam eiusdem carnis & sanguinis in V. Sacramento, tanquàm inter hæc aliquid intersit, iam suprà in Cyrilli testimonijs fol. 316. & fol. 321. & sequent. atque etiam in supradicti Ephesini Concilij 1. testimonio, fol. 386. tum prętereà ex reliquis p̄ribus didicisti, in Eucharistia eandem ipsam deificatā, viuā & viuificatricem esse carnem, quā ex virgine sacratissima assumpsit, & in qua passus est & resurrexit, & iam ad patris sedet dexterā: Nestoriumq; speciatìm etiam hoc nomine in eadem Ephesina Synodo cōdemnatum, quòd assereret dixisse quidem Dominum, Qui manducat meam carnem: non autem dixisse, Qui comedit vel bibit diuinitatem meā: quòd diuinitas eius edi nō possit, sed sola caro. Eiusmodi verò cauillum diluit Cyrillus, vt suprà videre licet fol. 310. his sere verbis: *Tametsi diuinitatis non comeditur natura, at tamen Christi corpus edimus, quod utiq; manducari potest.* Hoc autem corpus, *proprium est corpus omnia uiuificantis* Verbi. *Quoniam uerò est corpus uitæ, uiuificans est.* Ephesinum quoquè Concilium definit atque decernit, *nos in Eucharistia participes fieri sancti corporis & preciosi sanguinis omnium nostrûm redemptoris, non ut communem carnem percipientes, (quod absit) nec ut uiri sanctificati, & uerbo coniuncti secundùm dignitatis unitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem, sed uerè uiuificatricem & ipsius uerbi propriam factam.* Si quis, inquit porrò Concilium, *non confitetur carnem* Domini *uiuificatricem esse, & propriā ipsius uerbi Dei patris, sed uelut alterius præter ipsum, ac non potiùs uiuificatricem esse, quia facta est propria uerbi, cuncta uiuificare ualentis, anathema sit.*

Nestorius etiam ea caussa speciatim damnatus est i Ephesina Synodo, q̄ diceret nos carnē duntaxat in panē, & sanguinē Christi in vino sumere, absq; diuinitate.

Iohan. 1.

Vide suprà fol. 386. Deniq; Hilarius, vt est suprà annotatum, disertis ait verbis, *nos uerè uerbum, ex sacratissima uirgine Maria carnem factum, cibo Dominico sumere:* Vide suprà fol. 132.

Doctores Scholastici quid sibi velint dictione concomitantia.

Idq; adeò est, quod Doctores Scholastici ea concomitantiæ vocula indicare volunt, cùm aiunt, corpus Christi esse sub panis specie vi verborum illorum, HOC EST CORPVS MEVM: tum prętereà simul etiam adesse illic eius sanguinem, animam & diuinitatem ratione concomitantiæ, vt illi loquuntur: quandoquidem ea à Christi resurrecti-

surrectione manet inseparabilia. Aduersarij quidem, quod in aperto est, concomitantiæ vocabulum ludibrio est & irrisui: sed non aduertunt illi, vt Andabatarum more incurrant, & non Scholasticos modò, verùm etiam Ephesinum concilium, cuius tamen decretis D. Gregorius Papa non minorem venerationem, q̃ quatuor sanctorum Euangeliorum libris habendam existimauit, adeoq; Christianæ fidei caput risui habeant. Parùm certè refert, Scholasticos concomitantiæ vsurpanda dictione, Ciceronianæ orationis non esse secutos elegantiam: satìs est, eos illa ipsa veritatem luculenter & expresse in mediũ pretulisse. Aduersarij dũ Scholasticos irrideant, fidẽ nostram habent ludibrio. Epist 24. lib. 1. & 49. lib. 4.

Quandò igitur vera caro & sanguis Christi Iesu Domini nostri, cum ipsius diuinitate coniuncta, mox à consecratione, etiam extra pceptionem vel sumptionem, in V. Sacramento essentialiter & est, & permanet, vt tum hoc loco, tum in primo, itemq; secundo Articulo abundè probatum est: indè nimirùm conficitur, eàdem, id est, Christum ipsum illic præsentem adorare nos debere & oportere, ni planè impij, & manifestò peruicaces ac temerarij, primi illius mandati, Dominum Deum tuum adorabis, contemptores & præuaricatores esse velímus: id quod Zuingliani, vt antè dictum est, libenter nobis assentiuntur, modò veritati illi, qua constat verum corpus & sanguinem Christi substantialiter hìc adesse, fidem commodare possent. Conclusio ex superioribus argumentis. Deut. 6 10. Matth. 4.

NEc est quòd te moueat, si è diuerso Luterani persuadere tibi velint, Christum hìc non in propria sua adesse specie, sed in sacramenti mysterio. Eiusmodi enim sacramenti mysterium, cùm sit hìc nihilo minùs verè ac substantialiter præsens, eo qui illi debetur, honore diuino neutiquàm illum priuare debebit. Nam simul atquè natus est, pannis & fasciolis inuolutus, in cunis & matris sinu positus, à Magis ex Oriente venientibus, q id temporis etiamnùm gentiles, & veræ fidei rudes ac imperiti essent, ad solam mutæ stellæ significationem adoratus est: nec fasciolæ illæ, quibus inuolutus erat, ethnicos illos ab hoc officio remoratæ sunt. Quantò igit̃ magìs nos Christiani, tam copiosè per fidem instructi & edocti, eum verum esse Deum & hominem, & in V. Sacramento præsentem, propter mysterium illi diuinum suum non debemus honorem subducere? Quo quidem argumento D. Chrysostomus, vt habes suprà fol. 183. & infrà quo- CAP. 5. Luteranorũ obiectio. Dilutio. Lucæ 2. Matth. 2.

què referetur, id docet & adstruit, eum in V. Sacramento adorari oportere.

Christus in V. Sacramento multò veriùs se nobis exhibet, q̃ olí patribus in figuris apparuerit, in quibus tamen ab illis adoratus est, tanq̃ adhuc in carnē venturus.
Gene 18.

Nec quisquam inficiàs ire potest, Dominum multo veriùs magisque realiter se nobis in Eucharistia exhibere, q̃ olim sanctis Patriarchis & prophetis in forma vel specie aliena (quòd tunc humanam needùm sumpsisset naturam) apparuerit: nec eò minùs tamen scriptura commemorat, Patres illos cum in eiusmodi forma vel figura, qua se illis visendum præbuit, adoràsse. Eusebius historiæ Ecclesiasticæ lib. 1. cap. 1. inter cętera sic habet: *In diuinis oraculis scriptū est, quia apparuit Deus Abrahæ, tanquàm communis aliquis homo, sedenti ad ilicem Mambræ. At ille exurgens, cùm hominem uideret, adorat ut Deū, & ueneratur ut Dominum. Sed & propriæ uocis professione præsentiam se testatur non ignorare diuinam, dicens: Dominator Domine, qui iudicas omnem terram, nónne facies iudicium? Quæ utiquè omnia non ad patrem, sed ad filium referenda, posterioris in carne ratio dispensationis pleniùs expleta designat.*

Et iterùm de Demonstratione Euangelica lib. 5. cap. 9. *Sed nec angelus quidem, inquit, est nominatus (qui Abrahæ apparuit) quem superior scriptura significat, uerùm alius quispiam angelo præstantior, Deus utiquè ac Dominus, qui cum duobus angelis in forma hominis, ad suprà scriptam quercum est uisus. Prætereà ne patrem quidem Deum hunc fuisse putandū est, qui huiuscemodi uerbis indicatur. Dicere enim, id mutari quod diuinum est, & figurari in speciem ac formam hominis, neutiq̃ pium est. Superest igitur, ut confiteamur illum fuisse Dei uerbum, quod à nobis in ijs quæ antehàc scripta habes, Dei nomine celebratum est: qua de causa hodiè quoquè à uicinis & in proximo habitantibus, quasi diuinus colitur atq; obseruatur is locus, honoris illorum gratia, qui Abrahæ in illo uisi sunt: atq; etiam nunc ibidèm permanēs terebynthus conspicitur. Qui enim ab Abraham hospitio suscepti sunt, ut habet scriptura,* (alij legunt, pictura) *recumbentes erāt duo quidem utrinquè, medius autem excellētior, & qui reliquos honore anteiret. Hic uerò sit planè is, de quo diximus, ipse utiquè Dominus ac Saluator noster, quem etiā pertinaces & increduli* (alij legūt, vicini ignorātes) *diuina oracula confirmantes uenerantur. Hic ipse igitur ex illo, pietatis ia-*

Non Dei patris, sed filij persona patribus in aliena forma & habitu apparuit.

Terebynthus arbor, nigrū lignum cum splendore p̄ferens.

ciens ad homines femina, humanam speciem ac figuram indutus, Dei amico atq; antiquo patri Abrahæ, seipsum quisnam esset ostendit, patrisq; sui tradidit sententiam. (alij, prodidit consilium.)

Item lib. eodem cap. 19: *Abrahæ apud quercum uisus in hominis forma quieta, habituq; pacifico seipsum ostendit, cùm ex illo usq; tempore salutarem suum ad homines aduentum exordiretur.* (alij, aduentum prenuncians) *Ipsi uerò Iacob tanquàm exercitabundo* (alij, exercitato) *ac certatori, qui aduersùs hostes & luctaturus & præliaturus esset, ueluti homo. Sed Mosen & populum in specie nubis atq; ignis ducebat, terribilem interim atq; adumbratum seipsum ostendens. At quoniam Mosis successor Iesus contra hostes erat instruendus,* (alij, cũ inimicis in acie cõgressurus erat) *qui antehàc terram Palæstinam incoluerant, externas utiquè maximeq; impias nationes, meritò cum gladio uagina exuto, & contra hostes acumen præ se ferente,* (alij, contra inimicos exacuto) *demonstratur, tali propemodùm uisione significans, quemadmodùm ipse diuina uirtute, tanquàm inuisibili gladio, cum suis interim simul militans, eisq; opem assiduè ferens, erat impios ulturus.*

Abrahæ Christus apparuit pacifico habitu.
Gene 32.
Iacob vt homo luctator.
Exod. 3. 15.
Mosi in nube & igni.
Iosu. 5.

EVndem in modum etiam Diuus Ambrosius, de Abraham patriarcha libro primo, capite quinto, scribit his verbis: *Tres uidet, & unum Deum appellat, ipsius solius se seruum fatetur: deindè conuersus ad duos, quos ministros arbitrabatur, etiam ipsis deferre gestit obsequium, iam non iure debito seruitutis adstrictus, sed blando sedulitatis nomine usuq; famulatûs.*

CAP. 6.
Gene. 18.

Et paulò pòst: *Nam quòd uiros dixit* (scriptura,) *euidens est ratio, quia speciem præ se ferebant uirorum.*

Itemque in Psal. 39. *Expectatus est* (Christus) *& in Iesu Naue, & certè uenit, qui & potestatem suam & nomen accepit, ut & populum in terram repromissionis induceret, & uerè Iesu nomine uocaretur. Siccauit fluenta, conuertit amnem in suum fontem, solem statuit donec consummaret in uirtute uictoriam. Sed adhuc figura erat illa, non ueritas. Deniquè uerus ei dux militiæ cælestis effulsit, & adorauit eum Iesus Naue, quanuis nondùm in corpore uerus adstiterat, sed adhuc uenerat in figura.*

Iosue typus Seruatoris.
Iosu. 3.
Iosu. 10.
Iosu. 5.

Audis hîc ex scriptis diuinis, vtì ea ab Eusebio & Ambrosio exponuntur atq; citantur, Abraham, Iacob & Iosue venturum Christū etiam ante illius incarnationem in humana effigie vidisse, atq; in ea, licèt necdùm in corpore verus adesset & aduenisset, tamen ceu præsentem adorâsse. Adeoq; discis hinc, non in humana duntaxat forma & habitu, sed etiam in ignis & nubis columna Dominum apparuisse, atq; à Mose & populo esse adoratum, dicente scriptura: Ingresso Mose tabernaculum fœderis, descendebat columna nubis, & stabat ad ostium, loquebaturq; Dominus cum Mose, cernentibus vniuersis q̃ columna nubis staret ad ostium tabernaculi. Stabantq; ipsi, & adorabant per fores tabernaculorum suorum. Quò pertinet etiam illud Dauidicum Psal. 98. Moses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad illos.

Patres Christum in humana effigie viderunt & adorârunt.

Itéq; In ignis & nubis columna. Exod 33.

Consimiliter adorârunt Dominum coram arca Dei, tanquàm sedentis in propiciatorio, quo tegebatur arca, quodq; scabellum pedū Domini vocatur. Vndè in Psal. 98. scriptum legimus: Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Et rursus Psal. 131. Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.

Coram arca quoquè Domini eū adorârunt. Exod. 37.

CAP. 7.

CVm igitur certum sit, Patres in eiusmodi externis figuris & sacramentis priscæ legis, quæ tamen nostris collata sacramentis, non nisi vmbræ quædam sunt, Dominum ceu præsentem adorâsse, & coram arca procidisse, eô quòd Dominus dixerat se illic esse & habitare velle, vt eorum exaudiret preces: quanto æquius est, nos, qui è religione Christiani sumus, coram V. Sacramento submittere nos in genua, & in eo Dominū deuotè adorare, vt quos ille suo verbo certiores reddiderit, se illic in propria persona verè, substantialiter & corporaliter pręsentem adesse?

Deut. 12. 3. Reg. 8.

Neque enim (vt quidam è malè euersis & seductis Sacramentarijs, iam recēs hîc Coloniæ damnatis, somniauit) Chrs Dn̄s ità duntaxat pręsens est, vtì secundùm diuinitatem suā rebus oībus inest pręsentia, potentia & essentia, i. tanq̃ is, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, in cuius ditione cuncta sunt posita, vel cuius potentię omnia subiacent, & à quo cuncta habent esse suum, quibus etiam illius essentia

Crassus error sacramētarij cuiusdā nupèr Coloniæ damnati.

essentia & substantia, ceu causa efficiens essentiæ & subsistétiæ eorũ, perpetuò præstò est: non sic tamen, quasi rerum creatarum ipse propria natura & essentia sit: nanq; eam ob causam etiam in illis minimè adoratur. Neq; etiam per gratiam tantùm suam hîc adest: sed est hîc in mysterio sacramenti corporaliter & in propria persona reuerà præsens. Quò fit, vt absq; immani impietate non possit hîc non adorari. Is enim hîc adest substantialiter, qui de seipso ait: Ego sum panis vitæ, panis de cælo descendẽs, vt si quis ex ipso manducauerit, nõ moriatur: panis, qui pro mundi vita datus est, id est, Christi propria, deificata & viuificans caro. Is nimirùm hîc coram habetur, de quo Apostolus dicit Heb. 1. scriptum esse: Et adorent eum omnes angeli Dei. Est igitur ea sanè horrẽda cęcitas, reuocare in dubium, num hîc in V. Sacramento adorandus sit.

Christus vt sit in Eucharistia.

Iohan. 6.

Psal. 96.

ADORATIONEM CHRISTI IN EVCHARISTIA, IN CATHOLICA CHRISTI ECCLESIA SEMPER IN VSV FVISSE.

CAP. 8.

Porrò ipsos quoquè sanctos Apostolos ità faciendum tradidisse & docuisse, atque iam indè ab illorum temporibus ad nos vsq;, in catholica Christi ecclesia id semper firmiter obseruatũ & in more positum fuisse, nullo potest negocio ex vetustissimis Patribus euidentissimè doceri.

Adoratio Christi in Eucharistia, iam indè ab Apostolis in Christi Ecclesia semper in vsu fuit.

D. Dionysius Areopagita, S. Pauli discipulus, hoc V. Sacramẽtum appellat *communionem deificam, quæ hominem reuerà Dei participem efficiat, uel ipsius ad Deum consortium peragat atq; perficiat.* Ait præterea, *pontificem sacrosancta & augustissima mysteria conficere, diuina munera reuerenter ostendere, & uenerandissima mysteria oculis subijcere.* Vide suprà fol. 73. & fol. 77. Quibus ille verbis proculdubiò significare voluit, Eucharistiam propterea eleuari & ostendi, vt eã populus ante communionem, vt D. Augustinus ait, adoret, & pro eo atquè decet veneretur. Qua in re nè dubius sis, habes suprà fol. 75. vt & qua ratione ipse Dionysius diuinam essentiam sub externis V. Sacramenti speciebus adorârit.

Diuina munera, & venerandissima mysteria.

Eucharistia in Missa propterea eleuatur, vt à populo adoretur.

In Eranitt. Dialog. 1.

Ijſdem verò temporibus etiam D. Ignatium verè, vt Theodoretus ait, *omni ex parte benedictũ Eccleſiæ Doctorẽ, & qui per magni Petri dextrã pontificatûs gratiam ſuſceperit*, in V. Sacramento Chriſtũ adoráſſe, nullus poteſt ambigere, qui modò velit attendere, quid is de illo ſenſerit V. ſacramento. *Vocat enim illud panem Dei, panẽ cæleſtẽ, panem uitæ, qui eſt caro Ieſu Chriſti filij Dei uiui, qui natus eſt ex ſemine Dauid & Abrahæ. Itemq́, Dei gloriã per quod ſatanæ poteſtates expelluntur, & carnem ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti.* Vide ſuprà fol. 80. & ſequentibus.

D. Ignatius qd de Euchariſtiã ſenſerit.

S. Martyr & Pontifex Alexander primus, quintus à D. Petro, D. Dionyſio admodùm ſcribit conſentanea Epiſtol. 1. his ipſis verbis: *Nihil in ſacrificijs maius eſſe poteſt, quàm corpus & ſanguis Chriſti: nec ulla oblatio hac potior eſt, ſed omnes hæc præcellit: quæ pura conſciẽtia Domino offerenda eſt, & pura mente ſumenda, atq́; ab omnibus ueneranda: & ſicut potior eſt cæteris, ità potius excoli & uenerari debet.*

De Conſecr. Diſtin. 2. ca. Nihil in ſacrificijs.

Cultus, id eſt, latria debetur Euchariſtiæ.

D. Iuſtinus teſtis eſt, *nemini tum licitum fuiſſe participare Euchariſtia, niſi qui crederet, quemadmodùm per Dei uerbum homo factus Ieſus Chriſtus, carnem & ſanguinem pro ſalute noſtra habuit, ſic etiam cibũ: qui per preces ſermonis, quem ab eo accepimus, conſecratus eſt, eius eſſe carnem & ſanguinem.* Vndè facilè poteſt intelligi, ea tum tẽporis à fidelibus eſſe adorata. Fidem enim hanc adoratio neceſſariò cõſequi debet. Rom. 10. Vide infrà teſtimonia D. Ambroſij & Theodoreti.

D. Irenęus quoquè haud alitèr certè feciſſe exiſtimandus eſt, cùm is aſſerat, *nos in Euchariſtia congruenter communicationem & unitatem prædicare carnis & ſpiritûs in Chriſto*: i. Chriſti carnem cum ipſius diuinitate hypoſtatica vnione coniunctam illic adeſſe.

CAP. 9.

ORigenes Euchariſtiam non modò carnem appellat verbi Dei, vt habes ſuprà fol. 112. ſed etiam diſertis verbis docet nos, vt ante euchariſtię perceptionẽ, Chriſtũ in illa adorare debeamus, Homilia 5. in diuerſos Euangelij locos. Verba eius hæc ſunt: *Quãdò ſanctum cibum illudq́; incorruptum accipis epulum, quandò uitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & ſanguinem Domini, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humi-*

humilians temetipsum, imitare hunc centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti &c. Quî tādèm poterat Origenes adorationi illustrius dicere testimonium, quandò etiam ipsam adorandi formulam nobis præscribit, qua tum Græca, tum Latina Ecclesia iam indè ab illis temporibus vsq; in præsens in Missa ante communiōem haud dubiè vsa est?

> Origenes eā nobis tradit Christum in Eucharistia adorādi formulā, quā indè ad nos vsq; vtraq; tum Græca, tū Latina Ecclesia in Missæ officio vsurpauit.

D. Cyprianus adorationi haud vulgaria perhibet testimonia. *Panis iste*, inquit, *quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia uerbi factus est caro: & sicut in persona Christi, humanitas uidebatur & latebat diuinitas, ità sacramento uisibili ineffabiliter diuina se infudit essentia, ut esset religioni circa sacramenta deuotio, & ad ueritatem, cuius corpus sacramenta sunt, syncerior pateret accessus usq; ad participationem spiritûs.* Et non multò infrà: *Sacramenta quidē, quātùm in se est, sinè propria esse uirtute non possunt, nec ullo modo diuina se absentat maiestas mysterijs.*

> Sermone de cœna Domini.
>
> Christus diuinā essentiā suam infundit V. sacramēto, vt religio circa illud suam exerceat deuotionem.

Obserua hic, virum sanctissimum in Eucharistia agnoscere diuinam essentiam, diuinam maiestatem, naturalem Deificatam Christi carnem, quæ religiosam erga ipsum V. Sacramentum exigat à percipientibus deuotionem, quo corporis illic & spiritûs pariter efficiantur participes.

> Diuina maiestas inest Eucharistiæ.

Deindè eodem Sermone etiam hæc adiungit: *Melius erat, mola asinaria collo alligata mergi in pelagus, quàm illota conscientia de manu Domini buccellam accipere, qui usq; hodiè hoc ueracissimum & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & piè sumentibus diuidit. In huius præsentia non superuacuè mendicant lachrymæ ueniam, nec unquàm patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Quotiès te in cōspectu Domini uideo suspirantem, Spiritumsanctum non dubito adspirantem: cùm intueor flentem, sentio ignoscentem.*

> In Canone Missæ oratur: Per quē hæc omnia Domine semp bona creas, sanctificas, benedicis &c.
>
> Coram V. Sacramento, tāquàm in conspectu Domini suspiramus, ploramus, & mēdicamus veniā, nec patimur repulsam.

Equidem hęc luculēta esse puto, quibus instituimur, qua deuotione esse præditi, & quas preces fundere debeamus in præsentia huius veracissimi & sanctissimi corporis: hoc est, (vt ipsus ait) in conspectu Domini: & quàm certos nos esse oporteat, quicquid hîc ea

cum

cum deuotione petiêrimus, etiam à Deo nos impetraturos.

Facit huc etiam, quod ad Quirinū lib.3.cap.94. scribit his verbis: *Cum timore & honore Eucharistiam accipiendam: in Leuitico: Anima autem quæcunq; manducauerit ex carne sacrificij salutaris, quod est Domini, & immunditia eius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. Item in epistola ad Corinth.1. Quicunq; ederit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.*

D. Athanasius, vt est videre suprà fol.124. ait *nos in Eucharistia Christi corpus iunctum diuinitati uel deificatum, plenum spiritu: adeoq; corpus illud, cui dicitur, Sede à dextris meis, accipere.* Itaq; dubium non est, quin ille in V. Sacramento Christum adorârit.

CAP. IO.

Diuus Eusebius Emisenus Sermone de corpore & sanguine Domini, quæ est Homilia V. de Pascha, vt suprà quoquè attulimus fol.125. testatur Dominū hoc instituisse V. Sacramentū, vt in illo diuino mysterio perpetim religiosè coleretur. Verba eius hæc sunt: *Quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, ut nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret, ut coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium.*

Christus V. Sacramētū instituit, vt corpus eius semèl ꝑ nobis oblatū, iugiter in ipso V. Sacramento coleretur.

Atq; euidentiùs etiā eodē Sermone docet & hortaẽ nos his verbis: *Cùm ad reuerendum altare salutari cibo potuq; reficiendus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maximè haustu interiore assume.*

Emisenus ad Eucharistiæ cōspectū exigit firmā fidē, & corporis Dei nostri honorem ac venerationem.

Duo quędam à nobis hîc Eusebius reposcit & exigit, antequàm Eucharistiam accipiamus: Primò firmam fidem, qua non dubitemus adesse in V. Sacramento verum corpus Christi. Secundò, vt eā fidem honorando Christi Dei nostri corpore illic præsente testemur ac declaremus: vtì Origenes quoquè & reliqui omnes faciunt.

D. Hilarius quid tum fecerit, tum faciēdum docuerit, haud difficulter indè potest colligi, quòd lib.8. de Trinitate palàm testatur, *Nos uerbum carnem ex Maria uirgine factum cibo dominico uerè sumere.* & in Psalmum 64. ità scribit: *Habemus etiam & cibum paratum. Et quis hic cibus est? Ille scilicet, à quo ad Dei cōsortium præparamur, per communionem*

In Eucharistia est verbum, quod caro factum est.

nionem sancti corporis: quorum hæc sententia est, nos diuinæ naturæ per gratiam consortes fieri.

D. Basilius Magnus lib. 2. de baptismate, Quæst. 2. & 3. verba illa Christi, Templo maior est hîc, ad Eucharistiam refert, tanquàm diceret, longè quiddã maius hîc adesse, quàm olim fuerit arca Dei, corã qua tamen constat Israëlitas adorâsse. Ait porrò, corpus vnigeniti filij Dei, quod est in Eucharistia, excellentius esse arietibus ac tauris, & quidem excellẽtia incomparabili: nec minùs peccare eos, qui corpus Domini indignè tractent & sumant, quàm qui Dominum ipsum morte affecerint. Itaque in Liturgia sua his verbis Dominum appellat: *Fac panem hunc ipsum honorificum corpus Domini Dei & Saluatoris nostri IESV Christi* &c. Deniquè Christum ipsum in V. Sacramento disertis verbis adorat, quæ suprà habentur fol. 139. *Attende,* inquit, *Domine Iesu Christe Deus noster de sancto habitaculo tuo, & de throno gloriæ regni tui, & veni ad sanctificandum nos, qui suprà cum Patre sedes, & hîc inuisibiliter versaris, & dignare potenti manu tua* &c.

Matt. 12. Hæc ferè paraphrasticos.

Vt Basilius Christum in Eucharistia adorârit.

D. Ephræm, vt antè dictum est fol. 141. ait *nos agnum ipsum Dei integrè comedere, Christum nobis hîc ignem & Spiritum manducandum ac bibendum præbere*: deniquè *sacratissima & reuerenda mysteria nuncupat.*

Quòd si Aduersarij Inuocationis & Adorationis vocabula hîc desiderari causentur, audiant ea, quę iam subijcimus, Patrum testimonia.

CAP. II.

Diuus Gregorius Naziãzenus in Epitaphio Gorgoniæ sororis suæ, adorationi Christi in Eucharistia haud obscurũ dicit testimonium. Memorat illic, ipsius sororem Gorgoniam aduersa correptam valetudine, cùm humanum nullum superesset solatium, nocte quadam ad Dominum, quem in altari rè vera præsentem habebat in Eucharistia, confugisse, & cum multis lachrymis illum inuocâsse. Verba Gregorij hæc sunt: *Quid igitur anima faciebat magna & maximis digna? & quodnam aduersus infirmitatem remedium habebat? Iam enim occultum proditur. Cùm iam de omnibus alijs desperâsset, ad omnium confugit medicum: noctisq; captatã*

OOO *solitu-*

Gorgonia Christũ in V. Sacramento veneratur magna voce, ac omni illic cũ conamine inuocat.

Matt. 9.

Luc. 7.

solitudine, cùm illi morbus paruas concessisset inducias, ante altare cum fide procubuit, ac illum quem uenerabatur, magna uoce ac omni inuocauit conamine, eiq́ miracula cuncta, quæ olim fecerat, in memoriam reduxit: nam & uetusta & noua callebat. Tandèm impudentia quadam pia & pulchra impudens facta, illam imitabatur, quæ ob tactum fimbriæ Christi, à fluxu sanguinis est sanata. Et quidnam facit? Super altare caput reclinat, ac cum simili clamore & lachrymarum profluuio, instàr illius, quæ olim pedes Christi rigauit, opem implorat: & non anteà se cessaturam est comminata, quàm sanitatem fuisset adepta. Indè totum corpus pharmaco illo suo perunxit: & si alicubi manus ex uenerando corporis & sanguinis CHRISTI *subexemplari quid recondiderat, illud immiscens lachrymis (pròh miraculum) discessit, cùm confestim de corporis salute facta esset certa, tam anima quàm corpore ac mente releuata, mercedem spei sumens, id quod sperauerat, animæq; sanitate, corporis etiam bonam ualetudinem nacta. Hæc quidem magna sint & nequaquàm conficta: his uos omnes, & qui ægrotatis, & qui sani estis, fidem adhibete. Quòd uerò narratio hæc nequaquàm iactatio existat, uel indè liquet, quòd ea uiuente, silentium de hac re fuit: nunc uerò reuelatur, & certè sciatis, quòd ne nunc quidem diuulgatum fuisset, nisi timor me corripuisset, si miraculum tantum tam fidelibus quàm infidelibus præsentibus & futuris abscondissem.* Hactenùs Nazianzenus.

In versiõe Bilibaldi Pirckheimeri desiderantur hæc verba, Illud immiscẽs lachrymis. nã Græcũ exemplar habet: τοῦτο καταμιγνῦσα τοῖς δάκρυσιν.

Tob. 12.

Id genus homines iã paucos reperire est.

Est hoc profectò haud vulgare testimoniũ. Gorgonia hæc, vt de ea testatur D. Gregorius frater illius, fœmina fuit mirè religiosa, veteris ac noui testamenti callentissima, quæque multa templis donârit, & sacerdotes impendiò venerata sit, deniquè seipsam Dei templum præstiterit. *Quanam*, inquit Diuus Gregorius, *templa ità oblationibus ornauit? tam alia, quàm istud: quod nescio vtrùm illa sublata dehinc ornari poßit: seu potius quanam sic viuens templum* DEO *se exhibuit? Quæ ità in honore habuit sacerdotes?* &c. Potest verò ex supradictis animaduerti, Gorgoniam hanc (vt id temporis moris erat, quemadmodùm suprà ex Tertulliano, Cypriano, præcipueq; Basilio huius

Gre-

Gregorij æquali & contemporaneo, ad Cæsariam Patritiam alijsque patribus docuimus) reuerendissimum corporis & sanguinis Christi sacramentum apud se domi in altari quodam in mūdo vase, vel arcula habuisse, vti illud subindè pro sua deuotiōe, maximè verò in mortis periculo, nè absque salutari viatico hinc migraret, posset percipere. Cùm igitur grauissimo affecta morbo, nulla neque medicorum opera, neque hominum solatio & auxilio se adiutari comperiret, *noctis captata solitudine*, vt ait Gregorius, *cùm illi morbus paruas concessisset inducias, ante altare cum fide procubuit, ac illum quem venerabatur* (non dubium, quin in V. sacramento) *magna voce ac omni inuocauit conamine*: simulque in memoriam sibi redigens, vt Magdalena quondàm suis lachrymis pedes Domini rigâsset, & vt mulier illa, quæ duodecim annis patiebatur fluxum sanguinis, ob credulum fimbriç vestis Dominicę tactum, repentè curata fuisset, pari fidei firmitate & ardore acerbè plorare cœpit, adeò vt totum corpus suum suis lachrymis madefaceret: atque ex venerandi corporis & preciosi sanguinis Christi reliquijs quippiam suis immiscens lachrymis, (quod meo quidem iudicio paulò pòst deuotè sumpserit) per illam ardentem fidem & fiduciam in Dominum IESVM (quem in Eucharistia, perindè vt olim ægra illa fœmina in vestimenti eius fimbria attigerat) ab illo periculosissimo & infestissimo, quo laborabat, morbo, momento citiùs erepta, & tum corpore tum animo sanata est. *Illam*, inquit Gregorius, *imitabatur, quæ ob tactum fimbriæ Christi à fluxu sanguinis est sanata. Et quidnam facit? Super altare caput reclinat, ac cum simili clamore & lachrymarum profluuio, instàr illius, quæ olim pedes* CHRISTI *rigauit, opem implorat, & non anteà se cessaturam est comminata, quàm sanitatem fuisset adepta. Indè totum corpus pharmaco illo suo perunxit: & si alicubi quippiam ex preciosi corporis aut sanguinis Christi similis formæ* ἀντίτυπα, *manus reposuerat, illud immiscens lachrymis, O rei miraculum, abijt, confestim sentiens sanitatem, &c.*

Religiosi & pij Christiani vt olim corpus Christi secum domi habuerint.

Luc. 7. Matt. 9.

Cur D. Gregorius Nazianzenus V. Sacramētū antitypū vocet, vt Basilius quoquè & Chrysostomus, vide suprà fol. 103. & fol. 142.

Hæc D. Gregorius pro insigni & pclaro Dei miraculo refert, quod præsentibus & futuris tum fidelibus, tum infidelibus, quò Christi in eo virtus agnoscatur, laudetur ac prædicetur, se ait non potuisse

non indicare. Quô fit, vt tanto attentiori studio locus iste obseruandus sit, &c.

Porrò eúdem Gregorium Christum in Eucharistia etiã adorâsse, ex eius carminibus suprà memoratis haud ægrè licet animaduerti. his enim verbis sacerdotes appellat: *O magni figmentum Dei in manibus vestris serentes.* Cernis hîc, cũ corpus Christi in Eucharistia appellare magni figmentum Dei &c.

CAP. 12. Nyssenus in Eucharistia verum verbi corpus agnoscit.

GRegorius Nyssenus, vt & suprà fol. 149. annotatũ est, sic habet: *Quamobrem rectè nunc etiam Dei uerbo sanctificatum panẽ, in Dei uerbi corpus credimus immutari. Etenim corpus illud panis erat potentia: sanctificatum est autem habitatione uerbi. Itaque qua ex causa panis in eo corpore mutatus, in diuinam uirtutem transijt, eadem de causa etiam nunc idem fit. Vt enim illic uerbi Dei gratia sanctum effecit illud corpus, sic etiã hîc panis, ut ait Apostolus, per uerbum Dei & orationem sanctificatur, & uerbi corpus euadit, &c.*

Constat ex his, non minùs eum adorâsse diuinum Christi corpus in V. Sacramento, atquè ipsum Gregorium Nazianzenum.

Hesychius quoquè idẽ omninò fecisse censendus est, vt q̃ in Leui. lib. 2. cap. 8. scribat, *Nos hîc habere corpus Domini, in quod oculis nec angeli possint prospicere.* Et in Leui. lib. 6. cap. 22. *Sancta sanctorũ,* inquit, *sunt propriè Christi mysteria: quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad uirginem dicebat: Spiritussanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: ideoq; quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei.* (Luc. 1.)

CAP. 13.

AD D. Chrysostomũ iam accedimus, à quo Aduersarij nulla se poterunt ratione subducere, vtpotè qui adorationem nimìs q̃ luculenter & apertè affirmet. In Matthæum Homilia 83. inter alia sic habet: *Ea re nos alimur, quam angeli videntes tremũt, nec absq; panore, propter fulgorem qui indè resilit, adspicere possunt.* Quæ cum Hesychio pulchrè consentiunt.

In caput 10. prioris ad Corinthios locus est notatu dignissimus de adoratiõe, vbi, vt & suprà fol. 176. partìm allatũ est, scribit his verbis: *Nolimus, obsecro, nolimus impudentes nosipsos interimere, sed cum honore & munditia omni ad Deum accedamus: & quandò id* (corpus eius) *propositum*

positum uideris, dic tecum: Propter hoc corpus non amplius terra & cinis ego sum: non amplius captiuus, sed liber. Hoc corpus affixum, uerberatum, morte uictum non est.

Christum in Eucharistia contemplantes, quid dicere debeamus.

Posteà his primam addit adhortationem, vtì corpus Dominicum in Eucharistia adorare debeamus: *Hoc corpus*, ait, *in præsepi reueriti sunt Magi, & uiri impij & barbari, longè itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur saltem barbaros, nos qui cælorum ciues sumus. Illi enim cùm id præsepe & tugurium tantùm, neq; eorum quicquam, quæ tu nunc intueris, uiderent, summa accesserunt reuerẽtia & horrore. Tu uerò non in præsepi id, sed in altari: non mulierem, quæ in ulnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio uides. Nec simplex, ut illi, corpus intueris, sed & eius potentiam & omnem cognoscis administrationem, & nihil eorum quæ per ipsum facta sunt, ignoras, & diligẽter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur horrescamusq;, & maiorem, quàm barbari illi, præ nobis feramus pietatem, ut non simpliciter neq; frigidè accedentes, uehementiori igni caput obijciamus.*

Vt Christus nobis in Eucharistia adorandus.

Et paulò pòst: *Neq; angelos, neq; archangelos, non cælos, non cælos cælorum, sed ipsum horum omnium tibi Dominum ostendo.*

Multò nos studiosiùs Christum in Eucharistia adorare debemus, quàm Magi orientales cum in matris sinu adorârint.

Est hæc reuerà luculenta & grauis oratio, qua vir sanctus à nobis efflagitat, vt maiori cum honore & tremore Christũ in Eucharistia, vbì eum nobis proponi & monstrari contigerit, adoremus, quàm eũ olim Magi ex oriente veniẽtes, in præsepi adorârint: quòd in ea nobis ostendatur totius cœlestis exercitûs & omnium creaturarũ Dominus.

Eundem in modum in caput 15. eiusdem Epistolæ Homilia 41. quod idem suprà fol. 177. & 181. attigimus. *Non est temerè*, inquit, *hoc excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes.* Hoc verò testimonium fieri non potest, quin Aduersarij iniquo patiantur animo, Melanchthon inprimìs, qui id Chrysostomo vitio vertere nõ dubitauit, quòd dicere ausus sit, nos agnum in altari iacentem, non pro viuis modò, sed etiam mortuis

Agnum Dei in altari iacentem pro vita functis deprecamur.

 depre-

deprecari: quod tamen, vt & hoc loco Chrysostomus, & alij patres omnes indicant, in Christi Ecclesia ad nos vsq; semper in more positum fuit. Perpetua enim temporum successione hæc agno in altari iacenti precatio oblata est: AGNVS DEI QVI TOLLIS PECCATA MVNDI, MISERERE NOBIS. AGNVS DEI, QVI TOLLIS PECCATA MVNDI, DONA EIS REQVIEM. Quod quidem etiam deincèps locis omnibus, vbì tamen singulari Dei beneficio & fauore catholici fideles permanebunt, semper in vsu erit.

Lib. 6. de Sacerdotio: *Per id tempus*, inquit, *& angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatum uniuersus ordo clamores excitat, & locus altari uicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorũ choris plenus est.* Itemq;: *Sacerdos tum deprecator est apud Deum, ut hominum omnium, non uiuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat.*

Hom. 6. Sermone de Eucharistia sic habet: *Seraphin adstant sex alis faciem tegentia, omnes incorporeæ uirtutes pro te cum sacerdote intercedũt, ignis spiritualis è cælo descendit, sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est, & non erubescis, reuereris & confunderis, neq; Deum tibi propitium facis?*

Oratione de beato Philogonio, *Rogo uos*, ait, *omnes obsecroq;, ut summo studio summaq; cum alacritate uelitis adesse: sed priùs suam quisq; domum repurget, ut uideamus Dominum nostrum in cunis iacentem ac fascijs inuolutum, horrẽdum ac stupendum spectaculum. Quid enim excusabimus, aut quam ueniam obtinebimus, si cùm ipse nostra causa descenderit de cælis, nos ad illum uel ex ædibus ire grauemur? Cùm alienigenæ barbariq; ex Perside accurrant, ut illum uideant in præsepi iacentem, tu uerò ne breue quidem spatium emetiri sustines, ut hoc felici spectaculo perfruaris. Nam si cum fide accesserimus, proculdubiò uidebimus illum in præsepi iacentem. Siquidem hæc mensa uicem explet præsepis. Nam & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem fascijs inuolutum, sicuti tunc, sed undiquaq; Spiritusancto conuestitũ. Qui mysterijs initiati sunt, intelligunt quæ dicuntur. Ac Magi quidem (ex Oriente) nihil aliud quàm adorarunt: tibi uerò si cum pura accesseris conscientia, permittemus ut sumas, & sumpto*

domum abeas. Accede igitur tu quoquè munera offerens, non qualia deferebant illi, sed multò religiosiora. Obtulerunt illi aurum: offer tu temperantiam ac uirtutem. Obtulerũt illi thus: offer tu puras preces, quæ sunt odoramenta spiritualia. Obtulerunt illi myrrham: offer tu modestiã, & cor submissum cum eleemosyna. Et sub finem orationis hæc adijcit: *Quemadmodùm hîc Deum excipis multo cum honore, sic & ipse te multa cum gloria illic excipiet, &c.*

Itemq; in Acta Apostolorum Homilia 21. quæ etiam suprà adduximus fol. 181. hæc eius verba leguntur: *Non simpliciter minister clamat pro his, qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui illorum memoriam faciunt.* Non *diaconus est qui talem illam uocem emittit, sed spiritus, non sanctus, inquam, sed donum. Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia proposita sunt benè ordinata: adsunt angeli, adsunt archangeli, adest filius Dei: cum tanto horrore adstant omnes, adstant illi clamantes omnibus silẽtibus: & putas simpliciter hæc fieri? Igitur & alia simpliciter & quæ pro Ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac ubertate.* Sequitur posteà, *Domino præsente.*

Angeli cum hominibus adorãt Christũ in Eucharistia.

Homilia itidèm 3. de incompræhensibili Dei natura: *Vt homines,* inquit, *ramos olearũ gerẽtes, mouere reges cõsueuerũt &c. sic angeli tũc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexisti, ut pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolâsti &c.*

Atque vt rem omnem in pauca conferam, Chrysostomus, vtì nos ad congruam ac debitam venerationem & adorationem excitet, diuinissimum hoc Sacramentum hincindè appellat, *Horrendum sacrificium, & ineffabilia sacramenta, Terribilem mysticam mensam,* Horrendum *ac stupendum spectaculum, Inenarrabile donum, cum admiratione & horrore quodam laudandum, Sacrificium horrore & reuerentia plenissimum.* Vide eũ in Acta Apostolorum, cap. 9. Hom. 21. Sermone de Eucharistia, Oratione de B. Philogonio, lib. 6. de Sacerdotio.

Audi

Vt Chrysostomus Christũ in Eucharistia adorârit.

Audi iam porrò, vti vir sanctus in sua liturgia Christum Dominũ in V. Sacramento ipsus adorârit. Precatio eius eadem ferè est cum Diui Basilij precatione: *Attende*, ait, *Domine Iesu Christe Deus noster, de sancto habitaculo tuo, & de throno gloriæ regni tui, & ueni ad sanctificandum nos, qui in excelsis unà cum patre sedes, & hic inuisibiliter nobiscum ades, & dignos nos redde potenti manu tua, ut participes simus immaculati tui corporis, & preciosi tui sanguinis, & per nos omnis populus.*

Deindè, vt in liturgia habetur, Sacerdos adorat, & diaconus, in eo in quo est loco, ter secretò dicentes: Deus, propitius esto mihi peccatori: & populus, & similiter omnes cum pietate & reuerentia adorant.

Matth. 8. Luc. 7. Alia precatio eorũ Eucharistia.

Est deniquè & alia precatio, qua hodieq; Græci sacerdotes Christum in V. Sacramento adorant, his constans verbis: *Domine, non sum dignus, ut sub sordidum animæ meæ tectum ingrediaris: sed quemadmodùm æqui boni consuluisti, in spelunca & præsepi ratione carentium animalium recumbere, & in domo Simonis leprosi etiam similem mihi meretricem & peccatricem ad te accedentem suscepisti, ipse dignare etiam in præsepe animæ meæ rationis expertis, & in commaculatum corpus meum ingredi, mortui & leprosi: & sicut non abhorruisti os sordidum meretricis, impollutos tuos pedes osculantis: ità* Domine Deus meus, *nè me etiam peccatorem abhorrueris, sed tanquàm bonus & benignus, dignare me effici participem sanctissimi tui corporis & sanguinis.* Hæc Chrysostomus in liturgia.

CAP. 14.

IAm porrò ad duo illa præclarissima Ecclesiæ occidentalis lumina, Ambrosium & Augustinum nostra procedit oratio, quorum vterque Eucharistiæ adorationem luculentissimè asserit, docet, & à cunctis è religione Christianis reposcit & exigit.

AMBROSIVS quidè in cap. 11. prioris ad Corinthios, ità scribit: *Eucharistia est medicina spiritalis, quæ cum reuerentia degustata, purificat sibi deuotum.*

Timor, deuotio & reuerẽtia debentur V. sacramẽto.

Itemq; in eum locum: Probet autẽ se homo &c. scribit his verbis: *Deuoto animo & cum timore accedendum ad communionem docet, ut sciat mens reuerentiam se debere ei, ad cuius corpus sumendum accedit.*

Hoc

Hoc enim apud se debet iudicare, quia Dominus est, cuius in mysterio sanguinem potat. Vide suprà fol.193, & seque. Quorsum verò attinet, hęc atq; eiuscemodi testimonia, quæ nos instituant, quam deuotionem & reuerentiam V. Sacramento præstare debeamus, ex Ambrosio prolixè coaceruare, cùm tamen ille Eucharistię adorationem, quàm possit fieri apertissimè, etiam præ cæteris, è scriptis diuinis tradat, asseueret & doceat?

Adorationis huius testimonium validissimũ & cui refragari nullus possit, videre apud illum est de Spiritusancto lib.3. cap.12. vbi inter alia dicit *Mariam Magdalenam Christum, cùm resurrexisset à mortuis, adorâsse: adorâsse eundem & Apostolos: & ideò quia detulerunt Apostoli fidei testimonium, accepisse eos fidei magisterium: itemq; & angelos eũ adorâsse, de quibus scriptum est: Et adorent eum omnes angeli eius. Adorãt autem, inquit, non solùm diuinitatem eius, sed etiam scabellum pedum eius, quia scriptum est, Et adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.*

Matth.28. Adorando Christum in Eucharistia, fidei nostræ testimonium deferimus. Psal. 96. Hebr. 1. Psal. 98.

Et post pauca: *Sed ne fortè ppositũ aliquos præterfugere uideat exẽplũ, qua ratione ad incarnationis Dominicæ sacramentum spectare uideatur, quod ait propheta:* Adorate *scabellum pedum eius, consideremus.* Non *enim ex usu hominum æstimare debemus scabellum. Neq; enim corporalis Deus, aut non immensus, ut tanquàm fulcrum pedibus eius scabellum subiectũ putemus. Neq; adorandum quicquam præter Deum legimus, quia scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli serues. Quomodò ergò aduersùs legem propheta præciperet, sub lege nutritus, & eruditus in lege? Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibi: Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum tuorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen, ne terram illam dicat adorandam propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit: Itaq; per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro Christi, quam hodiè quoquè in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu, ut suprà diximus, adorârunt. Neq; enim diuisus Christus, sed unus: neq; cùm adoraret tanq̃ Dei filius, natus ex uirgine negabatur:* Hactenùs Ambrosius, qui hic insigne & memorabile dicit testimonium, modò id diligenter expendatur.

Matth.4. Esaiæ 66. In ijs verbis, Adorate scabellum pedũ eius, iubemur Christũ adorare in Eucharistia.

PPP Diuus

CAP. 15.

DIui Augustini, qui Ambrosij discipulum egit, in horum certiorem explicationem testimonium, etiam suprà fol. 220. & fol. 222. partìm citatum, huc mox adscribere visum est, id quod in Psal. 98. versum illum, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctū est, legitur: *Videte, inquit, fratres, quid nos iubeat adorare. Alio loco scriptura dicit: Cælum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum. Ergò terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quòd sit scabellum pedum Dei? Et quomodò adorabimus terrā, cùm dicat apertè scriptura, Dominum Deum tuum adorabis: & hic dicit, Adorate scabellum pedū eius? Exponens autem mihi, quid sit scabellum pedum eius, dicit: Terra autē scabellum pedum meorum. Anceps factus sum: timeo adorare terram, nè damnet me qui fecit cælum & terram. Rursum timeo non adorare scabellum pedum Domini mei, quia psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedū eius. Quæro qd sit scabellū pedum eius, & dicit mihi scriptura: Terra scabellū pedū meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodò sinè impietate adoretur terra, sinè impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit: & quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit, inuentum est quemadmodùm adoretur tale scabellum pedum Domini, & nō solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro uiuificat? Ipse Dominus dixit, cùm de ipsa commendatione eiusdem terræ loqueretur: Spiritus est qui uiuificat, caro autem nihil prodest. Ideò & ad terram quamlibet (talem) cùm te inclinas atq; prosternis, nòn quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius pedum scabellum est quod adoras: propter ipsum enim adoras. Ideò & hic subiecit: Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctū est. Quis sanctus est? In cuius amore adoras scabellum pedum eius. Et cùm adoras illū, nè cogitatione remaneas in carne, & à spiritu non uiuificeris. Spiritus enim, inquit, uiuificat, caro autem nihil prodest. Tunc autem quandò hoc Dominus commendauit, de carne sua locutus erat, & dixerat: Nisi quis manducauerit carnem meam, non habebit in se uitam æternam &c.*

Esaiæ 66.

Deut. 6. 10. Matth. 4.

Gene. 1. 3.

Nemo Christi carnē edit in Eucharistia, nisi eam priùs adoret: quod ni faciat, peccat.

Christi corpꝰ adoramus, ꝙ diuinitatis eius propriū corpus sit.

Caro humana vulgaris & cōmunis nihil prodest: at Christi diuina caro vitā nobis confert sempiternam.

Locꝰ

Locus hic mirè elegans & insignis est, quo vir sanctus non id modò testatū efficit, Christū in sacrosancta Eucharistia adorari oportere, ipsiusq; ætate adorationis huius doctrinam, exercitiū & vsum adeò certa & peruulgata fuisse, vt indè demùm, quemadmodùm D. Ambrosius, mysterium in versu memorato, Adorate scabellum pedum eius, reconditum probè assecutus sit: verùm etiam id prætereà docet, vt ea adoratio fieri debeat, & quò animum in ea adoratione referre debeamus: diluitq; ea omnia, quæ Aduersarij nostri in diuersum fortasſis essent prolaturi. Primò ait, Scripturam præcipere, vt adoremus scabellum pedum Domini. Id verò de terra, quæ scabellū est pedum eius, generaliter non posse accipi: id enim fore contra illud primum præceptum, Dominum Deum tuum adorabis: sed de peculiari quadam terra intelligi oportere: eam autem esse carnē Domini, quam is ex sacratissima Maria virgine acceperit, in qua ambulārit, quam nobis manducandam dederit. Nemo autem, inquit, illam carnem manducat, scilicet in V. Sacramento, in quo eam nobis edendam præbuit, nisi priùs adorauerit. Porrò Christianum hac adoratione non solùm nō peccare in primum decalogi præceptum, sed tum potiùs grauiter peccaturum, si nolit adorare. Deindè aperit, quo pacto eam adorare, & in ipsa adoratione quò respicere debeamus. Non ità ea nobis adoranda est ceu caro communis, cùm ipse dicat Dominus, talem carnem non prodesse quicquam: sed vt carnem Dei propriam: ità vt non hæreamus animo, vel cogitatione remaneamus in carne, sed ad Deum respiciamus, qui hanc sibi carnem vnione hypostatica copulārit, ità vt ex Deo atq; homine vna persona & Christus vnus effectus sit.

Psal. 98.

Qua attentione Christus in Eucharistia adorandus sit.

Id quod D. Epiphanius lib. Ancorato aduersùm Manichæos & Arianos elegantissimè explicat his verbis: *Maria verò* (inquit hæreticus) *quid? creata, aut increata? Creata nimirùm etiam ipsi dicimus, genita ex uiro & muliere. Corpus igitur ex* MARIA *quid dicis? Adoras Saluatorem incorporatum, aut non adoras? Quomodò uerò non adorabo? Si enim non adorauero, non habeo uitam. Eccè igitur creaturam adoras ipsum corpus? Ingens autem est uæsania eorum, qui talia dicunt. Nam rex purpuram indutus, ab omnibus adoratur.*

Deum incorporatum, i. Christū Deū & hominem inseparabiliter adoramus.

Nunquid ergò purpura adoratur, aut rex? Manifestum est, quòd rex. Coadoratur autem cum ipso etiam purpura quam gestat. Vbi uerò rex hãc exuit, & in locum reposuit, non ampliùs uestis purpura adoratur. Sedet etiã in tẽplo sæpè rex in proprio throno, & adorantes adorãt regẽ in templo ac throno proprio: ubi uerò surrexit rex, nemo neq; templũ, neq; thronũ adorat. Nemo autem adeò insanus est, ut adorare uolẽs regem in templo ipsius, dicat ad regem, Egredere ex templo tuo, ut te adorem. Sic sanè nemo dixerit unigenito: Dimitte corpus, ut te adorem: sed adorat cum corpore unigènitum, increatum cum templo sancto, quod accepit ubi uenit. Et nemo dicit ad regem, Surge ex throno, ut te adorem citra thronum: sed adorat regem cum throno. Itaq; & Christus adoratur cum corpore sepulto, & quod resurrexit. Hæc Epiphanius.

Adoramus vnigenitum vnà cum corpore eius.

Quorum hæc sententia est: Vnigenitus Dei filius semèl assumpsit corpus suum, quod nunquàm posteà ne in morte quidem vel sepulcro reliquit. Credimus igitur in vnigenitum, non vt Dei filium duntaxat, sed vt DEVM & hominem, natum, passum, crucifixum, mortuum, sepultum: eumque adoramus, non quidem carnem per se solam, sed carnem vnà cum diuinitate illius, quæ ab eo tempore quo CHRISTVS incarnatus est, carnem illam nunquàm deseruit. Atque hoc est, quod Augustinus ait, Dominum quodam loco, nempe Iohannis sexto, duo quædam dicere, quæ inter se videantur contraria, cùm tamen non sint contraria: vt, Caro nihil prodest: & è diuerso, Nisi manducaueritis carnem meam, non habebitis vitam in vobis. Horum igitur primum de communi carne & inanimata, quæque spiritum non habeat, accipiendum est: non autem de carne illa spiritu prædita & deificata, quæ non modò prodest, sed etiam vitá nobis adfert sempiternam: atq; ea causa vnà cũ diuinitate in sacrosancta Eucharistia, priusquàm sumatur, adorari debet.

Verba Domini Iohan. 6. videntur inter se contraria.

Quod vt etiam ex alijs operum eius locis fiat testatius, Epistola centesima vigesima, de gratia noui Testamenti ad Honoratum, capite vigesimoseptimo, in versum illum Psalmi vigesimiprimi, Edent pauperes & saturabuntur: itemque illum, Manducauerunt & adorauerunt oẽs diuites terræ &c. scribit hunc in modũ: *Neq; frustrà*

ità distincti sunt (pauperes & diuites:) ut de pauperibus suprà diceretur, Edent pauperes & saturabuntur: hic uerò (de diuitibus,) Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Et ipsi quippe adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius, sed adorant tantùm, non etiam saturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim, pauperes dedignantur esse: quia Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, ut sequamur uestigia eius. Veruntamen quòd humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, aspernantur diuites, & similia perpeti respuunt, timore, non magnitudine: infirmitate ergò, non sanitate. Sed quia Deus excitauit eum à mortuis, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, ut in nomine IESV flectatur omne genu, cælestium, terrestrium & infernorum, fama celsitudinis eius, & gloria nominis eius in ecclesia usquequaquè diffusa permoti, ueniunt & ipsi ad mensam, manducant & adorant, non tamen saturantur, quia non esuriunt & sitiunt iustitiam. Tales enim saturabuntur, quanquam perfecta saturitas in illa uita æterna erit, cùm ex ista peregrinatione uenerimus ex fide ad speciem, ab speculo ad faciem, ab ænigmate ad perspicuam ueritatem.

Vtriq; & pauperes & diuites adorāt ad mēsam Christi ipsum Dominū in Eucharistia, sed discriminatìm ac dispari fructu.
1 Pet.2.
Philip.2.
Matth 5.
2.Cor.5.
1.Cor.13.

Etiam hoc sanè illustre est testimonium, quo hoc quoquè declaratur & perspicuum fit, locum illum suprà scriptum in Psal.98. de adoratione carnis Christi in Eucharistia accipi debere: id quod Augustinus eodem ferè modo explicat in antè dictum Psalm.21. in expositione prima, interpretans versum illum, *Vota mea reddam coram timentibus eum, Hoc est,* inquit, *Sacramenta corporis & sanguinis mei reddam coram timentibus eum.* Et deindè in illum versum, *Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ, Manducauerunt,* ait, *corpus humilitatis Domini sui etiam diuites terræ, nec sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt*: id est, nihilo minùs ipsa adoratione Christum Dominum suum illic præsentem agnouerunt & testati sunt.

Prætereà suprà fol.244. ex lib.3. de Trinitate cap.10. docuimus, huius sancti viri seculo veram ac realem Christi in Eucharistia præsentiam adeò passìm absque vlla hæsitatione cunctos credidisse, vt

Aetate Augustini, vt hodieq; apud catholicos, paruuli à parentibus edocti, Eucharistiam Dominũ Deũ esse senserũt.

etiam infantes authoritate grauissima à parentibus hac de re instruerentur: *Nisi*, inquit, *dicatur illis* (infantibus) *authoritate grauißima, cuius corpus & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omninò in illa specie Dominum oculis apparuisse mortalium, & de latere tali percusso, liquorem illum omninò fluxisse.* Ex quibus facilè potest intelligi, parentes eosdem infantes suos etiam authoritate grauissima instituisse, vt in Eucharistia Christum adorarẽt: alioquì sanè haud illi permisissent ea in opinione suos infantes permanere.

Ob honorẽ, quo Christiani Eucharistiã afficere, Ethnici putârunt eos Cererem & Bacchum colere.

Itidèm suprà fol. 247. ex lib. 20. contra Faustum, cap. 13. allatum est, vt eius tempestate nonnulli ethnici existimârint *Christianos propter panem & calicem*, (vt quibus diuinos haberẽt honores) *Cererem ac Liberum, ipsorum idola colere*: quod quidem argumento est, Christianos illis temporibus adorâsse Christum in Eucharistia, cùm alioquì, ni id fecissent, ethnicis in suspicionem venire non potuerint, ipsos Cererem Bacchumq́; colere.

Libro quoquè de catechizandis rudibus, cap. 26. quo libro docet, vt instituendi sint nostrę religionis rudes ac imperiti, ità scriptum reliquit: *De sacramento sanè quod accepit, cùm ei benè commendatum fuerit, signacula quidem rerum diuinarum esse visibilia, sed res ipsas inuisibiles in eis honorari: nec sic habendam esse illam speciem benedictione sanctificatam, quemadmodùm habetur in vsu quolibet: dicẽdum etiam quid significet & sermo ille quem audiuit, quid in illo condatur, cuius illa res similitudinem gerit* &c.

Res inuisibiles in Sacramento honorantur.

Sermonẽ, intellige illa Domini verba, Hoc est corpus meũ.

Nota, vt vir sanctus asserat, tametsi signacula rerum diuinarum in hoc V. sacramento visibilia sunt, at tamẽ res ipsas diuinas inuisibiles in eis honorari: id quod necessariò accipiẽdum est de latria & honore diuino, qui rebus diuinis debetur & competit.

In eandem ferè sententiam dixit ea, quæ in libro sententiarũ Prosperi habẽtur, vt suprà quoquè fol. 239. annotauimus, hac verborum serie: *Nos autem in specie panis & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus: nec similiter prabendimus has duas species, quemadmodùm ante consecrationem prahendebamus: cùm fideliter fateamur, ante consecratiõem panem esse & vinum, quod natura formauit, post consecrationem verò esse carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit.* Et hic audis, carnem & sanguinem Christi, quæ non natura

Carnẽ & sanguinẽ Domini in speciebus visibilibus honoramus.

forma-

formauit, sed quæ vi consecrationis coràm adsint, in V. Sacramento honorare nos debere: quę cùm res diuinę sint, immò Christus ipse, adoratio illis debetur.

Sed quorsum argumentis pluribus vti attinet? Iam suprà fol. 248. & sequentibus, ob asserendam veram ac realem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia præsentiam, ex sancti viri Epistola 118. ad Ianuarium adduximus, quòd ait, cibo huic singularem quādam deberi venerationem: *Veneratione*, inquit, *singulariter debita*. quô fit procul dubiò, vt hoc celsissimum sacramentum per antonomasiam VENERABILE SACRAMENTVM nuncupetur: Itemq́; *indicium sibi manducare & bibere eos, qui non dijudicant corpus Domini, nec discernunt à cæteris cibis*. Item, *ob tanti sacramenti reuerentiam, religiosos Christianos si non fuissent bene constituti & dispositi, timuisse quondàm quotidiè vel crebrò illud accipere: quòd putarent eligendos esse dies, quibus puriùs homo continentiusq́; viuit, quô ad tantum sacramentum dignus accedat*. Sentiebant ergò non vulgarem & quotidianam, sed singularem & accuratam suî præparationem & corporis castigationem eò exigi & requiri. Item, *placuisse Spirituisancto, vt in honorem tanti Sacramenti in os Christiani priùs Dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi*. Beda, qui in scriptis suis prolixa Diui Augustini commentaria in summam quandam & compendium contraxit, in Lucam libr. 6. cap. 22. scribit his verbis: *In honorem tanti tamq́; terribilis Sacramenti placuisse id Magistris Ecclesiæ* &c. Prætereà eadem Epistola ait Augustinus, *rectè nos facere, si accessuri ad Eucharistiam, dicamus cum Euangelico Centurione: Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum*. Vide suprà Origenis & Chrysostomi testimonia. Hæc omnia quid tandèm aliud loquuntur & docent, quàm CHRISTVM in Eucharistia adorari oportere: quique id non faciat, eum haud leue in se peccatum admittere, nec alio quàm increduli & infidelis loco habendum esse?

Eucharistiæ debetur singularis quædā & excellēs veneratio: quòobrē singulariter Venerabile Sacramentū appellatur.

Accessuri ad Eucharistiā, vt Christum cum Centurione adorare debeamus.

CAP. 16.

CYrillum & Leonem I. hoc loco producere, meo quidem iudicio, superfluum sit: cùm nemo propemodùm ex Patribus testetur euidentiùs, atquè Cyrillus, *Deum influere oblatis vim vitæ, & conuertere ea in veritatem propriæ carnis,*

& in corpus vita &c. Vide suprà fol.302.& sequent.

Itemq;, *Nos per mysticam benedictionem* (sic enim ille vocat sacrosanctam Eucharistiam) *Iesum suscipere, qui secundùm naturam vita est, ex vivo patre genitus: nos illud corpus accipere, quod filio Dei, quod verbi Dei, quod vita in vnitate personæ coniunctum est, quodq; vita rectè appellatur, & tactu suo vniuersa sanat & viuificat.* Vide suprà fol. 303.& sequent. In summa, *nos verbum accipere, quod caro factum est.* Vide suprà fol.304.

Perpende iam, vtrúmne Cyrillus Christum in V.Sacramento adorauerit. Ità etiam apud D. Leonem habes his similia, qui perindè vt Augustinus, testatur suo æuo *nec infantium linguas veritatem corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei tacuisse.* Vide suprà fol.326.

Theodoretus, vt suprà quoquè retulimus fol.339. adorationem luculentissimè asserit: *Signa mystica,* inquit, *manent in priore substantiâ, & figura, & forma, & uideri, & tangi possunt, sicut & priùs: intelliguntur autem ea esse quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, ut quæ illa sint, quæ creduntur.*

A consecratione Eucharistia adoratur.

REMIGIVM quoquè Rhemorum Episcopum, Christum in Eucharistia adorâsse, in dubium vocare non potest, quisquis modò illius testimonium suprà in Asseruationis Eucharistiæ Articulo prolatum, rectè secum perpendere velit. Ait enim: *Caro, quam Verbum Dei patris assumpsit in utero uirginali, in unitate suæ personæ, & panis qui consecratur in ecclesia, unum corpus CHRISTI sunt. Sicut enim illa caro, corpus Christi est, itá iste panis transit in corpus CHRISTI; nec sunt duo corpora, sed unum corpus. Diuinitatis enim plenitudo, quæ fuit in illo, replet & istum panem; & ipsa diuinitas Verbi, quæ implet cælum & terram & omnia quæ in eis sunt, ipsa replet corpus Christi, quod à multis sacerdotibus per uniuersum orbem sanctificatur, & facit unum corpus Christi esse.* Cernis hic uirum sanctum agnoscere Christum realiter uel substantialiter & personaliter præsentem in Eucharistia: itaque nihil certius, quàm eum quoquè in illa Christum adorâsse.

fol. 446.

Diuus

DIVVS GREGORIVS I. apertissima præbet testimonia, maximam habere vim adorationẽ sacrificij, victimæ & hostiæ salutaris, nedùm ad præsentes, sed etiam absentes, nec viuos duntaxat, verùm etiam mortuos adiuuandos ac releuandos. Vide suprà fol. 345. CAP. 17.

DAMASCENVS lib. 4. Orthodoxę fidei, cap. 14. vbi clarissimè transsubstantiationem adstruit, etiam ad adorationem nos inuitat & adhortatur his verbis: *Proindè omni cum timore & conscientia pura, & indubitabili fide accedamus, & omninò fiet nobis queadmodùm credimus non dubitantes, & ueneremur ipsum omni puritate animi & corporis. Accedamus ei desiderio ardenti, manus in crucis modum formantes, crucifixi corpus suscipiamus: & apponentes oculos & labia & frontem, diuinũ carbonem concipiamus: ut ignis in nobis desiderij, assumens eo ex carbone ignitionem, comburat peccata nostra, & illuminet corda nostra, & participatione diuini ignis igniamur & deificemur.*

In Historia duorum militum, vt partìm suprà citauimus, etiam luculentiùs scribit: *Ipse est enim,* inquit, *Dei sermo uiuus & efficax, & omnia uirtute sua peragens, facit & conuertit diuino uerbo suo, panis & uini oblationem in corpus & sanguinem, superueniente Spiritusancto, in sanctificationem & illuminationem cum deuotione percipientium.* Atque porrò subiungit: *Adora eum fide, osculando, uenerando imaginem Dominici characteris propter nos incarnati Dei uerbi, ipsum te reputans creatorem cernere imagine sua.* Deindè docet *nos eam uenerationem & adorationem non ad species externas referre, nec in ijs hærere, sed mentis oculis ad illius debere adspectum transire, qui propter nos incarnatus, semetipsum exinaniuit usque ad formam serui.* Christus in fide in Eucharistia deuotè adorandus.

EVTHYMIVS in Matthæũ cap. 64. *Ità quoquè,* inquit, *in adorandis mysterijs faciamus, non ea solùm quæ proponuntur intuentes, sed sermonibus eius credentes: cumq; ille dicat,* HOC EST CORPVS MEVM: *&,* HIC EST SANGVIS MEVS: *& pareamus, & credamus.*

D. BERNARDVS sermone de cœna Domini ad Petrum Presbyterum, quem iam antè fol. 376. adduximus, ad adorationem hac nos oratione extimulat: *Quid facis homo indigne? quid facis homo ingrate?* Bernardus nos ad deuotam Christi in Euchari-

stis adoratio- ab hortatur. *grate? Adora deuotiùs, & recole frequentiùs in sacramento altaris, salutem mundi pro te passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam. Si membrum Christi es, compatere capiti tuo: si frater Christi es, commorere fratri tuo* &c.

CAP. 18. PIus ille EVSTACHIVS, qui & BONAVENTVRA, inter alias suas lucubrationes, etiam vitã D. Francisci conscripsit, in qua ista commemorat: *Alio quoquè tempore*, inquit, *quędam viro Dei fuit ouis oblata, quam propter innocentiæ & simplicitatis amorem, quas ouis natura prætendit, gratãter suscepit. Monebat vir pius ouiculam, vt & laudibus diuinis intenderet, & ab omni fratrum offensa caueret. Ouis autem, quasi viri Dei pietatem aduerteret, informationem ipsius solicitè obseruabat. Nam audiens fratres in choro cantare, & ipsa Ecclesiam ingrediens, sine alicuius informatione flectebat genua, vocem balatûs emittens ante altare virginis matris agni, àc si eam salutare gestiret. Insupèr & cùm eleuaretur sacratissimũ CHRISTI corpus inter Missarum solennia, flexis curuabatur poplitibus, tanquàm si reuerens pecus de irreuerentia indeuotos argueret, Christiq́ deuotos ad sacramenti reuerentiam inuitaret.* Hæc quidem, sat scio, Aduersarij nostri habebunt ludibrio: sed eant illi sanè, & Dei miracula irrideant, quandoquè deridendi ab illo. Mihi id hoc loco arridet, tanta eos amentia & insania occupari, vt eam etiam bruta prodant animalia. Vt verò subindè DEVS per creaturas rationis expertes impiorum dementiã & vecordiam prodiderit, non est obscurum illis, qui in scriptis diuinis versati sint. Subiugale mutum animal, ait Diuus Petrus, in hominis voce loquens, prohibuit Prophetæ insipientiam.

Etiam bruta afalia quandoq. flexis poplitibus Christum in Eucharistia adorirunt.

Num 22. 2. Pet. 2

Eodem libro de Miraculis beati Francisci, sub titulo, De cæcis illuminatis, *Apud Thebas in Romania, inquit, mulier cæca vigiliam S. Francisci in pane tantùm & aqua ieiunans, ad Ecclesiam fratrum Minorum summo manè festiuitatis à viro suo superducta est: q̃, dum Missa celebraretur, in eleuatione corporis Christi oculos aperuit, clarè vidit, deuotissimè adorauit. In ipsa verò adoratione voce magna proclamans, Gratias, inquit, Deo & sancto eius, quia video Corpus CHRISTI. Post sacrorum expletionem reuersa est mulier in domum suam cum gaudio spiritûs, & lumine oculorum. Exultabat quidem mulier, non solùm quia lucis corporeæ recuperârat adspectum, verùm etiam quia sacramentum illud mirificum, quod est lumen animarum*

verum

verum & vinum, respectu primario, per B. Francisci merita, fidei suffragante virtute, meruerat intueri.

HONORIVS III. ad excitandam egelidam Christianorũ deuotionem erga hoc V. Sacramentum, quid statuerit ac mandârit, suprà in secundo primario Articulo retulimus, nempè, *vt fideles, cùm in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinent, idẽ facientes, cùm eam defert presbyter ad infirmum.*

VRBANVS IIII. festum V. Sacraméti instituit feria quinta post octauas Pentecostes toto orbe solenniter celebrandũ, vt in eius habetur Constitutiõe, quæ in generali Concilio Viennen̄ sub Clemẽte V. à toto Concilio recepta, confirmata, & publicata est, lectu certè digna, in qua inter alia etiã hæc haben̄t: *O excellẽtissimum Sacramentũ, ô adorandum, venerandum, colendum, glorificandum, præcipuis magnificandum laudibus, dignis præconijs exaltandum, cunctis honorandum studijs, deuotis prosequendum obsequijs, & syncerıs mẽtibus retinendum.* Huius Vrbani IIII. voluntate & iussu D. Thomas Aquinâs eius diei officium composuit, & absq; dubio etiam iam dictam constitutionem confecit. In Hymno, *Pange lingua gloriosi corporis mysterium*, qui iam toto orbe Christiano passìm canitur, nosipsos ad adorationem adhortamur his verbis: *Tantum ergò sacramentum veneremur cernui.*

NICOLAVS LYRANVS, quem etiam omnium Aduersariorũ nostrorũ p̄cipuus dux & signifer Luterus pro excellẽti, & sacrorum Bibliorum ac Hebraicæ linguæ peritissimo viro habuit, vtì etiam reuerà fuit, tractatum quendam vel libellum scripsit contra Iudæũ impugnatorẽ sacrilegũ Euangelij secũdùm Matthæũ: vbì inter alia errorẽ hũc non adorãdę Eucharistię, docet esse crassum omìnò & Iudaicum. Ait enim Iudæum hunc adorationem Christi in Eucharistia, idololatriam appellâsse. Atquì hominem impurũ & scelestũm hac ratione confutat: *Non enim*, inquit, *adorantur species visibiles, tanquàm Deus, sed ipse CHRISTVS inuisibiliter existens sub istis speciebus. Similiter habetur quodammodò Exodi tertio, vbì dicitur, quòd Dominus apparuit Mosi in flamma ignis de medio rubi: & non est dubium, quin Moses adorârit illum, quandò Dominus dixit sibi: Solue calceamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas, terra sancta est. Et ait: Ego sum* CAP. 19.

Aduersariorum nostrorũ blasphemia, Christum in Eucharistia non esse adorandum, crassa quædam & Iudaica blasphemia est.

Deus patris tui. Nec adorauit illum ignem seu flammam tanquàm Deum: sciebat enim Moses hoc impossibile esse: sed adorauit Deum inuisibilem, sub similitudine visibili apparentem. Et idem dicendum est de apparitionibus diuinis, sanctis patribus factis, vt 3. Reg. 19. apparuit Heliæ sub sibilo auræ tenuis &c.

PAVLVS BVRGENSIS, quem Iohannes Reuchlinus mirè ꝑdicat, & venerabilem magistrum appellat, testis est, in Iudæorũ Targis & commentarijs annotatum, Dauidem in Psalmorum libro, adorationem Messiæ in Eucharistia prædixisse Psal. 71. quo, ex Hebræorum consona sententia, propheta Messiam elegantissimè depingit. Vbì enim nos legimus, *Erit firmamentum in terra in summis montium: Hebræi in suis Targis & commentarijs legunt, Erit placenta tritici in capitibus sacerdotum. Ipsa buccella panis, aiũt, est ipse Messias, iuxta illud Oseæ: Inclinabo ad eos cibum, & traham eos in funibus Adam.*

Adoratiõem Christi in Eucharistia Dauid vaticinatus est.

Eccls 1. In ea quoquè Ecclesiastis, *Quid est quod fuit? Ipsum quod erit, vel futurum est*, sic habent Iudæorum commentaria: *Rabbi Barachias dixit in nomine Rabbi Isaac: Quemadmodùm fuit redemptor primus, sic erit redemptor vltimus. Sicut enim redemptor primus fecit descendere manna, ità redẽptor vltimus erit placẽta frumẽti in terra.* Obserua hìc Rabbi Barachiã dicentem, iuxta Dauidis Prophetę vaticinium, vltimum redemptorem fore placentam frumenti. Atquì eodem Psalmo versum hũc ꝓximè antecedunt ea verba, Adorabunt de ipso semper.

Rabbi Barachias.

FELIX PRATENSIS quondàm Iudæus, posteà ad Christianã religionem traductus, qui Psalterium ex Hebræo Latinũ fecit, versum memoratum ait quendam Hebræorum ità exposuisse: *Erit deprecatio & complacentia frumenti in terra. Vbì ostendit maximũ sacramentum: quippe frumento, id est, sacrificio panis, quicunque deprecaturus est Deũ, vel Deo placere optauerit, panis sacrificio perficiet.*

CAP. 20.

HAec nimirùm hucusquè allata, tum scripturæ diuinæ, tum sanctorum patrum, qui indè ab Apostolis ad nos vsque clari extitêre, validissima testimonia: tum etiam perpetua, pulchreq; consentanea sententia & longa consuetudo catholicæ Christi Ecclesiæ, hauddubiò ꝓmouerũt acri ingenio eximiaq; eruditiõe virũ ERASMVM ROTERODAMVM, vt duob⁹ ille Zuinglia-

næ factionis capitibus, Oecolāpadio & Pellicano, quibus anteà haud vulgari erat amicitia & necessitudine cōiunctus, magna se animi contentione opponeret. Lib. 19. Epistolarum, ea epistola, cuius initium est, Euangelij vigor, inter cætera sic scribit Pellicano: *Hactenus cum omnibus Christianis adoraui Christū pro me passum in Eucharistia, nec adhuc video quicquam, cur debeam ab hac opinione recedere. Nullis humanis rationibus abduci potero à concordi sententia Christiani orbis.* Hæc ille.

Erasmus in hoc Articulo mirè se opposuit Oecolampadio & Pellicano.

Aduersarij ab initio summo contenderunt opere, vt ad suas partes Erasmum adducerent: atq; iampridèm inter alia etiam libellū quendam edidêre hac inscriptione, Erasmi & Luteri opiniones de Cœna Domini. Verùm ille longè fuit circunspectior, quàm vt illis se adiungeret: illumq́; libellum, ceu calumniosum, vanum atq; famosum reijcit & confutat, aitq́; eius authorem sibi hoc affingere, quòd sacrosanctam Eucharistiam alicubì panem Symbolicum vocet: quo nomine anno superiori proscriptus ille atque extorris Iodocus Velsius, qui Iusti sibi nomen vsurpat, in hac Agrippina Colonia eam ausus est appellare. Atquì Erasmus vim sibi atq; iniuriam inferri queritur, nec vsquàm se V. Sacramentum panem Symbolicum nuncupâsse dicit, sed Christum IESVM in illo semper substātialiter præsentem agnouisse. Ipsa eius verba agè audiamus: *Nusquàm enim voco panem symbolicum: sed hoc somnium concepit* ψευδώνυμος *Leopoldus, ex carmine quod additur Catoni. Hic enim de sacramento Eucharistiæ loquens, cibum mysticum appello, quòd sub speciebus uisibilibus recondita sit gratia spiritûs inuisibilis. Carmen sic habet:*

Frustrà iacitur rete ante oculos pēnatorum.

Erasmus negat se Eucharistiam vsquā appellâsse panē symbolicū

Mysticus ille cibus, Græci dixêre Synaxim,
Qui panis uiniq; palàm sub imagine, Christum
Ipsum præsentem uerè exhibet.

Atq; hic locus clarè docet, me non sentire quod Carolstadius docuit. An non satis euidenter profiteor illic esse Christum substantialiter, cùm dico, Exhibet? Nec hoc contentus, addo, Ipsum, excludens figuram. Nec hoc contentus, addo, Verè. Quid abest nisi substantialiter? Atqui hanc uocem nec recipit carminis ratio, nec Latini sermonis elegantia. In eodem carmine leguntur hæc:

Carolstadius Sacramentarius.

CAP. XXI. Criminatorius Melanchthonis libellus, atq; eius sententia, quantũ quidẽ ad hũc Articulũ attinet.

PHilippus Melanchthon anno 43. libellũ quendã edidit hoc titulo, Respõsio P. Melanch. ad scriptũ quorũdã delectorũ à Clero secũdario Coloniæ Agrip. Hoc in libello tẽpla oĩa totius Europæ illius ferulæ manum subducere, & eius immanes ferre contumelias coguntur, tanquã in illis diuina cœnę Dñicæ institutio impiè prophanet̃: idq; duabus potissimũ ex causis: Primò quidẽ, ꝙ cùm hæc cæremonia (sic enim ille vocat) eò instituta sit, vt fides in viuẽtibus exerceatur, etiam turpiter ad mortuos referatur. Deindè, cùm sacramẽta nõ nisi certi generis actiones sint, iam cõtrà in cũctis Europæ ecclesijs nõ nisi panis circũferat̃, idq; omninò præter instituti vsûs & Sacramẽti actionẽ. Quãdò verò nulli Deus creaturæ absq; verbo suo alligari potest, id pro certo habendũ cẽset, panẽ circũlatũ rem alienã esse à Sacramẽto, ꝙ extra institutã actionẽ vsurpetur. Probat hoc similitudine à baptismo petita. Certum est, inquit, cùm quis baptizatur, in ipsa dũtaxat baptismi actione Sanctũ spiritũ adesse. Iã si quis baptismi aquã, tanquã in ea Spiritus sanctus inclusus permaneat, circũferre, cunctisq; præcipere velit eã vt adorent, pij oẽs eũ errorẽ hauddubiè execrabuntur. Ità ergò pios oẽs id nôsse oportebat, cęremoniã hanc in ipsa dũtaxat actione sacramentũ esse, nõ aũt panẽ illũ, qui in aliũ vsum circũfertur. Vt verò morẽ hũc Ecclesiasticũ totius Europę oĩb⁹ horrori esse faciat & abominationi, porrò ait: Si iã Ambrosius & August. taceo Apostolos, excitati à mortuis in hęc spectacula inciderẽt, in quibus longo ordine sacrificuli (presbyteros enim Christi, per contemptũ sacrificulos vir iste grandis appellat) incedentes, ligneas, argenteas, marmoreas ferunt imagines, sequẽte deindè ipso hierophãta, & panẽ gestante: atq; porrò etiã circũfusam plebis turbã & frequentiã panẽ hunc adorare cernerẽt, quodã illi horrore correpti, percõtarentur hauddubiò, quib⁹ in locis & apud quos degerẽt, quę ve nouę cęremonię ethnicę post illos extitissent: ꝙ arbitraturi essent, se in catholicę Ecclesię locis minimè versari. Si verò deindè cognoscerent, Domini cœnã in eiusmodi abusum recidisse, dolore & indignatione inflammati, magna animi commiseratione populum ad verum huius Sacramenti vsum reuocarent. Deindè hũc Christianę Ecclesię in Europa morẽ atq; ritũ, ethnicę illi & barbarę ac Persicę comparat consuetudini, qua olim apud Persas ignis sacer circun-

Melāchthō sacrificos Christianorum, sacrificulos: Persarum, sacerdotes appellat.

circulatus, à populo adorabatur, quem etiam 365. idolorum sacerdotes antecedebant, vt is numerus cum totius anni diebus cōsentiret, qui peculiaribus quibusdā vtebantur ornamētis. Hęc Melanchthon, cuius hîc sententia potiùs reddita est Latinè, quàm verba.

Quæso te Lector, cerne, quem hîc colaphum toti Europæ Melanchthon infringat. Tam multis seculis, donec Luterus Vuittebergæ demùm existeret, tota Italia, Gallia, Hispania, Germania, Britānia, Hungaria, Polonia, alijsq; Christiani orbis per Europam nationibus nec vnum quidem ille superfuisse putat, cui tantum veræ pietatis, aut etiam eruditionis & iudicij inesset, vt V. Sacramēti circunlationem, vltra omnem hominum memoriam tota Europa in supplicibus processionibus & litanijs vsitatam, animaduertere posset vsq; adeò abominationi esse Deo, immò meram quandā idololatriā, nec nisi ethnicum, barbaricum, & Persicum spectaculum. Forsitan Melanchthoni (cui tot seculis Ecclesiam suam Deus deseruisse videtur) nunc primùm id adflauit & detexit Sanctus spiritus, vtì is totā Europam tam diuturnæ blasphemiæ tam validè coarguat & reuincat, atq; hanc destruat idololatriam.

Melanchthonis philautia, & arrogantia.

Sed obsecro amice lector, nè his verborū lenocinijs tibi imponi patiaris. Noli omni spiritui credere, sed proba spiritus, si ex Deo sint. Fac memineris Dominum de vero illo Sanctospiritu hanc suæ Ecclesiæ fecisse promisionē: Ego rogabò patrē, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum inæternùm, & doceat vos omnē veritatē. Itē: Non relinquā vos orphanos, &c. Putes tota Europa iam aliquot seculis, ante Luteri ortū, vel quosdam fuisse pios & eruditos viros: nec eos omnes propter vnum Melanchthonem, ceu idololatras & cæcorum duces reijciendos arbitreris: nec illi vni homuncioni plus tribuendum cēseas, quàm Christi catholicæ Ecclesiæ. Redige in memoriam ea D. Hieronymi dicta: *Apertè conuincenda est blasphemia, dicentiū ad extremū Spiritūsanctū in Montanū descendisse, nec credendū asserentibus vniuersum mundū esse diaboli, & quod familiare est eis dicere, factum de Ecclesia lupanar: quin defende Ecclesiā, & dic non sinè causa Christum mortuum fuisse, nec ob sacerdotum tantùm mastrucam, Dei filium descendisse.*

Præmonitio aduersùs Melanchthonē. 1. Iohan. 4. Iohan. 14. Iohan. 16.

Dialogo aduersùs Luciferianos.

Primum igitur illud, quod Melanchthon calumniatur, putà, quòd V. Sacramento ad sacrificiū pro viuis & mortuis indignè & turpiter abutamur,

Dilutio calumniæ Melanchthonicæ.

abutamur, hoc loco tractandũ non suscipiã: sat habens, Lectorẽ remittere ad suprà allata scripturæ diuinæ & S. Patrum testimonia, in quibus passim occurrit, Christũ in sacrosancta Cœna sua, hoc instituendo V. Sacramento, se patri cælesti obtulisse, & vltrò morti dedisse pro illis omnibus, pro quibus posteà crucifixus & mortuus est, suũq; fudit sanguinẽ: id quod ipsa institutionis verba luculenter secum adferunt: suisq; præcepisse Apostolis, vt ipsius corpus ea ratione porrò cõficerent & offerrent, ac deindè demùm alijs distribuerẽt ac dispensarent. Cõsule hinc speciatìm suprà citata Hesychij & Chrysostomi testimonia: atq; infrà etiã extremo Articulo, huius aliquantò fusior mentio fiet.

De sacrificio Missæ pro viuis & defunctis, habes suprà innumera testimonia.

Quòd verò ad alterũ illud attinet, quod Melãchthõ tã immaniter & impotenter reijciendũ censet, principiò quidẽ id Lector animaduertas velim, hanc eius infestã calumniã & contumeliosam catholicæ Ecclesiæ subsannationem vnico illo friuolo, vano ac cõmentitio niti fundamẽto: nempe, corpus & sanguinẽ Christi nõ nisi in ipso Sacramenti vsu, hoc est, vt ille sentit, in sola Eucharistiæ communicatione, siue dum V. Sacramentũ editur & bibitur, dũtaxat coràm adesse, extrà verò minimè: perindè vt in baptismi sacramento, in ipso baptizandi actu præsens est Spiritussanctus, efficitque regenerationem baptizati.

Melanchthonis calumnia in Eucharistiæ circumlationem, falso nititur fundamento.

Id verò falsum esse atq; cõmentitiũ, iam suprà non vno loco, videlicet in 24. Scripturæ testimonio fol. 89. Item fol. 127. & fol. 149. & fol. 371. præcipuè autẽ in secundo Articulo primario, de perpetua corporis & sanguinis Christi præsentia in sacrosancta Eucharistia, &c. ceu loco ipsius proprio, perspicuè & plùs satìs probatũ est, vnaq; demonstratum, si quis secùs affirmare velit, eum in summam Dei cõtumeliam Christo Domino, qui ipsa veritas est, mendacium velle affingere: vbì etiam id luculenter explicuimus, quàm multum inter duo illa sacramẽta baptismi & Eucharistiæ, ratione institutiõis eorũ, interfit. Cõstat ẽm, Christũ baptismi sacramẽtũ his instituisse verbis: Baptizãtes eos in nomine Patris & Filij & Spiritussancti: idéq; alibì dicit: Nisi qs renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, nõ potest introire in regnũ Dei. Nõ dicit, Aqua est Spiritussanctus. Itaq; mirum nõ est, baptismi vim & efficaciã in ipso vsu & actu baptizandi attendi oportere

Iohan. 14.

Discrimẽ inter Baptismi & Eucharistiæ institutionem.

Baptismus. Matth 28. Iohan 3.

Sacramentum altaris. tere. Hoc verò altaris V. Sacramentũ longè alijs institutũ est verbis, quæ etiá dubiũ nó est, quin semèl dũtaxat à Christo ꝓlata sint, priùs quàm illud Apostolis porrigeret, hisce nimirũ: *Hoc est corpus meũ, Hic est sanguis meus*. Quæ verba non ad actionis vsum, sed ad consecrationem duntaxat & materiæ transmutationem referuntur, nec possint non esse à vero aliena, pro Melanchthonis iudicio & sententia, si nõ simul atq; à Christo prolata fuêre, eodem mométo corpus & sanguis Christi coràm adfuisset, & permansisset. Verùm longè satiùs est, eam Roma. 3. valere Apostoli sententiam: Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax. Iam si Melanchthonicæ calumniæ fundamentum adeò non consistit, quo pacto ipsa eius calumnia potest consistere?

Vt corpus Christi in ciborijs asseruetur. Nos quidem Deũ nulli creaturę citra eius verbũ alligamus, nec eũ, vt Melanchthon nobis affingit, includimus: sed quandoquidé ille sacerdotibus in Apostolorum persona præcepit, corpus ipsius vt conficiant, nec alia nobis, pręter hęc sua diuina verba, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, &c. eũ in vsum verba tradidit, nos incunctáter & certò persuasum habemus, simul atq; ea verba in panem & vinũ prolata sunt, iam non panem & vinum, sed verum corpus & verũ sanguinem Christi ibì necessariò adesse, vt eius sermo, qui mentiri & fallere non nouit, possit consistere. Non dicimus Deum habitare seu contineri in pyxide, vt in loco, etsi elementorum species, iuxta suę naturæ proprietatem, in ea contineantur: sed dicimus Christum illic vt in sacramento, secundùm mysterij conditionem, modò nobis imperscrutabili & ineffabili adesse, & nihilo seciùs secundùm sedem habitationis suæ, quæ in cęlo est, sedere ad dexteram patris: quẽadmodùm crebrò antè, præsertim in Basilij, Chrysostomi, Augustini & Bernardi testimonijs latiùs indicatum atque explicatum habetur.

Melanchthon id vrget admodùm, V. Sacramentũ nõ eo noĩe institutũ à Christo, vt eleuetur vel mõstretur, adspiciatur, circũferatẽ, adoretur, aut quippiá ex illo vel solatij vel auxilij expetatur: sed ea sola Verba ea, Hoc facite in meã cõmemorationẽ, lõgè plùs exigunt, quàm sumere, edere & bibere. causa, vt sumatur, edatur & bibatur. Atquì ex illo percõtari libéret, si quidem ea verba, Hoc facite in meam commemorationem, quę non nisi Apostolis suis dixit Christus in illa cœna sacrosancta, nihil reposcant aut significent aliud, quàm, edite, bibite, sumite, vbì tandẽ Apostolis & eorum successoribus, sacrificis vel sacerdotibus mandatũ sit, corpus

corpus Christi conficere & offerre, quæ duo antecedant necesse est, priusquàm illud alijs porrigant? id quod iamindè ab Apostolis patres omnes, nemine dempto, mira consensione testati sunt & docuére. Conficere. Offerre.

DE EVCHARISTIAE ELEVATIONE AC MONSTRATIONE.

ATQVE vt ad eleuationem & monstrationem Eucharistię, aliaq; quæ diximus, veniamus, equidem nôsse velim, quandò Dominus Iesus, vt Euangelistæ & Paulus referunt, panê accepit in manus suas, fregitq; & dixit, *Hoc est corpus meum*, vtrúmne id temporis sub horum pronunciatione verborum, ipsum V. Sacramentum suis monstrârit & ostenderit Apostolis côtemplandum ac inspiciendum, priùs quàm illud acciperent? Ecquid verò tam frequens est apud Patres, quàm à consecratione illis qui adsunt, Christianis, corpus Christi à sacerdote monstrari, atque in eorum conspectum agi, ac deindè demùm sacerdotem ad communionem procedere debere?

CAP. XXII. Môstratio & spectatio V. Sacramenti, ipsius Christi verbis côsentanea est, & à Catholica Ecclesia semper in vsu fuit.

DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 3. par. 2. *Post psalmos*, inquit, *decantatos, & sanctarum scripturarum lectione suo ordine recitata, extra delubrum catechumeni fiunt & cum ipsis energumeni, & ij quoq; qui in pœnitentia sunt. Manent autem intùs soli, qui diuina spectare merentur atq; percipere.* Et post pauca: *At verò Pontifex cùm diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ antè laudauerat venerandis operta atq; abdita signis in conspectũ agit: diuinaq; munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum communionem conuertitur*, &c. Vide suprà fol. 74.

EVSEBIVS EMISENVS Sermone V. de Pascha: *Sacrum*, ait, *Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora*, &c.

In Missa BASILII, itemq; CHRYSOSTOMI ista habentur: Sacerdos eleuans sanctum panem, dicit: *Sancta sanctis.*

Item CHRYSOSTOMVS Sermone 3. in epistolam ad Ephesios in morali exhortatione, indicat indignos & qui in peccatis essent, primùm, è têplo eiectos fuisse, *dũ offerretur oblatio, dũ Christus atq; agnus ille dominicus immolaretur: illis aũt abactis, tũ demũ sublata (altaris) vela fuisse.*

RRR 2 Præter-

Prætereà: *Indigni sunt*, inquit, *istius videntium oculi, indignæ aures*. (De ijs agit, qui in vitijs & sceleribus iacerent) *Post acta mysteria accedere licet & videre: præsentibus verò mysterijs, abito*.

Item Homilia 45. in cap. 6. Iohannis: *Non tantùm*, inquit, *se videri permittit* (in V. Sacramento) *desiderantibus, sed & tangi, & manducari*. Ibidèm docet *nos Christum in V. Sacramento, ceu in purpura videre*.

Sermone quoquè de Eucharistia in Encænijs: *Num vides*, ait, *panem? num vinum? Absit. Nè sic cogites*. Deniquè Homilia 21. ad populum Antiochenum: *Oculis vides horrenda mysteria*.

HESYCHIVS in Leuiticum libro secundo, capite octauo, ait *mysteria nullatenùs prophanorum visibus & auribus publicanda*. Eodem loco instituit eos *qui mente deficiente quandoq; nonnihil dubitant, vtrùm ea quæ videntur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculus nec angeli possunt prospicere, quid ipsis agendum sit*.

AMBROSIVS de fratre suo Satyro scribens: *Diuinum illud*, ait, *fidelium sacramentum poposcit, non vt curiosos oculos insereret arcanis*, &c. Vide suprà eius testimonium in secundo Articulo primario.

DAMASCENVS, *Apponentes*, inquit, *oculos*, &c. Et in historia duo-

Lib. 4. ca. 14. rũ militũ: *Ipsum te reputa creatorem cernere in imagine sua*. Verùm desipere ego haud iniuria videri possim, qui de mõstranda & eleuanda Eucharistia tam prolixè agam, cùm eius rei veteres omnes magna concordia mentionem faciant. Immò verò Doctor Reuchlinus,

Reuchlinus. quem Aduersarij tantùm non Hieronymo æquare videntur, testis est, Missæ vocabulum esse Hebraicum, & originem trahere à dictio-

Missæ vocabulum vndè trahat originem, iuxta Reuchlinum. ne Hebraica מִסָּה, quæ spontaneam significet oblationẽ, vel spontaneum sacrificium, aut à dictione נסס, quod eleuare significat. Ipsa autem eleuatio est de ratione sacrificij. Atque vbì nos Deuteronomij decimosexto, in vulgata versione legimus, Oblationem spontaneam manûs tuæ, &c. quo ex loco Reuchlinus vocabuli Missæ Hebraicam docet & probat originem. Versio Munsteri, qui non postremus est apud Aduersarios, sic habet: Leuatione voluntaria manûs tuæ. Atque hactenùs quidem de Eucharistiæ eleuatione, monstratione, & spectatione dictum sit satis.

De V.

DE V. SACRAMENTI CIRCUNLATIONE.

CAP. 23.

PORrò V. Sacramenti circunlatio multò etiam peiùs habet Melanchthonem, quàm eleuatio vel monstratio. Cùm verò suprà plùs satis demonstratum sit, mox à consecratione Corpus Christi substantialiter ac verè & esse & permanere in V. Sacramento, doceri ab illo velim, cur nõ etiam possit piè ac religiosè circunferri: maximè cùm ipsa circunlatio communionẽ vel perceptionem non excludat, vtpotè quæ opportuno tẽpore posteà semper secutura sit. Quòd si circunlatio cum Eucharistiæ institutione tantoperè pugnat, vt Melanchthoni placet, qua ratione sancti patres illi, quos superiori Articulo de Eucharistiæ asseruatione ordine produxi, tam crebram faciunt eius ipsius circunlationis mentionem?

Circunlatio V. Sacramẽti non est cõtra illius institutionem.

Quî fit, inquam, vt Iustinus martyr, ipsa propemodùm Apostolorum ætate scribat, diaconos Eucharistiam ad absentes perferre? Irenæus eius ferè æqualis testetur Romanos Pontifices, si quis episcopus Romam fortè venisset, ei Eucharistiam solenniter transmisisse? Melciades constituerit, vt ex consecratu Episcopi oblationes, ꝓpter hæreticos dirigerentur per Ecclesias? Tertullianus, Cyprianus, Clemens Alexandrinus, Dionysius Alexandrinus, Basilius, & reliqui patres omnes vsque ad Augustinum, illo ipso non excluso, vno ore affirmẽt, quòdàm, ꝑsertim immanissimis illis sæuiẽtibus ꝑsecutionibus, V. Sacramentũ Christianis in Ecclesijs traditum, domũ absportandum, & ibì reuerenter, atque, vt Cyprianus Sermõe de lapsis refert, cum timore & tremore asseruandum, suoq; tempore ea qua par esset, deuotione percipiendum? Vt deniq; sancti illi martyres Tharsytius & Hippolytus eum in modum illud gestârint?

Iustinus. Irenæus. Melciades. Tertullianus & alij patres oẽs ad Augustinum vsque inclusiuè. Tharsytius. Hippolytus.

Præthereà quî fit, vt ingens illud & sacrosanctum Nicenum Cõcilium, Patresq; omnes concorditer testẽtur, Eucharistiam semper ad ægrotos perlatam, tam salutari viatico ante exitum suum communiendos? Vt sacerdos Luciæ martyri in ipso martyrij loco constitutæ, & iam gladio in ipsius gutture merso percussæ, ipsam Eucharistiam attulerit? Vt Zosimas eam in calicem miserit, ad Iordanẽ apportârit, & Mariam Aegyptiacam ante eius obitum ea muniêrit? Vt

Lucia. Zosimas.

Horatus. Exuperius. Hieronymus. Horatus Vercellensis presbyter illam Ambrosio in extremis agenti allatam porrexerit? Vt Exuperius, quẽadmodùm Hieronymus meminit, corpus Domini in canistro, & eius sanguinem in vitro portârit? vt olim, perindè vt hodieq;, vasa quædam peculiaria, putà, Ciboria, arculæ, capsulæ, pyxides, turriculæ, quales sunt quas vulgò iam monstrantias vocant, atque eius generis alia eum in vsum facta sint, in quibus V. Sacramẽtum in altari poneretur? quemadmodùm ea omnia secundo Articulo primario ad longũ ꝓsecuti sumus. Aut igitur vniuersam Christi Ecclesiã indè ab Apostolis circunferẽda sacrosancta Eucharistia immaniter errâsse necessè est, aut certè Melanchthonẽ hoc Ecclesię affingẽdo, magnã illi vim & iniuriã inferre.

IN V. SACRAMENTO SOLATIVM ET AVXILIVM RECTÈ IMPLORARI.

Cap. 24.

Fortassìs autem id vel maximè Melanchthoni stomachum moueat, hodiè in Christi Ecclesia Venerabile Sacramẽtum in publicis processionibus circunferri, proponi & adorari, non tamen subsequente mox illius communicatione vel pceptione: tum etiam Christianos Catholicos in illo opem & consolationem expetere & implorare: cùm tamẽ, vt ille persuasum habet, edendi duntaxat & bibendi causa institutum sit. Verùm quàm hîc quoquè crassè & turpiter labatur, vel indè facilè constare potest, ꝙ cùm certissimè in Eucharistia verum Christi corpus substantialiter & sit & pmaneat, nemineẽ tam esse impiũ, qui Deũ creatorẽ & seruatorem suũ in illa adorare: nec quenquã tam insulsum & amentẽ esse, qui ex illa deuotis precibus auxilium & solatiũ petere non debeat.

Non ea sola causa institutum est V. Sacramentũ, vt edatur & bibatur.

D. DIONYSIVS rem diuinam in Eucharistia adorat, precaturq;, *vt spiritales oculos nostros singulari & aperto suæ lucis fulgore impleat.*

In Eucharistia solatiũ & opem contra mala oĩa expetere à Christo debemus.

D. IGNATIVS Eucharistiam vocat *Dei gloriã, & carnem filij Dei viui.*

D. CYPRIANVS: *In huius* (inquit, Sacramẽti) *ꝓsentia non supuacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnquàm patitur contriti cordis holocaustũ repulsam. Quotiès te in cõspectu Dñi video suspirãtem, Spiritũ sanctũ nõ dubito adspirantẽ: cùm intueor flentẽ, sentio ignoscentẽ.* Lib. I. Epist. 2. V. Sacramentum vocat *ptectionem, tutelam & munimentum.* Et Serm. de Cœna Dñi, dicit *illud ad totius hominis vitã salutemq; ꝓficere, simul medicamentũ & holocaustum ad sanandas infirmitatẽs, & purgandas iniquitates existẽs.*

Cõtrito cordi nihil hic negatur.

D. GRE-

D. GREGORII NAZIANZENI soror Gorgõia, grauissimo correpta morbo, omni iã spe sublata humanę opis & auxilij, à V. Sacramento in altari posito solatiũ & opẽ sibi ferri petijt magna cũ fiducia cõtra illũ morbũ exitialẽ extremũq; piculũ: in ipsoq; V. Sacramẽto nostrũ oĩm medicũ magna voce ac omni inuocauit conamine: in memoriam ei reduxit fœminã illã fluxũ sanguinis ꝑpessam, cui nulla potuit medicorum arte & opa remediũ adhiberi, q̃ veram eius morbi medelã in sola Dñi fimbria q̃siuisset ac obtinuisset. Itaq; propè cõminata est Domino, (vt q̃ nõ illius modò fimbriam, sed ipsissimum viuificum corpus eius in V. Sacramento p̄sens haberet) non anteà se cessaturã esse à lachrymis & precibus, q̃ sanitatẽ fuisset adepta. Et mox voto potita suo, cum animæ sanitate, corporis etiam bonã est nacta valetudinẽ.

Nota eximiã Gorgoniæ fiduciam erga p̄sentis corporis Christi in Eucharistia virtutẽ & efficaciam.

BASILIVS & CHRYSOSTOMVS in suis Liturgijs in p̄sentia corp. & sang. Christi, nõ ꝓ p̄sentiũ duntaxat, sed etiã absentiũ Christianorũ & totius Catholicæ necessitudinibus & reb⁹ necessarijs oĩbus precantur: adeoq; Basili⁹ satis luculẽter innuit, ipsi⁹ ętate, si qs certo aliq̃ in piculo vel necessitate posit⁹ fuisset, eũ altaris sacrificiũ offerri & apud illud ꝓ ea necessitudine Dñm orari curâsse. Precatiõis Basilij verba sunt eiusmodi: *Memẽto Dñe circũstãtis populi, & ꝓ certa causa remanẽtiũ.*

Pro cunctis necessitatibus licet Christũ in corporis eius in V. Sacramento præsentia, implorare.

CAP. 25.

CHRYSOSTOMVS Hom. 26. in Matthęũ: *Altari, inq̃t, assistens sacerdos, ꝓ vniuerso orbe terrarũ, ꝓ absentibus atq; p̄sentibus, ꝓ his qui ante nos fuerunt, ꝓ his qui posteà futuri sunt, sacrificio illo ꝓposito, Deo nos gratias iubet offerre.* Itemq; lib. 6. de sacerdotio: *Eum ꝓ ciuitate tota* (in qua sacrificiũ Missę pagit) *immò verò ꝓ vniuerso terrarũ orbe legatus intercedit, deprecatorq́; est apud Deũ* (in ipso Missæ officio,) *vt hoĩm oĩm, nõ viuentiũ modò, sed etiã mortuorũ peccatis ꝓpitius fiat, qualẽ quęso esse oportet?* Atq; nè qs putet, eiusmodi preces nõ ad Chr̃m ea speciatim ratiõe fieri, ceu in V. Sacramento p̄sentem, sedità potiùs, vt communiter eum inuocare solemus: pindè àc si Christiani nulla maiori impetrandi fiducia freti fuerint, si quid à Christo in hac corporis eius p̄sentia petijssent, alibì idem Chrysostomus habet, cuius etiã suprà meminimus, *nõ temerè excogitatũ, nec frustrà memoriã mortuorũ inter sacra mysteria celebrari, aut accedere ꝓ istis agnum illum iacentem, & peccata mũdi tollentem.*

Pro absentibus & p̄sentibus, ꝓ p̄teritis & futuris, & ijs qui iam sunt, pro viuis & mortuis, deniquè ꝓ orbe vniuerso.

Sacerdos in altari ꝓ toto orbe legatus intercedit.

Homil. 41. in 1. ad Corinth.

Lege etiam AMBROSII orationes pręparatorias ad Missam, vbi hũc sanctum virum in hoc sacrosancto sacrificio inter alia sic precatum

esse

esse comperies: *Quanta enim Domine* IESV CHRISTE, *cordis contritione & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis castitate & puritate, istud diuinum & cæleste sacrificium est celebrandum* &c. *Profero ergò Domine, si dignaris propitius intueri, tribulationes plebium, pericula populorum, captiuorum gemitum, miseriã orphanorum, necessitates peregrinorum, inopiam debilium, desperatiões languentium, defectus senum, suspiria iuuenũ, uota uirginum, lamenta uiduarũ &c. Rogamus etiam te sancte Pater, pro spiritibus fidelium defunctorum, ut sit illis salus æterna ac perpetua sanitas, gaudium & refrigerium sempiternũ, hoc magnũ pietatis sacramentum* &c.

Pro cunctis ordinibus & statibus Christiani orbis.

Adeoq; olim Christianos summis in angustijs & necessitudinib⁹ suis, singularem opem atq; consolationem in V. Sacramento, etiãsi illud tum non acciperent, vel ad accipiendum parati non essent, expetijsse atque imploràsse: eiq; ceu haud vulgari præsidio ac munimento, quòd Seruatorem suum Christum IESVM in illo præsentem scirent, indubitata fide fidenter innixos esse, & quicquid hoc pacto speràssent, etiam pro voto obtinuisse, eius rei exemplũ habes sanè præclarum ac memorabile, quod idẽ Ambrosius de fratre suo Satyro in oratione funebri recitat, & suprà prolixè à nobis relatum & vsurpatum est. *Is enim priusquàm pfectioribus esset initiatus mysterijs,* (id est, necdùm baptizatus) *licèt iam crederet, in naufragio constitutus, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum poposcit, ligariq; fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, sicq; se tectũ atq; munitum satis credens, se deiecit in mare. Nec deserüit spes, nec fefellit opinio: mysterij cælestis præsidio, primus seruatus ex undis, & in portũ terrenæ stationis euectus est* &c.

Eucharistiam etiam extra vsum portatam, eo usu, vt diuinum auxiliũ & solatiũ ex ea obtineretur.

Est præterea illud quoquè notatu dignum, quòd, vt Paulinus in sancti viri vita refert, trans Tiberim apud quandam clarissimam inuitatus Ambrosius, sacrificium in domo obtulit, & ibidèm paralyticam quandam mulierem eo sacrificio sanitati restituit.

Ex AVGVSTINO possent multa eiuscemodi proferri testimonia: inprimìs verò illud huc satìs quadrare videtur, quod lib. 22. de Ciuitate Dei, cap. 8. recitat, atque à nobis suprà relatum est, de Hesperio

sperio viro tribunitio his verbis: *Vir tribunitius* Hesperius, *habet in territorio Fussalensi fundum, ubi cùm afflictione animalium & seruorũ suorum, domum suam spirituum malignorum uim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros me absente presbyteros, ut aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederet.* Perrexit unus, *obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantùm potuit, ut cessaret illa uexatio.* Deoq; *protinùs miserante cessauit.* Diabolicæ vexationes & infestatiões sacrificio altaris profligatæ.

CYRILLVS lib.4.in Iohannem cap.17.hanc Eucharistiæ energiam tribuit, *quòd non mortem solùm, uerumetiam morbos omnes depellat, sed et sæuientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroboret, perturbationes animi extinguat, ægrotos curet, collisos redintegret* &c. Quos tamen effectus illi potissimùm experiuntur, qui dignè eam ꝑcipiũt.

PETRVS CHRYSOLOGVS cum Gregorio Nazianzeno pulchrè in eo cócinit, ꝙ ex corpore Christi in Eucharistia solatiũ om͂e & auxiliũ nó minori, sed multò etiam maiori cũ fidutia petendũ sit, q̃ olìm ex sola vestis Christi fimbria mulier illa sanguinis fluxũ patiens quæsierit & cóſecuta ſit. Vide suprà in eius testimonijs in primo Articulo primario, fol.328. Plus hîc est quàm fimbria vestis Christi.

Quæ verò alia sanè ingentia & ꝑclara Deus om͂ipotens præsentia corporis sui in V.Sacramento, in credentium consolationẽ & salutẽ miracula sæpenumerò effecerit, nó est obscurum illis, qui sanctorũ patrum scripta & Ecclesiasticas historias lectitãrũt.

GREGORIVS TVRONENSIS lib.2.de miraculis S.Martini, cap.25.refert, *Bonulphum quendam contracto pede, in D. Martini Basilica dum sancta solẽnia agerentur, oblatis super altare sacris muneribus, mysterioq; corporis & sanguinis Christi palla ex more cooperto, sanitatem consecutum, & pedem extendisse incolumem.* Et cap.47.de alio quodam *contracto, qui plaustro per domos trahebatur, stipem postulans deuotorum*, ità scribit: *Deportatus à suis, ante sanctã absidam tumuli ponitur* (in D.Martini Basilica.) *Cumq; expletis Missis, populus cœpisset sacrosanctum corpus redemptoris accipere, ilicò dissolutis nedis, qui genua nexa tenebant, in pedes erigitur* &c. CAP.26. Contractus sanatur. Corporale. Contractus alius curatur.

D. GREGORIVS MAGNVS in vita D.Benedicti lib.2. Dialo. cap.24.exemplum narrat eiusmodi: *Quadã die dum quidam Benedicti*

puerulus monachus, parentes suos vltrà quàm deberet diligens, atq; ad eorum habitaculum tendens, (contra vota & promissam obedientiam) *sine benedictione de monasterio exijsset, eodem die mox vt ad eos peruenit, defunctus est. Cumq; esset sepultus, die altero proiectum foràs corpus eius inuentū est: quod rursus tradere sepulturæ curauerunt. Sed sequēti die iterùm proiectū exteriùs, atque inhumatum sicut priùs inuenerunt. Tunc concitè ad Benedicti patris vestigia currentes, cum magno fletu petièrunt, vt ei suam gratiā largiri dignaretur. Quibus vir Dei manu sua protinùs communionem Dominici corporis dedit, dicens: Ite, atque hoc Dominicum corpus super pectus eius cum magna reuerentia ponite, & sic sepulturæ eum tradite. Quod dum factū fuisset, susceptum corpus eius terra tenuit, nec vltrà proiecit.*

D. Benedictus iussit corpus Christi ferri & poni in pectore cuiusdam vita defuncti.

Lib.3. Dialog. de sancto Papa Agapeto scribit in hūc modū: *Post nō multum tēporis vir beatissimus Agapetus, huius sanctæ Romanæ Ecclesiæ Pontifex, ad Iustinianum principem accessit. Cui adhuc pergenti, quadam die in Græciarum iam partibus curandus oblatus est mutus & claudus, qui neq; vlla verba edere, neque ex terra vnquàm surgere valebat. Cumq; hunc propinqui illius flentes obtulissent, vir Domini solicitè requisiuit, an curationis illius haberent fidem. Cui dum in virtute Dei, ex authoritate Petri, fixam illius salutis spem habere se dicerent, protinùs venerandus vir orationi incubuit, & Missarum solennia exorsus, sacrificium in conspectu Dei omnipotentis immolauit. Quo peracto, ab altari exiens, claudi manum tenuit, atq; assistente & adspiciente populo, eum mox à terra in proprijs gressibus erexit. Cumq; ei dominicum corpus in os mitteret, illa diū muta, ad loquendum lingua soluta est.*

Agapetus corpore Christi claudū & mutum curauit.

Præter hæc ex eodem Gregorio suprà in eius testimonijs primo Articulo, pleraque alia Dei miracula allata sunt, virtute huius Venerabilis Sacramenti in salutem & consolationem credētium sæpè exhibita ac declarata: vt inter alia ex Homilia trigesimaseptima & libro quarto Dialogorum cap.57. *de quodam ab hostibus capto: cuius totiès vincula soluebantur in captiuitate, quotiès ab eius coniuge, quæ eum extinctum putauit, oblatæ fuissent hostiæ pro anima eius absolutione. Hinc ergò,* ait D.Gregorius, *hinc certa consideratione colligite, oblata à nobis hostia sacra, quantùm in nobis soluere valeat ligaturā cordis, si oblata ab altero, potuit in altero soluere vincula corporis.*

Vincula absentis cuiusdam vi V. Sacramenti soluta.

Quid hinc colligendū.

Agathus. De Agatho quoq; episcopo Panormitano, qui sacrificio altaris pro nauta

nauta suo, quem in mari perditum, iam mortuum putabat, oblato à Deo impetrauit, vt eodem tempore quo pro eo hostia sacræ oblationis immolata fuit, incolumis ad terrã euaderet. Quo loco D. Gregorius hæc subiungit: *Idcircò credo, quia hoc tam apertè cum viuentibus ac nescientibus agitur, vt cunctis hac agentibus ac nescientibus ostendatur, quia si insolubiles culpæ non fuerint, ad absolutionem prodesse etiam mortuis victima sacræ oblationis possit.* Gregorij fides cum Aduersariorum nostrorũ incredulitate pugnat.

BEDA Venerabilis quiddam his non absimile commemorat in Historia gentis Anglorum, de quodam ab hostibus capto & in vincula coniecto, *cuius germanus frater erat abbas vir sanctus, qui cùm eum peremptum audiret, pro absolutione animæ eius sæpiùs Missas facere curauit, quarum celebratione factum est, vt nullus eum posset vincire, quin continuò solueretur, illis maximè temporibus, quibus pro illo Missarum solẽnia celebrabantur.* Ait eodem loco Beda, *sacrificium salutare ad redemptiõem valere & corporis & animæ sempiternam.*

PORrò D. BERNARDVS quàm stupenda & eximia sæpè miracula effecerit diuina asseruatæ Eucharistiæ virtute & facultate, in eius sancti viri vita describit pius & doctus ille Gulielmus abbas quondàm S. Theodorici, posteà verò monachus Igniacensis: de quo quid senserit vir sanctus, ex multis eius epistolis, prætereaq; ex egregio illo libro de Gratia & libero arbitrio, quem illi nuncupauit, potest animaduerti. Idem autem gestis sancti viri præsens plerunque interfuit. CAP. 27. Gulielmus abbas S. Theodorici.

Inter alia lib. 1. cap. 9. narrat D. Bernardum *uirum quendam nobilẽ & magnificè honoratum, graui morbo correptum, ità ut amitteret, penitùs intellectum pariter & loquelam, oblatione sacrificij immortalis & secreta oratione sua eatenùs curâsse, ut & intellectum & loquelam recuperaret: ac deindè post oblatum sacrificium uenienti ad ipsum uiro sancto, cum lachrymis & gemitu confiteretur, & diuina sacramenta susciperet: atq; sic demùm Christiano more in bona spe misericordiæ Dei animam exhalaret.* Quod miraculum non absimile illi est, quod in Eusebij Ecclesiastica Historia lib. 6. Dionysius Alexandrinus recitat. D. Bernardus deuotiõe sua & sacrificio altaris, hominem ratione & loquendi vsu destitutũ, restituit.

Cap. x. eiusmodi rem narrat: *Virũ pauperẽ non lõgè à monasterio habitantem, uxor adultera maleficijs cruciabat, ut miser homo consumptis* Incantatiões diabolicæ vi Sacraméti depulsæ.

carnibus, nec posset mori nec uiuere sineret. Sæpius deniq; & uocis usum, & sensum omnem corporis amittebat, iterumq; redibat non ad uitam, sed ad mortem prolixiorē crudeliter reuocatus. Adducitur tandèm homo ad uirū Dei in monasterio demorantem, & ei tragœdia miserabilis explicatur. Qui uehementer indignans, antiqui hostis malitiam tantum sibi in Christianū hominem usurpasse, uocans duos e fratribus, ante sanctum altare hominem deportari, ibiq; superposito capiti eius uasculo Eucharistiam continente, in ipsius Sacramenti uirtute, à læsione Christiani iubet dæmonem prohiberi. Factum est ut præcepit, & miserum hominem post tantos cruciatus fides perfecta perfectæ reddidit sanitati.

Nota, diuū Bernardū ciborium cum V. Sacraméto hominis incātatiōibus vexati capiti iussisse imponi, sicq; dæmonis læsionem depulisse.

Eodem loco comperies eum defunctum quendam oratiōe sua & oblatione hostiæ salutaris liberâsse.

Alios S. Viri vitæ libros scribit Bernardus Abbas Bonauallensis, vir sanèpius & erudit⁹, qui quòd illi esset σύγχρονος, eius rei gestas, ꝓbè cōpertas habuit & exploratas. Is lib. 2. cap. 3. hanc refert historiā: *Inter eos qui uexabantur, mulier grandæua, ciuis Mediolanensis, & honorata quondàm matrona, usq; ad Ecclesiam B. Ambrosij post beatum uirum à multis tracta est: in cuius pectore pluribus annis diabolus sederat, & iam ità suffocauerat eam, ut uisu & auditu & uerbo priuata, frendens dentibus, & linguam in modum promuscidis elephantinæ protendens, monstrum, non fœmina, uideretur. Sordida ei facies, uultus terribilis, flatus fœtidus, inhabitatoris satanæ colluuia testabantur. Hanc cùm adspexisset uir* DEI, *nouit inhærentem ei & inuiscatum diabolum, nec facilè egressurum de domo, quam tanto possederat tempore. Conuersus ad populum,* (cuius innumera aderat multitudo) *orare iubet attentiùs, & clericis & monachis secum iuxta altare consistentibus, mulierem ibidèm iubet constitui & teneri. Illa uerò reluctans, & ui diabolica, non naturali uirtute, recalcitrans, non sinè aliorum iniuria, ipsum abbatem pede percusit. Quem diaboli ausum mansuetè ille contempsit, ad expulsionem non indignatione iræ, sed pacifica & humili supplicatione Deum inuocat adiutorem, & ad immolationē hostiæ salutaris accedit. Quotiès tamen eandem hostiā sacrā signat, totiès ad mulierem quoq; conuersus, eodem signo crucis edito, spiritū nequā athleta fortis*

fortis impugnat. Nã & ille malignus, quotiès aduersùs eũ signũ crucis intẽditur percussum se indicãs acriùs sæuit, & recalcitrans cõtra stimulũ, quidnam toleret, prodit inuitus. Expleta autem oratione dominica, efficacius hostem aggreditur uir beatus. Patenæ siquidem calicis sacrum Domini *corpus imponens, & mulieris capiti superponens, talia loquebatur:* Adest, *inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas: iam resiste, si potes. Adest ille, qui pro nostra salute passurus, Nũc, inquit, princeps huius mũdi eijcietur forás. Hoc illud corpus, quod de corpore uirginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod de morte surrexit, quod uidentibus discipulis ascẽdit in cælum. In huius ergò maiestatis terribili potestate, tibi spiritus maligne præcipio, ut ab hac ancilla eius egrediens, contingere eam deincèps non præsumas. Cumq; eam inuitus deserẽs, & manere ultrà non ualens, atrociùs afflictaret, tam magnam iram quàm modicum tempus habens, rediens pater sanctus ad altare, fractionem hostiæ salutaris ritè compleuit, diffundendamq; in populum pacem ministro dedit, & confestim pax & salus integra reddita est mulieri.* Hanc verò historiam hoc claudit epiphonemate: *Sic ille nequam, diuina mysteria quantæ sint efficientiæ & uirtutis, non confessione, sed fuga coactus ostendit.*

Obserua, vt dæmon signũ crucis extimescat, quod Aduersarij nostri contemnunt.

D. Bernardus patenam cum corpore Domini tenẽs super caput obsessæ fœminæ, eius virtute dæmonẽ grauissimis & insignibus verbis expulit, è quibus eius præclara de V. Sacramẽto fides, etiã sub altera duntaxat specie potest perspici ac animaduerti.

Fractio hostiæ salutaris.

Osculũ pacis in Missa.

Libro eodem cap. 6. aliud huic consimile miraculum hunc in modum refertur: Comes vel princeps Aquitaniæ graui schismate tenebatur, atque ea causa plerosq; episcopos ipsi assentire nolentes, à suis sedibus expulit, & multa in Ecclesiam mala perpetrauit. *Quem D. Bernardus & Carnotensis episcopus crebrò hortati erant, memor esset, unam esse Ecclesiã, & quicquid extra eam est, quasi extra arcã, iudicio Dei necessè esse interire & dilui. Adducta quoq; exempla Dathan & Abirõ, quos reatu schismatis terra uiuos absorbuit, nec tanto malo uindictam* Dei *aliquandò desuisse monstratum. Sed cùm ista nihil proficerent apud comitem, uir* Dei *Bernardùs efficaciora arma corripiens, ad altare sanctum oblaturus & supplicaturus accedit. Intrauerant* Ecclesiã, *quibus licebat diuinis interesse mysterijs: comes sustinebat pro foribus. Peractis igitur consecrationibus, & pace data & diffusa in populum, homo* Dei *iam non se agens ut hominem, corpus* Domini *super patenam ponit, & secum tollit: atque ignea facie &*

Vna tantũ est Ecclesia, in qua quisquis non est, eum perire necessè est.

Cant. 6. 4.
1. Pet. 3.
Nume. 16.

Sacrificiũ altaris, arma efficacia.

Consecratio.
Osculũ pacis.

D. Bernardus corpus Domini in patena fert ad tyrannum, eius virtute illum vt frangat & superet.

Nota, quid de hoc V. Sacramēto etiā sub altera specie senserit vir sanctus: estq́; hæc eius seria oratio sanè memorabilis.

flammeis oculis, non supplicans, sed minax forás egreditur, & uerbis terribilibus aggreditur ducem: Rogauimus te, inquit, & spreuisti nos. Supplicauit tibi in altero, quem iam tecum habuimus, conuentu seruorum Dei ante te adunata multitudo, & contempsisti. Eccè ad te processit filius uirginis, qui est caput & Dominus Ecclesiæ, quam tu persequeris. Adest iudex tuus, in cuius nomine omne genu curuatur, cælestium, terrestrium & infernorum. Adest iudex tuus, in cuius manus illa tua anima deueniet. Nunquid & ipsum spernes? Nunquid & ipsum, sicut seruos eius, contemnes? Videns comes abbatem in spiritu uehementi procedentem, & sacratißimum Domini corpus ferentem in manibus, expauit & diriguit, membrisq́; tremebundis metu & dissolutis, quasi amens solo prouoluitur. Eleuatus à militibus, rursum in faciem ruit, nec quippiam alicui loquens; aut intendens in aliquem; saliuis per barbam defluentibus, cum profundis efflans gemitibus epilepticus uidebatur. Tum uir Dei ad eum propiùs accedit, & pede pulsans, accliuem surgere iubet, & stare supra pedes, & audire sententiam DEI. Præsens est, inquit, Pictauensis episcopus, quem ab ecclesia sua expulisti: uade & reconciliare ei, & ipse ad sedem suam eum reducito: & satisfaciens DEO, redde pro contumelia gloriam: & in uniuerso principatu tuo diuisos & discordes ad charitatis reuoca unitatem. Subdere Innocentio Papæ, & sicut ei uniuersa obedit Ecclesia, tu quoquè electo à DEO tanto pàre Pontifici. Audiens hæc comes, authoritate Spiritussancti, & sanctorum sacramentorum præsentia uictus, nec audebat responndere, nec poterat: sed statim occurrit, & in pacis osculo recepit episcopum, & eadem qua eum abiurauerat manu, ad propriam sedem reduxit &c.

V. Sacramēti præsentia D. Bernardus vicit tyrannū.

Hactenùs de miraculis, quę Diuus Bernardus diuina huius V. Sacramenti virtute operatus est.

Lib. 4. cap. 4. & 5. longè plura eiusmodi miracula diuina narrantur, à viro sancto diuina sacrificij altaris virtute & facultate præclarè peracta: vt quòd ea fretus, multis cæcis visum, surdis auditum, mutis loquelam, claudis gressum, clinicis & paralyticis robur & sanitatem restituerit. Lege totum illud vtrunque caput, mira ibidēm comperturus: maximè vt vir sanctus quippiam huiusmodi gratia & virtute

tute Dei facturus, vtplurimùm antè ad diuinum altaris sacrificium, tanquàm ad solita præsidia confugerit. Sed hactenùs eius viri miracula, Eucharistiæ virtute perpetrata, protulisse satìs sit.

Porrò iam antè ex vita & miraculis D. Francisci, editis ab D. Eustachio, aliâs Bonauentura dicto, allatum est, cæcam quandam fœminam, fidei ipsius suffragante virtute, in eleuatione corporis Christi visum recuperâsse.

CAP. 28.

POstremò ad tuendā propugnandāq; V. Sacramēti circulationē, vt solatium & auxiliū contra res & casus aduersos omnes impetretur, illud annotâsse fuerit operęprecium, quod ad rem facit nō minimum, quòd Franciscus Quignomius presbyter Cardinalis S. crucis in Hierusalem, in Breuiario Romano de beata Clara virgine commemorat his verbis: *Cùm tempore Frederici Imperatoris, Saraceni, qui Italiam inuaserant, Aßisium obsiderent, & ipsum virginum monasteriū (cuius illa erat Abbatissa) oppugnarent, Clara licèt ægrotans, ad portam se iubet deportari in hostium conspectum, cum capsula qua Sacramentum Eucharistiæ continebatur, vbi hanc cum lacbrymis orationem effudit: Nè tradas Domine bestijs animas confitentes tibi, & custodi famulas tuas, quas precioso sanguine redemisti. Cui vox de cælo reddita est: Ego vos semper custodiam. Itaq; Saraceni subitò terrore quodam perculsi, obsidionem soluunt: & qui muros ascenderant, cæcitate perculsi deciderunt.*

D. Clara iussit V. Sacramētū cōtra sanguinarios Saracenos ad vrbis portā deferri, atq; per illud obtinuit, vt hostes quàmprimū soluerēt obsidionem.

Hæc ego testimonia & historias omnes eo nomine in medium producere volui, vt ex ijs cuiuis perspicere liceat, iamindè ab Apostolorum temporibus, pios quosque & religiosos Christianos apud V. Sacramentum, tanquàm in ipsius Domini vera ac reali præsentia, etiam extra sumptionem, rebus in aduersis & quibuslibet necessitudinibus suis solatium, opem, pręsidium, munimen, salutem & prosperitatem tum corporis, tum animæ bona fiducia petijsse, & crebrò quoquè iuxta fidem suam re ipsa feliciter obtinuisse: adeoque ad ea loca, vbì magna impenderent pericula, atque humanum omne solatium deficeret, venerabile Sacramentum esse apportatum, eiusq; virtute diuinum auxilium fidelibus mox coràm affulsisse: neq; id minùs sanè, quàm cùm Israelitę arcam Domini (in qua nihil inerat nisi sola huius venerabilis Sacramenti vmbra, nempè manna in vrna aurea

affer-

aſſeruatum, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ teſtamenti) contra hoſtes ferrent in caſtra, atque ea præſente, modò ne craſsis & intolerandis eſſent ſceleribus obnoxij, certam diuinitùs opem ſibi adeſſe experirentur: adeò vt etiam incircuncisi illi Philiſtæi malè ſibi metuentes, ac ingemiſcentes, dicerent: Venit Deus in caſtra. Væ nobis. Et: Non maneat arca Dei Iſraël apud nos, quoniam dura eſt manus eius ſuper nos, & ſuper Dagon deum noſtrum.

1 Reg. 4.
1 Reg. 5.

Quandò igitur fidelibus Chriſtianis totiès certa conſolatio, præſens auxilium, certum præſidium ac munimentum, ſalus & proſperitas ex ea celſiſſimi ac omni honore proſequendi Sacramenti virtute obtigit, indè nimirùm in CHRISTI Eccleſia ea nata & profecta eſt conſuetudo, vt in rebus difficilimis ſummiſque neceſsitudinibus ac periculis (in quibus alioquì ab ipſa propemodùm Apoſtolorum ætate ſemper habiti ſunt religioſi cœtus, litaniæque & proceſsiones inſtitutæ) Venerabile Sacramentum, vt in quo vnica ſalus noſtra CHRISTVS IESVS re vera & ſubſtantialiter præſens ſit, in eiuſmodi proceſsionibus circunferatur, quò Chriſtiani eoipſo excitentur ac inflammentur ad fidem, ſpem, fiduciamq; ſuam in præſenti Domino vel maximè collocandam, eumque attentè implorandum, vtì ex cunctis ipſorum aduerſis caſibus & afflictionibus eos liberare & extrahere dignetur. Eundem in modum æquè hinc etiam illa manauit conſuetudo, præſertim ab inſtitutione ſolennitatis Corporis Chriſti, vt ipſum Venerabile Sacramentum circùm parœcias, & quibuſdam locis etiam circùm vrbes, vt hîc Coloniæ, quod Martinus Quintus approbauit, deuotè portetur, interìm orando Deum, vt vrbes & populum ſuum per IESVM Chriſtum ſeruatorem noſtrum ab omni mala aduerſitate & tribulatione ſeruet ac tueatur, cùm ſcriptum ſit: Niſi Dominus ædificauerit domum, inuanùm laborauerunt qui ædificant eam: Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatẽ, fruſtrà vigilat qui cuſtodit eam.

Origo circũlationis V. Sacramenti in Chriſtianorũ cœtibus, precandi cauſa coactis.

Pſalm. 126.

Quanquã interìm negare non poſſum, Epiſcoporũ negligêtia multos abuſus hac in parte irrepſiſſe, quos illi facilè amouere potuiſſent, hodieq; poſſent: atq; hoc ipſo multigenas horrẽdas blaſphemias, quę modò in illud diuinũ Sacramẽtũ cumulatìm euomũtur, quorũ cauſa meritò regiones & earũ incolę peſsùm irẽt, anteuertere ac prępedire.

Abuſus negligentia prælatorũ circa Euchariſtiæ circunlationem exorti.

Antiquiſſi-

CAP. 29

ANtiquissimus ille DIONYSIVS Areopagita, non modò à perceptione, sed etiam spectatione diuini huius ac V. Sacramenti arcet *Catechumenos, Energumenos, & eos qui in pœnitentia* (publica) *sunt: ac multò etiam magis eos, qui contrarijs aut voluptatibus, fœdisq; libidinibus, aut perturbationibus obnoxij sunt. Quippe & illi*, inquit, *sacratissimis rebus & adspiciēdis & sumēdis arcentur, & meritò id quidem*. Eccl. Hierar. ca. 3. par. 2. & 3: vbi etiam huius rationem prolixè reddit: nempè, *Quòd qui se Deo omninò deuouit vir, is dignissimè diuinis (adspiciendis &) participandis admittatur, qui quantùm fas homini est, ad summam peruectus est diuinæ imitationis effigiem, Deoq; non perditis dæmonibus, moribus similis est: adeoq; totis viribus diuina fretus gratia eò cōnititur, vt vnus cum Deo sit Spiritus*. Quæ certè Apostolica doctrina & traditio in grauissima illa D. Pauli cōminatione fundata est, quæ prioris ad Corinthios cap. 11. legitur, itemque illis eius verbis, quæ sunt 2. Corinth. 6. Quæ societas luci ad tenebras? Quæ conuentio Christo ad Belial? In eo quoq;, quod Heb. 12. ex veteri Testamento citat: Si bestia tetigerit montem, lapidabitur. Et quod est Exod. 3. vbi Dominus ad Mosen ex rubo dicit: Nè appropies huc: locus enim in quo stas, terra sancta est. Itemq; in illo, quod 1. Reg. 6. refertur, vt Dominus percusserit de viris Bethsamitib⁹, eò ꝙ vidissent arcā Dñi, septuaginta viros & quinquaginta millia plebis, &c. Atq; in hoc sanè Patres oēs posteriores Dionysio adstipulātur, & quibus verbis vsus sit Diaconus exprimunt, ijs videlicet: *Sancta sanctis*. Vide suprà fol. 75. & 76.

Cur immūdi & voluptatibus subditi, à V. Sacramēti spectatiōe arcendi sint.

Exod. 19.

Inter quos tamen speciatìm D. Chrysostomus in Morali Serm. 3. in cap. 1. ad Ephesios, vt etiā suprà attigimus, perquàm seriò testatur & probat, eum qui communione V. Sacramenti dignus non sit, indignum etiam esse, qui sacrificio intersit, & spectet Eucharistiam. Adhibet eò verba illa Seruatoris ex Euangelio: *Amice, quomodò huc intrâsti, non habens vestem nuptialem? Non dicebat ad illum*, ait Chrysostomus, *quarè recubuisti? sed ante accubitum, ingressu etiam indignum illum fuisse dicebat. Non enim, vt quid accubuisti? aiebat, sed, quid ingressus es? Ista videlicet & nunc ad omnes nos dicit, qui impudenter hîc & improbè adstamus. Quisquis enim mysteriorum consors non est, impudens & improbus adstat. Propterea qui in peccatis sunt, primùm eijciuntur. Quemadmodùm enim ad mensam accumbente hero, non licet ijs qui illum offenderunt, inter ministros*

Qui indignus est percipere Eucharistiā, illi etiam interesse indignus est. Matth. 22.

TTT adesse,

adesse, sed è medio abiguntur: & quemadmodùm nemini eorum qui initiati non sunt, adesse licet, ità neque initiatis, si sordidi fuerint, &c. *Indigni sunt* Exod. 9. Hebr. 12. *istis videntium oculi, indignæ aures. Et si bestia, inquit, montem tetigerit, lapidabitur: ità & digni non erant ascensione.* Hæc ille: cuius hanc institutionem illi inprimìs laici accuratè pensitare deberent, qui sacerdotis venerabile Sacramentum portantis latus vtrunq; stipant, eumq; deducunt.

Nec dubium hinc euenisse, quod Vrbanus quartus in ea constitutione, qua festum Corporis Christi, vt suprà dictum est, feria quinta proxima post octauas Pentecostes toto orbe celebrandum instituit, (quo ex tempore eodem festo venerabile Sacramentum Christiano populo reuerenter expositum & circunlatum hactenùs est) *omnibus* Vt ad V. Sacramenti circulationé veniendú sit: speciatim verò Christianos oés tú communicare debere. *Episcopis & Ecclesiarum prælatis districtè præcipiendo mandauit, ut subditos suos in Dominica, dictam quintam feriam præcedente, salutaribus monitis solicitè per se & per alios exhortentur, ut per ueram & puram confessionem, & eleemosynarum largitionem, intentas ac sedulas orationes, ac per alia deuotionis & pietatis opera taliter se studeant præparare, quòd huiusmodi preciosi Sacramenti, largiente Deo, mereantur fieri participes illa die, possintq; ipsius uirtute augmentum consequi gratiarum.* Hortatur ibidèm Christianos omnes, *ut in ipsa quinta feria deuotæ turbæ fidelium, propter hoc ad Ecclesias affectuosè concurrant, ut tunc tam clerici* 1 Cor. 14. Coloss. 3. *quàm populi pariter congaudentes, in cantica laudum surgant: tunc omnium corda & uota, ora & labia hymnos personent lætitiæ salutaris. Tunc psallat fides, spes tripudiet, exultet charitas, deuotio plaudat, iubilet puritas, & synceritas iucundetur. Tunc singuli alacri animo promptáque uoluntate conueniant, sua studia laudabiliter exequendo, tanti festi solennia celebrantes.* *Et utinàm* (ait Constitutio) *ad* CHRISTI *seruitium sic eius fideles ardor dilectionis inflammet, ut per hæc & alia proficientibus ipsis meritorum cumulo, apud eum qui se pro illis dedit in precium, tribuitque seipsum ipsis in pabulum, tandèm post uitæ huius decursum, eis se in præmium largiatur.* Hactenùs Vrbanus.

Obser-

CAP. XXX.

OBserua hîc, amice Lector, vt Vrbanus festum corporis Christi velit celebrari, ità videlicet, vt fideles omnes illo festo imminente, per puram confessionem & pœnitentiam ad Eucharistiam percipiendam sese præparent. Iam si Episcopi & Ecclesiarum præfecti Christianis ac pijs suis adhortationibus id apud sibi creditos populos efficerent, posset eiusmodi fidelibus V. Sacramentum tum spectandum piè exhiberi atque proponi, & ad magìs magisque excitandam atq; confirmandam fidem, spem, fiduciam, & erga Deum & proximum charitatem illorum, in processionibus circúferri, quô in eius præsentia pro cunctis tum loci cuiuslibet, tum totius Ecclesiæ rebus necessarijs preces fiant.

Id nimirùm integer ille & haud vulgariter doctus Cardinalis Nicolaus Cusanus, cui etiam illi, qui partis aduersæ sunt, insigne ingenij acumen & eximiam eruditionem non possunt non tribuere, probè animaduertit tú, cùm Nicolai V. ad hanc præcipuè Coloniensem prouinciam legatum agens, hîc in prouinciali Synodo hanc edidit constitutionem: *Ad maiorem honorem sanctissimi* SACRAMENTI *statuimus, quòd deinceps ipsum sanctissimum* SACRAMENTVM, *nullatenùs visibiliter in quibuscunq; Monstrantijs ponatur aut deferatur, nisi in sanctissimo festo corporis Christi cum suis Octauis, & extra huiusmodi festa cum suis Octauis semèl in anno, in qualibet ciuitate aut oppido, seu Parochia, vel ex singulari indulto Ordinarij, aut aliâs pro pace vel alia necessitate imminente, ex indispositione Rempublicam prægrauante: & tunc cum summa reuerentia atque deuotione.* Hanc constitutionem habes in Statutis Ecclesiæ Coloniensis, nupèr excusis fol. 251.

Nicolaus Cusanus.

V. Sacramétū nó semper publicitùs & visibiliter exponendú & circunferendú.

Excusis, scilicet Ann. 1554 Coloniæ in officina Quételiana.

Verùm enimuerò me quidem malè habet, saluo tamé semper meliori iudicio, quòd contra hæc multi horrendi irrupêre abusus, qui hodieq; retinentur: vt, quòd festum corporis Christi non ità agitur, vt est institutum: deindè quòd V. Sacramétum in processionibus nimìs crebrò circunfertur, & populo præter quotidianam in Missæ officio eleuationem, plus nimio & plerunq; palàm spectandum exhibetur, nulla tamen neque confessione, neque pœnitentia præcedente, tantum abest vt ipsius Eucharistiæ perceptio sequatur.

Abusus.

Quin & illud verú est, nec possum ire inficiàs, diabolum oís boni corruptorem, etiá illud contra hæc inuexisse, vt publica V. Sacraméti

circunlatione ad ciuiles quoq; hominum cōuentus vel cōuenticula, ad commercia & negociationes,& alios rerum mundanarum tractatus,adeoq; ad comessationes & compotationes, & quæ indè consequuntur,plerique abutantur. Quorum id vitio fiat,illi viderint,qui hæc prohibere facilè possent,nec prohibent tamen.

Vt quędā stationes & processiōes fieri cōsueuerint.

Olim certè, cùm processiones & stationes ob auertendam Dei iram,eiusque conciliandam gratiam agerentur, populus ea, qua par est Christiana humilitate confitebatur,seseq; castigabat,precibus vacabat & ieiunijs,vt minimùm in meridiem vsq;,plerunq; etiam vsque ad vesperum:atq; id temporis œnopolia & tabernæ omnes clausæ seruabantur:cuius quidem pœnitentiam præ se ferentes disciplinæ Tertullianus,Chrysostomus & reliqui vetusti Patres, crebra suis in scriptis argumēta & indicia proferunt.Neq; id me fugit,etiā hîc Colonię ab initio,posteaquā(vt diximus suprà)Martinus V.anno 1431.eā quæ hîc fit à Paschate circùm vrbem Eucharistiæ circunlationem,confirmauit & ratam esse voluit,longè religiosiùs & maiori deuotione eā fieri cōsueuisse,atquè hodiè proh dolor fieri videtur.Immò etiā hominum memoria clerus in habitu nigro seu pœnitētiali vnà circūire solebat.Vt verò hisce tēporibus agatur,simul etiam quî se habeat illa nimìs vsitata & frequens,ac propè quotidiana V. Sacramenti in perspicuis Monstrantijs,vt vocant,expositio,omnibus in prospectu est. Atquì hæc pijs & Deum timentibus non probantur: Hæretici verò & improbi quiq; offendicula indè nascentia ad suas hæreses & improbitates stabiliendas ac tuendas arripiunt. Vtinàm Deus ea corrigat, ijsque vt ea corrigant,inspiret,qui ea ratione functionis suæ corrigere iure obligantur.

Chrysost. oratiōe de B. Philogonio: Nostræ quidē celebritates, inquit, sub meridiē plerūq; soluuntur.

Cōsule chronica Coloniēsia fol. 300.

Ecclesiæ præsides ratione sui officij vel maximè tenētur in eā curā incūbere, vt V. Sacramētū reuerēter habeatur.

D. BASILIVS lib. de Spū sancto, cap. 27. docet me, *Ecclesiæ præsides mysteriorum reuerentiam ac authoritatē silentio debere custodire, & quæ ne inspicere quidem fas sit non initiatis, horum doctrinam par non esse in literis uelut in triumpho ostentare. Quid tandèm, inquit, uolens magnus ille Moses, non omnibus omnia templi loca peruia esse statuit, nerùm extra sacra septa prophanos* (id est, eos qui se necdùm totos DEO dediderant) *locauit: prima uerò atria purioribus permittens, solos Leuitas dignos DEI ministros iudicauit? Victimas uerò & holo-*

Prophani extra tabernaculum.

Leuitæ in atrio.

& holocausta, ac reliquã sacrorum celebritatem sacerdotibus assignauit, unumq; ex omnibus delectum, in adyta admisit: & neq; hunc semp, sed una solùm anni die, atq; huius hora certa ad ingrediendum ipsi constituta: quò propter nouitatem & insuetudinem, cum maiore admiratione inspiceret Sancta sanctorum: probè gnarus ex sapientia sua, ei quod conculcatum est, & per se appræhendi potest, imminere contemptum: quod uerò remotũ est ac rarũ, ei etiam naturaliter quodãmodò esse coniunctam admirationẽ. Hucusq; Basilius.

Sacerdotes in primo tabernaculo.

Summus sacerdos in secundo, quod vocatum est, sancta sanctorum.

DE RELIQVIARVM AC IMAGINVM GESTATIONE.

SI quidem Melãchthon veros illos abusus, qui pastorum incuria & negligentia circa Eucharistiæ circunlationem irrepsére, sibi repræhendendos sumpsisset, equidem quòd ad hunc locum attinet, scripta eius neutiquàm attigissem. Quòd verò ille ꝑtereà tam contumeliosè irridet, subsannat, proscindit & criminatur, ꝙ dum V. Sacramentum in publicis processionibus circunfertur, vnà etiam diuorum sacræ reliquiæ & imagines gestanẽ, equidem illi condonare non possum. Putabam enim, eum, vt qui ab illa parte nôrit omnia, cunctosq; sanctos Patres iam pridèm manũ ferulæ suæ subducere compulerit, etiam illud non ignorare, vtì olim in publicis processionibus isthuc geri consueuerit. CAP. 31.

D. AVGVSTINVS lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. quo loco nõ minùs viginti præclara & insignia recenset miracula, ipsius ætate apud Diuorũ reliquias, ꝑsertim Stephani ꝓtomartyris, diuinitùs patrata, inter cætera rem narrat eiusmodi: *Memorati memoriã martyris* (S. Stephani) *eiusdem loci Lucillus Episcopus, populo præcedente atque sequente, in manu portabat: fistula, cuius molestia iam diù laborauerat, & familiarissimi sui medici, qui eã secare vellet, opperiebatur manus, illius pia sarcinæ vectatione, vbì sanctas attigit reliquias, repentè sanata est.* Ibidèm vocat reliqas diuorum, *sacra pignora*, quæ nos futuræ resurrectiõis & æternæ vitæ reddant certiores. Ipsam quoq; reliquiarum gestatiõem, appellat *piæ sarcinæ vectationem.*

Miracula facta apud Diuorum reliquias.

Lucillus episcopus in quadam processione D. Stephani reliquias in manu ferẽs, fistula morbo liberatus est.

Augustinus & Ambrosius vt appellent reliquias sanctorum.

DIVVS AMBROSIVS Epist. 8o. lib. 10. de Inuentione corporum sanctorum Geruasij & Protasij ad sororem, vocat eas *no-* CAP. 32.

biles & sacratißimas reliquias, Ecclesiæ præsidia, Auxilia, Trophæa, diuinæ gratiæ munera, ipsosq́ Sanctos, loci in quo reperti sunt, patronos.

Sãctorũ imagines cur gestatur.

Porrò olim vnà cum reliquijs vel etiam absque illis, si fortè præstò non fuissent, sacratissimæ Matris Dei & sanctorum Apostolorum imagines in eiuscemodi publicis processionibus gestas esse, vt populo illorum diuina conuersatio, vita, perpessio & obitus in memoriam redigerentur, atque ad eorum ambiendas preces & intercessionem apud Deum admoneretur, non potest latére eos, qui Ecclesiasticas non ignorant historias. Adeoque apud omnes peruulgatum est, vt D. Gregorius, cùm Romę sæuissima pestis, quæ innumeros repentina morte tulit è medio, grassaretur, religiosissimam litaniam & processionem instituerit, atque in ea beatissimę Matris DEI imaginem gestari iusserit, & id temporis tum sua, tum populi Christiana pietate ac deuotione per illius preces sanctissimas impetrârit, vt ea pestis quamprimùm sopiretur.

D. Gregorius

Nimirùm nos, qui Christiani sumus, Deo sit gratia, probè comptum habemus, quid de reliquijs & imaginibus sentire, & quò pacto eas colere & venerari debeamus: cuius tñ rei si planè rudes & ignari essemus, discere id liceret ex 2. Nicena Synodo, q̃ est septima Oecumenica, atque ex Iohannis Damasceni libris Apologeticis, aduersùs eos qui sanctas imagines traducunt & criminantur, recèns versis & editis. Quòd si Melãchthoni ea scripturæ loca, & Patres omnes, qui illic prolixè citantur, non satisfaciunt, equidem vt illi consulẽdum sit, non video. Vnum tamen Damasceni locum ex Historia duorum militum cõmittere non possum, quin huc adscribam, vt Abbas quidam eremitarum, Indiæ Tyranno ipsum & eremitas cur ossa defunctorum (id est, reliquias quorundam sanctorum patrum) circunferrent percontanti, hunc in modum responderit: *Ossa ista munda & sancta circunferimus, ô rex, illorum repræsentantes mortem, quorum sunt mirabilium virorum, & exercitij eorum & adeò dilectæ conuersationis in*
1. *memoriam nosmetipsos reducentes, & ad similem zelum excitantes: requiem*
2. 3. *quoque speculantes & delicias, in quibus modò cõuersantur. Hos quia beati-*
4. *ficamus, & inuicèm nosmetipsos exhortamur, & eorum sequi vestigia sata-*
5. *gimus: insupèr & mortis nobismetipsis aßiduè memoriam p̃sentamus, valdè vtilem existentem, & ad sanctæ conuersationis agones deuotiùs erigentem: & sanctißi-*

2. Nicena Synodus.

Vt olim abbas quidam eremitarum de reliquiarũ gestatiõe cuidã Indiæ tyranno sciscitanti responderit.

Augu. de Ciuit. Dei. lib. 8. ca. 23. ita ha

sanctificationem nobis horum tactu haurimus. Hæ quinque rationes, dépta postrema, veram nobis gestationis imaginum vsum pulchrè significant. Neque enim eas imagines pro dijs colimus & habemus, quemadmodùm ethnici, dæmones in simulacris & statuis degentes, deos faciebant: sed imaginibus tanquàm quibusdam monimentis vtimur, quibus ad pietatem excitemur & admoneamur.

Neque sanè ritus hic & consuetudo, vt tum potissimùm, cùm Eucharistia in solennibus pceßionibus circunfertur, reliquiæ & imagines sanctorum vnà gestentur, absque certa ratione nata est. Cùm enim ea causa Venerabile Sacramentum in publicis præsertim processionibus circũferatur, vt quotquot è populo Christiano illic adsunt & sequuntur, ineffabilis illius humilitatis & charitatis filij DEI commonefiant, vtì ille nostra causa cęlesti patri suo ad mortem vsq; obedierit, acerbißimum illud crucis iter ad Caluariam confecerit, atque illic corpus suum pro omnium nostrûm vita immolârit: vtq; hac admonitione populus porrò accendat & incalescat amore DEI patris, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illũ: ac nihilo feciùs amore filij eius, qui tam ignominiosam mortem pro nobis perpessus est: atque hoc ipso vlteriùs ad animum reuocet, sibique persuadeat, nos iam non nobis, sed ei qui pro nobis mortuus est & resurrexit, viuere debere, totosque nos offerre ad seruiendum proximis, sicut ille nobis seruiuit, eius sequentes vestigia. Quæ cùm sancti præstiterint, eos ceu membra nostra, qui nobis quondàm carne & sanguine similes fuêre, per eorũ reliquias & imagines ob oculos ponimus, *vt ex eiusmodi reliquiarum & imaginum admonitione, maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Ideò quippè indè ab Apostolorum temporibus semper ad ipsam mensam* (Domini) vt Augustinus ait, *non sic eos commemoramus, quemadmodùm alios qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magìs vt orent ipsi pro nobis, vt eorum vestigijs adhæreamus: quia impleuerunt ipsi charitatem, qua Dominus dixit nõ posse esse maiorem. Talia enim suis fratribus exhibuerunt, qualia de Domini mensa pariter acceperunt: hoc est, sanguinem suum pro fratribus fuderunt, quemadmodùm CHRISTVS suum pro nobis.* Vide Augustinum contra Faustum lib. 20. cap. 21. & in Iohan. Tractatu 84.

bet de simulacris ethnicorum: Hos ergò spiritus inuisibiles, per artẽ quãdam visibilibus rebus corporalis materiæ copulare, vt sint quasi animata corpora illis spiritibus dicata, & subdita simulacra, hoc esse dicit (Hermes Aegyptius) deos facere.

Alia causa, cur reliquiæ cum V Sacramento gestẽtur.

Vide Basilii li. 2. de Bapt. Quæst. 2. & 3. in summis Moralium, & Regula Monachorum.

2. Cor. 5.
1 Pet 2.

Sanctorũ memoria semp apud altaris sacramentum celebrata, vt orent pro nobis.

Præ-

Præterea quãdò Sacrosancta Eucharistia etiam mysticum Christi corpus nobis significat, id est, communionem omnium sanctorũ Dei, sicut Apostolus ait: Vnus panis & vnũ corpus multi sumus &c. (1. Cor. 10.) itemq; Augustinus Tractatu 26. in Iohãnem: *Societas, inquit, sanctorũ, vbì pax erit & vnitas plena atque perfecta, iste cibus est & potus, qui eos à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit*: non est id sanè absurdum, vbì verũ Christi corpus circũfertur, vt interim etiã quoàd eius fieri potest, huius beatissimę societatis & communionis mystici corporis, id est, sanctorum eius, commonefaciamus: de quibus Hieronymus contra Vigilantium scribit his verbis: *Tu* (Vigilanti) *Apostolis* (& sanctis) *vincula iniicies, vt vsque ad diem iudicij teneãtur custodia, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptum est: Sequuntur agnum quòcunquè vadit?* Dubium non est, quin iam cum Domino in pfecta vnione vel vnitate, ineffabilib⁹ gaudijs, & sempiterna viuãt beatitudine, nosq; hac quam diximus, admonitione spem & fidutiam nostram, ꝙ quandoq; eiusmodi societatis ciues futuri simus, erigere ac confirmare: adeoque eiusipsius felicissimæ societatis vel cõmunionis etiã in hac vita, quatenùs quidem per fidem fieri potest, iucunda quadam in Domino animi recreatiõe & oblectatione nos efficere participes.

(Hieronymus contra Vigilantium Aduersariorum nostrorũ patrem. Apoc. 14.)

Quæ quidem eò mihi allata sunt omnia, non quòd vllam superuacaneam imaginum superfluitatem & formas petulantes, aliásve vanitates, leuitates, pompas seculares & spectacula, tibiarum, tympanorum & equitum strepitum, & cæteras id genus ineptias, quæ nonnunquàm magno & intolerando abusu his sese admiscent, commendare vel approbare velim, cùm illos atque eius generis abusus alios ex animo detester, Deoque abominationi eos esse non dubitem, magnoque opto opere, vt episcopi, quibus ex officio eiusmodi amouere incumbit, tandèm quandoquè vbiuìs locorum eos amoliantur atque profligent: sed eò potiùs hæc cõmemorauerim, vt Ecclesiam aduersùs importunas & petulantes Melanchthonis calũnias tueri possim, idque planum testatumque facere, memoratas processiones, modò ritè fiant, sanctorum Patrum, Ambrosij præsertim & Augustini, scriptis atque doctrina, non modò non impugnari, sed propugnari etiam vel maximè.

(Superfluitas & leuitas oĩs amouenda.)

EAT

CAP. 33.

Melãchthõis inepta prosopopœia nil contra hæc facit, sed est commẽtitia, & sanctis viris contra illorũ doctrinam affingitur.

EAT nunc igitur Melanchthon, & sua illa manca & insulsa ꝓsopopœia pergat ꝑsuadere hominibus, si Ambrosius & Augustinus ad nos reuerterẽtur, cernerentq́; Eucharistiam ea ratione, qua iam fit, circunferri, præsentemq́; populũ Christianum Dominum in ea inuocare: itemq́; sanctorũ reliquias & imagines, in Domini honorem, nostriq́; admonitionem gestari, eos terrore correptum iri, persuasumque habituros, se in nouos quosdam ethnicos incidisse: vbi verò cõperirent, eos Christianos & dici & haberi velle, eos hoc cœnæ abusu (vt ipse vocat) vehementer commotũ iri &c. Itáne, Melanchthon, Ambrosio & Augustino Christum in Eucharistia adorari stupori & horrori erit, cùm illi Christianos tam seriò & accuratè, tantaq́; cõsensione doceant, eiusmodi adorationem non modò peccatũ non esse, sed etiam nõ adorâsse, id demùm haud leue peccatum esse? quandò etiam tum asseruatio, tum ipsa quoquè circunlatio V. Sacramẽti, ceu diuini cuiusdã ꝓsidij haud incognita & incõperta illis fuit? q̃n prætereà sanctarũ reliquiarũ & earum religiosæ gestationis tam honorificam illi mentionem faciunt? cùm deniquè illorum æuo ipsius Domini & Sanctorum eius imagines pio quodam ac honorifico in vsu fuerint? An'ne multò tibi verisimilius videtur, amice lector, si quidem hosce duos sanctos patres ad nos redire contingeret, perspicerentq́; Christianos conuenienter ab ipsis nobis traditæ doctrinæ, V. Sacramentum eo quo par est honore afficere, atq; ex illo solatium & auxilium petere: tum quoquè sanctorum gestandis & spectandis reliquijs & imaginibus redire in memoriam optimæ vitæ & conuersationis, & præsentis cælestis ac beatissimi statûs illorum, seseq́; ad illorum imitationem excitare, non mediocriter hinc illos potiùs exhilaratum iri, fidemq́; quam ipsi docuissent, & pietatem ac deuotiõem, ad quam adhortati essent, in pijs ac religiosis Christianis mirum in modum gratam habituros, libentissimeq́; etiamnũ agnituros? Est illa sanè ꝑclara fides, quòd dum Christi immaculatum corpus accipimus, ipsum Christum nos ferre minimè dubitamus, vt beatus ait Anastasius à sancto monte Sinai, quem Damascenus citat lib. 3. pro veneratione imaginum: *Sanè, inquit, eximia est fides, qua nunc in Christum creditur: Vt enim Christum ipsum videmur audire loquentem, ità & eius Euangelia fideli auditu excipimus: &*

Anastasius à monte Sinai.

VVV nulla

nulla adspersionis labe corpus ipsius suscipientes, nos ipsum Christum gestare persuademur.

Melãchthõis blasphema comparatio ignis Persici cum cælesti ac diuino igne.

An nõ pie ac religiose Lector, impotens q̃dam ac horrẽda Melanchthonis in Deũ blasphemia censenda est, q̃ ille celsissimũ hoc Sacramentum, hunc verum ac spiritalem ignem, è cælis descendentem, coram quo nos revereri, contremiscere, ac Deum nobis propitium facere debemus, vt Chrysostom⁹ ait Sermõe de Eucharistia: quemq́; Cyrillus, Damascenus & reliqui patres, pindè vt Chrysostomus, toties cælestem, diuinum, terribilem ignem vocãt, Persico illi ac idololatrico igni, quem barbari idololatricè circunferre & adorare solebant, conferre & æquiparare non dubitat? Quid, quæso, hoc aliud est, quàm Christum viuentem Dei filium, non alio quàm Baal loco habere? quemadmodùm non ità pridèm Sacramentarius quidam hîc Coloniæ coniectus in carcerem, V. Sacramentum cùm anno superiori pro more circunferretur, identidèm locis huius vrbis frequentissimis, & quò maior hominum multitudo ad processionem confluxerat, impiè ac seditiosè alta clamauit voce: Bethaua Bethaua: videlicet hac voce populo significare volens, vitulum aureum in Bathauen illic circunferri. Prô illam blasphemiam.

Oseæ 10.

Vocabulum Gottsdracht/ id est, Dei gestatio, hæretici ferre nequeunt.

Alius quidam eiusdem farinæ, rem sibi præclarè gessisse videbat, quòd vocabulum illud Gottsdracht, (id est, Dei gestationem vel circunlationem) impugnandum sibi sumpsisset: cùm non possit includi Deus, neque hominum gestari manibus. Sed quis, obsecro, id vnq̃ docere ausus est, Christi immensam diuinitatem, aut etiam corpus illius diuinum alicubì posse includi, ità vt in V. Sacramento localiter comprehendatur atque circunscribatur? Nos verò ità instituimur, eum sub panis specie, reuerenter & custoditè asseruata, substantialiter sese exhibere, conuenienter illis ipsius verbis: HOC EST CORPVS MEVM: atque vt in Cœna sacrosancta in suis sese ferebat manibus, vt Augustinus ait, ità nunc quoquè sacerdotis eum manibus gestari: id quod suprà ex omnibus ferè sanctis patribus plùs satìs probatum est.

In Psalm. 33

CAP. 34.

Habes iã amice lector, de hoc tertio primario Articulo, principiò ex sacris literis luculenter explicatum, & abundè demonstratum, quãdoquidem Corpus & sanguis Dei ac Domini nostri IESV CHRISTI in V. Sacramento substantialiter adest, atq; ità ex necessaria cõcomitantia ipse Christus IESVS totus &

integer

integer illic habetur, ea causa illum à cunctis Christiana religiõe initiatis in V. Sacramento adorari debere, nostrosque Aduersarios, qui concomitantiæ vocabulum habent ludibrio, aut cæcitate, aut de industria certissimè Nestorianis accedere, seseq; Nestorianos declarare. Deindè, Christi in V. Sacramento adorationem, iam indè ab Apostolorum æuo semper in Catholica Ecclesia omnibus probè Christianis in vsu fuisse. Tertiò, idem V. Sacramentum piè ac salutariter ostendi, spectari, & nedùm ad ęgrotos, sed aliàs etiam in publicis processionibus & litanijs gestari posse: atq; vnà cum illo sanctorum reliquias & imagines: modò tamen abusus omnis, qui hîc nonnunquàm irrepsit, tollatur è medio. Postremò, à V. Sacramento, tãquàm Christo psente, in quibuscunq; necessitudinibus & periculis nostris, meritò nos consolationem & opem posse expetere. Atq; in horum cõfirmationem ex vetustissimis ac probatissimis Patribus multa præclara, magniq; põderis & authoritatis testimonia pduxi: è quibus inter cętera id planum fit atq; perspicuũ, olim, pindè vt hodieq;, sacrosanctæ Eucharistię adorationẽ etiã puerulos non ignorâsse, quô Deus omnipotens ex ore infantium & lactentium pficeret laudem, propter inimicos suos, & destrueret inimicos, Aduersarios nostros, & se de eis vlcisceretur. Adhæc bruta quoq; animantia Dñm suũ in V. Sacramento agnouisse, eô nimirùm, vt muta animalia horum pseudoprophetarum proderent insipientiam. Deniq; etiã tartareos dæmones corã V. Sacramẽto, siue illud in Dei ara tractet̃, siue circunferat̃, nõ posse nõ terrore corripi, cõtremiscere, cedere & fugã capessere, videlicet quô Aduersariorũ nostrorũ incredulitas dæmonũ vincat pfidiã & incredulitatẽ. Ait em̃ D. Thomas Aquinâs 3. parte, Quæst. 76. Artic. 7. Arg. 3. etiã dęmones huic V. sacramẽto reuerentiã exhibere, & ipsum timere. Quod equidẽ pter illũ & reliquos S. Patres certa possem expientia (vtpotè q illud in quadã dæmõiaca fœmina in Fischel, haud pcul à Nouesio etiãnũ supstite nõ semèl pspexerim) docere atq; testari: nisi cõpertum haberẽ, Aduersarios nostros miracula oĩa suprà allata, sacrosanctę Eucharistię virtute patrata, ea quoq;, quę per sanctorum reliquias Deus operatus est, habere irrisui & in DEI contumeliam & blasphemiam vertere: adeò vt contra suam conscientiam non patiantur ea pro veris haberi, quę Deus per

Quàm crassus & immanis sit Aduersariorum nostrorum error.

Psal. 8.

2. Pet. 2.

spiritum suum manifestè sub eorũ oculis & adspectu operatur. Ecquid verò contra hæc possit adferri aliud, quàm vt ijsipsis verbis illis respõdeamus, quibus Christus ad impios Pharisæos vsus est, cùm illi dicerent: Hic non eijcit dæmones, nisi in Beelzebub: his videlicet, Si satanas satanam eijcit, aduersùs se diuisus est: Aut quomodò potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi priùs alligauerit fortem, & tunc domũ illius diripiet? Ideò dico vobis: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritûs autem blasphemia, & qui dixerit contra Spiritumsanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Aut facite arborẽ bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies viperarum, quõ potestis bona loqui, cùm sitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. Dico autem vobis, quoniam omne verbum ociosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis &c. Quæ Dñi dicta, Aduersarij nostri vt qui ei⁹ diuina miracula V. sacramenti vi & facultate totiès declarata, procaciter & petulanter negent, meritò pensitare debebunt.

Matth. 12.

Aiunt illi contra nos: Dæmonum testimonio vos rem causamq; vestrã asserere & adstruere vultis. Verùm id genus calumnijs & conuicijs etiam execrabiles illi Ariani Christianos Catholicos D. Ambrosij ætate proscindebant. Sed ausculta, vt illis vir sanctus responderit Sermone 91. de Inuentione corporum S. Geruasij & Protasij: *Amentia intantùm prodeũt, vt negent martyrũ merita, quorũ opera etiã dæmones confitentur. Sed hoc non mirũ. Siquidẽ tanta est incredulorũ perfidia, vt tolerabilior sit diaboli cõfeßio. Dicebat enim diabolus: IESV fili Dei viui, quid venisti ante tẽpus torquere nos? Et cùm hæc audirẽt Iudæi, ipsi tñ Dei filium denegabant. Et nunc audîstis clamantes dæmones & confitentes martyribus, q̃ pœnas ferre non poßint, & dicentes: Quid venistis, vt ante tempus nos grauiter torqueatis? Et Ariani dicunt: Non sunt isti martyres, nec torquere diabolum possunt, nec aliquem liberare, cùm tormẽta dæmonũ, ipsorum voce probentur, & bñficia martyrũ, remedijs cæcorũ & absolutorũ indicijs declarentur. Negant cæcũ illuminatũ, sed ille non negat se sanatum. Ille dicit: Video qui non videbã. Ille dicit: Cæcus esse desijui, & probat facto. Isti beneficiũ negant*

Dæmonum confessio tolerabilior est hæreticorum perfidia.

Matt. 8. Ambrosius hic agit de dæmonibus ex obsessis corporibus pulsis, cũ inuenta essent corpora SS. Geruasij & Protasij martyrum.

Cæcus hic il-

gant, qui factum negare non possunt, &c. *Quæro hîc,* (ait Ambrosius) *vtrùm mihi, an sanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliqua virtutes fiunt? Nunquid meo opere, meo nomine? Si martyribus? ostendunt alterius fidei fuisse martyres, quàm ipsi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuiderent. Fidem illam maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipsi negare non possunt, sed Ariani negant. Non accipio à diabolo testimonium, sed confessionem. Inuitus dixit diabolus, sed exactus & tortus. Quod nequitia suppri mit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere nesciunt Ariani. Quanta perpessi sunt, & quemadmodùm Pharao malis suis indurantur.* Di *cebat diabolus, vt scriptum legimus: Scio te quis sis. Tu es filius Dei viui. Dicebant Iudæi, Nescimus quis sit. Dicunt dæmones martyribus, Venistis perdere nos. Ariani dicunt: Non sunt dæmonum vera tormenta, sed ficta & composita ludibria. Audiui multa componi: hoc nemo vnquàm fingere potuit, vt se dæmoniacum simularet. Quid illud, quòd ità exagitari illos videmus, quibus manus imponitur? vbi hîc locus fraudi est? vbi suspicio simulandi? Sed non ego ad suffragium martyrum vsurpo vocem dæmoniorum. Beneficijs sacra passio suis comprobetur. Melior vox est, quam sanitas loquitur eorum, qui debiles huc aduenerunt,* &c. Hactenùs Ambrosius.

Iśinatus, Seuerus nomine, lanius ministerio fuit.

Exod. 9. Roma 9. Marc. 1. Luc. 4. Iohan. 9.

Aduersarij nostri ex dæmoniacis ludibria efficere nō possūt.

Quandò igitur, amice Lector, Melanchthonem & Vadianum cernis miracula iam antè ex patribus, maximè Augustino, Gregorio Turoneñ, & ex vita Bernardi, &c. de V. Sacramenti sæpissimè declarata & exhibita virtute erga expellendos dæmones, &c. recitata, irridiculè subsannantes, tibi persuadeas velim, hac in parte nihilo eos Arianis esse meliores: modisq; omnibus haud alitèr eis respódeas, atquè Ambrosium didicisti Arianis respondisse: euidentissimisque & quæ nemo negare possit, Domini factis & operibus eos mendacij coarguas, atque ex Apostoli doctrina, illos deuites: Hæreticum hominem &c. Tit. 3. Corrumpunt bonos mores &c. 1. Cor. 15.

Equidem, quòd ad hunc tertium primarium Articulum (quẽ, vtì spero, planum satìs testatumq; feci) illos quoq; nunc missos faciam, atq; ad quartum eundemq; extremum Articulum primariũ, Deo auspice tractandũ accingar, ità demùm instituto inpræsentiarùm operi summá manũ impositurus.

QVARTVS ARTICVLVS PRIMARIVS.

COMMVNIONEM SVB ALTERA DVNTAXAT SPECIE, VT hactenùs in catholica ecclesia, nõ laicis modò, verũ etiã sacerdotibus nõ sacrificantibus porrigitur, Christianã, & quę cõmunicantiũ vel eucharistiã percipientiũ saluti sufficiat, nec cum CHRISTI *institutione & mandato pugnet, esse Communionem: atque ab ipsis Ecclesiæ incunabulis semper pro sufficienti habitam, olimq́; unà cũ utriusq; speciei Communione in usu fuisse, donec tandèm ille usus ob multas, easdẽq; grauißimas et prægnantißimas, uerboq́;* DEI *probè subnixas & suffultas rationes & causas, aliquot Generaliorum Conciliorum decretis approbatus & retineri iussus est tantispèr, dum aliud uniuersalis Ecclesiæ iudicio decernatur.*

CAP. I. Quãobrẽ Aduersarij nullũ catholicæ doctrinæ articulũ tã infestis armis oppugnẽt, atquè hunc ipsum.

DVERSARII nostri hac tempestate nullum catholicę doctrinę articulum tam acriter, odiosè & hostiliter oppugnãt, atquè hunc ipsum, vanaq́;, commentitia & virulenta dogmata sua, ad seducendos idiotas & simplices laicos ac vulgus imperitũ, hinc potissimùm auspicantur, quòd inter alias damnatas assertiones & errores suos nullum habeant, quem tantoperè externa quadam Scripturæ diuinæ specie apud imperitos fucare se posse confidant: populoq́; ad rauim

rauim vſq; inculcant, tũ diuinã huius V. Sacramẽti inſtitutionẽ, tum Chriſti præceptũ id flagitare neceſſariò, vt vnuſquilibet è religione Chriſtianus vtranq; Euchariſtiæ ſpeciẽ percipiat: porrò è diuerſo alterius ſpeciei cõmunionẽ humana temeritate introductã, cũ diuina inſtitutione è diametro pugnãtẽ: idq; adeò, vt hoc ipſo Chriſti teſtamentũ, ordinatio, inſtitutio & mandatũ temerè mutata, perfracta, abrogata, antiquata & in nihilũ redacta ſint: & hiſce de cauſis eam communionẽ pro impia, immò pro manifeſto ſacrilegio habendã, quam Chriſtiani oẽs reſpuere teneantur, ꝙ obedire oporteat magìs Deo q̃ hominibus. Quibus illi perpetuis tũ clamoribus, tum ſcriptis ſuis ſanè calũnioſis & cõtumelioſis laicos in ſacerdotũ ordinẽ acerbiſſimè concitant & inflãmant, perſuadẽtes illis, ſacerdotes laicis calicẽ Dñi contra diuinam inſtitutionem & pręceptum Chriſti, ex quodã animi faſtu & tumore, aut certè abſq; vlla ratione vel cauſa, per ſummã vim & iniuriam temerè ac dedita opera eſſe ſuffuratos. Aduerſæ partis calumnia. Acto. 5.

Vbì verò id eis cedit ex ſententia, vt hominibus, ijs præſertim qui alioquì etiam in clerum infeſtis & alienis ſunt animis, atq; in ea oĩa, quæ aduersùs Clerum effingi, excogitari & geri poſſint, plùs ſatìs propenſi ſunt, hæc ipſa perſuadeant, iam apud illos catholicę Eccleſię authoritatem non modò labefactârunt, ſed propemodùm ferè in nihilum redegerunt, ac funditùs euerterunt: ità vt apud eiuſmodi malè ſeductos homines eadem authoritas neq; in hoc, neque vllo alio articulo deincèps quicquam, aut certè perparùm habeat ponderis vel momenti: ſed quicquid iſti ſeductores è ſuis moroſis cerebris confingunt, dicunt, ſcribunt, id demùm purum ac ſyncerum non poteſt nõ eſſe Euangelium: quod tamẽ non eſt cur quiſquam admiretur. Cùm enim ſanctæ catholicæ Eccleſiæ authoritas vnica ſit columna & firmamentum veritatis, ſequitur indè, vt illi, apud quos verſuta huius viperinæ ſobolis ac progeniei perſuaſione eaipſa ſemèl labefactata & peſſundata eſt, iam porrò ad quemlibet venti afflatum in omnigenos errores continenter prolabantur, donec tandèm in totius impietatis mergantur abyſſum. Infeſta huius Articuli oppugnatione Aduerſarij primò nituntur Eccleſiæ authoritatem apud vulgus eleuare ac ſubruere. 1. Tim. 3. Ephe. 4.

Itaque nè probi ac pij Chriſtiani, qui adhuc in catholicæ Eccleſiæ vnitate conſtanter permanſerunt, illis antè dictis fucatis & horrendis calumnijs & contumelijs, ab hac ſua & omnium noſtrûm

ſtrûm matre,extra quam nulla eſt ſalus,abducantur:vtque Eccleſia à memoratis calumnijs & probris(quemadmodùm vnicuilibet probè Chriſtiano faciendum incumbit)vindicetur,equidem iam,quatenùs diuinæ gratiæ ope fretus conſequi potero, quartum húc eundemq; poſtremum Articulum ex ſcriptis diuinis & catholica ſanctorum pa trum & vniuerſalis Eccleſiæ doctrina aſſerere ac tueri conabor: qui quidem ea ratione à me digeſtus eſt & conſtitutus, vt ex ijs, quæ illo compræhenduntur,facilè quiuis meum poſſit propoſitum & inſtitutum animaduertere.Neq; enim mihi animus eſt,cómunioné vtriuſq; ſpeciei,quæ Apoſtolorum temporibus & diù poſteà(vt ex D.Paulo, & Patrum ſcriptis à meipſo ſuprà cumulatìm & prolixè citatis,perſpicuum ſit)in vſu fuit,oppugnandam ſuſcipere:aut etiã inficiàs ire,hodieq; eiuſmodi cómmunionem vniuerſalis Eccleſiæ decreto & ordinatione(modò priùs Eccleſiaſtica diſciplina eſſet reſtituta,talisq; cautio & prouiſio adhibita,nè quæ indè cuiuſlibet hæreſeos,ſchiſmatis, contemptionis Eccleſiaſticæ authoritatis,offendiculorum & ſcãdalorum reliquiæ formidandæ ſint,nec vllus indignus ſanctiſsimi & V. Sacramenti abuſus metuendus)cautè & circunſpectè denuò permitti poſſe.Atq; vtinàm eiuſcemodi cauta ac prouida ordinatióe & permiſſione cunctis iam graſſantibus horrendis hęreſibus, alijsq; pauendis & exitioſis ſchiſmatibus ſalutariter mederi liceret: equidem non ambigo,catholicæ Eccleſiæ,modò (vt dixi) eius authoritatem agnoſcere,& eam, quàm par eſt, Eccleſiaſticam diſciplinam amplecti vellemus, hac in parte piam & humanam prouiſionem minimè defuturam.

Author communioné vtriuſque ſpeciei, modò ea ex Eccleſiæ ordinatione & decreto permittatur,non refragatur.

Igitur inpræſentiarùm hęc ego mihi accuratè tractanda adſtruendaq; ſuſcipio,Principiò quidem, catholicã Chriſti Eccleſiam porrigendo vnam tantùm Euchariſtię ſpeciem,in eaipſa Eccleſia (vt probari poteſt)iamindè ab Apoſtolorum temporibus, quanquã vnà cũ communione vtriuſq; ſpeciei,abſq; vlla cuiuſquam infeſtatione vel contradictione,donec Iohãnes Hus hęreticus in Bohemia ęxiſteret, vſurpatã,nihil penitùs errare.Deindè in tribus illis generalibus Cócilijs,Cõſtantiẽſi,Baſileẽſi & Florẽtino ferè cõtinẽter habitis,nihil hac de re decretũ atq; ſancitũ eſſe,quod à Chriſtiana religione alienum, impium & illicitum cenſendum ſit, tametſi Aduerſarij noſtri hoc nomine

Quænam Author tractare & probare velit.

nomine Ecclesiā & Concilia illa contumeliosissimè traducunt & criminantur. Nec puto hoc meum institutum & propositum quēquam mihi vitio versurum, cùm scriptū sit: Sicut qui thesaurizat, ità & qui honorificat matrem suam. Atq; è diuerso alibi: Stultus homo despicit matrem suam. Itemq;: Oculum, qui contempserit obedientiā matris, effodiant corui torrentis, & comedant eum filij aquilæ. Huc accedit, quòd à S. Patribus didici, quanto studio singula Ecclesiæ catholicę membra, ad illam defendendā, sese paratos exhibere, atq; etiam ad patiendum pro illa promptos offerre debeant: *cùm non sit inferior gloria, sustinere martyrium nè scindatur Ecclesia, quàm est illa, nè idolis immoletur:* quemadmodùm Eusebius libr. 6. Ecclesiast. Histo. cap. 34. ex Dionysio Alexandrino, & D. Augustinus de Vera Religione cap. 6. tradunt.

Eccl 3.

Pro. 15. & 30.

Sic ex Hebræo vertit Xātes Pagninus, quem Gropperus secutus hoc loco videtur.

ADVERSARIORVM ACHILLES QVATVOR, SEV PRAECIPVA EADEMQVE PHALERATA ARGVMENTA ADVERSVS ECCLESIAM DEI.

VT igitur ad rem propiùs accedamus, nôrunt hauddubiè omnes illi, qui Aduersariorum scripta lectitârunt, eos, quod quidem ad hūc Articulum attinet, hisce quatuor potissimùm argumentis in Dei Ecclesiam incurrere: Primò aiūt, Dominum Iesum hoc V. Sacramētum sub vtraq; specie omninò simul & inseparabiliter instituisse, atq; hoc ipso indicâsse, vnāquanq; speciem non esse perfectum & integrum sacramentum, sed non nisi ambas species simul vnicum constituere sacramentum: ità vt quādò in Domini cœna, quemadmodùm ipsi aiunt, panis & vinum pariter exhibētur, tum demùm illic corpus & sanguis Chri porrigantur, quasi sub vna specie sinè altera neq; corpus neq; sanguis Christi nobis prębeantur ac ministrentur. His ēm verbis Melanchthon vtitur: *Dato pane & uino in cœna Domini, exhibētur corpus & sanguis* Domini. Et rursus: *Necesse est uti integro sacramento, quia partes non sunt separabiles.* Et pòst non pauca: *Sacramentalis coniunctio habet suū modum: positis symbolis, adest Christus, & est efficax: quia ministerium sic ordinatum est diuinitùs.*

CAP. 2. Aduersarij Ecclesiā, quod ad hūc Articulū attinet, quatuor pręcipuè argumentis oppugnant.

I.

uinitus. Et quia Dominus, vt ipsi volunt, ea ratione hoc V. sacramentum instituit, vt species altera absq; altera non sit sacramentum, indè illi porrò inferunt, neminem hanc Domini institutionem & ordinationem, ceu illius testamentum, vlla ex parte posse immutare, cùm etiam hominis testamentum, vt ait Apostolus, nemo spernat aut superordinet. Atque hac de causa Sacramentum sub altera specie dimidiatum vocant, & qui eo pacto illud porrigunt, Sacramenti dimidiatores &c.

Gal. 3.

2. Secundò volunt illi, Dominum expressum edidisse mandatũ his verbis, Bibite ex hoc omnes: itemq; illis, Hoc facite in meã commemoratiõem. Hoc verò mandatum siue pręceptum ex æquo ad Christianos omnes, tam laicos, quàm sacerdotes pertinere, nec quicquam velle aut præ se ferre aliud, quàm Christianos omnes V. Sacramẽtum sub vtraq; specie percipere, & interim Deo pro illius beneficijs per vnicum filium eius in nos collatis, gratias agere debere: negant verò Dominum memoratis verbis corporis & sanguinis sacrificium in V. Sacramento pro alijs offerẽdũ instituisse ac demandâsse. Vndè porrò asserunt, actionem sacerdotis, laici actione hîc nihilo potiorẽ esse censendam: hoc solùm inter vtranq; interesse, quòd minister Sacramentum porrigat, laicus autem accipiat. Atq; hinc conficere moliuntur, quandoquidem supradictum Christi pręceptum ad sacerdotes & laicos iuxtà pertineat, nemini contra hoc diuinum mandatum fas esse quippiam attentare ac instituere, conuenienter illi sententiæ Apostolicę: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit: atq; alteri illi, qua Apostolus præceptiuè dixerit: Probet autẽ seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat: præter quæ aiunt Apostolum totam hanc cęremoniam vsq; ad Domini gloriosum reditum seruandam præcepisse.

Gal. 1. 1. Cor. 11.

3. Tertiò affirmant illi, iam indè ab initio Apostolorum temporibus, & multis posteà seculis tum in Græca, tum Latina Ecclesia, nullum alium communionis vsum, quàm sub vtraque specie, fuisse: tandèm verò vix quadringentis ab hinc annis alterius speciei communionem irrepsisse: ità tamen, vt quo authore, vel qua authoritate id acciderit, incertum habeatur: quanquàm in hoc ipso (vt sæpenumerò & in plerisque alijs) Melanchthon non sibi constat, nec secum

Philippus Melanchthon secum pugnat.

cum ipse consentit. Eodem enim libello, quo hæc scribit, nihilo secius affirmat Romanos Pontifices humana duntaxat authoritate hãc Domini nostri Iesu Christi ordinationem & constitutionem contra illius expressum mandatum, temerè mutâsse: quod ille nimirùm eò tantùm facit, vt odium laicorum ex nouo hoc dogmate in Sedé Romanam summa acerbitate conceptum, magìs magisq; inflammet, nè vlla pacis conciliandæ spes reliqua sit.

Quartò, animis infestissimis in Concilium Constantiense, itemq; Basileense incurrũt, quibus concilijs, vt ipsi asserunt, dimidia huius sacramenti pars ex toto sublata & æternùm vetita sit, idq; contra expressum Dei mandatum. 4.

Hæc quidem quatuor precipua sunt Aduersariorum arma, quibus illi totis viribus Catholicæ Ecclesiæ authoritatem oppugnare & labefactare nituntur. Sed quæso te Lector amice, nè hæc arma reformides, quantunuìs illa magnam prę se ferant vim & vehementiam. Sunt enim reuerà prorsus imbecilla, & inani, fluxo, falsoq; nituntur fundamento. Atq; eam ob rem Ecclesia Christi, cui præualere nihil potest, etiam ab illis inuictam sese facilè seruabit. Matth. 16.

HORVM IIII. ARGVMENTORVM VANITAS ET FVTILITAS.

FAlsum est, dominum vtranq; sacramenti speciem omninò simul aut prorsus inseparabiliter, atq; ea ratione instituisse, vt non quęlibet per se, sed vtræq; species simul integrum & absolutum sint sacramentum: sub quibus vtrisq; speciebus, & non sub altera tantùm, cælestis illa V. Sacramenti Res perfectè contineatur, exhibeatur ac porrigatur. CAP. 3. 1.

Vanum est, verba illa preceptiua Christi, quibus in sacrosancta Cœna sua ad duodecim apostolos vsus est, ad Christianos omnes ex ęquo pertinere: sacerdotumq;, qui hac in parte in Apostolorum locũ ordine siue legitimè acciti & vocati sunt, acceptam potestatem, officium & actionem in hoc ipso tractando V. Sacramẽto, non pluris faciẽdam esse, quàm vniuscuiuslibet Christiani, ipsum V. Sacramentũ tantummodò percipientis. 2.

Commētitium eſt, Apoſtolorum ætate & multis deincèps ſeculis, nullam cómunionem aliam, præter eam vtriuſq; ſpeciei in catholica Chriſti Eccleſia eſſe vſurpatam, & alterius ſpeciei communionē intra annos abhinc quadringentos primùm cepiſſe originem.

A vero alienum eſt, Conſtantienſe & Baſileenſe Concilia dimidiā ſacramenti partem ex toto eripuiſſe, æternumq; prohibuiſſe, atque hoc ipſo Sacramētum truncâſſe & dimidiâſſe: adeoq; à vero prorſus abhorret, eadem Concilia quicquam hac in parte ſtatuiſſe ac decreuiſſe, quod vel à Chriſtiana pietate diſcrepet & impium ſit, vel cum priſcæ Eccleſię moribus pugnet.

Atq; vt hęc improba & vana partis aduerſæ impoſtura omnibus perſpicua fiat ac manifeſta, meo quidem iudicio id inprimis neceſſarium fuerit, vt ante omnia diuina huius V. Sacramenti inſtitutio, id eſt, verba ipſa & tota actio Chriſti in eius ſacroſancta cœna, in medium producantur, & accuratè inſpiciatur, penſetur & expendatur, quid & quo pacto Dominus tum temporis geſſerit, quibuſcum locutus ſit, quid illiſipſis faciendum mādârit: tum prætereà, quid eiuſmodi mandatum & collata poteſtas propriè poſſit & exigat vel requirat, & quatenùs illa ſeſe porrigat & extendat: adhæc, ſitne inter Apoſtolos & eorum ſucceſſores (qui deincèps ad huius demādati officij vel miniſterij executionem vocati ſunt, hodieq; vocantur) alioſq; vulgares Chriſtianos, hoc demandatum officium actu ipſo non adminiſtrantes, ſed V. Sacramentum ex ſacerdotis manibus tantùm accipientes, diſcrimen aliquod & differentia haud mediocris facienda: & quodnam ſit eiuſmodi diſcrimen vel differentia. In his enim, (dempto tamen illo catholicæ Eccleſię omnibus noto & hactenùs ſemper recepto ac trito vſu) cauſæ & negocij huius cardo præcipuè vertitur.

Cūprimis neceſſè eſt verā & genuinam diuinæ huius V. Sacramēti inſtitutionis ſententiā explicare.

VERA AC SOLIDA DIVINAE V. SACRAMENTI INSTITVTIONIS EXPLICATIO.

CAP. 4. Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

SI igitur tres illi Euangeliſtæ, Matthæus, Marcus & Lucas, in manus ſumantur, & diligenter inſpiciantur, magna illi conſenſione docere

docere intelligũtur: Primò quidem, Dominũ id temporis ad huius V. Sacramenti institutionem ex omnibus discipulis non nisi duodecim Apostolos adhibuisse. Apud Matthæum enim his verbis scriptũ legimus: *Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis.* Apud Marcum uerò: *Vespere autem facto, uenit cum duodecim. Et discumbentibus illis.* Denique apud Lucam: *Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.* Quod illi proculdubiò hoc loco non absq; certa ratione tam euidenter, tanta concordia, tantoque studio conscripsisse putandi sunt. Indicant verò prætereà, Dominum ea verba quæ id temporis, ad huius V. Sacramenti institutionem pertinentia, locutus est, nullis alijs propriè dixisse, quàm duodecim Apostolis, tãquàm illis, quos speciales mysteriorum suorum & sacramenti huius dispensatores ordinârit ac instituerit. Cùm enim dixisset illis, Bibite ex hoc omnes, mox sequitur apud Marcum: Et biberunt ex illo oẽs. Quod de illis solis duodecim necessariò accipiendum est, quemadmodùm etiam illud, quod apud Marcum & Matthæum subiungitur: Omnes scandalizabimini in me nocte ista. Immò verò Dominus Apostolos id temporis illic præsentes, à cunctis alijs hominibus, pro quibus mortem oppetiturus erat, expressè distinxit atq; secreuit, dicens illis, vt apud Lucam habetur: Qui pro vobis funditur: De alijs verò apud Matthæum & Marcum dicens hunc in modum: Qui pro multis effunditur. Quæ vtraq; Domini verba S. Ecclesia in sacro Canone hac ratione connectit: Qui pro vobis & pro multis effundetur.

Dominus ex cunctis discipulis suis nõ nisi 12. Apostolos ad V. Sacramenti institutionẽ adhibuit.

Verba Christi ad V. Sacramẽti institutionem pertinentia, tum temporis propriè solis duodecim dicta sunt.

Deindè liquet ex Euangelistis, maximè verò D. Luca & Paulo Apostolo, Dominum præsentibus illis duodecim non omninò simul nec eodem temporis puncto, neq; etiam actu neq; sermone cõtinuo panem & vinum consecrâsse. Non enim simul panẽ & vinum in manus accepit, & ait: Accipite, edite & bibite. Hoc est corpus meum & sanguis meus. Sed primò cœnantibus adhuc illis & manducantibus solum panem accepit in manus, gratias egit & fregit, & dedit eis, dicens: *Accipite & comedite:* Hoc est corpus meum, *quod pro uobis datur,* siue frangitur: statimq; nulla adhuc facta calicis mentione, illud eius corpus ex manibus eius acceperunt, & comederũt. Posteà verò, cùm

Christus panem & vinũ distinctè cõsecrauit & porrexit.

Christus panẽ consecrauit & porrexit inter cœnandum.

Caliceem cōsecrauit & porrexit, cœna iam peracta.

iam à porrecto & sumpto corpore sic satis iustum temporis spatium intercessisset, nimirùm vt Lucas & Apostolus referunt, non etiamdum illis cœnantibus & edentibus, sed postquàm cœnauit, & cùm iā cœna omninò peracta & absoluta esset, tum demùm similiter accepit calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: *Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum.* Quem etiam illi ab eo acceperunt, & biberunt ex illo omnes, vt ex Marco suprà allatum est.

1 Cor 11. Cuilibet speciei instituēdæ Dominus hāc adhibuit clausulam, Hoc facite &c.

Est prętereà etiam hoc manifestum, Dominum cuiuslibet speciei consecrationi & distributioni speciatìm hanc clausulam adhibuisse: *Hoc facite in meam commemorationem.*

His igitur ità pręmissis, iam nunc ad veram & germanam horum Christi verborum, eiusq; mandati & actionis huius explicationem procedemus, principioq; dispiciemus, quamobrem Dominus huic sacrosanctæ Cœnæ suæ & V. Sacramēti institutioni solos duodecim Apostolos, nec vllum prętereà alium ex discipulis suis voluerit interesse.

CVR DOMINVS INSTITVTIONI V. SACRAMENTI SOLOS DVODECIM APOSTOLOS INTERESSE VOLVERIT.

CAP. 5.

Christus solis Apostolis & eorum successoribus sua sacramēta commisit tractāda &c.

DVbium nō est, ea causa id dominum voluisse, vt indè nos disceremus atq; intelligeremus, eum sua sacramenta non æquè omnibus vel quibuslibet, sed suis tantùm Apostolis, & qui deincèps ad eiusmodi ipsis demandatū ministerium & functionē ordine ac legitimè vocandi essent, cōsecranda, sanctificanda, offerenda & pro illorum institutione tractanda cōmisisse & cōmendâsse. Nam tametsi nemo nescius est, sicq; sese res habet, Sacramenta non in Apostolorum duntaxat & qui ijs essent successuri, rem & vtilitatem, sed generatìm in Christianorum omniū sempiternam salutē esse instituta: at nihilo minùs illud quoquè verū est, dnm suos Apostolos & eorum successores tātùm speciales instituisse dispensatores mysteriorum & sacramētorum suorum, vt ea ipsius loco & vice, ipsius quoquè diuino & omnipotente sermone & verbo cōsecrent,

fecrent, conficiant, ſanctificent, offerant, atq; porrò ea ratione & fidelitate atq; prudentia adminiſtrent, vt Chriſtiani fideles non modò rem illam diuinam, quæ in illis ſubſtantialiter & continetur & porrigitur, pro eo atquè par eſt, integrè obtineant, ſed etiam Sacramenta non niſi piè, deuotè ac reuereǹter in ſalutem ſuam, quo nomine inſtituta ſunt, ex ipſorum manibus percipiant: id quod integri diſpenſatoris & œconomi officium potiſſimùm repoſcit.

Et reuerà ob eiuſmodi demandatam prouinciam & diſpenſationem, collatamq; authoritatem & poteſtatem, nō debet ſacerdotium cogi in ordinem, nec cuilibet Chriſtiano, ad Euchariſtiam ſumendam duntaxat accedēti, par cenſeri, vt Melanchthon pro ſuo illo laico affectu innuit: ſed longè lateq; illud excellit, nedùm cuiuſlibet priuati hominis ſtatum, verùm etiam quaſcunq; ciuiles & ſeculares dignitates & poteſtates, quanlibèt illæ magnę ſint: immò hac in parte non immeritò cæleſti dignitati æquiparatur. Teſtātur hoc paſsìm & è ſcriptis diuinis fusè admodùm & euidenter docent ac probant ſancti patres, inprimìs verò Chryſoſtomus libris ſex de Sacerdotio, Ambroſius libro vnico de dignitate ſacerdotali, & Bernardus ſermone de Cœna Domini ad Petrum presbyterum. Et certè ità ſeſe rē habere, quilibet per ſe facilè poteſt animaduertere.

Fūctio & poteſtas ſacerdotalis oēs ciuiles & ſeculiares dignitates ſuperat.

Dominus enim (vt hoc exempli cauſa adferamus) Apoſtolis ſuis ipſo die paſchatis, vel reſurrectionis ſuæ apparuit, dicens eis: *Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. Hæc cùm dixiſſet, inſufflauit & dicit eis: Accipite Spiritumſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittūtur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Iohan. 20. Itidemq; ante aſſcenſionem in cælos, Apoſtolis ſuis rurſus apparens, his verbis apud illos vſus eſt: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Euntes ergò, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunq; mandaui vobis.* Matth. 28. Quanuìs igitur hæ diuinę functiones, & miniſteria, atque eiuſmodi poteſtas & authoritas Apoſtolis collata eſt, non in rem illorum tantùm, ſed omnium Chriſtianorum & fidelium: nemo tamen, quod in confeſſo eſt, hæc ſibi miniſteria atque hanc authoritatem, tanquàm ea verba ad ipſius perſonam referenda ſint, vendicare & vſurpare poteſt, niſi

Officiū concionandi & ſacramēti adminiſtrandi nemo ſibi vſurpare poteſt, niſi q legitimè ſit vocatus.

nisi in locum Apostolorum speciatim & ordine ad ea vocatus sit: quemadmodùm D. Paulus ad Rom 10. de verbi ministerio testatur: ità dicens: Quomodò verò prædicabunt, nisi mittantur? Idemq; de baptismi ministerio vel officio innuit 1. Cor. 1. his verbis: Non enim misit me Christus baptizare, (putà, principaliter) sed euangelizare. De absolutione quoquè & remissione peccatorum 2. Cor. 2. Nam & ego, inquit, quod donaui, si qd donaui, ꝓpter vos in persona Chri. Deniquè in vniuersum de cũctis ecclesiasticis functionibus & ministerijs, 1. Cor. 4: Sic nos, inquit, existimet homo, vt ministros Chri, & dispensatores mysteriorũ Dei. Et Ephes. 4: Et ipse (Dominus) dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores, ad cõsummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.

De ministerio verbi vel prædicationis.

De Baptismo

De absolutione.

De cũctis Ecclesiasticis ministerijs & officijs generatim

Quemadmodùm igitur functionem vel ministerium illud Apostolis demandatum ijs verbis, Euntes docete omnes gentes, nõ quilibet sibi sumere potest: nemo enim tam sublimem functionem sibi vsurpare debet, nisi ad eam legitimè vocatus & missus sit: vtq; itidèm illud Domini mandatum, Baptizate omnes gentes in nomine patris &c. non quiuis sibi vsurpare potest, nisi suprema necessitas aliud poscere videatur, vtì præter alios Tertullianus lib. de velandis virginibus, Hieronymus contra Luciferianos, & Augustinus lib. 2. contra Epistolam Parmeniani, & rursus lib. 2. de vnico Baptismo testantur. Deniquè vt non singuli quiq; ea Domini verba, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt, ad se adducere & accommodare, & clauium potestatem sibi vsurpare queunt, licèt interìm verbi diuini prædicatio & sacramenta in salutem omium instituta sint: ità etiam cum hoc V. Sacramento sese res habet. Nam tametsi illud ità institutum est, vt Christianis omnibus generatìm bono sit ac saluti, non tamen cuilibet fas est ea Domini mandantis verba, Hoc facite in meam commemorationem, sibi sumere ac vendicare. Ijs enim ipsis verbis, Apostolis tantùm & sacerdotibus, qui hac in parte in eorum locum ordine ac legitimè vocantur, non autem indiscriminatìm omnibus, id vt facerent, mandatum est, quod ipse Dominus tunc fecit: quod quid sit, infrà prolixè declarabitur. Indè adeò est, vt iam suprà attigimus, quòd S. Patres inter sacerdo-

Functio & actio sacerdotis hoc in tractando Sacramento longè præstantior censenda est, q̃ aliorũ fidelium.

ſacerdotalem functionem & ordinem,& quaslibet prophanas ac ſeculares poteſtates & dignitates tam ingens diſcrimen intereſſe docuêre.

AMBROSIVS lib.de dignitate ſacerdotali,cap.2.de Epiſcopali & ſacerdotali functione & dignitate ſcribit his verbis: *Honor & ſublimitas Epiſcopalis,nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares,& principũ diademati, longè erit inferius, quàm ſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cùm uideas regum colla & principum ſummitti genibus ſacerdotum, & exoſculatis eorum dexteris,orationibus eorum credant ſe communiri.* (Quod tamen Luteranorum ſtomachus concoquere non poteſt,itaq; ſuo more mirè id irrident & conſpuũt.) *Quid iam de plebeia* (ait Ambroſius) *dixerim multitudine,cui non ſolùm à* Domino *præferri meruit,ſed ut eam quoquè iure tueatur patrio,præceptis imperatum eſt* Euangelicis*?Sic certè à Domino ad beatum Petrum dicitur:Paſce oues meas.* Hæc Ambroſius.

Sacerdotalis dignitas eſt incomparabilis.

Iohan. 21.

CHRYSOSTOMVS lib.3.de Sacerdotio hanc ſacerdotũ authoritatem & poteſtatem longè copioſiùs & excellentiùs prædicat & euehit,idq; ob demandatam diuinorum Sacramentorum & myſteriorum adminiſtrationem:vbi etiam Sacramentorum ferè omnium dignitatem& magnitudinem explicat. *Sacerdotium,inquit,regno tãto eſt excellentius,quantum ſpiritùs & carnis interuallum eſſe poteſt.Etenim ſacerdotium ipſum in terra quidem peragitur,ſed in rerum cæleſtium claſſem ordinemq; referendum eſt. Atq; id perquàm meritò. Quippe non mortalis quiſquam,non angelus,non archangelus,non alia quæuis creata potentia,ſed ipſe paracletus ordinem huiuſmodi diſpoſuit: qui mortalibus hominibus etiamnùm in carne manentibus author fuit,ut angelorum miniſterium animo conciperent.Idcircò neceſſè eſt ſacerdotem ſic eſſe purum, ut ſi in ipſis cælis collocatus,inter cæleſtes illas uirtutes medius ſtaret.Terribilia nanq; atq; horrifica fuiſſe ferunt, quæ gratiæ tempus præceſſerunt: quod genus fuère tintinnabula,mala punica,lapides pectori ſacerdotis,itẽq; alij humeris eiuſdem ſuperpoſiti,mitra,ſtrophium, ueſtis ad pedes uſq; demiſſa,lamina aurea,ſancta ſanctorum,ingens intùs quies atq; ſilentium.* At

Diſcrimẽ inter ſacerdotium & pphanos magiſtratus.

Spiritusſanctus ordinẽ ſacerdotij inſtituit.

Hæc ſacerdotibus notanda ſunt & ppendenda.

Exod. 28.

uerò si quis ea, quæ gratiæ tempus nobis aduexit, examinet, terribilia atq; horrifica quæ dixi, iudicabit esse admodùm leuia, ac quod de lege à Paulo dictum est, hic demùm uerum esse comperiet, quandoquidem ne glorificatum quidem fuit, quod glorificatum est in hac parte, propter eminentem gloriam. Id verò Chrysostomus deindè probat magnitudine dispensationis diuinorum mysteriorum vel Sacramentorum, cuius antè meminimus: atq; ab hoc diuinissimo altaris sacramento orditur, vt suprà videre est fol. 182. Indè porrò hæc addit: Ponito ob oculos *Eliam illum, prætereà & innumeram illam turbam circunfusam, & sacrificium lapidibus superpositum, tum uerò reliquos omnes admodùm quietos ac taciturnos, solum autem prophetam preces fundentem: secūdùm id flammam derepentè è cælo delabentem, sacrificiumq; ipsum lambentem. Mira sunt ista profectò, ac stupore omni plena. Ab illis ergò sacris ad nostratia sacra te transfer: nec ea mira modò esse uidebis, sed etiam omnem stuporem excedentia. Adest enim sacerdos, non ignem gestans, sed spiritum sanctum: is preces diuturnas fundit, non quòd flamma cælitùs dilapsa, sacra apposita absumat, sed ut gratia in sacrificium influens, per illud ipsum omnium animos inflammet, & puriores reddat argento igni excocto purgatoq;. Hoc ergò mysterium omnium maximè horrendum uerendumq;, quis tandèm, qui insanus idem minimè sit, quiùe è potestate non exiêrit, fastidire ac despicere poterit? Nam si quis consideret, quantum id sit mysterium, ut is scilicet qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnùm constans, ijsq; inuolutus, beatæ atq; immortali naturæ illi fieri propinquior queat, tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate Spiritussancti gratia dignata fuerit. Operantibus enim illis, tum sacra hæc, quæ dico, initiantur perficiunturq;.*

[Margin: 2. Cor. 3. — Præstātia Sacerdotij ratione Eucharistiæ. — 3. Reg. 18. — Melāchthon sacrificulos Europæ, Persicis idololatris sacerdotibus comparat, qui ignē quēdam ceu deū circūferebāt & adorabāt. Sed lōgè secùs loqtur Chrysostomus. — Non ergò in perceptione demùm adest corpus Christi.]

Mox ad pœnitentiæ Sacramentum accedens: Tum etiam *alia*, inquit, *his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisq; nostræ rationem spectant: Etenim qui terram incolunt atque in ea uersantur, ijs commissum est, ut ea quæ in cælis sunt dispensent: ijs datum est, ut potestatem habeant,* quam Deus Opt. neq; angelis, neque archangelis datam esse uoluit. Neque *enim ad illos dictum est: Quæcunq; alligaueris in terra, erunt alligata & in cæ*

[Margin: Excellētia Sacerdotij ratione sacramēti pœnitētiæ. Angeli eam nō habēt potestatē, quam sacerdotes.]

in cælo: & quæcunque solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habent *quidem & terrestres principes uinculi potestatem, uerùm corporum solùm. Id autem quod dico sacerdotum uinculum, ipsam etiam animam contingit, atq; ad cælos usque peruadit: usqueadeò ut quæcunq; infernè sacerdotes cõfecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo concessam? Quænam, obsecro, potestas hac una maior esse queat? Insania manifestaria, despicere tantum istũ principatum, sinè quo neq; salutis, neq; promissorum bonorum compotes fieri possumus.* Matt. 16. 18. Vinculum sacerdotum. Sinè sacerdotibus laici neq; salutis, neq; promissorum bonorum compotes esse queunt.

Pergit deindè, & ad Baptismi Sacramentum sese confert, atque rursus ad hoc venerabile altaris Sacramentum: *Nam si non potest quis, ait, in regnum cælorum ingredi, nisi per aquam & spiritum regeneratus fuerit: &, Qui non manducat carnem Domini, & sanguinem eius non bibit, æterna uita priuatur: omnia autem hæc haud aliter, quàm per sacrosanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, sacerdotum: qui fiet, ut citra illarum opem aut gehennæ ignem euitare quis possit, aut repositæ in cælo coronæ præmia assequi?* Hi enim *sunt, hi sunt, inquam, quibus tum concreditæ sunt spirituales parturigines, tum etiam baptismatis partus à Deo est commissus: per hos ipsos* CHRISTVM *induimus, unà cum Dei filio sepelimur, beatæ carnis illius membra efficimur: quo nomine sacerdotes meritò non modò plùs uereri debemus, quàm uel principes uel reges, uerùm etiam maiori honore, quàm parentes proprios, honestare.* Iohan. 3. Iohan. 6. Solis sacerdotibus cõgruit baptizare & corpus Domini porrigere. Catechismus & Exercitatio. Galat. 3. Rom. 6. Ephes. 5.

Tandèm ad extremæ vnctionis sacramentum veniens, his vtitur verbis: *Neque enim in puniendo solùm, sed & in benè merendo, maiorem* DEVS *potestatem sacerdotibus largitus est, quàm naturalibus nostris parentibus: quos inter utrosque tantum sanè interiectum est interuallum, quantum uitam inter præsentem & æternam. Parentes enim nos in præsentem, sacerdotes in uitam æternam generant. Atque illi certè ne corporalem quidem interitum à liberis amoliri possunt, neque ingruentem morbum propulsare, cùm hi laborantem ac morti iam iam*

YYY 2 *pro-*

Sacramẽtum Vnctiõis extremæ soli sacerdotes debent administrare.

Pœnitentia à baptismo cõtra Nouatianos & Anabaptistas.

propinquam animam identidèm seruârint, alijs remißiorem pœnam infligẽtes, alios prorsus labi non permittentes, non doctrinæ solùm atq; cõmonitionis, sed etiam precum præsidio. Neq; enim solùm cùm nos regenerant, sed posteà etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur, inquit, inter uos aliquis? accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent sup eũ, ungentes eũ oleo in nomine Domini: & obsecratio fidei saluum reddet laborantem, & eriget eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Hucusquè Chrysostomus.

Quæ quidem omnia, in ipso primo rei huius aditu adducere eatenùs compulsi sumus, vt initiò imprudentes ac simplices à suspiciendis & admirandis Melanchthonis & asseclarum eius scriptis vel paulispèr auertamus: vtpotè in quibus illi laicis nimiùm credulis id persuadere nituntur, Christum ea verba, quibus hoc instituendo & porrigendo V. Sacramẽto ad Apostolos vsus est, non minùs Christianis omnibus & quibuscunq;, quàm Apostolis ipsis & eorum successoribus sacerdotibus dixisse: tum quoquè, sacerdotis ministerium, verba & actionem in hoc tractando V. Sacramento, nihilo pluris facienda & ducenda esse, quàm cuiuslibet Christiani ad ipsum sacramẽtum duntaxat sumendum accedentis &c. Atq; hoc quidem ità facere visum est, donec ad Dominicæ institutionis & mandati explicationem propiùs accedam. Potest enim ex hac Chrysostomi doctrina lector animaduertere, nõ nisi meram quandam insaniam esse isthæc velle hominibus persuadere. Iam porrò ad alterum illud tractandũ progredimur, Cur Dominus vtranq; speciem non omninò simul & inseparabiliter, quemadmodùm Melanchthon vult, instituerit.

CVR DOMINVS PRIMO PANEM SEPARATIM CONSECRARIT, ET SVIS DEDERIT APOSTOLIS, AC DEINDE VINVM QVOQVE SEPARATIM VEL SINGVLATIM: QVIDQVE HAC RE DOMINVS INNVERE VOLVERIT.

Melan-

CAP. 6. Melanchthonis error.

Melanchthō libello memorato, De vſu integri Sacramēti, ad primā obiectionē catholicorū reſpōdet, vt antè relatum eſt, duas has partes, i. duas ſacramenti ſpecies, omninò eſſe inſeparabiles, ità vt altera ab altera in perceptiōe nullo pacto ſeiungi poſſit. Et in prima quidem præſumpta ratione & confirmatione ſua, itēq; reſponſione ad 5. obiectionē in hoc inſiſtit, ſacramentalem cōiunctionem ſuum habere modum, ità videlicet, vt cùm vtraq; ſpecies datur & exhibetur, tū demùm corpus & ſanguis Chriſti exhibeatur, quòd hoc miniſteriū eo pacto à Domino ſit inſtitutum. Solam enim vnam ſpeciem non eſſe integrum ſacramētum, ſed partem tantùm ſacramēti. Quæ verò Eccleſia hactenùs docuit de concomitantia, id eſt, vbì corpus Chriſti ſit, illic etiam ſimul ex neceſſaria concomitantia ſanguinem, ſpiritum & diuinitatem eius adeſſe oportere, atq; vbì ſanguis eius ſit, illic ex eadem concomitantia, etiam corpus, ſpiritum & deitatem eius, ſicque totum Chriſtum ſub qualibet ſpecie neceſſariò adeſſe, hæc Melanchthon non niſi hominū commenta & traditiones vult eſſe, quæ ſpeciem quidem habeant ſapientiæ, ſed propter quas tamen non ſit recedendum à miniſterij huius inſtitutione, nec Domini mandatum violandum: tanquàm dicere velit, id tum fieri, quandò Euchariſtia ſub vna tantùm ſpecie porrigitur.

Hic Melanchthon Neſtorizat contra magni illius Epheſini cōcilij decretū & ſententiā.

Hanc aūt Melanchthonis aſſertiōem prorſus vanam eſſe & à vero alienam, ipſius Domini dicta factaq; docent luculentiſſimè. Neq; enī inficiàs ire poteſt Melanchthon, Dominum duas diuerſas vel diſcretas accepiſſe materias, nempe panem & vinum, easq; duabus diuerſis ſeu diſtinctis diuinorum verborum ſuorum formis conſecrâſſe, ità vt quęlibet ſpecies propriam ſuā & materiā & formam habeat, ſicq; quælibet ſpecies ratione proprię materię & formę ſuę, & perfectum & integrum ſit ſacramentum.

1. quælibet huius ſacramētū ſpecies eſt integrū ſacramētū: Primò ea ratione, qꝫ quælibet ſpecies propriā habeat materiā & formā.

Adeoq; non modò duas diuerſas materias Dominus accepit, easq; duabus diſcretis diuinorum verborum ſuorum formis conſecrauit, ſed illas etiam, vt antè dictum eſt, nō omninò ſimul nec eodem momento, nulla temporis mora intercedente conſecrauit & porrexit: quandoquidem panem ipſis adhuc cœnantibus & manducantibus, corpus ſuum effecit, & mox Apoſtolis ſumendum dedit: quod tum

2. Quòd Dominus has duas materias non ſimul conſecrârit & porrexerit.

illi, antè quàm vlla fieret calicis mẽtio, ex eius manibus ordine acceperunt & comederunt: vbi sanè, quòd numero essent duodecim, aliquod congruum temporis spatium intercessisse dubium nõ est, adeò vt hanc Dominici corporis consecrationem & distributionem per-
Deut. 32. fectum Domini opus fateri necesse sit. Dei enim perfecta, minimè verò dimidiata & mutila, sunt opera. Hac autẽ consecratione, distributione & perceptione Dominici corporis iã peracta, postquàm cœnatum est, demùm etiam similiter calicem accepit, & in sui sanguinis calicem consecrauit, ac deindè etiam illum distribuit. Quod itidèm Domini fuisse opus perfectum, nemo negare potest.

3. Ad hæc quandò Dominus cuiuslibet speciei consecrationi hanc clausulã distinctè ac separatìm adiũgit, ad euidentem vtriusq; huius diuinæ actionis aduertendam distinctionem, haud mediocriter id notatu dignum est, quòd Dominus singularum specierũ consecrationem his mandandi verbis conclusit: Hoc facite in meã cõmemorationem: quę nimirùm non peracta demùm vtriusq; speciei consecratione & distributione, sed ad singulæ cuiusq; speciei consecratiõem & distributionem singulatìm pronunciauit. Hinc enim eruditi facilè intelligũt, duos hîc esse actus separatos, cùm eorum quilibet suam propriam habeat determinationem. Vt enim Dñs ait, Accipite & mãducate: Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur: Hoc facite in meam commemorationem: ità etiam de calice dixit similiter, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: Hoc facite in meã cõmemorationem: quemadmodùm apud Lucam & Paulum videre licet. Iurisconsulti, quibus certè iudicium & acrimonia in verbis probè trutinandis & expendendis (id enim professioni eorum peculiare est) haud immeritò attribuitur, docent; vt Melanchthon non est nescius, in cunctis actibus & dispositionibus eos articulos, quorum quilibet suam propriam habet determinationem & clausulam concludentem, pro separatis esse habendos.

Quidnam igitur censendus est Dominus duplici hac, & ità, vt antè dictũ est, diuersa & distincta institutiõe, cõsecratione & distributiõe aliud nobis indicare voluisse, quàm vt futuris deincèps temporibus in Ecclesiæ eius potestate & authoritate situ esset, vel vtranque, vel si res ità posceret & flagitaret, alteram duntaxat speciem salu-

salutariter accipiendam dispensare? Atque nè quis putet hoc è meo natùm cerebro, vel meam hanc duntaxat esse opinionem & somnium, certum est S.Patres & in actione & in verbis Domini illud probè animaduertisse, idemque nobis nedùm in scriptis suis, sed etiam in decretis synodalibus expresse ac euidenter significâsse.

Beatissimus ille Iulius I. qui vixit anno Domini 339. Episcopis per Aegyptum scribit, (quod posteà in 3. Braccarensi Concilio temporibus Vitaliani Papæ habito, Canone 1. de verbo ad verbum repetitum est) hunc in modum: *Vbi Apostolis corpus & sanguinem commendauit, seorsum panis & seorsum calicis commendatio memoratur.* Eundem in modum etiam Diuus Bernardus loquitur Sermone de Cœna Domini ad Petrum presbyterum: *Ordinat,* inquit, *Dominus sacrificium corporis & sanguinis sui, seorsum panem, seorsum tradens & uinum.*

c. Cùm omne de Cõs. Dist. 2.

Christus singulas species V. Sacramẽti seorsum ac separatim instituit.

Porrò hoc ipso Dominum id clarissimè significare voluisse, quamlibet V. Sacramenti speciem non dimidium, sed integrum esse Sacramentum, atque sub altera specie tantundem quantum sub vtraque accipi, idem Diuus Bernardus testatur Epistola 69. ad Guidonem Abbatem de tribus fontibus: in qua Epistola, sanè lectu & notatu digna, hunc tantùm Articulum, volens satisfacere precibus & quæstioni iam dicti Abbatis, diligenter sibi tractandum suscepit. Abbati huic id incommodi acciderat necopinatò, dum Missæ sacrificium faceret, culpa & negligentia diaconorũ, quòd sub Missæ initium in calicem vinum non fuit infusum, quod ille tum demùm percepit, cùm iam à facta consecratione tandèm ipsum V. Sacramentum sumere voluit. Hac ex causa vltra modum ille turbatus, perterritus & mœrore affectus est, nec quid faceret, scire potuit. Tandèm id illi consultissimum visum est, vt super particulã hostiæ sacratæ, quę à fractione V. Sacramenti in calicem mittitur, vinum in calicem funderet, atq; hoc pacto Eucharistiæ perceptionem absolueret & compleret. Quanuìs autem ità fecisset, tamen ob eam negligentiã & culpã, non ipsius, sed ministrorũ eius vitio admissam,

Dominus indicare voluit, vnãquanq; speciem non dimidiatum, sed integrum esse sacramẽtum.

magno

magno, conſcientię dolore, mœrore & perturbatione afflictus fuit: atq; vt his moleſtijs conſcientiam ſuam leuaret, & priſtinam illi ſerenitatem reſtitueret, ad D. Bernardū tum pro captando conſilio, tum etiā pro debita ſatisfactione vel mulcta irrōganda literas dedit. Itaq; D. Bernardus in ipſo Epiſtolæ exordio commendat quidē hanc eius triſtitiam, vt quæ ſecundùm Deum fuerit: ſed mox eum conſolatur, eo præſertim nomine, quòd hæc negligentia non ipſius, ſed miniſtrorum eius, ipſo neſciente, culpa perpetrata ſit. Deindè impoſita illi certa pœna, quam tum Abbas ipſe, tum eius miniſtri luere deberent, his verbis eius propoſitæ quæſtioni reſpondet:

Quod Chriſti corpus tāgit, ſanctificatur.

Si mihi idem contigiſſet quod tibi, uellem ad remedium mali unum è duobus elegiſſe, aut ipſum quod feciſti, (Arbitror enim liquorem & ſi non ex conſecratione propria atq; ſolenni in ſanguinem Chriſti mutatum, ſacrum tamen fuiſſe ex contactu corporis ſacri) aut certè ab illo loco, ubi dicitur, Simili modò poſteà quàm cœnatum eſt, uerba ſancta iteràſſe, & ſic complêſſe quod reſtabat de ſacrificio. Eius verò hanc adfert rationem: *Neque enim dubitauerim de corpore iam cōſecrato: qui utiquè iuxta ritum Eccleſiæ didici ab ipſa, quod & ipſa accepit à Domino, panem ſcilicet ac uinum & ſimul apponere, & non ſimul tamen ex his ſacra conficere. Cùm ergò priùs de pane corpus, quàm de uino ſanguis more eccleſiaſtico conficiatur, ſi per obliuionem tardiùs, quod poſteriùs ſacrandum eſt, apponatur, nō uideo quid ſacris præcedentibus tarditas poſſit præripere conſequentium. Puto enim, quòd ſi Domino poſt factum de pane ſuum corpus, uini conſecrationē placuiſſet aliquādiù intermittere, aut certè penitùs omittere, nihilo minùs corpus manſiſſet quod fecerat, nec factis facienda præſcriberēt. Nec nego panem & uinum aqua quidem mixtum ſimul debere apponi: quin potiùs aſſero haud aliter fieri debere: ſed aliud eſt culpare negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud, inquam, eſt, quòd cauſamur non benè quippiam fieri: & aliud, quòd mentimur nec fieri.* Hæc Bernardus.

Nō ſimul ex pane & vino ſacra conficiuntur.
Priùs de pane corpus, quàm de vino ſanguis conficitur.
Vinum poſteriùs ſacrādū.
Conſecratio panis perfecta præcedit.
Corpus cōſecratū, idq; perfectū manſiſſet, etiam ſi Chriſtus vini conſecrationem penitùs omiſiſſet.

Obſerua hìc amice lector, qua ratione vel fundamento hæc ſancti viri benè deliberata reſponſio nitatur. Ait enim ſe ab Eccleſia ex eius more Eccleſiaſtico didiciſſe, quod & ipſa priùs acceperit à Domino, ex pane & vino nō ſimul ſacra confici, ſed ſingulas ſpecies ſingulatìm conſe-

1. Cor. 11.

consecrari:de pane priùs corpus,quàm de vino sanguinem confici:& post factum de pane corpus Christi,panisq; consecratione perfecta, tum demùm etiam vinum sacrari. Ex hac igitur ratione, tâquàm quæ apud illum nullam habeat dubitationem,porrò infert & concludit, vnius speciei consecrationem ab alterius consecratione minimè pẽdere:nec moram vel dilationem seu intermissionem consecrationis alterius speciei,sacris præcedentibus,id est,prioris speciei consecrationi quicquam vel prçripere,vel prçscribere.Itaq; Guidoné Abbatem corpus Christi sub panis specie verè consecrasse, non obstante, quòd calicem ex obliuione & negligentia ministrorum consecrare nequiuerit.Immò disertis & rotundis ait verbis, si Domino post factum de pane suum corpus,id est,post institutionem & consecrationem V.Sacramenti sub vna panis specie,vini consecrationem & alterius speciei institutiõem placuisset aliquandiù intermittere, aut certè penitùs omittere,nihilo minùs corpus mansurum fuisse quod fecerat,cumq; idem verum corpus suum nihilo minùs substantialiter, permanenter & integrè sub illa vna panis specie, ceu perfecto & integro sacramento,nobis relictur ũ daturumq; fuisse. Refert auté sese ad Catholicç Ecclesiç doctrinam,morem & consuetudinem,quæ id ab ipso Domino acceperit.Porrò eos qui diuersum sentiunt, ait V. Sacramenti huius negare efficaciam, & mentiri turpiter nihil hîc fieri à Domino.

Quibus reuerà nihil potuisset contra Melanchthonem adferre luculentius,cuius vt antè dictum est,verba hæc sunt: *Dato pane & uino in cœna* Domini,*exhiberi corpus & sanguinem* Domini.perindè atquè si non detur vtraq; species,nihil detur.Quod alia eius verba, quæ eodem libello post non pauca sequuntur, apertè indicant, nempe, *Sacramentalem coniunctionem suum modum habere:positis symbolis, adesse Christum.Alteram speciem non integrum esse sacramentum,sed partẽ tantùm sacramenti.* Necessè *esse uti integro sacramento, quòd partes non sint separabiles.* Melãchthoni cũ D.Bernardo non conuenit.

Atquì in diuersum scribit Bernardus, isthuc asserere, hoc esse negare efficaciam diuinæ consecrationis,& mentiri atq; per mendaciũ affirmare velle, nihil factum esse vel fieri consecratione prioris spe-

ciei, videlicet panis: quandoquidem Christi Ecclesia nos docuerit, quod ipsa acceperit à Domino, priùs de pane corpus, quàm de vino sanguinem Domini confici, alteramq; consecrationem non pendére ab altera: & non laicum modò, verùm etiam sacrificãtem sub vna panis specie verum Christi corpus substantialiter, permanẽter & integrè habere, etiamsi casu quodam accidente, calicem minimè consecrâsset. Indè adeò est citra vllum dubium, quòd Christi Ecclesia in collectis, quę orationes ad communionem dicuntur, consecrata illa diuina munera, totiès SACRAMENTA CAELESTIA, DIVINA SVBSIDIA, MVNERA SACRA, atq; id genus alijs nominibus appellat in plurali. Bucerus certè hac in parte rectiùs sapuit, vt qui duas has species, duo esse discreta sacramenta non neget.

Bucerus & si meliùs sapuit, tamẽ cõtra suã conscientiam, veritatẽ impugnauit.

SACRIS DOCETVR LITERIS, SVB ALTERA TANTVM SACRAMENTI SPECIE, CHRISTVM DOMINVM INTEGRE NOS HABERE ET SVMERE.

CAP. 7.

QVòd autem sub vnaqualibet V. Sacramenti specie tãtundem re vera & substantialiter habeamus, quantum sub vtraq;, id est, ipsum Christum Dominum totũ ac integrũ, ità vt vna duntaxat sumenda specie, om̃ia illa salutariter consequi possimus, propter quę Eucharistia percipienda est: putà, remissionem peccatorum, salutem corporis & animæ, & vitam æternam: id verò patrum authoritatibus fusiùs probari non magnoperè indiget, quandò ex ipsis Domini Seruatoris verbis haud obscurè constat, efficitur atq; docetur.

Quæ diuina munera in Eucharistiæ perceptione expetere debeamus.

Accipit Dñs panem in manus suas, gratias agit, frangit, dat discipulis suis, & dicit: Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur: idq; antèquàm ad calicẽ consecrandũ accedat. Porrò certum est, nec quisquã inficiàs ire potest, verba hæc, HOC EST CORPVS MEVM, quod pro vobis datur, verbis illis Iohã. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi vita: &, Qui dat vitam mundo, vt eodem loco habetur: quibus id pollicetur, quod hîc præstat: pulchrè admodùm respondere, ijsdemq; declarari: quemadmodùm verba datiua respon-

Ea Domini verba, Hoc est corpus meũ, quod ꝓ vobis datur, idẽ faciũt quòd illa, Hoc est corpus meũ, quod ꝓ mũdi vita datur, &, quod dat vitam mundo.

respondent promissiuis, & declarantur per illa: vt est suprà in 3.5. & 11. Scripturę testimonijs in primo articulo primario fol. 10. & sequẽtibus, & fol. 21. latiùs indicatum. Cùm igitur, his ità se habentibus, negari non possit, Christũ Dñm secundùm hæc iam allata ipsius verba, quibus in cœna vsus est, (quę quidẽ simulatq; prolata fuère, è vestigiò absq; vlla efficientię eorũ dilatiõe, vera quoquè fuisse necessè est) idẽ illud corpus quod pro mũdi vita datũ est, & quod dat vitam mũdo, discipulis suis sub vna panis specie dedisse ac porrexisse, eosq; idẽ corpus sub hac specie integrum accepisse, antèq̃ dñs calicẽ consecrare & distribuere cœpisset: necessariò profectò hinc efficitur, eũ sese in V. Sacramento sub altera tantùm panis specie perfectè & integrè illis ꝑbuisse & cõmunicâsse, illosq; cũ hac ratiõe perfectè ac integrè accepisse & comedisse, priùs q̃ calicis consecrationẽ inchoâsset. Est enĩ hoc in confesso, nec negari potest, corpus eius, quod ꝓ mũdi vita datũ est, quodq; mũdo dat vitã, non commune aut vulgare, sed peculiare quoddã, & vitale ac viuificans planeq; deificatum esse corpus, & sicut Christus ipse est, deũ & hominẽ perfectum: quandoquidem corpus eius nõ seorsum à diuinitate separatũ, sed vnà cum ipsa deitate & per ipsam deitatẽ, q̃ vita est, mundo dat vitam. Id quod ipse testatur his verbis: Spiritus est qui viuificat &c. Itemq; illis: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Christus sub specie panis integrum se præbet.

Iohan. 6.

Iohan. 3.

Quæ quidem citra vllam controuersiam ità se habere, pręcedentia eodem loco memorato, putà Iohan. 6. verba Christi docent euidenter. Cùm enim Iudæi illi dicerent, Patres nostri manducauerunt manna in deserto, his verbis eis respondit: Non Moses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat vobis panem de cælo verum, qui dat vitam mundo. Ac deindè addit: Ego sum panis vitæ. Et rursus: Ego sum panis vitæ. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Iterumq; tertiò, quô vel sic probè eius mens & sententia capiatur: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Deindè iam nullis alijs interiectis ista subiungit, quæ iam antè protulimus: Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Non poterat equidem expressiùs & euidentiùs

Panis cælestis, vel mãna, quod Christus in Eucharistia sub panis specie largitur, est ipse Christus.

indicare, corpus illud, quod dat pro nobis, verum panem cęlestem & verum manna, & seipsum esse, qui dat vitam mundo: quem panem, id est, ipsum Christum, si manducemus, vitam nos æternam habituros: quo sanè ea omnia compręhenduntur, quæ nos in V. Sacraméto cupimus adipisci: immò ea quoquè omnia, quorum causa Christus venit in hunc mundum, & nos Christiani sumus.

Neque arbitror à Melanchthonis parte quenquam vsq; eò perfricuisse frontem, vt hæc verba Domini Iohann. 6. de corpore Domini in V. Sacramento nolit accipi. Quisquis enim is esset, hac sua manifestaria amentia, Domini illa verba, *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur*, per summam Dei contumeliam euertere conaretur, planeque asserere, ea memoratis apud Iohannem 6. cap. verbis, *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*, minimè respondere: atque ità Dominum nunquàm antehàc pręstitisse nobis, quod ibidèm se daturũ recepit atq; pollicitus est: nempe corpus suum in cibum, & vtriusque hominis conseruationem ac sustentationem. Taceo, quòd is idem sanctos patres omnes, qui iam indè ab Apostolis ad nos vsq; fuêre, vt qui magna concordia hæc Iohan. 6. verba, etiam de corpore & carne Christi in V. Sacramento acceperint, nobisque interpretati sint, (vt in suprà adductis eorum testimonijs prolixè videre licet) insana atq; execranda temeritate & audacia sua stolidissimè reiecturus, atque planè in contemptum adducturus sit.

Sancti Patres ad vnũ omnes accipiũt verba Christi Iohan. 6. de corpore Christi in Eucharistia.

D. IGNATIVS ait, *Panem Dei volo, panem cælestem, panem vitæ, qui est caro Iesu Christi filij Dei viui.* Vide suprà fol. 80. *carnem seruatoris nostri*, fol. 83. Item: *Frangite panem, qui est medicamentum immortalitatis, antidotum non moriendi, sed viuendi per Iesum Christum in Deo:* suprà fol. 81. ORIGENES appellat *carnem verbi Dei*, suprà fol. 112. *corpus sanctum, quod sanctiores eos reddat, qui mẽte integriore hocipso vtantur.* Suprà fol. 117. Idem hortatur nos, *vt cum omni cautela & veneratiõe seruemus, nè ex hoc Domini corpore parùm quid decidat per negligentiam nostrã: quòd, si id accidat, rei simus corporis Domini.* Suprà fol. 114. Itemq;, *hunc panem vitæ & sanctum cibum atque incorruptum epulum sumpturi, vt humiliemus nosipsos, & dicamus ei: Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum.* Suprà fol. 116. CYPRIANVS affirmat, *panem hunc non effigie, sed natura mutatum*, Suprà fol. 118. Item Sermone in orationem Dominicam

cam, verba omnia Iohan 6. quorum iam mentionem fecimus, de hoc cælesti pane accipit, Suprà fol. 120. Ibidèm ait *eũ, qui hoc de pane ederit, & corpus eius attigerit, ac iure communicationis acceperit, viuere.* Eodem modo EMISENVS habet suprà fol. 126. adeoq; asserit is, *Eucharistiæ sacram perceptionem non in quantitate, sed in virtute consistere: & corpus hoc tantum esse in exiguo, quantum esse constat in toto.* Homil. 5. de Pascha. BASILIVS vocat *honorificum corpus Domini Dei & Saluatoris nostri.* Suprà fol. 140. HIERONYMVS appellat *corpus agni, panem cælestem, & panem super omnes substantias.* Suprà fol. 154. CHRYSOSTOMVS *corpus Dei, adeoq; ipsum Dominum Deum nostrum.* Suprà fol. 176. AMBROSIVS itidèm verba illa Iohan. 6. refert ad Eucharistiã: panemq; hunc vocat *supersubstantialem, panem vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit: aitq; nos hunc panem accipiendo, diuinæ substantiæ in illo participari alimento.* Suprà fol. 186. Consule prætereà AVGVSTINI & CYRILLI aliorumque omnium testimonia, & eos idem sensisse comperies. Itaq; nemo iam ambigere potest, totum Christum esse substantialiter, & integrè accipi in V. Sacramento sub panis specie: quod quidem speciatìm probat D. Bernardus sermone de Cœna Domini ad Petrum, his atque id genus alijs identidèm repetitis verbis: *Sacerdotem tenere Deum suum, & alijs dando porrigere:* Item, *contrectare sacerdotes Deum manu & ore:* Itemq;: *Hostia,* inquit ex persona Dei, *quam vides, iam non panis, sed caro mea quæ pependit in cruce pro mundi vita.* Deniquè: *Nolite,* ait, *irreuerenter accedere. Deus eñ est: & quanq̃ panis mysteria habeat, mutatĩ tñ in carnẽ.*

Nimiùm ille crassus & insulsus error fuerit, affirmare solam illic carnem eius adesse absq; sanguine, anima & diuinitate. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, Rom. 6. Nõ se diuidi patitur, 1. Cor. 1. Omnis spiritus, qui soluit Iesum, hic est Antichristus, 1. Iohan. 4. Verùm hactenùs dixisse satìs sit, Christum sub panis specie in V. Sacramento integrum adesse. In summa: Si quidem Christus in alterutra non sit specie, nec in vtraq; erit, vt cordatus quisque per se nullo negocio intelligit.

Christus inseparabilis: vbicunquè est, totus & integer est.

IN EVCHARISTIA SVB VINI SPECIE TOTVM AC INTEGRVM HABERI CHRISTVM.

CAP. 8.

In Eucharistia sub altera vini specie totus habetur Christus.

POrrò etiam perfectum & integrum eum in V. Sacramento sub vini specie contineri,idq; cum donis & charismatis illis omnibus,quæ in eodem V. Sacramento quærimus, ex verbis ipsius apud Matth.26.cap.licet animaduerti:Hic est (inquit) sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.Cùm enim ibi sanguis ille sit, per quē nobis fit remissio peccatorum,dubium non est,totum illic adesse Dominum,qui alibi de se testatur: Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas,ꝑpter me.Esa.43.Atq; hic ille fructus est & finis,quē hîc spectamus & aucupamur,quemadmodùm Esaias ait cap.43: Et iste omnis fructus,vt auferatur peccatū eius. Daniel quoquè 9.cap.dicit Messiam & sanctum sanctorum ea potissimùm causa venturū,vt cōsummetur præuaricatio,& finem accipiat peccatum,& deleatur iniquitas.Huc accedit,quòd cùm Domini sanguis sub specie vini substantialiter adsit,etiam corpus eius illic re vera vel substantialiter adest: quia anima carnis in sanguine est,vt habes Leuit.17.Atq;,vt Irenæus ait,*sanguis non est,nisi à uenis & carnibus.& à reliqua quæ est secundùm hominem substantia,quæ uerè factum uerbū Dei,sanguine suo redemit nos* &c.Non potest igitur illic non adesse etiam eius diuinitas, sine cuius virtute peccatum deleri & aboleri non potest.

Fructus,quē in Eucharistia aucupamur,est peccati deletio.

Quandò ergò Christus Dominus sub qualibet specie totus & integer est,eam ob rem sancta Ecclesia iam indè ab Apostolis eum in singulis speciebus singulatim, cùm in Missæ officio eleuātur,semper adhuc adorauit,vt in tertio Articulo primario, qui hūc proximè antecedit, abundè probatum est. Atq; indè est, quòd S.Ecclesia in sacrosancto Canone post eleuationem, Eucharistiam sub vna* panis specie,panem vitæ æternæ, calicem quoquè, calicem salutis perpetuæ nominat:(idq; ex Psalmo 115.Vide suprà D.Hieronymum) quibus verbis V.Sacramento sub qualibet specie eundem tribuit diuinum effectum:eoipso innuens,id quod sub vtraq; specie est,etiā sub singulis esse & obtineri.Effectus enim causam demonstrat.

D. Bernardus Sermone memorato de Cœna Dñi ad Petrum: *Idipsum ô Christiane,ait,de uino sentias,id honores in uino*,(quod scilicet de panis specie sensisti,& in ea honorâsti.)

Tres

TRES FINES, VEL CAVSAE FINALES, VT VOCANT, PERCIPIENDAE SACROSANCTAE EVCHARISTIAE.

Atq; vt hæc magis perspicua fiant, parumpèr fines illos & causas finales, ob quas V. Sacramentum percipi debet, distinctè expendamus. Primò quidem eo nomine & fine ad Eucharistiam accedendum est, vt eoipso Domini mortem annunciemus, i. eius nimis quàm acerbam perpessionem cogitemus ac meditemur, & toto pectore, ac quatenùs eius gratia consequi poterimus, summa virium facultate gratias ei agamus pro beneficijs ineffabilibus, quæ in nos illa sua ad mortem vsq; obedientia atque illa salutifera sua passione & morte declarauit, conuenienter illi Apostolicę sententię: Quotiescunquè manducabitis panem hunc, & calicē bibetis, mortem dñi annunciabitis, donec veniat. Secundò, vt hoc pcipiendo V. Sacramēto, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro: Hoc est, corpus illius: atq; hoc pacto illi intimè concorporemur, & naturę eius participes reddamur, idq; in corporū ac animarū nostrarū conseruationē ac sustentationē in vitam ęternam, sicut ipse dicit: Et qui manducat me, & ipse viuet propter me. In me manet, & ego in illo: & ego resuscitabo eū in nouissimo die: vtì hoc prisci patres, maximè Irenæus, Chrysostomus & Cyrillus, elegantissimè ac mellitissimè declarant: quorum testimonia suprà allata consulas licet. Tertiò, quandoquidem per Eucharistiam eius omnes participes sumus, atq; per eam ille est in omnibus nobis, vtì sic etiam omnes in eo vnum efficiamur, sicut ipse dicit Iohan. 17. Vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Et ego claritatem, quam tu dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus: ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum: sicut D. Hilarius hæc ipsa verba ad sacrosanctam Eucharistiam sua interpretatione accommodat. Atq; etiam, vt, quia omēs sumus de carne eius & de ossibus eius, omēs vnum corpus efficiamur, sicut Apostolus dicit 1. Cor. 10. Quoniam vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnes quidem de vno pane participamus.

[Margin: CAP. 9. Tres fines vel causæ finales percipiendæ Eucharistiæ. — 1. Cor. 11. — 2. — Iohan. 6. — 3. — Ephes. 4.]

Hos

HOS TRES FINES AEQVE COPIOSE NOS SVB ALTERA, ATQVÈ SVB VTRAQVE, SPECIE CONSEQVI.

CAP. 10.

Alterius speciei pceptione æquè possumus redire in memoriã passiõis Christi, atq; vtriusque.

Quòd verò hosce tres salutares fines simul omẽs æquè largiter sub alterutra, atquè sub vtraque specie Eucharistiã accipiendo consequi possimus, nullo id quidem negocio doceri potest. Quòd enim ad primum finem attinet, nè quis sibi persuaderet, antè dictam beatæ passionis & mortis Christi meditationem & cõmemorationem fieri non posse æquè alterutrius, atquè vtriusque speciei perceptione, Dominus Christus, vt Apostolus testatur, & suprà memoratum est, cuiuslibet speciei institutionem singulatìm his verbis ad Apostolos dictis conclusit: Hoc facite in meam commemorationem. Adhuc cœnantibus illis accepit panem, & dedit illis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem: idq; antè quàm calicem consecrare & porrigere inciperet. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicens: Hic calix nouum testamẽtum est in meo sanguine: hoc facite in meam commemorationem. En hîc consecrationem & porrectiõem calicis speciatìm hac absoluit clausula, Hoc facite in meam commemorationem, æquè vt V. Sacramenti sub panis specie distributionem eadem ipsa clausula speciatìm absoluerat. Qua re quid ille aliud innuit, quàm nos cuiuslibet speciei perceptione non minùs copiosè eius acerbissimam perpessionem & mortem cõmemorare, atq; ob eã summas ei grates laudesq; agere posse, quàm si vtranq; sumamus speciem? Alioquì enim cuiusq; speciei instituendæ ac porrigendæ frustrà præceptum illud, quod diximus, adhibuisse videbitur: cùm tamen nemo nostrûm nescius sit, eum nihil temerè dixisse, & nec apicem vnum frustrà scriptum esse.

Alter finis. Sub qualibet specie V. Sacramẽti Dominum integrè accipimus in cõser-

Quòd autem ad alterum finem attinet, nempe, nos sub qualibet specie Dominum integrè accipere, atq; hoc ipso ei nos intimè ac penitissimè concorporari, in vtriusq; hominis, corporis & animæ conseruationem & sustentationem in vitam æternam, id iam paulò antè ipsius Domini verbis Iohan. 6. validissimè asserui & probaui. Dat enim

enim nobis in V. Sacramento verum, vitale & viuificans corpus ſuũ, quod pro mundi vita datum eſt, & dat vitam mundo, idq; cum hac pollicitatione: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternùm. Et: Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, & ipſe viuet propter me, ſcilicet æternùm. Finem igitur illum, propter quem hoc V. Sacramentum ſumi debet, percipiendo corpus illius ſub altera panis ſpecie adipiſcimur, putà, æternã beatitudinem ſiue ſalutem, de qua D. Petrus prioris Epiſtolæ cap. 1. dicit his verbis: Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum veſtrarum. Equidem Patrum innumera teſtimonia, huc facientia, quæ iam ſuprà allata ſint, hîc repetere nolim. Porrò eũdem finem, id eſt, peccatorum remiſſionem & ſalutem, etiam in calice domini obtineri, ſicq; eandem omninò diuinam virtutem & efficaciam eſſe in calice, quæ ſub panis ſpecie eſt, id quoquè iam antè abundè demonſtratum eſt. vationẽ animæ & corporis in vitam æternam.

Deniquè etiam tertium finem, videlicet, vt omnes perceptione V. Sacramenti vnum in Chriſto corpus efficiamur, ſub vnaqualibet ſpecie nos poſſe perfectè conſequi, Apoſtolus docet 1. Cor. 10, vt eſt antè dictum, ſanè quàm luculenter & expreſsè his verbis: Vnus panis, vnum corpus multi ſumus, oẽs quidẽ de vno pane participamus. Vbi certè Apoſtolus ſolius panis mentionẽ facit, iuxta Græci textûs veritatem, iñ quo, vt ibidèm Eraſmus teſtatur, nulla fit calicis mentio: ſimulq; indicat, quî factum ſit, vt in Latinis exemplaribus de calice appoſitum ſit. Finis tertius.

Quandò igitur ex his omnibus planum teſtatumq; fit, ſub qualibet ſpecie tantundem nos vt ſub vtraq; conſequi, ſimulq; fines eos omnes, propter quos hoc V. Sacramentum ſumendum inſtitutũ eſt, adipiſci, non poteſt indè nõ ſequi irrefragabiliter, vnicuilibet Chriſtiano ad obtinendam tum corporis, tum animæ ſalutem, ſatìs eſſe & ſufficere ſub altera duntaxat ſpecie deuotè & reuerenter communicare: cùm nemo negare poſſit, nihil referre quid ex æquipollentibus fiat: quemadmodùm etiam illud vulgò tritum prouerbium, quod à ſcriptura non diſcrepat, habet, Nõ de itinere, ſed de meta curandum eſſe. Atq; indè eſt, id quod poſteà non obſcuris, ſed illuſtribus & certis teſtimonijs docebitur, quod ab ipſis adeò Apoſtolorum tẽporibus Nihil refert, quid ex æquipollentibus fiat.

AAAA vſq;

vsq; ad Constantiense Concilium, præter communionem vtriusq; speciei, semper etiam vnius tantùm speciei communio, quandoquè panis solius, idq; presertim intra domesticos parietes, in eremis, pro peregrinis & ægrotis asseruata & vsurpata fuit: nonnunq̃ solius vini, maximè infantibus atq; eiusmodi morbo correptis, vt nihil esculentũ admitterent, data atq; porrecta fuit: atq; quælibet eiuscemodi cõmunio semper pro Christiana & sufficiente habita est.

Quid Paulus, hac oratiõe, Quicunque manducauerit panẽ hũc, vel biberit calicem Domini indignè, significet.

Quò quidem (meo iudicio) nõ parùm facit (quicquid tandẽ Melanchthon dicat) etiam illa Pauli sententia 1. Cor. 11. vbi sic habet: Quicunq; manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Dñi. Audis enim hîc eum dicentem, ꝙ quicunq; vel ederit, vel biberit indignè, eum & corporis & sanguinis Dñi reum fieri. Qua dictione (vel) disiunctiua Apostolus hauddubiò à contrario sensu subindicare voluit, ꝙ quisquis vel hunc panẽ dignè manducauerit, vel calicem hunc dignè biberit, iustitiam & vitam edat atq; bibat: quemadmodùm hæc Apostoli sententia infrà fusiùs explicabitur, & Melanchthonis glossa, quam in eam cudit, confutabitur.

EORVM, QVAE IAM DICTA SVNT, VERITAS COLLATIONE TYPORVM CVM HOC V. SACRAMENTO, ADSTRVITVR.

CAP. II.

Typi veteris Instrumenti, Manna & petra in deserto qbus hæc Sacramenta correspondent, id indicant, sub altera specie tantùndem quãtũ sub vtraq; accipi.

Postremò hæc ità se habere, vterq; ille in veteri Instrumẽto cõmendatus, huius vtriusq; in nouo testamento institutæ speciei V. Sacramenti typus, multò etiam apertiùs indicat: videlicet manna, quod consentaneum inprimis gessit typũ corporis Christi sub panis specie: & aqua in eremo ex petra manans, quæ æquè cõmodus fuit typus sanguinis Christi sub vini specie: vti Apostolus ipse testis est 1. Cor. 10. Obserua eñ, vt dñs olim hos duos typos populo Israelitico in deserto prębuerit, ac deindè cõter illam figurarũ exhibitionẽ vel pstationẽ cum hac rerũ figuratarũ ac significatarum planeq; verarũ exhibitione, & luculenter indè comperies, quàm pulchrè hæ diuinæ exhibitiones iuxta figurarum & rerum figura-

guratarum analogiam mutuò sibi correspondeant atq; consentiat.

Vt enim in aperto est, Dominus in eremo Israelitis sub veteri Instrumento non simul manna & aquam è petra dedit. Primò nanque manna, quod scriptura panem cæli nominat, in spiritalem alimoniam eis contulit, Exo.16. Posteà verò, aliqua intercedéte mora, etiã aquã è petra, Mosis virga percussa, eis præstitit in spiritale alimentum. Exod.17. Obserua porrò, vt harum figurarum quælibet singulatìm, nõ autem vtraq; demùm coniunctìm, totum ac indiuiduum Christũ significârit: manna quidem, vt Christus ipse testatur Iohan.6. Aqua autem è petra, vt Apostolus testis est 1.Cor.10. Deniquè obserua, vt Israelitæ in harum figurarum vnaqualibet tum temporis adhuc venturum Christum Dominum integrum ac indistractum in fide spiritaliter perceperint, vtì nos eum hodiè sub vtralibet specie substantialiter accipimus. In manna enim, etiam antè quàm Dominus è petra aquam illis præberet, omnia iam habebant, vt Sapientiæ 16. cap. scriptum est his verbis: Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti illis sinè labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Substantiam enim tuam & dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas, & deseruiens vniuscuiusq; voluntati, ad quod volebat quisq; conuertebatur &c. Nota hìc, manna omne in se habuisse delectamentum & omnem saporis suauitatem, & vnumquenq; pro sua voluntate in eo quicquid voluisset, esse adeptum. Idem testatur Apostolus de petra aquã manante, eam totum ac indistractum Christum significâsse, & spirituales Israelitas illum ex ea bibisse. Bibebant autem, inquit, de spirituali, consequente eos, petra: petra autem erat Christus. primæ Corinth. decimo.

Dominus nõ dedit simul eodem tépore manna & aquam è petra Israelitis.

Quodlibet horum totũ Christũ significauit.

Atq; Israelitæ sub horũ quolibet totum Dominũ intellexere, & accepere spiritaliter.

Manna pro cuiusq; desiderio omne delectamentum & omnẽ suauitatẽ in se habuit.

Petra significauit totum Christum.

Hæc ergò omnia si quis probè consideret, nimirùm animaduertit, quàm pulchrè & appositè hæ figuræ vtrique huius V. Sacramenti speciei, quam designârunt, respondeant & cõsentiant. Vt enim olim Deus Israelitis non simul præstitit manna & aquam è petra, ità etiam CHRISTVS non simul accepit panem & vinum, & dixit: Hoc est corpus meum & sanguis meus: neque ea discipulis suis simul tribuit & porrexit: sed primò corpus suum inter cœnandum, sanguiné verò iam cœna peracta, vt suprà identidèm dictũ est. Deindè vt quæli-

Explicantur ea quæ de typorum & per eos significatorum sacramentorũ collatione dicta sunt.

bet illarum duarum figurarum totum ac indiuisum Christum populo Israelitico significauit & expressit: ità nos quoquè necesse est Christum ipsum integrum ac indissectum sub qualibet Eucharistiæ specie habere substãtialiter. Ad hæc, sicut Israëlitæ sub vnaquaq; harum figurarum Christum integrum ac indistractum, adhuc quandoquè venturum, per fidem typicè percepére: sic nos citra dubium hodiè eundem Christũ omninò integrum ac indiuisum sub qualibet V. Sacramenti specie perfectè & realiter seu re vera accipimus. Deniq; vt illud veteris Instrumenti manna omnem saporis suauitatẽ habuit, ità vt quilibet è populo Israëlitico pro voto in eo quicqd vellet obtineret: ità nimirùm ac multò etiam magìs noui testamenti manna, quod est Eucharistia sub panis specie, quicquid vel optare vel expetere possimus, in se substantialiter habeat necessum est. Debent enim figuræ necessariò respondere veris illis rebus per ipsas significatis siue præfiguratis: nec typi plus aliquid significatiuè vel typicè, quàm res ipsæ, quarũ typi sunt, realiter in se continere debent: nisi asserere velímus, quod nefas sit, Iudæos olim in typis plus esse consecutos spiritaliter, quàm nos hodiè in diuinis mysterijs & sacramentis accipiamus substantialiter.

Memorabilia Philõis & Iosephi de mãna testimonia.

Et est sanè notatu dignum, quod duo illi inter Hebręos facilè principes ac pręcipui, Philo & Iosephus, de mãna literis cõsignãrũt. Iosephus quidem lib. 3. his vtitur verbis: *A Deo*, inquit, *& incredibilis erat hic cibus: cuius hac natura est, vt qui hunc habet, alium non desideret:* Et post pauca: *Atq; ità perpetuum gaudium & securitatem per hũc cibum sunt adepti.* Philo autẽ libro, Quòd deterius potiori insidiari soleat, ait, per *manna quiddam generalissimum intelligi, id est, veram panaceam, escarum omnium ingenium & saporemq; continens*: quandoquidem omne delectamentum pro cuiuscunq; illud cum fide percipientis voto & voluntate in se habebat.

Manna cur coriandri semini assimile fuerit.

Multò etiam illud dignius notatu est, hucque non parùm facit, quod idem Philo lib. 2. Allegoriarum legis indicat, *propterea seminis coriandri manna fuisse simile*, (nõ dubium, quin ex singulari Dei prouidentia ac ordinatione) *quòd huius seminis ea natura sit, vt etiamsi cõcidatur minutissimè, singula portiuncula & mica sata germinent, non secùs quàm coriandrum* (vel corianũ) *solidum*. Cùm igitur Dñs mannæ, ceu figurę, eiusmo-

eiuſmodi ſeminis coriandri formam & figuram præbuerit, quò indè animaduerteret populus ille Iſraëliticus, ipſius efficientiam non in externa copia & multitudine, ſed in occulta Dei virtute ſitam eſſe, vti etiam peculiariter hoc de illo ſcriptura teſtatur his verbis: Nec qui plus collegerat, habuit ampliùs: nec qui minùs parauerat, reperit minùs: ecquis tandèm dubitare poſſit, V. Sacramentum ſub panis ſpecie, ceu rem illam veram, cuius manna typus tantùm fuit, hanc conditionem vel proprietatem longè excellentiùs & conuenientiùs habere? adeò vt etiam in minima quaq; eius particula vel fruſtulo tota ac integra ipſius totius V. Sacraméti vis & virtus, immò Chriſtus ipſe totus ac integer ſit: atq; in illis, qui etiam in huiuſmodi exiguis particulis illud dignè percipiunt, per fidē in charitate fundati, vbertìm germinet, excreſcat, & ſpiritales ac ſalutiferos proferat fructus, nec minùs quidem, quàm ſi eius partes multo maiores, ſecundùm externas ſpecies accepiſſent: idq; maximè hac cōſideratione, quòd Chriſtus omninò inſeparabilis & indiuiduus eſt. Exod. 16. Ephes. 3.

QVOD IN MINIMA QVAQVE EVCHARISTIAE PARTICVLA TOTVS SIT CHRISTVS, LVCVLENTA EX PATRIBVS ASSERTIO.

NEc eſt ſanè, cur cuiquam hoc meum argumentum inſolens & exoticum eſſe videatur: cùm ex hoc ipſo ſancti patres apud ſe ſtatuerint, & expreſsè prætereà, ceu Dei verbum, docuerint: quo etiam Aduerſariorú noſtrorum error manifeſtè confutatur ac deſtruitur: nempè, V. Sacramentum nedùm ſub vna ſpecie in conſecrata ac indiuiſa hoſtia, ſed etiam in minima qualibet eiuſdem vnius ſpeciei particula, perfectè, integrè ac ſalutariter accipi. CAP. 12. A māna probāt Patres, in qualibet minima V. Sacramenti particula totū eſſe Christum.

Teſtatur id principiò inſignis ille martyr CYPRIANVS lib. 4. Epiſto. 7. & quidem elegantiſſimè ac luculentiſſimè: ipſamq; Epiſtolam hoc pacto orditur, quo etiam tota deincèps Epiſtola nititur: Nos, inquit, *quantùm concipit mediocritas noſtra, exiſtimamus, in nullo mutilari & debilitari poſſe beneficia diuina, nec minus aliquid illic poſſe cōtinge-*

tiplici diuersitate condiret, præbebat gustus quod ignorabat adspectus. Iuxta percipientis desiderium escæ illi nouitas & dignitas nascebatur, unumquenq; uarijs & alienis saporibus reficiebat mellifluum pluuiæ illius donũ, & multiplex sicci imbris obsequium. Quæ cùm ità sint, quod illic auiditas faciebat, hîc fides faciat. Manna, siccus imber.

Et paulò infrà: *Ad cognoscendũ & percipiendũ sacrificiũ ueri corporis, ipsa te roboret potẽtia consecrãtis. Qui tunc latuit præfiguratus in mãna, sit tibi manifestatus in gratia. Ipsum aũt fuisse in mãnæ illius specie præsignatum, etiã ꝓpheta euidenter ostendit, dicẽs: Panẽ cæli dedit eis, panẽ angelorũ mãducauit homo. Et qs panis angelorũ, nisi Christus &c?* Et paulò pòst: *de quo pane (i. manna) uetus narrat historia, nec q plùs collegerat, ampliùs: nec qui minùs parauerat, reperit minùs: eò q; Eucharistiæ sacra pceptio nõ in quãtitate, sed in uirtute cõsistat: Quod corpus, sacerdote dispẽsante, tãtum est in exiguo, quãtũ esse cõstat in toto: quod cùm ecclesia fideliũ sumit, sicut plenũ in uniuersis, ità integrũ pbaẽ esse in singulis. De quo sensu apostolica sentẽtia deriuata est, dicẽs: Qui multa, nõ abundabit: & qui modicũ, nõ minorabit. Si fortè panes esuriẽtibus apponeremus, non ex toto perueniret ad singulos: qa particulatim & minutatim p portione sua unusquisq; præsumeret. De hoc uerò pane cùm assumitur, nihilo minùs habent singuli q̃ uniuersi: totũ unus, totũ duo, totum plures sinè diminutione percipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi.* Psal. 77. Panis angelorũ, Christus. Exod. 16. 2. Cor. 8. Discrimẽ inter panẽ cõmunẽ, & hũc cælestem.

CHRYSOSTOMVS eundem in modum loquitur de manna Homilia, cuius titulus est, Quòd nemo læditur, nisi à seipso, dicens, *hanc mannæ naturam fuisse, ut esset cibus quotidiè nouus, & saporem sui pro desiderio uescentium subministrans.* Intellige hæc de externarũ specierum distributiõe.

HIERONYMVS his scribit consimilia in Psalmum 147. *Iudæi*, inquit, *tradunt: quoniã mãna quandò comedebãt, secũdùm uoluntatẽ uniuscuiusq; sic sapiebat in ore: àc si dixisset, Qui mãna comedebat, si desiderabat mala, si pirũ, si uuam, si panẽ, si carnes, secundùm qualitatẽ & uoluntatem comedentis, ità & sapor in manna erat.* Et in Psalmum 67. *Per quẽ tunc*, ait, *in Sina huic generationi manna defluxit, ipse Christianæ genti corporis sanguinisq; sui manna in Ecclesia subministrat.* Et in c. Singuli, de Manna pro cuiusq; desiderio sapuit.

Confe-

mus. Quòd verò illic subijcit, *Nec debent dici duo sacramenta, sed vnū: quia sub vtraq; specie idem sumitur*: intelligendum est, quemadmodùm seipsum declarat, Nempe vnū dicendū esse ratione rei contentę, quæ non diuiditur per duas species: & si interìm ratione diuersorum elementorū seu signorum, (quæ Augustino propriè sacramenta vocantur, vt sacramentū à re sacramenti distinguitur) diuersarūq; etiam sacramētalium formarū diuinę consecratiōis, sint duo perfecta sacramenta: quorum singula idem continent, & vnum tantundem, quantum ambo.

Porrò Dist. 12. ex D. Augustino testatum efficit, *fractionē & partitionem sacramenti non in substantia corporis Christi, sed in sacramento*, id est, in specie fieri. Dicit em̄ Augustinus Sermone de verbis Euāgelij hunc in modū: *Nec quādò mādu camus* (Christū,) *partes de illo facimus: & quidem in sacramento fit sic* (i. externa specie.) Item: *Nôrunt fideles, quomodò manducent carnem Christi. unusquisq; accipit partem suam. Vndè & ipsa gratia, partes uocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo.*

Fractio Eucharistiæ solū fit in specie.

Cur cōsecratæ hostiæ, partes vocentur.

Hanc fidem hodieq; CHRISTI CATHOLICA ECCLESIA in tota Europa hoc pijssimo insigniq; cantico profitetur:

Ex egregia illa Prosa rhythmica. Lauda Sion Saluatorem &c.

Caro cibus, sanguis potus,
Manet tamen Christus totus
Sub utraq; specie.
A sumente non concisus,
Non confractus, non diuisus,
Integer accipitur.
Sumit unus, sumunt mille:
Quantum iste, tantum ille,
Nec sumptus consumitur.

Et paulò pòst:

Fracto demùm sacramento,
Nè uacilles, sed memento,
Tantum esse sub fragmento,

Quantum toto tegitur.
Nulla rei fit scissura,
Signi tantùm fit fractura,
Qua nec status,nec statura
Signati minuitur.

Hactenùs ex illa Ecclesiæ cantione.

Hæc igitur vniuersæ Christi ecclesię tot iam seculis certa ac indubitata fides est,quam illi,qui partis aduersæ sunt,quãdoquè nobiscũ ex animo professi sunt. Qui verò & quo iudicio vel ratiõe eã posteà sua defectione & apostasia abiurârint, tibi Lector cogitandum,atq; illis etiam atq; etiam pensitandum relinquo.

HEBRAEOS ANTE NATVM CHRISTVM RECTIVS HINC SENSISSE, ATQVè NOSTROS ADVERSARIOS.

CAP. 13. EQuidem id pro comperto habeo, Iudęorũ quondàm Rabinos aliquot diuino spiritu aliquanto largiùs perfusos & imbutos,de Messiæ sub vnaqualibet futuri V.Sacramẽti specie præsentia,ante ipsius Messiæ aduentũ longè rectiùs sensisse & credidisse,atquè Melanchthon etiamnùm sentiat, quandò tamen Chr̃s iam tot ante secula venit,& quidnã de ipsius V. Sacramẽto credẽdum sit,suis ipse verbis sanè illustribus indicauit. Nec possum cõmittere,quin RABBI CAHANA, qui longè ante Christi natiuitatẽ fuit,testimonium huc adscribam,à Petro Galatino viro excellentissimo,li.10.de Arcanis Catholicæ veritatis, cap.6.his verbis recitato: *In illud Gen.49:Ligãs ad uitem*ciuitatem suã,& ad palmitem,ô fili mi asinum suum.Lauabit in uino uestem suam, & in sanguine uuæ pallium suũ. Rubriores sunt oculi eius uino, & dentes eius lacte candidiores.* Vbi sic Rabbi Cahana ait:*Hæc uerba,Ligans ad uitem ciuitatem suam,ostẽdunt, quòd sacrificium quod fiet ex uino,non solùm transmutabitur in substantiam sanguinis Messiæ,sed etiam cõuertetur in substantiã corporis eius. Verba autem illa,Et ad palmitem ô fili mi asinum suum, significant quòd diuinitas & Dei filius unietur asino,i.materiæ suæ:quoniam Hamor,id est,asinus,* mate-

*pullũ suũ,

Insigne pphe ticũ testimonij cuiusdam Hebræorum Rabini, q ante Christũ natũ extitit:quo grassus Ad-

materialis interpretatur. Quemadmodùm etiam asinus fert onera & uestes uiatorum, ità rex Meßias delicta totius orbis super se portabit, iuxta illud Esaiæ 53. cap. dictum: Et Deus obuiare fecit in eo peccatum omnium nostrûm. Cùm autem dicitur, Lauabit in uino uestem suam, & in sanguine uuæ pallium suum, eadem est sententia diuersis uerbis: quoniam uestis dicit materiam, sicut dictum est Iob 10. cap. Pelle & carne uestisti me. Et in sanguine uuæ pallium suum, id est, diuinitatem suam. Quia sicut pallium totum hominem circundat, ità Deus totum replet mundum. Rubriores sunt oculi eius uino, & dentes eius lacte candidiores: hoc est, In sacrificio, quod fiet ex pane, non obstante quòd album sit uelut lac, cōuertetur substantia in substantiam corporis Meßiæ, eritq; in ipso sacrificio substantia sanguinis Meßiæ rubra ut uinum. Erunt item in sacrificio uini, sanguis & caro Meßiæ, & eadem erunt in pane: quoniam corpus Meßiæ non potest diuidi. Idq; ratio postulat. Nam si caro & sanguis diuisa essent, distinguerentur abinuicèm. Corpus autem Meßiæ non potest diuidi, sicut scriptum est Exod. 12: Et substantiam non confringetis in eo. Prætereà caro sinè sanguine, & econuersò, sunt res mortuæ. Corpus uerò Meßiæ post resurrectionem, quia glorificatum erit, semper uiuet. Et hinc est dictum illud: Dauid rex Israel in seculum uiuit. Oculi autem & dentes ideò dixit, ut uenustior fiat oratio, & sensus occultetur.

[Margin: Aduersariorum error arguitur & condemnatur.]

[Margin: Rabbi iste dictionem illā hebraicā, Iro, (quæ apud Hebræos pro duplici punctatione, duo quædā significat, nempe, pullū, & ciuitatē) pro ciuitate accepit.]

[Margin: Nota contra Aduersarios nostros.]

[Margin: Dictio Hebraica, Heceē, & substantiam significat, & os.]

Hæc ad verbum Rabbi ille Cahana.

Quòd autem dicit corpus Meßiæ post resurrectionem fore semper uiuum, ideò est, quia (ut suprà latiùs probatum est) prisci Hebræorum *aiunt, unum de Meßiæ nominibus esse Dauid: idq; potißimùm Ieremiæ testimonio probant, 30. cap. ità dicentis: Et seruient* Domino Deo *suo, & Dauid regi quem suscitabo eis: quæ quidem uerba, Quem suscitabo eis, non de ipso Dauid, qui longè antè præcesserat, sed de Meßia intelligi debere dicunt. Quapropter* Rabbi *Cahana rectè dixit, hinc esse arcanū illud,* Dauid *rex* Israel *semper uiuit.*

[Margin: Hæc sunt Petri Galatini.]

[Margin: Apud priscos Hebræos mysterium illud fuit, Dauid regē semper uicturū, vtdq; id accipiendum sit.]

Huic Rabbi si vsq; ad venturi Messiæ, Domini nostri Iesu Christi, & eius apostolorum tempora in humanis agere licuisset, haud-

dubiè,vt ex his cernere licet,non ille tam fuisset incredulus, vt Melanchthon & qui cum illo sentiunt:quin libenter ille credidisset, id quod Christi Catholica Ecclesia magna consensione confitetur,sub vnaqualibet specie V.Sacramenti, totum Messiam integrè & perfectè & esse & accipi: sicque Eucharistiæ sub altera specie perceptione, vtì probè fidelis,benè cõtentus fuisset:neq; perindè vt modicę fidei Aduersarij nostri,vtriusq; speciei sumptionem, contra Ecclesiæ decretum,grauissimas ob causas matura cum deliberatione prudenter ac piè editum & constitutum,vt posteà abundè docebimus,tam importunè,proteruè & procaciter vrsisset.

COMMVNIONEM ALTERIVS SPECIEI, CVM CHRISTI TESTAMENTO, INSTITVTIONE ET MANDATO MINIME PVGNARE.

CAP. 14.

Bucerus,homo deploratæ memorię,Melãchthon & Andreas Friccius,quandoquidem palàm asserere non audent, sub altera specie non tantundem haberi substantialiter, quantum sub vtraq;:licèt hac in parte,Melanchthon pręsertim, prauam animi sui opinionem & sententiam cordatioribus & intelligentibus satìs prodant,communiõem alterius speciei hac potissimùm causa, quam ipsi iustam putant, sibi impugnandam sumunt, quòd etiamsi tantum esset sub vna, quantum sub vtraque specie,nihilo minùs diuina poscat & flagitet institutio, vt vtraque species cũctis è religione Christianis porrigatur: atque eam ob rem hanc institutionem retinendam censent,nec ob vlla hominum commenta ab ea discedendum &c.Ità illi ea omnia, quæ hactenùs in hoc Articulo à me prolata sunt,pro hominũ commentis,non pro Dei verbo, tametsi Catholica Chrĩ Ecclesia,non alio quàm verbi Dei loco semper ea accepit,habere volunt.Huc verò tria pręcipuè scripturæ loco adhibent ac proferunt:Primò illa Domini verba, Bibite ex hoc omnes.Deindè ea quæ sequuntur,eiusdem Domini vèrba:Hoc facite in meam commemorationem.Postremò verba illa Apostoli:Probet

Præcipuũ Aduersæ partis argumẽtũ cõtra alterius speciei communionem.

bet autem seipsum homo,& sic de pane illo edat, & de calice bibat: quæ quidem Apostoli verba,licèt absq; vlla ratione, tamen eò torquere nituntur, Melanchthon inprimis, tanquàm præcipiendi vim habeant,quibus Christianos omnes parére necessè sit,atq; ità vtrâq; speciem sumere,i.panem edere & calicem bibere.

Quanuìs autem cordatus quisq; & intelligens ex ijs,quæ antè diximus, facilè animaduertat, homines istos ex illa semèl animo concepta scripturæ diuinæ praua intelligentia pertinaciter à vero aberrare, & alios porrò in errorē inducere,nihilo minùs visum est Articulum hunc paulò fusiùs explicare.Et principiò quidem,nisi me fallunt omnia,nemo eruditus id inficiàs ire ausus erit,quod partìm iam antè attigimus,si quidem Dominus post ea verba, Bibite ex hoc oēs, verba illa sequentia, Hoc facite in meam commemorationem, suis Apostolis (cum quibus solis,vt antè annotatum est, suam fecit cœnam) locutus non esset, iam sanè Aduersarios ex eo, quem sibi prætexunt,fuco nullam habere causam vel rationem ea ipsa verba, Bibite ex hoc omnes,(vt quę tum solis Apostolis Dominus dixerit, quēadmodùm ea quę apud Marcum sequuntur,Et biberunt ex illo oēs, de solis nimirùm Apostolis dicta, clarissimè indicant) ad Christianos omnes detorquendi. Quia verò post ministratum calicem Dominus eis dixit,Hoc facite in meî commemorationem, indè illi iam inferre moliuntur,id quod Dominus tunc fecerit, (quod illi de Eucharistia sub vtraq; specie administranda duntaxat accipi volūt) etiā Apostòlos & eorum successores, huius ratione mandati, etiam sinè medio facere necessariò oportere:maximè cùm Apostoli in illa Domini cœna non sacerdotum, sed totius Ecclesiæ & Christianorum omnium personam sustinuerint. Indè adeò est,quòd Bucerus, qui quidem dum esset in humanis,inter Aduersarios facilè acutissimus, versutissimus & callidissimus fuit,qualem ego quidem eum habui, (non autem vt infidus ille rerum & negociorum sacri Imperij explorator Iohannes Sleidanus libro illo suo mendacijs referto, De statu Religionis & Reipub.sub Carolo V.Imperatore, falsò mihi affingit) quòd is,inquam,Bucerus (cùm authore Medmāno,me & bonis viris omnibus nedùm inscijs,sed etiam inuitis,in hanc diœcesim vnà cum Melanchthone,Hedione,& eius farinæ alijs, non absq; ingenti mi-

Dilutio.

2.Tim.3.

Ex verbis illis,Bibite ex hoc omnes, cùm Aduersarij nihil extorquere queāt,ea quæ sequuntur, Hoc facite in meam cōmemorationem, torquenda sibi sumunt.

Vide responsionem meā ad Buceri calumnias, Cæsareæ Maie-

stati An. 1545. nuncupatam & typis excusam.

ſeria & calamitate, quæ indè extitêre quidem, ſed tamẽ Dei benignitáte rurſus ſopitę ſunt & profligatæ, temerè ac pręſidéter irrepſiſſet) in prętenſa defenſione deliberandę illius ter execrandę deformationis, cuius ille quidem architectus tum fuerat, ſed non ſuo, verùm alio longè ſublimiori nomine per hanc diœceſim veteratoriè ſpargi ac diuulgari curauit, ſub hoc titulo, De vtraq; ſpecie in cœna adminiſtranda &c. alia ſcripturæ loca penè omnia, vtpotè ex quibus nihil ſe ſperaret extorquere poſſe, miſſa fecit, potiſſimùm autem ac pręcipuè his Domini verbis, Hoc facite in meí commemorationem, eò inflectendis, contorquendis ac vi pertrahendis ſeſe torquet & occupat, vt eam illa neceſſariò ꝑ ſe ferre videantur ſignificationem, tanquàm ijs Dominus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus generale & minimè obſcurum dederit mandatum, vt Euchariſtiam ſub vtraque ſpecie Chriſtianis omnibus, haud alitèr quàm eam ipſe eis porrexiſſet, deincèps nouerint neceſſariò porrigendam, niſi contra ipſius præceptum venire velint. Quamobrem ſanè neceſſariũ fuerit, vt hæc Domini antè memorata verba ab hac extorta & coacta intelligentia vẽdicemus, vtq; ea pro germana certaq; ſententia ſua accipiẽda ſint, explicemus: ac deindè etiam Apoſtoli verba tractemus, & Aduerſariorũ cauilla & argutationes diluamus.

DOMINVM HIS VERBIS, HOC FACITE IN MEI COMMEMORATIONEM, NOVI TESTAMENTI SACERDOTIVM INSTITVISSE, SVISQVE APOSTOLIS ILLISIPSIS TRIPLICEM CONTVLISSE POTESTATEM.

CAP. 15. Genuina verborum illorum, Hoc facite in mei cõmemorationem, intelligentia, quę eruenda.

QVisquis in Chriſti Euángelijs deſcriptam Dominicæ cœnæ pręparationem, diuinam huius V. Sacramenti inſtitutionem, totamq; illam actionem, inprimìs autem ea Domini verba, quibus ad eam vſus eſt, quidq; ijs nobis ſignificare & innuere voluerit, accuratè inſpicit, & religioſa animi pietate ac deuotione perpendit & penſiculat: tũ quoquè per

per ordinem patres alios post alios ad Apostolos vsq; reuoluit, atque apud illos perquirit & explorat, vt memorata Domini verba, Hoc facite in meî commemorationem, in Christi Ecclesia semper accepta & intellecta sint, (vtì quilibet piè & religiosè Christianus ex ea prophetica admonitione facere tenetur: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicét tibi) is proculdubiò comperiet verba hæc quę Dominus duodecim Apostolis locutus est, non perindè ad Christianos omnes, vt ad Apostolos & eorum successores, i. sacerdotes posse pertinere. Quod vt planum testatumq; faciamus, citra vllam dubitationem id verissimum est, nec negari potest, Dominum hisce diuinis verbis suis, ante passionem suam veteris testaméti sacerdotium, ceu prępiam vmbram & figuram, antiquare & abrogare voluisse, vtì etiam reuerà fecit, atq; in eius locum noui testamenti sacerdotium substituere, deincèps ad ipsius vsq; reditum duraturũ, suosq; Apostolos in eiusmodi sacerdotij noui testamenti sacerdotes consecrâsse ac ordinâsse, eisq; & eorum successoribus, i. presbyteris siue sacerdotibus, eò legitimè & ordine vocatis, triplicem quandam diuinam potestatem & authoritatem, quam non perindè omnibus prębuerit, contulisse & attribuisse: vt si rectè consideres, sint magìs verba potestatem tradentis, q̃ præcipientis. Sunt auté hę potestates:

Deut. 32.

Christus his verbis priscæ legis sacerdotium abrogauit, & nouum instituit: Apostolos suos sacerdotes ordinauit, ijsq; & eorum successoribus triplicem cótulit potestaté.

Potestas. 1. Prima, vt verum corpus & sanguinem eius ex pane & vino aqua mixto, virtute & facultate diuinorum verborum ipsius, perindè vt ipse fecit, possint conficere & consecrare.

2. Altera, vt eiusmodi verum corpus & sanguinem eius in V. Sacramento, mox à diuina consecratione, in locum omnium priscæ legis sacrificiorum (quę ille his ceu vmbras luce, aboleuit) deincèps Deo patri ceu vnicum eiq; gratissimum & acceptissimum sacrificium toto orbe in ipsius memoriam, donec veniat, offerre queant.

3. Tertia, vt hoc sacrificium & hác hostiam, postq̃ immolata est, ipsi percipiant, atq; porrò, ceu cõstituti ac ordinati dispẽsatores mysteriorum Dei, etiam alijs Christianis, probatione priùs p̃cedente, ea ratione impertiantur, vt ea omnia, quę Dñs in cruce pro nobis cęlesti patri suo in nostrî redemptionem obtulit, in sempiternam corporũ ac animarum salutem re vera & actu ipso consequantur.

Quæ nimirùm tria à Domino demandata ministeria, eiusmodi sunt,

sunt,vt non indiscriminatìm per quoslibet, sed per solos apostolos & eorum successores,i.sacerdotes,ad ea legitimè vocatos, (modò in his expressæ Domini voluntati & ordinationi debeat satis fieri) sint administranda & expedienda:adeò vt Aduersariorum assertio vana sit & commentitia,dum aiunt, apostolos in illa suprema cœna non sacerdotum,sed solummodò vulgarium Christianorum sustinuisse personam,locumq; obtinuisse:actionemq; & functionem seu ministerium sacerdorum in hoc tractando V.Sacramento non pluris faciendam,quàm cuiuslibet alterius Christiani, Eucharistiam duntaxat percipiētis:tum etiam in ea verba, Hoc facite in mei commemoratiōem,id solùm velle & exigere,quòd vtì Dominus Apostolis suis Eucharistiam sub vtraq; specie prębuit, ità etiam ministri Ecclesiæ eandem Christianis omnibus necessariò porrigere debeant:adeoq; ijsipsis verbis generatìm Christianis om̄ibus prędceptum esse, vt Eucharistiam hac & non alia ratione percipiant.Quæ tamen omnia, vtì ab illis asseruntur,à vero prorsus abhorrent. Primò enim id negari non potest,longè aliud, multoq; maius & augustius hic Apostolis datum esse mandatum,quàm (iuxta Aduersariorum assertionē)illud sit quod iam iamq; memoratum est:neq; Christianis omnibus communiter & ex æquo posse congruere,vt hanc triplicem sibi vendicēt & vsurpent potestatem,putà,Dominici corporis consecrandi, offerendi,dispensandi.Deindè etiam illud concedendum est,eos qui nō consecrant,siue illi sacrifici sint,siue laici, ex hoc Domini mandato nullam aliam sibi vendicare posse authoritatem, siue potestatem, q̄ vt à sacerdotibus sacrificantibus & corpus Domini conficientibus, ceu dispensatoribus mysteriorum Dei,deuotè ac piè petant, vt Eucharistiam ipsis præbeant, quò per eam res diuinas, quæ illa continentur,siue bona diuina sub ipsa contenta, in suam salutem sempiternam perfectè adipiscantur.

Assertio Aduersariorum multis modis vana & commentitia.

Ea verba, Hoc facite in mei commemorationem, quatenùs ad non sacrificātes ptineant.

Quæ cùm ità se habeant,equidem nihil ambigo,cordatum quemlibet,modò is Matthæi,Marci & Lucæ Euangelia in manus sumere, vtq; ab illis Christi cœna descripta sit, pensiculare velit,facilè re ipsa & exactè comperturum, posteaquàm Dominus(veniēte die azymorum,in qua necessè erat occidi pascha, vt Lucas ait) suis mandauit Apostolis,vt illud scilicet pascha,pro more priscæ legis ipsi præpararent,

rarent,idemque hauddubiò,cùm iam præparatum esset, iuxta legis eiusdem ritum immolauit, & cum suis Apostolis ipse quoquè percepit,ac deindè ad hoc V.Sacramentum instituendum sese conferēs, dixit:Hoc facite in meī commemorationem:his eum factis & dictis nihil aliud neq; indicare,neq; dicere voluisse, quàm si ità esset locutus:Hactenùs agnus paschalis & alia veteris Instrumenti sacrificia, quę corporis & sanguinis mei in peccatorum remissionem offerendum sacrificium,ceu typi quidam designârunt,immolata sunt:atquì cuncta hæc prisca sacrificia,ceu meræ quædam vmbrę, deincèps finē habebunt:nec vos posthàc pascha & id genus prioris testamenti hostias sacrabitis & offeretis,neq; iuxta Mosaicæ legis pręscriptum sumetis & comedetis:sed,Hoc facite in meī commemorationem: Hoc facite,quod ego iam facio:i.deincèps pręcedentium omnium typicorum sacrificiorum loco,corpus & sanguinem meum consecrabitis, offeretis & percipietis,eaq; alijs fidelibus ea qua par est ratione impertiemini.

Christum in omniū priscæ legis sacrificiorum locum,vnum dūtaxat instituisse sacrificium,facta dictaq; eius indicans.

DE PRIMA POTESTATE CORPORIS ET SANGVINIS DOMINICI CONFICIENDI.

Enimuerò solis Apostolis, & eorū successoribus verbis sæpè dictis excellentissimam hanc diuinamq; V.sacramenti consecrandi,& ex pane & vino aqua mixto,veri corporis & sanguinis eius conficiendi tributam esse authoritatem siue potestatem,vel indè potest intelligi,quòd neq; illi, neq; quisquā mortalium,immò nec vllus angelus,absq; eiusmodi singulari diuinoque Domini mandato tam supra omnem modum admirabile & supernaturale opus,quod rationem & intellectum om̄em longè superat, efficere & perpetrare posset:id quod sancti Patres ad vnum omnes ad ipsos vsq; Apostolos,concorditer testantur. CAP. 16.

Absq; Domini singulari mādato Apostolis tradito,nulla creatura posset eius corpus conficere.

DIONYSIVS AREOPAGITA luculenter ait: *Quocircà reuerēter simul & ex pontificali officio,quòd hostiam salutarem,quæ supra ipsum est,litet,se excusat,ad ipsum primo decenter exclamans:*Tu dixisti: Hoc facite *in meam commemorationem.Deindè tanto ministerio dignus fieri postulat,ut sacramenta sanctè conficiat.* Vide suprà fol. 77.

IVSTINVS his ſcribit conſentanea: *Apoſtoli*, inquit, *in commentarijs ſuis, quæ Euangelia dicuntur, ita ſibi Chriſtum præcepiſſe tradiderunt, ut cibum hunc per preces ſermonis ipſius conſecrarent: eum accepto pane, cùm gratias egiſſet, dixiſſe: Hoc facite in meĩ memoriã.* Vide ſuprà fol. 86.

CYPRIANVS ſermõe de Cœna Domini: *Ex quo*, inquit, *à Domino dictum eſt, Hoc facite in meam commemoratiõem, Hæc eſt caro mea, & Hic eſt ſanguis meus, quotieſcunquè his uerbis & hac fide actum eſt, panis iſte ſubſtantialis & calix benedictione ſolenni ſacratus* &c. Vide ſuprà fol. 118.

Verba diuinæ conſecrationis.

BASILIVS in ſua Liturgia Chriſtum Dominum eum in modum inuocat, quo D. Dionyſius antè ſcripſerat: *Fac me*, inquit, *uirtute ſancti tui ſpiritus idoneum, ut ſacerdotij gratia indutus, huic ſanctæ menſæ adſiſtam, & ſanctum & impollutum corpus tuum & ſanguinem precioſum conſecrem.* Itemq; eundem Dominum his precatur verbis: *Propter tuam ineffabilem & immenſam benignitatem, citra ullam mutationem & conuerſionẽ homo factus es, & Pontifex noſter appellatus es, & huius miniſtratorij & incruenti ſacrificij conſecrationem nobis tradidiſti* &c. Vide ſuprà fol. 139.

In eandẽ ſententiã ſcribunt reliqui Patres oẽs. Heſychius in Leuiticum lib. 2. cap. 8. Chryſoſtomus in Matthæũ, Homilia 83. & lib. 3. de Sacerdotio: quæ ſuprà citauimus: Ambroſius de ijs, qui initiantur myſterijs, cap. 9: & lib. 4. de Sacramẽtis, cap. 4: & Libro de dignitate ſacerdotali: Hieronymus ad Heliodorum: videlicet, conſecrationis actionem non niſi ad ſacerdotem ex Domini mandato pertinere: adeoq; ipſum Dominum eſſe, qui ore ſacerdotis myſteria ſanctificet, conſecret & conficiat. Auguſtinus lib. 20. contra Fauſtum, cap. 13: Noſter, inquit, panis & calix certa conſecratione myſticus fit nobis: ſinè qua non eſt ſacramentum religionis. Chryſoſtomus quoquè libro tertio de Sacerdotio, & Bernardus de Cœna Domini ad Petrum, ratione huius poteſtatis, ſacerdotium angelicæ præferunt dignitati.

Ratione poteſtatis conſecrandi corporis Chriſti, ſacerdotij miniſterium angelicæ anteſertur dignitati.

Ex

Ex quibus id perspicuum fit, memorata illa mandantis Domini Verba, Hoc facite in meam commemorationem, ob hanc præcipuam authoritatem & potestatem, cui nulla alia possit æquiparari potestas, ad Laicos reliquosque omnes, non legitimè ad sacerdotij ministerium siue munus vocatos, nulla ex parte pertinere, vel posse referri: eosdemque huiusmodi potestatem vi verborum istorum non nisi per summam impietatem vllo pacto sibi posse vsurpare: qui verò impia ac nefaria temeritate id faciant, eos longè horribiliora manere supplicia, quàm olim Core, Dathan & Abiron, eorumque complices, quos repentino hiatu terra viuos absorpsit. Non vocati legitimè ad sacerdotium, non possunt absq; summo Dei contemptu corpus Christi conficere. Num. 16.

Quemadmodùm ferè etiam præfecto Osuualdo in Comitatu Tyrolensi Sefeldæ quondàm accidit, qui tamen non pari se scelere obstrinxerat, sed ea tantùm in re quodam animi fastu & superbia peccârat, quòd non instar subditorum suorum, sed perindè ut sacrificus, magnam hostiam à suo parocho, quem ui eò adegerat, modis omnibus porrigi sibi uellet. Cùm enim iam eiusmodi hostiam percepturus, ad aram accederet, repentè in saxum durissimum, quod ultra omnem admirationem ad illum deuorandum sese aperuit, toto fermè dimidio corpore immersus est, atque ægrè sanè deuotis sacrifici precibus & obsecrationibus ab ulteriori demersione seruatus est: at nihilo minùs paulò pòst tremulus & clinicus, multumq; dolens & pœnitens, diem clausit extremũ. Accidit hoc hominum etiamnùm superstitum ferè memoria. Equidem foramem illud saxi sese repentè aperientis, & ipsius Osuualdi tum manuum, tum digitorum relicta uestigia, omninò conspicua in ipso altaris lapide, (cui ea in illo extremo periculo & necessitudine, dum mergeretur, apposuerat, sese retinere uolens) ipsam quoquè hostiam, quam sacerdos illi rursus ex ore extrahere compulsus fuit, etiamdùm incorruptam meis ipse oculis inspexi: fuitq; reuerà id mihi horrendum stupendumq; spectaculum. Terribile exemplũ quod nostris propè temporibus accidit, ante annos plùs minùs 80.

Quæ tamen, atq; eius generis alia horrenda supplicia & animaduersiones Aduersarij nostri floccipendunt: apud quos etiam illi, qui Abominãda Aduersariorũ temeritas

sacrifici nō sunt, nec ad hoc sublime ministerium, per Apostolorum successores Episcopos, ritè ac ordine vnquàm vocati sunt, non dubitant etiam sinè Ecclesiastica consecrationis forma, immani quadam & planè satanica temeritate corpus & sanguinem Domini conficere, ꝑparare & porrigere alijs: cùm tamē nihil certius sit, quàm eos huius nullam habere potestatem, vel authoritatem, nec quicquam efficere aliud, quàm quod vel maximè sit Deo inuisum & abominabile: vt patres omēs testantur, atq; tandèm in magno illo Lateranensi concilio definitum & decretum est his verbis: *Hoc vtiquè sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos fuerit ritè ordinatus secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis, & eorum successoribus Iesus Christus.* Hucusq; verba Concilij illius, in quibus per Apostolorum successores, Episcopi ritè ac ordine vocati accipiuntur, ad quos solos eiusmodi ordinatio pertinet: vtì Paulus testatur ad Titum, quem Cretæ Episcopū instituerat, vt constitueret per ciuitates presbyteros, sicut ipse ei disposuerat: itemq; Epistolæ 1. ad Timo. cap. 4. & 2. cap. 1. Idem autem Cōcilium Lateranense posteà in generali illa Florentina Synodo, præsente Græcorum Ecclesia, denuò instauratum & approbatum est. Quin etiam multò antè in 2. Hispalensi Concilio, cap. 2. definitū est, *ordinatos ab alijs, quàm à veris Episcopis,* (intellige, qui secundùm seriem his, quos Apostoli Domini ordinauerunt, legitimè successerunt) *non consecrationis titulum, sed ignominiæ elogium percipere.*

Matth. 16. Iohan. 20.

Tit. 1.

Consule prolixam illam beatissimi Damasi, quē D. Hieronymus, vt notum est, tanti fecit, ad Episcopos Numidiæ aliosq; orthodoxos Episcopos hac de re scriptam Epistolam, quæ in eius Epistolis quartum obtinet locum, in qua ille multis locis pręclarissimisq; scripturę exemplis id probat efficaciter, ordinationes non ab legitimis factas Episcopis, prorsus irritas esse, nec posse hac ratione non legitimè ordinatis vllam sacerdotalem conferre potestatem: cum non possint eiusmodi temerarij homines alijs dare, quod ipsi non habeant. Hac de causa dubio ꝓcul pius ille Eusebius Samosatenus Episcopus, cùm sua ætate sub immani illa Ariani Imperatoris Valētis tyrānide, Ecclesias multas vacuas esse pastoribus cognouisset, militis habitu sumpto, quo se à tyrāno abscōderet, & capite Episcopali tiara, quā ex pileo fecerat,

Eusebius Samosatenus quid fecerit, nè catholicis deessent legitimi sacerdotes.

terat, tecto, Syriam, Phœniciā & Palæstinam peragrauit, ordines vacuos in ecclesijs, presbyteris, diaconis, alijsq; sacris ministris supplés: vti Nicephorus refert lib.11.cap.21. Vbi id obseruandum venit, licét id temporis Ariana hæresis pasśim dominaretur, non tamen ad eam barbaricam vastitatem ventum esse, vt quispiam præter episcopos, sacerdotum & aliorum ministrorum cōsecrandorum sibi ius authoritatemq; vendicaret. Atq; etiamsi id quisquā ausus fuisset, Eusebius certè hoc tā prolixū, ipsiq; cūprimìs periculosum iter vel eo solo nomine emensus esset, nè catholici germaneq; Christiani absq; legitimis essent presbyteris, qui eis salubriter præessent, ipsaq; sacramenta sanctè & efficaciter conficere & ministrare possent: quod quidem illi præstare nequeunt, qui absq; eiusmodi legitima vocatione sese intrudi curant. Quæ sint de prima potestate dicta satìs, solis sacerdotibus legitimè vocatis, ijs Domini verbis, Hoc facite in meî commemorationem, collata.

DE ALTERA POTESTATE,
NEMPE DOMINICI CORPORIS ET
SANGVINIS OFFERENDI.

Porrò secundò, Dominum seruatorē vtì primùm ipse in sacrosancta cœna verum corpus & sanguinem suū in Eucharistia cælesti patri suo incruentè obtulit, priùs quàm ea suis apostolis daret & porrigeret: quod nos suprà in primi Articuli primarij testimonijs pasśim plùs satìs docuimus, præcipuè verò in Hesychio fol.158. ità etiā deindè his mandādi verbis, Hoc facite in meî commemorationē, Apostolis & eorum successoribus tantùm, i. sacerdotibus, non autē quibuslibet indiscriminatìm, potestatem hanc & authoritatē tribuisse idem corpus & sanguinē suū in sacramento altaris eundem in modū Patri suo cælesti pro Christianis omnibus, tum viuis, tum vita functis, ad ipsius vsq; reditum offerendi & immolandi, id nimirùm diuina illius verba & tota cœnæ illius actio liquidò demonstrant. Confer eius verba, quę hîc de corpore suo & sanguine noui testamenti locutus est, cum illis Mosis verbis de agno paschali immolando, Exo.12. itemq; cum illis de immolatione CAP.17.

ſanguinis priſci illius teſtaméti, quo populum omné & totum tabernaculum adſperſit Moſes, Exo.24. atq; ex horum collatiõe locorum id certò comperies, Chriſtum dñm in locum illorum veteris Inſtrumenti ſacrificiorũ, hoc ſuum noui teſtaméti ſacrificium ſubrogâſſe:
Pſal.109. cumq; Dauid dicat, Tu es ſacerdos inæternùm, eum citra dubium in ſacroſanĉta cœna ſua, vt olim Melchiſedech, panem & vinum, q̃ corpus ſuum effecerat, obtuliſſe aç immolâſſe.

Quî verò potuiſſet Dominus hanc ſacrificiorum permutationem indicâſſe euidentiùs, quàm quòd ſanguini irrationalium pecorũ veteris Teſtamenti, ſanguinem noui oppoſuit? hoc ipſo ſcilicet luculẽter oſtendens, vt olim vetus teſtamentum ſacrificio ſanguinis confirmatum fuit, ità ſe quoquè nouum teſtamentũ ſacrificio calicis ſan-
Exod.24. guinis ſui confirmâſſe. Moſes ità ait: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiſcum ſuper cunĉtis ſermonibus his. Chriſtus verò ſic dixit de ſanguine ſuo: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamen-
Matt.26. ti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. In hac vtriuſq; ſacrificij huius collatione S. Patres diligenter ſeſe exercitârunt.

CHRYSOSTOMVS in cap.26. Matthæi Homilia 83. in hæc Dñi verba ſcribens: *Quemadmodum*, inquit, *uetus teſtamentum pecudes & uitulos habebat, eodem modo nouum,* Dominicum *poßidet ſanguinem.* Et in ea Apoſtoli verba 1.Cor.11. Similiter & calicem &c. *Quid autem id ſignificat,* inquit, *Hic calix nouum teſtamentum eſt? Erat aũt ueteris teſtamenti calix, ſacrificia, & ſanguis brutorũ: etenim poſt ſacrificiũ in calice, & ſi phiala, ſanguine accepto, ita ſacrificabãt. Cùm igitur pro ſanguine brutorum ſanguinẽ ſuũ induxiſſet Dominus, nè quis his auditis perturbaretur, illius ueteris ſacrificij meminit,* intellige per antitheſin.

Ab Oecumenio collecta. GRAECA COMMENTARIA in eundem Pauli locum ſic habẽt: *Erant in ueteri quoquè teſtamento pocula, in quibus libabant, ubi etiã poſtquàm uictimas immolaſſent, ſanguinem irrationalium excipientes poculis, libabant.* Pro *ſanguine igitur irrationalium,* Dominus *proprium dat ſanguinem. Et benè in poculo, ut oſtendat uetus teſtamẽtum anteà hoc delineaſſe. Propterea dixit: Nouum teſtamentum eſt per meum ſanguinem, non irra-*

tiona-

tionalium animalium: per meum, inquam, ſanguinem, non per irrationalium ſanguinem, ut in ueteri teſtamento.

THEOPHYLACTVS nimis quàm luculenter ſcribit in cap. 26. Matthæi, in illa Domini verba, *Hic eſt ſanguis meus: Sicut uetus*, ait, *teſtamentum immolationem habebat & ſanguinem, ità & nouum teſtamentum ſanguinem habet ac immolationem.*

Non diuerſum ab his ſcribit AVGVSTINVS epiſtola 86. ad Caſulanũ contra Vrbicũ his verbis: *Dicit ceßiſſe poculo ſanguinẽ, nõ cogitãs etiam nunc ſe accipere ſanguinẽ. Quãto ergo meliùs & cõgruentiùs uetera tranſiſſe, & noua in Chriſto facta eſſe, ſic diceret, ut cederet altare altari, panis pani, pecus pecori, ſanguis ſanguini?* Vide ſuprà fol. 255.

Sed dicat fortaſsìs aliquis: Equidẽ necdùm percipio Euangeliſtas hac immolandi vel offerendi voce expreſsè vſos eſſe. Sed quid quæſo iſthuc refert, quandò Domini & Euangeliſtarum verba idem faciunt, & tantundem valent, atquè offerẽdi vocabulum? En habes hîc eiuſcemodi verba: *Accepit Ieſus panem, gratias egit, fregit, & dixit:* Hoc *eſt corpus meum, quod pro uobis datur, ſiue frangitur.* Itemq;: *Hic eſt ſanguis meus, qui pro uobis funditur in remißionem peccatorum.* Hæc verba, Gratias egit, Fregit, item, Quod pro vobis datur vel frangitur: itẽq;, Qui pro vobis funditur in remiſſiõem peccatorũ, verba ſunt immolatitia, & quæ immolationem ſignificent. Eius rei teſtis eſt EVSEBIVS PAMPHILI de Demonſtratione Euangelica lib. I. cap. 10. *Horrorem*, inquit, *afferentia menſæ Chriſti ſacrificia, ſupremo Deo offerre, per eminentißimum omnium ipſius pontificem edocti ſumus* &c. non dubium, quin illis Dñi verbis: Hoc facite in meã commemorationem: Hoc eſt corpus meũ, quod pro vobis frangitur: Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis funditur. Eundem in modũ CHRYSOSTOMVS verba illa, Frãgitur, &, Pro vobis frangitur, exponit in cap. 10. prioris ad Corinthios Homil. 24: *Quarè*, inquit, *addit Paulus, Panis quem frangimus? Hoc in Euchariſtia uidere licet, in cruce autem minimè, ſed omninò contrà. Os enim*, inquit, *eius non conteretur. Sed quod in cruce paſſus non eſt, id in oblatione patitur, & propter te ſe frangi permittit:* Intellige, Significante myſterio. Idem de hoc verbo, & de illo alio

Fundi-

(Funditur) Prosper in Augustini sentétijs testatur, vt habetur de Cósecratione Distinct, 2. ca. Cùm frangitur. Atq; ipse adeò Augustinus verba hęc, Quod pro vobis datur, nó alitèr accepit, quàm, Quod pro vobis immolatur, lib. 3. de Trinita. cap. 10. & lib. 4. cap. 14. Atq; eam ob ré cùm dominus gratias egisset, & dixisset; Hoc est corpus, quod pro vobis datur: &, Hic est calix in sanguine meo, qui pro vobis funditur, nihil aliud neq; indicare, neq; dicere voluit, quàm se patri suo cælesti corpus suum pro nobis omibus cum gratiarúactione immolare: vt idem Augustinus etiam alibì testatur, nempe in Psal. 39. Deniquè IOHANNI DAMASCENO lib. 4. orthodoxę fidei, cap. 14. verba illa Pauli, Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, idem sunt, quod, *In nocte qua seipsum obtulit.*

Porrò, quòd ad dñi mandatum, Apostolis & eorum successoribus presbyteris vel sacerdotibus datum attinet, confer hoc domini verbum, FACITE, in nouo testaméto, cum illo, FACIATIS, veteris Instrumenti: vt Leuit. 24. Et faciatis hircum pro peccato. Et Iudicú 13. vbì diceti Manue, Faciamus tibi hœdum de capris, respódit angelus: Si vis holocaustum facere, offer illud Domino: atque id genus plura alia loca, vt Ezechielis 45. & 46. facileq; perspicies, Facite idem hic significare, quòd, offerte: quanquàm etiam prætereà idem sit, quod, Consecrate & Sumite: quandoquidem in veteri Instruméto hęc tria in sacrificijs significauit, vt quę primùm sanctificarentur, vel consecrarétur, deindè offerrentur, postremò sumerentur. Quod quidé eò minoré apud nos dubitatióem habere debet, quâdò etiá apud ethnicos scriptores verbum hoc non raró idem valet, quod, offerre, vt nôrunt eruditi. Apud Romanos certè in sacrificijs solenne erat, sacrificum hoc compellare verbo, Hoc age. Adeoq; D. Paulum istud (Hoc facite) ità accepisse & intellexisse, pretereaq; docuisse, pané & calicé Dñi esse Ecclesiæ sacrificium, satìs ex his eius verbis constare potest, q̃ sunt prioris ad Corinth. cap. 10: Videte Israël secundùm carnem. Nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergò? Dico quòd idolis immolatum sit aliquid? aut quòd idolum sit aliquid? Sed quòd quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, & nó Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorú. Non potestis calicé dñi bibere, & calicé dęmoniorum: non potestis mensę dñi participes esse, & mensę dæmo-

Verbú Græcè in vtroq; testamento idé est, ποιεῖν, quod Facere Latini dicút.

Ex Apostolo 1. Cor. 10 perspicuum est, Eucharistiam esse Ecclesiæ sacrificium.

dæmoniorum. Discis hinc, vt Apostolus nostrum, id est, Christianæ Ecclesiæ altare & sacrificium, altari & sacrificijs Israëlitarum: itemq; calicem nostrum, calici quem ethnici dæmonibus immolabant, nostramq; mensam illorum mensæ per Antithesin opponat.

Quorsum verò plura è scriptis diuinis proferre attinet, cùm in cõfesso sit, hoc celsissimum altaris Sacramentum in Christi Ecclesia iãindè ab Apostolorũ tẽporibus, ab ipsis etiã Apostolis semper Ecclesiæ sacrificiũ & appellatum & habitum esse? quod equidem puto satìs luculentam esse horum Domini verborum interpretationem.

Apostoli ipsi ac deindè reliqui Patres, oẽs Eucharistiã sacrificiũ appellârunt.

ANDREAS Apostolus, cùm ab Aegea vrgeretur sacrificare idolis, respondit illi his verbis: *Ego omnipotenti Deo immaculatum agnum quotidiè in altari sacrifico.* Vide suprà fol. 186. Quòd verò Apostoli verba hæc, Hoc facite in meî commemorationem, ea ratione accipiẽda esse docuerint, Patres omnes indè ab illorũ ætate ad nos vsq; admodùm concorditer testantur.

TESTIMONIA S. PATRVM DE SACRIFICIO ALTARIS, EX ILLIS VERBIS, HOC FACITE IN MEAM COMMEMORATIONEM.

DIONYSIVS scribit his verbis: *Quocircà reuerenter simul & ex pontificali officio, post sacras diuinorum operum laudes, quòd hostiam salutarem, quæ super ipsum est, litet, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans, Tu dixisti: Hoc facite in meam cõmemorationem.* Vide suprà fol. 77. Quorum hæc sententia est, tanquàm si Pontifex diceret Deo: Equidem hoc tibi sacrificium, Dñe Deus, offerre non auderem, nisi tu his verbis, id vt facerem, mandâsses. CAP. 18.

IRENAEVS, Apostolorum tempori admodùm vicinus, etiam euidentiùs id testatur his verbis: *Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens: Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo*

Lib. 4. cap. 32. Dominus suis cõsuluit discipulis, vt Eucharistiam offerreat.

offert Deo. Addit indè: *De quo* (sacrificio) *in 12. Prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: quoniam ab ortu solis vsq; ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus.* Atque reuerà prophetia hæc certò & absque vllo medio de hoc sacrificio accipienda est. Christi enim in cruce oblatio semèl tantùm, idque vno duntaxat orbis loco in Iudæa facta est: porrò sacrificium humiliati & contriti cordis, cunctaque alia merè spiritalia nostræ deuotionis sacrificia, nouo Testamento cum veteri communia sunt: neq; illis id tribuere possumus, ea omninò pura esse. Itaq; sacrificium hoc vel oblatio, de qua Malachias agit, illud altaris sacrificium corporis & sanguinis Domini, quod sacerdotes offerunt, necessariò accipienda est.

Prophetia Malachiæ necessariò de hoc sacrificio accipienda est.

CYPRIANVS vt ea Domini verba, Hoc facite in meî commemorationem, acceperit, apud illum videre licet lib. 2. Epist. 3. vbì sic habet: *Nam si in sacrificio, quod Christus est, non nisi Christus sequendus est, vtiquè id nos obaudire & facere oportet, quod Christus fecit, & quod faciendum esse mandauit. Nam si IESVS Christus Dominus & Deus noster, ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primus obtulit, & hoc fieri in suî commemorationem præcepit: vtiquè ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur: & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse.* Eodem loco prophetia Dauidis de sacrificio Melchisedechico ad huius V. Sacramenti oblatiõnem refert & interpretatur: ità vt nulli dubium esse queat, D. Cyprianó hæc verba, Hoc facite in meî commemorationem, Dominici corporis & sanguinis oblationem potissimùm significare.

Sacerdos vice Christi fungẽs in altari, ità debet offerre Eucharistiã, vt Christus eã obtulit, in memoriã cruẽti illius sacrificij in cruce.

Psal 109.

Sacrificium Melchisedech, typus sacrificij altaris.

Aduersarij hanc Cypriani epistolam pro communione vtriusque speciei contra nos acerrimè producunt: sed non vident illi eã de sola sacerdotis oblatione vel immolatione agere, quæ nullo pacto alitèr ab eo fieri debet, quàm vt Christus ipse Deus ac Dominus illius, summusque sacerdos in cœna sua fecit. De communione autem & dispensatione venerabilis Sacramenti nihil hîc agitur. Immò verò è patrum testimonijs vix vllum aliud est, quo Aduersariorum teterrimus

Aduersarij D. Cypriani epistola abutuntur.

error

error,hoc sacrificium negantium, tam validè & efficaciter retundatur ac profligetur,atquè hac ipsa epistola.

EVSEBIVS PAMPHILI libro quinto,capite tertio de Demonstratione Euangelica,cum Cypriano conspirans: *Christus,* inquit, *ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant,per suos ministros perficit.Nam quemadmodùm ille,qui sacerdos gentium erat,nusquàm videtur sacrificijs corporalibus functus,sed vino solo & pane,dum ipsi Abraham benedicit: itâ sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster,deindè qui ab ipso profecti sunt sacerdotes, in omnibus gentibus spiritualem secundùm ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes,vino ac pane, & corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentant.*

CHRYSOSTOMVS loco suprà memorato in caput vigesimúsextú Matthæi, hæc Domini verba eundem in modum explicat: Ait enim:*Sicut illud* (sacrificium agni paschalis) *in rememorationem miraculorum,quæ in Aegypto patres vestri viderunt, faciebatis: sic & hoc facite in meam commemorationem. Sanguis ille ad primogenitorum salutem fuit effusus,hic in remißionem totius orbis peccatorum. Et quemadmodùm Moses,Hoc æternum vobis erit memoriale, dicebat: sic & ipse, In meam, ait, commemorationem,donec veniam.*Cernis,vt vir sanctus hic doceat, quẽadmodùm Moses præceperit immolari agnum paschalem in memoriam eorum miraculorum,quæ circa illos in Aegypto facta erant,diuinitùs,præsertim in primogenitorum salutem & conseruationem, itâ etiam Christum mandâsse offerri in sui commemorationem carnem & sanguinem suum,donec veniat. En, vt hic Chrysost. vocabulũ Facite,pro,Offerte, accipiat.

In Epistola 1.Corinth.10.Homilia vigesimaquarta ait *Christum seipsum offerendum præcepisse* Quòd verò his verbis, Hoc facite in meî commemorationem,id iusserit,testatur idem in cap.10.ad Hebræos, Homilia decimaseptima:*Nónne per singulos dies,*inquit, *offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius.* Sermone de Proditione Iudæ sic habet:*Sicut illa vox quæ dicit, Crescite & multiplicamini,& replete terram,semèl quidem dicta est,sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: itâ & vox illa semèl quidem dicta est,sed per omnes mensas. Ecclesiæ vsque ad hodiernam diem, & vsque ad eius aduentum,præstat sacrificio firmitatem.*Porrò idem sacrificium solis VerbaChristi in hanc vsq; diẽ sacrificio altaris suam præstãt firmitatem.

sacerdotibus esse demandatum, cernere licet apud illum lib.3.de Sacerdotio, & Homil.2.in caput 1.posterioris ad Timotheũ Epistolæ, vbì hæc eius verba leguntur: *Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiussuis meriti sacerdos offerat, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, quamq́; sacerdotes modò quoquè conficiunt.*

Hic Vualdensiũ error condemnatur.

AMBROSIVS cum Chrysostomo pulcherrimè cõsentit in cap.10. ad Hebræos, vbì his vtitur verbis: *Pontifex noster ille est, qui hostiã mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, cõsumi non potest. Hoc autem quod nos facimus, in commemorationem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meî commemorationem*, &c.

Vt Christus pro nobis obtulit sanguinem suum, ità sacerdotes eũ imitantes, idẽ sacrificiũ pro populo debẽt offerre.

Itemque in Psalmum 38. *Vidimus*, ait, *principem sacerdotum ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur vt possumus sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium, etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio. Quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quandò Christi corpus offertur*, &c.

Aduerte hîc, vt Ambrosius ex illis Domini verbis, *Quod pro vobis datur*: &, *Qui pro vobis & pro multis effunditur*, id collegerit & acceperit, Christi corpus & sanguinẽ à sacerdote in altari pro populo offerri debere: sacerdotesq́; vt minimùm functionis & ministerij sui nomine non tam fuisse contemptos & abiectos, vt sunt Melanchthoni.

CHRISTI CORPVS ET SANGVIS IN SACRA LITVRGIA PRO VIVIS ET MORTVIS, CVNCTISQVE ECCLESIAE NECESSITVDINIBVS PIÈ OFFERVNTVR.

CAP.19.

DOctrinam hanc & institutionem, tametsi ea in Christi Ecclesia à catholicis omnibus certissima semper est habita, Aduersarij nostri odio acerrimo & inexpiabili persequũtur, contraq́; eam modis omnibus quibus possunt, blaterant & obstrepunt. Atquì illi CHRISTI institutionem, vtì ea iam indè ab initio ab eius Ecclesia intellecta, celebrata & vsitata est, cõuellere non poterunt, sed vt vsque ad eius reditum salua & incolumis permaneat, velint nolint, permittere cogentur. Se solos oĩa nôsse arbitrantur: quod tamen posset illis non inuideri, modò ea

probè

probè cognita haberent,& sua scientia rectè vterentur. Ego verò perquàm discere ab illis velim, quandoquidem Catholica Christi Ecclesia in memoratis Domini verbis, Hoc corpus quod pro vobis datur vel frangitur, Hic sanguis, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, sacrificium quoddam nobis indicat & tradit, exemplar illius, quod in cruce peractũ est: quid causæ sit, cur eiusmodi sacrificium pro illis omnibus, pro quibus datũ, fractum, fusum est, offerri non debeat. Si enim verum hîc est corpus, verusq; sanguis Christi,& si hoc sacrificium exéplar est illius semèl in cruce, in sanctis sanctorum litati sacrificij, vt Chrysostomus, Ambrosius,& omnes sancti Patres asserunt, quarè non etiam pro fidelibus omnibus, tum viuis tum defunctis, vt itidèm patres illi docent, offerendum sit? Prætereà si verum est, quod Cyprianus ait, in huius (sacrificij) præsentia nunquàm pati contriti cordis holocaustum repulsam, cùm, vt Augustinus tradit, nihil tam gratè offerri & suscipi posset, quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri, cur nõ idem corpus tum pro viuis, tum pro vita functis offerri liceat, cùm tamen pro omnibus illis mortuus sit Christus,& omnium illorum æquè dominetur? Equidem non puto Aduersarios nostros contradicturos Cypriano, ità dicenti: *Quoniam sacrificium quod in cruce obtulit Christus,* (id est, verũ corpus & preciosus sanguis eius, quæ re vera hîc habentur) *sic in beneplacito Dei constat acceptabile, & perpetua uirtute consistit, ut non minùs hodiè in conspectu patris oblatio illa sit efficax, quàm ea die, qua de saucio latere sanguis & aqua exiuit.*

Domini verbis docetur, Christi corpus & sanguinem in altari pro viuis & mortuis offerri debere.

Serm. de cœna Domini.

De Trini. lib. 4. cap. 14.

Rom. 14.

Sermone de baptismo Christi sub finem.

Verum quidem est, donec Aduersarij nostri perfricta fronte negabant, Christum nullum instituisse nec reliquisse sacrificium, tantispèr illis non posse non videri perperàm facta ea omnia, quæ iamindè ab Apostolis hac in parte Catholica fecit Ecclesia: atquì si illi Dei munere & fauore eatenùs possent redire ad sanitatem, sibiq; restitui, vt cum Ecclesia sacrificium à Christo institutum agnoscerét, eiam sanè non possent etiam non fateri, sacrificium hoc & pro viuis, & pro mortuis offerri oportere.

Cùm Eucharistia sit Ecclesiæ sacrificium, debet pro viuis & mortuis offerri.

Priscæ legis sacrificia, quæ non nisi vt vmbræ quædam hoc sacrificium significàrunt, multiuaria, vt tertius Moseos liber probat, fuêre,

ére, putà, Holocausta ꝓpitiatoria ꝑ peccatis, ꝑ gratiarũ-actione, vesca, consecrationis vel initiatiõis &c. Ea q̃ pro peccatis offerebantur olim in veteri lege, Domino offerebantur, alia pro peccatis perpetratis, alia pro ignorãtia & negligentia sacerdotũ, principũ, magistratuũ, totius populi, plerunq; etiam certæ alicuius personæ. Sacrificia gratiarum actiõis, q̃ eadem pacifica appellantur, Dño immolabantur pro omnigenis à Deo collatis beneficijs & donis tum in actioné gratiarũ, tum ob futura ꝓmerenda à Deo munera ac beneficia. Sacrificia vesca ex munda erant farina, & panes absq; ferméto. His annumerantur vini & olei sacrificia: atq; hæc sacrificia oĩa, non ꝑ viuis duntaxat, sed etiã defunctis offerebãt, ea pꝛ̃sertim, quæ pro peccatis fiebãt, vt videre licet 2. Machabæorũ, cap. 12. vbi sic habes: Iudas fortissimus duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymã, offerri ꝑ peccatis mortuorũ. Qué librũ etsi Aduersarij contemnendũ putãt, at tñ Augustin⁹ & alij Patres eũ minimè conténunt. Immò verò hodieq; Iudæi ex veteri more pro suis vita functis fratribus & sororibus precanť. Precatio, quam in eorum Synagoga pꝛ̃centor alta dicit voce, & populus repetit, eiusmodi est: Memor sit DE⁹ animarũ eorũ, & collocet eas in paradiso cum Abrahã, Isaac & Iacob, & alijs sanctis &c. quéadmodùm Antoni⁹ Margarita à Iudaismo ad Christi fidem traductus, scribit libello illo suo, cui titulum fecit: Vniuersa Iudæorũ fides. A. 2.

Pro peccatis hostiæ. Leuit. 4. 5. 6.

Gratiarum actionis. Leuitici 3. 7.

Sacrificia vesca. Leuit. 2. 6. Num. 5. 15. 18. 20.

Sacrificia priscæ legis, nedum pro viuis, sed etiam mortuis immolata sunt.

Libro de Cura pro mortuis gerenda, cap. 18.

Iudæi hodieque pro suis vita functis orant.

Scribit is Iudæos habere libellum quendam, quem Memorem vocent, in quo vita functi cõscripti sint, vndè singulis annis ter eorũ nomina è sede quadrangula, vel suggestu quadrato, quem Almemorem vocent, recitentur.

Quòd si hæc ità se habent, vt quondã vmbræ veteris illius legis ꝑ cũctis & spiritalibus, & téporarijs necessitudinibus, nec ꝑ viuis modò, sed etiam ꝑ mortuis oblatæ sint, quãtò magis hoc pꝛ̃stantissimũ ac diuinissimũ corporis & sanguinis Chrĩ sacrificiũ, illis vmbris pꝛ̃figuratũ, offerri debet, ob cõciliandũ DEũ Christianis oĩbus, ob ei⁹ auertendã irã, ob impetrãdã peccatorũ veniã, ob ãgẽdas DEo ꝑ cũctis illius bñficijs gratias, ob futura oĩa tum corporalia, tũ spiritalia dona ac bñficia ꝓmeréda & impetrãda, nec in viuorũ dũtaxat, sed etiã mortuorũ vsum atq; vtilitatéʔ quéadmodũ id

Ex Apostolorum ordinatione sacrificium altaris semper pro viuis & mortuis oblatum est.

id iã indè ab Apostolorũ ęuo, ex illorũ hauddubiè ꝓscripto & ordinatiõe in Catholica Ecclesia semp esse actitatũ & obseruatũ, ex innumeris Patrũ, suprà passim allatorũ, testimõijs didicisti: Speciatim verò ex eorundem Apostolorum decreto & institutione ꝓ vita functis sacrificium offerri debere, vetustissimi patres testantur, Dionysius Ecclesiasticæ Hierarchiæ, De his, q̃ in quiescentibus fiunt, cap. 7. Tertullianus ad vxoré, Cyprianus lib. 1. Epist. 9. ad Faustũ ob sororis obitũ dolenté, Athanasius lib. Quęstionũ ad Antiochũ Principẽ, Quæst. 34. vbì etiã huius reddit rationẽ his verbis: *At sicut vitis florescit extrà in agro, & odorem eius sentit vinũ in vase reclusum, sicq; conflorescit etiã ipsum: ità intelligimus peccatorum animas participare aliqua beneficentia ab exangui immolatione, & gratificatione pro ipsis facta: sicut solus ordinat & præcipit, qui viuorum & mortuorum potestatẽ gerit Deus noster.* Item Gregorius Nazianzenus Oratione funebri pro matre. Gregorius Nyssenus. Epiphanius libro tertio contra hæreses. Chrysostomus in priorẽ ad Corint. Homil. 41. lib. 6. de sacerdotio, Homilia 69. ad populum Antiochenũ. Augustinus lib. 9. confess. cap. 13. Item libro de cura ꝓ mortuis gerẽda, cap. 18. vbì locum illum 2. Machabæorum 12. citat, additq;: *Sed etsi nunq̃ in scripturis ueteribus omninò legeretũ, nõ parua hac cõsuetudine claret authoritas, ubi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare fundũtur, locũ suũ habet etiã cõmendatio mortuorũ.* Itẽ De 88. Hęresibus ad Quoduultdeũ. Gregorium Magnũ & reliquos iam ꝓtermitto, vt quorũ testimonia suprà ꝓlixè citata sunt, è quibus eorũ fides & sentẽtia liqdò potest intelligi.

A simili: vt defuncti fructús & efficaciæ sacrificij altaris participes fiant.

En quàm sublimiter vir sanctus senserit de authoritate cõsuetudinis à catholica Ecclesia receptæ, eius præsertim, quam solennes illæ preces sacerdotis in altari testantur.

BASILIVS libro de Spiritu sancto, Chrysostom' in cap. Matthęi 26. & in cap. 15. prioris ad Corinthios, in Homilia prima de Adam & Eua, Augustinus, quem citat Cęlestinus in suis Decretis ad omnes Galliarum episcopos, id nos instituunt, fidem nostram formis illis precum & obseruationum sacerdotalium, quarum in sacramentorũ celebratione perpetuus fuit vsus, confirmari debere: *Vt legem credendi*, inquit Augustinus, *lex statuat supplicandi.* Cui doctrinæ & institutioni si Aduersarij nostri aliquid tribuendum putarent, legerentq́ue preces illas, quas Collectas vocant, atque ex eis vetustissimas, ante annos mille in sacro Liturgiæ officio vsurpatas, inuenirent illi;

Formæ obsecrationum sacerdotalium, quarũ perpetuus & solẽnis fuit vsus, docent nos qui credere debeamus.

Vetustæ Ecclesiæ precationes, quas collectas vocant, non vulgaris sunt authoritatis.

illi, Ecclesiam ore sacerdotum hac ratione semper esse precatam: *Deus qui tribulatos corde sanas, & mœstificatos actu lætificas, ad hanc propitius hostiam dignanter attende, per quam totius mundi tribuisti relaxari delicta, quam tibi pro nostra offerimus tribulatione: tu & hãc benignus accipe, & nostra sana discrimina, uincula solue, delicta dele, tribulatiõis nostræ attende miseriam, & angustiarum nostrarum submoue pressuram, ut exuti omnibus quæ patimur malis, in tuis semper delectemur iudicijs* (aliâs delicijs) *exultare.* Itemq́;: *Hæc cælestia sacramenta omnibus fidelibus uiuis & defunctis, pro quorum tibi sunt oblata salute, prosint ad ueniam* &c.

Verùm aduersarijs, vt antè diximus, hoc deficit, ꝙ intelligere nolunt altaris sacrificium, illius in cruce peracti sacrificij exemplar esse: nosq́; hîc idem habere corpus, quod in cruce pepderit: & cùm nihil ex nobisipsis habeamus, quod gratũ Deo offerre possimus, nos hoc filij eius corpus, ceu gratissimũ sacrificium offerre, & obnixè precari, vt non ad nostram actionem siue opus, sed in amantissimi filij sui faciem respiciat, nostriq́; misereatur.

Crassus Aduersariorum nostrorũ error de opere operato & applicatione Missæ.

Melanchthon & qui eius factionis sunt, nos horrendum in modũ proscindunt, tanq̃ qui propriam sacrificandi vel offerendi actiõem siue opus nostrum etiam alijs, & speciatìm vita functis in peccatorũ remissionẽ applicemus & accõmodemus, cùm tamen nos nõ nostro opere, quantùm quidem ad corporis Chr̃i immolationem pertinet, sed solo opere operato, id est, quod Deus ipse sacerdotis quidẽ ministerio, sed non attento sacerdotis merito efficit, quod est corpus & sanguis Christi, nitamur: quod vbi iuxta illius mandatũ Deo patri offertur, non nostri operis, sed diuinæ vnigeniti filij eius institutionis nomine, gratissimum illi, vt diximus, tum pro viuis, tum pro mortuis sacrificium est: at tamen pro illis duntaxat mortuis, qui fidẽ suam redemptiõi per Christum factæ alligârunt, atq; hac fide apud Deum meruerunt, vt hoc sacrificium, quemadmodùm Augustinus ait, eis prodesse possit.

Non applicamus nos vita functis merita siue efficaciam & fructũ passionis Christi & sacrificij huius pro nostro arbitratu, sed eius diuinæ misericordiæ id nos permittimus, qui solus id ordinat ac moderatur

deratur pro sua voluntate, quique viuorum ac mortuorum dominatur, vt suprà ex Athanasio ad Antiochum annotatum est.

Equidē non parùm id demirari soleo in Melāchthone, quòd cùm ille fateatur in Ecclesiæ initijs hanc ferè grauissimam fuisse pœnam sacerdotum, qui se aliquo scelere obstrinxissent, vt ab offerendi ministerio remouerentur, vtì in Concilij Ancyrani cap. I. videre licet, & posteà non nisi inter laicos cōmunicandi haberēt potestatē, cuius laicæ cōmunionis Cōcilium Sardicen̄ cap. I. & Agathen̄ cap. 50. mētionem facit, (neque enim ingratìs id illi assentior, hanc germanam esse laicæ communionis interpretationem vel acceptionem) nihilo minùs illum altaris sacrificium negare ac reijcere ausum esse. Quòd primitiua Ecclesia haud facilè seueriùs potuit in sacerdotes animaduertere, quàm illis ab offerendi functione prohibendis, conficitur indè, id temporis in Christi Ecclesia sacrificandi vel offerendi ministerium non pro vili ac nullius ponderis, multò minùs impia, sed ꝓ præcipua & excellentissima functione habitum esse.

MISSAE SACRVM POTEST,

ETIAM NVLLIS COMMVNICARE VOLENTIBVS, PIÈ PERAGI.

QVòd isthæc omnia in hunc locum de altera potestate sacerdotibus, illis Domini verbis, HOC FACITE IN MEÎ COMMEMORATIONEM collata, fusiùs adduxi, ea causa feci, vt omnibus in prospectu sit, quàm miserè Aduersarij hominibus imponant, dum illis persuadent, eò duntaxat institutum esse à Domino Eucharistiæ V. Sacramentū, vt edatur & bibatur in ipsius memoriam, nec vllis alijs id prodesse nisi sumentibus, atq; idcircò pro alijs offerri non debere. Qua illi falsa doctrina præcipuam institutionis huius V. Sacramenti causam (quæ est, vt sit sacrificium nouæ legis, loco omnium veteris instrumenti sacrificiorum, ꝑpetuisq; temporibus in Ecclesia colatur ac offeratur & ꝑseueret vsq; ad aduentū Domini) prorsus abolere moliūtur, Christiq; Ecclesiam tam multigena vtilitate, quam indè ab initio ex hoc sacrificio semper consecuta est, per summam impietatem priuare. Quam

CAP. 20.

Præcipua institutiōis Eucharistiæ ratio est, vt sit noui testamenti sacrificium.

ob rem etiã in huius sui erroris stabilimentũ & cõfirmationẽ, hac in parte damnatis iamprīdèm Vualdensibus subscribunt, Cœnam Domini (sic enim ipsi eam appellant) sinè communicantibus fieri non debere. At verò sanctissimi patres, quibus diuina huius sacrificij vis & efficacia, ingens quoquè & præcipua, eademque multiuaria vtilitas, quam hinc Ecclesia quotidiè percipit, ex Apostolorum doctrina probè perspecta fuit, longè alitèr senserunt: neque hoc quotidianũ & iuge sacrificium, à Domino ipsis demãdatum, eo nomine vnquàm sibi prætermittendum putârunt, quòd vt plurimùm, fide & charitate refrigescente, nulli adessent, qui communicare vellent.

Chrysostomi æuo magna populi pars in Paschate tãtùm sumebant Eucharistiã, vt nostro quoquè seculo.

CHRYSOSTOMVS in epistolæ ad Ephesios caput 1. Sermone 3. *Frustrà*, inquit, *habetur quotidiana oblatio, frustrà stamus ad altare. Nemo est, qui simul participet.* Adeoq; in cap. 10. ad Hebręos, Homilia 17, *Plurimi*, ait, *ex hoc sacrificio semèl accipiũt in toto anno, alij bis, alij sæpiùs.* Neq; tamen propterea ab ipso Chrysostomo & eius presbyteris intermissa est quotidiana ac iugis sacrificij oblatio.

Testantur idem Ambrosius lib. 6. de Sacramentis, cap. 4. & Augustinus de verbis Domini in Lucã, Serm. 28. & lib. 2. de Sermone Domini in monte, Græcos non nisi semèl in anno communicâsse, cùm tamen nihilo minùs quotidiè sacerdotes sacrificarent: *Si*, inquit Ambrosius, *quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodùm Græci facere consueuerunt?* Augustinus quidem: *Quotidiè Eucharistiæ cõmunionem percipere, nec laudo*, inquit, *nec reprehendo: omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo & hortor:* at nihilo minùs Hippone in Aphrica quotidiè sacrificium immolari voluit.

De Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53.

Sacerdos licèt plerunq; nullos habeat communicantes, tamen animo complectitur tanquam secum communicãtes, quotquot toto orbe cõmunicant.

Mirum profectò est, Aduersarios cernere nolle, etiamsi sacerdos sacrificans plerunquè neminem habeat, qui ad altare cum ipso communicare velit, attamen permultos eum habere toto orbe cõmunicantes, qui eodem tempore cum ipso communicent. Ait Apostolus nos multos vnũ panẽ & vnũ corpus esse, omes qui de vno pane participamus. Et Chrysost. Homil. 51. ad populũ dicit monachos in eremis degentes, in mysterijs altaris sese mutuò licèt absentes complecti: In mysterijs, inquit, alter alterum amplectitur. Quod quid aliud est, quàm eos etiam absentes spiritaliter simul communicare? Immò Melanchthon ipse scribit in Euangelium Dominicæ 2. post Pascha,

tanquàm sui hac in parte planè immemor, nos vbicunquè tādèm simus, siue in mari, siue apud Turcas, aut alios ethnicos animo, voluntate, cognitione & inuocatione Dei cum visibili Ecclesiæ cœtu, vbicunquè demùm ille sit, adunare & colligere debere, perindè vt Ioseph, licèt in Aegyptum abductus esset, nihilo seciùs συμπολίτης Ecclesiæ patris sui Iacob permansit. Quod si ità est, qua tandèm ratione vel argumento potest ille sacrosanctas illas Missas, quæ sinè communicantibus fiunt, sibi impugnandas sumere? maximè cùm hęc non sacrificantium culpa sit, quòd nemo communicet, sed laicorum, qui charitate refrigescente nolunt accedere: quibus tamen non petentibus hęc cęlestis esca cum tædio ingerenda non est, licèt alioquì, quandocunquè piè ac religiosè eam petunt, minimè eis negetur: id quod Erasmus quoquè aduersùs hunc errorem commemorat in libello, De amabili Ecclesiæ concordia.

Verùm huc omnes Aduersariorū tendunt conatus, vt IVGE SACRIFICIVM tollant è medio, & Antichristo iuxta Danielis vaticinium viam muniant. Vide Chrysostomum in opere imperfecto in caput 24. Matthæi, Homil. 49. vbì ait, iuxta Danielis Prophetiā, hoc sacrificium Christianorum tribus annis & sex mensibus tollendum esse ab Antichristo. Et pius ille Rupertus Tuitieñ lib. 2. de Diuinis officijs, cap. 10. scribit hunc in modum: *Aufer à cœtu Ecclesiæ quotidianas Saluatoris nostri huiusmodi exequias, & uide quàm meritò dicat ipse Saluator, Quæ utilitas in sanguine meo?* (Psal. 29.) *Refrigescente enim ea, quæ hoc modo nunc ubiquè calet, eius memoria, refrigescet uniuersa charitas, muta erit fides, claudicabit spes, conticescet magnus ille clamor sanguinis iusti Abel, qui per traditum tanti sacrificij ritum, quotidiè reparat uocem,* (Heb. 11.) *quotidiè laxat os bibentis & uociferantis terræ, scilicet Ecclesiæ, maledictum coarguens Cain, & maturam indignè fusi sanguinis uindictam reposcens.* (Gen. 4.) *Calente ergò memoria tam celebri, charitas Christi concalescit, perstat super fundamentum suum ædificium fidei, spes quotidiana peccatorum remissione reuiuiscit.* Hic sanctus vir his extremis temporibus nobis Prophetam exhibet, quādò eius prophetia huius diuinissimi ac multò pijssimi sacrificij abolitiōe, hincindè in Germania plùs satis in

Qui iuge altaris sacrificium ex Ecclesia sublatum volūt, ipsissimi sunt Antichristi anteambulones.

dies completur. Hactenùs de altera, eaque præcipua potestate, quam Dominus Apostolis suis, eorumq; successoribus tãtùm, id est, sacerdotibus, hisce verbis, *Hoc facite in meî commemorationem*, tribuit.

DE TERTIA POTESTATE, SCILICET EVCHARISTIAE DISPENSANDAE.

CAP. XXI. IAM tertiò, Dominum his verbis, *Hoc facite in meî commemorationem*, non quoslibet indiscriminatìm, sed suos dũtaxat Apostolos, & eorum successores sacerdotes, huius V. Sacramenti dispensatores instituisse, non magnoperè probatiõe indiget: cùm id vel indè satìs liqueat, quòd hoc V. Sacramentum, vt antè dictum est, nullo pacto porrigi vel dispensari queat, nisi antè à sacerdotib' consecratum & oblatum sit: vti etiam in veteri testamento sanctificationem & immolationem antecedere oportebat, priùs quàm sacrificium ipsum in cibum cederet. Atq; hac de causa impietas & peccatum Ophni & Phinees, liberorum Heli summi sacerdotis, erat grande nimis coram Domino, quòd ex illis, quæ priùs immolari debuerant, auferri volebant, quantùm ipsis visum esset, sicq; detrahebant homines sacrificio Domini. Quod peccatum pro ipsius immanitate, hostili arcæ Dei ablatione, atq; illorum amborum, & patris eorum horrẽda nece, domusq; eorum desolatione & interitu, atq; tot millium Israelitarum internecione tandèm vltum & mulctatum est.

1. Reg. 2.

1. Reg. 4.

Vetustus ille Tertullianus libro de corona militis, & lib. 2. ad vxorem, potestati huic, quòd ea ad solos pertineat sacerdotes, his paucis verbis eiusmodi dicit testimonium: *Eucharistiæ*, inqt, *sacramẽtum nec de aliorum manu, quàm præsidentium sumimus*: quod cum in alijs patribus omnibus passìm occurrat, superuacaneum puto prolixiùs prosequi.

Habes igitur, amice lector, ex his omibus, Christum Dñm his suis verbis, HOC FACITE IN MEÎ COMMEMORATIONEM, noui testamẽti sacerdotiũ in priscæ legis sacerdotij locũ substituisse, suosq; Apostolos sacerdotes consecrâsse, illisq; ac eorum posteris vel successorib' sacerdotibus supradictam triplicem potestatem tribuisse, videlicet primò corporis & sanguinis ipsius consecrandi, ac deindè eadẽ Deo patri offerendi, & postremò ipsa percipiẽdi, ac alijs ritè impertiẽdi.

QVID-

QVIDNAM HINC CONSEQVATVR, ET AD QVID SACERDOTES RATIONE TERTIAE POTESTATIS IPSIS DEMANDATAE, NEMPE DISPENSATIONIS EVCHARISTIAE, OBLIGATI SINT VEL TENEANTVR, QVÍDQVE LAICI HOC NOMINE AB ILLIS EXIGERE POSSINT.

EX his omnibus id primùm infero, manifestò falsum & vanũ esse, quòd Aduersarij scriptitant, & hominibus persuadent, verba illa mandandi, quibus Christus in sacrosancta cœna vsus est, ex æquo ad Christianos omnes pertinere, sacerdotúmque ministerium & actionem in hoc tractando V. Sacramento non pluris faciendam, quàm cuiuslibet alterius Christiani actionem: cùm è diuerso ea luculenta, mera & indubitata veritas sit, quæcunq; Dominus huius instituendi præstantissimi Sacramenti causa in illa sua cœna locutus est, ea peculiariter ac speciatìm suis duodecim Apostolis, ad quos tum sua verba dirigebat, eum esse locutum, illosq; & eorum successores duntaxat suos peculiares instituisse & ordinâsse dispensatores, quô eã, quã diximus, triplicem potestatem ipsius loco, vice & nomine exerceant & exequantur: atq; hac ex causa neminem præter sacerdotes, eò ordine ac legitimè vocatos, hanc sibi triplicem potestatem absque summa impietate posse vendicare. CAP. 22. Aduersarij quã in re mẽtiantur.

Porrò cùm etiam illud hinc perspicuum sit, celsissimum hoc Sacramentum in Christianorum omnium salutem institutum esse, ijsdémq; iuxta doctrinam & ordinationem Apostolicam eò se accommodantibus, vt illius possint esse capaces, à sacerdotibus tanquàm dispensatoribus mysteriorum Dei, porrigi debere: quandò etiam suprà satis superq; declaratum atq; probatum est, tametsi Dominus hæc sua diuina mysteria (quòd ea non modò Sacramentum, sed etiam præcipuum noui Testamenti sui sacrificium esse debeant) sub duabus illis panis ac vini speciebus instituerit, idq; eò potissimùm, vt huiusmodi

Licèt ad immolationem vtræq; species pertineát, quò cruentū in cruce pactū sacrificiū repræsentét, at tamé quòd ad sumptionem attinet, tātundé est sub altera, atq; sub vtraq; specie.

Quid sit illud, de quo inter nos & Aduersarios est controuersia.

duabus separatis speciebus (quandò ex Deo à sacerdote offeruntur) illud semèl in cruce peractum sacrificium, in quo corpus & sanguis Domini separata sunt, conuenientiùs & expressiùs significaretur, atque ob oculos statueretur, at nihilo minùs quod ad V. Sacramenti porrectionem & sumptionem attinet, sub altera eiusdem V. Sacramenti specie non minùs, sed planè tantundem reuerà & substantialiter adesse, porrigi & accipi, atq; sub vtraque: cùm hæc, inquam, ità se habeant, iam in hoc vno lis omnis & controuersia inter nos & catholicos, & illos qui sunt diuersæ partis, versatur & hæret: Num Ecclesiæ præfecti & pastores, ceu dispensatores mysteriorum Christi, diuinā illius institutionem bona fide exequantur, ipsisq; demandatæ functioni & officio faciant satìs, quandò Christianis alteram tantùm V. Sacramenti speciem porrigunt, atq; sub illa tantundem eis præbent, quantum sub vtraq;: nempè verum Domini corpus & sanguinem, adeoq; ipsum Dominum prorsus indistractum, totum & integrum, cum omnibus largissimis charismatis & donis illius, quæ in Eucharistiæ perceptione expeti & obtineri debent: an verò eo ipso, quod vtranque speciem non ministrant, contra Domini institutioné, diuinúq; & expressum mandatum & voluntatem agant.

SACERDOTES DISPENSATIONI, IPSIS À DOMINO CREDITAE AC DEMANDATAE, FACERE SATÌS, QVANDÒ CHRISTVM SVB ALTERA SPECIE EIVS FIDELIBVS PORRIGVNT.

CAP. 23.

Quibus ità paucis respondendum est, dispensatores mysteriorum Christi, neutiquàm venire contra Dei ac Domini sui mandatum & institutionem, sed eidem ac diuinæ illius voluntati obsequenter parére, morem gerere ac satisfacere, quandò pro re nata, vel pro præsenti conditione eius fidelibus sub altera V. Sacramenti specie, tantundem re ipsa & in veritate præbent ac porrigunt, quantum est sub vtraq;: eosque eo

nomine,

nomine, quòd vtranq; non porrigant speciem, torquendo illam mandati vocem, tanquàm eiusdē mādati transgressores & præuaricatores sint, nulla vel ratione vel iudicio posse reos agi & insimulari.

Est enim hoc in confesso, adeò vt negare nullus possit, in mandatis omnibus hoc præcipuè spectandum, quidnam Dominus per ea potissimùm fieri velit. Nam tametsi verum est, formam mandati studiosè obseruandam, at tamen è diuerso nihilo minùs verum est, eum cui data sint mandata, ea ipsa non minùs conficere & exequi, quandò id facit, quod reuerà tantundem sit, & æquipolleat vel tantundem valeat, àc si mandata eadem, perindè vt modis omnibus verba ipsa præ se ferunt, esset executus: cùm in id vnum vel maximè intentus esse debeat, vt sua administratione Domini sui familiæ nihil detrahatur neque decedat, & ipsa familia bonis, illi à Domino attributis, nulla ex parte fraudetur. Siquidem in rebus mandatis nihil referre constat, quid ex æquipollentibus fiat, nihilque interesse, num mandatum hoc modo vel breuiori compendio conficiatur, modò idem sequatur effectus: quòd non ità anxiè de via, quemadmodùm de meta, curandum sit. Melāchthon quidem ait hæc & id genus alia, humana esse commenta: Id verò non ità se habere, neq; hæc hominum esse commenta, sed dogmata diuina, diuinamq; institutionem, cuius sancti Patres semper diligentem habuerint rationem, & quam in Sacramētorum & ecclesiasticarum cæremoniarum, externęq; disciplinæ administratione & executione magnoperè obseruârint: deniq; hanc doctrinam & institutionem, in diuinis præsertim & spiritalibus rebus, multò etiam ampliùs quàm humanis negocijs valere debere, nemo sanè negare ausus erit, qui in scriptis diuinis versatus sit.

Dispensator præcipuè scopū mādati Domini sui attēdere, eumque exequi debet.

Vide infrà D. Cyprianum.

Melanchthonis obiectio.

Dilutio.

Atq; vt indè exordiar, quidnam fidelis & prudentis dispensatoris munus & officiū reposcat, Dominus ipse Luc. 12. id exprimit his verbis: Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem cōstituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram?

Ex his animaduertis, cuiusmodi Dñs velit esse dispensatorem, vt non fidelis modò, sed etiam prudens sit, vt nôrit familiæ ipsius & cuilibet ex illa, quouis tempore, pro re nata, vt commodissimè & vtilissimè possit fieri, cælestis ac spiritalis tritici, vndè animas nostras viuere necessè est, debitā portionē siue mensuram impēdere ac impartiri.

Neutiquàm

Neutiquàm ſanè eum ad externas omnes tritici ſpecies obligat, quas D. Bernardus eſcæ huius corticem & furſurē vocat: ſed ſufficit Domino, vt familia ipſius debitam huius cibi menſuram vel portionem pro re nata, ſub inſtitutis ſpeciebus ſiue vna, ſiue pluribus, re ipſa & actu ipſo conſequatur: quandoquidem neque Domini, neq; familiæ eius intereſt, modò nucleo integro poſsit perfrui, vtrùm ſub vna vel pluribus teſtis ſiue corticibus eo potiatur.

In Cātica Cāticorū Serm. 33. appellat ſpecies externas, Sacramēti corticē, carnis furfurem. Itidèm in Sermone in cœna Domini ad Petrū Presb.

Docet ergò paſsìm Dominus, vt etiam eius tum Prophetæ, tū Apoſtoli, in quibuſcunque diuinis inſtitutionibus & mandatis, non tam exactè curandum eſſe, vt verbis ipſis vſquequaq; ſatisfiat, quàm vt inſtitutionum & mandatorum ſcopus re vera attingatur. Atq; huc ſpectant illæ Domini ſententiæ: Sabbatum propter hominem factū eſt, & non homo propter ſabbatum. Item: Non legiſtis in lege, quia ſabbatis ſacerdotes in templo ſabbatum violant, & ſinè crimine ſunt? Item: Si ſciretis quid eſt, Miſericordiam volo, & nō ſacrificium, nunquàm condemnâſſetis innocentes. Et Ioan. 7. Si circuncisionem accipit homo in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moſis: mihi cur indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbato? Nolite iudicare ſecundùm faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Quæ Domini ſententiæ magno ſunt opere obſeruandæ. Reuerà enim inter mādata & præcepta omnia, ad externam obſeruantiam pertinētia, nullum ea ſeueritate datū eſt, atquè illud de colēdo ſabbato: quēadmodùm Exo. 20. Deuteron. 5. & rurſus Exod. 16. & 31. Leuit. 19. 23. 26. Hierem. 17. Ezechiel. 20. videre licet. Huc accedit, quòd ſabbatum non modò ceu præceptum, ſed etiam vt myſterium & ſignificans Sacramentum inſtitutum eſt, vt locis iam dictis Exod. 20. & Deutero. 5. cernere eſt. Adeoq; ſabbatum ea ſeueritate & grauitate coli iuſſum eſt, vt vetitū fuerit, etiam manna colligere ſabbato, vt habes Exod. 16. & Hier. 17. ità ſcriptum legimus: Cuſtodite animas veſtras, & nolite portare pondera in die ſabbati.

Marc. 2. Matth. 12.

Ibidèm.

Olim nihil tā ſeuerè ſeruari mādatū eſt, atquè ſabbatum, quod Iudæis non modò præceptū, ſed etiā ſacramentum fuit.

At nihilo ſeciùs docet nos Dominus, nè nimìs ſcrupuloſè literam & externum ſabbati cultum & ferias, ſed ipſum potiùs ſcopum & finem, propter quem diuinitùs inſtitutum eſt ſabbatum, accuratè inſpiciamus: qui nimirùm eſt ſalus hominis in ſabbato curata & quæſita: qui cùm attingitur & obtinetur, etiamſi videatur nonnihil contra literam

Fit nihilo minùs ſatis præcepto ſabbati obſeruandi, cùm finis pcepti attingitur.

literam fieri, at nihilo minùs præceptum seruandi sabbati coram Deo confici & impleri. Itaq; licèt discipuli Domini contra legis literam, vt appáret, agerent, cùm sabbato transirent per sata, & esurientes vellerent spicas & manducarent, tamen Dominus eos innocẽtes & præuaricationis minimè reos fuisse affirmauit. Alia enim erat ratio mannæ, quod duplum erat colligi iussum pridiè sabbati, vt pro sabbato quoq; sufficeret. Itidemque licèt clinicus ille apud Iohannem 5. cap. curatus sabbato à Domino, tollens grabatum suum, immò etiam ipse Dominus præcipiens vt id faceret, secundùm externam literæ speciem contra legem venire viderentur, quòd illicitum esset, vt antè dictum est, sabbatis ferre onera, at nihilo seciùs & se & clinicum illum grauissimè defendit, quòd nec ipse, nec ille sanitati restitutus homo contra legem, sed potiùs iuxta legem, ageret: Dominus quidem, vt qui sabbato miseri illius salutem procurâsset, qui finis & scopus est sabbati: at miser ille, vt qui necessitati inseruiret, nec quicquam propria libidine vel per contemptum ageret. Exod. 16.

Atque vt summatìm dicam, Dominus passìm ad legis finem, & ad rem illam inuisibilem ac spiritalem, quam litera & verba externa significant, nos remittit, vt videre est Iohan. 4. & 6. vbi de hoc celsissimo sacramẽto verba facit. Verba quæ ego locutus sum vobis, inquit, spiritus & vita sunt. Et Apostolus totum hoc ad dispensatorum Christi functionem trahens, 2. Cor. 3. ità ait: Qui & idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literæ, sed spiritûs. Nec tamen propterea dixerim, in dispensatoris situm esse arbitrio & authoritate, externas species, sub quibus Sacramenta instituta sunt, vel penitùs omittere, vel mutare: sed id solùm, quandò vna species tantundem exhibet, quantum altera, vel etiam vtraq;, eo casu nihil agi contra institutionem diuinam, si Sacramentum pro re nata & præsenti conditione, sub vna duntaxat specie porrigatur. Dominus passìm nos ad legis finem remittit, & ad rẽ illã internã, quã verba externa significant.

TRES CERTAE REGVLAE, è QVIBVS DISCERE LICEAT, VTRVM EA, QVAE PRO TEMPORE EST, SACRAMENTORVM ADMINISTRATIO REPRÆHENSIBILIS SIT, AN INCVLPATA.

CAP. 24. VT verò hæc vberiùs atq; in specie de administratione Sacramentorum plana faciamus, quò friuola omnia Aduersariorum contra Dei Ecclesiam argumenta & cauilla diluantur ac proterantur: nôsse fuerit operæpreciũ, sanctos Patrés ex scripturis diuinis hanc nobis luculentam, solidam ac benè fundatam institutionem & informationem tradere, vt vbi nonnunquàm ob eam, quæ pro tempore est, Sacramentorũ administrationẽ error & dissensio existit,ità vt quidam eiusmodi administrationẽ eo nomine sibi impugnandam sumant, quòd integræ externarũ specierum, sub quibus Dñs Sacramenta instituit, exhibitioni aliquid detrahatur, atq; eam ob rem afferant Sacramenta hac ratione nõ rectè nec integrè administrari, sed mutila, dimidiata, & frustatìm vel ex parte duntaxat porrigi: contra id genus, inquam, emergentes errores, tradunt nobis Patres tres certas regulas, quibus diligenter inspectis, ex eiusmodi erroribus ad perspicuam veritatis cognitionẽ facilè pertingamus. Primò aiunt, accuratè nos perquirere & peruestigare debere,

Obserua diligenter hanc institutionẽ.

Tres certæ, & in scriptis diuinis fundatæ Regulæ.

I. num vspiàm Scriptura diuina indicet, illum qui pro tẽpore est, vsum ac morem, tantundem in se cõplecti & continere, nec minùs præbere ac porrigere, quàm si species externæ, sub quib⁹ instituta sunt Sacramenta, omninò integrè & perfectè porrigerentur.

II. Secundò, nũ quãdoq; Dñs, eiusq; sancti Apostoli, vel eorum proximi successores, qui & doctrinam & administrationem Sacramentorum ab illis citra dubium accepêre, ac deindè alij illos secuti, beati Ecclesiarum præfecti ac pastores, de quorum vera fide & integra ac pia vita nunquàm dubitatum sit, Sacramenta eo modo, qui pro tempore in vsu est, sed per quosdam in dubium reuocatur, porrexerint & administrârint.

III. Tertiò, an certa possit doceri experientia, Sacramenta illo qui pro tempore vsurpatur, modo administrata, non minùs virtutis & gratiæ in fidelibus operata esse & effecisse, quàm si modis omnibus integra externarum specierum exhibitione administrata forent. Tria enim hæc si vel coniunctìm vel singulatìm comperiantur, deinceps nihil ambigi oportere, quin is, qui pro tempore habetur, administrationis vsus, pro Christiano, pio & inculpato habendus sit, etiamsi ex illo omnes externæ species non omninò integrè populo porrigantur.

EX-

EXPLANATIO ET CONFIRMATIO SIVE PROBATIO PRIMAE REGVLÆ.

CAP. 25.

NE quis verò hisce de regulis quicquam hæsitare possit, D. Cypriani sanè elegantem epistolam, cuius antè mentio habita est, septimam quarti libri epistolarum eius, hoc loco aliquanto fusiùs explicatam, in primæ regulæ cõfirmationem proferre statui, quòd inprimìs huc faciat. Eius sancti viri ętate erant, qui putarent Sacramentum baptismi illis non rectè nec integrè administrari & conferri, qui ob aduersam valetudinem lecto decumbentes, non totius corporis immersione, sed modicæ aquæ adspersione se fecissent baptizari, eò quòd (vt Cyprianus ait) aqua salutari non loti essent, sed perfusi. Aiebant eiusmodi baptismum, formæ baptizandi ab Christo ipso institutæ, nulla ratione cõsentire, aut esse consentaneum. Christũ enim suis Apostolis istiusmodi dedisse mandatũ Euntes, baptizate omnes gentes: non autem, Euntes, adspergite omnes gẽtes. Qua in re certè faciebat pro illis institutionis Sacramẽti huius litera, quandoquidem βάπτειν, vndè baptismus, nõ adspergere, sed immergere vel intingere significat; nec dubium, quin illi prætereà senserint, diuinum huius Sacramẽti mysterium eum totius immergendi corporis, atq; ex aqua rursus emergẽdi modum necessariò flagitare, quòd Christus ipse certa & expressa cum conditione dixerit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non potest introire in regnum Dei. Id quod Apostolus Roma. 6. latiùs prosequitur & explicat his verbis: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, & si cõplantati facti sumus similitudini mortis eius, (quod immersio significat) simul & resurrectionis erimus: (quod sibi vult emersio & reditus ex aqua.) Hac ratione illi quos diximus aduersarij baptismũ adspersionis pro legitimo, integro & Christiano agnoscere & habere nolebant, perindè vt nostri Aduersarij communionem alterius speciei pro legitima & integra habere nolunt, eosq; qui hac ratione baptizati essent, non Christianos, sed clinicos appellabant.

[Marginal notes:] Temporibus Cypriani quidã baptismũ sola adspersiõe aquæ collatũ, ceu mutilũ & mãcũ, quòd ad speciẽ externam ab ipso Domino institutã, attinet, impugnârunt. — Matth. 28. — Iohan. 3.

Verùm id genus cõtẽtiosorũ hominũ antilogia vel contradictiõe posthabita, Cyprian' memorata epistola decernit ac statuit, baptismũ

adſperſione collatum, æquè Chriſtianum, ſufficientem & efficacem eſſe, atquè illum qui totius corporis in baptiſteria immerſione fiat, etiamſi videatur, quòd ad externæ ſpeciei adminiſtrationem attinet, mancus eſſe & mutilus: idq; ex antè dictis prima & tertia regulis. Primò enim, tametſi Dominus dixit, Baptizate, id eſt, immergite omnes gentes, *non tamen*, inquit, *quenquam mouere debet, quòd (non immergi, ſed) adſpergi vel perfundi videntur ægri, cùm gratiam Dominicam cõſequuntur, quandò ſcriptura ſancta per Ezechielem cap. 36. loquatur & dicat: Et adſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditijs veſtris, & mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo in vobis*, &c. Adducit item loca alia ex Numerorum cap. 19. & 8. &c. quibus omnibus probat, ſcripturam ſacram purificationem & expiationem integram, non minùs adſperſioni vel perſuſioni, quàm immerſioni tribuere: atque vtrunque hunc baptizandi modum, quòd ad vim & efficaciam attinet, pro eodem habet. Atque indè porrò infert: *Quandoquidem ex ſcriptura appáret, adſperſionem quoquè inſtar lauacri obtiuere, quando hæc in Eccleſia fiunt, vbì ſit & dantis & accipientis fides integra, ſtare omnia: & conſummari ac perfici eos (qui, adſperſione baptizati ſint, æquè atque illos qui immerſione) ſalutari aqua & fide legitima Chriſti gratiam conſecutos. Non enim in vllo mutilari & debilitari poſſe, (vt etiã antè ex hac epiſtola relatum eſt) diuina beneficia, nec minus aliquid illic poſſe contingere, (putà, in paruo, quàm in magno) vbì plena & tota fide & dantis & ſumentis Sacramenta accipitur, quod diuinis muneribus hauritur.*

Hæc ad primam regulam pertinent, quæ (vt mea fert opinio) Aduerſarij eò minùs oppugnabunt, quòd intelligentiam ex ſcripturarum collatione hauſtam, propemodùm pro vnico veroq; ſcripturæ intellectu habendam cenſeant.

Deindè Cyprianus eundem in modum ex tertia probat regula, eũ quem diximus baptiſmum, etiamſi externus baptizãdi modus à Domino inſtitutus, non adeò exactè & integrè in illo ſeruetur, pro vero ac perfecto habendum eſſe: idque ratione certæ experientiæ, qua eius effectus comperiuntur: vt quòd eo pacto baptizati, æquè impugnatione, vexatione & incurſu dæmonis liberentur, atquè illi qui immerſionis baptiſmum accipiunt. *Hoc deniquè*, inquit, *& rebus ipſis experimur, vt neceſſitate vrgente in ægritudine baptizati, & gratiam conſe-*

Licèt baptiſmus adſperſionis aquæ videatur in externa adminiſtrãda ſpecie mãcus eſſe & mutilus, nihilo minùs Cyprianus eũ pro ſufficiẽti & integro habet.

Diuina beneficia diminutióe externarũ ſpecierũ, ſub quibus ſacramẽta inſtituta ſunt, nõ dimidiantur, nec mutilantur.

Auguſt. In dubijs, ait, cõſulendã regulã fidei ex collatióe ſcripturarũ & Eccleſiæ authoritate peeptã. De doct. Chriſt. lib. 3.

Experientia, certiſſima rerũ magiſtra.

consecuti, careant immundo, quo anteà mouebantur, & laudabiles ac probabiles in Ecclesia uiuant, plusq; per dies singulos in augmentum cælestis gratiæ per fidei incrementa proficiant, &c. Hæc Cyprianus.

Nè quis autem fortasis obijciat, eiusmodi baptizãdi modum, vrgente necessitate duntaxat toleratum esse, in confesso est, à Cypriani temporibus iam diutissimè in Christi Ecclesia, non in necessitatis duntaxat casibus, sed aliâs etiam semper quotiès vsurpatur, præsertim in infantibus, illum pro Christiano, salutari ac sufficiente habitum esse, nec quisquam hactenùs defectum integri baptizãdi modi, à Christo instituti questus est, quemadmodùm Aduersarij nostri hac tempestate ob species externas de nobis immanissimè conqueruntur, nulla eius habita ratione, quòd communio alterius speciei nõ minùs duabus illis, quas diximus, regulis, atquè adspersionis baptismus asseratur & vindicetur, vtì posteà latiùs docebimus.

Iam verò, vt prima regula pluribus adstruatur, in aperto est, Dominum suis præcepisse discipulis, certa verborũ forma in baptismo vterentur, nempè, In nomine Patris, & filij, & Spiritussancti. Atquì illi nihilo minùs aliam vsurpârunt formam, quæ tamen tantùndèm valeret, quantum prior: putà, In nomine Domini nostri IESV Christi: siquidem CHRISTI vocabulum simul & patrem vngentem, & Christum vnctum, & Sanctispiritûs vnctiõem compræhendit. Idq; in primis Ecclesiæ nascentis initijs aliquandiù obseruârũt, quô hoc ipso nomen Domini IESV Christi celebrius redderetur. Verùm hîc Melanchthon obstrepit, argumentum hoc minimè valere asserens, quòd textûs nusquàm affirmet Apostolos hac forma vsos: Baptizo te in nomine Christi. Ego verò sic sentio, siquidem ille Hilarium Tomo 1. de Synodis aduersùs Arianos, cùm hoc scriberet, legisset, non eum perindè scripturum fuisse. Hilarius enim sic habet: *Si verum est, quod Hæretici asserunt, ὁμόουσιον, idcircò improbari oportere, quia uitiosè intelligi soleat, pereant quoquè omnia diuina illa & sancta Euangelia salutis humanæ, nè postremò Apostoli reperiantur in crimine, qui baptizare in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti iussi, tantùm in IESV nomine baptizauerũt.* Et est id admirãdum sanè, Melãchthonẽ ausum negare Apostolos hac forma vsos, cùm tamen Actorum cap. 2. scri-

Apostoli externã in baptizando verborum formam aliquandiù mutârunt, non tamẽ mutato sensu.

Ex Melanchthonis verbis appáret, eũ Hilarium minimè legisse.

ptum sit: Baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine IESV Christi, in remissionem peccatorum vestrorum &c. Et cap. 8. Cùm (Samaritani) credidissent Philippo euangelizanti de regno Dei, in nomine IESV Christi baptizabantur viri ac mulieres. Itemq; cap. 10. Et iussit eos Petrus baptizari in nomine Domini IESV Christi. Non hîc expresse habetur, eos baptizatos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, vt in Christi membra transirẽt. Si ergò in locũ formæ ab ipso Domino præscriptæ ac institutæ, aliam idem significantem & æquipollentem Apostoli ad tempus vsurpare potuerunt, quanto magis fas est æquiualentem externam speciem vsurpare pro altera?

Tametsi ea Domini verba, Baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, tres immersiones iuxta literã exigant, tamẽ p Ecclesiæ authoritate sufficit vna immersio.

Et quamuis negari non possit, in ipsis Ecclesiæ primordijs verba illa domini, Baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, pro germano ipsorum significatu ità accepta esse, quòd ijs Dominus haud obscurè iusserit, baptizãdos ter distinctè in aquã immergi debere, cùm Apostolorum canon 50. his constet verbis: *Si quis Episcopus aut presbyter in una initiatione non tres immersiones, sed unam duntaxat, quæ in mortem Domini detur, peregerit, deponitor. Non enim dixit* Dominus, *In mortem meam baptizate, sed, Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti.* Quamobrem etiam Tertullianus aduersùs Praxeam ità scribit: *Christus nouissimè mandauit discipulis, ut tinguerent in Patrem, & Filium, & Spiritumsanctũ, non in unum: Nam nec semel, sed ter, ad singula nomina in personas singulas tinguimur.* Et rursus De corona militis, *Ter,* inquit, *mergitamur.* Similia habẽtur in Ambrosio & Augustino. Immò antiquus ille & pius Papa Pelagius vult hoc esse præceptum Euangelicum. Ità enim ait, vt videre est in ca. Multi sunt, de Consecrat. Distin. 4. *Multi sunt, qui in nomine solummodò Christi, una etiam mersione se asserunt baptizari. Euangelicum verò præceptum, ipso Deo & Domino Saluatore nostro IESV Christo dicente & tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis trina etiam mersione sanctum baptisma unicuiq; tribuere, dicente Domino* IESV *Christo discipulis suis: Ite, baptizate omnes gẽtes in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti.* Ità Pelagius. Nec dubiũ, quin diù admodùm in confirmatione Christianæ fidei de sacrosancta Trinitate, ob confutandos Iudæos & Sabellianos, hoc ità constanter obseruatum sit.

At

At nihilo minùs, cùm modus baptizandi in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti cũ vna immersiõe, nõ minorẽ habeat eamq; Christianam significationẽ, vtì p eum vnica illa ac indiuidua sacrosanctę trinitatis vnitas indiceť, atq; idcircò æquè sit efficax, & alijs scripturæ locis consentaneus, vt de baptismo in nomine Christi suprà annotatúm est, Gregorius I. Pelagij successor, & Concilium Toletanum 4. ex antè dicta prima regula vnã immersionem ceú Christianam ap-pbãrũt, vtì hodieq; multis ea locis vsurpatur. Vide Gregorium Regesti lib.1. Epist.41. ad Leandrũ. & c. Propter vitandũ. de Cõs. Dist.4.

Ex hac eadẽ regula, pbat Augustinus lib.13. de Ciuit. Dei, cap.7. *licèt Dominus expressè cum certa conditiõe dixerit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nõ intrabit in regnũ calorũ, nihilo minùs quicunq; etiam non percepto regnerat iõis lauacro, p Christi confessione moriuntur, tãtùm eis valere ad dimittenda peccata, quantùm si abluerẽtur sacro fonte baptismatis. Qui enim dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua* &c. *alia sẽtẽtia istos facit exceptos, vbì non minùs generaliter dixit, Qui me confessus fuerit coram hominibus, cõfitebor & ego eum coram patre meo, qui in calis est* &c. Ratio huius est, vt ipse alibì ait, lib.4. contra Donatistas, cap.22. *Quòd baptismi vicem impleat passio: cuius non leue documentum habeamus de latrone, cui non baptizato dictum est, Hodiè mecum eris in paradiso.* Immò eodem loco ex scriptura diuina & D. Cypriano docet, *etiam solam fidei confessionem, & fidẽ conuersionemq; cordis id quod ex baptismo deest, posse supplere, si fortè ad celebrandum mysterium in angustijs temporum succurri non potest* (illi, qui baptismũ quidẽ petat, sed morte subitaria præueniatur.) quẽ nos hodiè baptismum flaminis appellamus. Quá ob rem D. Ambrosius persuasum habuit, Imperatorem Valentinianum non amisisse baptismi gratiam, quam poposcit, licèt morte p̃uentus ad baptismum non peruenerit: vt habes In Oratione Funebri de obitu Valentiniani.

Baptismus sanguinis.

Baptismus flaminis.

Hæc ergò omnia satìs sint asserendæ primæ regulæ, videlicet, etiamsi Dominus in institutiõe sacramentorum suorum expresse significet, quænam externæ eorundem species esse debeât, nihilo minùs Ecclesiæ suæ præfectos & pastores posse illa sacramenta sub paucioribus externis speciebus religiosè ac piè administrare, cùm alibì in scriptis diuinis mentio fit, eiusmodi administrationem

nem tantundèm in se habere atque conferre,àc si perfectè & integrè sub expressis & designatis speciebus omnibus fieret, neque debere pios externa verba,etiamsi conditionalia sint,qualia tamen hoc loco non sunt,nimis anxiè & exactè vrgere, quandò nihilo seciùs institutionis fini & Domini voluntati fit satis.

CAP. 26.

ALTERIVS REGVLAE ASSERTIO.

Praxis Ecclesiæ docet,vt sacramentorum institutio intelligéda sit.

Johan.13.

1.Cor.4. & 11.

SEcunda quoquè regula non potest vllam apud quenquã habere dubitatiõem.Cùm enim Domini & Apostolorum eius exempla imitamur,atque eo modo Sacramenta administramus & conferimus,vt eos quondàm fecisse comperimus, nó possumus aberrare:quandoquidem eiusmodi praxis Ecclesiæ, verba institutionis interpretatur & explicat,nosq; certiores reddit, vt illi institutioni satisfacere debeamus.Christus ipse ait:Exemplum dedi vobis,vt quemadmodùm ego feci vobis,ità & vos faciatis.Vndè etiam rectè illud dictum est,Quòd omnis Christi actio nostra sit instructio.Et Apostolus quoq; de seipso dicit: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Quòd verò eiusmodi catholicæ Ecclesiæ praxi inniti,eamq;,præsertim in sacramentorum dispensatione,ob vitanda schismata sequi debeamus,D.Augustinus multis testatur locis,& infrà in Constañ Concilij defensione,prout necessitas postulare videbitur,vberiùs dicetur.

CAP. 27.

TERTIAE REGVLAE CONFIRMATIO.

Sacramenta sub paucioribus administrata speciebus si eadem in fidelibus vim & energiam exerere comperiũtur, quã cùm species oẽs modis omnibus integræ ministrãtur, etiam tum de integra eorũ ad-

TErtia itidèm Regula non minùs certa est, atquè priores. Cùm enim certa id experientia testetur ac doceat euidentissimè,Sacraméta non minorem habere vim, energiam & efficientiam,quandò non nisi sub vna vel paucioribus speciebus vsurpantur & administrantur, quàm si cum perfecta ac modis omnibus integra externarum specierum omnium exhibitione ministrentur & conferantur, ecquis tandèm possit ambigere, sub eiusmodi specie ea integra esse & haberi?Ex effectu enim certissimè depræhendimus efficientis causæ veritatem:teste Cypriano in epistola paulò antè memorata,& D.Basilio in Summis Moralium, Summa 26.cap.26.vbì ipsius Dñi verbis id probat, quæ apud Matthæum 7.cap.ità habentur:Nunquid colligũt de spinis vuas, aut de tribulis

tribulis ficus? Sic omnis arbor bona,bonos fructus facit: mala autem arbor,malos fructus facit. Non potest arbor bona malos fructus facere,&c.Itemq; Matthæi 12.cùm Pharisæi illam potentem dæmonum expulsionem,ex destinata malitia contra suam ipsorum cōscientiam Beelzebub adscriberent,Dominus ait:Aut facite arborem bonam,& fructum eius bonum:aut facite arborem malam, & fructū eius malum:siquidem ex fructu arbor cognoscitur.Multò etiam luculentiùs hæc regula adstruitur ex 10.& 11.cap.Actorum, vbì Petrus apud illos,qui aduersùm eum disceptabant, quòd intrâsset ad viros præputium habentes,& manducâsset cum illis,hac se regula tuetur, referens visionem ipsi cælitùs oblatā,& illud inprimìs,quòd ad ipsius prædicationē cecidisset Spiritussanctus super gentes,æquè atquè in Iudæos. Cùm autē cœpissem loqui,ait Petrus,cecidit Spiritussanctus super eos,sicut & in nos in initio.Recordatus sum autem verbi Domini,sicut dicebat:Iohannes quidem baptizauit aqua,vos autem baptizabimini Spiritusancto.Si ergò eandem gratiam dedit illis Deus,sicut & nobis,qui credidimus in Dominū IESVM Christum,ego quis eram,qui possem prohibere Deum?His auditis,tacuerūt,& glorificauerūt Deum &c.Qui locus pro nostra parte cumprimìs ēst insignis & notatu dignissimus. Act.1. Matt.3. Mar.1. Luc.3.

Itaq; si hasce tres certas regulas hoc in Articulo,quem Aduersarij non nisi vi quadam adhibita in controuersiam vocant, inspicere & expendere velímus,rem omnem totumq; hoc negocium illæ nobis clarissimè dubio procul expedient & absoluent,planumq; & testatū facient,communionem alterius speciei,Christianam, legitimam, & sufficientem esse,nec Seruatoris institutiói & ordinatiói repugnare.

PRIMA REGVLA COMMVNIO ALTERIVS SPECIEI ASSERITVR.

Enimuerò prima regula hanc cōmunionē asseri, vel indè liquet,id quod iam antè multis modis & plùs satis ꝓbatū est, tametsi Chr̄s in cœna sua V.Sacramentū sub duabus speciebus instituit,tn̄ alijs locis,disertis verbis illū significare & innuere,nos sub vna tantùm V.Sacramēti specie tantundē habere & accipere,quantū sub vtraq;, nempe, ipsum Christū Dn̄m integrum: atq; ità fines illos omnes, propter quos idem V. Sacramentū nobis CAP.28.

percipiendum reliquit, æquè alterius duntaxat, vt vtriusque speciei sumptionem consequi nos posse. Vndè porrò ex hac certa & probata regula irrefragabiliter id conficitur, hanc vnius speciei communionem nihil pugnare cum Domini institutione, mandato, ordinatione & testamento, maximè cùm hæ duæ species non partes inseparabiles sint, vt Melanchthon ait, sed duæ separatæ species, sub quarũ vnaqualibet corpus & sanguis Christi integrè habentur.

Duæ species Sacramẽti, diuersæ & separatæ sũt, quarũ quælibet seorsum tantum cõtinet, quãtum vtraque.

Quamobrem verum esse negari non poterit, communionẽ hanc non mutilam & dimidiatam, sed integram & sufficiẽtem esse: quemadmodùm olim Luterus ipse, necdùm in schisma & errorem, cuius posteà (quo implẽte spiritu, probè iam intelligit) author & architectus fuit, planè demersus & absorptus, contra Boëmos defendit. Verùm satìs mihi perspexisse videor, ecquidnam Melanchthoni desit: videlicet, diuinam transsubstantiationem, id est, conuersionem substantiæ panis, in substantiam veri, viui & viuificantis corporis Christi, ille credere non vult. Eam enim qui pro Catholica institutiõe & doctrina credit, nimirùm ille communionem alterius speciei neutiquàm sibi impugnandam sumet, immò verò ea benè contentus erit. Qui autem illam impugnat, is proculdubiò in corde suo eiusmodi diuinæ conuersionis fidem contra scripta diuina & Ecclesiam abnegat, & est infideli deterior. Hactenùs de prima Regula.

Cur Aduersarij Cõmunionẽ alterius speciei impugnent, ea sola ratio est, quod nõ credũt panem in corpus Christi transsubstantiari.

Quanuìs autem Communio alterius speciei ex hac Regula, inexpugnabili nitatur fundamento, attamen Aduersarij quantùm maximè consequi possunt, illud oppugnare ac subruere nituntur: idq; hoc vtendo argumẽto: Si sub altera specie tantum est, quantum sub vtraq;, atq; hæc cõmunio æquè efficax est vt altera, tantundemq; valet qua quis ratione cõmunicet, id est, siue sub altera, siue sub vtraq; specie, ergò Christus vtranq; speciem, quandò vna sufficeret, frustrà instituit: frustrà suis dixit & præcepit discipulis, Bibite ex hoc oẽs.

Aduersariorũ obiectio I.

II. Itemq; isto: Si ità esset, non scripsisset Apostolus Corinthijs suis, quos laicos fuisse constat, Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quæ verba, vt præ se ferunt, præceptiuè scripta sunt. Verba, inquit Melanchthon, sunt disponentis & præcipientis, vt vtraq; parte vtamur.

Sed hæc Aduersariorum cauilla prorsus futilia sunt, nec vlla rati-

Prima dilutio.

one possunt consistere. Primum quidem propterea, quòd non sit consequens, Deum olim multa atq; multigena sacramenta & sacrificia instituisse, idcircò etiam ex Dei præcepto vnumquenque obligatum fuisse ad eiusmodi sacramenta & sacrificia pariter sumenda ac percipienda. Quàm multiuaria Deus in veteri Testamento per Mosen sacramenta & sacrificia instituerit, quæ omnia vnicum illud sacrificium, tum adhuc futurum, multis modis significarent ac præfigurarent, iam suprà attigimus, satisq; perspectum est illis, qui Leuiticum, Mosis tertium librum, lectitârint. Nec tamen ea causa, quod in confesso est, quilibet è populo ex illis omnibus edere tenebatur. Sacerdotes quidem, dempto holocausto, ex omnibus comedebāt, at vulgus minimè. De sacrificijs pacificis, vel gratiarumactionis atq; id genus alijs, cedebat vulgo sua portio, absque vini libamentis, quæ vnà cum his sacrificijs à sacerdote offerebantur: nec dubium quin ꝑ eiusmodi vulgi portionem non minùs ipsis integrum tum adhuc futurum sacrificium præfiguratum sit, quàm sacerdotibus, qui pariter & esculentis & poculentis sacrificijs vescebantur. Deindè eius spiritalis adhuc futuri sacrificij æquè àc sacerdotes spiritaliter participes facti sunt, etiamsi non omnes typicorum sacrificiorum species simul perceperint: quemadmodùm nusquàm proditum est, eos de gratiarumactionis hostijs quippiam edisse. Vt igitur hinc nemo argumentari potest, Dominum tam multijuges sacrificiorum species olim frustrà instituisse, quòd vulgus non omnes illas simul etiam ederet, sed tantùm sacerdotes qui eas offerre deberent, CHRISTI venturi multis modis significandi ac præfigurandi gratia: ità nec hîc cauillari quisquam potest, tametsi laicis non est necessariò sumendus calix, idcircò à Domino frustrà eum esse institutum.

Num. 15. 18. & 19.

Etiamsi laici non sumant calicem, non ꝓpterea frustrà institutus est.

Nôsse enim ac meminisse debemus, quod iam suprà ꝓlixè annotatum est, Christum in sacrosancta Cœna sua corpus & sanguinē suū non ea duntaxat causa instituisse, vt sit sacramentum percipiendū, sed etiam, idque præcipuè, vt sit noui Testamenti sacrificium, in locum omnium prioris Testamenti sacrificiorum, in ipsius Ecclesia, donec veniat, colendū & immolandum. Porrò cùm hoc idē sacrificium, eius semèl in cruce pacti cruenti sacrificij exēplar & ἀντίτυπον esse

debeat, duas species illas potissimùm immolandi & sacrificandi causa voluit instituere, vt Apostoli & sacerdotes in eorũ locum ritè ac ordine acciti, consecratione & publica oblatione & eleuatione ac monstratione vtriusq; speciei, populo eius sub quodam exemplari vel antitypo, & commemoratoriè id repræsentarét ac ob oculos statuerent, vt ipse Dei filius non modò corpus suum semèl pro nobis tradiderit, sed etiam preciosum sanguinem suum in cruce ꝓpter nos profuderit, atq; hoc ipso acerbam morté perpessus sit, sicq; vt Apostolus ait, non sinè sanguine, sed per proprium sanguinem introiêrit semèl in sancta, vtì pro eiusmodi ineffabili benignitate & beneficio perpetìm nos illi gratias agamus. Nam tametsi sub qualibet specie re vera tantundem est, quantum sub vtraq;, at tñ species panis, itemq; vini per se sola separationẽ illá preciosi sanguinis à sacratissimo corpore illius tam exactè & significanter non indicat vel repræsentat, vt ambæ species simul. Quamobrem etiạm hoc visibile nouæ legis sacrificium sub vtraq; specie institutum est, vt pro sua natura inuisibilis sacrificij illius semèl in cruce litati, cumprimìs consentaneum sit exemplar & ἀντίτυπον: vtì Augustinus hoc Ecclesiæ sacrificium hisce verbis describens, ait Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum esse.

Heb. 9.

Cur sub vtraque specie fiat sacrificiũ.

De Ciui. Dei lib. 10. cap. 5.

Cùm igitur Apostoli & sacerdotes iuxta memoratam Domini institutionem V. Sacramentũ sub vtraq; specie offerre deberét, hoc etiam præceptum adiungere voluit, vt speciem vtranq;, postquàm ità consecrata & oblata est ab eis, ipsi quoquè percipiant: vtì id temporis Apostolos omnes fecisse Marcus ait. Siquidẽ Leuit. 6. ità scriptum erat: Ista est lex hostiæ pro peccato: Sacerdos qui offert, comedet eam in loco sancto. Quæ nimirùm scriptura per Christum solui non debuit, sed adimpleri. Vndè etiam Apostolus ait 1. Cor. 9. Nescitis quoniam qui in sacrario operãtur, quæ de sacrario sunt, edunt? & qui altario deseruiunt, cum altario participant? vtì hoc posteà ex Apostoli verbis in Concilio Toletano duodecimo, cap. 5. latiùs explicatum est, Canone illo inter cætera etiam ità dicente: *Nam quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse cognoscitur?* Rupertus quoquè Tuitiensis in memoratum Leuiti. 6. caput indicat his verbis: *Benè ergò ac legitimè Canonica censuit authoritas*

Cur sacerdos sacrificans vtranq; debeat speciem sumere.

ritas, vt nunquàm sacerdos, qui Missas celebrat, omittere audeat, quin ipse communicet. Hæc igitur ratio est, quamobrem sacrificans sacerdos, iuxta huius institutionem sacrificij, vtranque speciem semper accipere debeat.

Cum illis verò sacerdotibus, qui Missas non faciunt, & laicis non sacrificantibus, id est, Christi corpus & sanguinem eius loco vel vice non conficientibus, nec liturgia publica (quæ illis demandata non est) Christiano populo cum quadam illius semèl in cruce factæ effusionis sanguinis repræsentatione exhibentibus ac proponentibus, lógè alia ratio est. Cùm em̃ ad hos nõ immolatio vel sacrificatio, sed tantùm esus vel participatio sacrificij pertineat, satìs est illis (vtpotè ea, quam diximus, ratione non compræhensis) si hac sacrificij perceptione vel communicatione Christum immolatum cum omnibus illius diuinis donis & charismatîs (siue sub altera id fiat, siue sub vtraque specie) perfectè obtineant, & tantundem re vera consequantur, quantum ipse sacrificans sacerdos. Nec obscurum est, eiusmodi discrimen olim in veteri lege habitum, nec sanè inter sacerdotes modò & laicos, verùm etiam inter ipsos sacrificantes & nõ sacrificantes sacerdotes, vtì 1.Reg.2.cap. scriptum est, virum Dei, qui venit ad Heli, quẽ Dominus cum posteris eius à sacerdotij functione amoturus erat, hunc in modum illi dixisse: Futurum est autem, vt quicunque remanserit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum & tortam panis, dicatq;: Dimitte me, obsecro, ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam buccellam panis.

Nõ sacrificãtibus sufficit ad cõmunionem altera species.

In veteri Testamento idẽ habitũ discrimen.

Nec est sanè, quòd hac re laici se torqueant, tanquàm Domini mandatum hoc ab ipsis necessariò & coactu quodam reposcat & exigat, vt ipsi quoquè è calice bibant: quandoquidem Domini verba in Cœna non ad illos præceptiuè, sed propriè ad Apostolos, & illis successuros Ecclesiæ præpositos ac præfectos, dicta ac directa sunt, idque eo pacto, vt potius sint verba potestatem tradentis, quàm præcipientis: quibus illis, & non laicis venerabilis Sacramenti dispensatio, postquàm illud consecratum & immolatum est ab eis, demandata est: cuius dispensationis eis demandatæ non laici, sed illi Domino rationem reddituri sunt. Quid ergò necesse est, laicos vsque adeò illorũ sese functioni ac ministerio immiscere, maximè cùm nõ ignorét

Laici frustrà se occupãt ea re, nõ ex Domini mãdato teneãtur sub vtraque specie communicare.

nō minùs ſub altera, quàm ſub vtraq; V. Sacramēti ſpecie ſe cōſequi. Immò cùm ſub ipſa panis ſpecie non modò Chriſti corpus edant, ſed etiā precioſum illius ſanguinē per fidem ſpiritaliter ac ſalutariter bibant, adeò vt nec de bibendi ſanguinis veritate quicquam illis decedat? Porrò ad verā illā internamq; ac ſpiritalē potationē paſsìm ſtudioſè prouocamur. D. Euſebius Emiſenus Sermo. 5. de Paſcha: *Sacrū Dei tui corpus*, inquit, *& ſanguinem fide reſpice, honora, mirare, mente continge, cordis manu ſuſcipe, & maximè hauſtu interiori aſſume.* Et meo quidem iudicio Dñs hoc haud obſcurè ſignificauit, cùm ait Iohā. 6. Ego ſum panis vitæ: qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet in æternum. In quæ verba ſic ſcribit Auguſtinus: *Qui venit ad me, hoc eſt quod ait, Qui credit in me. & quòd dixit, Non eſuriet: hoc intelligendum eſt, Et non ſitiet vnquàm. Vtroq; enim ſignificatur illa æterna ſatietas, vbi nulla eſt egeſtas.* Quò faciunt etiam illa, quæ Sermo. 2. de verbis Apoſtoli habet: *Illud manducare*, inquit, *refici eſt. Illud bibere, quid eſt niſi viuere? Manduca vitam, bibe vitam: habebis vitam, & integra eſt vita.* Indè adeò eſt, quòd idem vir ſanctus, & ante eum D. Cyprianus alibì non vno loco docent euidenter, nos CHRISTI corpus ſimul edere & bibere: reſpicientes hauddubiò ad iam dicta Domini verba, Ego ſum panis vitæ: qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet: quandoquidem hîc Dominus generatìm omnes ad ſe tāquàm ad panem viuum inuitat, quo pariter & famem ſedare & ſitim poſſint extinguere.

Intellige nihilo minùs etiam verè & ſubſtātialiter eos Chriſti ſanguinem bibere, vt ſuperiora ſatis probāt, & ea quæ ſequuntur.

Cyprianus Serm. de cœna Domini: *Manducauerant* (maiores, inquit, noſtri) *& biberāt de eodē pane ſecundū formā viſibilē.* Et D. Auguſt. Epiſt. 152. *Et quicunq;*, ait, *in ea* (catholica Chriſti Eccleſia) *corpus Chriſti māducauerit indignè, iudiciū ſibi manducat & bibit.* Et in Pſalmum 33. *dicit nos manducando crucifixum & bibendo illuminari.* Huc accedit, quòd hæc edendi ſanguinis phraſis non eſt ſcripturis inſolens aut inuſitata. Leuit. 7. ſic habes: Sanguinem omnis animalis non ſumetis in cibo. Oīs anima quæ ederit ſanguinem, peribit de populis ſuis. Auguſtin. li. 3. Quæſtionum in Leuiticum, cap. 57. ait in veteri lege *prohiberi ſanguinē manducare, in noua iuberi.* Quæ cùm ità ſe habeant, quandò Chriſti viuum ac vitale ſeu viuificans corpus edimus, vnà etiam eius ſanguinem manducamus & bibimus.

Vide quàm pulchrè hæc quadrēt ad ea Apoſtoli verba: Quicūque māducauerit panē hūc, vel biberit calicē Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini.

Atque

Atq; ex hoc fundamento, vel hac ratione etiam Boëmorum argumentis itur obuiàm, illis Dñi verbis Iohan. 6. præcipuè nitẽtibus: Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, nõ habebitis vitam in vobis: ità videlicet, qui V. Sacramentũ sub panis specie percipiant, eos sub illa specie non modò carnẽ filij hominis, sed simul carnẽ & sanguinẽ eius manducare & bibere: sicq; piè admodùm hisce Dñi verbis satisfacere, ꝙ edere & bibere sub vna specie, vtriusq; speciei vsurpationi vi & efficacia æquipolleat, id est, æquè in nobis efficere & operari possit vitã æternã. Idq; eô magìs, quòd D. August. Sermone ad Infantes ad altare, citato à Beda in Collect. 1. Cor. 10. ità scriptum reliquerit: *Nulli est aliquatenùs ambigendum, tunc vnumquenq; fidelium corporis sanguinisq; dominici participem fieri, quandò in baptismo membrum Christi efficitur: nec alienari ab illius panis calicisq; consortio, etiamsi antèquàm panem illum comedat & calicem bibat, de hoc seculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non priuatur, quandò ipse quod hoc Sacramentum significat, inuenit.* Vides hîc sanctum virum iam allatam Domini sententiã Iohan. 6. Nisi manducaueritis &c. ex prima Regula eo modo accipienda docere, quo etiam illam Iohan. 3. accipiendam docet: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, nõ intrabit in regnum cælorum. Vt enim huius declarandi causa ait, (quod suprà positum est) eũ qui hoc dixit, etiam alibì dixisse, Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo: sic quoq; proculdubiò hîc dicere vult, eum qui Iohan. 6. his vtitur verbis, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: alio loco hac oratione vsum, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: ità vt sententia alia per aliam intelligẽda sit, atq; in illis rebus, quæ absolutè necessariæ sunt ad salutem, potiùs Domini mentem & intentionem, quàm literæ rigorẽ & externa spectanda & inspicienda esse. Atque hæc quidem inpræsens respondisse sufficiat ad illa totiès iam repetita Domini verba Iohan. 6. præsertim quandò Aduersarij, dempto tamen Andrea Friccio, ad communionẽ vtriusque speciei illa non vrgent, sed de sola spiritali comestione & potatione accipiunt, in quo tamen ipso cum priscis illis sanctis patribus non consentiunt.

Responsio ad obiectionem ex illis Domini verbis Iohan. 6 Nisi mãducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ &c.

Porrò

Porrò quanuìs hæc ità ſe habeant, non tamen me præterit eſſe nõnullos, qui ſub ſingularis cuiuſdã religionis prætextu hoc de ſe alijs ſignificent, ità ipſos perſuaſum habere, ſi quidẽ ex Domini calice forìs bibere ſinerentur, non alitèr ipſos affectos fore, quàm ſi ex ipſo Domini latere biberent. Hac verò deuotione alterius duntaxat ſpeciei adminiſtratione ipſos fraudari. Verùm ſi id genus homines crederent, Chriſti carnem & ſanguinem facta tranſſubſtantiatione ſub altera panis ſpecie ſubſtantialiter adeſſe, poſſent vtiquè eadẽ circa eã deuotione perfrui, àc ſi calix illis porrigeretur. Puto enim eos certò credere, verum ipſos manna cæli illic habere. Id verò omne delectamentum, omnem dulcedinem & omnem ſaporis ſuauitatem pro credentibus in ſe cõtinet, atq; in illo adminiſtrantur. Huius enim mannæ figuram vel typum vetus Teſtamentum, vt notum eſt, eum in modum deſcribit, quòd Iſraelitis antè quàm contra Dominum murmurare cœpiſſent, ſimul eſcæ ac potionis loco fuerit: quodq; illis è cælo pluerit, Pſalm. 77. Quamobrem, vt Philo ait libro, Quòd deterius potiori inſidiari ſoleat, Propheta quandoquè petram vocat manna per ſynonymiã, id eſt, ſpiritalem petram, & manna idem & eſſe & ſignificare. Itemq; D. Gregorius Nyſſenus in Vita Moſeos ait hunc *noſtrum cæleſtem panem, qui per manna ænigmaticè ſignificatus ſit, defluentem in terris inueniri. Et Cyrillus dicit Deum influere oblatis vim vitæ.* Si ergò in V. Sacramento ſub altera panis ſpecie verum habes manna, omnem in ſe dulcedinem & omnem ſaporis ſuauitatem continens: immò ſi habes illic veram petram, id eſt, Chriſtum ipſum, per viuam fidem admoueos cordis tui, ede ac bibe realiter quantum libet per fidem tuã ex hoc manna & ex hac petra. Si eſuris, habes hîc eſcam præclariſſimam. Si ſitis, habes in eadem eſca potum præſtantiſsimum: ſiquidem illum habes, qui ait: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Iohan. 7. Externa panis ſpecies hanc tibi ſpiritalem, eandemq; realem potationem non præripit. Notatu dignum eſt, quod Diuus Aponius in Cantica lib. 3. ſcribit in ea verba: Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi: *Botrus ille*, inquit, *qui à duobus iuuenibus de terra repromiſsionis in deſertũ perlatus fuiſſe legitur, omni modo figuram adſumpti hominis Chriſti redemptoris noſtri ſignabat. Qui vtiquè (botrus) pro loco, vel tempore, vel cauſa, eſca & potus Eccleſiæ factus eſt, per corporis ſui & ſanguinis Sacramentum.* Vbi id mihi

Vt quidã putẽt ſe maiori deuotione fruituros in vtriuſque ſpeciei, quàm alterius adminiſtratione.

Vt ij ſuæ poſſint deuotioni ſatisfacere.

Sap. 16.

Veteris Teſtamenti manna fuit Iſraelitis ſimul eſca & potus.

In Euchariſtia ſub altera ſpecie panis licet edere & bibere ſpiritaliter ac realiter ꝑ omni cordis voto ac deſiderio.

Cant. 1.

id mihi Lector expendas velim, quid dicere velit, cùm ait, Hunc botrum factum esse escam & potum Ecclesiæ pro loco, vel tempore, vel causa. Itaque si hunc insignē botrum à duobus populis Iudæis & Romanis, vt idem Aponius ait, in crucis patibulum leuatum, in venerabili Sacramento sub altera specie substantialiter præsentem habes, habes illic etiam pro omni tua necessitudine & desiderio cibum potumque simul: tantùm fidem huc adferas tuam, & ede ac bibe indè, quantum ea capere potest. Tantum indè gratiæ inundantis, vt ait Cyprianus, *hauries, quantum illuc fidei capacis attuleris*: id quod ante nos pij ac Deo deuoti Christiani re & actu ipso experti sunt: qua de re consulas licet pijssimum illum Thomam Malleolum à Campis, qui post Concilium Constantiense fuit, libello de Sacramento Altaris, cap. 1. 4. & 14.

Atquì in diuersum, videlicet non solùm internè vel intra se, sed etiam sub externa specie sanguinē eos bibere debere, Bucerus Chrysostomum allegat Homiliam 18. in 2. ad Corinthios, vbì sic habet: *Est autem ubì nihil differt sacerdos à subdito, ut quandò fruendum est horrendis mysterijs: similiter enim omnes ut illa percipiamus, digni habemur. Non sicut in ueteri lege, partem quidem sacerdos comedebat, partem autem populus: & non licebat populo participem esse eorum, quorum particeps erat sacerdos. Sed nunc non sic: uerùm omnibus unum corpus proponitur & poculum vnum.* Hactenùs Chrysostomus: qui hoc loco, vt ipse Bucerus non fuit nescius, de suorum temporum more duntaxat agit, quandò communio vtriusque speciei laicis porrigebatur: neque his tamen communionem alterius speciei, quæ ipsius & Basilij tempestate etiam in vsu fuit, id quod negari nō potest, & ad secundam Regulam perspicuè docebitur, vllo pacto reiectam & explosam voluit. Verum quidem est, Dominum IESVM in sui institutione venerabilis Sacramenti nō expressè id præscripsisse, vel præcepisse, vt, quòd ad perceptionem attinet, inter sacerdotes & laicos aliquod necessariò discrimen esse oporteat: sed proptereà tamē Apostolis suis & eorū successoribus, vtpotè dispensatoribus & œconomis suis, potestatē quam eis contulerat, non abstulit, videlicet V. Sacramentum pro re nata, vel pro ratione tēporū fidelibus suis vt cōmodissimè fieri posse

Obiectio.

Dilutio.

Cur Chrysostomus sacerdotes & laicos in Eucharistiæ perceptione pares faciat.

visum sit, dispensandi & administrandi: salua tamen eorum qui sacrificant, proprietate, id est, vt illi ipsi sacrificantes semper vtranq; speciem, quam obtulerunt, etiam percipiant.

Chrysost. inter sacerdotes & laicos permultum vult interesse. Alibi sanè Chrysost. ipse, vt est suprà fusè annotatum, grande facit discrimē inter sacerdotes & laicos. Itaq; locus alius ex alio interpretādus & intelligēdus est. Quāobrē etiā illud planè friuolū est, quod Bucer*

Alia obiect. pterea obijcit, nō solùm sacerdotē, sed vnà cū illo populū sacrificare,

Diiutio. vel Sacramētū offerre. Verū est id quidē. Offert em̄ populus cū sacerdote interiore voto, acceditq; sacerdoti & adstipulaē sacrificio, precaturq; Deum, velit ea pro ipsis grata habere: atquì solus sacerdos id forìs exequitur sacerdotali, eoq; publico ministerio, ipsi peculiariter demandato, suasque peculiares habente conditiones, laicis minimè

Obiectio. communes: quod probatione fusiori opùs non habet. Id verò insolēs cūprimìs & absurdū argumentū est, quo Friccius cōtrà vtitur. Ponamus em̄, ait ille, laicis verū Christi sanguinē nō eripi, cùm eū in eius viuo corpore accipiāt: at tamē fusus sanguis illis subducitur. Ait enim Christus: Bibite ex hoc oēs. Hic est sanguis meus qui pro multis effunditur in remissionē peccatorū. Nō potest aūt eius sanguis potari, nec

Hebr 9. is peccata potest diluere, nisi fundatur, vt Paulus ait: Sinè sanguinis

Dilutio. effusione nō fit remissio. Sed è diuerso mirū est, Friccio nō venisse in mentē, quantoperè hoc argumentū pugnet cū Luterano dogmate. Si em̄ nō solùm esse hìc necessè est corpus & sanguinē Christi, sed etiā, vt ipse sentit, sanguinē profundi, nō iam hìc repræsentatiuū, sed etiā cruentū est sacrificiū, atq; iuxta hāc sententiā, Christus denuò crucifigitur. Verùm hanc opinionē Deus à nobis procul abesse velit. S. Patres

Eucharistia est repræsentatiuum sacrificium. passìm nos docēt, nō hìc cruentū, sed repræsentatiuū & incruētū esse sacrificiū. Ità illud appellat Nicenū Cōciliū I. Gregor. Naziā. in Iulianū, Cyrillus in Iohā. li. 4. ca. 22. & super Canon. 11. Concilij Ephesini.

Ambrosius in Epist. ad Heb. cap. 5. respondet Friccio his verbis: *Dominus in Euangelio ait: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberi-*

Nihil cruētū hîc in V. Sacramento animo concipiendum est. *tis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed in ista carne & sanguine nihil cruentum, nihil corruptibile mens humana concipiat: nè sicut dicit Apostolus, qui corpus Domini indignè manducat, iudicium sibi manducet, sed viuificatricem substantiam atq; salutarem in pane & vino, per quæ si dignè sumantur, nobis est peccatorum remissio, & regni Dei possessio collata.* Hæc

Ambro-

Ambrosius. Equidem haud inuitus id Friccio assentior, in hac sacrificatione, quæ per sacerdotem duntaxat fit, repræsentatiuam quandã sanguinis Christi effusionem fieri, vtì etiam quædam repræsentatiua fractio hîc fit per eundem. Vocatur enim, inquit August. epist. ad Bonifaciũ, *ipsa immolatio carnis, quæ sacerdotis manib. fit, Christi passio, mors, crucifixio: non rei veritate, sed significante mysterio.* Vt ergò Laico necessariũ non est, vt ipsemet ad repræsentandam extrinsecùs passionem Christi, panem consecratũ frangat, quod solus sacerdos ceu λειτουργὸς vel minister publicus facit: ità quoq; illi necessum non est, vt in ipsius persona sub externo signo repræsentatiua sanguinis fusio peragatur. Satìs est illi, sacerdotem nomine totius Ecclesiæ in ipsius præsentia repræsentatiuum sacrificium sub vtraq; specie (vtpotè ad eiusdem sacrificij integritatem necessaria) perficere: cuius etiam per deuotionẽ suam se potest participem reddere, atq; porrò corpus & sanguinem Chri integrè accipere: quæ quidẽ pceptio vel sumptio tã integra est sub altera, atq; sub vtraq; specie. Et hęc ad primũ partis aduersę argumẽtũ, de ĩstitutiõe V. Sacramẽti sub vtraq; specie respõdisse sufficiat.

Ad aliud argumentum ex prioris ad Corin. ca. 11. allatũ, quod Melanchthon cumprimìs vrget, nẽpè, Apostolũ eam epistolã toti Corinthiorũ Ecclesiæ scripsisse, non presbyteris tantùm: eumq; illic his vti verbis: Ego accepi à Dño, quod & tradidi vobis: ac deindè præcipere eum, vt probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, idque copulatiuè, eamque copulatiuam, Et, illum ibidèm tertiò repetere. Itaq; Christianos omnes, vnà & panem edere, & calicem bibere oportere &c. ad hæc, inquam, ità respondendum est, Apostolũ quæ eo loco de cœna Domini scribit Corinthijs, non præcipiẽdi aut legem præfigendi ratione scribere, sed referre illis duntaxat, quẽadmodùm à Dño V. Sacramentum institutum sit: eaq; explicata institutione, castigare eum abusus, qui apud illos contra eã institutionẽ, eò ꝙ nõ dijudicarent ab alijs escis corpus Dñi, irrepserant: adeò vt Apostoli eo loco verba tantundem nobis significent, quantum ipsius institutionis verba apud Euangelistas: eaq; causa non magìs illa, quàm Euangelistarũ, verba ad Laicos detorqueri posse. Qui enim exponit & declarat institutionem, sicut eam accepit, is nihil addit institutioni, sed èam tantùm illustrat, & ob oculos ponit,

Responsio de loco Pauli, 1. Cor. 11. quem Melanchthõ admodùm vrget.

Apostolus tantùm refert Corinthijs, vt Dominus Eucharistiã instituerit.

Ea Pauli dicta, Probet autem seipsum homo &c. vt accipienda.

Quòd autem dicit, hæc Pauli verba, Probet autem seipsum homo, &c. eam præcipiendi vim secum adferre, quòd quilibet sub vtraque specie Eucharistiam sumere teneatur, id ego illi neutiquàm assentior. Is enim illorum verborum germanus & certus sensus est, quádoquidem erant inter Corinthios, qui non dijudicarent corpus Domini, in ipsorum vtiquè grauissimum iudicium & condemnationem, eapropter hortari & instituere illos Apostolum, quandò pro illorum temporum more percepturi essent corpus & sanguinem Domini, vt priùs se probarent & explorarent. Id quod illa eius verba testantur: Hoc facite, quotiescunquè bibetis. Itemq; illa: Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibetis Non ergò iubet absolutè manducare panem & bibere calicem: sed cùm manducandus est hic panis, & bibendus iste calix, ostendit quo pacto salutariter edatur & bibatur. Nec in his eius verbis, Et sic de pane illo edat & de calice bibat, copulatiuam Et, id velle, vel necessariò exigere, vt semper vnà hunc panem edere & sanguinem extrinsecùs bibere nos oporteat, satis indicant ea, quę ab Apostolo eodē loco referūtur: Quicūq; manducauerit panē hūc vel biberit calicē Dñi indignè, reus erit corporis & sanguinis Dñi. Hîc iā nō, vt etiā suprà dictū est, copulatiua Et, sed potiùs disiūctiua (vel) habetur: sicq; locus alius aliū interpretaẜ, vtì plerūq; pręcedētia verba posterioribus exponūtur ac declarantur. Nec dubiū quin hæc Apostoli mēs sit & sentētia, ꝙ quēadmodū is q vel edit corp⁹, vel bibit sanguinē Dñi indignè, reus est vtriusq; & corporis & sanguinis Dñi, iudiciūq; & mortē sibi mādúcat & bibit: ità ediuersò eū qui vel edat corp⁹, vel bibat sanguinē illū dignè, vitā sibi māducare & bibere.

Obiectio.

Melanchthon id vult esse sophisticū, prouocatq; ad veritatē, quæ pulcherrima virtus sit. Atquì cōtrà ego assero, à Melanchthone allatam interpretationem, cumprimìs merè sophisticam habendam, nec minùs etiā ego aduersùs illū ad ipsam veritatē prouoco. Ait ille, Apostolū hîc disiunctiuā vel, eô vsurpâsse, quô eius comminatio tāto esset horribilior, nosq; sciremus, singulis Sacramenti partibus parem deberi honorem. Porrò magna Sacramentum ignominia affici, quādò eius pars quędā sumi prohibetur: cumq; ea ignominia potissimùm ad calicē pertineat, apostolū nos hîc eius abusûs noīe acriter obiurgare, quandoquidem eius verba, Quicunq; māducauerit panē, vel biberit

Dilutio.

calicem

calicem Domini indignè, inter alia id sibi velint, eum qui calicẽ vetet, aut non percipiat, reum esse corporis & sanguinis Domini &c.

Sed quæso te amice lector, tecum ipse perpendas, sit ne hoc crassum planè sophisma, quòd Melanchthon ea verba, Qui biberit calicem Domini indignè, id vult significare. Qui calicis vsu interdicit, vel calicem non bibit. Num igitur hoc loco amor veritatis in Melanchthone, qui Ecclesiasticarum controuersiarum dijudicationem sibi sumit, excellat, tum dijudicato. Confer Melanchthóis interpretationem cum Ecclesiæ interpretatione, atq; tum statuas, vtra veritati sit magìs consentanea. Insulsa Melanchthonis interpretatio

Adeoque quandò Melanchthon ipse fatetur, cuilibet Sacramenti speciei parem deberi honorem, certum est, Apostolum hac disiunctiua id innuere, vnamquamlibet speciem integrum esse Sacramentum, cùm alioquì vni alicui parti, quæ per se sola nó esset sacramentum, honor ille congruere nó possit, qui integris corporis & sanguinis Christi sacramentis debetur.

Præterea in confesso est, etiamsi Apostolus hac se sententia non declarâsset, quo pacto voculam illam *Et*, in priori sententia vellet accipi, at nihilo minùs non ità vt vult Meláchthon, eam necessariò intelligi oportere, vt concursum vtriusque coniuncti requirat. Coniunctionem enim nonnunquàm pro disiunctione accipi Labeo ait: Et Paulus Iurisconsultus inquit, sæpè ità compertum esse, vt cõiuncta pro disiunctis accipiantur. Præsertim verò, vt Iurisperiti aiunt, dictio Et, pro dictione Vel, tum accipienda est, quandò cõiuncta reipsa vnum sint: aut si ex re ipsa vel argumento, de quo agitur, aliud iudicari æquum sit. Atquì plùs satìs iam suprà docuimus, panem cõsecratum re ipsa vel realiter tantundem in se habere, quantum consecratum calicem: & è cònuerso, eiusdemq; ea esse efficientiæ &c. Vocula Et, sæpè pro vocula Vel, accipitur.

Itaq; hac ego spe ducor, me abũdè planũ perspicuumq; fecisse, nó attentis cunctis hisce precipuis Aduersariorũ argumentis & cauillis, communionem alterius speciei, nihil omninò pugnare cum Domini IESV institutione, quîcunq; demũ hanc vocare visum sit, siue mandatum, siue testamentum, siue institutionem Domini, quòd videlicet in mandatis & institutionibus nihil referat, quid ex æquipollentibus fiat: In testamentis quoquè spectanda sit voluntas testatoris,

quam solam sufficit adimpleri, etsi non tam exactè ad literam verba seruentur: constetq́; voluntatem testatoris, tum ex fine dispositiõis, tum ex verbis eius alibì prolatis seu scriptis, tum ex alijs actibus ei⁹, suæq́; domûs more depræhendi: quorum priora iam ostensa sunt, vltimum mox ostẽdetur. Nec dubitare velim, amice lector, quin ex his à me prolatis id assecutus sis, nos de Melanchthone & reliquis Aduersarijs, qui nos criminantur atque proscindunt, iure posse dicere, quod de Donatistis Augustinus dicit lib. 1. contra Cresconium Grammaticum, cap. 1. Communionem nostram non documentorũ pondere, sed maledictorũ leuitate criminantur. Atque hactenùs de prima regula dictum sit: iam porrò ad aliam accedimus.

ALTERA REGVLA AEQVE ADSTRVITVR ALTERIVS SPECIEI COMMVNIO.

Cap. 29.

ALtera Regula non minùs errorem hunc, atquè prima, discutit & conuellit: cùm probari facilè possit, multisq́; doceri modis, vtì etiam facturi sumus, neque verò obscuris, sed omninò certis, illustribus & luculentis testimonijs, cõmunionẽ alterius speciei primò ab ipso Dño, deindè ab eius Apostolis, eorumq́; proximis successoribus, viris planè Apostolicis, ac deincèps à cunctis Catholicæ Ecclesiæ ꝑfectis & pastoribus ad nos vsque, pro Catholica, pia, salutari ac sufficiẽti esse habitam, ac identidèm Christianis, qui ea quoquè contenti fuêre, administratam.

Melanchthon quidem hominibus persuadere nititur, morẽ hũc sub altera duntaxat specie communicandi, nupèr admodùm natum, & incertis authoribus cœpisse, qui illum non modò contra mãdatum Dñi, verùm etiã cõtra vetustũ Ecclesiæ morẽ introduxerint: atq; in huius postremi confirmationem quædã Patrum producit testimonia, Cypriani, Hieronymi, Historię Tripartitæ, cuiusdam Toletanæ Synodi, quã tñ non designat: & morẽ Ecclesiæ Gręcę, atque indiciũ quoddã eiusdẽ moris olim in Germania seruati &c. quibus doceat quòdàm Christianis oĩbus Eucharistiã sub vtraque specie ministratam. Quod quidẽ nemo negat, quinetiã in Constañ & Basileeñ conciliorũ decretis id palàm agnoscitur & affirmatur. Atquì porrò hinc ille inferre vult, veteri Ecclesiæ Chři communionẽ alterius speciei

Melãchthon exempla adfert contra alterius speciei communionem.

Melanchthonis exempla & argumenta nihil faciunt contra vnam speciem & Ecclesiæ morem.

ꝑrsus incognitã nec vnq̃ vſurpatã fuiſſe: cùm tñ ipſe non ſit neſcius, eiuſmodi ratiocinationem ſuã non valere, inſerre videlicet ex meris particularibus affirmatiuis vniuerſalẽ negatiuã. Nõ em̃ cõſequẽs ſit, quandoquidem Euchariſtia Cypriani, Ambroſij, Hieronymi &c. tẽporibus ſub vtraq; ſpecie fidelib' porrecta eſt, idcircò iiſdẽ tẽporib' nunq̃ ſub altera ſpecie porrectã eſſe, vtì nec illud ſequit: Philippus cum ꝑfecto reginæ Aethiopũ deſcendit in aquã, & baptizauit eum immergendo, Itaque Apoſtolorũ æuo nunq̃ collatus eſt baptiſmus adſpergendo. Poteſtq; eiuſmodi vitioſa argumentatio facilimè reijci & confutari, ſi vel vno facto in medium ꝓlato doceri poſſit etiã ſecùs illis temporibus obſeruatum. Immò verò etiamſi tale aliquod factũ non extaret, nihilo minùs, vt Iuriſperiti aiunt, negatiua ꝑ rerum naturã improbabilis eſt. Hoc autẽ loco nos Catholici nõ vno, ſed vel ſexcentis, iiſq; certis & indubitatis exemplis perſpicuè teſtatum id efficere poſſumus, iam indè ab Apoſtolorum ętate perpetuis temporibus, non modò vtriuſque, ſed etiam alterius ſpeciei communionẽ in vſu fuiſſe, idq; præſertim Cypriani, Ambroſij, Hieronymi & aliorũ, quos Melanchthon ipſe in diuerſum adducit, temporibus. Actor. 8.

COMMVNIONEM ALTERIVS SPECIEI, IAM INDÈ AB APOSTOLIS CHRISTI ECCLESIAE IGNOTAM NON FVISSE, ET SEMPER PRO INCVLPATA HABITAM.

AD ea iam teſtimonia nos conferimus, & ab ipſo Domino ſumemus exordium, exemplumq; illud in Conſtantieñ & Baſileeñ Cõcilijs huius rei gratia allatũ, in prima acie collocabimus, tametſi illud Aduerſarij magna contentione oppugnant. Lucæ 24. legimus Dñm, dum in Emaus cum duobus diſcipulis recumberet, accepiſſe panem, & bñdixiſſe ac fregiſſe, & porrexiſſe illis: apertoſq; eſſe oculos eorũ, & cognouiſſe eũ in fractione panis: & ipſum euanuiſſe ex oculis eorum. Hanc rem geſtam ſiue hiſtoriam conferat quilibet cũ verbis cœnæ Dominicæ, atque eadẽ omninò verba cõperiet: nempe, Dominũ accepiſſe panem, benedixiſſe, fregiſſe & illis dediſſe vel porrexiſſe. Fuit ea nimirùm haud vulgaris benedictio, atque ità etiam poſt illam benedictionem neutiquàm vulgaris vel cõmunis panis: vtì ſancti Patres tam Græcæ Cap. 30. Chriſtus duobus diſcipulis in Emaus Euchariſtiã ſub vna ſpecie dedit.

quàm

q̃ Latinę Ecclesiæ de administrata illis à Dño Eucharistia, locũ hunc accepére & interpretati sunt. Chrysost. in ope imperfecto Homi. 17. in fine, & eius abbreuiator Theophylactus in cap. Lucæ 24. Augustinus lib. 3. de cõsensu Euãgelistarũ, cap. 25. *Permissio*, inquit, *satanæ facta est à Christo, ut inferret impedimentũ oculis eorũ, nè agnosceretur ab eis, usq; ad sacramentum panis, ut unitate corporis participata, remoueri intelligatur impedimentũ inimici, ut Christus possit agnosci*. Beda deniq; in cap. 24. Lucæ: *Certi*, inquit, *mysterij causa factum est, ut eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent: nè quisquã se Christũ agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius unitatem in sacramento panis cõmendat Apostolus, dicẽs: Vnus panis, unum corpus multi sumus. 1. Cor. 10. ut cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, ut agnoscerent eum* &c. Deindè subijcit verba Augustini iam citata.

Augustinus & beda agnoscunt Christum discipulis in Emaus dedisse sacramentum sub specie panis.

Obiectio.

Melanchthon in eam incumbit curam cumprimìs, luculentum hunc locum vt possit obscurum efficere. Principiò ait, incertum haberi, vtrũ locus hic de Eucharistia agat, eô quòd Hebraico idiomate panis fractio plerunquè conuiuium significet. Verùm hac de re il le interìm cũ Chrysostomo, Theophylacto, Augustino & Beda altercetur & disputet. Porrò quilibet è religione Christianus ex Euãgelistæ verbis haud difficulter animaduertere potest, non hîc prophanum ab eo conuiuium describi.

Dilutio.

Quod cùm Melanchthon quoquè aduerteret, ait, se interìm nihilo seciùs puulgatã veterum persuasionem, Christũ illis duobus Euchariſtiã ꝓbuisse, nolle reꝑhendere: vt tñ nihilo minùs locũ hũc eluderet, ad tropos suos se recepit, dicens eam orationem synecdochicã, accipi oportere: id est, per panem, tanquàm per partem, totũ cõuiuium, atq; ità panem simul & vinum intelligi debere. Sed hanc synecdochen verba Euangelij & contextus ipse sermonis neutiquàm patiũtur. Euangelium testatur, duos hos vndecim Apostolis Hierosolymis congregatis narrâsse, vt cognouerint Dñm in fractione panis, siue in frangendo pane, quod nimirùm de vino accipi nõ potest: immò simul atquè in fractiõe panis agnouerunt eũ, euanuit subitò ab oculis eorũ, nec dubiũ, quin antè, q̃ poculũ aliquod in manus sumeret

Obiectio.

Dilutio.

meret

ferret ac bñdiceret:id quod veteres,& inprimìs Augustinus & Beda pſpicuè satìs innuunt.Quamobrē locus hic synecdochē nulla ratione admittit:nec quisquā tñ ire inficiàs ausus erit, Dñm hîc ex veterum sententia Patrū, non dimidiatū, sed integrum hisce duobus sacramentum porrexisse.

Et Melanchthon quidem hocipsum non ignorans, tandèm hoc pacto Ecclesiā oppugnat.Ponamus,inquit,solū panē hîc esse porrectum,nec tñ inde sequit̃,Ecclesiā ea esse authoritate, vt aliquā sacramenti partem penitùs possit interdicere. Sed hoc eius cauillū multò etiam minus habet roboris aut virium, vtì infrà in Constantieñ & Basileeñ Conciliorū decretis defendendis prolixè docebimus. Itaq; iam ad alia eius generis testimonia nostra procedit oratio. Obiectio. Responsio.

Euangelista Matthęus dubiū nō est,quin ꝑter Euangelium Grçcè ab ipso scriptū,etiam Hebraicè Euangeliū cōscripserit, quod secundùm Hebræos dictū fuit,quodq; D. Hieronymus in bibliotheca Cæsariensi repertum,postmodùm grçcè Latineq; vertit,quo etiā Origenes ipse crebrò vsus est,teste eodē Hieronymo lib.de Ecclesiast.Scriptoribus in Iacobo fratre Dñi.Ex hoc Euangelio citat ibidèm D.Hieronymus ea q̃ sequuntur, q̃ cum illo Luc.24.loco satìs ꝑ omnia consentiunt.Matthęus(inquit Hierony.)sic refert: *Dominus autem cùm dedisset sindonem seruo sacerdotis, iuit ad Iacobū,& apparuit ei.Iurauerat enim Iacobus se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicē Domini,donec uideret eum resurgentē à mortuis. Rursumq; post paululū:Afferte,ait Dominus,mensam & panē. Statimq; addit: Tulit panem,& benedixit,ac fregit,& dedit Iacobo iusto,& dixit ei: Frater mi, comede panē tuum,quia resurrexit filius hominis à dormiētibus.* Obserua, q̃ pulchrè inter se consentiant Matthæi & Lucæ verba, in hisce Domini factis referendis.Nec dubium,quin ea verba, Comede panem tuum,postq̃ illum Dñs benedixerat, & sacratissimis manibus suis fregerat,hîc singularem quandam habeât emphasim:tanquàm diceret Dñs:Non est panis vulgaris,sed tuus panis, quē solum tu esuris. Quē in modum etiā D.Ignatius Epistola ad Romanos scribit: *Non comedam escam corruptionis:panem Dei volo* &c. Vide suprà fol.80. Euangelium Matthæi secundùm Hebræos. Dominus Iacobo iusto dedit Eucharistiam sub vna specie.

Neq; verisimile est,Dñm hîc Iacobo vini speciem præbuisse,cùm

panem tantùm adferri iusserit, quem mox benedixit & fregit: nec facilè credi possit, D.Iacobum id temporis domi suæ vinum habuisse, quandò de illo Egesippus testatur, eum vinum nunquàm bibisse, præterquàm in cœna Domini. Itaque hoc ego ceu altero argumento id testatum volo, Dominum ipsum haud obscurè nobis significâsse, Communionem vnius speciei, ipsius institutioni nihil esse aduersam, sed pro sufficienti meritò habendam.

Apostolos sæpiùs vsos cõmunione sub panis specie.

Porrò etiam Apostolos Domini idem posteà de illa sensisse, primò locus ille Acto.2. indicat, vbì mox ad ea verba, Qui ergò receperunt sermonẽ eius (Petri,) baptizati sunt &c. ista subijciuntur: Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Qui locus dubio procul de Eucharistiæ communicatione rectè accipitur, præsertim cùm Dionysius ille vetustissimus testetur, Apostolos huic V. Sacramento præcipuè ac peculiariter Synaxios, id est, cõmunionis vel cõmunicationis vocabulũ imposuisse, idq; eas ob causas, quas in Ecclesiastica Hierar. parte 1. cap 3. cõmemorat: atque etiã ex illorũ institutiõe fidelibus mox à baptismate traditam eucharistiam, vt eodem libro cernere est cap. 2. par. 3. *In fine, inquit, omnium pontifex ità perfectum ad sacratissimã Eucharistiam uocat, atque cõsummantium illi sacramentorum communionem deificam tradit.* Quin ipsa Euangelistæ verba luculenter inprimis innuunt, de qua communicatione loquatur, quandò illam mediam ponit inter dispensatiõem doctrinæ Apostolicæ, & communes preces. Nam propter hæc tria cœtus Ecclesiastici ab Apostolis, vt notũ est, instituti sunt, videlicet doctrinæ, communiõis & oratiõis causa. Prætereo hîc glossam interlinearem, & Nicolai Lyrani in eundẽ locum commentaria: itemq; homiliam D.Thomæ Aquinatis, quam nos solenni die V. Sacramenti publicè in templis legimus, in qua inter cætera etiam hæc habentur: *Sacramenti huius institutionem illo specialiter tempore recolimus, quo Spiritussanctus discipulorũ corda edocuit ad plane cognoscenda huius mysteria sacramenti. In eodem autem tempore cœpit hoc sacramentũ à fidelibus frequentari: quia legitur in Actibus Apostolorum, q. erãt pseuerantes in doctrina Apostolorũ, & communicatione fractionis panis & orationibus, statim post Spiritussancti missionem.*

aliãs, plenè

Qua

Quæ quidem vir iste beatus & impensè doctus, non è suo commentus est cerebro, sed ex commentarijs vetustissimorum patrum, quos ille ferè præ alijs omnibus suæ ætatis doctoribus habuit, ac miro studio lectitauit, collegisse putandus est. Immò verò etiam damnati illi Vualdenses in confessione ad Vladislaum confessi sunt, locum hûc de V. Sacramento accipi oportere. Atqui solius fractionis panis hîc mentio fit. Huc accedit, quòd vix credibile videatur, (quandoquidem hoc loco textus de tribus millibus, & cap. 4. de quinque millibus recèns beptizatorum agit) hos omnes mox à baptismate, & prætereà in cõmunibus cœtibus vel cõgregationibus, præter cõmunicationem fractionis panis, semp etiã ab Apostolis calicẽ Dñi accepisse.

Sunt eius generis loci alij in Actis Apostolicis, putà Act. 20. vbi sic habes: Vna autem sabbati cum cõuenissemus (Troade) ad frangendũ panẽ, Paulus disputabat cum eis (qui eum secuti erant.) Quod nõ de pphano aliquo conuiuio, sed de sacra cõmunione accipiendũ esse, vel indè licet colligi, q̃ hìc ait, Vna sabbati cùm conuenissemus ad frangendũ panẽ: qua die certè olim Christiani potissimùm doctrinæ, communionis, communiũ precationũ, & eleemosynarũ in pauperùm vsum conferendarum vel colligendarum conuenire solebãt. 1. Cor. 6. Sunt etiã quidã ex Patribus, qui illũ quoquè locũ Act. 27. vbi Paulus imminente naufragio refertur sumpsisse panem, gratias egisse, fregisse & manducâsse, de Eucharistia accipiendũ putent: potestq; fieri, vt posteà hoc exemplo Christiani per mare iter facturi, Eucharistiã secum sumpserint, vt si in discrimen venirẽt, absq; communione non exirent è corpore: id quod suprà in secundi articuli testimonijs videre licet, & infrà etiam latiùs attingetur.

Locũ Act. 20. meritò de V. Sacramento accipi debere

Locus Act. 27.

Fol. 442. & sequent.

Nec cuiquã mirũ videri debet, q̃ cùm Apostolus 1. Cor. 11. Corinthijs suis cœnæ Dñicę institutionẽ sub vtraq; specie tradat ac referat, ipsiq; ptereà Corinthij sub vtraq; specie communicârint, nihilo minùs ille nõnunquàm pro re nata vel præsenti conditione sub vna tantùm specie communicârit: quandoquidem citra dubium vllum Eucharistiã sub vna specie pro integro sacramẽto habuit, vt ex eius identidèm repetitis verbis 1. Cor. 10. animaduerti licet, quibus ait: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnes quidem de vno pa-

Mirũ videri non debere, Apostolum modò sub vtraq;, modò sub altera specie communicâsse.

ne participamus: quo loco, vt suprà annotatum est, nullam facit calicis mentionẽ. Itemq; ex 1. Cor. 11. vbi disiunctiuè dicit: Quicunque manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignè, &c. vt in superioribus fusiùs indicatum est. Equidem non ignoro, his locis ex Actis Apostolicis prolatis, apud refractarios nihil posse effici, quippe qui locis alijs multò his illustrioribus & clarioribus caliginẽ offundere nitantur. Itaque ea porrò testimonia in medium adferam, quæ omninò luculenta & perspicua sint, nec vlla ratione possint eludi.

Eucharistia à Romanis Pōtificibus quōdàm pro extraneis episcopis asseruata, & eis aduenientibus transmissæ, itemq; p parœcias ꝓpter hæreticos directa, altera tãtùm sacramenti species fuit.

Principiò quidem Eucharistiã sub altera specie iamindè ab Apostolorum temporibus diù admodùm in Christi Ecclesia pro Episcopis vel presbyteris aliundè aduentantibus, alijsque fidelibus asseruatam esse: eandemque propter illorum temporum hæreticos per Ecclesias directam esse, nè Catholici illis in locis catholica communione priuarentur, iam suprà non semèl annotauimus: videlicet inter cætera, vt Irenæus Polycarpi eius, qui Iohannis Apostoli auditor fuit, discipulus quadam epistola id temporis beato Victori Romano Pontifici scripta testetur, Romanæ sedis antistites, olim presbyteris vel Episcopis Ecclesiarum Romam venientibus Eucharistiam solenniter transmisisse, atq; hoc ipso illis immanissimarum persecutionum & multigenarum passìm ortarum hæresum temporibus certiores se reddidisse, illos episcopos vel presbyteros vnius secum fidei & Catholicæ communionis esse. Hæc autem ità asseruata Eucharistia, non dubium quin altera tantùm V. Sacramẽti species fuerit. Vide suprà fol. 429.

Docet idem & planum facit illa *Melciadis Pontificis & martyris prouisio, qua constituit, vt ex consecratu episcopi oblatiões propter hæreticos dirigerentur per Ecclesias*, vt habes suprà fol. 429. Quod non potest ad vtranque speciem referri, sed de altera duntaxat, nempe panis, (quãdoquidẽ vini species neq; ad eiuscemodi p Ecclesias dirigendi vsum absq; magno periculo asseruari, neq; eo pacto dirigi vel circunferri potuisset) necessariò accipiendum est.

Episcopis aliquò profectis, olim ꝓmissum erat diaconis as-

Præterea hanc V. Sacramẽti sub altera specie asseruationẽ testatur etiam prima illa sancta vniuersalis Nicena Synodus, dũ Canone 14. disertis verbis ità statuit: Quòd si non fuerit in præsenti vel

episco-

episcopus vel presbyter, tunc ipsi (diaconi) *proferant & edant sacram communionem.* Vide suprà fol. 435. Quod non potest non necessariò de vna duntaxat specie accipi, cùm non possit altera vini species breui elapso temporis spatio absque suî corruptione seruari.

Seruatam Eucharistiã sub altera specie porrigere.

D. Hieronymus vetustum hunc morem probat adhuc euidétiùs, ad Euagrium de septé Ecclesiæ ordinibus scribens his verbis: *Si fortè vsus exegerit, vt venientes ad Ecclesiã sacerdotes* (episcopos vult intelligi) *eisdem horis, quibus aut oblatio parata non sit, aut non possit offerri, non debere episcopum repudiare Eucharistiam presbyterorum,* si ponat in altari. Quę hauddubiò de eucharistia sub altera panis specie accipiéda sunt.

Deindè secundò, paulò post Apostolorum tempora diù satìs id in more positum fuisse, præsertim sæuissimis Christianorum persecutionibus atrociter grassantibus, vt Eucharistia sub altera duntaxat panis specie nonnunquàm sub multis particulis ab Ecclesiæ præpositis daretur fidelibus, mundissimis linteolis inuoluta, domum reuerenter ac deuotè absportanda, atq; ibidèm opportuno tempore pro ipsorum deuotione percipienda, prisci illi patres, quos suprà in altero de asseruanda Eucharistia articulo primario citauimus, multis testantur modis. Tertullianus quidem libro secundo ad Vxorem, & libro de corona militis, Item libro de Oratione. Vide suprà fol. 429. Quæ loca non possunt non de altera panis specie accipi, quòd vini species tam diù se asseruari non patiatur: id quod idem Tertullianus his ad vxorem verbis non obscurè significat: *Non sciet maritus* (de ethnico loquitur, si illi post ipsius obitum nubere velit) *quid secretò ante omnem cibum gustes: & si sciuerit panem, non illum credet esse qui dicitur.*

Eucharistia olim à sacerdotibus in ecclesia data fidelibus, præsertim persecutionũ tẽpore domũ absportanda, altera tantùm species fuit.

Clariora huius rei testimonia extant apud Cyprianum Sermone de lapsis, vbi etiam hæc ab illo referuntur: *Cùm quadam,* inquit, *arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentâsset aperire, igne indè surgente deterrita est, nè auderet attingere.* Quod dubium nõ est de altera Eucharistiæ specie accipi oportere. Narrat ibidèm aliam quandam fœminã, quæ in persecutione à fide defecerat, cùm corpus Christi sumpsisset indignè, *non cibum, sed gladium sibi sumpsisse.* Refert & de alio quodam, *quòd cùm fidem abiurâsset, sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus fuerit latenter accipere,* (scilicet in manus, vt

Cypriani testimonia de V. Sacramento sub altera specie.

illorum temporum mos erat) *sed sanctum Dei edere & contrectare non potuerit, cineremq; ferre se apertis manibus inuenerit.* vbi mox addit: *Documento vnius ostensum est, Dominum recedere cùm negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, cùm gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.* Cernis hic Dominum & gratiam salutarem sub vna tantùm specie realiter fuisse, priusquàm indignus ille eam attrectare præsumeret. Vide suprà fol. 431.

Obiectio. Melanchthon aduersùm nos profert Cyprianum lib. 1. Epist. 2. de martyribus laicis ità scribentem: *Quomodò docemus aut prouocamus eos in confeßione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?* Verùm hoc loco non agit Cyprianus, vtrùm laicis calix necessariò porrigendus sit: sed num illis, qui quandoq; in persecutione à cõfessione Christi prolapsi fuerint, martyriũ denuò obituris priusquàm plenam egerint pœnitentiam, vel satisfactionem impositam absoluerint, Eucharistia quæ ea tempestate sub vtraq; specie vtplurimùm dabatur, deneganda sit. Concludit autem non esse negandam, quãdoquidem iam pro fide certare & sanguinem suum fundere constituerint. Porrò alioquì Cyprianum alterius speciei cómunionem pro sufficienti non habuisse, à vero alienum est, cùm paulò antè ex Sermone de Lapsis probatum sit, eam etiam ipsius æuo vnà cum vtriusque speciei communione in vsu fuisse.

Dissolutio.

Præterea vt sanctus martyr Tharsytius, pro eo, quem diximus, more persecutionis tempore obseruato, Eucharistiam hauddubiò sub vna specie portauerit, & cùm gentilibus eam dare nollet, ab illis peremptus sit, vtq; illi nihil de Eucharistia apud illum inuenire potuerint: qui tamen si sanguinem ille portâsset, vasculum saltem reperissent: vide sup. fol. 431. Verba historiæ eiusmodi sunt: *Tharsytium acoluthum Christi corporis sacramenta portantem mactauerunt, donec exhalaret spiritum.* Itemque vt martyr Hilaria V. Sacramentum, quod apud se sub altera specie clàm asseruâsse videtur, ante suum è corpore excessum in ipso martyrij loco sumpserit, suprà videre licet fol. 434.

D. Hieron. in Apologia aduersùs Iouinianũ haud dissimiliter testaẽ sua etiamnũ ætate fideles Romæ apud se domi habuisse corpus Christi, non dubium quin sub altera specie, & communicâsse seipsos.

Et

Et quid necesse est multis testimonijs? D. Basilius & Cyrillus antiquissimum hunc sub altera specie communicandi morem nimis quàm luculenter testantur: idque non obitèr, sed de industria: reijciuntq; illos, qui diuersam amplectantur opinionem. Basilij verba sunt hæc: *Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogi quempiam, non præsente sacerdote aut ministro* (id est, diacono) *communionem propria manu sumere, nequaquàm esse graue, superuacaneum est demonstrare, propterea quòd longa consuetudine, hoc ipso rerum vsu confirmatum est. Omnes enim in eremis solitariam vitam agentes, vbi non est sacerdos, communionem domi seruantes, à seipsis communicant. In Alexandria verò & in Aegypto, vnusquisque eorum qui sunt de populo, plurimùm habet communionem in domo sua.* Vide suprà in 2. Articulo primario. Hæc nimirùm non nisi de alterius speciei communione possunt accipi, quandoquidem vini species illis præsertim calidis regionibus in eremis tam diù seruari neutiquàm potuisset. Estque hoc quoquè cumprimis memorabile, quòd ait eum morem iam tum ipsius æuo non herì aut nudiustertiùs natum, sed iam olim ante hominum memoriam longa cõsuetudine & rerum vsu confirmatum fuisse: quo Melanchthonis argumenta planè conuelluntur.

Hoc Basilij testimoniũ tã illustre est, vt illud Aduersarij nullo pacto cõfutare queant: ptereaq; præcedẽtiũ & sequentiũ Patrũ testimonijs lucẽ adfert.

Basilius testatur cõmunionem alterius speciei longè ante ipsius ætatem diutissimè in vsu fuisse.

Vt aũt idẽ vir sanctus Eucharistiæ alterã speciẽ asseruârit, & colũbæ aureæ, pendenti super altare imposuerit, suprà dictum est fol. 438.

Cyrillus grauiori magisque seria oratione agit de asseruatione Eucharistiæ, nec dubium quin sub altera specie. Scribens enim Calosyrio Episcopo, *Audio*, inquit, *quòd dicant mysticam benedictionem, si ex ea remanserint in sequentem diem reliquiæ, ad sanctificationem inutilem esse. Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius fit Christus, neque sanctum eius corpus immutabitur: sed virtus benedictionis, & viuifica gratia manet in illo.* Vide suprà fol. 445.

Cyrillus eorũ arguit insaniã, qui non credunt Christi corpus asseruari posse.

Interìm tamẽ negari nõ potest, morẽ hũc iã crebrò memoratũ, quo fidelibus Eucharistię altera pars à sacerdotib' in ecclesia dari solebat, vt eã domũ absportarẽt, &c. q quidẽ psecutionũ occasiõe in Chri Ecclesia primùm seruari cœperat, deindè psecutionibus sopitis, ratione cõperti abusûs in qbusdã Cõcilijs, psertim Cæsaraugustano, & Toletano 1. abrogatũ esse, vt sup. fol. 451. & seq. attigimus: at nihilo minus eadem Cõcilia id irrefragabiliter indicant, communionem alterius speciei

Cõcilia illa, in quib. post psecutionũ tẽpora dictus mos abrogatus e, testãtur communionẽ alterius speciei i vsu pmãsisse.

ſpeciei ſemper pro ſufficienti habitam, atque id tẽporis pro ſufficiẽti ſumptam atq; vſurpatam. In Concilij Cæſarauguſtani Canone 3. ſic habetur: *Euchariſtiæ gratiam ſi quis probatur acceptã non cõſumpſiſſe in ecclesia, anathema ſit in perpetuũ.* Et in Toleta.1.Cã.14. *Si quis acceptã à ſacerdote Euchariſtiam non ſumpſerit, velut ſacrilegus propellatur.* En canones iſti indicant, ea tempeſtate communionem alterius ſpeciei interdùm dari ſolitam. Si enim illis, qui V. Sacramentum à ſacerdote acceperant, & quandoquè poſteà eodem ſuperſtitiosè & horrendum in modum abuſi fuêre, etiam calix miniſtratus fuiſſet, quî fieri poterat, vt Euchariſtiam non ſumerent? Itaq; etiam hinc nullo poteſt negocio animaduerti, quo loco illis temporibus communio alterius ſpeciei habita ſit, vtque in vſu fuerit & permanſerit.

Olim fideles pelago vel periculoſis itineribus ſecõmiſſuri, Euchariſtiã ſecũ tulêre ſub altera ſpecie, quam neceſſitate ſe offerẽte ſumerent.

Tertiò, Chriſtianos non modò in ædibus ſuis apud ſe diligenti cura aſſeruatam habuiſſe alteram Euchariſtiæ ſpeciem, verùm etiam cùm periculoſa eſſent ingreſſuri itinera, maximeque pelago ſe commiſſuri, reuerenter inprimìs & cuſtoditè in orarijs, id eſt, mundis linteis ad collum ligatis ſecum accepiſſe, idque non abſque ingenti fiducia erga præſentem illic Dominum ſuum: eius rei præclarum habes teſtimonium ex Ambroſio de ipſius fratre Satyro ſuprà fol. 442. & ſeq. Inſpice ac perlege illud haud oſcitanter, & reipſa comperies etiã Ambroſij tempeſtate Communionem vnius ſpeciei vſurpatam, Euchariſtiæq; alteram ſpeciem pro integro Sacramento habitã: Chriſtũ quoquè Deũ ac Dominũ noſtrum ceu vnicũ præſidium noſtrũ in ea imploratum, idq; non abſque impetratione ſperatæ & optatæ opis & auxilij. Eiuſdẽ modi teſtimonia Euchariſtię à fidelibus mare nauigaturis aſſumptæ, ex D. Gregorij vita habes ſuprà fol. 450.

Euchariſtiæ altera ſpecies pro ægrotis ſemper in Eccleſia aſſeruata eſt.

Quartò, ab ipſis penè Eccleſiæ incunabulis Euchariſtiam ſub altera ſpecie pro ægrotis ſemper aſſeruatã, eius æquè certa & illuſtria teſtimonia ſuprà in ſecundo Articulo primario de Euchariſtiæ aſſeruatione prolata ſunt: & primò quidẽ Dionyſij illius Alexãdrini ex Euſebio fol. 433. quod infrà fuſiùs explicabitur. Deindè ex ſacroſancta Nicena Synodo, ſup. fol. 435. Item ex Amphilochio ſup. fol. 438. Atque ex Paulino in vita D. Ambroſij, vbì iſta leguntur: *Horatus ſacerdos eccleſiæ Vercellenſis, cùm in ſuperiora domûs ſe ad quietem compoſuiſſet, tertiò vocem vocantis ſe audiuit, dicentisq́; ſibi: Surge, feſtina, quia modò eſt re-*

est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto Domini corpus. Quo accepto, ubi glutiuit, emisit spiritum, bonum uiaticum secum ferens. Suprà fol. 444. Habes itidèm de asseruatione alterius speciei pro ægrotis clara & luculenta testimonia, quę non possint vocari in dubium, ex 11. Toletani Concilij Canone 11. Suprà fol. 451. Ex Beda in vita Vuilfridi, & in vita Hildæ Abbatissę. Item ex Concilio Rhemēsi, suprà fol. 455. Ex Vuormatiensi quoquè Concilio, suprà folio eodem. Et ex magno illo Concilio Lateraneñ, ibidèm, ac postremò ex Canone Honorij tertij eodem loco citato.

Ciboria argumento sunt, Eucharistiam sub altera specie asseruatā.

Præterea hunc in vsum olim Ciboria, vt vocant, præparata & confecta, suprà videre est fol. 440. necnon alia quędam vascula turrium instàr, cuiusmodi hodieq; apud nos sunt: itemque Eucharistiam sub altera panis specie in eiusmodi vasculis in episcopio diligenti custodia asseruatam, eam nimirùm ob causam, vt si quis nocte morbo corriperetur, episcopus vel sacerdotes illius apud se Eucharistiam semper paratam haberent: deniquè id genus vascula cum Eucharistiæ altera specie, Episcopo publica Missarum solennia in basilica celebraturo, ex episcopio prolata, atque in altari posita esse, horum sanè irrefutabilia testimonia habes ex Concilio Turonensi 2. cap. 3. suprà fol. 449. Ex Gregorio Turoneñ, fol. 450. Ex Bracareñ Concilio, suprà fol. 452. Et ex libro pœnitentiali, libroque Decretorum D. Burchardi, fol. 454.

Coloniæ Agrippinæ semp Dōminicis diebus Eucharistia ex Sacrario al lata, in summo altari ante summam Missam ponitur.

Melanchthonis consilium incōsideratū est, ac nulla ratione subnixum.

Quod igitur Melanchthon contra hunc vsqueadeò vetustū, apostolicumq; Ecclesię morem, eius videlicet abolendi causa, tam inconsultè consuluit, vt quotiès necessitas postulat, sacramentum ilicò consecretur potiùs, quàm pro ægrotis asseruetur, in eo sanè nulla ratione audiendus est. Non enim neque semper, neque passìm Christi corpus confici, & ex ipsius Domini mandato offerri fas est. Id nanque à sacerdote in altari debet fieri opportuno tempore: & sacerdos vnà etiam communicare debet: id quod neque à meridie, neque nocturno tempore illi permittitur. Vide suprà fol. 427.

Tā in Græca q̄ Latina Ecclesia semper in vsu fuit cōmunio alterius speciei.

Quintò, Eucharistiam sub altera specie nedùm pro ægrotis asseruatam, sed etiam rectè adhuc valentibus Christianis tam in Græca quàm Latina Ecclesia crebrò ministratam esse, eius primò certissimum atque clarissimum licebit testimonium petere ex VI. Con-

ſtantinopolitana Synodo, quod ſuprà habetur fol.449.vbi etiam indicatur,non eſſe moris apud Grecos, vt in ſanctę Quadrageſimæ ieiuniorum diebus,pręter ſabbatum & Dominicã,Euchariſtiam conficiant: reliquis diebus tam ſacerdotes quàm laicos antè conſecratis vti donis:nec dubium quin ſub altera tantùm ſpecie. Neq; enim, illis pręſertim locis, à Dominica ad ſabbatum vſq; vini ſpecies ſeruari poſſit.

In Paraſceue ſacerdotes ſub vna,tantũ ſpecie communicãt: qui mos ab Apoſtolorũ ætate ſeruatus eſt.

In Latina Eccleſia iamindè ab Apoſtolorum temporibus more cõparatum eſt,vt in ſacra Paraſceue tam ſacerdotes, quàm alij pij Chriſtiani Euchariſtiam ſub ſola panis ſpecie,pręcedenti cœnę Dominicę die conſecrata percipiant, non abſq; ſingulari quodam ſignificante myſterio. Vide ſuprà fol.449.Atq; ea communio ſemper ſufficiens exiſtimata eſt.

Chryſoſtomus hanc cõmunionem pro ſufficiẽti habuit.

Vt verò in Græca Eccleſia communio alterius ſpeciei,nempe panis,pro Chriſtiana atque prorſus integra communione ipſius adeò Iohannis Chryſoſtomi tempeſtate habita ſit, Sozomenus teſtatur Eccleſiaſt.Hiſtoriæ lib.8.cap.5. his verbis: *Iohanne Conſtantinopolitanam eccleſiam optimè gubernante,uir quidam è Macedoniana hæreſi uxorem eiuſdem opinionis habebat.*Hic cùm Iohannem, *quomodò de Deo ſentiendum eſſet,docentem audiſſet,dogma illius laudabat,& uxorem quoquè ut ſecum ſentiret,hortabatur.Cùm uerò illa magis nobilium mulierum ſermonibus,quàm illius conſuetudini obtemperaret, & poſt frequentes admonitiones uir illius nihil effeciſſet:* Niſi, inquit, *in diuinis mihi conſors fueris,neque in uitæ communione poſthàc eris.Mulier hoc audito,& conſenſum(ſimulatè) pollicita,rem eam famulæ cuidam communicat, quam ſibi fidam eſſe iudicabat, illiusq; opera ad fallendum uirum utitur. Circa tempus autem myſteriorum (ſciunt initiati, quid ſit quod dico) illa quod accepit continens,quaſi oratura procumbit: famula adſtans clanculùm illi dat, quod ſecum in manu attulerat.*Hoc cùm dentibus admoueretur, *in lapidem congelaſcit.Mulier perterrefacta, metuẽs nè quid ſibi mali propter eam rem quæ diuinitùs acciderat,contingeret,ad epiſcopum curſu contendit,ac ſeipſam prodens,lapidem oſtendit,adhuc morſi ueſtigia habentem, & materiam incognitam coloremq; admirabilem oſtendentem: ſimulq; ue-*

Hiſtoria memorabilis.

niam

niam cum lachrymis petens, uiro suo cōsensuram se pollicetur. Quòd si hoc cuipiam incredibile uidetur, lapis ille testis est, qui etiamnum inter clinodia ecclesiæ Constantinopolitanæ asseruatur.

Ex hac historia animaduerti licet, etiā tum temporis Christianos Eucharistiam sub altera specie percepisse. Voluit em̄ hæc mulier hac vnius speciei sumptione viro persuadere suo, se & ipsius & sancti episcopi communionem participâsse.

Præter hęc verò iste vnius speciei vsus omigena illa Ecclesiæ prouisione, vt videlicet particularum corporis Christi reliquiæ sumēdæ sint, validissimè adstruitur atq; probatur. Vbi principe loco vetustissimi Clementis testimonium epistola 2. ad Iacobum fratrem Dñi, nō est prætermittendum. Verba eius hæc ferè sunt: *Presbyter, diaconus & minister, cum timore & tremore custodire debent reliquias corporis Dominici fragmentorum, nè si negligenter agatur, portioni corporis* Dominici *grauis inferatur iniuria: & residua corporis* Dominici, *quæ in sacrario sunt, consumere, & à sumptione sanctæ portionis ad aliquot horas ieiunare à cōmunibus cibis.* Hoc testimonium, quod haud facilè alitèr, quàm de residuis V. Sacramēti particulis sub panis specie potest accipi, vide suprà fol. 426.

Vetusti Canones, sumēdarū residuarū corporis Dominici particularū mētionem faciētes, de altera specie loquūtur.

Deindè nec illud pretereundū est ex Euagrij historia testimoniū, referētis vt olim Cōstantinopoli reliquę particulę immaculati corporis Christi Dei ac Domini nostri pueris innocentibus ex ijs qui scholas frequentabant, absumēdę datæ sint: simulq; narrantis cūprimìs stupendum illud miraculum, quod Deus omnipotens eiusmodi cōmunione in quodā Iudæi puerulo operatus est: quod idem etiam Gregorius Turoneñ recitat. Vide suprà fol. 448.

Tū quoq; vsum hūc similiter etiā in Gallijs quōdàm fuisse luculēter testatur Canon 6. secūdi Matisconeñ Cōcilij. Vide sup. fol. 449. Ad hæc Gregoriū 1. nō semèl Eucharistiā sub altera tātùm specie fidelib⁹ porrexisse cum his verbis, Corp⁹ dñi nostri Iesu Chri cōseruet animā tuā, ex ea liquet historia de incredula quadā Romana matrona, q̄ corpus Christi, licèt non credens, sub altera specie ab illo accepit, & paulò pòst admirando illo mutatæ speciei panis in carnem cruentam, ad credulitatis gratiam reuocata est, vt habes suprà fol. 349.

Quibus verbis D. Gregorius Eucharistiā sub altera specie dederit.

KKKK 2 Bernar-

Historia memorabilis.

Bernardum quoquè Eucharistię alteram dûtaxat speciem suis fratribus ministrâsse, Gulielmus abbas in ipsius vita testatur, lib.1.cap. 11.ità scribens: *Agebatur solennitas quædam præcipua, & frater aliquis, quem uir sanctus pro secreta culpa ab altaris sacri communione suspenderat, notari timens & ruborem non sustinens, ad manum eius cum cæteris nimiùm præsumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem noluit: sed intimo corde orabat Deum, ut de tanta præsumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam, non poterat ad interiora traijcere, & diù multumq; conatus, cùm nullo modo præualeret, anxius & tremebundus clausam ore seruabat. Expleta denique hora orationis sexta, patrem sanctum traxit in partem: cuius pedibus aduolutus, cum multis ei lachrymis quod patiebatur, aperuit: & aperto ore, ipsam quoquè Eucharistiam ostendebat. Increpans autem eum, confitentem absoluit, & sinè difficultate recepit dominica sacramēta.* Ex his discimus D.Bernardum huic fratri, vt proculdubiò etiam alijs omībus, solam panis speciem, non calicem, præbuisse: simul etiam diuina V.Sacramenti sub altera specie vis & efficacia perspicitur.

Quorsum verò exemplis pluribus opùs est? ex eo ipso, quòd S.Patres totiès mentionem faciunt administratę Eucharistiæ sub altera tantùm specie, tacito calice, vt suprà fol.548. prolixè indicatum est, nullo licet negocio intelligi, hanc communionem vnà cum illa vtriusq; speciei in vsu fuisse, & pro integra ac salutari semper habitam & existimatam.

Olim cōmunio sub vini tātùm specie interdùm ministrata.

Vide August. Epi.23.& 107. De Trinita. lib 3 cap.10. De peccatorū meritis, lib.1. cap.20 cōtra duas epistolas Pelagiāorū lib.1.ca 22.

Sextò, quondàm in Christi Ecclesia communionem non modò sub sola panis specie, sed quandoquè etiam sub sola vini specie ministratam, atq; ità cuiuslibet speciei communionem pro integra & perfecta habitam, sic vt olim indifferenter vel sub vtraq;, vel sub altera specie fideles communicauerint, id primò satìs innuit D.Cyprianus suprà memorato Sermone de lapsis. Sciendum est enim, eius ætate & diù posteà, etiam ipsius adhuc Augustini temporibus, Eucharistiam non illis duntaxat, qui iam adulti essent, sed etiam infantibus dari solitam: idq;, vt equidem videre mihi videor, non sub panis, sed sub sola vini specie: perindè vt illis, qui eiusmodi erant corre-

pti

pti morbis, vt Eucharistia sub panis specie tutò illis porrigi non posset. De cuiusdam enim infantulæ communione, quæ antè à nutrice sua, inscijs parentibus ad idolorum templa perducta, de dæmonum sacrificijs acceperat, hunc in modum scribit Cyprianus: *Vbi verò solennibus adimpletis calicē diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipiētibus cæteris locus eius aduenit, faciē suā paruula instinctu diuinæ maiestatis auertere, os labijs obturātibus premere, calicē recusare. Perstitit tamē diaconus, & reluctāti licèt de sacramēto calicis infudit. Tunc sequitur singultus & uomitus. In corpore atq; ore uiolato Eucharistia permanere non potuit: sanctificatus in* Domini *sanguine potus, de pollutis uisceribus erupit. Tanta est potestas* Domini, *tanta maiestas.* Hactenùs Cyprianus.

& lib. 4. cap. 4. Contra Iulianum lib. 1. cap. 2.

Hîc solius calicis fit mentio, qui id temporis, meo iudicio, infantibus sinè panis specie, vt iam dictū est, datus fuit. Si enim puellę huic Eucharistia sub panis specie priùs oblata fuisset, non minùs illam q̄ calicem recusâsset, adeò vt diaconus posteà illi calicem non fuerit prębiturus. Nec hoc mirum cuiquam videatur, quandò etiam Gratiani scholiastes, De Consecra. Distinct. 4. can. Si qui apud illos hęreticos testatur, etiam ipsius ætate eam apud quosdam fuisse consuetudinem, vt paruulis non Christi daretur corpus, sed sanguis per ora eorum infunderetur. Atquì mos iste, paruulos communicādi in Romana eademq; Catholica Ecclesia prouidenter abrogatus est: licèt eum Græci, teste Lyrano in 6. cap. Iohannis, retinuerint, & Boēmi illum renouare instituerint. Porrò hodieq; in Catholica Ecclesia infantibus à baptismo parùm de ablutione in os infunditur. Est veteris adhuc moris quoddam vestigium.

Infantibus quondā solus calix datus.

Iohānes Teutonicus Gratiani Scholiastes.

Vsus paruulos communicandi abolitus est.

Suprà fol 433. illud, cuius antè memini, Dionysij Alexandrini testimonium ex Eusebio produxi, de presbytero quodam Alexandrino, qui seni cuidam Serapioni lethali oppresso ægritudine, ità vt triduo sinè voce prorsus iaceret, per puerum, quòd ipse quoquè ægrotans venire non posset, parùm Eucharistiæ miserit, infusumq; iusserit seni præberi &c. Alphonsus Viruesius Episcopus Canariensis, vir insigniter eruditus, in suis contra Melanchthonem Philippicis, Philippica. 17. locum hunc, Parùm Eucharistiæ puero dedit, quod infusum iussit seni præberi, de communione sub specie panis accepit, hac

pit,hac ratione,quòd cùm Serapion moribundus & æstuans præ oris ariditate Eucharistiam sub panis specie glutire nequiret, vino aut aqua infundi iusserit presbyter,quò sumi posset ab ægroto. At mihi pro rei & verborum qualitate & conditione probabilius videtur,solam eam vini speciem fuisse. Verùm vtcunquè sit,certum est alteram duntaxat fuisse speciem.

De qua Eucharistiæ specie accipiendus videatur locus ex Dionysio Alexandrino.

Vt verò ità mihi videatur,Concilij Carthagineñ 4.Canon 76.me mouet,cuius hæc verba sunt:*Is qui pœnitentiam* (publicam) *in infirmitate petit,*(de lapsis vel apostatis loquitur)*si casu, dum ad eum sacerdos inuitatus uenit,oppressus infirmitate obmutuerit,uel in phrenesim uersus fuerit,dent testimonium qui eum audierunt,& accipiat pœnitentiam: & si continuò creditur moriturus,reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia.* Quæ itidèm de vini specie accipienda puto.

Cuius etiam maiorem mihi ansam porrigit Concilij Toletani 11. Canon 11.suprà Articulo de Asseruatione Eucharistiæ citatus,qui sic habet ad verbum: *Solet enim humanæ naturæ infirmitas, in ipso mortis exitu prægrauata,tanto siccitatis pondere deprimi, ut nullis ciborũ illationibus,sed uix tantundem illati delectetur poculi gratia sustentari. Quod etiam in multorum exitu uidemus,qui optatum suis uotis sacræ Communionis expetentes uiaticum,collatam sibi à sacerdote Eucharistiam reiecerũt: non quòd infidelitate hoc agerent,sed quòd præter Dominici calicis haustũ, traditam sibi non possent Eucharistiam deglutire.* Quæ quidem etiã hoc non impropriè significare videri possent,quosdam in ipso mortis articulo tanta oris ariditate premi, vt nihil omninò esculentum queant sumere,atq; ità nec Eucharistiam alitèr, quàm Dominici calicis perceptione,accipere. Verùm vtcunquè sese res habeat, id perspicuè Canon iste indicat,illis temporibus eum fuisse peruulgatum catholicæ Ecclesiæ morem,vt ægrotis non nisi alterius speciei communio præberetur.Quod nullus negare poterit, qui vel vtcunquè Latinè nôrit.

Septimò,quandoquidem non defuêre olim,qui persuasum haberent,cùm populo Eucharistia sub panis specie porrigenda esset,priùs ipsam Eucharistiam in Domini sanguinem intingi debere, idq; pro com-

communionis complemento, perindè àcsi communio sub panis specie per se non sufficeret, errorem hunc Iulius I. Diui Athanasij patronus & defensor, in suprà citata Epistola ad Episcopos per Aegyptum profligauit his verbis: *Illud verò, quòd complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Euangelio testimonium receperunt, vbi Apostolus corpus suum commendauit & sanguinem. Seorsùm enim panis, & seorsùm calicis commendatio memoratur:* eò videlicet, vt hoc ipso indicetur, quamlibet speciem per se integrum esse sacramentum &c. Porrò cùm deindè† Vitelliani Papæ temporibus quidam consuetudinem hanc iam antè abrogatã instaurare molirentur, rursus abolita est in ęquè suprà memorato Bracarensi Concilio 3. cap. 1. non dubium, quin propter illos potissimùm, qui viatica in ægrotorum vsum asseruata, antè quàm custodienda reponerentur, intingi oportere sentiebãt: ità vt huius Cõcilij mens & sententia fuerit id decernere ac declarare, communionem alterius speciei integram & sufficientem esse, nec illo intingendi complemento indigere: quemadmodùm etiã isthæc Communio & antè & post illud Cõcilium, in Christi Ecclesia, vt abundè docuimus, pro tali habita & piè ac religiosè vsurpata est, ac deindè in Rhemensi, Vuormatiensi, & Lateranẽ Concilijs, atq; Honorij Pontificis constitutione longè ante Constantiense & Basileense Concilia, de integrò confirmata & approbata.

Iam olim decretum est, ꝑ communiõis complemẽto necessariũ nõ esse panis speciem in Domini sanguinem intingi.

† De Consecr. distinct. 2. cũ omne.

Id ex Burchardo Vuormatiensi Episcopo ostẽdi potest, etsi eius sentẽtia hac in parte non recipiatur.

Equidem iam amice Lector satìs id me tibi testatũ fecisse puto, nõ modò primam, verùm etiam secundam regulam, ex illis tribus supradictis regulis, cõmunionem alterius speciei contra Aduersarios nostros fortissimè tueri, approbare, asserere: ità vt nos ea, quã diximus, tantoperè vsitata Ecclesię catholicę praxi & consuetudine meritò fidenterq; niti possimus, vt q̃ non ab annis modò quadringentis, vt Melanchthon ait, sed iam indè ab Apostolorum temporibus, donec Vualdenses, Iohãnes Hus & Luterus extitêre, absq; alicuius infestatione perducta sit: sicq; firma ac indubitata tenere fide, hanc cõmunionẽ rectam, integram, nullique vitio obnoxiam esse. Certè si quid apud Aduersarios Iurisperitorum doctrina ponderis haberet, Domini institutionem iuxta hanc praxim non possent illi meritò non intelligere. Ità enim ait Paulus Iurisconsultus: Si

dein-

de interpretatione legis quęratur, inprimis inspiciendum est, quo iure Ciuitas retrò in eiusmodi casibus vsa fuit. Optima enim est legis interpres consuetudo. Quanquàm spes est non omninò pro nihilo hanc eos habituros, quandò etiam Tertullianus eadem ipsa vtitur aduersùs contentiosos illos & refractarios, qui illius æuo contra Ecclesiæ consuetudinē schismata & hæreses serere moliebantur. Libro nanq; de Corona militis, Traditio, inquit, tibi prætendetur authrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix: quēadmodùm infrà in Constantiensis Concilij defensionem vberiùs adferetur.

Consuetudo optima legis interpres.

CANON, COMPERIMVS, DE CONSECRATIONE DISTINCT. II.

QVÎ ACCIPIENDVS SIT.

CAP. 29.

Obiectio.

PORrò contra hęc omnia Aduersarij non nisi fragmentum cuiusdam Canonis Gelasij Pontificis proferunt, cùm tamen alioquì non modò fragmenta Canonum, sed integra Concilia & Canones omēs, (quæ quidem nos, quæ Dei est benignitas, magna ex parte etiamnùm non frustatìm vel particulatìm, sed perfecta minimeq; truncata ac mutila habemus) eo solo nomine, quòd in ijs per censuras ecclesiasticas crassi illorum errores damnentur, contemptìm & contumeliosè reijciant: adeoq; barbarica quadam planeq; satanica amentia quandoquè in cineres redigere non dubitârint. Hoc verò fragmentum totis viribus mirè iactitant & exaggerant, tametsi absq; verborum immutatione vix aliquā indè verum sensum possunt erüere. Habetur autem in c. Comperimus, de Consecratione Distinct. ad verbum ità vt sequitur:

Aduersarij non æquum faciūt: adducunt testimonia pro se, quorum similia non admittūt contra se.

Comperimus autem, quòd quidam sumpta tantùm corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstineāt: qui proculdubiò (quoniam nescio qua superstitione docentur adstringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuisio unius eiusdemq; mysterij sinè grandi sacrilegio non potest peruenire.

Dilutio. Hunc Canonem Melanchthon non bona fide citat, omittit prorsus (idq; vt ego sentio, de industria) ea verba, ex quibus solis genuina

huius

huius fragmenti intelligentia poteſt elici, ea videlicet, Qui proculdubiò quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur adſtringi: itemq; dictionem illam, Arceantur, in ſuum commodum mutat in, Abſtineant: & Peruenire, in Accidere: quandoquidem ex verbo illo, Peruenire, commodum ſenſum extrahere non potuit. Equidem non ſum neſcius, D. Thomam Aquinatem non Peruenire, ſed Prouenire, legiſſe, vt apud eum videre licet Par. 3. Quæſt. 80. Articul. 12. Argu. 2. tanquàm Prouenire hîc dictum ſit pro Euenire, in cuius locum Melanchthon, Accidere, ſupponit. Verùm hæc Melāchthonis infida citatio non me remorabitur, ſed fragmentum ipſum, quoàd eius fieri poteſt, priùs quàm tota Gelaſij Epiſtola in lucem edita ſit, Germanicis verbis exprimere curabo.

Quòd ſi ità viſum eſſet, poſſem equidem hoc fragmento non magnoperè permoueri, cùm non niſi fruſtulum quoddā ſit ex tota Epiſtola contra certos quoſdam hęreticos ſcripta, quæ hodiè non extat, decerptum & auulſum, retroq; reſpicit ad ea quæ anteceſſerunt: id quod aduerſatiua illa, Autem, initio poſita, ſubindicat: adeò vt non immeritò poſſem dicere: Da totam Gelaſij Epiſtolam, vndè hoc fragmen extractū eſt, & reſponſa reddemus: iuxta illud Celſi Iuriſconſulti conſilium, dicentis, Inciuile eſſe, niſi tota lege perſpecta, vna aliqua eius particula propoſita, iudicare vel reſpondere.

Atquì ità ego non agam: neq; eum quoquè in modum reſpondebo, quo antehàc pleriq; alij, nempe Canonem hunc de ſolis ſacrificantibus accipiendum eſſe: quod reſponſum Melanchthon irridet, & fortaſsìs non omninò citra vllam rationem: ſed ex ipſis huius fragmenti verbis & Canonis cauſa vel occaſione, germanum eius ſenſum & ſententiam proferre tentabo, conuenienter illi Diui Hilarij inſtitutioni, intelligentiam dictorum aſſumendam eſſe ex cauſis dicendi: atque vt ſpero, Melanchthon ipſe huic meæ reſponſioni, non poterit non ſubſcribere & adſtipulari: qua ille doctrina eſt & modeſtia.

Sciendum eſt igitur, temporibus excellentiſſimi illius pontificis Leonis I. qui plùs minùs 40. annis ante beatum Gelaſium Romanæ Eccleſię fideliter præfuit, Manichęos & Eutychianos quoſdam, cùm in Vrbem irrepſiſſent, eam in curam incubuiſſe, vtì ſuas damnatas hæreſes

Vera ac genuina intelligentia Canonis, Comperimus, propter execrabilem Mani-

chæorũ & Eutychianorũ superstitioné confecti.
hæreses ibidèm clàm introducerent ac propagarent. Manichæi verò, vt notum est, sceleratissimè negabant CHRISTVM humanam carnem & sanguinem nostrum assumpsisse, & verè mortuum esse ac resurrexisse. Eutychiani autem in Dei contumeliam asserebant, verbum mutatum esse in carnem, esseque carnem cælestem siue ætheream, non ex Maria virgine assumptã. Isti execrabiles homines, nè eorum clandestina consilia & machinationes alijs innotescerent ac depræhenderentur, cum catholicis ad communionem simulatè accedebant, quæ id temporis sub vtraque specie administrabatur, atque cum catholicis panis speciem sumebant, sed praua animi opinione & persuasione, vt figuram phantastici corporis, quale Manichæi asserebant CHRISTVM gestâsse. Cùm autem mox etiam calix à diacono porrigeretur, subducebant sese, calicem recusantes, eô quòd non crederent Dominũ veram carnem & sanguinem nostrum assumpsisse. Itaque Leo, tanquàm fidus pastor & verus Episcopus, ad cuius officium hoc inprimìs pertinet, in irrepentes hæreticos inquirere, & eos antè quàm radices agant, profligare & extinguere, sicut ipse Epistola 2. propter hos ipsos hæreticos scribit his verbis: *Alitèr nobis cõmissos regere non possumus, nisi hos, qui sunt perditores & perditi, zelo fidei Dominicæ persequamur, & à sanis mentibus, nè pestis hæc latiùs diuulgetur, seueritate qua possumus abscindamus:* eam ob rem diligentissimè in istos hæreticos inquisiuit, atque eos hoc argumẽto, quòd se, vbì ad calicis communionem ventum esset, à catholicis subducerent, depræhendit: itaque contra illos hac prouisione vsus est, Sermone 4. de Quadragesima: *Abdicant enim se,* inquit, *sacramento salutis humanæ, & Christum Dominum nostrum, sicut in ueritate carnis nostræ denegant natum, ità mortuum uerè & resurrexisse non credunt. Et ob hoc diem salutis & lætitiæ nostræ* (Dominicum intellige) *sui ieiunij mœrore condemnant. Cumq; ad tegendam infidelitatem suam nostris audeant interesse mysterijs, ità in sacramentorum communione se temperant, ut interdùm tutiùs lateant: ore indigno* CHRISTI *corpus accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omninò declinant. Quod ideò uestram uolumus scire sanctitatem, ut uobis huiuscemodi homines &*

Manichæi.
Eutychiani.

Vt Velsius aliquandiù Coloniæ.

Episcoporũ præcipuum munus est, in hæreticos inquirere.

his manifestentur indicijs, & quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, notati & proditi à sanctorum societate, sacerdotali authoritate pellantur. Hactenùs Leo.

Huic germano Pontifici paucis pòst annis, vt suprà dictum est, optimus ille Gelasius successit, qui non minùs atquè ille contra has vulpes & lupos vigilauit, teste Platina in vita eius his verbis: *Gelasius Manichæos in urbe deprehensos exilio damnat, eorumq; libros apud basilicam diuæ Mariæ publicè comburit* &c. Cernis iam amice Lector, modò tamen cernere velis, contra quos Gelasius hoc fragmentum scripserit, vtque illud ex Leonis decreto, cui per omnia pulchrè cōsentit, intelligere debeas: non ità sanè, quasi sanctus Pontifex docuerit, quemadmodùm Melanchthon, corpus CHRISTI sub sola panis specie integrum non haberi, vel Eucharistiam sub altera specie non esse integrum sacramentum. Vt enim tute perspicis, Leo Eucharistiam sub panis specie corpus CHRISTI nominat, Gelasius corporis sacri portionem: & vtranque speciem non sacramentū vocat, sed sacramenta. Porrò quandoquidem detestabiles Manichæi vnum atque idem corporis & sanguinis Christi mysterium diuidere conabantur, negare etiam CHRISTVM veram carnem & sanguinē assumpsisse, quod erat Christum (sicut Iohannes ait 1. Iohan. 4.) soluere, atque hoc ipso sese prodebant sacrilega quadam superstitione teneri, beatissimus Gelasius perindè vt D. Leo à sacramentorum communione eos prorsus exclusit.

Hæreticorū libri veteri exēplo, Vulcano tradendi.

Qua igitur ratione Aduersarij Canonem hunc in nos catholicos detorquere possunt, qui hoc diuinum mysterium nullo pacto diuidimus, sed fideliter credimus, & publicitùs confitemur corde & ore, sub qualibet specie veram carnem & sanguinē Christi, adeoq; Christum ipsum totum adesse, perindè vt Gelasius credidit? Qua illi frōte nos sacrilegæ superstitionis insimulare queunt? An verò nescij sunt, ea verba quæ certam debeant efficere sententiam, non posse efficere vel operari sententiam illi planè contrariam? Verba quæ apponuntur ad damnationem erroris, non operantur damnationem veritatis. Verùm cùm ille Canon eis neutiquàm fuerit intellectus, Andabatarum more hactenùs in nos incurrerunt; apud

Canon Gelasij plùs pro catholicis q̃ contra illos facit.

cordatos quidem & intelligentes cum maiori ipsorum ignominia & dedecore, quàm nostrî impugnatione. Quanuìs enim Leo & Gelasius sub qualibet specie tantundem haberi docuerint, & communionẽ alterius speciei absq; dubio instàr pręcedentium Patrum pro sufficienti habuerint, quãdò tamen id temporis cõmunio vtriusq; speciei, citra damnationem cõmunionis vnius speciei, etiamnùm in vsu erat, pro illorum temporum conditione & necessitate decreuerunt, communionem sub vtraq; specie, quô per eam hęretici, qui illam recusabant, possent depręhendi ac profligari, vsurpari debere: quemadmodùm posteà eundem in modum in Concilio Constantiensi è diuerso decretum est, vt ob multas alias extirpandas hæreses, communio alterius speciei, donec in generali Concilio aliud statuatur, in vsu sit. Ea est enim Ecclesiæ aûthoritas, vt quotiès necessitas exigit, possit rebus consulere ac prouidere: id quod nos infrà satìs superq; docebimus. Itaq; Canon iste, Comperimus, nõ tam cõtra nos facit, quàm pro nobis: sicq; peruulgato huic certoq; vsui alterius duntaxat speciei, etiam iuxta alteram supradictam regulam, suum manet robur ac firmitudo.

ETIAM TERTIA REGVLA COMMVNIO ALTERIVS SPECIEI ASSERITVR ET CONFIRMATVR.

CAP. 30.

DEniquè etiã tertia Regula id validissimè adstrui & probari, vsum hunc legitimum, rectum, diuinùm & Christianum esse, quandò non solùm scripturæ diuinæ & S. Patrum testimonijs, prætereaq; praxi & recepta catholicæ Ecclesię consuetudine, verùm etiam certa experientia docemur atq; reuincimur, Eucharistiam sub altera specie tantundem in se realiter complecti, atquè communiõem speciei vtriusq;, eandemq; diuinam habere vim & efficientiam, id equidem certis quibusdam diuinitùs designatis miraculis, hoc ipsum liquidò testantibus, planum facere conabor: sumpto ab illis initio, quibus corpus pariter & sanguinem, totumq; Christum sub altera specie æquè integrum & perfectum esse, atquè sub vtraq;, adstruatur.

MIRA-

MIRACVLA DIVINA PERSPICVE TESTANTIA, CORPVS SIMVL ET SANGVINEM SVB ALTERA SPECIE ADESSE SVBSTANTIALITER.

Pius ille Paschasius libro de corpore & sanguine Domini, Nemo, inquit, *qui sanctorum uitas & exempla legerit, potest ignorare, quòd sæpe hæc mystica corporis ac sanguinis sacramẽta, aut propter dubios, aut certè propter ardentius amantes Christum, uisibili specie in agni uel pueri forma, aut in carnis & sanguinis colore monstrata sunt, ut qui latebat in mysterio, patesceret in miraculo.* Quæ quidem sic ab illo scripta, verissima sunt. CAP. 31.

AMPHILOCHIVS Iconij episcopus in Vita D. Basilij Magni, vt iam suprà relatum est Articulo 1. cap. 45. annotauit, *Hebræum quendam perindè ut Christianum se populo admiscuisse, cùm Basilius diuinum ageret ministerium, ut officij ministerium exploraret: uidisseq́; eum infantem in partes diuidi in manibus S. Basilij. Et communicantibus omnibus, uenisse & ipsum Hebræum, datamq́; ei hostiam, ueram carnem factam &c. Deniquè tanto miraculo permotum, credidisse cum uxore & omni domo sua.*

Nota, Hostiæ Mutatio Eucharistiæ in verã carnem.

Porrò vt ad preces D. Gregorij 1. ob corrigẽdam matronæ cuiusdam Romanę incredulitatem, portio Eucharistiæ sub specie panis in veram & visibilem cruẽtamq; carnem conuersa sit, vtq; eam ob rem etiam fœmina illa ab ea incredulitate liberata, & populus in vera fide confirmatus fuerit, suprà relatum est fol. 349.

Hic Vincentius petẽte & sumptus ministrãte rege Francorũ, vt ait Tritthemius, sua cõscripsit opa.

Vincentius Bellouacensis Speculi historialis lib. 30. cap. 24. eius generis permulta recenset miracula, quæ ipsius ætate Deus ob fideles suos aduersùm hæreses, quę tum sub Philippo Gallorum rege cõtra Eucharistiæ veritatem extiterant, confirmandos declarârit: atque inter cætera eiusmodi refert historiam: *Anno Domini M. CLXXXI. apud Aureliam die Dominica circa festum B. Laurentij, presbyter celebrans parauerat duas hostias propter uiaticum, & processerat usque ad oratiõem Dominicam: uidet illam quam manibus tenet, rubeo colore suffusam,*

sam, & sanguinem ex ea inter digitos profluentem, eamq; super altare in tribus locis transponit: & in singulis quantum ipsa continet, tãtundem sanguine purpuratur. Populus accurrit, miratur sacerdos, illam sumit quam ipse parauerat reponendam. Rex *autem* Philippus, *qui non longè est, accurrit, & uidet hostiam in forma carnis uiuidæ, & super corporale sanguinis guttas, siue etiam notas, cùm transponeretur hostia, ad modum hostiæ circulatas. Post modicum apud castrum* Carolam, *itemq; apud Saronam oppidum, & rursum in territorio Vindocinensi, atque iterùm apud* Atrebatum *simile accidit. Hæc autem acciderũt propter hæresim in Vasconia pullulantem.* Hęc Vincentius. Crede mihi lector, rex ille Philippus falsis miraculis non sibi passus esset imponi.

Huiuscemodi miraculorum pasim editorum atque perspectorum, ex veris & fide dignis historijs ingens posset copia produci: sed breuitatis studio inpræsens sat habebo id commemorâsse, quod Alexander Halesius siue Halensis, vir insigni tum pietate, tum eruditione, 4. Parte Summę Theologicę, quam iubente Innocentio 4. Pontifice conscripsit, his verbis annotauit: *Aliquibus religiosis,* inquit, *petentibus & instantibus, ut sub utraque specie sumerent sacramentum, sacerdote quodam pio cantante, cùm faceret fractionem,* (id est, hostiam frangeret) *concauum patenæ totum uisum est repleri sanguine: ad quod obstupuerunt ipse & circunstantes. Sed cùm coniungeret partes hostiæ, totum uisum est reintrare: & petitioni & tentationi illorum fuit satisfactum,* (ità videlicet, vt deincèps communione alterius speciei benè contenti essent, nec vtriusq; speciej administrationem appeterent.)

Quidam olim communionẽ vtriusq; speciei petentes, diuino quodã miraculo indè reuocati sunt.

VT ITIDEM DIVINIS MIRACVLIS CONFIRMANDVM SIT, EVCHARISTIAM SVB ALTERA SPECIE NON MINORIS ESSE DIVINAE EFFICACIAE ET EFFICIENTIAE, ATQVè SVB VTRAQVE.

Diuus

CAP. 32.

DIuus Paulus apostolus 1.Cor.11.subindicat, Patresq; passìm docent, vt crebrò antè dictum est, religiosam ac deuotam Eucharistiæ perceptionem, sumentibus corporis & animæ salutem feliciter adferre, cunctasque vires satanæ efficaciter & actu ipso profligare: atque è diuerso indignam Eucharistiæ sumptionem accipientibus cumprimìs noxiam & exitiosam, nec rarò diuina vltione & animaduersione mox mulctatam esse. Iam si probari possit, manifestam Dei vindictam & animaduersionem non minùs alterius, quàm vtriusque speciei indignam communionem identidèm esse consecutam, atque è contrario diuinam virtutem non minùs per alteram Eucharistiæ speciem in salutem fidelium, quàm per vtranque operatam esse: certè nullus ambigere poterit, communionem hanc alterius speciei non minoris faciendam esse, quàm vtriusque. Atquì diuina vltione æquè plexam esse alterius speciei indignam sumptionem, atquè vtriusque, Diuus Cyprianus locuples testis est Sermone de Lapsis, quatuor illis, quorum antè meminimus, terribilibus referendis exemplis. Quorum primum est fœminę illius, *quæ cùm arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentâsset aperire, igne indè surgente deterrita est, nè auderet attingere.* Secundum, alterius cuiusdam fœminæ, *quæ in persecutione fidem abiurârat: quæ,* vt Cyprianus ait, *ætate prouecta, & in annis adultioribus constituta, sacrificantibus latenter obrepsit, non cibum, sed gladium sibi sumens, & uelut quædam uenena lethalia intra fauces & pectus admittens,* (cùm non nisi vnam speciem sumpsisset) *angi & anima exæstuante concludi postmodùm cœpit: & pressuram iam non persecutionis, sed delicti sui passa, palpitans & tremens concidit. Impunitum diù non fuit nec occultum dissimulatæ conscientiæ crimen: quæ fefellerat hominem, Deum sensit ultorem.* Tertium, infantis cuiusdam, quod suprà relatum est. Quartum, viri sacrificio maculati, *qui cùm partem cum cæteris ausus esset latenter accipere, sanctum Dei edere & contrectare non potuit, cinerem ferre se apertis manibus inuenit.* Vbi mox subiungit Cyprianus: *Documento unius ostensum est, Dominum recedere cùm negatur:*

Aequè dirè plectuntur, qui alterius speciei cõmunionem indignè accipiūt, vt illi q vtriusq;.

nec

nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, cùm gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.

Huc etiam pertinet illud suprà memoratum miraculũ, quod Macedonianæ fœminæ temporibus D. Chrysostomi accidit.

In Vita quoquè S. Syri episcopi annotatum legimus, *cùm die quadam celebraret*, (id est, Missæ sacrum faceret) *Iudæum inter Christianos ad communionem accessisse, ut sacram sumens Eucharistiam, in lutum deijceret: sed mox ut eam ore suscepit, clamoribus diris testatum se ignem ore accepisse, cruciatusq; ardentissimos pati.*

Huc item etiam illud facit diuinum miraculum, ex D. Bernardi vita lib. 1. cap. 11. allatum suprà fol. 628.

Neq; verò isthuc punctum ab experientia fusiùs probari indiget, quandò Apostolus tam luculẽtum illi dicit testimonium his verbis: 1 Cor. 11. Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, nõ dijudicans corpus Domini: quod perindè est àc si dicat, eum qui manducat vel bibit indignè, contra se Dei iudicium & vltionem prouocare.

Eosdẽ salutares effectus pij in altera specie, quos in vtraq; cõsecuti sunt.

Cõtrà verò homines pij ac religiosi ex altera Eucharistiæ specie diuinos illius effectus omnes, non minùs quàm ex vtraq; pèrcepère. Id quod principiò docet communio illa Serapionis Alexandrini, suprà fol. 433. recitata. *Cùm impleta esset solẽnitas*, (inquit Dionysius apud Eusebiũ) *uelut catenis quibusdam uinculisq; diruptis, lætiorem iam spiritũ reddidit.* Ex quo constat *certissimè, huius boni auxilio neminẽ debere fraudari.* Hactenùs ille.

Itemq; illud, quod D. Ambrosius de fratre suo Satyro narrat, vt is virtute alterius speciei Eucharistiæ è naufragio mirabiliter seruatus sit. Suprà fol. 442. Atq; etiam miraculum illud, quod Deus in Iudæi cuiusdam filiolo, qui in furno ardenti Eucharistiæ virtute illæsus seruatus est, declarare voluit, vt habes suprà fol. 448.

Quàm insigne miraculum virtute alterius speciei eiusdem V. Sacramenti D. Benedictus circa quendam vita functum monachum, cuius sepulturam, quòd D. Benedicto immorigerum se præbuisset, terra ferre noluit, perpetrârit: itemq; D. Agapetus in quodam muto & claudo, qui corporis Dominici beneficio loquendi gradiendique officio

officio potitus est: ex 2. & 3. lib. Dialo. Gregorij discere licet, & suprà annotatum est fol. 506. Vt prætereà D. Bernardus eadem virtute immaniter fascinatos & à dæmone occupatos homines, à terribili teterorum spirituum infestatione & sæuitia liberârit, atque Aquitaniæ tyrannum ad Christianam concordiam & obedientiam reduxerit: præsertim autem, vt in adiurando dæmone corpus Dominicum in patena tenens cum ingenti spiritûs feruore his verbis vsus sit: *Adest, inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas: iam resiste, si potes. Adest ille, qui pro nostra salute passurus,* Nunc, inquit, *princeps huius mundi eijcietur forás. Hoc illud corpus, quod de corpore uirginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulo iacuit, quod de morte surrexit, quod uidentibus discipulis ascendit in cælum. In huius ergò maiestatis terribili potestate, tibi spiritus maligne præcipio &c.* Vtque itidèm in comminatione tyranni Aquitaniæ, in præsentia V. Sacramenti sub altera specie ità dixerit: *Ecce ad te processit filius uirginis, qui est caput & Dominus Ecclesiæ quam tu persequeris. Adest iudex tuus, in cuius nomine omne genu curuatur, cælestium, terrestrium & infernorum. Adest iudex tuus, in cuius manus illa tua anima deueniet. Nunquid & ipsum spernes?* &c. Obserua hîc Lector, num species vel partes Sacraméti, vt Melanchthon loquitur, inseparabiles sint, & an corpus Christi sub altera specie, integrum vel dimidiatum sit Sacramentum.

D. Bernardus in altera Eucharistiæ specie agnoscit Deum ac Dominum suum Christum Iesum.

Philipp. 2.

Postremò vt virgo sanctissima Clara, vi alterius speciei sacrosanctæ Eucharistiæ, in qua Dominum re vera præsentem, deuotè inuocauit, Saracenos Assisium obsidentes perterruerit, adeò vt confestìm diuina virtute adacti obsidionem soluere & aufugere cogerentur: Hæc, inquam, omnia suprà videre licet fol. 509. 510. 511.

Atque hæc omnia iam memorata, sanè diuina sunt miracula & facta admirãnda, quæ Deus virtute alterius speciei Eucharistiæ per sanctos suos, quorum etiam veræ fidei & sanctæ conuersationi testimonium perhibuit, hactenùs effecit & etiamnùm quotidiè efficit, ijsipsis nos certos securosq; reddens, communionem alterius speciei veram, legitimam, integram & salutarem esse. Nec est, quod è diuer-

Aduersarij instar maiorũ suorũ omnia diuina miracula irrident.

so te moueat, hæc atque eius generis alia certa notaque miracula & Dei stupenda opera Aduersarios nostros, haud alitèr atque Iudæos & Ethnicos incredulos, impiè deridere ac subsannare. Eo enim ingenio omnes illorum semper fuêre maiores, qui (Hieronymo aduersùs Vigilantium teste, in morem gentilium, impiorumque Porphyrij & Eunomij, has dæmonum præstigias esse confinxerunt, & nõ verè clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. Vide ea quæ suprà fol. 524. contra hanc eorum amentiam allata sunt, maximè ex D. Ambrosio.

CAP. 35. ἀνακεφαλαίωσις hactenùs de hoc Articulo dictorũ & assertorũ.

ATq; vt hîc finem aliquem faciam, equidẽ Lector amice iam in confirmationẽ prioris partis Quarti huius primarij Articuli ex scripturis sacris, itidemq; ex concordi sanctorum Patrum consensione, deniquè ex catholicę Ecclesię praxi & vsu hęc puncta sequentia, alia post alia, plana atque testata feci, videlicet, Dominum in sacrosancta cœna sua, cui solos duodecim Apostolos suos adhibuit, Eucharistiæ sacramentum non eodem momento temporis, nec omninò simul, sed primò sub panis specie seorsum, ac deindè sub vini specie æquè seorsum instituisse: atque hoc ipso, itemque diuinis illis suis diuersę siue discretæ institutionis verbis, atque aliâs etiam alibì diuina doctrina sua id nobis perspicuè ac luculenter significâsse & innuisse, sub vnaqualibet specie tantundem esse re ipsa, & effectu, siue substantialiter & efficienter, quantum sub vtraque. Prætereà vtranque hanc speciem non modò in sacramentum, sed etiam nouum noui Testamenti sui sacrificium loco omnium veteris Instrumenti sacrificiorum, instituisse ac ordinâsse, nouumque sacerdotium in veteris locum subrogâsse: porrò ob eius administrationem & executionem noui sacerdotij, iam dictos duodecim Apostolos suos, qui tum temporis soli, vt diximus, circa illum erant, noui testamenti sui sacerdotes speciatìm ordinâsse, eisque & eorum successoribus sacerdotibus, deincèps in illorum locum legitimè vocandis, hisce suis verbis, Hoc facite in meĩ commemorationem, triplicem contulisse potestatem, quæ quaslibet alias potestates longo post se relinquat interuallo, Nempe, Carnem & sanguinem eius conficiendi & consecrandi, eaque vbi consecrata sint, deindè Deo

patri

patri cælesti pro Christianis omnibus offerendi, atque postremò post immolationem eadem sumendi, alijsque fidelibus id deuotè petentibus, pro eo atquè par est, dispensandi ac impertiendi. Ad hæc sacrificij integritatem vtranque speciem reposcere, cùm sinè illarum immolatione cruentum corporis & sanguinis Dominici, semèl pro nobis in cruce fusi sacrificium, cuius hoc altaris sacrificium imago est, non perindè euidenter repræsentetur. Atquì ad integram corporis & sanguinis eius perceptionem, non itidèm vtriusque speciei administrationem necessariò requiri, quandoquidem sub altera specie tantum porrigitur, quantum sub vtraque: quanquàm sacerdotes, qui sub vtraque specie sacrificium peregerunt, etiam vtranque sumere debent. Cùm autem, vt iam dictum est, sub altera tantundem & porrigatur & accipiatur, quantum sub vtraque specie, atque eam ob rem vtraque species communioni non sit necessaria: tum quoquè Dominus apostolos suos & eorum successores, Ecclesię suæ pręfectos, mysteriorũ suorum dispensatores suosq; œconomos fecerit, ijsdem etiam ratione huius dispensationis ac ministerij, quo funguntur, eam collatam esse potestatem, vt non sacrificãtibus possint Eucharistiã siue sub altera, siue sub vtraq; specie, pro re nata & temporum conditione, salubriter administrare: neq; huiusmodi Eucharistiæ sub altera specie administratione diuinæ suæ institutioni quicquam detrahi, aut agi contra illam: idque ob tres certas, & quibus falli non possimus, rationes: Primò quidem, quòd tum per seipsum, tum per Apostolum suum Paulum luculenter significet, sub altera specie non minùs se dare substãtialiter, quàm sub vtraq;. Secundò, quòd in confesso sit, communionem hanc alterius speciei interdùm ab ipso Domino, ac deindè ab eius Apostolis horumq; proximis & alijs successoribus in Catholica Ecclesia identidèm administratam, semperq; pro sufficienti habitam. Postremò, quòd multifarijs diuinitùs declaratis miraculis sæpenumerò certos nos securosq; effecerit nõ minus nos sub altera habere specie, quàm sub vtraq;: cumq; dignè alteram sumimus speciem, tantundem ex illa ad nos redire vtilitatis, & è diuerso ex ea indignè percepta, non minùs nos detrimenti & exitij capere, quàm si vtraque specie potiti essemus. Hæc, inquam, eorum quæ in hoc Articulo

Videlicet 1. Cor. 10. vbi sic ait: Vnus panis & vnũ corpus multi sumus: omnes quidẽ de vno pane participamus. Et 1. Cor. 11. vbi sic habet: Qui manducat aut bibit indignè, iudiciũ sibi mãducat & bibit, non dijudicãs corpus Domini.

hactenùs à me affirmata & asserta sunt, summa quædam est, & nisi me fallunt omnia, poterunt hæc pijs quibusq; sufficere & satisfacere. Superest iam, vt alteram huius Articuli primarij partẽ afferamus: putà, Constantiense Concilium, quod Aduersarij eo nomine, quòd vtriusque speciei vsum interdixerit, acerrimè ac odiosissimè oppugnant, nullo iure vel ratione contemni, criminari, atque proscindi posse.

COMMVNIONEM ALTERIVS SPECIEI, IN CONSTANTIENSI ALIISQVE POSTERIORIBVS CONCILIIS, OB MVLTAS EASDEMQVE GRAVISSIMAS ET VRGENTISSIMAS CAVSAS, IN SCRIPTIS DIVINIS PROBE FVNDATAS, IVRE MERITOQVE APPROBATAM ESSE, DONEC ALITER GENERALIS CONCILII DECRETO PROVIDEATVR.

CAP. 34.

MElanchthon, Bucerus, Friccius, & reliqui Aduersarij omnes, dum se intelligunt scriptis diuinis & cõsonis catholicę Ecclesiæ testimonijs perurgeri, tandèm ad calumniandum Constantiensis Concilij decretum sese conferunt. Fingamus sanè, inquit Melanchthon, liberum esse vti vna parte aut ambabus, quomodò poterit prohibitio defendi? Bucerus præ cæteris idem argumentum multis ijsdemq; phaleratis instructũ verbis obijcit. Fatetur quidem principiò, Christi Ecclesiam in quibuslibet rebus & speciebus externis, etiam ab ipso Deo ordinatis & præceptis, pro occurrente necessitate & conditione dispensandi habere potestatem & authoritatem. Cùm enim eiusmodi in hominum salutẽ & vtilitatẽ institutę sint, Ecclesiã quoquè in illis posse moderari ac dispensare, prout incidens necessitas vel conditio poscere videatur. Qua in re non admodùm ille à sanctis Patribus, præsertim D. Bernardo lib. de Pręcepto & Dispensatione, dissentit.

Bucerus quã authoritatem Ecclesiæ tribuat.

Atquì

Atquì deindè ille Concilium Constantiense immaniter calumniari incipit: ait idem Concilium hac dispensandi authoritate non rectè neq; pro eo atquè par erat vsum, non congrua aliqua aut quæ tolerari possit, Communionis gratia, moderationem ac ordinationem adhibuisse, quod alioquì Ecclesiæ permissum sit, sed magna temeritate integrum Sacramētum tulisse è medio, illudq; Dei populo subtraxisse, quod tamen neq; angelos, neq; homines (cùm sit Dei verbo, præcepto & institutioni planè cōtrarium) facere æquum sit: tum etiam, quòd nulla omninò ratio idonea extiterit, Christi populo calicem Dominicum ità, vt ipse ait, prorsus eripiendi.

Buceri calumnia.

Quæ illius calumnia vt omnibus in prospectu sit, id initiò nôsse fuerit operæ precium, adeoq; necessarium, ecquidnam Concilium Constantiense permouerit, vt de hoc Articulo eum in modum, quo factū est, & tractaret & decerneret: cùm teste Hilario, Intelligentia dictorum ex causis sit assumenda dicendi. Id verò ex fide dignis historijs certò potest intelligi ac animaduerti, vt iam dicturi sumus.

Temporibus Vuencеslai Romanorum & Boëmorum regis, (qui sanè incuriosus ac negligens princeps fuit, neq; religiōis, neq; regni negocia ea qua oportebat diligentia curans) Pragæ in Boëmia perniciosissima extitit cōtentio inter Germanos, qui in ea vsq; tempora rexerant Scholam vel Academiam Pragensem, & Boëmos, quos id ex inuidia malè habebat. Ex quibus vir quidam genere nobilis, Iohannis Vuiclephi libros, quos ex Anglia Pragam absportârat, illis potissimùm legendos accommodauit, qui Teutonicorum odio tenebantur: inter quos Iohannes Hus præcipuus fuit. Is cùm in peregrinas opiniones & res nouas esset auidus ac propēsus, cupidè admodùm Vuiclephi doctrinam complexus est, eaque Teutonicos vexare magistros cœpit, sperans hac re illos permotos, Academiam relicturos. Quod cùm illi cecidisset ex animi sententia, publicè concionari cœpit. Cumq; se libenter audiri animaduerteret, multa de libris Iohannis Vuiclephi in medium attulit, asserens in eis omnem veritatem contineri: adijciensq; crebrò inter concionandum, se, postquàm ex hac luce migrâsset, in ea loca proficisci cupere, ad quæ Vuiclephi anima peruenisset: quem virum fuisse bonum, sanctum, cæloque dignū non dubitaret. Itaq; huic Iohanni Hus cumulatìm sese iunxère, quot-

Vt Conciliū quadā necessitate adactū sit, hoc de Articulo decernere.

At Melanchthon ipse fatetur Vuiclephum crassos quosdam & è spiritu vertiginis profectos errores habuisse. Vide eius locos cōmunes de Potestate Ecclesiastica. Isthæc Secta omniū hodiè grassantiū secta rū quodq;

dã fuit ſeminariũ, dãnata in Concilio Romano, Toloſano, & anteà per Gregorium 9. ca. Excommunicamus. 2. de Hæretic.

quotquot ſeditionibus rebusq; nouis ſtudebant, & infenſis in Clerum erant animis, atq; indiſcriminatìm in omnes bonos iuxtà ac malos ſacerdotes probra iactare cœperunt: deniquè à catholica Chriſti Eccleſia temerè diſcedentes, iampridèm damnatæ Vualdenſium factioni nomen dedêre. Huius autem Vualdenſium ſectæ author fuit quidàm Petrus Vualdo, homo laicus & ciuis Lugdunenſis in Gallijs, q cùm à catholicę Eccleſiæ ſentẽtia & inſtitutis ſiue decretis defeciſſet, perplures eius dogmata amplexi ſunt, dicti Vualdenſes, & Pauperes de Lugduno, itemq; Leoniſtę & Inſabbati: qui ſacra Biblia vernacula ipſorum lingua reddita lectitantes, aſſerere non dubitabant, quæcunq; in eis expreſsè non haberentur, ea nõ niſi meræ impoſturæ loco habenda. Interpretabantur autem illa pro ſuo cerebro & laico iudicio: ſicq; factum eſt, vt in complures fœdos errores & hæreſes, quarum pleræq;, quod inficiàs ire nemo poteſt, manifeſtè ſeditioſæ ſunt, prolaberentur.

Non poterit hæc negare ne ipſe quidẽ Illyricus, quã tumuis Vualdenſibus faueat.

Aliquot Vualdenſium errores.

Inter alia quidẽ etiã hæc illi docuêre, ſacros Ordines vel Ordinis ſacramentum in Eccleſia rem nullius eſſe momenti: Chriſtum vnicũ & ſolum eſſe Pontificem, qui inuiſibiliter creet ſacerdotes, eos qui eius verbum prędicare nôrint: Quemlibet laicum, immò & fœminã, modò ea Chriſti verba, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus, &c. pronunciare nôrit, Euchariſtiam poſſe conficere, idq; paſsìm & nunq̃ non, nulla loci vel temporis habita ratione vel diſcrimine: Ad ſalutem neceſſariam eſſe vtriuſq; ſpeciei perceptionem: Euchariſtiæ ſacramentum tum ſolùm confici debere, cùm ſacerdos & populus pariter congregati ſunt eius ſumendi cauſa: Sacramentum non in ſacerdotis indigni manibus, ſed in ore ſumentis effici vel confici: Panem & vinum in Verum Chriſti corpus & ſanguinem non transferri, ſed verum corpus illic adeſſe ſubſiſtentia duntaxat & virtute ſacramentali, id eſt, tantùm ſymbolicè per præſentem ipſius gratiam, vt olim in manna: cumq; non ſit illic Chriſtus realiter, ſubſtantialiter & perſonaliter præſens, ſed ità duntaxat in cælo ſit, non debere eum in ſacramento adorari: Miſſam & ſacrificationem ſacerdotis in altari, erroneam prorſusque infrugiferam eſſe &c. quos nimirùm alioſq; eorum errores probè compertos habẽt, qui in hiſtorijs verſati ſunt,

Argumenta Vualdenſium ferè oĩa cõtra veritatẽ corporis Chriſti in Euchariſtia, habes in Reſponſione excuſatoria fratrũ Vualdenſium ad Vladiſlaum.

præci-

præcipuè verò, qui eorum confessionem, excusationem & apologiam, quam Vladislao scripsêre, studiosè perlegerunt. His autem illorum erroribus deindè admodùm assimiles fuêre Vuiclephi errores, præsertim qui ad Eucharistiam pertinent, vt suprà annotatum est fol. 394. Cùm ergò Iohannes Hus Vualdensium & Vuiclephi errores serere cœpisset, antè, quàm articulum illum de sumenda Eucharistia attigisset, Pragensis Episcopi iussu vrbe illa excedere compulsus est. Itaque in patriam se contulit, ibique, quòd loci eius Dominus ipsi faueret, grandem sibi populi numerum adiunxit.

Intereà Petrus quidam Dresensis, Misnia oriundus, (qui anteà Pragæ literis operam dederat, sed ptoptereà quòd Vualdensium esset errores amplexus, è Misnia proscriptus erat) Pragam redijt, puerorumque docendorum curam suscepit. Erat tum Pragæ Iacobellus Misnensis, huius Petri conterraneus, isque concionatoris officio fungebatur. Cumque haud vulgaris eius esset existimatio apud populum, Petrus iste eum adijt, & initiò eruditionis & sanctitatis eius nomine mirè eum extulit: tandèm verò adiunxit, non se satìs admirari posse, quòd ipse vir tam idoneus & egregius Ecclesiastes crassum illum hactenùs non aduertisset errorem, quo Ecclesia tamdiù occupata fuisset, videlicet, quòd populo sub altera tantùm specie Eucharistia porrigeretur, cùm tamen CHRISTVS Iohannis sexto disertis verbis iusserit carnem ipsius vt edamus, & sanguinem bibamus. Istiusmodi oratio vsqueadeò grata fuit Iacobello, licèt alioquì schisma iam impenderet, vt quamprimùm cœperit populum accuratè adhortari, nè se calice priuari paterentur, quòd sinè illo nemo possit saluus fieri. Huic Iacobello Iohannes Hus & eius asseclæ omnes subscripsêre: haud mediocriter exhilarati, articulum eiusmodi aliquem se reperisse, vt ipsi autumabant, quem ipsis Domini verbis facilè fucare possent, eiusque perpetua apud vulgus commemoratione & exaggeratione, Romanam Ecclesiam, tanquàm quæ in hoc turpiter errâsset, publicè calumniari & in contemptum adducere: vtì hæc tum Aeneas Syluius in Historia Boëmica, tum scriptores alij luculenter annotârunt.

Petrus Dresensis.

Iacobellus Misnensis.

Iohānes Hus, ambitiosus, inconstans & contentiosus fuit, vtl etiā Iohānis Stēpsen scripta aduersùs Cōstātiense Cōcilium nupèr edita, satis innuunt.

Quandò verò ijsdē tēporibus, horrendi illius schismatis amouēdi

causa,

causa,quod eo nomine ortum erat,quòd ob discordes electiones tres simul pro veris Christi vicarijs & Petri successoribus se haberêt in Christi Ecclesia,non absq; illius perniciosa distractione & maximis incommodis,Concilium Constantiense ex toto orbe Christiano coactum est,(multis modis instante,nec vllis vel profectionibus, vel laboribus ac molestijs parcente celeberrimo illo ac Christianissimo Imperatore Sigismũdo, posteaquàm fratri eius Vuenceslao Romani regis dignitas abrogata erat) cui certè,vt historiæ referunt, vt minimùm quinq; Patriarchæ,33.Cardinales,47.Archiepiscopi, 228. Episcopi,& 217.sacræ Theologiæ, & 361. Iuris vtriusque Doctores cùm multis alijs ex Oriente & Græcia præclaris viris interfuêre: idê illud Concilium,quandoquidem CHRISTI Ecclesiæ ad pacem reuocandæ & conciliandæ causa coactum erat,neque potuit neq; debuit committere,immò verò etiam modis omĩbus eò conniti potiùs debuit,vt exortum apud Boëmos dissidium & schisma,suo(i.Concilij eius)decreto & sententia,Deo fauente & auxilium ferente,sopiretur.Cumq; id temporis in Boëmia duo isti auticuli maximè controuersiosi essent,primò quidem,Christi corpus semper & vbiuis locorum & nullo non tempore consecrari,atq; etiam non ieiunis porrigi posse:Deindè communionem vtriusq; speciei ad salutem esse necessariam,communionem verò alterius speciei sacrilegam esse, Patres illi hosce Articulos in manus sumpsêre,atq; Doctoribus tum Theologis, tum Iuris Pontificij summo studio excutiẽdos expendẽdosq; tradidêre,atq; post eiuscemodi accuratam examinationẽ ac deliberationem,demùm Sessione XIII. communi atq; concordi omnium sententia hunc in modum de illis statuerunt atq; decreuerunt.

Constantiēse Conciliū instante Christianissimo Imperatore Sigismundo, amouendi schismatis perniciosi causa habitum est.

DECRETVM CONSTANTIENSIS CONCILII.

CAP.35.

Cum in nõnullis mundi partibus quidam temerariè asserere præsumant,populum Christianum debere sacramentum Eucharistiæ sub utraq; panis & uini specie suscipere, & non solùm sub specie panis, sed etiam sub specie uini, populum laicum passim com-

communicent etiam post cœnam, uel aliàs non ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asserant, contra laudabilem Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanq̃ sacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc est, quòd hoc præsens Concilium *sacrum generale Constantiense in Spiritusancto legitimè congregatum, aduersus hũc errorem saluti fidelium prouidere satagens, matura plurium Doctorum tam diuini q̃ humani Iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit & diffinit, quòd licèt* Christus *post cœnã instituerit, & suis discipulis administrauerit sub utraq; specie panis & uini hoc uenerabile sacramentum, tamen hoc non obstante, sacrorum* Canonum *authoritas laudabilis & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit, & seruat, quòd huiusmodi sacramentum non debet confici post cœnam, neq; à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis aut alterius necessitatis, à* Iure *uel* Ecclesia *cõcesso uel admisso. Et sicut hæc consuetudo ad euitãdum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta, quòd licèt in primitiua* Ecclesia *huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub utraq; specie, posteà à conficientibus sub utraq;, & à laicis tantũmodò sub specie panis suscipiatur, cùm firmißimè credendum sit & nullatenùs dubitandum, integrum* Christi *corpus & sanguinem tam sub specie panis, quàm sub specie uini ueraciter contineri.* Vndè *cùm huiusmodi consuetudo ab* Ecclesia *& sanctis patribus ratiõabiliter introducta, & diutißimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine* Ecclesiæ *authoritate pro libito mutare.* Quapropter *dicere, quòd hanc consuetudinem aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum: & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquàm hæretici arcendi sunt & grauiter puniendi per* Diœcesanos *locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis in regnis seu prouincijs, in quibus contra hoc decretum aliquid fuerit forsan attentatum aut præsumptum, iuxta canonicas & legitimas sanctiones, in fauorem* Catholicæ *fidei contra hæreticos & eorum fautores, salubriter adinuentas.* Nota, sinè authoritate Ecclesiæ mutare nõ licet.

Hactenùs Constantiensis Concilij Decretum.

NNNN HAVD

HAVD DISSIMILE DECRETVM GENERALIS CONCILII BASILEENSIS.

CAP. 38. PRoximum huic Basileense Concilium, isthuc Constantiensis Synodi decretum renouauit, atque etiam fusiùs declarauit Sessione XXX. his verbis: *Sacrosancta generalis Synodus Basileensis, in spiritusancto legitimè cōgregata, uniuersalem Ecclesiam repræsentās, ad perpetuam rei memoriam. Vt lucidiùs uideatur pro declaratione catholicæ ueritatis, quid circa perceptionem sacræ Eucharistiæ tenendum sit, & agendum pro utilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarū, sacrorumq; canonum & doctrinarum à sanctis patribus & doctoribus traditarum, in hac sancta Synodo longis temporibus habitam, consideratisq; omnibus quæ pro declaratione huius rei consideranda fuerunt, decernit & declarat eadem sancta Synodus, quòd fideles laici siue clerici communicantes, & non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub utraque specie, panis scilicet & uini, sacrum Eucharistiæ sacramentum. Sed Ecclesia quæ regitur spiritu uèritatis secum manente in æternum, & cum qua* CHRISTVS *manet usque ad consummationem seculi,* Matt. 28. *(sicut ait diuina scriptura) ordinare habet, quomodò ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius Sacramenti & salute fidelium uiderit expedire. Siue autem sub una specie, siue sub duplici quis communicet secundùm ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec ullatenùs ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie uini sanguis tantùm, sed sub qualibet specie est integrè totus* CHRISTVS. *Laudabilis quoquè consuetudo communicandi laicum populum sub una specie, ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutißimè obseruata; & à doctoribus diuinæ legis, sacrarum scripturarum atque canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sinè authoritate Ecclesiæ ipsam immutare.* Hucusquè Basileeñ Concilij decretum.

Obserua, sinè authoritate Ecclesiæ immutare.

Hisce

Hisce duobus Concilijs potissimùm Germanicæ nationis nomine, Archiepiscopi, Episcopi, & reliqui eò pertinentes prælati plerique omnes per seipsos, alij per suos, vt vocant, procuratores vel legatos, atque præter hos ex diœcesibus & Academijs eiusdem Germanicæ nationis omnibus doctissimi quique grandi numero interfuêre: adeoque etiam Imperator ipse Romanorum, & omnes Imperij tum electores, tum alij principes, cæterique insignes magistratus & ordines, ceu eorundem Conciliorum præcipui promotores, propugnatores, patroni & asseclæ siue assectatores ac studiosi, frequentes admodùm adfuerunt, cunctique hæc Decreta ceu pia & verè Christiana cum alijs illic præsentibus Christiani orbis nationibus amplexi sunt, eademque deincèps Christianorum omnium consensu & adstipulatione, (dempta Boëmorum) vbiquè magna concordia seruata sunt, nullo quicquam contradicente, donec Luterus tandèm ortus est, qui tamen ipse initiò hæc eadem Decreta aduersùs Boëmos (vtpotè quos tum pro schismaticis haberet) acerrimè vindicauit.

Constantiensis & Basileensis Conciliorum Decretis pcipuè Germanica natio vnà cum alijs Christiani orbis natiõibus ibidèm congregatis, præsente Romanorum Imperatore, consensit.

DECRETVM CONCILII FLORENTINI.

ISdem propè temporibus in magna illa Florentina Synodo sub Eugenio quarto, cui Constantinopolitanus Imperator cum Iosepho eiusdem vrbis Patriarcha & Orientis Episcopis, vnaque Armeni interfuêre, vt est suprà relatum fol. 394. idem diffinitum atque decretum est his verbus: *Totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie uini, sub qualibet quoquè parte hostiæ consecratæ & uini consecrati, separatione facta, totus est* CHRISTVS, (præsens substantialiter.)

CAP. 39. Consimile Decretũ Florentini Concilij, præsente Constantinopolitano Imperatore & Episcopis Orientis.

MANIFESTAE ADVERSARIORVM CALVMNIAE ADVERSVM ISTHAEC CATHOLICA CONCILIORVM DECRETA.

CAP. 40.

Buceri proiecta & impudens audacia.

EQuidem sæpenumerò admiratus sum, Bucerum eò impudētiæ progressum, vt contra has generales Synodos tam procaciter & audacter scribere non dubitaret, videlicet, easipsas hisce quæ iam attulimus, decretis suis, Christi Domini diuinam institutionem, ordinem & mandatum temerariè abrogâsse, & integrum Sacramentū æternò prohibuisse ac sustulisse è medio, idq; absq; vlla commoda vel ęqua ratione &c. cùm tamen quę illis Decretis continētur, quod ipse quoquè haud dubiè nō ignorauit, mendacij eum euidentissimè coarguant. Verum est enim, nec quisquā inficiari potest, Concilia hęc mandatum & institutionem Domini, vtī ea iuxta sacros Canones & catholicam Christi Ecclesiæ doctrinā intelligenda sint, declarare & explicare duntaxat. Id verò Bucero est Domini mandatum & institutionem prorsus irrita fecisse & abrogâsse. Docent inter alia, hæc Concilia & præcipiunt, vt sacerdotes V. Sacramentum sub vtraq; semper specie conficiant & accipiant: idq; Bucero est integrum sustulisse Sacramentum. Declarant Concilia & testantur hunc morem sub altera specie tantùm, nedùm laicis, sed etiam Clericis non conficientibus præbendi Eucharistiam ob multa vitanda pericula & scandala, in Christi Ecclesia diutissimè obseruatum: cumq́ue eadem pericula & scandala id temporis etiam cumulatiùs quàm anteà existerent, decernunt propterea hanc consuetudinem nulli fas esse pro sua libidine vel libito reprobare, aut sinè Ecclesiæ authoritate immutare, donec Ecclesia alitèr ordinet: hoc verò Bucero non est, Dispensatione & ordinatione (quam ipse quoquè fatetur Ecclesiam pro re nata vel occurrente necessitate & cōditione adhibere posse) vsum esse, sed populo Christi integrum Sacramentum æternò eripuisse ac interdixisse. Deniquè Concilia eadem non paucas, sed permultas easq́; grauissimas, benè fundatas, necessarias & quibus meritò permoueri debuerint, horum decretorū suorū causas & rationes prolixè adferūt, vt cordatus quisq; illis perlegendis perspicuè animaduertit: at tamen Bucerus ea nulla iusta aut rationabili causa egisse ac statuisse vel decreuisse affirmat, nec sacrilega ea Concilia appellare veretur. Quæ quidem si non sunt immanes calumniæ, quæ tandèm erunt? Verùm quid non audet animus odio & inuidentia semèl occæcatus & occupatus? Buceri

Buceri calumniæ retegūtur.

ceri certè & eius similium conatus omnes eò vel maximè destinati sunt, vt generalibus Concilijs, atq; ità Catholicę Christi Ecclesię, per Concilia repręsentatę, pôdus omne & authoritatem detrahāt. Quòd si illi impetrent, (Deus id auertat) iam planè ab illis stat victoria. Tum enim docere eis licebit, quicquid erit libitum: & quæ docuerint, ea sana esse omnia necessum erit: quàndoquidem decreta omnia abolita erunt, & sancto spiritui os pręclusum erit, nè vtì olim solebat, in Concilijs loqui possit. Sed hanc calamitatem à nobis Deus abesse velit, præstetq; vtì nè vnquàm hoc doctore & consolatore destituamur, Christumq; in nostris conuentibus & concilijs atq; congregationibus ad finem vsq; seculi nobiscum habeamus, sitq; verũ semperq; permaneat illud Apostoli 1. Cor. 14. Cæteri dijudicent. Et illud Actorum 15. Visum est Spirituisancto & nobis.

Aduersariorum scopus. Augusti. de Baptismo cõtra Donatistas lib 1. cap. 18. & lib. 7. passim. Matt. 28.

DECRETORVM VTRIVSQVE CONCILII, PVTA, CONSTANTIENSIS ET BASILEENSIS, ACCVRATA ASSERTIO, QVA SINGVLATIM DEFENDVNTVR, QVAE IN EIS CONTINENTVR.

VT verò fœda hęc partis aduersæ, qua Christi Ecclesiam infestant, calumnia modis omnibus in prospectu sit, ipsa agè Decreta in manus sumamus, ea à capite ad calcem vsque expendamus, planumq; faciamus, ea omninò in verbo Dei & Catholicæ Ecclesię doctrina esse fundata: & quæ in illis à Patribus statuta ac diffinita sunt, eosdem Patres pro collata illis à Christo potestate & authoritate, eo pacto statuere ac ordinare potuisse. CAP. 41.

Constantiense Concilium, vt est antè dictum, de duobus diuersis Articulis decernit, Primò quidem V. Sacramentum non post cœnam, vel à cœna, sed à ieiunis sacerdotibus confici, itemq; illis duntaxat, qui ea die nihil cibi sumpserint, porrigi debere: nititur autem hac in re Concilium vetustissimorum canonum authoritate, & tam longa, eaq; laudabili Ecclesiæ consuetudine. Secũdò, sufficere com-

munionem alterius ſpeciei non conficientibus: Approbat quoquè hunc Eccleſiæ morem, vtpotè ad illud vſq; Conciliū diutiſſimè laudabiliter obſeruatum: & nouem bene fundatis expreſſiſq; rationibus, infrà enumerandis, ſeſe tuetur.

CONSTANTIENSE CONCILIVM DE PRIMO ARTICVLO RECTE STATVISSE AC DECREVISSE.

CAP. 42.

1. Cor. 11. Quod à primis Eccleſiæ initijs placuit Spirituiſancto, id de primo Articulo Conſtātiæ decretum eſt.

QVæ de primo Articulo Conciliū Conſtantienſe decreuit, noua non ſunt, ſed Spirituiſancto ab ipſis adeò Eccleſiæ incunabulis, (maximè poſteaquàm D. Paulus abuſus illos qui circa cœnam Domini inciderant, correxerat) vt ità fieret placuit. Teſtatur id D. Auguſtinus libro Reſponſionum ad Ianuarium, quæ eſt Epiſtola 118. & quidem euidentiſſimè his verbis: *Illud magis mouere potuit homines, utrùm iam refecti die illa uel offerrent uel ſumerent Euchariſtiam, quòd in Euangelio dicitur: Cùm autem illi manducarent, accepit IESVS panem & benedixit: cùm etiam ſuperiùs dixiſſet, Cùm ſerò factum eſſet, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit, quoniam unus ex uobis me tradet. Poſt enim tradidit Sacramentum. Et liquidò appáret, quandò primùm acceperunt diſcipuli corpus & ſanguinem Domini, non eos accepiſſe ieiunos. Nunquid tamen propterea calumniandum eſt uniuerſæ Eccleſiæ, quòd à ieiunis ſemper accipitur? Ex hoc enim placuit Spirituiſancto, ut in honorem tanti Sacramenti in os Chriſtiani priùs Dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi. Nam ideò per uniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neque enim quia poſt cibos dedit Dominus, propterea pranſi aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent, aut, ſicut faciebant quos Apoſtolus arguit & emendát, menſis ſuis iſta miſcere. Nanque Saluator quò uehementiùs commendaret myſterij illius altitudinem, ultimum hoc uoluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſurus erat. Et ideò non præcepit quo deinceps ordine*

Ex hoc, intellige, poſtq̄ D. Paulus 1. Corint. 11. ità ordinauit.

1. Cor. 11. Cur Dominus Sacramētum cœnatis diſcipulis ſub finē vitæ de-

dine sumeretur, ut Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Et post pauca: *Apostolus statim subtexuit, Cætera autem, cùm uenero, ordinabo. Vnde intelligi datur, quia multum erat, ut in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem uniuersa per orbem seruat Ecclesia, ab ipso ordinatum esse quod nulla morum diuersitate uariatur.* Hæc ille.

deri: & eo eû modû discipuli mutarint.

Authoritas, Ecclesiæ præfectis à Christo relicta.

Ordo Missæ nostræ ex D. Pauli ordinatióe manauit.

Quæ cùm ità se habeant, Constantiense Concilium de primo, quẽ diximus, Articulo certè nihil decreuit aliud, quàm quod ab initio hac in parte fieri placuit Spiritui sancto: nempe vt sacrifici, vbi cibũ sumpserint, non conficiant Eucharistiam, nec alijs non ieiunis eam porrigant. Quandò igitur Aduersarij suo more hunc Articulum sibi oppugnandum sumunt, non illi Constantiensi Synodo, sed ipsi sancto spiritui refragantur: perindè vt eorum patres Vualdenses quandoquè fecêre. Augustinus quidem disertis verbis eos Ecclesię calumniatores vocat: non est igitur quod mihi imputare velint. Indè verò quòd mos iste in Catholica Ecclesia per vniuersum orbem semper seruatus fuit, illud infert, eum ab Apostolis ex Sanctispiritûs instinctu promanâsse. Atq; hoc est, quod Concilium ait modum illũ quo Christus post cœnam Eucharistiam administrauit, sacris canonibus, posteà ex Sanctispiritûs instinctu conditis, & laudabili ac approbatę Ecclesiæ consuetudini non obstare: hoc est, Christi institutionem & S. Canones inter se minimè pugnare. Memorabilius illud est, quod vir sanctus dicit neminem hunc approbatum & laudabilem Ecclesię morẽ calumniari debere, eô quòd dominus seruârit hunc locũ & authoritatẽ apostolis suis, disponẽdi & ordinãdi, quo deincèps ordine V. Sacramentũ sumeretur, vtpotè per quos dispositurus erat ecclesias. Illud quoquè quod ait: Ex illis verbis Apostoli, Cętera, cùm venero, ordinabo, intelligi datur, Missę ordinẽ, siue totum illũ agendi ordinem, quo Chri corpus conficitur & offertur, vt ille semper in Ecclesia vsurpatus fuit, ab ipso Paulo Apostolo ecclesijs traditũ esse. quod idem Augustinus etiã alibì docet ipsis Apostoli verbis 1. Tim. 2. (quæ eum Ecclesiæ more & vsu confert) Epistola 59. ad Paulinum: atq; in Dionysio quoquè Ecclesiasticę Hierarchię cap. 2. perspicuè videre licet cuilibet non planè oculis capto.

Augustinus Aduersarios vocat calũniatores Ecclesię.

Quid ea Decreti verba, Tamẽ hoc nõ obstãte, significent.

Damasus in c. Violatores. 25. q. 1.

Quæ ecclesia ordinat, authoritate ipsi à Christo tradita ordinat.

Ex verbis, Cætera, cùm venero, disponã, qd nobis inpuant.

Et

Sēper tum in occidentali, tum oriētali Ecclesia magnæ impietatis loco habitū est, Eucharistiā non ieiunum velle percipere.

Et nè quis cogitet, primum hunc Articulum non multum habere momenti, audiat ille quàm seriò ac seuerè nedùm in Occidentali, sed etiam orientali Ecclesia illi obseruando inuigilatum sit. Aemuli & hostes D. Chrysostomi, qui eum contra ius fasq; in exilium egerūt, inter omnes alias calumnias vix vllam atrociorem, quam illi obijcerent, licèt per mendacium, confingere potuerunt, quàm quòd V. Sacramentum non ieiunis præbuit. Quam ille calumniam oratiōe grauissima retundit, ità scribens Cyriaco episcopo exuli: *Multa quidem aduersùm me confinxerunt & dixerunt, quòd ad communionem non ieiunos receperim. Et si quidem hoc feci, expungatur nomen meum ex albo episcoporum, & non scribatur in libro orthodoxæ fidei. Quoniam eccè si tale quid admisi, abijciat me etiam Christus è regno suo.* Hæc ille.

Aduersariorū manifesta impietas.

Disce ex his, quàm immanis criminis loco Chrysostomus habuerit, si quis hanc ordinationem transgressus esset, vt quā dignam quoquè censeat, cuius nomine quis è libro vitæ deleatur. Atquì Aduersarij nostri hæc planè irrident. Cernere est apud illos cōcionatores, qui nūquàm nedùm ad sacerdotium, sed nec ad infimum quidem ordinis ecclesiastici vel clericatûs gradum legitimè promoti vel vllis sacris initiati sint: quos dubium non est, sacram liturgiam non ità exequi, vt à Paulo & Ecclesia sancitum & ordinatum est: non enim consecrant, non sacrificant vel offerunt, vtì nec possunt, vt est suprà annotatum fol. 572. Nulla neque temporis neque loci habita ratione plerunquè frustum panis in marsupium vel peram conijciunt, à prandio vel cœna, ventre benè farto, ad alios æquè potos in illorum priuatas ædes sese conferunt, in panem ea sola Pauli verba, quibus is vt à Domino sacramentum institutum sit refert, pronunciant, nulla vtuntur inuocatione, ac multo etiam minùs forma ecclesiastica, sicque porrò panem, in quem non nisi historica protulêre verba, pro Christi corpore porrigunt, quem tamen plerunquè ipsi vnà nō percipiunt. Hoc verò sitne è diametro contra Christi institutionē, sanctispiritûs certam & expressam voluntatem, Paulinam dispositiōem vel ordinationem, & S. Ecclesiæ peruulgatum morem & consuetudinem venire & agere, equidem cuilibet pensitandum relinquo. Et hactenùs quidem de primo Decreti Constantiensis Concilij Articulo egisse

lo egisse satis sit. Iam agè etiam alium de communione alterius speciei articulum excutiamus.

DECLARATIONEM ET DECRETVM DE COMMVNIONE ALTERIVS SPECIEI EVCHARISTIAE, IN OMNIBVS SVIS MEMBRIS SIVE ARTICVLIS BENE FVNDATVM ESSE.

EST ea nimìs quàm impudens calumnia, quam Bucerus antè dictis duobus Concilijs facit, asserens ea de communiõe ità statuisse ac decreuisse, vt deincèps nulla alitèr decernẽdi relicta sit facultas: cùm tamen decreta ipsa eorum cõciliorum in articulis suis omnibus causas, quibus Patres rectè, Christianè ac omninò iurè permoti sint ità decernere, secum adferant & complectantur: quæ sanè eiusmodi sunt, vt nec Buceri, nec vllius Aduersarij faciem reformident. Sunt autem hi illorum decretorum vel declarationum articuli. CAP. 43. Noui articuli conciliorũ horũ decretis declarati & diffiniti.

Primus est, in Christi Ecclesia nunquàm in dubium reuocatũ esse, sub qualibet Eucharistiæ specie, Christi veram carnem & sanguinẽ, adeoq; Christum ipsum totum & integrum adesse. I. Articulus.

Articulus hic suprà fol. 546. ex scriptis diuinis & ipsius Dñi verbis, atq; etiã Catholicę Christi Ecclesiæ testimonijs eatenùs assertus est, vt meo quidem iudicio cuilibet ea satisfactura sint.

Secundò in his Concilijs declaratũ ac diffinitum est, Christianos, siue laici sint, siue clerici, religiosi vel seculares, qui cõmunicent tantùm, non etiam conficiant, Domini præcepto nõ obligari ad Eucharistiam sub vtraq; panis & vini specie percipiendam: sed Ecclesiam, quæ regitur spiritu veritatis secùm manente inæternùm, & cum qua Christus manet vsq; ad consummationẽ seculi, ex ipsi tradita authoritate, ordinare & prescribere habere, quo pacto non conficientibus ministranda sit, vti tum pro reuerentia ipsius Sacramenti, tum salute fidelium viderit expedire: siue autem sub altera, siue sub vtraq; specie quis communicet secundùm ordinationem Ecclesiæ, proficere dignè communicantibus ad salutem.

Hæc equidem suprà fol.367.& sequentibus æquè abundè probata sunt. Docui illic ea præceptiua Domini verba, Hoc facite in meam commemoratióem, duodecim Apostolis & eorum successoribus sacrificis vel sacerdotibus propriè ac peculiariter dicta esse: quibus verbis non indiscriminatìm omnibus, sed illis duntaxat tres suprà annotatas potestates (putà, corpus ipsius & sanguinem sub vtraque specie conficiendi, cælesti patri offerendi, ac posteà sumendi & alijs fidelibus, Eucharistiam deuotè petentibus, sic vt par est, impertiendi ac administrandi) contulerit ac demandârit:ità vt hoc mandatum longè alitèr pertineat ad sacerdotem conficientem, quàm illos, qui Eucharistiam tantùm sumere velint. Ad sacerdotem enim pertinet, tanquàm qui hoc ipso mandato legatus & dispensator Dei institutus sit, vt id Christi vice conficiat & expleat: idq; non sumendo dũtaxat, verumetiam, & id quidem præcipuè, consecrando & offerẽdo Sacramento sub vtraq; specie: quam ob rem etiam sacerdos Christi nũcupatur. Ad alios verò, tanquàm ad illos, ad quos sacerdos dispensationis mandatum acceperit. Vndè iam confestìm discrimen hoc appáret & elucescit, sacerdotem quidem, vt qui vtranque speciem ceu publicus Christi & Ecclesiæ eius minister, ob repræsentandum cruentum illud semèl in cruce litatum sacrificium, quo caro & sanguis Christi separata sũt, pro Christianis omnibus obtulerit, etiã vtranque speciem deindè sumere debere: siquidem id immolatio vel sacrificatio ipsa ex diuinæ legis præscripto iurè postulat. Illis verò, qui sacerdotis ministerio functi non sint, sed Eucharistiam sumere duntaxat cupiant, satìs esse, si V. Sacramentum sub altera specie percipiant: quòd sub illa & carnem & sanguinem Christi & Dominum ipsum cum cunctis illius largissimis charismatis perfectè accipiant, atque vna tantùm specie sumenda illud agant, quod Christianæ Ecclesiæ, (penès quam potestas & authoritas est, à Christo ipsi tributa, ea ratione Sacramenta dispensandi, & commodissimè & rectissimè fieri posse perspexerit) vsui & consuetudini magìs consentaneum sit. Eodem loco etiam illud ex sacris literis vt Patrum testimonijs planum feci, vtramlibet communionem, siue sub altera, siue sub vtraque specie, modò ex Ecclesiæ præscripto & ordinatione fiat, eiusdem esse virtutis & energiæ, & cuilibet sumenti

Discrimẽ inter conficientem sacerdotẽ & alios cõmunicantes.

proficere ad salutem: quæ nimirùm probatione vlteriori non indigent.

Tertiò hisce Decretis declaratur, communioné hanc alterius speciei, in Ecclesia Catholica semper pro Christiana & sufficienti habitam esse. 3.

Isthuc itidèm iam antè in trium illarum minimè dubiarum Regularum assertione & explicatione non minùs, atquè superiora duo, tum scriptis diuinis, tum Patrum authoritatibus, tum multigenis iisdemq; verissimis & indubitatæ fidei exemplis vsqueadeò testatum fecimus, vt equidem mihi persuadeam, neminem id deincèps impetiturum, apud quem tamen Christi Ecclesia vlla in existimatione & authoritate sit.

Sequuntur iam aliæ eorundem Conciliorum declarationes & diffinitiones, quarum rationes paulò sunt vberiùs explicandæ.

Quartò enim declaratur, licèt in primitiua Ecclesia V. Sacramentum à fidelibus sub vtraque specie receptum sit, tamen hanc consuetudinem ad euitandum quędam pericula & scandala rationabiliter introductam, vt à conficientibus quidem sub vtraque, à laicis verò tantùm sub panis specie accipiatur: eamque consuetudinem iam tum ante Constantiensę concilium fuisse diutissimè obseruatam, & à doctoribus diuinæ legis à longæuo tempore commendatam. 4.

Quintò declaratur, Ecclesiæ Christi ex accepta authoritate ordinandum statuendumque incumbere, quo pacto V. Sacramentum non conficientibus ministrandum sit, prout pro ipsius reuerentia Sacramenti & salute fidelium viderit expedire, maximè verò ob imminentia pericula & scandala præcauenda. 5.

Sextò, innuunt ea Concilia, antè ipsa, præsertim verò ipsorum temporibus, propter communionem varia extitisse offendicula, hæreses, & errores, quibus necesse fuerit generalis Concilij decreto obsistere & ire obuiàm. 6.

Septimò, æquè significant & indicant, permulta eaque grauia in dispensando calice tum occurrisse pericula, quæ cùm ad immanem V. Sacramenti prophanationem, contumeliam atque 7.

contemptum, & ipsorum abutentium damnationem spectarent, nō minùs necessè fuerit itidèm amoliri.

8. Octauò decernitur ac declaratur, iam dictam laudabilē consuetudinem laicis & nō conficientibus sub altera tātùm specie Eucharistiam ministrandi, à Christi Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter, vt antè dictum est, introductam, atque etiam ante Constantiensem Synodum diutissimè obseruatam, deincèps pro lege habendam esse, quam nulli liceat reprobare, vel sinè Ecclesiæ authoritate mutare.

9. Nonò decernunt, erroneum censeri debere, si quis dicat hanc consuetudinem aut legem obseruare, sacrilegum vel illicitum esse: & pertinaciter diuersum siue oppositum præmissorum, id est, articulorum iam declaratorum asserentes, tanquàm hæreticos arcendos & grauiter puniendos.

Horum postremorum sex Articulorum veras ac solidas rationes, tametsi ex præcedentibus sequuntur, ob futilia tamen Aduersariorum cauilla tanto luculentiùs diluenda ac retundenda paulò latiùs depromam.

ASSEVERATIO SIVE PROBATIO IIII. ARTICVLI, VIDELICET, DIVTISSIME ANTE CONSTANTIENSE CONCILIVM MORE ECCLESIAE COMPARATVM FVISSE, VT LAICIS ALTERIVS SPECIEI COMMVNIO PRAEBERETVR.

CAP. 44. QVandoquidem ad extremum Aduersarij negare nō possunt, Communionem alterius speciei non modò vltimis temporibus, sed iam indè ab initio & ipsa adeò Apostolorum ætate, cùm etiānùm fidelibus in cōmunibus præsertim ecclesiasticis cœtibus & congregationibus cōmunio vtriusq; speciei administraretur, pter eā pro re nata & emergente conditione in vsu fuisse: maximè D. Basilio testante, eiusmodi vsum siue morē etiā ipsius ęuo Alexādrię & in Aegypto suprà q̃ quisquā meminisse posset, obseruatū fuisse, vt est suprà annotatū: tādèm

eò illi

eò illi se conferunt, vt affirmare non dubitent, etiamsi ità sit, tamen liberum tum fuisse fidelibus siue sub altera, siue sub vtraque specie communicare: eam verò Christianam libertatem extremis demùm temporibus, quadam obrepente consuetudine, quæ tñ ad quadringentos annos pduci non possit, ipsis cõtra ius fasq; ereptã esse. Quanuis autem nihil necesse sit hac de re magnoperè cum illis digladiari, quòd illi negare nõ possint, Communionem alterius speciei semper pro sufficienti habitam, & identidèm vsurpatam esse: at tamen vt ex abundãti doceamus, morem hunc laicos sub altera tantùm specie cõmunicandi, non quadringentorum duntaxat annorum, sed longè etiam vetustiorem esse, equidem committere non possum, quin hoc loco commemorem ante annos 430. sub Imperatore Henrico 4. vixisse præclarum illum & pium Rodolphum Abbatem S. Trudonis, quẽ Abbas Tritthemius lib. de Scriptorib⁹ Ecclesiasticis huiusmodi prædicatione effert, *Quòd uir fuerit in diuinis scripturis iugi exercitatione peritus, & in secularibus literis haud infimè doctus, carmine ualens & prosa, nec opere minùs quàm scientia clarus.* Is verò luculenter prodit morem hunc non ante ipsius modò ætatem in Christi Ecclesia receptum fuisse, sed etiam legis instàr obseruatùm. Cuius rationem hisce reddit versibus:

Hic & ibi cautela fiat, nè presbyter ægris
Aut sanis tribuat laicis de sanguine Christi.
Nam fundi posset leuiter, simplexq; putaret
*Quòd non sub specie * sit totus Iesus utraq;.* * Al. totus Iesus esset vtraque.

Cernis hîc ante huius viri æuum, & tanto ante annos quadringẽtos tempore pro lege seruatum esse, vtì nè sacerdos laicis calicẽ porrigeret, ob sanguinis Christi cauendam effusionem, quæ eo casu facilè posset accidere: & nè simplices sibi persuaderent, non sub qualibet specie totum Christum haberi. Non quidem Rodolphus iste hanc primus prouisionem & cautionem fecisse putandus est, cuius vtpotè priuati hominis, nõ ea esset authoritas: sed morem ille vetustùm retulit, ante ipsius tempora vsurpatum, quem etiam duabus non contemnendis rationibus probauit.

Eum autem non multò pòst secuti sunt aliquammulti præcellen-

tes Theologi, de quibus verè dici possit, Etsi imperiti sermone, non tamen scientia, quorum alij ducentis, alij paucioribus annis Cōstantiense Concilium antecesserunt: ij videlicet, Alexander Halesius, Petrus Tarentasius, posteà Romanæ sedis antistes, Albertus Magnus, Thomas Aquinâs, Eustachius, qui & Bonauentura, Iohānes Dunsus, qui & Scotus, Nicolaus Lyranus, Petrus Paludanus, Thomas Argentinâs: qui omnes & plerique alij id magna concordia indicant, non ipsorum ætate demùm hanc consuetudinem extitisse, sed longè antè supra omnem hominum memoriam receptam fuisse: eamq; laudant, ceu ob causas admodùm rationi cōsentaneas & vrgentissimas, vsurpatam. Eorum autem testimonia hoc loco adferre nolim, quòd Aduersarij illos insignes & egregios viros apud vulgus in contemptum immeritò adduxerint: quanquàm non possunt illi eorum respuere testimonia, quatenùs moris huius antiquitatem probant. Nec quisquam horum Patrum, quorum nonnullos Deus, cùm è viuis excessissent, diuinis suis miraculis ornauit, quicquam in cuiusquam vel gratiam vel odium scripsère, sed ea duntaxat, quæ ipsi pro certis & indubitatis haberent.

Horū patrū quàm sit fide digna assertio..

Atq; hoc loco non parùm ego Bucerū demiror, quòd cùm ille tam insignis Thomista fuerit, vt eius in Psalterium Felina Commentaria probant, nihilo minùs audacter scribere non dubitet, nulla vnq̄ vera Christi membra, nedùm Christi Ecclesiam, huic consuetudini assensisse. Si nanq;ità se res habeat, conficitur indè, Christū & ante & post horum Patrum tempora ad Cōstantiense vsq; Concilium, atq; indè ad nos vsq;, aut minimùm certè donec Hus & Luterus articulū hūc, quem tamen Luterus ipse primò propugnauit, sibi impugnandum sumerent, toto Occidente nullam habuisse Ecclesiam: prætereaque cùm tot seculis toto Christiano orbe in Occidente laici in cōmunione alterius speciei vsq; adeò acquieuerint, & huic cōsuetudini absq; vlla contradictione assenserint, eos om̄es ea causa vera Christi membra neutiquàm fuisse. Ecquid verò Bucerus in veram Christi Ecclesiam, ab ipso desertam matrem suam, non modò scribere, sed vel cōminisci contumeliosiùs potuisset?

Buceri commentaria in Psalteriū, Felini nomine falsò inscripta, & primogenito regis Gallorū nuncupata. Vide de his Erasmū in Pseudoeuangelicos ad Vulturiū.

Huc accedit, si quidem Græci eos pro veris CHRISTI membris

Græci cōmunioni alterius

bris non habuissent, qui huic legi vel consuetudini subscripserant, illos proculdubiò (vt qui primùm Constantiensi, mox etiam Florentino Concilio cum suo Imperatore & Patriarcha frequentissimi interfuerint) horum Conciliorum decreta minimè dissimulaturos, sed illis sese oppositutos fuisse: quod tamen ab illis factum non esse, euidenter docet decretum Vnionis traditum Armenis, ab ijsdemq́; receptum & approbatum. specie nihil cōtradixere.

Quî verò potuissent Græci huius consuetudinis & vsûs impugnationem suscipere, cùm etiam ipsi non rarò sub altera tantùm specie Eucharistiam percipiant? cuius rei suprà allatum est testimonium ex VI. Constantinopolitana Synodo, fol. 449.. Tum etiam sacerdos Græcus, quotiès sacris operatur, non communicantibus panem duntaxat, vndè Eucharistiam accepit & consecrauit, scissum in frustula, ceu communionis symbolum quoddam, edendum porrigit: quem illi Græcè ἀντίδωρον vocant. Meminit eius Basilius quoquè, itemque Chrysostomus in Liturgijs suis. Quod sanè argumento est, eos Communionem alterius speciei pro sufficienti habere.

Porrò etiam ea in re Bucerus & Melanchthon Romanis Pontificibus iniuriam irrogant, quòd illos aiunt extremis demùm temporibus populo calicis vsu interdixisse, sicque veram de Christi sanguine, hominum peccata diluente, doctrinam aboleuisse. Vt enim semper adhuc crediderit, atque etiamnùm credat Romana Ecclesia remissionem peccatorum virtute sanguinis Christi fieri, id præcipuè testantur libri Sacramentarij Ecclesiæ Romanæ: atque alioquì pijs omnibus probè cognitum est. Quòd verò Pontifices Romani ante Constantiense Concilium vtriusque specie communionem expresse prohibuerint, in eius rei documentum Aduersarij hactenùs nec iota vnum proferre potuerunt. Constantiensis Synodus non ad vllius Pontificis decretum se refert, sed ad peruetustum morem, ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introductum & diutissimè obseruatum. Buceri & Melanchthonis calumnia in Romanos Pōtifices.

Cùm, inquit Cōstantiēse Cōciliū, *huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis*

ſanctis Patribus rationabiliter introducta & diutiſſimè obſeruata ſit. *Item Baſileenſe: Laudabilis quoquè conſuetudo communicandi laicum populum ſub una ſpecie, ab Eccleſia & ſanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutiſſimè obſeruata, & à doctoribus diuinæ legis, ſacrarum ſcripturarum atq; Canonum multam peritiam habentibus, iam è longæuo tempore commendata, pro lege habenda eſt, &c.*

Romani Pontifices neque in Conſtantienſi, neque in Baſileenſi ſynodo alterius ſpeciei communionē obtrudere potuere.

Neq; potuêre Romani Pontifices in Concilio Conſtantienſi alterius ſpeciei communionem obtrudere, quòd Concilium id temporis, cùm de hoc Articulo decerneret, nullum ex illis tribus, quorum quilibet in ſchiſmate Pontifex haberi voluit, pro pontifice haberet: vtì etiā iiſdem omnibus poſteà ea dignitas ibidèm abrogata eſt. Quæ autem tum in iſto, tum Baſileenſi Concilio, (quod etiam Eugenium 4. Pontificatu mouere tentauit) præſentibus & ſubſcribentibus Epiſcopis omnibus & alijs Germanicæ nationis legatis decreta ſunt, ea nimirùm poſt maturam & accuratā Articuli huius examinationem ac deliberationem decreta ſunt: cui examinationi ac deliberatiōi interfuêre totius Chriſtiani orbis viri eruditiſſimi, qui tum ad Concilia illa conuenerant. Inter quos in Concilio Conſtantienſi fuêre viri illi inſignes, Petrus ab Aliaco, Epiſcopus Cameracēſis, qui Synodo eidem librum ſuum De Emendatione Eccleſiæ obtulit: Iohannes Gerſon, qui eximiæ eruditionis & zeli ſui nomine nō immeritò magnis celebratur encomijs: Nicolaus Clemanges, Archidiaconus Baiocenſis, qui itidèm libellum de corrupto Eccleſię ſtatu ea tempeſtate edidit. Itemq; Vincentius Ferrarius, relatus poſteà inter Sanctos: atque eius generis complures alij viri, qui tum temporis ſanè neque Pontifici, neque Imperatori, vt alia eorundē Conciliorū Decreta ſatìs probant, in illis quæ ad fidem & Eccleſiæ reformationem pertinent, nihil prorſus blanditi & adulati ſunt. Immò non dubites Lector, hoſce viros atque eorum ſimiles potiùs paſſuros fuiſſe in mille ſe partes diſtrahi atque diſcerpi, quàm vel vni aſſentire Decreto, cui qui ſubſcriberet, verum Chriſti membrum non eſſet.

Petrus ab Aliaco.

Iohānes Gerſon.

Nicolaus Clemanges.

Vincentius Ferrarius.

Certus ſum enim non eos tales fuiſſe, quales hiſce noſtris calamitoſis temporibus plurimi ſunt, qui Verbum Dei ſui compendij cauſa peruer-

peruertunt,permiſcent,adulterant ac nundinantur:ſed eiuſmodi illi fuêre,qui ex ſynceritate,ſicut ex Deo coram Deo in CHRISTO loquerentur,vt Apoſtolus docet ſecundæ Corinth. ſecundo, & Diuus Petrus 1.Pet.4.

Sed neque illud vel minimo argumento docere poterunt Aduerſarij,ecquidnam tamen Romanos pontifices permouere potuerit,vt alterius ſpeciei cõmunionem vi quadam inuehere conarẽtur,vt hec ipſo CHRISTI ordinationem dedita opera deſtruerent: quandò nihil omninò hinc ad eos vtilitatis vel commodi redire potuit, atq; ijſdem Romanis pontificibus perindè ſit,modò alioquì abſque vllo periculo & ſcandalo piè & reuerenter poſſit fieri, vtrùm laici ſub altera vel vtraque ſpecie communicent. Deniquè nec illud affirmari poteſt, hac communicandi differentia vllam laicorum ſpectari vilipenſionem,cùm non vulgares modò ſacrifici, ſed etiam ſummi Pontifices, itemque Epiſcopi,quandò ipſi non ſacrificant,communione alterius ſpeciei contenti ſint. Itaque non niſi mera quædam,prorſusque commentitia ac liuida ea calumnia eſt, qua Aduerſarij Romanis Pontificibus,vt vulgus in eos concitent, iſthuc affingere nituntur. Quod autem in generalibus Concilijs hinc decretum & diffinitum eſt, non eſt id citra vllum dubium contra CHRISTI ſpiritum, ſed ex ipſo CHRISTI ſpiritu decretum. Verùm hæc de introducta hac peruetuſta Eccleſiæ conſuetudine dixiſſe ſufficiat.

Romani Pontifices nihil habent lucri vel commodi ex alterius ſpeciei communione.

QVINTI ARTICVLI PROBATIO, NEMPE CHRISTI ECCLESIAE ID INCVMBERE, VT QVO PACTO NON CONFICIENTIBVS, OB IMMINENTIA PERICVLA ET SCANDALA PRAECAVENDA, EVCHARISTIA MINISTRANDA SIT, PRAESCRIBAT.

CAP. 45.

Iam antè, cùm tertiam illam facultatem siue potestatem ad Eucharistiæ dispensatiorem pertinentem, à Christo discipulis his verbis, Hoc facite in meam cõmemorationem, tráditam ac demandatam, explicarem, ex ipsius dñi & Apostoli verbis luculẽter satìs indicaui, ecquidnam vicariorum & dispensatorum Christi, quibus ille sua mysteria dispẽsanda commisit, officium ac ministeriũ reposcat & possit: & speciatìm quidem Vicarios hos siue dispensatores, vi demandatę ipsis prę̨sidentiæ & administrationis nõ adeò absolutè ad mandati literam vel verba ipsa adstringi & obligari, vt pro re nata vel præsenti conditione nullam omninò moderationem adhibere possint: cùm alioquì non sint pro veris habendi dispensatoribus & œconomis, quorũ fidei & prudentiæ concreditum & commissum est ità dispensare & erogare, vt res postulare videtur: sed potissimùm eos ad institutionis finem siue scopum & ad ipsam dñi voluntatem intentos esse debere, ità vt illi siue secũdùm literam, siue alitèr tali ratione, qua tantundem re vera & actu ipso, siue realiter & actualiter fiat & administretur seu porrigatur, satisfaciant: id quod eo loco multis Dñi factis atq; dictis, ad Sacramentorum præcipuè dispensationem & administrationem pertinentibus, ex scripturis sacris & Patribus planum feci.

Ministerium dispensatoris quid exigat.

Bucerus.

Atq; ab hac sententia nec Bucerus quãdoquè prorsus abhorruit, vt qui in suprà memorato illo suo libro ꝑtensæ confutationis Christiani Antididagmatis, editi ab insigni Capitulo maioris ædis vrbis huius Colonień &c. vltrò ipse confiteatur, esse id Ecclesiæ Christi, in quibuslibet rebus externis, etiam diuinitùs præceptis atq; cõstitutis, interdùm dispensare, atq; eo pacto moderari & ordinare, vt finis obtineatur, & diuinæ voluntati fiat satìs. Cùm enim externa omnia homini, cuius saluti destinata & pro cuius salute instituta sunt, vsui ac bono esse debeant, ea haud dubiè Ecclesiam esse authoritate, vt in eiusmodi nonnunquàm dispensare ac moderari possit, quemadmodùm dñs in Sabbati obseruatione fecerit. Dispensare enim, si propriè loqui velímus, nihil esse aliud, q̃ quippiam in finem suum commodè dirigere, idq; pro rerum, temporum, locorum, personarum conditione, vt is tantò aptiùs obtineatur.

Bucerus & Melãchthon suis verbis reuincũtur, Ecclesiá ea qua fecit, ratione de communione posse cõstituere.

Melãchthon.

Quod idem ferè etiam Melanchthon fatetur, libello de Vsu integri Sa-

gri Sacramenti ità scribens: *Addam & illud: Concedit* (libertas Euangelica) *in casu impossibilitatis dispensationem credenti, ut si qui martyres catechumeni interfecti sunt ante baptismum, id non est abolere ministerium, sed adhibere dispensationem in speciali casu: ut Machabæi non abolebant legem de sabbato præliantes, sed in casu necessitatis dispensationem adhibebant.* Immò verò eodem libello cùm supra scripsisset, ecclesiam neque materiam, neque formam sacramentorum mutare posse, postea ostendit non planè ipsi displicere Rutenos, apud quos vinum non nascitur, non vinum, sed hydromeli, quod medonem vocant, consecrare, nulla eius habita ratione, quòd CHRISTVS sinè dubio vinum aqua mixtum, calicis materiam esse voluit, vt tum Euangelistæ testantur, & Cyprianus probat libro secundo Epist. tertia. Neque ad extremùm diffitetur, Apostolos quandoquè in CHRISTI nomine baptizâsse: itemque admitti posse, CHRISTVM duobus illis discipulis in Emaus Eucharistiæ alteram duntaxat speciem præbuisse: adeò vt vterque, tum Melanchthon, tum Bucerus, ea propemodùm omnia admittat, quæ antè dictus quintus Articulus, vel quinta ratio eorum quæ in antè memoratis Concilijs decreta sunt, complectitur: maximè si perpendere velimus, casus imminentium scandalorum vel periculorum, casus esse necessitatis. Et certè casus necessitatis non minoris, quàm Machabæis impendebat Sabbato pugnaturis: cùm id posse dicamur, quod sinè scandalo & periculo prophanationis mysteriorum CHRISTI possumus. Atquì vt nihilo minùs illi Concilia impotenter ac temerè oppugnare & calumniari possint, confingunt & comminiscuntur ijs decretis nullam dispensationem, id est, congruentem moderationem, sed perpetuam prohibitionem factam esse, qua libertas Euangelica non cômunita & defensa, sed prorsus oppressa sit, & ministerium, quod ad integrum Sacramentum, vt Bucerus ait, aut certè dimidiam illius partē attinet, vt Melanchthoni placet, planè abolitum & obrutum, & lex diuina abrogata sit. Atq; hoc illi quâtùm maximum possunt exaggerant. Aduersariorum calúnia.

Verùm si à Melanchthone tantum æqui ac boni impetrare liceret, vt isthæc decreta æquis oculis inspicere, & haud perperā intelli-

In Côciliorû decretis neutra species omninò abrogatur, sed altera dûtaxat, donec aliud decernatur, instituitur.

gere velit, tandèm ille non posset non fateri, nullam in illis perpetuã prohibitionem, multò etiam minùs vllam diuini præcepti oppressionem & abolitionem, sed congruenté duntaxat dispensationem, ordinationem & moderationem, ità vt res vel conditio præsens exigere visa fuit, adhibitam esse: qua sanè vtraq; species nõ est abolita, sed tanquàm necessaria tum sacrificationi vel oblationi, tum etiam communioni, quantùm ad conficientem sacrificium, ceu communem personam attinet, decreta ac diffinita est. Quantùm autem ad eos qui non conficiunt & ad laicos pertinet, calicis communio ob multa cauenda scandala & pericula non perpetuò, sed donec Ecclesia secùs constituat, & eæ possint viæ & rationes reperiri, quibus effectũ sit, vt isthæc non sint formidanda pericula & scandala, interdicta est. Quare nihil omninò detrimenti vel incõmodi accedit credentibus, quãdò eiusmodi communione non minùs quàm conficientes sacrifici re & effectu ipso percipiunt. Non igitur, vt equidem sentio, perpetua isthuc dici potest prohibitio, abrogatio, deletio, vt Melanchthoni scribere libitum est: sed quædam duntaxat congruens dispensatio, ordinatio ac moderatio.

ECCLESIAM EA ESSE AVTHORITATE, VT EXTERNA OMNIA ETIAM DIVINITÙS MANDATA VEL IVSSA, OB HAERESES, OFFENDICVLA ET PERICVLA IMMINENTIA MODERARI POSSIT.

CAP. 46.

In externis potest Ecclesia nedû speciales, sed etiã generales moderationes & ordinationes adhibere, prout necessitas impendens poscere videtur.

EA verò Christi Ecclesiã authoritate & libertate semper præditã fuisse, eaq; authoritate ꝑpetìm irreprẽhẽsibiliter vsam esse, vt dum ex abusu externorũ nonnunq̃ crassa scandala & hęreses existerẽt, aut grauia ꝑicula ad dei & sacramẽtorũ ei⁹ contemptũ spectantia, vel Christianos à diuinę ordinatiõis obtinẽdo fine & attingendo scopo prępedientia consequerentur, (vtì nulla externa tam bona esse possunt, quin illis abuti quis possit: immò quanto ea potiora sunt, tanto eorum abusus sit immanior) semper ipsa

ipsa Ecclesia non solùm in casu necessitatis speciali per indulgētiam, sed & generali per legē, dum ea necessitas durabit, valituram, externorū administrationem ea ratione moderari & præscribere potuerit & possit, ac debeat, quô eiusmodi scandala, hęreses & pericula prę-caueantur, ac nihilo minùs Christiani vera diuinorum munerū substantia neutiquàm fraudentur, id nimirùm tam est compertum illis, qui nonnihil in ecclesiasticis rebus versati sunt, quàm quod compertissimum.

Vide August. lib. I. contra Cresconium Grammaticū cap. 22 & sequen.

Atq; hoc ipsum, maximè quòd ad huius V. Sacramenti administrationem attinet, ab Apostolo luculenter & perspicuè satìs indicatur 1. Cor. 11. quo loco ob duas hasce causas, putà schismata & hęreses, itemque V. Sacramenti prophanationes & cōtemptum, (siquidē hæc vtraq; apud Corinthios iam irrepserant) modum & ordinem eis præscribit, vt deincèps cœnam Domini in Christiana animorum cōspiratione & concordia sanctè & religiosè seruare debeant. *Hoc autē, inquit, præcipio, non laudans, quòd non in melius, sed in deterius conuenitis. Primùm quidem conuenientibus uobis in ecclesiam, audio scissuras esse inter uos, & ex parte credo. Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in uobis.*

Quādoquidē apud Corinthios hæ duæ causæ, hæresis & abusio extabant, Apostolus illis p̄scribit, vt porrò gerere se debeant.

Hæreses.

Habes hîc primam causam, quæ ordinationem & prouisionē quādam circa Eucharistiæ administrationem postularet. Nanq; etiā D. Ambrosius illic testatur, pseudoapostolos inter Corinthios dissēsiones semināsse, vndè offendicula multa profecta erant, quibus à salutari huius V. Sacramenti vsu præpediebātur. Vbì enim dissensio est, inquit Ambrosius, nihil rectum est.

Addit indè Apostolus: *Conuenientibus ergò uobis in unum, iam non est Dominicam cœnam manducare. Vnusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? Aut ecclesiam Dei contemnitis? &c.*

Discis hinc etiam alterum prophanatiōis, abusûs & cōtemptionis Eucharistiæ vitium. Atq; etiam porrò docet, quandoquidem his implicati vitijs, corpus Domini ab alijs escis non dijudicâssent, idcircò eos illud non ad salutem, cuius tamen causa à Domino V. Sacramen-

Abusus.

tum institutum erat, sed ad iudicium & damnatiõem accepisse. Eiusmodi igitur hęresum, dissensionum & abusuum amouendorũ causa
1. ibidèm, iuxta Augustini sententiam, ordinat & pręscribit, vt quãuis Dominus partìm inter cœnandum, partìm à cœna sacramentum suum instituerit & porrexerit, ipsi tamen deincèps cælestem hunc cibum mensis suis & communibus cibis non misceant, sed in ecclesia Christi sumant, ac deindè domi suę, si esurierint, alias escas edant &
2. bibant: itemq; vt nè quis Eucharistiam percipiat, nisi priùs sese probârit, quod Basilius & alij Patres, vt suprà dictum est, ità accipiunt, nisi ante omnia sese explorârit, num fides sua de huius V. Sacramenti veritate recta ac firma sit, ità vt veram ac realem Domini Iesu carnem & sanguinem in eo haberi nihil ambigat: deindè, an corde contrito ac pœnitenti, & diuino flagranti amore accedat. Si enim absque eiusmodi probatiõe Eucharistiam percipiat, Apóstolus eum indignè accedere ait, & siue corpus edat, siue sanguinem Domini bibat, vtriusque & corporis & sanguinis reum fieri. Vbi ad extremùm, vt suprà annotauimus, hæc addit: Cętera, cùm venero, disponam. Ex his igitur animaduerti licet, dum hęreses & schismata aut etiam abusus circa Eucharistię administrationem emergunt, ecclesiæ pręfectos & pastores ex officio obligari, vt opportunis, congruentibus ac salutaribus ordinationibus & constitutionibus illis eant obuiam, atque eiusmodi modum præscribant, quo tam crassa vitia, quibus institutionis finis impeditur ac euertitur, è medio tollantur, corpusque Christi in fidei vnitate sanctè, reuerenter, salutariter & citra offendiculũ, ità vt commodissimè fieri possit, fidelibus ministretur.

Epistola 118. ad Ianuariũ.

Apostolus permittit se latiùs ordinaturũ ac præscripturũ, vt Eucharistia danda & sumenda sit.

QVOTIES HAERESES NATAE SVNT, EO QVOD HAERETICI REBVS EXTERNIS LEGE SANCITIS, TANQVAM EAE OMNINO AD SALVTEM NECESSARIAE ESSENT, LICET VERITAS ALITER SE HABERET, AVT SOLI LITERAE INSISTERENT, E DIVERSO EVM SEMPER CATOLICAE ECCLESIAE MOREM FVISSE, HVIVSMODI TEMERITATI ET PERTINACIAE CONTRARIIS LEGIBVS OBVIARE.

Nimi-

NImirùm fecisse id Ecclesiam, primam illam ob causam, doceri facilè potest. Cùm enim ob externa quædam, etiam diuinitùs iussa, hæreses & schismata orirentur, ità vt hæretici illa externa in suæ hæreseos confirmationē & propagationem contra Ecclesiæ peruulgatum morem & consuetudinem adeò exaggerarent, tanquàm sine illis nemini liceret æternam adipisci beatitudinem, atque eo nomine Christianos alios criminari instituerent: semper catholica Christi Ecclesia eiusmodi præfractæ hęreticorum temeritati ac proteruię magno zelo perquàm seriò iuit obuiàm, illorum pertinacem sententiam & iudicium, catholicæ traditioni & longæ consuetudini contrarium castigauit, atque contra illos definiuit & decreuit, quænam in Sacramentorum administratione & alijs rebus externis ad æternam capessendam salutem omninò vel necessaria, vel non necessaria sint; idque ob duas præcipuè rationes: Primò quidem, quòd hæreticorum proteruia & schismata vel scissuræ in Christi Ecclesia, quam vnam & indistractam esse necessè est, nullo pacto tolerari queant: Secundò verò, quòd hæretici, si sua iactatione, insolentia & insultatione rem tandèm eò perducerent, vt quæ illi ad salutem prorsus necessaria esse volunt, neque tamen ità necessaria sunt, nos catholici æquè atquè illi obseruāda recipere cogeremur, iactitaturi essent se nostrā catholicamq; doctrinā, vetustamq; Ecclesię consuetudinem confutâsse ac subruisse, nosque Catholicos ipsis herbā porrexisse. Quò sanè om̄es eorum curę & cogitatiōes vel maximè intentę & destinatę sunt. Atqui si id illis succederet, iam de Ecclesia actum esset: quemadmodùm D. Gregorius docet Regesti lib. I. Epist. 31. atq; etiam beatus ille Germanus Constantinopolitanus Episcopus, scribens hûc in modum Thomæ Claudiopolitano Episcopo: *Ante omnia verò prouidendum est, nè à sentētia permuteris,* (id est, nè hęreticis concedas quippiam ad salutem prorsus necessarium, quod tamen eatenùs non sit necessarium) *nè ex hoc inimici nostri & hostes crucis Christi, supercilium eleuent contra fidem nostram, dicantq;: Hucusquè Christiani errârunt.*

CAP. 47.

Quotiès hæretici quippiā externū ceu saluti planè necessarium, cōtra receptū morem produxere, semper illis Ecclesia se opposuit, & cōtraria sanciuit.

Epistolā habes Synodi Nicenæ 2. sed ordine septimæ, Action. 4.

Possunt, inquam, hęc facilè doceri, etiam certissimis exēplis, quæ in promptu permulta habemus, partìm iam suprà citata, præter quæ

etiam pleraq; alia referetur. Indè verò exordiri libet, quòd primùm illud Conciliū, à sanctis apostolis propter legalia Hierosolymis habitum, Act. 15. & Epistolæ Pauli nobis proponunt. Quòd ad Concilium illud attinet, in confesso est, eius cogēdi ansam præbuisse quosdam ex Iudæa Antiochiam profectos, qui docebant fratres, qui illis in locis pleriq; omnes ethnici erant: Quia nisi circuncidamini secundùm morem Mosis, non potestis saluari. Quæ res cùm magnę cuiusdam apud credentes dissensionis materiam præberet, Concilium illud celebratum est: in quo tandèm multa disquisitione facta, gentiles soli legalium obseruandorum onere disertis verbis liberati & exempti sunt, demptis tamen quibusdam necessarijs, vt ipsum decretum gentibus missum exprimit his verbis: *Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria, ut abstineatis uos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: à quibus custodientes uos, benè agetis.*

Primi Concilij Apostolici decretum.

Atq; hæc exceptio de sanguine & suffocato, posteà in canonibus Apostolorum, Cano. 62. & multis alijs canonibus & concilijs renouata est, cuius etiam Tertullianus in Apologetico cap. 9. meminit. Iudæi verò in eo Concilio legalium onere expressè non sunt exempti. In eodem enim decreto Iacobus Hierosolymitanus episcopus, & illi Concilio pręsidés, his quoquè verbis vsus est: *Moses enim à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.*

Hoc autem Apostolicum decretum Paulus & Barnabas, quocunquè venissent, denunciàrunt, præcipientes illud custodiri, vt habes Actor. 15. & 16. Paulus quoquè Timotheum filium mulieris Iudęæ fidelis, ipse circuncidit: & Aquila secundùm legem totundit sibi in Cenchreis caput: habebat enim votum, Actor. 18. Immò Actor. 21. refertur Diuus Iacobus Paulo, cùm postremùm Hierosolymam venisset, ità dixisse: *Vides frater, quot millia sunt in Iudæis qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis. Audierunt autem de te, quia discessionem doceas à Mose, eorum qui per gentes sunt Iudæorum, dicens non debere eos circuncidere filios suos, neque secundùm consuetudinem ingredi. Hoc ergò fac, quod tibi dicimus, &c.*

&c. & ſcient omnes, quia quæ de te audiêrunt, falſa ſunt, ſed ambulas & ipſe cuſtodiens legem.

Et Paulus ex D. Iacobi cõſilio recipit in ſe votum, radit caput ſuũ, purificat ſe cum alijs quatuor viris, annunciat expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoq; eorum oblatio.

Agè iam animum aduerte. Apoſtoli in Concilio decreuerunt, vt baptizati gẽtiles, inter alia obſeruatu neceſſaria, à ſanguine & ſuffocato abſtinerent. Atquì cùm poſteà curioſi quidam nimiùm id vrgerent, perindè àc ſi perpetuò ac omninò ſaluti conſequendæ neceſſarium foret, cùm tamen Apoſtolorum duntaxat ætate ob lucrifaciendos Iudæos fuerit neceſſarium, deindè Eccleſiæ permiſſu abolitum eſt. Itaque hodieque ſanguine & ſuffocato vti, nulla hominibus religio eſt. Nihil enim hac re admittitur contra finem illum quem Apoſtoli ſpectàrunt, tametſi contra ipſam literam venitur. Nec illud obſcurum eſt, quam moderationem erga idolothyta Apoſtolus adhibuerit 1. Cor. 10. neque tamen contra Apoſtolorum decretum veniſſe putandus eſt.

Quibuſdã illã legem de non edẽdo ſanguine & ſuffocato nimiũ vrgentibus, Eccleſia permiſit diuerſum fieri.

Quandò igitur Apoſtoli & Eccleſia Chriſti id temporis in Concilio ſuo duo hæc pro Chriſtiana libertate non neceſſaria obtinendæ ſaluti, tamen ceu neceſſaria vt minimùm ad tempus aliquod obſeruanda præſcribere & iubere potuerunt, vtì ſcandala eorum qui ex Iudaiſmo recèns ad CHRISTVM conuerſi erant, anteuerterent: cur non multò etiam magìs eadem CHRISTI Eccleſia in Conſtantienſi Synodo calicis diſpenſationem (non conficientibus, modò alioquì corpus Chriſti ſub altera ſpecie dignè percipiant, nihil ad ſalutem neceſſariam) aliquandiù donec aliud decernatur amouere potuit, ob multa eaque horrenda offendicula & ipſius V. Sacramenti prophanationes auertendas? cùm longè plus ſit, rem non neceſſariam pro neceſſaria Eccleſiæ imponere, quàm non omninò neceſſariam ad tempus ſuſpendere. Verùm alia iam dictæ eccleſiaſticæ conſuetudinis exempla proferre pergamus.

Cùm Apoſtoli quædã non neceſſaria ſeruãda præſcripſerint, etiã Eccleſia potuit nõ neceſſariam calicis diſpenſationem ad tẽpus remouere.

In confeſſo eſt, tametſi Apoſtolus Paulus initiò Decretum iſtud Concilij, quo Iudæis permiſſum eſt obſeruare legalia, in Eccleſijs omnibus, ad quas peruenerit, ipſus denunciauit & cuſtodiendum ſeruandumque præcepit: at tamen cùm poſteà quidam ex circunciſione

Quãdoquidẽ nõnulli circũciſionẽ, quam Apoſtoli expreſsè nõ abrogârant, ceu

QQQQ ad Pe-

necessariã vrgere voluerunt, Apostolus eã expressè vetuit.

ad Petrum, Iohannem & Iacobum se referrent, quô Galatas possent reuocare ad legalia, tanquàm eorum obseruatio saluti consequendæ necessaria prorsus foret, acerrimè illum sese opposuisse: cumq; anteà ipsus illis rebus, tanquàm alioqui non malis in seipsis, vsus esset, Galatis tamen grauißimè prohibuisse, nè deinceps eas obseruarēt. Verba Apostoli hæc sunt: Eccè ego Paulus dico vobis, quoniam si circūcidamini, Christus vobis nihil proderit. Gala.5.

Qua ex re perspici facilè potest, Apostolus dispensationi siue œconomiæ ipsi à Domino demandatę & concreditæ quàm egregiè satisfacere nouerit, videlicet, vt in finem ille potiùs, quàm externorū exactam nimis obseruationem, intentus fuerit, idque solùm, quod ad vtilitatem & ædificationem faceret, pro re nata & pręsenti conditione diligentissimè administrârit. *Dispensatio*, inquit ille 1.Cor.9. *mihi credita est*. Et post pauca: *Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem: Et factus sum Iudæus tanquàm Iudæus, vt Iudæos lucrarer: ijs qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, (cùm ipse non essem sub lege) vt eos qui sub lege erant, lucrifacerē: ijs qui sinè lege erant, tanquàm sinè lege essem, (cùm sinè lege Dei non essem, sed in lege essem CHRISTI) vt lucrifacerem eos qui sinè lege erant. Factus sum infirmus infirmus, vt infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.*

Paulus pbus dispensator Dei.

Finis dispensationis siue œconomiæ, est homines lucrifacere.

Quod totū eò facit, vt dispēsatores Dei nouerint, se id potissimùm attendere debere, num id quod Ecclesiæ hostes pro suo cerebro prorsùs extorquere volunt, saluti omninò necessarium sit. Si enim ex Dei verbo & catholicæ Ecclesię doctrina comperiatur illud non planè ad salutem necessarium, Ecclesię pręfecti & pastores ob tuendam & retinendam Christianam libertatem, & amouendos errores & pericula emergentia, debent hoc suo decreto & diffinitione declarare, nec vllum aduersariorum peruicaciæ locum præbere.

Rixosis quibusdã asserentib. baptismū imersiõis necessariū esse, diffinitū est, baptismū aspsiõis sufficere

Indè adeò est, quòd tametsi ea Domini verba, Euntes baptizate &c. pro genuina sua significatione id exigunt, & ipsa etiam Apostoli verba Roman.6. luculenter admodùm idem innuunt, debere homines totius corporis immersione baptizari, postmodùm tamen ob rixosos quosdam, baptismum non immersione, sed adspersione collatum

tū (licèt is quoquè in Christi Ecclesia more receptus sit) temerè oppugnantes, decretum est, eiusmodi baptismum ad salutem sufficere. Vide suprà.

Eundem in modum quanuìs illa Domini verba, Baptizate eos in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, iuxta literam, vt ex interpretatiōe Canonum Apostolicorum & vetustissimorum Patrum potest colligi, trinam immersionem in cuiuslibet personæ summę illius Trinitatis nomine singulatìm reposcant, deindè tamen in Concilio Toletano 4. Can. 5. decretum eiusmodi editum est: *Propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum,* (de Ariano dogmate loquitur, quod inæqualitatem trium S. Trinitatis personarum impiè adstruere nitebatur) *simplam teneamus baptismatis mersionem.* Et Gregorius Regest. lib. 1. Epist. 41. ad Leandrum Hispaniarum episcopum superiùs citata: *Dum in tribus,* inquit, *personis una substantia est, repræhensibile esse nullatenùs potest, infantem in baptismate uel tèr, uel semèl immergere: quandò & in tribus mersionibus personarum Trinitas, & in una potest diuinitatis singularitas designari. Sed quia nunc hucusquè ab hæreticis infans in baptismate tertiò mergebatur, fiendum apud nos esse non censeo: nè dum mersiones numerant, diuinitatem diuidant, dumq́; quod faciebant faciunt, se morem nostrum uicisse glorientur.* Hactenùs Gregorius: cuius rescriptum hauddubiè secutum est Concilium illud Toletanum.

Plerisque dicētibus, trinā immersionē in baptismo necessariam, decretū est vt vna tantū fieret, ob vitandum dogma hæreticum.

Nec huic absimile est, quòd Diui Cypriani ætate quidam pertinaciter ea in sententia persistebant, quandoquidem baptismus in locum circuncisionis institutus esset, nec ante octauum diem infantes circuncidi consueuissent, etiam Christianorum infantes ante diem octauum baptizari minimè debere. Verùm cùm contentiosi isti hac re Ecclesiæ morem, vt quæ iam tum illis quoquè temporibus infantes simul atquè in lucem editi fuissent, salutari expiaret lauacro, carperent ac suggillarent, Diuus Cyprianus aduersùm illos Concilium coēgit, statuitque octauum diem ob baptizandos infantes expectandum non esse. Consule epistolam Concilij LXVI. Episcoporum ad Fidum fratrem, lectu sanè dignam etiam propter Anabaptistas, qui illa fortissimè confutantur & condemnantur.

Cùm quidam ptinaciter affirmarent, vt olim ante octauū diē nō fuissent circūcisi infantes, ità nec baptizari debere, contrariū sancitum est.

QQQQ 3 Præ-

Prætereà licèt in aperto sit, in decalogo septimi diei ferias à Deo cumprimis seriò & grauissimè iussas celebrari, atque tum Dominum ipsum, tum eius Apostolos aliquandiù post illius in cælos asscensionem eas ferias ità obseruâsse, Act.13.15.16.17. & 1.Corin.16. at nihilo minùs illæ feriæ septimi diei in octauum diem, nempe Dominicum, translatæ sunt, idque etiam ipso Apostolorum æuo, vt videre est Apocal.1. illique hæreticorum loco habiti sunt, qui traderent Sabbatum ex Mosaicæ legis præscripto coli debere: quales erant Hebionitæ & Audiani. Vide Theodoretum in Compendio Hæreticarum fabularum lib.2. Titulo, De alijs Hebionitis, & Augustinum de Hæresibus ad Quoduultdeum, Hæresi 50. Ijdem verò hac de causa nonnunquàm Sabbatarij vocantur. Sic etiam tametsi quidam ex antiquissimis testantur Iohannem Euangelistã Pascha celebrâsse 14. die mensis primi, conuenienter legi Mosaicæ: quandò tamen quidam obstinato animo asserebant ità fieri oportere, in multis Orientis Concilijs per omnes penè prouincias, itidemque in Synodo Romæ sub D. Victore habita, ac deindè in Niceno Concilio planè contrarium sancitum est atque decretum: videlicet Pascha nullo alio quàm Dominico die, quo Dominus resurrexit, esse celebrandum. Vide Eusebium Ecclesiast. Histo. li.5. cap.23. Qui verò æquè peruicaces esse perrexêre, non alio quàm hæreticorum loco habiti sunt, dicti Tessaradecaditæ, vel, Quartadecimarij. Vide Epiphanium, Augustinum & Theodoretum de Hęresibus.

Propter Hebionitas & alios Iudaizantes sabbati feriæ in Dominicã trãslatæ sunt.

Licèt D. Iohãnes Euangelista Pascha semper celebrãrit 14. die mẽsis primi, idẽ tamen posteà vetitũ est eandem ob causam.

Quanuis item per se nullum sit peccatum, viros in ecclesiasticis cœtibus velato capite, & mulieres non velato capite orare, quandò tamen Ecclesię consuetudo, qua viri Apostolorum tempore aperto, fœminę operto capite precabantur, id minimè ferebat, ac interìm nihilo seciùs contentiosi quidam eam Ecclesiæ Christi consuetudinem impugnabant, eiusmodi temeritatem & petulantiam damnans Apostolus, illum quem diximus morem seruari præcipit, idque seriò admodùm: idemque præceptum his verbis concludit: *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.*

Quiðã morẽ Ecclesiæ oppugnãtes, ab Apostolo damnati sunt.

Adhæc tametsi bonum est & conducibile, absque tamen temeraria Christianæ libertatis condẽnatione, perpetuis corpus macerare ieiunijs,

nijs,vt Annam illam viduam Lucæ 2.eo nomine nó mediocriter cómendatam ſcimus,itemq́; ab ipſo Domino Iohanně Baptiſtâ,Matt. 11.ità dicente:Venit Iohannes neq; manducans neque bibens: propter Manichæos tamen & Priſcillianiſtas priuatum quendam & ab Eccleſia alienum ſibi morem ſtatuentes, vt qui ipſo Domini natali die & Dominicis diebus proprio iudicio ieiunarent,& quos dies Eccleſia cum gaudio celebrat,ipſi cum mœrore tranſigerent,id ab Eccleſia decretum eſt,neminem Chriſtianum ijs diebus ieiunare debere.Vide D.Leonem Epiſt.91.ad Turbium,cap.4.

Non admodùm ab hoc diuerſum eſt,quòd licèt laude dignũ ſit, corporis caſtigandi gratia prorſus & æternùm carnibus abſtinere, quemadmodùm initiò Chriſtianos feciſſe teſtatur Euſebius Eccleſiaſt.Hiſto.lib.5.cap.1.qñ tamen iam dicti Priſcillianiſtæ eſu carniũ, tanq̃ ea Dei creatura immunda eſſet,prohibebant, tum temporis in Concilio Bracareñ 1.cap.32.in diuerſum decretum atq; ſancitum eſt his verbis:*Placuit,ut quicunque in Clero cibo carnium non utuntur,pro amputanda ſuſpicione Priſcillianæ hæreſis,uel olera cocta cũ carnibus tamen prægustare cogantur.Quòd ſi contempſerint, neceſſé eſt hos excommunicatos ab officio omnimodè remoueri.* Simile Decretum habes cótra Tatianos ſeu Encratitas,Concil.Ancyrani cap.14.

Priſcillianiſtis aſſerentibus eſu carnium neceſſariò abſtinendũ penitùs, decretum eſt vt qui ſpontè etiã illis abſtinerent, ſaltẽ olera cũ carnibus cocta præguſtarẽt, vel ederent.

Huc etiam facit,q̃ quanuis illa benedicta Mater Domini nó iniuria Chriſtotocos,id eſt, Chriſti parens dicitur, vt Matthæi 1. cap. ſcriptum eſt:De qua natus eſt IESVS,qui vocaẽ Chriſtus: tñ Neſtorianis negare volentibus, ſanctiſſimam virginem Theotocon,id eſt, Dei matrem,ſed ſolùm Chriſtotocon appellari debere, in Epheſina Synodo contra illam hæreſim conſtitutum eſt, vtì nè Chriſtotocos, ſed Theotocos in communibus Eccleſiæ officijs nominaretur.

Propter Neſtorianos vetitum eſt,nè virgo Maria in communibus Eccleſiæ officijs Chriſtotocos, ſed Theothocos vocetur.

Eius generis exempla poſſim ſanè multò plura in medium producere,maximeq́; vt Eccleſia eiuſmodi ob cauſas Pſallianos, Audianos,Luciferianos,atq; eiuſmodi duros capitones & ceruicoſos homines condemnârit.Vide Auguſtinum de Hæreſibus,Hereſi,50.57. 68.& 81.Verùm illis omiſſis, ad ea iam exempla me conferam, quæ ad rem,quam tractamus,ꝓpiùs accedãt, ad eamq́; propriè ꝑtineant.

Nemo est qui dubitet, Dominum in sacrosancta Cœna sua Sacramentum corporis sui ex azymo pane confecisse: neq; enim illis azymorum diebus fas erat fermentatum inueniri apud Hebræos, Exo. 12. Itaque fit hinc perspicuum, si quidem in huius V. Sacramenti cõsecratione & dispensatione ea omnia extrinsecùs fieri oporteret, quæ Dominus ipse fecerit, indè nimirùm id consequuturum, Eucharistiam ex fermentato pane confici non posse. Atquì olim Hebionitarum hæresi magna vi denuò increscente, quæ legis Mosaicæ obseruationem volebat planè necessariam, & vnà cum Euangelio legem illam retinendam seruandamque, affirmabatque pertinaciter Eucharistiã ex fermentato confici non posse, quòd omnis oblatio Domino offerenda, absque fermento fieri deberet, Leuitici 2. eam ob rem, vt ea scilicet hæresis posset extirpari, Leo, Romanus Pontifex, teste Richardo Victorino, constituit vt deincèps non in azymo, sed fermentato pane Corpus Christi conficeretur: quod licèt prima facie cum Domini facto & exemplo è diametro pugnare videatur, non tamen cum illius diuina pugnat voluntate. Posteà verò cùm hæc profligata esset hæresis, præceptum hoc & constitutio quoquè mutata est.

Hebionitis vrgentibus, in azymo, vt Dominus fecisset, necessariò confici oportere, decretum est, vt aliquãdiù in fermentato cõficeretur.

Richardus Victorinus.

Adeoque propter Græcos, olim aduersùs Latinam Ecclesiam pertinaciter asseuerantes, non in azymo, sed fermentato conficiendum, & Latinæ Ecclesiæ Catholicos ea causa Azymitas contemptìm vocitantes, eius temeritatis & peruicaciæ proterendæ gratia decretum est, vtì porrò in azymo fieret consecratio. Consule Anselmum Cantuariensem Episcopum Tractatu de Fermento & Azymo.

Græcis contẽdẽtibus nõ in azymo cõsecrandum, contrà sancitum est, in azymo cõfici debere.

Anselmus.

Ad extremùm tandèm in generali illo Concilio Florentino hac in parte Græci cum Romana Ecclesia conspirãrunt, ità videlicet, Græcos non curaturos siue azymus, siue fermentatus sit panis, dummodò ex tritico constet, & sacerdos, qui CHRISTI sacratissimum corpus conficit, legitimis sit sacris initiatus, & vbì Missa celebratur, locus sacer sit: vt videre licet ad verbum in Actis huius Concilij Sessione vltima, & in literis sanctæ vniõis. Vndè etiã illud animaduerti licet, Græcos in hisce duobus postremis tum Vualdensiũ, tum eorũ qui iam sunt, Aduersariorum nostrorum temeritatẽ & arrogantiam nõ minùs damnâsse & reprobâsse, q̃ Romana reprobârit Ecclesia.

Græcorũ cũ Romana Ecclesia vnio.

Vide Basiliũ Quæstionum cõpendiò explicatarum, Quæst. 310.

Quòd

Quòd si hîc Aduersarij obijcere velint, tametsi Dominus in azymo consecrârit pane, non tamen expresśè eum iussisse, vt nos quoq; eiusmodi pane necessariò vti debeamus, (licèt alioquì illi ea Apostoli verba, Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis, eò detorqueant & vrgeant, quasi modis omnibus ità faciendum nobis sit, vtì Dominus ipse tunc fecerit) aliud ego insigne proferã exemplum, quod perindè illi refutare non poterunt. Diuus Iohannes cap. 13. sacram pedum ablutionem, quam Dominicæ cœnę includit, hisce verbis describit: *Cœna facta, &c. surgit à cœna, & ponit uestimenta sua: & cùm accepisset linteum, præcinxit se. Deindè misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum &c. Postquàm ergò lauit pedes eorum, accepit uestimenta sua: & cùm recubuisset iterùm, dixit eis: Scitis quid fecerim uobis? Vos uocatis me, magister & Domine: & benè dicitis, sum etenim. Si ergò ego laui pedes uestros Dominus & magister, & uos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodùm ego feci uobis, ità & uos faciatis. Amèn amèn dico uobis, non est seruus maior domino suo, neque Apostolus maior eo, qui misit illum. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea.* Hactenùs beatissimus ille Iohannes. Descriptio ablutiõis pedũ intra Domini cœnam.

Puto equidẽ hoc Domini præceptum, quod intra cœnam suis dedit discipulis, si ad externam literam respicere velímus, multò esse seuerius, minusque, vt ità dicam, conditiõatum siue cum conditiõe coniunctum, quàm illud, quo ijsdem discipulis ait, Hoc facite, quotiescunquè bibetis, in meam commemorationem, 1. Cor. 11. Illic eñ habetur, Quotiescunquè bibetis. Hîc verò, Si ego laui pedes vestros Dominus & magister vester, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodùm ego feci vobis, ità & vos faciatis. Item: Non est seruus maior domino suo. Beati eritis, si feceritis ea: tanquàm diceret: Beatitudo vestra in hoc facto vel opere sita est. Quòd si vos mutuò non feceritis, quod ego iam feci vobis, salui esse non poteritis: quemadmodùm verba ea, quibus Dominus ad Petrum vsus est, idem penè præ se ferre videntur: Nisi lauero te, non habebis partem mecum. Præceptum hoc, Et vos debetis alter alterius lauare pedes, iuxta literam acrius esse, q̃ illud, Hoc facite, quotiescunquè bibetis &c.

Et nè Aduersarij dicant, longè aliam esse rationem pedum ablu-

ablutionis, vt quæ sacramentum non sit, ipse Ambrosius libro 3. de Sacramentis, cap.1. ceu sacramenti loco eam habet aduersùs illos, qui illud humilitatis duntaxat signum esse volebant. *Aliud*, inquit, *est humilitatis, aliud sanctificationis. Denique audi, ait, quia mysterium est & sanctificatio. Nisi lauero tibi pedes,* (dicit Dominus) *nõ habebis partem mecum* &c. Eundem in modum etiam Bernardus scribit hinc Sermone de Cœna Domini: *Vis autem nôsse*, inquit, *quia pro sacramento illud est, non pro solo exemplo factum? Illud attende, quod Petro dictum est: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Aliquid igitur latet, quod necessarium est ad salutem, quandò sine eo nec ipse Petrus partem haberet in regno Christi & Dei. Vide si non agnouerit Petrus salutare esse mysterium, cùm respondit: Domine, non tantùm pedes meos, sed & manus & caput.* Hactenùs Bernardus.

Cur ablutio pedum externa ante cõmunionem omissa sit.

Quanuìs autem hæc ità se habeant, at nihilo minùs Ecclesiæ permissione eiusmodi serium de lauandis pedibus Domini mandatum ante Eucharistiæ ministrationem & sumptionẽ extrinsecùs non obseruatur: cuius rationem D. Augustinus indicat Epist.119. ad Ianuarium de Ritibus Ecclesiæ, his verbis: *Nè ad ipsum sacramẽtum baptismi pertinere uideretur, multi hoc in cõsuetudinẽ recipere noluerunt: nonnulli etiam de consuetudine auferre non dubitauerunt.* Quę meo quidem iudicio, vel sic accipienda sunt, nè anabaptismum præ se ferre videretur, vel nè tanquàm ad baptismum necessaria ipsa pedum ablutio obseruaretur. Quanquàm præterea ibidèm cõmemorat, etiam ipsius seculo morẽ hũc in quibusdã Ecclesijs seruatum, non tamen mox à baptismo: sed alios diem tertium octauarum Paschatis, alios ipsum octauum, vt ità facerent, elegisse. Tertullianus aliquot seculis eo antiquior, sic scriptum reliquit: Ex ea die (baptismatis) lauacro quotidiano per totam hebdomadã abstinemus. D. Ambrosius loco paulò suprà citato refert eam consuetudinem tum temporis Romanam Ecclesiam non habuisse, quòd Romani Pontifices ob nimiam fortassìs multitudinem eam declinâssent.

Quandò verò Aduersarij id vrgent vehementissimè, prorsusque extorquere volunt, non modò à conficientibus sacrificijs, sed etiam

à laicis

à laicis Eucharistiæ vtranq; speciem necessariò sumi oportere, nulla habita ratione neque authoritatis, neque tam diuturnæ consuetudinis Ecclesiæ, atque etiamsi sub altera specie tantundem sit & accipiatur, quantum sub vtraque: eiusque suę sententię hanc solam adferunt rationem, quòd litera præcepti Dominici communioné vtriusque speciei prorsus flagitet: equidem ex illis discere velim, cur nõ æquè iam dictum Domini de lauandis pedibus mandatum vrgeant, quod ille intra Cœnam cùm iam corpus suũ eis vellet porrigere, suis dedit discipulis, præcipiens illud vt exequerentur, quemadmodùm ipse eis exemplum præbuisset. Quod reuerà non minùs est præceptũ Domini, atquè illud: nec minùs serijs cõstat verbis, quàm illud. Cur igitur hîc Ecclesię eam permittunt authoritatem in externis vt aliquid remittere, vel laxamentum legi dare possit, illic verò eam prorsus illi auferunt? Si necessarium est Eucharistiæ vtranque speciem percipere, cur non æquè necesśè est, ante perceptionem nobis inuicèm vt pedes lauemus? Quid causę est, quô minùs in Cœnis suis id ipsi suæ sectę hominibus faciant, quemadmodùm Christus in cœna sua suis fecit discipulis, faciendumque mandauit? Puto equidem iustis de causis illos ità compellare nos posse: Impendiò vos vrgetis literam vel verba legis CHRISTI, & tamen nemo vestrûm illis morem gerit. Si penès vos ea est authoritas, vt mandatum humilis ac submissæ pedum lotionis omittere possitis, cur vos infensis estis animis erga matrem vestram Catholicam Ecclesiam, illique eo nomine vos opponitis, quòd Eucharistiam illis qui non conficiunt, sub altera duntaxat specie porrigit? maximè cùm vos illud abluendorum pedum pręceptum nulla ex parte seruetis, neque secundùm externam speciem, neque iuxta spiritalem siue mysticam significationem: Ecclesia, verò administrãdo Eucharistiam sub vna specie, Christi mandatum actu ipso exequatur, qñ non conficientibus tantundé præbet sub altera, quantum sub vtraque specie illi qui conficiunt, accipiunt? Nolite iudicare secundùm faciem, sed iustum iudiciũ iudicate. Si vestro iudicio tam grande piaculum est, laicis non nisi alteram Venerabilis Sacramenti porrigi speciem, nec id tamen absque magnis & grauissimis causis, cur vobis nulla penitùs religio est, diuinum abluendorum pedum mandatum non solùm penitùs omitte-

Aduersarij hîc vel Ecclesiæ authoritatem agnoscere, vel fateri cogũtur seipsos diuinæ ordinationis esse trãsgressores.

Iohan. 7.

re, verùm etiam sicubì in cœnobijs & collegijs die Cœnæ Domini iuxta Christi verba etiamnùm obseruetur, irrisui ac ludibrio habere? An nō D. Iacobus asserit eum qui totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factum esse omnium reum? Agedùm igitur vel nobiscum in his matris vestræ Ecclesiæ authoritatem agnoscite, vel Domini mandatum, quod in horum altero tantoperè vrgetis, in altero vosipsos minimè seruare fatemini, idque non modò extrinsecùs, sed etiam secundùm id, quod illud externum spiritaliter significat.

Iacob. 2.

Spiritalis pedum ablutio, quæ fit, quam Christus ante communionē exigit à nobis.

Non est enim dubium, quin Dominus ea pedum lotione hoc nobis innuere voluerit, quod posteà Apostolus his verbis expressit & docuit 1. Cor. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quæ verba CHRISTI Ecclesia ità semper accepit, vt qui ad Eucharistiam accessurus est, priùs suam exploret conscientiam, cum proximo redeat in gratiam, illi libenter ignoscat, ac deindè peccata sua sacerdoti confiteatur & explicet, atque ab illis, postquàm ea quæ satisfactionis loco sacerdos imposuit, recepit, absolui se submissè & humiliter precetur. Neque enim absque peccatorum enumeratione sacerdos scire potest, quid vel ligare, vel soluere debeat. Hæc nimirùm est vera spiritalis pedum ablutio, quam Ecclesia in illius externæ locum ante Eucharistiæ sumptionem semper in vsu habuit, quæque tandèm in magna illa Lateranensi Synodo etiam lege præscripta est. Atquì vos Aduersarij à vestris hominibus ante Eucharistiæ perceptionem nullam prorsus exigitis lotionem, illosque & foris & intùs planè illotos, nescio quo pacto eò accedere sinitis, neque pensitatis tamen quàm hoc ipso CORPORIS & SANGVINIS Domini direè vos reos faciatis, & tum vobis, tum illis ad iudicium, id quod porrigitis, porrigatis.

Basilius quæstionū cōpēdiò explicatarum Quæst. 288. Necessariū est, inqt, confiteri peccata his, quibus administratio mysteriorum Dei credita est.

Hieron. in Mat. cap. 16.

Aduersarij & externā & internam lotionem omittūt.

Bucerus mirè se torquet, vt hoc Dominicum lauandorum pedū præceptum præteruehi ac præterlabi possit: adfert primò lotionem pedum, actionem per se singularem fuisse, quæ cum cœna nihil commune habuerit. Verùm hoc confutatione non indiget, quandò ab ipso Euangelista confutatur, dum ait: Et cœna facta, &c. Item: Postquàm

Bucerus hic frustrà se torquet.

quàm lauit pedes eorum, accepit vestimenta sua: & cùm recubuisset iterùm. Atque posteà: Et cùm intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. Et post buccellam, introiuit in eum satanas, &c. Sed ponamus lotionem pedum specialem per se actum fuisse: at nihilo minùs Iohan.13. etiam sic negari non potest diuinitùs præceptum fuisse. Quî ergò possit ille (si quidem præcepta om̃ia ad literam siue extrinsecùs tam exactè seruari necessè est) absq; magni admissiõe peccati p̃termitti? Deindè quãdoquidem huic euasioni suæ non satìs fidit, præceptum illud extenuare molítur, ait pedum lotiõem sacramenti loco habitã non fuisse. Neque nos ignoramus, eam in septem illis Sacramentis non numerari, idq; ob causas eruditis haud incognitas. Nullum verò omninò sacramentum fuisse, quod iam in Ecclesia Catholica Confessione, Pœnitentia & absolutione peragatur, id Ambrosius, Bernardus & alij sancti Patres Bucero neutiquàm assentiuntur. Atque hactenùs quidem de pedum ablutione dictum sit: quæ licèt à Domino præcepta sit, tamen Ecclesię authoritate extrinsecùs omittitur.

Hæc ego exempla omnia fusiùs commemorare coactus sum, Primò quidem, vt Ecclesię authoritas in moderandis Domini pręceptis, quantùm ad externa attinet, indè possit perspici: Secundò verò, vt etiam causa illa in prospectu sit, quę Constantiense Concilium inter alia permouit, suprà dictam perantiquam cõsuetudinem vt eo pacto confirmaret, iuberetque porrò pro lege habendam, donec aliud decernatur: quę nimirùm hęc est, vt temeritas & peruicacia hęreticorum, qui ea tempestate in Boëmia contra vetustum Ecclesiæ morem, pertinaciter asseuerabant vtriusque speciei perceptionem modis omnibus ad salutem esse necessariam, quod tamen verum non est, retunderetur & cõpesceretur, ac nihilo minùs Christianis totum illud re vera ac substantialiter pręberetur, quod vtraque species designat. Et hæc de Ecclesiæ authoritate dicta sint, qua illa ob anteuertẽdas propulsandasque emergentes hęreses & schismata constituere & ordinare habet, vtì V. Sacramentum piè ac salutariter & porrigi & sumi debeat.

EODEM MODO OB PRAECAVENDA IMPENDENTIA PERICVLA ET ABVSVS CIRCA V. SACRAMENTVM, ECCLESIAM ORDINARE HABERE, QVA RATIONE SVMENDVM SIT.

CAP. 48. IAM verò etiam ob cauenda & auertẽda quælibet pericula, quę in sanctissimi Sacramenti prophanationem, contemptum & derogationem cedere possint, Ecclesiã eodem pacto administrationi & sumptioni Eucharistiæ suum ordinem & modũ & posse & debere ꝑscribere, quô sanctissimo Sacramẽto iustus ac debitus honor habeatur, Christianiq́ue non ad iudicium, sed salutem illud percipiant: id nimirùm, vt antè dictum est, Apostolus indicat 1. Cor. 11. & quidem euidentissimè, adeoq́ue eiuscemodi verbis, quibus significet longè satiùs esse, sacrosanctam Eucharistiam neque administrare neque sumere, quàm id facere indignè. Quam ob rem haud dubiè Chrysostomus Homilia 83. in Matthæum his vsus est verbis: *Animam priùs tradam meam, quàm Dominicum alicui corpus indignè: sanguinemq́; meum effundi potiùs patiar, quàm sacratissimum illum sanguinẽ prætérquàm digno concedam.* Indè etiam est, quòd vetustissimi Canones quosdam perpetuò communionis gratia priuârunt: vt, qui post fidem baptismi salutaris adulta ætate ad templũ idoli idololatraturi accessissent, & fecissent, (scilicet, propria libidine, & nemine cogente) Vide Concilij Eliberini cap. 1. & 2. Nonnullis autem ad exitum tantùm vitæ, id est, in supremo spiritu constitutis communionem permisisse. Vide Concilij Ancyrani cap. 16. & 21. Deniquè plerisq; post diuturnam pœnitentiam. Consule Nicenum concilium, Cyprianũ Serm. de lapsis, & epist. 2. lib. 1.

Hanc verò authoritatẽ esse penès Christi Ecclesiã, testis locuples est D. Augustinus Epistola, quam diximus, ad Ianuarium, vbì sic ferè habet: *Licèt Dominus in Cœna discipulis iam cœnatis & non ieiunis tradiderit Sacramentum, ex hoc tamen placuit Spirituisancto (& eius Ecclesiæ,) ut in honorem tanti Sacramenti in os Christiani priùs Dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi. Nam ideò per uniuersum*

orbem

orbem mos iste seruatur. Itemq; Dominus Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, seruauit hunc locum: id est, authoritatem constituendi & ordinandi, vt Eucharistia possit cumprimis congruenter & reuerenter accipi. Atq; indè est, quòd tametsi Dominus ea nocte qua tradebatur, sacrosanctã cœnam suam peregit, postmodùm tamen sanctus pontifex & martyr Telesphorus constituit, vt ob maiorem tanti Sacramenti reuerentiam, *Missarum solennitates ante horam diei tertiam minimè celebrentur: quòd in eadem hora Dominus crucifixus est, & Spiritussanctus legitur descendisse.* Item licèt Dominus panem acceperit, benedixerit, fregerit, & singulis discipulis suam cuique partem in manus sumendam dederit: at nihilo seciùs in maiorem V. Sacramenti honorem, vt quod D. Chrysostomus non semèl horrenda & tremenda vocet mysteria, sancitum est, vt solus sacrificans sacerdos hostiam, quam sumpturus est, ad significandum cruentum illud crucis sacrificium, frangat: alijs autem fidelibus integras det particulas, easque non in illorum manus, etiamsi quondàm in primis Ecclesiæ initijs, quandò longè maior erat Christianorum pietas & deuotio, ità factum sit, sed in ora eorum, nè laici indigna Eucharistiæ contrectatione rei fiant corporis Christi, & sacerdos tanto certior sit, eos qui Eucharistiam accipiunt, etiam in Ecclesia consumpsisse, iuxta Cæsaraugustani Concilij cap. I. Decretum.

Christus Apostolis seruauit authoritatẽ ordinandi, vt Sacramẽtũ saluberrimè & dandum sit & accipiẽdũ.

Quanuis Dominus V. Sacramentũ nocte dederit, tamen Ecclesia constituit vt in die Missæ celebrentur.

Christus fregit Sacramentũ, dat cuique Apostolo partẽ suã in manum: at nunc fidelibus integræ hostiæ nõ in manus, sed in ora dãtur.

SEXTI ARTICVLI ASSERTIO:

QVòD TEMPORIBVS CONSTANTIENSIS ET BASILEENSIS CONCILIORVM MVLTIVARIA TVM SCANDALA, TVM HÆRESES PVLLVLÂRINT, CONTRA QVÆ NECESSARIA FVERIT EORVM CONCILIORVM PROVISIO.

CVm hæc ergò ità se habeant, certumq; sit Constantiensis Concilij tempore, vt est suprà memoratum, Iohannẽ Hus & eius asseclas Vualdensium & Vuiclephi hæreses in Boëmia sparsisse, vtì nostra demùm ętate easdem partìm Lute- CAP. 49.

 rus,

rus, partìm Zuinglius & vtriusq; sectatores in nostram Germaniam inuexerunt, eadem tempestate, cùm iam hæreses istæ in Boëmia existerent, Constantiensis Synodus de ijsipsis, inprimis autem de duobus antè dictis articulis ferre sentētiam ac decernere necessè habuit: neque id alitèr fecit, quàm pro præsenti illorum temporum conditione facere potuerit.

Cur Constantien. Synodus de primo Articulo sic decernere debuerit.

Emergentes hæreses cōtra oblationē & asseruationē Eucharistiæ.

Principiò enim necessarium fuit, vt Constantiense Concilium de primo Articulo, nempe, per quem, quibus locis, quo tempore Eucharistia conficienda sit, & non nisi ieiunis eam porrigendam &c: ità vt factum est, decerneret, quò vera Eucharistiæ consecratio & oblatio, vt est illa ab ipso Christo instituta, & indè ab Apostolis ad nos vsque perducta, à Sectarijs in Boëmia tum grassantibus, qui id tēporis etiā extra Missæ sacrum quouis loco & tempore Christi carnem & sanguinem tum conficere, tum porrigere non dubitabant, non aboleretur & profligaretur: atque etiam vt sacri Canones & peruetusta Ecclēsiæ consuetudo, qua Eucharistia pro ægrotis asseruatur, aduersùs illorum nouationes propugnaretur.

Cur de altero cōmunionis articulo Ecclesiam ità decernere oportuerit.

Emergentes hæreses communionis ergô.

Secundò, non minùs fuit necessarium, de altero illo articulo. communionis alterius speciei, perindè vt factum est, decernere. Cùm enim sequentes hæreses tum existerent, nempe, saluti omninò esse necessarium, laicos sub vtraque specie Eucharistiam percipere: communionem alterius speciei sacrilegam esse: Romanam Ecclesiam ea causa hactenùs crasso laborâsse errore, quòd verba Domini neutiquàm intelligens, aduersùm illa communionem alterius speciei instituisset: cùm præterea Iohannes Hus Ecclesiæ determinationi & sentētiæ submittere se nollet, sed instàr Vuiclephi in eo obstinatus permaneret, non nisi vnam esse Ecclesiam veram & inuisibilem prædestinatorum: Synodus communionem alterius speciei contra laudabilem & antiquissimum Ecclesiæ morem neque abrogare debuit, neque in diuersum præcipere, vt laicis vtriusque speciei communio ministraretur. Nam si id factum esset, etiamsi interìm nihilo minùs memoratos damnâsset errores, tamen Hus & eius asseclæ vulgò persuasissent, ex ipsius Concilij Decreto posse animaduerti, doctri-

Vide Articulos Hus in actis Cōcilij Constantien. Sessio. 15.

nam

nam suam, quatenùs assereret communionem alterius quidem speciei sacrilegam, vtriusque verò, saluti necessariam esse, non nisi meram esse veritatem: contrà autem, Romanam Ecclesiam tot seculis hac in re errâsse, immò tot seculis nullam Ecclesiam fuisse. Eiusmodi blasphemiæ nulla ratione Synodus ansam præbere debuit, sed illi potiùs suo decreto & diffinitione anteuertere: vt salua sit dictorum illorum veritas, ijsque firma commodetur fides, quibus Dominus pollicitus est se cum sua Ecclesia permansurum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi, Matthęi vigesimooctauo, seque missurum nobis Spiritum veritatis, vt maneat nobiscum in æternum, & ducat nos in omnem veritatem, Iohannis decimoquarto. Itemque, Portas inferi non præualituras aduersùs Ecclesiam, Matthęi decimosexto. Quibus item Paulus affirmat, Ecclesiam Dei viui, columnam esse & firmamentum veritatis, 1. Timoth. 3. Cui nimirùm columnæ, ceu vnico doctrinæ Christianæ præsidio ac propugnaculo, Sancti Patres omnes iam indè ab Apostolis semper innixi sunt, vt præcipuè ex Irenæo & Epiphanio licet discere, eosque omnes execrati sunt, qui procaciter ac temerè dicere non dubitarent, vniuersum mundum esse diaboli, & factum de Ecclesia lupanar: quod Luciferianos dixisse Hieronymus testatur: aut Ecclesiam toto orbe, præterquàm exiguo aliquo angulo, funditùs perijsse, quæ erat Donatistarum vox, aduersùm quos Augustinus in Psalmum sexagesimumquartum, scribit his verbis: Spes omnium finium terræ Deus est: non spes vnius anguli, non spes solius Iudæę, non spes solius Africę, non spes Pannonię &c. In summa, Non debuit Concilium permittere, vt tam multi probi, pij, sancti viri, qui tot seculis populo alterius speciei communionem pia deuotione administrârunt, in cuiusquam animo pro sacrilegis, ex Iohannis Hus sententia, haberentur.

Horrendū esset, errori illi ansam præbere, quòd Christus quādoq; ad tēpus Ecclesiam suam deseruerit.

Irenæus passim, maximè verò li. 4. ca. 42 43. & seq. Epiphanius cōtra hæreses lib 1. Tom. 1. & contra Aërianos, & in Ancorato.

Sed neque illud Synodus pati debuit, vt certa Catholicæ Ecclesiæ doctrina, nempe sub altera Eucharistiæ specie totū CHRISTVM haberi substantialiter, & salubriter percipi, pessùm iret, sed eam potiùs, quandoquidem in controuersiam vocata esset, expressè declarare, illustrare, & approbatione atque confirmatione communionis

Synodus Cōstātiē. doctrinā illā, sub altera specie tātū esse, quātū sub vtraque, asserere debuit ac tueri.

nionis alterius ſpeciei aſſerere ac tueri. Niſi enim id præſtitum eſſet, ſed vtriuſque ſpeciei communio ad impotentem illam Iohannis Hus bacchationem permiſſa fuiſſet, priùs quàm ille Eccleſiæ authoritatẽ agnoſceret, confitereturque Chriſtum integrum ſub qualibet ſpecie porrigi, ex hoc porrò articulo reliqui omnes Vualdenſium & Vuiclephi aduersùs Euchariſtiam abominandi errores eſſent conſecuti: quemadmodùm poſteà proh dolor (quòd Concilij decretum ſuam non haberet executionem) indè inuecti & introducti ſunt: ij videlicet, Chriſtum non eſſe perſonaliter, corporaliter & ſubſtãtialiter, ſed tantùm ſacramentaliter in Euchariſtia: atq; propterea illũ in ea adorari non debere, & id genus alij. Quiſquis enim certò perſuaſum habet, Chriſtum perſonaliter, corporaliter, ſubſtantialiter & naturali exiſtentia in Euchariſtiæ altera ſpecie adeſſe, facilè ille ſecum ſtatuere poteſt, communionem vtriuſq; ſpeciei ad ſalutem non eſſe abſolutè vel omninò neceſſariam. Qui verò ait communionẽ vtriuſq; ſpeciei ſaluti eſſe neceſſariam, is vtiq;, quicquid alioquì dicat, eiuſmodi veram ac realem præſentiam non credit, ſed tantùm exiſtentiam ſacramentalem, id eſt, ſymbolicè tantùm vel ſignificatiuè illic Chriſtũ adeſſe: cumq; ſpecies panis corpus & non ſanguinem, itemq; ſpecies vini ſanguinem & non corpus propriè ſignificet, is qui non alitèr ſentit & perſuaſum habet, vtranque porrò ſpeciem vrget, tanquã vtraq; ad huiuſmodi ſacramentalem vel ſignificatiuam præſentiam ſiue exiſtentiam omninò neceſſaria ſit.

Errores Vualdenſiũ & Vuiclephi.

Qui communionẽ vtriuſque ſpeciei pertinaciter vrgent, verè non credunt Chriſtũ illic eſſe ſubſtãtialiter, corporaliter & perſonaliter pſentem.

Qui verò ex Aduerſarijs verbis præ ſe ferũt, credere ipſos corpus Chriſti ſub panis, & ſanguinem ſub vini ſpecie corporaliter, ſubſtantialiter & naturali exiſtentia haberi, nec tamen concomitantiam admittunt, ideoq; vtriuſq; ſpeciei communioni inſiſtunt, (vt ex eorum grege quidam hîc Coloniæ, quod ſuprà relatum eſt, ait ſe nihil credere præterquàm quod ipſa Chriſti verba propriè ſignificent, nempe ſub panis ſpecie carnem, ſub vini ſanguinem Domini adeſſe) ij nimirùm ter execrandum illum Neſtorij errorem ab inferis reuocant, vt eſt ſuprà pagina 309. &c. prolixè explicatum: ità vt, quẽadmodùm hinc licet intelligi, temeraria neceſſariò percipiendæ vtriuſq; ſpeciei aſſertio plures alios errores non poſſit ſecum non adducere.

Aduerſarij fateri nolunt, hac de re vnquã cõcertatũ eſſe: atquì hîc diuerſum licet cernere: immò Brẽtio dicẽte, Nõ negamus, quin totus Chriſtus tã in pane quàm vino Euchariſtiæ diſpenſetur, Melãchthon cõtrà ſcribit: Partes non

Eſt id quidem in propatulo, ex hac ipſa aſſertione in Boëmia non

vnam

vnam,sed complures,præcipuè verò quatuor horrendas emersisse se-ctas,putà Thaboritarum,Adamitarum,Orebitarum,& Orphanorū, teste Aenea Syluio,Historię antè memoratę ca.40.41.43.& 47.Itaq; ex his quilibet aduertere facilè potest,quamobrem antè dicta Concilia ob ea tempestate grassantes hæreses haud alitèr decernere debuerint,atquè decretum sit ab illis. *sunt separabi les, & positis symbolis, adest Christus.*

SEPTIMI ARTICVLI ASSERTIO, EORVM CONCILIORVM TEMPESTATE EX CALICIS VSVRPATA COMMVNIONE HORRENDAM EVCHARISTIAE PROPHANATIONEM ET ABVSVM CONSECVTVM.

QVòd verò Concilia isthæc non minùs ob imminentia pericula,immò iam ob oculos versantē Eucharistiæ prophanationem,ità vt decretū est,diffinire & decernere debuerint,id quidem nemo negare potest, qui tamen earū rerū, quæ tum accidère,conditionem probè cognitam habeat. Equidem iam antè ex Apostolo identidèm indicaui, nullū ferè grauius admitti peccatum,cuius nomine acrius supplicium peccanti certò expectandum sit,quàm si corpus vel sanguis Domini indignè tractetur.Eam ob rem Patres ab ipsis indè Apostolis, cùm sint treméda, horrenda,adoranda,venerandissima mysteria,semper tradidère magno cum timore & tremore,adeoq; summa veneratione curandum esse,nè quid indè humi decidat,vel decutiatur in terram, vt ait Tertullianus,quòd is cuius incuria id accidat, corporis & sanguinis Domini reus efficiatur,vt Origenes & Augustinus testantur:& Chrysostomo id vel maximo horrori fuit & abominationi, quòd sanctissimus Christi sanguis in militum Eudoxiæ,qui ipsius Chrysostomi capiendi gratia in ecclesiam irruperant, vestes effusus fuit. Atq; etiam antiquissimi Canones hanc culpam & negligentiam, siue quadam *CAP.50.* *Ante oīa Auenda est Eucharistiæ prophanatio.* *Vide sup fol. 279.*

improba temeritate, siue per obliuioné admissa esset, anathemate & alijs grauibus pœnis mulctârunt: vt est suprà in 2. Articulo de Eucharistiæ asseruatione prolixè annotatum.

Porrò illorum, quę diximus, Constantiensis & Basileensis Conciliorum temporibus, quod priscę Ecclesię disciplinę, vti etiamnùm, non parùm tum decessisset, ingentia circa calicis communionem pericula extitisse, itemque ex vsurpata calicis administratione horrendam preciosi sanguinis CHRISTI prophanationem esse consecutam, tum quoquè Boëmos illa ipsa crebrò nimìs quàm impiè & sceleratè abusos esse, ex ijs quæ subijcimus, percipere licebit.

PERICVLA IMPENDENTIA.

CAP. 51. Triplicia vel quadruplicia pericula in dispensando Christi sanguine. I.

PRincipiò quidem, quantùm ad pericula hîc occurrentia attinet, id ipsa meridiana luce clarius est, cùm vulgi magna frequentia confluit, & suo more alij alios impellunt, quod post Ecclesiasticæ disciplinæ decessionem factum est, hodieque fieri videmus, non posse tum illis facilè porrigi calicem absque ingenti effundendi & perdendi sacratissimi sanguinis Christi periculo. Vt enim in aperto est, magna in populo varietas est. Sunt viri, fœminæ, senes, iuuenes, discreti, indiscreti, modesti, immodesti, benè & malè morati, intelligentes, rudes, prouidi, improuidi, sani, ægri, & plerunquè eiusmodi correpti morbis, qui cùm sint contagiosi, timendi & cauendi sunt, eosque omnes mirum in modum abominantur. Itaque facilè id potest accidere, vt preciosus Domini sanguis siue quadam sacerdotis, siue sumentium improuidentia, quandoquidem vini species pro sua natura & conditione fluida est, effundatur ac negligatur, vel à quibusdam propter morbidos, qui antè indè biberint, cum horrore quodam & nausea percipiatur.

II. Secundò, quandò venerabile Sacramentum neque pasim, neque semper consecrari fas est, quod suprà fusè docuimus, si quidem igitur non sub panis tantùm, sed etiam vini specie asseruandum

dum esset, non posset id sanè absque magno fieri periculo. Externa enim vini species, si vel ad breue tempus seruetur, facilè alterari atque eum in modum immutari possit, vt deindè sanguis Christi neq; salutariter, neque reuerenter sub illa queat percipi. Asseruationis pericula.

III. Pericula ob populi frequentiam.

Tertiò euenire potest, vt ob nimiam populi multitudinem, qui plerunquè iam inchoato Missæ officio solet accurrere, sacerdoti vix benè constare queat, quantum vini sibi consecrandum proponere debeat: vbì iam id imminet periculi, vt peracto ferè Missæ sacro, cùm ipse primus sanguinem sumpsit, & populo partìm dedit, propter hominum frequentiam consecrata vini species omnibus sufficere non possit. Eo autem casu, posteà quàm ipse communicauit & ablutionem accepit, si Ecclesiasticæ constitutioni morem velit gerere, denuò consecrare non potest: atque interìm tamen populus omnis communicare volet.

IIII.

Vt silentio prætercam, plerisque locis vix tantum suppetere vini, quod ad quotidianam sacrificationem sacerdoti sufficiat: complures etiam inueniri, qui vinum bibere non possint, immò ab illo prorsus abhorreant. Et tamen hæc pericula eiusmodi sunt, vt meritò perpendi debeant. Quisquis enim rebus in diuinis eiusmodi se periculo committit, vndè earum rerum prophanatio & iniuria siue violatio possit consequi, is magno se scelere obstringit.

Verùm contrà Aduersarij, CHRISTVS tamen, aiunt, cùm Sacramentum suum sub vtraque specie institueret, hæc pericula nihil moratus est. Quibus ità respondemus: CHRISTI institutio vt intelligenda sit, atq; vtrùm CHRISTVS præcipiendo mandârit, vt Christiani omnes Eucharistiam sub vtraq; specie percipiant, vel suæ potiùs Ecclesiæ eam contulerit potestatem & authoritatem, vt Eucharistiæ dispensationem pro rerum & temporum conditione salutariter ordinare possit, de his iam antè copiosè dictum est, ità vt ea repetere superfluum sit. Tum verò non ignorant Aduersarij, quàm religiosa reuerentia & disciplina ad dignam diuinissimi huius Sacramenti perceptionem ex ipsius CHRISTI & Apostoli doctrina pertineat. Quæ disciplina si rursus esset instituta ac instaurata, nôssentque Christiani omnes Eucharistiam eo pacto sumere, quo Obiectio. Dilutio.

Apoſtoli eam ex Domini manibus accepêre, etiam Eccleſiam hæc pericula non adeò anxiam haberent. Quandò verò res ſecùs habet, Eccleſiæ diſpenſatio credita & demandata eſt, ad cuius fidem & prudentiã pertinet, præcauere ac proſpicere nè pręcipua Domini bona prophanentur, néve quiſquam eis abutatur.

PERPETRATAE PROPHANATIONES SANGVINIS CHRISTI.

CAP. 52.

CAEterùm pericula hęc apud Boëmos ſæpè etiam re & actu ipſo eueniſſe, non poteſt eſſe obſcurum illis, qui Acta inter legatos Concilij Baſileenſis & Boëmos ob Chriſtianã inſtaurandam conciliandamq; vnionem & concordiam apud * Aegram oppidum, lectitârint. Ea enim Acta id genus exempla non parùm multa commemorant, quæ Patres accurata exploratione & fide dignis antè perpetratorũ ſcandalorũ teſtimonijs cõpererint. Atq; inter cætera quidem, quòd ad effuſionem attinet, refertur illic, vt quandoquè ſacrificus quidam, cùm ad ęgrotũ vtranq; iã cõſecratã ſpeciem per iter apportâſſet, atq; ad eum tandèm perueniſſet, & ex calice Dominicum ſanguinem præbere vellet, nihil in eo penitùs inuenerit: quòd ſanguis Domini in itinere per eius incuriam effuſus & pedibus conculcatus eſſet.

*Egram

Cõperta ſanguinis Chriſti indigna effuſio.

Aeneas Syluius Dialogo de ſacra Cõmunione ſub vna ſpecie, quæ eſt Epiſtola 130. ad Cardinalem S. Angeli, eiuſdemmodi de prophanatione commemorat his verbis: *Nupèr in Praga, vt fertur, puerulus vix anniculus, ab vbere matris ad ſanguinem Domini raptus, calicẽ ex manu minùs conſiderantis ſacerdotis arripiens, Sacramentum ſparſit in humum.*

Eundem in modum referunt Acta iam memorata, de periculoſa calicis aſſeruatione, certò comperiſſe Patres, quãdoq; ſacerdotẽ quendam Boëmicum manè laico cuidam de reliquo ſanguine Domini, pridiè eius diei conſecrato præbiturum, eam vini ſpeciem vſqueadeò interìm alteratam offendiſſe, vt laicus præ nimia nauſea & faſtidio eam retinere nequiret, ſed in magnam tanti Sacramenti cõtumeliam reijcere compelleretur.

Cõperta ſpeciei vini alteratio.

Quod

Quòd ad tertium porrò periculum attinet, eadem Acta referunt, non semèl apud Boëmos vsuuenisse, postquàm Boemici sacerdotes calicem iam consecrârant & apparârant, persuasum habentes se in dispensatione satìs habituros, totique populi frequentiæ indè ministraturos, vt ob accedentes identidèm alios atq; alios, vel eô etiam, quòd insulsi quidam largiùs è calice biberent, quàm sacerdotes putârant, spe sua frustrati sint. Atquì eo casu sacerdotes illos ex malo peius sępè fecisse, rursùm in calicem vinum infudisse, & alios quidem denuò illud consecrâsse, ità tamen vt neque calicem iterùm Domino offerent, neque indè ipsi biberent, quòd non essent nescij iuxta Ecclesiæ ordinationem se id licitè facere non posse, vt qui iam antè Eucharistiam, & etiam ablutiōem sumpsissent. Itaque dupliciter illi hac in re Ecclesiæ scita & constitutionem transgressi sunt. Alios verò, magìs etiam mentis inopes, vinum non consecratum, quod nimìs quàm horrendum est, in calicem fudisse, idemque non consecratum pro vero Christi sanguine reliquo vulgo præbuisse, eique tam impiè & sceleratè imposuisse.

Explorata pericula ob populi accessionē.

Aduerte hāc perplexitatē.

Vt verò aliàs etiam sæpenumerò Boëmi calice abusi sint, horror est auditu percipere. Refert Aeneas Syluius inter alia, Boëmorum sacerdotes & concionatores, cùm quodam tempore post multas deiectas Ecclesias & monasteria incensa, 30. circiter millia hominū non longè ab oppido Thabor conuenissent, trecentas mensas in patentibus campis erexisse, & ex illis furenti populo sacramentum calicis ministrâsse. Quod qua deuotione & præuia probatione ac exploratione gestum sit, vnusquilibet haud difficilè potest ppendere. Eiusmodi quiddam etiam nostra ætate insani illi Monasterięses Anabaptistę, ex regis ipsorum, quem sibi creârant, præscripto ac ordinatione perpetrârunt.

Immanis prophanatio sanguinis Christi.

Narrat ibidèm Aeneas rem aliam longè etiam immaniorem. Singulis fermè diebus, inquit, sacram Eucharistiā per suas ecclesias circunuectabant, (scilicet concionatores illi Hussitæ & populus) Venceslaus consulibus nouæ ciuitatis Pragensis, nè vlteriùs ab hæreticis Dominicum corpus in pompa deferri sinerent, imperauit. At hæretici spreto cōsulum edicto, Eucharistiam per plurimas plateas atque ecclesias armati circuntulère, & sublato clamore ingenti, furentes

Alia terribilior sanguinis Christi prophanatio.

prætorium petiêre. Consules septem, qui remanserant, & cum his iudex vrbis, atque alij nónulli ciues raptìm intercepti, ex altissimis fenestris in forum pręcipitati, lanceis ac verubus irati populi excepti, dirum spectaculum dilaniati prębuêre, stante in foro Iohanne monacho impio, & sacrum Christi corpus sanguinario populo ostentãte. Hactenùs Aeneas. Ità illis huius perpetrandę cædis incitamentum fuit calix sanguinis Christi ostensus, eoq; ceu tympano vsi sunt ad tam immanẽ Christiani sanguinis, etiã ꝓprij magistratûs, ꝓfusionẽ.

Deniq; huius assertiõis nomine quàm atrociter sanguinarius ille Zischa sęuiêrit & debacchatus sit, neque legi, neque audiri absq; horrore potest. Et est id sanè admirãdum, Vualdenses in Responsione sua excusatoria ad Vladislaum regem gloriabundos scribere nó dubitâsse his verbis: Et quandò Zischa cum tribulis suis non triturâsset ex Boemis & Morauis, Communio sub vtraque specie nó habuisset locum in hodiernum diem.

Quid gloriaris in malitia &c. Psal. 51.

Agè iam vel quilibet secum ipse perpendat, in quo tamen vel tantillum hęreat timoris Dei aut sanę mentis, an non iam dicta grandia pericula, impiæ prophanationes, horrendi abusus sanguinis Christi Patres illos rationabiliter, iurè ac meritò, adeoque necessariò permouerint, vt Synodico decreto, perindè atquè factum est, in commune consulerẽt: maximè quandò hac ratione & Eucharistię sub sola panis specie perceptione cuncta hęc pericula & abusus omninò excluduntur & euitantur: nec interìm tamen minùs tum datur tum accipitur sub hac, atquè sub vtraque specie: neque demùm isthęc alterius speciei communio in memoratis Concilijs recèns instituta & pręscripta, sed tantùm confirmata est, idque iuxta priscę Ecclesię testimonia & antiquissimam consuetudinem.

ARTICVLI OCTAVI DEMONSTRATIO, RECTE AC PROBE DECRETVM ESSE, ECCLESIAE CONSVETVDINEM, HISCE CONCILIIS APPROBATAM, PORRÒ PRO LEGE HABENDAM, QVAM NEMINI FAS SIT ABSQVE ECCLESIAE AVTHORITATE VEL REPVDIARE, VEL MVTARE.

Eccle.

CAP. 53.

ECclesiæ vetustum, approbatum, diuque retentum morem, pro lege habendum esse, cui legi nemini fas sit pro suo cerebro vel priuato iudicio, absque præuia communi sentētia, consensu & decreto temerè ac procaciter sese opponere, ipse Apostolus nos docet 1. Cor. 11. his verbis etiam suprà citatis: *Si quis autem uidetur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.*

Apostolus iubet nè quid contra Ecclesiæ morem faciamus.

Hanc admonitionem & repræhensionem Tertullianus libro de Corona militis, Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius & alij, qui in Apostolum commētaria scripsère, de illis interpretati sunt, qui contra communem Ecclesiæ consuetudinem venire, seque illi opponere nō verētur. Chrysostomi verba hæc sunt: *Sed addidit Apostolus: Neque Ecclesia Dei. Ex quo ostendit, quòd uniuerso orbi terrarum se obijciunt, & oppugnant non obtemperando.* Theophylacto huncin modum loquitur Apostolus: *Cōsuetudinē ipsi eiusmodi nullam habemus, neque ipsa Ecclesia Dei, id est, cæteri fideles ipsi. Quō fit, ut non modò nobis obsistere uideamini, sed Ecclesiæ ipsi. Ad uerecundiam prætereà,* ait idem, *auditores hæc dicta compellunt, nè quid præter Apostolorum consuetudinem factitent.* Theodoretus sic habet: *Sufficit hoc quod dicit, ad refellendos uel maximè contentiosos. Ostendit enim ea non ei soli ità uideri, sed omnibus Dei Ecclesiis.* Augustinus libro de Opere Monachorum cap. 31. haud secùs hæc verba accipit, atquè Constantiense Concilium decreuit, nempe Ecclesię consuetudinem pro lege habendam. Atque in eiusmodi Ecclesiasticæ consuetudinis confirmationem ità dicit: *Quid autem iniquius, quàm uelle sibi obtemperari à minoribus, & nolle obtemperare maioribus?*

Vt veteres verba Pauli de Ecclesiæ consuetudine acceperint.

Sed iam ab Apostoli verbis ad Patres veniamus, passìm ex hac & alijs scripturæ sententijs nos instituentes, receptū & approbatū Ecclesiæ morē non alio q̃ legis loco habendū. Atq; vtinā Aduersarios nostros nō tæderet Tertulliani iam dictū de Coron. Milit. librū diligēter euoluere: offenderēt illic hauddubiè, q̃ ipsorū stomacho nō adlubescerent. Hęc aūt ferè summa est: Si qua sit in Ecclesia antiqua consue-

Quòd Aduersarij sua authoritate cōsuetudines Ecclesiæ abrogant, ac tum demū disputare volunt, nū bonæ vel malæ sint, id nulli probari potest.

Multa obseruat Christi Ecclesia, non scripta, sed tradita.

consuetudo, non debere quenquam illam abrogare, & tùm demùm, cùm abrogauit, disputare num iusta vel iniqua sit. Verba eius sic se habent: *Planè sic tamen, ut ratio* (scilicet consuetudinis) *quærenda sit, sed salua obseruatione: nec in destructionem eius, sed in ædificationem potius, quò magis obserues, cùm fueris etiam de ratione securus. Quale est autem, ut tunc quis in quæstionem prouocet obseruationem, cùm ab ea exciderit? & tunc requirat undè habuerit obseruationem, cùm ab ea desijt?* Et, *Laudo fidem,* inquit, *quæ antè credit obseruandum esse, quàm didicit.* Et paulò infrà: *Habemus obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit. Hanc si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodò enim usurpari quid potest, si traditum priùs non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquis, authoritas scripta. Ergò quæramus, an & traditio non scripta, non debeat recipi? Planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præiudicent aliarum obseruationum, quas sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, exindè consuetudinis patrocinio uindicamus.* Eiusmodi exempla indè multa commemorat Tertullianus, & inprimìs de more administrandi baptismatis & huius V. Sacramēti: vbì id etiam asserit nos ex traditione & obseruatione in baptismo, vt notum est, plùs respondere quàm Dominus iusserit. Verba eius hæc sunt: *Ampliùs respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit.* Deindè subiungit: *Harum & aliarum eiusmodi disciplinarum si legem expostules scripturarum, nullam inuenies: Traditio tibi prætendetur authrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix. Rationem traditioni, consuetudini, fidei patrocinaturam aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui perspexerit, disces.* Eò adfert locum Apostoli 1. Cor. 11. de velando fœminę capite, quem Apostolus sua authoritate confirmârit, vtpotè ratiōe nitentem. Deniquè sic infert: *His igitur exemplis renunciatū erit, posse etiam non scriptam traditionem in obseruatione defendi, confirmatam consuetudine, idonea teste probatæ tunc traditionis, ex perseuerantia obseruationis. Consuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur.* Nec multò pòst etiam hęc addit: *An non putas omni fideli licere cōcipere & con-*

constituere, duntaxat quod Deo congruat, quod disciplinæ conducat, quod saluti proficiat? &c. Eodem libro ante ea, quæ iam indè attulimus, ità scribit: *Ergò nec nullum, nec incertum uideri potest delictum, quod cõmittitur in obseruationem suo iam nomine uindicandam, & satis authoratam consensûs patrocinio.* Hactenùs ille.

Nimirùm contra hanc doctrinam & institutionẽ Aduersarij nostri agunt horrendum in modum. Neque enim docere illi possunt, Christum vspiàm prohibuisse alterius speciei communionem: nos verò ex ipsius tum dictis, tum factis luculenter probare possumus eam communionem sufficientem esse, tum quoquè semper vsurpatam & inculpatam fuisse, idque exemplis innumeris. Prætereà conducere eam disciplinæ Ecclesiasticæ, & saluti proficere: vt iam antè factum est. Et tamen hanc illi consuetudinem, licet ipsi eam priùs q̃ ab Ecclesia defecissent, commendârint & obseruârint, audaci temeritate reijcere & abolere non dubitârunt: deindè verò requirunt vndè habuerint hanc ipsam consuetudinem siue obseruationem: id quod nunquàm ius fasque fuit.

Aduersarij cõsuetudinẽ Ecclesiæ sub altera specie communicandi primò abrogant, & tum demùm contra illam disputant.

D. Cyprian⁹ passìm cum Tertulliano pulchrè cõsentit. Sermõe de Ablutione pedum: *Sicut par est*, inquit, *Spirituisancto & Christo diuinitas, ità in suis institutis æqua est authoritas & potestas: nec minùs ratũ est quod dictante Spiritusancto Apostoli tradiderũt, quàm quod ipse* (Dominus) *tradidit.*

Cyprianus authoritatẽ Spiritussancti in Apostolicis traditiõibus, authoritati sacræ scripturæ æquiparat.

Quòd autem nulli fas sit, Ecclesiæ vsum & consuetudinem propria libidine vel temeritate abolere, prolixè docet Epiphanius Tomo 1. lib. 3. ad hæresim 75. sub finem, contra Aërium hæreticum, idq; præcipuè illo scripturę loco, qui est Prouerb. 1. cap. Audi fili sermones patris tui, & nè repudies statuta matris tuæ. Vbì hisce quoq; notatu dignissimis, verbis vtitur: *Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mundo assensus factus est.*

Apud Augustinum non modò locis memoratis, sed multò etiam pluribus eadem offenduntur verba, quibus Patres in Decretis horũ duorũ Conciliorum vsi sunt. Ad Casulanum enim sic scribit: *In his rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, uel instituta maiorum pro lege habenda sunt.* Et ad Ianuarium epistola 118.

Quid faciendum sit, inquit, si diuinæ scripturæ præscribit authoritas, non est dubitandum, quin itá facere debeamus ut legimus. Similiter etiam si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia. Nam hoc quin itá faciendum sit disputare, insolentissimæ insaniæ est.

Distinct. 11. cap. palàm. Contra Faustum quoquè Manichæum lib. 11. cap. 2. *Palàm est*, ait, *quòd in re dubia ad fidem & certitudinem ualeat authoritas Ecclesiæ Catholicæ, quæ ab ipsis fundatissimis Apostolorum sedibus usque ad hodiernũ diem succedentium sibimet episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur.* Item libro 7. de Baptismo contra Donatistas: Id *autem sit cura, inquit, scturæ uocis asserere, quod in gubernatione* Domini Dei *nostri & Saluatoris* IESV *Christi uniuersalis Ecclesiæ consensione roboratũ est.* Alibì quoquè lib. de Cura pro mortuis gerenda, eiusmodi consuetudini & recepto mori non minus tribuit authoritatis, quàm scriptis diuinis. Verba eius audiamus: *Sed etsi nusquàm, ait, in scripturis ueteribus omninò legeret, nõ parua hac cõsuetudine claret authoritas,* &c.

Beatus ille Petrus Chrysologus Sermone 85. eiusdem cum Augustino sententiæ est, ità scribens: *Christianus animus, quæ sunt Traditione patrum & ipsis roborata temporibus, nescit in disputationem deducere, sed uenerari ea toto desiderat deuotionis eloquio.*

Cùm hæc ergò ità se habeant, quî tandèm Decreta hæc vtriusque Cõcilij eo nomine quouis p̃textu haud absurdè possint arrodi & impugnari, q̄ ea definiãt & statuant antiquissimã Ecclesiæ consuetudinem laicos sub altera specie cõmunicandi, deinceps ꝓ lege habendã?

Obiectio. Argutantur quidem in diuersum Aduersarij, & id genus texũt argumenta: Pontifices Romani, inquiũt, & alij episcopi sibi solis Ecclesiæ nomẽ vendicãt, omẽs suos abusus, Ecclesiæ & noĩe & authoritate tuenť, cùm tñ Propheta dicat: Lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus: & Prophetæ titulum Ecclesiæ, (quem ipsi Aduersarij volunt identidèm in paucis duntaxat pijs hæsisse) episcopis & prælatis Ecclesiæ detrahant, vt cùm Esaias dicit: *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuissemus:* Christus quoquè ipse Matt. 15. scribas & Phariseos his verbis acriter perstringat: Irritum fecistis mãdatum dei propter traditionem vestram. Deniquè

Ezech. 7.

Esa. 1.

niquè cùm manifeſtum ſit, vt ipſi aiunt, Concilia crebrò erráſſe &c. Dilutio.

Sed has atque id genus alias argutatiões D. Epiphanius & Auguſtinus paucis quidẽ, ſed admodũ memorabilibus verbis ſuprà allatis refellunt, ijs videlicet: *Aſſumpſit antẽ Eccleſia, & in toto mundo aſſenſus factus eſt.* Cùm eñ de Eccleſię Catholicæ cõſuetudine agimus, non indè agimus, quid quandoq; huic aut illi epiſcopo pro ipſius perſona viſum ſit: ſed quid Epiſcopi & præfecti Eccleſiarum vbiquè pium & Chriſtianum eſſe ſtatuerint ac decreuerint, & pij omnes Chriſtiani approbârint, receperint, admiſerint, atque porrò vnanimiter obſeruârint. Quod certè non poteſt neque decet pro vulgari quadam hominum doctrina, ſed ceu diuinitùs inſpiratum haberi. Nam cùm Eccleſię ſuę Chriſtus promiſerit, ſe futurum cum illa vſq; ad conſummationẽ ſeculi, & p Spiritum ſuum omnem eam docturum veritatem, ſi quidem eiuſmodi perantiquæ cõſuetudiñes, maximè illis in rebus q̃ ad animæ ſalutẽ ptinent, tot vſurpatæ ſeculis, & à quarunque ætatum ſiue ſeculorum pijſſimis & doctiſſimis quibuſque atque etiam alijs omnibus concorditer obſeruatæ, errori eſſent obnoxię, conſequens fieret, Dominum ſuæ Eccleſiæ, vt eſt pollicitus, non perpetuò adfuiſſe: quandoquidem fideles ſuos tanto temporũ ſpatio veritate deſtitui paſſus eſſet: adeoque nullam in terris Eccleſiam habuiſſet: quod tamen non modò Euangelio, ſed illis quoquè ſententijs, quas Aduerſarij ipſi hac de re contra nos proferunt, planè repugnat.

Quæ eccleſiæ conſuetudines pro lege habẽdæ ſint.

Matt. 28.

Eę nanque ſententię id teſtatum faciunt, Dominum nunquàm aliquod ſemen reliquiſſe, quod nulli vnquàm impietati ſubſcripſerit, ſed eam feruenti quodam zelo publicitùs ac liberè repræhenderit. Itaque licèt tyrannici illius ac impij regis Achab, qui Prophetas Domini crudeliter trucidârat, & Domini altaria deſtruxerat, omnemque veram religionem, quantùm quidem in ipſo erat, aboleuerat, tempeſtate ipſe ille ſpiritu feruentiſſimus Elias perſuaſum haberet, ſe ſolum ex pijs omnibus relictum eſſe, at tamen diuinitùs illi reſponſum eſt: Derelinquã mihi in Iſraël ſeptẽ millia virorum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal. Crede mihi incunctanter, ſi Dominus id temporis in anguſto illo Iudææ orbe etiã ſub immaniſſima illa regis omnium longè impijſſimi tyrannide, tot

Deus ſemper aliquam ſibi reliquã fecit Eccleſiã vel paucorũ Dei timentiũ, qui veritatẽ contra natos errores palàm ac libera voce cõfiteri ac propugnare nõ dubitarẽt.

3. Reg 19.

sibi electorum millia reliqua esse voluit, posteaquàm carnem assumpsit, seque nobiscum permansurum recepit, non pauciores eum sibi electos seruâsse, sub Christianis præsertim regibus & imperatoribus. Neque tamẽ id affirmare possunt Aduersarij, vllo vnquàm tempore vel ętate communionem alterius speciei ab vllo catholico & orthodoxo doctore esse impugnatam. Nihil ego hîc Vualdenses, neque Iohannem Hus moror: qui tamen hunc morẽ non antè quàm institutus esset: sed cùm iã passìm apud Christianos diutissimè vsurpatus fuisset, sibi oppugnandum sumpsêre. Quo enim loco isti habendi sint, Concilia nobis loquuntur, in quibus Ecclesiæ iudicio & sententia manifestę hęreseos damnati sunt.

Non possunt negare Aduersarij, ab ipsis primis Ecclesiæ nascentis initijs communionem alterius speciei etiam in vsu fuisse, neque hũc vsum illis temporibus à quoquam vnquàm culpatum esse, vt suprà prolixè docuimus: Liceret igitur illis, modò liberet, ea legere, quæ Chrysostomus homilia 40. in Matt. cap. 12. scribit de illa Domini oratione, qua ostendit non malè fecisse Abiathar, cùm daret Dauidi panes propositionis, tametsi non nisi solis sacerdotibus eos edere liceret &c. atque indè sibipsis satisfacere.

Ob priuata Antistitũ peccata, non desinit esse Ecclesia.

Nemo equidem it inficiàs, Dei permissu in peccatorum nostrorũ pœnam & vltionem interdùm plerosque fuisse episcopos, & fortassìs etiam hodiè non deesse, qui functionem suam non probè calleant, neque cognitam habeant, ac multò minùs illi satisfaciant, vt verum sit quod Propheta ait: Sicut populus, sic sacerdos: verùm id procùl à nobis prohibeat Deus, vt Ecclesia eius eò calamitatis & miseriæ vnquàm reciderit, vtì nec vnus idoneus & germanus antistes & pastor superesset, qui & Dei verbum rectè intelligeret, & contra manifestos abusus sese opponere non dubitaret. Sed neque illud quisquã diffitetur, olim sub quibusdã hęreticis & tyrãnicis impatoribus ac regibus nõ semèl pmultos apostatas episcopos, quibus plus cordi esset humana gratia, & temporarius honor & opes, quàm veritatis assertio & ꝓpugnatio) dãnata sua conuenticula, absq; legitima eorũ, qui tunc temporis Petri essent successores & Romani Põtifices, sinè quorũ authoritate nullũ potest celebrari generale Concilium,

Esa. 24.

cilium,conuocatione temerè admodùm habuiſſe: quæ eam ob rem non Concilia,ſed conciliabula appellantur:vt verbi gratia,ſub Ariano illo imperatore Conſtantio,conciliabulum apud Tyrum contra Athanaſium, Item Ariminenſe, Item Arianorum illud in Bithynia, Et illud Antiochenum quoquè contra Athanaſium,de quo Socrates in Eccleſiaſtica Hiſtoria inter cętera ſic ſcriptum reliquit: *Sed neque Iulius interfuit,maxima Romæ Præſul,neque in locum ſuum aliquem deſtinauit:cùm vtiquè regula Eccleſiaſtica iubeat,non oportere præter ſententiā Romani pontificis Concilia celebrari.* Vide Tripartitā lib.4.cap.9.Deniquè Epheſinum 2.quod Patres Prædatorium nuncupârunt. At neque tamen vnquàm eiuſmodi execrāda cōciliabula habita ſunt, quin Deus ijſdem temporibus aliquot ſemper orthodoxos & catholicos epiſcopos excitârit,qui talibus hæreticorū factionibus ardenti erga Deum zelo viriliter ſeſe opponerent, atq; tandèm eas redigerent in nihilū.

Regula Eccleſiaſtica vetat cōcilia iniuſſu Pontificis Romani haberi.

Vllum verò vnquàm œcumenicum Cōciliū legitimè cōuocatū, & veritatis declarandę ac illuſtrandę & morū caſtigandorum gratia in Chriſti nomine coactū & celebratū,in ſuis decretis ad Chriſtianā doctrinā & animarū ſalutē pertinentibus, pręſertìm quādò ea decreta à Chriſtiano orbe ſiue ab Eccleſia vnanimiter deindè recepta ſunt,erràſſe,id nimirùm Aduerſarij noſtri nunq̄ ꝓbare vel docere poterūt. Ea enim etiam Auguſtini ſentētia eſt,quòd Epiſcopi catholicæ Eccleſiæ,eius vice & nomine legitimè cōuocati,in rebus fidei concorditer definiūt,ſi id deincèps fideles,q oēs nulli cōcilio ſimul intereſſe poſſunt,abſq; cōtradictione recipiāt,illud pro catholicę Chriſti Eccleſię ſententia habendū.Idemq; viro ſanctiſſimo pręcipuū eſt præſidiū ac propugnaculū,quo ille pręfractos & ſeditioſos illos Donatiſtas oppugnat:nec dubiū,quin hoc propugnaculū fortiſſimè nitatur ipſius Domini verbis Mat.18.itemq; illius primi Apoſtolici Cōcilij Hieroſolymis habiti,Act.15.Itaq; agnoſcit ille concilibrum generalium authoritatem in Eccleſia ſaluberrimam,Epiſtola ad Ianuarium. Libro quoq; 2.de Baptiſmo,cap.2.& 3.hoc inter Prouincialia & generalia concilia diſcrimen facit:*Ipſa cōcilia,* inquit, *quæ per ſingulas regiones vel prouincias fiunt,plenariorum Conciliorum authoritati, quæ fiunt ex vniuerſo orbe Chriſtiano, ſinè vllis ambagibus cedunt, ipſaq́; plenaria ſæpè priora poſterioribus emendantur, cùm aliquo experimento rerum aperitur*

Differētia inter generalia & prouincialia concilia.

Decreta cōciliorū generaliū ad mores & administra-

tionē ecclesiasticā pertinētium possunt corrigi, sed non nisi in æquè generali concilio.

quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sinè vllo typo sacrilegæ superbiæ, sinè vlla inflata ceruice arrogantiæ, sinè vlla contentione liuidæ inuidiæ, cum sanctâ humilitate, cum pace catholica, cum charitate Christiana.

Augustinus eo loco cōciliorū generaliū authoritatem, ecclesiæ cōcordissimā authoritatem vocat, ꝑ quā veritas eliquetur, firmetur ac solidetur.

Eodem loco respondet Donatistis, prouinciale D. Cypriani concilium, de rebaptizandis illis qui ab hæreticis essent baptizati, pro se allegantibus. Ait enim, *prouinciale, non plenarium, illud fuisse concilium: nec se dubitare, quin Cyprianus eam opinionem suam, uidelicet ab hæreticis baptizatos, denuò baptizari oportere, quod catholica Ecclesia reijcit, libenter fuerit correcturus, & Ecclesiæ authoritati cessurus, si iam illo tempore quæstionis huius ueritas eliquata & declarata, & per plenarium concilium solidata fuisset: & si quis ei demonstrâsset, baptismum Christi sic dari posse ab eis qui forâs exiêrunt, quemadmodum amitti non potuit, cum forâs exirent.* Nec nosipsi, inquit, *tale aliquid auderemus asserere, nisi uniuersæ Ecclesiæ concordissima authoritate firmati, cui & ipse sinè dubio cederet, si iam illo tempore quæstionis huius ueritas eliquata & declarata, per plenarium concilium solidaretur.*

Vide hîc, quid de generalium Conciliorum authoritate vir iste sanctissimus senserit, & quàm longè ab illo absfuerit, illis vt se opponeret. Nec dubites, quin si Cypriani & Augustini ætate, quādò illi sub altera Eucharistiæ specie non minus esse credidêre quàm sub vtraq;, de hoc communionis articulo quicquam eiusmodi à generali Concilio, quale fuit Constantiense, decretum fuisset, idque præsertim ob multiuarias hæreses, pericula & V. Sacramenti abusus præcauendos, libenter illi in eiusmodi decreto acquieuissent: id quod nullo negocio is sibi persuadere potest, qui animum illorum planè catholicum, mansuetum ac placidum ex eorum monimentis probè exploratum habeat.

Dilutio obiectionis partis aduersæ.

Neque nos humanas constitutiones siue traditiones, siue humanā prudentiam diuino præcepto anteponimus, quod nobis Aduersarij falsò affingunt, sed id solùm nos agimus, vt verba Christi pro illius germana sententia & intentione probè capiâtur, eiusq; diuinæ institutiones in verum & ipsissimum scopum suum, quatenùs commodissimè fieri potest, dirigantur ac referantur. Quæ quidē vt fieri debeât, Conci-

Concilia, de quibus inpræsentiarùm sermo nobis est, iam decreuisse ac declarâsse certũ est. Prætereà verò etiã illud nos probamus, quandoquidem post præcedentem, eamq; accuratam huius grauissimi negocij deliberationem id declaratum ac pronunciatum est, eiusmodi declarationem & decretum nemini deincèps fas esse absque Ecclesiæ authoritate mutare vel repudiare, modò Augustini & aliorum Patrũ omnium doctrinæ & authoritatibus fides habenda sit.

Nec est ambigendũ, quin ea causa vtrunq; illud Conciliũ sub finẽ decretorum hæc ità expresè commemorârit, quô nouis ac pluribus Ecclesiæ schismatibus & scissuris (citra quas eiusmodi temeraria mutatio attentari non potest) anteuerterent: maximè quòd abominãdo schismati in Christi Ecclesia ante omnia obuiandum sit, in his præsertim, quæ ad communionem pertinent. Neq; enim illi, qui in communione schisma inuehunt, veram communionem habere possunt, sed ea tum seipsos, tum alios prorsus priuant, atque ab vnitate vnius mystici corporis Christi sese abiungunt & separant: sicque vitam repellunt, & Dei iram contra se prouocant, vt ait Augustinus, itemq; Irenæus, qui longè ante Augustinum lib. 4. contra hæreses, cap. 62. scripsit hunc in modũ aduersùs eiusmodi: *Iudicabit Deus & eos qui schismata operantur, qui sunt immanes, nõ habentes Dei dilectionẽ, suamq; utilitatem potiùs considerantes, quàm unitatem Ecclesiæ: & propter modicas & quaslibet causas magnum & gloriosum corpus Christi conscindunt & diuidunt, & quantùm in ipsis est interficiunt, pacem loquentes, & bellũ operantes, uerè liquantes culicem, & camelum transglutientes. Nulla enim ab eis tanta potest fieri correptio, quãta est schismatis pernicies.* Hęc Irenęus. Obserua, vt hic vir sanctissimus malo illi, quo scinditur mysticum Christi corpus, nullum aliud potuit crimen comparare. Schismati Ecclesiæ nullum malum æquiparari potest. Psalm. 35. Ierem 9. Matth. 23.

Equidem prorsus nihil dubito, si Diui Irenæi ætate hæc incidisset lis & controuersia, vt quidam externas Eucharistiæ species totius Ecclesiæ vnitati & concordiæ anteferrent, atque cùm alioqui corpus & sanguinem CHRISTI sub altera specie integrè obtinere possent, (quemadmodùm etiam Brentius & pars maxima Aduersariorum totum Christum sub qualibet specie præsentẽ adesse fatẽtur) nihilo minùs ob solas externas species Chri mysticũ corpus Brentius in Cõfessione Vuirtebergensi.

scindere

scindere ac lacerare niterentur, illum iam dictum Christi iudicium siue sententiam in eos esse pronunciaturum.

Hussitarũ & posterorũ eorũ error, Donatistarũ errori assimilis.

Ecquid verò immanis Donatistarum error aliud fuit, quàm quòd à catholicæ Ecclesiæ communione eadem ferè ex causa sese segregârunt? Nam contra administrationem baptismi Ecclesiastici, aliud illi baptisma temerè vsurpârunt, prætereaq; priuatam communionẽ instituerunt. Quid autem ea de re scribit Augustinus lib. 2. contra literas Petiliani cap. 55? *Quid*, inquit, *est dementius, quàm sacramentis Domini communicare, & uerbis* Domini *non communicare?* (verba Domini ea intellige, quibus indicatur, Ecclesiã toto orbe diffusam, ipsius corpus esse). Hi *utiq; dicturi sunt: In nomine tuo manducauimus & bibimus: & audituri, Non noui uos: qui corpus eius & sanguinem in Sacramẽto manducãt & bibunt, & membra eius toto orbe diffusa, in Euangelio non agnoscunt, & ideò cum eis in iudicio non computantur.*

Cõmunionẽ Schismaticorũ non nouit Deus. Matth. 28. Luc. 24.

Eodem modo de nobis catholicis hodieq; Aduersarij loquuntur.

Alio loco, eiusdem scilicet libri ca. 58. Donatistas hac oratione cõpellat: *Nos in Ecclesia Christi non esse, dicere quidem nõ cessatis, sed ostendere nunquàm ualebitis: immò uerò cùm hoc dicitis, non iam nobis, sed ipsi Christo falsi testimonij crimen obijcitis. Nos quippe in Ecclesia sumus, quæ ipsius testimonio prænunciata est, & ubi suis testibus attestatus est, dicens: Eritis mihi testes in Ierusalem, & in totam Iudæam & Samariam, & usque in totam terram.* Tanquàm diceret Augustinus: In ea catholica Ecclesia, cui Christus ipse dicit testimonium, nos sumus. Non in vestra sumus, quæ in quodam orbis angulo temerè sese effert ac subrigit: contra quam Christus testatus est, non esse eam suam ecclesiam.

Qui à cómunione Ecclesiæ catholicæ se segregat, Sacramenta in damnationẽ accipit. Ephe. 4.

Eodem lib. cap. 108. de Donatistis loquens, *Nec ideò*, ait, *putandi sunt esse in Christi corpore, quod est Ecclesia, quia Sacramentorum eius corporaliter participes fiunt. Illa enim & in talibus sancta sunt, & eis indigne tractantibus & sumentibus, ad maius iudicium ualebunt. Ipsi autem non sunt in illa Ecclesiæ Christi compage, quæ in membris Christi per connexum & contactum crescit in incrementum* Dei.

Deniquè lib. 3. ca. 40. ità habet: *Omnia Sacramenta Christi non ad salutem, sed ad iudicium habentur sinè charitate unitatis Christi.*

Ex

Ex his ergò omnibus id conficitur, Concilium Constantiense rectè & benè constituisse, antè dictam Ecclesiæ peruetustam consuetudinem pro lege habendam, nec cuiquam fas esse pro suo iudicio & cerebro contra eum morem, & decretum illud quod de eo conditum ac promulgatum est, agere. Neq; enim id citra legis ab Ecclesia matre nostra sancitæ contemptum, authoritatis generalium conciliorũ eleuationem, & horrendi schismatis occasionem fieri possit.

NONI ARTICVLI ASSEVERATIO, VIDELICET, À CONSTANTIENSI SYNODO RECTÈ SANCITVM ESSE, VT SI QVIS CONTRA MEMORATVM EIVS DECRETVM TEMERÈ VENIRE VELIT, IS IVXTA CANONICAS ET LEGITIMAS SANCTIONES, CONTRA HÆRETICOS OLIM PROMVLGATAS, PVNIATVR.

QVòd tandèm extremo illo Constantiensis Concilij decreto definitum est, vt illi qui oppositum, id est, diuersam sententiam & opinionem pertinaciter asserere velint, ferendi non sint, sed vt in eos tanquàm hæreticos iuxta canonicas & legitimas sanctiones, siue iuxta sacros Canones & leges ciuiles contra hæreticos salubriter constitutas, animaduertatur, id tametsi ab Aduersarijs acerrimè & contumeliosissimè appetitur, tamen vetustissimorum Patrum cõcordi doctrinę planè cõsentaneum est, & tuendæ Ecclesiasticæ disciplinæ, paci & concordiæ modis omnibus necessarium. CAP. 54.

Aduersarij quidem persuadent hominibus, Constantiensem Synodum id decreuisse, quod è diametro pugnet cum institutione & ordinatione Christi: tũ prætereà præcepisse, vt quotquot huic Christi constitutioni conuenienter agere velint, ij flammis & ferro prorsus deleantur. Sed næ illi hac in re Concilio vim afferunt & iniuriã. Nihil enim ea Synodus contra Christi præscriptum & constitutionẽ Aduersariorum impudẽs calumnia. Dilutio.

sanciuit, sed, vt identidèm dictum est, eam tantùm declarat & interpretatur, vt iuxta sacros Canones & vetustissimũ Ecclesiæ morẽ accipienda sit: eosq́; solos damnat, qui huic Ecclesię declarationi pertinaciter sese opponant, ac peruicaciter asserant sub vnaqualibet Eucharistię specie verã Christi carnem & sanguinem, ipsumq́; Christũ totum ac integrũ neutiq̃ haberi: atq; ea causa alterius speciei cõmunionẽ non esse veram ac legitimam: sed singulos quosq; Christianos ex Christi mandato ad vtranq; percipiendam speciẽ modis omnibus obligari: tum, etiam tam diuturnum Ecclesiæ morẽ, quo conficiẽtes sacrifici vtrãq;, non conficientes & laici alterãm speciẽ tot iam seculis percepêre, Christi institutioni prorsus repugnare, adeoq́; laicorũ sub altera specie cõmunionem omninò sacrilegam esse: ad hæc non placuisse Spirituisancto, vt in honorem tanti sacramenti in os Christiani priùs Dñicum corpus intraret, q̃ exteri cibi, sed perindè esse quandò conficiatur & sumatur, siue ante, siue post sumptum cibum: quibus illi id porrò significant, Dñm suis Apostolis & eorum successoribus sacerdotibus minimè præcepisse, vt corpus ipsius à consecratione & ante sumptionem cælesti patri eius semper offerãt: deniquè asserunt pro dato ipsi diuinitùs mandato non esse Ecclesiæ catholicæ, vt quemadmodùm hoc V. Sacramentum illis qui non conficiunt, etiam ob imminentia tum pericula, tum scandala ministrandum sit, ipsa præscribat & decernat.

Quos Concilium Cõstantiense dãnet.

August. Epistola 118.

Num verò homines isti temerarij, qui realem Christi in Eucharistiæ altera specie pręsentiã de industria impugnant, Ecclesię Christi, quæ columna est & firmamẽtum veritatis, tam crassos errores affingunt, suam authoritatem detrahunt & abrogant, perantiquam consuetudinem ceu sacrilegam criminantur, hæreticorum loco habendi sint, eorum iudicio relictum esto, quibus hoc opus meum perlegere libitum erit.

1. Tim. 3.

Sed quicquid tandèm de hisce p̃fractis dogmatistis statuere visum sit, hæret certè in illis culpa schismatis in catholica Ecclesia enati: quod idem Luterus ipse, vt antè dictum est, Boëmis impegit.

Quanuìs autem interìm discrimen quoddam sit inter schisma & hæresim, at nihilo minùs verum, planum atq; perspicuum est, quandò

Pertinaces schismatici p hæreticis habentur.

dò schismatici in sua sententia pertinaci animo persistunt, eos tum in hæreticis numerari, & hęreticorum loco haberi debere: quod nimirùm inter alios in illis Montanistis, Luciferianis & Donatistis videre licet. Quod ad Montanistas attinet, D. Hieronymus Epistola ad Marcellam, Montanum hęreticū non tam impij & dānati dogmatis nomine, quàm quòd ab vsu & consuetudine catholicæ Ecclesiæ temerè discessisset, reprehendit. De Lucifero Caralitano Episcopo in Dialogo contra Luciferianos sub finem scribit, eum ex quodam zelo, sed non secundùm scientiam, fortasśis amore gloriæ & nominis in posteros transmittēdi, à catholica communione se abiunxisse, occasione arrepta ex Concilij Alexandrini sententia, qua constitutū erat ipsius ętate, vt exceptis authoribus hæreseos, quos error excusare non poterat, pœnitentes Ecclesię sociarentur, & in pristinum dignitatis gradum restituerentur. Grassante enim Ariana hæresi, pleriq; Episcopi ex ignorantia lapsi erant in errorem, non tamen erroris authores fuêre. Visum id ità fuit tum temporis illi Synodo, vt Ecclesię dispersæ ac dissipatæ eiusmodi lenitate & indulgentia tantò commodiùs ad vnitatē & concordiā possent reduci. Verùm huic cōstitutioni Lucifer noluit subscribere, sed eam acriter impugnauit, existimans eos Episcopos esse neque posse, neque debere, qui vnquàm in hæresim lapsi fuissent. Itaque in tali articulo Ecclesię, vt ait Hieronymus, in tāta rabie luporum, segregatis paucis ouibus, reliquum gregem deseruit.

Quanuìs autem hæc eius dissensio propriè pro hæresi habenda non sit, atq; ipse (teste D. Ambrosio in oratione funebri de Excessu fratris Satyri) ceu pastor bonus anteà pro catholica fide exulàrit, & fidei suę reliquerit hęredes, quandò tamen in hac sua segregatione & separatione pertinaci animo perstitit, cum suis sectatoribus, qui Luciferiani dicti sunt, in hęreticorum album relatus est. Huius rationem scribit Ambrosius fratrem suum Satyrum probè percepisse, quam ob rem etiam non mediocriter illum prędicat. Vt autem idem Satyrus V. Sacramenti in orario inuoluti virtute è naufragio miro quodam modo saluus euaserit, suprà ex Ambrosio relatum est, fol. 442. &c.

Montanistæ.

Luciferiani.

Hæc ferè paraphrasticôs citātur ex D. Hieronymo.

Episcopi, qui ipsi hæresum authores non fuissent, sed malè decepti essent, pœnitētes recepti sunt.

Obserua Ecclesiæ authoritatē quippiā statuēdi, vt Ecclesia dissipata redintegretur, etiamsi id literæ Apostolicæ doctrinæ 1. Timoh 3. & Titi 1. repugnare videatur, Oportet Episcopū irrephensibilē &c.

Nihil prodest, teste Apost. 1. Cor. 13 etiam tradidisse corpus suum ità vt ardeat, si charitas desit.

Satyri, fratris Ambrosij in euitāda hæresi & schismate Christiana prudentia.

Illis verò hæc Ambrosius subiungit: *Aduocauit ad se Satyrus in portum terrenæ stationis euectus episcopum (eius loci,) nec ullam ueram putauit nisi ueræ fidei gratiam, percontatusq́; ex eo est, utrumnam cum episcopis catholicis, hoc est,* inq̃t Ambrosius, *cum Romana Ecclesia conueniret.*

Romana Ecclesia semper pro catholica Ecclesia habita est.

Et fortè & ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat. Lucifer enim se à nostra tunc temporis communione diuiserat, & quanquàm pro fide exulâsset, & fidei suæ reliquisset hæredes, non putauit tamen fidem esse in schismate.

Vera fides in schismate esse non potest.

Ephe. 5. 4.

Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Ecclesiam non tenerent, cuius patiebantur uelut quosdam artus diuidi & membra lacerari. Etenim cùm propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non uidetur ab his exhiberi Christo fides, à quibus euacuatur eius passio, corpusq́; distrahitur. Itaq́; quanuis gratiæ fœnus teneret Satyrus, & metueret tanti nominis debitor nauigare, tamen eò transire maluit, ubi tutò posset exoluere. [Intellige eum diuina nostræ salutis mysteria (Nam ante nauigationem perfectioribus mysterijs nondùm initiatus erat) à nullo alio præterquàm catholico Episcopo, qui eiusdem cum Romana Ecclesia communionis esset, percipere voluisse] *Iudicabat enim,* ait porrò Ambrosius, *diuinæ solutionē gratiæ in affectu ac fide esse, quam quidē statim, ubi primùm copia liberior Ecclesiæ fuit, implere non distulit. Dei gratiam & accepit desideratam, & seruauit acceptā.* Hucusquè Ambrosius: cuius ex verbis potest perspicuè animaduerti, quo loco schismatici, in suo schismate perseuerantes, habendi sint, quandoquidem hæreticis, apud quos nulla vera fides neque salus est, comparantur.

Epistola. 162.

Idque adeò est, quod Augustinus lib. de hæresibus ad Quoduultdeum disertis scribit verbis: *Schismatici, qui dissensionem suam pertinaci animositate firmârunt, inter Hæreticos ponendi sunt.* Hæc ille.

Ea semp Ecclesiæ Rom. existimatio fuit, vt qui illi nō cōmunicaret, is quoquè à communione catho-

Maximè verò in hæreticis numerandi sunt, qui se ab Ecclesia Romana segregant, cui qui non communicat, à catholica sanctæ Ecclesiæ communione alienus est. Ea enim apud veteres semper fuit Romanæ Ecclesiæ authoritas & existimatio, de qua Diuus Hierony-

ronymus ità scriptum reliquit: *Sancta Romana Ecclesia semper immaculata permansit*,(scilicet quòd ad fidem attinet) *& Domino prouidente in futuro manebit.* Quam ille vir sanctus opinionem ex ea nimirùm Domini pollicitatione, quam D. Petro in cœna fecit, haud temerè concepit. Ait enim Dominus: Ego autem rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Et est id sanè in aperto, si quidē iuxta hanc promissionem Romana Ecclesia in vera fide hactenùs minimè perstitisset, hodiè nullam toto orbe veram Ecclesiam superesse: quod ipsi quoq; Aduersarij, Luterus inprimìs, quandoq; confessi sunt. lica Ecclesia alienus habetetur. Luce 22.

Aduersarij quidem certos quosdam Romanos Pontifices immanissimè proscindunt & criminant: nec secùs erga illos agunt, atquè Cham olim erga Noë parentem suum. Atquì vtcunquè se res de illis Pontificibus habeat, illorum tamen vitia Romanæ Ecclesiæ fidei nihil possunt officere. Quô fit, vt isti suis conuicijs & contumelijs cathedræ D. Petri magnam & vim & iniuriam afferant. *In illum enim ordinem Episcoporum* (vt ait Augustinus epist. 165.) *qui ducitur ab ipso Petro usq; ad Anastasiū, qui nunc eandem Cathedrā tenet, etiamsi quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus Dominus prouidens, ait de præpositis malis: Quæ dicunt, facite* &c. Gen. 9. Mat 23.

Verùm vt eò reuertamur, illos qui sua assertione schisma efficiūt, hæreticis esse æquiparandos, idem etiam & vel maximè ex Donatistis potest colligi. Cresconius enim Grammaticus Donatista Augustino id extorquere voluit, errorem qui inter Catholicos & ipsos Donatistas incidisset, schisma potiùs quàm hæresim appellandum, quod vtrisque nulla quidē de articulis fidei, sed de sola communione esset controuersia, &c. Vt verò diuus Augustinus, propterea quòd Donatistæ in suo illo horrendo schismate pertinaciter hærerent, iam dictam Cresconij argutationem confutārit, videre licet lib. 2. contra eundem Cresconium. Ex cuius verbis luculenter appáret, id quod iam iamque diximus, tum citra vllum dubium esse verissimum, cùm schismatici non modò se separant à Catholicis, sed insùpèr asserunt temerè, Sacramenta vt à Catholicis administrātur, vera non esse, nec ad religionē ptinere. Quibus enim, inquit, non eadē sunt sacraméta, illis Quibus non sunt eadē sacramenta, illis nec eadem religio est.

illis nec vna religio eſt: vti nec Dõatiſtis fuit cum Catholicis. Nanq; nec baptiſmum, nec communionem Catholicorum pro vero baptiſmo & communione habere voluerunt: vti hodieq; Aduerſarij noſtram communionem pro legitima & iuſta admittere nolunt.

Vide ꝓtereà L. 1. C. de ſumma Trin. & fide Cath. quæ eſt Gratiani, Valentiniani & Theodoſij Imperatorũ.

Itaque mirum non eſt, Chriſtianiſſimum Imperatorem Iuſtinianum in nouellis, Conſtitutione 109. ex hac ratione ſiue hoc fundamento eiuſmodi declarationem feciſſe: *Igitur ſacram communionem,* inquit, *in Catholica Eccleſia non percipientes ab eius Deo amabilibus ſacerdotibus, hæreticos iuſte uocamus. Nã licet nomen Chriſtianorum ſibimet impoſuerint, à uera tamen Chriſtianorum ſe fide & communiõe ſeparant, Dei iudicio ſemetipſos ſubdi cognoſcentes.*

Qui nõ cõmunicat Sedi Apoſtolicæ, quæ Romæ eſt, ꝓ hæretico habendus eſt.

Atque eo minus Aduerſarij carpere debent, id quod à Lucio 3. Pontifice & integro Paſtore decretum eſt, in c. ad Abolendam, De Hæreticis his verbis: *Vniuerſos qui de Sacramento corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, uel reliquis Eccleſiaſticis ſacramẽtis aliter ſentire aut docere non metuunt, quàm ſacroſancta Romana Eccleſia prædicat & obſeruat, tanquàm hæreticos uinculo perpetui anathematis innodamus.* Quod decretum, quantùm ad anathema attinet, illis Domini verbis fundatum eſt, quæ ſunt apud Matt. 18. cap. Si Eccleſiam non audiêrit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus.

Sentiẽtes aliter & docẽtes de Chriſti Sacramentis, q̃ Rom. Eccleſia, anathemate plectũtur.

Cùm hæc ergò ità ſe habeant, cordatus quiſq; id haud difficulter intelliget, Concilium ſolida firmaq; ratione permotum, rectè ac benè ſub Decreti finem declaràſſe, contra eos, qui pertinaciter dictam Eccleſiæ conſuetudinẽ & decretum contemnant, tanquàm hæreticos agi debere: præſertim ꝙ eiuſmodi peruicax rebellio cum multis eſt hæreſibus coniuncta, vt eſt ſuprà explicatum.

Nec alio q̃ merę calumnię, immò inſignis & impudentis mendacij loco habendũ eſt, ꝙ Aduerſarij perſuadere non verentˀ hominibus, Concilium hac Decreti clauſula cõmunionẽ vtriuſq; ſpeciei, ab ipſo Deo inſtitutam, ceu prauã & vitioſam abrogare, & eos omnes, qui Chriſti mandato cupiant ſatisfacere, tanq̃ ſchiſmaticos & hæreticos condemnare, & vt in eos animaduertatur, præcipere voluiſſe.

Aduerſæ partis calumnia.

Dilutio.

Qua enim ratione Concilium Chriſti inſtitutionẽ reijceret, cùm eamipſam initiò ceu decreti fundamentũ locàrit & adduxerit? Aut

quĩ

qui tandèm vtriusq; speciei communionem in seipsa damnaret, cùm palàm fateatur, in primitiua Ecclesia Eucharistiæ vtranque speciem fideles percepisse, atque etiamnùm posse percipere, nisi allegata sanè ingentia pericula & scandala, ex calicis communione metuenda, iam extarent? Nullo ergò pacto Christi institutionem reijcit, immò nec ea authoritate est id vt possit: sed eam duntaxat, vt dictum est, interpretatur & declarat, videlicet præcepto Christi de sumẽdo calice nõ quoslibet, sed solos sacrificantes teneri, quandoquidem laudabilis sacrorum Canonum authoritas, & approbata Ecclesiæ consuetudo iampridèm illud declarârunt, quę in eo fundatæ sunt, quòd corpus & sanguis Christi sub vnica panis specie verè contineatur: atque eã ob rem non sacrificantibus sufficere, si Christi corpus & sanguinem sub altera tantùm specie percipiant. Synodus non reijcit cõmunionem vtriusque speciei

Porrò cùm ea Synodus ex CHRISTI institutione decernat, sacerdotes Eucharistiæ vtranq; speciem conficientes & offerentes, eam etiã vtranq; semp sumere debere, nõ potest certè nisi p insignẽ calumniã hoc illi affingi, ꝙ eiusmodi cõmunionẽ dãnet vel reijciat.

Quòd autẽ ad alios tum clericõs nõ cõficiẽtes, tum laicos attinet, nec ità quidem perpetuò hęc communio abrogatur, sed suspenditur tantispèr, dum aliud communi Ecclesiæ catholicæ sententia decernatur & constituatur: videlicet, dum ea quæ iam extant pericula & offendicula, priùs commodè amoueri queant.

INQVISITIONEM IN HAERETICOS, A CHRISTO ET APOSTOLIS DEMANDATAM ESSE EPISCOPIS.

VErùm id adeò est, quod Aduersarios pessimè habet, ꝙ eius decreti extremis verbis iubentur episcopi & inquisitores contra ptinaces agere iuxta Canonicas & legitimas sanctiones, in fauorem Catholicę fidei, contra hereticos & eorum fautores salubriter adinuentas. Oderunt enim inquisitionem in hęreticã prauitatẽ cane peiùs & angue: quò fit, vt hac in parte tam ciuile q̃ Pontificiũ Ius apud illos iniquũ sit: vtì ea Velsius hac in vrbe acerrimè impugnare conatus est. Atquì si hoĩes isti grauissima Christi & Apostolorũ eius pcepta, q̃ illi Episcopis & Ecclesiarũ pꝑsidib' de exercẽda Inquisitiõe dedêre, possent expurgare, salua nimirùm res esset. Tum cñ absq; vllo metu & citra impedimentũ aliquod CAP. 55. Aduersarij summè oderunt Inquisitionem. Christus & Apostoli episcopis & pfectis Ecclesiæ Inquisitionẽ in hæreticos præcipuè mãdârunt.

schisma-

Innocentio 3.celebrato, episcopis sub pœna depositióis datum, itéq; forma inquisitióis in hæreticam prauitatem, vt ea à sacris canonibus prescripta est, promanârunt. Eam autem inquirédi formam postmodùm Christiani Imperatores, ea ratione permoti, quòd longè grauius sit æternam quàm temporalem offendere maiestatem, legibus & constitutionibus imperatorijs approbârunt, atq; præterea in pertinaces hæreticos etiam corporis pœnas & supplicia cõstituerunt: neque hodiè aut herì primò institutum est, vt hæretici, dum nihil apud eos efficere potest censura & coërcitio ecclesiastica, p seculares magistratus episcopis & Ecclesię pfectis id requirentibus, coërceãtur. In antiquissima illa Antiochena Synodo, cap.5. hũc in modũ statutũ est: *Si quis presbyter uel diaconus, contempto episcopo, seipsum ab Ecclesia segregauerit, & priuatim apud se, collectis populis, altare erigere ausus fuerit, & nihilo minùs, episcopo suo exhortante, & semèl & iterùm reuocante, inobediens extiterit, hic modis omnibus damnetur. Quòd si ecclesiam conturbare & solicitare persistat, tanquàm seditiosus per potestates exteras opprimatur.* Hoc nanq; Concilium prophanos siue seculares magistratus hîc exteras potestates vocat, quòd id temporis Imperatores & alij magistratus etiamnùm ethnici essent, & nihilo minùs contra hereticos nonnunquàm implorabantur, vt eorum schismata & hæreses arcerent. Ità enìm illis temporibus Aurelianus Imperator interpellatus, heresiarcham Paulum Samosatenum expulit, vt Eusebius Ecclesiast. Historię lib.7.cap.26.testatur: *Paulus,* inquit, *& sacerdotio abcisus & communione, cùm de domo Ecclesiæ nollet exire, interpellatus Imperator Aurelianus, religiosè satis de hoc sanctéq; decernit, his præcipiens Ecclesiæ domum tradi, quibus Italiæ sacerdotes & Romanus episcopus scriberent. Et ità prædictus Paulus ad cætera mala etiam hoc dedecoris acquisiuit, ut manu publica de Ecclesia pelleretur.*

In Mileuitano quoquè Concilio Patres cap.17. ità statuerunt: *Placuit ut secundùm Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neq; dimissus ab uxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur: sed ità maneant, aut sibimet reconcilientur. Quòd si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari:* (scilicet, 1.Cor.7.

cet, vt ea lege isthæc Concilij sanctio posset manuteneri.) Et esset reuera hodiè quoquè cumprimis necessarium, vt iam denuò pro hoc Mileuitano, immò planè Euangelico & Apostolico canone tuendo, noua quædam Imperatoris Constitutio aduersùs Melanchthonem peteretur, vt qui libello illo, cuius titulus est, Examen eorum, qui audiuntur ante ritum publicæ ordinationis &c. ceu nouus legislator hunc aliosque eius generis canones inaudita quadam arrogantia eleuat abrogatq;. Matrimonium enim (quod ille negat esse sacramentum, sed tantùm rem quandam ciuilem) non solùm adulterij perpetrati causâ, verùm etiam si maritus quandoquè vxorem ex quadam proteruia vel absque iusta ratione deserat, prorsus dissoluit ac dirimit, & matrimonio iunctos non modò quòd ad mutuam cohabitationem, sed etiam coniugij nexum attinet, planè separat: facitq; illis potestatem noua ineundi pro suo arbitratu coniugia, idque breui atq; insulso quodam duntaxat præcedente processu, vt vocát: quem quidem, vti etiam prætensæ sententiæ formulam, ipse primus composuit, atque de ijs suos ad ecclesiastica ministeria ordinandos, quô passim res hæc in opus conferatur, (tametsi à nullo, prȩterquàm ab ipso Melanchthone, huius negocij iudices constituti sint) in memorato suo libello, velut in nouo quodam Thalmud, instituit. Verùm Deus ab hisce regionibus eiusmodi nouas legislationes procùl auertat, vt quȩ contra leges diuinas permultos horum locorum coniuges sexûs vtriusque, non nisi in adulteros & adulteras, redactur ȩ sint. Mihi quidem, Deo teste, horrori est atque terrori, hunc doctum virum suæ philautiæ vsqueadeò immersum, vt priuata sua iudicia Catholicæ CHRISTI Ecclesiæ iudicijs tam arroganter vbiquè anteferre non dubitet. Indè verò atque ex eiuscemodi nouationibus quid tandèm consecuturum sit, cordato cuique pensitandum relinquo.

Melanchthon matrimonia dirimit.

Matt. 18. 1. Cor. 7.

Cæterùm nouum non esse, vt aduersùs hæreticos & schismaticos seculares magistratus illorum compescendorum causa implorentur, Diuus Augustinus multis admodùm Epistolis testatur, De vi corrigendis hæreticis, nempe Epistola 48. 50. 54. 60. 127. 158. 159. quas propter Donatistas scripsit, quorum vesaniæ & grassationi Hussi-

Hæreticos in sta secularis magistratûs animaduersione arcẽdos.

Hussitarum furor & bacchatio, vt est suprà dictum, non fuit absimilis. Vt enim Hussitæ Catholicorum communionem repudiârunt, solique Christiani haberi voluerunt, ità Donatistæ Baptismum & communionem à catholicis episcopis & qui ab ijs ordinati essent, administrata reiecerunt, & sibi solis Christianorum nomen vsurpârunt: Ecclesiam verò toto orbe diffusam, à Christianismo alienam censuêre.

Vt autem à Synodo Chalcedonensi Imperatores Martianus & Valentinianus Iunior contra Eutychianos & alios hæreticos requisiti sint, & quàm seueras & acres illi Constitutiones aduersùm istos hæreticos, propositis etiam grauissimis pœnis atque supplicijs, promulgârint, videre est in eiusdem Concilij Actis, Actione 3.6.&14.

Alias Imperatorias sanctiones & constitutiones Constantini Magni eiusdemque primi, & qui eum secuti sunt Christianorum Imperatorum contra hæreticos, quæ prolixè habentur in Codice Iustinianæo, Titulo de hæreticis & Manichęis, pręsertim autem Theodosij Magni & Valentiniani aduersùs Messalianos, Enthusiastas, Donatistas & Audianos, à quibus omnibus Hussitæ non admodùm discrepant: itemque constitutionem Friderici 2. Germani Imperatoris, de statutis & consuetudinibus &c. contra Leonistas, id est, Vualdenses, vel Maiores eorum, aliosque hæreticos editam, quæ etiam In Authen. Gazaros, sub iam dicto Codicis titulo habetur, hac vice huc adscribere nolim. Neque enim operæprecium videtur. Nam si hæc de re latiùs disputare iuuat Aduersarios, cum suo Iohanne Caluino agè disputent, vt qui non modò peculiarem hinc libellum ediderit, hæreticos iure gladij coërcendos esse, verùm etiam ipsius id effecerit, vt Seruetus eius antagonistes, hæresis nomine Geneuæ extremo supplicio affectus sit. Qua re quid ipse sibi significârit, ipsi cogitandum relinquo: equidem nolim magnoperè in ea cogitatione versari. Nouit ipse, quàm grauiter Apostolus Romanorum secundo, appellet eos qui talia agentes, iudicant, & ipsi eadem faciunt, vtque ibidèm illis pensitandū relinquat, quid à iusto

Libelli titulus est, Defensio orthodoxæ fidei, vbi ostéditur, Hæreticos iure gladij coercendos esse.

iudice Deo ipsi expectare habeant. Sed ego illum missum facio. Satis est mihi id planum fecisse, nec illo decernendo Patres Concilij Constantiensis errâsse, contra prçfractos & temerarios Synodici decreti impugnatores, tanquàm hæreticos, ex vtriusque Iuris prçscripto agendum esse.

NVM CONSVLTVM SIT, COMMVNIONEM VTRIVSQVE SPECIEI CITRA GENERALIS CONCILII AVTHORITATEM, APVD CATHOLICOS PERMITTI.

CAP. 56.

Non paucos inuenire est hoc nostro æuo, qui putent pro horum ratione temporum, à dictorum Constantiensis & Basileensis Conciliorum decretis tandèm discedere, & vtriusq; speciei communionem populo eam passim tantoperè flagitanti, liberam permitti oportere: neq; enim alioqui spem esse vulgi sedandi, & in pace atq; concordia retinẽdi, ac multò etiam minùs ea quæ iam grassantur, horrenda fidei & religionis schismata ac dissidia vnquàm componendi. Horum autem, qui ità sentiant, duplex genus est. Alij, apud quos S. Ecclesię authoritas nondùm planè pessùm abijt, sed etiamnùm in aliqua existimatione est, cum iudicio ea de re loquuntur: putant, quemadmodùm duo illa Concilia Constantiæ & Basileç celebrata, id temporis consuetudinem Ecclesiæ laicos sub altera specie communicãdi, ob multifaria tum pericula, tum offendicula prçcauenda confirmârunt, obseruandamq; statuerũt & iusserunt: ità etiam nunc flagitare necessitatẽ, vt à Concilio æquè generali memorata consuetudo ob pacem & cõcordiam inter Christianos ferendam atq; conseruandam mutetur, & communio, ablato tamen priùs abusu omni, libera permittatur. Cum huiusmodi quidem ego contẽdere nolim: nanq; etiã sub Articuli exordium id testatus sum, non velle me ire inficiàs, vtì etiam vtriusque sæpedicti Concilij decreta in fine satis luculenter innuunt ob iustas & rationi consentaneas maximique momenti causas, communionem hanc communi Ecclesiæ authoritate & constitutione vel ordinatione, modò offendicula omnia eo nomine iam grassantium hæresum, & sanctis-

Quidã de cõmuniõe vtriusq; speciei l[...]icis permittenda nõ absq[...]e iudicio loquuntur.

sanctissimi Sacramenti impiæ prophanationes & indignæ abusiones priùs amotæ sint, posse rursus cautè permitti.

Alij verò, apud quos Ecclesiæ authoritas exigui aut nullius est ponderis, in ea sunt sententia, in cuiuslibet Magistratûs potestate situm esse, absq; præuia authoritate & vnanimi Ecclesiæ assensu, subditis suis hanc vtriusq; speciei communionem permittere: & remis velisq; in eam operam incumbunt, vt etiàmnùm catholicis principibus, magistratibus & Rebuspublicis persuadeant, vt priuata potestate, Ecclesiæ posthabita authoritate, decreta iam dictorum duorum Conciliorum eleuent ac aboleant, præcipiantq; sacerdotibus, vt hãc Communionem laicis pro illorum voto administrent. Quibus vt ego assentiar, nulla possum adduci ratione. Cur autem non possim, iam paulò antè in octaui Articuli assertione maxima ex parte explicaui. Quandò verò eæ rationes hac tempestate, qua religionis nostrę res longè difficiliori & horribiliori loco sitæ sunt, atquè tum erant, plus oportunitatis habere videntur, maiorique numero iam suppetunt, visum est contra istiusmodi hominum opinionem & institutũ velut summatìm & compendiò eas repetere ac indicare.

Quidã secularibus Magistratibus & communitatibus siue Rebuspublicis nõ rectè, nec bona fide cõsulunt.

Primò quidem manifestum est, istorum hominum curas & cogitationes in id intentas esse, vt catholicæ Ecclesię authoritatem, (quãdoquidem Ecclesiæ & Conciliorum generalium authoritas non nisi vna & eadem est, vt suprà, ex Augustino præsertim, ostendi) planè subruant & funditùs euertant. Id verò nihil est aliud, quàm colũnam & firmamentùm veritatis, vtì Apostolus Ecclesiam Christi appellat, prorsus velle pessùm premere, & hæreticis contra eam authoritatẽ, qua sola potest eis obsisti, semper sese impotẽter subrigentibus locũ spatiũq; prebere sua falsa & vana dogmata & imposturas, qbus hoĩes subdolè fascinant & seducunt, pro sua libidine propagandi. Nam si vnius duntaxat Concilij euersa sit authoritas, iam vnà Conciliorum omnium (vt quæ fundamento vno nitãtur, atque indè cuncta robur ac firmitatem capiant) omninò subruta erit: & vt Diuus Augustinus Epistola 8. D. Hieronymo scribit, admisso semèl in tantum authoritatis fastigium vel minimo errore, sacræ scripturę authoritas omnis collabetur. Quod idem certè de Concilijs generalibus sentiendum est, quæ omnia vna præpotentis Dei potentia & authoritate nitun-

Cõmunionẽ vtriusq; speciei admittere citra Concilij, Ecclesiæ authoritatem abrogare est.

tur,& ex Sanctiſpiritûs, qui mentiri neſcit, inſtinctu decernunt, ſi vnum aliquod eorum factum ſit irritum,cuncta eſſe irrita. Cùm autem ea Conciliorum authoritas ſemèl proſtrata eſt, iam ſubrutū eſt vnicum illud Chriſtianæ religionis propugnaculum,quo vno eccleſia contra inferorum portas conſeruatur,& hereſes omnes profligãtur ac deſtruũtur,teſtibus Irenæo, Tertulliano,Origene, Cypriano, Athanaſio,Baſilio,Hilario,Chryſoſtomo, Hieronymo, Auguſtino, & ad vnum alijs omnibus.

Seculares magiſtratus non poſſunt generaliũ Conciliorum decreta conuellere.

Secundò,conſulunt homines iſti ſecularibus magiſtratibus & Rebuspublicis id vt faciant,quod nedùm in eorum arbitrio & poteſtate ſitũ non eſt, ſed etiam quod nullus Nationalis cõuentus vel Prouinciale Concilium poſſit.Cùm enim antiquiſſima illa laicos ſub altera ſpecie communicandi conſuetudo,in duobus illis Concilijs generalibus,accedente eò vnanimi omnium Chriſtianarum nationū, inter quas Germanica tum certè poſtrema nõ fuit,aſſenſu,benè fundatis,planeq; Chriſtianis & vrgentibus rationibus approbata ſit & iuſſa obſeruari, non poteſt ſanè vllus iam Nationalis conuentus, vt Concilia prætercam prouincialia,quæ vt Auguſtinus ait, per ſingulas regiões vel Prouincias fiunt,& plenariorum Cõciliorum authoritati,quæ fiunt ex vniuerſo orbe Chriſtiano, ſinè vllis ambagibus cedere debent,iſthæc vtriuſq; Concilij decreta vlla ratione vel mutare,vel abolere.

De Baptiſmo contra Donatiſtas lib. 2. cap.3.

Vſurpatione communiõis vtriuſq; ſpeciei, Eccleſiæ præfectis & ſacerdotibus diuinitùs collata poteſtas eripitur.

Tertiò,quandoquidem Dominus,vt eſt ſuprà fol.598.& ſequentibus fusè oſtenſum,V. Sacramenti diſpenſationem non laicis, ſed ſolis ſacerdotibus mandauit,vt ea ratione Euchariſtiam miniſtrent, qua S.Eccleſia compererit eam diſpenſationem pro tempore cõmodiſſimè & ſaluberrimè poſſe fieri:porrò ſacerdotès ratione ordinationis,officij & votorū nuncupatorū decretis generaliū Conciliorū & Eccleſiæ Chriſti,ſuisq; eccleſiaſticis ſuperioribus obedientiã oẽm præſtare tenentur:ecquid aliud agunt iſti,quos diximus, Conſultores,quàm quòd ſeculares magiſtratus ſuadendo inducere moliũtur, vt Eccleſiæ & ſacerdotibus iam dictam poteſtatẽ ipſis diuinitùs traditam adimãt,eamq; ſibijpſis vſurpatam authoritate vendicent? immò à ſacerdotibus id exigant, vt diuiniſſimam Euchariſtiam (quæ

vel

vel maximè est sacramentum vnitatis, concordiæ & obedientiæ) ad eiusmodi dissipandam ac dirimendam coniunctionem, concordiam & obedientiam, saucia mente & conscientia administrent? Persuaserunt illi laicis, vt iam plerique putent, se propter conscientiam (nolunt enim intellectum suum Catholicæ Ecclesiæ decreto ac definitioni subdere) vtranque Eucharistiæ speciem sumere debere. Ij verò, quos conscientia contra Ecclesiæ decretum agere tantoperè vrget & adigit, etiam aliorum, nempe sacerdotum, qui intellectum suum huic decreto subdidere, conscientijs ex Christiano officio consulere deberent, cauereque nè illas sauciarent. Non minùs enim, qui Christianus est, id curare debet nè alterius contristet & conturbet conscientiam, quàm suam, vt Apostolus docet 1. Cor. 14.

Quartò, in confesso est hæreses & offendicula, quorum causa Côcilia illa Constantiense & Basileense suprà dicta decreta fecère, hoc nostro seculo multò cumulatiora extare, quàm vel illorum Conciliorum, vel vllis alijs temporibus vnquàm extiterint. Primò enim execrabilis illa Sacramentariorũ, veram ac realem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia præsentiam impiè negãtium secta multis modis iam grassatur.

Hæreses circa Eucharistiam iam immaniores extat, quàm Côciliorũ illorũ tempore: quæ omnes inordinata Communionis alterius speciei amotione côfirmarentur.

Alij Sacramentum non nisi meram figuram & symbolum esse volunt.

Atq; horum pleriq; aiunt, in Sacramento Christi corpus & sanguinem non adesse substantialiter, sed eorum duntaxat & passionis Christi energiam & efficientiam, in pane & vino credentibus ministrari. Ità Caluinus iampridèm docuit, & Velsius eius sectator iam breui hîc apud nos Coloniæ docere instituit. Atq; ij Sectarij cómunionem vtriusq; speciei vrgent vehementissimè. Cùm enim nô credant in Eucharistia Christum esse corporaliter, sed duas illum tãtùm figuras, alteram corporis, alteram sanguinis sui instituisse, indè inferunt, quandoquidem diuersæ sunt figuræ, vtranq; sumi oportere.

Alij nostræ ætatis sectarij, ore quidem fatentur realem præsentiam, sed diuinam panis & vini in veram corporis & sanguinis Christi substantiam transmutationem negant: aiunt corpus in pane, panis manente substantia, & sanguinem in vino, salua vini substantia, porrigi.

Item

Item, veram ac realem corporis & sanguinis Christi præsentiã, non in diuinæ consecrationis vi & efficacia, sed solùm in vsu & perceptione, consistere.

Item, non singulas species sacramentum esse, in quo corpus & sanguis Christi substantialiter exhibeatur: sed vtranq; speciem non nisi duas esse partes, ex quibus pariter datis sacramentum fiat: sicq; negãt sub alterutra specie tantundem haberi, quantum sub vtraq;.

Item nonnulli eò tendere vidẽtur, quòd in Eucharistia sub specie panis caro tãtùm, & sub vini specie sanguis tãtùm Christi sit absq; eius diuinitate: ea ratione, quòd Christi verba solius carnis & sanguinis, non autem deitatis eius expressam, vt ipsi aiunt, mentionem faciant. Sic sensit quidam ex eorũ numero, qui hac vrbe excedere iussi sunt. Atquì, vt crebrò dictum est, hic Nestorij hæresiarchæ error est execrabilis.

Item Aduersarij omnes, vtranq; speciem tantoperè vrgentes, quãdoquidem, vt ipsi asserunt, in solo vsu & sumptione sacramentũ est, docent si quid indè casu aut alitèr in humum decidat vel distillet, id non esse sacramentum: itidemq; si quid eius asseruetur, non esse sacramentum, sed merum panem: atq; eam ob rem Eucharistiam in arculis vel ciborijs, vt vocant, pro ægrotis asseruari minimè debere.

Item tradunt isti Sacramẽtum quouis tempore, & quamprimùm, etiam extra Missę sacrum, à ministro, licèt iam pranso vel cœnato, cõfici, pręparari, & ante oblationem illis quoque qui antè cibum sumpserint, posse pręberi.

Item V. Sacramentum non esse noui Testamenti sacrificium.

Item Christum Dominum in illo adorari non debere: qui verò id agant, pro idololatris habẽdos esse: &, quod certè auditus ipse perhorrescit, appellant illud Baal, vitulum aureum, ignem Persicum.

Scelus.

Item detestantur & proscindunt acerbissimè V. Sacramenti gestationem.

Hi atq; eius generis errores alij iam circunferuntur apud Aduersarios, qui propemodùm nihil pręter has abominationes hominibus passim inculcant & ingerunt.

Iam si Communio vtriusq; speciei priùs, quàm isti & eiusdem farinę alij errores abominabiles profligati sint, permissa erit, nimirùm faciet

ciet hoc nō minimūm ad eorum omniū errorum, quibus Aduersarij iam vbiquè pręualescunt, corroborationem, atq; è diuerso ad Ecclesiæ debilitationem: vt silentio pręteream, hoc ipsum ferè innumeris Aduersariorum hæresibus & erroribus locum spatiumq; amplissimum præbiturum passìm latiùs sese propagandi ac irrumpēdi. Nôrūt eruditi, qui communionis hęreticorum sit particeps, eū quoquè hoc ipso dogma illorum tacitè approbare, & eos, quātùm in ipso est, Ecclesiæ Christi victores efficere. Ex hac quoquè permissione id haud dubiè consequetur, vt corpus Christi pro ægrotis asseruari solitum, ex templis omībus paulatìm auferatur: loca quibus illud seruatur, destruantur: sanctissimum & pijssimum de V. Sacramēto Missæ officium, & celeberrima eiusdem V. Sacramenti solennitas omninò aboleatur, idq; cum horrenda illorum omnium irrisione & condemnatione, qui hactenùs illud officium deuotè ac piè celebrârint, ac deincèps celebrare peroptent. Communio discernit religionem.

Quæ verò pręterea in Christi Ecclesia hac occasione confusiones & perturbationes expectandę sint, prudens quisq; per se nullo negocio diuinare potest. Sed hactenùs de hęresibus & erroribus dixisse satìs sit.

Porrò hodiè non minor, sed multò etiam immanior V. Sacramenti prophanatio extat, q̄ Constantiensis & Basileensis Conciliorum ætate fuerit: cui quoquè proculdubiò hinc non parùm roboris & virium accessurum sit. An nō horrenda illa prophanatio est, quòd Aduersarij nostri corpus Dominicum à cęteris escis, vtì ex Ecclesiæ institutione deberent, minimè dijudicant ac discernunt? Equidē illorum abusus non vidi, sed vt pius ille F. Henricus Helmesius Germipolitanus in Homilijs suis Sermone 3. in die corporis Christi testat̄, hostias à plebeculæ cōmunione reliquas, à canibus deuorandas in altari relinquunt, vel muribus rodendas, vel rapidis ventis dispergendas: & si quid vini remanet, hoc effundunt in terram, & pedibus cōculcant, aut morionibus, scurris, mente captis tradunt epotandum, vel ipsi in suis bibunt ędibus, si multū superfit. Quę verò maior possit huius diuinissimi Sacramenti excogitari prophanatio? Quòd si vtriusq; speciei Cōmunio, vt Aduersarij tradunt, absq; pręuia Ecclesiæ in generali Cōcilio authoritate, nō sublatis priùs hisce perhorridis pro-

Prophanatio V. Sacramēti iam maior est quàm vnq̄ fuerit: itaq; si mutatio facienda sit, cautè prospiciēdum est.

Cōtra hæc vide Cypria. li. 1. Epist. 10. ad Eucratium, & c. Tribus gradibus, §. Præcipimus, de Consecra. distinct. 2.

dis prophanationibus & abusibus, permissa fuerit, eadem profectò hac occasione etiam apud nos Catholicos, quod prępotens & sempiternus Deus auertat, sensìm vi magna increscent: ità vt satiùs sit, eos qui ex animi pertinacia alteram speciem percipere nolint, vsque ad Concilij definitionem à sumenda Eucharistia dehortari, quàm ansam illis porrigere, eam tam horrendum in modum prophanãdi, eaq; abutendi. Eam enim prophanationem Patres non minoris criminis loco habuêre, quàm Iudæi Christo crucifigendo perpetrârint, vt ex eorum consentaneis testimonijs licet animaduerti.

Inordinatam communiõis vtriusq; speciei permissionẽ, maioris discordiæ, propagandi schismatis, & impediendi futuri propedièm Cõcilij occasionem fore.

Quintò, tametsi suprà dicti consultores id prætexũt, huius Ecclesiastici moris mutationem, & Conciliorum illorum abolitionẽ, paci & concordię, tum etiam pręparationi cuidam œcumenici Concilij, & pacificæ iam grassantis in fidei & religiõis negocio schismatis ablationi magnoperè conducturã & suffragaturã: attamen è diuerso id certo certius est, hanc inordinatam permissionem longè maiori inter Christianos dissensioni occasionem præbiturã: adeoq; schisma præsens mira indè accepturum incrementa, deniquè futuro propedièm Concilio eam maxima allaturam impedimenta. Neq; enim vllam habet dubitationem, ea facta mutatione, non modò complures sacerdotes probos, sed etiam laicos fore, qui ægrè admodùm contra Ecclesiæ Catholicæ obedientiam & Cõciliorum decreta acturi sint. Hos verò alij hanc mutationem amplectentes non poterunt non mirum in modum irridere, criminari, proscindere. Tum quoquè sacerdotes, qui conscientia reclamante contra Concilia venire ausi non erunt, suis parochijs vel parœcijs, quarum eis cura demandata est, immeritò priuabuntur: vndè sanè non possit non ingens proficisci discordia & perturbatio.

Atq; illud quoquè suprà iam abundè probatum est, si secùs fieret, eos qui id facerent, hoc ipso à communione aliorum omnium catholicorum huius cęterarumq; nationum, quæ Conciliorum illorũ decretis & mori Ecclesiastico etiamnùm adhærent, sese segregaturos: id quod certissimè absque præsentis schismatis mira propagatione fieri non poterit: quod tamen vel maximè cauendum est. Non enim potest vera fides & Ecclesia esse in schismate, dicẽte Apostolo Ephe- sio. 4.

Ambrosius de Excessu Satyri.

Ephe.4.de Ecclesia: Vnum corpus,& vnus spiritus,sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Vera Ecclesia nō est in schismate.

Huc accedit, nō rectè eam posse dici Communionem, qua se quidā ab aliarum Christianæ religionis nationum communione separant. Ait nanque Apostolus: Vnus panis, & vnum corpus multi sumus, omnes quidem de vno pane participamus: putà in vnitate & concordia fidei. Vbì enim, vt inquit Ambrosius, dissensio est, nihil rectum est. In cap. 11. 1. ad Corinth. Ac nihilo minùs molestissimum id foret, eiusmodi vsurpata communione tot Christianorum myriades aliarum nationum ob illorū catholicam Communionē iudicare & condemnare, & idem expectare ab illis, haudubiè Germanicę nationi non magnæ id laudi daturis, quòd Concilia illa Constantiæ & Basileę habita, iam abrogari pateretur, quæ tamen ipsa olim, præsente Romanorum Imperatore, prę alijs nationibus vel maximè expetièrit, defenderit, ac propugnârit.

Postremò dubium non est, quin hęc mutatio breuì futuro Concilio maximum sit impedimentum allatura. Quanto enim nos Germani à cęteris nationibus, ex quibus Synodum cogi necesse erit, ântè quàm illa denuò inchoëtur, magìs nos alienos efficimus ac segregamus, tanto minùs boni in Concilio efficere poterimus: si non etiam penitùs ea occasione præpediendum sit: quod nè fiat, contentissimis animis orandus est Deus. Vsurpatio huius cōmunionis plurimùm obfutura Cōcilio.

Propter has aliasque plures maximi ponderis rationes, quas cordatus quisque & intelligens apud se haud difficulter potest colligere, quibuslibet catholicis magistratibus hac in re diligenter prospiciendum incumbit, nè facilè sibi ea persuaderi sinant, quibus magìs magisque augmentando schismati occasionem prębeât, atq; eo ipso Dei aduersùm se iram & indignationem prouocent. Quid Magistratibus hac in re perpendendum.

Obsecro autem, vt quæ pro mea simplicitate hîc mihi conscripta sunt, ea nemo in partem peiorem interpretetur. Nam teste conscientia mea, non aliter scripsi atquè sentio & capio.

Nec pro meo iudicio vllam ego aliam perspicio viam, quàm si Communionem vtriusque speciei omìnò liberam habere visum sit,

vt pro generali Concilio celebrando insistatur, atq; in ipso Cócilio ea cómunio petatur, idq; vnà cum errorum & prophanatióum omium amotione, & necessariȩ Ecclesiasticȩ disciplinȩ instauratione ac institutione. Nec dubium totius Christiani orbis, vnanimi consilio & sententia illud cautè prudenterq; permissum iri, quod ad diuinissimi Sacramenti honorem, & credentium salutem facere queat. Alitèr verò, vt dictum satìs est, fieri non potest. Atq; his ego Articulum hunc de Cómunione alterius speciei, qui inter quatuor primarios Articulos postremus est, absolutum volo: ea spe fretus, me in illo satìs superq; id planum testatumq́; fecisse, Communionem hanc Christianam, piam, & inculpatam esse, Synodosq; Constantiensem, Basileensem & Florentinam non nisi quod Christianum sit & catholicæ Ecclesiȩ doctrinȩ cósentaneum, decreuisse, meritoq́; tantispèr, dum aliud Ecclesia prȩscribat & ordinet, id obseruari debere.

Atq; ità inprȩsentiarùm huic meo instituto operi, adeoq́; quatuor primarijs Articulis, quos Dei fretus auxilio tractádos suscepi, primò quidem de vera ac reali corporis & sanguinis Christi in V. Sacraméto à consecratione prȩsentia, tum de Eucharistiæ asseruatione, subindè de illius adoratione, ac postremò de alterius speciei Communione, supremam manũ impono: obsecrans omnes è religione Christianos, vt hanc meam exiguam operam æqui boni consulant, nec sint ad iudicandum prȩcipites, nisi priùs omnia accuratè lectitárint, & scripta diuina atq; Patres, quibus ego nitor, quoq́; ego me refero, diligenter inspexerint, expenderintq́;. Quanq̃ nihilo minùs ego quȩcunq; hîc mihi scripta sunt & elucubrata, Catholicæ Christi Ecclesiæ determinationi ac iudicio submitto.

DEO GRATIAS.

INDEX

INDEX RERVM AC VERBORVM, NON QVIDEM OMNIVM, SED QVAE IN HOC

pio & egregio D. Gropperi volumine potissimùm tractantur, opera Barth. Poin sedulò congestus, iuxtaq; Literarum seu casuum ordinem summa eiusdē cura digestus.

Meminerit lector, adiectam numeris literam a, indicare superiorem bipartiti folij aut lateris portionem: b, inferiorem: sicubi verò neutra illarum subijcitur, posse indifferenter vtraque in lateris parte, quod quæritur, inueniri. Hoc animaduerso, & restitutis paginarum istarum, 34, 125, 215, 254, 323, 493, sua in loca numeris, erit inuentu, quod Index monstrauerit, haud difficile.

agni

arcæ

christum

cœna

dama-

AAAAA 3 diju-

euange-

figu-

legi-

magi-

minima

non

Pœ-

processio

scriptu-

sursum

vnum.

ERRATVLORVM, QVAE OBITÈR DVM INDEX COLLIGERETVR, ANImaduersa fuère, Catalogus.

Hunc quô & citiùs & faciliùs intelligat, notabit studiosus Lector, duorum diuersorũ numerorum sibi propè aut ferè cohærẽtium priore indicari paginam; posteriori, indicatæ paginę lineam: dein subijci aut breuiter innui lectionem veram: monitionis interim eius, quæ suprà Indici præfigitur, de quibusdam in exemplari ipso restituendis numeris, hic non oblitus.

35 18 esset 81 15 fran 101 1 xxxix. 107 31 llij ibi. 36 à con- 109 18 pop ibid. 27 Iud ad fi 112 26 sta 155 15 cæte- 158 33 guinis 160 4 IESV 208 31 nẽ 215 2 men 222 14 odãm 234 18 tia, 235 33 7æ 263 28 ni, 274 4 fu 285 12 re,q 341 5 tia,gd 363 30 t:N 408 22 SECVN. 417 7 Ant ibid 26 ille 420 20 niste 424 15 Ecclesia iu- 481 35 Diui 509 1 XXVII 525 1 XXXIIII. 616 12 ntis d 553 35 id quod ibi. 36 φ ab 584 14 pepẽ 585 35 ob rẽ 586 13 ana 607 20 endã 613 6 are,Q 617 1 XXX. 619 14 cùm 621 1 XXX. 623 2 nijst 625 1 XXX. 627 1 XXX. 629 1 XXX. 631 1 XXX. 633 1 XXXI. 635 1 XXXI. 637 1 XXXIII. 639 1 XXXIIII. 641 1 XXXIIII. 645 1 XXXVI. 672 25 loton-

Eorum quę in marginibus offensa sunt, breuis assignatio.

178 4 simus 267 9 V. 632 4 Cap.31. 636 6 Cap.32. 637 1 Cap.33. 639 1 Cap.34. 644 1 Cap.36. 648 12 Cap.37.

Hæc obitèr feruente opere admissa, corrector Typographicus sibi expetit condonari: id eo faciliùs impetraturum se confidens, quòd propè minùs difficile sit, absque erratis vllis vitã agere, q̃ librũ aliquem in quo nihil sit neui, edere. Quanuis autẽ hæc ipsa ferè minutiora sint, quàm quorum cordatus aliquis egeat moneri, tamen dum vnum & alterum necessariò innuitur, libuit & alia minùs necessaria fideliter assignare, magis id adeò nè quid dissimularetur quod animaduersum quidem esset, quàm quòd ijs indicandis putaretur quisquam indigere.

Illud studiosis hoc loco clam habere nolumus, absoluto Opere isto, suggestum nobis fuisse ab insigni quodam S. Theologiæ professore, esse in Decreto Constãtień Concilij de Communione speciei vnius locum aliquem, qui propter obscuritatem seu transpositionem verborum

rum aliquot, ipsum D. Gropperũ F.R. dum Opus istud Teutonicè primùm ederetur, malè habuerit: eamque ob rem Theologos tum quosdam ab ipso consultos. Sed cùm exemplaria concilij eius hic aut citra Alpes edita, hac in re cõsona essent, neque obscuritati eiusmodi quicquã opitularentur, non potuisse D. Groppero certi aliquid per Theologos ab ipso hac de re consultos, tunc temporis referri. Interìm tamen prodijsse ex Italia quandam Cõciliorũ Epitomẽ, in qua locus ille Decreti supradicti multo lucidiùs habeatur. Et quia Decretum illud hoc ipso in Opere superiùs de verbo ad verbum, vti in exemplaribus hic apud Coloniam excusis legitur, allegatum est, placuit eam diuersitatem seu obscuritatem, nè quem posthàc malè haberet, hoc loco paucis indicatam remouere. Potest igitur qui vult, superiùs pagina 649. linea 14. ac deincèps, legere ad hunc modum:

Et similiter quòd licèt in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub utraque specie, tamen hæc consuetudo ad euitãdum aliqua pericula & scandala, est rationabiliter introducta, quòd à conficientibus sub utraque specie, & à laicis tantummodò &c.

Hęc qualiacunque eo quo nobis suggesta sunt, tibique hic suggeruntur, studio & animo suscepturus, benè vale, tertio Calend. Septemb. 1560.

